

KVĚTY
KNIHA

KVĚTY.

LISTY
PRO ZÁBAVU A POUČENÍ S ČASOVÝMI ROZHLEDY.

Redaktoři

SVATOPLUK ČECH. DR. SERVÁC HELLER.

Vydavatel a nakladatel

VLADIMÍR ČECH.

ROČNÍK V.

PRVNÍ POLOLETÍ.

Kniha X.

„Květy" vycházejí v sešitech po 8 tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt léta i s poštovní zásylkou 2 zl. 50 kr., jednotlivé sešity po 90 kr. Adressa: »Květy« v Praze. Vinohrady, Havlíčkova ulice, čís. 235.

V PRAZE.

Tiskem dra. Edv. Grégra.

1883.

PAPIR Z TOVÁRNÍHO SKLADU ALOISE WIESNERA V PRAZE.

OBSAH.

Strana

KVĚTY.

LISTY
PRO ZÁBAVU A POUČENÍ S ČASOVÝMI ROZHLEDY.

Redaktoři

SVATOPLUK ČECH. DR. SERVÁC HELLER.

Vydavatel a nakladatel

VLADIMÍR ČECH.

ROČNÍK V.

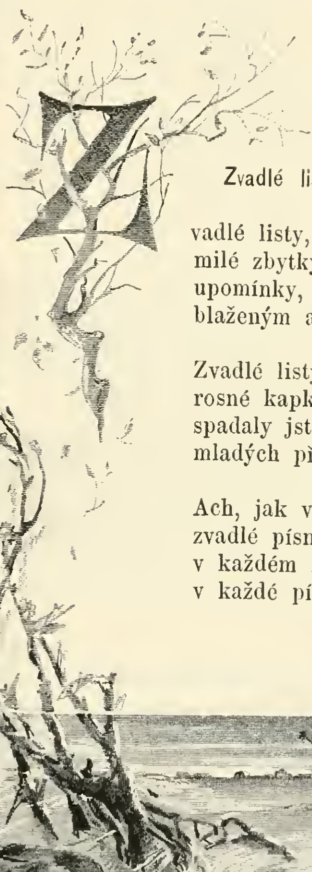
SEŠIT LEDNOVÝ.

„Květy“ vycházejí v sešitech po 8 tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt leta i s poštovní zásylkou **2 zl. 50 kr.**, jednotlivé sešity po **90 kr.**. Adressa: »Květy« v Praze, Vinohrady, Havlíčkova ulice, čís. 235.

V PRAZE.
Tiskem dra. Edv. Grégra.
1883.

Z básní Adolfa Heyduka.

Zvadlé listy — zvadlé květy.

Zvadlé listy, zvadlé květy,
milé zbytky jarních chvil,
upomínky, že jsem někdy
blaženým a šťastným byl.

Zvadlé listy, zvadlé písně,
rosné kapky z dávných dob,
spadaly jste, přikryly jste
mladých přání zdroj i hrob:

Ach, jak všecko srdci draho:
zvadlé písně, zvadlý květ, —
v každém květu zašlé jaro,
v každé písni zašlý svět.

V dumání.

Noc hvězdami se rozvila
a v květech perly tavila;
mé srdce krásu pilo —
i dumal jsem tak sám a sám —
tys tenkrát z ráje přišla k nám —
má dceruško, má Lilo.

Mně zdálo se, že ve ňadrech
zas pučel keř, jenž druhdy sech,
že pln byl rudých květů;
tys v říze jako padlý sníh
blíž růží stála, pila z nich —
krev plála na tvém retu.

O dítě, skoro zplakal bych,
žes pilo purpur písní mých
na místě květné rosy;
kdo takým zdrojem odkojen,
v svém ňadru vedle růží ten
i hroty žitím nosí —

Já chci, by v světa nepokoj
jen blaha proudil se ti zdroj
a krásy z nebes jasu,
a růže s kyprým lupenem
nechť tvoří pouze rudý lem
tvém na hedbávném vlasu. —

Tužby upoutané.

Oděly se mladé tužby v květná písně slova,
vyletěly mladé tužby z ňadra junákova;
přeletěly hory, doly, luhy, řeky, moře,
přinesly jen střely v boku na perutích hoře.

Škoda je vás, tužby mladé, s rudou skvrnou v boku;
zle jste vy se proměnily za pár bujných roků:
jestřáb žití jal vás pánem do otrocké služby,
odpočiňte, poraněné, upoutané tužby.

V slunci.

Zima kývá; ach co nyní?
vzdech i slza tuhnou v jíní,
kdo vás bude, snové zlatí,
v proměnách těch poznávati?

Budem, co jsme dříve byli;
postav nás jen, pěvče milý,
z temna sněhuplných mraků
v dvojí slunce dětských zraků.

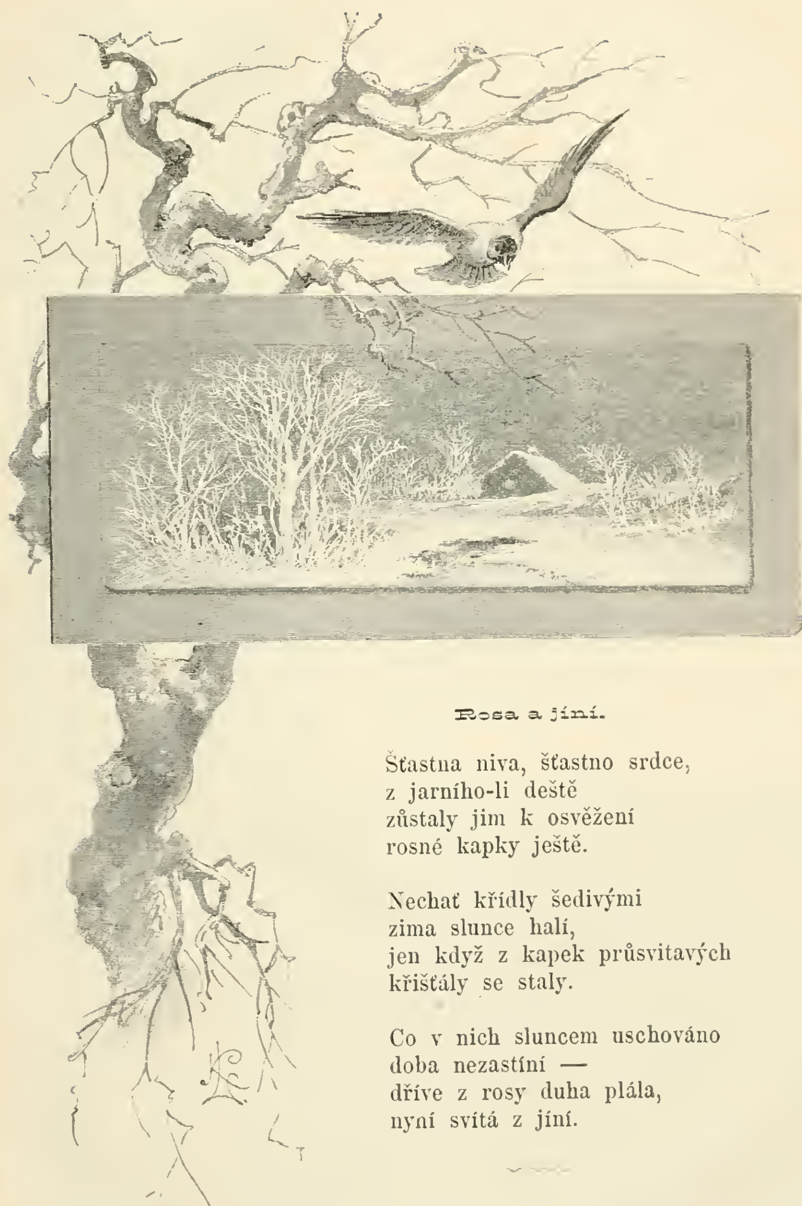
Stesk.

Letí slunce v červáncích
od dálného moře,
všude přes noc padlý sníh
rdí se nachem zoře;
od hor svitem krvavým
v dolinu se blýská —
a mé srdce tlukem svým
divně sobě stýská.

Na hory chci, kyne čas,
nechať skrovný týden,
tamo k nebi vzlétnu zas,
zde jsem chor a bíden;
zde kol hlavy sivý lem
tajné ruce pletou,
ale v horách pod sněhem
zlaté růže květou.

Z růží těch si natrhám
čarodějnou kytku,
do ruky ji doma dám
Lile, svému dítku;
a má Lila zrobí v čas
z kytice dva věnce,
proplete mi sivý vlas,
rusou kadeř žence.

Zaleskne se každý kout
v naší milé síni,
a mé srdce zbude pout
a má hlava jíní.
Zde mi úzka temná síň,
klenba chrámu nízka —
v cestu leskem krvavým
horský sníh mi blýská.

Rosa a jiní.

Šťastna niva, šťastno srdce,
z jarního-li deště
zůstaly jim k osvěžení
rosné kapky ještě.

Nechať křídly šedivými
zima slunce halí,
jen když z kapek průsvitavých
křišťály se staly.

Co v nich sluncem uschováno
doba nezastíní —
dříve z rosy duha plála,
nyní svítá z jiní.

Rostu!

Vždy spjatou stéblem povázky
mám na klobouku čerstvou kytku vřesu,
a smavé v oku obrázky,
když jako sokol na hory se nesu.

Mám všude samou potěchu,
kam širákem svým svěžesti pln kynu,
když vedro, lehnu do mechu
a perel zdroj mě pohostí, když hynu.

Mně ubrouskem jsou lučiny,
kraj klobouku mou číší, nebo dlaně,
mou síní kypré lučiny
a horským kvítím malované stráně.

Kdy sklání noc své peruti,
tu pohostí mě chata nízká,
chléb černý vždy mi po chuti,
však zlaté zvěsti slýchám u ohniska.

Než slunce horám na skráně
dá rudý vínek z plamenného zlata,
vstříc pospíchám mu do stráně
a všude je má duše krásou jata.

Hle, co těm ptačím perutím
proud bystrý rozdal rosných skvostů!
a zpátky-li se obrátím,
zřím na svém stínu udiven, že rostu.

Kouzelnice.

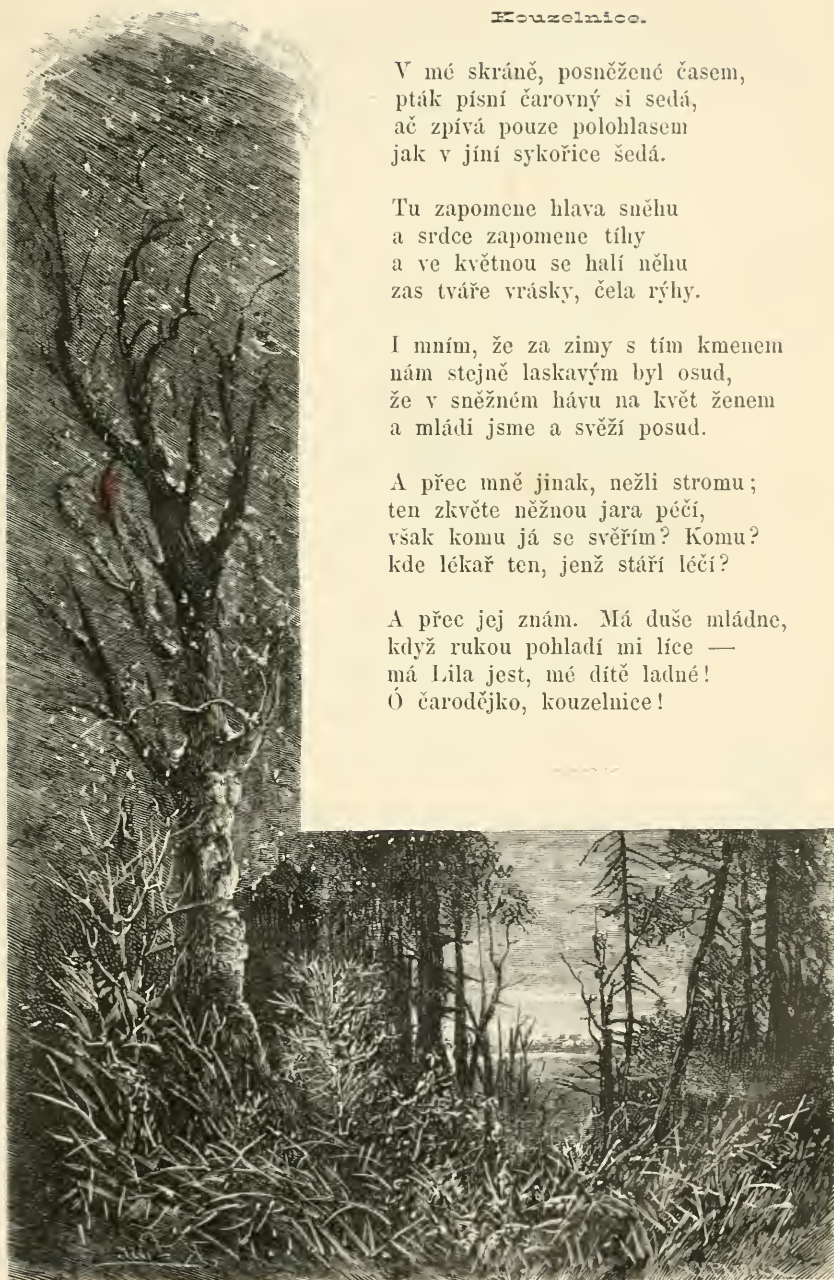
V mé skráně, posněžené časem,
pták písní čarovný si sedá,
ač zpívá pouze polohlasem
jak v jíní sykořice šedá.

Tu zapomene hlava sněhu
a srdce zapomene tíhy
a ve květnou se halí něhu
zas tváře vrásky, čela rýhy.

I mním, že za zimy s tím kmenem
nám stejně laskavým byl osud,
že v sněžném hávu na květ ženem
a mládi jsme a svěží posud.

A přec mně jinak, nežli stromu;
ten zkvěte něžnou jara péčí,
však komu já se svěřím? Komu?
kde lékař ten, jenž stáří léčí?

A přec jej znám. Má duše mládne,
když rukou pohladí mi líce —
má Lila jest, mé dítě ladné!
Ó čarodějko, kouzelnice!

Dvojí pouta.

Má světnička je pěkný malý kout,
k ní přikován jsem vazbou dvojích pout:
jsou milá žena má a moje Lila,
cit rovnou cestou orlem k nebi vzlétá,
ta přítulně-li pouta plnokvětá
kol šíje se mi svila.

Vy, již svá hrdla v zlatých límcích máte,
snad pyšně slovům těm se usmíváte,
leč — přec je tak a bude bohdá vezdy,
ty čtyry zory ze dvou milých tváří,
jež ve zvučící nitro moje září,
jsou víc než vaše hvězdy.

Mám víc než řádů stuhu malovanou,
mně miliony písní v duši planou,
nechť v prostou řízu postať má se halí:
když vsednu na svou okřídlenou brůnu,
výš hradů vašich vylétám, výš trůnů
a vidím, jak jste malí! —

Ballada o polce.

Dle finského motivu.

Od

Jana Nerudy.

a návsi je převeselo! Polka sedí v zlatých saních,
před nimi dva vraní koně, plno pestrých pentlí na nich,
nad nimi jak v mladém jaře tisíc písní vzduchem jásá,
kolem nich se tísní, víří, skáče, plesá veská chasa.
Polka sedí v zlatých saních, chce až k vzdálenému městu —
„Nuže, jeď už, milá polko, šťastnou cestu, šťastnou cestu!
Ti se budou v pyšném městě, co to přišlo ze vsi, dívat,
budou nožičkami šoupat, boky vzpírat, bujně zpívat!“
Polka jede — polka jede.

Hlasně bičem svojím práskla — je to cesta, je to jízda!
Pod saněmi sníh si zpívá, po stromích kdos písně hvízdá,
kámen radostí se válí, ba i tam ta hora šedá
bok si skalnou pěstí vzpírá, podle taktu hlavu zvedá.
A ta polka — je to holka! Je-li pak kde druhá v světě,
v očích hvězdičky jí hoří, po tvářích jí růže květe,
veselostí v mladém těle každá žilka jinou hraje,
věčně je jí do zpívání, do skoku a do mumraje.
Polka jede — polka jede.

Dofičeli pozdě k městu, koníci už samá pěna —
ej jakž večer město smutno! vrata zimně pozamčena,
náměstí jak vymeteno, ulice tak hluše pusty,
pod střechami tma jak v pytli, nad střechami mlhy husty.
Polka na zem seskočila, sníh si s lesklých tváří stírá —
„Což tu není nikdo kolem, kdo že hostem odevírá?"
Rozhlídla se po staveních, přistoupila ku okénku,
uvnitř hlas se ozval hrubý: „Kdo to na nás klepá venku?" —
„Polka jede — polka jede." —

„Slyšíš, ženo, polka jede! Vejdi dál, můj milý hosti,
doufám, že ti dům náš celý bude ihned po libosti!
Hned tu budeš jako doma: mladý muž a žena mladá,
pod krovem nám dudy visí, strop se z samých houslí skládá;
stěny plny klarinetů, v každém koutě basa bručí,
dvéře do noty nám vržou, kamna k tomu fagot hučí.
Honem, ženo, pospěš městem, sezvi bohaté i chudé,
sezvi nám sem staré mladé, ohlašuj a zvěstuj všude:
Polka jede — polka jede!"

Přišlo k polce město celé. „Pěkně vítám," chudý řekl,
bohatý vzal klobouk s hlavy, král i korunu svou smekl.
Jak se polka roztočila, král chyt králku, kníže kněžku,
Josífek vzal Kačku za pás, Toník kýv' si na Anežku.
Hej ten výskot, hej ta vřava! tisícům se svítí oči —
je to přelud nebo pravda — vždyť i světnice se točí —
stěna sem tam otáčí se, kamna sem tam potácejí,
lavice se nadzdvihují, trámy v stropě obracejí —
Polka jede — polka jede!

Probuzení Pana.

Báseň

Jar. Vrchlického.

Spal v lese velký Pan; v sen těžký vrhl
jej náhle příchod nových, cizích bohů,
jímž, Kybelo, tvé svaté háje spustly
a v chrámů zříceninách jenom stíny
se míhaly a zmije místo lidí.
Když poslední kles' Zeva svatý oltář
a v stromech dutých, ve vlnách a v pláni
jen zněly nářky prchajících Drijad,
Nymf, Oread, kdy v svadlém listí noha
o thyrsus pohozený zavadila
a prázdnou číš, Pan v hloubi lesa zašel,

sed na balvan a cítil divnou mdlobu,
jak probíhá mu žíly, zavřel víčka
a sklonil hlavu na prsa — a flétna
mu sama klesla z přeumělé ruky
a usnul, spal. —
Ve sluji plné stínů,
ve středu kamenů, jichž drsná čela
mech sivý opřádal svou hebkou plísní
a stověké z nichž rostly borovice,
vždy rozechvěné jako struny lýry,
ve houšti planých malin, jejichž plody
ve trávě plály jako stopy krve,
již prolil Adonis, spal tiše věky.

Tu náhle mocný vesmírem dech vanul,
dech cizí; kdosi začal zpívat hymnu
tam, věkové kde ustáli; pták cítil,
že lítat může výš, květ vůni novou
na křídlech větrů házel v širý prostor,
jenž skvěl se, chvěl se, jakby znova stvořen.
Že jednou žili, pocítili stromy,
a balvany, ti zkamenělí svědci
pradávných dějů, zachvěly se, slzy
jim tekly náhle po zbrázděných stěnách,
jak v tvářích lidských radostí když tekou.
A jásot byl a ples a divný povyk
jak maenad výskání, a v srdce lesa,
kde dřímal Pan, též zasáh tento hlahol.
On vzbudil se a vstal.
Již neznal sebe;
zřel, zrádná ostružina hebkým poutem
jak přes mohutné stáčela se plece
a tísnila mu svalovité paže,
sáh na svá ňádra — ohmatal jen kámen
těm podobný, jež rozházeny v kole
se pochmurnou jen tměly zříceninou,
do prstů nohou jeho hloh se chytil,
a bílý jeho květ se houpal vonný
na větvi, s které vyplašen pták slítnul.
Leč sílu pravěku on cítil v údech,
vstal, rázem strhal trnité své vazby
a vzpřímil se a byl jak štíhlá jedle,
že dívati se mohl pohodlně
do orlích hnízd, jak pisklatům v nich ruče
v let bují peruť zlatým tkaná chmýřím.
Šel, jeho krok balvany drtil kolem.
Kde byla studánka, (po jarních deštích
tam voda stékala a v žáru leta

se udržela skryta v sítí vlhkém)
se zastavil a naklonil se k vodě.
To nebyl on, spal dlouho, čas jej změnil,
ne Hellady bůh vítězný a krásný
leč nemotorný, nejapný byl kolos,
jejž poprvé kdys urobil si pastýř
ve Frygii, když ve mohutný balvan
jen několika tesy neuměle
si kamennou jal sekerou jen lehce
své nastiňovat božství; jedním tesem
kdy ústa naznačil a druhým bradu,
pak uši špičaté a rohy kozlí.
Stál dlouho, dlouho do vody se díval,
a cítil, kterak síla věky spjatá
se zbouzela v něm, kroužila mu v žilách;
jak slunce, které leta na spícího
se dívalo tmou houštin, vdechlo v ňádra
mu všecky plameny, hvězd cítil chvění,
taj luny, doubrav ticho i ryk zvěře,
pád listu, mechu dech, jek vodopádů,
a v srdci valné zdroje melodií
mu kypěly, roj nových, svěžích písní,
jež v letech, kdy spal, do srdce mu zanes
dech přírody, jak zanášívá orkán
svým dechem různých cizích květin símě
do dalných krajin. Zpívat! Zpívat! Zpívat!
vše křičelo v něm. Jistě na ta místa,
kde dlouho spal, též přišli milující;
on cítil v ňadrech všecky jejich plesy,
od polibku, jenž nesměle se beře,
až k objetí, jež ochotně se dává.
Ryk honby zaleh v tuto úžlabinu,
on cítil hlahol její jásající,
trub třesky, chrtů štěk a ržání ořů
a zvěře teskný jek, když dokonává.
A leta dlouhá když zde ticho bylo,
sem zabloudil přec aspoň jednou člověk
snad samotář, jenž myslil, snil a bádal;
sed na kmen shnilý a vše netušené
sny, představy a neuznané pravdy
kol chvěly vzduchem, padly v jeho srdce,
a on je cítil; a když v pustých nocích
jen prázdno zelo lesem, těžká duma
kdy kolébala staré borovice
i mladé břízy, příroda kdy sobě
jen kvetouc zářila a záříc květla:
tu všecky její divuplné taje,
vznik, porod, vzrůst, boj o život a mření
i potírání sil si vzdorujících,

ryk vítěze i kořisti vzlyk těžký,
to vření kypící, i ticho pouště,
vše padlo v srdce mu, vše v duši cítil
a vyzpívat to musil.
Chtěl už jásat,
však myšlenka jej náhle zarazila:
Tys věky spal, což jestli nyní tobě
tak porozumí svět jak ve pravěku?
Zda cizincem ty nebudeš té zemi,
k níž tulit se chceš láskou? Dříve lidi
tvůj strašil krok, teď vysmějí se tobě.
Tys změnil se a svět se změnil taky;
o lehni zas a dřímej, usni na vždy!

Však nikoli! Ty sílo bohorovná,
jež vkládáš nápěv v útlý zobák ptáka,
jež píseň Homera jsi provázela
po leta na rtech žebráků, že slovo
ni jedno neztraceno, velká, svatá
ty sílo nadšení, tys zvítězila!
Pan usmál se a flétnu vložil na rty.

Zvuk divný, drsný — ale — srdcejemný,
pln lahody a něhy! — Ticho dlouhé,
kdes Echo ozvalo se žalující.
Zvuk druhý, prosebný: Smím klepat, matko,
na dvéře tvé? tak děla duše flétny.
A Echo, tenkrát s ním však celá země,
ty lesy, nivy, řeky, dalné moře:
Mé dítě, žiješ, pěj! mu odvětily.
Zvuk nový — vítězný a jásající:
Jsem věčně tvůj, tys živa, ty mne slyšíš.
A Echo, tenkrát celý volný vesmír,
hvězd soustavy v svém stály srázném víru
a jásaly mu v odvět: Žijem! žijem!
ty, dítě hvězd, pěj, duše tvojí flétny,
je naší duší!
Pan se zřítil na zem:
„Ó matko, jásal, ty mne znáš!“ A slzy
mu tekly přes vous do mechu, jímž věky
líc zbrázdily mu, o ty znáš mne ještě,
tys věčně stará, věčně dobrá matka,
tys nezměnila se. — Co teď mi lidé?
Ty oceníš mou píseň žalující
i vítěznou, v níž tvoje duše kvílí;
svůj ohlas nezapřeš. — Co teď mi časy?
Ty budeš vždycky věčně usmívavá
se dívat v trosky všeho. — Co mi změna?
A objímal zem, na svá ňádra tiskl

ty balvany, jež zdály se mít duši
a chvěly se pod jeho obejmutím.
Vstal, flétnu vzal a kráčel dále lesem
a cesta jeho byla jeden jásot.
Tys posud stará matka, neznáš změny,
jak před věky zas hnízdo strojíš ptáku;
jej měkké učíš vybírat si chmýří
pod pestrá vajíčka, ty doupě lišce
a medvědu skrýš dáváš pohostinnou,
ty učíš drozda dle skřípání větví
a listí šumu sladkou spřádat píseň,
ty větrům křídla rozpínáš a vodám
běh vykazuješ jako vždy, jak druhdy!“

A vyšel z lesa; niva před ním dlouhá,
Šel hvízdaje si na píšťalu lesní;
pták mnohý zastavil se při těch tónech.
Šel dále přes pole, zas přišel v lesy;
již večer byl, když stanul nad údolím,
v dol díval se. — Cos blýskalo se v stromech
a zlatem plálo to na chmurné stavbě,
jež věkovité povznášela týmě
do šera háje, který za ní vzrůstal
a k obzoru lnul vlnovitou čarou.
Pan blíže kráčel k divné této stavbě;
již kynuly mu věže, okna štíhlá
a strmé oblouky; Pan vkročil směle
skrz bránu, úžas jal ho, dlouho kolem
se díval, v nádvoří stál, kolem něhož
do rohů čtyř se temné chodby táhly
a v prostřed fontán byl, kde místo vody
jen svadlé listí leželo, však divné
kol sochy stály u každého sloupu,
kol fontánu ve divných šatech, záře
kol hlavy plála jim a divné věci
v svých rukou drželi, ten kyj, ten pílu,
ten sekeru, ten meč, ten květy lilji:
pár starých stromů sklánělo se žalně
nad fontánem, a ptačí štěbot hlučný
se ozýval, sta vrabců prohánělo
se chodbami, na sochy usedluli
a na fontán a s věže stářím šedé
cos zazvučelo, vážně, odměřeně
za ránou rána — a zas bylo ticho,
jen ptáci křičeli v té smutné tiši.
Pan kráčel chodbou, nevšimnul si ani,
že noha jeho zanechala stopu,
v níž bujel mech; kde podepřel se o sloup,
tam tryskl břečťan, vodopádem šlehl

do výše, pnul se okolo soch světců
a v knihy proroků a apoštolův
se zvědav díval zeleným svým okem,
a rostl valem a pokrýval stěny,
jež začaly se zvolna rozpadávat,
jak Pana kroky v dál se rozléhaly.
Teď stanul náhle, před ním malé dvéře
i vyrazil je — v gothickém stál chrámu,
dým z kadidla mu chvíli ztajil v hrdle
dech zdivený a zakalil mu oči,
leč brzy rozeznával zkamenělý
ten bájný les a cítil v srdci hrůzu,
chyt flétnu svou a začal tiše hvízdat,
pak bouřněji: šel zvolna lodí chrámu
a sochy padaly se zdí a sloupů
a na obraze nahá Majdalena
se usmála; snad rozkoše cit starý
jí prochvěl údy — brzy ale v mlhu
též splynula, rám těžký padl na zem.
A velký Pan šel vítězně dál chrámem,
až k stropu sáhal hlavou svou a před ní
se skláněli na stropu andílkové
a padali, tu u nejvyšší klenby
cos bílého se chvělo a to žilo.
„Kdo v cestu jde mi?“ zavolal Pan děsný.
— Jsem duše varhan, cizí hlas mu pravil,
já neprchnu!
A chrámem v tom se rozlet
hlas mohutný, jak nejdřív těžké kapky
by padaly, jež na vodopád rostly,
pak prales jakby kolébal svou hlavou
a moře hučelo.
Pan chvíli stanul,
dal znovu flétnu k ústům; ne víc píseň,
leč hřímající orkán z ní teď hučel
a vody, lesy, oblaka a hvězdy
v ní mluvily a varhan malá duše
v ní splynula, jak splývá v moři krůpěj.
A náhle flétny jeho velkým hlasem
se sřítila i klenba nad oltářem
a zlato západu sem šlehlo ohněm.
Pan vyšel, klášter ležel v zříceninách,
mech s břečťanem kol něho rubáš tkaly.
Pan vyšel velký, úsměv jitra na rtu
a v očích všecky hvězdy letní noci.

Salomonida.

Román
od
Serváce Hellera.

I.

Byl krásný zimní večer, štědrý večer. Země byla vysoko pokryta třpytivým sněhem a měsíc plynul tiše po jasné obloze. Od východu vál lehký ale ostrý větřík, jehož břitký dech kůži citelně požahoval. Však slyšet ho nebylo, tak že se v přírodě kolem rozkládalo ticho. Jel jsem v otevřených saních a zrak můj těkal s pocitem zvláštní jakési rozkoše po sněhové pláni, kteráž se mi nekonečnou zdála. Odkud ta rozkoš přicházela, sám jsem nevěděl. Nejspíše působilo mi ji to zvláštní, nevýslovné kouzlo jasného zimního večera na Rusi, když člověk v lehkých saních s větrem o závod po chřupícím sněhu letí, nedbaje cest ani dolů ani rybníků, nejkratším směrem za svým cílem. Nic jiného to zajisté nebylo, neboť ještě před chvílí takřka, když soumrak na zemi se skláněl, vzpomínal jsem na blahé štědrovečerní chvíle v domě svého otce a oplakal jsem dvěma bohatými slzami — bůh ví, již po kolikáté — šťastná léta svého dětství. Ale sotva že sáně do šírého, ve sníh zabořeného kraje vyjely a zrak můj na majestátním klidu té velkolepé jednotvárnosti spočinul, opustila mne všechna sentimentálnost a já, zapomenuv na celý svět hltal jsem dychtivě mrazivý vzduch, jejž divým letem jsme rozháněli a obraz přírody zdál se mi tak líbezným, že scházelo mi jen stádo nás pronásledujících vlků, jež bych palbou z karabiny od koní zaháněl. Však doufal, ba očekával jsem bezpečně, že se jich brzy někde smečka objeví, a to napjaté očekávání se zbraní v ruce stupňovalo rozkošný pocit střelhbité jízdy a magického večera.

Kam jsem to jel? Na nedaleký zemanský statek, jejž tuto Baranovem jmenuji, poněvadž okolnosti nedovolují, abych pravé jeho jméno pověděl. Tolikéž zamlčím jméno gubernského města, jehož pozlacené báně v daleké rovině ještě se třpytily. Také připomínám, že i ohledně osob, o nichž vypravovati hodlám, tutéž volnost jsem si vyhradil. Jel jsem tedy na statek Baranovo, kdež mne očekávali k večeři. Ale k vůli štědrovečerní hostině samé byl bych sotva jel třicet verst při mrazu aspoň třiciti Celsiových stupňů, to nepotřebuje, tuším, důkazů — mne volala tam ještě povinnost, již zákon dvornosti nám ukládá a kteréž — aspoň v tehdejších letech — jen málo kdy jsem se vyhýbal. Toto připomenutí nechť prozatím postačí. Nebudu již také dále líčit průběh své jízdy, nýbrž povím jen krátce, že se ovšem tu a tam v uctivé vzdálenosti nějaký vlk objevil, ale že jsem mu svou mladistvě ukvapenou střelbou na vlastní ujmu a škodu odňal chuť k bližšímu ohledání statné trojky, jejíž hřívy a chvosty stále ve vzduchu se třepotaly.

Mohlo být asi sedm hodin, když jsme projeli řadou velikých stromů, jejichž pně i haluze sněhem obaleny a rampouchy ověšeny

byly. Sáně moje se zastavily. Pohledl jsem na pravo: modravé měsíčné světlo oblévalo pěkný a rozsáhlý zámek, jehož okna vesměs bohatě byla osvětlena. Byla to statná budova v anglické gothice vyvedená poněkud ovšem již ovětralá, ale jinak hned na první pohled útulná. Ještě okamžik a byl jsem v teplé předsíni, kdež mne srdečně vítal sám velitel zámku, Dimitrij Ivanovič Sokolov, muž velký a silný, s bílými vlasy, stříbrným, po anglicku vykrojeným i upraveným vousem a přímým, skoro ještě junáckým držením těla.

Zdálo se, že je zámek plný hostů, neboť rozlehaly se všude smích, zpěv a hudba. Starý pán pozdraviv mne prosil, abych nejprv se sluhou do svého pokoje se odebral a pak do velké síně sestoupil. „Slavíme vánoce po starém anglickém spůsobu. Nedivte se tomu: žil jsem dlouhá léta v Anglii a nabyl jsem přesvědčení, že jsou povahy ruského a anglického živlu sobě nejvíce příbuzny.“

Že se tu vánoce nějakým jiným, než ruským spůsobem slaví, bylo hned na první pohled viděti z vyzdobení předsíně a, pokud zjevno bylo, také ostatních společných místností, jejichž stěny bohatě obloženy byly letorosty zimostrázu, vavřínu a cesminy.

„Těším se tomu dvojnásob,“ odvětil jsem vlídnému hostiteli, „neboť mohu doufat, že uvidím takto zajímavý obraz, kterak se anglická zvyklost s ruským mravem snoubí.“

„Nesmějte se mi,“ hrozil s úsměvem starý pán, „sic budeme nepřáteli! Avšak abychom se hned na prahu snad nepohádali, odebeřte se, prosím, nejprv do svého pokoje, oddychněte si chvilenku a pak prokažte nám lásku a sestupte mezi nás.“

Slíbiv, že brzy přijdu následoval jsem lokaje v purpurové aksamitové livreji s mohutnou parukou do hořejšího poschodí, kdež útulný pokojík mi byl vykázán. Upravil jsem rychle svou toilettu a zapáliv cigaro rozložil jsem se do houpacího křesla, abych jednak po přestálém mrazu roztál, jednak také do patřičné nálady se vmyslil a vpravil. Houpal jsem se tak asi čtvrt hodiny, když do pokoje vešla komorná Katěnka se stříbrným příborem a křišťálovým pohárem.

„Bylo mi poručeno,“ vyřizovalo děvče poněkud rozpačitě, „abych vám číši donesla. Vymrzl prý jste a do večeře ještě nějaká chvíle schází.“

„A kdo medle jest tak pozorný?“ tázal jsem se, jen abych děvčeti něco odpověděl.

„Slečna Caesarina sama.“

„Jakže —?“ zvolal jsem mile překvapen. „Toť přílišné vyznamenání a měl bych hned jíti za ně se poděkovat.“

„Neračte tak pospíchat!“ napomínalo děvče, jakoby se bálo, že mu něco pokazím. „Mám ještě něco vyřídit. Slečna prosí, abyste asi za půl hodiny dolů sešel, ale dříve než do salónu se odebéřete, v zeleném kabinetu se zastavil, kdež s někým ještě vás bude očekávat.“

„Děkuji za vyřízení; učiním tak!“

Vzkaz slečny Caesariny mne sice poněkud vzrušil, ale nikterak nerozčilil; hádalť jsem bezpečně, že nemá krásná dcera mého hostitele nic důležitého, nanejvýš žert nějaký! Pokračoval jsem tedy ve svých myšlenkách a když bylo půl hodiny minulo, sešel jsem lhostejně dolů

do belleetage. Prohlednuv se ještě jednou v zrcadlech, je-li toiletta má v pořádku, ostavil jsem salón na pravo a vešel čítárnou přímo do zeleného kabinetu.

Na levo v rohu u malého stolku, na němž stálo ze zlatého drátu filigransky zpracované cigarettové náčiní pro dámy, seděly na nízkých křeslech dvě mladé dámy: Caesarina Dimitrevna, dcera našeho hostitele a naivní milovnice moskevského divadla, kterouž tuto z diskretnosti nazývám Ninou Petrovnou Znacharovou. Byl to rozkošný obrázek. Caesarina Dimitrevna, jíž teprve na osmnáctý rok šlo, byla oblečena v bledě růžové aksamitové šaty starodávného jakéhosi kroje, jehož střih patrně dle nějakého starého obrazu byl zhotoven; skvostné zlaté kruhy zdobily její bílá ramena a na prsou zářil jí velký diamantový kříž. Tento poněkud nápadný oblek a bohatý lesk klenotů byl by cizince zajisté pomátl a ohledně slečniny povahy snad v omyl uvedl; avšak jediný jen pohled do její líbezné tváře a rozplynouti se musily všechen rozpak, všechna pochybnost. Oči její byly temně modré a mírně lesklé, dobré a snivé, dlouhými černými řasami zastíněné čelo vysoké a bílé, rty jako rubíny, a brada krásně modellovaná; bohaté proudy černých vlasů, v jejichž záhybech diamanty se jiskřily, vlnily se po spanilé té hlavince, v níž ztepilá dívčina postava vrcholila. Však toť slabý jen pokus, popsati její líbeznost a krásu; neboť ačkoliv byly vlasy její zcela temné, měla Caesarina přece sněhobílou pleť a zdravě červené tváře — růže v prvním rozpuku, rozkoš udivenému zraku! — Nina Petrovna zase byla rusá fialka; modrá očka, krásné malinké nožky, dětská dušinka. Také ona byla zjev líbezný: malá graciosní figurka s roztomilou, nevinnou koketerií a v očích plno dobromyslného čtveráctví. Oblečena byla toho večera v bleděmodré atlasové šaty, vybíhající v dlouhou vlečku s bohatým zlatým vyšíváním, měla na šíji šňůru velkých perel a na prsou, u pravého ramene, kytici z čerstvých kamelií.

„Vzácné dámy odpustí, ruším-li snad důvěrnou nějakou rozmluvu...“ oslovil jsem obvyklým spůsobem a s lehkou poklonou dívky, jež mne patrně očekávaly.

„O nikoli!“ vpadla mi rychle do řeči slečna Caesarina. „Zábava naše již před chvílí docela uvázla, je dobře, že dostáváme posilu. Přistupte blíže a buďte nám vítán!“

Podala mi, pozvednuvši se lehounko v křesle, k políbení svou malou, rozkošnou ručku a příkladu jejího následovala pak i Nina Petrovna.

„Přijel jste přece, jste hodný!“ pravila mi tato na uvítání. „Přinášíte mi oběť, však doufám, že jí nebudete litovat . . .“

„Prosím vás, slečno, jak můžete mluvit o oběti, kdežto mi přece poskytnuta jen příležitost, abych do vznešeného tohoto domu zavítal a ve společnosti jeho šlechetných obyvatelů pookřál. Jsem vám díky povinen, že jste mi k tomuto výletu dala podnět.“

„Děkuji jmenem celé rodiny za poklonu našemu domu učiněnou,“ pravila na to Caesarina Dimitrevna, „a prosím, abyste si k nám přistrčil křeslo.“

Když pak jsem dle slečnina pozvání byl učinil, doložila:

„A nyní vypravujte nám laskavě, co je v Moskvě nového a jakou jste měl cestu.“

„Ne, prosím, ještě ne!“ protestovala Nina Petrovna. „Roztrhla se mi rukavička, musím si dojíti pro jiné; posečkejte s vypravováním, až se vrátím. Ano?“

„Posečkám, slečno, s radostí, ačkoliv byste nic neztratila . . .“

„Za chvilinku jsem tu zase,“ prohodila se zvláštním jakýmsi úsměvem Nina a odkvapila. Z toho úsměvu pak seznal jsem, že odchází úmyslně a nikoliv k vůli rukavičce.

Když jsme se o samotě byli ocítili, pravil jsem Caesarina:

„Děkuji vám, milostivá slečno, za obzvláštní pozornost, kterouž jste mi prve osvědčila — byloť to nejkrásnější uvítání, jehož se mi jen mohlo dostati.“

„Ach nemluvte o té maličkosti,“ odtušila Caesarina, „a odpusťte mi spíše, že jsem byla tak nespůsobna a požádala vás ihned o rozmluvu . . . Snad jste již uhodl, o čem bych s vámi ráda promluvila?“

Při těchto slovech se začervenala a sklopila oči. Já však jsem dvorně odpověděl:

„Nepátrám, slečno, po věcech, po nichž mi pátrati se nesluší, a očekávám jen s naprostou oddaností vašeho přání, kteréž mi bude rozkazem.“

„Nemám rozkazu ni přání,“ na to zase Caesarina, pozvednuvši uzardělou tvář, „nýbrž toliko důvěrnou, rozumějte dobře: zcela důvěrnou otázku: nemluvil jste tyto dni s Bogdanovem?“

Přisvědčiv hlavou na znamení, že narážce její jsem porozuměl a rozmluvu tuto v tajnosti zachovám, odpověděl jsem:

„Mluvil, slečno, před samým odjezdem z Moskvy.“

„A nevzkázal mi nic?“

„Nic, slečno, proto že toho nebylo potřebí.“

„Jak to myslíte?“

„Zcela prostě: Bogdanov přijde sem a není-li už zde, může tu býti každou chvilku.“

„Jakže?“ zvolala radostně překvapena slečna Caesarina. „On že sem přijede? A proč tu již není?“

„Nemohu vědět, slečno; ale nejspíše jen proto, že se cestou někde omeškal. Ostatně buďte jen bez starosti: řekl mi výslovně, že přijede nejspíše před samou večeří, ale vyžádal si, abych nikomu o tom neříkal. Vůči vám, slečno, nebylo snad potřebí slibu tomu dostáti?“

„Naopak, milý příteli! Děkuji vám za sdělení. Ale nyní dovolte, abych vás opustila; musím leccos nařídit, aby Bogdanov ihned slušně mohl býti uvítán. Odebeřte se, prosím, do salónu, najdete tam již společnost a v ní, tuším, dobré známé. Nuž tedy na shledanou!“

To pověděvši, podala mi opět ruku a odešla.

* * *

Všechny komnaty zámku, v nichž hosté meškali, byly skvěle osvětleny, ale obzvláště velký salón tonul v záři nesčíslných snad světel. Velký vánoční špalek hořel, živě praskaje, v krbu a také zde visely po

stěnách zelené guirlandy a šťavnatá zeleň vavřínu i cesminy, a chvoj a letorosty myrtové vinuly se kolem zářících rámů zrcadel a obrazů. Vzduch naplněn byl libou vůní všeho druhu, již vydychovaly vzácné rostliny a květiny a v malé fonténě šplýchalo několik droboulinkých vodometů, jejichž tenounké paprsky až do listů palem stříkaly a tam jiskřící rosu zůstavovaly. Nádherné štukové ornamenty na stropě s ženskými figurami nesly květinami ozdobený rámec, z něhož mistrnou rukou malovaný „Venušin triumf" vesele vyzíral. Malý Amor houpal se rozpustile na řetězu těžkého bronzového lustru, ověšeného tisíci broušených křišťálů. Stěny, mdle zlacenými lištnami ozdobené a na souměrná pole rozdělené, byly potaženy bledě červeným atlasem bez lesku a nad krbem z rouge antique s bronzovými karyatidami umístěn byl obdivuhodný starý gobelin, představující Apollona a Musy. V rozích stály nádherné bronzové, křišťály ověšené kandelabry a ve výklencích uprostřed palem a květin kynuly purpurově potažené lenošky. Vešel jsem do salónu, kdež skutečně již dosti četná a také hned na první pohled dosti zajímavá společnost byla shromážděna. Jen jsem ji zrakem přeletěl a již zpozoroval jsem mezi přítomnými několik známých tváří: Feodora Dimitreviče Kalugina, státního radu, velice hovořivého to pána, kterýž se honosil, že zná všechny zajímavější osobnosti z celé Moskvy i jejich poměry a nejtajnější spády, dále dva universitní professory, knížete Viktora Andrejeviče Lvického, Sokolových souseda, novellistu Vsevoloda Krestovského, tehda již poručíka u gardových dragonů, a pak velmi zajímavou skupinu umělců, ve kteréž se nalezali: Aglaja Orgeni, Ferd. Laub, Mikuláš Rubinštejn a pianista Wieňawski, bratr Wieňawského houslisty. V protějším rohu stála, obklopena několika dámami a pány, poslední velká tanečnice, proslulá Adéla Grancova.

Mikuláš Rubinštejn byl jeden z největších pianistů naší doby, ačkoliv ve světě méně známým se stal, než leckterý tak zvaný virtuos, jenž o nic lépe nehraje, než tisíce jiných lidí, kterým nikdy ani nenapadlo, aby své umění na odiv stavěli. Jedinou příčinou toho bylo, že Mikuláš Rubinštejn v cizině nekoncertoval. Byl ředitelem moskevské konservatoře a spolu také professorem piana a hrával veřejně zpravidla jen v koncertech „Hudební jednoty", z nichž poslední býval jeho beneficí. Řečená „Hudební jednota" zřídila a vydržuje konservatoř a jest s ní v nejužším svazku. Kapitalisté a aristokrati jsou jejími členy zakládajícími, hudebníci a dilletanti členy výkonnými. Z výkonných členů pak utvořen velký smíšený sbor pěvecký, ve kterémž arci také mnozí ze zakladatelů jakož i jejich dámy činné mají účastenství. Sbor tento má cvičení v konservatoři a účinkuje ve všech koncertech „Hudební jednoty", kterých je tuším osm každé zimy; odbývají se ve velkém sále „Šlechtické besedy" a ředitel konservatoře při nich diriguje. Konservatoř a hudební jednota byly téměř výhradným působištěm Mikuláše Rubinštejna; mimo ně hrával jen tu a tam v salónech moskevských velmožů a kupců, kdež býval hostem nad jiné vítaným. Bylť Mikuláš Rubinštejn muž neobyčejně krásný a proto miláčkem vznešeného dámského světa; však nejen to: on byl také muž velmi vzdělaný, hodný a příjemný. Povahou byl flegmatik a v pohybech jeho jevila se zvláštní, ale velmi elegantní nenucenost. Hra jeho byla veliká, energická, plná

barvitosti a výrazu; jemu klavír pod rukama zpíval, a mně zdálo se vždy, jakoby to Rubinštejn v tónech básnil. Nechci rozhodovat, byl-li zesnulý Mikuláš Rubinštejn větší nebo menší pianista, než jeho světoznámý bratr Antonín, ale já jsem ho raději slýchal. Také dirigent byl Mikuláš Rubinštejn výborný a dosud vzpomínám s obdivem, jakou zrovna genialní vynalezavost osvědčoval při našich zkouškách, kdež nejen velikou různost ve vzdělání a zručnosti účinkujících překonávati, nýbrž při tom ještě opravdu obrovskou massu tónovou ovládati musil — mívaliť jsme v orkestru až 20 kontrabasů a dvojnásobný kvartet tahacích pozounů! — Ale nač to všechno vypravuju? Jednak proto, abych věnoval přátelskou upomínku tomu velkému umělci, jednak také, abych srozumitelnou učinil leckterou narážku a episodu tohoto vypravování. — Ferdinand Laub, „král houslistů", byl tou dobou professorem houslí na moskevské konservatoři a Mikuláš Rubinštejn vypravoval mi jednou se smíchem, že zavedl ve svém oddělení vyučovací řeč českou. Laub nemohl se totiž dlouho naučit rusky, ale učit musil a takž vyučoval česky a žáci mu brzo rozuměli. — Wieňawski byl také professorem téže konservatoře, kteráž měla tou dobou pět professorů piana! —

Odebral jsem se ihned ke skupině umělců, jakožto ku známějším a také zábavnějším ostatních, a byl jsem s obvyklou u nich jovialností uvítán. Za nějakou chvíli, když se byl kolem nás veliký kruh utvořil, vytáhl mne Laub do popředí a chtěje mne rázem známějším učinit, pravil:

„Tohoto mladého muže, pánové a dámy, přivezl jsem já do Ruska: jest to na ten čas nejostýchavější jinoch v celé Moskvě."

„To bych neřekla!" ozvala se vvadu Nina Petrovna a celý kruh obrátil se se smíchem v tu stranu. Tu teprv poznala rozmarná „naivní", že řekla něco nemoudrého, zapýřila se a odběhla.

Několik více nebo méně vtipných poznámek hozeno vzduchem za ní a když byla Thaliina kněžka z našeho obzoru zmizela, začali jsme rozmlouvati „o všech možných věcech a ještě některých jiných," jakož v podobných okolnostech již bývá obyčejem a nutností. Mne vyslýchali právě tři pánové, kteří patrně rádi politisovali, s přísností zkušebních komisařů z nejnovějších „dějin" rakousko-uherské říše, kdežto hned vedle nás Rubinštejn „čerstvá parisiana" a Laub zase nejnovější vídeňské vtipy vypravovali, když tu pojednou v sále neobyčejný ruch jakýsi zavládl a všechno ku hlavnímu vchodu obraceti se začalo. Také náš chomáč rozstříkl se, jako když do vrabců střelí, a než jsem se optati mohl, co ta sensace asi znamená, stál jsem samoten. Ale v tu chvíli objasnila se mi již také příčina toho vzrušení, neboť zahledl jsem našeho hostitele, an rozstupujícími se řadami hostův majestátní jakousi dámu do sálu uváděl. „Při sám, bůh," řekl jsem udiven sám sobě, „jaká to krásná žena!" Úžasné množství černých lesklých vlasů, do nichž po levé straně zlatý půlměsíc jako diadem byl zabořen, veliké temné oči, zářící vlhkým smyslným leskem, pleť ve tváři bílá se žlutým nádechem, ale na šíji a ramenech, jejichž plnost a bujná kyprost v krásných tvarech i liniích zůstávala, jako padlý sníh bílé, ruce oblé a v hořejších částech silné, ale při tom přec veskrze lepé a vábné... slovem krása, kteráž svými rozměry imponuje, svou barvitostí oslňuje a svým výrazem smyslně omamuje. Při vší patrné energii byla celá

postava té ženy obestřena dechem jakési pohodlnosti, pohyby její, nevyjímaje ani úklony, jimiž za pozdravy děkovala, byly graciosní sice, ale přece nedbalé a v rysech její okouzlující tváře jevila se podivná směs intelligence a nekrocené žádostivosti. Tak asi představoval jsem si vždycky Messalinu a nezapírám, že jsem byl zjevem té ženy oslněn a uchvácen. Toiletta její byla nádherná, ale na pohled jednoduchá: na rozhranní šíje a hrudi zářila jí neobyčejně skvostná páska o několika stech brillantech, jiskříc a mihajíc se jako roj drobounkých svatojanských mušek, jež byla neodolatelná vnada toho rozkošného poprsí přilákala; přes vysoko upjaté bílé rukavice vinuly se zlaté spiraly krásného, starožitného tvaru, v ňadrech malá kytice z kvítků, jejichž lístky a tyčinky z různých drahokamů byly vyřezány, a na těle bílé, v předu drobnými perlami poseté atlasové šaty, s mírnou, růžově vyšívanou vlečkou. Tak kráčela tu sálem, na pravém rameni našeho již stříbrovlasého hostitele zavěšena, jako královna a přijímala blahosklonně němé holdování všech přítomných pánů.

Sledoval jsem udiveným zrakem triumfální její obchůzku a jedinou mou myšlenkou bylo: „Kdo jest ta žena?“ a „Bude-li se jí možná přiblížit?“ Jakoby tyto otázky s mého čela byl vyčetl, přistoupil tu ke mně státní rada Kalugin a pravil beze všeho úvodu:

„Vdova, v nejbujnějším rozkvětu, pětadvacet let, kreolská krev, matka z Habanny, otec Moskal, oči jako brasilianské světlušky, nohy k líbání, nebožtík muž generál, kníže Sachalin, zahynul v souboji se záletníkem, — vlastně ne, jen s důstojníkem, jehož měl v podezření, nebylo na tom nic, zůstalo pět millionů, o dětech ani řeč, každý muž do ní zamilován, na vdání, ale běda muži, není-li Herkules.“

Dále neposlouchal jsem již, neboť příchod kněžny Sachalinové považoval se za signal k tanci a poněvadž se mi do tance nikterak nechtělo, opustil jsem sál a procházel se postranními komnatami, kdež všude bylo veselo. Na všech stranách srdečný smích, zpěv, pozdravy a rozmarné řeči; všude stály připraveny stolky na whist a šachy a všude se za krátko také hrálo. Ze sálu zaznívaly zvuky valčíků a polek — „tam krouží tolik krásy, tam tisknou k sobě šťastní smrtelníci tu ženu, jíž není snad rovné,“ pomyslil jsem si, ale ihned napadla mi otázka: „A což Caesarina? . . . Ach ovšem, na tu bych byl málem zapomněl, na tu růži, plnou líbeznosti a něhy, na tu idealní krásu a vtělenou šlechetnost! Nu ano, Arria a Messalina!“

„Avšak mírněte se, myšlenky, kdo dal vám právo, nazývati onu Messalinou? Snad proto, že je... tak krásná, že kdyby nebylo Caesariny, ona by jistě tu byla královnou?“ . . .

Myšlenky se mi začínaly másti, ale jako vždy rozhodl záhy chladný rozum, jenž mi pravil: „Co je tobě po obou? Vezmi tedy prostě na vědomí, že jsou obě krásny a dnes obě královnami.“ — A tak tomu i v skutku bylo. Společnost dělila se ustavičně na dvě skupiny, z nichž jedna na Caesarinu, druhá na kněžnu Sachalinovou jako na své slunce vzhlížela; působilyť tu dva mocné magnety a kterému kdo blíže byl, tomu se i kořil. Chvála obou ozývala se odevšad a mladší muži byli, pokud lze bylo seznati, nadšeni oběma.

Dotančili coeur a začala promenáda. Stál jsem ve dveřích sálu a sleduje upjatým pohledem obě „královny“ porovnával jsem bezděky zase jejich krásu. V tom blížila se ke dveřím slečna Caesarina a zočivši mne, vyprostila se nějakou rychlou omluvou od svého tanečníka a vyšla ze sálu. Procházejíc pak dveřmi zvolala krátce a dušeným hlasem, že že jen já jsem to mohl zaslechnout:

„Pojďte za mnou!“

Rozumí se, že jsem ihned nešel, nýbrž teprv, až byla za dveřmi následující komnaty zmizela. Pak dohonil jsem ji rychle a podav jí rámě ptal jsem se kvapně:

„Co pak se stalo, slečno, vyť jste jaksi poděšena?“

„Ach nic se nestalo, milý příteli, . . . te jest, přeju si, aby se nic nebylo stalo . . . či vlastně doufám, že se nic nestalo . . . ale jsem velice znepokojena, že Bogdanov ještě nepřijíždí. Pravil jste přece, že jistě přijede!“

„Tak jest, a nepochybuji, že se v čas na cestu vydal.“

„Ale proč tu ještě není? Nemyslíte, že by se mu bylo mohlo cestou něco přihodit?“

„Nemohu ovšem za nic ručit, ale myslím, ba jsem přesvědčen, že se jen někde náhodou omeškal anebo že úmyslně nepřijíždí, dokud nebude čas k večeři.“

„Nepochybuji, že z toho máte zkušenosť, ale vaše slova nejsou dnes s to mne upokojit. Mám zlé jakési tušení. Vizte hodiny: hnedle bude čas k večeři . . . Prosím vás, máte-li mne jen trochu rád, jděte, dejte si zapřahnout do svých saní mé anglické klisny — ty letí s větrem o závod — vezměte si ještě někoho s sebou a vyjeďte kus cesty na výzvědy, Bogdanovu v ústrety. Poslala bych sama naše lidi ven, ale vždyť nesmím vědět a vyzradit, že sem jede. Nuže, učiníte, jak prosím?“

„S tisícerou radostí, neboť jsem jist, že Bogdanov již není daleko!“

„Nuž tedy, prosím, neleňte!“

Pokloniv se krásné Caesarině odkvapil jsem do vedlejšího křídla zámku, kde konírny se nalezaly, a nařídiv tam, čeho bylo potřebí, vyšel jsem na prostranné nádvoří.

Měsíc dosud jasně svítil a mráz, jak se zdálo, rostl. Nádvoří bylo prázdné a tiché. Kamenné figury kolossální fontény a dvě opodál stojící jezdecké sochy vrhaly kostrbaté stíny na jiskřící se a v popředí hladce ujezděný sněžný obal půdy. Z nitra zámku doléhal sem šum veselých hlasů a hudby. Věda, že musím ještě asi deset minut čekat, než zapřaženo bude a zámecký kozák, který se mnou jeti měl, velké kožichy snese a zbraně připraví, vystoupil jsem na nejvyšší stupeň fontény a opřev se o mramorovou obrubu sněhem naplněného spodního vodojmu zahleděl jsem se do sousedního parku. Nádvoří hraničilo totiž přímo s parkem, od něhož jen elegantním mřížovým plotem s umělými vraty bylo ohraženo. Za těmito vraty vinula se v dosti dlouhé perspektivě široká, v odměřených nevelkých vzdálenostech skupinami vysokých stromů vroubená cesta, nyní ovšem zmrzlým sněhem pokrytá. Měsíc svítil se strany a takž byla ona cesta místy zcela zastíněna, místy zase zcela jasná a místy všelikými křivolakými silhouettami,

stíny to opodál stojících stromů nebo keřů, malebně poseta. Velmi zajímavý to pohled! Měl jsem z něho radost, jako dítě z pěkného obrázku. Ale pojednou mne cosi zarazilo; před mýma očima přibyl totiž na jednom z větší části ozářeném místě nový stín jakýsi, silhouetta nějakého tělesa, kteréž se hýbalo, a stín ten rostl do délky. Hleděl jsem zbystřeným zrakem vystihnouti, od čeho by ten stín pocházel, ale nemusil jsem dlouho pátrat, neboť silhouetta vzala záhy na se podobu velkého, v krátký kožich štíhle upjatého muže a ku podivu, v tu chvíli objevil se vedle ní jiný stín, o něco kratší ale za to mnohem širší, ze kteréhož jsem bez velkých obtíží mohl poznati postavu ženskou. Usmál jsem se maje za jisté, že to dva mladí lidé ze zámecké družiny vhodné chvíle použili, aby si tam v nočním klidu a při čarovném světle luny, všech milenců — jak známo — od počátku světa nejlepší přítelkyně, obšírně vyjevili, co na srdci měli a co na vzájem pro sebe cítí. Než toto mé přesvědčení bylo by se málem zviklalo, neboť zdálo se mi po chvíli, že k oněm dvěma silhouetám ještě třetí stín přirostl, ale nebyl jsem si tím zcela jist, poněvadž ten domnělý třetí stín s dřívější mužskou silhouettou v jednu, ovšem jaksi neúhlednou figuru splynul. „V několika okamžicích musí se ukázat, jsou-li tam tři lidé, nebo jen dva," pomyslil jsem si, chtěje vyčkati, zda-li se stíny znovu rozstoupí, ale v tu chvíli zaznělo z venčí vzdálené ještě, ale rychle rostoucí cinkání zvonce s ryčným řehotem rolniček a zvuky ty vzrušily mne tak, že jsem stínů v parku již ani si nevšiml, nýbrž dychtivě ku bráně pospíšil, abych co nejdříve se přesvědčil, je-li to konečně od Caesariny a nyní také ode mne tak toužebně očekávaný kapitán gardových dragounů, Anatol Vasiljevič Bogdanov. V několika málo minutách vjely do otevřených mnou vrat jako vystřelená šipka malé lehké sáně, ku kterýmž tři jak bronz lesklí hřebci byli připřaženi.

„Díky bohu, že jste konečně tu!" oslovil jsem po obvyklém pozdravu mladého kapitána. „Vizte, tamo předjíždějí už moje sáně; chtěl jsem vám jet v ústrety, neboť slečna Caesarina je plna nepokoje, že se vám snad něco přihodilo. Jsem opravdu rád, že jste již na místě a že byly obavy slečny Caesariny bezpodstatny."

„Ne tak docela, milý příteli!" prohodil Bogdanov vylézaje z obrovských galoší a velkého cestovního kožichu; nescházelo mnoho a byl by kočí přivezl jen mou mrtvolu."

„Vy mne děsíte! Povězte rychle, co se stalo?"

„Dovedete mlčet?"

„Jako ryba!"

„Tedy slyšte moje dobrodružství," pravil kapitán rychle, neboť musil pospíchat, aby byl s vypravováním hotov, než s hora vstříc mu přijdou. „Asi před hodinou přepadlo mne několik jezdců, kteří směrem odsud, tedy nám vstříc klusali. Takřka letmo hodil jeden kočímu oko přes hlavu a strhl ho do sněhu, druhý pak zastavil koně a v tutéž chvíli, sotva že jsem jednou z revolveru vystřeliti mohl, popadlo mne několik silných paží za ruce a prsa a dvě dýky zablýštěly se mi před očima. „Zhyň, pse zrádný!" zvolal jeden z nich, patrně vůdce té bandy, ale sotva že mi pak do tváře pohleděl a uniformu na mně zočil, odstrčil mocným rozmachem svých železných ramen oba soudruhy a vykřikl

prudce: „Zpátky, hoši, to není on!“ Pak smekl na okamžik huňatou čepici a pravil dvorně, jako kavalír: „Odpusťte, kapitáne, že jsme vás polekali! Očekávali jsme někoho jiného; proti vám nemáme ničeho. Jeďte s bohem, a nemyslete, že jste se setkal s lupiči!“ Kočímu pak vtiskl mezí tím jeden z nich, jak se právě dovídám, zlatý imperial do ruky řka: „Zde vezmi za leknutí a jeď rychle, aby se pán tvůj neopozdil!“ Jak vidíte, bylo to zajímavé dobrodružství. Však dosti o tom! Vizte jen: starý sám přichází mne uvítat — to už mne někdo uviděl. Ale nic neškodí; jen, prosím, o mém přepadení nikomu nic neříkejte. Později povím vám, proč si toho nepřeju.“

Než to Bogdanov domluvil, byl starý Sokolov s dvěma lokaji u nás a než minulo čtvrt hodiny, bylo nahoře v sále o veselého hosta více.

Tou dobou tančilo se ještě ve velkém salóně a přibyvší Anatol Vasiljevič Bogdanov mohl se tudíž pozdravovat jen s těmi, kteří buď po stranách salónu od tance odpočívali aneb v sousedních komnatách hrami se bavili. Však i těch byla taková řada, že mohl Anatol Vasiljevič, se všech stran oslovován, s Caesarinou jen jako letem několik slov promluvit; mimo to byla Caesarina od knížete Lvického k tanci požádána a poněvadž Bogdanov po vykonané delší cestě na tanec ani pomysliti nemohl, zůstala hostitelova krásná dcera po čas trvavšího ještě tance ve společnosti jiných lidí. Bogdanov obcházel tedy známé pány a dámy a, jak z nenucených úsměvů paní a dívek bylo patrno, dovedl každé z nich něco galantního nebo vtipného povědět. Vůbec mohl každý pozorovat, že na něm oči všech dam, s nimiž se setkával, se zalíbením spočívaly. A nebylo také divu, neboť byl Bogdanov muž statný, obratný, vtipný a krásný; tělo jeho bylo jak ocel pružné, jeho pohyby uhlazené, hlas metallicky zvučný a řeč beze vší hledanosti důmyslná. Krásně modellovanou hlavu jeho zdobil bohatý vlnitý vlas barvy světle hnědé, téměř rusé, a výrazné tváře hlavní okrasou byly dlouhé jemné, také vlnité kníry téže barvy jako vlasy. Jiskrné oči jeho hleděly skrze skla do černé kosti zasazená, kterážto façona skřipce výraznost jeho tváře tak charakteristicky a trefně doplňovala, že by ani malíř lepší ozdoby pro ni nebyl mohl vymyslit.

Tančili právě čtverylku a já usadiv se do křesla v jednom palmami méně zastíněném výklenku, sledoval jsem se zalíbením pěkné figury a graciosní rytmické pohyby, na nichž si všichni tanečníci patrně mnoho zakládali. Nevím ani jakou náhodou se stalo, že přistoupil od strany k mému křeslu státní rada Kalugin. Chtěl si nejspíše odpočinout, ale spatřiv mne již v křesle sedícího, zapomněl na svou únavu a otevřel ihned stavidla své výmluvnosti.

„Jak vidím, baví vás, Sergěji Antonoviči, více podívaná na tanec, než tanec sám,“ pravil, jen aby něco řekl.

„Vidím velmi rád tanec,“ odpověděl jsem, „obzvláště když se přesně dle pravidel, tedy uměle tančí. Zde, jak pozoruji, jsou velmi dobří tanečníci; o tanečnicích netroufám si nic říci, neboť u těch zanjímá všechnu mou pozornost jejich půvab. Neznám nic krásnějšího, než tancem rozjařenou ženu, rozumí se ovšem, je-li přiměřeně mladá a již o sobě sličná. Nemyslíte?“

„Nu,“ rozmýšlel se, „jak si to kdo rozloží. Krásná ženská vždycky hezká. Mně nejmilejší u tabule nebo v divadle, rozjařená šampaňským nebo hrou. Ovšem ani při tanci není k zahození. Rozehřátá, roztoužená . . . hm, pěkný tvor! Máte pravdu, jsou roztomilé. A prosím, která pak by jako, se vám nejlépe líbila, he?“

„Kdyby tu nebyla slečna Caesarina, dal bych přede všemi přednost kněžně Sachalinové.“

„Také vy? Hm, nic divného!“ mudroval zase státní rada. „Jako všichni ostatní. Salomonida je kouzelnice! Nikdo neodolá.“

„Jak že, Salomonida se jmenuje?“

„Ano, Salomonida Platonovna. Nápadníků hejna. Mnoho povolaných, málo vyvolených. Z těch první Bogdanov. Bogdanov, kapitán od druhého pluku gardových dragounů . . .“

„Znám ho velmi dobře.“

„Znáte? Tím lépe. Tam právě s Varvinským u krbu. Salomonida v očích ohnivé šípy. Jeden za druhým na Bogdanova. Nevidí nikoho jiného.“

„Vy tedy myslíte, že ho kněžna Salomonida miluje?“ tázal jsem se poněkud udiven.

„Miluje, miluje! Bogdanov první milovník, druhý Rubinštejn. Dříve Rubinštejn první. Ale přišel mladší. Vizte, jak se na něho dívá!“

„Ale dovolte, to není možná!“ namítal jsem.

„Není možná?“ otázal se Kalugin a podíval se na mne poněkud se strany. „Tedy není možná! Jak poroučíte. Chcete-li, ani ho nezná. Jak živa ho neviděla! Kouká jen na tu karyatidu. Anebo má vidění!“

„Nuže dobrá,“ pravil jsem na oko lhostejně; „věřím, že ho miluje, protože to pravíte a proto že je Bogdanov muž a kavalír vskutku milování hodný. Ale proto přec nemůže se ještě říkat, že je milovníkem jejím — snad o tom ani neví!“

„Ví, musí vědět,“ na to zase Kalugin. „Zvala často k sobě. Pozvání přijal. Zda-li také miluje, nevím. Možná, že nemiluje. Ale vojáci obyčejně milujou.“

„Myslím, že ji nemiluje. Má jinou, vážnou lásku,“ prohodil jsem zkoumavě.

„Je-li možná? Nic divného! Důstojníci od gardy obyčejně tři, čtyři milovat, jedenáctou vzít. Ostatně, nemiluje-li, tím lépe pro něho.“

„Proč pak?“ tázal jsem se a zvědavost má rostla.

„Proč? Proto že má soka, zlého soka. Ne Rubinštejna, to to. Rubinštejn nechává se milovat, ale nemiluje. Sok tamo tančí. Tanečnice Nina Petrovna, herečka od velkého divadla. Naivní. Rusá fialka. Drobounké, roztomilé nožky . . .“

„Vím, vím!“ přerušil jsem ho. „Znám Ninu Petrovnu!“

Podíval se na mne ze spoda a pravil úsečně:

„Znáte také? Dobrá. Ale soka neznáte? Sok Viktor Andrejevič Lvickij, statkář, carský komoří, kníže. Tři statky. Třikrát sto tisíc desjatin půdy. Čtyřiatřicet let, mládenec. Kavalír každým coulem, ale nebezpečný. Černé oči, černé vlasy. Čelo studený mramor, srdce výheň. Žádné milenky. Zbožňuje Salomonidu. Všude za ní. Ale vyznání ještě neučinil. Salomonida nestojí o něho. Aspoň se tak zdá. Tím hůře pro

Bogdanova. Lvický strašně žárlivý, ale neví ještě na koho. Všeho schopen."

„Buďte ubezpečen, Feodore Dimitreviči," pravil jsem tiskna mu bezděky ruku. „Bogdanov není Lvickému sokem. On miluje a jest milován jednou z nejhezčích děv, jež jsem kdy viděl."

„Je zde přítomna?" tázal se Kalugin, ostře se na mne podívav.

„Je přítomna, ale nenajdete ji," odpověděl jsem nedbale, načež on skoro suše:

„Jak pak nenajdu! Žádná krásnější než Caesarina. Ubohý Bogdanov, je-li to ona!"

„Proč pak?" tážu se skoro uražen.

„Proč?" vece Kalugin. „Škoda. Bude zasnoubení! Snad ještě dnes!"

„A s kým?"

„Nevím. Dosud tajemství."

„A kdo vám to řekl, že bude Caesarina dnes zasnoubena?" ptal jsem se s rostoucím napnutím.

„Dnes nebo zejtra, ale jisté. Možná, že teprv zejtra. Kdo mi to řekl? Starý Sokolov sám. Můj důvěrný přítel. Dvacet let už přede mnou nemá žádného tajemství."

Chtěl jsem pokračovat v té sice suchopárné, ale pro mne velmi poučné rozprávce, když tu na dané znamení po sále i sousedních komnatách obecné sykání se rozlehlo a v okamžiku veliké ticho nastalo. Na obrovských, jaksi vrchní ornament krbu tvořících hodinách odbíjela dlouhými, jasnými zvuky dvanáctá, a mezi tím, co hodiny bily, stáhli sluhové světlo plynové, tak že v sále jen jakési pološero zůstalo, a vytáhli pomocí zvláštního, ve zdi umístěného stroje, v oknech těžké záclony. Okna byla vysoká s nizounkými parapety, tak že se zdálo, jako by hned u samé podlahy začínala — bylo jimi tedy odevšad do okolní krajiny vidět jako na jeviště divadla. Když záclony se byly vyhrnuly, zašumělo celé shromáždění podivením: na svahu nevysokého návrší, před samým zámkem, kteréž sněhem pokryto a měsícem jasně ozářeno bylo, stál v malebných skupinách sbor „betlemských pastýřů a pastýřek" kolem modře a zeleně plápolajících ohňů a začal zpívat velebný vánoční chvalozpěv. Zpěv jejich zněl krásně a tklivě, že mnohé oko slzou se zalilo, a když poslední jeho zvuky doznívaly, spuštěny rychle opět záclony a otevřen plyn — při zámku byla též malá plynárna — tak že sál pojednou zase v dřívějším lesku se zaskvěl a nám účastníkům se zdálo, jako bychom byli před tím viděli ne skutečnost, ale jakýsi přelud vzdušný.

Na to jal se Dimitrij Ivanovič Sokolov sálem a komnatami obcházeti a své hosty k tabuli prosit. Mezi tím, co hosté v chomáče se shrnovali čekajíce, až by hostitel sám s některou dámou do jídelny vešel, blížila se volným krokem k našemu místu kněžna Salomonida s jakousi mně neznámou mladou dívkou.

„Bude první uvedena do jídelny," šeptal mi státní rada. „Při tabuli první místo. Jí také hlavní přípitek."

Nevím, co mi to v tu chvíli napadlo, že jsem, nakloniv rychle ústa k levému uchu státního rady Kalugina, zašeptal:

„Feodore Dimitreviči, buďte tak dobrý, představte mne kněžně.“

Na odpověď již času nebylo, neboť v tu chvíli přiblížily se obě dámy k nám. Ale Kalugin nebyl člověk, jehož by blízkost sebe krásnějších dám byla dovedla do rozpaků uvésti. Poklonil se zlehka a pravil docela plynně, jako by si nikdy nebyl trhané řeči uvykl:

„Salomonida Platonovna oslňuje dnes celý svět. Ještě nikdy neviděl jsem vás, kněžno, tak zářící. Takovou asi byla žena, na jejíž oslavu Salomo, váš slavný patron, nejsmělejší hymnu lásky, „píseň písní“ skládal.“

Kněžna shrnula mžikem vějíř, klepla jím Kalugina do ramena a pravila s okouzlujícím úsměvem:

„Feodore Dimitreviči, pasuji vás tímto na svého rytíře. Za svůj kompliment pak vyžádejte si nějakou milost.“

Kalugin ani na okamžik se nerozmysliv, odtušil:

„Prosím o milost, abych královně tohoto večera představiti směl nejmladšího hosta tohoto domu, doktora Sergěje Antonoviče, z české Prahy, přítele kapitána Bogdanova.“

Salomonida šlehla státního radu bleskem svých očí, pak ale změnila rychle výraz tváře a podávajíc mi ruku k políbení, pravila poněkud vroucněji, než v podobných případech obyčejně se činívá:

„Jsem ráda, že zase jednoho Čecha poznávám a těší mne, že jest můj nový známý přítelem mých přátel Kalugina a Bogdanova. Smím doufat, že bude také mým přítelem?“

Pronášejíc tato slova, pohledla na mne svýma překrásnýma očima tak vlídně a zvláštně, že mi až srdce usedalo. Musil jsem všechnu svou energii sebrat, abych se nepomátl a směšným neučinil.

„Budu šťasten,“ odpověděl jsem, „přijme-li mne milostivá kněžna jen do poslední řady svých ctitelů.“

„Jste přijat mezi mé přátele,“ prohlásila jaksi slavnostně a doložila: „Zachovejte se, prosím, dle toho, až do Moskvy se vrátíte.“

To pověděvši, odešla a již přicházel jí také vstříc starý Sokolov, aby ji obřadně do jídelny uvedl.

* * *

Tabule prostřena byla v druhém velkém sále, ještě snad větším, než salón, ve kterémž se tančilo. Sál ten měl podobu táhlého obdélníku a byl z větší části vyplněn kolossální tabulí v podobě podkovy sestavenou. Osvětlen byl velkým lustrem, jehož čistá, jak zrcadlo jasná měď v odlesku asi půl druhého sta plynových plamenů neobyčejně ohnivě zářila.

Na čestné místo uvedena kněžna Salomonida, jí po pravé straně zasedl hostitel, na levou pak stranu pozvala si kněžna proslulou pěvkyni Aglaju Orgeni. Hostina byla velkolepá a zábava při ní tak znamenitá, že mnohý z nás nerad viděl, když sluhové šampaňské začali nalévat; neboť to znamenalo, že budou proneseny rychle za sebou dva nebo tři etiketou předepsané přípitky, načež společnost zase do salónu a kabinetů k tanci a hudbě se odebéře. A vskutku, sotva že byly štíhlé, vysoké poháry naplněny, povstal starý hostitel náš a pozdraviv nás všecky k svátkům pravil:

„Jest obyčejem, pánové a dámy, aby každý toliko jeden přípitek pronášel. Já však dovolím si mocí svého stáří pronésti dnes přípitky tři a doufám, že dojdou všechny ve vašich srdcích mocného ohlasu. Nejprv tedy, pánové a dámy, prosím vás, aby jste se mnou připili na zdraví našeho dobrého cara — hosudara!“

Hlučné „urá“ otřáslo na to sálem, orkestr na galerii zanotoval carskou hymnu, kterouž jsme stojíce vyslechli, a pak se teprv připíjelo. Když jsme se byli usadili, pozvedl Sokolov podruhé číši a zvolal:

„Druhý přípitek můj svědčí královně tohoto večera a chloubě krásného pohlaví, naší okouzlující předsedkyni, kněžně Salomonidě Platonovně!“

Opět hřímavé „urá!“ a stonásobné cinkání pohárů. Připíjení trvalo dlouho, neboť každý z nás mužů považoval za nezbytnou povinnost, aby kněžně dotknutím se jejího poháru hold učinil. Některým dostalo se při tom zvláštního vyznamenání, že kněžna tak jim přiťukla, aby jí zároveň ruku mohli políbit. A mezi těmi byl jsem, ku podivu, i já.

Po třetí zdvihl se starý Sokolov, oči se mu zajiskřily, a on provolal mocným, slavnostním hlasem tento přípitek:

„A nyní, přátelé moji a přítelkyně mé rodiny, žehnejte skutku, jejž tuto prohlásím, a připijte na blaho dvou sobě oddaných duší, kterýmž zajisté nejkrásnější vánoční dar tímto přináším, na zdar a štěstí mé milované dcery Caesariny a ruského zemana, kapitána Anatola Vasiljeviče Bogdanova!“

Poslední tato slova spůsobila sensaci, jako kdyby byl vedle z čista jasna blesk udeřil. Neměltť patrně nikdo ani tušení, že se cos takového chystalo, ba — jak se zdálo — ani Caesarina a Bogdanov sami, neboť jevili nemenší překvapení, než ostatní, ovšem velmi radostné. Zraky všech hostů obracely se zvědavě na místa, kde Bogdanov a Caesarina seděli a všichni hrnuli se k nim, aby jim blahopřáli. Já mohl jsem si dovolit, přijíti poslední a mne také prohlášení našeho hostitele méně, než většinu ostatních překvapilo. Když byl Sokolov pronesl jména snoubenců, pohledl jsem skoro maně na kněžnu Salomonidu a na knížete Lvického. Kněžna vytřeštila nejprv oči jako zděšením, ale pak vznítil se v těch dříve tak krásných očích příšerný jakýsi oheň a tvář její znetvořil výraz strašně pobouřené vášně. Myslím, že toho mimo mne nikdo nezpozoroval, neboť — jak už řečeno — zraky všech stolovníků obracely se na šťastné snoubence. S kněžniny hněvem a žárlivostí planoucí tváře svezl se můj zrak níže na knížete Lvického, ale zde nebylo nic pro mou zvědavost: kníže stál, maje pohár v rucc, zcela klidně a čekal aspoň na pohled s největší lhostejností, až u snoubenců nával ochabne, aby jim mohl gratulovat.

Když byl ruch posledním přípitkem spůsobený utichl, pronesl jeden z přítomných professorů jménem celé společnosti přípitek hostiteli, spojený s povšechným blahopřáním snoubencům, načež — asi za pět minut — kněžna Salomonida znamení dala, abychom se zvedli a rozešli.

Začal opět tanec, ale se značně ochablým účastenstvím, ježto se většina hostů po tabuli klidnému požitku hry, hudby a klepu oddávala.

Bogdanov prováděl svou snoubenku všemi místnostmi, aby každému poskytl příležitost, jí zvlášť se poklonit, načež také do kola se spustil.

V červené komnatě, kamž já jsem se uchýlil, byli shromážděni všichni přítomní umělci a zdálo se, že uspořádali jakési koncertování o závod. Hráli o sobě, na dvou pianech, na jednom pianě s houslemi nebo s violou, cellem atd., vždy velmi krátce a pěkně. Znal jsem všechny až na jednoho, o němž se pravilo, že také mezi umělce náleží. Byl to štíhlý, elegantní muž v „nejlepších letech“; opíral se levou rukou o krb a pravý rukáv jeho fraku visel prázdný dolů podle těla — byl to hrabě Geza Zichy. Týž pěstoval již od útlého mládí vášnivě hru na piano a stal se také záhy virtuosem; tu však — bylo mu tehda čtrnácte let — roztříštil si z neopatrnosti na honbě pravou ruku, kteráž mu pak u samého ramene odříznuta býti musila. Za takýchto okolností soudil by každý, že nemohlo býti o žádné hudbě již ani řeči; avšak hr. Geza Zichy měl k hudbě příliš velkou lásku a také příliš velké nadání, aby se jí byl mohl zcela zříci. On začal se cvičit pouze levou rukou, pracoval v tom směru neunavně a stal se „virtuosem levou rukou, Rozumí se ovšem samo sebou, že si musil všechny skladby pro svou hru zvlášť jaksi upravovat, při čemž mu také jeho dosti pěkný skladatelský talent byl nápomocným. — Nevím kdo právě byl dohrál, zda-li Laub nebo Kossmann, když hr. Zichy k pianu zasedl a hráti začal. Byl to do jisté míry trapný pohled, neboť nikdo neuvykl si vídat na koncertním podiu umělce se skomoleným nebo zmrzačeným tělem, avšak nemilý dojem toho zjevu ustoupil záhy obdivu, že je možno jedinou rukou takové věci vyhráti. Hra byla velkolepá a svou zvláštností úchvatná, avšak nikterak uhlazená a urovnaná, ježto současné znění basové noty s příslušným k ní akordem jen nejrychlejším skokem vždy docíleno býti mohlo, což přece ustavičně činilo dojem přerušeného, trhaného úhozu, ačkoliv skoky s úžasnou rychlostí a jistotou byly prováděny.

Seděl jsem v protějším rohu komnaty, zabořen do velkého křesla a sledoval jsem upjatě tuto zvláštní a každým spůsobem obdivuhodnou hru. Když pak umělec skončil, sáhl mi někdo na rameno a pravil:

„To jste se do té hudby zabral! Podivná věc: udělej Čechovi kus muziky a zapomene na celý svět.“

Byl to professor Varvinskij, historik. Pozvedl jsem se z křesla a pozdravil ho. On pak, ježto produkce již ukončenou se zdála, vzal mne pod paždí a navrhoval, abychom trochu místnostmi se procházeli. Proti návrhu tomu nebylo co namítat a takž chodili jsme a rozprávěli volně o všem, co se nám k řeči namanulo. Pojednou kmitla se kolem nás, ze salónu odcházejíc, kněžna Salomonida.

„Co říkáte Salomonidě?“ tázal se skoro bez účastenství Varvinskij.

„Ó krásná to žena, okouzlující,“ odpověděl jsem; „ale mne zajímá nyní více, než její krása, její poměr k události tohoto večera.“

„A vy ten poměr znáte?“ otázal se professor a podíval se při tom na mne, jakoby byl chtěl vlastně říci: „Co pak můžete vy o tom vědět!“

„Znám, aspoň v hlavních rysech,“ odtušil jsem sebevědomě, „a vím tudíž, že je Bogdanov idealem jejích snů, předmětem její touhy. Měl jste vidět ty oči a tu tvář, když byl starý Sokolov prohlásil zasnoubení

své dcery s Anatolem Vasiljevičem — to byla vášeň, to byl vztek! Kreolská její krev nedovedla se v tu chvíli zapříti . . .“

„I jděte mi s tou kreolskou krví,“ přerušil mne skoro nevrle professor, „není dokázaná! Ba zdá se, že byla jen ku zvláštnímu rázu té krasavice přibásněna a že si ji Salomonida sama dala, aby se na její pravý původ nevzpomínalo.“

„Ale vždyť mi bylo přec řečeno, že byli matka její Kreolka z Habany a otec Moskal.“

„A kdo vám tak jistě tvrdil?“

„Státní rada Kalugin.“

„Kalugin je povrchní pleskal, který nikdy hloub do věci nevniká,“ rozhorlil se professor. „Slyšte, mladíku, abyste tu bájku dále nešířil, snad také tiskem: dal jsem si práci a stopoval jsem původ i rodokmen té krásné dámy, kteréž se u nás celý svět koří, a co myslíte, že jsem s velkou k pravdě podobností, ba mohl bych říci s jistotou, vypátral? . . . Že je Salomonida, nebo, chcete-li, kněžna Salomonida vnučkou pověstné dobrodruhyně Jeanny Valois, potomní hraběnky Lamothové, kteráž měla hlavní účastenství v „podvodu s nákrčníkem“, jenž se Marii Antoinettě a francouzskému království tak osudným stal. Tato žena uprchla pak pomocí ředitele vězení ze Salpetrièry, uchýlila se do Londýna a spojila se tam opět se svým mužem, kterýž na galeje odsouzen byl, ale také unikl. O konci této pověstné dobrodruhyně vypravovalo se dosud, že r. 1791 po velké noční orgii z okna svého bytu v Londýně vyskočila a pak na dlažbě mrtva nalezena byla. Ale tomu není tak. Z okna vyletěla j i n á ženština, nejspíše obět zločinu, pro kterýž pak Lamothová Londýn a Anglii opustit musila. Vypátral jsem z pramenů, že dobrodruhyně Lamothe-Valois později pod jménem hraběnky de Gachet v Rusku se objevila a zde r. 1812 i carskou poddanou se stala. — Tato hraběnka de Gachet usídlila se posléze na Krymu a zemřela tam také asi roku 1826, nebyvši za živa nikým poznána. Že to však pravá Lamoth-Valois byla, vysvítá z okolnosti, že mluvila výborně francouzsky, že měla jakési veliké tajemství a že vypravovala ráda o hraběti Cagliostrovi a jiných osobnostech od dvora Ludvíka XVI. jakožto o svých bývalých přátelích a známých. Na její mrtvole pak shledány dvě skvrny jako od spálení a sice na zádech, což výborně se hodí: hraběnka Lamothová, kteréž, jak známo, kat veřejně znamení hanby na rameno měl vypálit, bránila se zuřivě, kousala pochopy a tloukla je. Následkem toho nepodařil se první pokus vpálení a kat vpálil jí ještě jedno znamení na lopatku.

Od oné na Krymu zemřelé hraběnky Gachetové pochází pak naše Salomonida jakožto její vnučka. Matka Salomonidina byla milenkou jednoho velikého pána u nás a veliká intriganka, však o tom se ještě nesmí mluvit. Pak si ji vzal jiný, menší pán — hrabě — a na tu stranu je rodokmen ukončen. Jeanne Valois byla dcerou jakéhosi St. Rémyho, nemanželského syna Jindřicha II. — jak vidíte, má naše kněžna Salomonida velmi zajímavé předky, ale na Habaně nežil z nich nikdo.“

(Pokračování.)

Pět nejznamenitějších jmen v literatuře 19. věku.

(Prosloveno v »Jednotě filosofické« 4. listopadu 1882).

Podává

Dr. Josef Durdík.

Došli jsme, pánové, poslední pětiny devatenáctého století. Můžeme počít přehlížeti, co se stalo během času toho; určovati, v čem záleží hlavní jeho ráz, čím přispěl ku pokladu světla a ku pokroku lidskému.

Provedeme pokus přehledu takového tenkráte v oboru literatury vůbec. Míním zde poesii i prosu, při všech národech, kteří písemnictví mají; míním zde zjevy jako jsou na příklad ze století předešlého Voltaire, Kritika čistého rozumu, Adam Smith, Schiller; ze století sedmnáctého Galilei, Kepler, Newtonova Principia philosophiae naturalis, Cervantes, Leibnitz; ze století šestnáctého Koperník, Shakspeare a podobné, totiž nejčelnější svého věku. Vynálezy v pravém smyslu slova však zůstaňtež vyloučeny; tedy galvanický sloup, ač podle Araga nejpodivnější nástroj, jejž člověk sestavil, lokomotiva, elektromagnetismus, fotografie, spektralní rozbor a množství jiných výtěžků přírodozpytu a techniky, výroby, dopravy a prostředků sdělovacích, pak rovněž proměny a prospěchy v životě politickém a společenském, výsledky dalekých a odvážných cest, dechiffrování starých památek egyptských a assyrských, ač se tím historie lidstva o několik století do pradoby pošinula: to vše nenáleží v úvahu tuto, vedlo by nás příliš daleko, ale ovšem na své straně ku podobným úvahám vybízí.

Však ještě blíže určiti musím, jak pojímám vlastní cíl úvahy naší: ne snad probrati všecky obory literární jak jdou za sebou, co by v každém z nich bylo nejdůležitějšího, nýbrž vytknouti jen pět zjevů, které tvárnost svého odboru nejpatrněji proměnily, které, jak říkáme, jsou bez odporu epochalní. Některý odbor zrostl spolupůsobením mnohých ale menších sil, zvelebil se v tichu jaksi a učinil sice pokrok, však pokrok nenápadný. Tak vzrostla a roste lučba, fysiologie, jež mechanismus vysvětlovací dál uvodila, „životní sílu“ v mnohých záhadách zbytečnou ukázala a ve spojení s psychologií zakládá psychofysiku (J. Müller, Fechner). V mathematice se hlásí „nová geometrie“, smělé pomysly o podstatě prostoru; avšak jednak na mnohých jmenech visí, jednak ještě v nerozhodnosti kvasí. Těch případů ponechme stranou, určemež jen ty, kde se pokrok stal nápadnějším jediným mužem, činem dráhoklestným!

Dále — nemohou všechny obory najednou kvésti; jako všude střídají se i zde místa největšího osvitu. Jednou je to filosofie, jindy básnictví, a po třetí mathematika se svými družkami, co se zvlášť hojně pěstuje. O umění na příklad tvrdívá se nyní, že mu doba naše nepřeje: nechtějme zkoušeti pravdu slov těch co se týče prvních čtyr vysokých umění, totiž výtvarných a hudby, nám spadá v otázku jen básnictví jakožto uměna v literatuře. Dejme tomu, že je pozorovati úbytek básnické činnosti: — přece bychom to nesměli vyhlašovati za nepochybnou

známku inferiority snah duševních v době své. Neboť duševní činnosti vůbec zajisté přibývá, ale obracuje se spolu jinam, na pole četná, která posud poměrně zanedbána k činnosti tím svůdněji vybízejí. I potřeba hmotných prostředků při rostoucím množství obyvatelstva dodává práci duševní směrů zvláštních. A tak vidíme ovšem, že po lesklé době velikého básníka a školy jeho duchové celkem se vrhají na jiné úlohy; co básnického bylo říci potřeba, řečeno jest, takže se nyní více ani líp říci nedá — ale jinde lákají věnce a čeká kořisť. Není se čemu divit, že se v přítomnosti pracuje tolik v přírodních vědách, v technických odborech a v národním hospodářství. Velicí duchové jich dovedli by za poměrův změněných, v potřebách jinak vyslovených také umělci se státi, byť ne zrovna in individuo, nýbrž in generatione.

Složme si tedy v duchu jakous idealní kommissi, v níž by zasedali členové všech dotčených oborů. Zejmena bychom se ptali historika, co zaznamenal důležitého a krásného v knihu svoji vůbec. Hojná jest jeho odpověď. Nicméně slovo konečné přísluší filosofovi, poněvadž povšechnost, přehled, odhad poslední právě jeho odborem jest. Specialisté by se nedohodli; nehádali by se, ale nesjednotili by se na určitých pěti jmenech, poněvadž není mezi nimi styku dosti a zůstali by chladně-zdvořile vedle sebe státi. Každý by měl svůj vrchol za nejvyšší a myslil si o jiných co libo. Filosof však musí se stýkati se všemi odbory a může tedy dáti nejspíše určitou odpověď na otázku danou. Ona jest po výtce otázka filosofická; zasáhá do literatury, ale není pouze literarní; zasáhá do všech specialních věd, ale nevchází úplně do nich. Právě při takových otázkách objevuje se úkon i potřeba filosofie spůsobem důrazným — a propověděl jsem to už ve mnohých příležitostech, proti oblíbeným úsměškům o zbytečnosti filosofie, že prý jí teď není potřeba, an vědy specialní vstoupily na její místo — propověděl jsem: Právě naopak, čím více vědy specialní se zvelebovati budou, čili jinými slovy, čím více činnost duševní se v podrobnosti bude rozvětvovati, tím více potřeba bude filosofie. Na počátku každý vědec byl také filosofem; čím více pak odbor každý pohlcoval člověka svého, tím více ho vzdaloval otázek filosofických, a přece orientování, přehled, synthesis jakás nejvrcholnější musí býti. I jest zcela přirozeno, že také z tohoto přehlédání odborův všech stane se zvláštní odbor, tím spíše, čím více odborův jest. Pánové, to všechno pravím na zdůvodněnou, proč *my* — jednota filosofická — odvažujeme se na rozřešení otázky, která se všech věd a všeho básnictví, zkrátka celé literatury týká. Spolek filosofický před jinými jest povolán ku podobným úlohám. Neboť mysleme si spolek básníkův — mohli by ti míti zření k mathematice, k fysiologii? Nebo zas mathematiky — chtěli by ti něco rozhodovati o básnictví? Jen činnost filosofická, jež celou zkušenost, prostou i vědeckou, za svou podstavu prohlašuje, jež sebe samu zase předmětem svým činí, jest na stanovisku povýšeném, s něhož to vše přehlédnouti a každému dávati může, což jeho jest.

Nuže, mějme pět určitých jmen v zásobě. Jakmile je projevíme, vystoupí snad mnohý odborník proti nám a bude pohřešovati tam svého velikána. Tu budou vyjmenováni na příklad básníci V. Hugo, Puškin, Mickiewicz, Lenau (Schiller, Göthe náležejí do předešlého století) a velicí

románopisci Walter Scott, Dickens a j.; z historie a mluvozpytu Buckle, Schlosser, Šafařík, Palacký, Thiers, Dobrovský, bratří Grimmové, Steinthal, Pott, Max Müller; z hospodářství Mill, Carey, List, Roscher; z filosofie Hegel, Comte, Schopenhauer, Hartmann . . . z mathematiky Gauss, z geologie Lyell, z geografie Ritter, z lučby Justus Liebig neb některý z velikých chemiků francouzských, z fysiky Julius Robert Mayer a Helmholtz, z fysiologie Müller a Purkyně, z anatomie Rokytanský, z přírodopisu Cuvier, Decandolle, Barrande, z anthropologie Prichard, z povšechných spisův o přírodě Humboldtův Kosmos a tak dále, ... seznam to jen nahodile sestavený, ale zajisté nejslavnější jmena obsahující. Která jsou tím paterem nejznamenitějších? Která jsou, o nichž lze říci, že jistému odboru vtiskly pečeť svou, že dráhu novou razily, že mu směr do budoucnosti určily, že měly rozhodný vliv na pěstování svého úkolu, nechť se týž pěstuje kdekoli, že jsou jak říkáme významu světového? že patří ku pěti nejvyšším vrcholům vedle jiných četných skoro též tak vysokých? Nenáleží k tomu jen velikost ducha a vůle silná, nýbrž i zvláštní konstellace okolností, přízeň osudu, šťastné zasáhnutí do věcí už připravených, aby dílo spisovné tak vyniklo: avšak, budiž to zásluhou čistě osobní neb zásluhou okolností — nám jde jen o vytčení skutku. Nevolíme odbory dřív, abychom určili jich superlativy, nýbrž volným okem pohlédneme na onu gallerii velikánův, abychom určili, kteří nejvýš vynikají, a oni nám teprv určí odbory, — as tak: Nechť každý jednotlivý odbor vytkne vrchol svůj; tu právě pomáhá nám dějepis sám, jenž teď už dost zřetelně vypravuje, co se v našem století stalo, a ony vrcholy všechny dostatečně ozařuje.

Pak přijde nestranný soudce a položí tím pohořím rovinu odhadu tak, aby jen pět vrcholů nad ní vyčnívalo.

Já, pánové, nechci se pouštěti v dlouhé zdůvodňování — k tomu nestačí krátká rozprava — nýbrž vyjmenuji jednotlivé ty vrcholy prostě, jak jsem je shlédl — důvodův mám víc než jich tenkrát uvedu. Zejmena též ve svých už vydaných pracích.

První z pěti nejznamenitějších zjevů literarních v našem století je kniha, jež obsahuje poesii Byronovu. Mohu se směle dovolávati toho, co jsem před lety o něm přednášel a psal, v čem během let více se potvrzuji. Byron je genius souvěké poesie, král básníkův devatenáctého věku; čímž není řečeno, že jest Byron vůbec největší básník — ale že nám odhaluje tajemství nynějšího básnictví. Nesmíme užívati měřítka jinorodého: kdo prohlásí za kriterion genia objektivnost a pak o Byronovi řekne, že jest subjektivní, odsoudil eo ipso Byrona. Ale obě návěsti jsou křivé. Jen kdo Byrona skutečně zná, pochopí to neskonale líbezné, zrovna daemonické kouzlo, jímž k sobě táhne hlavy básnické. Stran jeho světobolu a pessimismu nemusím se také rozhovořovati; právě na to jsem tehdy posvítil a končím jen opětováním skutku, že Byron měl na básníky novověké přenáramný vliv. Viz k tomu konci též literatury slovanské, zejmena ruskou a polskou. Stopovati tento vliv kritičtěji, bylo by vábnou úlohou — začal jsem to jednou sám, psáti totiž o „Byronismu v literaturách slovanských“; avšak bezohledný velitel, čas, mne odehnal od práce této. Svědectví o svrchovanosti Byrona pak vydali by nejen literarní historikové, ale — což tenkráte

více váží — oni básníci sami, kteří jindy bývají pokládáni za největší: Puškin, Mickiewicz, Lenau, Victor Hugo velebí Byrona.... a jeden z podobných, Lermontov, na poklonu, kladoucí jej vedle Byrona, odpovídá:

„Ne, nejsem Byron, v užší kruh
vnik' mojí slávy rozkvět ranný;
jak on jsem poutník světem hnaný,
jen že je ve mně ruský duch."

Ovšem každý čtenář má svého zamilovaného básníka a z důvodů osobních pokládati bude jeho za největšího — proti odhadování „lásky" zde nebojuji; že jest častější než kritika objektivní, rozumí se samo sebou. —

Z četných jmen mluvozpytcův stojí nejvýše Bopp. Tenť razil skutečně novou dráhu; svým spiskem o soustavě skloňovací v indoevropských jazycích (1816) ji naznačil, naváděl jiné, aby po ní kráčeli a korunoval nejlépe snahy své velkolepou mluvnicí — viz její titul: Vergleichende Grammatik des Sanskrit, Send, Armenischen, Griechischen, Lateinischen, Litauischen, Altslavischen, Gothischen und Deutschen (první vydání 1833).

Ráz genialnosti na Boppovi zřetelně spočívá a jeví se v té vědecké čistotě, v tom skromném, ale jistém kroku jeho. Bopp vyšetřuje fysické zákony jazykův a původ forem grammatické poměry naznačujících, stopuje mluvu v jejím vznikání a vývoji, a jsa sám mluvozpytec skutkem, vyvracuje všední námitku, že zaměstnání to žije polemikou — Bopp se nikdy nehádal. On má tak zvaný velký hled. Cokoli se v jednotlivostech při jeho knize promění, opraví, prohloubá, zdokonalí: potvrdí jen její čelné postavení. Vítězství oné zpytovací methody, která se v přírodních vědách už dříve skvěle osvědčila, jest i v této straně definitivně vybojováno; methoda srovnávací slaví knihou Boppovou svůj veliký triumf v mluvozpytě a od její doby jest právě „srovnávací mluvozpyt" hotově dospělý, v rodině jazykův jmenovaných hlavní věc dokonána, ráz zpytování samého i výsledkův u velkém udán, všemu blouznění při skoumání mluvy učiněn konec a celý roj bludův navždy odstraněn. Bopp zdůvodnil a uskutečnil poprvé u větším rozměru novou vědu jazykovou. Jeho srovnávací mluvnice jest pevný základ všemu vědeckému mluvozpytu.

Není důležitější knihy pro mluvozpyt a všechna jmena, která z jiných stran co čelná uváděna býti mohou, ji jen potvrzují: Schlegel, Grimm, Vilém Humboldt, Max Müller, Steinthal, Pott, Whitney, Ludwig a j. Ne matkou našich evropských jazyků jest sanskrita, nýbrž sestrou a příbuznost všech jich tvoří vlastní podstatu spisů Boppových vůbec, které jako docelky neb vedlejší stavby k onomu hlavnímu spisu se druží a jeden veliký celek skládají, v němž pevná methoda znamenité svity odkrývá a nový princip rozsáhle a důsledně proveden. Bopp střízlivě po stezkách jazykových vniká v tajemství ducha a nejdávnějších dějin. Z výzpytů takových můžeme konečně sestrojovati dějinné důsledky zcela určité o prvotinách kultury lidské, o příbuznosti národů samých.., Bopp též uvádí první z Němců slovanské jazyky na jeviště mluvozpytecké;

od té doby známost jich se šíří i v Německu, a důležitost slovančiny uznávati se počíná.

Však i s Boppem narazíme na velký odpor; nejen že bude mnoho hlasů, kteří na ono čelné místo jiného učence by položili, více bude jiných, kteří tu celou rubriku odsoudí. Co s filologií? — totě mrtvá veličina, slovíčkářství nepraktické, bezduché vrtání, trápení mládeže, bez významu, bez užitku. Jedny i druhé mám na paměti, druzí zejmena vedle jiných známek časových dokazují, jak všeobecné vzdělání kleslo. Avšak zastávají-li oni mínění své, neupouštím ani já od svého a tudíž — opětuju: druhý nejznamenitější literární zjev jest František Bopp.

Třetí, pánové, jest Herbartova filosofie. Co do lesku ovšem přezářila Hegelova soustava už tehdá všechny ostatní pokusy, tedy také práci Herbartovu; co do skromnosti a hloubky málo co vyrovná se nauce této. Kdo ji poznal, vidí jasně, že jí teprv stala se psychologie vědou, bude si vážiti anglických associationistův, francouzských a německých experimentatorův ve psychofysice, ale neužasne tak jako neužasne ten, kdo znaje Kanta, vlastní jeho smysl dokonale, pozná francouzského filosofa Augusta Comta.

Psychologie Herbartova jest ve svém odboru právě epochalní a věc ta též utvrzena ještě jinou zápornou okolností, že tak dlouho potřebovaly kruhy filosofické, aby důležitost její poznaly. Jen ona psychologie má budoucnost a zprostí vědu psychologickou jmena původcův . . . Přese všechno, co na ní nedokonalé, co se dá opravit, uhodila ona na pravý způsob vysvětlovací a zavedla moment plynulosti a velikosti v pojímání zjevů duševních. Volnost čili mravní svoboda se nyní zcela jinak praesentuje a řeší; a konečně hlásá slávu psychologie Herbartovy nynější paedagogika. Čím více bude školství zkvétati, tím více budou se s ní seznamovati. Dále připomeňme jen jeho filosofii praktickou, jeho základy aesthetiky formové, kteréžto všechny práce tolik pevného a učebného obsahují, že ani ten, kdo Herbartovu metafysiku nepřijímá, zde jeho přívržencem býti může. Kdyby nebylo bývalo Kanta, pokládal bych filosofii praktickou za největší dílo Herbartovo, neboť zde se mu podařilo zjednodušiti záhady mravovědy a případy nejjednoduššími uvésti řád vědecký v obor, kterýž vůči nejednotě spisovatelův, vůči všetečnosti lehkožilův a mudrlantův, posud vydán byl kletbě gusta. Ovšem vzal Herbart hlavní věc z Kanta, právě základ ku své stavbě, přiznává se k tomu, a velebí ho za svého dobrodince . . . . Avšak to jest jeho zásluha, jeho přednost; udržel' on tu dynastii pevných jmen, na jejichžto věhlase filosofie nerušeně dále se vzdělává, postupuje a světlou a vznešenou hvězdou zůstává.

Snadno se vyslovují jmena, ale odpor zrůstá. Že klademe zrovna Herbarta v řadu pěti nejznamenitějších jmen, bude mnohým lidem take zdáti se nepochopitelným. Má-li to už býti něco filosofického, položili by raději na místo to známější nyní spisovatele, zejmena však Schopenhauera nebo Hartmanna. Neupíráme ani jim důležitosti ani spisovatelské duchaplnosti, avšak pessimismus, jejž hlásají, není žádným přídavkem k našim vědomostem, a přese všechny pikantní výroky nového ve filosofii soustavné nic nezavádějí, mimo to ku zmatkům stran mravnosti vedou, tak že není si co přáti, aby se v národě kterém rozšiřovali.

Neboť co na příklad Hartmann za podklad mravnosti vyhlašuje, totiž úkol rozšiřovati náhled pessimistický, a že dobrým je to, co k rozšíření pessimismu přispívá, mravnosti účel však jakási sebevražda všehomíra, — vyjímá se jako feuilletonistická kapriola.

Hegelova soustava co celek jest přemožena, ale v úryvcích svých obsahuje znamenité pravdy a posud valně rozšířena jest; nicméně proti nim všem jest Herbartova něčím platnějším, vědečtějším, trvalejším. Závažněji na poslech první zní uvedení francouzského filosofa Augusta Comta, původce positivismu. V hlavním jádře nauka jeho hlásá totéž, co už Kantem jest provedeno, totiž, že vědění lidské obmezeno jest faenomeny či úkazy. Aniž lze celou jeho filosofii i zjev s Kantem nebo s Herbartem srovnávati k tomu konci, aby byl vyvýšen nad ně. Podobné sluší říci o Johnu St. Millovi. Jeho logika jest uznána — avšak významu Herbartova nedosáhá. Balmes ve Spanii a Herbert Spencer v Anglii bývají velebeni od svých přívrženců, avšak na ono čelné místo je klásti, může jen „lásce“ připadnouti na mysl. Tu by se konečně mnohem důležitější jmena ještě v Německu vyskytla; Baader a Günther, Trahndorff, Krause, Weisse . . . Zejmena Krause bývá od svých přívrženců pokládán za vlastní koryfeu . . . A ještě menší jmena by zazněla v závodění, kdybychom se chtěli pouštěti v hádku. Ani národnostní antipathie nepomůže; přese všechny výkřiky znatel musí doznati, že ve filosofii Němci v 19. století učinili nejvíc a není-li někomu Herbart po chuti, zbývá jen jediné jmeno, které by slušelo jmenovati na onen nejvyšší stupeň — jmeno Hegel.

Dějepis filosofie to zevrubněji dosvědčuje, pohled na přítomnost ještě líp. Vidíme tu nerozhodnost, kolísání a bloudění, ohromnou konkurrenci duchaplných pokusův a přese všechen lesk výsledek nicotný, materialismus, pessimismus, nihilismus. U prostřed toho neladného ruchu stojí jako skála jistoty filosofie Herbartova, k nížto se nyní zraky obracejí, důstojně a spolehlivě, síla v klidu! Zkouška časová osvědčí dobré jádro; ze tří větví od Kanta jdoucích mohutní a zelená se jen tato jediná. Nechť se jinde baví novými a miznoucími pokusy, smělým blouzněním a popíráním, fantastikou nebo bouráním: my k takovým rozkošem nemáme času, na nás opravdovost života příliš krutě naléhá, my potřebujeme stravu zdravou, silnou a živnou, pravdu na obě strany nestrannou. Více jsem o tom pronesl v článku „O významu nauky Herbartovy“ v Časopise Českého Musea 1876.

Konečně čtvrtý zjev jest Darwinova kniha vyšlá r. 1859 o vzniku druhův organických. Nejedná o ničem více, tedy ne snad o vzniku organismů vůbec, ani o stvoření světa, nýbrž jak asi z organických druhů daných mohly vyvinouti se druhy další. Sláva Darwinova musila se státi tím větší, čím větší byla sláva Cuvierova; tenť stanovil příkré zdi mezi druhy organickými, Darwin je prolomil a ukázal plynulost jich, vývoj a zdokonalitelnost. Není zde místa líčiti celý význam činu Darwinova; pamatuji se sám dobře na ten dojem, jejž publikace jeho učinila. Jako blesk z čista jasna vrazila do starých, tenkrát za nezvratné pokládaných náhledů, a přec ukázalo se pak, že dlouhá léta přípravy prošla, než Darwin s myšlenkou svou se odvážil na světlo. Nevím, zda-li kdo o nauce jeho užil starého slova, že jako Pallas ozbrojena

náhle z hlavy Zeusovy se zrodila; mně vždy to přirovnání na mysli tanulo. Buď kdo buď, protivník nebo přívrženec, — že kniha Darwinova vzbudila ohromný ruch v celém světě, že přírodopis přetvořila, že nejrozhodnější vliv projevila na všechny strany, nejen v přírodnictví, nýbrž i ve filosofii, státnictví, v národním hospodářství, nikdo nebude popírat; o tom svědčiti musí historik. Mimochodem podotýkám, že umístění její a pravé pojímání dokonáno není; že křivé výklady, nedorozumění a podezřívání ještě rozechvívají půdu kolem ní, že zejmena co se týče hlavního nebezpečí, totiž zkázy mravnosti a řádu, není o ní pravé světlo rozšířeno. Pravda ovšem, že se tím směrem zneužívá nauky Darwinovy; ale i na druhé straně se hřeší. Někteří mají za to, že ničí všechnu mravnost, chtějí ji tedy zažehnati . . . druzí zase z ní zrovna novou mravouku chtějí odvoditi. Mýlí se však oba důkladně, an mezi theorií Darwinovou a mravoukou jest disparace — tedy se mravnost jí nemá co děsit ani čeho od ní doufat.

Ale ku pěti nejznamenitějším zjevům náleží zdlouhavá ta kniha, a vše co se dále k ní víže, celá řada spisů značená jmenem Darwinovým. O tom není už ani nejmenší pochybnosti. Mnohému odborníku bude se zdáti ten onen přírodopisec větším, poněvadž prý více pozoroval, více předmětův popsal a p. — — avšak Darwin vytěžil víc, Darwin vyložil víc, Darwin svou filosofickou myšlenkou stojí výš a konečně jest významnější, a význam jeho nauky co věc hotová a nepopíratelná náleží už historii.

Pro každou pětinu věku hle jeden spis! Byron vyplňuje první pětinu jeho (1824), Bopp asi druhou počíná, Herbartovy spisy skoro současně vycházejí, a Darwin nedávno byl ještě spisovatelsky činným, jeho karriera trvá vlastně 1860—1880.

„His proxime accesserunt“ (těm nejblíže přistupují), mohli bychom říci, ostatní zjevy, které budou od jednotlivců jmenováni. Snad Dühring by položil na první místo autora mechanické theorie tepla s oním známým sebráním několika kratičkých rozprav, totiž Julia R. Mayera a Darwina by zavrhl. Blížíť se Mayer zajisté oněm nejvyšším vrcholům; avšak jednak zásada o zachování síly byla už dříve známa a v našem století experimentalně se potvrzuje, jednak pracuje o ní více zpytatelů. Zejména o prioritu hlásí se několik jmen (Němci, Angličané i jeden Dán). Podobné sluší říci o velikém díle Laplacově „Mechanice Nebes“, kteréž obsáhle dokonává důležité úlohy mathematicko-fysické astronomie Newtonem založené, že totiž blíží se ku pěti nejznamenitějším.

A tak by jiný měl zase jiné jmeno v zásobě. Pro taková jmena chováme onu rubriku prázdnu, tam může ctitel jiného jmena, jež ve čtveřině naší obsaženo není, položiti svého náčelníka. Od svých čtyr jmenovaných neupustíme, prostředkem prázdnoty v rubrice však se vyhneme sporu. Jako by tam pan Dühring dal Mayera, může si tam Amerikan dáti třebas Barnuma; neboť Barnum jest také významný spisovatel, zejmena pro naše století — řekneme pak, de gustibus non est disputandum, a půjdeme dál.

A ještě za jinou příčinou ponecháváme onu rubriku prázdnu. Zpomeňme si, že století není skončeno, že trvá až do roku 1900, že máme jeho poslední pětinu skoro celou před sebou. Za tu dobu se

snad něco vyskytne, co se na ono páté místo spíše hodí, ba snad poslední pětina dá nejskvělejší palmu dílu budoucímu, které se nyní už připravuje a některou z nejpalnějších otázek časových rozřeší — době samé, totiž věku našemu posledního rysu dodá, aby se mohlo říci o něm, jaký byl. Osmnáctý věk byl filosofický — jaký náš? přírodnický? historický? nebo jaký? Odpověď neznáme, a nechceme ji určovati teď, kdy ani věk není dokonán. Co jsme však posud určovali, jest něco jiného. Všechno to bylo posuzování a odhadování, tedy vlastně kritika. Při osobě kritikově může býti nejlepší snaha, nejúplnější znalost věci — nicméně že by všecky hlavy získal pro svůj soud, nikdy se nedomýšlí. Řeč jest volna každému, a kdyby se aesthetický soud i dokázati dal jako věta mathematická, jako že jsou dvakrát dvě čtyry, vyskytne se vždy někdo, jenž řekne: „A já mám za to, že dvakrát dvě je pět!“ Zde přestává upřímnost; jsouť lidé, kteří uznané autority sesazují a na jejich místo veličiny několikátého řádu kladou, buď za příčinou, aby se sami zdáli většími, nebo aby vůbec zas něco autorit odstranili. Jiní zas bez dalších důvodů mají zvyk, ku každému „A jest B“ ihned připínati své „A není B“ — a z podobných příčin ještě jiní a jiní se ozvou proti našemu odhadu. I budou dokládati, že co jsem pravil, není dokázáno; že je to pouhé mínění, že však jediné pravé mínění jest j e j i ch. Jiní zase vyhlásí, že zde není vůbec nic pevného, že není možno ani v aesthetice ani ve filosofii vůbec něco na jisto postaviti, že zde platí dávné heslo: quot capita tot sensus, čili libovůle individua . . . . sofistika vstává z hrobu, chaos v pojmech počíná, aby končil všeobecným rozvázáním duševního řádu. Pak jest ovšem filosof tolik co sofista totiž mudrlant, větroplach nebo blázen, homo perplexissimus.

Všechno se roztříští, a ani mathematika nevydrží proti útokům; neboť svrchovaná libovůle individua nemusí ani zde chtíti, aby uznávala přesvědčivost některé věty, nemusí ani před násobilkou se zastaviti. K lásce nemůžeme nikoho nutit, ale ani ku pravdě; filosofie pak je k tomu, aby jsouc sama perplexissima lidi činila perplexními. A to bývá mínění, to řeč zevnějšího obecenstva. Pak jest největším mužem ten, kdo dovede druhé obelstíti neb aspoň přemluviti, neb lichocením, strachem, doufáním zisku nebo čímsi podobným zevnějším k svému tvrzení přiměti, — bude velikým tak dlouho, dokud mu druhý nepodrazí nohu. Idea o pravdě jest pak bídný přelud, mámivý sen — a různice jest v permanenci, věčná hádka, asi tak jako ve společnosti, kdy se odstraní řád právní: nastane válka všech proti všem.

Nicméně, pánové, mám za to, že bohudík věci přece jinak se mají. Je-li o filosofických látkách v obecenstvu největší různost náhledů, mají filosofové hledati pravdu, v nížto by se lidé snášeti mohli. Není-li to možné, není-li objektivní pravdy, pak nechme všeho filosofování, pak jsou také stolice professorské pro filosofii zhola zbytečné. Nebo strojiti různice — o to stará se obecenstvo samo, za to je škoda někoho zjednávat; a není-li objektivní pravdy, v skutku nemají filosofové co dělati jiného, než různice strojit!

Avšak to jest jen rub líce; věda hledá pravdu a že taková objektivní pravda stává, jest její základní supposice. Při v e l k ý c h,

upřímných myslitelích vzdor všem rozdílům shledávám více shody, a sice v hlavních důležitostech, na kterých nám skutečně záleží. A nemůžeme-li ve všem všudy jednotu provésti, nezapomínejme, že ona jest přece naším cílem. Z těch sofistických bojů a vzdorů přece musíme uchránit země píď, kam postavíme dalekohled, když chceme měřiti běh hvězd, uhájiti krajinu, kdež není všechno podrobeno libovůli kteréhokoli individua. Jsou obtížnější otázky a přece doufáme i v nich dojíti platného rozřešení; otázka po pěti jmenech, k nížto nám historie podává už tolik světla, nenáleží k zásadám nedostupným.

Ale máme-li právo souditi o celém století, než ono uplynulo? Předně, my jsme o celém století nesoudili, než o minulých jeho čtyrech pětinách. A což neodvažujeme se každý den smělejších soudů než podobných? Nečiní-liž novináři v politice stále a stále přehledy všeho druhu? Není snad dovoleno říci: v tomto století byly posud ty a ony války, staly se ty a ony vynálezy, cesty, stavby? Zajisté .... a podobně můžeme říci: ze všeho, co literatura zplodila, jeví se nestrannému zraku ta a ona jmena nejznamenitějšími. Při čemž ještě vždy zbývá appelace k nedaleké budoucnosti. Nuže budiž tedy zůstaveno slovo mé soudu příštímu, přísné průbě času samého. Až století se dokoná, bude pravda patrna většímu množství zrakův, roku 1900! I zvu vás, pánové, zas ke schůzi filosofické jednoty v tu dobu; pak budeme moci onu poslední rubriku zaplnit a spolu vymezit, pokud jsem měl s oněmi čtyrmi jmeny pravdu. Do té doby zůstaňme zdrávi, abychom se zas v počtu co možná úplném zde vítati mohli!

Žena v exaktních vědách.

Úryvek z kulturních dějin

od

Dr. A. Seydlera.

I.

Účelem následujících řádků jest, přispěti k vyvrácení dvou předsudků, které s velikou houževnatostí se udržují v hlavách i velice vzdělaných lidí.

Předmětem předsudku prvního jsou exaktní vědy, jejichž základním kamenem jest mathematika, kolem níž se kupí různé disciplíny geometrické, mechanické, astronomické a fysikální. Následkem zvláštní methody exaktních věd můžeme studium jejich přirovnati ke stoupání na strmou skálu, na níž do závratné výše vede řada stupňů mnohdy velice příkrých a neschůdných, tak že umdlený chodec nezřídka v půl cestě odvahu ztrácí, a k návratu se odhodlá, aniž získal kýženou vyhlídku. Žádný odvážný let obraznosti tu nepomáhá; pracně, krok za krokem nutno zde dostoupiti výše, aniž lze jediný stupeň obejíti, práci s jeho dostoupením spojené se vyhnouti. Jaký div, že věda, která tolik

pracného namahání vyžaduje a z počátku tak spoře odměňuje, věda, v níž mnohý spatřuje soubor bezúčelných logických hříček, v širším obecenstvu celkem malých sympathií požívá a jaksi za výkvět suchopárného pedantismu se považuje. Platí to ovšem v menší míře o některých odvětvích exaktních věd, zejmena požívají populární výklady z fysiky a astronomie značné obliby, u širšího obecenstva ale ovšem jen potud, pokud od něho nevyžadují žádného značnějšího namahání duševního a pokud exaktní povahu svou dle možnosti zakrývají, někdy bohužel též úplně zapírají. Slyší-li však totéž obecenstvo, a zvláště část jeho, náležející ku krásné pleti, o výpočtech trvajících měsíce ba leta, nahledne-li náhodou některá dáma v tajuplné folianty, v nichž se všechny stránky jen jen hemží rozmanitými vzorky a hieroglyfy: tu povšechný výsledek jest nepochybně tajná hrůza a z hloubi duše vážený, z pouhé zdvořilosti zatajený povzdech: „Jací to podivínové, ti mathematikové, že takovým způsobem ubíjejí život svůj!“ A není věru divu: rozevře-li laik na př. jeden svazek Delaunayovy „Theorie luny“ a spatří-li tam rozkošný ten vzorek mathematický, který počínaje na str. 139 a konče na str. 256, vyplňuje přes sto kvartových stran: nemohu mu skutečně míti za zlé, pomyslí-li sobě něco podobného — třebas i nahlas.

A přece, jak snadno bylo by lze tento hluboce zakořeněný předsudek širšího obecenstva vyvrátiti poukázáním k velkolepé řadě mužů na mnoze vynikajících, kteří studiu exaktních věd věnovali život svůj, kteří nadšeně vrhli se v boj s překážkami, jež kladla jejich pokroku chladná nepřístupnosť pravdy! Nevím však, jak bych pochodil s tímto důvodem; možná dost, že by si při něm laskavý čtenář vzpomněl na známou anekdotu o Laplaceovi. Týž navštívil jednou na mnohé domluvy svých přátel jakýsi koncert; vyslechnuv krásnou hudbu a byv tázán, jak se mu líbila, odvětil otázkou: „A co to vše dokazuje?“

Ano, milý čtenáři, musím bohužel uznati, že mužové věnovavší se službě exaktních věd, propadli již sami zmíněnému předsudku, a že nemohou tudíž sloužiti na obranu jejich. Ukážu-li však, že se v oné lepší polovici lidského pokolení, která vyniká nade druhou citem, živou letorou, ohnivou obrazivostí, pohyblivou těkavostí, nalezly též osoby, které s vroucím nadšením se věnovaly nejen letmo, jaksi mimochodem, nýbrž trvale a po celé živobytí exaktním vědám, bude to skvělým důkazem, že vědy ty nemohou býti tak suchopárné, že musí poskytovati duševní požitky, které ovšem zrakům nezasvěcence jsou nepřístupny!

Vedle předsudku o suchopárnosti exaktních věd, který se hlavně u krásné pleti vyskytuje, mám na mysli jiný ještě předsudek, který zas obyčejně ve hlavách silnějšího pohlaví straší. Jisté anatomické rozdíly v objemu a váze mozku bývají obyčejně základem dotyčných diskusí; a kde mužům neukládají zákony galantnosti jistou zdrželivosť, poukazují vítězoslavně k tomu, že menší váha onoho ústrojí duševní činnosti podmiňuje též menší objem a prohloubenost téže činnosti, zejmena pak menší schopnost k subtilním výkonům přesného, logicky uspořádaného myšlení. A že náleží k nejlepším měřítkům této schopnosti složité osnovy mathematických neb geometrických úvah, prohlašuje ve sporu takovém milerád i ten, kdo se sám podobnými logickými cvičeními

příliš rád nezanáší. Jest úlohou fysiologa, rozhodnouti ve sporu tom dle vymožeností své vědy; já zde chci se skromnějšího stanoviska pouhého kronikáře poukázati k tomu, že se fakticky vyskytují v dějinách exaktních věd případy, které ony námitky — či řekněme raději předsudky — vyvracují. Ovšem jsou případy ty velice vzácny; v Poggendorffově biografickém slovníku exaktních věd nalezl jsem mezi více než 8000 jmeny mužskými pouze 20 jmen ženských. Tomu nemůžeme se však diviti, uvážíme-li velkou řadu rozmanitých překážek, které ženám přístup nejen k exaktním vědám, nýbrž k jakémukoli vyššímu vzdělání až do nejnovějších dob zamezovaly. Také se přiznávám, že těch překážek, ovšem jen pokud mathematických věd se týče, právě nelituji; nepovažuji to za jednu z nejnaléhavějších potřeb lidského pokroku, aby naše ženy uměly řešiti problemy variačního počtu, vypočítávati perturbace v dráhách vlasatic neb určovati změny vodivosti selenu, vlivu světla podrobeného. Jeví-li se však, ať již u kohokoli, rozhodný talent v jakémkoli směru duševní práce, zdá se mi býti svatou povinností každého vzdělance, by talentu takovému dráhu dle možnosti uvolnil a překážky, jež mu zpozdilé předsudky v cestu kladou, odstraňoval. Ostatně nemusíme se obávati, že u nás takový boj proti předsudkům záhy nabude praktického dosahu; umějíť se posud na štěstí naše dámy lépe a příjemněji baviti nežli logarithmickými tabulkami nebo spektralní analysou.

II.

Leč přikročme již k vlastnímu předmětu této rozpravy. Jest to kus dějin kulturních, s nímž se tu chceme zanášeti; a hned první stránka, kterou otvíráme, zbarvena jest bohužel krví lidskou, tímto děsným symbolem, jímž zahájeno vše, cokoli se vůbec pamětihodného událo v dějinách lidstva. Jsme v Alexandrii, na konci IV. století našeho letopočtu. Vítězné křesťanstvo počalo v hierarchii jeviti nedostatky své, jichž další rozvoj poskytuje tak truchlivý obraz; proti němu stály slabé zbytky pohanstva záhubě věnovaného. Učené školy, jimiž Alexandrie, toto sídlo první akademie v novějším toho slova smyslu, slynula, byly poslední jeho oporou. Oporou slabou, však důstojnou, hledíme-li na řadu mužů, již ušlechtilou činností svou nad věk zdivočilý vynikají. Byliť to přívrženci školy neoplatonické, kteří s mlhavými názory filosofickými pojili bezúhonnou povahu a živý interess pro exaktní bádání, dědictví to starých tradicí alexandrinských. V těchto poměrech vzrostla Hypatia, spanilá a duchaplná dcera filosofa a mathematika Theona. Slavnější a učenější otce svého, vyučovala po něm též filosofii a mathematice, a stala se střediskem vědeckého života ve svém rodném městě. Napsavši kommentáře k Apolloniovi a Diofantovi osvědčila nevšední vlohy mathematické. Apollonius a Diofantes náleželi vedle Archimeda a Euklida ku čtyřem stěžejním sloupům starověké mathematiky, první jakožto původce nauky o kuželosečkách, druhý co původce neurčité analytiky. Ve fysice měla Hypatia též (na onu dobu) důkladné vědomosti, čehož nejlepším důkazem jest, že se jí přičítal až do nedávna vynález areometru. Stalo se tak na základě její korrespondence se Synesiem,

jejím žákem, který r. 410 co biskup v Ptolemaidě v Malé Asii zemřel. Radí mu totiž k jistému dotazu jeho, aby užil přístroje nazvaného baryllium, našemu areometru velmi podobného. Později dokázáno ovšem, že vynález areometru padá do starších dob, že přináleží bezpochyby samému Archimedovi.

Neznáme blíže příčiny, pro kterou ctižádostivý patriarcha Alexandrinský Cyrillus na Hypatii zanevřel; snad se mu zdála sláva její přílišnou a zelotismus jeho nemohl toho snésti, že se osoba tak vynikající zjevně hlásila ku pohanství. Pověrčivá lůza snadno se dala získati ku strašnému činu; bylať Hypatia roku 415 ulicemi vlečena a v chrámě ohavně zavražděna. Žití její, věnované ušlechtilé práci, obestřelo poetickým leskem poslední trosky hynoucího světa pohanského a smrť její byla jako smírčí obětí za ohavnosti, páchané druhdy proti potlačenému křesťanstvu.

Po posledních slabých zákmitech starověké kultury v Římě, v Alexandrii, v Athénách, rozhostila se čírá tma duchovní po rozsáhlých územích římské državy, rozsápané nájezdy barbarských národů. Evropská společnosť počala se organisovati na zcela nových nábožensko-národních základech, neměla času obírati se interessy duchovními v jejich ušlechtilejších formách. Více než tisíc let uplynulo, doba na pohled naprosto sterilní, v které jen bystré oko historika spatřuje zárodky a podmínky budoucího rozvoje. V této době vyskytují se jen sporá jména několika smělých zákopníků, kteří hrdým letem ducha svého předstihovali dobu svou, odvažujíce se dále, nežli dovolovala nepatrná zásoba duchovních prostředků doby té. Jestliže nejosvícenější mužové středověku tak malým vládli duchovním kapitálem, že několik obyčejných výkonů počtářských již je uvalovalo v podezření čarodějství, nesmíme diviti se, že v celém středověku ni jedna žena se nevyskytuje, která by v ohledu tom vynikala.

Teprve když po renaissanci umění následovala renaisance vědy, když — vzhledem k exaktním vědám — nejprve v severních končinách, v Německu, v Polsku, v Dánsku obživnul interess k vědě ctihodným stářím zasvěcené, k astronomii, když smělý let myšlenek Koperníkových vzrušil příbuzné duchy, když Tycho Brahe byl stanovil pravidla pozorování a Kepler zákony pohybu těles nebeských, kdy již Newton v zátiší venkovském přemýšlel o jediném zákonu světovém: tu poprvé začal se co ohlas tehdejšího ruchu, ovládajícího zejmena národem německým, jeviti též u některých žen živý interess pro astronomii.

Astronomie jest zvláštní vědou: kdo se jí chce oddati cele, musí u větší ještě míře nežli při jiných vědách exaktních odhodlati se k rozvláčným, obtížným a suchopárným výpočtům, trvajícím měsíce, leta, decennie; kdyby mělo platnost, co proneseno proti exaktním vědám vůbec, platilo by to zdvojenou měrou proti astronomii, totiž proti tomu, co v skutku jest astronomickou prací a ne pouhou hříčkou dilettanta. A přece jest astronomie v očích laiků jedinou vědou exaktní, kterou obestírá půvab tajuplných vznešených vědomostí, která tudíž nejméně podlehá předsudku, o němž jsem se z počátku zmínil. Příčinu toho snadno pochopíme: předmět astronomie jest tak velkolepý a výsledky tak překvapující, vědecký pak apparat, jenž vede k výsledkům těm, bývá obyčejně tak obratně ukryt, že se širší obecenstvo kochá ve vznešených názorech

vědou získaných, anižby znalo trnitou k nim cestu. Tím se též vysvětluje, že z žen obírajících se exaktními vědami, většina se věnovala astronomii, jakožto vědě, která jejich obrazivosti široké poskytovala pole.

Jakožto první z nich zaznamenávají dějiny Marii Cunitzovou rozenou okolo r. 1610 ve Svidnici v Slezsku. O rozsáhlé vzdělanosti její svědčí okolnost ta, že se zanášela starými řečmi, dějinami, medicinou, poesií, hudbou a malířstvím. Vedle toho věnovala se však též vážnějšímu studiu mathematiky a konala pilně pozorování astronomická. Následkem objevení zákonů pohybu oběžnic, jež se Keplerovi podařilo, bylo lze sestrojiti tabulky astronomické s mnohem větší přesností než dříve a Kepler sám vydal, jak známo, na základě pozorování Tychonových své Tabulae Rudolfinae. V deskách těch jsou zanešena místa oběžnic pro budoucí časy a porovnání jich se skutečným pozorováním jest důležitou pro pokrok astronomie záležitostí. Marie Cunitzová jala se sama vypočítávati takové tabulky, které vyšly r. 1650 s názvem: Urania propitia: d. i. Neue und langgewünschte leichte Astronomische Tabellen u. s. w. der Kunstliebenden deutscher Nation zu gute herfürgegeben. Manžel její von Löwen, lékař v Pitschenu v Slezsku, revidoval tabulky ty a sám vydal též spis astronomický. Choť jeho zemřela r. 1664.

Maria Clara Eimmartová, nar. roku 1676 v Norimberce, zaměstnávala se astronomií návodem otce, který jsa povolání svého mědirytec, pro svou zálibu soukromou hvězdárnu si zřídil a pilně na ní pozoroval, podporován vydatně dcerou svou, která vydala též samostatně r. 1701 latinský spis, jednající o slunci. Zemřela 31 let stará v Altdorfu, jsouc manželkou prof. Müllera.

Marie Markéta Kirchová, dcera pastora Winckelmanna, byla jakýmsi sedlákem v Sommerfeldu získána pro astronomii. Provdavši se za astronoma Gottfrieda Kircha, povolaného r. 1700 na nově zřízenou berlínskou akademii, pomáhala muži svému při jeho výpočtech a od r. 1706 na hvězdárně, řízením jeho v Berlíně vystavené, též při jeho pozorováních. Samostatně vydala r. 1709 traktát o konjunkci slunce se Saturnem a s Venuší, a r. 1711 traktát o konjunkci Jupitera a Saturna. Vlasatice z r. 1702 byla od ní objevena, první to případ toho druhu. Ještě po smrti svého muže počítala kalendáře pro Vratislav, Norimberk, Drážďany atd. Zemřela r. 1720, v stáří 50 let. Z jejích čtyř dětí věnovaly se astronomii dvě, syn Christfried Kirch, nástupce otcův v úřadě astronoma berlínské akademie, a nejstarší dcera Krystyna Kirchová, která bratra svého v jeho pozorováních a výpočtech podporovala a po mnohá leta kalendář pro Slezsko počítala. Zemřela r. 1782 ve vysokém stáří 86 let.

III.

Žádná z pěstitelek astronomie posud jmenovaných nezjednala si slávy světové; byly to většinou skromné pomocnice příbuzných svých, jmena jejich nepřekročila úzký rámec vlasti a doby své. Štěstí, dobýti sobě jmena světového, dostalo se v úděl Miss Karolině Herschelové, sestře nejslavnějšího astronoma minulého století. A zasluhovala si ho

právem, neboť ačkoli byla též jen pomocnicí bratra svého, věnovala se tomuto povolání svému, které jí bylo svaté, s takovým zápalem, s takovým vniknutím v úlohu svou a věnovala volný čas svůj tak obětavě astronomickým pozorováním, že obrátila na sebe zraky všech soukmenovců svých a že zasluhuje býti vřaděna mezi přední astronomy své doby.

Kdo vzdor důvodům dříve uvedeným setrvává při domněnce, že zaměstnání s exaktními vědami umrtvuje cit a obrazivost, že se za jejich vlivu vyvinuje ona povaha, kterou Němec vyznačuje slovy „trokkener Zahlenmensch“ — ten nechť sobě přečte memoiry oné vzdělané dámy, jež vydala před několika lety manželka jejího synovce lady John Herschelová. Rozvinuje se tu před zrakem naším tklivý a půvabný obraz neoblomné energie, obětavosti a sebezapření, stále vážné a cíle svého si vědomé snahy po idealech a jakési antické prostoty povahy, který nás tím více dojímá, porovnáme-li jej s moderní povrchností, jež každou vážnější snahu s elegantní ironií ubíjí a v těkavém střídání zábavy ideál svůj spatřuje. Počínáme teprve chápati, co mohl vykonati národ, jenž měl takové ženy a matky!

Karolina Lukrecia Herschelová narodila se 16. března 1750 v Hannoveru, jakožto osmé dítě hudebníka Izaka Herschela. Rodokmen její lze stopovati až do Moravy, odkud se Herschelové co protestanti počátkem XVII. století museli vystěhovati. Uvádím okolnost tu jen proto, poněvadž se na základě jejím můžeme těšiti domněnkou, že v žilách slavného německo-anglického hvězdáře a jeho sestry kolovala snad také česká krev. Také rodokmen Koperníkův poukazuje, jak známo, do Čech. Otec její, hudebník ve sboru gardového pluku hannoveránského, musel se velmi přičiniti, aby uživil četnou rodinu svou vyučováním hudbě a opisováním not, což mu bylo tím obtížnějším, jelikož po bitvě u Dettingů, ztráviv noc na promoklém strništi, pro celé další živobytí své ochuravěl. O ušlechtilé vytrvalosti, s jakou tuto svou povinnost do posledního okamžiku konal, zmiňuje se dcera jeho na mnohých místech svých memoirů; bylyť tato vytrvalost a jiné krásné vlastnosti povahy nejdražším dědictvím Williama i sestry jeho, neboť zjednaly jim čestné místo, které zaujímají v kulturních dějinách lidstva.

Bratří její jevili neobyčejné nadání, jmenovitě pro hudbu, která měla se státi jejich povoláním. Karolina vypravuje, kterak co malé dítě často pozdě do noci naslouchala učeným hádkám bratří svých o předmětech filosofických a astronomických, v nichž se i otec horlivě účastnil; nemohla usnouti, neboť těšilo ji viděti, kterak oni šťastni jsou. William zejmena, o dvanáct let starší nežli ona, byl pravý všeuměl; zhotovoval různé přístroje, při čemž mu otec jeho byl nápomocným. Týž byl horlivým ctitelem astronomie a zasvětil sám děti své v prvopočátky této vědy.

Utěšená idylla, kterou nám líčí Karolina Herschelová, doznala náhle smutného konce, když byl r. 1755 gardový pluk z Hannoveru povolán do Anglie. Otec a oba starší bratří museli se připojiti zanechavše rodinu v zármutku a starostech o budoucnost. Již v upomínkách oněch dob útlého mládí jeví se nám vroucí láska její k bratru Williamovi, která se stala středem všech snah jejích. Po roce vrátili se otec a bratří,

avšak dlouho nebylo Karolině popřáno těšiti se s milým bratrem svým, neboť rodiče byli nuceni, pro útlé zdraví jeho, podlehající útrapám války, tajně jej z domova odstraniti.

Nastaly opět smutné dni pro sedmileté dítě, které pletením punčoch, obstaráváním rozličných služeb v domácnosti, dopisováním otci, k pluku opět se odebravšímu, muselo se záhy užitečným prokázati svojí domácnosti. Leta uplynula, aniž by se byl milovaný bratr její William vrátil z Anglie, kde co znamenitý hudebník velice byl vážen. Konečně roku 1764 vrátil se, avšak na dobu tak krátkou, že sestru brzkým odjezdem svým v den její konfirmace ještě více zarmoutil a v beznadějnou jakousi lethargii uvrhnul. R. 1767 stihla ji rána ještě bolestnější úmrtím otce jejího. Ve věku sedmnácti let stála tu téměř bez opory, opatřena pouze nejelementárnějšími vědomostmi a zbavena jediného přítele, který s její touhou po vyšším vzdělání sympathisoval. Matka ve své obmezenosti nechtěla, aby se čemu přiučila vyjma obyčejné ruční práce, jimiž musela pak přispěti domácnosti. Bez vědomí matky byl ji otec vyučoval hře na housle a rovněž přiučila se bez vědomí matky jemnějším ručním pracím, vstávajíc časně ráno a navštěvujíc přítelkyni v pracích těch vycvičenou. K sedmé hodině musela již býti doma a do večera při práci domácí. Pobyt v domovu byl jí ještě více strpčen pánovitostí nejstaršího bratra Jakuba a lehkomyslností třetího bratra Alexandra, jenž se oddával nákladným radovánkám, dluhy dělal, hostiny pro přátele strojil, bez ohledu na stísněné poměry chudé matky své.

Zatím stal se druhý bratr William již váženým učitelem hudby a organistou kapely v lázeňském městě Bathu, i učinil sestře návrh, aby k němu do Anglie přišla, že se pokusí vzdělati ji za zpěvačku pro své zimní koncerty a oratoria. Bratru Jakubovi odporučil, aby ji po několik hodin vyučoval zpěvu a slíbil, že ji opět za dvě leta pošle zpět, kdyby se jeho očekávání nesplnilo. Jakub se celému tomu plánu posmíval a Karolina zůstala v trapné nejistotě, bude-li moci jíti čili nic. Odhodlala se tudíž připraviti se pro oba případy, pracovala úsilovně, aby celou domácnost pro případ svého odchodu zásobila prádlem, a v dobách, kdy všichni odešli, pokoušela se zpívati všechny solové partie z koncertů tak, jak je byla na houslích slyšela, zacpavši při tom šátkem ústa, by ji nebylo slyšet. Tak vycvičila dosti značně hrdlo své, aniž by ještě vlastně zpěvu rozuměla. Konečně přijel pro ni William: 16. srpna 1772 opouštěla — na vždy — rodinný dům a matku svou, a za deset dní nalezala se v Londýně, uprostřed cizinců, neznajíc slova angličiny a odkázána pouze na bratra svého!

Život Karoliny a Williama v Bathu poskytuje zajímavý obraz činnosti a vytrvalosti neúmorné. Vedle starosti o domácnost bratrovu, ztížené z počátku neznalostí řeči a poměrů, bylo její úlohou zpívati, někdy též opisovati noty, kdežto Wiliam veřejné koncerty řídil, oratorie a církevní sbory skládal, vznešené dámy hudbě vyučoval. Veškerá tato činnost byla však Williamovi vedlejší; činnost ta zabezpečovala mu výživu a slušný příjem, snaha jeho nesla se však ke studium vědy, jíž byl dávno odhodlán věnovati celý život svůj, jakmile by mu to poměry dovolily. Každý volný okamžik dne a mnohá hodina noční byly po dlouhou dobu

věnovány studium astronomie; a v této snaze stala se mu sestra jeho věrnou a přičinlivou pomocnicí. Zajímavé jest líčení, kterak se poznenáhla z Williama stává astronom — z počátku ne k velkému potěšení sestry, která by raději užila jeho volných chvil k zdokonalení se ve zpěvu. Nejprve čtení astronomických spisů; pak touha, na vlastní oči spatřiti divy tam líčené; malý dalekohled, vypůjčený z jednoho skladu v Bathu; první pokus sestrojení vlastního dalekohledu; nahodilé zakoupení strojů ku broušení zrcadel od jiného milovníka astronomie: toť byly první stupně, vedoucí Herschela poznenáhla k vrcholu slávy jeho. Byt jeho mění se, na velikou mrzutost sestry pořádku milovné, v dílnu; broušení zrcadel obstarává William sám — práce to namáhavá, již musil rukou vykonávat, poněvadž nebyly stroje k tomu dosti exaktní. Někdy až šestnáct hodin nepřetržitě meškal u práce té, kdežto mu sestra mezi tím předčítala, někdy i napomáhala, zároveň též v pravém slova smyslu jej krmila, jelikož by se bylo zrcadlo nedalo více tak přesně dobrousit, kdyby je byl na chvíli odložil. V pracích těch pomáhal jim ostatně též druhý bratr Alexandr, meškající stále u nich. Při tom však nezanedbávány hudba a zpěv, a Karolina vystoupila v několika koncertech s takovým úspěchem, že jí byl nabídnut engagement pro hudební slavnosti v Birminghamu a že by byla vůbec její karriera v tom směru bývala zabezpečena, kdyby byla chtěla opustiti bratra svého. Zatím byl však již William Herschel slavným astronomem. Dne 13. března 1781 objevil novou planetu — první to případ v annalech astronomie, poněvadž starší oběžnice byly známy od nepamětných dob — kterouž na počest krále anglického nazval Georgium Sidus, pro niž přijat však od některých astronomů název Herschel, až konečně zobecněl název Uranus. Dne 6. prosince byl jmenován členem královské astronomické společnosti. Nyní začalo vedle zhotovování dalekohledů vždy větších a dokonalejších pilné pozorování, při čemž konala Karolina u bratra službu assistenta, zaznamenávajíc čas a pozorování bratrem diktovaná. Horlivost obou astronomů nedbala vždy náležitě osobní bezpečnosti, nezřídka ohrožené při strojích kolik set centů těžkých a na lešení někdy jen prozatímně zavěšených. Jedné noci sřítilo se takové lešení krátce po tom, když byl William své stanovisko na něm opustil. Jiné noci — bylo to na Sylvestra — vybrala se obloha dříve pošmourná, a bratr se sestrou pospíchali, by vhodného okamžiku k některým pozorováním upotřebili. Dalekohled nalezal se na šírém prostranství za bytem jejich; zatím co bratr před dalekohledem stoje něco upravoval, běžela Karolina vysokým sněhem kolem lešení, by celý stroj poněkud otočila. Náhle cítila, kterak se jí zarazil silný železný hák nad kolenem do nohy. Na vzkřiknutí její přiběhl jí bratr na pomoc, nemohl však jinak nežli s hákem též kus masa jí vyrvati. K tomu dokládá Karolina: „Byla jsem však vzhledem k tomu upokojena, že bratr můj tou nehodou nebyl zdržen v pracích svých, neboť ostatní část noci zůstala obloha zatažena, následující noci poskytovaly jen krátké pro pozorování příznivé momenty a tak nebylo do 16. ledna ni jednou zapotřebí, bych se po celou noc krutosti počasí zimního podrobila.“

Jaká to žena, která při tak bolestném poranění sotva si popřála čtrnácte dní úplného odpočinku!

Horlivost její při vypomáhání bratrovi vychází nejlépe na jevo ze cviku, jehož časem sama nabyla. Ve volných chvílích brousila zrcadla pro sedmistopé dalekohledy a bylo jí povoleno úplně vyhotoviti překrásné zrcadlo pro Sir Williama Watsona. Od bratra svého obdržela menší dalekohled, s jímž sama konala pozorování, když nemusila býti bratrovi po ruce. Za časté nepřítomnosti bratrovy zastupovala místo jeho, pozorujíc v noci, počítajíc ve dne. Laik předpokládá obyčejně, že jest úloha astronoma vyčerpána nočním pozorováním: nebývá mu známo, že jest zapotřebí výpočtů a redukcí často velice namáhavých, aby surové, ať tak dím, pozorování nabylo ceny trvalé pro současné a pro budoucí astronomy. I do těchto prací vpravila se Herschelova. Vizme několik položek z jejího denníku v čas jejího pobytu v Sloughu (u Windsoru), kam se William se sestrou svou přesídlil, zbaven štědrostí panovníkovou starostí o existenci.

„R. 1786 1. srpna. Přepočítala jsem posice jednoho sta mlhovin, a dnes večer pozorovala jsem předmět, jenž tuším osvědčí se zítra co kometa.“

K lepšímu porozumění podotýkám, že se teleskopické komety jeví jako mlhavé desky, podobné mlhovinám, rozeznávajíce se od těchto pohybem svým vzhledem k okolním hvězdám. Pohyb ten jest obyčejně příliš pomalý, aby již téhož večera byl poznán, prozradí se však následujícího dne změněnou polohou k okolním stálicím, z které teprv následuje, že pozorovaný předmět není mlhovina, nýbrž kometa.

„1786. 2. srpna. Dnes počítala jsem stopadesát mlhovin. Obávám se, že dnešního večera nebude vybráno. Pršelo celý den.

1. hod.: Předmět pozorovaný jest kometa.“

Bylo to první z oné řady pozorování, kterouž Miss Kar. Herschelova proslavila se co znamenitá hvězdářka. Podotýkám hned v souvislosti, že objevila v následujících desíti letech ještě 7 vlasatic, mimo to též několik mlhovin. Dále sestavila a uveřejnila katalog 561 hvězd pozorovaných od Flamsteeda, jež ušly pozornosti těch, kteří sestavili t. zv. British Catalogue of Stars, a katalog 2500 mlhovin a hvězdných skupin, pozorovaných od jejího bratra.

Objevení komet oznamovala dopisy čelnějším astronomům své doby, čímž se vyvinula rozsáhlá korrespondence vědecká, rozmnožující ostatní její práci. Odpovědi, jež na své dopisy obdržela, jsou na mnoze velmi zajímavé, svědčíce o hluboké úctě, které ve vědeckém světě požívala. Slavný astronom francouzský Jerôme de la Lande píše: „Vaše mlčení nepřipisoval jsem nesmělosti, která při Vaší slávě jest nemožnou, spíše byl bych je, kdybyste mne byla déle nechala bez odpovědi, připisoval nepatrnosti vlastních zásluh mých.“ A dále: „Vaše kmotřenka, má neť, vypočítává tabulky, dle nichž možno na moři čas dle výšky slunce určiti. Madame de Pieri vypočítává zatmění.“ Vidíme z toho, kterak účinkoval příklad Karoliny Herschelové na její vrstevnice.

Mnohé projevy úcty činí svou naivností dojem velmi komický.

Prof. Seiffer píše: „Dovolte mi, vysoce ctěná slečno, bych Vám na paměť uvedl muže, jenž nejhlubší úctu k Vám chová od té doby, co mu štěstěna dovolila vstoupiti do chrámu Uranie v Sloughu a učiniti kněžce její svou poklonu. Dovolte, šlechetná a ctihodná kněžko nebes,

bych u Vašich nohou složil malý dárek o zatměních slunce a zároveň vyslovil svou vděčnost a neskonalou úctu . . .“ K prosbě, by mu o pozorováních svých zprávu podala, připojuje poznámku, že nemůže ji při pozorování výsledek minouti, neboť „její poddané — komety — zajisté přijdou, by jí holdovaly.“

Vzhledem ku kometám od Miss Kar. Herschelové objeveným, zasluhuje zvláštní zmínky kometa z r. 1795. Jest to táž vlasatice, jejíž návrat Encke r. 1819 vypočítal, a která odtud slove Encke-ovou kometou. Doba oběhu jejího obnáší něco přes tři leta, a jako kterákoli jiná periodická kometa, stává se z příčin pochopitelných viditelnou jen v těch částech dráhy své, které jsou blízko slunce. Před Herschelovou byla již jednou pozorována, aniž se vědělo o identitě předmětu v obou případech objeveného. Zajímavou jest též ta okolnost, že se doba oběhu této vlasatice stále krátí, což poukazuje k ústředí vyplňujícímu prostory světové a kladoucímu odpor pohybům vzdušných a málo hmoty obsahujících útvarů, jakými jsou komety.

Život Karoliny Herschelové byl soustředěn ve snaze, býti prospěšnou svému bratrovi. Často o sobě prohlašuje, že není leč dobře vycvičeným psíkem, který dovede konati rozkazy svého pána; a ve vysokém stáří, několik let po smrti bratrově, zlobí se na Fouriera, jenž byl v akademii pařížské přednesl řeč na počest Williama Herschela a jenž se při tom dle jejího náhledu příliš pochlebně zmínil o jejím a jejího bratra Alexandra účastenství při pracích slavného onoho hvězdáře. „O mně a o Alexandrovi“ — tak píše milému synovci svému Johnovi — „nemůže býti více řečeno, než že jsme byli nástroji a že jsme povinnost svou konali, jak jsme mohli; tvůj otec však nás teprve nástroji těmi učinil, následkem čehož jsme se teprve mohli státi prospěšnými.“

Podobně hněvá se na místopředsedu král. společnosti astronomické Southe, že ji v řeči na její počest v slavném zasedání oné společnosti pronešené nad její zásluhu velebil, podotýkajíc: „Kdo mluví příliš mnoho o mně, mluví příliš málo o mém bratrovi.“

Velká rána zasáhla útlé srdce její, když r. 1788 William se oženil; cítila, že ztrácí právo, tak výlučně jako dosud starati se též o hmotné potřeby bratra svého; bylať dosud nejen pilným asistentem bratra svého, nýbrž také vzornou hospodyní jeho. Ačkoli se mezi ní a lady Herschelovou vyvinul poměr nejsrdečnější, uznala přece za dobré opustiti dům bratra svého, by předešla možným v podobných situacích konfliktům, jež by ztrpčovaly život milovaného bratra. Zároveň byla tak hrdá, že nechtěla přijati štědrou podporu hmotnou, od bratra jí nabízenou, nýbrž přiměla jej k tomu, by pro ní vymohl u krále plat za práce, jež konala co assistent jeho, jakýmž ovšem i na dále zůstala. A teprve přání, podporovati některé příbuzné, přimělo ji po mnoha letech, že ku skrovným 50 lib. sterlingu, ročně jí vypláceným, přijala od bratra čtvrtletní dar 10 lib. Konání milých povinností u bratra bylo nyní i na dále jediným předmětem snahy její; celé noci pozorováno, inkoust mrznul v kalamáři, tělesné pohromy a plíživé nemoce ohrožovaly zdraví její; rovnání knihovny a rukopisů bratrových, přepisování a redukování prací nočních zaměstnávalo ji po celý den, aniž

by kdy ochabla. Tak plynulo jí živobytí, zpříjemněné stálým vzrůstáním slávy bratrovy, v níž si s jakousi filosofickou dobromyslností libovala. Avšak bratr stárnul, nastala krutá trýzeň při pohledu na jeho chřadnutí, až ji konečně r. 1822 co stařenu již 72letou zasáhla úmrtím jeho nejkrutější rána. Cítila, že živobytí její nemá obsahu více, nemohla na místě zasvěceném 50letou obapolnou činností vydržeti a vrátila se do rodiště svého, do Hanoveru, k nejmladšímu bratru Dětřichovi. Zde bylo jediným potěšením jejím, pořádati některé práce bratra svého a dopisovati si s drahou jeho rodinou, zejména s miláčkem svým, synovcem Johnem Herschelem, jenž důstojně kráčel v šlépějích otce svého. Sbírka těchto dopisů jest krásným pomníkem srdce překypujícího něžným, zdravým citem. Dvacet šest let trávila takto, požívajíc odevšad úcty neobmezené — roku 1828 udělila jí královská astronomická společnost zlatý památný peníz a jmenovala ji r. 1835 čestným členem svým —; konečně 9. ledna 1848 zesnula tiše v stáří 98 let.

Následkem vydání jejích zápisků a dopisů jest nám dopřáno hlouběji nahlednouti v ryzí onu povahu; k onomu vydání jest připojena též podobizna její v stáří 92 let, svědčící o velké svěžesti tělesné a duševní a budiž mi dovoleno zmíniti se o tom, že mne příjemně překvapila a dojala velká podobnost její s naší nezapomenutelnou Annou Náprstkovou.

IV.

Působení Karoliny Herschelové na vzdělané vrstevnice seznali jsme již částečně z úryvku přípisu de Lalandova; zdá se, že vlivu tomu lze též přičísti zálibu lady Mary Somervillové ku vědám exaktním. Narozena r. 1790 v Edinburghu, provdána za lékaře Williama Somervilla, zanášela se nejen astronomií, nýbrž také fysikalními pokusy. Napsala několik spisů, mezi nimiž vyniká fysikalní geografie, vydaná po třetí r. 1851 a přeložená též do němčiny. Humboldt zmiňuje se v Kosmosu velmi čestně o spisu tom. Velkou pozornost vzbudily její pokusy o magnetisující síle světelných paprsků větší lomivosti, totiž paprsků modrých neb fialových. Pozorovala totiž, že se jehlice z polovice modrou stužkou ovinutá a sluncem ozářená stává magnetickou tak, že konec ovinutý jest severním polem jehlice. Bohužel vyvráceno toto domnělé pozorování velice pečlivými pokusy Mosera a Riesse. Pro své zásluhy jmenována Mary Somervillová současně s Herschelovou čestným členem královské astronomické společnosti v Londýně.

Také mezi Francouzi vyskytlo se několik žen, věnujících se se zapalem exaktním vědám. Již v XVII. století jmenuje se Jeanne Dumée, o níž bohužel nevíme více, nežli že ztrativši již ve stáří 17 let muže, jenž co francouzský důstojník v Německu padl, napsala spis o soustavě Koperníkově, o němž se v Journal de savants z r. 1680 zmínka činí.

Známější jest Gabriela Le Tonnelier de Breteuil, markýzka z Chasteletu, dcera barona z Breteuilu a manželka markýze z Chasteletu, nar. v Paříži roku 1706. Zanášela se horlivě fysikou a pojednání její „O povaze a šíření ohně“ bylo r. 1738 od

pařížské akademie cenou poctěno. Tehdy panoval ve vědeckém světě čilý spor o správném měření sil, při kterém byli učenci ve dva tábory přívrženců Descartesových a Leibnitzových rozděleni. Markýzka účastnila se této diskuse též, vydavši odpověď na přípis sekretáře akademie Mairana o otázce živých sil. Největších zásluh získala si přispěvši platně k rozšíření Newtonových epochalních prací mezi Francouzi, kteří dlouho z národní řevnivosti nechtěli uznat správnost světového zákona gravitace, přidržujíce se Descartes-ových názorů. O rozšíření názorů a vědeckých vymoženostíNewtonových ve Francii přičinil se nejvíce Voltaire, vydav mimo jiné spísy hlavně populární: Elements de la philosophie de Newton, kdež odměnil spřízněné snahy markýzky poetickou dedikací. Až k smrti její, která ji schvátila r. 1749, pilně s ní o těchto předmětech diskutoval a vydal r. 1756 nejzáslužnější dílo její, francouzský překlad Newtonova arcidíla Principia.

Madame Nicole-Reine Lepaute, nar. v Paříži r. 1723, byla manželkou slavného hodináře Jean André Lepaute-a, čímž nabyla příležitosti stýkati se zejmena s kruhy astronomickými. R. 1762 vydala mapu dráhy stínu měsíčního po Evropě při kruhovém zatmění slunečním dne 1. dubna 1764, provedši sama všechny k tomu potřebné výpočty. Vedle toho byla pilnou spolupracovnicí astronomického ročníku Connaissance de temps a pomáhala Lalande-ovi při jeho výpočtech a efemeridách. Zemřela v Paříži r. 1788.

Marie Madeleine Blanchard, manželka slavného astronoma Jean Pierre-a Blancharda, zasluhuje zde zmínky ne tak pro neobyčejné vzdělání vědecké, nýbrž hlavně pro odvahu, s jakou sloužila účelům vědeckým, podnikajíc četné výpravy v balonu. Při své 67. výpravě, dne 6. července 1819 zahynula v stáří 41 let: balon její vzňal se totiž následkem ohňostroje ve výši vypáleného.

Vzdor četným těmto příkladům opravdové vědecké snahy u žen nevyskytnul se nikde případ, že by snahy ty byly nalezly ať tak díme officielního, vládní neb jinou mocnou autoritou posvěceného uznání. Jedinou výminku v ohledu tom činí staroslavná universita v Bologni. Od starodávna kvetl zde obyčej, uznávati učené snahy žen za zcela rovnoprávné se snahami mužů, a nezřídka přiházelo se, že učené děvy nemocného otce profesora zastupovaly, vykládajíce o římském právu neb o filosofii; ano vypravuje se, že jistá spanilá supplentka musila za oponou skryta přednášeti, by posluchači nebyli krásou její oslněni a z pilného sledování učených přednášek vyrušeni. Nebudeme se tudíž diviti, nalezneme-li v XVIII. století dvě řádné profesorky exaktních věd na universitě bolognské. Laura Maria Catterina Bassi, nar. r. 1711 v Bologni, doktorka filosofie a manželka lékaře Veratti-ho, stala se roku 1732 profesorkou filosofie a roku 1776 profesorkou fysiky na tamější universitě, kteréž místo však jen dvě leta zaujímala, umřevši roku 1778. Zanášela se hlavně problemy mechanickými a aerodynamickými, totiž takovými, které se vztahují k pohybu vzduchu a podobných látek; napsala o nich několik latinských pojednání.

Maria Gaetana Agnesi narodila se r. 1718 v Miláně a byla jmenována r. 1748 profesorkou mathematiky v Bologni, napsavši téhož

roku učební knihu: Istituzioni analitiche ad uso della gioventù italiana. Zemřela r. 1799 co jeptiška v Miláně.

Konečně jmenujeme ještě krajanku těchto dvou učených dam, Marii Angelu Ardinghelli, žijící od r. 1728 do r. 1825 v Neapoli, kdež vydala popis výbuchu Vesuvu dne 23. října 1767. V mladších letech zanášela se elektřinou, hájíc některé these o této tajuplné síle přírodní.

Jakožto dámu, obírající se ryze mathematickými problemy, můžeme uvésti Annu Barboru Reinhartovu, žijící ve Winterthuru mezi 1730—1796. Není sice známo, že by byla vydala samostatné spisy; slavná mathematická rodina Bernouilli dosvědčuje však, že měla značné vědomosti mathematické. Jan Bernouilli klade ji nad markýzku du Châtelet, a Daniel Bernouilli tvrdí, že zdokonalila značně Maupertuisovo řešení problemu tak zvané křivky půhonné (courbe de poursuite), bezpochyby v soukromých dopisech, jež byly mezi učenci oné doby v nedostatku učených časopisů velmi oblíbeny.

Nade všechny dosud jmenované ženy vyniká však neobyčejným nadáním mathematickým a hlubokou učeností Žofie Germainova. Životopisná data o ní jsou velmi sporá; víme jen, že se narodila roku 1776 v Paříži a že tamtéž svobodná zemřela roku 1831. Jak hluboce vnikla v ducha nejobtížnějších disciplin mathematických, poznáváme z toho, že se štěstím pokusila se o řešení nesnadného problemu pružných ploch. Ohneme-li pružnou desku, ocelové péro na příklad, nabude zvláštního tvaru, závisícího jednak od způsobu, jakým tlak na jednotlivé její body jest rozdělen, jednak od původního tvaru. Jinak prohne se čtyrhranná, jinak kruhová deska, zkrátka, vidíme zde množství otázek, jichž řešení očekáváme od mathematické analyse. Tento mathematický rozbor, jehož úlohou jest předpověděti, co se stane s takovou deskou při určitých na ni působících silách následkem její pružnosti, jest, jak tuším i laik nahledne, velmi nesnadný. Pojednáním dotyčným: Recherches sur la theorie des surfaces elastiques vydobyla si Germainova roku 1816 mimořádnou cenu pařížské akademie, od Napoleona ustanovenou. Ještě po 10 let zanášela se problemy rovnováhy a pohybu pružných těles, píšíc o nich pojednání, jichž cena netrpí tím, že novější bádání objevilo v nich některá nedopatření.

Mimo to zanášela se též nejabstraktnější částí mathematiky, theorií čísel, o kterémž předmětu uveřejnila pojednání v Crelle-ově Journalu r. 1831. Na této půdě setkala se s prvním mathematikem tohoto století Karlem Gaussem, s kterým si o vědeckých otázkách dopisovala. Roku 1879 uveřejnil historik mathematických věd kníže Boncompagni neznámý posud přípis Gaussův, z něhož seznáváme, jak vážné a hluboké problemy zaměstnávaly mysl vzácné oné ženy. Nemohu zde ani sebe povrchněji naznačiti povahu těchto problemů, přístupných pouze nejobratnějším mathematikům; chci uvésti jen následující úryvek z onoho přípisu, jenž vyšed z péra takového znalce, jakým byl Gauss, nemá význam pouhého pochlebenství: „Záliba v exaktních vědách vůbec a v mysteriích čísel zvláště jest velmi vzácná; nedivme se tomu, vždyť okouzlující půvaby této vědy nejeví se v plné kráse leda těm, kdož mají odvahu proniknouti hlouběji. Dovede-li však osoba Vašeho

pohlaví, která následkem mravů a předsudků našich nutně narazí na mnohem větší obtíže a překážky nežli muž, dovede-li se vpraviti v tato nesnadná bádání, dovede-li vniknouti v nejskrytější tajnosti vědy, pak zajisté má nejušlechtilejší odvahu, talent v skutku neobyčejný, genialnosť vznešenou. V skutku nic by mi nemohlo dokázati způsobem lichotivějším a nepochybnějším, že nejsou půvaby vědy, která můj život osladila tolika vznešenými požitky, pouhou chimerou, nežli náklonnosť, kterouž jste Vy ji poctila .... Učené poznámky, jimiž jsou všechny dopisy Vaše naplněny, způsobily mi tisíc radostí. Studoval jsem je pozorně, a obdivuji se snadnosti, s jakou jste pronikla všechna odvětví arithmetiky, a duchaplnosti, s jakou jste je zdokonalila..." Až potud Gauss. —

Jsem u konce. Přesvědčení mé jest, že mnohem větší byl počet žen, jež se zálibou zanášely se exaktními vědami; avšak skromné jejich působení zůstalo nepovšimnutým. Ne však neužitečným, neboť nepochybuji, že mnohému pronikavému mathematiku, mnohému proslavenému astronomu matka jeho první základy vědy vštípila a nadšení pro ni vzbudila.

Zdá se mi však, že jest mi ještě odpověděti na jednu otázku, která asi laskavému čtenáři na mysli tane. Seznali jsme ženy francouzské, anglické, německé, vlašské, ano i Řekyni ve starověku, jakožto pěstitelky exaktních věd; což u slovanských národů podobný příklad se nevyskytuje? Musím odpověděti záporně, a činím tak aniž bych nad tím pociťoval zvláštní zármutek. Jest předně vědecká kultura slovanských národů, zejmena ve směru exaktním příliš ještě mladou, tak že nedostatek takových příkladů jest snadno pochopitelný; za druhé vyslovil jsem již jednou svůj náhled, že nepokládám zaměstnání s exaktními vědami se strany ženy za nějaký nutný požadavek pokroku, že v takovém zaměstnání ženy nespatřuji měřítko kulturní výše toho kterého národa. Bylo však mým přáním, abych v ohledu tom přispěl k odstranění předsudku, jenž by v případě objevení se nějakého rozhodného talentu mohl rozvoji jeho býti na újmu, jenž by mohl v zárodku udusiti mnohý utěšený květ vzdělanosti naší. Kéž by se mi to bylo podařilo!

Amsterdam.

Z cest

Josefa Štolby.

I.

Hollandská města mají svůj prazvláštní ráz. Kdo jich nepoznal, nemůže jich sobě představiti, a kdyby byl poznal celý ostatní svět.

Půda i obyvatelstvo, jež od pradávna na půdě té obývá, představují tu jako celky, jež jsou svými. Domy, ulice, lidé, život — vše jest zcela jiné, nežli kde jinde. V místech, jichž by se byl každý jiný úzkostlivě vystříhal, za okolností, jež byly by každého jiného odstrašily, s obětmi, kteréž by nebyl přinesl nikdo jiný, založili Hollanďané města, jež jsouce tepnami obchodního života světového, budí obdiv každého, komu dopřeje osud, aby do nich zavítal. Avšak nebudí obdiv ten krásou svou. Naopak. Všeho toho, čeho vyžadujeme, abychom mohli říci, že poloha města a město samo jest krásné, nedostává se, a přece hledíme na města ta plni úžasu, neboť každý kámen, každý sloup, každý suchý bod hlásá nám vítězoslavně, že jest výsledkem neunavné práce, že jest vítězstvím nadpřirozeného téměř boje pozemšťana s nezdolnými živly nezřízených sil přírodních.

Kdo nepovažuje velká města jen za obětnice rozkoší, komu jsou kapitolami v knize země, kterou cestuje, odstavci, jež odhalují mu podstatu i život země té, ten čte ve městech hollandských co nejzřetelněji.

Práce, úsilovná a neúmorná práce, jíž nedovede k úpadku přivésti ani největší nebezpečí ani největší blahobyt, práce, jež nezná konce ani odpočinku, práce široká i hluboká zírá na nás z každého kouta a působí, že povrchní pozorovatel shledá hollandská města snad nepěknými, střízlivými ano dokonce odpornými. Avšak zcela jinak souditi musí, kdo sestoupiv do tajemných kobek práce té, pozná, co učinila pro Hollanďany příroda a co učinili pro sebe oni sami.

Nechť vytýká se Hollanďanům cokoliv, nechť usmívá se svět útrpně nad vzletuprázdným jich kupčením, arci kupčením to, jež dláždí půdu hollandskou moři urvanou zlatem, — mravenčí té, neobsáhlé, neunavné a poctivé práci nebude moci upříti nikdo svého obdivu, práci, jež děje se za neustálého boje se samým mořem, o bídný ten kus půdy, jejž Hollanďané nazývají domovem svým.

Myšlenky takové v míře více méně ostré vyvolávají města hollandská vůbec v každém, kdož, znaje dějiny země i lidu, na vše hledí s duší vnímavou. Avšak jak působiti musí město, jež soustřeďujíc v sobě všechny zvláštnosti, všechny temné i dobré stránky měst hollandských, vše to, co činí města hollandská hollandskými a čím liší se od měst ostatního světa, jak musí, pravím, město takové působiti na cizince!

Uchvátí — omámí!

A to účinek Amsterdamu!

Bylo pozdě večer, když zastavil vlak náš v rozsáhlém nádraží hlavního sice, avšak ne sídelního města Hollandska. S namáháním pro-

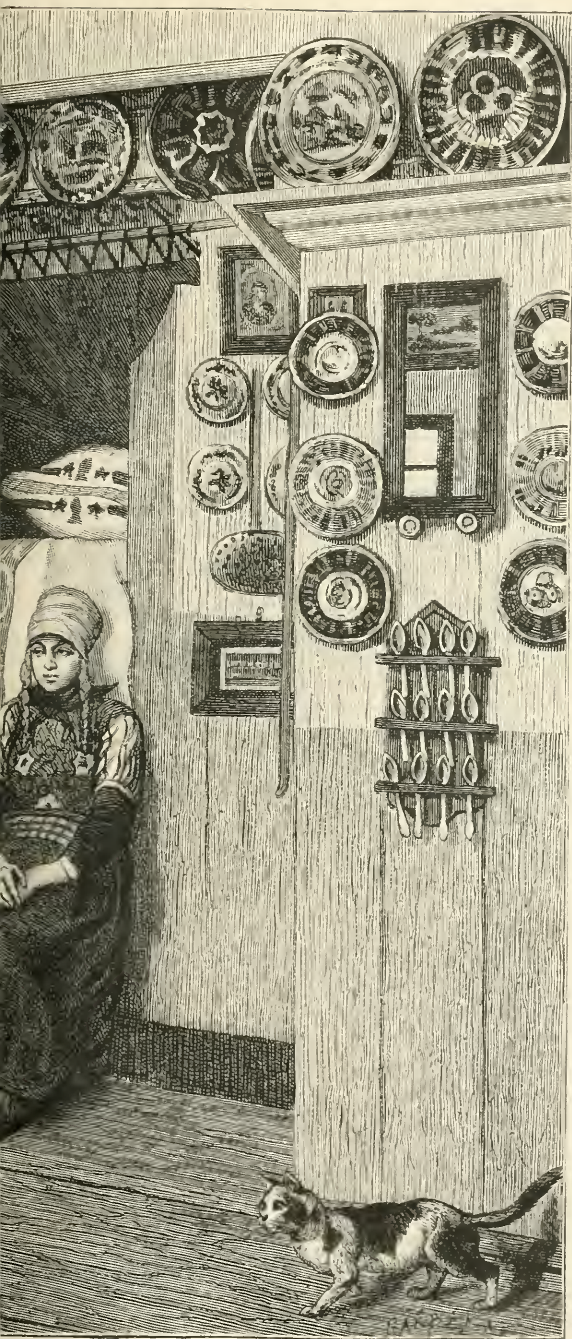
pletl jsem se ohromnou tou směsicí lidstva, která železniční vozy opouštěla aneb jich k další jízdě použiti chtěla, a hledaje povoz obdržel jsem od policejního zřízence plechovou známku, kteráž otevřela mně a mé společnosti dvířka velice slušného fiakru. Odevzdal jsem známku, a již ujížděli jsme z ohromného toho prostoru, jenž před nádražím k městu se otvírá. Chvíli to trvalo, nežli propracoval se povoz směsicí lidu i vozů ulicemi nepatrnými, avšak pojednou octnul jsem se v třídě, jež takořka omamovala životem svým. Nebyla valně široká, avšak nádherné krámy stíhaly se, oplývajíce osvětlením takovým, že uliční lampy zdály se bídnými bludičkami, a lidstva tu tolik, že vůz mohl jeti jenom krokem.

Poměrná úzkost ulice, ostré osvětlení, vysoké, tmavé domy po obou stranách, jež dovolovaly pohled jen na nepatrný kousek temně modré, nesčetnými hvězdami poseté oblohy, a přebujný život v ulici působil, že plni úžasu rozhlíželi jsme se kolkolem. Byliť jsme vším překvapeni tím více, poněvadž nočním klidem naší cesty, jejž rušilo jen jednotvárné řinčení železničních kol a občasné pronikavé písknutí parního stroje, takořka v polospánek ukolébáni, nenadále octli jsme se v tak bujném reji, jenž tím více nás omamoval, čím klidnější byla doba, kteráž jej předcházela.

Po delší jízdě minuli jsme větší náměstí, jež podobalo

Vnitřek obydlí

trově Markenu.

se mraveništi, a již zahýbal povoz opět krokem do úzké, avšak tak ozářené a tak oživené ulice, že téměř uleknuti volali jsme na vozku, aby zastavil, majíce za to, že setkali jsme se s neobyčejným jakýmsi průvodem.

Avšak s úsměvem pobídl vozka koně k další chůzi, „Kalver-Straat“ — porozuměli jsme z nesrozumitelného jeho hovoru, a to nám stačilo. Poznali jsme, že nalezáme se v nejživější, nejbohatší a nejoblíbenější ulici Amsterdamské, v ulici, jež podobajíc se co do svého povolání našim pražským Příkopům, soustřeďuje s večera na své asfaltové dlažbě veškeré obyvatelstvo, jež procházkou pobaviti se chce. Ale je tu arci veliký rozdíl. Naše Příkopy jsou sice nepoměrně širší a v nejnovější době i mnohem úpravnější, avšak po sedmé hodině počnou zavírati se krámy a řídnouti proudy procházejících se.

A Kalver-Straat? V hodinu, kdy na Příkopech pražských veškerý život ochabuje, počíná se tam život teprve rozvinovati. Skvělé osvětlení nádherných krámů ozařuje ulici tak, že možno pohodlně čísti, lidí procházejí se takové proudy, že kdyby mimovolně neutvořily se dva proudy proti sobě čelící, nemohl bys postoupiti ani o krok, a každým okamžikem zarazí krok tvůj nějaký pouliční obchodník, jenž s tak zuřivým řvaním nabízí své zboží, že nežli tomu zvykneš, uleknut hledíš ve stranu, odkud řev při-

chází, maje za to, že strhla se někde rvačka, s níž policie bude míti perný kus práce.

Konečně stanul povoz před nevalně širokým jednoduchým domem. Ochotný portýr se objevil, služební duchové přijali naše zavazadla a uváděli nás po úzkých jako obyčejně v hollandských domech, dřevěných a příkrých schodech do elegantních, tichých pokojů.

Avšak čilý život Kalver-Straatu nedal nám odpočívati. Sotva že spořádali jsme obleky své, již spěchali jsme zase do toho omamujícího reje. Proud lidstva unášel nás volně okolo skvělých výkladů, jež mohly ukojiti i nejrafinovanější vkus. Jako skvělý kalejdoskop míjel obraz za obrazem, a jako temné body v obrazech těch objevovaly se občas bohaté restaurace.

V hollandských kavárnách, v nichž prodává se také pivo, spatřil jsem zařízení, jehož jsem před tím nikdy a nikde nebyl poznal. Bohatá, ano nádherná místnost kaváren takových jest vždy po šířce těžkou oponou rozdělena v místnosti dvě. Přední místnost, jejíž vysoká a široká křišťalová okna vedou na ulici, jest úplně temna, a v ní sedí hosté takoví, již sami nepozorováni, chtějí kochati se v pohledu na bujný, ostře osvětlený život na ulici. A za oponou teprv osvětlení skvělé ve skvělé místnosti, kdež čte a hraje se jako v kavárnách našich. Jest to malý důkaz, jak zvláštním, ba rafinovaným způsobem dovedou Hollanďané užívati všeho, co jim denní život poskytuje.

Ty temné, jen z odlesku pouličních světel žijící přední místnosti kaváren připadaly mi vždy jako tmavé ony chodby v mořských akvariích, odkud tajně hleděti můžeme do jednotlivých jasně ozářených oddělení, naplněných živočichy, již nemají tušení, že jsou pozorováni.

Dlouho brouzdali jsme ulicí. Pojednou stanuli jsme před krámem, za jehož zrcadlovými tabulemi usmívaly se na nás ve vábném, kokosovými ořechy obloženém výkladu humry, krevety, ústřice a jiní kavalírové mořských hlubin. Společnice mé zatoužily po kavalírské té známosti.

V nejbližším okamžiku nalézali jsme se v nádherném salonu a zapíjeli výtečným rýnským nebezpečné dary všemohoucího moře. Bylo nám volno, bylo nám krásně, — avšak člověk, zejmena takový, jenž křtěn je sladkou vodou a stany své rozbil ve vnitrozemí, nechť nikdy nezapomene, že je z bídné, pozemské hlíny. Opustili jsme na nejvýš spokojeni salon, a odebrali se do dvojdílného restaurantu na sklenici norimberského piva, abychom nezapomněli, že přicházíme z vlasti plzeňského piva. Avšak o běda! Buď že mořští kavalíři nebyli zvyklí tak sprostému nápoji, jakým jest pivo, aneb nenalézal červený nektar ten náležitého podkladu v mořských oněch potvůrkách, zkrátka, netrvalo to ani půl hodiny, a s jednomyslností, u tří českých vlastenců velice vzácnou, počali jsme volati po nějakém alkoholickém zapití.

Hollandská města liší se od měst českých mimo jiné také tím, že jest v nich sice stejně četných alkoholických „naleváren“, avšak že nalevárny ty jsou neobyčejně čistotné a elegantní, ano tak vábivé, že vstoupil jsem po opatrném pátrání do jedné, abych opatřil sobě a soudružkám svého po Hollandsku putování nějakého pravého hollandského zapití na noc. Obstarožná prodavačka sňala s ohromné barikády láhví jednu a odporučila mně ji co výtečnou. Nazývala se „bonecamp“ — ta

lihovina totiž — a byla mi známa již z inserátů našich listů. Uložil jsem láhev na srdce, pověsil ženu na levé a tchýni na pravé rámě, a plul jsem — v Hollandsku pluje všechno — zpět do hotelu. Bylo $^1/_2$12 v noci a krámy všechny posud otevřeny a skvěle ozářeny, a ulice posud přeplněna lidmi. Ale již jsme toho nedbali. Na srdci ležel magnet, jenž táhl nás neodolatelně do našich komnat a v žaludku tíž, jež pomáhala tlačit. Záhy jsme tam byli a chtivě sáhli jsme po bonecampu, hledajíce úlevy. Avšak — závoj tmavé noci padniž na divadlo, jež boj humrů s bonecampem způsobil. Neprozradím nic více, nežli, že nám druhého dne po dosti bídné noci bylo ještě špatně.

II.

Amsterdam leží na devadesáti ostrovech, jež spojuje mezi sebou více nežli tři sta mostů nejrozličnějšího druhu. Dodám-li, že ostrovy ty kupí se okolo výtoku řeky Amstel, vpadající tu do zálivu Y — vyslov aj — jejž v místech těch moře Zuiderské tvoří, dodám-li dále, že město báječně oživují jako bohatě rozvětvené životní žíly přečetné a překrásné grachty, tyto specificky hollandské ulice, jež probíhá průplav, loďmi stále prorývaný, uprostřed mohutných nábřeží beze všeho zábradlí, avšak s pěkným stromořadím, a s úzkými, vysokými, temnými a čistými sice avšak jednoduchými ano střízlivými domy po obou stranách, že v ulicích těch žije a pracuje 316.000 obyvatelů, všecko tíhnouc k velkolepému přístavu, v němž viděti lze v nekonečných basenech na tisíce lodí, pak možno učiniti si přibližný obraz města, kteréž ve světovém koncertu hraje tak vynikající úlohu.

Arci oněch tři sta mostů nesmí nikdo rovnati snad velkolepým kamenným neb řetězovým kolosům, jež klenou se přes Temži nebo třebas i přes naši Vltavu. Průplavy jsou více méně široké a dle toho tudíž také mosty od největšího k nejmenšímu, mosty to zdvihací, otáčivé, sešoupací — jakých si kdo jen přáti může. Zejmena vynikají mezi nimi mosty zdvihací, jež s neforemnými a těžkými váhami svými, pomocí jichž most do výše se vytáhne, prapodivný dojem působí.

Amsterdam tvoří zcela pravidelný ohromný půlměsíc, skoro rovně uříznutý. Řeka Amstel probíhá půlměsíc ten v podobě hákovité a napájí za pomoci zálivu takové množství průplavů, že půdorys Amsterdamu ztrácí se v modré oné barvě, kterouž kartografové vodu naznačují. Okraj celého půlměsíce tvoří nejmocnější a téměř 10 kilometrů dlouhá grachta, Singel zvaná, a za ní vystupuje soustředivě celá řada gracht, menších sice, avšak také mnohem pravidelnějších; Lynbaans-Gracht, Prinsen-Gracht, Keizers-Gracht, a Heeren-Gracht, s kterýmiž pak spojují se na rozličných místech grachty ostatní, jichž jest více nežli sedmdesát. Nejkrásnější ze všech jsou arci tři posléze jmenované. Jsouť posázeny mohutnými stromořady, celkem velmi klidné, a poskytující — zejmena nejkratší sice z nich, avšak přece čtyry kilometry dlouhá Heeren-Gracht — se svými četnými mosty, vysokými a mnohdy starobylými domy, v nichž sídlí skoro výhradně bohaté kupectvo amsterdamské, velice zajímavý pohled, jenž neunaví tak

snadno, poněvadž grachty ty táhnou se klikatě a scenerie neustále se mění.

Ostrovy, na nichž Amsterdam se rozkládá, sestávají buď z nánosu, neb z rašeliny, kterouž drží pohromadě jen mohutná, s velikým nákladem sestrojená nábřeží a hráze. Každý jednotlivý ostrůvek obehnán je tak mocným pasem kamenným, že potupně hleděti může na vodu, jež jinak by nelítostně rvala maso z těla jeho, odnášejíc je jiným vyvoleným. Avšak obezděním ostrůvků těch vykonána jen část práce a sice část lehčí. Horší byla úloha, na bařinné, vodou prostoupené, nespolehlivé půdě vystavěti mohutné domy, jakýchž tak lidnaté a bohaté město vyžaduje.

V Hollandsku staví se prazvláštním spůsobem. Zdi jsou co možná tenké, vnitřek jest téměř úplně dřevěný a stavění děje se ze vnitřku na venek. Pokud není dům dostavěn, nespatříš lešení. Zedníci stojí uvnitř a pracují, abych tak řekl, na venek. Teprve když je postaven špičatý štít, z něhož vybíhá mohutný kmen se silným hákem na konci, sloužící k vytahování těžkých kusů nábytku, jež není lze po úzkých a příkrých schodech hollandských domů do hořejších poschodí vynésti, a když jde o zřízení façady, postaví se lehké lešení.

Příčina, proč staví se tak lehce — následkem čehož nalezneš velmi zhusta domy nakloněné v před neb na jednu neb druhou stranu, což vzbudí v tobě nejednou opravdový strach, že dům musí v nejbližším okamžiku spadnouti, — jest okolnost ta, že nemožno tu stavěti jinak nežli na pilotech. Staveniště, kdež nový dům povstati má, není nezajímavé. Jest rozryto kříž na kříž, v každé prohlubině stojí voda, a pomocí jednoho neb při větších stavbách několika špičatých lešení vráží se beranem šest i více metrů dlouhé kmeny do země tak dlouho, až prorazí nános i rašelinu a zarazí se v čistý a nepovolný písek, v němž naleznou dostatečné opory. A když potřebný počet kmenů v zem zapuštěn a takto řádný podklad získán jest, pak teprve započne pravá stavba, jejížto náklad mnohdy bývá menší, nežli náklad namáhavé oné práce základní.

A tyto piloty bývají také z husta příčinou onoho klonění se domů. Nejsou-li zaraženy spolehlivě, pak běda budově, jež na nich spočívá. Piloty povolí a budova jest ztracena, jako ono velkolepé obilní skladiště, jež následkem přetížení zbožím roku 1822 v pravém toho slova smyslu do země se propadlo.

Avšak nejen toto nebezpečí skrývá se v základech Amsterdamských budov. Jiné ještě ohrožuje jsoucnost hlavního města Hollandska, nebezpečí to sice, jež naskytlo se teprve jedinkráte, které však nastati může opět, aniž by se ho kdo nadál. Roku 1730 objevil se totiž pojednou, bezpochyby loďmi z Východní a Západní Indie přivlečen, červ hlodavec, jenž v pilotech, základ města tvořících, takovým spůsobem řáditi počal, že nejen Amsterdamu, ale i celého Nizozemí zmocnil se neslýchaný postrach. Všech možných prostředků použito na vyhubení jeho. Avšak nadarmo. Červ hlodal dále, a Amsterdam trnul ve smrtelných úzkostech. Tu pojednou, když počala zmocňovati se obyvatelstva již zoufalost, zmizel rázem a od té doby již se neobjevil. A nová nastala obyvatelstvu starost, totiž: co asi bylo příčinou tak náhlého jeho

zmizení. Starost tuto bylo snadněji lze snésti, tím snadněji, poněvadž posléze nabyl vrchu náhled, že jedinou příčinou toho bylo as severní, sychravé nebe, jemuž západo- a východo-indičtí hosté velmi těžko zvykají. Arci nebezpečí bylo tehdá tím větší, poněvadž červ neobmezil se pouze na piloty, nýbrž zakousl se také do splavů a stavidel, jež chrániti mají město proti rozmarům hrůzného ve svém hněvu moře a proti nebezpečí nepřátelského obležení.

Při vzpomínce na onoho červa hlodavce neubráníš se divným pocitům. Tolik bohatství, tolik mohutnosti, tolik velkoleposti na pohled, a bídný červ, tak bídný, že nemožno jej takořka nalézti, je s to, zničiti všecku krásu tu a ve zkázu uvésti v málo okamžicích.

Grachty Amsterdamské jsou, jak jsem již pravil, ulice velmi pěkné a zajímavé, avšak velice nepříjemnou stránkou jejich jest bahno, jež stále se v nich usazuje. Jsou sice postaveny velkolepé parní stroje, jež přivádějí ze Zuiderského moře neustále čerstvou vodu do gracht, a na všech stranách pracují baggerové, již vybírají bahno za tím druhým účelem, aby ho použito bylo k vyhnojení neb k vyplňování hlubin, jichž bylo získáno na jiných místech odvodněním. Avšak to vše nestačí. Voda v grachtách přece téměř stojí, vydávajíc v horkých měsících nepříjemný zápach, a kdykoliv mine nějaká lodice, rozbouří se bahno a zbarví vodu způsobem, jenž nikterak nepodobá se barvě, kterouž kartografové grachty vyznačují.

Rozumí se, že za takových okolností, více méně ve všech hollandských městech vystupujících, nemožno tam hledati dobrou vodu pitnou. Amsterdam těší se velkolepému vodovodu, jenž mnoho kilometrů za městem poblíž Haarlemu v dýnách ve velkolepém vodojemu vodu soustřeďuje, kteráž má žízeň Amsterdamských uhasiti. Voda ta není sice špatná, avšak mám-li pravdu říci, musím se vyznati, že jsem jí Amsterdamským mnoho neubral. Došelť jsem toho poznání, zejmena vzhledem k zimnicím, jež v Hollandsku náležejí k denním potřebám, že mnohem prospěšnější jest, věnovati pozornost více bavorskému pivu, jehož všude dostatek, a rýnskému vínu, kteréž jest v Hollandsku dobré a poměrně k ostatním nápojům ne přemrštěně drahé.

Avšak Hollanďanu a zejmena Amsterdamčanu nesmíš mluviti nevážně o vodě. Vodě děkuje za své bytí a své bohatství, na vodě spočívá jeho budoucnost a voda musí jej chrániti, kdyby cizák chtěl mluviti s ním se zbraní v ruce. Krajina kolem Amsterdamu jest jako všude v Hollandsku úplně plochá. Hrozí-lí nebezpečí se strany nepřítele, dostačí tudíž otevříti několik splavů, a vše daleko široko jest pod vodou, což — jak známo — ani vojsku sebe otuženějšímu nebývá zdrávo, zejmena počaly-li by do poloutopených pluků jeho páliti četné tvrze, jež na náležitých bodech umístěny, přístup k Amsterdamu chrání.

Červ hlodavec hrozil kdys městu a tím i celé zemi zkázou. Avšak nebyl on jediným, jenž je zničiti hrozil. Nehledě k moru a k jiným epidemickým nemocem, jež jsou s to, zasaditi rány pouze na jistou dobu, bylo to především Zuiderské moře, jež vzbuzovalo opravdové obavy pro budoucnost města.

Zuiderské moře bylo kdysi jezerem temnými hvozdy obklopeným, jež Tacitus nazývá Flevo. Řeka, dle Římanů Flevum, dle Frisů Mede-

melach jmenem, spojovala jezero to s mořem severním, arci ale směrem, jenž jest dnes úplně neznám. Nepokojné jezero, do něhož vlévaly se vody mocných řek Yssel a Amstel, počalo již tehdá pozvolna zabírati zalesněné břehy své, když Římané za dob Neronových jedno rameno Rýnu do Ysslu odvedli. Tu pojednou r. 1280 prorvala děsná bouře ony pruhy pevné země, jež dělily jezero od moře, a moře, utvořivši při vstupu svém četné ostrovy, zabralo krajinu daleko široko i s mocnými, bohatými městy, jež jezero byly vroubily. Amsterdam, založený r. 1204, nabyl tím volné cesty vodní do celého světa a užíval jí také ku slávě a síle své.

Avšak zátoka Y, jež základy Amsterdamu na severu omývá, počínala v novější době pojednou ohrožovati budoucnost jeho. Následkem písčiny, u vchodu jejího do Zuiderského moře ležící, Pampus zvané, nahromadilo se v zátoce během několika století bahno v míře takové, že nejen působilo ohromné obtíže plavbě, ale že zatopovalo častěji i níže položenou část města. K tomu přistoupila ještě okolnost, že plavba na Zuiderském moři byla dosti nebezpečna. Vláda i obyvatelstvo hledali za příčinou tou svorně prostředku, kterým bylo by lze hrozící nebezpečí předejíti. Vláda pomýšlela původně na to, spojiti ostrov Marken v moři Zuiderském se zátokou a vystavěti kanál, jenž obešel by nebezpečný vchod zátoky. Avšak záměr ten následkem odporu Amsterdamských padl a uzavřeno sdělati na příč Noordhollandu mocný průplav, jenž počínaje naproti Amsterdamu a vybíhaje u Helderu do severního moře, umožnil by přístup k městu s obejitím moře Zuiderského. V letech 1819—25 vystavěn 35—40 metrů široký a více nežli 6 m. hluboký průplav ten, jenž nazván byv Noord-Hollandsche-Kanaal, dodal Amsterdamu nových životních sil. 5000 lodí projíždělo jím ročně a v zimě upravována jím cesta zvláštními lodicemi po zamrzlém povrchu.

Avšak netrvalo to dlouho a Amsterdamští došli poznání, že průplav ten pro budoucnost nemůže Amsterdamu důležitost jeho ve světovém obchodu zabezpečiti. I pojali novou, ještě smělejší myšlenku. Vysušili největší část zátoky Y, stěsnavše ji v pravidelný široký průplav, jejž vedli u Katwiku převlakou, Noord-Holland s ostatním Hollandskem spojující, a uzavřeli k ochraně průplavu ostatek zátoky proti Zuiderskému moři velkolepou, 2 kilometry dlouhou hrází, v níž 5 mohutných splavů propouštění lodí, jakož i vypouštění a čerpání vody umožňuje. Vysušením zátoky získali ohromných pozemků, za kteréž vytěžili podnikatelé více nežli 10 milionů zlatých, a opatřili si spolu přímou a tudíž kratší cestu k moři, která rovnajíc se co do velkoleposti průplavu Suezskému, činí nyní Amsterdam městem skutečně přímořským, chráníc jej spolu před nebezpečími, jimž města na samém moři ležící mnohdy vydána bývají. Průplav ten jest Noord-Zee-Kanaal, a on jest to, jenž změnil novější kartu hollandskou v místech zálivu Y spůsobem úžasným.

A druhý toho veliký následek?

Zuiderské moře jest nyní zbytečno. Hollanďané odhodlali se tudíž, že ho úplně vysuší. A není pochyby, že ohromný úkol ten provedou. Již sestoupila se společnost za tím účelem, která o věci té rázně pracuje.

III.

Žádné z velkých měst hollandských neposkytuje tak pestrý obraz pouličního života, jako Amsterdam. Přicházejíť sem ve značném počtu venkované ze severních krajů, kdež zachovali posud své prazvláštní kroje neporušené a ti hlavně dodávají ve spojení s rozličnou námořnickou a zámořskou čeládkou obrazu tomu barev tak živých, že pouhé procházení se ulicemi poskytuje na mnoho hodin zábavy. Spatříš Friesland'anky od Leeuwarden v krátkém bílém čepečku, vlasy úplně zakrývajícím, pod nímž široký zlatý neb stříbrný pruh celou hlavu jako přilba chrání, vybíhaje na spáncích v mohutné zlaté ozdoby; spatříš jiné od pomoří u Hindeloopen, jež vypadají, jakoby byly pozůstatkem z rokokových dob. Na hlavě jakobys obrátil ženský střechatý bílý klobouček s kostkovaným okrajem, prsa zahalena jsou v řasnatou bílou košilku, okolo kyčlí široký červený pás, svrchní tělo vězí v malé úzké kazajce pestře květované, jež kryje pouze záda a ruce a zakrytí prsou jen bělostné košilce ponechává, pak široká dlouhá sukně z téže květované látky, s předu se širokým tmavým polem, kteréž kryje pruhovaná neb kostkovaná světlá zástěra. Spatříš dále venkovanky od Zaandamu, kteréž na bílý čepeček, pod nímž čelo zdobeno zlatými pruhy, obě ozdoby na spáncích spojujícími, kladou slaměný, zašpičatělý klobouk, jehož zelená střecha s předu do výše se zahýbá. Spatříš venkovany od Volendamu ve Waterlandu na pomoří proti ostrovu Markenu, jež vyloudí ti mimovolně úsměv. Tělo svrchní vězí v krátké, malé kazajce z coulového sukna, a na kazajce jsou pomocí dvou bílých, jako miska velikých knoflíků napřed a dvou vzadu připnuty neslýchaně široké spodky z téže látky, takže venkovan takový vypadá, jakoby vězel po pás v bachratém sudě, se shora rozpůleném, jehož každá polovice jednu nohavici tvoří. Na krku k tomu strakatý šátek a na hlavě vlněná světlá čepice s cípkem.

Avšak největší pozornost mezi všemi zjevy těmi poutají venkované z ostrova Markenu.

Ostrov Marken jest snad nejzajímavější ostrůvek Zuiderského moře. Vyniká jen zcela nepatrně nad hladinu vodní, a pouze nevysoká hráz chrání ho proti náhlým rozmarům moře. Avšak nestačí, aby uchránila ho úplně zavodnění. Za tou příčinou zřídili si původní obyvatelé mírná návrší, na nichž sestrojili své osady. Návrší takových jest na ostrově Markenu osm; na sedmi z nich vypínají se vísky, a osmý chová hřbitov, všem vískám společný. V pozdním podzimku zatopí vlny Zuiderského moře celý ostrov, a z vln, se všech stran na ně dorážejících, vykukuje osm osad — sedm čilých, plných života, jež sprostředkují spojení mezi sebou pomocí loděk, osmá tichá a mrtvá, do níž občané její pak na loďkách konají poslední svou pouť. Na Markenu není téměř ani stromů ani dobytka. Jen několik bídných stromů ovocných tu živoří, a v letě se pase na sporém trávníku sem tam nějaká ovce neb kráva, těšíc se na to, až hladový žaludek pána jejího učiní konec smutnému jejímu putování na této poloviční poušti.

Smutný to život na takové nejisté a holé hroudě, a přece jest to nárůdek čilý, pracovitý a poměrně zámožný, jenž na hroudě té žije.

Heeren-Gracht v Amsterdamě.

Ostrov čítá něco přes 1000 obyvatelů, a ti živí se vesměs rybolovem. Neplodná půda neváhí cizinců, a tak tráví obyvatelé, odloučeni takořka od celého světa, dni své spokojeně a klidně. Domky jejich jsou vesměs ze dřeva — vyjma kostel a školu, jež stavěny jsou z cihel — a natřeny zeleně, modře nebo černě. Některé z nich jsou sto i dvě stě let staré, avšak většina nové, a všechny uvnitř zařízeny stejně. Každý domek obsahuje jediný jen velký prostor, kterýž jest nízkými dřevěnými stěnami rozdělen v tolik oddělení, kolik jich jest pro rodinu potřebí, tak sice, že střecha, pod níž věší Markenští rybářské a lodní náčiní své jakož i rozličné zásoby, jest všem oddělením těm společným stropem.

Nejdůležitějším oddělením jest ložnice a v této opět nejdůležitějším předmětem postel. Tato není jako bývají postele u nás, nýbrž jest zapuštěna jaksi do stěny, takže vypadá spíše jako přiměřeně široká a hluboká skříň, kteráž, jsouc uzavřena buď oponou neb lehkými dvířkami, vlastní lože, nejpodobnější malé alkovničce, úplně zrakům zakrývá. A toho bývá někdy opravdu škoda. Ženy v Markenu jsou přes všechnu svou odloučenost od ostatního světa přece jenom ženami; dbají tudíž jako jejich sestry v celém ostatním světě také „parády“, a proto zahalují polštáře a peřiny v povlaky, kteréž jsou po stranách opatřeny ozdobnou tkanou prací, dílem to rozumí se domácím, kteréž však prozrazuje někdy opravdu vkus.

Jednotlivá oddělení příbytku jsou velmi nepravidelná, a zařízena jen podle potřeb rodiny. Vnitřek jest obyčejně natřen modře nebo vybílen, na zdech připevněny jsou hliněné a porculánové nádoby a mezi tím nejrozličnější drobotiny. V koutku stojí neb visí jednoduché hodiny, nad ohništěm svícny a sem a tam rozestaveno několik sklenic.

Uzavření Markenu od celého světa, povaha půdy a rybářské povolání obyvatelů jest příčinou, že zachovali tito svůj původní národní kroj neporušený, kroj to, jenž vyplývá zajisté jen z tělesných potřeb jejich. Tak jako chodili předkové jejich, chodí Markenští posud a budou choditi zajisté tak dlouho, až snad vysušením Zuiderského moře octne se ostrov k nemalému jich překvapení na pevné zemi, a oni nuceni budou po jiném chlebě se ohlednouti.

Mužští nosí krátkou temnou kazajku s dvěma řadami knoflíků, k níž připásány jsou široké, pod kolena sahající šaryvary, odkudž kryje nohu černá vlněná punčocha, končící ve střevíce. Oblek ten doplňuje tmavá čapka a červená vlněná košile, již však jen tehdá lze viděti, když Markeňan buď k vůli pohodlí neb za příčinou tepla rozevře svou kazajku.

Oblek žen je však mnohem zajímavější a skutečně prazvláštní. Nejpodivnější jest pokrývka hlavy. Veliký bílý čepec, na zad vybíhající, kryje vlas tak, že nespatříš z něho nežli nejvýše nepatrnou část na čele krátce střiženou a dvě dlouhé kadeře, jež u spánků z pod čepce až na prsa visí a co nejživěji připomínají buď pejsy polských židů anebo tak zvané, nyní již bohudíky vymírající „šmachtloky“ starých gouvernantek. Hoření tělo vězí v kazajce pozoruhodné. Jest obyčejně červená neb hnědá, prsa vyložena jsou pruhem bohatě vyšívaným, od ramen do půl hořeního lokte jsou slabé, bíle a červeně pruhované nádory, a okolo kyčlí končí kazajka v kraťoučké šůsky stejné barvy

jako nádory. K tomu přistupuje množství krátkých sukní, jež zejmena kyčlím dodává okrouhlosti až nápadné, a mohutné střevíce, kteréž nikterak nevydávají svědectví, že ostrov Marken rodí malé nožky.

Náprsnice bývá mnohdy tak pěkným vyšíváním pokryta, že tvoří takořka dědičný šperk rodinný.

Je-li zjev ženy z Markenu již překvapující, tož překvapí malé děvčátko ještě více.

Jest na vlas ustrojeno jako matka, a neschází jí mu ani ty dvě dlouhé kadeře na spáncích. Arci, co sluší velkým, nemůže slušeti malým a obráceně, avšak buď jak buď, to přiznati musím, že kdykoliv potkal jsem v ulicích amsterdamských Markeňany, zdaleka již znatelné, hleděl jsem na ně vždy s velikou zálibou, kterážto záliba ani tehda nepovolila, když nalezl jsem mezi nimi i sebe hezčí obličej.

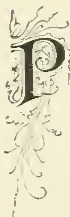
Arci — mnoho těch hezkých právě nebylo. (Dokončení.)

Pozdě.

Kresba

od

Jakuba Arbesa.

Pozdní noc . . . Tichá, střízlivá a přece zádumčivá. Po obloze valí se hrozivě temné mraky, ale na zemi klid . . . Jenom občas snese se s polou lysého stromu nebo keře zažloutlý, zkroucený lístek a dopadna jen chvíli se tetelí, jako by teprve na hnědé chladné zemi dokonával.

Náhle vzedmul se vichr . . .

Opřev se vší silou o vetchou, doškovou chatrč na pokraji lesa, řinčí chvíli okenicemi; ale hned zase úpí a sténá ve výši a s hukotem vniká vířivě komínem do chaty, rozdouvá a shýbá plameny v krbu, takže charé stíny po stropě a stěnách příšerně se chvějí. Po chvíli však zase usíná a hrobové ticho vládne kol.

V krbu se přikrčivší plameny znovu vesele vzplály a žlutavě rudý svit ozářil malou, nízkou síňku.

Ze všad zeje chudoba; ale čistá, vlídná, útulná . . .

A přece zde smutno — k smrti smutno.

U prostého lože sedí přihrbená stařenka — ruce křížem v klíně — podřimuje.

Vráskovitá tvář její jest klidná, skoro usmívavá . . .

Na loži však chorá dcera — bledá, vychudlá, ubohá . . . Leží na znak bez pohnutí. Prsa dmou se namahavě, dech je těžký, úzkostlivě sténavý. Oko zimničně se lesknoucí upřeno jest vytřeštěně ku stropu, kde mihotavé stíny pohrávají.

Dlouho leží bez pohnutí . . . Jenom občas, když za úzkostlivého úpění vichru plameny v krbu se přikrčí a po stropě mihne se skoro příšerně temnější stín, zachvěje se křečovitě . . .

V tom vzedmul se vichr prudce, divoce . . . Zahýkav zalomcoval okenicemi — stařenka probírá se z dřímoty . . .

Kalné oko zakroužilo plaše po jizbě — klid a usmívavost vráskovité tváře ustoupily úzkosti . . .

Pomalu, namahavě se zvedá a nahnuvši se nad lože, upírá bděním sesláblý zrak na bledou dceřinu tvář.

V duši mihá se jí obraz dávný: svěží krásná tvář s ohnivýma černýma očima, růžovým líčkem a kyprým žhavým rtem . . . Však obraz ten splývá s obrazem skutečným: vidí tvář bledou, vyhublou, líce protkané jemnými žilkami, ret uvadlý, zamodralý — oko sice zimničně rozjiskřené, ale vytřeštěně ku stropu upřené . . .

Nemocná na loži poněkud se pohnula a zrak její se stropu svezl se na tvář matčinu.

V tom vzedmul se venku vichr poznovu.

Zasvištěv jako peruť káně, když se s výše na lup vrhá, na okamžik ztichnul; ale hned zase zasténal jako holubice, když ji dravec svými spáry trhá . . .

„Slyšíš, matičko? Někdo zaklepal . . .“

„Ach, ne, má duše — to jen vichr zasténal . . .“

A vichr usíná — po chvíli zase ticho.

„Ach bože, bože!“ úpí dcera. „Na prsou mých balvan — dech se mi krátí — a on — ach, on se již více nenavrátí . . .“

„Ne, ne, má duše drahá — doufej! Vždyť víš, žeť cesta daleká . . .“

Táhlý ston vydral se z prsou choré ženy — rty se jen zachvěly, slovo na rtech odumřelo . . .

Chvíli opět ticho; pak se dcera namahavě zpola zvedá.

„Aspoň mi, matko, ještě jednou — naposledy vypravuj! Vždyť víš — jak jsi mi často, často vyprávěla . . .“

Matička usedá a tiše, klidně, jako známou povídačku, počíná:

„Vždyť víš — už tomu více nežli deset let . . . třetího dne po vaší svatbě . . . . Šel do práce jako kdy jindy — vesel, kliden, spokojen . . . Ještě tě políbil a k prsoum přitulil; pak jste se rozloučili . . . A v poledne, když jsem mu oběd nesla . . . s hrůzou na to zpomínám . . . Do továrny nebylo už možno . . . Továrna i sklady v plamenu, před továrnou davy lidu a po něm, po tvém muži ani památky . . . Ptám se tu, ptám se onde — nikdo neví . . . Každý rozčilen, rozpálen, rozvášněn . . . Ti zde mručí, onino vyhrožují, ten tam spílá . . . Náhle slyším temný rachot bubnů . . . Vojsko tu! Pomalu, co noha nohu mine, blíží se řady . . . Davy lidu hrnou se na vše strany; prostranství před továrnou se prázdní . . . Stíží jsem zaskočila do průjezdu nejbližšího domu — vojsko tu s bodáky na puškách . . . Staví se před vrata tovární, obkličuje továrnu . . . Vidím, jak důstojník popochází vpřed — slyším různé hlasy, ale nerozumím . . . Ze vrat vyrazil dav lidu a v čele on . . . Slyším, že něco mluví ke svým druhům. Slyším slova: „Bratří, bratří — mír a klid . . . Rozejděme se! . . “ V odpověď zní ohlušující ryk: „Ne, ne! — V před, v před!“ . . . V tom výstřel z pušek . . . Vidím ještě jako dnes, jak se bílý kouř ztrácí — ale on již nestojí před davem, svíjíť se v krvi na zemi . . . Obestřely mne mrákoty . . .“

Hluboký vzdech vydral se z ňader choré ženy . . .

V tom vzedmul se vichr poznovu . . .

Zasvištěv jako peruť káně, když se s výše na lup vrhá, na okamžik ztichnul; ale hned zase zasténal jako holubice, když ji dravec svými spáry trhá . . . Po chvíli však pronikavě zahvizdnul, jakoby byl zavýsknul a šumě tichne jako vlny, když je čeří usínavý vánek jarní . . .

Chorá žena na loži se znovu zvedá, bílá ruka po peřině hmatá — uvadlý ret šepce:

„Matičko, slyš! . . . Zas někdo zaklepal . . .“

„Ach, nikoli, má duše sladká — to jen vichr zasténal . . .“

A chorá žena znovu nazpět klesá . . . Prsa dmou se namahavě, dech je těžký, úzkostlivě sténavý . . .

Před duševním zrakem jejím jako v mlze mihá se obraz muže . . .

„Ach, pozdě, matko, pozdě! . . . On se nenavrátí . . .“ sténá jako ve snění a hlas její zní dutě, chvějivě, jakoby se odrážel od kamení.

„Ne, ne, přijde — doufej!“ matka na to chlácholivě. „Dnes jej po desíti letech propustili — dnes se vrátí . . .“

„Ale dech můj, matko, těžký, namahavý — dech můj už se krátí . . . A obraz jeho, druhdy jasný, nyní z duše mé se tratí . . . . Zrak se kalí . . . Vidím mlhu, hustou, neproniknutelnou . . . Zdá se mi, že zaslechla jsem jeho hlas, avšak dutě, sténavě jak zaúpění . . .“

V tom někdo na okénko lehce zaťukal . . .

A chorá žena na loži se znovu zvedá; ale zvednuvši se zpola, zase klesá . . .

Na smrt bledá tvář jí vlhne, oko v ztrnutí a chvějící se ret jen ještě šeptá:

„Ach, teď přece vichr nezasténal . . . Toť on! On zaklepal . . . . A přec už pozdě — pozdě! . . .“

Dvéře vrzly — statný bledý muž překročil práh . . .

Mžikem stojí u lože . . .

„Pozdě! Pozdě!“ zaúpěl a sklesl u lože.

V tom vzedmul se venku vichr znovu.

Zasvištěv jako peruť orla, když se bleskurychle s výše na lup vrhá, na okamžik ztichnul . . . Na to zasténal jak holubice, když ji dravec svými spáry trhá. Ale hned zas pronikavě zahvizdnul, jakoby byl zavýsknul a šumě tichne jako vlny, když je čeří usínavý vánek jarní . . .

Náhle temně zahučel — a drsně drkotavě, jakby obr zuby cvakal, duní, bouří dál . . . Brzo hučí, úpí, skučí, vyje — brzo skuhrá, piští a zas cinká, jako když čepel damascenky zvoní . . .

V panské službě.

Genre z nezapomenutých časů.

Napsal
Václav Řezníček.

etr, vévoda kuronský a zaháňský z rodu Bironského, přikoupiv r. 1798 k panství náchodskému od svob. pána Dobřenského z Dobřenic za 176.000 zlatých zboží chválkovické, již ani slyšeti nechtěl, aby s novými poddanými vstoupil v robotní smlouvu, jako byl před rokem s usedlými na panství náchodském učinil. Dohněvalo ho, že v některých dědinách nejzámožnější sedláci vzpouzeli se místo potažné roboty přijmouti povinnost, aby na jeden zlatý kontribuce platili na zámek k dobru vrchnosti půl druhého zlatého výkupu, a že raději pět dní v týdnu na panských rolích, jako dědové jejich za časů Marie Teresie rodu Piccolominskému, dřeli se a klopotili. Proto vévoda k radě vrchního poddaným zboží chválkovického úlevy již nenabídl. Byl sice vrchností nanejvýš milostivou, avšak jako bývalý panovník samovládný nesnesl toho nejmenšího vzdoru a tak se stalo, že usedlí na bývalém zboží svob. pánů Dobřenských až do dne 2. prosince 1848 byli povinni panstvu náchodskému nejen svýma rukama, ale i svým tažným dobytkem na každé zavolání vrchnostenského úředníka, pokud se týče poklasného nebo mušketýra, potřebné práce při dvořích, ovčínech a cihelnách vykonávat.

* * *

Když se letního času roku 1830 žid Abraham Grünberger z chalupy pod chválkovickým zámkem do velké pálenky na druhé straně vesnice stěhoval, spůsobilo mu největších nesnází přenešení truhlice, do které se vešlo jistotně dobrých třicet vrchovatých měřic sypaného.

„Ani šlápoty pole nemá, k čemu jí tedy potřebuje?“ povídali si chválkovičtí.

„To je pasť!“ prohodil kdosi.

„A nač?“

„Abraham do ní chytal z celého zboží chválkovického „tchoře“, z jejichž kůží, jak vidíte, postavil si vlastní pálenku.“

„A že ji teď raději nerozštípe!“

„To znamená, že bude chytat dále!“

„Kam by potom chodil táta Pavel třeba za nejdusnějších letních večerů v kožiše a s hrbem?!“ významně poznamenal bývalý židův soused.

„Což ten se má na světě lépe, než-li svatí na kraji v nebi.“

„Jako každý panský služebník!“

„Od hlídače vzhůru!“

Zmíněný táta Pavel byl tehdy při dvoře, jenž stál zrovna vedle chválkovického zámku, již celou řadu let šafářem. Stal se jím, protože byl o celou hlavu větší lidí největších. Asi jako kdysi Saul, který hlavou všecky ostatní Israelské převyšoval, byl za to na krále pomazán, tak Pavla, že výškou svého těla nade všecky robotníky vynikal, udělali páni představeným jejich a to hlavně z toho důvodu, že se nemusil pro svoji ohromnost a sílu nikdy obávat, aby ho za „přísnost" ve službě někdo, jako se to šafářům velmi zhusta stávalo, neschromil. Za málo času přistoupila k té jeho neobyčejné výšce také přiměřená šířka a tloušťka a Pavel byl tělo, jemuž nebylo rovna pod celými kladskými a krkonošskými horami od pramenů Orlice až k počátkům Labe.

Když houkl na robotu, bylo ho přes kolik kopců slyšet; často se stalo, že za deštivého počasí ve žních jako nic vtáhl dlouhý, mandeli přetížený a vyrovnaný žebřinový vůz z pole až do stodoly a trestával nejinak, než-li že neposlušného jednou rukou vyzvedl do výšky a druhou mu kamsi naplácal, mohl být chlap jaký chtěl. Ale takto byl člověk z míry dobrý, spravedlivý, upřímný. Ryzí podhorák!

Míval ve Chválkovicích chaloupku. V létě sem tam po vsi podělkoval a zimu protrávil za stavem nebo dělal borovou louč a košťata. Když se dostal do panské služby, bylo ovšem ihned jinak. Jindy býval rád, že si spůsobil boty pro neděli a svátky a aby ho v zimě nezáblo, a nyní chodil obutý pořád od svítání až do tmy. Mozoly se mu v panské službě se dlaní brzy sloupaly, ruce změkly, týlo dříve pořád k pokloně uchystané se mu vzpřímilo, tváře ztloustly a zčervenaly a narostl mu břich. Jak jinak! Deputát nestačil se ženou ani pojíst a ode všeho panského si mohl vzít.

Správce Hoch, rodem Němec, nemohl si ani dost vynalibovat, že tak šťastně volil. Robota v čas byla na práci, v čas šla z práce, vždycky se kus díla utrhlo a robotýřskou písničku, do duše mu protivnou:

Nepojedu na robotu,
až pojede Rousek.
Rousek jede na robotu,
má radlice kousek

od té doby, co začal Pavel šafářovat, nebylo ve Chválkovicích již slyšet. Pavel v poli nikomu lehkomyslně neublížil, žádného prací nepřetížil, všude spíše podle možnosti polevil, tak že během dvou let říkali mu i nejzámožnější sedláci „táto", jemu chudému chalupníkovi, který se u nich někdy rád obživil.

Smával se tomu.

Knížku, do níž měl číslům k robotě povinným zanedbané dny zapisovat, ani s sebou nenosil a na hůl, místo aby jí tloukl, se jenom opíral. Ani jí nikomu nepohrozil.

Zlatý šafář!

A stejně, jak se choval k robotýřům, vedl si vůči vrchnosti. Klíče nosil ode všeho, ale netekl se ničeho, praničeho. Všecko panské opatroval bedlivěji, než-li svůj vlastní majetek.

„Musil bych se z hříchu zpovídat a pan farář by ho jistě panu správci nesmlčel," myslíval si.

Často zpozoroval na sýpce na té neb oné kupě obilí hodnou díru. Myši ji nemohly udělat a klíče mimo něho měl jenom ještě pan správec. A ten? Kde pak! Byl k němu pořád obzvlášť laskavý!

Pavel často a dlouho o tom ubývání obilí přemítal, ale pochlubit se tím bál. —

Dvě celá leta tak prožil v samé péči a starosti. Tu ve žních jednoho podvečera jda dohlednout do pole k hlídačům, potkal nade vsí žida Abrahama. Ten ho podlízavě pozdravil.

„Pan šafář jde ještě za povinností!“ dovolil si poznamenat.

„Ano, tak trošku se jdu projít!“ odvětil mu oslovený.

„Pěkné, krásné obilíčko!“ pokračoval žid, drže v ruce několik utržených klasů.

„Zaplať Pán Bůh! Budou letos znamenité zdviže!“

„Tak jednu mít. Něco by zaplatila!“

„Kdyby byla naše.“

„Jen mít k ní klíče,“ významně po tichounku zašveholil Abraham. „Ostatní by se již podalo. Pan správec by beztoho nic nepoznal a vrchnosť by neschudla!“

„Snad nemyslíte!“ obořil se na něho Pavel.

„Toto! Já jen tak toužím.“ —

„Tedy přestaňte nebo vám tu touhu dokonale vyženu!“

„Pane šafáři, nezaženete, ba ne!“ úlisně ujišťoval jej Abraham.

„Tedy si dám pozor, aby se mně podařilo a nic vám z panské sýpky do stavení nepřišlo!“

„To se vám nepodaří!“

Šafář se zarazil.

„Uhlídáme!“

„Až vymlátíte,“ podotkl Abraham.

Obloha byla plna hvězd, svěží vzduch červencového podvečera ovíval šafářovu roznícenou tvář, na všech stranách bylo slyšet veselou hudbu kobylek a jásot cvrčků, ze vsi doletal sem zpěv chasy a z polí halekání hlídačů opatrujících položené obilí. Pavlovi začala být společnosť židova nanejvýš nemilou.

„Tak se mějte hezky!“ řekl k němu a šel svou cestou dále. Abraham se tomu hlasitě zasmál. Šafář se po něm obrátil, ale když viděl, že již pospíchá dolů k dědině, nechal ho být a kráčel svými sáhovými kroky ku předu do polí. Rozvažoval o židově návrhu.

„Pokušitel!“ šeptal si. „Ale mne nesvedeš. Mám se chvála Bohu dost dobře, proč bych měl tedy ještě — —“ To nevyslovil. Ale Abrahamova slova od počátku až do konce nešla mu přece, ne a ne, z hlavy.

„Schválně tu na mne čekal,“ byl přesvědčen. Při tom napadly mu časté díry v hromadách na sýpce.

„Myši to nedělají. Tedy kdo? Když tomu správec nic neříká?“

Došel právě k prvnímu hlídači. Dal se s ním do hovoru, tak že na Abrahama pozapomněl. —

Byl tomu skoro rád!

* *
*

Léto kvapem minulo, chladný větřík od krkonošských vrcholků vanoucí polaškoval si na pichlavých strništích, z těch potom najednou staly se během týdne tmavé, hroudovaté měkkoty a život až dosud výhradně v polích trávený začal se stahovat blíže k dědinám, do stodol, odkudž ozývala se radostná píseň cepů ve dlouhé, bohaté klasoví tepoucích. Obzvlášť na mlatech stodol chválkovického dvora vyletovalo na záhon zrní jadrné jako žaludy. Počali tu mlátit k setí žito. Táta Pavel jen zářil. Těšil se na první zdviž jako dítě.

„Jak bude asi mandel sypat?“ ptal se každou chvíli zkušených mlatců.

„Bude korcovat!“ mínili tito.

„To bude pan správec spokojen!“ radoval se.

A skutečně, žito oněch žní korcovalo a ještě korec vrchovatou čtvrcí čistého obilí vedle zadiny přesypalo.

Pavel byl proto až u vytržení.

„Je jako korále!“ plesal na sýpce, když tam první letošní požehnání, zrno jako zrno, vysýpali. „Navlíkat ho na hedbávné nitě a nosit místo skla na krku.“

Býval tu až do tmy. Onoho dne, když zdvihali již po třetí, šel teprve po klekání domů, do své chaloupky. Na cestě zastavil ho Abraham, patrně naň čekající.

„Nic, milý člověče, z toho nebude. Mne neomámíte! A jest-li ještě jednou přijdete, udám vás, ať vám to v žumpě dokonale přeženou,“ začal ho — nečekaje ani, co chce, — se vší rozhodností odbývat.

Žid byl jako úhoř.

„Já přišel jenom, abych dostál slovu a panu šafáři ukázal, jaké ve dvoře mají letos na sýpce žito!“ nevšímaje si drsných Pavlových slov začal mluvit.

„Cože?“

Abraham Grünberger sáhl do kapsy v šose dlouhého, na prach usmoleného kabátu a vytáhl odtamtud hrsť obilí a povystoupiv na špičky, strkal je na dlani vysokému šafáři k očím.

„Podívejte se!“ štěbetal. „Znáte ho?“

Pavel vzal do prstů špetku zrní a zůstal, jakoby do něho nůž vrazil.

„Který lotr se opovážil“ — spustil konečně.

„Tiše, pane šafáři, žádný lotr! Já jsem vám jenom chtěl ukázat, že co člověk nedostane tady, dostane zrovna vedle a třeba více a lepší!“

„Vy žide!“

„Proto jsem žid, abych šidil lid!“ zasmál se Abraham. Ale okamžitě zase zvážněl. „Tak vy spravedliví křesťané říkáte,“ dodal. „Avšak, kdybyste, místo toho, člověkem raději neopovrhovali —“

Ihned si všiml, že ho Pavel bedlivě poslouchá. Přetrhl začatou řeč a opovážil se vzít ho za velikou dlaň.

„Pojďte, pane šafáři, na chvilku ke mně,“ zval ho ukazuje při tom na svoji chalupu stojící pod zámkem u rybníka. Měla osvětlená okna. „Pojďte!“

„A co tam?“ ptal se ho Pavel.

„U mne?“

„No u vás v chalupě.“

„Tam byli již znamenitější páni, nežili jste vy, a věděli, co tam. Ale nezlobte se na mne, povídám vám to jenom k vašemu lepšímu.“

„Tak ku příkladu, kdopak již u vás byl?“

„Kdo? Chcete to vědět?“

„Chci!“

„Kdo mimo vás může dát někomu vzorek letošního panského žita?“

Šafář se až lekl. Žid se mu po tmě smál. Slyšel tichý, tlumený jeho chlichtot.

„Správec!“

„Má ještě někdo jiný od sýpek klíče?“

Šafář chápal.

„Mohl byste mi také trochu nechat! Třeba jenom svůj deputát. Měl bych ho dost!“ spustil naň žid cinkaje při tom v kapse zvonivým stříbrem.

Pavel se chvilku rozmýšlel.

„Polovici vám přepustím!“ svolil konečně.

„Totiž deputátu,“ zasmál se Abraham. „To je kolik měr?“ hned se ptal.

„Čtyři!“ zněla odpověď.

Pavel ucítil ve dlani celou tíži stříbrných dvacetníků. Studily ho a proto je nepočítané, je-li to závdavek nebo celá splátka, strčil do kapsy. Žid odběhl zatím do své chalupy. Pro něco pospíchal. Šafář stál tu jako bez duše.

„Deputát dostanu teprve až za měsíc!“ povídal. „Budu tedy muset — Ale vždyť správec — Nikdo jiný klíč nemá!“

V tom se Abraham vrátil nesa nějakou lahvičku. Dal ji Pavlovi.

„Dejte to vaší, že ji moje pozdravuje!“

„Děkuju pěkně za pozdravení.“

„Tak až se vám hodí příležitost, jen zaťukejte na zadní okénko,“ poučoval dále Abraham tátu. „Já vím, že nemíváte ve dne vždycky kdy,“ významně doložil.

V duchu mnul si radostí ruce, co zatím Pavel, až dosud spravedlivý, trnul a tuhl. Ale aby se vzpamatoval, to se mu již nepovedlo.

* * *

Abraham již ani slova nepromluviv zašel do své chalupy. Viděl totiž, jak se mihl po cestě k ní nějaký stín. Pavel tu osamotněl. Volně tedy bral se k domovu. Když dal ženě láhvičku se sladkou rosolkou, vyřídil jí pozdravení a dopodrobna jí vypověděl, co a jak, velmi se jí to všecko líbilo.

„Když se uživí na panských sýpkách myši, pustíš tam, Pavle, kočku, ať je vychytá a budeme se odtamtud místo nich živit my a deputát můžeme pěkně prodat,“ prohodila.

„Ale jak „tchoře“ odtamtud dostat!“

„I ty šafáři! Jednoduše!“

Pavel poslouchal.

„Naměř do pytle a vikýřem to s večerem shoď dolů do zahrady a večer to odnes!“ —

Druhého dne byl šafář pořád nějak zamlklý a nevrlý. Na sýpce žito již nechválil a hleděl, jakoby nosící sem mlatce chtěl očima probodat. Zůstal tu, až bylo již všude tma jako v ranci a robotýři ze dvora dávno pryč. Potom třesoucí se rukou, sotva strachy dýchaje, z jedné hromady naměřil, zavázal, vzal do náruče a poslouchal, jak shozený pytel na zahradě málomocně do schnoucí trávy dopadl.

„Aby tak byl praskl anebo se roztrhl a žito se z něho vysypalo!“ otřásl se. Utíkal odtud ze sýpky, jakoby tu strašilo. Doma byl všecek nepokojný a když ponocný odtroubil desátou, ač ještě tak hrozná chladna nebo zimy nebyly, oblékl na sebe kožich a dal se volným krokem ke dvoru a kolem něho přes plot do zahrady pod vikýř, jímž byl pytel kradeného žita vyhodil. Brzy ho ve tmě namakal, ale byl by býval zděšením málem vykřikl, když nahmátl dva, dva zrovna vedle sebe.

Rychle větší vyzvedl, vtáhl ho hračkou pod kožich na záda a kvapem dal se s ním odtud pryč k židovně.

Půda jakoby pod ním hořela. Utíkal, div že se ve své velikosti nepřerazil. Pytel se dvěma měrami žita na zádech skoro ani necítil. Vypadalo to, jakoby měl jenom hodný hrb.

„Kdo to asi ten druhý pytel shodil?!“ rozvažoval.

Doběhl k okénku, jež mu byl Abraham poradil, ale nezaklepal, nýbrž celou pěstí naň zrovna zamlátil. Žid musil být vzhůru, neboť mu okamžitě přišel otevřít.

„To jste hodný,“ pochválil šafáře za to, že mu tak brzy „deputát“ přinesl.

„To je polovice!“ povídal Pavel. „Druhou až jindy!“

„Třeba zítra!“ navrhoval Abraham.

„Někdo je teď na sýpce — —“

„To je možné!“ ušklíbl se žid. „Pytel tady zatím nechte. Beztoho ho nepotřebujete!“

„Pak se s ním ale někde prozraďte!“

„Jen vy dejte pozor a pojďte dál! Pronesl jste se a jak chytře jste to navlékl!“

Zavedl Pavla do prázdné světničky, kde podobných pytlů bylo již kolik. Šafář je jako známé okamžitě poznal.

„A do rána jich ještě přibude,“ podotkl žid.

Potom přednesl mu ve sklenici dobré pálenky a kus husy.

„Je košerovaná, ale to je vám jedno! Ne?“

„Jako žito je panské a to je zase vám jedno!“ zasmál se Pavel zavdav si z pálené.

Mile si pochutnav, odešel.

„S tím nebudou špatné obchody,“ liboval si Abraham, „a obzvlášť proto, že se nyní neopováží správce pronést!“

„Tohle bude pěkné přilepšení, když správec je v tom také,“ těšil se zase pálenkou rozpálený Pavel.

Když šel po zahrádce ke své chalupě, spadla na obloze velmi veliká, jasná hvězda. Nejspíše ta, která na nebes báni znamenala jeho poctivost. On si toho však nevšiml a i to mu ušlo, že v keřích v podzámčí zakulichal sýček. Na druhém konci dědiny odtruboval ponocný jedenáctou. —

„Za hodinu může člověk tolik pořídit! Ale kdo jen to shodil se sýpky ten druhý pytel!“ rozvažoval. „Správec? kdo jiný!? Je to Němec, bude zajisté hledět, aby se tady obohatil a vrátil se zpátky domů, odkud k nám chudý přitáhl — —“

Zatloukl na domovní dvéře.

* *
*

Ráno, když přišel do dvora, stál tu již pan správec, opíraje se o španělskou hůl. Na šafářův pozdrav laskavě poděkoval a zavolal si ho k sobě.

„Máš u sebe klíče od sýpek?“ potutelně lámanou češtinou se ho zeptal.

Pod Pavlem div kolena neklesla. Správec se s ďábelskou tváří usmíval a dělal, jakoby ničeho nepozoroval, ač dobře věděl, jak se šafář lekl.

„Máš?“

„Mám, urozený pane!“

„Tedy mne tam doprovoď. Rád bych věděl, mnoho-li žita tam již je a jak na hromadách dopadá.“

Šafář se sotva zdržel, aby neklekl a nepřiznal se, že si včera vzal dvě míry deputátu „napřed“. Avšak správec již kráčel ku předu nevšímaje si ho a pohvizduje si nějakou veselou písničku.

Pavel se zatím vzpamatoval.

„Jestli to pozná, chytím ho za krk a vyhodím ho vikýřem dolů jako včera ten pytel. Té hanby bych nesnesl!“ Podíval se při tom na šindelové střechy sýpek, pokryté šedivým mrazem. „Jsou hezky vysoké. Jistě by se zabil a pak by mlčel!“

Klíč v zámku zuby svými o závoru jako zasténal a oba byli několika skoky po schodech nahoře.

Správec hromady pokoukal. Na jedné byla patrná, nevelká díra. Pohleděl na šafáře. Ten se rděl jako nejčervenější karafiát. Ale hned podíval se správec v jinou stranu, kde bylo v hromadě mnohem větší doupě, pravá jáma. Šafář se díval za ním. Pochopil.

„Pěkné zboží!“ prohodil Hoch.

Pavel, zajíknuv se, jenom přikývl.

„Pěkné!“

Již rozuměl docela.

Na schodech mu napadlo: „Jsme zloději oba!“ ale hned přihnala se mu do hlavy jiná myšlenka, že totiž proto vrchnost neschudne. — — — — — — — — — — — — — — — —

Vrchnost sice patrně neschudla, ale za to její sluhové patrně možněli a bohatli. O správci si lidé nahlas vypravovali, že zaváží bečky stříbra na robotě a na panském požehnání urvaného pryč do Němec, odkud je, a na Pavlovi bylo znát, jak očividně tloustne, tuční a zardívá se. Nikdo ani ve snu netušil, že ti dva jsou spolu spolčeni, o tom věděl jenom dole v podzámčí žid Abraham Grünberger, jehož to těšilo, protože všecku smetanu hříšného jejich počínání on pohltil.

Pavla to zpočátku velmi soužilo, že hřeší proti zákonům jak božským tak lidským. Žid to dobře pozoroval a proto v něm podobné

city pilně upaloval. Dál mu pálené, co jen hrdlo ráčilo. Dvacetníků dostával také plné hrsti, ale sotva se mu v kapse ohřály. Zase je u Abrahama nechal a které si přece přinesl domů, opět mu žena ze šosu vybrala a — schovala.

Žid bohatl tak, že chaloupka v podzámčí mu již k rozsáhlým obchodům nestačovala. Potřeboval místnost větší. Jednoho jarního dne, když zase Pavel přišel v kožiše s hrbem na zádech, již ho čekal s přiříznutým brkem v ruce, uchystaným archem papíru na stole a se dvěma svědky. Za hodinu měl na jeho chalupu zápis a Pavel za ni měchýř peněz.

„Vystavím na jejím místě pálenku a pro vás, Pavle, dám udělat zvláštní stůl jako na památku, že jste v těch místech býval jednou hospodářem. Beztoho se pro břich již nemůžete za žádný pro lidi obyčejné vejít.“

Pavel přihýbaje si bez přestání ze skleničky, stále naplňované, jenom se smál.

„Potřebuju já hromadu červotoče a staré, mechovaté slámy!“ blabolil.

Začal se křiklavě spouštět a pití oddávat. Správec to s nelibostí pozoroval a velmi ho to mrzelo. Viděl to hrozně nerad. Pranic ho to netěšilo.

„Člověk lecos hloupého tak při dobré míře řekne — —“

* *
*

Žid, co si byl umínil, to také provedl a do žní měl stát novou kamennou pálenku, do níž se z podzámčí se svou znamenitou pastí na „tchoře“ přistěhoval. Pavlovu slibu také dostál. Ten tam začal být více nežli na poli u roboty. Stůl pro něho obzvlášť zhotovený těšil ho velmi. Byl by se od něho nejraději ani nehnul. Vykládal a povídal, že to často samého Abrahama až zaráželo. Ale nechal ho.

„Jestli se to prošťouchne, odejdou a to bude nejlépe pro mne. Tihle mají dost a beztoho co nejdříve přestanou. Když za ně přijdou potřebnější a holátka — —“

Správec zatínal vztekem zuby, ale přece se Pavla bál. Majitelka panství, kněžna Kateřina vévodkyně zaháňská, byla paní velmi přísná, bezohledná.

Toužil tedy po příčině, která by ho šafáře pěkně tiše zbavila. S kým se ďábel spřáhne, tomu se prý všecko nad pomyšlení krásně daří a vede. —

Přišla chválkovická pouť, připadající na sv. Jiljí, a žid měl v pálence první muziku. Všecko se sem zdaleka široka sešlo a nejvíce tu bouřil — to se ví — táta Pavel.

„Bodejť ne, když je po žních a ve dvoře budou zase co nejdříve mlátit!“ šeptali si hlasitě o něm.

Pil, jásal, tančil, až ho musila žena okřikovat, aby alespoň oproti robotýřům své důstojnosti a hodnosti pamatoval. Však nic platno. Byl od jakživa příliš upřímný. Konečně začal si dávat také hrát a muzikantům předzpěvoval:

„Jen, Pavlíčku, jen buď vesel,
třebas nikda pranic nesel.
Skřivan též nic neseje,
přece zpívá vesele.“

Bylo to již hodně k ránu, když odešel, ale co dělal, pan správec věděl všecko. Zrovna proto trnul.

„Přizná se veřejně, co provádí,“ zlobil se a aby se trošku stišil, poručil si přinést láhev vína. Hrdlo jí urazil a za nejrůznějších myšlének pil, až slunce stálo již nad samým zámkem. Vyhlédl oknem ven do polí k soše sv. Linharta, každoročním obílením honorovaného patrona panského dobytka, a tu spatřil v chládku pod kaštanem nějaké těleso, ležící tam jako žok. Vzal skla, ale div jimi mrzutostí nemrštil.

„Vždyť jsem tušil, že je to nemehlo Pavel!“

Necítě se chopil svou milou španělskou hůl a zrovna kvapem dal se od zámku přes hroudovaté měkkoty k soše. Již zdaleka uslyšel spokojený šafářův chrupot. Libě vyspával včerejší opici, co zatím robotýři místo aby orali, seděli ve vonné mateřídoušce na mezi pod šípkovinami, plnými rdících se plodů, a hovíce si povídali.

„Jistě o nás!“ napadlo správci. „To bys mně, chlape, přišel!“

A již spícího rákosem přeměřil přes nohy. Ten rázem vyskočil, levicí chytil správce za krk, vyzvedl si ho a začal ho pravicí vyplácet. Hoch křičel, robotýři se smáli a Pavel zuřil.

„Ty Němče německá,“ sipěl.

A když viděl, že by více ran nevydržel, mrštil jím do brázdy a dal se do vsi, zrovna k židovi. Než k němu došel, ten již o události svatolinhartské věděl.

Úlisně ho přivítal.

„Víte, pane Pavel, co?“

„To nevím!“ odbyl ho dopálený šafář.

„Ale já vím na Opočensku o svobodné usedlosti. Hodila by se zrovna pro nás.“

„Kdybych ji měl zač koupit,“ zahřměl Pavel.

„Panímáma má peněz dost!“

„Když vy to povídáte, tedy to je pravda a proto mi na její účet nalejte!“

„Naleju, s radostí naleju.“

Pavel si sedl za svůj stůl, ale sotva dosedl, přišla pro něho dvorská chasa. Nesli na něho konopné postraňky. Chtěli ho svázat.

„Kdo vás poslal?“ ptal se jich.

„Pan písař.“

„Však vás, mně se zdá, i s ním přeženu!“ zahulačil, naplivl si do ohromné dlaně a chasa se okamžitě rozutekla. V tom nahodil se sem skalický řezník Šrůtek. Přistoupil k třesoucímu se písaři.

„Co mně dáte, já vám ho lapnu!“ povídal mu.

„A jak?“

„Opiju ho, až se svalí.“

Písař dal mu ochotně dvě hrstě stříbrných.

„Nevím, nebude-li to málo,“ mínil řezník.

„Má ještě od včerejška v hlavě.“

„To ano! Uhlídáme!“

Povedlo se to: na večer odnášeli ho čeledínové na nosítkách, co se jich pod ně vešlo, z pálenky na zámek do žumpy.

* * *

Abraham Grünberger poslal večer pro Pavlovou a druhého dne šel s ní tajně na Doubravici, ležící na panství opočenském, a za hotové peníze, které byla šafářka mužovi z kapes vybrala, koupil zde na prodej jsoucí svobodnou usedlosť, následkem čehož byl bývalý chválkovický šafář ještě téhož dne svobodníkem na Opočensku. Dali mu o tom do šatlavy vědět.

Žid mnul si ruce.

„Tak jsem se jich hezky obou sprostil. Přijdou noví.“ —

Pavel, když ho přišel náchodský vrchní Esenter soudit, pustit ze služby a přísně potrestat, dal se mu do smíchu.

„Dobře, dobře. Jen se ušetřte. Já jsem svobodník opočenského panství, který ví, že správec Hoch je zloděj, ten to beztoho ví zase, pane vrchní, o vás, tedy si nemáme druh druhu co vyčítat. Nebo jest-li chcete, paní kněžna je ještě v Ratibořicích!“

„Ty jsi však, darebáku, také naším poddaným,“ spouštěl na něho Esenter. „Máš zde ve Chválkovicích chalupu!“

„I tu má již dávno žid Abraham, který je nás všech chytřejší,“ zubil se Pavel. „Teď nemám s vámi již co dělat,“ povídal a odcházeje ještě se na pány jednou obrátil.

Celí zsinalí hleděli jeden na druhého.

„Jsme zde již nemožnými!“ uklouzlo vrchnímu.

„Jen když máme pro budoucnost dost!“ prohodil správec.

„Nejspíše že budeme musit co nejdříve za šafářem,“ usmál se Esenter.

Soudu byl konec. Svobodník cizího panství mu nepodlehal. —

Tak to v panské službě bývalo. Baroni Grünbergrové mohli by o tom povídat více, než-li já potomek bývalých robotníků!

Z „Básní v prose“ J. S. Turgeněva.*)

Se svolením spisovatelovým přeložil

Jos. Penížek.

Na venkově.

Poslední den měsíce července; na tisíce verst kolem Rusko — rodná země.

Celé nebe je stejnoměrně zalito modří; jediný mráček je na něm, který se ani nevznáší ani nerozplývá. Bezvětří, vedro . . . vzduch jako — mléko v páru proměněné!

Skřivánci hlaholí; holubi vrkají a zobkují se; mlčky nadýmají se vlašťovky; koně frkají a požvykují; psi neštěkají a stojí tiše, pohybujíce jen ocasy.

Kolem zápach dýmu a trávy — trochu také dehtu — malinko také kůže. — Konopí již je vzrostlé a vydychuje svůj těžký ale příjemný zápach.

Hluboký, ale zvolna se sklánějící úvoz. Po jeho bocích v několika řadách rozložité vrby, dole roztříštěné. Úvozem běží potok; na dně jeho mihají se světlými vlnkami drobné kaménky. — V dáli, kdež je konec nebes a země, modrá se pruh velké řeky.

Podél úvozu stojí po jedné straně čistotné stodůlky, malé spižírny se dveřmi pevně přivřenými; po druhé straně asi pět nebo šest chaloupek s prkennými střechami: nad každou střechou vysoká tyč a na ní hnízdo pro špačky; nad každým přístřeškem železný větrný koník se svislou hřívou; nestejná okenní skla lesknou se barvami duhovými. Na okenicích namalovány jsou květináče. Před každou chaloupkou stojí nezbytná prostá lávka; na záspí kutálejí se jako klubko kočky, vypínajíce průsvitavé uši; za vysokými prahy tmí se chladné síně.

Ležím u samého pokraje úvozu na prostřené houni; kolem celé vrchy sena právě nakoseného a vonícího k udušení. Pozorní hospodáři rozházeli seno před chaloupkami; ať ještě trochu vyschne na výsluní; potom však hajdy s ním na senník! To se to bude na něm krásně spáti!

Kučeravé dětské hlavinky vyčuhují z každé kupy; chocholaté slípky hledají v seně mušky a komáry; bělohubé štěně hází sebou v pomuchlané trávě.

Rusovlasí hoši v čistých, nízkopodkasaných košilích, v těžkých obrubovaných botách rozmlouvají vesele a škádlí se podepřeni o vypřažený vůz.

Z okna vyhlédá buclatá mladice; směje se dílem jejich slovům, dílem hře dětí v nakupeném seně.

---

*) Vytištěno v prosincovém sešitě letošního „Věstníka Evropy“. Laskavostí vydavatele jeho, p. Stasjuleviče, který mi poslal vývěsní archy této nejnovější publikace Turgeněvovy, jsem s to, seznámiti české čtenářstvo s ní brzo po vydání práce původní. *Pozn. překl.*

Jiná mladice vytahuje silnýma rukama mokré vědro ze studně . . . Vědro se třese a kolébá na provaze, roníc dlouhé, ohnivé kapky.

Přede mnou stojí stará hospodyně v nové kostkované sukni, v nových střevících.

Veliké, duté skleněné korály jsou ve třech řadách ovinuty kolem snědého, hubeného krku; šedovlasá hlava jest obtočena žlutou plenou červeně tečkovanou; visí jí nízko po zamlžené oči.

Ale stařeniny oči se přívětivě usmívají; usmívá se také celá její vráskovitá tvář. Hle, sedmou desítku dokonává již tato stařena . . . ještě však je patrno, že byla kdysi krasavicí!

Rozepjavši opálené prsty pravé ruky drží hrnek s chladným, nesbíraným mlékem, přineseným právě ze sklepa; stěny hrnku jsou pokryty rosnými krůpějemi jako perličkami. Na dlani levé ruky nese mi stařena veliký kus chleba ještě teplého. — „Jez, ať slouží ke zdraví, hoste!“

Kohout právě zakokrhal a zatřepal namahavě perutěmi; jemu v odvět neprodleně zabučelo zavřené telátko.

— „Tady jest oves dobrý!“ ozval se hlas mého vozky . . .

Ó spokojenosti, klide, zbytku ruského, svobodného venkova! Ó míre, zátiší! —

Tu si myslím: nač je nám třeba kříže na báni svaté Žofie v Cařihradě, nač všeho toho, čeho se domáháme my městští lidé?

V únoru 1878.

Rozhovor.

„Ni na Panně, ni na Finsteraarhorně nebylo ještě lidské nohy.“

Alpské vrcholy . . . Celé pásmo strmých strání . . . Střed pohorský.

Nad horami bledozelené, světlé, tiché nebe. Silný, drsný mráz; tvrdý, jiskrnatý sníh; nad sněhem trčí holé stěny sešedlých a zvětralých skal.

Dva obrové, dva velikáni, zdvihají se na obou stranách obzoru: Panna a Finsteraarhorn.

Panna počne mluviti k sousedu: — Co povíš nového? Vidíš líp. — Co se děje tam dole?

Mine několik tisíc roků: jedna minuta. V odvět zahromuje Finsteraarhorn: — Hustá mračna zastírají zemi . . . Posečkej!

Mine zase tisíciletí: jedna minuta.

— Nuže teď? — táže se Panna.

— Teď vidím; dole jak bývalo: všechno pestré, drobné. Vody se modrají; černají se lesy; hromady navalených kamének jsou šedé. Kolem nich hemží se ještě stále sluníčka, víš, oni dvounožci, kteří dosud nedovedli ani jedinkráte poskvrniti ani tebe ani mne.

— Lidé?

— Ano; lidé.

Mine tisíciletí: jedna minuta.

— Nuže teď? — táže se Panna.

— Zdá se, jakoby sluníček bylo méně, — hlučí Finsteraarhorn; — je jasněji; vody se súžily; lesy prořídly.

Zase minulo tisíciletí: jedna minuta.

— Co tam vidíš? — praví Panna.

— Kolem nás blízko jakoby vymetl, — odpovídá Finsteraarhorn, — ale tam v dáli v údolích jsou ještě skvrny a něco se tam pohybuje.

— Což teď? — táže se Panna zase po tisíci letech, jedné minutě.

— Teď je dobře — odpovídá Finsteraarhorn; — všude je čisto, zcela bílo, kamkoli pohledneš... Všude sníh jako tady, samý sníh a led. Všechno pomrzlo. Teď je blaze, klidně.

— Blaze — prohodila Panna. — Ale už jsme si dosti pohovořili, staroušku. Čas již ke spaní.

— Čas.

Spí ohromné hory; spí zelené, jasné nebe nad zemí umlklou na věky. —

V únoru 1878.

M á š a.*)

Pobývaje v Petrohradě — mnoho let již tomu, — kdykoli jsem najal vozku, pokaždé jsem se s ním dával do hovoru.

Zvláště rád mluvíval jsem s nočními vozky, chudými přespolními sedláky, kteří dojížděli do města se špatnou herkou a saněmi žlutou hlinkou pobarvenými, doufajíce, že se tam uživí a že si vydělají nájemné pro pány.

Kdysi najal jsem takového vozku... Byl to dvacetiletý mladík, pěkně zrostlý, statný, chlapík; oči měl modré, líce ruměnné; rusé vlasy vinuly se mu kučeravě pod záplatovanou čapkou, nad samé brvy stlačenou. — Jak jen se dostal jeho roztrhaný kabát na bohatýrská tato ramena!

Ale červené bezvousé líce vozkovo bylo smutno a pomračeno.

Dal jsem se s ním do řeči. Také ve hlase jeho zazníval smutek.

— Co je ti? — tázal jsem se ho. — Proč's tak smuten? Trápí tě něco?

Mladý muž neodpověděl mi hned.

— Trápí, pane, trápí, — promluvil konečně. — Trápí mě to tak, že bych se raději neviděl. Žena mi umřela.

— Měl's ji rád... svoji ženu?

Hoch neobrátil se ke mně; sklonil jen poněkud hlavu.

— Měl, pane. Osmý měsíc minul... ale nemohu zapomenouti. Srdce mi to užírá... však je také proč! Proč mi umřela? Mladá! Zdravá! Za jeden den ji strhla cholera.

— Byla hodná?

— Ach, pane! — z hluboka si povzdechl nešťastník. — A jak pěkně jsme spolu žili! — Skonala beze mne. Jak jsem se tady dověděl, že ji už pochovali — ihned pospíšil jsem domů do vsi. Dojel jsem — ale již bylo po půlnoci. Vešel jsem do svojí světnice, stanul jsem

*) Máša = Mařenka.

uprostřed a tiše jsem promluvil: „Mášo! ale Mášo!“ Jen cvrček zasykotal. Tu jsem se dal do pláče, sedl si na podlahu a praštil pěstí na zemi! — Nenasytná tlamo! zvolal jsem . . . Tys ji sežrala . . . sežer si také mne! — Ach, Mášo!

— Mášo! — dodal hlasem náhle sníženým. A nepouštěje z rukou opratě vytřel si rukavicí z očí slzu, setřásl a zahodil ji stranou, pokrčil ramenoma — a nepromluvil pak již ani slova.

Slézaje se saní dal jsem mu o pětialtyn*) více. Poklonil se mi hluboko, vzav do obou rukou čapku — a kráčel zvolna po sněžné ploše prázdné ulice, zahalené v šedou mlhu lednového mrazu.

V dubnu 1878.

Vrabec.

Vracel jsem se z lovu. Šel jsem zahradním stromořadím. Pes běžel přede mnou.

Náhle zkrátil své kroky a začal se krásti, jakoby čenichal před sebou zvěř.

Pohledl jsem dolů stromořadím a spozoroval jsem mladého vrabce se žlutí kolem zobáku a s puchem na hlavě. Spadl z hnízda (vichr silně zachvíval břízami ve stromořadí) a seděl nehnutě; nevěda si pomoci, rozpínal svoje křidélka sotva peřím obrostlá.

Zvolna přiblížil se můj pes k němu, když náhle starý vrabec, na hrudi černý, sletěv prudce s blízkého stromu padl psovi před samou tlamu — a celý pocuchán a naježen, zoufale a žalostně piště, dvakráte skočil proti rozevřené, zubaté hubě.

Chtěl děťátko své zachrániti, zakryl je sám sebou . . . ale celé jeho tílko chvělo se zděšením, hlásek jeho zdrsněl a ochraptěl, ubožák ztrnul, obětoval se!

Jakým as ohromným divným tvorem zdál se mu pes! A přece nemohl zůstati na své vysoké, bezpečné větvi . . . Síla, mocnější než jeho vůle, pudila jej odtamtud.

Můj Trésor se zastavil a couval . . . Patrně uznával také on tuto sílu.

Zavolal jsem rychle na svého psa, pak odešel jsem naplněn úctou.

Ano; nesmějte se. Pocítil jsem úctu k tomu malinkému hrdinnému ptáku, k jeho lásce . . .

Láska, pomyslil jsem si, je silnější nežli smrt i nežli strach přede smrtí. — Toliko jí, láskou, zachovává a podporuje se život.

V dubnu 1878.

Návštěva.

Seděl jsem u rozevřeného okna . . . za jitra, za ranného jitra prvního května.

Jitřenka se ještě nezjevila, ale již bledla, již chladla temná, teplá noc.

Mlha se nezdvihala, nevanul větérek, vše bylo jednobarevné a

*) Altyn = 3 kopejkám, pětialtyn = 15 kopějkám = 18 kr. r. m.

klidné... leč pociťovala se již blízkosť procitnutí a prosvitavý vzduch zaváněl vlhkostí rosy.

Náhle vletěl do mojí světnice otevřeným oknem, lehounce zvuče a šumě, veliký pták.

V uleknutí vzhledl jsem... To nebyl pták, to byla okřídlená, malá ženština, oděná v těsný dlouhý šat, dole řasnatý.

Byla celá šedá, barvy perleťové, pouze vnitřní strana jejích perutí rděla se jemnou červení porozvité růže: vínek z konvalinek objímal rozvolněný vlas kulaté její hlavinky, a dvě páví péra, podobající se motýlímu chmýří, kolébala se komicky nad krásným, vypouklým čelem.

Dvakráte vznesla se ke stropu; její líčko se smálo; také její veliké, černé, jasné oči se smály.

Veselou bujností rozmarného letu jejího drobil se démantový jejich lesk.

Držela v rukou dlouhý stonek stepní květiny: „carským žezlem“ zovou jej Rusové, — podobáť se také žezlu.

Letíc prudce nade mnou, dotkla se tímto kvítkem hlavy mojí.

Vrhnul jsem se k ní... Než ona uprchla již oknem — a spěla v dál...

V sadě, v houštině bezových keřů uvítala ji hrdlička prvním vrkáním — a tam, kde se ukryla, zardělo se lehounce nebe, prve jako mléko bílé.

Poznal jsem tě, bohyně fantasie! Navštívila jsi mě náhodou — pak odletěla's ku mladým pěvcům.

O poesie! Mladosti! Ženská, panenská kráso! Jenom na mžik můžete mi zasvitnouti — za ranného jitra ranného jara!

V květnu 1878.

Polévka.

Staré vdově zemřel jediný dvacetiletý syn, nejlepší dělník na statku.

Paní, majitelka tohoto statku, dověděvši se o neštěstí stařenčině šla k ní návštěvou v den pohřbu.

Zastala ji doma.

Stojíc uprostřed jizby před stolem, nabírala stařenka pomalu rovnoměrnými dvihy pravice (levice její visela bez vlády dolů) čisté polévky zelné ze dna začazeného hrnku, hltajíc lžíci za lžicí.

Stařenina tvář byla svraštěna a zasmušena, oči zčervenalé a opuchlé, stála však pevně a rovně jako v kostele.

„Nebesa!“ pomyslila si statkářka. „V takové chvíli může jísti... věru, jaké to hrubé city mají všichni ti lidé!“

Tu vzpomněla si, jak ona ztrativši před několika léty dceru devět měsíců starou pro smutek nechtěla najmouti krásný letohrádek v poblíži Petrohradu a prožila celé léto v městě! — Stařena však srkala polévku dále.

Paní nedovedla konečně zamlčeti své myšlénky. — „Taťano!“ — promluvila... „Pro bůh! — Žasnu! Což nemilovala's svého syna? Jakže, tobě nezašla chuť? — Jak můžeš teď polévku jísti!“

„Vasja můj umřel,“ — promluvila tiše stařena — a slzy zármutku znova splývaly po jejích svadlých lících. — „To je tolik, jako že také

můj konec nadešel; živé sťali mi hlavu. Ale polévka nemůže přijíti nazmar, vždyť je solena.“

Paní pokrčila pouze ramenoma — a vyšla ven. Ona měla lacinou sůl.

V květnu 1878.

„Oběste jej!“

Stalo se to roku 1803, — začal můj starý známý — nedlouho před Slavkovem. Pluk, ve kterém jsem byl důstojníkem, ubytoval se na Moravě.

Bylo nám přísně zapovězeno znepokojovati nebo utiskovati obyvatelstvo, jež beztoho na nás úkosem se dívalo, ačkoli jsme byli jeho spojenci.

Měl jsem tehdy služebného vojáka, bývalého nevolníka mé matky, jmenem Jegora. Byl to člověk počestný a tichý; znal jsem ho z dětských let a obcoval jsem s ním jako se svým druhem.

Tu povstal kdysi v domě, ve kterém jsem přebýval, potupný křik a hluk; hospodyni byly ukradeny dvě slepice. Z této krádeže vinila mého sluhu. Ten odmítal od sebe takové podezření, a dovolával se mého svědectví . . . Ano, ten bude krásť, ten — Jegor Avtamonov! ubezpečoval jsem hospodyni o poctivosti Jegorově, ona však nechtěla ničeho slyšeti.

Náhle ozval se dole na ulici hromadný koňský klusot; sám vrchní velitel přijížděl se svojí družinou.

Jel krokem, tlustý, napuchlý, s posmušenou tváří, s epaulettami na hruď svislými.

Hospodyně spozorovala jej — a vrhnuvši se na cestu proti jeho koni, padla na kolena — rozedraná a prostovlasá — a začala si hořce stěžovati na mého sluhu, ukazujíc na něj rukou.

— Pane generále! — křičela — vaše jasnosti! rozsuďte, pomozte! zachraňte! ten voják mne oloupil!“

Jegor stoje na prahu domovním, vypjal se jako struna, čapku držel v ruce, vystrčil prsa a srazil k sobě paty jako voják na stráži — nepromluvil však ani slůvka; snad pomátl jej tento generální sbor stanuvší prostřed silnice, snad zkameněl strachem před neštěstím jemu hrozícím. — Jegor můj stál a mžoural očima, byl však bílým jako vápno.

Vrchní velitel pohlednuv naň plaše a hněvivě, zabručel zlostně: Nu? . . . Jegor však stál tu jako socha a vycenil zuby! Kdo se strany na něj pohlížel, mohl mysliti, že se směje.

Tu promluvil vrchní velitel úsečně: — Oběste jej! — bodl koně v bok a jel dále, z počátku krokem — ale potom bystrým cvalem. Celý průvod jeho dal se za ním do klusu; jediný pobočník, obrátiv se na koni, pohledl plaše na Jegora.

Neposlechnouti jeho rozkazu bylo nemožno... Jegora hned uchopili a vedli na popravu.

Tu zbledl jako mrtvola — pracně vypravil ze sebe dvakráte: Pantatínkové! pantatínkové! — potom však volal jen polohlasitě: Bůh je svědek, že to — já nejsem!

Hořce, hořce plakal při loučení se mnou. Byl jsem zoufalým. — Jegore! Jegore! — volal jsem — proč nepověděl's nic generálovi!

— Bůh je svědek, že já to nejsem, — opětoval nešťastník vzlykaje. — Sama hospodyně žasla. Nenadála se nikterak, že to tak skončí, a začala usedavě plakati. Jala se všechny a každého zvláště prositi za milosť, ubezpečujíc, že jsou její slepice již nalezeny, že jest ochotna sama vše vysvětliti . . .

Rozumí se, že to vše bylo marno. Na vojně je, milý pane, pořádek a kázeň! — Hospodyně vzlykala vždy víc a více.

Jegor, kterého kněz již vyzpovídal a zaopatřil svátostmi umírajících, obrátil se ke mně:

— Povězte jí, vaše blahorodí, aby se nermoutila . . . vždyť jsem jí odpustil.

Můj známý, opakovav tato poslední slova svého sluhy, zašeptal: — Jegoruško,*) holoubku, poctivče! — a slzy lily se mu po starých lících.

V srpnu 1879.

Dva boháči.

Velebí-li mi kdo Rothschilda, který z velikých důchodů svých věnuje celé tisíce na vychování dětí, na léčení chorých, na zaopatření starých lidí — chválím ho a jsem pohnut.

Chvále však a jsa pohnut nemohu nevzpomenouti si na ubohou selskou rodinu, která přijala příbuzného sirotka do svého chudobného domku.

— Vezměme si Katinku, — pravila stařenka, — dáme na ni poslední groš, — nebude zač soli koupit, čím polévku osolit . . .

— Pak ji sníme . . . nesolenou, — odvětil sedlák, její muž.

Daleko má Rothschild k tomuto sedláku!

V červnu, 1878.

Ruský jazyk.

Za dnů pochyb, za dnů tísnící malomyslnosti o sudbě vlasti — jsi ty mi jedinou oporou a podporou, veliký, mohutný, bodrý a svobodný ruský jazyku! — Nebýti tebe — jak neupadnouti v zoufalost vidoucímu vše, co děje se doma? — Leč nelze věřiti, že by takový jazyk nebyl dán velikému národu.

V červnu 1882.

---

*) Jegor je popularisované jméno Georgij = Jiří. Jegoruško = Jiříčku.

Vánoce. Kreslil Mikuláš Aleš. Ryl Jan Patočka.

Je-li herectví uměním?

Napsal
Jos. Kuffner.

Otázka, lze-li herectví pokládati za jednu z uměn, není stará, aspoň ne tak stará, jako herectví samo. Její povaha je čistě moderní: teprve naše doba, doba protříbených pojmů, dbající nejjemnějšího odstiňování a třídění i ve všedním hovoru, jak tomu z vědeckého názvosloví byla uvykla, mohla vynésti na povrch otázku tak delikátně odstíněnou. Herectví mělo už dávno zastance, jižto se dodělali největších triumfů, ale to mu v očích theoretiků nijak neprospělo; veličinám hereckým vzdáván za živobytí jejich povinný hold, vynášeni jako veleduchové a božstvem „posvěcení", ale s nimi vždy jako by i umění jejich bylo vymřelo. Sto let uplynulo od triumfů Garrickových, jehož sláva vábila z celé vzdělané Evropy nadšené turisty do londýnského Drurylane, a dosud v zákonodárných knihách esthetického vědění není o „umění hereckém" vedle uměn ostatních žádné zvláštní zmínky. Svědčí to poněkud o copařské povaze člověka, pronikající i ve věcech vědy. Jako ve vědách přírodních učení o čtyrech živlech smyšleno od starých filosofů a hýčkáno po staletí daleko přes dobu alchymistů jako základní věta všeho přírodnického vědění, tak platí i v estetice z nejdávnějších dob až podnes nedotknutelné dogma o pateru a j e n p a t e r u umění. K tomu je esthetika disciplinou mnohem mladší a útlejší, aspoň co do svého rozvinu! Do nedávna ještě nebyla vědou domáhající se konečného jasna pracně, přesně a b e z o h l e d n ě od jedné pravdy ke druhé, od malé ku větší, oním suchopárným pochodem, jenž i ve vědách dělá každý začátek těžkým; nýbrž byla pouhým snosem blouznivých meditací několika hlav, které na její neštěstí byly autoritami a vládly mámivým třpytem formy. V té „poëzii o poëzii", jak trefně nazvána hlavně esthetika německá od Šillerova filosofického „krásna" až po Carrierovy studie, bylo jen pro ono patero odborů místa. Dnes ovšem sklesla esthetika s nedozírné své výše, vstoupila mezi skutečné vědy a začíná tu pěkně od počátku a makavě — studováním lidských nervů. Ta jistá bohorovnost privilegovaných Uměn utrpí sice ujmu, ale za to dostane se snad mnohému cti, co dosud odstrkováno, a ta čest bude solidnější, poněvadž j a s n ě j š í.

Také předsudek proti s t a v u hereckému namnoze asi vadil těm, kdož o hodnotě u m ě n í dramatického přemýšleli. Společností vládne nevděk: vždy lačněla po zábavě divadelní a vždy zhrdala těmi, kdož ji poskytovali. Divná věc: vyrábitelé cukru, likérníci a jiní lahůdkáři, zakládající svou živnost spekulováním na dráždivost sliznice, těšili se občanské úctě od počátku světa, kdo však se věnovali umění pečujícímu jaksi o lahůdky ducha — vyvrhováni ze společnosti. Býti pro zábavu, pro smích lidem pokládáno za úkol ponižující. Zhotovovati lidstvu obuv bylo kdysi také zaměstnáním „nízkým", ale jen společensky a jakoby žertem; předsudek tu nesáhal do hloubky až na občanská a lidská práva, jak tomu bylo u herců — komediantů. Přízeň

společnosti byla přímo kapriciosní a nelogická. Bohatý nevědomec, třeba po celý život pro obecné blaho nehnul prstem, přece po celý život chován ve vážnosti, a i tyrana, šlapajícího po její šíji, společnost se bála a jej — ctila, jen těm, kdo snažili se o blahodárné vzpružení, osvěžení a obveselení mysli, odpíráno nevděčně všeho uznání. Pátráme-li po příčinách úkazu toho, poznáme, že v tom vězí něco bramínsky asketického názoru o světě. Jasná, veselá nálada nesrovnává se s oficielním ceremonielem tohoto plačtivého údolí, jak si ho představuje ku příkladu církev. Kdo je v životě převážně veselé mysli, dává na jevo, že se mu na světě líbí, že je se světem spokojen, že mu dostačí, a to podle náhledu církve není v pořádku. Proto má každá kratochvíle v nábožných očích podobu hříchu a kdo dokonce celý svůj život věnoval tomu, aby spůsoboval lidem kratochvíli, je bez odporu bezbožný člověk. Skutečně má všechnu tu společenskou bídu, s jakou se v dějinách stavu hereckého setkáváme, církev na svědomí. Dala herce do klatby a tím způsobila celé neštěstí; zbožná společnost dbala svědomitě jejího pokynu a tak se stalo, že teprve my na sklonku devatenáctého století docházíme smělého náhledu, že je vlastně herec člověk — jako jiný. Není arci divu, že za takých okolností ani učená společnost nechovala se příliš zdvořile k zatracovanému tomu umění.

Vedle copařství a předsudku lze konečně hlavní vinu osudné nedby přičísti na vrub mlhavé definice umění, jaká dosud obecně byla v módě. Ta příčina je velmi závažná a proto si na ni později důkladněji posvítíme.

Za posledních dnů dostala se otázka herecká velmi důrazně do popředí. Devatenácté století chovalo se sice vůbec k hercům milosrdněji, kletba s nich sňata, uvedeni jsou i do společnosti a v praktickém aspoň životě vzdávána jim opět zasloužená čest, ale celá ta rehabilitace dála se ponenáhlu a takřka „pod rukou“, společnost jakoby se styděla zjevně a slavně vyznati dosavadní svůj blud a v mužném a veřejném prohlášení učiniti za dost těm, jimž po tak drahnou dobu a tak citelně křivdila. Bez jistých formalit žádný podobný převrat se neobejde a o ty, zdá se, že nyní se jedná. Hnutí vychází z Paříže a má na pohled ráz velice malicherný. Pan Got, člen velké pařížské činohry (théatre français) a takto její přední ozdoba, už po delší dobu usiloval o to, aby mu od předsednictví udělen byl řád čestné legie, až se mu to po velkých námahách skutečně podařilo. Řádová a pentličková horečka je arci nemocí směšnou a po případě odpornou, ale při panu Gotovi dlužno činiti výjimku. I v dnešní republikánské Francii platilo pravidlo, že divadelní herec nemůže pro toto své povolání účastným se státi nejvyššího občanského vyznamenání jmenováním totiž za rytíře čestné legie. Členové divadla francouzského dávno už i v soukromém životě těší se důvěrné přízni i nejlepši pařížské společnosti majíce přístup do předních salonů jakožto hosté nikoli pouze trpění, ale vítaní a hledaní. Ale se strany státu trval předsudek o nehodnosti povolání hereckého dosud. Očistě během tohoto století na příslušnících divadla provedené nedostávalo se ještě úřadního potvrzení. Předsudek měl tak silné kořeny, že předseda Grévy zdráhal se porušiti starodávný řád a prohlásiti stav

herecký za rovný všem stavům jiným. A přece týž Grévy znal výtečného Gota osobně, rád se s ním bavíval ve společnosti, ctil v něm mimo velikého umělce i duchaplného a vysoce vzdělaného člověka! Konečně se Gotovi, třeba s malým podskokem, řádu dostalo, čímž prolomena poslední hráz uzavírající svět divadelní od světa „řádné společnosti“. V Gotovi poctěn veškerý stav herecký a za tím účelem jedině Got a jeho přátelé se namáhali; nešloť jim o křížek a pestrou stužku na kabátě, ale o formální prohlášení, že jest herec jakožto občan na roveň postaven s živnostníkem, úřadníkem anebo vojákem, kteréhož formálního přiznání se do té doby k dokonalé rehabilitaci herectva nedostávalo. Ještě před nedávnem mohl sobě stěžovat C. Coquelin, kollega Gotův a literární champion společné oběma myšlénky: „Jak je možno, že předsudek takovou mocí ovládá obecenstvem, ba i liberálním obecenstvem? Jak mnoho jest ještě i mezi těmi, kdož nás k sobě zvou a přijímají, lidí takových, kteří se s myšlénkou naprosté rovnosti nemohou smířit! Vyhledávají nás, hejčkají nás, zbožňují nás — myslím tím herečky — ale jakmile přestoupíme jisté meze, dáme-li na sobě znáti jisté pretense na jistá práva, nic dál! vztýčí se předsudek a straší jako za starých zlatých časů.“ Dnes jest Got dekorován a tím podle zdání nepatrným případem ze života praktického dostala se dávno uklizená otázka herecká do proudu. Diskutováno sice o ní již předtím za příležitosti pětadvacetiletého jubilea Sonnenthalova*) ve Vídni. Sonnenthalovi dostalo se řádu Františka Josefa a monsieur Got, jehož prsa týž rakouský řád zdobí, nedal sobě tehdy ujíti příležitost k malé demonstraci vůči „neuznalé“ republice, podepsav blahopřejný dopis k Sonnenthalovi co „rytíř řádu Františka Josefa“. Již tenkráte rozcházela se mínění veřejných hlasů o tom, je-li na místě poctívati příslušníky divadla vyznamenáním tak vzácným a vysokým, ale spor nedostal se do živého, jednak už proto, že zejmena v Německu, kdež do nedávna pravému divadelnímu umění jen v ovzduší knížecích dvorů se dařilo, dekorování herců je starým zvykem. Ostatně v zemích, kde umění milovní potentáti s mecenášskou přízní spojují zvláštní druh velkopanské tyrannie, jako nadšený král bavorský, jemuž personál dvorního divadla kontraktně je zavázán hráti na povel k zábavě vlastní jeho královské osoby a to nejen v určitou divadelní hodinu, nýbrž kdykoli za dne neb noci, kdy se Jeho Veličenstvu zalíbí, a v takových zemích, kde jiný kníže tak silně si oblíbil sport divadelní, že se dal sám mezi divadelní ředitele — tam pozbývá arci dekorování herců onoho zásadního významu. Skutečně není dnes v Německu vynikajícího herce, který by se nehonosil řádem některého německého dvora a jsou z nich jednotlivci, jichž prsa dekoracemi rozdělena jsou na řádky jako prsa starých generálů, a v poslední době — viz lonské „mustervorstellungen“ předních dramatických umělců německých v Mnichově — pořádáno dekorování účinkujících dam i pánů hromadně, zcela už podle šablony obvyklé ze všedního veřejného života konstitučních států.

---

*) Člen vídeňského dvorního divadla, slavený co nejlepší německý herec nynějška.

Ve Francii bylo tomu jinak, tam spolu bojovaly zásady, kladná a záporná, a pravda, jíž veřejnost už dávno přisvědčovala, došla dekorováním mistra Gota skvělého zadostiučinění.

Tak vyřízena otázka v praxi. V theorii bude boj asi trvati déle. Jest herectví opravdu uměním, anebo je to slovo prázdnou frásí — taková tu otázka.

K rozhodování třeba ovšem věděti dvojí: co je dokonalý výkon herecký a který je vlastně pravý pojem umění? Mlhavost obou pojmů zavinila tu mnoho nesnází. Jsou lidé a vzdělaní lidé, kteří nedovedou pochopit, že by na výkonu hereckém bylo opravdu „něco zvláštního". Podle nich netřeba herci, než aby měl pěknou postavu, vytrvalý a zvučný orgán, dobrou paměť, aby se úloze dobře naučil a od počátku do konce tak se zachoval, jak mu to básník předpisuje a když s tím vystoupí před obecenstvo, aby nedostal trému. Těm není herec než docela podřízeným tlumočníkem básnického díla a herecký výkon vlastně ničím jiným, než básníkovým slovem „životně proneseným". Tomuto názoru patrně odpovídá do slova i divadlo loutkové a bylo by ovšem profanací, mluviti o takovém výkonu jako o umění Jiní zase mají k posuzování uměleckého díla zcela určitý recept. Podle toho skládá se činnosť umělecká z činností vlastně dvou: předně vymýšlení ideí a za druhé vkládání ideí těch do zvláštních forem. Tento ctihodný náhled straší už přes sto padesát let v nejčelnějších knihách, pojednávajících o esthetice, těmi čarodějnými slovy porobováno herectví po celou dobu našeho osvíceného století v klatbě podřízenosti. Herec dostává potřebné idey od básníka a odívá je toliko ve svou hereckou formu — fi! totě tedy jenom ta sprostší polovice umělecké činnosti a herectví je tudíž uměním polovičatým. Tak obecně souzeno.

Těžko je si vysvětliti, jak mohla uvedená definice „o uměleckých ideách a formách" zůstati po tak drahnou dobu pravým nedotknutelným článkem víry. Nehodilať se vlastně a poctivě mimo básnictví žádnému jinému umění. Už při malířství a sochařství význam „ideí" jakožto integrujících částí uměleckého tvoření valně bledl a při stavitelství a hudbě ztrácel se dokonce v pouhých „tuchách, v neurčitém blikotání a prokmitávání" (ahnen der göttlichen idee, durchschimmern etc.). Všichni jsme — nerozuměli sice, ale — věřili a opakovali. Mstiloť se uražené božství (das Göttliche) za tu německou koketerii, která s ním chtěla míti stůj co stůj každé umělecké dílo skmotřeno, a ranilo veškeré o esthetice mudrující obecenstvo slepotou. Chraň bůh, aby tak mělo n. př. umění malířské záležeti pouze v ovládání linií a v zacházení s barvami a umění hudební v prostém seřaďování tonů víc podle štěstí, než podle rozumu", jak sprostí lidé říkají! Té prosaickosti výkladu!

Obáváno se, aby vypuštěním blouznivých attributů pojem umění nesklesl na prostý pojem práce, jakoby práce byla něčím ponižujícím! Hleďme, není-li myšlénka o podružnosti práce lichá. Nemá každé dokonalé dílo lidské práce svoji ideu, aspoň v téže míře, jako ji mají díla umělecká? Není hotový parní stroj celým rojem ideí v jeden celek spjatých a v železe vytvářených? Neobsahá průkop útrobami hory sv. Gottharda myšlénku obrovskou, hodnou lidského mozku? —

Ah, to je myšlénka jediné hlavy, která stroj vymyslila, nebo inženýra, který zhotovil plán, vlastní práce myšlénku tu uskutečňující je bezmyšlénkovitá. — Myslíte? Snad máte pravdu, ale pak platí totéž i o umění. Dokud Matejko k novému obrazu hledá látku, dokud komponuje, zkouší a zamítá skupiny, tváře a tvary: dotud je ideelně činným, dotud je „inženýrem“ svému obrazu, ale i Matejkovi nastane konečně „vlastní práce“ a když se dá do tření barev, anebo když maluje třeba na kabátě svého hrdiny první nebo poslední knoflík, pak není „práce“ jeho o nic ušlechtilejší, nežli práce kovářova, jenž snad železné paže k lokomotivě kalil, anebo dělníkova, jenž při Gotthardském průkopu kopal.

Idea, myšlénkový obsah nejsou tedy karakterickou známkou uměleckého díla. Lze si je zcela dobře myslet oddělený v původu svém, jako při práci. Na příklad dva muži, z nichž jeden dá myšlénku a druhý pouze uměleckou práci. Umělcem byl z obou pánů v případě tom zajisté jen druhý. Míti myšlénky a uměti jich užiti ku svým potřebám je povinností každého slušného člověka, ať je průmyslníkem, vojevůdcem nebo umělcem; čím bohatší je duchem, tím více to asi svědčí jeho metieru ale na povaze téhož nemění to ničeho. Porovnejme dva umělce stejného oboru; jeden z nich je velkolepý v rozvrhu a koncepci, ale provedení není k tomu duševnímu bohatství v žádném poměru, druhý má zcela primitivní ideu, ale pěkně a dokonale provedenu: bez odporu je druhý lepším umělcem. Že je zprvu jmenovavý třeba na vyšším stupni intelektním, do toho nám zde ničeho není, to je věc osobní a není dobře činiti z ní věc umění, jak se dosud dálo. Sem náležejí všechny ty báje o „božských jiskrách“, jež dávají vznikati dílům uměleckým. Netřeba popírat jsoucnost těchto jisker; jsou lidé požehnaní, kterým probleskne mozkem denně více myšlének, než jiným do roka a kteří přece v umění ničeho nedokážou, a jsou na druhé straně umělci, kteří se i bez toho božího požehnání zcela dobře obejdou. Chybují, kdo tímto pochodem berou génia a talent za jedno. Talentu je k umění nezbytně potřebí, génia nikoli. Talent je nutná schopnost k té které činnosti, jednostranná a specielní; genius je přírodou šťastně vybavený duch vůbec Není to tak těžko představiti si třeba básníka, který skládá pěkné epické básně, slušného malíře krajin, dovedného řezbáře a člověka, kterému se nové melodie hravě z hlavy rojí, z nichž ale žádný mimo tu zvláštní vlohu mnoho prachu v hlavě nemá. Že umělci zejmena za našeho času jsou po většině duchaplní lidé, je jiná věc. S duchem při umění má se to jako s máslem při chlébě: chléb o sobě zůstane chlebem, ale s máslem je lepší.

Pojem umění je tedy velice příbuzen pojmu práce. Jaký je mezi oběma rozdíl? Práci konáme z povinnosti a jejím účelem je užitek. Umění béře podnět a původ svůj v talentu a za účel má krásu. Každé umění je tedy vlastně prací a každá práce, k níž je zapotřebí zvláštního talentu a jejímž účelem je krása, jest *uměním.*

Má-li tedy býti dokázáno, že je herectví uměním, bude záhodno, posvítiti si na ně s tohoto stanoviska.

Nebude od místa, poslechneme-li, co o činnosti herecké praví herec C. Coquelin ve spisku svém „L'art et le comédien“: „Herec musí sobě osobu, kterou představuje, prve skomponovat. Vybíráť ze svého autora, z tradice, z přírody, čerpá ze své znalosti osob a věcí, ze své zkušenosti a obraznosti; zkrátka herec má jistou práci a tou prací teprve dokoná svou roli tak, že ji vidí, že ji drží a může obléci . . .“

Vyčítáno umění hereckému, že práce jeho není původní, že, co koná, je básníkem předepsáno a že je tudíž práce jeho více méně mechanická. Vizme, jak na to odpovídá Coquelin:

. . . „Pravíte, že je významným znakem umění — tvoření. Tedy tvoření! Hleďte, neodpovídá-li vám ihned správně zdravý rozum obecný, užívaje právě slova tvoření (création), chce-li naznačiti prvotní představení té které role. A slovo to je zcela přesné. Nevěříte-li mně, dejte víry Viktoru Hugovi, jenž praví o slečně George-ově co Marii Tudorové: „Ve výtvoru básníkově stvořila něco, co unáší a obdivem naplňuje samého autora.“ *)

— — — — — — — — — — — — — — —

„Ano herec tvoří, třeba tlumočil sny veleduchů Racinů, Corneilleů, Hugonů; ano i tenkráte, když role jeho jest vymyšlena a stanovena mistry, jižto sami hráli, co napsali, jako Shakespearové a Molièrové.“

„Jeť vždycky veliká mezera mezi typem myšleným a živoucím; nestačíť stvořiti duši, třeba ji opatřiti i tělem a nestačí ani to tělo; žádá se, aby to tělo bylo výrazem duše dokonalým a živoucím, aby mělo svůj způsob pohybování, aby po svém způsobě přicházelo, vystupovalo, odcházelo, sedalo, smálo se, plakalo, dýchalo, mluvilo a mlčelo a aby všechny tyto způsoby života, jednání a trpění se srovnávaly, aby tvořily zvláštní, skutečný, poznatelný a svou pravdivostí překvapující celek — a tohoto obalu, kterého má ta dobrá duše zapotřebí, dostane se jí teprve od herce.“

„Tento obal, jímž herec roli třeba Shakespearovskou obmyslí, jí zůstává, takže do dnes vídáme na jevišti tutéž hru, tytéž rysy fysiognomické, jak je vymyslil Garrick nebo Kean . . .“

V umění divadelním se nesmírně mnoho a ovšem ukrutně dilletisuje; tím se rozšířil náhled, jakoby výkon herecký byl něčím hravým, co nestojí pražádného namahání. Poslyšme, jak o tom soudí důkladný pozorovatel, současník Garrickův, německý spisovatel Lichtenberg. V listech ku svému příteli z Londýna vypisuje dojmy, jaké naň znamenitý umělec učinil. Uvádím na př. popis scény Hamleta s duchem: „Hamlet vystoupí v černém šatě — jediný to pohříchu odznak smutku na celém dvoře, ačkoliv tomu teprve několik měsíců, co jeho otec zemřel. S ním jsou Horacio a Marcel v uniformě; očekávají ducha;

*) Podobných výroků francouzských autorů o hercích a herečkách uvádí Coquelin více. Z memoirů Marmontelových cituje následující místo: . . . (Mlle Clairon:) fut plus sublime encore dans le rôle d'Electre. Ce rôle, que Voltaire lui avait fait declamer avec une lamentation continuelle, acquit une beauté inconnue à lui même, puisque'en le lui entendant jouer sur son théâtre, à Fernay il s'écria: „Ce n'est pas moi qui ai fait cela, c'est elle; elle a créé, son rôle.“ (!)

ramena Hamletova jsou vysoko na prsou složena a klobouk do očí vtlačen; je chladná noc a právě dvanáctá odbila; v divadle panuje tma a celé shromáždění několika tisíců chová se tak tiše a nepohnutě, jakoby bylo namalováno na stěny sálu; jehlu bys na nejzazším konci slyšel padnout. Hamlet se právě v pozadí jeviště, trochu na levo, prochází zády obrácen k obecenstvu; v tom náhle zarazí se Horacio a zvolá: „Hle, pane! — tady jde!“ a ukazuje na pravo, kde již duch, aniž víme jak se objevil, nepohnutě stojí. Na ta slova se Garrick náhle obrátí a potácí se dva neb tři kroky nazpět; obojí jeho rámě, hlavně levé jest nataženo, ruka zvýší hlavy, pravé rámě poněkud zahnuto a ruka níže, prsty odstávají a ústa má otevřena, tak stane jako strnulý, široce rozkročen, podporován přátely, jižto jsou se zjevením již obeznalejší a obávají se, aby neupadl; ve tváři jeho zračí se taková hrůza, že mne opětně přešel mráz, prve nežli mluviti začal. Bezpochyby bylo ticho téměř příšerné ve shromáždění, jež tomuto výstupu předcházelo, z nemalé části toho příčinou. Tak konečně promluví, ne začátkem ale koncem výdechu a chvějícím se hlasem: Angels and ministers of grace defend us! Slova, která všechno doplňují, co by snad ještě scházelo, aby tato scéna byla jednou z největších a nejstrašlivějších, jaké snad jsou na jevišti možny . . .“

Do takových subtilností, až do toho držení ramen a prstů, zabíhá rozpočet skutečného umělce, nic neponecháno tu náhodě neb okamžitému vnuknutí. Dramatický umělec vystupuje s úlohou svou před obecenstvo, až když ji byl ve své studovně nebo při zkouškách až do poslední podrobnosti určil a dohotovil. Když ji nastudoval, ničeho více na ní nemění, „má ji hotovu před sebou, jako má před sebou malíř dohotovený obraz“ praví Coquelin. Opravdu vídáme velké umělce hráti tutéž roli vždy stejně do nejmenších podrobností. K tomu je ovšem třeba veliké sebevlády a ta opět není zadarmo. V tom smyslu podotýká dále Lichtenberg o Garrickovi:

„Bude asi sotva lehko získat tu úhlednou pružnost, sílu a jistotu pohybu, jež nelze vylíčit a které Garricka tak vyznamenávají, ač nechci popříti, že vhodný tvar jeho údů nemálo k tomu přispívá. Myslím, že se mohl teprve po mnohaletém klopotném těla cviku propracovati k té nenucenosti těla, která zdokonalena neustálým pozorováním krásných, od osob obého pohlaví obdivovaných mužů, nyní na něm vypadá, jako by ji měl zadarmo. Asi jako lehkost a síla ve slohu starověkých oligografů není tak výsledkem šťastného podnebí, jako spíše následkem jasných pojmů hlubokým studiem nabytých a duchem celých cvičebných svazků, arci — spálených.“

O tom, čeho třeba při tvoření hereckém, pronáší se Lichtenberg karaktericky:

„Onehdy už jsem podotknul, že je vloha individualisovací Garrickovi vrchovatou měrou údělem; toť ovšem nemálo prospívá jeho umění, avšak mám přece za to, že by se dalo aspoň z části téhož dosti snadně dosíci pilným pozorováním, ne herců, ale lidí ve společnosti. Jen ví-li herce, jak se dívati. Osobu na divadle může přes všechnu básnickou výbavu vždy ještě mrazit, nedovede-li ji herec

teple odíti, obzvláště vypravil-li ji básník šatem z francouzské látky.*) Je-li potřeba, sáhne Garrick raději levou rukou do pravé kapsy, nežli aby přendal šňupec tabáku, který mezi prsty pravé ruky drží. Převlečen za nezkušeného, neohrabaného člověka dovede držeti svou „první" španělku tak, že bys myslel, že ji nese pro svého pána ke stříbrníku, anebo že ji prodává, anebo že v ní má uschovaný tlakoměr . . ."

Herec musí tedy vykonat práci duševní i fysickou, která není o nic menší, nežli práce umělců jiných a účelem té práce je herecké krásno. Velkou ovšem křivdu činí umění hereckému ti, kdož herecké krásno s krásnem básnickým stotožňují, považujíce dramatického umělce za pouhého „tlumočníka" básníkova, za pouhý „instrument de plaisir", jímž se dílo básnické přivádí k platnosti a za nic více. Krásno herecké dlužno posuzovati o sobě, samostatně vedle krásna básnického, jako posuzujeme a ceníme zvlášť malířskou illustraci básnického díla. Předmět je sice týž, ale umění, krásno je různé. Záliba, jakou máme ve výkonu hereckém, je jiná nežli ta, kterou v nás probouzí slovo básnické; že splývají obě v dojem jediný, je zvláštnost, jež nesmí býti na závadu. Pravda vysvitne, porovnáme-li výkony dvou dramatických umělců nestejného umění v jediné roli. Dokonalejší výkon vzbudí zálibu větší a tu bude třeba přičísti výhradně na účet umění hereckého, básník bude na tom zcela nevinen, neboť i slabší herec, vzbudivší v nás zálibu menší, měl za podklad tutéž práci jeho. Ještě blíže vysvětlí různorodost obou umění, básnického a hereckého, malý experiment. Rozdělme básnické dílo a příslušný výkon herecký na prvky a porovnejme tyto o sobě. Na straně básníkově často jen dvě tři slova, o sobě skoro bezvýznamná a ledabylá, — jakým však nákladem svého umění provází je herec! Třeba jen vrátiti se k uvedenému již příkladu, kdež Lichtenberg stopuje Garricka ve scéně s duchem črtu po črtě. Scéna to plná účinných detailů, plná umělecké pravdivosti a úchvatné síly, ale také plná důkazů předchozí práce, velikého rozmyslu a klopotu. Básník k tomu přispěl pouze několika slovy. „Kůrové andělští ochraňte nás!" — toť vše, co Hamlet v té chvíli, plné umění, mluví. Právě tam, kde umění autora dramatického přestává, kde se básník obmezuje pouhými předmětnými poznámkami, dávaje hercům v závorkách technické pokyny v nejsušší próse, právě v těchto „prosaických" závorkách básnického díla obsaženy bývají největší triumfy herecké a to je dokladem nejlepším o různorodosti a samostatnosti umění jak básnického tak hereckého. Kdo viděl na př. Rossi-ho co Leara umírat nad mrtvolou Cordeliinou v té chvíli, kdy básník už je se slovem svým hotov a kde v závorce stojí pouze slůvko: (umře) — ten pochopí. Právě po způsobě, jak dovede herec vyplniti textové pomlčky, scénické pauzy a chvíle, kdy trvá na jevišti bez slova, posuzujeme umění a dovednost jeho.

Z toho patrno, jak lichá je námitka těch, kdož umění dramatické neuznávajíce, na př. praví: „. . . pravda, že je umělcem ten, kdo

*) Lichtenberg tím myslí bezpochyby osobitě nepropracované, deklamační a konversační úlohy.

kamennou báň gothického chrámu vymyslil a plány k ní sdělal, ale nikoliv dělník, jenž k tomu kameny snášel, otesával a rovnal; jako jest umělcem sice tvůrce modelu, ne však žák, jenž podle forem v malé hliněné sošce vytvářených, veliké v mramoru provádí. Rovněž nelze upříti, že jenom básníku dramatu přináleží jméno umělce, nikoli však představiteli básně, jemuž autor každinké slovo do úst vkládá, hru tváře i těla předpisuje, zkrátka, jehož celé chování a držení do nejmenší podrobnosti tvůrcem dramatu je předepsáno.“

Těm je herec patrně pouhým podruhem, ne-li dokonce materiálem básníkovým. Pánové zapomínají však na jedno. Dramatická báseň sama, neprovozená, je uměleckým dílem, dokonalým, celým. Je to báseň a to dostačuje. Architektův plán však, dokud pomocnýma rukama v kameni vyveden není, není také žádným uměleckým dílem, nýbrž pouze plánem, jako sochařská idea, není-li ve hmotě vytvořena, uměleckého významu postrádá. Architekt, chce-li býti opravdu umělcem, musí stavět, jako musí sochař hnísti, pilovat a tesat, ale básník nemusí dáti dílo své provozovat, aby snad tím teprve nabylo jakési dokonalosti neb dokonce snad vůbec teprve kvalifikace umělecké. Naopak, hereckým provedením dramatu básnické kráse jeho se nijak neprospěje. Ta je hotova a nezměnná a herec s ní nemá co činiti. Líbí-li se nám však drama na divadle více nežli při pouhém čtení, jest ono „plus“ záliby již docela zásluhou specifického umění hereckého.

Ba trvám, že s větším právem bylo by lze výrok obrátiti: básnické dílo je herci pouhou pomůckou, pouhým materiálem, na jehož základě umění své provádí. Chceme-li výhradně posuzovati herectví, nepotřebuje nám na básnickém jeho podkladu hrubě ani býti záleženo. Má se to s tím podobně jako s operním textem, jehož často pochybná básnická cena dílu hudebně uměleckému nikterak není na závadu. Herec žádá na kuse, aby mu poskytl roli „vděčnou“, t. j. takovou, v níž by skutečně umění své mohl platným učiniti. Básnická hodnota tu nerozhoduje. Jsou kusy vysoké ceny poetické, které však umění dramatickému poskytují rozhodně špatný materiál, a opět literarně bezcenné kusy, jež nám však na jevišti dávají příležitost viděti pravé divy herecké dovednosti. Zdánlivý tento paradoxon vysvětluje tuším dostatečně, že jsou poesie a herectví umění různorodá, stýkající se toliko povrchně ve slově.

Že prý herec zasluhuje sobě titulu umělce příliš lacině, státi se hercem, k tomu prý netřeba skoro žádného namáhání, žádných příprav! Námitku tu vyvrátil jsem svrchu slovy Lichtenbergovými o Garrickovi; že vzala původ hlavně v nešťastně pěstovaném ochotnictví, také jsem podotkl. Mimo to je jako všude i mezi divadelními umělci mnoho povolaných, ale málo vyvolených. Četný proletariát herecký nedostatkem nadání i píle, povrchností studia, ledabylostí výkonu a pustým, povalečným, nečinným životem nemálo k rozšíření falešných těchto náhledů přispívá. Svrchovaný znalec Laube napsal k podobizně své do památníku městského divadla vídeňského závažná slova: „Jsem přesvědčen, že dobrého herce dělá jen s jedné polovice talent, s druhé hlavní polovice *píle.*“

Ptejte se dobrých herců, co je stálo často přemítání, zkoušení a opakování, nežli se ustanovili na jediném pohybu neb výkřiku a přestaňte konečně klaněti se duchaprázdnému, nerozumnému chvastounství, honosícímu se rozmanitými „bravurními“ kousky, jakož jsou: „nastudování“ veliké role „přes noc“ (rozuměj: naučení se jí jaks taks z paměti) anebo vystupování na jevišti bez přípravy, „jenom podle napovědy“ atd. S takovými hrdinskými kousky nemá umění činiti a kdo jim přikládá ceny, má o divadelním umění pojmy politování hodné.

Tento názor o uměleckém klopotu, o perné práci, kterou herec vykonati musí, prve nežli s hotovým výkonem vystoupí na jeviště, je arci prosaičtější, ale i čestnější. Jeť to opravdu kriterion, podle něhož herecký výkon najisto za výkon umělecký považovati smíme. Všechna ostatní umění mají svou velmi pracnou stránku: měsíce, ba léta pracuje básník, malíř, sochař nežli prohlásí dílo své za hotové, nežli je objeví dychtivému obecenstvu. Jen herec měl by tvořiti hravě a takořka v okamžiku? Celá jeho „práce“ měla by pouze záležeti ve školáckém memorování úlohy a ostatní mělo by býti ponecháno jakési instinktivní herecké dovednosti? Čím se různí práce umělecká od práce mechanické, ne-li právě tím, že při ní každé hnutí je uvědomělé, uvážené a odůvodněné? K uvědomování, uvažování a odůvodněnému stanovení všech podrobností svého výkonu nemá však herec na jevišti času. Jeviště je pro herce tím, čím je pro malíře místo výstavní; tam nelze více pracovati, tam dlužno dostaviti se s prací hotovou.

Mluví se o herecké routině. Routinován t. j. se všemi výkonnými zvláštnostmi svého umění obeznámen musí býti každý umělec, ale tam, kde je celým obsahem výkonu pouhopouhá routina, tam o umění mluviti nelze. Routina postačí herci ku zábavě obecenstva, ale umělecky uspokojit nemůže. Spolehání na routinu vede k povrchnosti, šablonovitosti a tím více se od pravého umění vzdaluje, čím nadutěji sobě vůči nesoudnému množství počíná. Herec routinér, jenž svou roli nestuduje, nehotoví, jenž se nepřipravuje důkladně a podrobně prve nežli vystoupí na jeviště, má pro umění ten význam, jako malíř, který s uměním svým „dává koncerty“. Tito „umělci“ pojímají povolání své příliš zlehka a snižují je na pouhou hříčku. Všichni velcí herci studovali role své do nejmenších podrobností. Zajímavo je sledovati výkon takového umělce v jedné roli po více večerů; až na ten krok a nepatrný obrat vše je stejné, vše totéž, jak jsme to viděli naposled. Umělec tu jenom předvádí, co během studií a „pracovných“ hodin byl vyhotovil. Výkon je naskrze určitý, pevný a nezměnný; odtud fráze „jako z litiny“.

Někteří naproti tomu hájí hereckou inspiraci. Proti inspiraci nelze ničeho namítat, ta však je na místě ve studovně ve chvílích, kdy herec postavy své tvoří. Kdo čeká, že bude inspirován na jevišti, spoléhá na routinu a co to znamená, už jsme vyložili. Coquelin praví v tom ohledu trefně: „Spoléhati na inspiraci je podle mého náhledu pochybno; což když se nedostaví a když se jí, jako duchu svatému v Bérangerově písni, neuráčí sestoupiti a když všeho křiku a volání a rukama házení lidu nedbá?“

„Nechci popírati toho, čemu se obecně říká geniální nápad; ale myslím, že se genius spíše prozrazuje úplným a trvalým ovládáním všech

svých schopností a nadání (pleine et constante possession de soi) nežli přerývkami, třeba vznešenými, ale porůznými, jež jsou jako šťastné karty, které obracíme a táhneme — náhodou."

„A pak, nic vhodněji neprobouzí inspiraci, než důkladná práce přípravná a abych se vrátil ku svému porovnání: má-li duch svatý sestoupiti, je zapotřebí uvésti sebe na před ve stav milosti, takořka zúrodniti mozek svůj promyšlením a neustálým zkoušením svých rolí."

„Toto mínění mé sdíleli se mnou všichni opravdu velicí herci: Talma, Rachelová, Samson, Régnier, Mme. Dorvalova . . . Mínění opáčné je předsudek lidu" — praví ještě Coquelin.

Herci přísluší tedy umělecká práce v téže míře, jako umělcům jiným a účelem je jí krásno, jako v uměních ostatních: lze tudíž směle herectví nazvati uměním. O tom, náleží-li některému umění přednost před ostatními, nebylo dosud hádky a netřeba ji zapřádati k vůli herectví. Závodění, boj o přednost a výtečnost náleží osobám: velký malíř má co umělec větší význam, než malý hudebník, a znamenitý herec, třeba sobě sám kusy nepsal, je daleko větším umělcem, než-li prostřední básník. Umění co kategorie jsou neměrné a nedají se porovnávat.

Minulá století mnohé proti stavu hereckému zavinila. Naše doba vrátila jim dosaváde aspoň titul umělce, byť jen jako z milosti a bez zásluhy. Je na čase, aby uznáno bylo jich k titulu tomu právo plné; snad že bude páně Gotův křížek čestné legie heslem ke konečnému zadostučinění.

Napoleon.

Povídka

od

Svatopluka Čecha.

Dosud si živě připomínám — vypravoval mi v důvěrne chvíli přítel advokát — s jakou nechutí jsem poprvé vstoupil do kanceláře dra. Kaliny. Pochopíš ji snadno, až ti vylíčím tehdejší svět svých názorů.

Zvolil jsem si studium práv jedině proto, abych vyhověl přání svého otce. V pravdě byly mi nejen všechny čtyři fakulty, nýbrž vůbec každé obyčejné povolání stejně proti mysli; protivilo se mi celé uspořádání společnosti a duch můj snil o světě lepším, neskonale krásnějším, do něhož bych se i nyní rád přestěhoval, kdyby neležel pouze v horkých hlavách nepraktické mládeže.

Právě když jsem odbyl práva, zemřel mi otec. Rána ta prudce mnou otřásla, ale přetrhla zároveň jediné pouto, které mne dotud vázalo k nenáviděné společnosti. Mohl jsem se nyní zcela uchýliti do svého ideálního světa. Odmítnuv s opovržením myšlenku na další zkoušky

a praxi právnickou, usadil jsem se u své dobré matky, žijící ze skrovné pense ve starém loveckém zámečku, jejž milostivá vrchnosť věnovala za útulek vdovám po svých úřadnících.

Byl jako pro mne stvořen. Les hleděl mi do okna, když jsem otevřel sešlé, skřípavé žalusie, les, krásný les táhl se kolem podivné rokokové stavby daleko na všechny strany. Těkal jsem volně mezi omšenými kmeny, lehal na mechu a spřádal při šumění borovic velkolepé básně, které by jistě zaznívaly celým světem, kdyby se byly vtělily v inkoust a papír. Ale nechtělo se jim do takového bídného roucha. Pokoušel jsem se o to, ale všechny pokusy končily nevrlým škrtáním a trháním té trošky, kterou jsem svedl na papír. Všechno vypadalo na něm tak mdlé, tak suché, tak otřepané. Ani matný odlesk mých zářivých vidin. Zdálo se mi, že těmi inkoustovými klikyháky spíše jen poskvrňuju jejich nedůtklivou vznešenou krásu. Zprotivilo se mi konečně mé vlastní písmo. Přestal jsem nadobro pachtit se po výrazu svých myšlenek a kochal jsem se pouze ve volném mlhavém jejich vlnění.

Ale z těch blažených polosnů vytrhla mne brzy drsná skutečnosť. Můj otec zanechal některé dluhy, jež bylo matce spláceti ze skrovné pense — nouze zahnízdila se v našem příbytku — a v očích dobré matičky čítal jsem němou výčitku, že mladými svými silami nijak nepřispívám ku zlepšení našeho osudu. Výčitka tato byla tím bodavější, že zůstávala němou. Tak se stalo, že jsem jednou v hrdinném odhodlání zamířil k nejbližšímu okresnímu městu. Tisíce briliantových jiskřiček skákaly vesele po umrzlém sněhu, který mi chrupal pod nohama, a pojíněný les, chvílemi tiše praskající, podobal se pohádkovým hájům křišťálovým. Ale mně zněly ty zvuky jako ohlasy mé vlastní sténající duše a ta zimní krása nedovedla rozjasniti oči vyhnance, jenž opouštěl navždy přeludový ráj.

V městě zašel jsem přímo k dru. Kalinovi, který býval spřátelen s mým nebožtíkem otcem. Uvítal mne vlídně a vyhověl po krátkém přemýšlení mé žádosti, abych byl přijat do jeho kanceláře.

Na to měl ke mně obšírný výklad o „vznešeném, ale obtížném“ povolání právnickém. Liboval si patrně ve své řečnické improvisaci, již provázel posuňky velmi důstojnými, nemaje ovšem ani tušení, že jeho střízlivý zjev s rozšafným obtloustlým obličejem pod sametovou domácí čepičkou budil v mém básnickém duchu jen pohrdlivou soustrasť a že jsem stěží potlačil trpký úsměv, když se v řečnickém zápalu svém vyšinul na „kněze ve svatyni spravedlnosti“.

Svou řeč ukončil slovy: Ba, jest možné, velice možné, že zasvětím i svého vlastního syna“ — při tom vyslal na mne přes brejle pyšný pohled a opakoval důrazně — „ano, svého vlastního syna posvátné službě práva.“ Nevěděl jsem tehdáž ještě, jakou váhu má toto jeho prohlášení.

Propustil mne s ujištěním, že u něho najdu dosti podpory a pomůcek k dalším studiím, při čemž ukázal do šerého kouta kanceláře; mne však obešla lehká hrůza, když jsem tam spatřil ohromnou skříň, nad níž sežloutlá bohyně spravedlnosti nestranně vážila v rezavých vážkách mnoholetý prach a v níž tlačily se za kalným sklem šiky mohutných právnických knih v šedivé vazbě.

Tak jsem se dostal do kanceláře dra. Pravoslava Kaliny. Mé služné bylo arci velmi skrovné a má práce záležela z počátku jen ve vyplňování tištěných blanketů a v opisování. Naše kancelář byla místnost podivuhodná. Skládala se z tří nepravidelných prostor, plných koutů, rohů a tajemného pološera. Příčinou romantičnosti té byla okolnosť, že nabyl dr. Kalina náhodou vlastnictví domu, který byl snad nejstarší budovou v městě a pamatoval se jistě na pestrý život městský století šestnáctého. Doktor upravil si v jeho přízemku kancelář tím spůsobem, že dal prolomiti tlusté zdi, dělící od sebe tři bývalé komnaty patricijské, a že přivolal na zčernalé stěny nejzručnějšího malíře pokojů v městě. Ale prolomení stěn nedovedlo zahladiti malebnou rohatosť sloučených prostor a také boj malíře s pošmourností středověkou zůstal téměř bez úspěchu. Můj pult stál v nejmenším z oněch tří oddělení. Vypadalo z nich nejpochmurněji a rezavý hák, trčící z temene klenutého stropu, budíval ve mně příšerné představy vytahování na skřipec a jiných podobných výjevů dávného práva útrpného.

Ale za to byla jediným oknem té místnosti dosti pěkná vyhlídka. Viděl jsem čistý dvorek, úpravnou zahradu doktorovu a lesnatou zámětskou krajinu s modrými vrchy v pozadí. Tato vyhlídka byla pro mne tolik, jako hezká marginální malba ve starém foliantě. Jak často zaletal můj zrak přes obrubu suchých právnických spisů na šťavnatou zeleň zahrady, jak často okřál pohledem na modré vlny horstva v dáli, jak často pobavil se zmořený duch poletem vrabčíka s haluze na haluz nebo tancem běláskû kolem velikých různobarvých květů topolnic!

Ostatně musím již vyznati, že byla do té postranní arabesky mých suchopárných spisů vpletena také lidská figurka. Jedno útlé tělo dívčí a na něm hlavinka něžná a skromně skloněná jako květ fialy. Vídal jsem tu vzdušnou podobu častokrát na dvorku mezi strakatou drůbeží a v zahradě mezi pestrými květy. Znal jsem také její jméno: Jarmila.

Musím ti krátce vysvětliti původ toho básnického jména.

Je-li opravdu každé dítě stupínkem do nebe, byl můj šéf již napolo svatým. Devětkrát zavítal tajemný čáp do jeho domácnosti s buclatým andílkem v zobáku. Divným rozmarem osudu přinášel pokaždé — děvčátko.

Šéf nesl své štěstí s myslí stoika. Mluvíval žertem o svých devíti Musách. Ale po každé takové čapí návštěvě pozorovali na něm v kanceláři znaky upjatého přemýšlení. Přecházel z kouta do kouta s čelem hluboko svislým, s rukama na zádech, mumlaje nesrozumitelná slova. Zahloubával se také do neprávnického oddělení své knihovny a stával se horlivým čtenářem veršů a krásné prosy. Časem pak proslehovalo jako světelný paprsek tajemným tím konáním polonahlas pronešené slovo: „Vlasta“ neb jiné podobné jméno ženské. Již chápeš zajisté všechno. Z počátku neměl šéf ještě velkých obtíží. Prvorozené dostalo se krásného jména Božena, za ní následovaly: Olga, Ludmila, Zděnka, Milada — ale při šesté ocitil se již nomenklator v rozpacích. Náhodou dostal se mu však pod ruku Máchův „Máj“ a po přečtení prvních stránek vydralo se mu z úst vítězoslavné: Jarmilo! Jarmilo! Jarmilo!

A za poetickou Jarmilou stala se ta květena jmen již dosti divokou. Chocholoušek zavinil Jiřinu, Antal Stašek má na svědomí Bělu

a nebýti rázného odporu koncipientova, honosila by se poslední oblíbeným almanahovým názvem Zora. Tak ji pojmenoval šéf ze zoufalství Pravoslavou.

Avšak zprávu o těchto názvoslovných trampotách čerpám jen z podání kancelářských. Když jsem k dru. Kalinovi do praxe vstoupil, chodíval již na procházku s celou stupnicí dívčích bytostí, prodlužujících se zvolna od malé Pravoslavy až k veliké Boženě jako stébla v pastýřských moldánkách.

Ba, za tím dívčím vojem viděl jsi už také ozdobný dětský vozík, z jehož hedbávných záclon vyzírala růžová tvářinka — mužského potomka páně doktorova. Ano, tomuto přibyl konečně k devíti Musám též Apollo a byl — rozumí se — uvítán s vytržením, jaké vzbuzuje právě jen příchod božského hosta.

Jeho jmeno nezpůsobilo žádných starostí; bylo mu již dávno předurčeno, jakožto plod úvah nejpečlivějších. Znělo prostě: Jan. A kdykoli se někdo blaženého otce tázal, je-li to Jan Nepomucký, či Křtitel, či Evangelista, či jiný, přiklonil se vždy s úsměvem k uchu tázačovu a zacláněje si nadto ústa rozestřenou dlaní, zašeptal, že to bylo slyšet až za druhé dvéře: „Žižka".

Ano, Jan Žižka. Pochybuji, že byl tak zapsán do matriky, ale v duchu přidělil mu doktor jistě jmenovaného patrona, s pevným přesvědčením, že by slavný vůdce Táborů ničeho nenamítal proti takovému soujmenovci.

V kanceláři však ujalo se pro malého Jana Pravoslavoviče příjmí Napoleon. Povstalo odtud, že dr. Kalina, nadšený ctitel velikého Korsikána, asi desátý den po narození svého prince v jeho čele a pohledu jakýs geniální napoleonský výraz spozoroval a toto své pozorování kancelářskému personálu nezatajil.

Jan Ž. Kalina byl v době, kdy jsem ho poznal, velmi slušná osobička boubelatých tváří, něžného, málo vyhrnutého nosu a jasných, poněkud udiveně ztrnulých a vypoulených očí. Obličeji tomu výborně slušel háčkovaný sněhobílý čepeček, z jehož krajkové obruby, protažené blankytnou pentlí, spadal do vysokého čela chomáček světlého vlasu. Postavu jeho půvabně ovíjela sněhobílá peřinka, přepásaná růžovým povijanem. Z její varhánkové obruby vyzírala zdravě červená tvářička jako svěží poupě růžové z papírových krajek.

Divíš se asi, že líčím tuto něžnou bytost s takovou epickou zevrubností.

Nuže věz, že líčím budoucího mesiáše našeho národa; není sice posud rozhodnuto, v jakém směru zasáhne do dějin lidstva, zda jako světohybný reformátor společenský, či jako veliký státník, či jako geniální válečník, vynikající nad Žižku a Napoleona — a to poslední zdá se pravděpodobným vzhledem k časné zálibě, kterou jevil malý Jan v olověných vojácích, dřevěných palaších a jiném bitevním náčiní — ale jisto jest, že smíme se nadíti do něho věcí velkolepých. Dr. Kalina je o tom přesvědčen a dr. Kalina se — jak důrazně tvrdívá — nikdy nemýlí.

Mimo to hrál také něžný Napoleon v mých životních osudech vynikající úlohu a to jest, o čem ti právě chci vypravovat.

Zmínil jsem se již o hlavičce, která mi nevědomky oslazovala trpké kancelářské zaměstnání. Hned jak se mi lehounká ta podoba objevila poprvé, v zahradě tehdáž zasněžené, s lahodnou červení mrazu na lících, obklopena cukrovou spletí omrzlých větviček a bělostnými třásněmi jíní, svěží obrázek jarní v zimním rámci: v tu chvíli hned zdála se mi vílou z onoho vzdušného světa, z něhož jsem byl nedávno vyhnán do hrubé skutečnosti. V jejím průvodu vracel jsem se tam zase. V báji beduinské vynořuje se před Antarou uprostřed pouště kouzelné vzdušné město, oslňuje ho čarovnou svojí nádherou jako by utkanou z nachu a zlata jitřních oblaků a když tam Antara vstupuje do třpytného paláce, nalézá v něm divokrásnou kněžku duchů; takto míhalo se přede mnou uprostřed kancelářského suchopáru báječné sídlo mého blouznění a často, pustiv uzdu oři fantasie, přimknuv oči, vjížděl jsem do něho k milé, malé kněžně svých snů.

Byla to tedy láska úplně vzdušná, o níž neměl ani předmět její nejmenšího tušení. Pomyšlení na skutečnou „známosť“ nepřišlo mi ani ve snách. Vždyť nebyl jsem ničím ve světě, aniž jsem na to pomýšlel, že se kdy něčím stanu.

Zpočátku zapřádal se mnou šéf rád právnické rozhovory, odporučoval mi pomůcky ke studiím a vyptával se, kdy už zakousnu do trpkého jablíčka zkoušky; narážel na zvýšení služného, až se stanu způsobilým k substitucí; ba dostávalo se mi dokonce cti, že jsem býval s koncipientem přibírán do consilia o spletenějších případech, ovšem více jen pro mé povzbuzení a především, abych se obdivovati mohl právnickému důmyslu šéfovu. Ale snad zpozoroval, že nemám smyslu pro vznešenou krásu Themidy; snad omrzelo jej marné poptávání po zkoušce; snad ztratil nadobro víru v mou hvězdu právnickou — buď jak buď, ustupoval jsem více a více do pozadí a ztratil se v něm naposled úplně. Consilia konala se již beze mne, šéf přestal se mnou mluviti o zákonech a zkouškách a pak lišilo mne od ostatních mundantů již jen milostivé oslovení: kollego! Avšak i to kollego! stávalo se matnějším a nezřetelnějším, kradlo se plašeji přes neochotné rty, až zaniklo docela. Stal jsem se pouhým panem Benešem, pouhým jmenem beze všeho významu. Dr. Kalina uvykl si patrně již považovati mne za existenci ztracenou.

Sám hubený, vyčouhlý sollicitátor, který vypadal jako vtělená exekuční žádost, shlížel na mne pohrdlivě. Ba, klesl jsem vážností až i pod mundanty. Ti opisovali alespoň správně, kdežto v mých opisech vyskytovaly se každou chvíli poklesky, svědčící o báječné roztržitosti. Jeden takový poklesek uvedl mne do rozpaků zvláště traplivých. Kdysi vyřítil se totiž dr. Kalina ze svého oddělení, máchaje prudce stejnopisem žaloby, kterou jsem před chvílí opsal.

„Pane Beneši! Pane Beneši!“ volal zlověstně. „To již přesahuje všecky meze. Na koho je žaloba Bubníkova?“

„Na Barboru Hubáčkovou,“ odpověděl jsem ve zlé předtuše.

„Inu ovšem! Na Barboru a nikoli na Jarmilu! Toť hrozné! Jarmila a Hubáčková — sám bůh ví, kde se vám namátlo takové spřežení! Snad jste dokonce nemyslil na mou Jarmilku?“

A důtka šéfova dozněla v bouřlivém smíchu, do něhož ochotně vpadl kancelářský personál s koncipientem v čele. Jen vtělená exekuční žádost, která byla smíchu naprosto nepřístupna, vrhala na mne přes kalné brejle pohledy jedovaté škodolibosti.

Já tu seděl zdrcen, s planoucím ruměncem na tvářích; šéfovi ovšem ani z daleka nenapadlo, že by tato červeň měla původ v něčem jiném nežli ve studu pro spáchaný poklesek.

Ostatně, má tehdejší vzdušná láska nebyla ani s to, aby vzbudila otcovské znepokojení. Avšak přišel čas, kdy začala přece nabývati hmotnější tvářnosti. Přiletělo jaro a Jarmila, věrna svému jménu, prodlévala ráda v zahradě, jejíž větve nyní zářily vonným sněhem květovým. Při tom stávalo se leckdy, že se naše zraky setkaly. Každé takové setkání bylo pro mne událostí. Vždy zářily mi pak dlouho ještě do duše ty dvě veliké krásné hvězdy, svítící ze snivého stínu dlouhých černých řas.

Pak sblížili jsme se ještě více. Nadcházel jsem si ze svého předměstského obydlí do kanceláře zadním vchodem domu okolo zahrady a přes dvůr. Za krásného květnového jitra kráčím tak podél prostého plotu zahrady, když v tom zvonivý hlas a smích zavábí můj pohled na skupení, které rázem zastavilo můj krok a pobídlo mé srdce v rychlejší tepot. Mezerou spletených větví, hustě obsypaných bělorůžovým květem, vykláněla se přes plot smavá tvář Jarmily, držící v loktech malého Jana. Děcko třepetalo netrpělivě ručkama a dívka smála se mu a chlácholila je — na cestě přede mnou leželo čerstvě utržené poupě růžové, jež patrně děcku přes plot vyhnutému z ručky vypadlo. Pozdravil jsem mlčky a zdvihnuv poupě, podával jsem je roběti, které se ho radostně zmocnilo neobratnými ručkami. Uzardělá dívka naklonila ke mně hlavu a zašeptala: „Děkuji, pane Beneši!“

Nepromluviv slova, odešel jsem s nejapnou poklonou.

Tento nepatrný výstup zdál se mi ohromným krokem ku předu. Myšlenky mé zaměstnávaly se dlouho každou jeho podrobností. Její oko laskavě na mně prodlelo, mé nehodné jméno zachvělo se na jejích rtech, její hlavinka zabývala se chvíli mou nicotnou osobností!

Ještě několikrát opakovaly se podobné hluché výjevy, ba jednou vyměnili jsme již několik slov o krásné povětrnosti; ale další styky byly přetrženy náhlým jejím odjezdem. Vyžádala si jí nějaká teta v Praze. Zbyla mi tu opět jen vzdušná Jarmila mých snů.

Malý Jan rozvíjel se způsobem podivuhodným. Ve všem jeho dětském konání obrážela se již genialnost. Dr. Kalina přinášel každou chvíli do kanceláře bulletin o nějakém překvapujícím pokroku svého miláčka. Zázračné dítě říkalo již „tata“, tahalo chůvu za vlasy a dostání zoubku bylo mu pravou hračkou. Šéf přinášel ku podivu zhusta zvěsť o novém obohacení dásní synáčkových a činil to vždy s tváří vítězoslavnou, s jakou as šťastný digger soudruhům svým oznamuje nález nového diamantu. Pedant sollicitator označoval každé takové sdělení doktorovo čárkou a ohlásil nám po čase, že má náš něžný hrdina v ústech již dvakráte tolik perliček, kolik zubů mívá každý odrostlý obyčejný smrtelník.

A což když po čase malý Napoleon vykonal svůj první vítězný pochod od kamen k pohovce! Ne, nebudu ti líčit jeho další dráhu hrdinskou — byla by toho celá kronika. Povím jen, že se jednou — dr. Kalina byl právě u soudu — zlehka otevřely dvéře kanceláře a před námi stanul v plné slávě ten, kterého jsme dosud znali jen z ód a legend otcovských. Na kučeravé hlavě seděl s genialní nedbalostí papírový klobouk generálský, tělo halila pouze bílá košile, prsa zdobil nějaký perníkový řád a nožky objímaly dřevěnou brůnu s červenýma očima a bohatou zcuchanou hřívou. Prst jeho spočíval v ústech a veliké oči rozhlížely se bádavě po kanceláři.

Hubený sollicitator, přenášeje svou podlízavost vůči šéfovi i na jeho rozence, přiblížil se k němu s rozestřenou náručí a vnutil na suchopárnou tvář všechnu laskavosť, která se tajila v pergaménových jejích záhybech. Nebylo jí patrně mnoho; neboť děcko uteklo se před ním s pláčem a křikem na můj klín. Od té chvíle navštěvoval mne hošík častěji a přilnul ke mně zvláštní náklonností. A také já mazlil jsem se s děckem rád, ač mnohý z polibků, které jsem vtiskl na buclatou jeho tvář, určen byl v duchu vlastně vzdálené jeho sestře.

Tato vrátila se konečně z Prahy. Bylo právě opět jaro a zahrada v plném květu. Krátce po svém příjezdu vyšla si tam v průvodu jedné sestry. Postava její, objatá vkusným hedbávným šatem, zdála se mi vyšší, rozvilejší. A když otvírala vrátka, obrátila obličej náhle k oknu kanceláře, pohledla na mne a pokynula mi na pozdrav hlavinkou, hluboce uzardělá. Ale než mi bylo možno poděkovati stejným způsobem, kráčela již dále za sestrou. Nechtěla patrně, aby tato zpozorovala naše němé uvítání. Pohlížela jen časem za hovoru kradmo ve stranu, odkud jsem u vytržení stíhal každý její pohyb. Zdála se mi ještě stokrát krásnější nežli dříve.

Po kanceláři nešel jsem domů, nýbrž honil se za svými myšlenkami v polích a lesích. Za soumraku vracel jsem se teprve do předměstí; ale daleká zacházka uvedla mne opět k zahradě doktorově a to k zadní odlehlé její části, která byla trochu zdivočilá. Květoucí houští prolézalo v nevázané volnosti rezavou železnou mříží, již protkány byly mezery mezi starými zděnými pilíři, nesoucími na hlavách zvětralé divné vázy a kusé sošky podivně skroucených andílků. Byl to patrně zbytek starší ohrady sadu z předešlého století. Ve středu ohrady té zachoval se také ještě zahradní domek, vystavěný ve vkusu téhož věku a krytý křivolakou šindelovou střechou. Před zadními jeho dveřmi nalezal se výstupek, ohražený v předu kamenným, pěkně prolamovaným zábradlím, v jehož obou rozích stáli zkomolení omšení amorkové s napřaženými luky bez tětiv a s prázdnými toulci. Od toho výstupku rozcházely se na obě strany stupně se stejným zábradlím a schylovaly se od polovice své cesty opět k sobě; dole končilo jejich zábradlí dvěma kamennými, na vrchu svém zvětralou vázou okrášlenými pilířky, které spojovala rezavá mřížová vrátka, ostatně stále otevřená. Okolí zahrady bylo na této straně pusté: zarostlý to břeh tiché říčky s mohutnými olšemi, pod nimiž jen zřídka sedal některý měštěnín, oddávající se rybářskému sportu. —

V tu chvíli nebylo zde človíčka. S tlukoucím srdcem blížil jsem se k zahradě. Tušení mi pravilo, že zde někde zahlédnu podobu, která se před mým duševním okem vznášela po celou cestu. A neklamalo mne. Dvéře zahradního domku byly otevřeny a na výstupku stála Jarmila, opřena lokty o kamenné zábradlí mezi amorky a kladouc zadumaný obličej na hebké dlaně. Oči její hleděly mezerami olší snivé do hasnoucí večerní záplavy.

Zdvihla se náhle. Spatřila mne. Bezděky stanul jsem a strhnul klobouk s hlavy; ona se rozpačitě uklonila. Chvíli stál jsem tak beze slova; pak vyhrklo z mých rtů: „Užíváte krásného večera, slečno?“

Za chvilku teprve odpověděla trhaně: „Ano — jest opravdu krásný večer — v Praze musela jsem si odříci požitků takových — jaká to nádhera barev tam na obzoru — i vycházející měsíc zapýřil se v ní lehce, že vypadá jako srp rubínový —“

„Ah, i měsíc vidíte?“

„Ano, odtuď jest ho viděti — hleďte tam stranou, mezi olšemi — ale musíte sem nahoru.“

Můžeš si představit, s jakými city jsem vyhověl tomu vyzvání. Vystoupil jsem k ní na výstupek a pohleděl v tu stranu, kam ukazovala něžným prstem.

„Vskutku — jaká krása! — —“ šeptal jsem bezděky, stěží dýchaje.

A pak jsme umlkli oba. Stáli jsme těsně vedle sebe, pohlížejíce němě na blednoucí nach večerních oblaků. Na výstupku bylo již temno. Neviděl jsem rysů její tváře; slyšel jsem pouze neklidný její dech a domníval se, že postřehuju lehké záchvěvy jejích ňader. Jemně uchopil jsem hebkou ručku; zůstala třesoucí se v ruce mojí. Sklonil jsem k té ručce obličej, líbal ji vášnivě — dívka povzdechla z hluboka — — V tom ozval se v zahradě šelest a mžikem ulétla mi ručka, Jarmila vskočila do zahradního domku a zavřela za sebou spěšně dvéře. Klíč zaskřípal v zámku a já se potácel jako zmámen dolů po zvětralých stupních.

Ó, tajná lásko! O tolik rozkošnější milosti světu zjevné, o kolik vábnější je nedotýkaný, nevídaný květ v šeré hloubi pralesa nad růži sadu, již vídá tisíc očí, jejíž luzný pel setříti může sterá ruka! — Odpusť mi, příteli, tento sentimentální výlev — procítilť jsem v té tajné lásce s Jarmilou nejslastnější chvíle života. Již vyměňovaly si oči naše kalným oknem kanceláře a mezerami květných haluzí zahradních sladké vzkazy, již dotýkaly se přeletem na šeré chodbě ruce naše a večer spočinula ona mnohdy celá v mém vroucím objetí, opětovala mé žhavé polibky a snoubila s mými své sladké vzdechy, zmatená slova milosti. Zadní dvéře zahradního domku staly se branou mého tajného edenu. Pouze jeden z amorků na kamenném zábradlí byl důvěrníkem naší lásky. Jak často psával jsem pod kancelářskou vignettu na blankytný list se zlatou ořízkou, místo dopisu některému vzácnějšímu mandantu, blouznivé psaníčko, které pak pokradmu zapadalo v omšený toulec smavého bůžka, odkuď jsem před tím vytáhl podobnou střelu papírovou, určenou pro mé srdce rukou důvtipné milenky!

Milovali jsme se ve své rokokové skrýši žhavě a přec nevinně, blouznivě, bez myšlenky na ostatní svět a na budoucnost. — —

Přiblížil se svátek dra. Kaliny. Slavíval se vždy důstojně, s ustálenými obřady. Oslavenec nepřicházel v tento den do kanceláře; za to ubíral se kancelář in corpore po ránu nahoru do jeho bytu, aby mu přednesl své blahopřání; šéf býval radostně pohnut a bavíval se blahosklonně s celým personálem při bohaté snídani.

Pro tentokrát vymyslil jsem s Jarmilou pro starého pána zvláštní překvapení.

Malý Jan jevil vskutku na svůj věk neobyčejné schopnosti. Při jedné návštěvě jeho v kanceláři ukazoval jsem mu pro zábavu písmenky. Chápal s podivuhodnou rychlostí. Jindy pokračoval jsem v této užitečné zábavě a za krátko se stalo, že vtipný žáček přemohl hravě nejtrudnější začátky slabikáře. Uměl slabikovati, ba jaks taks i čmárati snadnější písmenky. Na tomto základě zosnovali jsme s Jarmilou svůj plán. Zbožňovaný synáček měl přečísti otci k svátku u přítomnosti hostí vlastní rukou psané, krátké blahopřání. Ale jednu časť programu jsme na konec vypustili. Když totiž nastávající písmák navzdor mé pomoci pokazil svými klikyháky pět čistých listů, napsal jsem na pátý krátké blahopřání sám. Však bude radosť otcova dosti veliká, až se zableskne syn před shromážděním hostů netušenou čtenářskou zručností, ve věku, kdy bývá jiným dětem *o* ještě právě tak nepochopitelným tajemstvím jaho kruh věčnosti!

Den slavný nadešel. Personál seděl již důstojně za bohatou snídaní a šéf bavil se právě s koncipientem anekdotami z let studentských — že mám také já studentské upomínky, kleslo již dávno v zapomenutí —, když se tu zlehka otevřely dvéře pokoje a práh překročil, veden Jarmilou, náš malý Napoleon, vyšňořen zbrusu novým sametovým oděvem, s mohutnou kyticí v jedné a s jakýmsi papírem v druhé ručce.

„Ah také ty!“ zvolal mu otec laskavě vstříc, obrátiv se k němu s lenoškou a vztahuje ruku po kytici. „No, to je pěkné! A co pak máš tady v druhé ruce?“

„Nese ti přání,“ odpověděla za bratříčka Jarmila, klopíc v ostychu před shromážděním oči. „Napsati je posud nedovedl, ale přečte ti je.“

„Přečte?“ zvolal užaslý šéf. „Což umí čísti?“

„Umí trochu.“

„A kde se tomu pro bůh naučil?“

„U pana Beneše,“ odpověděl teď sám hošík.

„Vskutku, pane kollego?“ a šéf obrátil se ke mně, sedícímu skromně pod mundanty u konce stolu, s tázavým a zároveň laskavým pohledem.

Vysvětlil jsem krátce celou věc.

„Ale toť zázrak! Hotový zázrak!“ jásal šéf, prohlížeje si řadou tváře společnosti, které se vesměs nutily u výraz nadšeného obdivu. „V tomto věku! Nikdy jsem neslyšel o podobném nadání. Tímto způsobem dospěje za rok, možná, k logarithmickým tabulkám!“

Na to vzal hocha do náruče. „Ale státi při tom nemusíš; bude to asi trochu déle trvati,“ pravil něžně a posadil gratulanta do dětské sesličky, kterou úslužný sollicitátor hbitě přistavil k čelu tabule.

Doktor pohlížel jako u vytržení střídavě na nás a na synáčka, jak rozestírá zvolna před sebou blankytný list se zlatou ořízkou a jak nad ním kloní kučeravou hlavinku. Srdce otcovské překypělo. Šéf začal mžourati očima, pak zalesklo se mu cosi mezi řasami a konečně splynuly třpytné krůpěje na jeho líce. Pohřížil se hluboko do jakés blažené dumy.

Hoch začal slabikovat: „M-m-mi-le-ná-"

„—ý! Milený!" opravil jsem tiše, hroze mu lehounko prstem.

„Nevyrušujte ho," pravil doktor, vytrhnuv se na okamžik ze svého snění. „Však se opraví sám."

Jeník zadíval se upjatě do listu a po chvilce opakoval rozhodně: „Mi-le-ná" a pak přeslabikoval: „Jar-mi-lo!"

Mně jakoby nůž byl zajel do prsou. Vytřeštil jsem na hocha leknutím oči a pohnul sebou, abych k němu přiskočil a vytrhl mu z ruky osudný list. Ale v příštím okamžiku zasvitlo mi poznání, že bych si tím hrubě nepomohl. Jarmila mohla by tak učiniti pod záminkou, že mu podala omylem psaní některé přítelkyně. Ale Jarmila odešla z rozkazu otcova pro jakýsi pamlsek, jímž hodlal obdařiti malého gratulanta. Byl jsem v tom okamžiku jistě bílý jako stěna.

Ostatní pohledli na sebe udiveně. Jen šéf zapřádal se hlouběji do svého blahého snu.

Objevila se mi celá hrůza nastávající chvíle. Strašné přehmátnutí! Místo listu s blahopřáním — papír byl arci stejný, písmo také —

A skutečně přeslabikoval hoch následující řádky:

Milená Jarmilo!

Vyjdeš mi dnes, má zlatá hvězdičko? Proč byl toulec prázdný? Budu dychtivě očekávati, brzo-li zaskřipnou — o, sladký skřipot! — dvéře našeho milého zahradního domku, brána mého ráje.

Tvůj Bořivoj."

Účinek této gratulace na posluchače byl ovšem nesmírný. Pohlíželi s úžasem, pak s úsměvem, čím dále nezbednějším, na slabikující děcko, na sebe, na zamyšleného šéfa, který patrně slyšel, ale nerozuměl. Kochal se v líbezném zvuku drahého hlasu, nevnímaje obsah jeho namahavé četby. Byl příliš zahloubán do svých krásných snů.

Při slově „Bořivoj" soustředily se pohledy všech na mé ubohé osobě. Vždyť nemohlo být pochybnosti o pisateli divné gratulace. Jsem snad jediný Bořivoj v Čechách. Zdrcen sklopil jsem hlavu, oči; ale v ucho zněl mi pracně přitlumený smích sousedů a upíří zraky vyzáblého sollicitátora, pronikajíce i semčenými víčky mých očí, vpíjely se mi ukrutně až do hlubin duše.

Mé sladké tajemství takto rázem vytrženo z tichého úkrytu, na pranýř postaveno před ty pošklebné diváky, na pospas vydáno jim a celému městu!

Také šéfa probudil konečně osudný „Bořivoj" a zvláštní ruch kolem stolu ze sladkého snění. Trhnul sebou, vstal, vzal Jeníkovi papír z ruky a přelétl jej spěšně zrakem. Četl znovu, bledl a červeněl, lístek třásl se mu v rukou a na tváři střídaly se úžas, hněv, stud, trapná rozpa-

čitost. Posléze smáčkl papír v pěsti a upřel na mne strašlivý, zničující pohled . . .

Na štěstí dal se v tom hošík, trpce sklamaný ve svých nadějích v pochvaly a laskavosti otcovy, do vřískavého pláče. Otec vzal jej do náručí a toho okamžiku použili hosté, cítíce dobře nesnadnosť situace, aby se poroučeli s němou poklonou a naprosto nezdařeným výrazem vážné uctivosti.

Jenom já pomeškal jsem u dveří. Chtěl jsem raději hned podstoupiti pokutu, která mne beztoho nemine, nežli snášeti napřed posměch soudruhů z kanceláře.

Vskutku pokynul mi doktor Kalina hrozebně, abych zůstal, a zavřev na klíč dvéře za chotí, která přichvátala pro plačící děcko, dal se bez prodlení do mne.

Můžeš si pomyslit, jaká bouře se snesla nad mou hlavou. Ničemný svůdce jeho dcery! Nešlechetník, který zničil její jméno a vydal jeho rodinu na pošklcb celému městu! Pokrytec! Nevděčník! Výpověď z kanceláře, na hodinu! Travič domácího štěstí! — takové a podobné blesky sršely z úst dra. Kaliny, jenž při tom pobíhal jako šílený komnatou.

Po dlouhé teprve době mohl jsem, stále přerýván jeho hromováním, poukázati na svou upřímnou lásku, na svá studia, na možnosť, že se brzy domohu slušného postavení — —

„Ah, postavení!“ láteřil opět doktor. „Ničím nebudete! Právnického ducha nemáte v sobě jiskru. Jste úplně nepraktický, zbrklý člověk. Stanete se leda potřeštěným veršotepcem . . . .“

Jeho proroctví se, jak víš, nesplnilo. Láska přemohla i poesii, zvítězila i nad mou nechutí k bohyni, jejíž zažloutlou sošku chovám tamhle jako část výbavy ženiny. Ale prach již neváží — smeták mé Jarmily je až příliš svědomitý. — Jsem nyní často povděčen Janovi za nevinnou zradu. Snad bych bez ní nyní ještě opisoval exekuční žádosti a vzdychaje při tom načrtával na podložku krásnou dívčí hlavinku . . . Milý Jan! Jest nyní už strýčkem, ale Napoleonem se asi nestane — spíše můj Vašíček . . .“

Dagmar.

Báseň

od

Svatopluka Čecha.

I. Hra o nevěstu.

Slunka jarní lesky širých oken řadou
na podlahy mramor pestré záře kladou,
mihotavé stíny tabul umně tkaných
ze skel různé barvy, drobných, šestihranných.
V čele síně skví se drahé křeslo dvojí;
před jedním král český v říze zlaté stojí,
jako jitřní slunce v nachu červánkovém
září pod purpurným baldachýnu krovem.
Vedle něho hojnou stříbrohlavu řásou
královna se třpytí snivé luny krásou.
Jak les kmenů statných páni s jedné strany,
jak sad květů luzných s druhé paní, panny.

Před tím sborem slavným nízko sklání čela
poslů říše dánské četa pestroskvělá.

V čele jich pan Strange Ebbesön se jeví,
hladkých mravů dvorných, krásy málem děví;
po skráních mu plynou vlny rusých vlasů
na kabátec drahý s dýkou skvostnou v pasu,
s měkkou sobolinou na řasnatém lemu.
Mladistvý pan Limbak na pravici jemu,
Oluf Lykke v levo ruce s lesklým kovem
kříží na krunýři z šupin ocelovém;
Albert z Eskildsö tu moudrým okem vzhlíží,
tučný Petr Globe křiví páteř stíží,
vážně Petr biskup obličej tu kloní
velebný, kol něhož vlasů sníh se roní
s bílým vousem na hruď, z pod infule skvělé,
do níž z perel křížek vetkán přeuměle.

Mluví teď pan Strange ozdobně a hladce:

„Valdemar, král mocný velké říše dánské,
posílá nás k tobě, slavný Čechů vládce.
Jemu poddáno vše plémě seveřanské;
ostrovů roj valný v jeho žezla stínu
jako smaragd hojný v moře siném klínu
kyprou lučin zeleň v jezer tichých jase
zrcadlí, kde nivou tučný skot se pase.

Kolem chatek šťastných chrustí klasy zlaté,
sledí stříbrem blýská moře přebohaté.
Do přístavů čilých ze všech konců světa
množství bělokřídlých korábů se sletá
jak bělásků s cizích zemí zlatým pelem.
Pyšná květou města. Kláštery a chrámy
k nebi velebným se vypínají čelem.
Boží jsme my vojsko a bůh válčí s námi:
Nad Volyní kleslou víry slunko jasné
do pohanské chmůry blahodějně svítá,
nad Arkony rumem kříže břevno svaté
zatknuto je v padlé témě Svantovíta.
V šírošírém kruhu, kde břeh slávský zmývá
Baltu ohromného vlna stříbrosivá,
poddány nám hojné Polabanů kmeny,
ba, i Němců kraje Dánům podrobeny.
Už i Čudům divým král náš mocný chystá
na šíj urputnou jho sladké Jesu Krista.
K jeho slovu hrdin bez počtu se řítí
svatý kříž, čest dánskou uhájit svou krví;
tisíc lodí letí na kyn jeho brvy
v ozbrojení hrozném, mořští draci lítí.
Strašný nepříteli, milostným je doma:
jako vlídný otec k lidu svému shlíží
a med laskavosti kane jeho rtoma,
moudrý jeho zákon zlosyna jen tíží.

Ale cit, jenž — bohem v srdce štěpen muži —
k líbeznosti ženské sílu jeho táhne,
krále schvátil touhou po milostné druži
a lid jeho vlídné po mateři práhne.
Pátravý hled jeho koruny tvé lesky
v dálku přivábily, v rozkošný kraj český,
kde kmen Přemyslovců z šerých věků klínu
vypíná se mocně slávy na výsluní —
A hle! fialinka, skrytá v jeho stínu,
lahodou své krásy, cností libou vůní
zajala mu srdce; o ní mluví stále,
jmeno její šeptá, kloně snivé hledy
v umný štětce výtvor, její stín to bledý,
a zpěv skaldů budí k její pouze chvále.
Jeho jmenem tobě, slavný Čechů králi,
královno ty jasná, pozdrav nesem z dáli,
na kolenou prosbu vznášejíce vroucí:
Vložte v jeho ruce perlu přežádoucí,
Margaritu kněžnu, světlou svoji dceru.
Zaplesá s ním všecek národ na severu!

Jako snoubí svlačce květnatého zdoba
mohutné dva kmeny přes tok dravé vody:
tak přes živel zbujný, který tiskne oba,
tento sňatek spojí vznešené dva rody,
národy dva mocné družby poutem sváže
ke zdaru jich obou, svatého i kříže!“

Zaševelil vánek v pyšných kmenů lese,
ale dél se sadem vábných květů nese:
schylují se k sobě hlavy lepolící
s vínky skvoucích perel v jasné, temné kštici,
čile oko s okem, dlaň se střetá s dlaní;
tak ruch jemný vane sborem panen, paní
po Dánově řeči. Vsak ni šepot kolem
neozval se z pestrých tlumů pod prestolem
a všech zraky posléz ku králi se pjaly,
jehož rtové Dánům tak se odezvali:

„Vítáni nám buďte, vzácní vyslancové
krále, jenžto předním na severu slove.
Žádost, již nám zjevil nyní vaším retem
a dřív listu blanou, vroucí tužby plnou,
srdce otcovské nám blahým jímá vznětem.
Známo nám, jak slavnou bitvou nesčíslnou
dánské moci záře s víry spasným svitem
rozlila se v baltském kraji rozložitém.
A ztuď sahá vládce, jehož jasné čelo
s leskem koruny zář cnosti vzácných nosí,
po kvítku, jež na pni našem otevřelo
kalíšek svůj bílý, plný nebes rosy,
ale skrytý cudně, zkvetlý v našem klínč,
však ne v lescích trůnu, v jeho pouze stíně!
Hodna prestolu jest, díme s pýchou blahou,
ač lesk zemské slávy nevábí jí zraky
a duch její dávno zbožnou tíhne snahou
k jiné nesmrtelné záři nad oblaky;
mněli jsme, že prchne ze světského ruchu
jak do hnízda ptáček bouří zaplašený
pod řeholní závoj, mezi svaté stěny,
že tam bude, v rajskou pohřížena tuchu,
modlitbami vzlétat k nohám Spasitele
za náš kraj i národ, za člověčtvo celé.

Nuže, jinam vzácné poselstvo jí kyne
a dá bůh, že poupě k taji skromně lnoucí
v růži královskou se čárně porozvine
na výsluní moci, dechem lásky vroucí.

Však dřív poznejte ji; štětec mnohdy klame
a vždy obraz mrtvou podobu jen skýtá,
pouhý odlesk vnější; v živé tváři samé
teprv celá, pravá podstata se čítá.
Po bezduché malbě, po cizinců chvále
dotuď znáte ji; ať nyní živa věstí,
vašeho-li hodna vznešeného krále,
svítá-li zrak její Dánsku hvězdou štěstí.
My pak v rodinnou se uchýlíme radu,
zbádáme, kam dceři duch i srdce měří,
vznesem' hled ku krále nejvyššího hradu:
ten snad posléz tajným vnuknutím nám svěří,
jaké rozhodnutí pravou jesti drahou
za Markéty naší budoucností blahou.

Protož odkladu nám kratičkého přejte;
v našem hradě pak, jenž nyní vaším hradem,
hostinnosti naší volně užívejte.
Černíne náš milý, na tvá bedra kladem'
sladké břímě péče o milené hosti.
Pilně dbej, ať u nás v ničem nepohřeší
pohodlí a potěch vlastních domácností
a též jejich lid ať hojnosti se těší.
Tabule se naší s láskou zúčastníte
a než noci černá korouhev se vztýčí,
konečné snad naše rozhodnutí zvíte,
z něhož, nebe přej, ať libě povyklíčí
nevadnoucí růže blahosti a zdaru
dceři naší, Dánsku, králi Valdemaru!“

Černín komoří tu vyšel z panstva davu,
s pozdravením vážným přidružil se k hostem.
Velebná to postať. Předků věrna mravu,
oděna je v šatě starodávném, prostém:
S vysokého těla dlouhý plášť se line
ve záhybech ladných, na rameni pravém
sepjat sponou zlatou; krátkým spodním havem
kožený pás s mečem širokým se vine;
z temné škorně svítá mnohé zlaté kvítko
a řemení zdobně obepíná lýtko.
Přes řasno až k pasu vous mu splývá bílý,
z šedin obličej září vážný, ušlechtilý,
okem jež se třpytí v juném dosud žehu
pod obrvím bílým, chomáčkem to sněhu.

Poklonivše znovu nízko svoje čela
před králem a kněžnou, vyšli zvolna hosté
za Černínem v loubí hradu leposkvělá.
Kmet je baví družně v lahodnosti prosté,

provádí je komnat čaroskvoucí řadou,
velebností chrámů, sadu libou vnadou;
všechno památné, co hrad ten v nitru chová,
okazuje, moudrá připojuje slova.

Dánové se diví staveb mohutnosti,
kráse jejich slohu, nitra jejich třpytu,
nesčíslných ozdob, skvostů čarosvitu;
a když na výstupek stařec uveď hosti,
odkud obsáhly jich překvapené zory
náhle vábný dol, jímž slavná Praha zlatá
kupila svých domů, chrámů lepé sbory,
víly vltavské jsouc pásem obepjata
širým, blankytovým, v jehož smavém jasu
smaragd ostrůvků hrál větší pro okrasu,
mocný Vyšehrad když jejich oko shlídlo
v plné velebnosti v čele sivé skály
jako králů bájných divulepé sídlo,
jasnou zeleň kolem, chlumy modré v dáli:
„Ach!“ tu mnohohlasé rozkošného žasu
tlupou pozaznělo jako jedním retem
a zrak lačný, blahým naplněný vznětem,
dlouho potápěl se v nevídanou krásu.
Ba, sám šedý biskup v nadšenosti hlasné
tvrdil: ani Veile, ani Gurre krásné,
aniž jinou stranu jeho vábné vlasti
na roveň že nelze půvabům těm klásti.

Posléz v hodovnu se za komořím brali.
Oslnil je síně přepych neskonalý:
vzácné malby stěn a drahokamy hojné
zářící v nich jako hvězdy na blankytu;
rozvěšené po nich bitev pleny zbrojné,
zlaté jilce, štíty, toulce v perel třpytu;
hladkých mramorových dlaždic pestré lesky,
sestavených vkusně v ladné arabesky.
Vesna sama hle! pro větší půvab ještě
nádheře té skytla tisíce svých dětí;
po stěnách se vinou v ladné věnců spleti,
podlaha též plna květového deště,
pestrých plna hvězdic, kalíšků a zvonců,
jejichž vůně vane do všech síně konců.

Dvořanstva tu čeká shromáždění valné,
v kožešinách drahých, kmentu, stříbře, zlatu,
v tovarech i vzácných mnohé země dalné,
v cizím různém kroji, v dědů lepém šatu.

Pavlán v síně výši jako hnízdo ptačí;
do trub tamo dlouhých, třepetného jasu,
s nichžto látky vzácné kanou za okrasu,
pištců zástup duje, co jim líce stačí;
bubenník v jich středu paličkami švihá:
jako blesk tu jedna, druhá tam se mihá
a teď obě rázem sklánějí se spolu
na dvojici kotlů břeskném ve hlaholu.
Tak sbor hudebníků plesně hosty vítá,
kolem nichž se mžikem věnec panstva splítá.
Jeden pro slov kvítka spěje k římským luhům,
dánským hovorem se druhý hostům vděčí,
jiných český pozdrav tlumočí svým druhům
Albert z Eskildsö, jsa znalý mnohých řečí.

Však již opět hlahol hudby doprovází
Přemysla, jenž s chotí do hodovny vchází.
V čele tabule s ní sedá; s pravé strany
u něho pan Strange s ostatními Dány;
za těmi pak dolů do konce až stolu
páni čeští o řad dohodli se spolu;
naproti nim dámy u královny řadou
jako dlouhý řetěz květů, různých vnadou.
Jenom po princezně, k níž jich mysli spějí,
nadarmo se zraky Dánů otáčejí.

A roj sličných pážat v zefýrovém chvatě
poletuje síní; posuňkem jim velí
podčeší a stolník; v bělorůžném šatě
na pohrudí lev jim září stříbroskvělý.
Hostů skvoucí věnec obsluhují hbitě:
Ten tam dlaní jednou vznáší ostražitě
širou mísu zlatou, smavé zraky chýle
v obrubu jí zdobnou práce ušlechtilé,
jako kejklíř lehko s ní se chvěje blíže,
spadlou k líci kadeř druhou rukou dviže;
jiný naperliv číš letmo mednou vlnou,
před hosta ji staví, rovně po kraj plnou;
takto beze zvuku, beze hlasu krouží,
jako duchové, již rekům báje slouží.
Rukávy jim dvojné, zdmuté chvatnou pílí
vlají vzadu jako křídla za motýli.

Dvorský mrav tu není poutem hovornosti;
přitlumujeť pouze hlasy hodovníků
a jen král když mluví aneb někdo z hostí,
mlkne hovor na rtu pánů, paní rtíku
jako náhlým kouzlem až do konce stolu
a vše visí na rtech jeho bez hlaholu.

Takto stromy lesa, když jím vítr vane,
v lehký snoubí šum své hlasy pomíchané,
pojednou však šepot mlkne kolem všude
a jen mocný dub tu ve vichřice dmutí
korunou svou chvějnou šumný nápěv hude,
ostatní pak stojí tiše, bez pohnutí.

Přemysl se vlídně s každým hostem baví;
vyptává se, jaký život na severe,
jaká země tvářnosť, jaké lidu mravy —
po bitvách a plavbách, orbě, lovu zvěře.
Nejeden tu volně pouští uzdu řeči:
ten, jak s chrtů smečkou stíhal zubra stopy,
až mu v mohutnou plec břitké vrazil kopí,
onen, jak se utkal s Vendy prudkou sečí
v děsné bitvě mořské pod Volyňským valem,
jiný Arkony pád líčí se zápalem.
Globe jen tu skromně mlčí; k zlaté míse
blahou tučnou tváří pilně uklání se.

Ale též pan Strange roztržitým zdá se.
Řadou paní, panen tajně rozhledá se:
jak dvě včelky pilné za květinek medem,
oči jeho po nich bloudí toužným hledem.
Ale na posledním z těchto živých květů,
na tabule konci, stavily se v letu.
Ač to nejnižší všech dvorských děvic asi
a šat její nejmíň skvostnými hrá jasy,
přec jej vábí nejvíc, jako v pestrém vínku
zakochá si pohled libou fialinku,
nech své líčko něžné skromně sklání v listy.
Její obličej tak milý, svěží, čistý
rázem popohnal mu srdce prudším tepem
a zrak dlel jak zmámen na tom zjevu lepém.
Než teď ukryla mu hlavinku tu krásnou
kytice, jež před ní z vázy zlaté strmí,
kalichů a zvonců směsí pestrou, řásnou:
vedle té pak ještě nade vzácnou krmí,
jež má útvar páva, peří rozestřené
jako skvostný vějíř duhově se klene —
obé záclonu jí neprůhlednou spřádá.
Nadarmo pan Strange v peří, květech bádá,
hlavu nazad šine, ku předu a stranou —
nepronikå clonu před milostnou pannou.

Zatím kolem něho sudba země Svaté
horlivými slovy plní rety vzňaté.
Biskup Sjaelandský tu s pražským Danielem
dojímavě touží v rozhovoru vřelém,

že ta půda drahá, jížto milost boží
každou pídi spasným posvětila činem,
ve spuštění truchlí, v ssutinách a hloží,
krutě rozdeptána divým Moslemínem;
že ten luh, kde spásu zvěstovali s hůry
nad robátkem v jeslích nebes plesné kůry,
kde bůh člověk slova pravdy věčné hlásal,
kde krev za nás cedil, smrti břímě střásal,
že hrob jeho svatý, jenž jak hvězda září
světu věřícímu z pohanské tam noci,
že ta všechna místa zpupný divoch maří,
křesťanů tam hlouček hyne bez pomoci.

O výpravách kříže dále řeč se snuje;
bývalý tu křižák čile vypravuje
o svých bojích, strastech; jiný cestu líčí,
k Jordánu již konal v říze putovničí.
Jen pan Jiřík starý, z Buzoviců kmene,
mlčky kloní líce, husto rozbrázděné
mnohých roků péčí, mnohou krutou sečí.
Poslouchá jak ve snách bohatýrů řeči,
časem rtů jen pohyb, záblesk oka praví,
že by mohl zjevit činy větší slávy.

S úsměvem naň hledí Přemysl i vece:
„Což ty, pane Jiří, sedíš beze slova?
Vždyť i tvé se křížem skvěly juné plece.
O šachu ten příběh netaj ze skromnosti.
Doufám, že zaň dojdeš chvály pánů hostí
a my rádi známé vyslechneme znova.“

Jiřík trhnul sebou, jakby střásal snění;
plaše pohleď kolem a všech vida zření
obrácené k sobě, zapýřil se málo,
však hned oko jeho směle pozaplálo,
poklonil se králi, hostů dánských řadu
a tak začal, hladě šedivou si bradu:
„Po tvé vůli, pane, rád ten příběh sdělím;
ale řeči mistrem nejsem valně skvělým,
protož, hosté vzácní, mějte shovívání:
milejší mně mečem, nežli slovem klání. —

Ano, byl jsem v zemi, jejíž seslou tváří
stopy Krista Pána zbožným očím září
nesmrtelným leskem; v zanícení němém
k zemi pad' jsem, zočiv hvězdu nad Betlemem,
na Golgotě prsť jsem líbal spásonosnou,
boží hrob jsem kropil slzí vlahou rosnou.

Byl jsem tehdáž jinoch osmnácti roků,
ale nad věk statný: po otcově boku
s českých křižáků jsem stoupal valným sborem
krále Vladislava jasným pod praporem.
S Francouzů a Němců ohromnými šiky
na východ jsme táhli; voj ten převeliký
jako řeka valil krajem šumné vlny,
z něho kmital kříže odznak nesčíslný,
nad ním praporů jak letních oblak vlálo,
oko tisíceré nadšeností plálo. —
Však — ó žel! — čím dále voj se valil k cíli,
tím víc řídnul, hynul, ztrácel jaré síly,
huben morem, hladem, šípy nebes žhavých,
zbraní, zradou láje, horší šelem dravých . . .

(Pokračování.)

ROZHLEDY
v literatuře, umění a vědě.

Česká literatura.

Co život dal. Básně Jaroslava Vrchlického. Nákladem J. Otty. Rychle, jako pod rukou čaroděje, porůstají letos kypré záhony krásného našeho písemnictví kvítím pestrých barev a sladké vůně; v řadě lepotvárných zjevů jich poutá pozornost naši ve velké míře poesie Jaroslava Vrchlického.

Nová sbírka, již máme tuto na zřeteli, dotýká se v jednotlivých svých částech veškerých vynikajících období dosavadní tvůrčí činnosti genialního básníka. Z každé té tvůrčí periody podáno zde několik rázovitých ukázek, pokud nenalezly místa v širokém řečišti hlavním, jímž razila si dráhu poesie Vrchlického v tom kterém období cykly básní sourodých. Dle těchto mezníků lze snadno sledovati cestu, po které ubíralo se tvoření básníkovo od zamlžených, ale mnohoslibných prvopočátků až do jasného uměleckého výsluní, s něhož shlíží nyní úměrný duch proslaveného pěvce. Ve knize „Co život dal“ vystupuje před naše zraky celý tajemný postup prací konaných v duševní dílně básníka po celé desítiletí, sbírka ta jest jemným výronem ducha i vůně veškeré dosavadní tvorby Jaroslava Vrchlického.

Básně „Co život dal“ roztříděny jsou dle svého vzniku a duchovního příbuzenstva v sedmero oddílů (Domácí krajiny, 1872—1882; Trochu lásky, 1879—1882; Menší kresby, 1878—1882; Mrtvým, 1875—1882; Ztracené kroky, 1875—1882; Vzpomínky z cest, 1876 až 1882 a Dvě idylly, 1882).

Motto básníkovo položené v čelo sbírky:

Bouře a mír
snění a vír
radost i žal
peklo i eden
květen i leden
co život dal —

je stručným, ale veskrze případným výrazem rozmanitosti motivů poetické nálady ve sbírce přítomné.

Bouřlivý rozruch nespokojeného nitra i hluboký kontemplativní klid, tichá, snivě jen světélkující reflexe i žhavý, vášnivý plápol milostné písně a dojemný, srdce rvoucí sten elegie: vše to rozzvučelo se ve strunách Vrchlického.

Korunou veškerých těchto prací jsou významné dvě básně nejnovějšího původu — idylly „šumavská“ a „apeninská“, — rozdílné sice obsahem i náladou, ale stejně mistrné ve svém založení i realistické kresbě, kterou načrtán jest jak tragický příběh potulného života dělnického, tak i povídka ze života vesnického faráře z Apenin. Sbírku uzavírá „Epilog“, rázu polemického, který halí se však v důstojný háv vážných reflexí, vrcholících v hlubokých verších:

očistěný, proměněný časem
se básník vždycky vrátí s jiným hlasem
a vstoupí velký v dědictví své slávy.
— — — — — — — — — — —
Svit, který nyní čelo jeho zlatí,
jejž všední život, malých vášní tření
tak často zatemňují, v ozáření
kdys důlky oční, bledou lebku holou
mu teprv zatopí svou aureolou.

O. M.

V zátiší. Básně Adolfa Heyduka. V Praze. Tiskem a nákladem J. Otty.

Opět nová, svěží kytice z kvítí, které vykouzlila druhá vesna otavského našeho slavíka! S radostným rozechvěním probíráme se knihou zpěvů Heydukových — zvučíť nám z nich vstříc tolik něžných tonů, tolik měkkých akkordů, že zdá se při čtení veršů těch, jako by vcházelo v nitro naše snivé ono jaro, které sklenulo se nad hlavou básníka v usměvavém blankytu rodinného blaha.

Veškeré písně Heydukovy, zahrnuté ve sbírce přítomné, vyrostly na tomto šťastném pomezí, zrodily se v teplém zátiší rodinného krbu, jejž založil si básník ve vzdáleném Pošumaví.

První část zpěvů Heydukových, nesoucí název „Růže v jeseni“, věnována jest milostnému zjevu, který splnil všechny básníkovy sny o štěstí, pěstiv něžnou rukou lásku básníkovu — žhavou tu růži v jeseni. Písně zde umístěné budily co ryzí skvosty erotické lyriky již při prvním svém uveřejnění v „Lumíru“ podiv radostný. Část druhá, nazvaná „Uvadlé poupě“, dává elegický výraz básníkovu hoři nad ztrátou první dcerušky Jarmilky; díl pak třetí, nadepsaný „Nový květ“, platí malé

„Lidušce“, s níž vlétl opět „zlatý paprsk světla do zachmuřené síňky“ pěvcovy. V písních těch rozepěl se Heyduk s dojemně poetickou naivností o milovaném svém děcku, jehož každé hnutí zavdává mu podnět k novým a novým vděkůplným písním. Neodolatelné kouzlo této poesie jímá nás zvláště v „Ukolébavce“, z níž kladem zde na ukázku tyto melodické verše:

„Spi, Lilo, moje zlaté dítě,
spi, již je čas,
skřivánek klidně zapad v žitě,
červánek zhas
a s blankytu již drahnou chvíli
měsíček skvoucí šípy střílí
hvězdičkám v žas.

Spi, hrdličko má jemnoperá,
pán Bůh tě chraň,
ta zář, jež v očkách se ti šerá,
plyň nad tvou skráň
a zjasni mateře tvé oči,
jež kolem šíje páž mi točí
a tiskne dlaň.

Sbírka připsána je také formelně básníkově „milé ženě Emilii“.

O. M.

Na prahu ráje. Znělky Jos. V. Sládka. V Praze. Nákladem „Lumíru“. Ve sbírce této napíná básník novou strunu spanilé své poesie. S abstraktních výšin luzného poetického snění sestupuje Sládek do tichého venkovského ovzduší, kde míhá se před ním jako „na prahu ráje“ směsice pestrých zjevů na teplém výsluní šťastného, bezstarostného života. Jednotlivé z obrázků těch vyňal básník z půvabného okolí a seřadil je v ladnou mosaiku svých písní, které roztříděny jsou ve sbírce ve tré oddílů, nesoucích názvy „O dětech a s dětmi“, „Doma“ a „Z lidu a pro lid“. Vynikající vlastností všech těchto znělek jest rázovitá kresba, úsečné, z několika toliko rysů se skládající realistické líčení při svrchovaně ideálním podkladě. Ve směru tom jest zvláště zajímavý oddíl první, obsahující drobounké, jemné obrázky z dětského života, v nichž dospívá Sládek k netušené umělecké výši ve vděčném tom genru. Dokladem toho znělky: „Děti v koupeli“, „Pohádka“, „Chocholouši“, „Malá prodavačka“, zvláště ale „Pampeliška“, z níž k potvrzení výše položené charakteristiky uvádíme tyto počáteční verše:

„Babička naše jako pampeliška
tak šedivá, jak sedí podle meze
a celé hejno dětí po ní leze,
jak s mladými když na mez vyjde myška.

A vzpomíná všem dětem na Ježíška,
jak od Prahy už k nám ho liška veze
— však jí, že už to v hlavě jako v jeze
a umře spíš, než přijede ta liška.“

Oddíl druhý zavírá v sobě drobné kresby z vesnice; miniaturní idylky, ovanuté svěžím, zdravým dechem českého venkova; sourodé s nimi znělky nalézáme i v části třetí, kde má převahu ušlechtilý ráz poesie reflexivní a dojemný zpěv vlastenecký. *O. M.*

Novely Jana Liera. Kniha prvá, Díl I. a II. Salonní bibliotéky Ottovy číslo XXIV. — Básnictví — v užším slova smyslu — nalezá v řadách mladého pokolení hojné nadšených pěstitelů a rychle sesiluje se odtud šik našich poetů novými slibnými jmeny. Stejně nelze mluviti o naší krásné próse. Zde vystupují nové platné síly mnohem řídčeji a bývají pak ovšem tím radostněji vítány od redakcí a obecenstva. S takovou radostí uvítán byl před několika málo roky Jan Lier a nyní stojí už v přední řadě pěstitelů naší belletrie. Živé a svižné vypravování, které tě rázem strhne ve své hravé vlny a unáší tě lehce proudem napínavého děje — při té hravosti a lehkosti i hloubka, síla a vzlet, jež tě dovedou rozechvět a uchvátit — delikátní kresba a svěží barvy líčení — výrazná, avšak při tom vždy umělecky ladná charakteristika — jemný nádech humoru a satiry, tendence vystupující ochotně, ale nikoli dotíravě, květnatá, uhlazená mluva a kolem všeho libý opar skutečné poesie — toť asi ve hlavních rysech literární obraz našeho autora, tedy zajisté obraz, jaký si rázem dobývá srdcí čtenářstva. Své látky váží Lier z plného proudu života, jak jej viděl a vidí kolem sebe; s obzvláštní pak zálibou kořistí z upomínek a zkušeností té doby životní, která jej seznámila se strastmi a slastmi železničních úředníků. Uvedl tím do našeho písemnictví zcela nový žánr. Kdo pročte povídky v knize Lierově obsažené (Lásky bol", „Na téže koleji", „Model", „U profilu 23", „Tré večerů", „Mefisto páté sekce", „Lipnická zábava", „Deset minut", „Vlasta", „Archeologická novelka") připojí se dojista k naší chvále a bude se s námi upřímně těšiti na další práce mladého autora. *S.*

Vánoční album Gustava Dörfla stává se, jak souditi lze z obou prvních ročníků, skutečně sbírkou vybraných literárních dárků vánočních, jež tu spisovatelstvo české podává českému obecenstvu. Lístky toho album dýší pravou náladou vánoční; ale není to sbírka jen příležitostná, nýbrž kniha ceny trvalé, obsahující namnoze práce výborné. Stačí prohlednouti seznam přispěvatelů druhého ročníku. Čteme tu jmena: Irma Geisslova, Alois Jirásek, Adolf Heyduk, Vácslav Beneš-Třebízský, Alois Škampa, V. Řezníček, Augustin Mužík, Jakub Arbes, Jan Neruda, Karolina Světlá, Jaroslav Vrchlický, J. K. Hraše, Fr. Chalupa, Gust. Dörfl, Otakar Jedlička, Fr. Doucha, Rud. Pokorný, J. L. Turnovský, Karel Kučera, Jan Lier a j. Iniciální obrázky, jež nakreslil k jednotlivým příspěvkům Frant. Bíza, jsou invencí i provedením velmi zdařilé. *S.*

Povídky a kresby Emanuela Miřiovského. Řada prvá. (Nakladatelství F. V. Hoblíka v Pardubicích.) Kniha tato tvoří druhý díl „Spisů Emanuela Miřiovského", jež zahájeny byly nedávno sbírkou jeho starších i novějších plodů básnických. V drobné této prose osvědčuje se Miřiovský jako autor, obdařený skutečným nadáním vypravovatele, bystrým okem a zralou soudností pozorovatele jenž dovede dobře vycítiti slabé stránky svého okolí a vládne po případě i pernou

satirou. Děj prací jeho je jednoduchý a téměř bez zápletek; věnujeť spisovatel píli svou výhradně jen líčení jednotlivých charakteristických postav českého venkova a prostičkým, vážným i humoristicko-satirickým výjevům, jež odehrávají se na skromném tom jevišti. Tak v novelle první kreslí nám sympathickou postavu mladého, idealního doktora a líčí nerovný zápas ušlechtilé jeho vlastenecké snahy s kalnými vlnami šosáctví. Humoreska „V Panské službě“ obsahuje tragi-komické osudy a příhody vrátného z Podhoří, jenž předsevzal si stůj co stůj navštíviti slavnost svěcení základního kamene Národního divadla a uvalil tím na se nemilosť pánovu; v episodě „pan Řeřicha“ načrtána den co den se opětující historie obmyšlené ženitby obstárlého ale dobře situovaného mládence; kresba „Okresní básník“ konečně představuje se již svým nápisem jakožto satira neunavné činnosti venkovského literarního ochotníka. — Drobotiny Miřiovského čtou se lehce a nesou na sobě svěží známky venkovského ovzduší, v němž bezprostředně vypučely. *O. M.*

1848—1866 (Rakousko v Italii). Patero vojenských novell. Napsal Pavel Albieri. Nákladem A. Reinwarta.

S upřímnou radostí uvítali jsme nedávno v kruhu pěstitelů nejmladší naší beletrie Pavla Albieriho, jehož skvělý, mnohoslibný talent vzbuzoval v nás hned na počátku poměrně krátké jeho literární dráhy naděje nejpěknější. Albieri může vším právem chlubiti se pyšným heslem „veni, vidi, vici“ — dostaloť se málokterému ze spisovatelů našich hned při prvním vystoupení přijetí tak vlídného a sympatického, jako právě jemu. Příčina rozhodného tohoto úspěchu literarního vysvětluje se jak novostí a zvláštností prací Albierových, tak i vnitřní jich hodnotou, která spočívá na solidním základě pilných a svědomitých studií. Věnovalť se Albieri s láskou a nadšením novellistickému genru, které leželo u nás dotud ladem; dobrodružný život vojenský a divoká, děsně poetická vřava válečná staly se mu domovem, ze zkrvavené půdy bojišť vypučely nejohnivější květy jeho fantasie. Ve knize právě vydané provází nás spisovatel bludištěm bojišť italských, „kde zápasili a mřeli po více než půlstoletí statisícové synů naší vlasti, kteří i v neuvědomělosti své zasluhují srdečné vzpomínky“; patero obsahem i formou lepých skladeb novelistických uvádí nám živě na paměť jednotlivé výjevy z krvavých bojů, jichž jevištěm bývaly nedozírné pláně severoitalské od let 1848 až do osudného roku 1866. *O. M.*

Příjemnou zvěst můžeme oznámiti čtenářstvu, že dr. Frant. Věnceslav Jeřábek, známý svým mistrným perem, dokončil větší literárně historickou a esthetickou práci, jež nákladem Matice české za nedlouho vyjde tiskem pod jménem: „Stará doba romantického básnictví, příspěvek k českým studiím o poesii světové.“ Jest to zevrubná studie o romantickém básnictví, jeho duchu a formách od jeho vzniku koncem asi XII. věku do počátku XVII. věku, kdy znenáhla ovládnul klassicism, kterýž pak při mohutném vývoji národním ustoupil zejména v našem věku nové době romantismu. Spisovatel líčí a osvětluje jeho první vývoj ve slovesnosti provencalské, jeho myšlenky, cykly, formy a šíření ve slovesnostech francouzské, staroněmecké, italské, španělské, anglické, české a slovanské, totiž polské a dubrovnické, jelikož v ostatních slovanských zemích s romantickým básnictvím staré doby se neshledá-

váme. Hojnými doklady seznamuje nás s jeho epickými výtvory, satyrou a dramatickým básnictvím, všude přihlížeje k poměrům časovým, historickým a politickým. Množství ukázek veršových tvoří celou anthologii. Jsou to překlady větším dílem od spisovatele samého, ve francouzské slovesnosti a italské nalézá se též množství dosud netištěných překladů Vrchlického a v anglické Sládkových. S napnutím možno čekati na vyjití díla, jež jest plodem rozsáhlé znalosti a mnoholetého studia muže, jehož předešlé práce svědčí jak o hlubokosti jeho myšlének, tak o vzletu básnickém. *J. J. T.*

Otakara Jedličky Novelety starší i novější (1864—1881.) — Salonní bibliotéky Ottovy číslo 24. — „I prostý řadový bojovník jest šťasten, může-li umříti s mužným a povznášejícím vědomím: Konal jsem v boji za Tebe, — vlasti má a lidstva svobodo svatá — dle sil svých — svoji povinnost!“ — Tato slova, která napsal Otakar Jedlička v pamětní list „Národ sobě“, mimovolně nám přišla na mysl, když jsme četli sebrané jeho povídky. Jako v onom heslu, vystupuje také zde autor skromně, bez všelikých pretensí, — cnosť to, kterou nyní často marně hledáme i tam, kde bychom jí vším právem očekávali.

Jedličkovy novelety mají svůj zvláštní, specifický ráz. Autor jejich vyniká vřelým hlubokým citem, obrážejícím se v jeho kresbách, kteréž na nás mile působí svým jemným, jímavým tónem, svou skromnou něhou. Cit onen spatřujeme i v tom, jak autor hledí na neštěstí i štěstí lidské, jak vůbec nahlíži do lidského vnitra. Jedlička jest patrně idealistou; ovšem tím nechceme říci, že by kresby jeho neměly dostatečného podkladu realného, nikoliv, ale realismus jeho je na všech stránkách ušlechtěn jemným pelem idealismu. Látky jeho novel jsou skoro napořád brány ze života venkovského, z něhož nám autor předvádí celou galerii figur rozmanitě poutavých, dotýkaje se také často prostonárodních zvyků našeho lidu. Líčení krajinářskému věnováno jest dosti místa, a také v tom jeví se vnímavá duše novelistova. Sbírka jeho prací jest pěkně složenou kyticí prostých vonných kvítků lučních a lesních, jež lahodnou harmonií jednoduchých svých barev mile poutají naše oko a připomínají nám rodné dědiny naše.

Jsouce spravedliví, chceme vytknouti také některé vady, jež jsme v této knize shledali. Přáli bychom si především, aby dialogu popřáno bylo více místa; děj postupuje tím rychleji, celek má pak více živosti a žádoucí lehkosti. Tím, že jednotlivé kresby byly pro různé časopisy psány, stalo se asi, že zejmena v popisech a štafážích naskytají se reminiscence, což arci nikterak celku neprospívá. Ovšem týká se výtka tato spíše povídek starších, od nichž se pozdější práce namnoze prospěšně liší. Také ve stavbé technické byla by žádoucí ve mnohých pracích větší jednota a pragmatismus, tak aby nebyla novela roztrhána na samé drobné rysy. — Než vady tyto značně jsou převáženy přednostmi výše vytčenými, a my je vytýkáme jen na prospěch budoucího tvoření Jedličkova, jemuž upřímně přejeme hojného zdaru.

F. V. Vykoukal.

Na ledě. Vybrané humoresky Oldřicha S. Kosteleckého. V Praze, nákladem spisovatelovým. — Na různých místech již často bylo řečeno, že se u nás dobrému humoru valně nedaří; spisovatelů neměli bychom

sice ani v tom druhu nedostatek, ale těch, kterým by toto jméno plným právem náleželo, jest pořídku. O. S. Kostelecký pěstuje humoristickou beletrii po našich časopisech již delší dobu a patří k těm nečetným povolaným, jimž od přírody samé štípen jest „na rtech smích a v srdci též“, a jimž kromě toho udělen dar tvoření uměleckého. Ze svých humoresek vybral autor třináct prací, s nimiž předstupuje jako s první samostatnou knihou svou před forum čtenářstva. Výbor byl pečlivý, a vystoupení to je tudíž jisto, pevno. Můžeme říci s dobrým svědomím, že „led“, na nějž mladý spisovatel vstupuje, jest již po všech stranách „bezpečný, solidní, hladký, a lesklý“, neboť ve knize této nemáme ničeho nesalonního, ničeho, co by zabíhalo ve trivialnost a neuhlazenost. Autor oplývá řízným, jadrným vtipem; humor jeho jest svěží, působivý, spočívá jak v dobré myšlénce, tak v účinných situacích a v obratné dikci, jíž skoro nikde neschází známka rozmarnosti, která však nikde nezabíhá v rozpustilost. Ve knize jeho shledáváme u většiny prací, jichž tu je obsaženo třináct, dobrou oekonomii technickou, která zejména vhodnými efekty dobře umí hospodařiti. Jakýsi nedostatek jeví se v tom, že některe stati nemají počátku dosti vhodného a že opakuje se tam skoro stejná fráse úvodní. Ovšem statí těchto není mnoho, a spisovatel byl by zmíněnou vadu sám odstranil, kdyby byl chtěl měniti v souborném vydání text původní. Jinak dlužno plně vyznati, že Kostelecký jest talentem rozhodným a samostatným, jemuž ani dostatečná píle nechybí; z mladých literátů našich zabírá zaslouženým právem jedno z předních míst. — S pochvalou, ku které nebývá právě pokaždé příležitost, zmiňujeme se také o tom, že Kostelecký bedlivě si hledí správnosti jazykové. Polovina výtěžku knihy této věnována jest Ústřední Matici školské; přejeme jí i proto hojného rozšíření.

F. V. Vykoukal.

Biblí k svobodě! Almanah. Uspořádali B. Molnár a Fr. Fuxa. Ročník II. Nákladem vlastním. — Kniha tendence náboženské, jak pořadatelé ve předmluvě sami vyznačují. Však mýlil by se, kdo by jí chtěl upírati cenu literární. Nalezámeť tu celou řadu dobrých příspěvků jak básnických, tak prosaických; zejména přispěli: Ad. Heyduk, O. Mokrý, Geisslova, Krásnohorská, R. Pokorný, Fr. Chalupa, Podlipská, Justin V. Prášek, J. Váňa a j. Kniha jest vhodně rozdělena na část veršovanou, na prósu zábavnou a poučnou. Z celku mile nás ovane upřímná, vřelá láska k rodnému jazyku a rodné zemi, — láska to, jež zajisté nejlepším je evangeliem na cestu ku svobodě pravé. *F. V. Vykoukal.*

Žena v písni lidu slovanského. Mosaika. Sestavil J. Dunovský. Nákladem J. Otty. Salonní bibliotéky čís. 25. — O velikém významu slovanské písně národní, jak pro básnickou literaturu naši, tak pro vědecké výzkumy v rozmanitých oborech dávno je ustálen jediný, pochvalný hlas. My Čechové nad to vzpomínáme právem i toho, jak prospěla nám píseň lidu našeho v nejtěžších ústrcích, jež bylo nám snášeti, jak působila účinně i při zachování našeho jazyka rodného. A přece dnes již té své písně dbáme čím dále, tím méně!

V prostonárodních písních slovanských obráží se jako v zrcadle veškeren veřejný, ale zvláště soukromý, rodinný život větví slovanských. Z tohoto života rodinného nakreslil nám J. Dunovský zajímavý obraz,

vylíčil nám toho života strážkyni, ba duši — ženu. Předmět sám sebou zajímavý a vděčný, který bohatstvím látky, již zvláště v této příčině ve svých písních shledáváme, značně byl podporován. Vycházeje z případného stanoviska, že veškerým životem ženiným jest láska, spisovatel rozdělil svou látku na tři hlavní díly, líče lásku k rodným, lásku pohlavní, a lásku manželskou a mateřskou. Dunovský jest osvědčeným znalcem písně prostonárodní, vybral tedy bystrým okem vše, co ku práci jeho se hodilo; provází ženu slovanskou celou drahou jejího života a ukazuje nám v písních samých pozoruhodné a zajímavé rysy její povahy. Známý výrok „zlo, tvé jméno žena jest“, — zdá se, že neplatí o ženě slovanské, zde alespoň přesvědčujeme se jen o jejích cnostech.

F. V. Vykoukal.

Šmilovského spisy výpravné. Úhrnného vydání svazek III. Nákladem Fr. Šimáčka v Praze. — Svazek tento obsahuje maloměstskou povídku „Krupař Kleofáš“, jež byla před několika roky uveřejněna v Lumíru, a román: „Za ranních červánků“, který přinesla prvně Osvěta. Obě práce vynikají známými přednostmi, jimiž slynou všecky práce Šmilovského; vidíme tu jeho zvláštní, zdravý realismus v koncepci, pravdivou kresbu v podrobnostech, případné odůvodnění psychologické, bohatství myšlénkové, formu půvabnou a při tom též děj poutavý, hlavně pak také ušlechtilý, jemný cit, který sám o sobě čtenáře hluboce dojímá. „Krupař Kleofáš“ náleží po celkovém svém rázu ke studiím karakterovým; je to pěkný typ maloměstský, který vylíčen jest neméně šťastně než „Setník Dřevnický“ a jiné práce Šmilovského z tohoto oboru. Že tu hlavní osoba není osamocena, nýbrž že provázena jest stejně zdařilými postavami pobočnými, rozumí se samo sebou.

„Za ranních červánků“ jest jedním z nejlepších původních románů, které máme z posledních dob josefinských a z prvních let našeho probuzení národního. „Ranními“ jsou tu právě červánky z časného jitra, které se koncem minulého století počalo jasniti nad krajinami českými, toho jitra, kdy nebylo ještě z plna možno říci, zda kýžené slunko vskutku vyjde, čili nic. Vždyť Dobrovský sám, — vynikající postava v této knize, ač jest nad jiné upřímnějším zastancem a milovníkem českého lidu, nedoufá pevně v jeho vzkřísení, ač právě sám uznává, že jen z lidu může nám vzejíti spása. — Karakteristika doby, o kterouž jde, dolíčena je zdařile na mnoha osobách, z nichž ledakterá zasluhovala by většího pozoru našeho. — Upřímnému čtenáři českému bude kniha tato zajisté pochoutkou. *F. V. Vykoukal.*

Vlasti a svobodě. Básně Rudolfa Pokorného. Nové rozmnožené vydání. Nákladem spisovatelovým. Minule stala se tu čestná zmínka o nových písních Pokorného, jíž zahájil souborné vydání svých veršů,— o písních lásky. Také tuto sbírku lze nazvati takto, — jsouť to písně nadšené lásky vlastenecké. Lyrika tu převládá, ale také zdařilé epice vykázáno jest místo nikoliv poslední. Básník pohybuje se vesměs na půdě domácí; jak ve prostých, ze srdce se řinoucích písních, tak v básních epických nevystupuje z kruhu české domoviny. Ve příčině formy bylo by nám opakovati, co již dříve chvalného bylo tu řečeno. Sbírka obsahuje básně z let 1869—1882. Z nových zasluhuje také povšimnutí oddíl druhý „Našim bohatýrům. *F. V. Vykoukal.*

Slovanský sborník statí z oboru národopisu, kulturní historie a dějin literárního i společenského života. Ročníku II. číslo 1. Redaktor Edvard Jelínek. Nákladem Ottovým. — Kdo se loni ve pražském spolku „Slavii“ přičiňoval o to, aby slovanský sborník spatřil u nás světlo světa, může dnes býti více než spokojen. Myšlenka spolku „Slavie“, provedená při prvém ročníku povolanou rukou Edvarda Jelínka a podporovaná čilou i obětavou firmou Ottovou, přivítána byla ode všech přátel věci slovanské jak u nás, tak za hranicemi, s nelíčeným souhlasem. Souhlas tento zajisté stupňovati se bude v radost při změně sborníku ve měsíční spis periodický; takto zajisté daleko lépe dostojí se významnému heslu „Poznejme se“, a také naplní se snáze a lépe bohatý program, kterýž spisu jest určen. —

Na prvém sešitě, kterýž jest vydán na měsíc leden roku tohoto, přesvědčujeme se, že náš sborník má nejen dosti vůle, ale také dosti sil program svůj náležitě vyplniti, — všecky body programu jsou tu zastoupeny — a to vesměs pracemi dobrými. V čele nalezáme pohrobný článek uznaného badatele Karla Jar. Erbena „Vidy čili Sudice“. Práce tato jest čistě vědecká a na širokém podkladě založená, vyznamenávajíc se zvláště bohatstvím srovnávaných objektů; bude nejen cenným příspěvkem ke slovanskému bájesloví, ale také k ocenění vědeckého bádání Erbenova. Z pera J. J. Kraszewského pochází zajímavá stať „Pińsk a Polesí pińské“, k níž také illustrace jsou připojeny. Proslulý spisovatel seznamuje nás tu svým poutavým způsobem s půvabnou končinou volyňskou na Prypetu, všímaje si bedlivě jak kulturně socialní, tak historické stránky líčeného předmětu. — Slovák Jaroslav Vlček, jenž na různých již místech poučoval nás o poměrech na Slovensku, vypráví nám o nynějších snahách sužovaných svých krajanů a především o bojích, které jest jim vésti s násilným kmenem maďarským. — Ve mnohé, a zejmena ve praktické příčině poučný je článek Jelínkův o letošní průmyslové a umělecké výstavě v Moskvě, nejsa ovšem snad pouhým jakýmsi referátem novinářským. — Otokar Mokrý podává první svůj náčrtek „Ve vlasti Slovinců“, z jichž středu nedávno se vrátil; doufáme, že z jeho cesty budeme čerpati co nejhojnější zprávy o větvi slovanské, jíž až do nedávna i v duševním vzhledě méně pozornosti jsme věnovali, a jež přece i politickou drahou svou velice nám je podobna. — Srbské vlasti zastoupeny jsou krátkou statí Hanuše Klímy, který nám vypravuje o srbských národních dobrodincích, kteří by ledakde mohli býti pěknými vzory vlasteneckých Maecenatů. — Z poslední cesty Jos. Holečka pochází článek „Osnovné školy na Černé Hoře“, z něhož se dovídáme, jak školství černohorské dosud namnoze jest primitivné, ale jak nicméně zřejma je tam snaha po vzdělání. — V rozhledech literárních nalezáme zprávy o rozmanitých novinkách ze všech literatur slovanských.

Slovanský sborník nastoupil, jak patrno, druhou svou pouť velmi šťastně, zasluhuje tedy co nejvíce hostitelů. *F. V. Vykoukal.*

Gjuro (Popović) Daničić a jeho literární význam.

Napsal *Jan Hudec.*

První teplejší paprsky, jež padly do zuboženého úhoru srbského písemnictví, byly snahy, myšlénky a práce Jovana Raiće (1726—1801) a větší měrou Dimitrije Dositije Obradoviće (1739—1811). Muži těmito (ve Srjemu a Banátě narozenými) datuje se křísení srbské literatury, již za předchozích sto a sedmdesáte let můžeme rozděliti na dvoje nestejné období. Rozhraním jsou léta 1830—1835. V prvním, dlouhém období knihy psány jsou namnoze směsí jazyku církevně-srbsko-ruského, beze vkusu a bez kritičnosti; život literární repraesentují Srbové vystěhovavší se (r. 1690 a 1737) ze Starého Srbska do jižních Uher pod Pećským patriarchou Arsenijem Crnojevićem. Knihy tiskly se v Benátkách, v Lipsku, ve Vídni a Budíně. V druhém zaváděn jest jazyk lidu do spisů, vydávaných již v Bělehradě, Kragujevci, v Karlovcích, v Novém Sadě a j., a spisovatelé dbali více samostatné soudnosti, kterou knihy jich nabyly stálé ceny. V druhém období Srbové zadunajští předčili nad bratry své pod panstvím Habsburků.

To byly by asi povšechné znaky, jimiž dějiny nové literatury srbské stručně by se vymezily. Leč nedomnívejme se, že ony počátky obrozování byly tak skvělé a přiměřené, jak by jich bylo třeba národu v turecké porobě až do Černého Jiří (Karagjorgje) roku 1804. a do Miloše Obrenoviće r. 1815. úpícímu. Písemnictví srbské dlouho nebylo lze přivésti na pravý směr, dlouho nemohlo se domoci svého plného významu a málem bylo by se opět minulo cílem; nebylóť spisovného jazyka, jímž by osvěta a vzdělanosť vnikaly do nižších vrstev národa.

Srbové uherští přijali vzdělanosť ze severu a západu. Nalezli v říši rakouské zcela jiné poměry existenční, jichž s tureckými nebylo lze ani porovnati. Dle školy západní zakládali své a to nejen ve Vojvodině, nýbrž také v knížectví a povolávali na ně učitele z Rusi, zvláště z Kyjeva. Bylať kyjevská církevně-scholastická škola předním ohniskem osvěty ruské a důležitou oporou pravoslaví v boji s katolictvím. Vděčně zajisté každý Srb vzpomene si dobrodiní odtud mu prokázaného, ale na srbský jazyk sám spojení to velmi zhoubně působilo. Obřadný jazyk beztoho již notně prosáknuv vlastním živlem srbským byl nyní míchán s ruským a z těchto dvou směsí vytvářela se ještě třetí. Formy, slova a rčení rusko-církevní splývaly se srbsko-církevními a nový tento konglomerát pojmenován byl jazykem „slovansko-srbským“. Zástupcem pravopisu tohoto byl známý dějepisec Jovan (či jak se sám psával Joann) Raić. Proti němu s dobrým úspěchem stanul Obradović, s mocným, bystrým duchem svým. Prošed cestou pozemských útrap až do konce, dobyl si téměř posvěcení připravovati půdu svým nástupcům, bráně v theorii a v zásadě právo národního jazyka i národní literatury. Rozhodného obratu však nespůsobil. Úkol ten čekal na nesmrtelného Vuka Stefanoviće Karadžiće *), jednoho z oněch duchů nevšedních, kteří

*) Vuk Stefanović Karadžić narodil se ve vsi Tršići u Driny na hranicích srbskobosenských r. 1787. Otec jeho slul Štěpán Joksimović. Přídomek „Karadžić“ dal si Vuk dle přezdívky svých rodičů. Ze šestera dítek zbyl samo-

podivuhodným spůsobem začali epochu národního obrození, sami z národu, z lidu pošedše. Ocitnuv se ve Vídni, Vuk zvláštní náhodou seznámil se s Kopitarem, jenž té doby byl censorem slovanských knih a bibliothekářem v císařské dvorní knihovně. Censuře jeho připadaly také „Srpske Novine“, Frušićem a Dim. Davidovićem právě založené, Vuk napsal do nich článek o pádu Srbska ve spůsobě listu k Černému Jiří. Řeč ona — byl to již čistý jazyk lidu — nemálo překvapila Kopitara. Vuk byl předvolán k němu a přemlouván, aby sbíral národní písně, staral se o látku a vůbec o práce, jimiž by řeč lidu svého povznésti mohl. Zdravý a nižádnými předsudky nezkalený rozum, jeho náhledy o jazyku srbském a slovném bohatství domácím, nadto dobrý příklad učitele Obradoviće a moudrá rada jiných přátel, přivedly Vuka na cestu přirozenou. Seznal, že ráznému pokroku a zvláště zásadě jeho: „piš, jak národ mluví“, nejvíce vadil pravopis. Proto prvním jeho skutkem bylo, že opravil a přetvořil srbský pravopis. Vynechal ь a ъ, přijal do cyrilštiny j (místo й), љ, њ, ћ, ђ a џ = *j, lj, nj, dj (gj), tj, (ć)* a *dž*. Písmenou *j* rozvedl staré zvuky ruské a cyrillské azbuky я v *ja*, e v *je* a ю v *ju*. Z nabádání Kopitarova napsal a vydal tiskem všeliké písně srbské, kteréž znal z paměti, přidav k nim ještě ty, s nimiž seznámila ho příbuzná Sava Čarkadžia. Tak vyšla první jeho sbírečka národních písní: „Mala prostonarodna slaveno-srpska pesmarica“ roku 1814. a nedlouho potom téhož roku „pismenica srpskago jezika.“ R. 1818 vydal srbský slovník, jenž obsahoval 26270 slov. Touže po dalším vzdělání jazykovém a chtěje si nastřádati co nejvíce zkušeností, vydal se roku příštího na cesty. Navštívil Petrohrad, Moskvu, Charkov, Kyjev. Vrátiv se po roce do Srbska, cvičil knížete Miloše ve čtení a psaní. Když úmysl jeho založiti ve vlasti několik škol se nezdařil, a když zbavil se vedle toho knížecí milosti *) svým přímým chováním, byl nucen uchýliti se opět do Vídně. V letech následujících zase cestoval a to do Dalmácie, na Černou Horu, po Uhrách, po Slavonii a Chorvatsku, po Němcích. Roku 1839 byl již opět v Srbsku, z něhož Miloš byl vypuzen. Neustálé cesty tyto rozšířily jeho původní a bezprostřední známosť národu do té míry, že se mu v tom nikdo rovnati nemohl. Roku 1847. přeložil a vydal Nový zákon. Překlad tento spůsobil proti němu pravou bouři. Vuk nebyl již dávno uznáván za autoritu ve své vlasti. Činností, pohybující se v oboru prostého jazykozpytu a národopisu, hned z počátku popudil na sebe větší díl srbských

---

jediný. O jméně „Vuk“ (vlk) dí ve svém slovníku r. 1852: „Vypravuje prý se, že divé ženy a čarodějky nesnědí dětí tohoto jména, neboť na vlky nesmějí se sápati.“ Otec chtěl míti z něho popa a proto pomýšlel na to, aby mu zjednal vzdělání, jaké za tehdejších dob bylo možné. Ale Vuk naučil se jen čísti a psáti; na další studie rodiče neměli peněz Začal se vzdělávati sám a po povstání srbském Černého Jiří dostudoval hlavní školy v Karlovcích. Do gymnasia ho již nechtěli vzíti pro pokročilý věk. Když roku 1813 Turci opět zmocnili se na krátkou dobu Srbska, Vuk zastával rozličné úřady a jsa již znám jako dobrý znalec rodné mluvy, uchýlil se do Vídně.

*) Vuk ctil knížete Miloše, leč seznav z blízka, jakožto starosta magistrátu bělehradského, srbskou vládu a nemoha se dívati na libovůli knížecí, uchýlil se do Zemunje a napsal odtud knížeti list, v němž ho zapřísahal, aby změnil spůsob svého jednání a v němž mu předpovídal jeho osud.

spisovatelů, slávy mu závidějících, což dospělo až těch konců, že všechny jeho spisy byly v Srbsku úředně zapovězeny.

Tak stanuly v tuhém literárním boji dvě strany proti sobě. Jedna větší, vášnivá a všemocná, s Davidovićem a G. J. Hadžićem v čele*) — s týmž Hadžićem, jenž s Magaraševićem a Mušickým dal první podnět ku zřízení Matice Srbské; druhá menší — Vuk St. Karadžić se svým fonetickým pravopisem a několika málo přívrženci. Nářečí, jež zvolil za spisovný jazyk, byla hercegovská štokavština výslovnosti jekavské. Vuk a stoupenci jeho dobře věděli, co chtěli a čím lze jim tužeb svých dosíci; proto v táboře jejich byla shoda a svornosť. Celá tato strana opírala se o rozum a filologické zásluhy svého vůdce, tehdy již po vší Evropě proslaveného. Nelze se tudíž diviti, že r. 1847 omladina vystoupila již na pole literární s hlubokými sympatiemi pro zásady nově hlásané. **) To byl prvý šťastný krok, jenž musel býti učiněn dle pravdy přirozeně a jasně rozšiřované. Každá nová idea, jež stanoví epochu, dlouho nevniká veřejnosti do duše; těžko je zříci se starých obyčejův a zvykati novým. Vznik její provázejí bouře a blesky, bojem začíná, bojem nabývá síly a utvrzuje se. První zastancové její sestupují se z dorůstajícího pokolení. Leč nad omladinu, jež z počátku neměla nežli své nadšení a přesvědčení, více zmohli Davidović, v letech třicátých sekretář knížete Miloše, G. Jovan Hadžić (přijatým jménem Miloš Svetić) a jiní jejich přívrženci. Podezřívali Vuka, kde jen mohli, upírali mu vzdělání potřebné a, by obviňování jejich bylo aspoň pravdě podobno, obořili se zvláště naň pro písmenu *j* z latiny přijatou. Vytýkali mu, že chce Srby „pošokčiti" (pokatoličiti), aby je potom snáze mohl Jesuitům zraditi. Na konec tvrdili i někteří, že myšlenka opraveného pravopisu jemu ani nepřináleží. ***) V rozhodném okamžiku, kdy toho nejvíce bylo potřebí, vystoupil Daničić se spisem: „**Рат за српски језик и правопис**". (Boj za srbský jazyk a pravopis) v Pešti r. 1847., kterýmž rázem povznesl se na stupeň předních znalců rodné mluvy, jichž tehdy bylo velice málo. Takovým úspěchem zahájil svou činnosť literární slavný tento muž. Smrť jeho zadala ohromnou ránu filologii slovanské.

---

*) Vuk sám charakterisoval stranu tuto ve svých listech: »В. С. Караџић, Писма«, na str. 50. „Srbský jazykozpytec musí znáti starý i nový slovanský jazyk a zvláště svůj národní. Nezná-li dobře mateřštiny, slovanský jazyk spíše ho svede na bezcestí, nežli mu pomůže, třeba by jej důkladně znal. Nemůžeť se srbská grammatika sestavovati dle slovanštiny; lze toliko pravidla jazyka jednoho srovnávati s druhým, aby se člověk snáze přesvědčil, co jest pravidelnějšího". — Na str. 94. pokračuje: „V jich (protivníků) opravě národního jazyka a v určování spisovného každý pracuje a poroučí po kantorsku a nikdy ovšem nemůže v ničem pochybiti, poněvadž pro něho není jiných pravidel mimo vlastní vkus a vůli Tak třebas deset jich najednou může činiti každý jinak — nikdo nezhřeší, každý jest práv Takových lidí nelze napraviti, jediné mládež může nás zbaviti oné nepřístojnosti a jazyk zachrániti od záhuby".

**) Viz Б. Даничић В. Лазићу II. и још којешта«. Беч 1848.

***) Gjuro Rajković v »Јавору« na r. 1877 přičítal zásluhu o reformaci jazykovou Savu Mrkaljovi. Také Mušicki uvádí se za zakladatele nového pravopisu a j. Pohledneme-li, co se věci té dotýče, na jednotlivosti, pustivše mimo zřetel povšechnou soustavu a charakter prací vzpomenutých literátů, snadno můžeme býti zavedeni, že jim přiznáme větší zásluhu, než jakou ve skutečnosti mají. Vezmeme-li však v úvahu všechnu činnost Vukovu, jeho um a vytrvalost v začatých snahách, a pomníme-li, že bez Vuka dle Mrkalja a Mušického ne-

Gjuro Daničić narodil se v Novém Sadě r. 1825 v měsíci dubnu. Byl nejmladším z pěti bratrů. Otec jeho byl pravoslavným knězem. Daničić slul vlastním rodinným jménem Popović. Daničićem psal se od smrti nenahraditelné milenky své Danice, dcery Vukovy. Gymnasium studoval v rodišti, filosofii v Požuni (Prešpurku). R. 1844. dal se zapsati na právnickou fakultu v Pešti, ale již druhým rokem odebral se na daší studie do Vídně. Daničićův příchod do hlavního města rakouského jest asi téhož významu pro zdokonalení srbské literatury, jako útěk Obradovićův z kláštera pro obrození její. Sešel se tam totiž s Karadžićem a dr. Frant. Miklosichem. Obcuje s nimi zamiloval si vědu slovanského jazykozpytu. Studií právnických nechal. S národní literaturou srbskou obeznámil ho s dostatek Karadžić, kdežto Miklosich, největší znatel slovanských jazykův a zakladatel soustavného jich přirovnání a vyučování, vštěpoval mu čistě vědeckou jich methodu. Do přípravných těchto studií připadá Daničićova známosť se sličnou dcerou*) Vukovou.

Vuk rád shromažďoval nadané jinochy ve svém domě. Daničić a genialní Branko Radičević, první básník srbský, jenž psal národním jazykem, byli u Nestora srbské literatury téměř denními hostmi. Oba tito jinochové stali se nerozlučnými přátely, a Vukovi byli tak drazí, jako vlastní synové. Daničić skvěle odměnil se Vukovi za otcovskou přízeň spisem již shora uvedeným: »Рат за српски језик и правопис,« kterýmž téměř na hlavu potřel protivníky národního jazyka spisovného. Porážku tu přirovnati lze k oné, když na unavené a zmalátnělé vojsko, v prudkém boji ještě poněkud se držící, přikvačí nové čerstvé čety se strany protivné. J. Bošković připomíná (v Orlu, za rok 1876) výrok dr. J. Stejiće o knize Daničićově: „Tak nepsal ještě ani jeden Srb!“ Železná logika, bystrozrak a důvtip, nad to skalopevná ráznosť, jsou hlavními znaky spisu onoho. (Dokončení.)

---

byla by věc s pravopisem a spisovným jazykem nikdy tam dospěla, kde nyní jest, tu teprve pochopíme pravý jeho význam. Původnost sama nikdy nevyvodí veliký úspěch literární, neprovázejí-li ji mnohé okolnosti jiné. Sem hodí se případně výrok akademika J. Grota, když posuzoval činnost Karamzinovu: „— Nové ideje rodí se ve mnohých hlavách najednou; plují jako vzduchem. Nestávají se však nikdy tělem, dokud je nezačne hlásati člověk jimi všecek a více proniknutý, nežli jiní, a dokud je zvláštní rázností do proudu nepřivede.“

*) Roku 1818. Vuk oženil se ve Vídni s Němkou, dcerou krejčovského mistra vídeňského Krausa; zplodil s ní 13 dětí. Jen dvě z nich zůstaly na živu: syn Demeter, setník a professor akademie inženýrské v Bělehradě a dcera Vilemína, spisovatelka, provdaná za bělehradského professora Vukomanoviće. Když Vukomanović záhy zemřel, přestěhovala se k rodičům do Vídně. Vykládala a překládala do němčiny srbské národní báchorky otcem sebrané, a za nedlouho i 1200 srbských přísloví. Podala také velmi zajímavý příspěvek ku biografii Branka Radičeviće, jehož posestrimou byla.

KVĚTY.

LISTY

PRO ZÁBAVU A POUČENÍ S ČASOVÝMI ROZHLEDY.

Redaktoři

SVATOPLUK ČECH. DR. SERVÁC HELLER.

Vydavatel a nakladatel

VLADIMÍR ČECH.

ROČNÍK V.

SEŠIT ÚNOROVÝ.

„Květy" vycházejí v sešitech po 8 tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt leta i s poštovní zásylkou 2 zl. 50 kr., jednotlivé sešity po 90 kr.. Adressa: »Květy« v Praze. Vinohrady, Havlíčkova ulice, čís. 235.

V PRAZE.

Tiskem dra. Edv. Grégra.

1883.

Chladno

Báseň

Adolfa Heyduka.

Chladno, chladno! Sever hvozdem kvílí,
Jasoň zlaté šípy kosmo střílí —
vlhne tetiva mu mlhy dechem —
sřínem zdroj se kryje, skála mechem.

Chladno, chladno! Bouře lká a vyje, —
čím mé čelo, čím se ňadro skryje? —
Čelo skryje vlas mé ženy rusý,
k ňadru svoje dítě přivinu si.

Kéž až by nitro květů opadalo . . .

Kéž až by nitro květů opadalo,
mé srdce písní národní se stalo
a v jaře při kosení kyprých luhů
radostné výskalo si v děvčat kruhu!
Kéž zkvetlo by tak jako růže zkvetá
a ptákem zaletělo v hnízdo leta
a tak mu zapělo a zatesknilo,
až by je rázem v kraje přivábilo!
Což pomohlo by stromům hlavy zdobit
a snědým hochům píšťaličky robit
a po kraj vody nezabudky trousit
a štíhlým žencům lesklé kosy brousit!
A letělo by srdce křídlem noty
do horských mysliven a na samoty,
kde pasák báje spřádá v rusé lebce
a s matkou probděla by při kolebce.
A v síň by šla, kde stařec kloní tváře,
a sedla žákům na kraj kalamáře
a učeným by okřídlila pero
a smutným hvězdy snesla v ňader šero.
A slunce pramen, kdo by v žalu byli,
že v perly by se slzy zaměnily,
a zoufalému nad propastí druhu
by mostem v život vyklenula duhu.
A při svatbě by s žertovnými slovy
šla k družce, k nevěstě a ženichovi
a plnila jim tajemně a tiše
zrak sluncem milosti a vínem číše.
K horalům spěchala by záhy v jaru,
v čas zimy na vsi navštívila faru,
a stařičkému panu učiteli
by naladila housle při neděli.
Když večer by se počal dloužit krátký,
k přástkám by svolávala kolovrátky
a při jeseni teplém na úsvitě
rybákům plésti pomáhala sítě.
A všude by ta píseň potěšila,
kde bloudí český stesk a česká síla,
kde ukované právo pouta vláče
a nouze naříká a bída pláče.

Adolf Heyduk.

Dotaz.

Kde že jste vy, plné růže mládí
a kde vy as, žití zlaté klasy?
Vzpomínek roj divný hlavou
pádí
oko sálá, chví se, vlhnou řasy . .

Bujnělo to v junákově hrudi,
ňadro hojným těsnilo se kvě-
tem —
ruchu toho více neprobudí
žádná vesna červánkovým
retem!

Vlnilo se myšlenkové setí,
jako Živy kadeř zlatorusá,
netušil jsem, odkud bouře letí,
která klasy dřív než zrajou
zdusá.

Jinak vše; zda srdce vzplanout
může,
znoj-li čela jiskru žití hasí? —
Ach, kde jste vy, mládí plné
růže
a kde vy jste, žití zlaté
klasy? —

Adolf Heyduk.

Dvanácte znělek.

Od

J. V. Sládka.

(Psáno Jar. Vrchlickému.)

Co volil bys?

Co volil bys? — Shakespeara vidět krále,
jak celý svět svou šíji před ním sklání,
neb Leara, který mušky pouští z dlaní
a mluví o životě v myšce malé? —

Básníka zřít, za dary neskonalé
jak svět mu všední cetky věsí k skráni,
— neb tak, když napsav verš o „Slítování“
pohladil děcko bídou k smrti zralé —

Já v jeho vlasti viděl obraz starý,
jejž přinesli sem z trosek od Ninive:
Asyrský král tu seděl chmurný, charý,
a před ním otrok upoutaný klečí:
— tak velký byl v své prosbě úpěnlivé!
Král odpouští. — Král ve králi byl větší.

Norci.

Hloub myšlení je hlubší mořské tůně,
a pro každého, ať si velký, prostý,
tam korálové tají letorosty,
nějaký skvost v svém nevyzpytném lůně.

Paprskem světla jak po zlaté struně
nás spouští Bůh, a z vln nám klene mosty —
Nuž dolů, norci! vynášejte skvosty
z mrakavé hloubi vzhůru do výsluně!

Do srdcí Mocných noste slítování,
a mír a odpouštění v nuznou chýši.
— A sami byť jste zbyli s prázdnou dlaní
a v blahu svém svět zapomínal v mžině,
že někde proň hynete ve hlubině:
Bůh nitkou světla vytáhne vás k výši!

Bůh.

Já viděl Boha! — Kdys na Susquehaně
já, bílý vlk, byl hostem Indianů:
dali mi vše, co měli v nuzném stanu;
— dvě dítky před ním hrály si jak laně.

V tom člun se objevil na řece maně,
v něm bílý chlap; — v tom blesk, a slyšet ránu
a vzkřik — a dítě svalilo se v stranu, —
však také člun se začal klonit k straně.

A divý slap ho chytil dravčím spárem
a v dol to šlo přes peřeje a varem,
chlap k Bohu řval — a vír jen kypí, šlohá —
Ty minuty, to věčnost! Bůh je němý.
— Teď v propast sjel! — bílými peřejemi
se nad ním vspjala velká ruka Boha.

Smrt.

Já viděl Smrt na skrváceném broni
ujíždět pustou: — kůň i jezdec slepý, —
a před ním zvěř a lidé pádí stepí,
králové, žebráci; — a Smrt je honí.

A v zadu smečka vlků kousá po ní,
však z jejich lebek lítá to jak střepy —
a byl i v snu to pohled velkolepý:
ta Smrt, ti lidé, slunce jak se kloní.

A stranou stepí čněla jedle křivá,
a s té se v poutech oběšenec kývá. —
Smrt k němu tryskem; chytla v poutech ruku:
„Všech králů země už jsi větší, brachu!“
A dál to šlo. Step tmí se v noc a v prachu.
Jen půda duní jak od mnohých pluků.

Pod sněžným pláštěm.

Ty vzpomněls pěvců, horských velikánů!
— leč komu není volno vzhůru lézti
jak tráva, květný vřes a tuhé klestí
krok za krokem, k balvanu od balvanu?

Tvář skalnou mají bleskem rozoránu;
ti snesli víc! — nás nemohli by snésti? —
„náš malý žal a naše malé štěstí“
— jen jako oni líc toužící k ránu?

Jen výš! — až tam té sněžné ku hranici,
kde věčně s nebem budou trůnit sami!
tam růst přestává kleč, tam konec s námi:
— Však, nemyslíš, že v bouři, blýskavici
a pod námi jak lidský kal a záští,
nás ukryjou v svém obřím, sněžném plášti? —

Rým.

Myšlence s rýmem také jednu znělku:
Vln myšlenkových rým je chochol vlavý;
rým zvon, myšlenka srdce; zvon je staví
i hlaholí jen v nerozlučném celku.

On bez ní prázden; ale za popelku
rým střež se mít: slap divý to a dravý,
loď rybáckou jak pírko v písek splaví
— leč točna stále v spárech drží střelku.

V básnické výhni rým je formou díla,
myšlenka pravou podstatou a kovem,
jejž taví cit do řežava a bíla;
jsou oba vzdorni; často se to zkusí:
leč v překypu kov básník staví slovem
a rým, co chcem, když nechce pojmout, — musí!

Rythmus.

— A rythmus v růžích rozlitým je vínem,
myšlenky-tygra měkké, dravčí tlapy
jak v člunu sedíme a vesla stápí
roj bachantek, neb dívky s rozmarýnem.

Však rythmus také Perunním je klínem
a přes divoké s námi bouří slapy
jak plujem v zem, již marně hledáš z mapy —
neb jak tam mezi snem a bděním plynem.

Rým brnění a myšlenka je kopí,
cit silou, rythmus poesie duší,
— a tam, kde myšlenka už ztrácí stopy
a cit si zoufá v mrakavě a muce:
— kdo's nedotknul se tepny v Boží ruce,
jen poslechni, jak srdce v ňádrech buší!

Látka.

A látka? — Lockier vám stojí za to,
— a básník od věku v ta věřil slova —
že jedna jest. — Ať škvár, hlať démantová,
ji v jedno bral vždy básník, — prach i zlato.

Když vstříc ti vyjde — beř! — vždy dobře vzato!
ta látka však jen obraz v sobě chová
a v básníkově duši mramorová
je skála; — v ruce jeho dřímá dláto.

On sbleskne ji — a pohledem ji taví,
beztvarná spousta roste na postavy; —
pak v dílnu v sebe: — dláto jenom lítá —
Snad Angelu, než z mramoru ji třískal,
se zjevila postava obrovitá
ve žmolce chleba, — Mojžíš však už blýskal!

Píseň.

Jsou písně, na něž marně odvěť hledá
i píseň sama; v duši se nám děje
jak skáie, chvějící se od peřeje:
když nemá zlata, hlíny křemel nedá!

V duši se tmí a světlá; — hruď se zvedá,
jak proudem v ní to moře hudby spěje,
ret rozevřen a ruka jen se chvěje,
hled v mrakavách a líc jak sníh je bledá.

Tak oddychá to moře ze hluboka,
ať splývá jen aneb se valí rykem
zvěst od neznámých přinášejíc světů.
My slouchame, — teď slza tryskla z oka,
— v ní celý vesmír zaskvěl se tím mžikem!
— jen mžik! — a vpil jí úsměv němých retů.

V noční tiši.

Ta píseň Tvoje cinkla jako zvonek
kdes od kláštera v les do noční tíše,
když na mech gnóm vylezá ze své skrýše
a měsíc plane v liliový stonek.

A vzduch je sytý vůní anemonek
a ptáče na svém hnízdě jenom dýše:
nuž pijme s gnómy z květinové číše
rosy a vůně do dna, až v ten sklonek!

I ať se rvou! — co nám jsou jejich chtíče!
jich žold za smích i pláč — nám stačí zlatý
ten pohár žití písní vrchovatý,
ten tichý svět, ta noc, ten měsíc bledý,
ten pel jak ve vlas padá od jehnédy
a v teplé ruce hrstka petrklíče! —

Básník.

Zpěv musí dál! — přes vlastní slast i bědu —
když loď je na vodách a v bouře šlehu,
tu musí mít, kdo chce ji držet v běhu,
pěsť ocelovou, — srdce jako z ledu.

Tu neplatí: — pít soli nedovedu!
— to raděj' hned si ustlat ku noclehu
ať dál, či blíž, — jsi vždycky vzdálen břehu!
a loď i jmeno zniknou beze sledu.

A básník není prostým cestovníkem.
On, lodě skřítek, stojí u kormidla
všech lidských lodí nad i pod rovníkem —
on racek jest, jenž do rahen se věsí
a loď kdy utone, — on zvedne křídla
a najde břeh; — snad někde nad nebesy!

Shasínám lampu.

Shasínám lampu, venku den se šeří:
dnes velmi záhy jsme si k básni vstali,
tam venku ani ptáci netikali:
vždyť v dáli jsou a sníh je v hnízdě v keři.

Chudina v hadrech, boháč dřímal v peří
a nade mnou křidélky zatřepaly
ty zlaté sny — a k jihu šlo to v dáli:
Ó člověk rád v to slunné nebe věří!

Na nebi měsíc bílým srpkem plane,
tak ticho jest; — teď první hrčí vozy,
mé děcko vstává, — celé město vstane.
Shasínám lampu, — o chléb k práci nové!
— však jako já, vždyť bděli už tak mnozí,
nuž, provázejte dnem je zlatí snové!

Z noci hvězdnaté.

Z básní

Irmy Geisslové.

I.

Stín černé noci prapory své věsí
u prostor dálný dřímajících světů,
a na obzoru nad vrchy a lesy
je plno hvězdných sálajících květů;
z těch ob čas mnohý sprchá kmitem žhoucím,
než obloha se dále usmívá,
a není rtu, jenž touhy vzdechem vroucím
se po zesnulém v bolu zachvívá . . .

Hle, říš ta volná, klidná, přespanilá,
z níž předtuch zpytavých k nám hymna zvučí,
kdež vzletu zdroj, by z něho duše pila,
— přec čemusi nás nikdy nenaučí:
ten krásy div, jenž s věků vlnou vzrůstal,
v nás nevzněcuje teplo soucitu,
jenž od věků jen člověkovi zůstal,
nech plá či tmí se výsost blankytu.

A přece jest to v srdci plání vřelé
zdroj jediný, z kad pučí lidské štěstí,
jež nejkrásnějším v smrti za přítele
a nejmenším, kdy žijem bez bolesti . . .
A v ráji věčném oklame-li víra
v to se drahými naše shledání,
pak není ráje, věčnost poušť je širá
a pouští samo věčné trvání!

II.

Spí země v stráži noci azurové,
jak z jara motýly sny obletána,
tak čistými jak v nebi andělové,
tak pestrými jak červánkové z rána,
a všechno dřímá v svatém, sladkém klidu,
jen bůh náš bdí, jak učí naše víra,
a spolu bdí jen utrpení lidu,
jež jak bůh věčný nikdy neumírá . . .

Tam v okénku jak hvězda kalná matném
stín soucitného těká v nepokoji,
až utkví okem v léku blahodatném
a chorému ho zpříjemnit se strojí,
tak spolu trpí — onen dobrovolně,
a počítají hodin dlouhé bití,
— zas jedna přešla — usmáli se bolně,
a sdřímli, až kdy počalo se dníti.

Co znívá nocí za slavičích tluků
vždy není jásot, ale hořké štkání,
vzdech mroucí víry v mocnou boží ruku,
— vše bolestné jak „s bohem“ při skonání . .
co sténá nocí, bývá plno smutku
tak těžkého, že není lidským ani . . .
a božství tu jen v soucitného skutku
se třpytí, tmou jak hvězdné třepotání.

II.

Co pro tě, lidstvo s černou minulostí,
už srdcí shaslo podlým ku smíchu!
Sám pro tebe se ztápěl do hořkosti
bůh-člověk v olivetském kalichu,
dav mužů píle pracné, nehonosné,
žen ubledlých, jichž nikdo netušil,
ti obětoval city květonosné,
by setřel stín, jenž zor tvůj zasmušil —
přec nové hříchy škleb v tvůj pohled ryjí,
že soucit lká o druhou Kalvarii . . .

A v božské lásce soucit ten se neptá,
zdaž bídných zástup hoden obětí;
ať zlo v tu zemi černé stopy vdeptá,
ať zoufalost ji kletbou proletí,
on hoří tiše jako lampa hvězdná
tam v nočním chrámě šíré oblohy,
a jeho v lásky velkost víra bezdná
má shovívavost pro svět ubohý,
a ctní výš cnost v mučennické hrudi,
než práva meč, jenž zraňuje a trudí.

Ó netrestejte! V hrudi citem vzňaté
nám žije bůh, jejž ctíme v blankytu,
a promíjet je naše právo svaté,
jímž svému povinni jsme soucitu;

ti nešťastníci schopni nejsou vzletu,
jsou šílenci, již cesty neznají, —
takž zahalme tu bídu v příkrov květů,
a v světlo hvězd, jež v modru hárají;
jeť větší láska v trpitele hrudi
všech zločinů, již na smrt lidstvo trudí!

IV.

Stín šerý zemi v náruč hvězdnou jímá,
snem ověnčiv ji s modré výsosti,
že očima zří k němu zrosenýma,
to pohnutím a tklivou milostí,
a snění hebké jako chmýří květné
v skráň padá spících dole na zemi,
jichž touha žhoucí k bohu nedoletne,
by štěstí, mír byl s bratry se všemi . . .
takž melodií tesknou nocí znívá
a o věčné si lásce píseň zpívá.

Máť utrpení myriady očí
a ze všech slzy kanou ve hroudu,
a zem se neroztaví, dál se točí
a marně volá osud ke soudu — —
Čím byl by člověk na té zemi siré
tak bez plápolu v ňader útrobě!
Jak chud bys byl, ó dálný všehomíre,
když soucit lidský spal by ve hrobě!
Ať dál jen nocí melodie znívá
a o lásce nám věčné píseň zpívá!

Zdroj citů lidských nemá dna ni konce;
on matku, otce, bratry miluje,
on s kalichem se chvěje na úponce
o drahý zrak, jejž nad vše zbožňuje . . .
on ku příteli plane, k rodné zemi,
a bez domova pakli, zbaven všech,
tu posledními srdce krůpějemi
dav miluje i škůdce v zástupech . . .
Kol melodie teskná nocí znívá
a o věčné si lásce píseň zpívá.

Dva hlasy.

Báseň
Fr. Kvapila.

Pějte, struny zlaté, jaro pučí v růže,
slavík něhou pláče v šeru starých jedlí —
žluté krčky v hnízdě tulí se vždy úže,
a v mou duši mladé sny si opět sedly.

— Vpadne bouře divá v sladké naše zpěvy,
zaburácí mrazem třeskutým a ledem,
ztuhne v zlatý paprsk vonná míza révy,
země bude hrobem v sněhu plášti bledém.

Pějte, struny zlaté, šumný zdroj k vám volá,
skála rdí se hlohem v poupat sladké tísni,
vřesem pokryla se lada pustá, holá,
a výš v sadě hvězdném planou keře písní.

— Poušť jen kolem zbude mrtvá, nehostinná,
v rubáš mraků klesnou velké hvězdy třpytné,
a kde ples byl, jásot — temná hluš a siná
na peruti mlhy v stínech noci slítne.

Do zvonků a do strun kvete země celá,
směje se a zdobí, děcko zlatovlaté,
radost bujná tryskla v horská tvrdá čela,
a má duše tone v moři dum a v kráse.

— Zvadnou růže, k jihu odletí zas ptáci,
v drsný krákot vrány zvonky strun se změní,
na strhaném stvolu jaro dokrvácí,
vichr urve naděj', touhy, zlatá snění.

Pějte, struny zlaté! Zevšad láska kývá,
jak v číš křišťálovou vína žár když hárá,
v duši básníkově tisíc drozdů zpívá,
líbejte a pějte věčnou píseň jara!

— Černý motýl smutku v lidskou hruď se vkrade,
uštkne srdce mukou, sladké tužby zmrazí,
a kde slavík lásky zpíval štěstí mladé,
jen kříž vzpomínek čnít bude v středu zkázy!

Dávné boje.

Báseň
Aug. Eug. Mužíka.

Pláň tichá, rozlehlá; ji objímá hor tlum
jak bašta obrovská. Na písku tráva sporá,
tu polosprahlý keř, tam smutná sykamora,
a časem dravého se ozve ptáka šum.

Pak zase v hluboké se ticho stopí pláň,
na léta přemnohá, jež nikdo nepočítá,
jež pouze času dech ve kolo věčna vplítá.
Kraj dávno ztracený, svět zapomenul naň.

Však ne. Dí stará báj, že v době pravěku
sem ze dvou světa stran se proudy plemen stekly,
pak zášť jich vzplanula v ryk boje děsně vzteklý,
a tygr pomsty zveď se v každém člověku.

Jak v bouři oceán ryk bojujících hřměl,
řev koní ozval se a velbloudů a slonů,
zem celá třásla se pod patou milionů,
od prachu žhoucí den se v hrozné šero tměl.

Jak mor by porážel, zde lehly řady těl
ve hrozné směsici a roztříštěné trupy,
jak vlna na vlnu se nové na ně kupí,
a přes ně ku předu boj živých dále spěl.

Kvil bázně smrtelné a kletby jek a zmar
se z důli k nebi dral ve spurné, děsné vřavě,
hrot v boku, ostrý šíp se v každé stápěl hlavě,
a z ran se potokem lil žhoucí krve var.

A slunce požárem žhlo těla zjízvená,
pot živých dále dštil a v rudé bláto měnil
tu půdu rozrytou a varem v ní se pěnil
a barvil purpurem všech živých kolena.

Lvů stáda zděšená a žiraf na sta mil
se kolem rozprchla, za moře ptáci spěli,
a správci karavan kol jdouce oněměli,
kdy chaos bouřící se kolem rozproudil.

Dva dny a noci dvě boj zuřil zoufalý,
pak spjala únava je těžkou svojí páží,
vše v zem se svalilo. Bez ohňů, beze stráží
ve mdlobě hluboké snem těžkým dřímali.

A třetí vzplanul den a čtvrtý — náhle v ráz
vše znovu oživlo, zem mrtvé vyvolala,
a bojem posledním poušť hrozná ještě vzplála,
než k věčné dřímotě se uložila zas.

Tu lační supové, jež hojný svolal lup,
se nesli na těla a s odpornými vzkřeky
své ryli zobáky ve mrtvol příval měkký
a hnusně vláčeli si údy z lidských kup.

Pak za dnem mizel den, za rokem roků tok,
čas, žhavý pouště dech a písku jemné vlny
svou skryly perutí kraj hrozných trosek plný
až všecko pětistý na věky smazal rok.

Kam živí děli se, kam spěli vítězi?
Zda zpět se vrátili ku stanům svým a znovu
do prachu nectného šij stlápli otrokovu,
a šírou světa půl v své spjali řetězy?

Kdo nyní pochopí? Jich hnáty kamenné,
jich žebra z ocele psi diví roznosili,
v jich prsa ohromná se lační červi vryli,
a havran vypíjel jich zraky plamenné.

Teď časem lebky tříšť neb stará, zrytá skráň
zde pískem zasvitne jak zbytek číše kalné,
jíž napájel se čas, a kterou z ruky valné
v poušť pustil ohromnou, kdy spánek přišel naň.

Salomonida.

Román
od
Serváce Hellera.

(Pokrač.)

„Podivná věc!“ prohodil jsem zamyšlen. „Státní rada Kalugin, o němž se říká, že všechno ví, a kterýž se také o všechno tak stará, jakoby byl zrovna prozřetelností matušky Moskvy, ten že by tak velice se mýlil?! Toť by stálo za to, aby . . .“

„Ne, příteli,“ vpadl mi do řeči professor Varvinskij, „vím, co chcete říci, a prosím vás důrazně: neplet'te se do toho! Nechte Kalugina mluvit, co se mu namluvilo. Kdybyste se vy, jakožto muž mladý a cizinec, do těch klepů vmísil, mohl byste si utržit velikou nepříjemnost, neboť Salomonida je osoba mocná, obzvláště vůči jednotlivcům, kteří nemají pod nohami pevnou půdu a ve společnosti silnou oporu. Já ovšem mohu se její „vělmožnosti“ smáti, neboť mně nemůže nic udělat, leda že by mne dala otrávit. Však ani toho se nebojím, protože má žena sama na jídlo dohlíží. Vy však musíte se míti na pozoru, abyste si jen příjemné upomínky odsud odnesl.“

„Odpusťte, pane professore,“ odtušil jsem s příměskem humoru, „vždyť mi ani nenapadá, abych se do nějakých klepů zde míchal, aneb abych dokonce snad kněžně Salomonidě na úkor mluvil. Ujišťuji vás naopak, že učinila na mne kněžna dojem tak příjemný, že by mne velice mrzelo, kdyby jí vůbec někdo křivdil. Já sám bych proti ní ani slova nepronesl, i kdybych sebe více věděl. Dosud však nevím vlastně pranic; co o jejím původu jste vypravoval, jest sice zajímavé, ale nesvědčí ještě nikterak proti ní. Kdož pak může za skutky svých předků!“

„Mladý muži,“ pravil poněkud popuzen Varvinskij, „věk váš dovoluje vám, abyste byl do každé sličné dámy zamilován, a nedivím se pranic, že jste si přispíšil, abyste kněžně byl představen. Jen bych vás teď zase na druhou stranu varoval: nepoddávejte se příliš tomu dojmu! Mohloť by se snadno státi, že by Salomonida vaší nezkušenosti k něčemu zneužila, co by vás pak zle mrzelo — pletichářky toho druhu potřebují ku svým machinacím všelijakých lidí a nástrojů.“

„O čem pak tu mému jinochu tak horlivě vykládáte?“ ozval se vedle nás veselý hlas Ferdinanda Lauba, kterýž byl přistoupiv Varvinskému důvěrně na rameno poklepal.

„Ah, to jste vy, můj milý?“ prohodil jako na uvítání professor. „Varuju ho zde před klepy a ženskými nástrahami!“

„Což pak je skutečně už nějaké nebezpečí?“ tázal se s obvyklou jovialností Ferdinand Laub.

„Abych vám upřímně řekl, je!“ odpověděl professor. „Pomyslete si: ponejprv ji viděl a hned se jí dal představit. A ona, myslím, ukázala mu dobré oko!“

„Ale kdo pak?“ tázal se Laub.

„Vy se ještě ptáte! Kdo pak jiný, než Salomonida?“

Laub zasmál se srdečně a poklepav zase mně na rameno pravil: „To je skutečně nebezpečné, neboť kněžna Salomonida je čarodějka a její ovzduší samý klep. Proto tedy varoval vás tuto professor Varvinskij před klepy a nástrahami!“

„Co se ženských nástrah týče,“ připomenul jsem poněkud svévolně, „těch se přese všechny výstrahy nelekám; co pak se týče klepů, musím už na pana professora žalovat, že mi sám před chvílí takřka sensační klep do úst vložil.“

„Vy mne napínáte! Co pak to bylo?“

„Pomyslete si: professor Varvinskij vypravoval mi, že prý je kněžna Salomonida Sachalinová vnučkou pověstné dobrodruhyně a rekyně „skandálu s nákrčníkem“, hraběnky Lamothe-Valois a dcerou...“

„Ano, ano, Varvinskij vypravuje to jakožto svůj dějepisný vynález, ale málo kdo tomu věří. Kněžna, která o tom ví, dělá si z toho žerty a říká, že je to jediná věc, kterouž prý professor Varvinskij ve světových dějinách objevil. Minule byl jsem v Petrohradě pozván na večer k velké kněžně Heleně Pavlovně; mluvilo se také o Salomonidě a vašem genealogickém výzkumu a všichni se tomu smáli.“

„Že se tomu také u dvora smějí, jest mi velice s podivením,“ odtušil Laubovi Varvinskij patrně již popuzen. „Tam zrovna mohli by nejlépe vědět, že se hraběnka Lamothová r. 1791 v Londýně nezabila! Pojďte, posadíme se tamo do rohu a já vám tu celou historii pragmaticky vyložím!“

„Ale nejdříve musíte mi jak náleží vysvětlit,“ pravil Laub mezi tím, co jsme si křesla k sobě sestrkávali, „v čem vlastně záležel ten „podvod s nákrčníkem“? Kolikráte již chtěl jsem se na to zeptat, ale vždycky jsem zapomněl.“

„Můj bože!“ podivil se Varvinskij. „To vy nevíte? Ach ano, vy jste „král houslistů“ a máte tudíž právo takových věcí nevědět. Slyšte tedy, co v každé pořádné encyklopedii můžete nalézti.

Jest to pověstný skandal z r. 1785, kterýmž dvůr francouzský co nejšeredněji byl skompromittován a na veřejnosti zlehčen. Kardinál Rohan, kníže biskup štrassburský, potomek jedné z prvních rodin francouzských a navzdor svému stavu veliký prostopášník, upadl pro jakési klepy u dvora v nemilost a byl z úřadu velevyslance u vídeňského dvora odvolán. Kardinál vrátiv se do Paříže, napínal všechny síly, aby si opět získal ztracenou přízeň královských manželů. Toho použila r. 1784 prohnaná dobrodruhyně hraběnka Lamothe-Valois. Slibovala lehkověrnému kardinálovi, že mu nakloní srdce královny Marie Antoinetty, ba ještě více, ona přinášela mu padělaná psaníčka od královny a vypůjčila se od něho na její jmeno 120.000 franků. Nedlouho na to nabízeli klenotníci Böhmer a Bassenge královně drahocenný diamantový nákrčník v ceně 1,600.000 franků, ale královna — což při tehdejších finančních poměrech francouzského dvora nic divného nebylo — odmítla s politováním koupi, řkouc, že nemá na takové věci peněz. Lamothová, kteráž stále jen spekulovala, jak by od lehkověrného kardinála ještě více peněz nebo zboží vylákala, pojala smělou myšlenku: namluvila se svými pomocníky kardinálovi, že si nadobro srdce krá-

lovnino získá, přispěje-li jí, aby si onen drahocenný šperk koupiti mohla, a docílila pomocí psaníčka s padělaným podpisem, že se kardinál klenotníkům zaručil za splacení sumy, kterouž královna, jak se říkalo, ze svých úspor pozvolna zaplatí. Dne 1. února 1785 obdržel kardinál diamantový nákrčník a doručil jej Lamothové, aby jej tato královně odevzdala. Ale hraběnka vyloupala z něho ihned všechny diamanty a dala je svým mužem v Londýně prodat. Kardinálovi, kterýž arci na tak velký obchod zapomenouti nemohl, začalo býti nápadným, že královna diamantový nákrčník nikdy nenosí a že k němu i na dále chladnou zůstává. Když pak si na to stěžoval, obdržel od Lamothové padělané milostné lístky a posléz i slib dostaveníčka s královnou ve versaillském parku. Jakási královně poněkud podobná kokotta, jménem Marie Leguay d'Oliva, byla najata, královsky vyšnořena, večer do versaillského parku vpuštěna a měla pak s kardinálem noční dostaveníčko, kterýž ji skutečně za královnu považoval. Tím zdála se věc vyřízena, ale nebyla. Neboť když klenotníků splátky nedocházely, obrátili se tito na královnu, ba i na krále sama. Tak byl podvod hraběnky Lamothové objeven a kardinál Rohan dne 15. srpna při jakési kostelní slavnosti zatčen a parlamentu k odsouzení odevzdán, kterýž ho posléz z obžaloby propustil. Lehkověrný lid však věřil, že si chtěla královna miliskováním s bohatým kardinálem získati diamantový nákrčník."

„Velkolepý skandál!" prohodil hlavou potřásaje Laub. „Podobného neznají asi dějiny světa. Ale prosím vás, professore, jak bylo vlastně s tou hraběnkou Lamothovou, že prý byla s dvorem nějak spřízněna?"

„Člověče," odpověděl Varvinskij, „vy nevíte ale pranic! Vám aby se vypravovalo všecko od Adama. Já chci zde svému mladému příteli tu zajímavou kapitolu v jejích koncích objasnit, protože je literat a žurnalista, a k vůli vám musím opakovat staré známé začátky. Ale buďsi již; povím vám tedy ještě zkrátka životopis té dámy, od níž zbožňovaná naše kněžna Salomonida pochází.

Jeannne de Valois, hraběnka de Lamothe narodila se 22. července 1757 ve Fontètu v Champagni a pocházela skrze Jindřicha de Saint Rémy, nemanželského syna krále Jindřicha II. z panovnické rodiny Valois. Vyrostla bez vychování s bratrem a sestrou, a poněvadž jí rodiče záhy zemřeli, byla již v mládí nucena živiti se buď almužnou nebo dobrodružnými kousky. Ale přece vzbudily ty děti pro svůj rodokmen pozornost Ludvíka XV. a bratr Jeannin obdržel pensi 1000 liber a svobodné místo v námořnické škole; sestry pak obdržely po 600 liber a měly být v opatství longchampském u Paříže na jeptišky vychovány. Avšak Jeanna uprchla a zasnoubila se s nemajetným také hrabětem de Lamothem, s ním pak do Versaillu se odebrala. Obdařená bystrým duchem a obzvláštním talentem k intrikám, shromáždila záhy kolem sebe kruh dobrodruhů a hráčů, mezi nimiž se také hrabě Cagliostro nalézal, a kterýmž při jejich švingulacích nápomocna byla. Hraběnka Lamothová dala o sobě roztrousiti pověsť, že má s dvorem důvěrné spojení a tak podařilo se jí ošáliti i kardinála Rohana. Když podvod s nákrčníkem na jevo vyšel, byla také hraběnka Lamothová 18. srpna 1785 zatčena a sice v Baru sur Aube, kdežto muž její den před tím do Anglie utekl. Dne 31. května 1786 byla pak odsouzena, aby jí kat

na rameno znamení vypálil a krom toho k doživotnímu žaláři. V několika dnech byl rozsudek na ní vykonán a Lamothová dopravena do Salpêtrièry. Ale dne 5. června 1787 podařilo se jí utéci do Anglie. Dne 23. srpna 1791 nalezli v Londýně v noci pod jejími okny ženštinu s roztříštěnou hlavou a přátelé hraběnčini roznesli pověst, že to Lamothová sama, a takž uvázla v dějepisu báchorka, že hr. Lamothová dne 23. srpna 1791 v Londýně po noční orgii ve svém bytu z okna třetího patra v sebevražedném úmyslu vyskočila a takto zahynula."

„A jste, pane professore, skutečně přesvědčen či máte spolehlivé doklady, že je násilná tato smrť Lamothové jen historickou báchorkou?" otázal jsem se s rostoucím interessem.

„To je právě," odtušil důrazně Varvinskij, „o čem vás chci poučiti, abyste přece ode mne něco získal. Co jsem vám prvé stručně toliko nadhodil, nyní obšírněji rozvedu. Tedy slyšte!

Počátkem tohoto století žila v Petrohradě jakási Angličanka, paní Bearchová, kteráž velmi často ke dvoru docházela a zejmena ku společnosti císařovny Jelisavety Alexejevny náležela. Jednou poslala carevna pro paní Bearchovou, ale tato nebyla doma a přišla se proto následujícího dne carevně omluvit.

„Kde pak jste byla?" ptala se císařovna.

„U hraběnky Gachetové."

„Kdo pak jest ta hraběnka Gachetová?"

Paní Bearchová připomenula, že jest to francouzská emigrantka, která se prací svých rukou živí a v dosti krušných poměrech nalezá. Mezi touto rozmluvou vstoupil do komnaty car Alexandr a zvolal, jakmile byl jméno hraběnky Gachetové uslyšel: „Ta že je zde?! Kolikráte už poptávali se u mne po ní a já jsem vždycky odpověděl, že v Rusku není. Kde pak je? A odkud ji znáte?" Paní Bearchová musila znovu vypravovat, co o řečené dámě věděla. „Přál bych si ji vidět," prohlásil na konec císař, „přiveďte ji zejtra sem!"

Paní Bearchová odebrala se k hraběnce, aby jí císařovo přání sdělila.

„Co jste jen udělala?! Uvrhla jste mne ve zkázu!" zvolala zoufale hraběnka. „Proč pak mluvila jste o mne u přítomnosti carově? Tajemství bylo mou spásou; teď odevzdá mne mým nepřátelům a jsem ztracena!" Ale všechna zoufalosť byla marna, neboť vůli carově musilo se vyhověti.

Následujícího dne v určitou hodinu byly obě, paní Bearchová a hraběnka Gachetová, v komnatě císařovny Alžběty. Car Alexandr vstoupiv do pokoje obrátil se na hraběnku a pravil: „Vy nejste, za kterouž se vydáváte: povězte mi své pravé jméno — své dívčí jmeno!" — „Jsem nucena je povědět, avšak povím je toliko Vašemu Veličenstvu, bez svědků."

Panovník pokynul rukou a císařovna s paní Bearchovou odešly. Přes půl hodiny mluvil pak car s hraběnkou mezi čtyřmi očima a tato opustila palác upokojena a nadšena blahosklonností carovou. „Slíbil mi mlčení a ochranu" — více nepověděla hraběnka své přítelkyni o rozmluvě s carem Alexandrem I. Brzy na to opustila Petrohrad a odebrala se na Krym.

Krymský poloostrov přišel v dvacátých letech tohoto století u naší aristokracie do módy, obzvláště od té doby, co kníže M. S. Voroncov tam se usídlil. Norov, Gribojedov, A. Muravěv a mnozí jiní cestovali tam, jakoby byl Krym právě teprv býval objeven. Kdo v krásné a historických upomínek plné zemičce té se usadil, hleděl si ovšem přivábiti příjemné sousedství, neboť společnost Tatarů, Řeků a Arménů nemohla zchoulostivělé navštěvovatele petrohradských salónů nikterak uspokojiti. A takž vidíme tou dobou na Krymu záhy pestrou společnost, ve kteréž hlavní úlohy mělo několik výstředních dam, našich i cizích. Mohl bych o tom mnoho zajímavého vypravovat, ale vzdálilo by mne to od vlastního předmětu.

Nejtajemnější bytostí této zvláštní společnosti byla bez odporu hraběnka Gachetová, kteráž — jak jsem už řekl — z Petrohradu přímo na Krym odcestovala. Baronka M. A. Bodeova, kteráž tehda se svým otcem také na Krymu žila, líčí hraběnku Gachetovou jakožto starou, ale ještě statnou dámu středního vzrůstu, s šedivými vlasy, jež pokrýval baret z černého aksamitu; tvář její, nikoliv příliš měkkou, ale příjemnou a výraznou zdobily dvě lesklé, čilé oči. Francouzsky mluvila nejen plynně, nýbrž vybraně, úchvatně. Vůči cizincům byla líbezná a veselá, ale s několika ubohými Francouzy své družiny, kteří jí otrocky sloužili, nakládala pánovitě a hrdě. Mluvilo se mnoho o jejích zvláštnostech a hádalo se, že zakrývá nějaké veliké, neobyčejné tajemství. Hraběnka věděla to a mlčela, neodporujíc těmto domněnkám, aniž je arci také potvrzujíc, jen tu a tam činila i vůči prostému domácímu lidu tajemné narážky. Jinak mluvila o hraběti Cagliostrovi, o rozličných osobnostech při dvoře Ludvíka XVI. jako o lidech z kruhu nejdůvěrnějších svých známých a dlouho kolovaly takovéto výroky z úst do úst — vítaný podnět k nejrozmanitějším konjekturám a domněnkám.

Jak velice mysl její k intrikám tíhla, dokazuje tato charakteristická historka, kterouž baronka Bodeová vypravuje. Otec barončin měl v Starém Krymu zahradu, která druhdy krymským chánům patřila a ve kteréž se ještě nalezaly trosky starobylé mincovny. Nalezeno tam také hojně starých mincí a starožitných džbánů. Lid vypravuje si, že mouřenín jednoho z chánův tam jakýsi poklad hlídá, jehož objevení však městu veliké prý neštěstí spůsobí. Kdykoliv baron, ve dne nebo v noci, po starožitnostech tam chtěl nechat kopat, shlukl se lid hrozivě kolem a zabránil tomu. V zahradě té rostly ku podivu krásné stromy a nádherné bílé růže vedle bohatých stromů ovocných. To byl věru vhodný útulek pro tak tajemnou osobnost, jakou byla hraběnka Gachetová. Vlastník žádal za tu zahradu 3000 rublů — hraběnka dávala 2500 a když onen za nějaký čas, poněvadž potřeboval hotových peněz do vinice, kterouž si byl na jiném místě založil, část tu přijati byl ochoten, nabídla mu hraběnka už jen 2000 rublů. Vlastník zlobil se asi tři nebo čtyři měsíce na tuto nespolehlivost hraběnčinu, ale pak prohlásil, že sníženou její nabídku přijme, ale hraběnka chtěla mu dáti už jen 1500 rublů. Tím časem žila hraběnka v malém domku, blízko u zahrady, kteréž si toužebně přála, a odháněla všechny kupce na ni, prohlašujíc, že sama tu zahradu koupí aneb již koupila. Tento podivný boj trval přes rok.

Tu přijelo jednoho krásného jitra do dvora barončina otce několik vozů s nákladem a posel doručil pánovi list, ve kterémž hraběnka Gachetová mu oznamovala, že je těžce nemocna a že konec její už se blíží; lituje prý na smrtelném loži, že mu značnou škodu spůsobila, nechtíc dopustit, aby onu zahradu prodal, a prosí ho, aby na důkaz přátelství a jakožto odškodnění přijal věci, jež mu zároveň posílá, totiž: krásnou toilettu pro matku, italskou kytaru pro dceru a výtečnou knihovnu pro otce. Tento byl v nemalých rozpacích, má-li zvláštní ty dary přijati čili odmítnouti; ale poněvadž se bál, že by odmítnutím hraběnku zle urazil, rozhodl se, že jí pošle bednu lahví s nejdražším vínem asi téže ceny jako zaslané mu předměty, a spolu list s prosbou, aby si tyto zase nazpět vzala, jestliže na živu zůstane. Hraběnka se pozdravila, ale nechtěla o tom ani slyšet, aby si dary své nazpět vzala. Následkem této události stali se oba dosavadní odpůrci tak důvěrnými přátely, že otec barončin se nabídl, že vystaví Gachetové na svém statku Sudaku malý domek, ve kterémž by klidně konec svého života ztráviti mohla.

Plán tento byl s radostí přijat a rychle také proveden, ale zrovna když domek byl dostavěn, přišlo ze Starého Krymu poselství, že je hraběnka velmi nemocna a že si přeje, aby ji přítel její navštívil. Když barončin otec na místo dorazil, byla hraběnka již mrtva. Její stará služka, Arménka, nevěděla nic jiného, než že bylo její velitelce špatně a že celou noc papíry své trhala a pálila; spolu zakázala prý si hraběnka, aby se mrtvoly její nikdo nedotýkal a aby tak, jak umře, byla pohřbena; pravila prý dále, že se bude třeba i za vydání mrtvoly její žádat a že se nad jejím hrobem nepochybně strhnou velký spor a hádka. Proroctví toto se ovšem nesplnilo, neboť ruský a arménský kněz vykonali, poněvadž žádný katolický nebyl na blízku, pohřební obřady a také obecná zvědavost nedošla žádného uspokojení, neboť od staré služky nebylo lze nic jiného vyzvědět, než že při mytí mrtvoly na zádech dvě jako železem vpálené skvrny byly zpozorovány; zesnulá hraběnka oblíkala prý se vždy sama a připouštěla ji, služku, jen málo kdy k sobě.

Nuže, kdo byla ta tajemná Francouzka, která jen ruskému císaři tajemství své svěřiti se odvážila, zvědavost všech svých známých svrchovanou měrou dráždila a posléz na odlehlém hřbitově Starého Krymu posledního klidu došla? Není žádná pochybnost, že to byla Jeanne Valois, pozdější hraběnka Lamothová.

Sotva že zpráva o smrti hraběnky Gachetové do Petrohradu došla, vypravil známý přednosta tajné policie, hrabě Benkendorf, na Krym zvláštního kurýra, aby přivezl vládě malou uzavřenou kasettu, kterouž hraběnka zůstavila. Zároveň sdělil gubernator Naryškin otci baronky Bodeovy, že byla zesnulá zcela jistě Jeanne Valois — Lamothová a že měl nařízeno dávati na ni pozor; jmeno Gachet že měla nejspíše po nějakém emigrantovi, jehož byla v Italii nebo v Anglii za muže pojala, aby svým pronásledovníkům snáze unikla. Pod tímto jménem žila také dlouho v Petrohradě, ba stala se r. 1812 ruskou poddanou, a nikdo netušil v ní pověstnou intriganku ode dvora Ludvíka XVI., až ji přítelkyně její, paní Bearchová, bezděčně vyzradila. Avšak zdá se, že kromě jmeno-

vaných jen tyto osobnosti do tajemství byly zasvěceny: car Alexandr I., hrabě Benkendorf, gubernator Naryškin, kníže Voroncov, baronka Bodeová a její otec. Tento byl od zesnulé ustanoven za vykonavatele její závěti a měl tudíž peníze, za hraběnčinu pozůstalost stržené, poslati do Toursu jakémusi panu Lafontainovi, kterýž ale ve svých listech všelikým vysvětlivkám se vyhnul a zesnulou jen „svou ctěnou příbuznou“ nazýval. Všechny hraběnkou zůstavené skříňky, tajné šuplíky, knihy a papíry byly od barončina otce bedlivě prohledány: ale nenašlo se nic, co by k tak pečlivě a tak úspěšně chovanému tajemství nějak se bylo vztahovalo.

Baronka Bodeová má zprávu o svrchu dotčeném petrohradském příběhu přímo od paní Bearchové a positivní zprávy o pravém původu Lamothové od svého otce, kterýž byl také francouzský emigrant. Srovnáme-li to se vším, co o hraběnce Gachetové za jejího pobytu na Krymu již víme, musíme nabyti přesvědčení, že to byla skutečně a opravdu pověstná Jeanne Valois de Lamothe.“

„To snad,“ prohodil jsem skepticky, „ale proto přece nejsem ještě přesvědčen, že je kněžna Salomonida té dobrodružné dámy vnučkou.“

„Důkaz toho, ovšem jen — abych tak řekl — vědecký, podám vám příště. Dnes nemáme již na to času; ale buďte ubezpečen, že kreolská krev v jejích žilách nekoluje,“ odpověděl professor.

„Nuže, dejme i tomu,“ pokračoval jsem ve své oposici; „co z toho vyplývá?“

„Co z toho vyplývá?“ durdil se professor. „Že má kněžna nejspíše trochu krve a povahy po své babičce a matce, neboť zkušenost učí, že zejmena u ženských povaha, její cnosti i nectnosti často s matky na dceru dědičně se přenášejí, nikoliv sice docela, ale přece tak, že zůstává značná parallela. O naší kněžně bych si to troufal tvrdit, ba třeba i dokázat.“

„Tvrdíte příliš mnoho,“ namítal jsem, „a zdá se mi, že je tvrzení vaše nejen smělé, nýbrž do jisté míry i nebezpečné.“

„Ani smělé, mladý příteli, ani nebezpečné — pro mne aspoň,“ odpověděl professor, „neboť jednak dím, jen co vím, jednak ale jsem dosti opatrný a na všechny strany kovaný, tak že všechny ženské úklady bez účinku ode mne odraziti se musí. Jinak se má ovšem věc s vámi, zcela naopak, a proto opakuji svou výstrahu: varujte se té dámy i jejího okolí.“

Než jsem se k nějaké odpovědi na tato slova sebrati mohl, přiblížil se k nám Rubinštejn s některými ještě pány, kteří ho patrně přemlouvali, a zastaviv se u Lauba pravil odhodlaně:

„Ferdinande, naše kibitka je zapřažena, musíme již odejet, chceme-li na stanici dorazit.“

„Ano, ano!“ odtušil Laub vstávaje. „Pojedeme! Musíme být v čas na místě a do Moskvy nejede pak už žádný vlak až k večeru.“

Všechno přemlouvání bylo marné. „Máme velmi pohodlnou, se tří stran uzavřenou a kožešinami vystlanou kibitku. Za půl druhé hodiny jsme na stanici a pak prospíme se ještě několik hodin ve spacím vagóně.“

Bylo mezi 4. a 5. hodinou ráno, když Laub, Rubinštejn a ještě někteří umělci odejeli. V tutéž asi dobu ohlásila kněžna Salomonida, že se odebéře do své komnaty a tanec považoval se za skončený. Hosté poroučeli se druh druhu a odcházeli do svých pokojů; někteří, jako kníže Lvickij, odjížděli domů.

Stáli jsme s professorem Varvinskim u dveří sálu činíce odcházejícím dámám své poklony; když poslední nás byly minuly a my sami také již na odchod se dávali, přistoupil k nám hostitel, Dimitrij Ivanovič Sokolov, veda pod paždím svého nastávajícího zetě kapitána Bogdanova a pravil:

„Dámy a všichni pánové, jež buď tanec příliš unavil aneb kteří tak nestateční jsou, že již ospalými se cítí, odebrali se na lože. Zbyla nás na bojišti jen nepatrná hrstka. Jsme vítězi a navrhuji, abychom vítězství své několika kapkami oslavili a takto slavnosť důstojně ukončili. V mém kabinetu nahoře připraveno několik stolic a lahví: prosím, abyste šli vypit se mnou „sklenku pro spaní“.

Proti rozumné této řeči nebylo lze činit námitky a takž sedělo nás za chvíli asi šest nebo sedm v pohodlných křeslech kolem okrouhlého stolu a starý pán, kterýž byl té noci neobyčejně veselý a čilý, naléval nám do malých sklínek nejvzácnější speciality vína: tokajský samotok, Johannisberské zámecké z r. 1811, Xeres královské marky a t. d. Kdo chtěl, mohl si také smíchati anglické pivo „él“ (Ale) s šampaňským vdovy Cliquotovy. Pro tuto smíšeninu byl bych se utloukl, a proto zvolil jsem ji za svůj uspávací prostředek.

Když jsme takto při vybraném nápoji a veselém hovoru asi půl hodiny byli poseděli, zvedl se kapitán Bogdanov a prosil, abychom ho již propustili. My ostatní chtěli jsme jeho příkladu následovat, ale starý Sokolov nedopustil tomu řka, že musíme celou hodinu vydržet. Bogdanova že propouští jen proto, že jakožto novopečený snoubenec nepochybně kromobyčejně má těžkou hlavu. Když Bogdanov odcházel, pravil mu Sokolov: „Buď tak dobrý, nech nám dvéře otevřeny, aby nám trochu kouře vyšlo; chodba je vytopená, netřeba se tedy bát nastuzení. Bogdanov učinil tak a odešel chodbou na pravo ke schodům do hořejšího patra vedoucím, kdež pokoj jeho se nalezal.

Starý pán nalil všem znovu, každému čeho si přál, a neunavný státní rada Kalugin začínal zrovna vypravovat jakousi prý velmi kratochvilnou historku ze své úřadní praxe, když tu pojednou tři z nás sebou jsme trhli, jakoby před námi se bylo zablesklo. Seděli jsme totiž proti otevřeným dveřím, a tu kmitla se poloosvětlenou chodbou kolem dveří, jako blesk rychle, zahalená jakási postava a sice směrem od schodů do druhého poschodí ke schodům do přízemí vedoucím. Bylo ihned patrno, že byla ta postava otevřenými dveřmi v nesnáz uvedena a že chtěla jako střela rychle kolem nich přeletět, aby možno-li ani spozorována nebyla.

„Hrome, co to bylo?!“ vykřikl poručík Ševčenko a povstav kvapně chtěl vyběhnouti na chodbu. Ale starý Sokolov zachytil ho a zvolal poněkud uleknut:

„Co pak se stalo? Mluvte přec!“

Ševčenko pověděl několika slovy, co jsme byli spatřili. Bylo k tomu ke všemu sice jen několika okamžiků potřebí, ale proto přece měla ona postava — jak se mně zdálo — ženská dosti času, aby unikla, tak že, když z kabinetu jsme se vyřítili, všude již zase ticho a prázdno bylo, jako o půl noci v klášteře.

„Snad se vám jen něco zdálo, pánové!“ začal Sokolov žertovat.

„Všem třem na jednou a totéž?“ namítl jsem poněkud rozčileně.

„To ovšem není k víře podobno,“ přisvědčil zase Sokolov; „ale nelamte si tím hlavy. Byla to nejspíše nějaká služebná, která někde se omeškala nebo usnula a nyní ze studu nepozorována přeběhnouti chtěla. Sedněme opět a vy, Feodore Dimitreviči, pokračujte ve své povídce.“

Avšak než jsme hostitelova vyzvání uposlechnouti mohli, rozlehl se na schodech od hořejšího poschodí a hned na to na chodbě šum rychlých kroků a v tu chvíli vrazil již k nám do pokoje, všecek vyjeven, kapitán Bogdanov a nemohl ze sebe slova vypravit.

„Pro bůh, co jest vám?!“ zvolali jsme téměř jedněmi ústy.

Bogdanov usadil se a stíraje pot s čela pravil:

„Odpusťte, pánové . . . že vás lekám . . . Mně není nic, pranic, buďte bez starosti . . . Ale mělo se něco se mnou státi, neboť to . . . co se stalo, musí býti mýlka.“

„Nuže, co jest to? Mluv přece!“ zvolal poručík Ševčenko. „Což pak se má nechat voják tak polekat, že až by sotva slova lapal?“

„Buďte jisti, pánové,“ pokračoval Bogdanov stísněným ještě hlasem a přemáhaje velké vnitřní pohnutí, „že bych nebyl tak znepokojen a rozčilen . . . však co to blabonim! . . . Slyšte tedy a nelekejte se: vstoupiv do svého pokoje šel jsem ihned ke stolku, abych povytáhl noční lampu, která jen takřka pološerem komnatu osvětlovala. Roztočiv světlo začal jsem se svlékati a tu teprv zpozoroval jsem, že voják Selivanov, kterýž mne sem byl doprovodil, v houpacím křesle sedí a napohled tvrdě spí. Musím totiž připomenouti, že spávám vždy se svým vojákem v jedné komnatě — mámť k tomu své příčiny — a že jsem také dnes — nebo vlastně již včera — Selivanova požádal, aby také zde v pokoji, kterýž mi vykázán bude, na pohovce přenocoval. Proč jsem tak učinil, sám ani nevím; myšlenky mé byly na jiné věci upjaty a učinil jsem tak nejspíše zcela mechanicky, ze starého zvyku.

Selivanov seděl tedy, či vlastně byl pohodlně v houpacím křesle rozložen a měl přes sebe přehozený můj vojenský cestovní plášť s epaulettami, kterýž jsem mu při podobných příležitostech často půjčoval.

Bylo patrno, že chtěl jen zkusit, jak se v takovém houpacím křesle dřímá a že zatím tvrdě usnul. Ostatně možná také, že si nechtěl ulehnout, dokud se od tance nevrátím . . .!“

„Ale proč pak nám to tak obšírně vykládáš?“ zvolal netrpělivě Ševčenko. „Na tom přece pranic nezáleží!“

„Buď tak laskav a nevyrušuj mne,“ napomenul poručíka Bogdanov, kterýž byl zatím opět klidu nabyl, „nevypravuju nic zbytečného. Spatřiv tedy Selivanova na křesle spícího začal jsem přemítat, mám-li ho nechat takto dále spáti aneb mám-li ho vzbudit, aby se aspoň k ránu

obvyklým spůsobem natáhl. Jdu tedy k němu, kladu mu ruku na hlavu a pravím hlasitě: „Jegore, vstaň a lehni si, jak se patří!" Ale Jegor se nehýbá. Chci jím tedy zatřásti, ale — pánové a bratři, což to mám dlouho obcházet! Jegor je mrtev! Ale jak mrtev. Polekán, přináším lampu, a tu vidím, že má až po rukojeť do srdce vraženou dýku!

„Spasiteli světa!" zvolal zděšeně starý Sokolov. „V mém domě vražda! A zrovna v tento den! O neblahá ruko, která's nám toto učinila!"

„Věc je každým spůsobem žalostná a politování hodná," připomenul professor Varvinskij; „ale snad nelze tu mluvit o vraždě. Snad byl Selivanov na duchu pomatený, snad se opil a spáchal na sobě sebevraždu."

„To by mohlo býti!" zvolal, jakoby se mu bylo ulehčilo, náš hostitel.

Ale Bogdanov byl nemilosrdný. „Žádná řeč o sebevraždě," pravil s důrazem. „Předně nevrazil by si prostý voják dýku do srdce, uvelebiv se napřed pohodlně do křesla; za druhé nebyl by se k tomu zabalil do mého pláště a za třetí nebyl by se po tak jisté ráně už nikterak do dřívějšího pohodlného rozložení vrátil. Měl a má dosud obě ruce v řasách pláště, ale uvnitř schované a již z toho vysvítá s naprostou jistotou, že byl jinou osobou zavražděn. Rána jeho srdci zasazená je mistrná a smrť musila neprodleně následovat. Jak lze si tedy představit, že by byl Jegor potom ještě plášť na sobě urovnal a ruce pečlivě do tepla uschoval! Dýka vězí mu ovšem až po rukojeť v srdci, avšak ani to nemůže nás mýlit: vrah nevytrhl ji, aby krev nevytryskla. Že by ho dýka vyzradila, patrně se nebál, neboť jest to, pokud jsem si všiml, zcela jednoduchý nástroj tuctové úpravy. Zkrátka: nemůže být pochybnosti, že spáchána tu vražda. Ale rovněž zdá se mi nepochybným, že se tu stala mýlka, že jsem měl býti zavražděn já, a nikoliv můj voják. Komu pak by také prostý, neznámý voják překážel! Ostatně vysvítá to zcela jistě z okolnosti, že měl Jegor přes sebe přehozený můj důstojnický plášť se zlatými epaulettami. V komnatě bylo pološero a voják byl ještě k tomu od světla odvrácen, patrně aby ho světlo ve spaní nedráždilo. Vrah nerozeznal ho, myslel, že jsem to já po tanci takto usnul a — můj ubohý, věrný Jegor přijal smrtelnou ránu za mne!"

Kapitánovi vyhrkly dvě bohaté slzy z očí. My pak stáli jsme kolem něho jako zkamenělí, nevědouce co říci a co počíti. Nejprv uznali jsme za dobré, zachovati věc v takové tajnosti, aby mimo zámeckého lékaře a několik spolehlivých sluhů nikdo, zejmena nikdo z hostů o ní nezvěděl. Pak odebrali jsme se nahoru a státní rada Kalugin sepsal společně se zámeckým lékařem protokol, jejž jsme všichni podepsati měli. Hned na první pohled musilo být každému jasno, že Jegor Selivanov byl úkladně zavražděn. Když protokol již sestaven byl, prohledl Kalugin ještě jednou rukojeť dýky, jež z těla vojínova trčela a učinil pozoruhodné objevení: na knoflíku rukojeti byla v mosazu vyražená slova „Vae victis! — běda poraženým!"

„Vae victis!" opakoval si znovu poděšen starý Sokolov. „Toť zdá se býti zbraní spiklenců."

„Anebo lidí, kteří to domnění vzbudit chtějí, aby podezření od sebe odrátili,“ připomínal Varvinskij.

Avšak na hádání a pátrání po vrahu nebylo ještě času, neboť šlo především o úradu, jak s mrtvolou naložit, aby hosté v zámku nebyli poděšeni, jelikož na tom pečlivému hostiteli nejvíce záleželo.

„Jaká to zlá nehoda pro můj dům,“ rmoutil se ustavičně; „mám zde tolik milých hostů a všichni budou mít zkažené svátky, nepodaří-li se nám, věc v tajnosti udržet!“

Po nedlouhé poradě nad mrtvolou nebohého vojáka stalo se usnešení, aby do věci zasvěceni byli jen dva nejspolehlivější ze zámeckých sluhů a portýr; sluhové proto, aby mrtvolu ihned do vesnice odnesli, portýr však jen z té příčiny, že bez jeho vědomí nebylo lze ze zámku vyjíti. Zámecký lékař odešel a vrátil se za chvíli s dvěma silnými „dvorníky“, kteří zvednuvše mrtvolu, do koňské houně ji zabalili a rychle, jedva země se dotýkajíce, dolů do průjezdu ji snesli, tam pak na nosítka složili, ještě huňatou medvědí kůží pokryli a zelenou chvojí, kteréž za příčinou svátků v zámku byla hojnost, tak obložili, že se potom zdálo, jakoby odnášeli těžkou nějakou zvěřinu. Zámecký lékař a státní rada Kalugin šli opodál za nimi, aby popovi, starostovi obce a smírčímu soudci mrtvolu a protokol o smrti vojáka Jegora Selivanova odevzdali a, čeho potřebí bude, zařídili. — Sluhům a portýrovi uloženo, dokud hosté v zámku budou, přísné mlčení, za jehož dodržení jim řádná odměna slíbena.

Když byla takto mrtvola ze zámku ve vší tichosti vynešena, vrátili jsme se my ostatní do hostitelova kabinetu, abychom další poradu konali a návratu doktorova a státního rady vyčkali. Prvním úkolem bylo nyní vypátrati vraha.

„Sdělujme si, pánové,“ pravil professor Varvinskij, „zcela volnou, úsečnou rozmluvou navzájem své domněnky, nápady a pochybnosti, abychom, možno-li, ještě stante sessione čili ještě než se rozejdeme, stopy se dopátrali aneb aspoň nit našli, kteráž by nás na ni uvedla. Viditelné stopy, jak se mi zdá, žádné tu není a nebude; musíme tedy jen řetězem a logickou vazbou myšlenek na ni hledět přijíti. Co mne se týče, mám především za jisté, že jest vrahem někdo z obyvatelův zámku aneb — nemohu si pomoci — někdo z jeho hostů. Dále považuji za velikou chybu, že jsme nestíhali důrazně onu postavu, kteráž se byla po odchodu Bogdanova tamo kolem dveří kmitla. Vsadil bych hlavu, že to byl vrah, neboť v tu dobu byl zajisté Selivanov zavražděn. Zlosyn čekal patrně, až ples se skončí a mysle, že kapitán Bogdanov již do své komnaty se vrátil, vplížil se tam a zabil po tmě Jegora. Toho zastali jsme skoro ještě teplého, nejlepší to důkaz, že byla vražda spáchána chvíli před tím, než ona postava kolem našich dveří se kmitla. Kdo to jen asi byl?“

„I já myslím, pánové,“ ujal se slova náš hostitel, „že vrah zde v domě mešká a že je s místnostmi jeho dokonale obeznámen. Musím tak soudit, ačkoliv se mi stejně příčí míti v podezření někoho ze svých lidí, jako někoho ze svých hostů. Uznávám také, že jsme měli onu postavu stihat, ale kdož pak by si byl, pánové, pomyslil, že se v zámku plném lidu a hostů někdo o zlý skutek pokusí! Ostatně, kdož ví, zda-li

bychom ji byli postihli? Každým spůsobem byli bychom musili spůsobiti povyk a to zdálo se mi zbytečným, ježto jsem ani z daleka nic zlého nepředpokládal. Soudě pak, že osoba ta je z domu, nevzdávám se naděje, že se nám podaří ji vypátrat. A nyní dále: nemyslíte, pánové, že to spáchala ruka nějakého spiklence? Ta dýka s nápisem „Vae victis“ připadá mi jako hrozba dalšího násilí a spolu výstraha. Zkrátka, pánové, mně se zdá, že jest to skutek našich terroristů. Anatole Vasiljeviči, nevíš o žádné příčině, pro kterouž by tě terroristé asi stíhali?“

Bogdanov, přemáhaje patrně nový jakýsi nepokoj, odpověděl co možná chladně a lhostejně:

„Nevím, co by jim na mně záleželo! Nejsem ani velkým hodnostou, jehož smrt by snad společností a vládní soustavou otřásla, a nezabývám se také snad stíháním nihilistů. Že pak špehounem nejsem, nepotřebuju zajisté teprv ujišťovat. Ukládají-li tedy přece snad o můj život — čehož nemohu arci zhola popírat — činí tak jen omylem, na základě špatných zpráv anebo z neznalosti osob. Avšak slýchám, že naši terroristé nic nepodnikají, dokud nejsou úplně přesvědčeni . . .“

„Škoda času na takové výklady,“ vpadl mu do řeči poručík Ševčenko; „kdyby byli jen na tobě chtěli ortel vykonat, učinili by tak pohodlněji jinde a nevolili by k tomu lidem a hosty naplněný cizí zámek! Že pak vražda na tobě zde právě vykonána býti měla, dlužno považovati za úmysl, aby událostí tou i dům našeho ctěného přítele byl otřesen, a vzpomínám-li, co před tím v rodině našeho hostitele se bylo událo, totiž na zasnoubení Bogdanova se slečnou Caesarinou, nabývám přesvědčení, že jest to skutek soukromé, osobní zášti nebo vášně a volám s Francouzy: Cherchez la femme! Hledejte ženu!“

Slova tato učinila na nás dojem, jakoby byl někdo železnou palicí na stůl mezi nás udeřil. Nikdo nebyl slova mocen, až posléz Varvinskij zase promluvil:

„Myšlenka poručíka Ševčenka, svědčíc o zvláštním jeho bystrozraku, zasluhuje bedlivého uvážení. Jsem přesvědčen, jak jsem již dříve připomenul, že vrah naschvál použil dýky s terroristickým heslem, jen aby vzbudil domnění, že to dílo politických spiklenců. Jak vidíme a slyšíme, není známa žádná příčina, pro kterouž by spiklenci zrovna na kapitána Bogdanova měli tak vynikajícím spůsobem zřetel obrácený a proč by ho zrovna za tak slavných okolností a zároveň s tak velkým pro sebe nebezpečím byli chtěli se světa zprovodit a — buďte, pánové, ubezpečeni — že naši nihilisté nic nečiní bez náležité příčiny a bez raffinovaného výpočtu na účinek. Zbývá tedy jakožto jediná k pravděpodobná pohnutka osobní zášť nebo vášeň a sice ženská, ježto mezi přítomnými zde muži nikdo není, jenž by Bogdanova nemiloval. Ostatně tak úkladně a s takou zrovna kočičí tichostí dovede vraždit jen žena a — řeknu zkrátka a dobře — jen žena žárlivá! . . . Kapitáne, vy jste byl dnes s krásnou dcerou našeho hostitele zasnouben — měl jste dříve s některou z přítomných zde dam snad milostný poměr, anebo ucházela se aspoň některá z nich o vaše srdce?“

Krev stoupala mi do hlavy, neboť vyrozuměl jsem dobře, kam professor mířil. Abych tedy dle možnosti předešel nařknutí, ujal jsem se sám dříve slova, než kapitán mohl odpovědět.

„Prosil bych našeho milovaného hostitele o určitou odpověď: není-li možná, aby cizí lidé nepozorováni do zámku vnikli, buď postranním nějakým vchodem anebo snad parkem? . . . Vy, pane professore, odpustíte již, že kapitánovu odpověď na vaši otázku předbíhám“. . .

Starý Sokolov přemýšlel chvíli a odpověděl pak rozhodně:

„Ano, jest to možné, tu i tam! Ale proč se s takým důrazem na to ptáte?“

„Protože mám stopu zločincovu a sice nejen rozumem postřehnutou, nýbrž viditelnou, hmotnou, kterouž budete moci ohmatat a sledovat,“ odpověděl jsem a podíval se při tom ostře na Varvinského chtě dáti mu na srozuměnou, že by se byl málem ukvapil a zlé podezření bezdůvodně pronesl.

Všichni byli velice překvapeni a hleděli upjatě na mne.

„Je-li možná?“ zvolal s podivením Sokolov. „Mluvte tedy, a zbavte nás trapné nejistoty!“

„To jsem žádostiv!“ prohodil nedůvěřivě a s ironickým úsměvem profession Varvinskij.

„Nuže, slyšte, pánové!“ začal jsem vypravovat. „Když byla jedenáctá hodina minula a kapitán Bogdanov ještě nepřicházel, pojal slečnu Caesarinu — kteréž jsem byl důvěrně příchod kapitánův oznámil — strach, že se mu snad cestou něco zlého přihodilo, i požádala mne, abych si dal zapřáhnouti a vyjel mu v ústrety. Sešel jsem tedy na nádvoří a než koně zapřaženi a sáně upraveny byly, vystoupil jsem na nejvyšší stupeň fontény a opřev se o mramorovou obrubu spodního vodojemu, zahleděl jsem se přes mřížovou ohradu do parku. Jak ráčíte vědět, vine se v parku naproti fonténě, směrem k zámku, široká, nyní sněhem pokrytá cesta. Měsíc svítil se strany a cesta byla tudíž místy křivolakými silhouettami opodál stojících stromů a keřů pokryta, místy však zcela jasná. Pěkný obrázek toho nočního zátiší upoutal na chvíli všechnu mou pozornost. Ale pojednou zpozoroval jsem, že na jednom z větší části ozářeném místě jakýsi pohyblivý stín přibyl, kterýž záhy na se vzal podobu velkého v krátký kožich upjatého muže, a v malé chvíli na to objevil se vedle jiný stín, zcela jasně ohraničená silhouetta ženské, patrně ještě mladé. Soudil jsem, že jest to asi milostné dostaveníčko dvou milenců ze zámeckého personálu, ale v domnění tom zviklalo mne objevení se třetího stínu, který však s prvním částečně splynul, tak že jsem nemohl rozeznati, byl-li stín mužský nebo ženský. A než se mi ta stínová pohádka rozluštiti mohla, zazněly z povzdálí rolničky kapitánových saní a já spěchaje tomuto vstříc zapomněl jsem docela na ni. Nyní však zdá se mi vše jasným: ony tři stíny pocházely od tří do parku se vloudivších spiklenců, z nichž jeden dále do zámku se vplížil a zde vraždu vykonal. Nepochybuju, že to byla ženská, a takž spojuje můj výklad v sobě všechny momenty: náhled, že zabili Jegora terroristé — chtíce zajisté někoho jiného zabiti — jakož i domnění, že čin vykonala žena, z čehož není vyloučeno ani podezření, že spolupůsobila také žárlivost. Proč nemohla by také popuzená žárlivost vehnati přepjaté děvče do tábora nihilistů a vtisknouti mu zde dýku do ruky, aby jednou ranou dvojí pomstu vykonalo, za terror a za sklamané

srdce? Takto tedy o věci soudě, volám s panem poručíkem Ševčenkem: Hledejte ženu!"

Všichni zdáli se výkladem mým přesvědčeni, jen Varvinskij vrtěl hlavou a odpověděl:

„Co jste nám tuto, mladý příteli, vypravoval, zasluhuje zajisté bedlivého uvážení a musí býti přísně vyšetřeno. Avšak proto přece nesmí býti zastaveno a se zřetele puštěno pozorování v tom směru, kterýž jsem já byl označil! Nejdříve ovšem musí se vyšetřiti vaše domněnka. V tom pak ohledu prosím pana hostitele, aby nám pověděl, dává-li někdo bedlivý pozor na všechno, co se nyní v zámku pohne?"

„Portýr a jeho žena jsou na stráži," vysvětloval Sokolov, „a dávají, aniž by jich kdo mohl vidět, hlavně na to pozor, aby nikdo cizí ze zámku neodešel. Později budou s nimi tajně na všechno pozor dávat oba do události již zasvěcení dvorníci. To, myslím, že prozatím postačí. Až se vrátí doktor a státní rada, odebéřeme se někteří do parku vyhledat stopy ve sněhu; ty bohda poskytnou nám žádoucího vysvětlení."

Mluvili jsme ještě chvíli semo tamo, až konečně Kalugin a zámecký lékař se vrátili. Netřeba zajisté ani vykládat, jak velice jsme na jejich pořízení byli zvědavi.

„Nuže," tázali jsme se téměř jednohlasně, „jak pak jste pochodili, není ve vsi už poplach?"

„Vše podařilo se nad očekávání příznivě," jal se doktor vypravovat. „Ve vesnici ještě všechno spalo, ale proto přece šli jsme zadní cestou, abychom se co možná všem zrakům a lidem vyhnuli. Nejprve zbudili jsme popa. Spí, jak známo, vždy v oddělené světničce a mohli jsme se tedy s ním dorozumět bez všeliké výtržnosti co se týče ostatních. Dal našim dvorníkům klíče a kázal mrtvolu odnésti do kaple. Na to šel jsem pro starostu a vzbudiv ho, objednal jsem ho na faru; pak vyburcoval jsem smírčího soudce, kterýž je starý mládenec, a sečkav, až se oblekl, odvedl jsem ho také k popovi. Tam sepsán druhý protokol a všichni tři slíbili nám svatosvatě, že se postarají, aby událost ta co nejméně povyku spůsobila. Lidu vesnickému namluví se, že ten voják z opilosti někde za osadou upadl, usnul a při tom zmrzl. To nespůsobí zajisté pražádnou sensaci, ba zůstane většině lidu neznámo, poněvadž se o toho druhu příběhy zde nikdo již nestará — jsouť příliš obyčejné! Zatím bude zcela potichu podána o všem zpráva ispravníkovi a starosta dá zatím svými lidmi vše podezřelé pozorovat, než ispravník o rozsáhlé vyšetřování a stopování zločinu se postará."

„Chvála Bohu," oddychl si starý Sokolov; „obejdeme se tudíž bez poplachu a moji hosté nezvědí nic až po svátcích! Ale nyní, pánové, umluvme se rychle, jak bychom ohledati a vyšetřiti měli v parku šlépěje?"

„Jaké šlépěje?" tázal se udiven státní rada Kalugin.

Sdělil jsem mu stručně, co jsem byl před půlnocí zpozoroval a co z toho soudíme.

Státní rada se zamračil, udeřil zlehka na stůl a zvolal zlostně:

„Čert vezmi povětrnost! Zapomněli jsme vám povědět . . . fatální historie! Mráz se k ránu zlomil. Obloha samý mrak. Chumelí se jako z pytle. Na půl stopy už čerstvého sněhu!"

Podívali jsme se na sebe rozpačitě a bezděky jsme všichni zakleli. Ale nechtíce se rázem vší naděje vzdáti, sběhli jsme já a Ševčenko na nádvoří, abychom se podívali, zda-li by přec ještě nebylo lze stopy v parku nebo v poli sledovat. Marné myšlenky! Byl ovšem již den, ale sníh sypal se tak hustě, že všechno čerstvou, kyprou vrstvou bylo pokryto.

Vrátili jsme se s nepříznivým potvrzením toho, co státní rada byl oznámil. Byli jsme tedy prozatím zase beze vší určité stopy a nezbývalo nic, než podržeti na zřeteli ony dvě vedoucí myšlenky, na nichž jsme byli přestali a o kterých jsme soudili, že vyčerpávají všelikou možnost.

„Myslím, že jsme již příliš unaveni, abychom ještě něco mohli buď vymyslit nebo vykonat," pravil professor Varvinskij. „Jděme tedy do svých komnat, a hleďme, abychom se po této neblahé a nepokojné noci vyspali."

„Ještě něco, pánové!" zvolal Ševčenko lusknuv ostře prvním a třetím prstem pravé ruky. „Dejme si čestné slovo, že nikomu, ani svým nejlepším přátelům po celý den a následující večer ani slovem se o tom nezmíníme, co se v Bogdanově pokoji bylo stalo. Účel toho je tuším jasný: předně nezkazíme nikomu sváteční rozmar a za druhé, nalezá-li se vrah mezi hosty nebo vůbec obyvateli tohoto domu, což konečně není nemožné, nastrojíme mu tím pasť neobyčejně citlivou a nebezpečnou. Neboť nebude-li v celém domě nikdo o vraždě mluvit a půjde-li vše spůsobem, jakoby se nic, docela nic nebylo přihodilo, stane se vinník bezstarostně zvědavým a bude se dozajista buď po straně vyptávat aneb aspoň nějakými vzdálenými narážkami chtět dověděť, jak vlastně celá věc dopadla a kterak se to děje, že nikdo není znepokojen? Bogdanova vojáka nahoře nikdo nepohřeší, a v čeledníku se může říci, že odešel s nějakým poselstvím."

Návrh ten došel obecného souhlasu a zavázali jsme se všichni rukou dáním, že nikomu a zejména žádné dámě nic neřekneme. Pak jsme se rozešli.

* * *

V korridorech bylo ještě tma, poněvadž okna všude okenicemi byla uzavřena, a vše pohrouženo bylo ještě v tvrdý spánek. Ani z čeledi ještě nikdo nevstával.

Vrátiv se do svého pokoje nekonal jsem přípravy k ulehnutí, nýbrž stanuv u přivřených jen dveří naslouchal jsem, až poslední kobercem dušený krok spojenců z hostitelova kabinetu zalehne, poslední dvéře vrznou a kolem zase hluboké, ani nejmenším šustem nerušené ticho nastane. Pak přikročil jsem rychle k umyvadlu, rozžal svíčku — komnata byla osvětlena visací noční lampou s fialovým přísvitem — vzal jsem svícen do levé ruky a chopil se pravicí houby, kterouž jsem rychle do vody strčil a lehkým stisknutím asi na polovic vyždíml.

Co jsem to hodlal učinit? Sám již ani nevím, byla-li to odvážná pošetilost anebo rytířská šlechetnost. Pamatuji se jen, že se mne zmocnilo v tu chvíli nesmírné rozčilení.

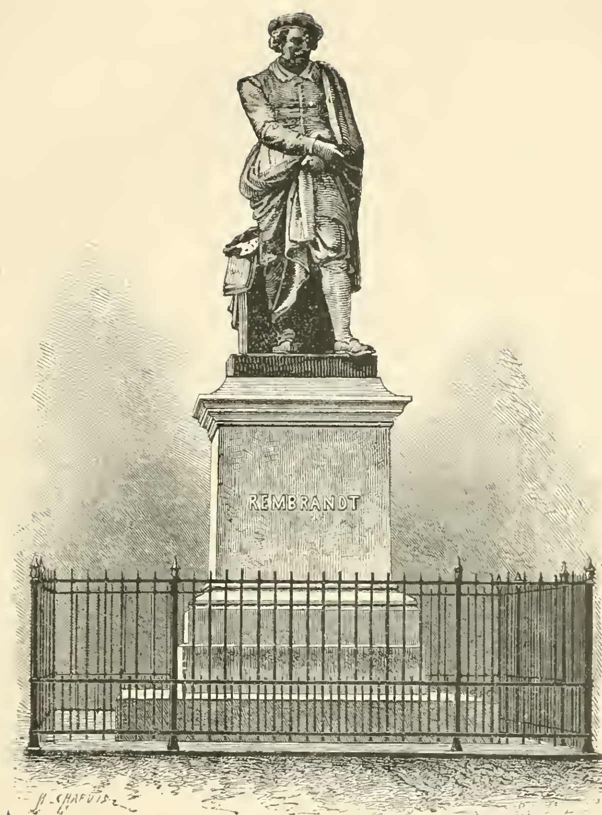
Byltʼ jsem dříve, když po objevené a zjištěné vraždě z Bogdanova pokoje do hostitelova kabinetu jsme se vraceli, samojediný — jda těsně podél dveří — zpozoroval na hlavních dveřích od komnat, ve kterýchž kněžna Salomonida se svými komornými byla ubytována, krvavý otisk dvou prstů, asi jakoby se tu byl někdo se zakrvácenou rukou zadržel. Objevení to mne velice poděsilo, ale poněvadž jsem si ani připustiti nechtěl myšlénku, že by snad kněžna . . . . . . a poněvadž jsem po krátkém rozmyslu nabyl přesvědčení, že ona kolem dveří hostitelova kabinetu se kmitnuvší postava vraždu vykonala a plazíc se pak na útěku podél stěny korridoru, za dvéře u kněžnina bytu se zadržela a na nich červenou skvrnu zůstavila, neřekl jsem nikomu nic, nýbrž snažil jsem se, dáti našemu pátrání tak určitý směr, aby na onu stranu a především na ony dvéře ani nejmenší pozornost nebyla obrácena.

Nyní pak stál jsem, odhodlán vykonati čin. Ale v tu chvíli, kdy voda z houby několika praménky vycrkla, vstoupila mi do hlavy a srdce pochybnost. Bylo mi, jakobych slyšel hlas nějaký: „Víš jistě, že není vinna, aneb spoluvinna? A proč chceš oloupiti spravedlnost o jedinou snad stopu zločinu? Pomni také, že na tvého přítele dýka byla namířena!“ Zachvěl jsem se na celém těle a pot vyvstal mi na čele. Již kladl jsem nazpět svícen i houbu, ale v tom napadla mi zase ona prchající postava, pak slyšel jsem zase energicky podezřívající slova Varvinského a posléz objevil se mi na mysli luzný obraz té krásné ženy, ana podávajíc mi ruku praví: „Jste přijat mezi mé přátele. Zachovejte se dle toho . . . .“

„Ano, zachovám se! A kdybys i byla vinnou . . . ale ty vinna nejsi!“ Tak pravil jsem k sobě pološeptem a již vycházel jsem zlehounka na chodbu. Zůstaviv pak za sebou pootevřené dvéře, abych pro případ potřeby dle vycházejícího z nich pruhu fialového světla orientovati se mohl, kráčel jsem, chráně levou rukou plamen svíčky, po špičkách opatrně ku předu. Na tlustém hebkém koberci nebylo krokův mých téměř ani slyšet. Za chvilku stanul jsem u dveří kněžny Salomonidy a červená skvrna na nich bodala mne tak ostře do očí, že jsem je bezděky přimhuřoval. Váhal jsem opět. Ale v tom zjevil se mi zase její obraz, pravá ruka s houbou se napjala a v okamžiku byla skvrna smyta.

(Pokračování.)

315

Rembrandtův pomník v Amsterdamě.

Amsterdam.

Z cest

Josefa Štolby.

(Dokonč.)

Velice překvapujícími zjevy v ulicích amsterdamských jsou také odchovanci jednotlivých sirotčinců městských.

Hollanďané jsou národem velice dobročinným. Chladné kupčení neumrtvilo v nich cit k bližních bídě a neštěstí a Hollanďané mají při tom ještě tu vzácnou vlastnost, že činí dobře beze vší okázalosti jen proto, aby pomohli, a ne aby svět zvěděl, že pomáhají. Nejen Amsterdam, celé Hollandsko vůbec oplývá všemi možnými ústavy, jež starají se o lidi, kteří v duševním neb hmotném ohledu podpory potřebují.

Jedním z nejdůležitějších pro všeobecnost ústavů takových jest společnost k podporování všeobecného blaha, rozšířená po celém Hollandsku. Nazývá se Maatschappij tot Nut van 't algemeen, čítá mnoho tisíc členů, již platí nejméně po 5 zl. 25 centech a má za účel podporovati vzdělání a mravnost v nižších třídách. Třemi cestami snaží se dosáhnouti šlechetného tohoto cíle svého. Předně tím, že podporuje vychovávání a vzdělávání mládeže ze školy vystoupivší, zřizujíc nedělní a odborní školy, vydávajíc vhodné knihy a zakládajíc knihovny. Za druhé tím, že podporuje vzdělání a osvětu vzrostlých zařizováním čtenářských spolků, pořádáním veřejných přednášek, vydáváním spisů, k tomu směřujících, a zakládáním spořitelen, jakož i fondů pro vdovy a sirotky. A konečně tím, že veřejně vyznamenává ty, kdož získali si obecné uznání svou lidumilnou činností neb svým šlechetným jednáním.

Amsterdam chová prý tolik ústavů a zařízení pro všechny možné nešťastníky, že se praví, že město nasycuje a napojuje denně 20.000 hladových.

Jsou tu zejmena četné chudinské domy městské, jest tu ústav slepých vychovanců, kdež jednou za týden odbývají se veřejná cvičení, a ústav pro slepce starší, kdež poskytuje se jim vedle zaopatření přiměřeného zaměstnání, spolek pro mravní nápravu trestanců — a j.

Nejvíce však činí Amsterdam pro sirotky. Jest tu několik sirotčinců, a každý, staraje se o svěřence své co nejúčinněji, má svůj kroj pro vychovance své, tak že z daleka již poznáš, kterému náleží.

Nejnápadnější jsou chovanci měšťanského sirotčince. Nechť děvče nechť hoch — polovice životu neb kazajky s jedním rukávem jest černá, druhá polovice červená — toť barvy města — a stejně jedna polovice suknice neb nohavice červená a druhá černá, a to tak, že černá spodní polovice přijde vždy pod červenou hoření. Děvčata z katolického sirotčince mají černé šaty a sněhobílý čepeček, bílý šátek okolo krku a bílou zástěrku a děvčata ze sirotčince luteranského černé šaty se světlomodrým čepečkem, šátkem a zástěrou.

Vychovanci městského sirotčince připadají ti, spatříš-li je poprvé, jako šaškové z nějakého cirku. Avšak záhy zjevu tomu uvykneš, a poznav pak, co vlastně značí oblek jejich, pozoruješ s potěšením tím větším stále se měnící obraz pouličního života, jejž náležitě doplňuje sem tam vojín, který však nevypadá příliš vojensky, aneb nějaký mulat neb černoch, ze zámořských končin přibylý.

A obraz ten je nejbohatší v neděli, podaří-li se ti totiž zastihnouti proud, valící se do kostela aneb z něho. Hollanďané světí neděli co nejsvědomitěji. Veškeré obchody jsou uzavřeny a každý spěchá do chrámu, aby učinil zadost svým náboženským povinnostem. A v ohledu tom nejsou Hollanďané jako my, kteří odbyvše si nějakou tu mši, oddáváme se pak tím bezuzdněji rozkošem pozemským. Hollanďan odebeře se ráno do chrámu a stráví tam více nežli půl dne až hluboko přes poledne. Arci nevadí mu při tom denní jeho pořádek. Pravý Hollanďan totiž spí dlouho, pak snídá thé a zakusuje syrovou šunku a sýr; před polednem zničí masitou snídaní a obědvá teprve o páté, načež mění si večer v den. Přinese tudíž v oběť nejvýše nedělní druhou

snídaní, nepochybuji však, že při první opatří se tak, aby se mu v kostele o půl 12 nestýskalo. Ale jak mu za to pak chutná as oběd! Hollanďanům není prý v kostele čas dlouhý. Praví: „jest to den Páně — nechť náleží tedy Pánu.“ Prý — ale soudím, že jim bývá přece jen trochu dlouhý. Neboť jistý protestantský farář, jenž navštíviv Hollandsko, považoval také za svou povinnost, stráviti nedělní dopoledne na modlitbách, nalézal pobožnost jejich jakož i výklady kazatelovy sice překrásnými, ale bylo by prý vše ještě krásnější, kdyby to bylo aspoň — o dvě až tři hodiny kratší.

Avšak myju ruce své ve sněhu nevinnosti. Sám jsem tam nebyl.

IV.

Amsterdam čítá, jak již praveno, 319.000 obyvatelů, kteří bydlí asi v 28.000 domů. Milujeť zámožný Hollanďan, jako Angličan, bydliti v domě samoten se svou rodinou, a proto je v hollandských městech tolik malých a úzkých domů, a proto také jest počet domů amsterdamských tak veliký.

Počátky Amsterdamu jsou velmi nepatrné. Na počátku 13. století byl bídnou rybářskou vesničkou, kteráž náležela pánům Van Amstel. Avšak příznivá poloha působila, že chat rybářských přibývalo, až konečně obyvatelé došli toho poznání, že bude potřebí, osadu tak utěšené zkvétající obehnati hradbami. Učinili tak za pomoci pána svého Gysberta van Amstel, a mohutníce stále, obdrželi od Florise V. právo, provozovati obchod v Hollandsku, aniž musili skládati nějaké poplatky. Ale když Gysbert ve spojení s jinými fryslandskými spiklenci Florise zavraždil, nastaly Amsterdamu smutné doby. Haarlemští, žehrajíce na neobyčejné zkvétání města, spojili se s Kennemerskými, přepadli Amsterdam a zničili ho úplně. Zničili město, ale nezničili Amsterdamské. Když nepřítel odtáhl, vrátili se rozprchlí obyvatelé a v krátkém čase zřídili město znovu. Roku 1311 připadli hrabatům hollandským, kteříž propůjčili jim rozličné výsady, a tak rostlo město víc a více, až zničení Antwerp povzneslo je rázem na výši netušenou: kupci a řemeslníci, Španěly z Antwerp vyhoštění, uchýlili se sem a pracovali s takovým úspěchem, že koncem 16. století byl Amsterdam již dvakráte tak velký, jako kdy dříve. Ukončení pak neblahé války nizozemské a zejmena založení východoindické společnosti pomohlo městu tak, že r. 1622 čítalo již 100.000 obyvatelů, a že mezi obchodními evropskými městy zaujímalo první místo. Mnohé příkoří utrpělo sice průběhem pozdějších dob, z nichž největší byly rány, zasazené mu válkami napoleonskými. Avšak od ukončení válek těch květl Amsterdam opět dále, a obchod jeho nabyl pravého a nejskvělejšího stupně, když na místě dřívější východoindické společnosti, jež r. 1795 zrušena byla, zřízena jest opět roku 1824 společnost hollandsko-východoindická Maatschappij nazvaná, jež majíc za účel, přivážeti výrobu východoindických kolonií do mateřské země a ji zde spůsobem nejvýhodnějším zužitkovati, světové obchodní důležitosti Amsterdamu pevný základ poskytla, základ to, jenž oddělením se Belgie od Hollandska větší ještě pevnosti získal. —

Těžiště Amsterdamu leží, jak ze stručné črty této patrno, v zámořském obchodě, a proto budiž mi odpuštěno, že počínaje se obírati s jednotlivými pozoruhodnými zjevy v amsterdamském moři domů, kladu na první místo srdce všeho toho obchodu, v němž veškerá činnost celého obchodního těla toho se soustřeďuje, totiž amsterdamskou bursu. —

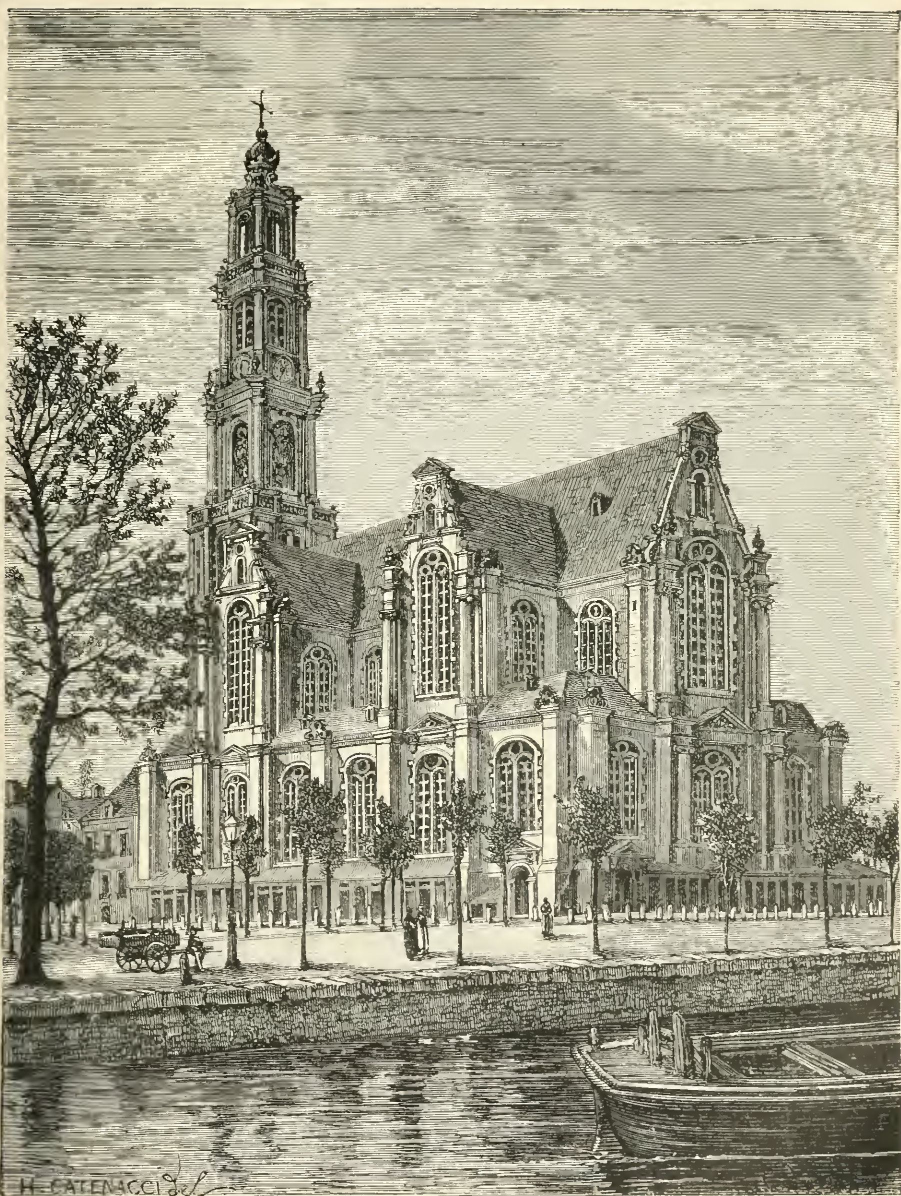
Amsterdamská bursa jest bez odporu první bursou na zboží celého světa a zejmena obchod její v kávě z ostrova Jávy má pro Evropu nemalou důležitost. Jest to mohutná, velice pěkná budova s plochou, sklem pokrytou střechou, spočívající na 3469 pilotech. Střed tvoří otevřená předsíň, na čtrnácti vysokých jonických sloupech spočívající, za níž táhne se hlavní sál, a po obou jejích stranách vybíhají nižší křídla bez oken a beze dveří, jež dodávají celku vzezření starého, antického chrámu. A chrámem jest bursa ta posud, jenže chrámem modlářským, v němž přinášejí se neslýchané oběti — zlatému teleti. Vnitřek jest velmi úpravný. Galerie, k nimž vedou krásné schody, spočívají na šestadvacíti mramorových sloupech, a hledíš-li s nich o třetí hodině, kdy život bursovní dosahuje svého vrcholu, podivíš se tomu, jak živě počínají si v obchodních záležitostech Hollanďané, jež svět prohlašuje za flegmatiky.

Ale ti kupci, již v bursovních hodinách neznají nic jiného mimo svůj prospěch, dokazují, že jsou také schopni něžných pocitů. Po celý rok jest bursa den co den, mimo neděle, jevištěm čilého obchodu. Ale v měsíci srpnu mění se život bursy na celý týden netušeným způsobem. Obchodníci obmezí se nejvýše na galerie a to pouze jako diváci, a veliký sál naplní se sty a sty veselých a čilých dětí, kteréžto bubny, trubkami a píšťalami ozbrojeny, prohánějí se tu po celou naznačenou dobu od rána do večera tak, že až sluch i zrak přechází.

Zvyk tento zakládá se na pověsti, že v bojích, jež r. 1621 mezi Španěly vedením slavného vojevůdce Ambrosia Spinoly a Hollanďany pod neméně slavným Moricem Oranienským opětně se strhly, jakýsi úskok Španělů proti Amsterdamu hrajícími si dětmi prozrazen a pak překažen byl. Vděční Amsterdamští nezapomínají služby té, a odměňují se mládeži své za bdělost a statečnost mládeže tehdejší. A zajisté jednají velmi rozumně. Či nemusí to naplniti děti opravdovou pýchou, když nejpřednější a nejbohatší občané propůjčují jim svou svatyni ku hrám proto, poněvadž mládež kdysi zachránila město? Děti ty musí býti hrdy, že skutek dětí oněch po staletích ještě se velebí, a to zajisté nejednu duši mladistvou rozplamení touhou, aby i ona přispěla jednou k oslavě vlasti a svého rodného města. Jest to maličkost, ale jaké maličkosti již daly podnět k vývoji obětovných povah a ku provedení skvělých skutků!

Bursa nalezá se na nejpřednějším náměstí amsterdamském, na Damu.

Je-li bursa srdcem obchodní činnosti amsterdamské, jest Dam srdcem celého města. Nalezá se skoro uprostřed Amsterdamu, a vysílaje na všechny strany nejživější a nejčilejší ulice města, soustřeďuje v sobě veškerý život. Jest to nepříliš prostranné náměstí, jež ohraničují vynikající budovy, jako: bursa, královský palác a Nieuwe Kerk,

Westerkerk v Amsterdamě.

a uprostřed vypíná se vysoký, slušný pomník na památku bojů z r. 1830, jenž činí výjimku mezi hollandskými pomníky, z velké většiny nepatrnými.

Dam jest ústředním východištěm četných koňských drah jakož i mnohých omnibusových podniků, a okolnost ta zavdává příčinu k zvláštnímu obchodu, jehož jsem, pokud se pamatuji, nikde jinde posud nepoznal, o němž se však zmíniti chci proto, poněvadž tvoří také odstín života na Damu panujícího. Jakmile octneš se na náměstí, sesype se na tebe dav lidí, kteří majíce celé svazečky všech možných jízdních lístků koňské dráhy a omnibusů, dotěrně se tě vyptávají, kam hodláš jeti, nabízejíce ti spolu lístky ke koupi. Zpočátku měl jsem za to, že jsou to prodavači, od podnikatelů ustanovení, ač bylo mi s podivením, proč prodávají na ulici, proč jich je tolik a proč mají sem tam oblek tak sešlý. Ale brzy došel jsem vysvětlení, jež svědčí o vynalezavosti hollandských mozků. Kdo koupí celý svazek lístků, kdo se tedy jaksi předplatí, dosáhne mnohem nižší ceny. Prodavači oni opatří se takovými svazky všech směrů a prodávají pak jednotlivé lístky za cenu obyčejnou, což poskytuje při čilé komunikaci tak ohromného obyvatelstva denní výdělek velice slušný při činnosti pranepatrné a pohodlné. A podnikatelé dopřávají jim výdělku toho rádi, neboť kolik prodavačů, tolik vytrvalých sháněčů hostí pro vagony a omnibusy.

Vystupuješ-li z Kalverstraatu na Dam, upoutá ihned pozornost tvou ohromná, temná budova, jež zaujímá celou levou stranu Damu, a majíc u prostřed nevysokou věž s nezbytnou zvonkovou hrou a s pozlacenou lodicí na temeni, vypadá tak střízlivě, že máš v prvním okamžiku za to, že jsou to kasárna. Ale nevidíš žádného hlavního vchodu s vojenskou stráží, a proto zvědavě tážeš se, jaké to stavení. A udiven slyšíš, že to — královský palác.

Arci udivení mizí částečně, když uvážíme, že nebyla budova ta stavěna jakožto královský palác, nýbrž co radnice. Veškeré stavby v Hollandsku jsou střízlivé, proč měla by býti jinou budova, již vystavělo občanstvo k úřadním svým účelům?

Div ještě, že opatřili štít středu poněkud vystupujícího relífem, jenž oslavuje moře ovládající Amsterdam.

Palác spočívá na 13.659 pilotech, kteréž arci nutí k uznání, že cena 8 milionů zlatých, jež stavba po vestfálském míru r. 1648 započatá pohltila, není příliš přehnána, tím spíše, vstoupíš-li zadním vchodem do vnitř. Jsi-li pamětliv toho, že procházíš se komnatami královskými, pak pocítíš sklamání. Avšak pomníš-li, že dům tento stavělo si občanstvo pro sebe, pak rozhlížíš se kolem pln obdivu. Zdi, vykládané z větší části mramorem, oplývají mramorovými, velice karakteristickými relífy a sochami, jež kupí se někdy v celé výjevy, a celek vrcholí ve velkém sále měšťanském beze všeho sloupoví, jenž tvořil kdysi přijímací síň městskou. Sál tento vyplňuje celý střed budovy, vypínaje se od prvního poschodí až v podstřeší, a tři řady oken nad sebou dodávají mu dosti světla, abys pozorovati mohl jeho sice prosté, avšak uchvacující vyozdobení. Zdi kryje až k temeni bělostný italský mramor, ozdobený na všech stranách nádhernou, uměleckou prací tesanou, nad jednotlivými vchody jsou alegorické výjevy, jež měly za účel, aby občanům amster-

damským připomněly následky lehkomyslných, příliš odvážných spekulací obchodních, následky falešných přísah ano i konec všeho — smrt; mramorová podlaha vyložena jest měděným planetariem, a nade hlavními vchody visí četné prapory, ukořistěné ve šťastných bitvách proti Španělům v Evropě a proti zámořským divochům ve Východní Indii.

Z ostatních sálů zasluhuje ještě zmínky onen, jenž ozdoben jest velkými obrazy od Bola, Flincka, Wapperse a Eeckhouta, a nade vchody opatřen malými, relífovými kresbami de Witt-ovými, jež náleží snad k nejznamenitějším pracím jeho. Musím se přiznati, že stál jsem tři kroky od kreseb těch a byl bych přisáhal, že jsou to relífy do mramoru tesané. Mimovolně přistoupil jsem těsně k nim a nyní teprv poznával jsem jasně, že celý domnělý relíf jest úplně plochá kresba křídová.

Podobně krásná, jenže mnohem větší díla de Wittova viděl jsem před tím jen v letním sídle hollandského krále u Haagu, v 't Huis ten Bosch.

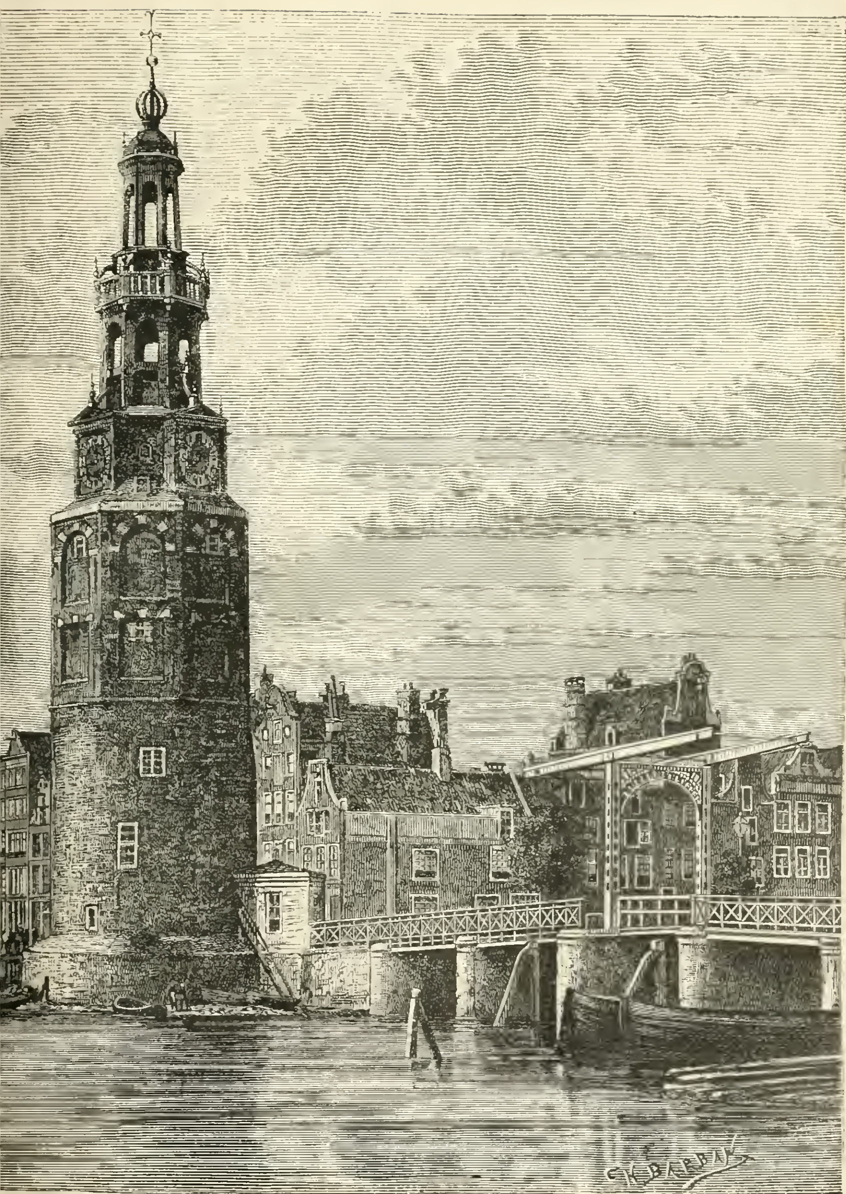
Radnice, ve kteréž pyšné hlavy pyšného měšťanstva amsterdamského kdysi řídily osudy města a nejednou i osudy celé republiky nizozemské, musila býti r. 1808 postoupena králi Ludvíku Napoleonovi za sídlo a císaři Napoleonovi I. za bydliště při jeho pobytu v Amsterdamu.

To stalo se, poněvadž diktator na Sekvaně tomu chtěl. Ale když Vilém I. prohlášen králem nizozemským, tu nabídlo občanstvo dobrovolně, co musilo nabídnouti Napoleonovci z přinucení. Musím se však přiznati, že na místě Viléma I. bych nabídnutí toho nebyl přijal. Co je krásnou radnicí, nemusí býti krásným zámkem královským. Byl bych Amsterdamským řekl: „Nechte si radnici a chcete-li mi už mermomocí svou lásku dokázati, a máte-li k tomu, jak známo, peněz dost, vystavte mi malý hezký zámeček, jenž dostačí úplně na těch několik dnů, kteréž v roce mezi Vámi strávím“ — a nebyl bych litoval ani já ani Amsterdamští. Ale dobře na ně. Proč trefili právě na Viléma I.!

Za královským palácem nalezá se Nieuwe Kerk, jeden z nejpřednějších gotických chrámů hollandských a zároveň tím pamětihodný, že r. 1814 prohlášena zde ústava Nizozemska, na základě kteréž princ Oranienský učiněn králem nizozemským. Arci klenba jest bohužel, jako obyčejně v hollandských chrámech, zakryta střízlivou dřevěnou pokrývkou, avšak ani ta není s to, aby zničila úplně dojem ušlechtilé stavby, kterýž tím více stoupá, když kráčíš okolo pomníků mužů, již proslavili jméno hollandské na věky. Odpočívají tu: největší námořní hrdina Hollandska Van Ruyter, jenž po nesčetných námořních vítězstvích konečně i v bitvě u Syrakus roku 1676 zvítěziv, na rány tam utrpěné v stáří 70 roků zemřel; dále admirálové Wouter Bentinck, jenž roku 1781 v nerozhodnuté námořní bitvě proti Angličanům padl, a Van Galen; slavný básník Joost van den Vondel, a konečně prostý poručík ale velký hrdina Jan van Spyk, jenž v bojích Hollanďanů proti Belgičanům nedaleko Antwerp následkem bouře s dělovou svou lodicí na břeh byv vyvržen a zpozorovav, že Belgičané hotoví se již, aby lodice se zmocnili, rychle odhodlán bambitku svou do prachárny vypálil a tak lodici a s ní i sebe a svůj lid, jakož i četné nepřátele raději zničil, nežli by byl připustil, aby padla vlajka jeho do rukou nepřátel.

Amstel a věž Monta

ká v Amsterdamě.

Van Spyk byl vychovancem městského sirotčince a proto s pýchou nosí vychovanci pestrý šat, jejž nosil Van Spyk. Avšak nejen ubozí ti sirotci vzpomínají slavného svého druha se zápalem, ani vlast ho nezapomněla. Obdržev po smrti rytířský řád Vilémův, nalezl poslední odpočinek po boku nejslavnějších hrdinů hollandských a dosáhl ještě té cti, že jedna válečná loď hollandská pro vždy nese jeho jméno.

Z ostatních 41 kostelů všech možných vyznání náboženských zasluhuje zmínky ještě Oude Kerk z 13. století pocházející, s krásnými malbami na skle z 15. století a s památníky námořních hrdinů van Heemskercka, jenž v 17. století hledal kratší cestu do Východní Indie severním mořem, Van der Hulsta, Sweerse a jiných, a konečně Westerkerk, jenž vyniká zejmena svou pěknou věží, kterážto jest nejvyšší — 100 metrů — ze všech celého města a chovajíc bohatou zvonkovou hru, poskytuje s temene svého rozhled tak ohromný, že směle možno říci, že s něho přehlednouti lze celé střední Hollandsko.

V.

Zahneme-li z Damu na severovýchod k přístavu, mineme Nieuwe Markt, velké to tržiště, na němž vypíná se starobylá, mohutná stavba s pěti vystupujícími, kulatými vížkami, kterážto byla původně branou, později, když hradby byly zrušeny, sídlem rozličných cechů, zejmena také cechu ranhojičů, (v jichž místnostech zprvu visel slavný Rembrandtův obraz: Anatomie) pak městskou váhou a nyní městské hasiče hostí. Nazývá se St. Anthonieswaag, a poskytuje zajímavý doklad, jak pitoreskně vypadala kdysi stará opevnění města.

Za Váhou nalezá se tržiště ryb, krytá to budova, kdež nalezneš ohromné zásoby všech možných mořských živočichů, kteréž ale vždy průběhem několika dopoledních hodin úplně zmizí. Překvapující jest pohled na rozličné ty druhy velkých i malých ryb a raků mořských, avšak ještě zajímavějšího pohledu dojdeš, vystoupíš-li zadem na nábřežíčko, jež vybíhá do Geldersche Kade, kterouž přijíždějí rybářské lodice. Zde kotví jich dopoledne stále tolik, že nábřeží jimi obklopeno, a každý rybák vábí kupce ku svému zboží řvaním tak děsným, a řvaní to pojí se v nejrozličnějších toninách všech možných i nemožných ženských a mužských hlasů v celek tak luzný, že k zajímavému pohledu přistupuje koncert ne-li právě také zajímavý, tedy aspoň rozhodně nový.

Zahneme do ulice Oude Schaans, mineme dále starou, zajímavou věž, Montalbaan, kteráž přímo z vody vyrůstá, a již vstupujeme do amsterdamského přístavu.

Přístav ten byl kdysi na pohled nepoměrně velkolepější. Těsně u města soustřeďovaly se všechny lodi, jež přijížděly a odjížděly, a lodí těch bylo tolik, že stíží byl k mnohým přístup. Avšak později přeloženo těžiště na oba konce města, západní a východní, a zejmena na posledně jším zřízena taková přístaviště, že náležejí mezi nejvelkolepější celé Evropy. Celkový pohled na přístav tím utrpěl, poněvadž nelze ho přehlednouti, avšak jednotlivá ta oddělení omamují životem svým. Velkolepé hráze chrání lodi před nárazem rozbouřených vln a zároveň město před zavodněním, a Westerdok, zejmena pak Osterdok jsou tak

rozsáhlé, že tisíc největších lodí nalezne v nich místa. Ohromný počet lodí všech národů kotví tu svorně, mezi nimi kolosy, že větších mořské vlny snad nenesly, a na nich a okolo nich panuje život co nejbujnější. Unešen procházíš se tímto jevištěm skutečně velkolepé činnosti lidské. Jdeš okolo Schryerstoren, věže to na přístavišti, odkudž dříve odjížděly největší zámořské lodi, a jež nese jmeno své od nářku, jímž loučily se zde ženy a děti se svými odjíždějícími muži a otci; zajdeš do grandiosní královské loděnice — Ryks Maritiem Dok — jež zaujímá polovici ostrova Kattenburgu, a kdež můžeš nahlédnouti do tajemství stavby válečných korábů; navštívíš loděnici, v níž pracoval car Petr Veliký, když zvědavost obyvatelstva ze Zaandamu jej vypudila — celé hodiny bloudíš z doku do doku, a kdybys netázal se chvílemi, zbloudil bys zajisté v tom nekonečném labyrintu nábřeží, mostů, skladišť a lodí.

Na konec zaměříš ještě do Ryks Entrepot Doku, do svobodného to přístavu amsterdamského. Tvoří podlouhlý, 700 metrů dlouhý a poměrně široký čtverec, jest obklopen nebetyčnými, temnými sklady, z nichž každý nese nadpis toho dílu světa, té země neb toho města světového, jehož výrobky naleznou tu místa, aby pod dohlídkou státu beze cla do ciziny odtud dále zaveženy byly, a poskytuje v hodinách, kdy skládá se zboží s lodí, jež přímo až k nábřeží zajeti mohou, obraz tak pestrý a nezapomenutelný, že málo mu nalezneš ve světě rovných.

Oddychneš si, když opustíš posléze ty omamující kobky neustálé zimniční práce, a jako čarovným působením octneš se pojednou v parku, jenž začíná téměř u samého východu Entrepot-Doku.

Přechod ten jest skutečně báječný. Nalezal jsi se po několik hodin v místech, kde neviděl jsi nic jiného, nežli temné budovy, obrovské lodi, mohutné komíny, z nichž valil se černý kouř, bezčetné nakladače a skladače v plné práci — všude omamující šum a ryk — a pojednou octneš se v tichém, krásném koutečku, do něhož zaléhá šumot onen tak z daleka, že nechceš ani věřiti ve jsoucnost jeho.

Park amsterdamský, nyní uzavřená botanická zahrada, není veliký, ale oplývá takovým bohatstvím tropické květeny, že možno jej považovati takořka za miniaturní obraz východoindických rájů hollandských. Nejskvostnější palmy, nejkrásnější keře tropické a nejvelkolepější vodní květiny horkého pásma, mezi nimi především imposantní Victoria regia se svými, nejméně metr v průměru majícími listy, jíž věnován velký, sklem krytý vodojem, tvoří tu skupiny takové, že se zdá, jakoby ten čaroděj, jenž zanesl tě z onoho horoucího pekla do tohoto malého ráje, byl zalétl s tebou přímo do krajiny tropické.

Několik jen kroků dále a octneš se v zoologické zahradě amsterdamské, kteráž náleží mezi největší a nejbohatší celé pevniny. Širokou hlavní cestou, jež ovroubena jest s obou stran bezčetnými, nejvzácnějšími papoušky, vejdeš do sadu tak velkolepě upraveného, že nevíš, máš-li se obdivovati více sadům těm, či elegantním domečkům a ohradám, v nich rozestaveným, jež hostí zvířenu ze všech končin světa.

Nemohu dotýkati se podrobností — jest tu zvířat příliš mnoho,

avšak o dvou zjevech chci zmíniti se přece. Jest to párek hrochů a rodina lvounů.

Oba hrochové přišli do zahrady v nejútlejším mládí a odevzdáni byvše péči spolehlivého „vychovatele", prospívali k radosti města co nejlépe. Když naplnili se dnové jejich, vešli v láskyplný sňatek a splodivše celou řadu čilých potomků — nemluvně hrochovo váží, jak mne vychovatel ujišťoval, 200 kilo — přilnuli spolu k hlídači svému způsobem obdivuhodným. Vejdeš-li do úpravného a rozsáhlého jejich domu, nalezneš je pravidelně k žalu svému ve vodě, avšak již nabízí se ti hlídač, že přeješ-li si — to znamená zpropitné nejméně 25 centů — ukáže ti, že člověk jest skutečně pánem přírody. Rozumí se, že souhlasíš, a na pouhé jeho slovo vynoří se oba kolosy z vody, otvírají k rozkazu jeho neforemné své tlamy, dávají si ohledati a ohmatati celý jich vnitřek, jenž vypadá, jakoby v něm se všech stran kynulo růžové těsto, a spokojí se za to kouskem černého chleba, jenž zmizí v úzkém, růžovém jícnu, jakoby byl zase do těsta zapadl. Po 18 roků žije s nimi již jejich vychovatel. S pýchou hledí na netvory ty, jichž jediné šlápnutí stačilo by, aby jej rozdrtilo, kteří však chodí a obrací se k jeho slovu; hladí děsnou jejich tlamu s takovou rozkoší a láskou, jakoby hladil tvář milovaného dítěte.

A nedaleko odtud jest velká otevřená nádržka s dosti příkrou, as 2 metry vysokou skalou, odkudž zalehá ti v sluch již z daleka protivné štěkání lvounů. Přiblížíš se a pozoruješ udiveně, s jak báječnou rychlostí a obratností pohybují se lvouni ve vodě. A již tu zase hlídač a nabízí produkcí. Vezme několik malých rybiček, a zavolav hlavu rodiny, vyběhne na skálu. A štěkající lvoun šourá se za ním s takovou rychlostí, že nechápeš, jak to možné při těch pahejlovitých ploutvích, jimiž si lvoun jedině pomáhati může. Hlídač hodí rybku do vody, a jako blesk vrhne se lvoun se skály za ní a uchvacuje ji v okamžiku. Ostatní rybičky následují; celá rodina lvounů má nyní rozkošnou zábavu a — obecenstvo také, poslednější arci zase za 25 centů.

Ještě něco. Když přiblížili jsme se k oddělení vodního ptactva, vítalo nás kvartetto labutího zpěvu. Čtyři krásné labutě pěly z plných plic — ale netažte se jak. Labutí zpěv — děsný zpěv, a kdybych byl básníkem, zapověděl bych si v poslední vůli, aby neopovážil se nikdo o mé poslední básni říci, že to byl labutí můj zpěv. Ten, kdo Shakespeara nazval labutí Avonskou, neslyšel zajisté nikdy labuť zpívati.

Akvaria posud tam není. Avšak již postavili krásnou velkou budovu, jejíž zevnějšek přislibuje velmi mnoho.

Za zoologickou zahradou nalezá se specialita hollandská, veliké panorama.

Nalezl jsem budovy podobné v každém skoro městě hollandském, avšak maje za to, že jest to panorama, jaké bývají u nás, opomíjel jsem jich zúmyslně. Překrásný, architektonicky ladný zevnějšek panoramy amsterdamské přiměl mne však přece k návštěvě, a dnes lituji, že nenavštívil jsem ústavy ty všude.

Zaplativše nepatrné vstupné, kráčeli jsme dlouhými, úzkými a černě natřenými chodbami, jež osvětluje nuzně jen několik kahánců, až vystoupili jsme po stejně temných schodech pojednou do ohromné míst-

nosti, kteráž překvapila nás tím více, čím méně jsme něco podobného očekávali. Nalezali jsme se na kulatém prostoru, dřevěným zábradlím obehnaném, a kamkoliv jsme se rozhledli, patřili jsme do širé, zasněžené krajiny. Mimovolně přistoupili jsme k zábradlí a ještě více překvapeni hleděli jsme pod sebe. Stáli jsme na mohutné, zasněžené baště, jejížto náspy padaly šikmo dolů na jedné straně k zamrzlému potoku, na druhé pak k rozjeté cestě. Na náspu byla opravdová starobylá děla, kusy brnění, keře a stromy, a dále táhla se krajina tak obratně a tak perspektivně malovaná, že nepoznávaje, kde přestává násep a kde počíná obraz, jsi v prvním okamžiku opravdu v pokušení věřiti, že hledíš do širé krajiny. Obraz, v kruhu postavený a osvětlený denním světlem shora, představuje obležení Haarlemu Španěly r. 1572/3 a zachovávaje přesně věrnost celé krajiny, líčí veškeré hrůzy obležení toho.

V pozadí leží Haarlem, v popředí sluncem ozářený hrad Voorburg a Huis te Kleef, hlavní to stan dona Frederika de Toledo, syna Albova, jenž obležení řídil, z něhož právě vojevůdce vychází, přijímaje zprávy podvelitelovy; v levo baterie, mířící na Haarlem; na jiných stranách tábory španělské, hořící vesnice, prchající venkované — vše provedeno s překvapující plastikou — každým okamžikem čekáš, že don Frederik vyšina se na kůň, dá znamení, a že počnou děla houkati.

Obraz jest malován malířem Tetarem van Elven a nalezá neustále hojně obdivovatelů. Přední část pak budovy vyplňuje veliký, úpravný sál, v němž vystaveny jsou četné obrazy nových mistrů hollandských, kteréž jsou na prodej a jež navštěvovatel panoramy zdarma může sobě prohlednouti.

Opustíme panoramu opravdu uspokojeni, a zahýbajíce přes klikatý Buiten Singel, zaměříme překrásným Binnen Amstel-em na rozkošné náměstí Rembrandtovo: Rembrantsplein, kdež uprostřed hezoučkého sadu vypíná se pěkná socha Rembrandtova.

Děsný ten boj za svobodu, jejž bojovalo malé, ale vytrvalé a nadšené Nizozemí v 16. století proti španělskému obru a kterýž skončil po osmdesátiletém boji konečným vítězstvím Nizozemí, nemohl arci umělecké činnosti býti na prospěch, avšak měl pro umění hollandské přece ty dobré následky, že umělci, nemohouce doma pracovati, táhli se do malířského ráje, do Italie, kdež odchovávali vlohy své na výtvorech světových mistrů. Avšak nejen to. Boje ony za svobodu vzbudily a vyživily takovou lásku k vlasti a odchovaly povahy tak rázné a odhodlané, že umělci nizozemští s pýchou hleděli na svou vlast a na svůj lid, věnujíce jim obzvláštní pozornost svou. A tu opět přirozeno, že po dobách tak krvavých a děsných chápali se umělci tehdejší hlavně předmětů, jež zobrazovaly sice kovové ty povahy, avšak líčily je, jak již odpočívají na dobytých vavřínech, jak těší se životu, jehož tak těžce si byli vybojovali. Sbory střelecké, přednostové spolků pro všeobecné dobro, výborové společností vědeckých a cechů zdobily domy a síně své hromadnými svými obrazy a v oboru tomto vytvořil Rembrandt díla, jež činí jej nesmrtelným a po bok jej staví nejskvělejším hvězdám na nebi malířského umění.

Rembrandt Hermensz van Rijn narodil se jakožto syn mlynáře 15. července r. 1607 v Leidenu, a stav se žákem Jakuba

Swanenburgha (1580—1658), získal si již prvními svými obrazy zaslouženou slávu. Amsterdam byl zatím jak v politickém a obchodním, tak i v uměleckém ohledu získal takového postavení, že celé Nizozemí hledělo k němu jako ku vlastní hlavě své. Odebral se tudíž r. 1630 do Amsterdamu a usídliv se zde trvale, zůstal mu až do smrti své — dne 8. října 1669 — věren.

Osudy Rembrandtovy byly pestré. Od roku 1633 vyskytuje se v obrazích jeho Fryslanďanka Saskia van Ulenburgh, kterouž pojal r. 1634 za manželku a již maloval často a s velikou oblibou. Avšak smrt její, jež roku 1642 zasadila mu těžkou ránu, jakoby byla také usmrtila posavadní štěstí jeho. Přese vše umění a přese vše přičinění počal hmotně scházeti a když v druhé polovici 17. století zavládla v Amsterdamu všeobecná tíseň penčžní, dostal se tak do úzkých, že prohlášen jest za bankrotáře a že všechen jeho majetek zabaven a ve veřejné dražbě prodán. A z této rány se již nevzpamatoval. Schudl úplně a žil v soukromí jen sobě a svému umění, až konečně smrt z bídy té jej vytrhla.

Avšak ani po smrti nedali mu pokoje. Hanobili díla jeho a hanobili jeho osobu. Lhali, že mezi moučnými pytli svého otce činil první své umělecké pokusy, že byl beze všeho vzdělání a mravy jeho že byly surové. Avšak naše století odčinilo křivdu, kterouž celé 18. století s takovou houževnatostí na něm páchalo. Hollandským učencům Scheltemovi a Vosmaersovi přísluší zásluha, že protrhli ono pásmo lží a nepřízně a že postavili Rembrandta na ono místo v pantheonu světových veleduchů, jež tvůrci obrazů, jako jsou „Anatomie“, „Noční hlídka“ a „Syndikové“, vším právem přísluší.

Pohled na sochu, jakož i později na nesmrtelné výtvory zázračné jeho ruky v museu připomněl mi živě nedokončený jeho obraz, jejž náhodou nalezl jsem r. 1881 v národním museu Stockholmském, obraz to představující našeho Žižku. Jak vznikla as v Rembrandtovi myšlenka k obrazu tomu, co hodlal jím provésti a proč jej nedokončil? — —

V židovském městě stojí podnes dům tabulkou označený, v němž Rembrandt od r. 1640—1656 bydlil.

VI.

Severně od Rembrantspleinu nalezá se rozsáhlé židovské město amsterdamské.

Židé táhli se odevždy do Hollandska. Jednak vábil je čilý obchodní ruch jeho; jednak okolnost ta, že tu bez překážek mohli žíti dle víry své. Židů je tudíž v Hollandsku všude dosti a nejvíce v Amsterdamu. Tam tvoří plnou desetinu veškerého obyvatelstva, mají deset synagog, z nichž největší je synagoga židů portugalských, — o kteréž pyšně ujišťují, že stavěna jest podle chrámu Šalomounova, — a bydlí ve zvláštní své rozsáhlé čtvrti.

Vstoupil jsem do čtvrti té se skutečným napnutím. Byl jsem žádostiv poznati, jak působila as na ně pověstná hollandská čistota, jež drhne a čistí po celý týden jen proto, aby následujícího týdne počala drhnouti a čistiti znovu. Zda stali se v ohledu tom Hollanďany, či podrželi svou orientální, od hollandské podstatně se lišící — čistotu?

Ale skoro bych byl zajásal, když vstoupil jsem do první ulice. Jen vyšší a temnější domy tu, ale vše ostatní takové, že bylo mi, jako by mne čarovná jakás ruka byla zanesla rázem do líbezné naší V. čtvrti pražské. Na všech stranách tytéž směle vyklenuté nástroje čichací, všude tytéž sešlé a dotíravé postavy, jež věší se na člověka, kteréhož příroda obmyslila nosem křesťanským, všude táž odporná a neomalená, ano děsná špína. A nejen to. I tu jich v domech namačkáno, jako tam, ba i podzemí se jimi hemží, k čemuž arci ve vlhkém Amsterdamu potřebí přirozenosti v skutku semitské.

Ale byl bych jásal ještě více, když procházel jsem se na zajímavém Binnen Amstelu. Byla sobota, k tomu krásný den, a bohoslužby v synagoze právě skončeny. Okolo mne valily se celé proudy amsterdamských židů a kdyby nebylo bývalo té vody mezi nábřežími bez zábradlí a těch temných, hollandských domů, byl bych věru přísahal, že jsem na pražských Příkopech. Tytéž tváře, táž hatmatilka, táž nádhera v oblecích dámských. Bylo na nich viděti jako všude jinde, že mají mnoho peněz, a to jest v Hollandsku moment tak důležitý, že k vůli němu odpustí se ne-li vše, tedy aspoň velmi mnoho.

Avšak abych nebyl nespravedlivým. Toho jak židům vůbec, tak zejmena amsterdamským zvlášť nelze upříti, že jsou neunavní a přičinliví. Dokud nedocílil žid prací svou tolik, aby mohl na pána si hráti, nehraje si na něj. Ale jakmile se mu to zdaří, dovede to výtečně. A do Hollandska hodí se židé znamenitě. Obchod — toť jejich živel, a obchod vynáší tu tolik, že všechnu těžkou, hrubou práci mohou přenechati křesťanům.

Dvěma věcmi vyniká však amsterdamské město židovské nade všechny židovské čtvrti všech měst celého světa. Předně tím, že v něm narodil se z portugalských židů dne 24. listopadu 1632 otec moderní filosofie Baruch Spinoza, kterýž, když pro kacířství z obce židovské vyloučen byl, hlazením optických skel obživu si hledal, a za druhé tím, že jest sídlem největších a nejznamenitějších hladíren či brusíren diamantů.

Umění hladiti diamanty bylo v Evropě před XV. stoletím vůbec neznámo a ujalo se teprve v době té, jsouc tajemstvím antverpských a později amsterdamských a portugalských židů. — S počátku zachováváno tajemství to co nejpřísněji, avšak průběhem dob stalo se tak všeobecným, že nyní lichotí to majitelům brusíren takových, jestliže navštíví je hodně mnoho cizinců.

Českému spisovateli nezazlí doufám nikdo, že zatoužil poznati, jak brousí se diamanty, kteréž leží jako štěrkové hromádky na cestách, jimiž čeští spisovatelé ubírají se na Parnas domácí, a že vybral sobě za tou příčinou největší a nejpřednější brusírnu pana M. E. Costera, jenž přístup se vzácnou ochotou povoluje.

Mladý, velmi zdvořilý zřízenec vzal nás pod svou ochranu, když jsme byli návštěvu svou v písárně ohlásili, a uváděje nás do dílen, v nichž práce postupně se dějí, vysvětloval zatím, že pan Coster zaměstnává 300 obratných dělníků, z nichž každý při svědomité práci vydělá týdně 100 zl., kdežto perla všech dělníků, jakýs pan Dreijs,

V okolí Damu v Amsterdamě.

pověstný svou obratností, (r. 1872 brousiv nevím již který diamant pro anglickou královnu, vydělal prý si za jediný týden 1000 zl.) nyní pravidelně 200 zl. týden co týden obdrží. Žádal spolu, abychom, až představí nás pánu tomu, chovali se k němu co nejzdvořileji, „neboť“ — dodal s úctou — „pan Dreijs není dělníkem, onť umělcem.“

Nejprve vešli jsme do místnosti, kdež se štípají diamanty, jichž pro rozličné chyby nelze brousiti v celku. Dělník zapustí diamant do cementové smíšeniny, učiní ostrým diamantem do něho malou rýhu, položí na rýhu tu tupé, tenké ocelové pravídko, udeří na ně dřevěným kladívkem a diamant je v půli. Avšak cement, v němž je zapuštěn, zabraňuje tomu, aby kousky nerozlétly se kolkolem.

V druhém oddělení přiřezávají se zejmena ploché diamanty a střepy do forem, v nichž mají broušeny býti. To děje se podobně, jen že musí dělník více pracovati ostrým diamantem nežli čímkoli jiným. A pak teprv přijde brusírna.

Brusírna sestává z několika velkých sálů. Prostředek sálů těch jest prázdný, a vždy několik kroků od sebe postavena jsou vodorovně velká kola, jež, hnána parou, otáčejí s báječnou rychlostí vždy několik těžkých, taktéž vodorovných avšak nevelkých železných okruhů, z nichž každý náleží jednomu dělníkovi. Ti sedí u oken zády k nim obráceni, mají po obou stranách okruhu své nástroje, a počínají si následovně. Na těžké, železné rukověti vězí na jednom konci sploštěná, železem obemknutá a dolů volná koule z olova a cínu. Do této smíšeniny zapustí dělník diamant tak, aby vyčnívala pouze ta hrana, jež má obroušena býti, namaže jej kašičkou, kterou si utvoří pomocí oleje z diamantového prachu, a položí diamant nyní na plochu s báječnou rychlostí — tuším že 1000 kráte za minutu — se otáčející. Brousí tři, čtyři i více diamantů najednou a nemusí nic jiného dělati, nežli chvilkami dohlížeti, namazati diamant kašičkou, a občas ponořiti celou kouli do studené vody, poněvadž smíšenina je záhy horká. Toť vše. Jednoduchá to tedy na pohled práce a přece jak obtížná! Neobratné zasazení do olova, opomenutí minutové — a pravidelnost facet jest ztracena a tím i diamant pokažen.

Pan Dreijs přijal nás jako dokonalý gentleman. Byl sice v zástěře, bez kabátu a rukávy měl vyhrnuté, ale vysvětloval nám vše s takovou roztomilostí, ukazoval surové diamanty jakož i ty, jež byl v poslední době vybrousil, a upozorňoval na vše s takovou důkladností, že skutečně s radostí jsme naslouchali jeho výkladům. A jak zářilo při tom inteligentní oko jeho, jak láskyplně hleděl na ovoce své činnosti a jak starostlivě za hovoru obracel diamanty v broušení se nalezající!

Když vše co nejdůkladněji ukázal a vysvětlil, propustil nás blahosklonně a sluha uvedl nás do pokojíku, kdež jsou modely všech velkých, v továrně Costrově kdy broušených diamantů, a ukázal nám spolu diamant úplně jako smaragd zelený, kterýž jest tak tvrdý, že nemožno ho brousiti. Tluče se tudíž na prach a slouží ku broušení diamantů bílých. —

Kontrola, při předmětu tak drahém a při tolika dělnících zdánlivě velmi obtížná, jest ve skutečnosti náramně jednoduchá. Každému dělníku odváží se material všechen v hromadě a přijímá se opět na váhu.

Kolik gramů diamantů dostal, tolikéž gramů musí dohromady odvésti na broušených diamantech, na prášku a na kašičce. —

Procházkou po levém břehu Binnen Amstelu, jdeš-li totiž proti proudu, dosáhneš záhy budovy, jež jsouc vystavěna v pěkném sadu, jen ze železa a ze skla, překvapí tě roztomilostí svou a se svými kulovitými střechami, uprostřed nichž vybíhá pěkná kopule s kovovou Viktorií na temeni, ihned výstavní budovu prozrazuje. Je to skutečně výstavní palác amsterdamský — Paleis voor Volksvlijt — jenž zřízen byv v šedesátých letech, jak rozličným výstavám, tak koncertům a veřejným shromážděním všeho druhu slouží.

A zahnešli odtud podél Nieuwe Singel okolo velkolepé, avšak posud nedostavěné budovy, jež pode jménem Musea soustřediti má umělecké poklady amsterdamské, dostoupíš záhy velikého a pěkného parku, kterýž ozdoben jsa sochou slavného básníka a genialního punčocháře Joosta van den Vondel, jemu ke cti jeho jméno nese.

Vondel narodil se 17. listopadu 1587 v Kolíně nad Rýnem, z rodičů, kteřížto sem z Antverp následkem řádění Španělův uprchli. Otec jeho byl kloboučníkem a odebral se s rodinou, nemoha v Kolíně záliby nalézti, do Utrechtu, později do Amsterdamu, kdež dařilo se mu tak výtečně, že byl s to, popřáti staršímu svému synu Willemovi skvělého vychování, kdežto mladší, Joost, určen jsa k řemeslu, jen takového učení účasten byl, jehož nutně k řemeslu svému potřeboval. Joost počal již ve 14. roce svém básniti, avšak nezpronevěřil se řemeslu punčochářskému, jež si byl zvolil, nýbrž zařídiv si průběhem let samostatný obchod, oženil se r. 1610 s Marií de Wolf. A to bylo jeho štěstím. Manželka ujala se obchodu s takovou obratností, že Joost byl v něm úplně zbytečným a nalezl času dosti, aby oddal se zamilované své básnické činnosti. Avšak nyní teprve cítil nedostatek svého vzdělání a to přimělo jej k tomu, že v 26. roce svém jal se doháněti, čeho byl posud následkem nepříznivých okolností opomenul. Záhy upoutal na se všeobecnou pozornost a získal v řadách tehdejších hollandských básníků dobrých přátel. Avšak vášeň, s kterou účastnil se zuřivého počínání si Dortrechtské synody na obhájení Remonstrantů, odpudila přátely ty a přiměla jej, že po několika dramatických a satirických pracích vydal řadu politicko-náboženských pamfletů, jež hověly sice tehdejšímu vkusu, leč ceny trvalé do sebe neměly.

Avšak konečně probudilo se v něm umělecké svědomí. Napsal nejslavnější svá dvě dramata: Gysbrecht van Amstel, kterýmž hry v novém amsterdamském divadle r. 1639 zahájeny byly, a Maegden (Panny) oslavující martirium sv. Uršuly.

A nyní stalo se, čeho by se nikdo nebyl nadál. Vášnivý protestant přestoupil pojednou ku katolické církvi a stal se ještě vášnivějším katolíkem. Současníci jeho podkládali sice převratu tomu hmotné důvody, avšak zdá se, že neprávem, neboť veškeré jeho následující práce jsou prodchnuty novým jeho přesvědčením. — Rozumí se, že stal se nyní předmětem nejostřejších útoků dřívějších svých přátel, což jej však nemýlilo. Napsal truchlohru De Gebroeders — Bratři — jež považuje se za nejmistrovštější jeho dílo, a po té následovala celá řada dramat jiných.

V pozdějších letech jeho připravil jej jediný nezdárný syn o celé jmění. Musil přijmouti postavení knihvedoucího v jakémsi obchodě, avšak básnění nezanechal. V 81. roce svém přeložil ještě dvě dramata z řečtiny, rok na to Metamorfosy Ovidovy a v 87. roce svém napsal poslední svou báseň. Dne 5. února zemřel vysílením a byl slavně nešen 14 básníky do Nieuwe Kerk, kdež odpočívá.

Vondel napsal velmi mnoho spisů básnických, mezi nimi 32 tragedií, z kterýchž však mimo Gysbrechta, jenž vrací se každoročně posud na divadlo amsterdamské as tak, jako Raupachův Mlynář a jeho dítě na divadlo naše, neudržela se ani jediná. Vondel zaujímá v literatuře hollandské důležité místo, a každý Hollanďan mluví o něm s nadšením, avšak — nikdo ho nečte.

A tak dostal jsem se šťastně k divadlu. Amsterdam má přese všechnu svoji rozsáhlost a bohatost vlastně jen dvě divadla, jež možno tak právem jmenovati: Stads-Schouwburg, v němž hrají se hlavně původní hry a jednou v týdnu zpěvohra, a Grand Theatre, jenž pěstuje více zpěvohru, kdežto Salon des Variétés mezi divadla počítati nelze, poněvadž se při dramatických produkcích jeho kouří, pije a jí.

Stads-Schouwburg jest divadlo slušné a prostranné. Když přistoupil jsem se svými družkami ku kase, nabízel mi jakýs pán — patrně divadelní zřízenec vyšší třídy — slouže mi se zvláštní ochotností za tlumočníka, loži, kterou jsem však odmítnul vůči neslýchané ceně 30 zl. v přízemí a 25 zl. výše. Poukázal mne tudíž, ztrativ náhle značnou část své dřívější ochoty, ku kase pro sedadla v jiném křídle divadla se nalezající, a tam obdržel jsem, poněvadž vše již vyprodáno bylo, sedadla do amfiteatru, prostoru to, zaujímajícího oddělený střed první galerie. Na jeviště bylo viděti výborně a i sluchu nic neušlo. Dávali Ponsardovu Charlotte Corday a hrálo se za skvostné úpravy velmi pěkně. Zejmena herečka, hrající Charlottu, počínala si výtečně. Byl jsem velice napnut, jak bude zníti Hollandčina čistá a veršovaná. Posud se mi nelíbila — vyslovuji slova ta nerad, neboť vím, jak bolně dotýká se to tuzemce, když slyší od cizince, že mateřština jeho není řečí krásnou — zníť hollandčina úplně tak, jako náš pražský židovský jargon, čemuž napomahá zejmena časté to *ch*, jež Hollanďan prazvláštně a plným krkem vyslovuje. Na jevišti znělo to sice lépe, ale přese vše to nemohli jsme se zhostiti onoho prvního dojmu.

Hollanďané počínají si v divadle velmi živě a nenuceně. Místa zdařilá rozohní je ku potlesku bouřlivému, že bys ho nikdy neočekával od synů národa, jejž za flegmatický prohlašují. Avšak co se mi rozhodně nelíbilo: na první i druhé galerii seděli bez kabátů a pili v meziaktí pivo a thé.

VII.

Přicházím ke sbírkám uměleckým, jimžto hleděl jsem vstříc s velikým napnutím. Kde možno míti celkovitější požitek z nizozemských mistrů nežli ve vlasti jejich?

A Amsterdam nesklame očekávání, jež do něho cizinec v ohledu tomto klade. Zde sbírek několik, jež chovají nejskvělejší výtvory starých

i nových mistrů hollandských, výtvory, kteréž naplňují posvátným obdivem.

Arci Amsterdamští jsou v ohledu tom velice šťastni. Nejen že největší jich nepřítel, Napoleonovec, zavdal podnět k založení zemského Musea, ti zkostnatělí „kupčíci", o nichž svět praví, že neznají nežli peněz, starali se o museum to tak, že amsterdamské Rijks Museum, také po dřívějším majiteli domu, kdež nyní jest umístěno, Treppenhuis zvané, náleží mezi nejskvostnější umělecké sbírky celého Hollandska.

Odkazy a fundace soukromníků takořka pršely a sály Treppenhuisu plnily se předměty, jež z větší části znamenají kapitoly v dějinách umění. Rembrandt, Helst, Eeckhout, Mieris, Steen, Hondecoeter, Hals, Potter, Van Dyk, Van der Velde, Teniers, Wouwerman, Ostade, Breughel, Jardin, Ruisdael, Flinck, Dou a jak se všichni ti mistři nizozemští jmenují, přispěli nejkrásnějšími výtvory svého štětce, aby učinili Amsterdam i v ohledu uměleckém nezapomenutelným.

Perlami celého musea jsou arci tři obrazy Rembrandtovy, jež jsou takořka epochami v životě velmistra tak dlouho zneuznávaného. Jsou to vesměs obrazy portretní, avšak jaký dramatický život dovedl vdechnouti Rembrandt do formelních obrazů těch, jak mistrovská díla vytvořil — z ničeho! Co však nedovede umělec z boží milosti?

Slova tato píše laik, jenž nerozbírá na základě nekonečných, hlubokých studií každé trhnutí štětce, nýbrž podává se jen celkovému dojmu, nepodceňuje arci jednotlivostí, jež zvláště vynikají. Protož bude mu snad odpuštěno, že mluví o velkých věcech prostě, ode plic.

Nejslavnější obrazy Rembrandtovy:

Anatomie, Noční hlídka a Syndikové byly malovány po delších vždy dobách. První spatřil světlo boží r. 1632, druhý 1642 a třetí 1661, a kdyby Rembrandt nebyl vymaloval ničeho jiného, tož tvořily by tyto tři jediné obrazy trojchůdový žebřík, po němž dostoupil Rembrandt třemi kroky nejvyššího oddělení světového Slavína.

Na prvním obraze v temnu, z něhož vystupují mistrovsky karakterisované hlavy, vykládá prof. Mikuláš Tulp, maje před sebou mrtvolu, obnažené svalstvo levé ruky sedmi členům jednoty chirurgické. Nevidíš nežli samá poprsí a hlavy okolo mrtvoly se kupící, avšak jak seskupeno vše, jak mluví celek a jak mluví jednotlivosti! Jednu vadu má ale obraz přece — to aspoň jeho na mne účinek — některé hlavy neobrací pozornost svou k vykládajícímu, nýbrž hledí z obrazu ven, a tím mimovolně přece jen prozradil Rembrandt, že maloval portrety, z nichž vytvořiti celek takový dovedl arci pouze on.

Druhý obraz, zaujímající celou stěnu dosti velkého salonu, představuje noční hlídku střelců, vycházejících z cechovního domu.

Docela všední to výjev, avšak s jakým mistrovstvím seskupeny opět osoby, jak karakteristicky provedeny jednotlivé figury, jaký uchvacující život dýše z celého výstupu toho a jak čarovně jest celá skupina osvětlena. Hlídka, majíc v čele kapitána a poručíka, vystupuje z temného průjezdu spolkového domu na denní světlo, a přechod temna do světla jeví se tak uchvacujícím způsobem, že nevíš čemu obdivovati se dříve. Zde také samé portrety, avšak ty nevtírají se nikde a tvoří

celek tak ladný a takovým dramatickým životem prodchnutý, že stíží jen obrací se oko od něho.

A obraz třetí?

Syndikové cechu soukennického v Amsterdamu, počtem pet, se špičatými, střechatými klobouky na hlavách a se sluhou v pozadí sedí u stolu, bohatým kobercem krytého, a hledí napnutě z obrazu ven. Opět portrety, avšak jak opět sestaveny! Ani ti nenapadá, že poprsí ta vymalována jsou tam k vůli zachování tváří. Rázem prodlouží se před duševním tvým zrakem obraz, a v dlouhých řadách vidíš před sebou seděti nejprve starší cechu, pak mistry, za nimi tovaryše a v pozadí státi učenníky. Mezi mistry vstal jeden z nejmladších a mluví o dobách bohudíky již minulých, o obětích, jež věrný cech soukennický přinesl svobodě vlasti, mluví o nových dobách tak těžce vydobytých, o povinnostech jednotlivců a spolků k dobám těm, a o budoucnosti vlasti, bude-li každý konati jako posud svou povinnost.

Celé shromáždění naslouchá bez dechu, neboť slova ta jdou všem ze srdce a se spokojeným výrazem naslouchají také syndikové, ano jeden se nadzdvihuje, aby prohlédl lépe nadšeného řečníka. Řečník končí a nadšený souhlas — avšak pardon! Jsme v obrazárně a před námi mrtvý jen obraz. Avšak jaký obraz! Co po obrazech, jež zalehtají pouze. Popadnouti musí, sevříti duši nebo srdce, sice s pomalovaným plátnem do ohně!

Naproti noční hlídce Rembrandtově visí veliký obraz Helstův, představující 25 členů střeleckého spolku v životní velikosti, ani oslavují banketem uzavření míru vestfálského.

Postavení obou obrazů proti sobě nutí takořka k porovnávání, ale při vší úctě pro skutečně krásnou práci Helstovu nemožno jinak, nežli obdivovati se — Rembrandtovi ještě více.

Veškeré jednotlivosti obrazu Helstova jsou malovány bezvadně, kresba co nejsprávnější a barvitost skutečně skvělá, ano některé podrobnosti n. p. ruce jsou tak provedeny, že již v 18. století pravívali, že kdyby veškeré ruce ty hozeny byly na jednu hromadu, s úplnou bezpečností bylo by lze uhodnouti, komu které ruce náleží — avšak celkový dojem jest proti Rembrandtovým obrazům pranepatrný. Obraz ten jest nejlepším obrazem Helstovým, leč není oduševněn. Mně připadal tak, jakoby veselou, hodující a hovořící společnost byl seskupil k svému účelu — fotograf. Věrnost ve všem, věrnost úžasná, avšak nic více. —

Staneš ještě před mnohým jiným obrazem a zvolna kráčíš ze sálu do sálu.

V druhém poschodí nalezneš oddělení 64 obrazů v ceně 300.000 zl., jež Museu odkázal dortrechtský občan Dupper, a dále sbírku odkázanou baronem van der Poll. Obě sbírky chovají drahocenné věci a vyvolávají v české duši touhu, aby i nám zrodili se brzy čeští Dupperové a Pollové.

V přízemí umístěna jest bohatá sbírka mědirytin, jež obsahuje vzácné věci. —

Opustíš velice uspokojen Treppenhuis a odebereš se do nedalekého Musea van der Hoop.

A zase odkaz. V pěkných místnostech, jichž dojdeš dlouhou, antikváry obsazenou klenutou chodbou a dvorem keři osázeným, v němž poprsí Rembrandtovo, nalezá se okolo 200 obrazů velmi cenných, kteréž bankéř van der Hoop městu odkázal, a nedaleko Rembrandtova náměstí nalezneš opět Museum Fodor, bohatou to sbírku roztomilých moderních obrazů, jež kupec Ch. Jos. Fodor městu odkázal spolu se značným kapitálem na vystavění domu, v němž dnes již uhostěno jest. V Museu Fodor zastoupeni jsou Koekkoek a Schelfhout, jež v Amsterdamu teprve jsem poznal, tak krásnými pracemi, že se skutečnou rozkoší vidíš je viseti vedle Meissoniera, Rosy Bonheurovy, Gudina a j.

Několik menších pokojů naplněno jest akvarely a kresbami, mezi nimiž i několik drobotin od našeho Jaroslava Čermáka.

Mimo tyto obrazárny veřejné jest v Amsterdamu ještě několik sbírek soukromých, z nichž nejznamenitější jest ona pana J. P. Sixe, a historická galerie malířského spolku Arti et Amicitiae, jenž občas pořádá velké výstavy.

Jednotlivé zajímavé obrazy viděti lze ještě ve vědeckém spolku Felix meritis a v Universitě, kdež zejmena zajímá 15 obrazů anatomických přednášek s portrety nejznamenitějších amsterdamských profesorů lékařství 17. a 18. století, a konečně v radnici, v níž hlavně hromadné obrazy střelců, podobizny a starobylé pohledy na jednotlivé budovy městské poutají pozornost.

Zmínky zasluhuje konečně i královský spolek starožitnický, jenž chová velmi pěknou sbírku uměleckých předmětů z minulých století, jako nábytku, nářadí, zbraní, nádob a p. a pak uvésti tu sluší nevelkou sice, ale zajímavou sbírku starožitností, kteráž umístěna jest v hořejších místnostech radnice.

Opouštím Amsterdam a čtenář bude nyní moci posouditi, zda měl jsem právo činiti mu sliby tak veliké na začátku svého popisu. Nebyl jsem slepým pro nehezké stránky Amsterdamu, ale spravedlivě jsem položil důraz na to, co zasluhuje uznání, úcty a obdivu. Amsterdamští jsou jako Hollanďané vůbec především kupci, ale nechť hledá se rovných kupcům, kteří přes výdělkářství, do krve jim vešlé, tolik srdce zachovali pro lidskou bídu, tolik nadšení pro vlast, a tolik smyslu pro umění! Jsou to kupčíci, ale klobouk s hlavy před takovými kupčíky!

Vlak opustil nádraží, a brzo zmizelo mi s očí město, v němž poznal jsem tolik zajímavého a nového. Krajina byla stále „hollandskou“, stanice střídaly se rychle a po nedlouhé době vjížděl jsem do nejelegantnějšího a snad i nejkrásnějšího města celého Hollandska, do Utrechtu.

Hejtmanská sláva.

Od
Aloisa Jiráska.

ane králi, jaké jsou to přišly noviny z Uher! Je po vojně, pan Jiskra se Matyáši králi poddal. Poddal?! Jakže! Narovnal s ním snad, smířil!

Třeba, chceš-li, „narovnal, smířil". Obal, opentli, jak chceš, přece jen poddal. Stal se sice magnatem, velikým pánem v Uherské zemi; ale sebe vzácnější magnat a třeba sám palatin — toť přece jen králův poddaný!

Což asi teď ten malý, černý a drsnatý pán říká, kroutí-li sobě vesele jako jindy dlouhé kníry, a mrká-li šelmovsky očima jako tenkráte, když učil pány Uhry na českou notu tancovati? Ba že mu snad není už tak do smíchu, jako když se psával „nejjasnějšího knížete pána, pana Ladislava krále hejtman nejvyšší a hrabě Šáriský".

Tak už je po slávě. Pane králi! Šo-vár, Košice, Zvoleň, Spyš, Levoč, Galgócz, Sarišský Potok, Gemer — a jak se všechna ta města jmenují — na slovo ho poslouchala; jen si uráčil, a již se mu otevíraly také poklady horních měst. A teď! Všecko větrem pomine. Jen o jedno se pan Jiskra z Brandýsa postaral, a dobře: aby se mu nerozkutálely jeho dobré zlaté, uherské váhy a rázu kremnického, i všecko to vzácné a drahé zboží, co mu vyneslo jeho slavné hejtmanění. — A jak jeho podhejtmani, co s ním o slávu i o kořisť se dělívali, co s ním naposledy proti Matyáši uherskému šiky vedli a krev svou prolévali? Těžko povídati.

Nejeden z nich na hradbách „táborů a posádek"*) vykrvácel, nejeden šel za nejvyšším hejtmanem a přijal službu uherskou; mnohý pak rozpomněl se také na svou vlasť a vrátil se k rodnému krbu do Čech. Však tam hle! Na výšině Vraclavské, tam kde před věky rozléhal se křik vražděných Vršovců, stanul nejslavnější hejtman Jana Jiskry z Brandýsa — pan Jan Talafús z Ostrova! —

I.

Na jeho slovo zarazil vozataj podsedního koně, na němž v sedélku seděl; náruční, pravý to vozník**) jako jeho spřeženec, také hned a chutě krok zastavil. Na obou bylo viděti, že asi dávno tomu, co v řadu vozovém běhali a vesele ržáli a řehtali, když zazvučel jim signal nad

*) Pevnůstky, tvrze.
**) Kůň ve válečném voze zapřažený.

hlavou a letěl nekonečným řadem, oživuje se na každém voze, až za posledním, za hradbou vozovou zanikl. Teď sklonili hlavy a hltavě okusovali trávu při cestě rostoucí.

Nad nimi, na zčernalém voze, jehož vysoký truhlík z tlustých fošen valně byl odřen, seděl pan Talafús a díval se před sebe. Kol kolem boží požehnání — lány vlnícího se obilí, mezi nimi zelená luka plná květů — tu pod výšinou vraclavskou bělá se ve stromoví Stradouň, za ní, přes tu úrodnou rovinku na výšině bělavé chatrče jiné vsi, a tu nad ní tvrz — toť Ostrov, jeho Ostrov!

Modrojasné nebe klene se nad veškerou krajinou a slunce k západu se klonící oblévá ji zářící záplavou. Všude klid, všude lahoda; všecko tak, jako bývalo. Jen on, on — Ano, za dvacet let! Tenkráte vyjel z té tiché krajinky, jež mu nestačila, mlád a vesel, s několika vozy. Všecky byly všemi potřebami k daleké jízdě vojanské našpižované. Teď navracuje se s jediným, prázdným, s churavými koňmi, se starým vozatajem, s velikým nedostatkem, sám raněný, sestárlý. — Tenkráte mu plné líce květlo, teď v černých, havraních vousech nejedna stříbrná niť mu prokvétá —

Tak se to s ním změnilo!

Dnes napoledne, jeda Vysokým Mýtem, poručil vozataji, aby zarazil před zeleneckou hospodou. Tam před lety se vždycky stavoval, když s mladou ženou svou do města si vyjel. Všecko tam bylo, jak bývalo, i nejednoho známého tu zahlédl, jenž před lety k vladykovi Ostrovskému jen se tlačil. Teď si ho, sešlého bojovníka, sotva povšímli, a nikdo ho nepoznal, nikdo, ani starý krčmář.

Talafús žádnému nic neřekl, aniž ke komu se hlásil. Jak mlčky usedl, tak mlčky vstal a došel ku svému vozu, na nějž zachmuřenější usedl, nežli byl vstával. Vyhlíželi za ním i za jeho vozem a to oknem i před průjezdem, ptali se vespolek, kdo ten bledý bojovník a smáli se jeho vozataji, jenž bůh ví jakou řečí to prve hovořil, když na něm vyzvídali, odkad jede a koho to veze. Neznámý, starý vozataj zabočil pak na slovo pánovo za městem od hlavní cesty a dal se polní nahoru, až stanul teď na vraclavské výšině.

Modravé lesy na obzoru jako nadechnuty zastkvěly se ve fialové záři, až pak temněly — a pan Talafús ještě hleděl k Ostrovu. Snad že mu lahodil chladivý větřík, milý teď po denním parnu, jenž čechral mu černé vlasy kol vysokého, lysého čela. Teď se ohlédl. Ozvalyť se v zadu kroky. Přicházel jakýsi muž o holi, značně již nahrbený, v sukni řemenem přepásané, v hrubých krátkých plátěnkách a ve škorních, takže mu část nahého lýtka bylo viděti. Stařec pozdravil a ohlížeje se po vozu i lidech, chtěl dále jíti — než pan Talafús jej zastaviv, otázal se, kam jde.

„Do Ostrova, milý pane — zrovna tam. Ty snad tam také ráčíš?“ dobromyslně i zvědavě dodal, přimhuřuje své nevelké, sesláblé oči.

„Rád bych —. A kdes ty chodil?“

„V městě, pane, v městě — opozdil jsem se tam. Do soumraku však přece budu doma. Ty beztoho ráčíš na tvrz —“ dodal zase ve své prostoduché zvědavosti. „A jistě, pane, z daleka?“

„Z daleka, brachu starý, až z Uher.“

„Z Uher! Svatý bože! Také tam máme vladyku.“

„Což na Ostrově není vladyky?“

„I je — ale člověk pořád ještě všechno po starém, jak byl zvyklý. Toť rychtařil jsem za něj, i za nebožtíka jeho pana otce dlouho; dvacet let — a všechno pořád dobře —“

„Tys ostrovský rychtář?“

„Býval, milý pane. Nynější vladyka mne složil — že prý už se mnou nic není. To za pana Jana — ale rač, prosím, odpustit — pan Jan, totiž Talafús, bývalý vladyka, je také v Uhřích. Uherská země je prý veliká, ale přece snad jsi o něm slyšel. Je tam znamenitým pánem. Měli jsme ho rádi a vždycky mně říkával: „Ty, Klímo, dokud budu živ, dotud ty budeš rychtářem!“ Já už rychtářem nejsem a on — bůh milý ví, kde ho konec.“

„K vůli němu se tu zastavuji. Nesu na Ostrov vyřízení.“

„Svatý bože! Tedy živ, pan Talafús na živu — buď bohu chvála! A jak, prosím tebe, urozený pane, jak s ním je? Proč se nevrací, proč nejede? Ale nač by jezdil! Co také tu! On se tam má jistě dobře — slyšeli jsme — jenže my tady bez něho — no, no tak tedy živ!“

„Vrátí se domů, rád by sestru uviděl.“

„To věřím, měli se vždycky tak rádi. Však ona toho chudáček potřebuje, aby se potěšila.“

„Což vladyka?“

„Hm, vede se mu dobře — dobrý hospodář, jen co pravda,“ a staroch umlkl, jakoby se mu dále nechtělo.

„Nuže, dědku, vylez na vůz — mámeť jednu cestu —“

„Budeš-li tak mnoho laskav, urozený pane,“ a již vstoupil na voj a lezl na vůz. V tom pan Talafús se ho otázal:

„A jak, starý, poznal bys bývalého vladyku, Talafúsa?“

„Jak by ne, jako své dítě,“ mluvil stařec, přelézaje přední ohradu. „Vždyť —“

„Ba, kalí se ti zrak, brachu milý, ale rychtářem bych tě přece ještě nechal,“ vpadl mu Talafús do řeči; v tom stanul starý sedlák zrovna proti samému vladykovi a pohleděl mu tváří v tvář.

„Svatý bože — pane Jene! Milý pane — tys to!“ zvolal starý rychtář pln úžasu. „I já slepý!“

„Jsem, jsem a tu sedni vedle mne. Viď, jak se časy mění —“ a v tom zkřikl cizím jazykem na vozataje, jenž trhl opratí. Koně se dali do kroku a těžký vůz hrkotal kamenitou cestou na dol a dále k Ostrovu.

Tak se s bývalým rychtářem svým navracel Jan Talafús z Ostrova na svou rodnou tvrz. Bylo to při času sv. Víta l. P. 1463.

II.

Před dvacíti lety, když povstaly ty války veliké v Uhřích mezi králem Vladislavem polským, kterýž byl vzat za krále do Uher na mladé děťátko krále Ladislava, a mezi Alžbětou královnou, mateří krále Ladislava, nastalo po Čechách veliké hnutí, jakoby se království našemu

také té války zachtělo. Což tu bylo všude řečí a hovoru, novin, příprav a chystání! Což ze všech krajů české koruny vypravovalo se do té uherské země mužů dobrých i pacholkův obecných! Zachtěloť se jim všem sloužiti, války vésti a v nich svého štěstí zkoušeti.

Mezi prvními ve Chrudimsku byl mladý zeman Ostrovský, Jan Talafús — žádný se tomu nedivil. Znaliť ho všude dobře, znali bujnou jeho krev, ohnivou, statečnou mysl, již starosti hospodářské na malém zboží Ostrovském valně netěšily. Proto jej bylo vídati častěji na honech a na koni nežli na poli a ve dvoře, ku tvrzi jeho příslušném.

S tou uherskou jízdou měl na kvap, takže druhý dvůr svůj Sňakov ve spěchu tuze lacino prodal. Však ho také páni sousedé Mýtští utahovali! Třásli se na dvůr a přece váhali a rozmýšleli se, až nedočkavý, prudký vladyka jim uhodil a pečeť na smlouvu přivěsil. Za stržené peníze se na cestu vypravil. Tenkráte si dlouho o tom povídali, jak se pěkně vypravil, jak vedle našpižovaných vozů, válečně vystrojených, na krásném koni v čisté zbroji do světa vyjížděl. Několik sousedů a druhů koňmo ho vyprovázeli, a za jeho pacholky a pavezníky šli zase jejich známí. A také pištci se tu vzali i dudy, jako o posvícení.

Byl to průvod veselý, jakoby jeli pro nevěstu a ne do války.

Až to lidé mladému zemanu za zlé měli, že je tak lehkovážný; že to ještě nemá pod pečetí, jak pořídí a s jakou se vrátí. Nejvíce ženské na něj louznily. Že mladá jeho žena tuze jej prosila i plakala, aby nejezdil, to dá rozum, když ho měla ráda. Že jí to neudělal k vůli, to tenkráte nebylo nic divného, ale že s takovou odjížděl, to mu měli tuze za zlé. Manželka div neomdlela, a on si vyjíždí s kejdami a píšťalami!

Mladá zemanka stála nahoře na podsebití a dívala se za průvodem. Vladyka z Uherska, stará, rozumná paní, a sestra jeho stály vedly ní a těšily ji, než ona jich neslyšela; ticha, bleda hleděla zrakem do dálky upřeným. Ret se jí ještě chvilkou zachvěl, i jemné chřípě zardělé se rozšířilo. Zrak stopoval temné vozy i jezdce kolem nich, až sjeli na dol a zmizeli mezi obilím, v lukách. Tu sobě mladá zemanka dlaněma zakryla tvář a zahořekovala:

„O já vím, že ho více neuvidím!“ Pro usedavý pláč nemohla více promluviti.

Mladý vladyka měl svou hodnou, hezkou ženu dosti rád, ale té nešťastné vojny! Tenkráte byla přemnohým Čechům ze všech nejmilejší, pro niž opustili rodný krb, i manželku i děti.

Pan Jan dost se své ženušky natěšil, nežli odjel, a nasliboval se, že se brzy navrátí, že jede jenom na zkušenou. Jel, zkusil a zdařilo se mu. Vstoupil do vojska pana Jiskry z Brandýsa a tak si vedl znamenitě, že nejvyšší hejtman ustanovil jej hejtmanem v Košicích. To se stalo zrovna prvním rokem. Pak měl Talafús pomýšleti na domov, na návrat! Doma byl zemanem ne tuze bohatým, tu pánem všeho města i okolí; tam poroučel dvorské čeládce, tu znamenitému houfu vojenskému, s nímž po chuti každé chvíle udeřil kam chtěl a bil se, jak srdce ráčilo, až do unavení. A s jakou kořistí se domů navracoval! Co zlaťáků tu, že jich na rodné tvrzi nebylo tolik, co Ostrov Ostrovem, a co vína znamenitého, ohnivého! A jak živo, veselo, hlučno!

Zatím na Ostrově bylo ticho, smutno, jako po vymření. Však se to tak zrovna podobalo, jakoby vladyku mrtvého vynesli, jakoby na tvrzi smutná vdova hospodařila. Mladá zemanka starala se o všecko, spravovala, řídila, ale nic jí netěšilo. Nikdy nebyla nejlepšího zdraví; teď ještě více bledla. Pan Jan nezapomněl. Ob čas přiharcoval z Uher posel, přinesl psaní a milé vzkázaní i dary též. Mladá zemanka se vždycky potěšila aspoň na chvíli — pak zase upadala ve svůj trud. Často sedala v komnatce své nad dary, které jí muž z Uher poslal. Blýštěl se tu před ní zlatý bitý pás i drahé jehlice, leskl se hedváb i aksamit a na turecké skřínce stály zelené botky uherské zlatem vyšívané a jiné věci divné — a přec se mladá zemanka nerozveselila. Muž sliboval — pokaždé vzkázal, že přijede, a zatím se mu ženuška tratila, vadla.

Pak jí psal a srdečně zval, aby za ním přijela, že se jí tu nebude stýskati a že jí vypraví zámek ne jako zemance, ale jako vysoce urozené paní. Těšilo ji to, ne pro ten nádherný zámek, ale že muž ji má rád. A přece se rozmýšlela. Cítila, že daleká a nebezpečná cesta pro ni není. Než i kdyby tam umříti měla, jela by, jen aby svého muže milého zase uviděla. Tu však, když už se chystati počala, přišly jsou noviny, ne od pana Jana, ale od krajanů z Uher, a to noviny jistojisté. Všude, všude si o panu Talafúsovi vypravovali, všude jeho hrdinství vychvalovali. Však také to byl kousek, jaký jen Ostrovský zeman dovedl! Z Košic se tajně se svým houfem vypravil k Jageru městu, tou dobou nově opevněnému. Ale nové hradby Talafúsovi nevadily. Dostal se v noci do města, jež dal na několika stranách zapáliti, křikem náramným přestrašil obyvatelstvo a zmátl tak, že zajal několik magnatů uherských právě tam s poselstvím polským meškajících, zajal i Odrawąže palatina. Našpikovav mnoho vozů vzácnou kořistí — pryč z Jageru ujížděl. Ale tu ho stihlo neštěstí.

Uhři a Poláci, vzpamatovavše se, stíhali ho, až jej zastihli svou přesilou. Byl by ještě odolal — ale lid jeho slabší, unaven dlouhou jízdou, nočním bojem a novou jízdou, podlehl a pan Talafús nezvyklý prchati, upadl do zajetí. Takové byly ty noviny. Mladé zemance Ostrovské byly ranou smrtelnou. Dodaly jejímu zdraví. Chodila teď jako stín, nebo sedala v trapném zamyšlení, a v němém svém zármutku pořád viděla muže svého v jagerském vězení, v řetězech, mstivými Uhry mučeného —

Co mu teď všechna sláva a moc! O že tu nezůstal na tvrzi, jak mohli spokojeně a šťastně žíti! A teď! O dobře to tušila, že ho již více neuvidí!

Však páni Uhři dobře věděli, jakého znamenitého ptáka v kleci mají — šetřili ho, ba ošetřovali. Celý rok tam u vězení vyseděl, až pak nejvyšší hejtman Jiskra vykoupil jej, dada za něj dva uherské zajaté magnaty. Takovou cenu měl český zemánek! Když o tom přišla novina na Ostrov, mladá zemanka skoro již skonávala. Než té útěchy jí přece bylo přáno, že muže milého jí neumučili, že je živ a zdráv a že se již těší, až ona teď k němu přijede. Tak vzkazoval netuše, že vícekráte již nebude ženě své na Ostrov poselství posýlati. Když zemanku pochovali, méně pak se již o muži jejím mluvívalo. Ještě

nejvíce, když přenechal Ostrovskou tvrz a zboží sestře své, vdově, která poslední čas ošetřovala jeho Bohunku.

„Aj toť mu je znamenitě, když tvrze a zboží rozdává!“ říkali sousedé i poddaní lidé. A jistě, nejeden bojovník z okolí, jenž buď zmrzačen nebo nasytiv se vojny z Uher se navrátil, vypravoval, jakým teď Talafús znamenitým pánem, jakého má služebnictva, co koní, jaké drahé zbroje a co peněz i klenotů! Ti se pranic nedivili, že Ostrov sestře odevzdal.

„Takových tvrzí by skoupil kopu, co má peněz!“ říkali.

Léta míjela. Talafús sám už nikdy na Ostrov nevzkazoval, aniž listy posýlal. Doma krajané mínili, že když je tak bohat a slávy nabyl, že pojat je pýchou.

Než ti, kteří do světa se vydali, aby štěstí zkusili a k němu přišli služeb hledat, přesvědčili se, jak se má vlídně ke krajanům, a jak ve všem je podporuje. Jen poslední dobou se změnil. Bylo to dvacátého roku, co v Uhřích meškal. To hejtmanil zrovna v Sarišském Potoku ve jmenu pana Jiskry, a tenkráte přišly do jeho rodného kraje poslední o Talafúsovi noviny. Vypravovali, že se podruhé oženil, že si vzal nějakou krásnou Uherku. Jiní té ženitbě nevěřili a jen se usmívali. V tom však všichni se shodovali, kdož z Uher přišli a u pana Talafúsa byli, že si té nynější více hledí nežli nebožky zemanky Ostrovské, že tu Uherku chová jako královnu a že si ji strojí v samý aksamit a brokát, že jí snáší a kupuje vzácné šperky a divné kratochvíle jí vymýšlí a strojí. A on! Že prý to zrovna na něj podívaná, když se ve vší slávě své ukáže, v aksamitové drahé sukni se zlatým krumplováním, v šubě sobolinou podšívané, pod drahým pérem ve sponě z drahého kamení, v červených botách, sedě na sedmihradském bělouši, jemuž z pod sedla visí přes boky tygří kůže krásně lemovaná.

Ostrovský zeman! Kdož by ho v tom mocném, krásném pánu poznal? Ale kdož by teď v tom sešlém bojovníku na zčernalém voze poznal toho mocného, krásného pána, bývalého polního hejtmana Jiskrova a velitele Sarišského Potoku?!

O toho neblahého místa! Tam pana Talafúsa zkáza stihla.

Ladislav Pohrobek, pro kterého Čechové v Uhřích se drželi a bojovali, zemřel a Uhři zvolili si krále Matyáše Korvina Huňadovce. Ale což, že si ho magnati zvolili! Pan Jiskra, pán hořejších Uher, ho nechtěl, neuznal a vládl na severu, jako dřív. Ale tenkráte neodolal. Jedno město jeho po druhém Matyáši se poddalo, jeden hejtman po druhém se mu vzdával. Už i Vadna padla i Galgócz, už také pan Matyáš a Komorovský v Sečovcích podlehli — jen v Sarišském Potoku ještě vlála páně Jiskrova korouhev, již tam držel pan Talafús s dvěma tisíci Čechů.

Sem teď Šebestian Rozgoň přitáhl s velikým vojskem a s několika tisíci sedláků červenými kříži znamenaných. Byl to obrovský boj hrstky Čechů — nerovný, ale slavný. Ale kdož ví, jak by byl skončil, kdyby zrady nebylo. Čechové mnoho o ní povídali. A tak z těch dvou tisíc vyšlo z bitvy sotva dvě stě a mezi nimi pan Talafús. Petra Aksamita, slavného druha v hejtmanství, tam mrtvého nechal — a on, ač smrti se nevyhýbal, jí ušel pro své soužení. U Sarišského Potoku ztratil vše:

svou moc i své bohatství. Jen holý živůtek zachoval a ránu si na památku odnesl. A ta krásná Uherka? Oh, těžko se pana Talafúsa na tu druhou ránu ptáti! —

V Uhřích nebylo bytu, nebylo stání. Všude jej a rozprchlé Čechy stíhali, sotva že přes hory do Polska unikl. Čtrnácte jeho jezdců s ním z bitvy Sarišské uteklo, však jen čtyři s ním se do polské země dostali. Taková byla ta jejich jízda krajem nepřátelským. Jako šelmy je honili, a by nebylo Jana Talafúsa, jistě by ani ti čtyři nepřekročili uherských hranic.

V Polsku bloudil za delší dobu, neměl tu však žádného stání. Rozhořčen, roztrpčen takovou výsluhou, takovým výsledkem dlouholetých služeb vojenských, unaven, bez chuti dále služeb hledati a cizí chléb pojídati, a chorý, vzpomněl si na vlast, na tiché zákoutí domovské. Co jindy ho odtud pudilo a hnalo, to teď jej divnou mocí vábilo a táhlo: pokoj svatý, klid, tichý, nezávislý život.

Uvažoval ovšem, jak se to vrací — ale již sám sobě a své touze neodolal. A tak se vrátil Ostrovský někdy vladyka, pak velitel Košic a Sarišského Potoku, slavný hejtman, před nímž se uherská města třásla, do vlasti, tak vracel se na rodný Ostrov. —

III.

Starý rychtář, jenž prve byl tak zvědavý, ale též v řeči opatrný, nyní sedě vedle bývalého pána svého rozvázal. Byl rád, že pan Talafús se navrátil, a těšil se, že teď nastanou lepší časy. Však ho to již dávno tísnilo; teď sobě ulevoval. A všecko ještě nepověděl, leccos také s obalem, leccos jen nadhodil, ale již při tom pan Talafús víc a více chmuřil čelo. —

Když přijeli do vsi, vybíhali lidé ze stavení. Každý se divil, kde se tu vzal ten starý vůz, kdo na něm ten cizinec, a jak že se k němu starý Klíma dostal. Pak teprve se divili, když vůz zajel do Klímova statku. —

„Do dvora je pozdě s vozem a na tvrz zajdu sám," pravil Talafús, když byl slezl. Sotva že naléhavé prosbě starochově a syna jeho povolil a vstoupil do světnice. Tam počali mu snášeti na uctěnou, ale sotva se jen jídla dotekl a již vstal.

První, hebounký soumrak ukládal se na krajinu. Pan Talafús stoupal na návrší, na němž stála rodná jeho tvrz. Rybník pod ní leskl se ještě v posledním zásvitu denním, ale v rozlehlé koruně věkovité lípy před samou tvrzí stojící tma se již uložila. Za náspem vyčnívala temná teď stavba staré, dřevěné ještě tvrze. Všude ticho, ani hlasu. Nepohnul se ani lístek staré lípy, pod níž teď pan Talafús stanul. Hleděl kol do kraje již se tmícího, na ves, z jejíchž střech rovně vystupovaly sloupy dýmu, pak zase před se na tvrz. Všecko tak jak bývalo. Všecko. I připadlo mu, jak často tou dobou přiklusal na svém koníku, vraceje se ze sousedství, a jaký pak ve tvrzi nastal ruch, když zahoukal nebo zavolal. Přišel starý Michal, odvedl koně, přiběhli ohaři vesele štěkajíce, a na pavlači nebo na zápraží stanula mladá žena — O Bůžičko zlatá!

A tenkráte mu často napadalo, že pořád všecko stejné, že je vždycky tak, když přijede, že po všecken den jde a běží vše starou obvyklou kolejí —! Oh jak jest člověk nevděčný!

Pan Talafús bezděky, nevěda, usedl na lavičku pod lípu, a v tom ta stará pamětnice z lehounka zaševelila, zrovna tak, jako tenkráte, když před lety po svatbě první čas tu s mladou, hezkou žínkou sedal. Divný to byl ševel — nekonejšil, nelahodil, ale probouzel, upomínal dál a dále, i také na starého otce vladykova. — Což by pan otec řekl, kdyby teď viděl, jak syn se mu na tvrz dědičnou vrací!

Pan Talafús vstal a došel ku bráně. Vrátka vedlejší byla jen přivřena. Na dvorku nevelkém ticho. V šeru poznal, že nic se tu nezměnilo. Zrovna naproti v prvním ponebí pavlač se sloupky divně vyřezávanými. Žlutavá zář padá na ni z okénka — toť komora nebožky Bůžičky. Tu šívala, tu na něj při kahanu často dlouho do noci čekávala — tu se s ní loučil, když do Uher odjížděl. — Oh té nešťastné jízdy! —

Pan Talafús vstoupil do síně pod pavlačí a v tom také ozvaly se na schodech kroky. Držíc hořící svíci v ruce sestoupila teď nynější zemanka — Talafúsova sestra. Lekla se cizince — než i on byl překvapen, jak za ta léta sestra se změnila, jak sestárla. On ji poznal, ona však jeho nikoliv.

„Sestro! Maruško!“

Vykřikla.

A teď zase nastal nezvyklý ruch na tiché, staré tvrzi. Vladyka svolávala dívku i pacholka, nařizovala to i ono, sháněla večeři — pak opět usedla proti bratru, jenž se tak z nenadání navrátil. Měla srdečnou, nelíčenou radosť.

Bratr hleděl na ni pozorně, jako zkoumavě, a bylo mu jí v duchu líto.

„Sestro, ty se soužíš, tobě se nevede —“ pravil pojednou, zvyklý na přímou.

Lehko se zarděla — zapřela, zamlouvala. A tu zase bratr:

„Nezapírej! Já ti také pravdu povím. Jsme nešťastni — já snad nejvíce —“

Trhla sebou. Všimlať si ovšem, že bratr nepřišel tak, jak o něm vypravovali; ale toho by se ani ve snu nenadála, jak že s ním je do opravdy.

„Vracím se chud, jako žebrák,“ pověděl zrovna. „Kam jsem měl jíti, nežli k vám? Však mne snad nevypudíte — z otcovské tvrze —“ a hleděl zase na sestru.

„Co to mluvíš, bratře!“ Než dobře pozoroval, jak sestra je zaraženější a jak teď sebou trhla a plaše vstala, když se venku ozvaly kroky.

Hned po té vstoupil do jizby Jenický, manžel sestry Talafúsovy, nynější vladyka Ostrovský. Svatové teď proti sobě stanuli, hledíce si poprvé tváří v tvář: Statný, ramenatý Talafús černých, řídko prošedivělých vousů; menší, drobnější Jenický, hladké, vysedlé brady, krátkých knírů, vlasů do čela přistřižených. Vladyka upřel malé pichlavé oči zkoumavě na osmahlou tvář hejtmanovu, však hned se líbezně usmál a rukou svatovi potřásal, když uslyšel, kdo to k nim

zavítal. Ještě dlouho proti sobě pak neseděli, a již se Jenický lahodně, obratně vyptával, jak se to svat navrátil, kde že nechal své lidi a koně. Lehounká chmura přeletěla mu přes čelo, ale jen přeletěla jako prchavý stín, když uslyšel, že svat přišel pěšky, koně že nechal dole u starého Klímy; pak zase vedl hovor a pln účastenství vyptával se, jak svatovi bylo v Uhřích a hned zase vyjadřoval radosť, že si na ně vzpomněl a přišel se na ně podívat. Pak už překvapení svého neutajil, když mu pan Talafús pověděl, že se s Uhry na dobro rozloučil, že teď míní napořád zůstati ve vlasti, po které se mu zastesklo. Ale hned se Jenický opanoval a dále lahodně podotkl:

„Máš dobře, svate milý, proč bys si neodpočinul, pohodlí nedopřál. Netřeba se ti lopotit, jako nám, a hamoniti se s lidem. Čeládka ti — však vidíš, jak pozdě ze dvora přicházím — aby člověk pořád u nich stál a důtkami je doháněl. Nechtějí zapomenout a si zvyknout na robotu. Pořád jen o tom mluví, jak bývalo dříve. Sumou, každý rád by dělal zemana. A co pak ještě teď! Hůře bylo, když starý Klíma rychtařil, ten chlapy v tom jen podporoval. Než co ti to povídám —“ opět sladce obrátil, když byl Klímu přišlehl jak chtěl. „Nechme toho být —“ a lehce s úsměvem uhodil Talafúsovi na koleno — „jsi hodný, žes k nám přišel.“

Když pak po večeři zemanka zavedla bratra svého, jenž jevil velikou umdlenosť, nahoru na komoru, přecházel Jenický netrpělivě dole ve světnici. „Cože se navrátil?“ přemýšlel — „a jak? S jakou? Odpovídal tak divně, a měl na spěch — hm —“

Dole u sladkého svata nebylo panu Talafúsovi volno. Znal svět i lidi a proto hned svatovi porozuměl a přesvědčil se, že starý Klíma nelhal. Tu na komoře bylo mu teď volněji. — Naslouchal nyní, co mu sestra na jeho otázky vypravovala o nebožce manželce jeho: jak po něm toužila, jak všude a při všem i při hospodářství na něj myslila a všechno pro něj činila.

„Chudinka, tolik se namáhala, tolik shromáždila a šetřila. „Aby byl Jan, až přijde, spokojen, aby věděl, že jsem dobře hospodařila —“ říkávala, když jsem ji napomínala, že se nemá tak namáhati. —“

Sestra se rozplakala, když vypravovala o nebožce švagrové, jak skonávala, jak i na smrtelném loži na svého Jana vzpomínala. „Až přijde — řekni mu, že —“ to byla poslední její slova. — Viděla jsem, že by mně ráda něco řekla, namáhala se ubohá dost — ale slovíčka už nevypravila. —“

Zemanka vstala, stírajíc si se tváří slzy. Pan Talafús seděl na truhle s hlavou pochýlenou a z hluboka povzdechl. —

Když zemanka vešla zase dolů do světnice, manžel její dosud tam přecházel.

„Že jdeš!“ vítal ji ne příliš laskavě. — „Nu, a s jakou přijel? Co ti povídal? Tady, jakoby člověku nevěřil. A proč nechal vůz u Klímy?“

Zemanku píchlo, když s takovou začal, ač se toho nadála. Znalať ho, obávala se již prve. Věděla, jak je s bratrem, neměla však té síly, aby pověděla.

„Mluvili jsme o nebožce Bohunce—“

Nahoře na ponebí otevřelo se v tu chvíli okno. K němu pan Talafús přistoupiv, hleděl ven do vlažné, červnové noci. Jak také hned usnouti, i po namáhavé cestě, když člověk po dvacíti letech navrátí se do hnízdečka, v němž mu bývalo teplo a milo, z něhož přece svévolně uletěl, a najde pak je bez milé družky a v cizích rukou? —

IV.

Druhého dne Ostrovský vladyka již tušil, s jakou jeho svat Talafús se navrátil. Na rozkaz vladykův přijel svatův vůz, aby prý věci opatřeny byly jistým podstřeším. Sám dychtivě čekal u lípy, až přijede vůz s podivným, bohatým nákladem, kterého se nadál dle řečí, jaké byly před tím o bohatství svatově. Ale již koně, ti sešlí, staří vozníci ho nějak zarazili, pak povoz sám a což ten černý, osmahlý vozataj zatupleho nosu, vysedlých lící a blýsknavých oček! — Divné spřežení! Však dvě bedny na voze to napravily. „Skořápka neúhledná, ale jádro dobré,“ těšil se vladyka. „Kdož by také na dalekou, nejistou cestu strojil se všem lapkám na odiv!“

Pak když bedny na komoru, nyní Talafúsovu, vynesli, poručil vladyka pacholku, aby uherského toho vozataje s povozem zavedl do dvora; sám pak šel nahoru k svatovi, jenž u přítomnosti své sestry otevřel své poklady. Pichlavé oči vladykovy stíhaly každé hnutí svatovo, dychtivě pátrajíce po obsahu beden. A bohatý, mocný páně Jiskrův hejtman vybíral kus po kuse: černou kuní šubu dosti pěknou, palcát, pancíř, helmici, plechovnice, šorc,*) podpažníky**) a pěkný pás bitý.

„To všecko vidělo onen nešťastný den o loňských letnicích u Sarišského Potoku —“ pravil Talafús, ukazuje na zbroj. — „Jen to a meč jsem odtud odnesl. Ostatní všecko mé jmění — to tam. Krásné sedlo a svého bělouše jsem prodal cestou. S takovou jsem přišel —“ a pohlednuv na svata nějak divně se usmál. Zemanka trnula. Strachovalať se o milého, nešťastného bratra, kterémuž vlastně byli vším povinni. Vladyka Jenický za okamžik mlčel lapaje spodním retem svislé kníry. Pak se nuceně usmál.

„Je toho ovšem málo. Škoda toho, čehos pozbyl. No, však co vojna vzala, vojna dá. —“ Již nezapleskal svatovi po koleně nebo na rameno a neřekl: „Jsi hodný, žes se navrátil, žes k nám přišel.“

Talafús mu dobře rozuměl; v očích bojovníkových nějak zasvitlo, a živě, skoro prudce odvětil:

„Hoho, svate — s vojnou již mnoho nebude! Mám jí do syta — proto jsem přišel, abych si u vás odpočinul. Snad tu na mé někdy tvrzi budete míti pro mne koutеček?!“

* *
*

Teď zase mohli škodolibí lidé říkati: „Vida, co jsem pravil? Však jsem to hned tenkráte povídal.“ „Toť, vyjel si s plesáním, jako by pod pečetí měl, že se šťastně vrátí! — Teď vidí. —“

---

*) šorc, část brnění kryjící život a stehna.
**) podpažník, plát rámě kryjící.

„Přijíti do svého a býti přece v cizím. To teprve! Všecko by asi oželel, ale vlastní tvrz viděti v rukou člověka, kterého jak živ neviděl, neznal — a takového, a sám býti u něho z milosti — hm to nemohlo Talafúsa nic horšího stihnouti. Teď aby tu hlavu skláněl a slova vážil a to on, pane, není navyklý!“

„Každý si svůj konec strojí. Proč rozdával tvrze jako nějaký král. Třeba se mu tam v Uhřích vedlo tak znamenitě.“

„Nejhůře teď v tom zemanka. Ta bude ve dvou ohních. Bez toho mnoho dobrého nezkusila a teď teprve bude míti očistec!“

Tak i jinak povídali si lidé dobří i poddaní, na tvrzi u krbu, ve dvořích i na poli ve všem širém okolí. Jak by ne! Talafúsa všude znali a když ne jinak, aspoň z doslechu, jaký to býval znamenitý válečník a hejtman. Nikde však s takovým účastenstvím o něm nemluvili jako v Klímově statku. Starý Klíma hladil si rychle a prudce šedivou hlavu a často povzdychoval.

„To ještě scházelo! Svatý bože! Co z toho bude! Hodný, ubohý pane! A v rukou takového hladovce! Raněný orel s jestřábem! Ti sobě oči vyklinou! Svatý bože! —“

První čas se však ani tak nezdálo, nic nebylo z Ostrovské tvrze slyšeti. Když starý Klíma zahledl pana Talafúsa, an na svatově koni do Vraclavského kostela si vyjel, povídal synovi, jenž vedle stál:

„Uvidíš, Václave, že dlouho nebude jezditi. Nepřejeť ho vladyka ani sám sobě, aby ho nestrhal.“

„I však, pantáto, nadarmo klusáka nepůjčuje. Dnes ráno viděl jsem koně páně Talafúsovy. Chodí rozpřáhnutí, každý s volem. —“

„Ti chudáci si po vojně pěkně vysloužili. Ve dvoře je budou dřít — tam dlouho nevydrží. A což ten vozataj uherský?“

„Je zatím na tvrzi u pána.“—

Páně Talafúsova první cesta byla do Vraclavského kostela. Nejel tam však ráno, ale odpoledne a zastaviv před farou, požádal plebána, aby mu kostelík otevřel a ukázal hrob jeho manželky. Plebán zavedl jej až k hlavnímu oltáři, a ukázal mu ve zdi náhrobní kámen a odešel. Viděltě, že tak Ostrovskému vladykovi bude nejmilejší! Ten dlouho tam meškal. Již slunce zapadalo, když plebán zase vkročil do kostela. Tam v záplavě zlatého světla klečel Talafús, lysého čela, dlouhé brady, ve tmavé sukni lemované, s hlavou na prsa nachýlenou, jakoby se buď modlil nebo rozjímal. Starý plebán se až zarazil a jej politoval. To je ten bujný, mladý zeman, kterého oddával? Ona, chudák, pod zemí — a on —

Pan Talafús vrátil se na Ostrov všecek zamyšlený. První dny nikam nešel, ani k sousedům ani ku známým. Přišli sami, jeden po druhém. Ten z opravdového účastenství a příchylnosti, ten ze zvědavosti. Myslili, že se Talafús snad stydí, proto že nevychází; také domnívali se, že ho najdou sklíčeného. Ale chyba! Viděli, že valně se sice změnil ve tváři, na těle, že sešel, ale jinak zrovna ten Talafús jako před lety. Vítal je, jakoby na své tvrzi, nic nezasteskl, nic nezatoužil. Vladyka Turovský mu nadhodil, že teď asi těžko nese svou štědrosť ku sestře. Ale Talafús zatřásl hlavou.

„Co jsem dal, dal jsem. Přeju to Maruši — dětí nemám —“ Nebylo to asi tuze ze srdce. Tak se aspoň Turovskému zdálo. Také Talafús hned obrátil jinam řeč, a nepověděl, že nejvíce ho hněte, že sestra dala tak velikou sumu muži svému na tvrz a na všecko zboží zapsati. —

Říká se: „Dva bratří na medvěda a dva švakři na moučnou kaši,“ a svatá pravda, zvláště jsou-li lidé různých povah jako byli Jenický a Talafús. Jenický nechal brzy všeho medu a vší laskavosti, když mu se svatovým bohatstvím zmehlo. Z počátku se ještě přemáhal a neměl té odvahy — nezapomnělť přece, jak Ostrova nabyl, jak se sem dostal, že přece jen milostí svatovou — a pak, když ten starý bojovník mračného čela a jiskrných zraků proti němu stál, tuť Jenický zrovna cítil tu jeho sílu a převahu. Proto teď raději se mu vyhýbal, a Talafús také po něm netoužil. Tu bývala zemanka ještě nejspokojenější. Ale jak ti dva se sešli, bylo dusno jako před bouří, jako když dvě mračna proti sobě stojí, z nichž zrodí se bouře.

Bouře však za dlouhý čas neuhodila. Mužové o sebe málo dbali, ale Jenický měl svata pořád na mysli. Mrzeloť jej, že chová a živí věčného hosta, s nímž tolik zbytečné škody, jenž nemíní se dle všeho ani hnouti. Nejprve mlčel a jen se mračil, pak už manželce to vytýkal. Chudák, všecko bylo jí přeslechnouti a ještě trnula při tom, aby bratr toho se nedozvěděl.

Nejprve to došlo na vozataje a sluhu páně Talafúsova, jenž zůstával na tvrzi. Jenickému byl zrovna trnem v oku, a manželce pořád vytýkal, že ten chám uherský se jen povaluje a nadarmo jí — a tak prostřednictvím jejím a mírnými jejími přímluvami dovolil Talafús, aby Baláň tu tam ve dvoře pomohl. Ale jak se tam jednou ocítil, už byl jako zaprodán. Vladyka z pomocníka dělal si pomalu dělníka, jemuž víc a více ukládal. Baláň z počátku mlčel, ana mu zemanka stranou přilepšovala — a jen si postěžoval a zahromoval na vladyku dole u starého Klímy, kterého si hned prvního večera, jak tam nocoval, oblíbil. S ním také nejraději sedal, poněvadž Klíma s největším účastenstvím naslouchal jeho lámané češtině, kterou vypravoval o své vlasti, o panu Talafúsovi a jeho bojích.

Po Baláňovi došlo na jízdeckého koně. Talafúsovi vozníci tahali až běda, a měli se tak, že valem hubeněli. Vladyka Jenický nic jich nešetřil; ale když svat Talafús vyjel si několikráte koňmo a jednou zase požádal si svatova jízdného hnědáka, stalo se, že „neměl klusák podkovy.“ Podruhé musil zrovna na kvap na výpomoc do dvoru, nebo všelijak. Pan Talafús dlouho mlčel, nevyjížděltˇ velmi často, ale když zase jednou chtěl, aby mu koně osedlali, a svat se omlouval a dosti sladce, že koni nějak žíla přeskočila, nebo co, že kulhá, tu pan Talafús nic nepromluviv vyšel ven a ze stáje vlastní rukou koně vyvedl. Na dvorku uhodil ho pěstí, až kůň se vzepjal a kolem lítati se jal. Běhal jako když plave. Jenický stál pod pavláčkou na zápraží a chytal zase spodním retem svislé kníry. Pichlavé oči mu nějak nejistě těkaly, ale dobře postřehly zamračený Talafúsův pohled plný opovržení. Sluha na slovo hejtmanovo koně osedlal a za chvilku vyřítil se Talafús ze tvrze ven. Jenický div nezkoprněl, vida, jak nešetrný jezdec koně žene.

„Ten ho jistě užene a schvátí!“ volal když zemanku zahledl. „Tak on to dělal asi se vším, nešetrný! Kdo ví, kde své jmění prohnal! Jako by kůň jeho byl — a kdyby — což má jich vladyka plnou stáj? Ten by tu na Ostrově ani tak dlouho neseděl, jako teď. Vždyť bez toho jsem tu jednom správčím, šafářem!“ dodal zlostně. „Já se klopotím, šetřím, a on rozhazuje!“ — Vladyka za té řeči zelenal.

Pak už byl s koněm pokoj. Talafús byl by jezdil i přes ten hněv, jenž pro koně povstal — ale nemohl pak do sedla. Onemocněl. Nadešel sychravý podzim, rána hejtmanova, nedávno zacelená, opět se otevřela. Tak proležel celé dny nahoře v nevelké jizbě, sám a sám. Časem si Baláně zavolal, časem musil také k němu starý Klíma. Jiných návštěv bylo málo — sousedé už tak nedbali, jako by dbali za jiných časů. Jenický ani jednou na horu nepřišel a Talafús byl rád. Sestra jej ošetřovala pilně a pečlivě, ač dole zase bylo jí poslouchati kázání vladykovo, co teď se času s ním, ani ho svatem nepojmenoval, protráví a promešká. Nahoru pak chudák přišla vždy s tváří veselou a mírnou, a když někdy Talafús na muže jejího zatoužil, chlácholila bratra a jemu vymlouvala, a když neprospělo, co se naprosila, aby prominul! Tu se pak vždycky utišil, k vůli ní.

Chmury visely nad krajem, deště se stíhaly, tmy podzimní valem přibývalo. Země pak utuhla, sněhu napadlo; z okénka své jizby viděl nemocný válečník zasněžený kraj — pozoroval jej často a dlouho. Vítr, dešť, chumelice a vějavka, planoucí v krbu oheň, ty teď mu chvíli krátily i ve dne, i často za dlouhých, bezsenných nocí. Někdy, když zemanka tiše vstoupila, ležel bratr nehnutě na znaku, jako by spal; ale když blíže přistoupila, viděla, jak oči strnulé upírá do stropu, nebo před se do prázdna — a přemýšlí. Tak hluboko býval v myšlénky pohřížen, že ani jí nespozoroval, a často tak odešla, jak přišla, aniž to zpozoroval. Tu jí bylo bratra vždycky nejvíce líto. Nač ubohý myslí a vzpomíná? —

Jednou, bylo již k jaru a podvečer, kdy Talafúsovi valně se ulevilo, zemanka před jeho dveřmi, chtíc ho navštíviti, náhle se zastavila. Naklonila hlavu, naslouchala. Z jizby jakoby zpěv zavzníval. Ano, zní — bratr zpívá! — Ale jak! Hluboký, příjemný jeho hlas zněl stlumeně, — a zpíval notu divnou a smutnou. Zemance se až tajil dech. Takový žalostný, smutný nápěv zněl soumrakem. Toť jistě nějaká cizí píseň. Podobné jak živa neslyšela. Vystála tu u dveří, až bratr přezpíval, a když píseň dozněla, tiše, nevědouc sama proč, odešla a pořád ještě slyšela ten zpěv žalu až divého. —

* *
*

Jenický nikdy se přímo na svata nezeptal, jak mu je, ale dobře řeči pozoroval. Jistě by se byl nermoutil, kdyby byl slyšel, že hůř a hůře, že jara sotva se dočká. Ale tak si povídali, že pan Talafús jistě zdráv vyjde, že jaro ho dokona pozdraví. Když tomu tak, přestal Jenický na smrt čekati a pomýšlel na něco jiného. Již se také na to připravoval. Kde jen dosti malá příležitost se udála, mluvil o svém svatovi — každého známějšího zastavoval, aby si mu postěžoval, jaké má teď na tvrzi břemeno, dokládaje obyčejně, že by to všecko rád

snášel, jen kdyby svat nebyl tak divný. Pak už znělo, že je prudký, že rád poroučí, nemoha zapomenouti na dřevnější vládu, pak docela, že se na Jenického obořuje, jemu a sestře darování své neustále vyčítá — a tak a jinak, jen aby mysli všech proti panu Talafúsovi popudil.

„Lež, křivohubá lež! Do nebes volá!“ horlil starý Klíma, když pozdního jara v neděli odpoledne seděl se synem a Baláněm pod starým jasanem na sadě. „Já řku, zrovna opak. Podívejte se na pana Jana, dovede-li cos takového! To všecko on, on vladyka. Hleďme hladovce, ještě nemá dost, že nabyl tak pěkného zboží a tvrze! Kdož ví, odkud ho vítr přivál! O kam jen paní Maruše oči dala a co na něm viděla, že hned si ho tak prudce zalíbila! Že ji vdovství tak soužilo! Teď to má! Mohla pěkně s bratrem hospodařiti. Teď má peklo, učiněný očistec.“

Baláň kroutil kníry a nemohl nijak pochopiti, jak pán jeho, když už takovou hloupost vyvedl a zboží daroval, takového střízlíka, jako je pan Jenický, nepoučí jak náleží. Zaklel a dodal:

„To v uherské zemi byl jinaký — to se uměl bít — ale tu je jako kuře. Tam by jistě stropil bouřku, až by se strop sesypal!“

Tou dobou seděl pan Talafús pod starou lípou přede tvrzí, hledě do kraje svátečně stichlého. Jen bělavé mraky ubíhaly modrojasným nebem a s nimi stíny jejich po osení, lukách i tmavých lesích. Ze sousední vesnice ozval se hlahol zvonu — pak opět zavládlo hluboké ticho. Zrak vladykův utkvěl nyní na cestě nahoru ku tvrzi se vinoucí. Jakýsi člověk belhal se tudy — pak již se přiblížil tak, že pan Talafús dobře mohl pozorovati schromlou postavu v chatrném, zedraném šatě, osmáhlou, hustě zarostlou tvář. Žebrák konečně stanuv nedaleko lípy upřel zapadlé zraky své na vladyku, a hleděl, jako by jich nemohl ani odvrátiti.

„Co tak na mne hledíš? Co chceš?“ ozval se Talafús.

„Ach — věru — tys to — přece jsem se nemýlil — můj pane hejtmane! Což pak mne neráčíš znáti — Jíru Holíšovce? Dobře jsem tedy šel —“

Teď teprve Talafús poznal bývalého svého vojína. Shledání to jej těšilo a začal se hned vyptávati. Starý žoldnéř vypravoval, jak onoho nešťastného dne u Sarišského Potoka raněn upadl do uherského zajetí, jak jej s několika druhy do tuhého vězení v nějaké věži uvrhli a tam že s nimi nakládali, jako s šelmami a ne jako s lidmi. Kolik jich tam také pomřelo — až zbyli tři a těm že pak jakýsi krajan ve službách uherských k útěku pomohl.

„Tak se vracím. — Patnácte let jsem s tebou, pane, bojoval — to si nesu z vojny výsluhou —“ a ukázal na svou schromlou nohu a zedrané šaty. „Už ani dále nemohu — mám hlad a rána pálí, ale Ostrov mne pořád držel. Jářku — snad tam bude hejtman Talafús — co by teď v Uhřích dělal! — Že's živ, jsem slyšel — a není-li — no, řeknu, kdo jsem a jistě mne neodeženou. Ale tys, pane, se také přepadl. Kde jsou ty časy jagerské a v Košicích — ale ten nešťastný Potok! —“

V tom však pan Talafús už vstal a vybízel schromlého bojovníka dále, na tvrz. Hned za brankou potkali Jenického.

„Vedu si hosta,“ zvolal Talafús, a kráčel dále.

Jenický, jenž chtěl odejíti, stanul a ohlížel se za odcházejícími. „Tak ještě hosty vodit? A jak to řekl! Jakoby se posmíval!“ Obrátil se a šel za nimi. A to bylo neštěstí. Šel vlastně za záminkou, kterou již dávno hledal. Teď ji našel. —

Když za chvíli po té Baláň vešel do tvrze, už na dvorku zaslechl křik. Jak do vnitř vstoupil, hned poznal, že pánu svému prve křivdil. Stál tu hrozný, rozlícený, maje žílu na čele naběhlou a dorážel na svata zlostí zeleného. Byla to věru bouře, div že dřevěný strop se nesesul. To byl zase pan Talafús, jenž na bělouši kdys řady tisíců přejížděl a hromovým hlasem jim velel nebo k boji vyzýval, to byl věru pan Talafús, na jehož pouhý hlas páni Uhři v bitvě couvali. V hrom jeho hlasu mísily se žalostné výkřiky plačící jeho sestry, mezi něj a muže stupující.

Stranou seděl chromý žoldnéř; teď tu také stanul Baláň kroutě si spokojeně kníry. —

Za chvíli po té vyšel pan Talafús ze tvrze, všecek bledý ještě, zasmušilý a mířil dolů do vsi. Za ním kráčel Baláň a starý, chromý žoldnéř. — Tak vycházel ostrovský vladyka ze své dědičné tvrze, tak vycházel někdy polní hejtman páně Jiskrův se zbytkem svého vojska. Nic s sebou nenesl, než co měl na sobě a — svůj slavný meč.

V.

Nic Jenickému nepomohlo, že lidi již dlouho připravoval. Nikde ho neměli u valné lásce a tuto necitelnosť teprve mu nikdo neschválil. Sic to tušili, že to k tomu jednou dojde, ale když se stalo, přece všechny překvapilo. Mnozí se nadáli, že po bouřce vzejde slunce — ale Talafús sám nemohl jíti zpět na ródnou tvrz, z níž byl svatem vyhnán a ten byl rád, že se to již jednou rozhodlo. Také ještě téhož večera poslal do Klímova statku majetek Talafúsův, zbroj rytířskou a šubu kuní, co si z Uher přinesl. Sestra nadarmo se soužila, nadarmo muže pro bůh prosila, aby se tak nezapomínal nad tím, jenž jim všecko své jmění dal — Jenický byl jako z křemene, a manželka neměla síly a ráznosti bratrovy. Nespala celou noc. Byla by ráda za ním dolů sběhla, ale vladyka dal tvrz zavříti, jako by čekal nepřítele. Druhého dne zaslechla zemanka, že bratr s Baláněm a s tím starým žoldnéřem byli u Klímů na noc. Pak už mu nebylo třeba na statku, u sedláka vyspávati.

Kvetlať ještě tenkráte staročeská cnost, rád byl viděn v domě host. Sousední vladykové a zemané zvali Talafúsa jeden přes druhého i z lítosti nad nešťastným rytířem i na schvál necitnému jeho svatovi.

Tenkráte se neosvědčilo, že host a ryba třetího dne páchne; nicméně bylo Talafúsovi krušno, již také k vůli oddanému Baláňovi. I řekl mu:

„Vidíš, starý brachu, všecko mne opustilo, i sestra, jen ty ne — a já ti nemohu nic dáti. Nemám nic a nebudu nic míti. K boji, k válečné službě nejsem. Za všecko abych tí řekl: „Jdi!“ — Vidíš, budu brzo sám už břemenem,“ a zachmuřený hejtman se zamlčel.

Baláň se dobromyslně usmál.

„Půjdu, vidím, že toho třeba, pane, ale do Uher ne, ani od tebe. Já se tu uživím — Klímovi mne vezmou za dílo — a tak přece budu u tebe. Kam bych jinam šel! Mně by se stýskalo —“

Poprvé zas, za dlouhý čas vladyka se usmál. Ta příchylnost věrná ho potěšila. — Tak se také stalo — Baláň pracoval pilně u Klímů, kteří si Uhra již také pro pána oblíbili, a pan Talafús — ten chodil po tvrzích. Však nikde se dlouho neomeškal. Hrdosť jeho by nerada se dočekala, aby stranou říkali: Host častý a dlouhý brzo se příkří. Všude ho dost rádi vídali a vítali, zvláště když tak vladykové sjeli se o křtinách, svatbách nebo pouti a jiných kvasech. Tu pana Talafúsa mezi sebe brali, a on jako by nebyl chudý, žebravý zeman, jako by žádná starosť ho netížila, jak bude zítra, nýbrž jako by ještě na Ostrově seděl: hovořil, vypravoval veselé i vážné příběhy ze svého bouřlivého života v zemi uherské. Rádi ho poslouchali vladykové i jejich paní, které mezi sebou nejednou si zašeptaly, když byl v nejlepším: „Jistě to byl krásný muž! Ještě to na něm znáti.“

Co na něm teď všichni pozorovali, bylo, že byl rád, když víno na stůl přišlo. Píval teď více než jindy. Přáli mu toho chutě, ano schválně nalévali a pobízeli, nebo když líce mu nachem se zastkvělo a zraky ohněm vinným se mu zaleskly, tu nejživěji, nejraději vypravoval. Zabíral se ve starou slávu boje a hejtmanství, svou, Jiskrovu a všech Čechů v severních Uhřích; vypravoval o Košicích, o svém proslulém dobytí Jageru, o vězení a bojích. To však bylo všem divno, že sám nikdy nezačal o Sárišském Potoku, kde přece bylo mu nejlépe. A když se ho na něj někdo zeptal, začal, začal — ale pak umlkl nebo svěsiv hlavu jal se notovati tiše cizí, uherskou píseň; pak začal hlasitěji a zpíval. Když poprvé tu píseň hosté uslyšeli, rázem umlkli: nápěv zvuků tak divně žalostných nikdy neslyšeli. Nerozuměli slovům, ale ten nápěv každého dojal a každý cítil, že to nějaká tuze žalobná píseň. Ale proč ji zpívá?

Když se dal do zpěvu, bylo konec hovoru. Pan Talafús pak umlkl, a nic ho nepřimělo, aby se rozhovořil. Nedbal už o společnost. Jindy však nikdá té písně nezazpíval, byť ho sebe více o ni žádali. — Zkušenější tušili, že v tom něco je — ale pan Talafús nepověděl. Čeho páni se nedozvěděli, dozvěděl se starý Klíma a to maní. Šel jednou v letě večer z pole sám a sám. Bylo už hezky šero, jen na západě byl ssinalý pruh pod černým mrakem. Jak starý vyměník kráčel mezi obilím vonnou mezí, ozval se za ním nějaký zpěv. Stanuv naslouchal. Zpěvák šel za ním, ale viděti ho nebylo. Zpěv jeho v té samotě večer starce až poděsil. — Bezděky přidal do kroku, jako by ho ty divoké a zase žalostné tóny poháněly. Věru, úzkost člověka popadala.

Zpěv blížil se víc a více a tu se také starý sedlák vzmužil. „Aj snad neutečeš před písničkou?!“ a stanuv brzo zpěváka poznal. Byl to Baláň.

„Jakou to zlořečenou písničku zpíváš?“ ptal se Klíma.

„Ah tuze pěknou. — To je hejtmanova nejmilejší. Zpívá ji, to když si tak na Potok asi vzpomene.“

„A proč —?“

„Tu mu zpívala ta jeho nejmilejší.“

„Povídali: žena —“

„Ano, žena, ale ne jeho, nýbrž jednoho zemana uherského tam u nás. Ah krásná ti a mladá — hm — černé oči, černé vlasy, vysoká, bílá. Ale pořád nějak zamyšlená, smutná, tvrdošíjná — jen někdy zazpívala, tuhle tu — tos ji měl slyšeti! Tenkráte hejtman ani nedýchal, když ji poslouchal — takový ti měla hlas — jak říci? — Já bych ji byl pořád poslouchal.“

„Jak se k němu dostala? Zajal ji kdesi?“

„Povídali, ale víš, já to vím — hejtman ji koupil,“ dodal Baláň tišším hlasem, bezděky ke Klímovi se nakloniv.

„Eh nelži, Uhre!“

„Já to vím, věř, já nesl peníze tomu zemanovi — byl opilec a hráč.“

„To asi šla ráda — měla se pak lépe.“

„Měla, a jak! — ale nebyla ráda — říkám, že smutná — a věř mně, nebo nevěř, ta nás u Potoka zradila. Hejtman po ní jen bláznil, všecko jí udělal, mnoho jí věřil. Tajné posla poslati a říci tak a tak je — to mohla dost a jak snadno! Proč pak v den bitvy zmizela? Ta tam, jako když učaruje; tos měl hejtmana viděti! Ten zuřil! A já říkám, že mu to ten den i na hlavě ublížilo. —“

„Pro takovou zlatou ještěrku!“

„Také jsem to říkal — ale co — jistě mu učarovala. Věř mně, po dnes na ni nezapomněl. Proč pak zpívá tu její nejmilejší písničku — anebo když já takhle někdy začnu —“ a Baláň jal se ji notovati.

„Mlčiž s těmi čáry! Slyšíš, pán bůh brouká. —“

Zablesklo se tmou rudě nad mořem klasů a z temna zahřmělo. Starý výměnkář se pokřižoval a přidal do kroku. Uher však nedbal a notoval si dále. Již oba zanikli v šeru ale divě žalobné, mollové zvuky písně Baláňovy ozývaly se dosud.

* * *

Bůh ví, jak ten čas nestejně utíká. Tam v Uhřích v ruchu a slávě uběhlo snad těch dvacet let hbitěji nežli tu rok, dva — a také ten rok, dva je tu na člověku více znáti nežli těch dvacet.

Pan Talafús Ostrovský teď rychle a silně šedivěl. Do nedávna, ještě na Ostrovské tvrzi chodil vzpřímeně, teď jakási tíha srážela mu nějak ramena. Hlava častěji k prsoum se pochylovala, a na čele již samá vráska. Jen oči hořely jako dříve ohněm silného ducha.

„Kdyby se mu to stalo dříve, což, mohl jíti zase do světa, na vojnu někam — ale kam už teď — slábne, stárne.“

Říkali zemané a říkal také starý Klíma. „A chátrá také — už i na sukni mu to viděti. Svatý bože, jak se to mění na tom světě! A také chudák už nemá všeho, čeho by potřeboval. Toť, pořád křtiny a kvasy nejsou.“

Nouze stud zabíjí. Pan Talafús za těch nuzných let také tu tam polevil, musil, a přijal leckdes něco, co by jindy nepřijal — jen o Jenickém ať se mu nikdo nezmiňoval. Od sestry nepřijal také nic,

ač mu dost tajně posýlala; ani nechtěl o ní slyšeti, že se muži ve všem tak poddala a tomu dopustila, aby vlastní syn jejího otce z rodné tvrze byl vypuzen, vyhnán, — za všechno dobrodiní.

Časem dole ve vsi u Klímů se zastavil a tu se s Baláněm a se starým vždycky potěšil. Než mu ve statku co podali, dobře považili, aby ho nějak nezarmoutili. Když pak odcházel, říkával stranou hospodář:

„Mohlo býti jemu líp i nám, kdyby byl do Uher nejezdil. Takto umře někde v podruží jako žebrák. Ten už do smrti na Ostrov nevkročí!“ —

Talafús procházel v okolí, ode tvrze ku tvrzi, od hradu ku hradu. Již ani dvorcům ani statkům se nevyhnul. Všude znali chudého, žebravého Talafúsa, někdy Jiskrova hejtmana, vladyku Ostrovského, v chatrné sukni, v chatrném plášti, ale s pěkným mečem po boku, málomluvného a zasmušilého. Rodná krajina pak mu ovšem nestačila a zacházel dále, do sousedních krajů. To bylo mu asi nejhůře zrovna v ten čas, kdy také neštěstí stihlo všecku naši českou zemi. Přišlyť noviny zlé a neveselé, že uherský král Matyáš táhne do Čech, na Jiříka krále ve jménu císaře, papeže a všeho křesťanstva, aby to kacířské plémě české do kořene vyhubil.

Nikdo tomu nechtěl ani věřiti, že by to Matyáš učinil — ale pak to šlo ráz na ráz. Pak už uvěřili, když tu slyšeli, tam viděli, jak se kvapně hnal Jiří král na Moravu, jak tam naše vojsko pospíchalo. Stanulť už Uher u Znojma. Brzo po té proslýchalo se, jak kněží katoličtí, kde mohli, prohlašují bullu papežskou, že papež Jiříka krále proklel až do čtvrtého kolena a s ním všecken český národ pod obojí i ty katolíky, kteří by kacířům českým třeba jen špetku soli prodali. Takové vzkázáníčko laskavé neslyšeli v Čechách poprvé a neschnuli pro ně strachem. Hůře bylo, co se povídalo o hrozném vojsku Matyášově, o nesčíslném počtu jeho i vozů, těžkých kusů, houfnic, tarasnic i srubnic, o jeho Rácech jízdných, kteří uřezávali lidem hlavy.

Teď mluvíce o Matyáši králi, vzpomínali lidé na to, co od starých předků slýchali: „Uhru žádnému nevěř, leč který má tři oči v čele —“ Nad to povstal současně proti českému králi kde kdo byl: Němci a katolíci na Moravě, ve Slezsku, v Lužicích, a žel i Čechové v Čechách i jinde. Ve všech zemích české koruny vyšlehovaly nesčíslné plameny drobné války, tu slaběji, tam plápolem, ale všude pálily. Ohně ty měly se slíti v jedno moře plamenů, v němž by přece jednou vzalo za své to proklaté plemeno české.

Pak už valila se veliká ta a hrozná bouře z Moravy do samých Čech. V tom čase obav a neštěstí obecného, kdož dbal zničeného jednotlivce? Jen starý Klíma, hledě oknem do prudké sněhové metelice, kroutil hlavou a řekl Baláni vedle sedícímu:

„Uhre, prosinec pryč, i leden: o pánu ani slechu. Buď někde zase stůně, nebo nedej pán bůh — stalo se neštěstí. Cesty jsou hrozné a toho sněhu —“

VI.

Ba věru byly to mrazy zrovna tříkrálové toho r. 1469, ač už únor nadešel. Ostrovský rybník, jenž měl býti tvrzi na obranu, zamrzl

snad až do dna; směle by třeba celý řad válečných vozů se vším všudy mohl přes něj jeti. Mráz byl a sněhu dost. Jindy by nikdo nevyšel, leč kdo by musil — dnes se všecko okolí Ostrovské lidem jen hemžilo. Ani cesty nehledali. Polem, luhem, oupadem, všudy utíkali — tu sami, tu v skupinách. Ten děti nesl, onen dobytče hnal, ti káru jakousi, oni samotnížky táhli. Tam seděli na saních a bili do koní, kteří ubíhali, až se z nich kouřilo. Všichni různo se hnali s vědomím, určitě, nebo jen tak, bez účelu jako vyplašené ptactvo. Vzduch jindy tou dobou tichý až mrtvý, ozýval se křikem, pláčem, voláním lidským i řevem dobytka. Byla podívaná smutná, hrozná. Slunce zapadalo a všecko nebe na západě polilo se rudou září daleko, široko. Růžový odlesk její padal na jiskřící se sníh i na hladký led Ostrovského rybníka mezi černé kmeny několika holých olší a starých vrb. Širokou hrází utíkalo také mnoho vesničanů; žádný z nich nevšíml si vysokého muže v sešlé kuní šubě a vydrovici, jenž stál ve sněhu klidně u osamělé olše, jako přimrzlý. Dlouhé vousy zbělely mu jíním i husté obočí nad tmavým, jiskřivým zrakem. Nehnul se, nepromluvil, až teď sebou trhl a hleděl vstříc saním, které s Ostrovské tvrze na dol k němu sjížděly. Saně ty, někdy asi pěkně malované, vybíhaly v předu v táhlé, ohnuté hrdlo labutí. V labuti seděla zemanka v kožichu a v peřinách, vedle ní vladyka Jenický šlehal do koní, kteří ubíhali, až jim od kopyt mraky sněhu vystřikovaly a kusy ledu lítaly. Labuť jen letěla — až tu pojednou v běhu se zarazila, zrovna u olše.

„Oj, sestro — komu necháš tvrz?“ ozvalo se tam prudce, jako když zahřmí.

Zemanka vykřikla — v ten okamžik také uhodil Jenický do koní a dále uháněla, letěla labuť.

Talafús hleděl za saněmi, na nichž také on kdysi se svou žínkou jezdíval v čas zimního veselí do města, k sousedům. Pak se obrátil a dal se v tu stranu, odkud všichni utíkali před Uhry, jichž předvoj, táhna z Moravy, překročil již české hranice. Hrozné zvěsti šly před nepřítelem.

Ti, kteří ve vsi ještě zůstali, nemohše se hned vypraviti, nebo čekajíce na zevrubnější zprávy, divili se toho večera nemálo. Nahoře na tvrzi bylo viděti světlo. A přece všichni věděli, že vladyka s manželkou ujel, že čeládka ještě dříve se jim rozprchla. Kdo to tam svítí?

Světlo z počátku bylo jako bludné; brzo tu zazářilo, brzo tam, pak hořelo v hořejším ponebí, zářic daleko do tmy zimní noci. Dlouho je dole starý Klíma s Baláněm pozorovali. Jak by jim napadlo, že to bývalý pán Ostrovské tvrze, pan Talafús!

V zasněžené tvrzi, na jejímž náspu i na kolech, na něm naražených, sníh hustě se uložil, přecházel starý hejtman. Kolik let už tu nebyl! — Teď všude pozoroval zmatek náhlého, kvapného útěku. Prošel přízemkem, zavřel bránu, kterou shledal otevřenou, prošel jizbami, a všecko všude uzavřev, vstoupil po schodech praskajících nahoru do své komory, ve které poslední čas byl meškal. Rozdělal oheň v krbu, pak usedl na lože a zamyslil se. Tmou hlučel vítr — kolem pusto a hrobové ticho. A přece tu volno ve staré, dřevěné tvrzi pod rodnou, oteckou střechou. — —

Ráno šel mladý Klíma na tvrz se přesvědčit, je-li tam kdo. Volal, křičel u zavřené brány, až pak zaslechl kroky a hlas. Mladý sedlák se oznámil, kdo je, a po té teprve otevřela se branka, za níž spatřil Talafúsa s mečem po boku a s vladykovou kuší napjatou v ruce. Mladý sedlák šel nahoru opatrně, zvolna, dolů přiběhl bez dechu a vypravoval, kdo je nahoře, a co jim Talafús vzkazuje a radí, aby přišli nahoru a vzali s sebou, co mají — to že bude lépe, než aby hlubokým sněhem utíkali, kterým bez toho daleko nedojdou, a že co nevidět stihne je v poli lehká jízda uherská. Baláň měl radost. To byla věru také jeho řeč. Za chvíli po té táhl nahoru na saňkách starou truhlu. Šel sám a sám, ostatní neuvěřili a chystali se na útěk dále do kraje.

Opuštěná, stará tvrz najednou oživla. Pan Talafús chystal ji k obraně. Mnohým by se zdálo marným, ale Baláň pánu svému věřil slepě. Vyvedl v Uhřích divnější kusy. Talafús vzpružněl nějak, napřímil se, hlas nabyl mu síly a zvuku a tvář se vyjasnila. Když sehnali všechnu zásobu poklopem do pevného sklepa hlubokého, tarasili bránu, a hradbu opravovali.

„Sníh nám pomůže!“ promluvil také hejtman, ohlížeje se po starých střechách, na nichž leželo hustě bělostného povlaku. Pracovali po celý den neunavně. Po celý den také viděli v polích uprchlíky, zevšad dál do kraje se ženoucí, odpoledne pak počalo se v dáli nad sněhem blýskati. To bylo od nepřátelské zbraně. Také spatřil Baláň s podsebití kouř, ale ještě daleko, a již chtěl slézti, tu zahledl nový požár. „To jsou Zámrsky!“ křičel dolů. A než slunce zapadlo, zardělo se nebe naproti nim, dosti na blízku, a hustý dým stoupal ohromnými sloupy do výše. Soumrak nadešel a záře tam přibývalo. Uhersko v jednom plameni. Každý krok nepřítelův byl strašlivý požár.

„Teď dojde na nás!“ pravil Baláň.

„Dojde. Pojď. Ustroj mne.“

V přízemku dole stála truhla, kterou byl prve Baláň od Klímů přivezl. Teď z ní vybíral brnění kus po kuse, jak si je byl Talafús z Uher přivezl. V čas největší nouze často Klíma pomyslil, že by tu zbroj mohl pán prodati, ale vladyka jednou řekl, že chce, aby ho v ní pochovali jak se sluší a patří, a proto se už výměník o tom ani nezmínil, opatruje pečlivě jediné bohatství starého rytíře. Teď jej Baláň obláčel, kus po kuse, připínal, utahoval — až tu stál Talafús, jak býval za lepších krásnějších dob hejtmanské slávy. Pak jako prostý žoldnéř stál s Baláněm na stráži. Po celou noc bylo ticho, jen četné záplavy mihaly se rudě ua zčernalém nebi svědčíce o zuřivosti uherského vojska. K ránu si šel Talafús zedřímnout; pak zbudil ho věrný sluha a pravil: „Jsou tu!“

Když vyšel vladyka nahoru na podsebití, bylo okolí Ostrovské plno houfů žoldnéřských. S výšiny Vraclavské sestupovali, také od Uherska přicházel jeden a dole ve vsi bylo boží dopuštění. Tam už drancovali. Za chvíli také vyšlehl tu plamen v jedné, ve druhé chalupě, a pak už jich hořelo několik. V tu chvíli také hnal se nevelký houfec jezdců nahoru na tvrz.

Byli to Maďaři a Rácové,*) všemu lidu zvláště hrozní. Dřevěný štítek pestře malovaný visel jim na levici, na plecech nijak neobrněných toul a veliký luk, v pravici blýskala se jim dlouhá píka. Přede tvrzí zarazili a křikem velikým volali, aby otevřeli. Kdož byli z nich Maďaři, byli překvapeni maďarskou odpovědí, kterou jim Baláň skrytý za kolovím ohlašoval, aby odešli a tvrz s pokojem nechali. Ale než domluvil, již strhli luky a napínali je.

V tom zasvištěly dva šípy a dva Rácové vykřikli. Jeden s koně sletěl, druhého raněného druh zachytil.

Divoký křik na tu odpověď krvavou strhl se kolem tvrze. Jezdci ucouvli z dostřelu, jakoby se rozmysliti chtěli a v tom co křik jejich polevil, ozval se za hradbou opět hlas neviditelného Baláně:

„Jeďte pryč! Tu na tvrzi je hejtman Talafús!"

„Mlč, hubo psovská! Ten už dávno zcepeněl!" ozval se starý jezdec uherský.

„Tu je!" zahřmělo jako bouře. „Znáš-li mne —?" a nad hradbou zjevila se mohutná, vysoká postava hejtmanova v plné zbroji. Mrak šípů zasvištěl proti němu, ale štěstí válečné bylo zase při něm jako jindy, kdy o něm nepřátelé i přátelé povídali, že je s ďáblem spolčen. Ani jeden ze šípů ho netrefil.

„Zná-li mne kdo z vás, žoldnéři?" volal Talafús. „Váš nejvyšší hejtman František z Háje, ten mě dobře zná. Řekněte mu, jeďte, že je to hanba sloužit cizímu králi proti krajanům! Ať přijde sem on zabít mne, když morduje svou krev — ať zabije také mne, starého druha, ale vy táhněte! Se mnou nic nesvedete! —"

Jezdci strženi zjevem nenadálým i řečí, poslouchali, pak objeli tvrz, jakoby se přesvědčiti chtěli, a již hnali se zpátky.

„Přijedou zas —" povídal Talafús — „zatím si odpočineme."

* *
*

Přední velitel Matyášův, český hejtman František z Háje, někdy Talafúsův druh, na Ostrov nepřišel. Přihnal se tam však valný houf pěších žoldnéřů, Čechů, kterých na tisíce Uhrům sloužilo, a ti jali se tvrze dobývati. „Posádka" bránila se chladně, s rozvahou a dlouho. Když žoldnéři, poznavše, že hájitelů málo, na jiných koncích hradby slézali, ustoupil Talafús s Baláněm do vnitř, zatarasivše dveře. Již i ty obořeny, již i ty s rachotem, praskotem vyvráceny a zuřivý houf vedral se do vnitř. Hajitelé ustoupili do hořejšího ponebí a zatarasili schody, jak už se na to před tím přichystali. Byl zuřivý boj. Z dola hlučel řev dobývajících i výkřiky raněných. Talafús s druhem svým draho své životy prodávali. Však již nebylo žádné naděje. Útočníci již až k nim se drali a v tom, když Talafús rozpřahoval se svým mečem po žoldnéři, jenž první k nim vniknul, zavrávoral Baláň a sklesl na zemi. A než Talafús podruhé se rozpřáhl, aby smrtnou ranou pomstil smrt věrného druha, sám ucítil palčivou bolest a bezděky opřel se o zeď.

V tom však z nenadání zahlaholila dole trouba a ozval se křik. Pronikl hlasové až sem nahoru, aby vojáci ustáli. Talafús bled, zemdlen,

*) Srbové.

krví postříkán sklonil meč. Čekal; opíral se však také, nebo cítil, jak se mdloba jeho vzmáhá. Teď vkročil rychle rytíř jakýsi, a rozhlednuv se jediným pohledem, chvátal ku starému hejtmanovi.

„Jene! Co děláš? Blázníš?“ volal.

„Blažeji!“ odvětil Talafús. Usmál se a pokročil; v tom však zavrávoral. Přítel jeho jej zachytil. Byl to Blažej Podmanický, Slovák, Baláš Maďar, jak mu žoldnéři říkali, někdy hejtman českých rot a přítel Talafúsův, teď jeden z předních hejtmanů Matyášových. Jel tudy kolem a tu zaslechl náhodou, co se stalo, od Ráců pro posilu kvapících. — —

Za chvíli po té bylo zase na Ostrově ticho. Co bylo vybito a zkaženo při dobývání, to bylo škody, ale více nic. Žoldnéři na rozkaz Podmanického ničeho se ani netekli. Pan Blažej ještě seděl na komoře u lože raněného, starého přítele. Talafús se probral z mrákot.

„Co, pro bůh, člověče, chtěls na dřevěné tvrzi — proti takové přesile sám druhý?! —“

„Obhájit ji — je to tvrz mých otců —“

„To se ti také povedlo. Nechám ti tu stráž, ani prkno ti už nezlomí na tom starém hnízdě tvém. Teď už musím — až pojedeme zpátky, zastavím se!“

Stisknuv ruku starému válečníku, chtěl odejíti. Talafús však jej zadržel.

„Nevíš o Esteře —?“

„Je milou královou. Tys ještě nezapomněl?!“ — —

* *
*

Víte, jak se zpupnému uherskému vojsku dále dařilo, jak Čechové je u Vilémova obklíčili, tak že král Matyáš pěkně o mír prosil. Veliké vojsko, jež chtělo vypleniti kacíře české, rychle se bralo ze země, tak rychle, že pan Blažej Podmanický věru neměl kdy, aby se na Ostrově zastavil. A také by to byla marná cesta. Byl by už jen zastal mrtvolu bývalého druha válečného. Pan Talafús měl pěknou smrt. Ranou trpěl mnoho, ale dočkal se ještě veselých novin, jak Uhři jsou poraženi, jak Matyáš král pokořen. —

V tu dobu navrátili se také uprchlíci z lesů a ze svých úkrytů. Starý Klíma byl u bývalého vladyky, když umíral. Pak jej ustrojil v jeho zbroj, jak si nebožtík přál. Pana Talafúsa uložili vedle jeho manželky. Před tím opatřil také Klíma poslední útulek věrnému Uhrovi.

Zámrsky, Uhersko a jiné tvrze, pevnější a kamenné, vzaly za své za té strašlivé války; jen starý, dřevěný Ostrov zůstal. Pan Talafús jej obhájil. To bylo jeho poslední dílo válečné. —

V sudě Diogenově.

Komedie v jednom jednání

od

Jar. Vrchlického.

OSOBY:

Alexandr Veliký.
Parmenion, jeho vojevůdce a přítel.
Diogenes.
Eutychides.
Melissa.
Vojáci z družiny Alexandrovy.

Děj v Korintě r. 329 před Kr.

Scéna:

(Silnice za Korintem. Na levo roztroušené villy v bujné zeleni, na pravo pustý břeh, v pozadí moře. Stranou u silnice opřen o veliký strom Diogenův hliněný sud. Večerní červánky; později svit měsíce.)

Výstup 1.

Vystoupí **Alexandr**, za ním **Parmenion**.

Alexandr (při vyhrnutí opony hlasitě zívá).

Parmenion. Nejsi dva dny v Korintě a nudíš se. Dlouhá chvíle jest přece největším dobyvatelem světa. Alexandr přemohl svět, ale dlouhá chvíle přemohla i Alexandra.

Alexandr. Ale nepřemohla žvastala Parmeniona. Ah, Korint! Hellas! — Není smyslu v tom, proč jsem přišel sem. — Měl jsem zrovna se pustit na Indii. — Tak zabíjím čas. — Tam jsem alespoň válčil — zde . . .

Parmenion. Máš se bavit.

Alexandr. Ano, máš — ale když se nebavím. Hellas stárne, milý příteli (sedá na kámen u stromu).

Parmenion. Mýlíš se. Hellas nestárne a nesestárne. Toť bachantka, která se věčně opíjí sluncem, mladostí a vděkem Gracií! To perla světa, to zosobnění života! Se slzami v očích jsem políbil její svatou zem a jediné mé heslo jest: Ať žije ta velká bachantka, svět je malý pro její náručí!

Alexandr. Bachantka — to přirovnání není zlé, příteli. Ano, Hellas je bachantka — ale trochu přezralá.

Parmenion. Jsi znechucen, milý příteli, otráven vzduchem Asie. Láska, kterou tam jsi plál, toť květ opojné vůně, po kterém hlava třeští a srdce zívá. Jsi nemocen, příteli!

Alexandr. Možná — ale znám též lék své choroby. Pomůže jistě, ale trvá vždy dlouho, než se k němu odhodlám — a ty chvíle nerozhodnosti jsou ty nejhorší.

Parmenion. Jistě láska je tím lékem nejlepším.

Alexandr (vstane). Mýlíš se. Je to práce, zimničná práce, válka, dlouhé pochody — vše co vyplní čas, že neslyšíš rej Hór nad svou hlavou. — Ale jen odhodlat se k tomu! Já neměl chodit do Řecka a do Korintu zvlášť. Ostatně je něco pravdy v tvé řeči. — Miloval jsem mnoho v Asii a shledal jsem, že v ženách Asijských se hlásí nejdříve v ženě — zvíře!

Parmenion (v nadšení). Je to přece božské kouzlo být ukolébán v spánek plamennou hymnou Sapfy a probuzen laškující písní Anakreonta!

Alexandr. Což zkusil jsi to již za ty dva dny, co jsme v Korintě?

Parmenion (v rozpacích). Já? — Ne.

Alexandr. Ba, ty miluješ.

Parmenion. Hm. — Hleď, octli jsme se opět u sudu filosofa, tys ho včera navštívil — jak se ti líbil?

Alexandr (udiven). Jak se mi líbil? Což nebyl ty jsi jediný mým průvodcem, což nehovořil's tak jako já s ním? Špatnou jsi si vyvolil vytáčku chtěje zamluviti mou otázku. Vždyť jsi pil tak dobře jako já z jeho koflíku a z dlaně po jeho způsobu. Teď vidím zřejmě, že jsi zamilován. Ale dobře — alespoň mne zde něco baví.

Parmenion (k sobě). Ale hnout by se moh' odsud, to je pravda. (Nahlas.) Nu — ano — byl jsem s tebou, ale nemluvili jsme spolu ještě o něm. Mně, upřímně řečeno, se nelíbí.

Alexandr. Nedivím se ti, když právě padlo ti do srdce některé ubohé dítě Afrodity, že se ti nelíbí ten špinavý filosof. Má v mnohém přece pravdu. Ale, já se ptám, proč ji podává světu ve špinavém střepu, či nezasluhuje právě pravda amfóry z nejryzejšího zlata? V tom uráží ve mně Helléna. A raději, ví Zevs, přihnu si sladkého klamu Aristippova, již proto, že v zlacené se mi podává misce, než pravdy ze špinavých rukou Diogenových. Teď věřím již všemu, co se o kynikovi tom vypráví, i tomu, že obětoval jednou hmyz hlavy své veliké Palladě.

Parmenion. To byl ostatně dobrý vtip. Bohyně asi nedopřála mu více v životě. Dal, co měl.

Alexandr (v rostoucím rozhorlení). Jakoby ti, kdo hledají pravdy, neměli již proto času dbáti svého zevnějšku. I Sokrates hřešil v ohledu tom. Či je slunce pravdy, jemuž patří v tvář, tak oslňujícího lesku, že nevidí pak již ničeho, co kol se děje, co na nich jest?

Parmenion. Nyní mluví Asie z tebe, příteli!

Alexandr. Lžeš, Parmenione! Jakoby vzor žití řeckého byl tento filosof! Neznal's učitele mého Aristotela. Diogenes jest jen nejkrajnějším výstřelkem svého směru. Zvedneme-li z prachu šťavnaté jablko, má proto nám lépe chutnati, když je sníme i s prachem, jenž je obaluje?

Parmenion. Ostatně ani Diogenes to jablko pravdy ještě nevyzveď. Myslí, že má v dlani pravdy granatové jablko a podává zatím lidem nahořklé pravdy mišpule. Co ostatně s filosofy — básníci byli vždy pravdě nejbližší a pak milující! (K sobě.) Teď by ale již mohl odejít.

Alexandr. Tedy i ty, Parmenione! (Směje se.) Diogene, starý brachu, svaž své zboží, opásej bedra a táhni dále a odkaž svůj sud

Parmenionovi, nebo ten nyní má pravdu v nájmu; nebo on miluje! Já (ironicky.) zůstanu již hlupákem, milý příteli, a půjdu dále s Homerem pod poduškou dobývati svět. — Ale Parmenion miluje! Slyš to, Korinte a Hellado! — Parmenion je dva dny v Korintě a miluje, ví, co jest pravda, protože miluje!

Parmenion (popuzen). A to může baviti tebe, dobývatele světa? — Já nemiluju.

Alexandr. Tedy chceš, abych se nudil —

Parmenion. Což je, dejme tomu, moje láska předmětem zábavy?

Alexandr. Nu, nebylo by to poprvé, co bychom se na vzájem svou láskou bavili. — Ty tedy nemiluješ. Dobře.

Parmenion (rychle). Co zamýšlíš?

Alexandr. Před slunce východem opustíme Korint.

Parmenion (polekán). Korint — opustíme — a proč?

Alexandr. Co zde? — Co tě víže ke Korintu, když zde nemiluješ? Mne více ničeho zde nepoutá. — Diogena jsi viděl a můžeš jít. — Moudřejším jsi se nestal — já aspoň ne. Tedy dále, půjdem na Indii. Hned zítra před slunce východem. Znáš mne, nestrpím odkladu!

Parmenion. Což — ale — kdyby přece nějak . . .

Alexandr. Či chceš se státi žákem Diogena? Když on bydlí v sudě, vyhrab si vedle něho díru — ale co mluvím, vždyť jsi řekl před chvílí, že se ti ten filosof ani trochu nelíbí.

Parmenion (stále v rozpacích). Ano, filosof se mi nelíbí. — Ale město stojí přece za delší pobyt.

Alexandr. Chudáku! jsi zde poprvé! — Nu máš ještě celou noc, prohledni si budovy a ulice, (určitě) ale zítra před slunce východem odjedeme. Zůstane při tom.

Parmenion. Já — ale, krátce nemohu. (K sobě.) Vše marno, on se nehne, dostaveníčko zkaženo.

Alexandr. Ty nemůžeš?

Parmenion. Jsem nemocen.

Alexandr. Ty — a nemocen!? — Toť přišlo na jednou! Či ztratil já jsem naposled i sluch i zrak? Což neblouznil's před chvílí v největším ohni mladického roztoužení o věčném květu Hellady? Či mluví nemocní o lásce s takým ohněm jako ty? (Paroduje ho.) Je to přece božské kouzlo ukolébán býti v spánek plamennou hymnou Sapfy a probuzen býti laškující písní Anakreonta! Ubohý Parmenione! Vypils ještě před chvílí — Dionys ti, požehnej — tři amfory vína — a nesmíšeného! Chceš snad na lože? — Pojď, lehneš vedle mne, chci tě sám opatrovat. (Zuřivě.) Zabiju každého, kdo bude chtít k tobě, byť nejlepší můj přítel! A v skutku, ty se chvěješ — tváře tvé žhnou!

Parmenion (marně potlačuje nevoli). Nech mne odejít, příteli! — Jmenem našeho přátelství, nech mne odejít! (Stranou.) S ní mne zde najít nesmí; když on se nehýbá, půjdu já. (nahlas.) Buď zdráv, příteli!

Alexandr (jízlivě). Utíkej! Propaseš chvíli dostaveníčka. — Jsi při penězích, příteli? Chceš snad nějaké dary pro svou holubici? Mám pěkné látky byssové a kašmírové, zlaté řetězy . . .

Parmenion (divoce). Alexandře!

Alexandr (s úsměvem). Ale vždyť nemiluješ! Nač to rozhorlení! Jsi v skutku nemocen a já tě tedy propouštím — ale zítra, jak jsem pravil, před slunce východem musíme míti Korint za zády.

Parmenion. (chladně). Zevs s tebou, buď zdráv! (Odejde.)

Alexandr (výsměšně). A s tebou Afrodita!

Výstup 2.

Alexandr (sám). Šťastný Parmenion! — On miluje, darmo zapírá, a miluje hlouběji než jindy. — Tají se tím, ovšem tiché vody jsou nejhlubší. — A jak roztomile stále se podříkával! — Hezké to není od něho tajiti se tím přede mnou, ale jisté znamení, že miluje vášnivě a hluboce. (Přechází.) A co mi vlastně po tom! — Já mám jiné starosti. — Miluj dál, dobrý Parmenione, přejtež ti Olympičtí sladkou noc, a hořké nebuď tobě probuzení! Každý smrtelník tvého druhu může být šťastným v tom blátě života, z kterého posud perly nevyzved žádný filosof. — Každý, jen Alexandr nikoli! Miluj, Parmenione, objímej to neznámé dítě Afrodity, hlaď ty vlasy vlnivé a šeptej horoucím rtem nesmrtelné verše Sapfy, hodny, by říkány byly v chvílích nejkrasších — tys příliš malý! Ale na mne hledí svět! Láká-li tě v písni Homérově sladkosmavá Briseis neb veliká Helena — mně kyne stín Achillův a musím za ním! (Pomlčení.) Kdy jsem se narodil? — V noc, kdy Herostrat zapálil chrám Diany Efesské. — To není marný symbol. Co nejsem též k lásce zrozen? — Však Diana víc není cudnou bohyní a rty tvé, Alexandře, jsou hořky od polibků žen. V noc, kdy jsi se narodil, byl spálen chrám čisté, pravé, veliké lásky, a ty jdeš světem a sbíráš třišťky toho démantu, jejž snášejíc smrtelníkům k zemi s Olympu upustila velká Afrodita, až rozbil se o skály všednosti. — Řekni sobě takové lásky, jako Parmenion schopen nejsi! (Hořce.) Jdi dobývat světa, Alexandře, je to hezká zábava, tak asi jako chytání motýlův. Ale milovat, není pro tebe! (Přejde a zastaví se.) Ale což, kdybych milovat chtěl jako on, jako Parmenion? Celou duší, pro celý život? — Co jest nemožného Alexandrovi? — Já tedy chci a budu! — Ale dnes? Měl jsem na to dříve pomyslit — vidím, že zítra z Korintu přece neodjedeme. (Odchází.)

Výstup 3.

(V tom vystoupí Melissa; jakmile uvidí Alexandra, zarazí se. Tento se náhle obrátí a spatřiv ji, zastaví se také.)

Melissa. Alexandr.

Melissa (k sobě). Někdo zde? — Či by byl zapomněl hodinu?

Alexandr (k sobě). Rozhlíží se kol — někoho očekávala. — Je krásná — ta plachost jí sluší. — Chápu váš pokyn, ó bohové! (Postoupí k Melisse.) Hledáš někoho, drahé dítě?

Melissa (v rozpacích). Odpusť, pane. (K sobě.) Co si počnu? (Nahlas.) Vidím, že jsem se mýlila.

Alexandr. Ne docela. Vždy kroky naše vedou nesmrtelní. (K sobě). Krásná je opravdu. — Ó Sapfo! (Nahlas.) Hledáš někoho?

Melissa (k sobě). Lze mu věřit? — Má dobrý obličej. (Nahlas.) Odpusť, pane, nechci překážet.

Alexandr. Hledala's někoho, nač zapíráš? Překážím já. Až odejdu, on přijde; řekni to jen, krásná ústa tvá ti k tomu plné právo dávají.

Melissa. Nevím, co bych řekla.

Alexandr. Nu, opakuj jen, co já pravil. On nepřišel — On — Parmenion.

Melissa (polekána). Ty víš? — Pak ty jsi Alexandr, jinému by sotva sdělil své tajemství. — Však dovol, abych odešla.

Alexandr. Proč odcházíš? — Snad by krátký hovor mohl nám oběma býti užitečným.

Melissa (skromně). Tobě sotva, pane — však pozdě jest a já sama zde . . .

Alexandr. Nejsi sama, vždyť jsem tu já.

Melissa. Ano, máš pravdu, jsem více než sama, a to horší jest. — Ale, což na tom, zajisté byl zde před chvílí. Tuším nedávnou sladkou jeho přítomnost!

Alexandr (k sobě). Zas o něm hovoří. (Nahlas.) Právě na tomto místě stál Parmenion.

Melissa (s nedůvěrou). Díš pravdu?

Alexandr. Byl zde, před chvílí odešel. Musil jít kolem tebe.

Melissa (s povzdechem). A já přece dobře se dívala.

Alexandr. Mluvil o své lásce —

Melissa (zvědavě). O mně?

Alexandr. Nejspíš, sladké dítě! Pravil: Jak je to sladké býti skolebánu v spánek plamennou hymnou Sapfy . . .

Melissa (vpadne mu do řeči radostně). A býti probuzen laškující písní Anakreonta! Ano, to mluvil o mně; včera jsme čtli spolu verše Sapfy.

Alexandr (k sobě). Jaká to upřímnost! (Nahlas.) Včera, kdy, mé dítě?

Melissa (v rozpacích). Můžeš to uhodnout z jeho slov. Dnes ráno čtli jsme Anakreonta.

Alexandr. Tedy včera večer! (K sobě.) Lhář, a mně řekl, že byl v dílně malíře Xeinia v společnosti umělců. (Nahlas.) A dobře jste se bavili, o tom nepochybuju. — Ale hleď, Parmenion není k tobě upřímným.

Melissa. Tomu nevěřím.

Alexandr. Totiž chtěl jsem říci, že tvou láskou stává se neupřímným ku svým přátelům.

Melissa. To by jen lásce naší bylo na prospěch.

Alexandr. Láska je vždy sobecká, mé dítě. Ale z kvasů bohaté vaší lásky nedala by si skanout pár drobtů pro nyjící hořem a strádající v samotě?

Melissa. Nerozumím ti, pane. Láska jest výlučná. Dá-li všecko, chce také všecko. — Ostatně ty poklady její mají cenu jen pro její

vyznávače, a nevím, v jakém spůsobu by drobty z hodů lásky stačily jinému.

Alexandr (blíží se k ní). Třeba ve spůsobu malého políbení.

Melissa (odstupujíc). Ten by musil již hodně bídným být, komu by postačil — soucit.

Alexandr (k sobě). Ano, má pravdu, ten bídný jsem já! Ale jest okouzlující, musím ji míti. (Nahlas.) Ty miluješ Parmeniona?

Melissa. Víš to, pane — však propusť mne, zdržela jsem se víc než potřebí.

Alexandr. A víš, kdo jest?

Melissa. Můj milenec — to postačí. Neptala jsem se a nikdy víc ptáti se nebudu.

Alexandr. A jsi přesvědčena o lásce, o věrnosti jeho?

Melissa. O tom jsem nepřemýšlela, myslím, že přemýšlet o tom bylo by tolik již, co o tom pochybovat — Buď zdráv! (Chce odejít.)

Alexandr (k sobě). Má zase pravdu. (Nahlas.) A kdyby ti někdo řekl, že tě miluje, a více, a ohnivěji?

Melissa. Tomu, že mne miluje, bych snad věřila: že více a ohnivěji, to by mi nedokázal.

Alexandr. A kdyby ti složil k nohoum vládu světa?

Melissa. Mohl by přidati i všecky hvězdy nebes, nespomohlo by mu to v očích mých.

Alexandr. A kdybych to byl já — Alexandr?

Melissa. Tím méně by to pomohlo tobě, pane. Před chvílí mohla jsem ještě míti soucit s tebou, teď ani ten míti nemohu; — byla by to ostatně špatná úsluha, by nebohé děvče, jako já, mělo míti soucit s vladařem světa. (Odhodlaně.) Však více mne zde nezdržíš! Jdu hledat Parmeniona!

Alexandr (divoce). Sličná zmije, ty mi neujdeš! (Zastoupí jí cestu.) Ženy králů a satrapů asijských klekaly v prachu před vozem mým, já vedl je spjaty zlatými řetězy k svému loži — a ty mi chceš vzdorovat? Jen prostota mluví z tebe! Ty nevíš, že celou lásku vaši mohu zdrtit, že tvého milence život a statky visí na pohnutí mojí brvy, že pouhý stín mé jediné myšlenky vás oba zničí, zatratí na věky?

Melissa. To, co pravíš, mohl by udělati uražený milenec — Alexandr toho nikdy neučiní — tím jsem jista.

Alexandr (divočeji). Jinak řečeno, Alexandr nesmí býti člověkem, Alexandr nesmí cítit, nesmí vášní vzplát! — Ó ty se mýlíš, na tobě dokáži, že se mýlíš, ty musíš být mou! (Blíží se k ní.)

Melissa. Jak lehce vyslovuješ závažná slova, je vidět, že světu rozkazovat jsi uvyklý — tím méně dovedeš rozuměti srdcím. Co o Parmenionovi jsi pravil, neleká mne. Láska musí i s bohy zápasit — můžem se učiti tomu na polobohu, jakýms ty — tím spíše zvítězíme! (Prudce odejde.)

Alexandr (postoupí za ní). Stůj! — Nadarmo.

Výstup 4.

Alexandr (sám). Rychle za ní, svolám svůj lid, dnes ještě musí býti mou! Uvidíme, kdo vládne v Helladě. (Přechází.) Co mi Parmenion, co mi celý svět! — Mé srdce otevírá se a křičí po jejím objetí! — Její zdrženlivost mne dráždí, její skromnost mi dodává odvahy, její krása mne uvádí v šílenství! — Ještě dnes musí býti mou! — Co mi svět, chci milovat! (Odejde.)

Výstup 5.

(Z opačné strany vystoupí **Diogenes**. Je to mohutný stařec nahrbené šíje, dlouhého, silně prošedivělého vousu, v ruce má rozžehnutou svítilnu.)

Diogenes. „Kdybych nebyl Alexandrem, chtěl bych býti Diogenem," pravil ke mně včera Alexandr. — Přemýšlel jsem o tomto výroku celý den a shledávám, že páchne sobectvím a ješitností, jako vše, co kdy vyšlo z úst lidských. — (Sedne.) I jemu sedí jeho maličký Alexandr hluboko v srdci. — Je mi ho líto, chce rozkazovati světu a sobě vládnouti nedovede. — Šel se podívat na mne jako na divoké zvíře, jakobych byl dryáčníkem pravdy jako ostatní. — Ale tak jsou všickni! — Cetkami slov ověsí vnitřní život svůj, že pro samé hadry dna viděti není! — Ale řekl jsem jemu svůj díl a myslím, že nebyl právě potěšen mou upřímností. Cynik — ha, ha! Lidé vyhodí scíplého psa v žár sluneční a diví se pak, že smrdí; kdyby jej zakopali do země, měli by pokoj. Blázni, vytahujete pravdu na jasný den — ta vám nikdy vonět nebude. (Obchází kol sudu.) Musím odsud — a to brzy, jinak stanu se vzácností Korintu a to bych přece nerad. — Ostatně hvězdy mohu pozorovat všade, vody je všade dost a proti hladu vynalezl jsem dobrý prostředek — tříti si žaludek dlaní. — Někdo přichází, vím již nazpamět, kam každý z těch dobrých Korinťanů se podvečer loudí. — Zde se mnoho miluje, tím horší to stanice pro filosofy.

Výstup 6.

Parmenion, Diogenes. (Diogenes ustoupí za sud. Parmenion jde v myšlenkách ku předu a zastaví se.)

Parmenion. Již odešel — chtěl jsem všecko mu vysvětlit. Chybil jsem, že dráždil jsem jej k odporu. Je prchlý, ale jest zároveň dobrý — byl jsem neupřímný k příteli. — Ale když ji jsem očekával! Když ji tak miluju! On to nechápe; zvyklý pustým orgiím Asie vidí v ženě jen předmět okamžité vášně. Ovšem; jindy jsem vždy se mu svěřoval s láskou svou, ale to nebyla láska pravá. — A teď jsem dokonce zmeškal i Melissu! Však, buď co buď, tentokrát v srdce hlubině ukryju tě, svatý květe můj, a nesmí drzým dechem dotknouti se tebe žádný smrtelník! (Spatří Diogena.) Hej, příteli!

Diogenes (postoupí a svítí mu do obličeje). Znám tě, pane, byl's včera v průvodu toho macedonského krásořečníka. Čím ti mohu posloužit? — Vzkazuje po tobě něco tvůj pán? — Rozležel se mu snad v hlavě včerejší můj výrok o něm a o slunci?

Parmenion. Dej, prosím, nejdříve trochu dál tu blikavou svítilnu, jíž darmo hledáš —

Diogenes. Pravého člověka, není-li pravda; ty jím tedy také nejsi, sám k tomu se přiznáváš.

Parmenion. Nemám kdy slovy s tebou se měřiti — ale ty, ctitel pravdy, zajisté pravdou mi posloužíš! Nešla kol tebe či kol tvého sudu dívka — jak bych ti ji popsal . . .

Diogenes (vpadne mu do řeči). Štíhlá, bílá jako holubice, vonná jako květ hyacintů, zářící, spanilá, olympická, rozkoš očím bohů a ples očím lidí?

Parmenion (radostně). Ty ji tedy znáš — šla okolo? Hledala někoho?

Diogenes (chladně). Ne, neznám ji, ale tak jako ta tvoje vypadají všecky v očích zamilovaných.

Parmenion. Nemuč mne a rci, šla okolo?

Diogenes (s úsměvem). Ach, milý příteli, tady kolem poletuje mnoho můr za letních večerů!

Parmenion. Žvastavý bloude! Ztrácím s tebou čas, jdu ji hledat sám. Ale měl bys dříve posvítiti na vlastní svůj úsudek. Dobrou noc. (Odejde).

Výstup 7.

Diogenes (sám, volá za ním). Já se nehněvám, příteli — já denně svítím na svůj úsudek a denně děkuju bohům, že posud nešílel jsem láskou! Buď zdráv a vzpomeň na mne, až ti bude nejhůř v lásce se dařit! (K sobě.) Blázen, myslí, že ta jeho jest jiná než ostatní: nový vzor ješitnosti a samolibosti, i ten myslí, že miluje jinak než ostatní.

Výstup 8.

Vystoupí Eutychides s několika zbrojnoši Alexandra.

Eutychides, Diogenes.

Eutychides (s mečem v ruce). Hoj, filosofe, neviděls kolem běžeti děvče nějaké?

Diogenes. Což se celý svět dnes zbláznil po děvčatech! — Neviděl, příteli!

Eutychides. Mně se nevymkneš; vojsko prohledalo již celé skorem město a nikde stopy po ní.

Diogenes. Tak to bývá, hledáš koně a sedíš na něm.

Eutychides. Tedy víš, kde jest! Kam zaběhla? Kde se skrývá?

Diogenes. Kdo?

Eutychides. Ta dívka, již hledáme.

Diogenes. Což já vím, koho hledáte.

Eutychides. Alexandr je blízko, zuří jako tygr podrážděný. — Tak hněvného jsem ho neviděl. Lítá jako blesk a chví se jak listí osyky. Běda, kdo v cestu jemu vběhne.

Diogenes. I v tom jest pouze člověkem. Bůh nehnul by se ze svého podstavce, byť naň stokrát blázen jazyk vypláznul a Helios

nehodí tobě své spřežení na hlavu, byť's třikrát po sobě plivnul do jeho věčného světla! Vrcholy jsou klidné, propasti jen vrou, močály jak obyčejně bublají a — smrdí.

Eutychides. A ty se nebojíš hněvu světovládcova?

Diogenes. Já? — Příteli, bojím se jediné bytosti na světě — sebe. Neznám se ještě dostatečně a mám strach, by náhle nezařvali v mém srdci ti lvi, již nyní sápou hruď velikého Alexandra. U jiného se těch potvor nebojím.

Eutychides. Mluvíš podezřele a vyzývavě zároveň. Vojáci, prohledejte jeho sud. — Snad v něm ukrývá tu dívku. (Stane se tak.)

Diogenes (v smíchu). I prohledejte a doneste věrně Alexandrovi, co tam najdete! Tu nahnilou tykev, tu zvětralou, blechatou houni — toť celé moje hospodářství. (Vojáci prohledávají sud a bodají do vnitř oštěpy.) Tak jsem neklesʼ ještě hluboko, abych vyžadoval pro sebe nějaké uzavřené obydlí. Tam sedí jen nadutá ješitnost na vejcích své titěrnosti. Mé potřeby jsou potřeby všech lidí — za ty se nestydím, jím, piju a spím jako všickni, a kdyby nebylo dešťů a větrů, mohli byste odnésti Alexandrovi i tento hliněný sud a vyřídit mu, že kdybych i nebyl Diogenem, nechtěl bych býti Alexandrem!

Eutychides. Mám prosbu k tobě, filosofe. Alexandr zuří a jeho hněv hledá cíle. V jednom splývá jmeno Parmeniona přes jeho rty. Nevím, čím se provinil, ale slyš, Parmenion mi přeje, varuj aspoň na dnešní večer, možno-li tobě, Parmeniona před Alexandrem.

Diogenes. Chápu, u vás ruka ruku myje.

Eutychides. Kdyby mu vběhl do cesty, nevím, jakby to skončilo, neznáť Alexandr sebe v hněvu svém. Klita probodl v Susách při hostině, jen proto, že zpit jemu odmlouval a tvrdil tvrdošíjně, že žena satrapa Bessa měla liščí oči a ne smaragdové, jak tvrdil on. Však musím jíti, hleď, dobrý muži, zachytit dívku a varovati Parmeniona. (Dá znamení vojákům, by ho následovali — odejde s vojáky.)

Výstup 9.

Diogenes (sám). Vášně, vášně, chmýří, bubliny! — Tam jeden blázen vzbouří celý Korint, proč? tam druhý prvnímu k vůli běží, div mu nohy neupadnou, a proč? já třetí blázen zde poslouchám jejich bláznovství a proč? — Pro ženskou suknici! Nemohlo se Achillovi státi přece většího pohanění, než když jej vychovávali v mládí v šatech ženských! On je ale strhal a byl muž — ti blázni je sice také strhávají, ale muži se při tom nestanou. — Však náhončího vám k tomu bláznovství dělat nebudu. (Odchází do svého sudu, v tom vystoupí Melissa, postrašena a v rozčilení.)

Výstup 10.

Diogenes, Melissa.

Diogenes (k sobě). Hle, tu se v skutku míhá něco jako taková suknice. (Zvedne svítilnu.)

Melissa. Všady pochodně a třesk mečů! — Dále běžeti nemohu. (K Diogenovi.) Nežádám: ukryj mne, ale přej, bych si oddechla, a pak varuj jeho, jeho! (Klesne na zem.)

Diogenes (svítí jí do obličeje). Pronásleduje tě někdo? (K sobě.) Hezká je — to je pravda.

Melissa. Alexandr — jsou mi v patách.

Diogenes (k sobě). To jest ona dívka, již hledal Parmenion i Eutychides. — Dva kohouti na jednom smetišti. (K Melisse.) Ale, zlatoušku, to je dětinské utíkat před svým štěstím.

Melissa. Před svou zhoubou řekni raději, muži bezcitný.

Diogenes. Celý Korint by chtěl dnes býti na tvém místě — pouze jeden člověk ne, a ten se jmenuje Diogenes.

Melissa (vášnivě). A já! — Jsi tedy mým spojencem! Ty bys zavrhl jeho lichocení, poněvadž vyznáváš svobodu a neodvislost, já je zatracuju, poněvadž vyznávám lásku. Láska a svoboda — toť dvě tepny všehomíra!

Diogenes. Škoda, že obě podvázány jsou předsudkem a zaslepeností. (K sobě.) Líbí se mi opravdu — možno-li, zachráním ji.

Melissa. Ty mne zachráníš, ty jeho zachráníš — Parmeniona!

Diogenes. Šel nedávno okolo — ptal se po tobě a nepříliš vlídně odpovídal na mé otázky. Ty ho ale miluješ — nu je to vždy pro něho dobré znamení, když se na něho hněvá Alexandr. Jen vysoké stromy dráždí blesk nebeský.

Melissa. Však nezatracuj též Alexandra. Je nešťastný ve slávě své, je opuštěný na výši své.

Diogenes. Tedy miluj ho a bude mu spomoženo.

Melissa. Netýrej mne déle! Já miluju jedině Parmeniona, v něm žiju, jen o něho se chvěju. Ó kletý osud, že láska ženy je spjaat takovými řetězy!

Diogenes. To zní jinak, že bys ráda milovala Alexandra, kdyby se proto nehněval na tebe Parmenion.

Melissa. Vidím, žes ukrutný. Jdu dále, dokud mne kroky ponesou. — Však běda, neslyšíš kroky? Již jdou, musím dál a nemám síly.

Diogenes (chvíli se rozmýšlí). Tam sud můj! Chceš-li, vlez tam — prohlédli jej před chvílí, podruhé tam hledati nebudou.

Melissa. Díky, díky! Ale umru strachy o Parmeniona! (Odejde do sudu.)

Výstup 11.

Diogenes (sám). Divy těhotná je tato noc! — Žena v mém sudě, nevím, jak budu dnes spáti. — Však někdo tu. Toť Eutychides, a v zápětí jemu Parmenion. — Teď opatrně! (Ustoupí k sudu.)

Výstup 12.

Eutychides, Parmenion, Diogenes.

Eutychides. Prosím, varuju a zapřisahám tebe, nechoď v cestu Alexandrovi, a dokonce ne s mečem v ruce. Zuří jako lev. Buď pamětliv Klita!

Parmenion (s mečem v ruce). A co mi svět? A co mi Alexandr, co Klitus! Co život, v kterém ona pohaněna a potupena jeho drzým jazykem. Ať přijde, vyzvu jej — vím, že klesnu — ale co takto s životem!

Eutychides. Ty šílíš! — Nech jej vyzuřit a zítra bude vše dobře, což jej neznáš?

Parmenion. A zatím on škube ryzí, posud nedotknutý květ mé lásky, mé svaté, jediné lásky, šlape jej nohama a rouhá se při tom mému nejsvětějšímu citu. Ó nikoli, jdu mu vstříc. To není hodno muže zalízat před bouří! (Chce dále.)

Eutychides. Stůj, pozbyl's rozumu. — Vždyť nemá dosud dívku! skryla se dobře a stráže posud nadarmo ji hledají.

Parmenion. Však najdou ji — a potom — lépe kdyby nežila! Však vztek můj roste a v hněvu svém nejsem menší Alexandra. (Chce odejít.)

Eutychides. Slyším kroky. — Ty nerozumíš sobě! Proti vůli tvé tě spasím. (Vrhne se na něho, v tom přiskočí ze zadu Diogenes, odzbrojí Parmeniona a sváže mu ruce svým pasem.)

Diogenes. Proč bych ti nepomoh', dobrý člověče! — Posvítil jsem si právě na tvůj mozek a shledal jsem, že je trochu připálen.

Parmenion (sklesne na jedno koleno). Zrada! — Tedy jsem zrazen! — A k tomu se propůjčil muž, jakým je Diogenes! Ó hanba! hanba! Nyní bych se teprve rád uvrhnul —

Diogenes. I nech jen, my tě uvrhnem — že budeš tichý za chvilku a jak tichý! Jako myš při plném pytli obilí.

Eutychides. Rychle, pryč s ním! (Zacpe mu ústa.)

Diogenes. Do mého sudu s ním! — Tam jej nikdo hledati nebude. (Jde napřed k sudu, jejž zastíní tak, aby Eutychides neviděl do vnitř.)

Eutychides. Toť dobrý nápad! — Sázím, že zítra nám bude děkovat.

Diogenes. Já nesázím, já vím, že ještě dnes.

Eutychides. Teď ale musím pryč — dále hledati tu uprchlici, jinak se neukojí hněv Alexandrův. — Tu přichází.

Diogenes. Jdu mu vstříc. (Eutychides odešel rychle na pravo, z levé vystoupí Alexandr s mečem v ruce. Diogenes jde mu klidně vstříc a pozvedne mu až do obličeje svou svítilnu.)

Výstup 13.

Alexandr, Diogenes.

Alexandr. Kdo se opovažuje mně cestu zastoupit?

Diogenes (stále svítí mu v obličej a dělá posuňky podivu).

Alexandr (vyrazí mu mečem svítilnu). Do Erebu s tím kejklířstvím!

Diogenes (klidně). Nu, teď vím zas tolik co dřív. Chtěl jsem si jen posvítit jaký to nemejský lev či hyrkánský tygr sem se žene a divil jsem se již, že by to byl člověk — teď se ale klamu — je to přec —

Alexandr. Já — Alexandr!

Diogenes. Sprostá bestie. —

Alexandr. Jež tě rozsápe.

Diogenes (stále klidně). Možná — ale zůstane obyčejnou bestií. Jedna slyší na jmeno Daria, druhá na jmeno Kyra — ta, na kterou jsem svítil, náhodou na jmeno Alexandra — to celý rozdíl. — Jak vidíš, není právě veliký. Proto ale nestojí všecky za to, aby se u nich zastavil filosof.

Alexandr. A proč se tedy, bloude, zastavuješ? — Tebe nehledám.

Diogenes. Vím to — u mne byl's včera, teď hledáš někoho jiného. —

Alexandr. Ty víš?

Diogenes. Proč bych byl filosofem? Hledáš sebe, Alexandr ztratil Alexandra, ty zuříš proto, hněváš se na sebe — co mi dáš a pomohu ti hledat.

Alexandr (náhle se zarazil). Nač ty řeči! —

Diogenes. Ale snad mi přece nenamluvíš, že hledáš něco jiného! — Snad dokonce, že hledáš ženu! — Vítěz na Issu a u Gaugamely! Tomu nevěřím! Lidé jsou zlí, když říkají, žes zabil svého nejlepšího přítele Klita v hádce o oči ženy satrapa Bessa. — Zlí lidé říkají, žes ji trochu miloval. Ale to víš — lidské řeči, bývá to tak někdy. Máš také za sebou svůj stín. — Ztratil's tenkrát sebe a nebylo posud Diogena, jenž by ti pomohl hledat tvého ztraceného člověka.

Alexandr (jenž mezi řečí Diogenovou netrpělivě sebou zmítal). Já tratím času! —

Diogenes. K dobývání světa? — Možná, k dobývání sebe jsi ho ztratil již trochu více a nezlobil jsi se proto ani vteřinu.

Alexandr. Mluv co mluv — já hledám — ale co tobě po tom. Z cesty, obludo — či nejsem Alexandr?

Diogenes. O to právě zde spor! Vidíš, mně nikdy nenapadlo pochybovati o tom, že jsem Diogenes. Musí člověk vyvésti již pořádné oslovství, když začne pochybovat o sobě, o své bytosti. Dovol, vládče světa, bych tě politoval. Vidím zřejmě; bouříš svět — pro ženskou.

Alexandr. Klameš se — chci jen trestat zradu.

Diogenes. Myslím, že na Parmenionovi. I to jest zbytečné. Zrada mstí se na sobě sama, toť had, jenž se kouše do vlastního těla. Nech ho — však on se potrestá. Ztratí tvou přízeň — blázen, sedne si z žáru poledního do chládku.

Alexandr. Já netrpím proněvěry — a on mne zradil!

Diogenes. Našel fík, zralý, pěkný fík — a chytrák nevzal ho a nešel se pochlubit a nedal příteli, by jej první nakousnul, by jej vypil a nechal mu slupku! Zrádný to věru přítel! Alexandr je větší a šlechetnější! Alexandr vzal svou vládu, svou slávu a dal ji dávno již Parmenionovi. Ó jak veliký jest Alexandr!

Alexandr (odhodí meč). S blázny je věru těžko jednati.

Diogenes (vítězně). Alexandr se našel — dobyl víc než svět! (Ze sudu je slyšeti zvuk polibku a hlučný veselý smích).

Alexandr. Co to? Jaké to zvuky?

Diogenes (se smíchem). Cukrujících se hrdliček! — Sjelo to s Olympu na bídnou zem. — Kapky ambrosie spadlé s amfory Diany, když vítala svého Endymiona, zazněly takto! Nebe se usmívá při jich

zvuku a země jarem omládá. Mládí se při nich zamyslí a kmeti roztahují ruce k modlitbě. Jsme tu oba zástupcové věku lidského. Zamysli se, Alexandře, já se modlím po svém spůsobu. (Nové líbání a nový smích.)

Alexandr (divoce). Již rozumím. Ty je skrýváš ve svém sudě. (Zvedne meč a jde k sudu.)

Diogenes. Jdi! — tam jest místa jen pro dva a ti musí býti milující. Chtějí-li se tam vejít, musí držeti se v objetí. Já jsem tam zbytečným a ty se tam nevejdeš.

Alexandr (upustí meč a kvapně se obrátí). Buď zdráv, dětinský starče! Měl jsem dlouhou chvíli a bavil jsem se svým spůsobem. Však již jdu. Máš pravdu — našel jsem se.

Diogenes. Však ne docela.

Alexandr. Co chceš ještě? — Nechci překážet jich malicherné blaženosti!

Diogenes. Je větší než se domýšlíš! Ale stůj, celý Alexandr ještě se nenašel, ty musíš —

Alexandr. Já, že něco musím? —

Diogenes. Ne snad jim odpustit — ale je odprosit — ty musíš se smířit — musíš v jejich blahu zapomenout . . .

Alexandr. Svoje — toť trpké jádro každé moudrosti.

Diogenes. Ale sladké, když je spolkneš. Musíš zapomenout nejen své blaho, ale i svoje bláznovství. — Jen dolů s tím, dolů! (Volá do sudu.) Jen ven, vy děti! — Tatík Diogenes ochočil vám domácího lvíčka, můžete ho tahat za hřívu dle libosti. (Parmenion a Melissa vyjdou ze sudu.)

Výstup 14.

Alexandr. Diogenes. Parmenion. Melissa.

Alexandr (podává ruku Parmenionovi). Ale zítra do Indie!

Parmenion. S radostí — ale s Melissou.

Melissa. Díky, pane, díky — Mne nesklamalo srdce, řekla jsem si hned, jak ponejprv jsem tě viděla, že máš dobrý obličej. (Objímá Parmeniona.)

Diogenes. A kdyby nemilovala Parmeniona, chtěla by milovati Alexandra.

Alexandr. Ano — kdyby jen vždy dovedl zůstati Alexandrem. (Podá jí ruku.) Buďte šťastni! (K Diogenovi.) Děkuju ti, starý příteli, nepřišel jsem přece do Korintu nadarmo. Bozi s tebou, Zev ti zachovej tu mladost a spokojenost!

Diogenes. V mém sudě pár cukrujících hrdliček! Věru, již se všecko může státi na světě, ale to jest pro mne největší pokyn, bych opustil Korint. Na konci bych i já se zamiloval a kdo by mně pomohl hledati pak Diogena?

Alexandr. Zvlášť když jsem ti rozbil svítilnu.

Diogenes. Nepotřebuju jí více — mně stačí hvězdy.

(Opona spadne.)

Řemeslné práce ve školách.

List z výstavy ručních prací v Drážďanech.

Napsal

Josef Kořenský.

Quelle est la première partie de la politique? — L'education. — La seconde? — L'education. — La troisième? — L'education.

J. Michelet.

Za našich dnů valnou měrou ubývá víry ve slova „řemeslo zlaté dno", vážní pak hlasové neblahou o tom pronášejí zvěst radíce, že třeba jest obrátiti všecku mysl ku povznesení řemesel a domácího průmyslu pro záchranu a spásu národního blahobytu, bez něhož hynou národové, ana chudoba ničíc svobodu a rdousíc v lidu všecky dobré vlastnosti největším jest neštěstím lidským. (Cicero).

Sousední země péči nevšední věnují rozvoji řemesel jdouce za heslem mezinárodního kongresu bruselského: V rozkvětu řemesel lepší národa budoucnost! Ti pak, kdož o zvelebení průmyslu úsilovně a moudře pracovati nepřestávali, k netušené výši povznesli blahobyt národní, jakož důkazem jest národ francouzský.

U nás více než kdy jindy slýcháme výklady o úpadku řemesel, a jde o tom jeden hlas, že stát chtěje podstoupiti rovný zápas s průmyslem cizím vyhledávati musí těch věcí napravení v jiných cestách počínaje stavěti na pevných základech.

Proto někteří žádají, aby školy elementární pojaly ve svou osnovu učebnou jistou míru řemeslné zručnosti, a jdouce s vyššími školami odborovými ruku v ruce k jednotnému cíli, co nejrychleji pomohly stavu řemeslnickému a bývalou vážnosť jeho v životě občanském opět přivodily.

Praví se, že v nynějších školách elementárních všecken čas vynakládá se jenom na bystření rozumu, cvičení pak ruky ve pracích řemeslnických na dobro se vylučuje, jakkoli pracovny při školách těchto hlavním mohou býti prostředkem k dosažení nejlepšího cíle.

Již Komenský, paedagogický oekonom nejpřednější, na mnohých místech ručních prací školních moudře se dotýká (zajisté však v rozumnějším smyslu než nynější zastancové řemeslných dílen při školách elementárních): „Ruka rovněž cvičena budiž v pohybování a dělání čehokoli předně tak, aby počala v moci své se míti a ku pokynutí rozumu se hýbati; pak aby provedla dílo své bez patrných chyb; konečně pak i ozdobně a hbitě".*) A na jiném místě: „Přidáno buď k vědítelnému činitelné, v němž mládež naše cvičena býti má, t. j. spojeno budiž se známostí i dělání prací. Kdyby bez toho bylo, i věcí povědomý nevědomě ve věcech bude se otáčeti, v umění ne neznámý neumělým shledán a ku pracím života neužitečným učiněn bude. Což

*) Škola pansofická. Z latiny vyl. Fr. Zoubek. V Praze 1875, str. 24.

aby nepřihodilo se žákům školy pansofické,*) vytkne si ona za cíl znamenitý, žádného do ní vpuštěného jinak nepropouštěti než v činech dokonale vycvičeného, aby neučili se pro školu než pro život, a vycházeli odtud jinoši činní, ke všemu hotoví, zběhlí a přičinliví, jimž by svým časem svěřeno býti mohlo jakékoli zaměstnání v životě. Takovouto školu opravdu míti v každém národě, obecným bylo by lékařstvím proti lenivosti a neumělosti, tudíž i proti zmatkům, chudobě a svízelům všech věcí. Potom až také ruce čilými se stanou ke všemu dobrému, přestane konečně výčitka, jíž prázdny nejsou ani školy našich časů, že ze škol vzchází školáctví (scholasticismus, Schulfuchserei), k žádné skutečné práci v živobytí nikdy se nehodící.**) Neshodě té ve školách mezi slovy a věcmi již i lid se směje nejapnosť ku pracím v živobytí vytýkaje.“ ***)

Povolaní i nepovolaní, zkušení i nezkušení, hovory teď vedou o vyučování, a nepochopivše úkolu vykázaného školám různých kategorií, možných i nemožných věcí se dovolávají. Že škola vůbec nejpřednějším je požadavkem rozumné i praktické politiky, nikdo nebude popírati znamenitému Micheletovi. Chtějíce tedy dospěti k rychlému rozvoji domácího průmyslu opět a opět budeme se utíkati k vyučování průmyslnému řízenému podle potřeb národa, ovšem pak nebudeme nápodobiti institucí těch pokročilých zemí průmyslových, kteréž majíce jinaké poměry fysikální a jiné zřízení socialní svou vlastní cestou se ubírají a kýženého cíle docházejí.

Otázka, zdali prospěšno zavésti řemeslné práce do škol elementárních, kterými by pomohlo se valně ke vzpružení stavu řemeslného — jakož mnozí se domnívají — vzbuzuje účastenství ve všech vrstvách lidu, o čemž svědčí různé projevy podávané živým slovem i tiskem.

V poslední době zvláště v Německu jali se místy ten způsob vyučování skutečně zaváděti, a ovoce toho učení předkládáno bylo veřejnosti k okusení i zkoušení. Že pak neběží tu jenom o školu, ale také o praktické zájmy životní, kteréž řemeslnými pracemi ve školách elementárních mají nabýti jiné tvářnosti, nebude od místa, podáváme-li čtenářům „Květů“ tuto socialně-paedagogickou kapitolu k uvážení, jdouce za příkladem podobných listů cizojazyčných, jež ob čas přenášejí články školy se týkající.

*) Komenský, dokonav v Elblagu (Elbinku) spisy didaktické, v jichž skládání bezděčně uvázal se pod ochranou pana Ludvíka z Geer dle přání švédského kancléře Oxenstjerna, věci didaktické za vedlejší svůj úkol pokládaje, ke hlavnímu úkolu, k sestrojení pansofie t. j. vševědy, umínil si navrátiti se. Hned za těch prací didaktických zván byl l. 1643 poslem Jiřího Rakoci, vojvody Sedmihradského, aby učil filosofii a přetvoření škol dle spůsobu svého před se vzal. R. 1650 měl K. v Šaryšském Potoku veřejné a slavné promlouvání. Jeho škola pansofická měla býti „dílna, v níž by všickni ke vzdělání připuštění ku všem potřebám života cvičeni byli, a to na jisto, že při nikom, kdo by jí veden byl, nebude moci býti shledáno, že by něco z věcí naprosto nevěděl, něčemu naprosto nerozuměl, něčeho ke skutečným a slušným potřebám naprosto nedovedl obraceti nebo něco pohodlně pověditi.“

**) Tamtéž; str. 2. a 3.

***) Předchůdce vševědy, str. 24. Metoda jazyků nejnovější, XXVI., 5.

Koncem srpna m. l. octl jsem se opět ve vábném kraji česko-saského Švýcarska, jehož vznešené zjevy mocně jímají přírodozkumce, ukazujíce všecky divy křídového útvaru v úžasném jevišti soustředěné, že rádi zpomínáme na ty romantické krásy zemězpytné, kterých tam příroda tak hojně rozsila. S výšiny po kraji se rozhlížeje, zříš osamělé trosky pískovcových skalisek, jež jako ssutiny hradu vysoko k nebi trčí; jinde pak strmé balvany jako umělou rukou rozestavené, všelikým příšerám se podobají. V dáli utkví oko na širokých pláních skalnatých, mezi nimiž Labe vine se malebnými luhy. Již dávno tomu, co nesmáčí je Labe svými vlnami. Teď hluboké vyryl si náš veletok řečiště, že zbyla jen přemnohá roztrhaná údolí a rokle se strmými útesy a stěnami skalními. U prostřed nich valí se proudy k severnímu moři spějíce, a po nich lákavé lodi ve přírodě svěží k milým Drážďanům se ubírají.

Za krátko procházíme se spokojeně na Brühlově terase.

Drážďanský oznamovatel zval k výstavě řemeslných prací. Spěcháme do Královské třídy.

Bachův prostranný sál sotva stačil pro 3000 výrobků truhlářských, řezbářských, knihařských, klempířských, košikářských a p. Úhledně byly sestaveny ve skupiny, aby každý jich tvůrce mohl se pochlubiti prací svou, nezapomínaje jména svého k věci připojiti. Věru, pěkná to sbírka věcí praktických, malá výbava pro domácnost, majetek svého strůjce a mistra, který sotva bude s to výrobky vlastní své práce lehce dopraviti do vzdáleného domova. Přišliť někteří z daleka své vlasti, aby podíl brali na vycvičení ve pracích řemeslných a byvše vyučeni, mistry se stali nových učeníků. Celkem asi 60 vystavovatelů podalo důkazy své zručnosti ve pracích různých řemesel, jimž přiučili se prodlením šesti neděl: vystaveny tam byly stolice, stolky, konsole, podstavce k hodinám, skříňky na nože a nádobí, pravídka polírovaná nebo vykládaná, slánky, šachy, řezbářské dekorace, věšáky, hrnce a hrnečky plechové, lampičky, fysikalní přístroje a stroje, pletené košíčky a jiné pleteniny slaměné, ozdůbky lepenkové, vázané knihy, otisky, odlitky a modely sádrové a p.

Tu neb onde vynikala hesla tučnou literou psaná; „An der Drechselbank wird die Zeit nicht lang“, „Hobelbank-Erholungsbank“, „Eine Schnitzebank schützt vor Müssiggang“, „Klar und hell sei der Verstand, wohlgeschickt sei auch die Hand“ a j.

Jinde pak vyloženy byly vzory řemeslných prací ze škol dánských a švédských, potom stroje a nástroje potřebné ke zřízení dílny školní!

Že o vyrobených věcech tu vystavených pracovala také obratná ruka mistrova vedle učedníka, nikdo nebude pochybovati.

Mezi četnými hosty obecnou budil pozornosť muž vysokého vzrůstu a vojenské postavy — Adolf Clauson-Kaas (vysl. Khós), pěstitel řemeslných prací ve školách elementárních, nebo jak někteří uštěpačně o něm se pronášejí, šířitel „nouveauté de Copenhague.“

Jméno Clauson-Kaas slýcháme zhusta, kdykoli je řeč o dílnách školních, zvláště v Německu a Dánsku působení jeho úzce souvisí se zakládáním řemeslných pracoven ve školách.

Kdo je Clauson-Kaas?

Nyní rytmistr ve výslužbě, potomek někdy zámožného rodu Clausonů, kteří prvotně v Norsku byli usazeni a vstoupivše ve sňatek s rodinou Kaasů, potomky staré šlechty dánské, přijali služby v dánské zemi. Otec jeho byl vyšším úředníkem při dvoře královském a vychovávaje syna svého Adolfa pro stav vojenský brzy dočkal se jeho povýšení za rytmistra.

Když pak po roce 1866 bylo vojsko dánské na menší míru uvedeno, také Adolf Clauson-Kaas byl dán do výslužby. Skrovničká pense ovšem sotva dostačila, aby Clauson-Kaas slušně opatřiti mohl četnou rodinu svou hmotnými prostředky, kterých pozbyl nešťastným hospodářstvím svého děda.

Nezbývalo než ohlížeti se po výnosnějším zaměstnání a vyhledati rychle pomoci.*)

Již z mládí Clauson-Kaas pilně učil se ruky obratně užívati v domě otcovském, kde vykonával různé práce společně s otcem, který po své dvorní službě rád oddával se řemeslným pracím ve své dílně zaměňuje šaty dvorské za dělnickou zástěru. Také synek záhy oblíbil si toto konání, ve kterém měl nejmilejší potěchu.

Jakožto důstojník v odlehlém místě obývaje sám, vyučoval své děti ve věcech literních a když pak rostl hlouček i cizích chovanců, jal se zhotovovati s nimi všeliké řemeslné drobotiny a hračky, že učňů tím více přibývalo. Byv dán do výslužby zřetel svůj výhradně obrátil k tomuto zaměstnání, které nebylo nevýnosné, zvláště když pěstovati je počal také s dospělými maje na mysli rozšířiti ten způsob řemeslného vzdělávání po všem národě. K tomu ovšem nehodilo se malé místečko, jako bylo bydliště jeho Nestved.**)

Po roce 1866 odstěhoval se Clauson do Kodaně a byv jmenován školním dozorcem měl příležitosť zasazovati se o uskutečnění svého programu. Návrhy jeho přijaty byly vděčně, že s největší ochotou nabízely se mu školy městské, aby v nich učil školní mládež řemeslným pracím odpoledne, večer pak odrostlí účastni byli těch prací, při čem rozliční učitelé výpomocní za správy Clauson-Kaasovy učení udíleli.

Aby šířil a ve skutek uvedl myšlénky své ve vlasti, spojil se s učitelem Romem na Jütlandě a pořádajíce svorně veřejné přednášky ve své zemi, tlumočili plány své v odborných listech svých „Nordisk Husflids Tidende“ a „Husflids Meddeelser“, že podařilo se jim vzbuditi v lidu touhu po vzdělání řemeslném. Krátce potom zakládány spolky pro „domácí pilnost“ (Husflids) a pracovny řemeslné, ústřední pak spolek sídlo své měl v Kodani maje za tajemníka Clauson-Kaasa.

Pro mnohá pozvání ze sousední země německé nepřestal Clauson na působnosti ve své vlasti, ale maje nabídky z různých měst, aby zařídil pracovny školní v Německu, vzdal se teď vrchního řízení u vyučování řemeslném a pořádá rok co rok šestinedělní kursy pro učitele, kteří ve pracích takových se vycvičivše samostatné vésti mají mládež škol elementárních vedle vyučování literního. Tak vyplniti se mají slova,

*) Ostfriesische Zeitung 1880. Nro. 264.

**) J. Meyer: Der Handfertigkeits-Unterricht und die Schule. Deutsche Zeit. u. Streitfragen, seš. 147 148. Berlin 1881.

aby „vyhledáno i ukazováno bylo všech prací ovoce a bychom nevyučovali a neučili se ničemu jinak, nežli pro jistý a zřejmý užitek“.*)

Ministerstvo samo podporovalo snažení Clausonovo povolujíc ročně přes dva tisíce marek podpory na ustavení řemeslných kursů v rozličných městech a zvouc učitelstvo k hojné návštěvě.

Kursy řemeslných prací pořádány bývají o školních prázdninách, a z města i venkova hojně účastníků se dostavuje přinášejíce v oběť prázdniny a vynakládajíce na své vzdělání řemeslné mnoho ze svého mála, ježto vláda nahrazuje pouze cestovné zabezpečujíc bezplatné vyučování.

Účastníci kursu drážďanského platili za vyučování po 40 markách (domácí), cizí po 60 m., začež dostalo se jim všeho potřebného materialu, výrobky pak jimi zhotovené staly se jejich majetkem.

Za šest neděl po namahavé práci téměř po 12 hodin denně trvající opouštějí učitelé kurs vycvičeni v různém pletení, košikářství, kartáčnictví, truhlářství, řezbářství, modelování, broušení, knihařství, učitelky pak cvičeny bývají ve pracích pro ženské pohlaví se hodících.**)

O výstavě vídeňské r. 1873 povolán byl Clauson-Kaas do jury pro oddělení domácího průmyslu, a tak jméno jeho přišlo ve známosť i do vzdálenější ciziny, zvláště pak německé kraje severní ujímaly se řemeslných prací ve školách. Clauson zván byl roku 1876 do Berlína, r. 1879 do Harburgu a Osnabrücku, aby veřejnou přednáškou získal širší obecenstvo pro svou věc, leč ani se strany učitelstva nebylo chuti, ani se strany občanstva dobrá vůle se nejevila, ano někteří ze stavu řemeslnického dokonce odpor kladli novotě obávajíce se konkurence.

Teprve v Emdenu r. 1880 došlo k věci poprvé na půdě německé, když město a správa zemská vykázaly 1500 marek na pořádání běhu a dostatečně učňů se přihlásilo. Clauson-Kaas vymínil si nejmenší počet 36, největší 72, honoráře za každého učně 80 marek, pro sebe pak a pro výpomocného učitele a učitelku všecko zaopatření. Celkem dostavili se 63 účastníci, z jižního Německa 5, z Badenska 2, z Bavorska 3, z Emdenu 6, ostatní pak přišli ze severních krajů. Také Hollandsko vyslalo svého zástupce z Amsterodamu. Co do kategorií škol bylo mezi účastníky několik učitelů škol elementárních, gymnasijních, několik ředitelů, inspektorů, jakož i někteří z ústavu pro hluchoněmé, ze sirotčinců a j.

Učňové cvičeni byli v pěti skupinách, ku kterému konci najal Clauson-Kaas 4 zručné řemeslníky z místa, z nichž byli 1 truhlář, 1 řezbář, 1 knihař a 1 košikář. Pravidelně pracovalo se od 8—12 a od 2—6. Postup u vyučování***) ve pracích řemeslných zosnoval Clauson maje ve všem vrchní dozor a řízení.

Aby ukázati mohl, kterak počínati si v řemeslné pracovně pro

---

*) Komenského Rajská škola 31, VII. — Didaktika anal. §. 146.

**) Clauson-Kaas: Die Arbeiterschule neben der Lernschule. Berlin. — Über Arbeiterschulen und Förderung des Hausfleisses. Bremen. A. Lammers: Hand-Bildung und Hausfleiss. Berlin 1881. Deutsche Zeit- und Streitfragen. Sešit 157.

***) Lorenz Illing: Wesen und Werth der Schulwerkstätten. München 1880.

školní mládež, zařídil Clauson čtyrnedělní kurs také pro školní chlapce, které sám nebo jeho syn učil pracem truhlářským vedle vyřezávání ozdobných drobotin pilkou. Kursy ukončeny byly veřejnou výstavou zhotovených výrobků.

Po Emdenu následovala města Brémy a Lipsko zařizujíce podobné dílny především pro vycvikování učitelů, tak že o tom obecnější pronášely se názory v různých listech denních, kteréž buď za instituce takové vřele se přimlouvaly, nebo zřejmě pracovny školní zamítaly.

Pro rozkvět Clausonových pracoven školních zdálo se výhodným býti Horní Slezsko, když tam roku 1879 nouze šířila se po krajích. V té době vláda pruská byla žádána, by uvažujíc o tísni obyvatelstva tamějšího co nejrychleji pomohla živnostem a pracovny školní zaváděla pro zvelebení výroby rozličného zboží ze dřeva, slámy, proutí a p.

Vláda vyslala Clausona do Slezska, by prohlédl živnosti těch krajů a návrhy podal, čeho třeba pro zvelebení čilejšího průmyslu. Clauson-Kaas překvapen byl vytříbeným vkusem, jenž jevil se zvláště ve krajích polských v hojných a rozmanitých výrobcích domácího průmyslu a radil, aby řemeslné práce školou hojně šířily se mezi lidem. Krátce potom asi na třech místech „práce domácí pilnosti“ se ujaly*), když učitel Urban z Kobieru do Dánska vyslaný z cesty se navrátil se zkušenostmi, kterých tam nabyl ve prospěch své země.**)

V té době Clauson-Kaas působil k tomu, by pruské ministerstvo vyslalo do Dánska a Švédska komissary, kteří přesvědčivše se na vlastní oči o řemeslných dílnách školních o nich pronésti se měli.

Koncem roku 1880 sedm vyslanců nastoupilo cestu po severních těch zemích, leč zprávy jejich nevalně jsou příznivy intencím Clausonovým, který ovšem ve svých plánech zklamaným se viděl.

Vládní rada dr. Schneider, podávaje o té výzkumní cestě zprávu v zasedání sněmovním (15. prosince), takto se proslovil:

„V nejednom kuse poučeni jsme byli ve školách dánských pokud školství vůbec se týče, leč jen málo viděli jsme, co by nápadno bylo v „domácích pracích z pilnosti“. Kde jen po ní jaké památky byly, v Odense, Nyborgu, Faaborgu, Silkeborgu, Skaarupu, potom v Kodani, Jonstrupu, tedy na Jütlandě, ostrově Fünen a Seelandě, všudy bedlivě všímáno bylo hledaného zařízení: leč nikde neznamenali jsme, že by elementární školy vedly ke pracím řemeslným, o práce pak z pilnosti domácí (den danske Husflid)***) starají se soukromé společnosti (husfliselkab). Ten neb onen soukromník kodaňský „husfliselkab“ zařídil si řemeslnou dílnu, v níž vyučuje se přes 70 žáků, maje kromě této několik pracoven po venkově, na které soukromě přispívá. Vláda dánská poskytuje společnosti 5000 korun roční podpory, Clausonovi pak 2500 korun za kursy, které v zemi pořádá, nepovažujíc toto vzdělávání v řemeslných pracích za působnost veřejnou, nýbrž soukromou. Clauson vznesl také žádost ke vládě, aby řemeslné práce zaváděny

---

*) E. Schenkendorff: Der praktische Unterricht, eine Forderung der Zeit an die Schule. Breslau 1880.

**) C. Urban: Der Hausfleiss in Dänemark und seine Verpflanzung in die Oberschlesischen Nothstandsdistrikte. Oppeln 1882.

***) N. Rom: Den danske Husflid. Kjöbenhavn 1871.

byly v učitelských seminářích, ale tři ze čtyř zamítly návrh jeho, čtvrtý pouze pro fakultativní vyučování se vyslovil. Co jsme viděli ve školách spojených s řemeslnými dílnami, byly většinou prosté věci vyřezávané pilkou a něco prací řezbářských, jenom v Kodani a Silkeborgu učení to pravému řemeslu se podobalo. Naděje, v Dánsko kladené, sklamaly nás v očekávání a upokojení. Také jednotliví státníci, které za posouzení těch prací jsme žádali, vyslovili se, že věc tato nemá v zemi budoucnosti."

Což znamená, že vzdělávání v řemeslných pracích není ve školách dánských obecné, ač se k nim ukazuje jakožto ke vzorům toho učení i v listech odborných.

A co v Norsku a Švédsku učiněno bylo pro kursy řemeslné při školách elementárních,*) nikterak nesouvisí s reformou Clausonovou, ale vypučelo z povahy země a národa.

Ve Švédsku, kde obyvatelstvo tak je rozptýleno ve mnohých krajích, že přes hodinu bylo by ke kováři, dvě hodiny snad k zámečníkovi, čtyry a více hodin k jinému řemeslníkovi, osamělý baráčník (torpare) nebo malý hospodář odkázán je na své ruce a své umění, většímu pak statkáři starati jest se o to, by měl na svém statku zastoupena jednotlivá řemesla. V Čechách žijí na 1□ km. asi 104 obyvatelé, ve Švédsku však pouze 11. Švédsko zaujímá asi devětkráte více plochy nežli Čechy, ale má asi o pětinu méně obyvatelstva, které rozptýleno jest v malých dvorcích, zřídka slučujíc se ve větší osady vesnické. Proto ve vyšších třídách škol**) obecných vyučuje se od posledních pěti let také počátkům řemeslným a to truhlářství, soustružnictví, řezbářství a pokud lze též zámečnictví. Přirozenost Švédova osvědčuje se v mechanických pracích více než u národa jiného. Zřízení řemeslných dílen školních podporuje země věnujíc po usnešení sněmu 15.000 korun***) ročně rozličným obcím školním, každé po 75 korunách. Obce žádajíce za zemskou podporu pro řemeslné kursy, přikládají zároveň prohlášení, že bude ručním pracím vyučováno nejméně 4 hodiny týhodně aniž bude na újmu pravidelnému učení ostatnímu. Vláda švédská zamýšlela řemeslné kursy zavésti také do seminářů učitelských, aby získala schopných a připravených sil pro školy elementární, leč předloha ta byla sněmem zamítnuta.

Před sedmi léty zřídil pracovny dětské Palmgren ve Štokholmu, pořádaje výstavy výrobků pracovaných jeho svěřenci, kteří svou práci dobře zpeněžili, any vyřezávané ozdůbky, stolečky, stolky, košíčky a j. dobře šly na odbyt.†)

---

*) Vilhelm Aubert: Haandsarbeide i Skolen. Christiania 1880. O. Ode: Husflid og husindustri. Christiania 1880. Husfliteurs Tillstånd i Sverige og dess betydelse för vårt Land. Stockholm 1869.

**) J. Kořenský: Škola a život ve Švédsku. Paedagogium 1882.

***) Koruna = 100 örů = 64 kr. r. č. Rozpočet na r. 1880 zavíral v sobě 15.000 korun pro podporování školních prací řemeslných a „prací z domácí pilnosti" (pro odrostlé) a 15.000 korun na učebný material. Také učiněn návrh, aby pro vyučování řemeslným pracím v seminářích (učitelských) věnovalo se 5000 korun.

†) Této konkurence se obávajíce, prohlásili se řemeslníci hořeličtí (Görlitz) o řemeslných pracích školních takto: „Vážíce si dobré vůle pěstitelů ručních

Řemeslné dílny, při elementárních školách švédských místy zřizované, jsou vlastně pokračovací školy. Mládež, opouštějící školu obecnou, naváděna bývá posledním rokem své školní povinnosti ke pracím řemeslným v domácím životě nejhojněji se vyskytujícím. Švédsky slují tyto práce hemslöjd, ústav pak, ve kterém (soukromě) schopné síly odchovávají se, aby řemeslným pracím učily, slöjdseminar se nazývá. V jižním Švédsku jsou taková semeniště v Göteborgu (Gothenburg) a na statku Nääs blízko městečka Floda, jen málo vzdáleného od Göteborgu. —

Pracovnu v Nääsu založil a nákladem svým budovu pro ni vystavěl israelita Salomon, vnuk bohatého Abrahamsona, který horlivému spříznénci svému všeho poskytl, aby pracovnu zříditi a spravovati mohl, maje k tomu náležitou propravu, jíž nabyl v pokročilém Finsku.

V tomto řemeslném ústavě pouze dřevo se obrábí, předem pak truhlářství se pěstuje. Vyřezávati ozdůbky pilkou Salomon zavrhuje, pokládaje podobné práce za libůstkářství, z něhož nevzchází užitku pravého, aniž je s to občerstviti tělo po namáhavé práci duševní. Tím více však ujímá se Salomon*) hoblování, řezbářství a soustružnictví, přestávaje na skrovnějším počtu různých prací a vypouštěje ze svého plánu učebného knihařství, košíkářství a p.

Rok co rok přijímá ústav Näässký 16 mladých chovanců, kteří vším jsou opatřeni v ústavě, za 250 korun pracujíce v dílně 34 hod. v témdni.

Aby ukázati se mohlo, kterak nastávající mistrové vésti mají školní mládež ve pracích řemeslných, postaral se ředitel Salomon o cvičnou školu, v níž několik hochů 12—14letých bývá cvičeno. Vyučování udílejí výhradně odchovanci semináře, ne pak řemeslníci zjednaní. Kromě prací ručních postaráno je na cvičné škole o pravidelné vyučování ve věcech literních (23 hodiny týhodně).

Vzorné výrobky ukládají se v museu, podle nichž práce se shotovují nebo ke školním účelům do ciziny se prodávají.

Chovanci řemeslné dílny poslouchají také theoretické přednášky ředitele Salomona, pokud týče se methodického vedení, nad to pěstují se jazyk švédský, počty a přírodní nauky. Než nová práce se provede podle vzorku, bývá výkres zdělán podle předloženého modelu.

Prázdniny semináře Nääsského trvají na krátko třikráte v roce. Nejdelších prázdnin letních užívá se k tomu, aby učitelé škol elementárních vzdělávali se tam, chtějíce šířiti řemeslné vyučování ve své škole.

Kterak vypadá řemeslná pracovna v Göteborgu, o tom předkládám zprávu z vlastní zkušenosti.

Na omšeném skalisku žulovém, jež vroubí všecka pobřeží Göteborgského vůkolí, vypíná se mohutná budova Victoria Skolan, v níž nejdoleji u základů umístěny jsou dílny. Po několika stupních při-

prací ve školách, nevidí se nám býti na svém místě, zaváděti takovou řemeslnou činnost ve prázdné chvíli útlých dětí, ze kterých stávají se vlastně učenníci, čím škola odchyluje se od svého úkolu. Také ze zdravotních příčin nelze toho schvalovati.“ L. Seyffarth: Allgem. Chronik des Volksschulw. 1881. p. 6.

*) Slöjdskolan och Folkskolan. Göteborg. 1878—1880.

stupujeme k síni natěračské. Asi 20 školáků ve věku 11—14 let pilně hledí si práce vedením svého malíře. Někteří chutě natírají právě úhledné saňky, jiní zaměstnáni jsou nápodobováním fládrů na dveřích, dále pak jiné výrobky olejovými barvami nabývají nové tvářnosti. Ve tvářích mladých dělníků jeví se vědomí a spokojenost, že cizinci s potěšením ukazují k pěkné práci jejich. Žáci tuto zaměstnaní pocházejí z rodičů chudých, že útrpně přihlížíme na jejich výtvary, přejíce jim raději té dětské volnosti a radovánek, jakých požívají soudruzi jejich blízko školy hopkující. V sousední síni bylo hlučněji. Několik malých cyklopů kulo tam železo žhavé a jiskry sršely na všecky strany. Zručně otáčeli zardělým kovem na nízké kovadlině, připravujíce surový výrobek pilným druhům u soustruhů a svěráků zaměstnaným. Ovšem že nástroje a stroje přiměřeny jsou věku mladých robotníků, kteří počínají si jako staří, že velmi zřídka bývají stíženi nehodou v té klopotné práci, vyvádějíce výrobky věrně a dokonale, ne pak školácky. I tanulo nám na mysli, že jsme vlastně ve skutečné dílně řemeslnické místo ve škole, vidouce hřebíky všelikého druhu a tvaru, ozdobná kování, kliky, zámky a p., a jak všecko vyhovovalo dokonale svému účelu.

Rovněž dílna knihařská pěknými pracemi se odporučovala, majíc ve své zásobě rozmanité vazby knih a slušné vzorky z lepenky shotovené.

Ve truhlářské dílně pracovaly se stolky, stolice, lavice, věšáky, vůbec nábytek, jiné výrobky porouchané do správy se tu přijímaly a opravovaly. V dílně bylo živo, leč nelibý zápach klihový a kotouče pilin ve vzduchu vířících sotva jsou na prospěch zdraví mladých řemeslníků, že jsouce bedlivi tělesného rozvoje školní mládeže, nikterak nemíníme se ujímati řemeslných dílen, zaváděných po takovém způsobu na školách elementárních.

Veškeré vyučování řemeslným pracím svěřeno je na této škole zvláštnímu dozorci, za jehož vrchní správy zkušení řemeslníci udílejí návod ke pracím, ne pak učitelé škol elementárních. Tito řemeslní učitelé vázáni jsou vyučovati řemeslu po 7 hodin denně, zachovávati pořádek v dílnách a k dokonalosti přiváděti práce, které žáci zhotovili, požívajíce ročního platu 900 korun.

Do řemeslných dílen vstupují žáci po 11. roku svého věku, učíce se kromě literních věcí, kterým učebná osnova vykazuje 26—28 týdenních hodin, ještě po 10 hodin pracím řemeslným. Předem zaměstnávají se žáci asi měsíc ve všech odborech, když pak osvědčili se míti schopnosti zvláště pro některé řemeslo, bývají trvale k té které pracovně přiděleni a v tom oboru vycvikováni.

Opouštíme školní pracovnu Göteborgskou a uvažujeme, zda-li moudré jest vznášeti na elementární školy úkol, kterým útlá mládež po namáhavém učení duševním dospěti má současně za učedníky všeho druhu řemesel.

Než ne všecky švédské pracovny školní mají zřízení takové. Řemeslné dílny přidělené tu neb onde škole elementární obmezují svůj úkol měrou nejskrovnější, že postačí jim prostá dílna truhlářská nebo košikářská, jakž ani nemůže býti jinak pro nákladné hospodářství, kterého by školy podobného rázu zajisté vyžadovaly.

Co Göteborgští vykonali, nesnadno každá obec může nápodobiti, a že by také střední stav městský a rodiče zámožnější přáli si té instituce pro své děti, vychvalované od cizinců, není mi známo, jen tolik tu pronáším, že „Viktoria-skolan“ Göteborgská poskytuje řemeslného vzdělání jen jistým vrstvám, děti pak z „lepších domů“ jiné ústavy, většinou soukromé, navštěvují.

Řemeslné pracovny školní zřizované podle plánu Clauson-Kaasa obsahují směs různých řemesel, jimž naučiti se má mládež škol elementárních, řemeslné pak toto vyučování státi se má podle intencí Kaasových hlavním kusem osnovy učebné.

Myšlénky Clauson-Kaasovy předkládáme tuto k bližšímu objasnění.

„Vyučováním literním po boku prací řemeslných jistěji dovedeme dítě ku přirozenému povolání.

Ruční práce nejlepším jsou prostředkem, kterak lze lenivosť vypuditi a zlé její následky zameziti.

Škola řemeslná ve sloučení se školou literní budí lásku ke práci, již mládež naučí se vážiti; nebude pak k ní pohlížeti s ošklivostí, ale dychtivě chápati se bude práce vidouc v ní požehnání.

Pracovny ve školách víží se k sobě nerozdílně jakožto doplněk věcí literních vzpružujíce ducha i tělo, jehož zdraví jarou mysl přivádí.

Vyučování řemeslným (ručním) pracím počínej co nejdříve, každému pak dítěti budiž dopřáno podíl bráti na tomto zaměstnání. Pročež je nevyhnutelno, by vyučování pracím řemeslným stalo se předmětem řádným.

K vycvičení učitelů, kteří by ručním pracím učili vedle vyučování literního, poskytnětež učitelské semináře příležitosti, aby se na budoucí mistry vzdělati mohli v řemesle.

Řemeslné dílny ve školách nebudou odchovávati řemeslníky, ale úkolem jejich bude znamenitým, že ruka i oko vycvikují se ve věcech, jimž rozuměti bude třeba ve věku pozdějším.“

Zásady Clauson-Kaasovy nejednoho získaly přívržence, více však mají odpůrců, zvláště v učitelstvu samém, o čem patrný byl projev ve valném shromáždění paedagogické jednoty berlínské, jakož i jiných spolků zahraničních a domácích: školy elementární nemohou pojmouti ve svou učebnou osnovu nových oborů, jejichž hodnota pro obecné vzdělání je velice pochybna, vésti pak všecko žactvo k jistým oborům řemeslným bylo by nerozumné, anať škola elementární nemá času ani tolik síly do sebe vyhověti obému. Že by útlá mládež okřála na duchu pracemi řemeslnými, nelze připustiti, uvážíme-li, že po šestihodinném vyučování literním ještě upoutána býti má k dílnám a trpí citelnou pohromu zvláště na ústrojích dýchacích, jimž nutně a více je třeba osvěžení na zdravém vzduchu nežli tužiti svaly na soustruhu hoblovacím a j.

Co znamenitý sociolog Spencer pronesl o umělém tělocviku, lze také sem položiti: zapíráme, že je toto cvičení přiměřenou náhradou za hru. Nedostatky jeho jsou positivní i negativní. Za jedno jsou tyto pohyby méně rozmanity nežli ony, které se dějí při mladických žertech a proto nezabezpečují tak rovnoměrného rozdělení tělesných činností, z čehož ovšem následuje, že umdlenosť spíše se dostavuje. Za druhé

jiný nedostatek takového cvičení vyplyne z toho, že v něm žáci brzy žádného zalíbení míti nebudou. Obecná domněnka, že na tom nesejde, působí-li činnosť tělesná mládeži potěšení čili nic, těžkým jest omylem. Vzpomeňte — píše Spencer — jak dobře účinkuje potěšení na zdraví! Pravda je, že štěstí je nejmocnějším prostředkem sílícím. Převeliké potěšení, které děti mají ze svých her a bouřlivý zápal, s nímž žerty své provádějí, jsou věci tak důležité, jako cvičení tělesné s nimi spojené. Připouštějíce tedy, že umělé cvičení údů lepší je nežli nic, přece tvrdíme, že nikdy nemůže nahraditi cvičení, k němuž příroda sama vede. Předčasnými pracemi takovými mladický život činí se násilně podobnějším životu lidí dospělých. Taková pak kázeň zapomíná na tu pravdu, že všecka životní síla vynakládá se v tom věku na vzrůst, že velice málo zbude na činnost tělesnou a že je požadavkem dávati tělu mnoho a ubírati málo.

Nikdo nenamítej, že útlá mládež ručními pracemi zotaví se podle slov Clauson-Kaasových: „Hobelbank-Erholungsbank." Vizte mládež vycházející z řemeslné dílny školní, kterak tělo své ku předu nahýbá po několikahodinné práci, při níž bylo hlavu hodně skláněti a hruď a ústroje její súžovati a tísniti proti vší zdravé přirozenosti. Či slouží ku zdraví v tom dusném prachu a nečistém vzduchu dílen řemeslnických tráviti nejútlejší věk dětský mezi sedmým a jedenáctým rokem?

Ovšem líbí se mnohým ty pěkné kartáčky, košíčky, nádobíčko a jiné ozdůbky dětskou ručkou tak dovedně zhotovené (ovšem ne bez cizí pomoci) a na odiv vystavené, vždyť „mohou je také dobře zpeněžiti a užitečněji prospívati než ve škole literní."

Než ti, kdo takovou vedou řeč, zapomínají, že práce ty draze vykupují se zdravím dětí teprve dospívajících, kteréž bezděky strádají groš pro lékaře a pro lékárnu. A kde jsou mistři tolikerých škol elementárních, již by vésti měli mládež ke pracím řemeslným? A kde stroje a nástroje do školních dílen potřebné?

Při skrovném zařízení dílny řemeslné podle plánu Clausonova bylo by třeba neméně než 600 marek pro školu se 150 žáky, učitel pak vyznej se v tisících kouscích uměleckých. Potom ovšem pro veliký počet hodin týdenních bylo by ohlížeti se ještě po druhé síle učitelské, čím by převeliký náklad vzešel finančnímu hospodářství.

Není to po prvé, co touží se zavésti řemeslné práce do škol elementárních, leč všecky ty pokusy, o nichž snili mnozí již před sto lety, v nivec se rozpadly pro „nevhodnou dobu" nebo pravdivěji pověděno, nehodily se pro útlý věk žactva.

Dítě zůstaň po svůj věk dítětem, nebudiž však řemeslnickým učedníkem — pronášejí se moudří vychovatelé. Jiný pak dokládá: Kdož domnívá se, že veda mládež škol elementárních ke pracím řemeslným vychováš nadějné řemeslnictvo, bloudíš velice. Dítě je dítě.

Vyznáváme, že vedle jiných momentů společenských přede vším školy přivoditi mohou lepší budoucnost stavu řemeslného a řemesel, leč nebudeme toho se dožadovati, aby úkol ten vzaly na se školy elementární.

Nebylo naší vůlí podrobně obhajovati školu obecnou proti těmto novotám, jen ukázati jsme chtěli k podstatě věci samé.

Charles Dickens.

Z duševní dílny básníků

od

J. Arbesa.

Poznám-li člověka s veškerými jeho malými i velkými chybami, stane se mi milým a zajímavým předmětem.

Ch. Dickens.

V jednom ze svých nejdokonalejších a zároveň nejzábavnějších románů, nadepsaném „Život a zkušenosti Davida Copperfielda mladšího,“ líčí Dickens podrobně život, dojmy a zkušenosti svého reka od okamžiku jeho narození, předeslav jen několik stránek o událostech okamžik ten předcházejících.

Rekapitulujme především v největší stručnosti z prvních hlav románu několik význačných podrobností, z nichž možno souditi jednak o povaze Copperfieldově, jednak o jeho mládí a spůsobu, jakým s ním v době té nakládáno, konečně pak o dojmu, jaký vše to zůstavilo v jeho mladistvé a vnímavé duši.

„Oči otce mého,“ vypravuje Copperfield v první kapitole, „zavřely se šest měsíců dříve, nežli se moje otevřely.“

Copperfield byl tudíž sirotek. Matka jeho však se později znovu provdala.

Kdysi rozplakal se Copperfield zdánlivě beze vší příčiny ve svém loži. Matka se ho tázala, proč pláče. Nevěděl co odpovědít a zaobalil se do peřiny. Teprve když se ho dotknula mužská ruka, vyskočil z lože a spatřil svého — otčíma jmenem Murdstonea . . . „Co to!“ pravil otčím k matce. „Což pak jsi, milá Kláro, zapomněla! Buď pevná, miloušku!“

Matka něco odvětila, otčím ji přivinul k prsoum a něco jí pošeptav poslal ji pryč.

„Když jsme byli samotni,“ vypravuje Copperfield, „zavřel otčím dvéře, usedl na stolici, postavil mne před sebe a drže mne posud ještě za ruku, díval se mi upřeně do očí. Cítil jsem, že mají oči jeho pro mne nemenší přitažlivost. —

Kdykoliv si nyní připomenu, jak jsme tehdáž okem v oko stáli proti sobě, zdá se mi, jako bych cítil své srdce prudčeji a hlasitěji bíti.

„Davide“, pravil otčím tiskna rty své dohromady, „mám-li neposlušného koně nebo neposlušného psa, co myslíš, — co s ním asi učiním?“

„Nevím.“

„Vypráskám mu!“

Zprvu odpověděl jsem stísněným šepotem, ale nyní jsem cítil, že se mi dech ještě více ouží.

„Vypráskám mu, aby ho to bolelo,“ opakoval otčím. „Já řku sám k sobě: Naučím tvora toho poslouchat, a kdyby jej to mělo stát všechnu krev — poslechnout by přece musil.“ —

Když pak sešli k matce, pravil k ní otčím:

„Milá Kláro! Doufám, že nebudeš míti žádných mrzutostí více... Však my mladistvého přítele v brzku napravíme.“ —

V kapitole čtvrté vypravuje Copperfield, jak se počal učiti a kterak upadl v nemilost.

Z počátku byl pilen; učil se, seč byl; ale všechno přece nešlo po přání otčímově, muže přísného a zlostného, povahy neustupné, umíněné, drsné, ba surové.

Copperfield vstupuje se svými knihami a ostatním školním náčiním do světnice. Matka sedí u psacího stolu, ale není daleko tak ostražitě bdělá jako u okna v lenošce si hovící otčím, předstírající, že čte, nebo teta, sestra otčímova, Miss Murdstoneova, sedící nedaleko matky a navlékající ocelové perly.

Pouhý pohled na otčíma a tetu činí na Copperfielda takový dojem, že pozoruje, kterak všechna slova, jež si byl tak bezpříkladně namahavě v paměť vštípil, z paměti zase uklouzla.

Podal matce první knihu — buď mluvnici nebo dějepis... Jako tonoucí mrskne při tom okem ještě naposledy stranou a počne s chvatem odříkávati, čemu se byl naučil, dokud to má ještě v čerstvé paměti.

Při jednom slově vázne. Otčím zvedá hlavu. Copperfield vázne při druhém slově. Hlavu zvedá teta. Copperfield se červená, vyrazí půl tuctu slov zmateně ze sebe a umlká.

Ví sice, že by mu matka ukázala knihu, kdyby se toho odvážila, ale ona se neodvažuje, nýbrž jen něžně připomíná:

„Ale Davídku — Davídku!“ . . .

„Kláro“, ozývá se otčím Murdstone, „buď přece s hochem pevna! Neříkej: Davídku, Davídku! Toť dětinské! Buď svou lekci umí nebo neumí.“

„Neumí ji,“ začíná teta s důrazem budícím hrůzu.

„Vskutku se bojím, že ji neumí,“ připomíná matka.

„Pak bys mu měla, Kláro, knihu vrátit a říci mu to,“ mentoruje teta.

„Ovšem, ovšem,“ míní matka. „Právě jsem tak chtěla učinit . . . Nuže, Davídku, pokus se ještě jednou a naprav to!“

První části vyzvání, pokusiv se ještě jednou, Copperfield vyhověl, část druhá však dopadla nešťastně, místo napravení chyby zhoršil ji. Zůstal vězeti dříve než dospěl k místu, jež před tím dosti dobře uměl a odmlčel se, aby se rozpomenul.

Na úlohu však nemyslí, nemůže mysliti. Připomíná si, kolik loktů krajek má teta na čepci, co stál otčímův župan a podobné směšné věci, po nichž mu pranic není.

V tom učinil otčím nevrlý pohyb, na jaký byl Copperfield dlouho čekal. Teta následuje příkladu otčímova. Matka Copperfieldova pohledne na oba s výrazem podrobenosti, zavře knihu a odloží věc jakožto nevyřízenou, která musí býti, až budou ostatní práce odbyty, ještě dodatečně vyřízena.

Nevyřízené zbytky se množí; čím více jich přibývá, tím nesnadněji se Copperfield učí. Cítí beznadějnost svého stavu; pozoruje, že brouzdá

se v tak hlubokém bahně nesmyslu, že není ani pomyšlení, aby se z něho kdy dostal; nezbývá než resignace. —

Nejhůře bývá, když matka domnívajíc se býti nepozorována snaží se naznačiti mu pohybem rtů narážku.

Teta na to vždy čeká a obyčejně dutým varujícím hlasem připomíná: „Kláro!“

Matka se zarazí, zardí a rozpačitě usmívá.

Otčím vstane ze svého křesla, vezme knihu a hodí ji Copperfieldovi buď na hlavu nebo mu ji o hlavu otluče a vystrčí hocha ze dveří. —

Nejděsnější přichází však po odbyté lekci v podobě strašného úkolu z počtů, jenž byl pro Copperfielda zvláště vymyšlen. Úkol ten, jejž musí Copperfield odříkávat otčímovi, začíná slovy: Jdu-li k sýraři a koupím-li za hotové pět tisíc dvojitých syrečků kus po čtyrech a půl penců atd.

Copperfield pozoruje, jak se teta v duchu těší. Do poledne láme si hošík svými syrečky hlavu, aniž by dospěl k nějakému výsledku — neumí úlohu, dostane místo chleba namazaného máslem toliko chleb suchý a upadá na celý večer v nemilost. —

Přirozený následek tohoto spůsobu vyučování, jež trvalo asi rok, byl, že stal se z Copperfielda hoch nechápavý, nevrlý a zatvrzelý; cítil, že se den ode dne své matce vždy více odcizuje, a bez šťastné náhody byl by, jak sám za to má, skoro zblbnul.

Nebožtík jeho otec zůstavil totiž malou bibliotéku, umístěnou v malém pokojíku vedle Copperfieldovy ložnice, ku které měl hoch přístup a o kterou se kromě něho nikdo nestaral. V požehnané jízbičce té nalezl nové společníky; mezi jiným Toma Jonesa, vikáře Wakefieldského, Don Quixota, Gil Blase a Robinsona Krusoe — pak perské pohádky „Tisíc a jedna noc“ — Copperfieldovi staly se knihy ty jedinou útěchou. —

Kdysi ráno vešed do sednice spozoroval Copperfield, že je matka neobyčejně rozčilena, kdežto teta měla vzezření odhodlané a otčím právě něco kolem dolejšího konce rákosové hůlky ovíjel. Byla to pružná a tenká rákostička, kterou otčím, když Copperfield vešel, v ruce potěžkával a pak jí švihnul.

„Povídám ti, Kláro,“ pravil otčím, „já sám dostal velmi často výprask.“

„Arci že — toť přirozeno,“ připomenula teta.

„Zajisté, milá Hanno,“ vykoktala matka skroušeně. „Ale — ale myslíte, že to šlo Eduardovi k duhu?“

„A myslíš ty, že to Eduardovi snad škodilo, Kláro?“ optal se Murdstone vážně.

„To je otázka!“ pravila sestra jeho.

„Zajisté, milá Hanno!“ odvětila na to matka a více nepromluvila.

Copperfield cítil, že je v rozmluvě té osobně zúčastněn; pohledl na otčíma — pohledy jejich se setkaly . . .

„Nuže, Davide,“ pravil otčím s pohledem neupřímným, „dnes se musíš míti daleko více na pozoru než obyčejně.“ Při tom po-

těžkával rákosku v ruce a opět jí švihnul; pak ji s významným pohledem položil vedle sebe a vzal knihu do ruky.

Pro začátek byl to dobrý osvěžovací prostředek pro Copperfieldovu duchapřítomnost. Slova úlohy plynula mu od úst nikoli jednotlivě nebo po řádkách, nýbrž po celých stránkách. Snažil se je opèt postihnouti; ale bylo mu jakoby byla slova jeho obruslena a s nepostížitelnou rychlostí pryč uháněla. Začal špatně a ještě hůře pokračoval.

Charles Dickens.

Byl sice vešel do světnice s myšlenkou, že se spíše vyznamená, poněvadž měl za to, že je řádně připraven; ale v brzku se přesvèdčil, že to pouhé nedorozumění. Jedna kniha přišla po druhé, rozmnožovala haldy nevyřízených předmětů a teta po celou tu dobu oka svého od nich ani neodvrátila. Když pak došlo k pěti tisícům syrečků, (otčím přeměnil je tentokráte v rákosky) dala se matka Copperfieldova do pláče.

„Kláro!“ zvolala teta varovným tonem.

„Bojím se, že mi není dobře, milá Hanno,“ pravila matka.

Copperfield pozoroval, že otčím své sestře slavnostně pokynul, když vstávaje vzal rákosku, řka:

„Hanno! Nemůžeme se nadíti, že Klára snese s úplnou pevností pohoršení a muka, jež jí byl David dnes spůsobil. Bylo by to v pravdě stoické. Klára se sice valně polepšila; ale toho se do ní sotva můžeme nadíti.“ Po té obrátil se ku Copperfieldovi řka:

„Davide, my dva půjdeme nahoru!“

Když otčím Copperfielda odváděl, chtěla matka za nimi.

„Kláro“, zvolala teta, „vy jste hotový blázen!“ a zadržela ji.

Copperfield viděl, jak si matka obě uši zacpává a slyšel ji plakat.

Pomalu a slavnostně vedl otčím Copperfielda do jeho jizby; působilo mu, jak hošík za to měl, patrně potěšení, že mohl exekuci takovými formálnostmi obklopiti. Když vstoupili do jizby, popadl Copperfielda oběma rukama za hlavu a pevně jej držel.

„Pane Murdstone! Sire!“ zvolal Copperfield. „Prosím — nebijte mne! . . . Namahal jsem se, pane, seč jsem, abych se něčemu naučil; ale nemohu se učit, když jste vy a teta přítomni! Opravdu nemohu!“

„Opravdu tedy nemůžeš, Davide?!“ pravil otčím. „Zkusíme to.“

Otčím držel Copperfieldovu hlavu jako v kleštích, ale hochovi přece se jednou podařilo otočiti se a tak se na okamžik vymknouti. Arci jen na okamžik; neboť hned na to mu dal otčím pádnou ránu. V témže okamžiku lapnul Copperfield ústy po jeho ruce a zachytiv ji zuby, prokousl mu ji . . . .

Ještě po letech, když si to připomenul, zacvakly prý mu často zuby . . .

Otčím začal nyní hocha práskat, jako by jej chtěl ubiti.

Přes všechen hluk, jenž tím působen, slyšel Copperfield, že matka a stará služka přiběhly po schodech a křičely. Otčím pak zmizel a dvéře z venčí zamčeny. Copperfield zimničně rozpálen, rozedrán, zkrvácen a málomocným vztekem zuře, ležel na podlaze.

Když pak se posléze utišil, panovalo v celém domě nepřirozené ticho. Když bolest a vášeň pominuly, zmocnil se ho zarputilý vztek. Dlouho seděl naslouchaje; ale kolem hluboké ticho. Namahavě povstal s podlahy a pohledl do zrcadla — obličej jeho byl tak opuchlý, červený a ohyzdný, že se až sama sebe zhrozil. Krvavé pruhy po těle byly naběhlé; když sebou pohnul, zaúpěl bolestí.

Avšak bolest ta přece nevyvážila vědomí jeho viny. Tížila jej na prsou, jako by byl největší zločinec.

Copperfield vypravuje dále, jak plakal a spal nebo bezmyšlenkovitě oknem se díval, jak mu teta přinesla oběd a vždy beze slova zase se odstranila — jak mu bylo, když se setmělo a když ulehl — jaká úzkosť se ho zmocnila, když přemítal, spáchal-li zločin nějaký, bude-li zatčen a uvězněn, nebo docela oběšen . . .

A nikdy nezapomněl na okamžik, když procitnuv z rána cítil se na okamžik vesel a osvěžen, a jak si pak náhle připomenul, co se bylo sběhlo . . .

Po pět dní zůstal od celého světa odloučen. Přinesli mu jen jísti, nikdo naň nepromluvil. Několik těch dní zdálo se mu býti rokem. S největším napnutím sledoval ve své samotě všechny události v domě, pokud je bylo možno sluchem postihnouti; naslouchal každému trhnutí zvoncem, otvírání a zavírání dveří, každému zamručení lidského hlasu, krokům po schodech, smíchu, hvízdání a zpěvu před domem . . .

Neurčitost času v noční době, kdy procitl v domnění, že jest už ráno a zatím rodina ještě ani neulehla a on měl ještě celou noc před sebou — strašné, mučivé sny — rozbřesknutí dne — poledne, odpoledne a večer, pohled na hrající si hochy, které stydě se přistoupiti k oknu pozoroval jen z pozadí jizby — podivný pocit, neslyšeti se nikdy mluvit atd., vše to zdálo se trvati leta místo dní a utkvělo živě a trvale v jeho paměti — — —

Konečně jej vysvobodili — musil však z domu a dán do školy —

A ještě později, když mu bylo deset roků, jej — zaopatřili . . .

Copperfield, znaje v tu dobu, jak sám praví, svět již tou měrou, aby se nemusil ničemu diviti, přece se poněkud diví, jak jej mohli v tak útlém věku z rodinného kruhu vypuditi. Měltě výborné vlohy, znamenitý dar pozorovací, byl chápavý, rád se učil a měl cit — podivno skoro, že se ho nikdo neujal. V desátém roce věku svého stal se služebným otrokem v jistém londýnském závodě a počal žíti na vlastní vrub.

Sklady závodu umístěny byly na břehu Temže v posledním domě úzké uličky, ku břehu vedoucí. Byl to starý vetchý dům s vlastní loděnicí, která v době přílivu byla pod vodou, v době odlivu pak v bahně a plna krys. Stoletou špínou a kouřem zčernalé stěny, prohnilé podlahy a schody; pištění, kvikot a pobíhání krys ve sklepích, špína a vůbec vetchost celého místa po letech ještě tanuly Copperfieldovi živě na mysli.

Závod opatřoval jisté nákladní lodě vínem a kořalkou. Copperfield více se nepamatoval, jaké lodě; ale má za to, že některé pluly do Východní a Západní Indie.

V závodě tom potřebovali množství lahví a je zcela přirozeno, že vráceny také láhve prázdné.

Jistý počet mužů a hochů zaměstnával se skoro výhradně jen tím, že prázdné láhve ohledával, nejsou-li poškozeny — poškozené odkládány, dobré pak vyplachovány. Po přehlídnutí a vypláchnutí prázdných lahví přišly na řadu láhve již naplněné, které musily býti zazátkovány, zapečetěny, vignetkami opatřeny a v bedny ukládány . . .

A touto prací zabýval se Copperfield od rána až do večera. Stál při tom v jednom koutě skladu, kde jej jeden z vlastníků závodu mohl viděti a ještě po letech praví, žeť slovy naprosto nemožno vylíčiti duševní muka jeho, když byl tak hluboko poklesl a shledal, že jsou všechny jeho naděje do budoucnosti zmařeny . . .

(Pokračování.)

Albergo.

Arabeska z cest od

O. Mokrého.

Po bludné potulce malebným údolím Žilice vracel jsem se kdysi k večeru do pochmurných zdí Běláku.

Z rozplakané oblohy, ověšené již od samého rána šedými mraky, počal se zvolna snouti závoj drobounké mlhy po lomenicích a štítech starožitného městečka; zelená Dráva přecházela do siva a posléz počaly stále hustší krůpěje pokrývati chodníky hrbolatých ulic pestrou mosaikou.

Na drávském mostě stihl mne liják již tak prudce, že nebylo pomyšlení na další cestu do vzdáleného hotelu. V trapné této situaci rozhlížel jsem se rozpačitě po smutném liduprázdném okolí, když tu utkvěl můj zrak na nízkém domku, v jehož čistě obíleném průčelí skvěl se nad zelenými okenicemi přízemku nápis „Albergo al buon pastore“.

Vešel jsem do průjezdu, střásaje se sebe chladné dešťové krůpěje. Z pootevřených dveří hostinské jizby zavzníval odměřený tikot hodin, přerývaný pololhlasitým nápěvem smutné jakési korutanské písničky. V rohu veliké klenuté světnice, u stolku, potaženého leskle zeleným voskovaným plátnem, seděla dívka, zabrána v sešívání nastříhaných kusů bílého plátna, rozloženého v malebném neladu po stole.

Jak zaslechla šelest mých kroků na prahu, ustála v práci i v popěvcích a nakloniviši se volně přes bělostnou obrubu střihů, zaševeli1a měkkým hlasem obvyklý pozdrav „Giorno“.

Popošel jsem dále a odkládaje promoklý svrchní šat, pohlížel jsem s příjemným překvapením na dívčí zjev, rýsující se přede mnou v přítmí šeré světnice.

Postavy byla nevysoké, tvarů jemně okrouhlých. Nápadna byla mi toliko křídová téměř bledost pleti na drobounkých ručkách, na hrdle přepjatém černou sametkou a na lících, jež lemovaly v bohatých kučerách vlasy jako eben tmavé. Vlídným rysům ušlechtilého obličeje dodával zvláštního výrazu vlhký, snivý třpyt velikých černých očí, jež se chvíli zvědavě na mne upíraly.

Dívka odkvapila a brzy na to zjevila se opět, předkládajíc mi s lehkým úsměvem láhev jihotyrolského vína. Pak zaujala zase předešlé své místo u stolku, v jehož těsném sousedství jsem se uhostil. Venku zmítala se zatím dešťová vichřice stále divěji, vlahé krůpěje bubnovaly vždy rychlejším tempem po tabulkách oken a rosily jemnou sprchou kadeře dívčiny, jejíž bledé čelo skorem zářilo ve stále matnějším pološeru jizby.

Klidné naše zátiší vyzývalo téměř ku sdílnému hovoru. Přerušil jsem tedy po chvilce sám obapolné mlčení:

„Co pracujete tak pilně, slečno? Ustaňte přece již, vždyť pokazíte si oči na dobro.“

„O nikoliv,“ odtušila dívka, „jsem zvyklá pracovati v přítmí již od dětství; my horalé, jichž obzor zahražen je dokola nebetyčnými

vrchy a skaboněn věčnými mraky, musíme navyknouti zrak stálému zachmuření, usměvavé výsluní a zářivý blankyt oblohy působí nám bolení očí.“

Slova ta pronesla s lehkým povzdechem.

„Jinak zajisté u vás,“ odtušila po krátké pomlčce: „přicházíte asi z krajů veselejších, než je to naše zasmušilé horské zákoutí?“

„Z daleka, má švarná hostitelko,“ odpověděl jsem, pohrávaje si roztržitě cípem bílého roucha, které svanulo se mi mezi hovorem dívčiným do klína. „Přicházím až ze vzdálených českých krajů. Neděsíte se? Pouhé vyslovení jmena Čech působilo aspoň až dosud na veškerých mých cestách německými zeměmi všude opravdové, vážné zděšení.“

Dívka vpadla mi živě do řeči:

„Jste na omylu, pane; — ku jménu tomu pojí se u mne naopak mnoho, přemnoho upomínek. Především na mé dětství. Pocházím z protestantské rodiny; ze skromné středokorutanské vísky Kirchheimu poblíž Millstadtu, známého vám dojista dle čarovného jezera téhož jména. Vzpomínám sobě, jak za dlouhých zimních večerů, kdy sněhová vánice obsypala lavínovou spoustou chudičký náš dvorec, že nebylo odtud po mnoho dnů východu, sedávali jsme vždy shromážděni kolem rodinného krbu. Při snivém přísvitu prskající louče předčítával nám tu dědoušek ze starodávné knihy dojemné příběhy, překládaje hbitě podivný, háčkovaným písmem tištěný text na jazyk německý.

Byly to dějiny utrpení církve české, které přivezl sobě z pouti po Čechách, konané za mladých let. Rej chmurných obrazů, vylíčených ve knize té, míhá se mi dosud živě před očima; krvavé výjevy exekuce na staroměstském náměstí, sbor vážných českých pánů, mezi nimiž jako ecce homo umučená hlava starého Budovce, lemovaná dlouhým stříbroskvělým vousem, nepřehledná řada exulantů: vše to jímalo tehdá útlou mou mysl tou měrou, že snila jsem jen o té vaší vzdálené vlasti a neznala dlouhý čas žhavější touhy nad seznání té podivné, tajuplné země, jejíž svatá půda skropena byla krví tolika mučenníků naší víry.

A touha má byla jednou již blízka splnění . . .“

Tu přetrhla dívka náhle proud svého vypravování a jako by litovala slov posléz pronesených, sevřela dolejší ret bílou řadou drobných zoubků a počala tak horlivě pokračovati v šití, že lesklá jehla šerem jen se kmitala. Líce dívčiny zdály se mi ve chvíli té ještě bledšími a jako by omženy nádechem nevýslovné tesknoty.

Nesa těžce náhlé nepochopitelné to přerušení sotva počatého hovoru, neustal jsem vybízeti dívku — v níž tušil jsem zjev nevšední — k pokračování. Teprve po dlouhém váhání ujala se dívka zase slova.

„Očekáváte jak se zdá romantický, dobrodružný příběh. Tím nemohu, pohříchu, posloužiti — sdělení, jež na mně vynucujete, bude naopak zcela prostičké, chudé jako veškerý můj dosavadní život.“

K večerním táčkám do našeho dvorce chodíval také schovanec protějšího souseda, mladík neobyčejně bystrého ducha, pro nějž zván byl obecně kirchheimským filosofem. Žel, že, čím štědřeji obmyslila jej příroda z duševní své klenotnice, tím skoupěji zanevřela naň při rozdávání zdob zevnějších. Bylť postavy drobounké, téměř trpasličí, na slabých plecích spočívala nepoměrně vyvinutá hlava, pokrytá rozcu-

chaným ryšavým vlasem, který zarůstal téměř do polovice čela předčasně vráščitého. Svadlé líce, beztvárný nos, řídký hrubý vous, vše svědčilo o zlém rozmaru tvůrčí ruky. Jen veliké tmavomodré oko bylo vyňato z kletby, jíž propadl celý zubožený zjev jinochův.

Kdykoliv spočinul na mně snivý zrak kirchheimského filosofa, bylo mi vždy tak divno kolem srdce, jakobych stála nad zasmušilou jezerní hladinou, kryjící ve svých hlubinách nezbádané taje. A zrak ten spočinul na mně velmi často.

Jakmile ustál děd ve svém vypravování, přiblížil se mladík vždy tiše ke mně a rozpřádal dále zajímavou osnovu dějů načrtaných ve starodávné kronice.

Jinoch pocházel z německé rodiny, usazené druhdy v českém středohoří, odkudž zanesla jej co sirotka vlna neblahých rodinných osudů až do naší vísky.

Kouzlo přítulných večerních dýchánků sblížilo nás tak, že stali jsme se v brzce druhy nerozlučnými, ač byla jsem u porovnání k němu ještě pouhým, sotva prvním střevíčkům odrostlým děckem. Když pak přiblížilo se jaro, pokrývajíc horské naše stráně brčálovou zelení, tu plížil se vždy kirchheimský filosof za zvonícím bravem, jejž pásávala jsem za vesnicí na březích modrého jezírka, jichž roztroušeno beze jména po celém našem kraji jako přehršlí drahokamů.

Uvykla jsem znetvořené postavě svého druha tak, že bývalo mi vždy smutno, když pohřešovala jsem ve své němé družině huňatou jeho hlavu, kterou choulil vždy jako strážný pes k mým nohoum.

Co pověstí a báchorek věděla švítořivá jeho ústa! Sladká jeho slova měnila mi celé okolí ve zlatou pohádkovou říš, v níž on sám připadal mi jako dobrý onen čaroděj, měnící každým okamžikem tajemnou svou postavu, jako báječná, vzdušná ta bytosť, jíž povede se vše, kterou poslouchají všecky živly.

Jednou pravil mi mladík:

„Až budeš starší, vezmu tě s sebou do Čech. Mám tam převzíti statek po nedávno zemřelém strýci — budeš tam se mnou hospodařit. Ale musíš mne míti ráda, mnoho, velice mnoho ráda.“

„Asi tak jako otrněná Růženka prince, který políbil ji v ústa a zbavil tak věčného spánku?“ otázala jsem se naivně.

„Tak! mé dítě, tak!“ dodal s povzdechem a pohlížel při tom na mne tak žhavým, spolu ale tak prosebným zrakem, že zachvěla jsem se v duši neznámou jakousi bázní.

V této idyle plynul mi život klidně a blaženě; pohádkové besedy na palouku jezerním střídaly se se zimními hovory, pak dostavovala se zase vesna a s ní přibývalo usměvavého jara mého života.

Jednoho nedělního odpoledne zavládl v dvorci našem neobyčejně čilý ruch. Tichá světnice naplnila se svátečně oděnými hosty a než se schýlilo k večeru, bylo již beze mne rozhodnuto o mých osudech.

Zasnoubili mne se synem zámožného souseda, který mně již delší dobu věnoval nezvyklou pozornost.

Byla jsem příliš ještě děckem, než aby byla nenadálá tato příhoda vyrušila hladinu mého duševního klidu. Tím nepokojnějším stal se za to můj přítel. Z nenadání počal míjeti mou společnost a těkal

sám a sám celé dny po okolí. V celém jeho zjevu nadešla náhlá, truchlivá změna. Hlava padala níže na prsa, líce bledé a vráščité žloutly jako listí na podzim a celá postava jeho vůčihledě sesýchala. Hovorná ústa umlkla na dobro a i to zářivé oko haslo, jako by pokrývala se slunná druhdy, tmavomodrá jeho hladina sivým mlžným povlakem.

Nemohla jsem si vysvětliti náhlou tu změnu a při vší lítosti, kterou ve mně budil chorý zjev nebohého přítele, nedovedla jsem potlačiti nelibé jakési hnutí, které valně se podobalo pocitu uražené samolibosti. Nevšímavost jeho bolela mne do duše.

Jednou kráčela jsem po úzké lávce vedoucí přes naši bystřinu při samém jejím ústí do jezírka. V hustém rákosí, jehož klasy plály v poledním slunci krvavým nachem, zhříval se můj malý mužík jako vodník ve své smaragdové síti. Zaslechnuv šelest mých kroků, zdvihl se, přesmekl se hbitě přes pažbu můstku a zastoupil mi cestu, volaje výsměšným hlasem: „Nuže, švarná nevěsto, jest výbava již hotova?“

Při těchto slovech, pronesených s hrobovým přízvukem, cítila jsem jak žene se mi krev bouřným návalem ku stísněnému srdci, jak hoří mi líce a nohy se třesou. Současně zmocnila se mne tak nevýslovná bázeň, že dala jsem se mimoděk na útěk. Když jsem se poněkud utišila, ohledla jsem se k lávce, kde stál můj přítel zaražen, vyděšen, pohlížeje u němém vytržení do tajemné hlubiny.

Leto toho roku bylo neobyčejně bouřlivé; prudké lijavce a krupobití střídaly se s houževnatou pravidelností; neustálými vydatnými dešti vzedmula se hladina jezírka živená spoustami horských vod a hrozila častokráte vážným nebezpečím záplavy.

Velká voda dostavuje se v horách našich tak náhle, tak zrádně, že nelze učiniti proti ní dosti včasných, ochranných opatření. Tak stalo se i tenkráte. Jedné noci nadešel děsný ten okamžik. Divoké spousty vod hnaly se s ohlušujícím jekotem od jezera, za temného, zlobného dunění bouře a ostrého svistu vichřice.

Byla jsem tehda právě samojediná ve dvorci — otec odjel za obchodními záležitostmi a meškal již třetí den mimo dům.

Příšerný šplýchot vln, deroucích se okny do jizby, probudil mne ze sna. Hrůzou téměř bez sebe, zdvihla jsem se z lože a stěží dovlekla se, brodíc se vodní spoustou, po schodech na půdu.

Otevřenou okenicí znělo mé zoufalé volání o pomoc.

Marno vše — kolem jen čírá noc — jen hluchý sten a šum rozkácených vln.

Tu zachvělo se v dáli nad vodami modravé světélko, plulo blíž a blíže, brzy rozlilo se třepetavým svitem po nejbližším okolí. Zahledla jsem černé obrysy pramice zápasící s vířícími proudy, které jí zmítaly jako chabým stéblem.

Zdvojnásobila jsem své volání.

Pramice přiblížila se téměř pod samý vikýř, z něhož jsem se klonila jako haluz osyky zmítané vichřicí.

Náhle strhlo mne dvé jemných paží dolů a okamžik na to cítila jsem pod nohama vratké kolísavé dno loďky. Co dále se dělo nevím, obestřelať olověná mdloba veškeré mé smysly — připadá mi toliko jako ve snu, jako bych byla zahledla, než sevřela jsem naposledy víčka,

tmavou silhuettu kirchheimského filosofa, sklánějícího smutně kosmatou svou hlavu k mým ňadrům.

Druhého dne nalezli mne polomrtvou na dně pramice uvázané pevně silným lanem ku staré moruši.

Ochrance můj zmizel beze stopy.

Po hrůzné noci upadla jsem v dlouhou, těžkou chorobu. Ve chmurných horečných vidinách zjevovala se mi stále jen postava nebohého přítele — v divém reji fantastických přízraků zřela jsem nejčastěji, jak vyděšen, zaražen, kloní se s můstku k jezerní hladině, šeptaje tajůplná slova, jakoby zaklínal divokou vodní spoustu . . .

Nemoc má minula sice, ale podkopala mé zdraví na dobro. Se sňatku mého sešlo; odstěhovali jsme se s otcem sem do Běláku; sen můj o vzdálené vaší vlasti zůstal a zůstane snad navždy nesplněn. Cítím, že smrtonosné símě choroby klíčí dosud v mém srdci, jehož bouřný tlukot loupí mi noční klid a plaší veškerý ruměn s mých lící. Možná, že ten šat, který právě došívám, bude mým —

„Svatebním,“ dodal jsem, chtě vyvésti dívku z bludiště zasmušilého snění, v němž uvázla ku konci svého dojemného vypravování . . .

Náhodou octla se při tom ruka má v měkké ručce její; mimovolně svezly se mé žhavé rty na bílou plochu její a zašeptaly v přítmí:

„Chtěl bych se pokusiti o vyléčení bouřného tlukotu vašeho srdéčka; bojím se však, že vzbouřilo by se mi vlastní.“

Dívka se teskně usmála a vytrhnuvši se mi, plaše odkvapila. Nevrátila se více.

Časně z rána odjížděl jsem k Celovci.

Na cestě k nádraží pohledl jsem ještě kradmo k nízkému domečku se zelenými okenicemi.

Dagmar.

Báseň

od

Svatopluka Čecha.

(Pokračování.)

Boží hrob, ta perla víry drahocenná,
zůstal pod loupežným drápem Saracena.

Však ne vinou naší bohulibé snahy
zmařeny; krev česká proudila tam valem;
hrdinsky tam klesl též můj otec drahý.
Tím se zbožný žár můj zvýšil pomsty palem:
boj mne vídal prvním, kde byl nejvýš zlícen,
a jak slepý spěl jsem v nebezpečí jícen.

Ve svaté až město jsem se vloudil směle
v šatech arabských, nad hrobem Spasitele

pomodliv se, unik' nástrah mosleminů —
mnoho vykonal jsem takých smělých činů.

Saracén kýs mladý — Selim nazýval se —
mátohou všem kříže bojovníkům stal se.
Orlem hnízdil na lbi nebetyčné skály
osamělé; hrad ten silou obřích ramen
zdál se vytesán tam v temný skály kamen;
mračně rozhlížel se pouště tesknou dálí.
Odtud s lidem svým se snášel orla lety.
na křesťanů slabé, rozptýlené čety;
však i dál si troufal za křižáckým šikem:
jak by z půdy tryskl, ze předu neb zadu
vyřítil se náhle, zrubav tlupu mžikem
bez trestu zas vichrem dostih' svého hradu.
Křesťanů hněv marně bouřil k němu vzhůru,
sražen klesal nazpět — Selim smál se s výše
bezmocné jich zlobě — v nezkrocené pýše
půlměsíc tam skvoucí trčel v oblak chmůru.

Mluvilo se vojskem, že ten jinoch zpupný
kouzelník je ranám smrtným nepřístupný,
že hruď jeho v seči jista bez brnění,
v motýly kol něho šípů dešť se mění,
že zná v čárný závoj mizet beze stopy.
Slyšte jen! Kdys v líté seči klesl s koněm,
meč mu lebku rozťal, v bok se vrylo kopí
a kov sterých kopyt, škorní deptal po něm —
Než aj! za dnů málo přepad' naši tlupu
ten, jejž za kořisť jsme pokládali supů,
hrdě letěl mračnem šípového deště,
jarý jako dřív, ba zdál se mladším ještě.

Jedni děli: Rány scelila moc kouzla!
Jiní zase: Zloba ďáblova to vklouzla
do mrtvoly, by v ní kříže sluhy mořil!
Já však nevěřil těm řečem, denně znovu
cestu hledaje, bych doupě dravčí zbořil,
pokořil a ztrestal zpupnost Selimovu.

Tlupa nepřátel kdys v léčku mému sboru
padla, porubána — náčelník jat pouze —,
Selimu ji poslal žoldán za podporu.
Lesť ten úspěch vnukl žhavé mojí touze.
Turbany jsme padlých obtočili hlavy,
brnění své skryli v jejich pestré havy
a tak s vůdcem jatým po svízelu mnohém
dostihli jsme šerem podoblačné skrýše
zbojce nezdolného; znamení prv rohem
zajatec dal vzhůru, roh též zazněl s výše.

Odpověděl strážcům mohamedán jatý
a již vcházeli jsme rozletlými vraty.
Pochodní zář plachá v ústrety nám svítá
z rukou hradní chasy. Oj, což náhle s ramen
cizí háv nám klesá, krvorudě zkvítá
kříž na prsou našich, z oka šlehá plamen!
A než překvapení damascenky chytli,
již se v jejich tlumu meče naše kmitly
jako blesky mrakem; Kristus! Kristus, hřmělo
ze rtů našich; z jejich Allah! pozaznělo.
Zápas nastal tuhý v nádvoří a hradu,
kam část našich vnikla; já pak v jejich čele
pádě přes mramorných stupňů valnou řadu,
oslněn jsem stanul v síni čaroskvělé.

Tlupy sloupů štíhlých nad ozdobné hlavy
oblouky tu pjaly podkov ladným tvarem,
jež pruh divných okras, pestře mihotavý,
vroubil stříbrem, zlatem, kamy v lesku jarém.
Také stěny vůkol prací vykládanou
zářily, jež v bájné splétala se kvítí,
jemná tak, že mněl jsi přízi hebkou zříti,
z nitek zlatých, pestrých přeuměle tkanou.
Věta rozmanitá z písem lžiproroka
províjela kvítí zlatistými slovy,
kupole pak shůry vzdušná, pestroboká
sesílala mnohý útvar krápníkový;
a s těch na řetízcích stříbrných se dole
houpaly jak věnec hvězdný, třepetavý
lampy divuskvostné ve plamenném kole,
po nádheře kolem strouce pablesk hravý,
vábně zápasíce různobarvým kmitem
s tajuplným zadních komnat polosvitem.

Uprostřed té síně stál sám vládce hradu.
Náhlý poplach ze hry vyrušil jej: stranou
zářných figurek směs bez ladu a skladu
válela se deskou, skvostně vykládanou.
Krásný zjev byl Selim: Postať hrdě vzpjatá
objevuje tvary ztepilé a směrné
v rouše lepořasém z hedbáví a zlata;
hvězdou noci jarní svítá oko černé
v tajuplném kouzlu zespod hebké řásy,
v líci bledé, hladké, dívčí věru krásy.
Hlavu kryje přilba, všecka zlato ryzé;
klénot její svítí tvarem půlměsíce,
jako turban drátu stříbrného příze
obrubu jí halí, splývá kolem líce

na dva terče zlaté, jak dvě slunce skvoucí,
chránící mu ňadra, bojovně se dmoucí.
Právě z pochvy drahé, po níž zlatě zkvetá
písmo koranu, kov zakřivený vzletá;
i ten hojným veršem zlaceným se zžíhá
a jak siný blesk se nade skrání míhá.

K němu družina se sbíhá divým shonem.
Vábná síň se plní třeskem, rykem, stonem.
Mramoru sníh s mutným červánkem se druží,
koberců květ rudne nachem rosy děsné.
Mezi sloupy, kde as jindy ve hře plesné
škeřily se zoubků perly ústek růží,
vraha zběsilého tvář se jeví vrahu
s lítou krve žízní v temnu šklebných tahů.
Kde snad vábným tancem smavé krasavici
oko plálo, kotník zlatou zvonil zdobou,
vzduch se kmitá mečů strašnou blýskavicí,
bolestí ret ječí a zub skřípe zlobou.

Mne však do souboje rozjiskřeným okem
přivábil hned Selim. Prudkým k němu skokem
chtivě zaletěl jsem, jako v náruč milce,
s mečem napřaženým, jemuž z ozdob jilce
jako plamen čepel vlnovitý žířil.
A hned zápas vichrem bouřlivým se zvířil:
Kovový můj plam tu vzhůru k nebi šlehal,
tu se rovně k ňadrům odpůrcovým vlnil,
tu, jak před útokem lstivý had, si lehal:
Selim pak vzduch leskem šavle křivé plnil,
kresle do něho jak děcko uhlem žhavým
jiskřící se křivky kmitem kolotavým;
mih té zbraně chvíli zdál se po mně vzlétat
jako osidlo, jež lapá koně stepi,
a již do své kličky třpytné šíj' mi vplétat.
Svižný Saracén jak přelud hroznolepý
před mým okem v lehkých obratech se míhal,,
že hled stěží zraku jeho sršné žáry
a blesk meče, štítu okrouhlého stíhal —
div jsem neuvěřil v jeho tajné čáry.

Tak jsme drahnou dobu v zápolení lítém
napřahali meče, rány odráželi,
na štít časem třeskně naráželi štítem,
jako berani dva, když se bijí čely.
A jak stranou stádce hledíc na tu srážku
ticho ždá, kam skloní vítězství svou vážku:
takto v boji ustav bezděky, lid branný
na úžasný souboj hleděl s obé strany.

Dlouho nerozhodně zuřil. V mocné zlobě
posléz uchvátil jsem jilec v ruce obě
a ťal rázem hromným — —“

V řeči jarém toku
rukou Jiří máv', leč — běda! — pěstí silnou
zasáh' pana Globa ruku, včelku pilnou,
která zlatou lžíci lákavého moku
právě nesla k ústům, jak med v otvor úle;
teď on, stižen ranou řečnického meče,
vypouleným okem hledí ustrnule,
jak med ubrusovou třásní k zemi teče . . .

Jiří koktaje za prominutí žádá,
v rozpacích se pýře; kolem na rty pánů
úsměv nad rozmarným výjevem se vkrádá;
však již stařec dále prudkou líčí ránu:

„Do přilby mu třeskla meče rána vzteklá,
že šperk její rozprch' se v dešť jisker zlatý
a jun zatřásl se s temene až v paty —
zbraň mu padla z ruky — přilbice se smekla
k šíji s odervanou stříbrotkanou clonou —
a hle! pod ní, jakby kráska zlatý hřeben
vytrhla, jenž poutal kučer spoustu vonnou,
pojednou vlas lesklý, zatmělý jak eben
proudy měkkými se bujně povyronil
k šíji, v ňadra bojem zpola obnažená — —
V úžasu jsem ucouf', čepel zmaten sklonil
a rtem udivení výkřik zazněl: Žena!

Ano, dívka jsem — dí ona —. Jsem Nighara,
Selimova sestra. Zkvétali jsme spolu
jak pod jedním listem dvojné poupě jara,
duše s duší spjatá v rozkoši a bolu.
Skráň na skráni plála, když nás k nebe stanu
zbožný otec vznášel zvěstí alkoranu,
hry též Selimovy byly mými hrami,
ba když cvičiti se začal v díle mužném,
pohrdnuvši dívek prací, zábavami
s ním jsem častokráte v závodění družném
s ořem harcovala, k terči bila střelou
a vzduch protínala damascenkou skvělou.
Pak nám zemřel otec. Selim v jeho stopy
věrně stoupal, meč svůj tase pro Allaha —
sklátilo jej ve hrob nevěřících kopí,
supům pohozena hlava jeho drahá.

Zůstavil mi hoře a s ním svaté hněvy;
Allah v ňadra chabá vdech' mi divnou sílu,
že se zasnoubila s mečem ruka děvy
a duch její zmužněl v pomsty krutém dílu.
Poznal jsi, jak vládnu ocelí a štítem —
Nuže, znovu v seč, ať zápas rozhodneme! —

Vzchopila meč kleslý v ruky sklonu hbitém.
Mne však pjalo dosud ustrnutí němé,
jako lid můj kolem. Až jsem po té zvolal:

Sesterskou ctím lásku, ctím ten zápal vroucí,
jenž tu před žasnoucím okem zaplápolal
v hrdinnosti dívčí zázrak divuskvoucí.
I mně vůdčí hvězdou víra — pravá víra,
z Betlému že svitla spása všehomíra;
i mne k pomstě nítí drahé hlavy ztráta,
jež mi pouště pískem žhavým pozaváta.
Ale s tebou válčit rytířství mi nedá,
meč, jenž Kristu slouží, před ženou se sklání
a jen v záštitu se nad čelo jí zvedá.
Volně odtud vyjdi, slovo mé tě chrání,
a nás muže nech, ať v drsné mečů hudbě
rozhodneme o své, toho hradu sudbě.

Ne tak! — volá dívka — já jsem hradu duší,
hlavou branců těch; mně rozhodnouti sluší.
Dost již krve teklo, dotuď síly rovny —
přejme, živ ať vyjde lidu zbytek skrovný.
Sami dobojujme zápas o tvrz tuto,
a když mečem nechceš, volme zbraně jiné —
důmyslem a vtipem budiž rozhodnuto.
Hle, tam duchů něžné zápasiště kyne,
kde i s ženou rytíř bez vady se měří;
jemu ruce naše osud hradu svěří.
K šachu! On ať určí sídla toho pána;
soku s družinou buď volná cesta přána.

Bezděky jsem svolil. Jako tknutím proutku
čarovného mžikem obraz kol se změnil:
Kde ryk zloby zněl, běs války zuby cenil
sedíme teď klidně, k loutce kladem loutku
na prkénko pestré. Do kola se kupí
svorně křižáků i Saracénů tlupy;
ruka dosud jilec křečovitě svírá,
ale oko jejich zvědavě jen zírá,
kterak řadíme teď k bitevnímu šiku
něžné figurky na místě bojovníků.

Do ticha jen tahy lehkým znějí ruchem.
V boji tom Nighara zjevila mi v mále,
že v ní chrabrosť s bystrým zasnoubena duchem.
Ač hry dobře znalý, v tísni vězím stále,
útočí jak lvice, každou léčku ničí.
Tak se dlouho bila vojska trpasličí,
sem tam klonily se rozhodnutí vážky,
až boj bez vítězství skončil, bez porážky.

S úsměvem Nighara řekla: Marně bádám,
jakou rozhodnutí nyní získat zbraní?

Pro dnes — odvětil jsem — všechny zbraně skládám.
Nezdolal jsem tebe. Zůstaň hradu paní.
Však již, děvo hrdá, nakloň mysl k míru,
nevyzývej kříže vojsko. Nerad znovu
setkal bych se s tebou v bitvy vzteklém víru!

Nesetkáš se! — děla. — Stínu Selimovu
dost již prolila jsem v oběť krve vaší,
ženství zapuzené zpět se v duši vkrádá,
války démona mi z chabých ňader plaší.
Navždy již má dlaň ten meč, tu přilbu skládá,
už Nighary nikdy neuhlídáš siré.
Odejdi co přítel, dobrý bohatýre,
a dar tento vlídně přijmi na rozchodu:
šach ten, památný to klenot mého rodu,
obemžený zkazek tajuplným vděkem,
zvěstmi o báječném kraji, předalekém,
o kněžnách, jichž bílé prsty na něm hrály,
o krvavých svárech, které nad ním vzplály,
o květnatých poutech milostného stesku,
jež se tajně pjaly přes tu skvostnou desku —
Tobě však, až milé nad tebou se sklene
nebe otčiny, nech časem připomene
děvu nešťastnou, jež v stínu dalných palem
žije vzpomínkami, modlitbou a žalem.

Tak se stalo. Se mnou k domácímu lánu
putovala divná kořisť od Jordánu.
Nad můj hrad ty šachy jsou mi dražší skorem —
cenu jejich vlastním ohledáte zorem.“

Skončiv takto Jiří, přikýv' k sobě páže;
to jak zefýr letí, kamo rytíř káže.
Příběh divuhodný hosté starci chválí,
nad hrdinstvím žasnou děvy saracenské
a kmet Černín z věkův omlžené dáli
na to váží zvěst, jak útlé ruce ženské

luky napínaly, mečem statně vládly,
Děvín vyvěživše proti Vyšehradu,
o Šárce báj Dánům sdílí, o Ctiradu.

Král však Jiříka tak žertem volným škádlí:

„Zdá se přec, že v půtce s bohatýrkou perné
bídně podlehl jsi — pravda, nezmohly tě
její zbraně, vtipy — ale kouzlo černé:
vlasů havraních tě spjaly hebké sítě
a štít prožehlo ti žárem temné oko,
do srdce svým bleskem vniklo přehluboko.
Vyznej! Nezapírej! Hle, vždyť ještě nyní,
kdy žár bujné hlavy uhas mrazem jíní,
mladickým ti ohněm vzletné slovo sálá,
líčíc půvab oné čarodějky, brachu!
Škoda, že tak věrně k Mohamedu stála —
byl bys dámu jistě odnes' místo šachů!“

„Žertem jsou tvá slova, králi,“ Jiřík praví.
„Krásná líc mi nikdy nepomátla hlavy.
Nejsem Ctiradem. Vždy ctil jsem ženské cnosti,
rád jich odlesk vídal v rysů vábných cloně,
k ženám rytířské vždy konal povinnosti,
ale nikdy rozum neztratil jsem pro ně.
Nepěstím ten způsob, nedůstojný muže,
slaďounkou tu milosť, zbrklou službu paní,
v modlářské jež cetky halí naše druže
a jim v okotržném blouznění se klaní;
protivny mně z duše zženilé ty zvuky,
vzlykavá tu píseň, jež k nám nyní vane
z cizích louten, plných divné slasti, muky,
místo starých zpěvů krásy nehledané — —“

Při tom na podálném křesle utkvěl zorem.
Se dvořanů mladších cizorouchým sborem
toulavý tam pěvec, z dalného as kraje,
s loutnou v klíně sedí, sladce pozíraje
na protější paní. K Jiříkově řeči
prudce vážný Černín šedou hlavou svědčí.

K onomu se vrací letem páže mladé,
drahocenné šachy v ruce jeho klade.
Jiří staví pyšně před žasnoucí Dány
šachovnici, jakou zřídka člověk vídá:
na cedrové desce čistě vykládány
role zlatá s rolí stříbrnou se střídá.

Jeho prsty zvolna měšce okraj šíří
řásný, zářivý jak máku květné chmýří,

na němž, sestaveny v divné písmo zdobné,
jako kapky rosné svítí perly drobné;
hloub teď ruka sklouzá, povynáší z důli
skvostnou figurku, ji staví na tabuli:
slon to křišťálový, v jehož zádech trčí
válečná věž lehká s tlupou bojovníků,
pod šípem tu jedněch tetiva se krčí,
jiní napřahují k hodu dlouhou píku;
také slonu v šíji honec kopí třímá,
slon sám jeví pod ním bojechtivou snahu,
hrozivě svůj chobot vypíná a zdýmá,
těžkou nohu zdvihá k podeptání vrahů —
všechno křišťál horský, průhledný a skvělý,
z něhož div ten kouzlil mistr přeumělý.
A dál Jiří zdvihá jiná dílka různá,
tvarů rozmanitých, krásou stejně luzná:
krále, ferse, slony, jezdce, čluny, pěšce;
rojí se tu z nitra kouzelného měšce
útvar za útvarem v rozmanité kráse,
jako vidin zářných tíseň rojívá se
z obraznosti pěvce, když mu kolem čela
duhy křídlem chvíle tvůrčí pozachvěla.

Figurky a deska z ruky v ruku bloudí,
obdivu hles mnohý ze rtů hostí loudí.
Petr biskup mní, že z Persie ty šachy,
neboť Saraceni za hřích kladou sobě
tvořit díla mrtvá živých ku podobě —
před modlářstvím směšné modlářů ty strachy!
Přisvědčuje Globe; lahůdek syt, pase
s rozkoší teď oči na figurek jase,
se všech stran je hladí prsty jeho tučné,
zkoumají též ťukem hrany lehkozvučné;
bohatým on velmi; četné jeho lodě
mnohdy za kupectvím plují po východě,
tamní šach prý časem přivážejí taky,
jímž si lodníci čas krátí na palubě:
kuželů to hrstka, osekaných hrubé,
rozlišených výškou jen a vrubů znaky,
zavázaných v uzel; rozestřeš tu látku —
a hle! šachovnice vetkána je v šátku. —
Jiný, křižák někdy, v poušti viděl dalné
šachy ještě prostší; dvé tam beduinů
načrtlo je kopím v písků žhavém klínu,
za figurky k tomu vzavše sledy žalné
mrtvých karavan: běl kostí tlících vůkol
člověčí dvě lebky měly králův úkol. —

Učený pan Albert z figurky zas jedné, —
loď to křišťálová, za plachty jí slouží
plátky slonoviny tenké, polprůhledné,
plavců řad z ní zlatá vesla v tůni hrouží —
mní, že z Indie ty šachy; tam prý lodí
ve figurek sboru; rozpak jen mu plodí
že tam králů čtvero. Než v tom svorni všicci,
že to dílo divné v nádherné své zdobě
předčí nad kouzelnou samu šachovnici,
s pokladem jež bájným v Merlinově hrobě
nyní leží, na níž figurky kdys hrály
samy sebou v poctu Artušovi králi.

O hře v šachy na to rozhovor se spřádá.
Her to perla skvoucí! — všichni kol ji chválí —.
Obrazem je stavů, z nichž se říše skládá,
moudrost panovničí hravě vnuká králi,
vojevůdci dává mnohou vtipnou radu,
pro každého chová sterou ducha vnadu.
Ba, jest obraz světa — jakož napsal kdosi —
Temná, světla pole lidské značí losy,
lidé světem chodí, každý v roli jiné,
král tu, rytíř, chuďas různým směrem těká,
však jsou loutky všichni, jež prst boží šine,
po hře pak je všechny hrob jak měšec čeká,
do něhož ty loutky bez rozdílu spějí,
žebrák nejvýš snad, král padne nejspodněji.

Ba — vzdech' pražský biskup — v šachovnici světa
s jedné strany Bůh a s druhé Satan hraje,
zlých tu voj se s dobrým u zápasu střetá,
mnohou duši křehkou nebi odnímaje;
ale víra blahá v písmě kotví svatém,
že král světla kdys trůn temna skácí matem.

Strange hovorům těm naslouchá jen zpola:
jeho zrak dlí stále na tabule konci,
kde teď pod kytice peřestými zvonci,
ze spod tuhého pér modrookých kola
prosvitla mu sličná hlava nakloněná,
peřejemi hebkých vlasů obroněná;
stěží poutá jejich vlnky rozbujnělé
zlatý skránec tenký, s perel hvězdou v čele.

Milý pane Strange, co ti oko zžíhá?
Co vzdech na rty vodí? Či tvé duše vidu
dálné seveřanky podoba se míhá
s okem modrojasným, jako moře v klidu,

v jehož hluboku se divná báje šeří,
s vlasem hebkým, měkkým jako kajky peří?
Zda pleť její luznou, jako sněhy horské,
když je lehkým nachem zdobí jitro norské,
porovnáváš s čistou září obličeje,
jenž tam zdola jarním paprskem tě hřeje?
A zda dumáš: Tam tu Libušinu dceru
nezastíní žádná Freja na severu?

Vládce z dum jej budí hlasem vlídně zvoucím:
„Nevábí tě vzácné šachovnice vnady
do turnaje na tom zápasišti skvoucím?
Odpůrce si vyber z mého panstva řady.
Aneb raděj' —" s žertem v přitlumeném hlasu
přikloniv se dodal — „vím, že ve tvém věku
nejsladší je kolba s kouzlem ženských vděků —
a zde holdují též krásné prsty bílé
této královně všech zábav ušlechtilé —
nuže, nejkrasší tam vol si do zápasu!
Avšak nechvátej! Dřív zkoumej pilně z dáli,
nechať poznáme, zda vkus tvůj hoden chvály."

S díkem poklonil se Strange a v tu chvíli
od stolu se vzchopil. Neníť třeba jemu,
aby perlu hledal ve krás těchto sněmu:
peruť touhy nese k luznému jej cíli.

Opět vánek tichý zavlál květů sadem,
každý kalíšek se chví po jeho vanu:
opět ševelí ruch jemný krásek řadem
a všech obličej se obrací v tu stranu,
kudy postava se štíhlá, svižná nese
Dána mladistvého v těsném rouše lepém
a srdéčko mnohé v utajeném plese,
v touze tajné, sladké prudším bije tepem.

Ale na žádnou z nich Strange nepohlíží,
lehce dále kráčí do konce až stolu,
poslední kde děva skromně hlavu níží
jako květný zvonec na hebounkém stvolu.

(Pokračování.)

ROZHLEDY
v literatuře, umění a vědě.

Česká literatura.

Vojt. M. Bělohrobského básně a deklamace. Jménem akad. spolku „Radbuza“ vydal Ant. Šnajdauf. Nákladem knihkupectví Reinwarta.

Současné naší společnosti jest jméno Vojt. M. Bělohrobského právě tak málo známo, jako nešťastná jeho, opravdu básnicky trnitá pouť životní, kterou ukončila smrt již roku 1869, vyrvavši ze středu našeho jednu z nejzajímavějších individualit básnických. Teprve nyní, když pohlížíme na básnickou jeho pozůstalost, sebranou pečlivou rukou jemnocitného pořadatele A. Šnajdaufa, objevuje se nám duch zvěčnělého básníka na výsluní skvělého svého nadání. S upřímnou lítostí dospíváme k úsudku, že ztratili jsme v Bělohrobském lyrika, nálady neobyčejně jemné, humoristu, z něhož tryskal svěží samorostlý vtip a satirika, vládnoucího vždy břítkým ostřím zžíravého verše.

Sbírka skládá se z šesti oddílů, z nichž první dva obsahují básně milostné (mezi nimi rozkošnou perličku erotiky „Počítání hubiček“ a hluboce dojemnou závěť básníkovu „Poslední prosby“). V odděleních ostatních nalezáme překlady, deklamace vážné a žertovné — z nichž mnohé staly se po celých Čechách populárními (tak na př. známá Obrana mužského pohlaví, Žena a basa atd.) — ku konci pak epigramy.

Pořadatel podotýká v důkladné předmluvě, že neužil všeho, co mu bylo zasláno z rukopisu Bělohrobského, nýbrž vybral jen to, co zdálo se jeho úsudku a vkusu nejlepším; při mnohých pracích, které snad by nesnesly přísného měřítka, rozhodovala ta okolnost, že jsou pěkným příspěvkem k seznání duševního života básníkova. *O. M.*

Nové časopisy. V době nynější, kdy konečně jazyk náš domohl se — alespoň částečně — svého práva na staroslavné universitě pražské, jest na čase založení zvláštního listu, který by tlumočil tužby a snahy českého studentstva na vysokých školách, zastával se jeho důležitostí, utužoval pásku studentské družnosti a solidárnosti, především pak o to usiloval, aby mladé tyto kruhy stále prochvíval duch ryzího, účinného vlastenectví. Z myšlenky té vznikly „Hlasy z vysokých škol,“ vycházející zde od nového roku nákladem a redakcí V. Hübnera. Již samo jméno redaktora, jenž získal si víceletým působením jako předseda akadem. čtenářského spolku nevšední přízeň českého studentstva, jakož i obsah prvních čísel slibuje, že časopis tento úkolu svému úplně vyhoví. Jest si přáti, aby došel mezi studentstvem naším hojné podpory. — V úpravě velmi sličné začíná vycházeti nákladem knihtiskárny Frant. Šimáčka a redakcí Josefa Sokola nový obrázkový časopis pro mládež, měsíčník „Jarý věk,“ jenž se v prvním čísle svém odporučuje vybraným obsahem, zábavným i poučným, a množstvím krásných vyobrazení. Předplatné obnáší čtvrtletně 1 zl.

Gjuro (Popović) Daničić a jeho literární význam.

Napsal *Jan Hudec.*

(Pokrač.)

Vizme, co hluboce nadaný autor zaznamenal na počátku: „Vedle jiných neblahých poměrů, písemnictví naše zůstává pozadu i proto, že literáti naši posud se nedohodli a posud nevědí, jakými slovy bychom psali. Ejhle, jen třicet let uplynulo, co nastaly pro to křik a vřava! Každý se domnívá, že jest práv a nechce nikterak popustiti; ve skutečnosti však trpí každý, a nejvíce náš ubohý národ. Což je nám to malou věcí, že nás těžké časy rozdělily ve dvě abecedy, ve slovanskou a v latinskou? — Kdo se poněkud jen stará o národní pokrok, — přidržujž se táboru toho neb onoho — čeká zajisté až zlý spor náš bude ukončen. Všichni bychom něčeho získali: jedni dobyli by si trochu té nestálé pozemské chvály, druzí by se vzpamatovali a poznali pravdu, a společným nejlepším prospěchem naším byl by pokrok národní. S takovýmito myšlenkami a s takovým věcí pojímáním vysýlám tu několik slov do srbského světa.“ Tak představiv se odpůrcům svým s otevřeným hledím, přistoupil ku vlastní práci své: zpracovat Vukem nahromaděnou látku národní mluvy spůsobem takovým, jakým byla zpracována u jiných slovanských kmenů. Jal se dokazovati, jak a proč to, neb ono bývá v srbském jazyku a vstoupil tam do šlépějí Vukových, kde Vukovi samému bylo bezděky stanouti. Daničić prozkoumav a prostudovav veškerý stav a poměr národní své mluvy, zahřímal přesvědčujícím a neodolatelným slovem s výše tehdejší jazykozpytné vědy. Vukovy závistníky potíral právě tím, v čemž, jak se domnívali, měla záležeti veškerá jejich síla. Daničićovi nemohli již vyčítati, že studoval filologii v Tršići a že neví ani, co jsou vysoké školy, ani co jest klassický jazyk. Daničić metl jim směle ve tvář, že všechen jejich slovanský jazykozpyt jest ubohá vynucenost a diletantská zábava dob dřívějších.

Dříve ještě, nežli Daničić přidal se na stranu národního jazyka, Vuk obávaje se, že příliš daleko zašel svými opravami, popustil v nich na dotírání Hadžićovo a začal psáti ve druhém svazku svých národních písní ъ a ы; ale krátce potom, smluviv se ústně s Kopitarem, písemně s Geršićem, Solarićem a Mušickým, začal hájiti opět svůj první pravopis. Hadžić vinil proto a pro přijímání do slovníku tureckých, cizích slov Vuka směšným spůsobem z nedůslednosti. Daničić velmi trefně mu odpověděl: „Co se týče oněch tureckých a jiných cizích slov, jež Vuk přijal do srbského slovníku, domnívám se, že rozumně jednal. Mohli-li bychom my sami bez toho rozuměti národním písním, kdybychom neznali významu oněch tureckých slov? Z toho nenásleduje ještě žádná nedůslednosť. Že by byl Vuk hájil zásadu, že sluší cizí slova psáti do knih, kde máme svá, o tom nevím ani já, ani kdo jiný. O tom jsem však přesvědčen, že Vuk vysvětlil každé takové slovo cizí významem srbským. Jak se mu může tedy vytýkati, že jedná proti sobě, když zřejmě praví, že jest potřebí mateřský jazyk očisťovati od cizího živlu? —

Řekl jsem hned z prvu, že v jizlivých útocích Hadžićových jest plno potupy a záští, tak že sotva lze poznati hlavní a pravý obsah.

Svetić obořuje se na Vuka, zneuctívá ho, poněvadž neví, čím jest Vuk srbské literatuře. Vuk nežije svému věku, nýbrž pro věk jiný, jenž teprve nastane, a proto nynější doba nemůže mu rozuměti, nemůže ho pochopiti, proto ho pronásleduje . . . Zle bylo by s námi, kdyby vády tyto měly potrvati, zle bylo by, kdyby každý pojímal zásluhy Vukovy tak, jako Svetić. Potom arci by nám nezbývalo, než jíti k Němcům, aby nám oči otevřeli, aby nám cizinci řekli, co všechno máme doma. Bohudíky však, jsou i takoví Srbové, kteří jinakého jsou mínění. Řeknu jen, že Vuk pravopisem samým mnoho vykonal vůči veškeré Evropě, a ostatní zásluhy jeho že jsou o tolik větší oné, oč větší jest duše, nežli tělo, oč přednější jest tělo, nežli oděv. Národní písemnictví! To jest za nynější doby veliká myšlénka, k níž všechna slovanská plemena do jednoho muže se přidávají.“

Po roce Daničić napsal ještě dva články: »В. Лазићу« a »В. Лазићу II. и још којешта« („V. Lazići“ a „V. Lazići II. a ještě něco“), jimiž zápas mezi Vukem a Svetićem — Hadžićem co do zásady přestal.

Třicet čtyři roky uplynuly od té doby, co vyšel »Рат за српски језик и правопис«, co na pole srbského písemnictví přibyl nový nesmrtelný pracovník. Mnohé jsou jeho zásluhy, dlouhá jest řada jeho děl. Výborný znatel prací Daničićových J. Bošković, napsal o něm důkladný článek v kalendáři „Orlu“ r. 1876, na kteréžto pojednání*) zvláště upozorňujeme. Po gramatickém pokusu, tištěném v Рјечнику (slovníku) r. 1818 Vuk nepracoval již o jiné mluvnici. Během času rozebrán byl slovník a nové, přibývající omladině srbské nebylo se dle čeho učiti. Proto tím snáze lze pochopiti radosť, s jakou byla přijata »Мала српска граматика«, (malá srbská gramatika) vydaná r. 1850 ve Vídni. Za nedlouho vyšel v Miklosichovu sborníku „Slavische Bibliothek“, I. Wien 1851, článek jeho o srbských přízvucích. V obou těchto spisech Daničić počínal si úsečně a stručně, jako všude ve svých dílech. Proto i jeho předmluvy jsou krátky.

„Prosím čtenáře,“ psal v předmluvě ke „slovníku literárních srbských památek starodávných“, aby nevyhledával v těchto řádcích pravidel, jichž jsem se přidržoval, píše dílko toto. Nalezne je ve spise samém a tam nechť si prozkoumá, jak jsem dle nich se zachoval.“ O přízvuku pokračoval v »Гласнику« (Hlasateli) VIII. a IX. Ve slovanské bibliotéce psal o jmenech ženských na *a;* v Hlasateli a „Radu jugoslav. akademije znanosti i umjetnosti“ o jménech mužských. Ve XX. svazku Radu podal „Příspěvek k dějinám přízvuku chorvatského čili srbského.“ Tu poprvé Daničić vyznal své přesvědčení, že chorvatský a srbský jazyk jest co do podstaty týž. „Na všechen spůsob,“ píše tam také, „mnoho získala by věda našeho jazyka, kdyby seznala se pravidla jeho přizvukování. To, co jsem nyní podal, jest jen začátek.“

Roku 1852 Daničić odebral se do Srbska doufaje, že tam nalezne s dostatek nové látky ku svým bádáním. Dříve však prokázal s Miklosichem velikou úsluhu Vukovi, podporou svojí při doplňování srbského

*) Viz »Српска Зора« r. 1878, Стојан Новаковић о Ђуру Даничићу Свезка I., II. a III.

slovníku ke druhému vydání. Překládali mu slova srbská do němčiny a do latiny. »Српски рјечник« vyšel po druhé ve Vídni roku 1852, rozmnožen byv celkem na 47,427 slov. Slovník ten byl na nějakou dobu zapovězen v knížectví srbském; domnívalť se tehdejší ministerstvo osvěty, že některá slova a rčení jsou v něm závadná a méně příslušná. V Srbsku mladý Daničić nenalezl okolností sobě příznivých a proto vrátil se již roku příštího do Vídně, povolán byv knížetem Michalem, aby vyučoval srbštině a domácímu písemnictví mladou jeho choť, kněžnu Julii, rozenou hraběnku Hunyadovu. Kníže Michal byl znám jakožto přítel a podporovatel osvěty ve svém národě a proto rád míval kolem sebe nadané Srby, jako Vuka, Daničiće a j.

Známosť s knížetem Michalem ku velikému byla prospěchu Daničići. Mladou kněžnu srbskou Daničić vyučoval po tři léta, chystaje a urovnávaje při tom zároveň látku ku vzácnému dílu, ku slovníku starodávných památek literárních. Vděčná kněžna Julie byla mu potom pomocí při vydávání mnohých jeho děl. Roku 1854 vydal ve Vídni ještě »Нови српски буквар владике Платона (nový srbský bukvář vladyky Platona) a přeložil z ruštiny Muravijevovy listy o službě boží. Na Rusi dočkaly se 10. vydání. Po dvou letech byl opět povolán do Bělehradu a jmenován bibliotekářem národní knihovny dne 16. května roku 1856.

Pobyt Daničićův ve hlavním městě srbském měl znamenitý vliv na obor jeho činnosti tím, že stal se knihovníkem „Družstva srbských krásných umění“, které r. 1864 přetvořilo se v „Srbskou učenou společnosť“. Tu naskytlo se mu mnoho práce, jíž povznesl na výši nebývalou nejen filologii srbskou a chorvatskou, nýbrž i slovanskou vůbec. Obor jazyka srbského byl rozšířen studiemi Daničićovými o dobrou půli nynějšího rozsahu.

Roku příštího byl zvolen za tajemníka družstva onoho a potom za redaktora orgánu jeho: »Гласника« Tu Daničić byl ve svém živlu. Nehledě ke kousavým a směšným polemikám, blahodárně jal se rozvíjeti činnost svou. Přátel Vukových i jeho stále přibývalo. Od r. 1857 bylo lze již předvídati, že poslední odpor proti novému pravopisu musí za nedlouho padnouti, zvláště když vzdělání omladiny té doby nutně vyžadovalo studium národního jazyka. Nezbytnost toho již dříve doznala vláda sama, když vydala 3. září 1846 nařízení, ovšem ve starém pravopisu, »Устроэния авногъ училиштногъ наставленія«, dle něhož měla se v druhém ročníku tehdejšího lycea bělehradského přednášeti »Филологія славенска съ обзиромъ на естетику.«

R. 1851 k návrhu ministerskému zřídila se stolice »Обстоятелне историе народа и књижества србскогъ«, s níž spojeny byly ještě: theorie slovesnosti, esthetika, dějiny slovesnosti srbské, slovanské a předních národův evropských a dějiny národu srbského. Tím však nebylo pomoženo mládeži, kteráž musila poslouchati celou směs rozličných nauk místo jediné historie národu srbského a literatury jeho. Nemohla důkladně věnovati hlavní pozornosti národní mluvě. Prvým profesorem stolice té byl zeť Vuka Stefanoviće A. Vukomanović, žák university kyjevské. Vukomanović zemřel r. 1859 a dějiny srbské přiděleny byly stolici všeobecného dějepisu. Nástupcem zesnulého na štěstí

stal se po měsíci, v listopadu téhož roku, Gjuro Daničić. Za něho teprve zásada čistého jazyka národního dobyla největšího vítězství.

Žáci Daničićovi s neobmezenou úctou vzpomínají si na svého učitele. Stojan Novaković, zasloužilý muž vědy a ministr kultu v království srbském, líčí dobu onu asi takto: Velmi vděčně vzpomínám si oněch dnů, když r. 1860 na podzim začal jsem poslouchati přednášky Daničićovy a pochopovati vědecké normy zásad Vukových, o nichž měli gymnasisté tehdejší zkušenosti a známosti ne příliš skvělé. (Profesoři při gymnasiu bělehradském byli napořád sami Svetićovci. Kterýkoliv žák byl by projevil náklonnost „psáti s jotou", byl od nich všelijak pronásledován.) Tak jak psal, Daničić také přednášel.*) Znaje svůj předmět co nejdokonaleji, vykládal jej bystře, jasně a nezůstavuje nikoho v pochybnostech nebo nedorozumění. Jak velebný byl účinek jeho profesorování! Náuka Daničićova srostla se životem, s myšlenkami i city jeho — a proto předmět onen, sám sebou suchopárný a nezajímavý, projat byv učitelovou vřelostí, vnikal všem nadšeným i nenadšeným do duše a vzbuzoval jich úctu. Daničić rozdělil přednášky své dobře a přehledně. Nejprve podával stručný přehled jazykův arijských i slovanských, v jakém poměru příbuznosti jsou, potom hlásko- a tvarosloví staré slovanštiny a jazyka srbského, neustále přihlížeje k ostatním jazykům slovanským. Nižádný soudný posluchač nemohl již neuznávati nespůsobilost církevního a hlubokou logičnost nového pravopisu jakož i jiné zásady literární Vukovy školy.

R. 1858 přikvačilo na knížectví srbské povstání. Kníže Karagjorgjević stával se pro svou protiruskou politiku a j. čím dále neoblíbenějším u národa, až na konec vyzvala ho skupština, by se trůnu vzdal. Kníže však spasil se na čas do tvrze bělehradské za ochrany turecké. Čin tento zbavil ho úplně trůnu a na bouřlivé skupštině Svatoondřejské téhož roku vráceno křeslo panovnické rodu Obrenovićů pod Milošem. Ale Miloš neseděl dlouho na trůně. — Po jeho smrti r. 1860 ujal se vesla vládního veliký mecenáš Daničićův kníže Michal. Jakou měrou kníže přihlížel ku pokroku a blahu národnímu, touž také dbal písemnictví a osvěty. Literární strana Vukova mohla se tudíž jen dobrého nadíti z převratu tohoto.

Již Miloš rozkázal Daničićovi, by s M. Jankovićem opravili po srbsku trestní zákonník vypracovaný zvláštní komissí. A r. 1860 vydáno bylo vládní nařízení, dle něhož starým pravopisem dopisovati se má jen vládní kanceláři, tímtéž pravopisem že tisknouti se mají »Српске новине,« pokud je vláda bude podporovati a konečně knihy pro hlavní školy. Ve všem jiném že není žádného obmezení nového pravopisu.**) Co se dotýče lycea, kteréž za prvých let vlády Michalovy přeměněno bylo ve vysoké školy o tří fakultách, jen posluchači filosofické fakulty byli vázáni na přednášky Daničićovy. Ostatní dvě fakulty, boho-

*) Vládní zákaz Vukova pravopisu ponenáhlu pozbýval svého ostří. Malomocný zákon nemohl odolati tajnému všeobecnému šíření nového učení. Stoupenci Svetićovi chytali se zákazu onoho jako tonoucí stébla, doznavše porážku svou teprve, když sami byli nuceni odříci se staromodních náhledů.

**) Rozličná nařízení o pravopisu vypsal M. Gj. Miličević v »Србија« r. 1868 č. 27.

slovecká a právnická, měly svobodnou vůli. Tím bylo docíleno pro Vukovu stranu ústupku dosti znamenitého, ač ne takového, v jaký z prvu byla doufala. Leč i toho dovedla výborně užiti. »Гласник друштва српске словесности«, jenž tehdy vyšel (svaz. XII.), přinesl přes polovici článků novým pravopisem psaných. Ostatní odpor: zvyk u národu a obyčeje ve školách hlavních, odklizován byl ponenáhlu a když v březnu r. 1868 ministr Crnobarac zrušil zákaz vládní, za čtrnácte dní na to po celé zemi tisklo se již a psalo novým pravopisem, oč přičinila se na mnoze mladá srbská inteligence — žáci Daničićovi.

Dříve zmínili jsme se, jak nadšeně byla přijata Daničićova »Мала српска граматика«, vydaná roku 1850. První vydání bylo záhy rozebráno. Z doby, v níž Daničić gramatiku svou přepracoval a rozšířenou vydal pod názvem »Облици српскога језика» (Tvarosloví) v Bělehradě r. 1863, připadá nám uvésti zvláště jakožto samostatné publikace jeho »Приповјетке из старог и новог завјета«, kteréž byly tištěny cyrilicí i latinkou a v cyrilici dočkaly se 13. vydání v Pančevě roku minulého. Spis tento vyniká předem a nejprve svým jasným, dobrým a uhlazeným slohem a jest nejvíce ku četbě lidu odporučení hoden. Dále sluší se zmíniti o díle »Српска синтакса«, vyšlém jakožto IV. díl Граматике српске v Bělehradě r. 1858. Miklosich napsal o ní: Ani jeden slovanský jazyk nemůže se vykázati prací tak znamenitou, co se dotýče skladby, jako srbský v knize této. Taktéž Schleicher dle zásluhy ji ocenil, poukázav k tomu, že bylo obyčejem do nejnovější doby skladbu slovanského jazyka po macešsku odbývati. Car Alexander II. poslal r. 1859 Daničićovi na důkaz uznání briliantový prsten.

Po mluvnickém díle Daničićově i před ním vystoupili mnozí spisovatelé na poli vědecké literatury se svými gramatikami, které na čas a částečně vyhovujíce, pomalu zase zanikaly. Byli to zejmena Zaharijević (rodem Řek, Zachariades), Cukić, Ninković a j. Profesor Vladimír Vujić prvý přidal se v díle svém k novému pravopisu, zpracovav je dle Daničiće. Tu teprve Daničić uznal za potřebno vydati své »Облике«. V publikaci této lze poznati, jak autor její prospíval svou vědou. Kniha četně se kupovala, vydání latinkou a cyrilicí střídala se v Záhřebě a Bělehradě, leč vládního schválení dostalo se jí až r. 1874 při sedmém vydání ve vládní tiskárně bělehradské.

Gjuro Daničić byl tajemníkem Друштва српске словесности*) od roku 1857—1860. S dr. Janem Šafaříkem doby té byli na poli

---

*) 1840 jali se raditi profesoři Kragujevackého lycea (zejména A. Nikolić a J. Popović) o spolku, jenž by vzdělával národní jazyk a osvětu. Porady ty dostaly se tím více do proudu, když příštího roku vláda a lyceum přeloženy byly do Bělehradu. Tu r. 1841 sestoupil se spolek »Друштво српске словесности«. Členové jeho pracovali v jednotlivých odborech vědy a umění a předčítali potom své práce ve schůzích spolkových. R. 1844 spolek musil býti po druhé ku životu křísen, načež teprve zahájil vydatnou činnost. Vydal kromě jiného názvosloví pro fysiku od dra. Jana Šafaříka a názvosloví fund. filosofie od Brankoviće. Družstvo bylo podporováno i vládou. R. 1847 začal vycházeti orgán jeho »Гласник«. Členy spolku byli téměř všichni učení Srbové, Chorvaté a jiní Slované. Když r. 1850 dle osnovy vypracované dr. Janem Šafaříkem, Magazinovićem a Matićem rozdělil se na patero vědeckých odborů, na filologický, historický, právnický, filosofický a přírodopisný, jal se vyvíjeti nejlepší

vědeckém z největších učenců a nejznamenitějšími přispívateli »Гласника.« V časopisu tomto jsou uloženy jeho studie o přízvuku.

Jako pravopis a mluvnice srbská, tak také i přizvukování srbských slov má své zvláštní dějiny. B. Kašić*) podal r. 1604 ve své mluvnici ilyrského jazyka ukázku přizvukování slov srbských a chorvatských. Rozeznával trojí přízvuk: 1. acc. acutus, (у гра́ду), 2. acc. gravis (вода̀), 3. acc. protractivus seu inflexus (мêд). Dále dlužno uvésti Slavonce Relkoviće, kterýž pro krátké slabiky částečně nemá značky; dlouhé označoval trojím spůsobem (у́зда, кòст, ду̑га), což ale není správno. Nejvíce přízvuku srbskému pravdou prospěl Vuk Stefanović ve své Писменици roku 1814. Také on má pro dlouhé slabiky trojí značku a pro krátké jednu. Také on vyznačil mnohá slova jen přízvukem dlouhým, kteráž musí se přizvukovati velmi dlouze a naopak. Značkou ⌒ přizvukoval poslední slabiku genetivu pluralis (звéзда̑) a krátké sylaby značkou ̏ (ра̏на). Pokrok však jeví se již v mluvnici jeho z roku 1818. Tu uvádí pro krátké slabiky značky ̀ a ̏.

Důležitý příspěvek v otázce této poskytl i Babukić r. 1836. Leč pravidla, jimiž se řeč srbská i posud řídí, podal souhrnem Gj. Daničić v malé srbské gramatice r. 1850. Uvedl čtyři přízvuky, dva krátké a dva dlouhé, souhlase s Vukem, že jedno slovo může míti i více přízvuků. Vzorky jeho jsou tyto ve slovech: мàгла, сла̏ва, глáва, пра̂вда, ја̏бу́ка̂ (genet. plur.). O jednotlivých přízvucích Daničić psal, jak jsme napřed podotkli, v Гласнику VIII. o přízvuku slov mužských na souhlásku vycházejících, v IX. jak se mění ve slovech středního a mužského rodu na *o* a ženského souhláskou ukončených.

V tom svazku napsal článek: »Разлика између језика Српскога и Хрватскога.« Mnohým se snad podivným uzdá, že Daničić dříve lišil jazyk srbský od chorvatského a potom od mínění svého ustal a říkal, že rozdílu není mezi Srby a Chorvaty, že je to národ jeden a tudíž i jazyk jeden. Ponechávaje si otázku tuto k jiné, další studii, uvedu jen některé hlavnější, ovšem ne příliš Chorvaty od Srbů co do mluvy písemné různící rozdíly jako: Srbové píší foneticky a Chorvaté ethymologicky, (ср*п*ски, sr*b*ski), staroslovanské ѣ Chorvaté po mnoze rozvedli v *ie (i)* a Srbové v *uje (je)*; Srbové užívají koncovky *ма* v dat., lok. a instrum. plur., kdežto Chorvaté ponechali si tvary starší, pravidelnější a u lidu zachované; Chorvaté píší v genet. plur. *h*, ač i nynější spisovatelé vynechávají je jako všude Srbové a na konec, u Srbů vniklo do jazyka kromě některých slov (jakož i u Chorvatů) maďarských, přemnoho jiných z řeči turecké, albánské a j. Rozdíly tyto mimo poslední vytkl i prof. Jagić. Chorvaté za to přijali za doby ilyrského hnutí také mnoho významů českých. Hranice jazykové mezi vlastními Chorvaty a Srby nelze téměř ani určiti a pokouší-li se o to některý učenec, vede se mu mnohem hůře, než kdyby někdo u nás chtěl je vymeziti mezi Čechy v království, v markrabství a ve vévodství.

(Dokonč.)

činnost. Spolek měl časté nesnáze s vládou pro nový pravopis, jehož příznivcem byl. Literární úspěch Гласника nelze ani přirovnati k výsledkům, jež měl orgán druhé společnosti srbské: Letopis srbský, vycházevší dle staromodního pravopisu.

*) Viz Javор IX. 48. Проф. Ђорђе Магарашевић.

KVĚTY.

LISTY
PRO ZÁBAVU A POUČENÍ S ČASOVÝMI ROZHLEDY.

Redaktoři

SVATOPLUK ČECH. DR. SERVÁC HELLER.

Vydavatel a nakladatel

VLADIMÍR ČECH.

ROČNÍK V.

SEŠIT BŘEZNOVÝ.

„**Květy**" vycházejí v sešitech po 8 tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt leta i s poštovní zásylkou **2 zl. 50 kr.**, jednotlivé sešity po **90 kr.** Adressa: »Květy« v Praze. Vinohrady, Havlíčkova ulice, čís. 235.

V PRAZE.

Tiskem dra. Edv. Gregra

1883.

PAPÍR Z TOVÁRNÍHO SKLADU ALOISE WIESNERA V PRAZE.

Do boje posledního.

Bulharská národní píseň, upomínající na pád Bulharska. Illustr. *Mik. Aleš.*

d té chvíle, milá moje máti, co zora zazořila
od té chvíle, milá moje máti, vojsko táhne,

kůň na koni, milá moje máti, junák na junáku.
Šavle jsou jim, milá moje máti, jako jasné slunce,
oheň probleskuje, milá moje máti, lesy zelenými;
vůdcem jest jim, milá moje máti, sám car Jivan Šišman.
Zahovoří, milá moje máti, sám car Jivan Šišman:
„Mocný bože, milá moje máti, bože stvořiteli,
dopomoz nám, milá moje máti, k síle a hrdinství!
Bít se budem, milá moje máti, na Sofijském poli,
krev lít budem, milá moje máti, za Kristovo jmeno,
proslavíme, milá moje máti, křesťanskou i víru!“

Dvanácte znělek

od

Jar. Vrchlického.

(Psáno J. V. Sládkovi.)

První sochař.

Rád bych jej viděl, vztýčen nad propastí
jak pod sebe se díval v chaos, hmotu,
jak v plné síle bez vrásek a potu
vzpřáh mocnou ruku moří nad oblastí.

Jak pojal celek nespokojen částí,
a světy z bezdna volal ku životu,
hvězd legiony jako ptačí notu
jak v soulad srovnal a se nedal másti.

Ó sochaři, ó věštci, myslitelé!
Jak daleko jsme všichni od pravzoru
té první síly, první vůle smělé!

Jsme v poutech času, vězni ve prostoru
a nejlepší, co v nás ctí věky celé,
je tříšť jen rozpraskaných meteorů!

My a svět.

I.

Co dobrá báseň? — List na krásy stromu,
jenž zelení se nesmrtelnou směje,
jí zřídka vichr času dolů schvěje,
vždy skví se v dějin idylle i hromu.

Kdo zoufalý na skalném žití lomu
zabloudí pod strom v tísni beznaděje,
chlad ovane ho, v srdci pták mu pěje,
mír schvátí jej, jak šel by z poutě domů.

Nuž trhejme si z duše tyto listy,
nechť mnohý sežloutne, však přece mnohý
v své kráse zbude neskalen a čistý.

Byť všecky svadly i vzdor naší snaze
a spadly dolů na poutníků nohy:
přec lehčej půjde se jim na tom sráze.

II.

Svět nebude již ku básníkům jiný,
toť pán, jenž mnoho chce a málo dává,
toť hydra, které znova roste hlava,
toť soudce, skutečné jenž žádá činy.

A pravdu má, když smete jako třtiny
tu havěť, která bez povahy, lhavá
své limonadě říká vroucí láva
a cetku fráse mísí do své špíny.

To nepostačí, srdce své mu nésti
a proto již chtít na něm okázale
klid, čest a jmění, pohodlí a štěstí.

Jak velké kolo ve svém běhu dále
on cestou svou jde nezastaven smrtí
a srdce jako křemen stejně zdrtí.

Mimo program.

I já jsem poznal boha. Cestující
k nám přišli kejklíři, tož muž a žena,
od prsu vzala děcko unavena
a někam stranou položila spící.

Pak stoupla k dveřím rovna mučenici,
muž proti ní — ó těžká žití cena! —
nůž za nožem lít z dlaně mu, jak pěna
v jich dešti stála ona s bledou lící.

A nože fičely kol ňader, hlavy,
kol boků, každý letěl jistě k cíli,
muž házel, žena stála bez únavy.

Moh každý smrtí být neb poraněním;
i trnul jsem, kdo ženě té dal síly
a mezi tím kdo bděl nad děcka sněním.

My a umění.

I.

Kdys pravil jsem, že cílem samo sobě
jest umění, dnes nemohu tím zpátky,
leč vedlejšími vytočím se vrátky
a za pravdu dám sobě jako tobě.

Když stačí sobě, avšak v téže době
když na skráň parnou vábí vánek sladký,
na reky muže a na lvice matky
v boj za svobodu mění ve porobě:

Tu dostává pak gloriolu svatou,
z Mus Olympu se v archanděla mění,
jenž okovy a kruhy drtí patou:

Když ku své kráse ještě lidskost snoubí
a slzy stírá, v skutek zvrátí snění:
Hvězd liliemi sám bůh skráň mu vroubí.

II.

A ještě o umění slovo malé:
Když poesie vrchovatou číši
jsi lidstvu nalil a ve ňader skrýši
zdroj citů tvrdé vykouzlil jsi skále:

Když člověk byl jsi v radosti a žale:
Kdo smí ti zazlít, když zasedneš v tíši
a nasloucháš, jak ze sna květy dýší
i hovoru hvězd na jich pouti stálé.

Jak mnich, jenž květy lotosů a fial
tkal zlatem do missalu initial,
když myšlenku svou smáčíš v nach a duhu;

Jak čínskou vasu purpurem a tuší
a směsí brouků, motýlů a kruhů
když zdobíš ji a vdechneš přec tam duši?

V noci.

Jak hvězd kaskady v noci bezdno mizí,
tvých, básníku, v dav hluchý písní roje
se hrnou beze stop; tvé sny a boje
jak listí jsou, jež urval vichr s břízy.

V svých dumách světu stáváš se již cizí
a lidem příliš vysoko jsou zdroje
a skaliska, z nichž poesie tvoje
se vylévá co křišťál jasná, ryzí.

Však nebudeš lkát proto. Přešly časy,
kdy Chatterton mřel a kdy jako stíny
se vlékli světem vyznávači krásy.

Dnes dělníkem jsi dobře jako jiný,
stup s podstavce, dnes pouze mozek zdravý
a dělná ruka otvírá chrám slávy.

Uspokojení.

Když Petrarca neb Camoens znělky psali
a Shakespeare i náš Kollar, v celé moře
se rozvlnil jich ples a jejich hoře
v sfer hudbu rostlo, čím v své písni lkali.

My velkých duchů epigoni malí,
jimž věčné světlo kmitá mdle a spoře,
když hora nechce jít, musíme k hoře,
však stojí za to, bychom v pouť se dali.

Když jiní zlatou vylámali rudu,
snad mnohé zrnko najdem, hvězdou malou,
jež svítilo by v žití trud a nudu.

Klín drahokamy když ne vrchovatý,
my aspoň tou se spokojíme chválou,
že na sandalech blýská nám prach zlatý.

Pekelné víno.

Jeť sláva jako ono víno z pekla,
jež Mefisto dal v Auerbacha sklepu
pít chásce zpité z pekelného čepu
a jehož kapka vzplála sotva stekla.

Jeť sláva včela, med dá a již sekla,
jeť jako zářná lilje v bahně klepů,
jeť jako perla ve špinavém střepu —
a přec by bez ní lidská duše lekla.

Nuž tedy pijme — přeteče-li kapka
a spálí nás, to neškodí, když slávou
zní blázna, ironie, zvučná čapka.

Ať pálí! svět jí nedá tolik přece!
Než v slunci státi dlouho s holou hlavou,
je dvakrát lepší lázeň v chladné řece.

Siesta.

Jsi žitím unaven anebo prací?
máš potu plnou skráň, šat plný prachu?
Či zoufáš snad, že nezaplane v nachu
lem obzoru, jenž kolem v tmy se ztrácí?

Což naděje tvé více jsou než ptáci?
Sta odletlo jich v bouře prvním vzmachu,
však jiných sto již v hloubi tvého strachu
se s novou písní v strom tvé duše vrací.

Tvá siesta buď k nové práci brána,
však nebuď delší než stín o poledni,
než po slavíku kohout začne z rána.

Buď kratší, než se vystřídají stráže,
buď stužka jen, jež květy v celek váže,
jak Petr třešni — ty ji rychle zvedni!

Moralistům.

Ať k nebi pozvedáte oči cudné,
ať bijete se v ňádra pokrytecky,
vždy krásný bude čistý profil řecký,
vždy růže vonné a žen oči svůdné.

Rád věřím, že jsou pro vás málo schůdné
ty srázy myšlenky a spády všecky,
však poesii dávat cumel dětský,
jest tuze směšné a pak strašné nudné.

Vy chcete moře zastaviti dlaní
a hvězdy schytat noční pod čepici,
bab starých slinou zhasit krásy plamen.

Leč ona dál svou hymnu vítězící
nad světem jásá v tichém usmívání,
jí zbude budoucnost — vám v ruce kámen.

Suum cuique.

Mám pěkný sonet. Duše lesních ptáků
v něm hlučně jásá, jest jak plná miska
zářivých perel, hledíš-li naň z blízka,
a z dálky jest jak bílá hvězda v mraku.

V něm duše milujících bez rozpaků
se líbají, druh druhu ruku stiská,
v něm Faun na flétnu bukolickou píská
a Echo vzdychá, tajnou něhu v zraku.

Mám císaři jej dát za pohár zlatý?
Či papeži snad za hřeb Krista svatý?
Či dívce za květ, jejž má na ňadrech?

Ty lehké trety jsou přec těžké jarmo!
Již vím, dám sonet básníkovi darmo,
ten rozumět mu bude nejlíp z všech.

Krása.

Báseň

Františka Kvapila.

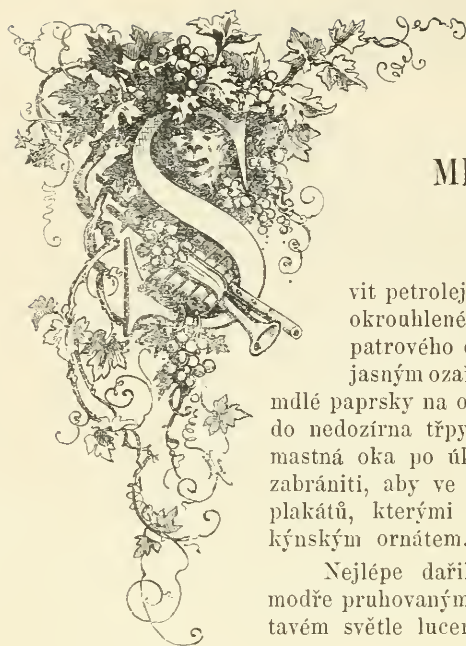

Do snů zvonila mi křídlem zlatoperým,
máj když usmíval se písní, kouzlem sterým,
s květu na květ spěla, jako zlatá včela
zkazky štěstí tajně v hruď mi přinášela.

Branou jív když šel jsem v temno starých hvozdů,
trilky střásala mi na skráň smíchem drozdů,
a když bouře vrhla hněv svůj v šedé kmeny,
její ples hřměl v praskot větví rozlícený.

Svitem měsíce zří v jezer tmavé zraky,
echem bájí v skalách budí k zpěvu ptáky,
a když slétla tam, kde paprsk rděl se hvězdný,
vesmír před ní chvěl se nezměrný a bezdný.

Ale vděkem věčným, který nezná zniku,
vtělila se v kouzlo drobných, smavých rtíků,
velká, neskonalá, nekonečná, všecka
vstříc mně usmála se jenom z očí děcka!

Mlles d'Agacerie.

Napsal
Jan Lier.

Svit petrolejové lucerny, upevněné na zaokrouhleném nároží neúhledného jednopatrového domu, spokojoval se ponejvíce jasným ozařováním vnitra lucerny, vysýlal mdlé paprsky na obě strany do dvou ulic, jimiž do nedozírna třpytily se kalužinky bláta jako mastná oka po úkropové polévce, a snažil se zabrániti, aby ve tmách nezanikala šachovnice plakátů, kterými byl roh oblepen jako harlekýnským ornátem.

Nejlépe dařilo se mu s velikým, bíle a modře pruhovaným návěštím, na němžto ve kmitavém světle lucerny „slunily“ se nejokázaleji

Mlles d'Agacerie

sestry Denisot a Julion,
světoznámé francouzsko-německo-české duetistky, speciality prvního řádu,

Herr Tupetz,

nedostižitelný komik, první na evropské pevnině,

Seňorita Or . . . .

Na objasnění zvučného jmena i výtečnosti seňority, zajisté jedné z nejvydařenějších dcer země Hesperidek, nevystačilo již osvětlovací úsilí lucerny.

Tím spůsobeno, že muži upírajícímu své zraky již drahnou dobu houževnatě na dům, stále do očí padaly růžově tištěné slečny d'Agacerie, poněkud i černý Herr Tupetz a nedosti zřetelně pomorančová seňorita, jakožto nejvíce zřetelné okrasy domu, jehož všechen ostatní zevnějšek až na několik hran římsoví tratil se ve tmavém šeru.

Samostatným světlým bodem byl v průjezdě domu transparent, zvoucí k hodům chromými literami, seřaděnými v pěkná slova „marony Arostity“; lampa, stojící patrně za průsvitným návěštím, propůjčovala něco jasného vzezření skupinám zvlhlých rohlíků a housek, šiku vzorně rovných vojáků, kteří v neshodě se svými kulovatými hlavami vynikali špičatými hranolovitými nosíky, několika pytlíkům se sušenými houbami, stádu koní, jež rozkračovaly se jako lavice, láhvi s kmínkou a láhvi s „hořkou“ a podobným jiným potřebám žaludku i přepychu lidského.

Muž prohlížející sobě dům pokročil před průjezd; z temné hlubiny síně vrátily se jeho zraky do popředí k hokynářskému krámku a spočinuly na mosazné puklici kamínek vysýlajících něžné obláčky vonné, prchavé páry k plamenným slovům transparentu.

„Za kolik?“

Pozorovatel puklice trhl sebou.

„Jak pravíte?“ divil se otázkou hokynářce, dbalé i němých přání kupců.

„Zač si přeje pán kaštanů?“

„Co že? Kaštanů? — Ach tak!“ vzpamatoval se muž. „Nu, dejte mi jich za deset krejcarů.“

„Čerstvé, sladké jako cukr,“ chválila si hokynářka. „Budete spokojen; prosím jen přijďte zas.“

„Možná dost. Tuším, že se známe, ač bych vás nepoznal. Nejspíše povědoma jest mi puklice vašich kamínek; pamatujete se, jak na ně byla hozena kaseta?“

„Ba ne. Nikdo po nich jak živ kasetami neházel,“ odpírala hokyně.

„Ale dovolte, — vždyť kaseta letěla mně na hlavu, a náhodou jen smekla se mi po klobouku na puklici vašich kamínek! Hleďte — zde ta hluboká, zvláště vroubkovaná rýha —“

„S tou převzala jsem kamínka již po sestře.“

„Tak!? Znal jsem tedy vaši sestru. Což umřela?“

„Ba ne. Syn se jí přiženil na ves do chalupy, ona šla za ním a teď mlíkaří. Stává zde každý den ráno. Mám jí něco od pána vyříditi?“

„Ne, — nic. Snad mi sama povíte, náleží-li dům posud starému panu Zemanovi?“

„Náš domácí pán jmenuje se Winternitz. Jiného jsem nepoznala,“ končila hokyně své výklady, opět k uhelníku se obracejíc.

„Jdětež! Upamatujte se. Toť byste musila zde hokynařiti teprve od včerejška. Dejte mi za dvacet krejcarů jablek.“

„K službám. Ale jak pravím, vzácný pane, na čtvrtý rok zde sedím a jméno Zemanových jsem posud neslyšela. He, Pepinko, na slovíčko!“

Mrštná služka, kvapící průjezdem a cvakající víkem cínové konvice o závod s trepkami, zastavila se u krámku.

„Vy jste v domě o nějaký rok déle než já, Pepičko,“ vykládala jí hokynářka, „a tento milostpán ptá se po Zemanových —“

„Ten pááán? Po Zemanových?“ divila se služka, jejíž hnědé čiperné oči upřímně do cizincovy tváře svítily. „Kteří to měli býýýt?“

Ochotná Pepička nevěděla rovněž ničeho a docílila zvučením svého nekroceného hlasu pouze tolik, že před domem zastavil se strážník, jemuž buď prospěch veřejný i soukromý neb mrštné služky nebyly lhostejny, a že před cizího pána připletl se učenník s rukama za náprsníkem zástěry a zevlující bez rozpaků s jednoho na druhého.

„Řekněte mi, kde bydlí domovník,“ přál si věděti cizinec, patrně z marného přemílání vzájemných otázek již nevrlý.

„Ale snad by se jemnostpán nenamáhal přes dvůr, tmavý, blátivý. Vašíčku, doskoč pánovi pro —“

„Pane domovníku! Pane domovníku!“ rozkřikl se učeň, houkaje přes dvůr.

„Chlapče nezvedená!“ ozval se v černém pozadí drnčivý hlas. „Já ti —“

„Ale mlčte a pojďte si raději pro desetník!“ zakřikl učeň domovníka.

Káravý hlas ztichl a v dosahu svitu lampy objevila se hlava starého, ne příliš česaného a holeného člověka, jenž před cizím pánem čepici uctivě snímal.

„Inu, já tak něco vím o bývalém domácím pánu,“ připouštěl domovník. „Totiž o dávno bývalém, poněvadž od těch dob byl už dům prodán několikráte. U nás na Vinohradech jdou domy z ruky do ruky jako studentské zimníky. Před panem Winternitzem měl dům pan — pan — na jmeno nepřipadnu, nějaký solicitator a ten jej převzal od jistého stavitele, který, jak sám pamatuji, jezdil nejprve s kolečkem, pak dodával cihly a konečně stavěl domy, ale prostavěl všecko až na kolečko, s nímž nepochybně opět jezdí. A ten ujal dům od — ne, také ne od pana Zemana, — ještě od některého jiného, který vlastně po Zemanovi vlastnictví domu nabyl. Jak, není mi jasno, ale bylo to jako při bankrotu, poněvadž se tak stalo v tom roce, kdy dosti mohovitých pánů se ocitilo na mizině — aha vzpomínám si — v témž roce jak byla výstava ve Vídni, protože právě tenkráte byla tam neť mé tchýně Turkyní v kavárně —“

„A nic více vám není známo?“ přerušil pán obšírné povídání domovníkovo.

„Dokonce nic. Kam se pak schudlá rodina poděla, — suď bůh.“

Hokynářka slíbila, že pozeptá se ráno sestry, domovník zase, že přezví něco mezi kolegy a dohazovači a posluhy, aby si jen pán opět přišel pro sbírku zpráv, o jichž početnosti nebylo možno pochybovati; vždyť týkaly se nehod vezdejšího života — —

„Já zemánek malý,
boty roztrhany —“

spustil učeň, opouštěje rozcházející se společnost.

„Budeš zticha, ničemo!“ hodil za ním domovník, nejspíše aby nevyšel z karatelského zvyku; nedbalť o účinek svého napomenutí a jal si vespolek s hokynářkou lámati hlavu o příčinách zvědavosti neznámého a prohlašovati jej za muže velice dokonalého. V té příčině spoléhal svorně s hokynářkou na jasné, či správněji řečeno třpytivé důkazy, jež cizinec v jejích rukou zůstavil.

Méně spokojen odcházel neznámý z průjezdu. Obešel si volným krokem dům, popatřil jako nerozhodnut do ulice a obrátil se konečně ještě jednou na rohu, aby závěrečným pohledem na černavé průčelí s domem se rozloučil.

Zamračil se. Nikoli snad z té příčiny, že protiběžné a křižující se proudy kvapných chodců zatlačily jej až na samou hranu chodníku. Zamračiv se, podíval se zlostně na skvělé slečny d'Agacerie, jež se mu stále na oči připlétaly.

Pojednou zastínil mu jména světoznámých duetistek vysoký, lesklý, hedbávný, jen trochu opelichaný cylindrový klobouk.

„Hochu! Zlatý Routo! Tys to, — ty — příteli — ty!?“ ozvalo se současně ze širokých úst, nalezajících se dosti hluboko pod střechou stínícího klobouku, poněvadž dlouhý nos vzdálenost mezi ústy a nízkým čelem hovořícího zvětšoval.

Oslovený zočil před sebou osobnost poněkud šviháckou a poněkud ošumělou, smějící se naň celou šířkou oholeného obličeje a vytahující ne nejmenší ruce z náprsních kapes krátkého zimníku.

„Promiňte laskavě, pane, jestliže se nepamatuji,“ žádal, poodstoupiv před útokem vytažených rukou srdečného muže.

„Krátkozraký, zapomínavý, nevděčný člověče!“ durdil se patheticky oholený, o němž nebylo možno rozsouditi, je-li výstřední kaplan z venkova, či herec. „Přistihl jsem tě právě při čtení mého jména a při svraštění obočí, jakobys říci chtěl: ‚Kýho šlaka, — můj přítel, věrná duše, sním, či bdím?‘ Ano, zde na rohu a na všech nárožích jest moje visitka, jasná, veliká a — chacun à son gout — i čestná. Čti, — poznej mne!“

Za řeči pokročil k modře bílému plakátu a zaměřiv rukou mezi slečny d'Agacerie a seňoritu Or . . . klofal kotníkem po slovech „Herr Tupetz“ s písmeny na písmenu.

„Nediv se,“ omlouval se Routa, „že po totika letech nevyznám se ani v Praze ani mezi svými známými —“

„Nedivím se, — nezlobím se — v té chvíli jsi má jediná radost,“ těšil Herr Tupetz, vtisknuv po každém ujištění mlaskavý polibek na levou tvář, na pravou tvář i do vousů Routových. Mačkal jej k sobě a uvolniv konečně své náručí, zmocnil se rukou nalezeného přítele. Všechno na komikovi, ústa, řeč, kabát, ruce bylo jaksi lepkavé. „Ale nepřekážejme zde jiným v chůzi a sobě v zábavě, — už se po nás lidé ohlížejí.“

Měl pravdu. Před chvílí vyskytli se pod lucernou dva učňové, kteří lelkováním svědky přátelského setkání se činili. Porozuměvše nyní slovům páně Tupcovým vykročili jednou nohou s chodníku notujíce

„Ty a já,
my jsme dva —“

Nedostižitelný komik vsouvl svou ruku pevně pod paží Routovo.

„Nejprve — abychom věděli, co si pověděti můžeme, — kam jdeš?“ tázal se.

„Nikam.“

„Výtečně. Budu tě vyprovázeti. Jsem všecek tvůj, tělem i duší. Ach pardon, — zapomínám, že mé nohy musí k osmé zaměřiti do divadla, — aby do toho tisíc roha — prosím tě, kolik máme hodin? Nechci se pod zimník dobývati —“

„Šest.“

„Pak mi zbývají pro tebe kratinké plné dvě hodiny. Doufám, zlatoušku, že je důkladně využijeme. Mám právě zralou chuť na večeři a nabízím ti svou společnost někam za stůl k plným talířům, sklenicím a přátelskému rozhovoru.“

„Děkuji Mně se právě nikterak ještě nechce počíti se skoncováním dneška. Přijel jsem před dvěma hodinami a seznamuji se s Prahou po dvanácti letech opět na novo. Porozumíš tedy —“

„Zúplna, můj drahý, ale o skoncování tvého dne ještě se mi ani nezdálo. Dorazíme dnešek u nás v divadle, slovo na to! Škoda, že nemám u sebe volnou vstupenku, — ostatně bys ji snad ani nepřijal?! A u nás také si povečeříme, — ovšem mohlo by to býti podruhé, — avšak jak ti libo, pro tebe zdržím se všeho.“

„Nezhrdneš-li prozatím něčím pro chuť, jablkem nebo kaštanem, — mám jich, až mi kapsy mohou potrhati.“

„Díky, díky. Já dávám přednost pečinkám s přiměřenými příkrmy. Kaštany bych mohl sám posloužiti,“ první komik na evropské pevnině vyňal z náprsních kapes hrsť popukaných maronů, — „nabral jsem si jich pro zahřátí, — člověk bydlí dobře po garçonsku jako v psinci. A nač tys jich nakoupil? Napřed Mikulášem?“

„Zakupoval jsem si placením jich přízeň jisté hokyně —“

„Ah šlaka! Za jakým řízením přijel jsi do Prahy?“

„Abych se zde usadil,“ vysvětloval Routa.

„Drahoušku, duch svatý tě osvítil!“ zajásal Herr Tupetz. „Nechtěje nikterak podezírati tvůj věhlas, tvrdím, že pojal jsi nyní nejrozumnější myšlénku, jaká se mládenci namanouti může. A propos, — jsi přece svoboden?“

„Bohužel.“

„Co? Bohužel? Člověče, ty přicházíš z venkova! Neříkej mi nic. Vím už všechno. Jsi z venkova. Měl jsi čas, nejvyšší čas, abys útěkem do velkého města spasil se před zhloupnutím a před ženitbou. Ale, co ti radím? Vždyť se nyní rozpomínám: Tys býval nesmírný pudivítr. A budeš opětně. Prosím tě, svěř se do začátku mému vedení. Nebudeš toho litovati!“

„Pokud mi zaméstnání dovolí —“

„Zaměstnání — dovolí —. Tomu nerozumím. Řekl jsi: Usadím se tu. A tvůj výrok si doplňuji vábnou představou, že kupuješ buď nedobytnou pokladnu, v níž bys uložil zástavních listů hypoteční banky za několikrát deset tisíc, aneb že kupuješ dům. Aha, ten popelavý nárožní na Vinohradech, před nímž jsem tě znova nalezl, ztracený milý příteli, — nyní už vím také, proč vkupoval jsi se do lásky hokyně —“

„Nic takového,“ přerušil Routa nedostižného komika. „Mám ovšem několik svých grošů, avšak z těch si mohu poříditi nejvýše něco na přilepšenou. Opatřil jsem si přiměřené zaměstnání v Praze v jistém ústavě, při němž jsem poněkud i podílníkem. Pozejtří 1. prosince nastoupím službu.“

„Hm —! Službu. Toť se ví, že skvělou. Snad jsi někde dostudoval? — Byli jsme přece spolu relegováni ze studií, víš, pro vlastenecké ztřeštěnosti v hloupém roce 1870, — byli jsme přece blázínkové, blázni, hlupáci! He? A máme nyní ze všeho jinaký rozum, pravda, Vašíčku?“

„Stanislav Routa neprospěl v téže moudrosti jako ty,“ odpověděno zostra vystřízlivělému komikovi.

„Ach, pardon! Jazyk tě jmenoval Vašíčkem, jen ten hloupý neohebný jazyk, který dnes při psaní navykl si na jmeno Kouďovo. Pamatuješ se naň? Dobrá duše. Komanduje nyní v Bosně pionéry 105. řadového pluku. Psal jsem mu právě, chuděrovi! Ale zlobím se naň, že se mi připletl do řeči, ač mohu se omluviti, Kouďo — Routo — zní tak podobně. Náš Stanislav jsi ovšem, můj Standa! Nechť se již lišíme rozumem, — buďsi! Což na tom? Každý máme svůj a pro trošku mého cynismu se neurážíš?! Já dovedu respektovati každé přesvědčení, nejspíše tvé, a ty rovněž mé?"

Routa pohledl se zvláštním úsměvem na nedostižného komika a neodpověděl.

„Prosím tě, nehněvej se vůbec na mne," žádal srdečně Herr Tupetz, chytiv dobrácky oběma rukama přítele za sklopky kabátu a pohlížeje mu tak důvěrně do očí, že všecek horizont Routův byl vyplněn jediným dlouhým nosem. „Hleď, jsme pospolu již půl —, prosím tě, kolik jest hodin, — mám své hodinky v divadle, v šatně —"

„Čtvrt na sedm."

„Díky. Tedy již patnáct minut žvaním a posud jsem se tě nepozeptal, co se dálo s tebou skrze dvanáct let! Mluv, hochu, mluv a věř, že jsem se navzpomínal, napřeptával, — dnes, právě před chvílí jsem zase psal Kouďovi do Bosny, zda-li tě tam nikde neviděl. Hehehe! Smělosť, — co? Člověk se chytá stébla — ale mluv již! Tys tehdy šel domů?"

„Ano. A otec mi ukázal dvéře. S jeho sousedského stanoviska byla příčina zmaru mých studií vzpourou, ba více, pokusem samovražedným! Šel jsem a — nyní se podivíš — k divadlu, ke společnosti potloukající se po Slovači a někdy na Moravě. Tím přebil jsem u otce svůj první hřích značně, uvaluje na poctivý měšťanský dům hanbu svrchovanou. Otec volal mne zpátky a já vzdoroval. Teprve po dvou letech, r. 1872 povolil jsem nalehání své nebožky matky. Otec nechal si mne nějaký čas doma, abych na dobro zkrotl —"

„V Náchodě?"

„Ne."

„Pardon, — vždyť ty jsi z Horažďovic!"

„Ba ne. Z Hrubé Plané."

„Vím, vím, — od Loun.

„Z jižní Moravy, brachu. Od Uherského Hradiště."

„Hm!" podivil se Herr Tupetz a udeřil se za jalové své vědění v čelo.

„— a poslal mne pak do Pešti ke strýcovi," pokračoval Routa. „V strýcově písárně měl jsem se proměniti v obchodníka. Pokud se tak stalo, nevím; ale když mi otec loni zemřel a já po něm obchod v Plané ujal, bylo mi záhy zjevno, že k samostatnému kupčení nejsem. Zpeněžil jsem své dědictví, popustil jsem svůj rodný dům v Hrubé Plané matce a rozžehnav se s ní, zaměřil jsem do Prahy, kamž mne vše vábilo — —"

„On revient toujours à ses premiers amours," hodil pan Tupetz příteli do řeči.

„Ano."

„Jsem ti za to vděčen. Ale dále!“

„Domluvil jsem. V odvetu vyprosím si vylíčení proměny mizerného studenta Tupce v prvního komika na evropské pevnině.“

„Bravo!“ smál se Herr Tupetz. „Nalezl jsi vhodný způsob k odbytu své zlosti, k níž jsem ti prve bezděčně příčinu zavdal. Ulevil jsi sobě a já ti valně neodporuji. Podobá se mi někdy samotnému, že mé relegování bylo vlastně s výhodou pro mne i pro lidstvo. Pamatuješ se, kterak se mi při akademických divadelních hrách v komparserii i při jiných, jako když jsme hrávali u Zemanových na domácím divadle, pravidelně podařilo vyvésti nějaký nesmysl. Hořel jsem touhou smazati skvrnu se své umělecké kvalifikace, a vyloučen ze studií přihlásil jsem se jako sirotek ku sboru těch, jichž se ráda i nerada dramatická Musa ujímá. Sloužil jsem — —“

„Herr Tupetz!“

Nedostižitelný komik škubl sebou a otočil se na podpatku.

„Na okamžik!“ vyžádal si od Routy a pustil se rychlými skoky na příč přes ulici.

Routa hledě za ním, zočil na rohu Žitné ulice a Karlova náměstí vozatajského strážmistra kroutícího si kníry a šlehajícího při čekání na nedostižného komika bičíkem po holeních svých bot.

Herr Tupetz rozmlouval s ním chvilku živě a obrátil se pak, nepouštěje ze svých dlaní ruku vozatajovu.

„Routo!“ volal na protější chodník. „Odpusť mne na hodinu! A přijď, jak smluveno. Uvedu tě, povečeříme spolu!“

„Snad jindy! Dnes nevím,“ odpovídal Routa.

První komik na evropské pevnině odtrhl se od strážmistra a běžel zpět přes ulici.

„Přítelíčku, — krátce a zřetelně: Žádné okolky! Nekaž mi potěšení a přijdeš, — na tom dost!“

Strážmistrovy ostruhy cvrnkaly při obratu na Karlovo náměstí vzhůru.

Tupetz rychle, s němou prosbou v očích pomačkal ruce přítelovy a spěchal za strážmistrem.

„Jistě!“ obrátil se ještě jednou v půl ulice k Routovi. „Máš-li zálusk, potěšiti se setkáním se známými z venkova, nalezneš je také nejspíše, téměř nepochybně u nás v Golkondě!“

„Na shledanou!“ znělo ještě po chvíli za Routou, a na chodníku směrem k jesuitskému kostelu bylo viděti nad cilindrovým kloboukem ruku třepající se v úsilovném mávání na pozdrav.

Routa vydal se kříž na kříž na pouť ulicemi. Podléhaje patrně střídavým dojmům, kráčel tu a tam zvolna, pozastavoval se a prohlížel místa i budovy, díval se dámám rozčileně pod klobouky, pak zase chvátal za novou vzpomínkou jinam, až klikatá procházka zavedla jej k řetězové lávce. Přes Rejdiště a lávku nezdržoval se již ničím. Přešel rychlým, jistým krokem na druhý břeh a jesuitskou zahradou, vystoupil úvozem na stezku za plovárnou a stoupal po ní k sadům na Letné. V půl cestě asi zarazil se a rozhlížel. Učinil několik kroků vzhůru, pak zase zpět, rozhrnul křoví nad srázem k Vltavě a zjistiv místo, vyhledal pod strání Letné lavičku. Rozžehl si první voskovou sirku

a posvítil si na sedadlo, druhou po lenochu, třetí kolem nohou lavice a za ní. Svit sirek, kmitajících se opadaným rozsochatým křovím jako bludičky, ozařoval jasně souměrný obličej zralého muže, vroubený hustým rusým vousem, zasnědlý v lících a bílý na vysokém čele, po němž uprostřed táhly se kolmo dvě nehluboké, leč ostře vryté vrásky. Ze zajímavé tváře hleděly rozumné, sivémodré oči, nyní rozruchem a netrpělivostí hrající.

Chtěje rozžehnouti čtvrté světélko pozdržel ruku. Zdálo se mu, že někdo přichází.

Naslouchaje usedl tiše, sňal klobouk s vlhkých skrání a položil čelo do ruky, opřené o lenoch sedadla.

V dálce šuměl ruch města a nad ním pnula se corona žlutavě červené záplavy vyzářeného světla, zachyceného vzdušným závojem mlhy, pod nímž bylo tisíce pohádek tisíců srdcí. Dole duněla a hučela řeka a jako její proud ubíhal neodolatelně, ustavičně čas, život, a unášel mysl od vzniku dávných vzpomínek květnatým luhem jara i vzrostlým sadem leta dále, vždy dál a dále k moři zaniknutí a zapo — —. Ne. Křovím harašilo a šustilo tiše, tichounce jako zvukem prchavých krůčků, tančením lehounkých nožek, s nimiž obcházel míhavý, jasný přízrak, ozývající a rozplývající se všude, kam zrak byl váben za sluchem, postihujícím tu zvučení tajeného smíchu z bujných prsou, onde milostný ston ze sladkých rtíků, tam zase ševel blaživých slov. A tmou zajiskřily chvílemi hvězdy v letu či dvě zářivé hnědé oči a zhasly mžikem v předu, aby letmo zasvitly stranou, a opět nížily se a blížily jako se smavým bílým hebounkým obličejem, jenž skláněl se růžovým líčkem k políbení —

Chvěje se rozčilením, povstal muž. Přejel si rukou čelo i oči a přešel několikráte po cestě vzhůru i dolů. Stanuv, zadíval se na město, jako by se chystal do něho s určitým, předmětným úmyslem. Myšlénky sehnané k rozhodování rozběhly se však zase v hon za vidinou, kteráž poznovu, zprvu jako vzdáleně, nesměle a pak zvučněji, zřetelněji zjevovati se počala.

Routa zavrtěl hlavou a rozhlednuv se ještě jedenkráte očarovanou cestou pod úbočím Letné i po vroubení šelestícího křoví, odcházel volným krokem, prsa plná bušení, hlavu plnou dum.

Osamělému chodci, jdoucímu nevšímavě úzkou černou ulicí za Týnským kostelem, přetrhnul tmavou cestu jasný široký pruh, vycházející jako z výhně. Pozvednuv oči, spatřil se před vysokým domem, nad jehož zasklenými vraty svítila sta plynových plaménků, tvořících veliký nápis

„Golkonda,
grand restaurant et café chantant."

Routa přečetl si s nevnímavou zvědavostí dotěrný nápis, a byl by snad šel dále, kdyby se jeho zrak nebyl svezl na modřebílé plakáty, jimiž zeď po obou stranách vrat byla polepena.

Hledajícím již očím objevil se na nich nedostižitelný komik Herr Tupetz. Routa váhal.

Z vnitra budovy zazněl klavír a poněvadž magie hudby působí na rozvahu nejen hadů, ale i rozumných lidí, nepodivil se pan Routa pranic, když ocítil se před zasklenými vraty s rukou na klice.

V úpravném vestibulu uvítán přívětivým úsměvem plného, poněkud pudrově bílého obličeje, ozdobeného párem čiperných rozehřívavých očí. Vyhlížely jako na anglickém obrázku z rámce, z vroubení okénka kiosku, skvoucího se barvami rozličných skel a opatřeného průsvitným nápisem „Kasa“ v barvách i tvarech, odnímajících svou lahodou všechnu odpudivost tomuto prosaickému slovu; Routa vyhověl pozvání v něm obsaženému. Jen zavadila při podávání lístku o jeho prsty buclatá ruka povzbuzující kasírky a již podávala si ho jiná, garderobierova a hned třetí, biletérova, pomáhající hostu do sálu.

Routa nalézal se v prostranné vysoké síni nádherného slohu persko-indického, bujností přebohatých kypících tvarů a sálavých sytých barev omamujícího. Dovednost stavitele a dekoratéra zanášela hosta přímo do báječné Indie, do skvostného stánku, jakými rozkošné saracénské umění v perském přetvoření slunné země říší Nadira šaha, Mogulů a šahinšahů od Ašréfu až po Deli jako něžnými klenoty posázelo.

Nachová těžká záclona, posetá stříbrnými květy a splývající se zlaté tyče, zavěšené v příč širokého lomeného perského oblouku, chvěla se a vlnila, jakoby již již chtěla se rozlétnouti a odhaliti útulné loubí, z něhož proudí rozpalující kouzlo vnad sester hurisek, Šeherezády a Dinarzády, rozlévají se žhoucí paprsky jejich hvězdných očí a řine se divotvorná, k edenu unášející zvěst nadpozemských slastí z perlových zoubků a s rubínových rtíků Šeherezádiných — —

„Plzenské, či smíchovské, láhev vína, — prosím, zde jest lístek, ráčíte něco poroučet?“ přednášel sklepník.

Routa si něco vybral, nerozmýšleje se dlouho a nejsa sobě již ani vědom, co dostane, jedva že sklepníkovy bačkory ke kuchyni se obrátily.

Usednuv, seznamoval se s řídkou ještě společností. Nejdále před ním pod samým jevištěm sedělo několik hezkých mladíků, kteří jídelní lístek po německé straně studovali, mezi sebou polsky, se sklepníky a s nějakým brandýsským dragonem v sousedstvu po německu hovořili. Stranou v rohu zuřil na klavíru hubený černý člověk, od pradávných dob nestříhaný, v neobyčejném kroucení těla sobě libující. Opodál při zdi spořila rodina zřejmě obchodnická pocením se v šatech a šálech, mačkáním klobouků, rukávníků, deštníků po sedadlech a mezi sedadly. Hned vedle dýmali na sebe střídavě z cigaret dva hejskové s účesy na čele a před ušima, s cvrnkavými náramky pod manchettami, a dvojnásob od paty ke špičce měřenými střevíci na nohou. Nejzáze za Routou bylo nevolno dvěma sousedům, kteří s opony očí nespustili: jen když nová z rychle se střídajících sklenic před nimi zazvonila, vytrhli se a jevili ochotu k uctivému pozdravování sklepníků.

V ohlušující bouřce doburácel přednes černého umělce na klavíru. Vzchopil se, vytáhl se do nepříjemné výšky, mávl rukama, postál si na levé noze, a obrátiv se, změřil dlouhým pohledem z mdlých očí sál. Měl bledý titěrný obličej zasazený v chomáčích černé kučeraté hřívy.

Vstrčil ruce do kapes, přeměřil místnost sáhovými kroky sem i tam a podívav se pak na hodinky, zmizel za tapetovými dveřmi, vedoucími do zákulisí.

„Prosím vás," osmělil se jeden ze sousedů na sklepníka, „kdo je ten pán?"

„Pan ředitel hudby."

„Aáh! Hned jsme si to myslili. Hraje krásně! Ale bude to ještě dlouho trvati?"

„Ne. Poslední ouvertura jest přehrána."

Pausu, jakáž obyčejně předchází veliké události, vyplnili si hosté cíděním skel, hrkáním židlemi, přesedáním na vybraná hlediska, a Routa povečeřením. Oba venkovští sousedé v zadu odvážili se o stůl blíže. Požitek ze zapíjení posledního sousta zkazil Routovi strašný hlas. Pohlednuv před sebe, spatřil mezi rozhrnutou oponou malé jeviště pokryté ohromnou vlečkou, z níž vyčnívala objemná postava německo-židovské kostumní subrettky, slečny Xaverie Ullerspergrovy, vydávající mocné, píseň značící zvuky z plných prsou, na nichž se nedostávalo látky k vlečce použité. Zpívala něco vážného a nerozčilujícího; podobalo se, že oba sousedé v pozadí nejvíce jsou zklamáni. Avšak znalci věděli si rady. Spustili náramný potlesk a slečna jedva že zmizela za kulisou, objevila se na scéně opět, proměněna v zevnějšku i v chování. Žádná vlečka jí už nepřekážela a nijaká dlouhá sukně nezastiňovala její um, v němž počínala si velmi nenuceně.

V sále nyní rychle se plnícím nastával rozmar veselejší a když pěvkyni doprovázelo auditorium sborovým:

„Ringa — ringa — ringa — raja —
ringa — ringa — ró,"

bylo jako by prostranstvím hemžilo se faunů a bachantek.

Pak vzbuzoval obecný úžas hollandský silák, kapitán van Lybaert, který svou rodinu, důkladnou ženu se čtyřmi následníky, nosil ve spůsobě obrovské coiffury na hlavě, přehazoval jako míče a po této práci posilňoval se polévkou z roztaveného olova, k níž přikusoval žhavou ocel.

Následující Herr Tupetz učinil svou nedostižitelnou komikou na Routu dojem velmi trapný. Nemohl se sprostiti myšlenky, že vidí před sebou chvílemi clowna a chvílemi potrhlého chudáka, za jakým uličníci pokřikují. Oddechl si a byl by se oddal bezmála zarmutlivému rozjímání, přes to, že zasedla k sousednímu stolu roztomilá šestnáctiletá blondýnka s rodiči, kdyby jej byl nevyrušil z myšlenek zvuk tamburin a kastanět.

Přes jeviště létla seňorita Ortencia Yegüezuela a za ní bratr její Esteban. Snědá žárná cikánka z Triany a svižný andaluský majo rozjařili obecenstvo fandangem, roznítili je vírem tamburin, kastanět a štíhlých nožek seňority v boleru a uchvátili kankánem, divým rejem milostné, baletně zdokonalené a zrafinované hry, nejúčinnějším výkvětem z vysokých škol některdejšího Bal Mabille.

„Ty jedva že postačíš dýchati," smál se z čista jasna na Routu Herr Tupetz. Měl již omyté líčidlo, sňatou paruku a byl převlečen. Přitahuje si židli, pozdravil sálem tam a onde někoho koketním kynutím

rukou. „Sklepníku, — he! Budu s tímto pánem večeřeti. Jest mi, jako bych si byl vyzpíval díru do žaludku, — nevím, co spotřebuji než ji vyplním. Hahaha! Ale neobávej se, brachu, že bych byl neskromný, — ne, jen slušně a s mírou, abych ti způsobil radost. Tedy — co si dáme?“

„Děkuji, jsem již hotov.“

„Eh jdižiž. Toť mrzuté. Nasycení prý měřívají skoupě cizí hlad,“ bručel Herr Tupetz, přebíhaje lačným zrakem sloupce jídelního lístku. „Mladíku,“ obrátil se ku sklepníkovi, „abych upokojil vaši zvědavost, povím vám nejprve, že bych do začátku se spokojil humrou, helgolandskou, a na zapíjení mi přineste — láhev — nějaké rýnské, — láhev — Markobrunského. A — počkejte! Tento pán nebude píti svařenou vodu! Dejte mu — Stando, ty rád něco od Bordeaux? Tedy — Chambertin. Miláčku, nejprve bych se ti měl omluviti ze svého útěku přes Karlovo náměstí, ale k tomu dospěji postupem —. Kdo že je tato obluda na jevišti? Pravý černoch, original-minstrel Iskender-aga —“

„Potýrá nás děsným vyvalováním očí a věčným přehráváním mandolinaty na svém klobouku, botách, tabatěrce?“

„Ano, ano! Ty znáš tento druh umělců? Tím lépe. Můžeš mi tedy věnovati více pozornosti. Kde jsem přestal na rohu Žitné ulice? Aha, už vím: Jak jsem šel na venek. — Ale ťukněme si dříve: Na zdar! Věnoval jsem se svému umění poctivě a s úspěchem. Hrál jsem slušně, dobře, výtečně. Vavřín mé slávy rostl nejen do šířky, rozplemeňuje se po mnohých vsích, městečkách i městech československých, nýbrž i do výšky. Jeden —. Služebník, pane nadporučíku, má nejhlubší poklona.“

Kolem jdoucí důstojník stiskl nedostižnému komikovi ruku.

„Nadporučík Mateus, šlechetný přítel umění a umělky — pardon, hahaha, šlakovité podřeknutí se. Tedy dále: Jeden výtečný znalec divadla, redaktor „Posla od Ploučnice“, napsal o mně věci přímo báječné. Nebyl bych tomu ani věřil, kdybych byl vše na vlastní oči nečetl. — Událo se mi pak jedenkráte, že jsem byl nucen unésti tlustou ženu jistého restauratéra. Byla do mne zamilována a já jsem měl od ní tolik výtečných beefsteaků, — abych nezapomněl: Sklepníku! Srnčí a k tomu ananasové křížaly, — ovšem že nakládané, hlupáku! — Mimo to zapsala se mi do srdce množstvím jemných šátečků, lahví rozličných nektarů, prsteny a konečně, — přiznejme se — i příspěvky na hotovosti, a tak chtě nechtě, musil jsem jí způsobiti radost romantickým dobrodružstvím. Prchli jsme do Prahy. Ale, ale — hleďme! Tamhle obsazují stůl jako mlsné mouchy čtyři čeští literáti. Kdyby to věděli jejich kritikové! Brr! Nechtěl bych býti v jejich kůži! Dovol, — na okamžik, musím je pozdraviti. Znám je všechny, — divíš se? Pah! My lidé uměleckého světa musíme se opírati jeden o druhého —“

Herr Tupetz odkvapil k několika mladým mužům, přicházejícím patrně na zákusky z nějakého jour fixu.

Routa pohlížel střídavě na jeviště a za Tupcem. Na jevišti viděl „profesora“ Biagio Chiacchierone, balansujícího pendlovky, na tyči v zubech zasazené, pak stolek s plnými talíři a konečně svého synáčka Nerea, držícího hořící petrolejovou lampu v ručkách nad hlavinkou.

U stolu literátů pak sledoval marné úsilí nedostižitelného komika, vymluviti a vyklančti z mužů pera jen drobet vřelosti a sdílnosti. Jediný mu podal ruku, avšak pouze jako figurálně, a když se s nimi loučil, nehodili ani všichni hlavou.

„Znamenití lidé,“ chválil je Tupec, přisedaje k srnčímu, a odříkávaje Routovi několik známých jmen. „V takové společnosti člověk pookřeje — jakž jinak — jest ve svém živlu. Ale, abych dopověděl: Moje hostinská mohla za nějaký týden zpátky, — muž jí poslal na cestu, aby ostuda nebyla větší. Leč pro mne bylo nemožno, vrátiti se. Netajil jsem si, že bych byl divně přijat ředitelovou dcerou, s níž jsem kromě kuchyně paní hostinské měl známost dosti pokročilou. Ale což, přičiněním restauratérky byl jsem na nějaký čas zásoben prostředky i související s tím odvahou, a když objevovaly se známky, že by oboje mohlo dojíti, vzpomněl jsem si na král. zem. české divadlo, v němž mé hře posud nikdo se byl neobdivoval. — Hleďme, hleďme, jak panu baronovi vjela maďarština do nohou! Ráčí tančiti čardáš?“

„Ký div,“ ozval se vedle stolu chraptivý hlas sešlého, holohlavého člověka, na jehož vpadlém obličeji toliko čtverhranný monocle byl znamenitý. „Naše rozkošná Csók Katalin umí elektrisovati. Vidíte, její zvláštní cupání nožkama, kladení ruček za ouška, pokyvování hlavou se strany na stranu a pak kterak přednáší tím jednotvárným maďarským rhytmem — to vše okouzluje, aniž bych vlastně věděl proč! Neznějiť přec maďarské nápěvy nic jinak, než jako by medvědář obvyklým spůsobem své bestii odříkával „te—rem—te—te—terem—terem—terem—te—te.“

„Hahaha — hahá — hahahahá,“ smál se poslušně Herr Tupetz, povstav k pokloně před odcházejícím pánem. „Baron Gemignani,“ obrátil se po té k Routovi, „a také náš přítel. — Ale drahoušku, já jsem se nějak rozjedl. Nyní bych snesl — —“

„Trulala — trulala,“ řvalo auditorium po chansonetce.

„Štrasburskou lanýžovou paštiku z křepelek,“ poroučel Herr Tupetz sklepníkovi, použiv k tomu přerušení svého výkladu obecným křikem, jenž počínal zamrzlého Routu již k úsměvům sváděti.

„Hrál jsem pak na zemském divadle na zkoušku,“ pokračoval nedostižný komik. „Nabízel jsem se za směšného milovníka. Nechtěli. Za hloupého Janka. Kde pak! Za komického starce. Ani řeči. Smlouvaje a slevuje, klesl jsem až na — s hanbou bylo by přiznati se, kdyby křivda na mně spáchaná nebyla svědectvím o bídnosti nynější divadelní správy. Však jest pověstna a všechen národ mstí svým rozhořčením mne, jak mé utrpení zhruba ani nezná! Za krátko, asi po dvou letech vypomáhání v episodách, při jakých člověk sotva že jednou za týden smí se na okamžik odvážiti s nosem z kulis, vyrazila ze mne nastrádaná hořkost. Vychrlil jsem ji listem napsaným do „Posla od Ploučnice“, — nečetl jsi jej?“

„Možná, — něco podobného mi tane na mysli —“

„Jistě, jistě. Byl to můj článek. Protivná duše, ten Master Quicksighted! Kdykoli se ukáže na našem jevišti, utekl bych! Ten chce býti komikem! Hleď, nevypadá-li se svým cilindrem a čtverečkovaný od hlavy k patě jako větrný mlýn? Hází rukama, nohama, huhňá cosi, —

eh! A ty se mu ještě směješ, ty mu tleskáš. Sklepníku? Roquefortský sýr a poněvadž počínáme již s desertem, — nějaké vhodné víno. Dopij, Stando, sklepník ti přinese na mé slovo lososa, uzeného, mají tu výtečné, a k tomu si dáme Muscat Lunel, dvě láhve. A poslyš, co ti dále povím. Časopisy se o můj článek jen rvaly, komentovaly, otiskovaly jej, venkov byl pobouřen na všech místech, — sám vím o čtyřech, kam jsem poslal ctěným redakcím připomínky, že dlužno platiti honorář. Neplatily, upomínal jsem zas a zas a zuřivou korrespondencí o tom vedenou byl jsem vyzrazen. Propustili mne a já jsem běžel rovnou cestou ke král. zem. německému divadlu. Nehorši se proto — byl jsem několikátý, jenž z malicherných poměrů českého jeviště vyštván, utíkal se k ústavu lépe platícímu. Ostatně byla moje „vlastizráda" úplností personálu německého divadla zmařena. Nemohli mne přijati, a já jsem proto dokonce mysli netratil. Veřejné mínění a obliba četných milovníků divadla byly na mé straně, — sám jsi byl před chvílí svědkem, jaké známosti mám v kruzích umělců, literárních celebrit a příznivců umění. Nerozpakoval jsem se ani na okamžik, zůstati v Praze a osvědčiti se důstojným přízně obecenstva. Hraju vesele a svědomitě dále, kde — vidíš sám, a sevšední-li člověk zde, věnuje své síly jinému podobnému závodu, jde do Ostrovní ulice, pak na Perštýn, po té do Kožné ulice a konečně třeba zase do Golkondy —"

Náhlé hromotlucké zasmání přetrhlo řeč komikovu. Rozdováděné obecenstvo ohlíželo se po člověku, který tak nezřízeně svému veselí ulevil, smálo se mu a při této vřavě nebylo ani svému slovu ani zpěvu slečny Julion d'Agacerie rozuměti.

Upřímný venkovan zasmál se jí a jeho smích byl jako ozvěnou tragikomického „Ha!" s nímž na jeviště vyběhla, svůj chanson, persifláž nesmělé lásky počínajíc.

„Kromě toho účinkuji pohostinsku při všelikých zábavách," vypravoval dále Tupec, „bývám zván k merendám, v letě jezdím a hraju po venkově a nejsem nikdy v nesnázích o výdělek, třeba bych vedle něho i pravé slávy odříkati se musil. Avšak ani o tu nejsem zkrácen. Letos v letě mohl jsi čísti chvalozpěvy o mně v „Poslu od Ploučnice", a vozatajský šikovatel, který mne od tebe z večera odtrhl, zamlouval si mne do kasáren už na celý měsíc napřed, k sylvestrovské zábavě! Tak jsem oblíben! Ale dovol, — ty mne jaksi neposloucháš. Aha, již počínáš rozvazovati? Slečna Julion d'Agacerie se ti líbí? Anebo dostoupilo tvé rozjaření teprv u ní k varu?"

„Nu což bych zapíral, že všeobecné lehkokrevné veselí i mne strhuje."

„Tak se mi líbíš, brachu! Sklepníku, ještě jednou Muscat Lunel, abychom si připili na tvé zdraví a na naše!"

„Un, deux, trois," zpívalo diváctvo se chansonetkou, Routa se sborem a připojil rozpustilým zvoláním „quatre!"

Všeobecný smích mu odpověděl a Julion jej hned v následujícím zpěvu přímo, okázale apostrofovala.

„Trošinku se při takovém vyznamenání přece rdíš," káral žertem Tupetz, „ale jinak se, Standíčku, mezi námi dobře vyznáš. Ty podšívko, nechtělo se ti s barvou ven? Ó, mezi námi se žije, jsi na dobré cestě —"

„Pánové dovolí, abych se svou chotí přisedl,“ klaněl se pojednou mezi nimi kdosi, jenž se svou průvodkyní před nějakou chvílí byl přišel a zkumně závistivým zrakem talíře a sklenice před Tupcem prohlížel. „Seznamte nás, pane Tupče.“

„Můj přítel Routa, — pan sekretář Schierling, náš místní agent pro pražské café chantants a jejich umělecké síly. — Jeho paní choť.“

Obličej agentův odznačoval se výrazem zchladlé zkušenosti. Jeho manželka byla ještě dosti vábná dámička; pouze bystré oko routinéra nalezlo sledy umělého uspořádání na jejím zevnějšku, který by jinak ostřeji byl překročenou třicítku vyzrazoval.

Oba byli srdečně sdílní lidé a věnovali se bez průtahu přátelským šelmovstvím Routovi.

„Ah, což budete haniti pobyt na venkově, příteli Tupče,“ odbýval Schierling. „Pan Routa vám dokazuje, že přijíždí se z něho do města se svěží vnímavostí.“

„Které jsem asi na překážku,“ usmála se paní Schierlingová, sledujíc směr zraků Routových.

„Arciť,“ svědčil její muž. „Kdybych byl tvým protějškem jako pan Routa, byl bych tě již pobídl, abys šla mým očím ke všem všudy z cesty.“

„Promiňte,“ omlouvala se paní. „V náhradu za okamžik ztracené vyhlídky nabízím vám své kukátko, abyste zameškané rozkošné podívané dvojnásob užil.“

„Díky. Neosmělím se zneužívati vaší las —“

„Prosím, zde leží již před vámi k službám vašich dychtivých očí.“

„Jen račte, sans gène, jako mezi námi,“ pobízel pan Schierling. „Povšimněte si jen, jakou má Julion krásně klenutou nožku. Jest jí právě toliko špetka, a přece počíná od ní všechna úměrnost a ladnost jejího vzrůstu, jejího svižného pohybu.“

„Qui n'aime ni vin ni femme ni chant
demeure un fou sa vie durant“

znělo jásavým dithyrambem s jeviště, a stonásobný ohlas diváctva odpovídal.

„Bravo, bravo,“ chválila paní Schierlingová tleskajíc o závod s nejvděčnějšími posluchači, a tahala se s Tupcem o kukátko, jehož se byl komik zmocnil, aby malou Denisot d'Agacerie při skotačení po jevišti stíhati mohl.

Routa sledoval i bez kukátka roznníceným pohledem bakchantské dovádění vděkuplných postav obou chansonetek; šust hedvábí, třpyt zlata a gracie luzných tvarů, hrajících v bujném reji, slučovaly se s hudbou i zpěvem v jediný, unášející souzvuk nevázaného rozkošnictví.

„Výborně, Denisot!“ volala paní Schierlingová po opakování zpěvu duetistek.

„Výtečně, Julion!“ přehlušil ji Routa, tleskaje ze všech nejhlučněji.

„Sláva, Denisot!“ křičel Tupec. „Já volím vaše barvy, milostivá paní.“

„A já vaše, pane Routo," pomáhal Schierling svému sousedovi. „Gratuluji vám. Julion jest vtělení pikantní fysické krásy. Věčná škoda, že netančí."

„Můžeš jí k tomu poraditi, — anebo pan Routa," pobízela Schirlingová. „Z láskyplných úst bývá rada vítanější a přijde v čas. Julion se brzy vyzpívá, její hlas pozbývá timbru —"

„Zticha, závistnice," okřikoval Schierling. „Pozor, pane Routo, vítězství! Julion se obrací k vám!"

„Mon Edouard, ma vie —"

znělo bouřlivým jásotem i vzdechem Routovi vstříc z dmoucích se prsou kypré ženy, a její plná bílá ramena rozpínala se k objetí před ním, a z planoucích tváří sálala, z jiskrných očí sršela naň milostná vášeň —

Paže Tupcovy a Schierlingovy zvedly Routu na stůl, než se nadál.

„Hurá!" třeštilo shromáždění, jímž prodrala se květinářka. Mžikem ocítila se kytice z její ruky v prstech Routových a již ležela u nohou Julion —

„Sláva, hurá!" vztekala se opět společnost, v kteréž nejsvrchovanější radostí vynikali oba venkovští sousedé.

„Routo, na tvůj účet!" vzkřikl Herr Tupetz, vyrval květinářce druhou kytici a hodil ji malé Denisot.

„Díky! Políbila bych vás," lichotila komikovi paní Schierlingová. „Můj miláček Denisot jest vycházející slunce! Od něho má Julion polovici svého lesku a více. Ach toť znamenité, — staří páni a zkušené oči znají se k nám také, Tupče!"

Skutečně objevilo se v popředí několik holých a šedivých hlav starých epikurejců, kteří koš květinářky vyprázdnili a prškou květin malou Denisot zasypali.

Zpívala nyní sama s neobyčejnou vervou vyvinutého hlásku, provázejíc přednes diblickou, náruživou gestikulací, až téměř o dětskou útlou postavičku a dušinku bylo úzko.

„Stvořená pro jeviště. Ó, jak se na ni těším," libovala si paní Schierlingová.

„A což já!" ozval se potutelně Herr Tupetz. „S ní mládnu, moje pozornost rovná mi cestu před ní a moje touha spěje za ní. Zázrakem by bylo, aby Denisot jedenkráte nevzpomínala na okamžik, v němž prvními polibky, mými polibky lásce byla zasvěcena."

„Jdižiž!" smál se Routa.

„Nemohu si pomoci," tvrdil komik. „Vrozená záliba štve mne na lov po něžných kvítkách, mladé drůbeži, nové zelenině. — Denisot jest má!"

„A Julion vaše, pane Routo. Seberte žeň jejích milostných pozdravů," pobízel Schierling.

Snášely se v podobě polibků s jeviště. S ohnivých, žádostivých rtů vyspělé, úplně rozkvetlé krásky Julion zalétaly k Routovi, s malinkých, jak růžové poupě něžných ústeček Denisot k Tupcovi.

Oba odpověděli a výskající diváctvo mlaskalo jako jedinými ústy po nich a po chansonetkách.

„Bude mi hračkou seznámiti vás, pane, se slečnou Julion," sliboval Schierling Routovi. „Jsem k službám."

„Je-li vám libo?" svoloval Routa.

„Libo! Potěšením bude mi každá služba, prokázaná vám i roztomilé Julion. Pokud mi vědomo, neváže ji nijaký ohled k někomu, a bude jí asi stejně příjemno, poznati ve vás ctitele jako vám v ní přítelkyni. Již spěchám. Apropos, — pane Tupče, — naše kukátko vašemu příteli. Slečny d'Agacerie přednesou nepochybně poslední zpěv, musí býti již unaveny a pan Routa má všechno právo, aby se pokochal zevrubnou podívanou na svoji Julion."

„Šťastný člověče!" klaněl se Tupec.

„L'amour, l'amour —" zanotovala se smíchem paní Schierlingová, odcházejíc za mužem.

„Hleďme, starý měch bývalé chansonetky také si ještě milostně zabručí," posmíval se Tupec paní Schierlingové před Routou.

Tento zadíval se kukátkem na jeviště a hleděl upřeně, dlouho, tak dlouho, až naposledy opona za duetistkami se shrnula.

„Drahoušku, co je ti?" oslovil užaslý komik Routu, odkládajícího kukátko. „Tyť jsi zbledl a třeseš se, — snad přemáhá tě nezvyklé rozechvění?"

„Mdloba, nutíš mne přílišně do vína," vypravil ze sebe Routa stísněným hlasem.

„Snadná pomoc, můj rozmilý. Sklepníku, he, sklepníku!" Nemoha se dovolati, rozběhl se za ním. „Ten člověk má divné nápady, chce mi naposledy ochuravěti dříve, než já dokončím svou večeři a než on zaplatí. Ach, to by tak hrálo! Anebo něco větří — —? Sklepníku — honem! Pro mne kandisované ovoce, žluté chinois — a co ještě, — ano, na talíř datlí, — ale marokánských a tyrolská jablka. Spěšně! A mému sousedovi vodu, sodovou vodu!"

Routa byl pojednou jako vyměněn. Bujný rozmar lehkokrevné společnosti, jímž znenáhla sám byl prodchnut a nejvíce rozhárán, proměnil se rázem v ochabnutí a střízlivost.

Chladně dával si prokazovati koketní laskavosti paní Schierlingové, a nevšímavostí odměňoval důvěrná sdělení agentova o nedávném odjezdu slečny Csók Katalin s baronem Gemignanim a o trvající posud návštěvě nadporučíka Martensa v šatně seňority Ortencie Baronu Gemignanimu zavolal fiakra, pro slečnu Ullerspergrovou měl důvtipné vzkázání od pana Woiňského, s Julion d'Agacerie nezdařilo se mu posud promluviti, — ale pak —!

„Přiznej se, co ti chybí?" naléhal stále Herr Tupetz, rozděluje se hltavě s paní Schierlingovou o desert.

„Nic."

„Chceš snad již domů?"

„Ne."

„Ale vždyť se tváříš, jakoby tě nic nebavilo! Ani si nepovšimneš, kterak slečna Ädla Ögonfägnad rozhoupává se na trapezu, jakoby se ti chtěla již již vrhnouti na krk. Hrozí ti, brachu, příjemné nebezpečí v podobě bílé rusovlasé Švédky, jadrné valkyry, jejíž modelování přímo smysly a oči trhá!"

„Moje holubinko, moje činaná, divoká Denisot!“ cukrovala paní Schierlingová, líbajíc přátelsky malou nevyvinutou dívku na krásnou bělostnou tvářinku. „Tam kolem stolu šla, k pánovi mně naproti.“

Ze skvoucích velikých očí svižné Denisot střelil k Routovi smělý pohled, dívka obskočila stůl a rozhodila dětskou útlou rukou hrsť fotogramů před ním.

Od sousedních stolů nahnuli se někteří, jeden vjel děvčeti do dlouhých kaštanových vlasů rukou, druhý štípl ji do brady, třetí polehtal, žertovali, smáli se a děvče uskočilo, proklouzlo jako hádě, ale odpovědělo přece úsměvem bez ostychu a jiskrným jasným hledem bez bázně neb pohoršení. Herr Tupetz stál nad ní s krkavčí zálibou.

Routa seděl chvilku jako bez sebe; pak mávl kolem rukou a položil ji těžce na rameno čiperné dívenky.

„Čeho si přeješ, dítě?“ tázal se nejistým, jedva srozumitelným hlasem.

„Abyste si koupil fotogram mé sestry Julion.“

„Proč je prodáváš?“

„Poněvadž si jich páni přejí,“ odvětilo děvče, hodivši koketně vlasy na zad.

„A není ti při tom smutno? Nenabízíš snad už i své, děťátko?“

„Ještě ne,“ pustila Denisot skrze sevřené zoubky a vyhrnuté rtíky. „Ale již brzo budu moci posloužiti, poněvadž si toho páni také přejí, a poněvadž už nejsem děťátko a také se mi netyká.“

„Hihihi,“ smála se paní Schierlingová přes stůl, „Denisot ví, že bude za krátko na vdávání, ona si dává říkati mademoiselle.“

„Mademoiselle, kolik jest vám let?“ přál si věděti Routa.

„Eh!“ uškubla se dívka, snažíc se uklouznouti svým tílkem z pod ruky Routovy. „Čtrnáct.“

„Skutečně? A jmenujete se v pravdě d'Agacerie?“

„Ano. Koupíte či nekoupíte?“

„Koupím. Poraďte mi kterou, — aby byla nejhezčí.“

„Tuto,“ řeklo rychle děvče, vybravši fotogram zobrazující Julion d'Agacerie v polovici strojení do lehounké toiletty chansonetek, rozloženou svůdně na křesle před vysokým trumeau, opírající nožky na stolek u zrcadla postavený. Sloučením pohledu přímého a odrazem zrcadla nepřímého docíleno na luzném obraze rafinované dokonalosti.

„Tak se líbí Julion tobě, — pardon — vám?“

„Každému. A já se dám také nějak zajímavě fotografovati. Leč, — nezdržujte mne déle.“

Po Routově tváři mihlo se zachvění a jeho kalný zrak nemohl jaksi peníze v tobolce rozeznati.

„Nelžete? Jmenujete se d'Agacerie?“ naléhal na Denisot, odevzdávaje jí peníz.

„Tak se nazýváme,“ zněla vzdorovitá odpověď. Denisot vytrhla papírek z prstů Routových a skočila dále.

Byla i jinde zdržována. Arciť jinak, šprýmy v slovech vybraných i méně hledaných, posuňky a laškovnou hrou, kteráž kdesi až k výskavému pokřiku a smíchu dospěla. Jestliže nebyla paní Schierlingová

na omylu, zkrácen tam Herr Tupetz o med prvního políbení se rtů malé Denisot.

V následujícím druhém oddělení opakovaly se výkony větší části „umělců", z prvního vystoupení již známých. Toliko dámy Csók a Yegüezuela byly pohřešovány. Za ně braly podílu na frenetických projevech bujarého diváctva slečny Jerngaardova, sladká dánská pěvkyně, a Rzeczynská, virtuoska na velocipedu i skatingových bruslích.

Ze všech těšily se jedině slečny d'Agacerie opětné, za to však soustředěné pozornosti Routově.

„Odkud jsou?" promluvil po jejich odchodu náhle, obrátiv se k Schierlingovi.

„Nevím, nemohu říci. V našich kruzích nikdo nedbá o podobné malichernosti. Jsme kosmopolité, a jediným naším průkazem náš um a školy, v nichž jsme jej získali. Co před tím bylo, nikoho nezajímá. Dámy jdou po svých a pánové též, jeden respektuje soukromí druhého a neobírá se jím."

„O přece", podotkla paní Schierlingová. „O slečnách proslýchá se, že jsou Pražanky. Pan Tupec prý o nich více ví."

„Nic, nic," bránil se s důrazem rozpaků Tupec. „Jen tolik mohu říci, že mluvívají mezi sebou česky. S Denisot hovořívám jenom společnou naší mateřštinou."

„A jmenují se?" vyhrklo z úst Routových, a jeho zrak zajiskřil pronikavě do tváře nedostižného komika.

„Neznám. Jen tolik ti mohu poctivě říci, že křestní jméno maličké jest vlastně Milada a nikoli Dionisie," ubezpečoval mručivě Tupec. „Jiného nic mne nezajímalo."

Nyní se vypravila za kulisy paní Schierlingová jako Routův postillon d'amour. Vrátila se s nepořízenou; slečna Julion odkázala prý ji na podruhé jsouc rozhněvána a zaměstnána peskováním malé Denisky.

„Ze žárlivosti," horlil Tupec. „Nepřeje dívčince trošku té záliby obecenstva, — jakoby chansonetka na světě měla co jiného! Jest hříchem zkracovati ji o tuto jalovou blaženost — —"

„Nic nevadí," přetrhl Schierling pessimistické úvahy Tupcovy. „Býváme po představení v protější kavárně a slečny d'Agacerie svlažují si tam mezi námi takřka pravidelně vyprahlá ústa." — —

„Rovnýma nohama z masopustního úterka do popeleční středy," karakterisoval nedostižný komik přechod z vřavy skvoucího stánku mysterií do tiché začouzené kavárny.

Planoucí nádhera „Golkondy" zapadla za obzorem Routovým, a obdivované hvězdy ze skvoucích sfér jeviště svlékly se sebe mámivý háv, setřásly se sebe lákavé kouzlo, a schýlily se ve všedních nedbalkách mezi všední stěny tiché místnosti. Laickému oku jevily se jako zakuklení čarodějové a přestrojené princezny, jimž třeba jen rozhoditi roucho, aby vznesly se před žasnoucím a toužívým zrakem opět vysoko nad chladné, těžké ovzduší pozemšťanů.

Olbřím, kapitán van Lybaert, seděl skromně a ostýchavě v nejtemnějším zákoutí a udržoval šeptem pořádek i rovnoprávnost při jídle a pití mezi svými dětmi. Paní kapitánová dávala se provázeti po kavárně suchoučkým mladíkem, jenž nyvě zvedal své vodnaté oči k bucla-

tému pranepsychickému obličeji kapitánky a závistivě se ohlížel po slečně Xaverii Ullersgpergové, stojící v tichém hovoru stranou s panem Woińskim. Stáli tak zvláštně, že pořád blíž a blíže ocitovali se u dveří; tímto nenápadným volným postupem stanoviska byli pojednou za dveřmi a pryč, aniž kdo co pozoroval.

Slečen d'Agacerie nebylo posud nikde.

U prostředního stolu jedl černý ředitel hudby oběma rukama, očima, ústy, všemi svaly obličeje od brady k čelu, od ucha k uchu. S dětským úžasem pohlížel na mizení rozličných krmí v hubeném těle pianisty malý Nereo Chiacchierone, jemuž slečna Ädla Ögonfägnad s mateřskou, zdravým, smyslným ženským povahám vlastní přízní cukrovinky vybírala a předkládala. Otec Nereův vrtěl sebou a hopkoval kolem kulečníku, na němž hrál s Masterem Quicksightedem, který dřevěností a přímostí svého těla i pohybů bezmála své tago překonával. Iskender-aga vyvaloval oči a cenil zuby u kamen na slečnu Jerngaardovou, s níž se po anglicku snažil domluviti.

Julion a Denisot d'Agacerie nepřicházely.

Panna Rzeczynska dávala se ochotně baviti pruským poručíkem, hamburským synkem, kterýž tvrdil, že Golkonda vyrovná se spanilostí a jakostí svých umělkyň nejlepším toho druhu závodům v Altoně i Hamburku, aniž by tímto lichocením slečnu byl urazil. V paní Schierlingové zalíbilo se jakémusi nedávnému domácímu pánovi, jenž k zaplacení každého doutníku, každé cigarety své ctěné a každé sklenice čaje vyhrabal z tobolky hrst stovek a padesátek; kladl brzy hlavu na rámě paní Schierlingové a nutkal k odchodu. Naproti nim měli Tupec a Schierling Routu mezi sebou a mluvili s ním, pili a jedli za něj velmi hezky, aniž by se jim bylo zdařilo odvrátiti jeho výlučnou pozornost ode dveří.

„Dobrou noc!“ Routa zočil před sebou podávanou ruku paní Schierlingové. Dívala se naň se šelmovskou útrpností; domácí pán halil ji do manteletu.

Routovy ostré vrásky na čele sesílily se značně. Nepřijal podávané ruky. Agentka vsouvla ji pod paží domácího pána.

„Služebník, moje úcta,“ klaněl se průvodci své ženy líbezně pan Schierling, jenž se patrně ničím, praničím neurazil.

Schierling s Routou zůstali sami. Tupec odtrhl se, a dal se ještě poněkud počastovati oběma venkovskými sousedy, nehýbajícími se z místa, pokud něco z „Golkondy“ v kavárně zbylo. Za prokázanou laskavost zabubnoval jim Tupec virtuosně jazykem pochod Radeckého, a slíbil, že je v Kačí Lhotě o posvícení navštíví. Smluvil s nimi již napřed vlastenecký program posvícenské zábavy.

Slečny d'Agacerie nepřišly.

„Rozumím ti, přítelíčku,“ vykládal Tupec provázeje přítele. „Zmocnila se tě pojednou závist. Nepřál jsi rozkoš ani sobě, ani jiným. Choď jen k nám. Podivíš se, jaká změna se brzy s tebou přihodí. Nabudeš otrlosti, a až se ti znechutíme, řekneš si: Eh, ten drobet čtveračení nestálo ani za strach, jaký jsem před ním měl. Přijdeš?“

„Ano, hned zítra, každý den.“

Na zejtří záhy ráno byl Routa opět návštěvou v průjezdě šedivého nárožního domu na Vinohradech.

Zvěděl, že starý Zeman po ztrátě některého svého jmění r. 1873 použil zbytku k sebrání malé divadelní společnosti a kočoval s ní po venkově; zemřel kdesi v bídě a vdova vrátivši se do Prahy brzo jej následovala na správu boží. Z celé rodiny zbyla pouze dcera Hedvika. Měla prý před lety ještě na Vinohradech nehodu, jaká se udává děvčatům následkem předčasné ochoty v lásce, a žila nyní v Praze. Jak, kde, nevěděli ani hokyně, ani domovník. Ale vedlo se jí nepochybně dobře, bývala vídána vždy v bohatých šatech, častěji také v ekypáži.

Routa bral se z Vinohrad přímo na policejní ředitelství do adresní kanceláře.

„Zemanová — Hedvika?“ opakoval Routovu otázku starý úředník, opatřil své oči brejlemi, a vyňal z šiku ohromných foliantů poslední v řadě.

„Zemanová — Zeman — Ze — ZZZZ —“ bzučel úředník, přebíhaje prstem kolony Zemanů, stránku za stránkou.

„Zemanová — Hedvika,“ řekl posléze zřetelně, jeho prst stanul na určitém místě a jeho rty četly dále; avšak bez hlesnutí.

Vysouvl brejle na čelo a popatřil z pod nich pátravé na Routu. Díval se naň dlouho, vytahuje tabatěrku z kapsy a bera s pravou šňupáckou mírou špetku tabáku z ní.

„Zemanová Hedvika,“ opakoval, dokončiv důstojně šňupácký výkon, „pěvkyně, bydlí v Eliščině třídě, v čísle 1159—I.“

Leč takové jméno nebylo v domě č. 1159—I. ani na jeduěch dveřích od přízemí až do třetího patra. Za to obsahoval bronzový rámeček nad knoflíkem elektrického zvonku třetích dveří v druhém poschodí zlatý nápis na černé půdě: „Julion d'Agacerie.“

Hned po zazvonění rozevřely se dvéře jako automaticky.

Routa pošel předpokojem až k zaskleným, uvnitř květovanou záslonou povlečeným dveřím a zaklepal. Opět a opět. Nikdo se neozýval.

Vešel dále. Nalezal se nyní v malém, úpravném salonku, vyhřátém a rozjasněném paprsky slunce, jež vysokými okny plným proudem na elegantní nábytek, skvostné čalouny a lesklé, roztomilé nippes se lily. V mezioknί honily se zlaté rybky akváriem pod loubím kapradin, nad nimi houpal se v zlatém oblouku papoušek skřehotaje, a roztomilé barokní hodiny na imitovaném krbu odehrávaly laškovné lichotivé melodie po dozvučení hodiny desáté. Salonek byl jako stvořen pro smavé, bezstarostné užívání radostí života, a dokonalým souladem slušela k němu dáma, kteráž pod portiérou vedlejších dveří se objevila. V půvabné, koketně stužkami vyfintěné matinée, s jarým úsměvem kolem plných rtíků, na růžových lících, v zářivých očích, vkročila lehkými, pestrou nádherou tureckých střevíčků ozdobenými nožkami.

Routa se uklonil. Rozčilením, bledostí, známkami probdělé noci byla tvář jeho změněna k nepoznání.

„Račte prominouti, — vyrušuju-li příliš záhy,“ prosil zajíkavě.

„Byla jsem právě zaměstnána strojením se, s největší částí jsem již hotova,“ podotkla Julion a zvedla ruce k nezbedným vrkočům hojných kaštanových vlasů, které nedokonané úpravě se vzpíraly.

Rukávy matinée svezly se k loktům a odhalily měkká, plná ramena, bílá a přec i sám zrak hřející.

„Prosím, usedněte. S kým mám čest?“ tázala se krásná žena.

Routa podal jí připravenou navštivenku. Brvy Julion zachvěly se a její oči skryly se pod víčky, na ně se kladoucími. Odstoupila k oknu, jako by špatně viděla a čtení zřetelného, velkého tisku spůsobovalo by obtíže.

„Čeho si přejete?“ oslovila za chvilku klidně hosta.

„Jest mi potěšením mluviti se slečnou Julion d'Agacerie?“

„Ta jsem.“ Julion usedla, daleko, u samého okna.

„A této dámy se moje návštěva netýká. Odpusťte mi. Hledám slečnu Hedviku Zemanovou.“

„Tak?“

„Bylo mi řečeno, že bydlí zde.“

„Úplně správně. Mluvíte s Hedvikou Zemanovou, jejíž nom de guerre zní Julion d'Agacerie.“

„Bylo mi také sděleno, že jest pěvkyní.“

„Jste dobře zpraven.“

„Nemohu sám nikterak o tom pochybovati. Byl jsem zaveden včera do „Golkondy“ a přednes i luznost chansonetky Julion d'Agacerie strhly mne až — až —“

„Ah! Pamatuji se. Poznávám vás, ač dnes nejste si podoben. Díky za včerejší vaše projevy vřelého uznání mých skrovných pokusů pěveckých.“

„K doplnění své radosti z vašeho zjevu koupil jsem si mimo to váš fotogram. Zde jest. Poznáváte se, prosím?“

„Ano.“

„Velmi zajímavý obrázek.“ Routa zkřivil ústa k úsměvu. „Vaše efektní dekoletování přibližuje se tu již poněkud k mezi, za níž počíná policejní péče o zevnější lidskou cnosť.“

„Připouštíte si zvláštní starosti,“ prohodila chansonetka nedbale. „Proč, nevím. Nebyl byste laskav, sděliti mi něco o tom?“

„Přišel jsem proto. Než budu pokračovati, musím toliko ještě připojiti podotknutí, že s fotogramy obcházela malá nedorostlá dívka, — vybrala mi sama tento, sama —, ta malá, vaše — společnice, Denisot d'Agacerie, vaše — sestřička?“

„Vypravovala mi o tom. Někdo choval prý se k ní, až ji obcházel mráz. Tímto někým byl jste nepochybně vy.“

„Ano.“

„Poučila jsem Denisot řádným vypeskováním, že nehodí se, aby odpovídala dotěrným tazatelům po jejím a mém nejsoukromějším životě.“

„Skutečně? A domníval jsem se přec, že malá Denisot uvyká znenáhla velmi dotěrným otázkám. Co z ní má býti? Chansonetka?“

„Podobá se.“

„Neznáte pro ni žádné lepší budoucnosti?“

„Lepší? Kdybych se spravovala šosáckými předsudky, byla by z Denisot snad kuchařka, chůva, šička neb cos podobného. Ale byla jsem odnaučena hověti úzkoprsým názorům. Možno také, že Denisot

bude tanečnicí. Má vlohy k tančení po mně. Právě nyní cvičí se v baletní škole."

Routa vyskočil a jeho třesoucí se rty rozevřely se jako k výbuchu hněvu. Přemohl se.

„Ještě jedno slovo: Denisot jest vaše sestra?"

„Ne," odvětila po krátkém váhání Hedvika.

„Její jmeno?"

„Milada Zemanova."

„Stáří?"

„Dvanáct let."

Routova prsa dmula se k rozskočení.

„Naše dítě, Hedviko," vypravil ze sebe strhaným hlasem, „moje dcera! A přísahám ti: Její otec nedopustí, abys ji vláčela za sebou kaluží lesklé hanby!"

„Její otec?" ozvalo se příkře, úsměšně z úst pěvkyně, jejíž líce hořely ruměncem hněvu. „V jejím křestním listě znala se k ní pouze matka, já, Hedvika Zemanova, a nižádný otec, a skrze plných téměř již dvanáct let nezapsal se do jejího srdce, nepřihlásil se ke mně ani špetem nikdo, nikdo, jenž by byl chtěl dosvědčiti, že jemu náleží spolu podíl na útrapách a slastech z dítěte. Tolik o ní. A teď o té, která se chutě brouzdá kaluží hanby. Rozpomínám se, že dávno, — ano, pro mne dávno — vzdálilať jsem se od té doby prožitím celého lidského věku a všech pozemských zkušeností, — že tenkráte před třináctí a dvanácti lety, přitáčel se ke mně, hloupému, lehkověrnému děvčátku, mladý hejsek bez poctivosti a svědomí, nemající za špetku rozvahy a slušnosti ani pro sebe ani pro mne. Leč i to bych mu byla odpustila, zkušenost mne naučila neměřiti výstřednosti mládí železným měřítkem přísného stáří, kdyby mne jeho milostná úlisnost nebyla učinila matkou a jeho zrada — tím, čím jsem. Když můj čas se blížil, čekala jsem naň, pane, s tváří na zemi položenou, s očima v slzách, úpíc — ah, pane Routo, nerozčilujme se. Váš pathos mne nakazil. Navíjeli bychom nit dávno odbyté komedie, počínali bychom si vážně. Toť by bylo směšné!"

Prudkým pohybem vzrušené prve chansonetky rozlétly se její neupevněné posud vlasy. Sebrala je a postavivši se před zrcadlo nad krbem svíjela a upevňovala je jistou, lehkou rukou bez sledu rozčilení. Lepé, plné tvary krásné ženy vynikaly v profilu při zdvihání rukou a svěžest jejich se doplňovala spanilou, kvetoucí tváří v zrcadle k celkovému, vábnou plastičností a barvitostí jímajícímu obrazu. Hedvika sledovala bezstarostným pohledem práci svých prstíků.

„Vtírá se mi rovněž pomyšlení, že bychom pochybili, počínajíce opět tam a týmže spůsobem, kde jsme přestali," promluvil Routa, usednuv zase a nabývaje znenáhla klidu. „Přes to nepovažuji za zbytečné, když připomeneme si příčiny a spůsob svého rozchodu. Byl jsem tehdy ovšem lehkovážný, ztřeštěný hejsek, student, poddávající se ochotně bouřlivým choutkám své mladé krve. Ale, — miloval jsem vás, Hedviko, vy byla jste zasnoubena mému srdci, vám náležely všechny mé snahy a naděje do budoucna, vám, mé kýžené choti. Potkala mne nehoda. Byl jsem vyloučen z vysokých škol a váš pan otec, snášející do té doby klidně

mé návštěvy ve svém domě, odepřel mi pojednou pohostinství, nevěda ovšem, jak pevně jsme byli již sloučeni. Dotřel jsem se přece k vám a před půl rokem bylo tomu dvanáct let, kdy dostavil jsem se k vám Hedviko, přinášeje vám blahopřání k vašim šestnáctým narozeninám. Byl jsem u vás naposledy. Váš otec přistihl mne, vyhodil z domu, a za mnou z okna letěla těžká skřínka na šperky, již jsem vám darem byl přinesl."

„Naplakala jsem se dosti proto."

„Pro kasetu?"

„Ne, pro vás."

„Děkuji."

„Eh, — nespouštějte poznovu sentimentálně," smála se Hedvika na Routu do zrcadla.

„Na vzdory svému otci počal jsem pak potulný, žebrácký život," pokračoval Routa, „a nemoha nic jiného pro vás učiniti, psával jsem vám."

„Já vám také."

„Neobdržel jsem ničeho."

„Věřím. Vám zadržovali psaní vaši a mně moji rodičové."

„Vrátiv se konečně domů a nabývaje pod nohama půdy, na níž mi bylo možno založiti sobě vlastní byt, sháněl jsem se znovu po vás, bez výsledku. Konečně přesídlil jsem se do Prahy a první moje chůze byla na Vinohrady do domu Zemanových."

„Někdy Zemanových," opravovala chansonetka. „Možná. Ba nepochybuji. Zmane se mi někdy samotné máchati se v medu a pelyňku vzpomínek. Ale setřesu takové pošetilosti obyčejně ihned se sebe. Můj čas a mé povolání nedovolují tomu."

„Na mne se nikdy nerozpomenete?"

„I ano. — Vzpomínávám tak na mnohého muže."

Routa položil ruku těžce na čelo a odmlčel se.

„Vracel jsem se po dvanácti letech do Prahy s nejasným úmyslem dospěti k cíli své mladické lásky a s blížením se ku Praze vzrůstala, oživovala moje touha, kterouž hořkost a zkušenosti dob jen byly zakryly, nikoli však udusily. Chtěl jsem vám nabídnouti svou ruku —"

„Ale, toť žertovné," smála se Hedvika, tleskajíc do rukou. „Vy jste nesestárl? Vy nevíte, jaké zlo byste si se mnou uvázal na krk a já s vámi? Hryže-li vás svědomí, upokojte se: Já dokonce nežádám, abyste dávné líbánky obnovil sfalšovaným, vynuceným vydáním. Odpouštím vám bláhovost, jíž jsem i já po vašem měla se dopustiti, já nechci býti vaší chotí!"

„Ale já chci!" zvolal divoce Routa. „Julion d'Agacerie bych si nevzal a nevezmu, avšak mizerná matka mé ubohé Milady musí býti mojí ženou!"

„Počínám litovati, že moje hospodyně jest navyklá, vpouštěti hosty bez ohlášení," prohodila nevrle Hedvika. „Nejspíše bych vás byla nepřijala. Ah, — zas někdo přichází!"

Než mohla dojíti ke dveřím, rozlétly se tyto a jimi vskočila do pokoje drobná bílá, růžolící, jiskrooká dívčinka.

„Mé dítě! Milado!" vzkříkl Routa na skoku po dívce.

„Julion!“ volala úzkostlivě holčinka, sklouznuvši za Hedviku. „Toť týž pán, pro kterého jsi se včera se mnou vadila.“

„Neboj se, Denisot,“ konejšila Hedvika, chráníc dívku za sebou rozpřaženýma rukama. „Tento pán tě má rád, a přál by si takovou dcerušku, jako jsi ty. Šla bysi s ním?“

„Ne, ne!“ bránilo se dítě, tulíc se k matce.

„Vždyť já tě nedám, Denisot, můj holoubku, mé neštěstí a štěstí!“ laskala Hedvika dívčinku, líbajíc ji vášnivě. „Lidé o nás nemluví dobře a nebudou, ale což mi po tom, mám-li jen tebe a ty, dítě, mne! Či chtěla bys mne opustiti?“

„Matinko,“ dalo se dítě do pláče a „Julion — nehněvej se —“ uleklo se.

„Nehněvám. Před tímto pánem můžeš mne nazývati matinkou. A neplač, jsi u mne. Nyní jdi po svém, koťátko, a podruhé nechoď mi zase předpokojem! Vždy jen kuchyní — kolikrát jsem ti to nakázala —“

„Hedviko, mějte slitování. Dejte mi dítě políbiti,“ prosil Routa se slzami v očích.

Milada se vytrhla své matce a prchla.

„Připustil jste si kdy starost, že jaké dítě máte? Kde vzal se pojednou ve vás otcovský cit, když nyní zvěděl jste, že jest? Žilo bez vás dvanáct let a žije posud, nemohouc za to, hlásíli se k němu náhle někdo cizí s hrabivýma rukama. Nezná vás, nechce znáti. A není toho ani třeba. Jeť pozdě.“

„Hedviko“, chvělo se Routovi ze rtů. „Nemučte mne opakováním, že chcete své zkáze a záhubě mé Milady. Přijměte moji ruku k sňatku, chci vás milovati a ctíti za lásku, v níž jste mé dítě chovala a chovati budete!“

„Kdybych se dala vaším tónem svésti, zaběhli bychom do výstředností, za něž by nám všem bylo pykati,“ durdila se Hedvika. „Jak vám pravím, — opozdil jste se!“

„Mluvte zřetelněji,“ žádal Routa.

„Nu, co chcete? Na mně nemůžete nic napraviti, leč by zázraky byly ve vaší moci, a Denisot, — Milada vyrostla se mnou mezi kulisami, s lidem lehkým, v příboji nevázaných vášní. Já sama, její matka, jíž náleží její srdce a její úcta, — nesmějte se tomu, vždyť pro ni jsem první a poslední autoritou, — já sama pochybuji, že by ještě možno bylo, dáti její duši směr jiný, vypleniti všechny dojmy a myšlénky, které v ní nejhloub, za měkké dětské vnímavosti se ujaly.“

„Z vás mluví ustálená resignace, Hedviko. Já nesouhlasím s vámi, já svěžími silami chci se věnovati úkolu, vychovati svou dceru. Svěřte mi ji!“ žebronil Routa.

Hedvika svraštila čelo a zamyslila se.

„Vždyť vaše srdce samo musí se svírati při pomyšlení na budoucnost ubohé dívky!“ naléhal Routa.

„Podvoluji se toliko k světoběžné, dočasně a lokálně platné frázi, chci-li připustiti, že není lhostejno, umřeme-li s představenským vysvědčením mravnosti či bez něho,“ pravila Hedvika. „Vizte, já, chansonetka, na niž se přes rameno shlíží, kterou byste si vy nevzal

a nevezmete, — prosím, neodporujte, uvádím vaše slova, — tato ženština lehké mysli a lehkých skutků jest lepší matkou, než vy šlechetný, čistý občane otcem, vy, první původce všeho, co byste nyní rád napravil."

„A napravím. Považte, jak zarývá se vám samé do duše někdy v době opravdového rozjímání trní neúcty lidské, jak raní vás posupný úsměv každého, jenž vás ctí a vám se klaní, a vzpomeňte si, že toto peklo mučení, které, — jak se tváříte, — již jste překonala — má býti souzeno Miladě!"

„Nepopírám. Leč — —"

Hedvika se odmlčela; její prstíky škubaly visitku Routovu na padrť.

„Rozhodněte se. Můžete se rozhodnouti jen pro můj návrh."

„A šetřil byste mne?"

„Jako světici."

Hedvika vzchopila se. Přitiskla ruce na čelo a přeběhla pokojem.

„Ale jen jestliže by vaše naučení nekladla bezděčně do dětské duše símě neváženosti k matce, nebyla pro ni zdrojem nového utrpení před matkou, vaší mravností zatracenou, nevyrývala jí ze srdce základ veškeré víry, víru v matku!" Hedvika spjala křečovitě ruce. „Nyní jest aspoň možno, že se mnou naučí se snášeti pohrdání světa a pohrdati jím. Ale pak —! Což musím odříci se dítěte, aby bylo šťastno?! Musím je vydati v šanc nelásce, ústrkům, potupě dvojnásobné, potupě jí samé a pohaně matky její? Musí se dítě odříci mé lásky, aby získalo farizejskou vážnost lidí, v níž skrývají se nástrahy ty samé jako na mne? Prožije pak utrpení ženy dvakrát, mé a své, a v ranách jejích bude hlodati bolest poznání stonásobně —! Milado!"

Dívčina vběhla ze sousedního pokoje, vlétla matce do náručí, ustrašena zlíbala jí zrůzněnou tvář.

„Ne, dítě, tebe mi nevyrve nikdo!" slibovala Hedvika štkajíc.

„A já si je nedám odepříti!" ozval se Routa, vztahuje své ruce po dítěti.

„Milado, prchni!"

Dvéře a zámek jen zařinčely; Hedvika strhla z nich klíč.

„Stanislave, nutíš se do otcovství. Rozumím ti," domlouvala mírně chansonetka, shrnujíc si vlasy s čela, stírajíc slzy s očí a postoupivši před samého Routu. „Ale odpustila jsem ti a Milada odpustí také. Nezvěděla nikdy o tobě špetu, a nezví zas. Nechtěj mi bráti dítě, jemuž nenahradíš matku ani otce. A mně bys je nenahradil ani svým ani mým spasením. Nezbylo mi nic a nechci ničeho, kromě své Milady."

Routa chtěl odporovati.

„Nedohánějte mne ku krajnostem, pane!" vybuchlo v nejprudším rozezlení z Hedviky. „Jediné slovo ještě a pošlu pro domovníka, zbouřím celý dům!"

Na schodech mnul si Routa čelo. Rozpomínal se, že včera se zmínil Tupec o společném kolegovi, nyní pražském advokátovi. Jakkoli poslouchal Tupce jenom na půl ucha a nemohl se hned upamatovati, vyslídily rozbouřené myšlénky v náružívé štvanici přece pravého — doktora Čadu.

Zaměřil přímo k němu.

„Nemáš k dítěti ani za nehet práva," končil advokát svoji dlouhou poradu. „K prostředkům mimoprávním pak, k únosu, o němž jsi mluvil, nemohu ti nikterak raditi. Docílil bys právě tolik, jako cestou právní: Pranic. Dítě bys musil vrátiti a ke všemu bys byl za únos důkladně trestán. Ale něco ti povím: Dítě má, podle zákona musí míti poručníka. Smluv se s ním. Že bys něčeho docílil, pochybuji, neboť poručník, který z dobré vůle nedbá, jak patrno, o vychování svého poručence, neučiní tak ani k tvému požádání."

„Donutím ho, vysápu mu svěřenou duši." Advokát pokrčil rameny. „Musil bys snésti zřejmé důkazy, udati jej, souditi se, způsobil bys řízení, které by snad za dobu asi nekrátkou vypadlo příznivě pro tebe, a — snad i nepříznivě. Ale — pokus se."

Routa zašel rovnou cestou k příslušnému soudu.

„Poručníkem Milady, nemanželské dcery Hedviky Zemanové, jest pan Vojtěch Tupec, herec," sděleno mu u soudu. —

Hodinu před početím představení v „Golkondě" počal vestibulem přecházeti Routa. Neviděl nic kolem sebe; míjeli jej hosté, chansonetky, umělci a umělkyně, obraceli se, pokukovali naň, smáli se a šuškali. Nedbal ničeho. Povšiml si toliko programu: V prvním oddělení byl zaměstnán Herr Tupetz, a Mlles d'Agacerie až po něm.

„Á přítel už na místě!" zasmál se mu kdosi do uší. „Tak se mi líbíš, hochu!" Herr Tupetz chytil Routu za obě ramena, hodil nohou do výšky a srazil až do týla malý, kulatý klobouk, jenž mu prapodivně slušel. „Mám radost za deset, poněvadž mi ráno bylo úzko za dvacet. Přes noc nám zmizel podnikatel se seňoritou Ortencií a kasou a tak šlo ráno o život „Golkondě" i nám. Ale bohové nám seslali pana Schierlinga," Tupec přitlumil hlas, „s tobolkou domácího pána, který včera vyprovázel paní Schierlingovou, a Schierling převzal závod, dal nám zálohy, obnovil smlouvy, mne povýšil za režiséra — nechť žije pan ředitel Schierling! A za to na mne koukáš, jako bys mne chtěl rozkrájet!"

„Máte zde nějakou místnost pro sebe?"

„Ano, ano, svůj umělecký foyer, — ale dámy tam nebývají, ty jen projdou foyerem do svých šaten a přijímají návštěvy tam a jinde," vykládal Tupec veda Routu do malé, špinavé jizbičky, patrně kdysi „formanky" hostince.

„Tys poručníkem Milady Zemanové!? Mluv, pse, sice tě uškrtím."

„Pro boha, pusť mne, vždyť mne již rdousíš!" chroptěl Tupec. „Jsem."

Routa mrštil komikem do kouta na lavici.

„Blázníš, příteli?" oddychoval těžce komik, sleduje ustrašeným zrakem Routu přecházejícího po jizbě. „Což na tom? Což já za to mohu?"

„Kdo tedy vpravil ti ji do drápů?"

„Nu, nu, nu — do drápů! Proto že tvé nejsou, nemusí býti zle. Kdo? Julion — Hedvika!"

„Není možná."

„Inu, jest. Byl jsem tehdy, — jsou tomu něco přes čtyři roky — u zemského divadla. Tu z čista jasna přijde do kanceláře Hedvika,

dcera bývalého mého ředitele, s níž jsem se měl, — jak od včerejška víš — do útěku s tlustou hostinskou rád. V dobrém vědomí své viny jsem ji u ředitelstva protežoval, ale marně. Ona toho také nepotřebovala. Uchytila se zde a dobře. Ale pravila mi: ‚Moje Miladka už zase nemá poručníka. Nikdo jím nechce býti a podrobí-li se někdo na chvilku tomuto úkolu, jest, jako by tak činil, aby si mohl na mně a na dítěti pobrousiti. Kázati a peskovati umí každý, pomoci, ujati se nás, nikdo nechce, nemíní a neumí. A když si na nás žáhu schladili, nechtí o nás ani slyšeti. Chcete-li mi již prokázati nějakou laskavost, přihlašte se za poručníka mé Miladce. Jeť to pouhá prázdná forma, dítě zůstane a musí zůstati mně na starosti. Dále nemusíte o nás dbáti!‘ Tak jsem poručníkem.“

„Složíš okamžitě poručnictví!“

„S radostí, hochu. Abych se ti zavděčil, seženu jí za poručníka pána boha, všechny anděly, zřeknu se jí —“

Tupec nedomluvil. Ucouvl před napřaženou pěstí svého bývalého spolužáka.

„Schierling jest zde?“ tázal se za chvíli Routa.

„Ovšem. Bude někde v předu.“

„Zavolej mi ho.“

Tupec vyklouzl z jizby.

„Přeju si,“ počal Routa na klanícího se nového ředitele, „aby slečna Denisot d'Agacerie už nezpívala, a sice ode dneška.“

„Jak to? Nevím, jak vašemu přání rozuměti? Doufám, že se vám včera líbila, jest dobrou, znamenitou, téměř nejlepší silou mého závodu, mnozí pánové, tak zvláště staří gourmandi, milovníci mladičkého, navštěvují „Golkondu“ jen pro ni —“

„Právě proto nebude dále zpívati!“ přerušil Routa rozhodně ředitele.

„Ale dovolte, pane, oč vám běží? Ztratil bych výtečnou sílu, vázanou kontraktem, prosím, kontraktem, jenž i mne váže.“

„Zrušte jej. Dám vám náhradu.“

„Za Denisot d'Agacerie byste mi musil dáti mnoho, pane —“

„Cifru!“

„Nu, abych nebyl neskromný, neuškodil ani vám, ani sobě — žádám za Denisot d'Agacerie —“ Kolem nich šustly šaty a dvéře šaten zapadly za malou dívčí postavou.

„Kdo kupuje moji Denisot od vás, řediteli?“ zaznělo za nimi hněvivě.

Obrátivše se, spatřili před sebou Hedviku, jejíž sršící oči utkvěly s nevýslovným pohoršením na Routovi.

„Tento pán,“ odpovídal Schierling, „nechce dopustiti, aby Denisot zpívala, a sice od tohoto okamžiku.“

„A vy svolujete?“

„Uchovej. — Považuji všechno za žert.“

„Jinak bych pokládala smlouvu za zrušenou, a odjela bych ještě dnes večer, řediteli, kam mně se uzdá, a kde bude libo mně a Denisot zpívati! — Denisot bude zpívati, pokud já dovolím!“

„Slečno —“ hlásil se Routa mírně ke slovu.

„Pane," rozkřikla se naň Julion. „K starým hříchům hromadíte nové. Toť svrchovaná drzost, osvojovati si moc vedle mých práv a práv legálního poručníka."

„Už jím nejsem," oznamoval Tupec. „Před chvilkou jsem všechen ten slavný úřad složil."

„Pak jsem jím já sama a jediná," prohlásila Hedvika, otvírajíc dvéře k šatnám. „Řediteli, odstraňte tohoto člověka, on jest mně a Denisot nebezpečný."

Schierling nevypudil Routu. Chlácholil jej společně s Tupcem a vyhledal mu v sále nejlepší, poněkud skryté místo.

Za prvního vystoupení duetistek d'Agacerie, když apostrofovala malá Denisot neomaleného faunského dlažbošlapa, zlomil se kdesi v sále lenoch židle; praskl pod rukou Routovou. Sklepníci přiskočili, uklidili a vše bylo zase v pořádku.

Při druhém vystoupení slečen d'Agacerie, za mlaskání polibků skytaných s jeviště a vracených sterými ústy oběma pěvkyním, sražen se sedadla vedle Routy čiperný mladík, zasáhnut strašným políčkem.

„Ani jsem si toho pána nevšímal," vyprávěl plačky policejnímu komisaři, „jen jsem posýlal hubičky malé Denisot jako každý jiný."

Routa udal komisaři své jmeno a byt, Schierling s Tupcem dosvědčili ochotně identitu a zaručili se za hodného, dnes pouze trochu podrážděného pána. Rozmlouvaje s komisařem, radil se Routa jako ráno s advokátem. Komisař pokrčil mlčky rameny. Pak vystoupila slečna Ädla Ögonfägnad, po ní Csók Katalin, pak zase panna Rzeczyńska, a bujný rozmar společnosti, políčkem poněkud rozrušené, vrátil se opět k varu.

Potom byla na programu seňorita Ortencie Yegüezuela; společnost byla velmi zvědava, jak uprchlá tanečnice vystoupí; vědělo se pouze, že zanechala v Praze bratra Estebana, kterýž ani nebyl její bratr.

Opona se rozhrnula. Objevil se člověk v černém fraku a s bílou kravatou, — režisér Herr Tupetz.

„Na místě ochuravělé seňority nastudovala a převzala tance slečna Denisot d'Agacerie," oznamoval.

„Sláva Denisot! Ať žije Denisot," vítal frenetický jásot novou malou baletku.

Provedla s osiřelým Estebanem španělské tance; líbila se, bouře potlesku a souhlasu stoupala a nepouštěla ji s jeviště. Diváctvo seběhlo se do předu k jevišti.

„Julion má o ni nějaký zbytečný strach," šuškáno v obecenstvu. „Stojí v kulise jako na stráži. Vidíte, zase, — zas hledí do sálu jako vyjevená. Co tam vidí?"

Routa zůstal jediný na svém místě. Následoval kankán a se smělostí, dráždivostí odvážných frivolních tanečních figur, prováděných malou cancaneusou s mladistvou pružností a vervou, stoupalo zuřivě rozjaření diváků až ku šílení. Bujný, zvonivý smích ze rtíků dívenky ozval se chvílemi jako „evoe Bakche" a diváci a tančící zpíjeli se vířením zlacených podpatků, třpytivého šňůroví, gazových sukének a lepých roztomilých údů malé Denisot nad Estebanem, přes něj, pod

ním v nevázané milostné pantomimě, náruživém prchání a objímání, vzletu a skoku —

Blesk a rachot výstřelu letěl přes diváky a na jevišti s děsným výkřikem klesala mademoiselle Julion d'Agacerie, s krvavým znakem na prsou, kryjících malou Denisot.

Kdo střelil, jak se ocítila pojednou Julion na jevišti vrahovi v ráně — nevěděl v prvním zmatku nikdo.

Za chvíli teprv povšiml si komisař muže, stojícího vzpřímeně, nehybně, upírajícího vytřeštěný zrak ze zsinalé tváře na jeviště a svírajícího křečovitě v ruce vypálenou, kouřící zbraň.

„Pane Routo, zatýkám vás. Odevzdejte mi zbraň," oslovil jej komisař, uchopiv jej za ruku.

Klubkem zmámených lidí, kteří se motali, utíkali a opět jako slepí stáli, drala se paní Schierlingová.

„Julion chce mluviti se zatčeným!" volala. „Doveďte jej k ní. Rychle! Snad skoná dříve než lékař se dostaví."

Hedvika ležela v bolesti se svíjejíc na pohovce ve „foyeru" herců, a rámě její objímalo malou, v slzách ztopenou, hedvábím a gazem šustící, cetkami zvonící Denisot v sukénkách, jež nebyly ničím, v kabátci, jenž málo kryl a všechno prozrazoval —

„Komisaři, zůstaňte venku! Zatčený vám neuprchne, postavte se ke dveřím a strážníka do šaten," vyháněla Hedvika. „Milado, jdi, pusť mne, jdi, — pryč! Musím mluviti s tvým otcem. Dítě, poslechni a jdi! Schierlingová, — odveďte ji."

Milada vyvlečena z jizby.

Routa beze slov, chvěje se jak osyka, líbaje ruce, rámě, tváře, oči své bývalé milenky, klečel u jejího lože.

„Tvoje láska chtěla zabiti tvé nešťastné dítě a zabila mne. Díky tobě, Stanislave," úpěla Hedvika, hladíc čelo a vlasy jeho, vracejíc mu mdlým, vadnoucím rtem horoucí polibky. „Střežila jsem tě a skočila jsem ti do rány. Dobře jsi mířil, dobře jsi učinil. Já bych ti žehnala, Stanislave, a zase bych tě proklela, když rozryje mi prsa pomyšlení: Mé dítě ztratí matku! Matku! Mne, svou bídnou, a přec v lásce k němu jedinou matku! Ne, Stanislave, nevymlouvej, kdybysi svolal legie strážných andělů na svědectví, na pomoc, nenahradíš jí mne. Teprv nyní cítím, že v mých prsou bortí se svět Miladin, celý svět mateřské lásky a já musím zemříti, skolena tvou rukou, rukou jejího otce, a se mnou zajde její ráj — — ne, můj! Stanislave, promiň mi. Vždyť zůstane ve tvých rukou! Ze mne mluví sobecká láska matky, zapomínám, že i tobě náleží mé srdce, srdce matky našeho dítěte. Tys mne přece ještě miloval, — v mém dítěti, jemuž jsi raději soudil kuli, než bys dovolil, abych si je zahubila. Stanislave, střež mi ji, miluj, nespouštěj s očí! Neublížíš jí hanobením její matky, vím to, vím, nemrhej zbytečnými sliby —. Ale pro bůh! Stanislave, ty budeš souzen pro moji smrt! Stanislave, prchni s Miladou, — bože všemohoucí, ty nemůžeš, jsi již zatčen, střežen! Milada nemá ani otce! Stanislave, co jsi učinil! Jedinou ranou zabil jsi dítěti mne i sebe!"

Hedvika vztýčila se v mukách těla i duše na loži, a spínajíc ruce, kladla je v zoufalém nářku do klína.

„Ale slyš!“ zvolala, náhle se ztišivši. „Přísahej, že vypovíš: Nechtěl jsi zabíti ani ji ani mne, zbraň spustila ti náhodou. Budeš nevinen a soudcové tě vrátí tvému dítěti, moje Milada bude míti otce!“ jásala Hedvika. „Stanislave, smiluj se, přísahej!“

„Přičiním se, aby soud měl se mnou slitování, to slibuji,“ zasténal Routa.

„Milado!“ volala Hedvika.

Dívka vlétla do jizby, vrhla se matce v náručí.

„Obejmi svého otce, mé dítě,“ velela Hedvika. „Miluj ho za mne, a on ti nahradí lásku mou. Umírám, abych tě zůstavila v lepších, čistších, přísnějších rukou. Zlíbej je, dítě, a nespusť se jejich vedení! Žehnám jim a tobě, Milado, — mé jediné, — mé všechno neválené, ztracené blaho!“

Oči Hedviky Zemanové zhasly na vždy dříve, než lékař se dostavil.

Na jejím pohřbu bylo mnoho veselých a elegantních lidí, a jediný vůz.

U koňské brány rozběhla se společnost za hvízdání popěvků z „Golkondy“, a na Volšany následoval za pohřebním vozem jediný kočár, vezoucí Routu, jeho matku, Miladu a strážníka uvnitř, strážníka na kozlíku.

Strážníci mrzeli se velmi na své poslání. Měli s konvoyantem velikou potíž; musili jej u hrobu křísiti a dopraviti jej polomrtvého zpět do věznice, kdež jim poznovu omdlel, rozloučiv se s dceruškou, již odvážela si babička, jeho matka, do Hrubé Plané.

Porota užila svého práva souditi nejen podle litery zákona, ale i dle nepsaných zákonů lidskosti a rozumu. Routa obdržel nejmírnější trest, avšak i těch několik málo let bylo mu mnoho. Povolal si k vánocům matku a svou dceru do Prahy, slavil s nimi štědrý večer v celi a poslal matku na Vinohrady do šedého nárožního domu. Kupovala jej i koupila pro Miladu někdy Zemanovou nyní Routovou a upravuje v něm byt pro otce svého mazlíčka, své vnučky. Obě, stará paní i mladá dívka, čekají naň toužebně. Jeť jim smutno při stálém přecházení od vězení k čerstvému rovu na Volšanech a zpět — —

Herbář.

Napsal

prof. Josef Dědeček.

Milé bylo posezení v zahradním hostinci dvora Nudvovického, — v jehož starobylém kostelíku, uvnitř polozbořeném, známý obraz čerta pozornost archeologa poutává — tím milejší, čím horlivěji se snažil hostinský Vorel, vždy k žertu nakloněný, kořeniti nám výbornou šťávu chmelovou řízným vtipem.

Poněvadž dobrý ten muž vždycky rád vlastním důvtipem ku zábavě hostí přispívá, nedivili jsme se ani, když i vážnějšímu rozhovoru našemu

o některých nemocech věnoval bedlivou pozornost. Všeobecné podivení však nastalo, když se před námi vytasil s receptem, jímž by chtěl vyhojiti žloutenici.

Jednak ze zvědavosti, pak že vzpomněl jsem na přítele žloutenkou postiženého, ptám se, jakým to asi způsobem jmenovanou nemoc léčí.

„Ta rostlina i zde roste," řekl místo přímé odpovědi.

„Jakpak asi vypadá a jak se jmenuje?" tázal se přísedící znatel květeny.

„Květe žlutě a roste okolo plotů; také tamto u kostela jsem ji ondy trhal. Je to Celidon."

„Žlutý květ, roste u plotů a jmenuje se Celidon? Toť nejspíše Chelidonium, vlašťovičník," mrknul botanik na souseda; a skutečně seznána přinesená rostlina za vlašťovičník čili dle pana Vorla za Celidon.

„A jak s tou žloutenicí? Zač mi prodáte ten svůj recept proti ní?"

Ač na oko nerad, přece zadarmo podal mi pan Vorel tuto radu:

„Kořen celidonie s anyzovým semenem v dobrém bílém víně — (může však býti také červené mělnické, vážně stranou doložil) — vařený a pitý ráno i večer otvírá zacpaná játra a zahání žloutenku!"

My strnuli nad takovou hlubokou vědou prostého hostitele. „A odkud pak to všecko víte?" optal jsem se.

„O já znám mnoho takových věcí," pravil. „Vím, jak se zahání můra ve spaní, jak se hojí padoucí nemoc, jak se pozdvihuje spadlý čípek, jak se léčí zimnice, jak zlatá žíla, jak se hojí — člověk si nemůže hned na všecko vzpomenout —, to všecko znám, vždyť mám herbář!"

A tudy na to, pomyslil jsem si, a již nebylo mi třeba otázek jiných.

Pan Vorel čerpal tedy vědomosti své lékařské z herbáře! Z jakého, to uhodnouti nebylo mi nesnadným. Není herbáře obšírnějšího, důkladnějšího, poučnějšího a také mnohomluvnějšího, — kterýž by byl mezi lidem zároveň dosti rozšířený, nebo aspoň známý — nad herbář Matthiolův. —

Když jsem se vracel večerem po lukách k Turnovu, slyšel jsem každým krokem, každou myšlenkou ozvěnu: „herbář Matthiolův". Ozvěnu, kterouž nedovedly ohlušiti ani vlny Jizery, s jezu u „Shořelého" mlýna střemhlav se vrhající a s hukotem v bělostnou pěnu se roztřišťujicí, ač druhdy dovedly toho tak snadno a často, upoutávajíce tehdáž mladistvou a tedy snivou mysl mou ve snění též mladistvé a proto líbezné.

Herbář Matthiolův! To jméno i dosah jeho významu neopustily mne ani, když od bystré Jizery srdečný pozdrav starší sestře Vltavě jsem vyřídil, a konečně donutily mne sděliti i širšímu kruhu vážnějšího čtenářstva své myšlenky a některá data o této staré knize české.

Psal se letopočet 1554. Bylo to tedy dvě stě a šest roků po onom památném, pro nás Čechy velevýznamném letopočtu, v němž „otec vlasti", král a zároveň císař Karel IV., byl si vymohl, — jak tehdejší panoval obyčej, — od papeže Klimenta VI. povolení ku zřízení vysokého učení pražského hlavně ve prospěch „svých milých Čechů".

Roku 1554 přistěhoval se k nám cizinec, Vlach, Petr Ondřej Matthioli.

Důležité spisy, na ten čas největší ceny botanicko-lékařské, jež Matthioli ve vlašském i latinském jazyku v Benátkách a Lutichu od r. 1548—1554 uveřejnil, působily na arcivévodu Ferdinanda rakouského, t. č. správce země české a pána pro vědy a uměny velmi zaujatého, tou měrou, že slavného lékaře vlašského povolal ke dvoru svému na hrad pražský. Vyzvání tomu Matthioli ochotně vyhověl.

Doby tehdejší, kdy králové naši bývali zároveň císaři římskými, — a v římském Vatikánu byla jim také sázena císařská koruna na hlavu — nesly se u nás vůbec snahou, neohlížeti se po sousedech západních od jakživa chladných, ale říditi se ve všem, co krásné, ušlechtilé i prospěšné, teplejší Italií. Odtud povoláváni do Prahy nejslavnější mistři v umění a vědách, tam posýláni zase nadějní jinoši z Čech, by na vyšších učilištích zdokonalili se a po návratu do vlasti působili ve prospěch svých krajanů. O „říši" se tehdy ještě nevědělo. Nebylo tam pramenů, z nichž by bylo našim předkům možným bývalo napájeti mysli po vědě a umění prahnoucí. Z oné vzájemné výměny vyvinula se i užší vzájemnost mezi příslušníky zemí koruny České a zemí Vlašských, kteráž pojala do svého kruhu i průmysl a obchod, v některém smyslu ve prospěch, v jiném opět ke škodě osadníků zemí Českých. — Vlaši obohacovali se u nás kovem, našinci ve Vlaších zlatými zrny vědy a uměn.*)

Z těchto středověkých dob pochází rým, jejž prý při hostině skvostné kdysi pronesl vyslanec vlašský v Praze:

Nos montes Krkonoss
fecerunt Dominos,

což asi ten smysl má, jako bychom řekli: „nám Krkonošské hory staly se zlatými doly."

Vlachové, hojně u nás usazení, znali tehdy velmi dobře celou naši vlast, a co lidé na ten čas bystřejší a praktičtější dovedli z ní největší měrou těžiti. Zejmena byla tu pro ně zdrojem hojného zisku bohatá říše nerostů, ať již ve formě civilisované jakožto zlatá a stříbrná mince, ať ve stavu surovém co rozličné drahé a polodrahé kamení.

A takového polodrahého a vzácnějšího kamení poskytovaly odjakživa a dávají dosud, ač nyní jen v chatrnějším výběru, vrchy na úpatí krkonošském, od Turnova až po město Paku rozložené, v hojnosti. Fialové amethysty, zelené chrysolity, mléčné chalcedony, krvavé pyropy, karneoly masové barvy, zelené a červeně kropenaté heliotropy a jaspisy dosud se objevují — ač proti oněm, jež Vlachové v 16. století si tam vybírali, jen co paběrky menšího rozměru — na svahu Kozákovském u Turnova, Táborském nad Lomnicí, Levínském a j. u Paky a Pecky. Jaké haldy jich as odnesli praktičtí Jihoevropané, — o nichž kronika vypravuje, že si u Turnova vesnici Benátky založili, aby na Kozákov neměli tak daleko, — toho důkazem jsou mimo jiné též proslulé flo-

---

*) Karel IV. koupil v Římě v ulici cizinců (nyní u. penězoměnců) dům, z něhož peněžitou pomocí Petra, Oldřicha a Jana z Rožmberku zařízen t. zv. český dům, do kterého měl právo býti přijatu každý občan koruny české, tehdy z Čech, Moravy, Slezska, Budišína a Zhořelce se skládající.

rentinské mosaiky chrámové, k jichž sestavení každý kamínek zasílán byl skutečně až od našich hor krkonošských.

Velmi špatně as tehdy hlídal Krakonoš poklady své říše, když veřejně vyznati mohl cizinec ve shromáždění pánů domácích: „My Vlaši zbohatli z hor krkonošských!“

Avšak dále, než snad potřeba kázala, zaběhli jsme od cíle své cesty! Vraťme se k Matthiolimu. Sotva že se v Praze a po Čechách poohlednul, vypravil se s pánem svým vysoce urozeným, Ferdinandem, do boje proti Turkům; po té do Přímoří, Alpských zemí a jinam jej provázel. Na všech těchto cestách sbíral pilně rostliny, semena pak a hlízy příhodné zanášel do Prahy, aby je tu nejen odchoval, ale i rozšířil pěstování jich u milovníků květeny. V Praze také, kde nejvíce se zdržoval, pracoval na obšírném svém díle botanicko-lékařském, které pod jménem kommentárů potomstvu zůstavil.

Vědecké práce Matthiolovy docházely nejen uznání a náležitého ocenění u dvora, ale zjednávaly mu tam i mocných mecenášů, kteří, kde autor nestačil, i zlatem svou náklonnost ku vědě dokazovali. To asi bylo jednou z hlavních příčin, že Matthioli na uveřejnění svých védomostí ve všech hlavních nářečích evropských pomýšlel a skutečně svým časem výsledky svého bádání v řeči vlašské, francouzské, španělské, německé, latinské — a české vydal. Jak znamenitých úspěchů v té příčině došel, vysvítá nejlépe z toho, že pouze latinské a vlašské vydání jeho kommentarů ve 32000 výtiscích do oběhu se dostalo.

Zde chci promluviti o vydání českém. Již r. 1557 měl Matthioli k své ruce kresliče a rytce, aby hotovili obrazy k vydání českého herbáře. A poněvadž náklad s tím spojený při díle tak rozměrném na ten čas musil býti na jednotlivce úžasně velký, vymohl u arcivévody Ferdinanda a při stavech českých právě sněmujících toho, že mu bylo k vydání českého lékařského díla, „které všem obyvatelům této země prospěšným býti má“, povoleno 250 kop českých grošů.

Věru, šťastný autor, jejž mecenášové tak štědří, takovým spůsobem ocenili! — A to stalo se na sněmu pražském roku 1558, to pondělí po Novém roce!

Však co Vlach, jednak že dlouho našemu lidu neobcoval, jednak že v té době dílem cestami se svou vrchností, dílem pracemi na svých cizojazyčných kommentárech a také velmi rozsáhlou correspondencí (celé dílo o 5 knihách a 395 stranách, u Melantricha r. 1561 vydané, zaujímajících), zaměstnán byl, — sám necítil se býti schopným k vydání arcidíla v jazyku českém. Bylť mu ten „idiom“ ač cizinci, sice známým, ale vědu, v ty doby výhradně téměř latině pěstovanou, nebyl by přece dovedl čtenářstvu představiti v českém rouchu vědeckém.

Ku práci té veleobtížné vybral si tedy Pražana, proslulého lékaře, mathematika i astronoma zároveň, Thadeáše Hájka*), téhož muže, jenž se stal po čase osobním lékařem Maxmiliana II. a Rudolfa II., a jemuž pro jeho veliké o vědu a lékařskou znalost záslhy stavové, na sněmu pražském r. 1571 shromáždění, rytířské příjmí „z Hájku“

*) Narozen r. 1525.

přiřknuli, jmenovavše jej zároveň protomedikem (jakoby prvním lékařem) království Českého.

Jak již svrchu praveno, staral se Matthioli vší mocí o rozkvět botanické vědy a v její užitek obracel všechny prostředky a veškerou vysokou přízeň, která jej také do všech jiných zemí předcházela. Toho výsledkem skvělým bylo, že se všech stran semena, hlízy nebo i čerstvé rostliny ďostával, kteréž pak vypěstováním seznati mohl vlastním názorem a zároveň jich upotřebiti při vydávání svých světových děl.

Na takových rozumných základech a z péra neméně obratného jako učeného a svědomitého, — jakým vládl Hájek, — povstala konečně stavba na půdě literární, kterouž Pražané a s nimi veškerý národ chvalořečí pozdravili téhož roku, v němž císař Maxmilian II. v Praze korunován byl, totiž léta 1562. — Ten pak, jenž dílo toto v roucho tiskové uvedl, byl rodič Rožďalovický, Jiří Melantrich, slavný knihtiskař pražský a potom tchán proslulého professora na vys. učení pražském, Daniela Adama z Veleslavína, ku konci též zasloužilého knihtiskaře pražského. — Nadpis pak díla, obrazem Matthiolovým v jeho 60. a Hájkovým v jeho 35. roku stáří v předu ozdobený, jest tento:

„Herbarž jinak Bilinarž velmy užitecny a figurami pieknymi z zřetedlnymi, podle praveho a jak živeho srostu Bylin ozdobeny, i také mnohym a skussenym lekarstvim."

Ve hlavní předmluvě, již Matthiolus latině sám napsal, praví, „že Čechům všem zanechati chtěl na svůj pobyt v Praze památku tímto dílem, jehož přispěním nejen aby se všech nemocí uchránili, ale od nich aby i se vyléčili."

Zajímavý jest také seznam příznivců a podporovatelů jeho díla. Jsou to:

J. M. císař Ferdinand.
Český král Maxmilian.
Arcivévodové Ferdinand a Karel.

Ze stavu panského: Vilém z Rožmberka. — Jan starší a mladší z Lobkovic. — Jan Waldstein. — Jáchim z Jindřichova Hradce. — Jan Bořita z Martinic. — Ladislav Lobkovic. — Zbinko Berka. — Jáchim Šlik hrabě z Passova. — Zděnko z Mezeříče. — Petr ze Švamberka. — Jaroslav ze Smiřic a Felix Křinecký z Ronova.

Ze stavu rytířského: Wolfgang Vřesovec. — Burian Trčka z Lípy. — Vilém Muchek z Bukova. — Bernard Žehušický z Nestrojova. — Vilém Trčka z Lípy. — Zděnko z Malovec. — Ulrich Dubanský z Duban. — Jiří Kokořovský z Kokořova. — Jan starší z Hodějova. — Jiří Vchyňský ze Vchynic a Jan Jenišek z Oujezda.

Z magistrátu a stavu městského: Pavel Žipanský z Dažic. — Jan Leskovec a Oswald Schönfeld.

Důležitosti tohoto díla zpomíná Hájek sám, jenž v předmluvě napsal: „nebo nic takového prve v jazyku Českém, ježto by poněkud ta slova obyčejnější a známější byla, vydáno nebylo. . . . Protož mnohá slova v tom Herbáři budou se zdáti odporná, drsnatá a snad někomu i nesrozumitelná. Ale když vejdou v obyčej a častější užívání, též nám potom známá a obyčejná budou jako i jiná. A nachází se, že předkové

naši tak mluvili i psali, jichž jsem následoval a toho předně šetřil, abych jazyk náš český v své vlastní a starobylé celosti zachoval, jej rozšířil a rozmnožil.“

Když rozebráno bylo vydání první, zdá se, že mnoho bylo ještě těch, kteří po knize té toužili; neboť Daniel Adam z Veleslavína, toho času již majitel knihtiskárny po svém tchánu Melantrichovi zděděné, pomýšlel na vydání druhé, které také, zřízeno učeným lékařem Adamem Huberem z Riesenbachu, r. 1596 v jednom velkém a mimo to v menším, svou lácí pro chudší lid určeném vydání vypraveno bylo. — Bylo to 19 let po smrti původce vydání prvního, Matthiola, jejž v jeho 77. roce stáří v Tridentě zachvátila rána morová.

Toto vydání druhé mám právě před sebou. Jest to kniha obšírná ve formátu asi nynějšího „Světozoru“ o 537 listech, nepočítajíc v to předmluvy. Velmi hojné obrazy rostlin dosti věrně provedené, ale menší než jsou ve vydání prvním, provázejí každou ze 158 kapitol, z nichž nejedna i o více rostlinách pojednává, předem je popisujíc, dále jejich upotřebení v lékařství a to co nejpodrobněji vyličujíc a ku konci, jak ta rostlina u rozličných národů evropských se nazývá, uvádějíc. Posledních 61 listů vyplnil Huber rejstříky, v nichž tam popsané rostliny v jazyku českém, německém, latinském, řeckém, arabském, vlasském, španělském a francouzském dle abecedy vypisuje. A že tato obrovská práce ještě jej neunavila, dokazuje ku konci knihy připojený slovník latinsko-česko-polský, v němž opět autorem popsané rostliny v abecedním pořádku následují.

Poněvadž ale herbář nebyl pouze botanickou, nýbrž i lékařskou knihou, postaral se spisovatel i o podrobný rejstřík veškerých nemocí, k nimž hned také připojil i jména léků a stranu, kde by ve spisu tom každý o jejich upotřebení zevrubněji dočísti se mohl. Jest to obšírné registrum, v němž poznamenány jsou všeliké „vody, šťávy aneb safty, olejové, vína, octové, syrupové, julepové, letkvaře, konfekty a cukrové, extracta, soli, pilule, masti a flastrové“ — a takové pro každou známou nemoc. —

Podívejme se na některé z těch medikamentů středověkých!

Cibule mořská i česnek působí proti nečistotě hlavy. — Dlouhé vlasy rostou po masti z černého topole, z kořenu leknínového a oleje diviznového. — Komu vlasy lezou nebo bělají, nebo kdo chceš míti vlas žlutý nebo černý, nalezneš tam také prostředek. Herbář poradí ti také lék proti rozličnému bolení hlavy, lék pro spaní (opium, makové semeno a j.) i proti zlým snům (anýz v pytlíčku pod hlavu, požívání melissy) i proti můře (pivoňková zrna).

Broskvová jádra, pečené kdule nebo letkvař, zelí s octem a jiné právě tak „opilství brání,“ jako nápoj z rejže (nyní dělá se též z ječmene), ambra do vína přimíšená, voda z ovsa a j. „k opilství brzkému napomahají.“

Proti „šlaku a mrtvici“ slouží „výborný ocet konvalliový, dobrá letkvař a pilule, benediktový kořen, zeměžluč, skořicová voda, kmín, víno levandulové a vedle jiných i — aqua vitae řebříčková, tak jako proti paducí aneb Sv. Valentina nemoci mořská cibule,

verbena, tabák, voda lípového květu, dobrý prášek z assa foetida, koláč z režné mouky a řada mnohých.

Kdo si chceš zlepšiti a vyjasniti zrak, natírej ho safftem z prustvorce (puškvorce), myrrhou, šťávou z kapusty, jalovcovou vodou — a kdo trpíš na bílé zuby, natírej je práškem z kořene slezového, šalvějí neb vinštířem (vinný kámen).

Proti „bolení zubů" 75 prostředků v herbáři nalezneš, a kdybys někdy ztratil řeč, vrátí se ti požíváním levandule v páleném víně, položením řeřichového semena pod jazyk, majoránovým traňkem ze šalvěje, — a kdyby to nepomohlo, najisto požíváním pepře nebo v nejhorším případě žvýkáním bobrového stroje!

Proti nedoslýchání poslouží dřínový, horčičný neb jalovcový olej — nebo znamenitá voda z jesenového dřeva. Kdo trpí krvotokem z nosu, voň k čerstvé cibuli, nebo ku směsi z kafru, oslového l . . na a svinského ořechu; a kdyby to ještě neprospělo, nemine se najisto s účinkem routa, na hrdlo zavěsená — nebo do nosu vpravená!

Kašel zajde asi po 250 lécích. Užiješ-li jen 25 prvních v rejstříku uvedených, myslím, že bude po nemoci.

Mášli slabé srdce, posilňujž je pitím skořicové vody nebo růžovým olejem a pižmem; někdy pomáhají i jablka, která mají vinnou chuť, nebo i hrušky. — Dostáváš-li závrať, voň, nemáš-li po ruce ambru nebo pižmo, ku kyselým okurkám.

Proti ouplavici radí herbář jako nynější lékaři tanin ve formě prášku z dubových kulek, z kornatého dřeva, hlohu, nebo planá jablka, žaludy, vařené kaštany, citvár, pečené plané hrušky, trnky a jiné trpké věci. — Trpíš-li kamenem, pij mandlový olej, samý neb s malvazím; jsou-li to bolesti od zlaté žíly, pomůže znamenitý flastr z porru, lněný olej, šošovice (čočka) nebo trochu pšeničných otrub.

A když veškeré ty nemoci přečkáš a staneš se na stará kolena podagristou, užívej janoffitu (anděliky), dobrého traňku nebo octa z mořské cibule i terpentinu, aneb se natírej myrrhovým nebo muškátovým olejem a cibulí nebo česnekem, ač jest-li ti dříve neprospěje dobrý flastr z pšenice nebo mastyxu. — Ostatně — kdybys byl požíval ječného chleba s kapustou a zelím nebo oleje koriandrového, nebyl bys o podágře vůbec ničeho zvěděl.

Podobné léky předpisuje nám herbář pro každou nemoc, na kterou možno si jen pomysliti; rozumí se, že ani rozličné „tajné" nemoci nejsou vyloučeny. Vypisuju z něho jen ještě jeden recept, který „zdraví celého těla zachovává." Jest to: pepř, v pokrmech často jedený, ocet mořské cibule pitý, rebarborum s mastixem žvýkané, aloe každodenně do života přijaté, pelyňkové víno, pižmové víno, vlaský kopr každodenně jedený, aqua vitae z řebříčku, spiritus vini aneb dobré pálené víno, a v době rozvíjejícího se veškerého života, — v květnu — kdy horkokrevnost se vzmáhá — krve z žíly pouštění.

Ale k tomu poslednímu prostředku přidává jeden staročeský lékař tuto radu:

Po puštění první den
buď na večeři skroven.

Veseliž se den druhý
a odpočívej třetí celý.

Troufám si tvrditi, že byli naši praotcové středověcí lidmi statečnějšími nežli jsme my; jinak by nebylo pouhé vyslovení jména jejich celé tlupy nepřátel zaháněli úprkem až za hranice, — ale — i zdravý člověk vyhledává rád léků proti všem možným nemocem. Proto jest právě věcí zcela přirozenou, že se Matthiolův herbář zejmena svou lékařskou stránkou stal u našich praotců knihou velmi oblíbenou a vyhledávanou. Vždyť byl ve směru tom vždy ochotným, celkem dosti spolehlivým a také velmi laciným domácím lékařem, jenž během těch tří století odchoval opět tolik lékařů jiných, kolik měl čtenářův, — arci že ne vesměs diplomovaných, ba valnou většinou diplomování neschopných — ženských lékařův.

Avšak ne pouze svým praktickým obsahem, nýbrž i jinými ještě přednostmi zasluhuje, bychom uvážili jeho důležitost. Náležiť on především ku knihám ze století 16., kterých a jakých po skrovnu nám se zachovalo. Jsou mezi námi, kteří pachtí se po starých mincích, jiní po rozličných starobylých krojích, opět jiní po zpuchřelém nábytku, jenž chýše našich předkův zdobil. Což proti těmto antikvitám kniha více než tři sta let stará, obšírná, jejíž řeč jest naše řeč, jejíž rozum rozumy našich otcův vedl, bystřil a obohacoval, jejíž každé slovo bylo jako drahocenná jiskra tlící pod popelem smutných dob pobělohorských, tlící potají, většinou jen v nuzných chýškách našeho venkova, až vánek nové doby tyto jiskry znovu rozdmychal v žár národního uvědomění.

Jako každá starší kniha, jíž ušetřila popelem naší slavné literatury středověké poskvrněná ruka Koniášova, byl i herbář živým slovem, které kolovalo co nejdražší dědictví nešťastných obětí náboženského fanatismu od úst k ústům, od otců k dětem a dětem jejich dětí dál a dále, až dostalo se přes veškeré bouře na nás, kteří jsme se ve skrovný úděl jejich uvázali. Bez oněch předbělohorských spisů byl by Čech snad zapomněl mluviti — česky!

Námitka, že v herbáři Matthiolově tak mnohé slovo germanským původem se prozrazuje, a že by tedy možno bylo nám oželeti spisu toho vedle jiných takových, které nám dědictvím zanechaly řeč nečistou, pokaženou a cizinstvím poskvrněnou, odmítl již překladatel prvního českého vydání, Thadeáš Hájek sám, jenž se k těmto pokleskům jednak přiznává, jednak ale uvádí, že mu bylo postaviti dílo velké, velmi obtížné, v řeči české dosud nevydané, a při tom dílo přírodovědecké i lékařské zároveň, k čemuž velmi mnoho slov nejen sám nových tvořiti ale také (aby se vyhnul názvům snad nepovedeným) z jiných řečí přibrati byl nucen.

Přes tento nedostatek, jejž každý rozumný soudce omluví, má herbář Matthiolův velikou cenu vědeckou i ve směru názvosloví rostlinopisného. Hájek snesl v prvním českém vydání veškerá jména rostlinstva domácího ano i tehdy u nás již známých rostlin cizích, jak je byl v rozmanitých rukopisech, vokabulářích a nejstarších herbářích českých seznal, tak že dlužno jeho herbář považovati za kompendium názvosloví rostlinného před r. 1562 i ve spisovné mluvě užívaného. Zvláště herbář

Krišťana z Prachatic, rektora vys. učení pražského, před r. 1419 napsaný, slovník bratra Jana bosáka z Vodňan (čili vokabulář Vodňanského) z r. 1511 a herbář lékaře Jana Černého z r. 1518 a spisy jiné byly Hájkovi při práci hlavním podkladem. K tomu hleděl však také vybrati z lidu nejpříhodnější jména rostlinná, k nimž z nouze přibral i některá jména cizí, zlatinisovaná.

V tomto zařízení dočkalo se toto objemné dílo přes veškeré nepokoje, zmítavší zemí českou ve věku 16. a 17., i doby vzkříšení našeho národního, zaujímajíc nyní mezi svými hojnými sestrami velebné i ctihodné místo matrony, k níž čtenář s úctou pohlíží, když rozepíná její spony kovové a z jejího švabachem tištěného obsahu poučení vyhledává.

Že polní hospodářství a zahradnictví nezůstalo v herbáři popelkou, různé tu a tam v něm dokazuje čtení. Bylť původce jeho Matthioli mužem, jenž svědomitě a se vzácnou pílí, větší než mnozí ředitelé botanických zahrad nynějších, staral se o rozmnožení svých milých kvítků ve své zahradě pražské. A praotcové naši v té ušlechtilé práci jej následovali, pěstujíce, onomu vší národnostní vášně prostému a jim oddanému cizinci ku cti a potěše, veliký krásný a užitečný srost, jak v tehdejší mluvě rostliny nazývali, dílem v zahradách, dílem na poli.

Důkazem toho jsou právě staré listiny s naším herbářem v popředí. Z jejich obsahu zjevno, že nebylo zahradnictví a hospodářství české dříve v pozadí za nynějším, ale že stálo na vrcholu, s něhož, místo aby se na něm udrželo a rozhojnilo, vlivem válek spíše klesalo. Za doby Matthiolovy bylo na př. pěstování šafránu u nás důležitou větví hospodářskou a zakládány tu „šafránice“ na příhodnějších polohách tak jako vinice nebo chmelnice. — Kaštan jedlý nebyl tu stromem tak vzácným jako dnes, kde jako na zvláštnost nějakou pohlížíme na staré kaštanové stromy Strahovské, Krumlovské nebo Hrubo-Rohozecké. Zato neznámým tu byl tehdy obecný nyní kaštan koňský, jejž vydavatel druhého českého vydání znal pouze dle větévky, kterou mu byl zaslal cís. legát Augerius Busbequius z Cařihradu.

Hlošině nynějších botanikův za dob Hájkových říkali „oliva česká“, jako místem i podnes, a pěstovali ji dle Hájka hojněji v křovinách i hájích, kdež prý bývala i samorostlou. — Rosa čili rosička bývala tu druhdy na písčitých chudších rolích obecnější plodinou pro zrno na chutnou kaši pěstovanou, a není tedy ta, kterou naši rostlinopisci tu a tam v zahradách, na suchoparech a písčinách nalezají, pouze s cizím semenem zavlečena. Nadarmo se také neuvádívá na rozdíl od prosa pravého (jáhly) co proso české. — I příbuzný bér sloužil tu již tehdy k dělání jahel brových neb berových, což opět důkazem, že náležel mezi hospodářské rostliny středověké. Proto nesmíme bér v Čáslavsku a Kutnohorsku místem setý, za novější pokrok v hospodářství považovati, tak jako i setí rosy v okolí Nových Benátek. — I konopí hojně se tu pěstovalo, a to nejen hlavaté čili „samec“ (dle herbáře), nýbrž i poskonné čili samice. Ze semen prvního vařili i polévky semenečné, jako z druhého třením dostávali vlákno. I opojnost konopí byla již tehdy známa, vždyť zlořečí autor herbáře: „protož

také velice v tom bloudí ženy, kteréž dětem na božec a paducí nemoc stonícím vaří semenec a píti dávají."

Pobouzeni léčivou mocí bylin a poučováni herbářem, pečovali praotcové naši o vysazování všelikého koření ve svých zahrádkách a přímo před okny, aby jich spíše uhlídati mohli. Odtud právě pochází, že návštěvou ve mnohé venkovské osadě spatřuješ před okny zvláštní květnici, ne vždy pestrokvětou, ale kořenivou vůní se vyznačující. Nacházíš tam ve stínu tajemné chvojky anděliku, opich, ajbiš, persán, chlebníček, někde i myrrhu, kostival, jemuž říkali dříve svalník, melissu, levanduli, rozmarín, hysop, šalomúnek, dymiánek a vůbec mnohé buď domácí horní nebo vlašské byliny.

I zakládání sadův a obor spadá do časů Veleslavínských a dálo se, jak se zdá, též hlavně pohnutkou Matthiolovou. Jeden z nejkrásnějších parků veškerou nádherou nadaných, „Kratochvíl" zvaný, náležel Vilému z Rožmberka v Netolicích. Ale zanikl již r. 1592. Týž osud potkal také velké sady v Ostrově, majetkem vévody Sasko-Lauenburského, po nichž ještě r. 1794 zbytky se jevily. Za to dosud dílem slynou svou nádherou, dílem živoří sady následující: Libosad a s ním spojená čtyrnásobná řada lípová u Jičína, park ve Křinči, v Chlumci, v Jindřichovu Hradci, v Nových Hradech, v Kačině u Kolína, ve Vlašími, v Březině, v Blatné, v Chudenicích, ve Fridlandu, v Teplicích, ve Veltrusích, — botanicko-ekonomická zahrada hraběte Kanala (Kanalka) v Praze, Lobkovická zahrada, Bubenečské sady a mnohé jiné.

Není divu, že mnohé shora uvedené přednosti získaly herbáři množství horlivých čtenářů a ctitelů, kteří cenili ho namnoze výše peněz, a odkazujíce nebo prodávajíce jej, hleděli, aby se dostal do rukou rozumných. Ale tu a tam byl bohužel svěřován také nedospělým čtenářům, kterým ani pevný papír jeho nemohl posléze odolati. Tímto spůsobem, tuším, že mnohá rodina pozbyla v pravém slova smyslu „hravě" nebo spíše „hraním" tohoto vzácného svědka naší středověké literární snaživosti a pokročilosti.

Na ukázku spůsobu, kterým jednotlivci vzácnou tu knihu jiným darem nebo za peníze přenechávali, stůjž zde opis dvojího rukopisu, jemuž podobných snad mnoho našlo by se v jiných exemplářích herbáře tohoto. —

Letha 1644. 16. Augusti.

„Já Ssymon Santik miesstenin polensky daroval sem tuto knihu jmenujicy heribarz dvoji poctivemu panu paterovi Kassparovi Frantisskovi Henychovi ten czas zustavajiczimu spravcovi a duchovnim ditek miesta Przibyslavě . . . . aby ty ditky, kteři jim svěřeny od Pana Boha sou k spaseni duši jejich spravovali."

svrchu psany.

A pod tím napsáno rukou vypsanou již 5 roků později:

„Já kniez Magister Caspar Frantiseg Hennich fararz na ten czas Przibislavsky prodal sem tuto knihu anebo Herbarz Poctivemu Mladency Pavlovy Czekalvodovi."

3. Martii 1649.

Dm. qui supra MCTH.

Končím slovy prvního překladatele českého vydání, Thadeáše Hájka, kterými předmluvu svou uzavřel:

„Za to toliko jednoho každého prosím, aby tuto mou práci, pro čest a chválu Boží a pro zvelebení Jména jeho i v těchto Bylinách a zrostlinách a pro dobré a užitečné Vlasti naší a opatrování zdraví dobrého, tudíž také i pro rozšíření a rozmnožení Jazyka našeho Českého před sebe vzatou, a již s Boží pomocí vykonanou (z čehož Pánu Bohu buď chvála) vděčně přijali a v dobré obrátili.“

Charles Dickens.

Z duševní dílny básníků

od

J. Arbesa.

(Pokrač.)

Nevylíčitelný pocit beznadějnosti, stud a nevýslovně trapné vědomí, že den ode dne zapomíná, čemu se byl naučil, o čem byl přemítal, co obraznost jeho osvěžovalo a bylo popudem k dalšímu snažení, vše to ztrpčovalo mu život a začasté, když byl v závodě sám, vyhrkly mu slzy z očí a skanuly do vody, kterou vyplachoval prázdné láhve — štkávalť prý tak usedavě, jako by se mu chtělo srdce rozskočiti . . .

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Potud u nejstručnějším výtahu několik momentů z prvních desíti kapitol proslaveného Dickensova románu, o němž hned po vyjití právem tušeno, že to román autobiografický. Ale nikdo nevěděl, které výjevy jsou výmyslem a které vpletl Dickens z vlastního života. Teprve před nedávnem, když nejstarší a nejdůvěrnější přítel Dickensův, John Forster, dokončil důkladný šestisvazkový životopis proslaveného přítele, zvědělo širší obecenstvo, jak dalece srovnává se vypravování se skutečností a co k uměleckému zaokrouhlení celku nevyhnutelně vymyšleno býti musilo.

Máme tudíž tentokráte dostatek, ba nadbytek momentů, pomocí kterýchž možno nahlednouti v duševní dílnu Dickensovu; tentokráte netřeba tudíž namahavě z kusých domněnek pravdě podobného výsledku teprve se domýšleti; stačíť skoro vybrati nejvýznačnější momenty a prostě je seřaditi.

David Copperfield jest — což budiž především konstatováno — Charles Dickens sám. Co autor o tomto reku svém v románě vypravuje, jsou skoro vesměs vlastní jeho zkušenosti nebo správněji řečeno, je to vlastní životopis, vypravovaný ve formě románu mužem pravdomluvným a psaný pérem nejskvělejších vlastností, jaké si byl kdy některý samouk osvojil.

Básníci a spisovatelé všech národů jsou sice vesměs v jistém ohledu samouky, nikde není škol, v kterýchž by se odchovávali básníci a literáti, — avšak Dickens byl samoukem v nejširším toho slova

smyslu. V desátém roce věku svého, tudíž v době, kdy počínají jiné dítky čísti, Dickens již — nádenničil, a skoro za vše, čím vynikl, neděkoval žádné škole, žádné průpravě, nýbrž výhradně jen sám sobě, přirozenému svému pudu a nadání, vlastní své práci.

Mládí Dickensovo bylo trudné, politování hodné; byla to nepřetržitá řada útrap ubohého červa, v prachu a blátě se plazícího, zcela obyčejné, všední kreatury, pro kterouž ani ti, kdož jí byli nejbližší a jejichž srdcím měla býti nejmilejší, neměli více než lhostejný, mrzutý nebo hněvivý pohled, jakýmž polovzdělaní v stísněných, mnohdy i v nejstísněnějších poměrech žijící rodičové sledují rodinný balast, přebytečné dítě, ku kterému nemají sympatií a které, jsouc jim jen nepohodlným břemenem, musí býti co možná nejdříve a zároveň nejlaciněji z domu vypuzeno.

Nejzávažnější rozdíl mezi Davidem Copperfieldem a Dickensem jest, že Dickense nevypudil z domu pouhý otčím jako Copperfielda, nýbrž vlastní — otec, kterýž jej co desítiletého hocha zavedl do špinavé brlohy, kde musil od rána do večera láhve vyplakovati a kde se tak často nad svým trudným osudem a bezcitností svých rodičů trpce rozplakal, a že — když Dickens později, nemoha již útrapy své déle snášeti, z hnusného závodu utekl — vlastní matka jeho nejvíce na to naléhala, aby se k odpornému, snižujícímu zaměstnání a do sprosté, surové společnosti vrátil.

Mladičký David Copperfield, kterýž rozedrán, hladov, opuštěn a studem nad sebou samým se zardívaje, bloudí ulicemi londýnskými — ubohý tento hoch, jenž měl pro vše kolem sebe otevřené oči, kterýž všemu, co slyšel, dychtivě naslouchal, který by se byl tak rád učil, kdyby mu byl někdo něco vykládal, který by se byl tak rád k někomu přitulil, kdyby jej nebyl každý, s kým přišel ve styk, chladně a lhostejně odbyl — ubohé toto stvořeníčko, kteréž starému podivínu Micawberovi starý nábytek zastavuje a s ním i ve vězení, kam byl pro dluhy uvržen, žije — čilý, vnímavý a přece tak přeubohý hoch ten není nikdo jiný než Charles Dickens ve svém desátém roce . . . A podivín Micawber a žena jeho — v románě tak živě, rozkošně a zároveň s jistou vřelostí a něžností líčené figury jsou věrné portréty Dickensových rodičů.

Čím a jakým byl Micawber-Dickens, možno se zevrubně dočísti v románě. V největší stručnosti pověděno, byl to podivín, žijící z peněz, které mu lehkověrní lidé půjčili, člověk, v jehož hlavě rojily se den co den nové illuse, spořivý mravokárce, který však měl mravouku jen na jazyku a zásady spořivosti pouze pro jiné, ubohá, „z ruky do úst“ žijící existence, proletář vznášející se neustále nad propastí bídy a záhuby, ale vždy opět o něco výše se povznášející a hned zase klesající. Byl to v podstatě poctivec, ale tak křehký, že byl každým okamžikem hotov jiné oklamati, poněvadž klamal sama sebe; člověk v pravdě jovialní, kterýž v dobách poměrného štěstí, to jest když nebyl právě pro dluhy ve vězení nebo když jej bída přespříliš netísnila, snažil se ze všech sil bídný život svůj po svém spůsobu a svých náklonnostech si zpříjemniti, chuďas-bonvivant a jovialní společník, kterýž nic tak

nemiloval jako sklenici silného punče a veselou, bujnou společnost, v které mohl bombastickému humoru svému úplně uzdu popustiti.

Takový byl Dickensův otec.

Původně byl zcela obyčejným výpomocným písařem ve výplatně anglického loďstva v městě Portsea, kde se Charles roku 1812 narodil. Četná rodina — otec, matka a neméně než osm dítek — při bídném žoldu otcovu v pravém slova smyslu živořila. Nedostatek, hlad a bída byly v rodině hosty tak častými, že jen pravým zázrakem celá rodina hlady nezahynula. Později žil starý Dickens se svou rodinou v Chamthamu a Rochestru a ještě později, když bylo loďstvo v době míru sredukováno a on z výplatny loďstva propuštěn, přesídlil se do Londýna. Zde učinila matka pokus zříditi soukromou školu. Však přes to vše, že čiperný a v domácnosti až dosud k nejpodřízenějším pracím přidržovaný Charles pozvání k návštěvě matčiny školy — „Mrs. Dickens' Establishment" — sám roznášel a žádného domu, žádné rodiny, v které by se byl dal jen jediný žáček uloviti, neopomenul, zůstala škola paní Dickensové bez žactva a rodina — bez výživy.

Bída a sice nejtrpčí a zároveň beznadějná bída překročila práh nuzného obydlí. Kde co bylo, zastaveno, takže posléze nezbylo v bytě než kuchyňský stůl, několik stolic a jediná postel — vše ostatní byl malý Charles zanesl do zastaváren, s kterýmiž se tedy již v útlém věku tak seznámil, že mohl je později ve svých románech jako málo který jiný spisovatel vylíčiti.

Za takových poměrů není divu, že manželé Dickensovi, nevědouce z rána, kde vezmou v poledne chleba pro několik hladových krků, nevěnovali vychování svých dítek skoro pražádné pozornosti. Charles, kteréhož byla dříve aspoň matka občas v angličině a „latině" cvičívala, vypomáhal nyní v domácnosti jako služka: cídil boty a šaty, přinášel potřeby kuchyňské, štípal dříví, roznášel důtklivé listy otcovy, aby naléhaví a nedočkaví věřitelé neobtěžovali, strojil, myl a opatroval své bratříčky a sestřičky atd.

Veškerá snaha rodičů „zachytiti se" byla marna. Dluhy se množily; věřitelé byli vždy dotěrnější, až konečně starý Dickens octnul se pro dluhy poznovu ve vazbě. V té době „smiloval se" nad rodinou jakýsi příbuzný jmenem Lemaire, vlastník továrny na leštidlo, kterýž chtěje Dickensovým prokázati přátelskou službu a dobrodiní, zbavil je aspoň jednoho „břemene", přijav desítiletého Charlesa do svého špinavého, smrdutého a hnusného závodu.

Lemaire byl člověk, pro kterého ve světě pranic neexistovalo, co nebylo v souvislosti s leštidlem na boty a především s výrobky jeho továrny. Co mladičký Dickens v závodě zakusil, vylíčeno jest dojemně v „Copperfieldu"; leč vše to jej tak nebolelo jako bezcitnost rodičů, kteří zbavivše se rodinného břemene nadále pranic o ně se nestarali a jak se zdá, vůbec ani času neměli, aby naň zpomínali.

Dickens pobyl v závodě Lemaireově neméně než tři roky. Na štěstí hašteřil se otec jeho ústně i písemně s Lemairem tak vytrvale, že tento konečně rozmrzen hocha propustil a tak nejkrutějších duševních muk jej zbavil.

Teprve nyní, v třináctém roce věku svého počal Charles choditi do školy a sice do „laciné“, kde vrhl se na učení jako vyhladovělý vlk na kost. Pilnost jeho byla bezpříkladná, vzorná; přirozené nadání jeho v brzku upoutalo pozornost učitelovu. Vše, čemu se Dickens vůbec naučil, přiučil se v této škole asi ve dvou letech. Že toho nebylo mnoho, rozumí se samo sebou; ale obrovský talent Dickensův obešel se, jak později prakticky dokázal, bez vědomostí školních.

V patnáctém roce věku svého byl již Charles Dickens opisovačem u advokáta a vydělal si chléb svůj sám.

Zatím stala se i se starým Dickensem podstatná změna. Po nesčetných a nejrůznějších pokusech „zachytiti se“, podařilo se mu konečně veplouti ve přístav aspoň poměrné urovnalosti; staltě se žurnalistickým reporterem.

Byl prý to „penny-a-liner“, jak zovou v Anglii pouliční zpravodaje, přímo vzorný. Vždy slušně ošacen a čistě vykartáčován, vždy jovialní a hovorný společník dovedl si získati přízeň těch, jež obsluhoval, v první řadě slavnostních řečníků, jejichž řeči a přípitky pro širší obecenstvo vhodnými doplňky z vlastního fondu duševního zaokrouhloval a okrašloval a kterýmž začasté, když v řeči vázli, našeptnutou případnou narážkou pomohl zase do proudu, aby se neblamovali. I v péře byl zručný, pružný a obratný; ryze reporterskou fraseologii měl úplně v moci. Dovedl psáti vždy a o všem, jak si kdo přál — chvalně nebo potupně, pomalu nebo na kvap, pro kruhy užší nebo širší nebo i nejširši, slovem péro jeho mělo skoro všechny nesčetné vlastnosti, jakýmiž pravý reporter všestranně uspokojuje. Byl hledán a dobře placen; ale přes to, že poměry jeho valně se zlepšily, zůstal Charlesovi tím, čím mu byl dříve — otčímem.

Obrat v životě otcově nezůstal bez vlivu na syna. Otcovo zaměstnání, výnosnější pouhého opisovačství, zalíbilo se i synovi. Charles počal se učiti stenografii. Horlivost jeho byla bezpříkladná. Bdíval celé noci, zoufaje si při prvních pokusech, vniknouti v hieroglyfy stenografické; ale neochabnul ve své snaze, až se přiučil stenografii tou měrou, že mohl vstoupiti do řady parlamentarních zpravodajů.

Vlivem a dle všeho i protekcí otcovou stal se Dickens v osmnáctém roce svém tím, čím byl otec, a pracoval nejdříve pro list „The Tru Sun“ pak pro „Minor of Parliament“ a později pro „Morning Chronicle“, tehdáž nejdůležitější orgán strany svobodomyslné.

Doba, v které Dickens reportoval — od roku 1834 — byla velmi pohnutá. Reakcionářská vláda torystická právě dokonávala. Strana katolická domohla se po dlouhých bojích své emancipace, načež agitováno pro opravy v parlamentu a agitatoři rozvinuli zimničnou činnost po celé Anglii. Když se parlament rozešel, obnoveny politické boje v provinciích, kde svolávány schůze lidu. Po rozpuštění parlamentu zahájeny volební boje na všech stranách.

Londýnské listy vysílaly své zpravodaje na venkov, aby o schůzích lidu a politických bojích podávali zprávy. Byl to život nad míru rozčilující a pro pozorovatele tak bystrého, jakým byl mladý Dickens, nad míru poučný.

On sám vyslovil se o této své činnosti reporterské roku 1865 v řeči, kterouž byl jakožto předseda zahájil výroční schůzi spolku „Press Fund“, v tento smysl:

„Počal jsem činnost svou reporterskou v sněmovně poslanců co osmnáctiletý hoch . . . Dostál jsem povolání svému za poměrů, o nichž nelze si nyní v Anglii pravý pojem učiniti. Často přepsal jsem důležité řeči, při nichž bylo největší správnosti potřebí, dle stenografických zápisek pro tisk na své dlani při světle svítilny v poštovním voze, kterýž čtyřmi koňmi tažen, ujížděl za hluboké noci divokou krajinou tak rychle, že ujel za hodinu tři míle (anglické).“

„Zavítav posledně do Exetru, navštívil jsem tamější zámek, abych k přání svého přítele ukázal místo, kde jsem kdysi psal volební řeč přítele svého lorda Russela. Psal jsem řeč tu v kruhu všech vagabundů tamější krajiny a v takovém lijáku, že dva dobromyslní kolegové, kteří neměli právě nic jiného na práci, rozestřeli nade mnou a mojí notiční knihou kapesní šátek na způsob nebes při procesích.“

„Psával jsem v staré lavici na staré galerii sněmovny poslanců, až mne kolena brněla; v sněmovně lordů stával jsem až do znavení v tísni a tlačenici, poněvadž nás tam jako sehnané ovce státi nechávali. Kdysi v noci zůstal opilý kočí asi osm nebo deset mil cesty od Londýna se svou hrachovinou, v které mne vezl, i s unavenými koňmi v blátě na silnici státi; ale já přece ještě v čas, před uzavřením listu dorazil pěšky do města a byl od redaktora komplimenty všeho druhu přijat.“

„Připomínám podrobnosti tyto jen proto, bych dokázal, že jsem na půvaby někdejšího povolání svého ještě nezapomněl. Rozkoš, jakou jsem cítil, vykonal-li jsem povinnost svou rychle a obratně, nikdy z mých ňader nevymizela. Ze zručnosti, kterou jsem si tehdy osvojil, zbylo mi podnes ještě tolik, že bych mohl ihned zase v někdejším povolání svém pokračovati a musím-li nyní poslouchati dlouhochvilnou řeč některého řečníka, bavím se tím, že ji sleduju způsobem reporterským a tu často se přistihnu při tom, že počne ruka má mimoděk po ubruse na stole jezditi, jakoby psala.“

Stav se po příkladu svého otce žurnalistickým reporterem, nestal se Dickens ničím jiným, než snadno, správně a rychle reprodukujícím strojem cizích myšlenek, názorů a frasí. V tu dobu neměl ještě nikdo, ba ani on sám ani tušení, jak obrovská síla duševní v něm dřímá, čekajíc vhodné příležitosti k osvědčení se.

Navzdor vysilujícímu zaměstnání reporterskému pokoušel se Dickens v prázdných chvílích i o drobné realistické náčrtky a procítil všechny „slasti a strasti“, kterými jest nesmělé tvoření i nejnadanějších začátečníků provázeno. Spatřiti první pokus vytištěný jest pro každého okamžikem nezapomenutelným a Dickens sám vypravuje, jak hluboký dojem naň učinil tento okamžik. Byltě rukopis svůj nesměle a s chvějící se rukou kdysi za soumraku vhodil do skřínky na listy (Editor's box) v temném dvoře ve Fleetstreet a s úzkostlivým nepokojem čekal, jaký osud asi rukopis ten stihne. A když pak první práce jeho byla vytištěna, pospíšil do Westminster-Hallu, kde pobyl přes půl hodiny,

neboť „moje oči byly radostí a pýchou tak oslněny,“ praví, „že nemohly se dívati na ulici a nesnesly, aby je tam byl někdo spatřil.“

Po prvním šťastném pokusu pokračoval Dickens velmi pilně a svědomitě; za nedlouho měl řadu náčrtků (Sketches by Boz), které kritikou i obecenstvem přijaty nad míru příznivě, takže mu pojistily již v 23. roce věku jeho slušný důchod bez mála 400 lib. št. ročně.

Rozhodný, neočekávaný a překvapující obrat v životě Dickensově stal se rok na to, když jal se psáti a dopsal první svůj velký román, v kterémž mohl až dosud latentní talent svůj všestranně rozvinouti. On sám vypravuje o tom obšírně; nám dostačí zpráva co možná nejstručnější.

Roku 1836 navštívil Dickense nakladatel Chapman a vyzval jej, aby mu napsal román, jejž chtěl vydávati v měsíčních sešitech s illustracemi oblíbeného kresliče Seymoura. Chapman měl také svůj plán; navrhovalť, aby si Dickens obral za látku klub Nimrodův, jehož členové by vycházeli na honbu a t. d. a o jejichž dobrodružstvích daly by se vypravovati napínavé, zajímavé a pikantní podrobnosti.

Dickens však návrhu toho nepřijal; jednak proto, že základní myšlenka nebyla nová, jednak že sám nebyl se životem svých reků tak obeznámen, aby se nedopustil mnohdy dosti hrubých poklesků. Uvolil se napsati román z anglického života; ale vyžádal si úplnou volnost co do volby látky i provedení. Chapman k tomu přistoupil a smlouva uzavřena.

Dickens jal se o románu přemýšleti. V několika dnech šlehla duší jeho základní myšlenka, v několika týdnech byl rukopis prvního sešitu v tiskárně a dne 1. dubna vydán sešit ten s illustracemi Seymourovými pod titulem „The posthumos papers of the Pickwick club.“ Spisovatelem jmenován byl Boz.

Úspěch prvního sešitu nebyl příliš valný. Seymour, nedohotoviv ani výkresy pro sešit druhý, vzal si v návalu těžkomyslnosti život. Vyjednáváno s Thackerayem, tehdáž teprve 25letým, kterýž se byl ještě nerozhodnul, má-li se státi spisovatelem nebo kresličem a jenž oceniv první sešit Pickwickův, sám se nabídl, že bude další sešity illustrovati. Avšak kresby Thackerayovy se nelíbily a Dickens získal pro illustrace kresliče Hablota Browna, kterýž byl již dříve jakýsi pamflet Dickensův illustroval. Práce Brownova, jenž byl na românĕ rovněž tak jako Dickens uveden pod pseudonymem Phiz, uspokojila; avšak i další sešity, druhý, třetí, ba i pátý přijaty velmi vlažně. Neodbyto více než asi šest set exemplářů přes to vše, že se nový román hojně četl a kritikou dosti příznivě byl doporučován.

Nakladatel zanášel se již myšlenkou další vydávání zastaviti, když v šestém sešitu objevila se charakterní figura Sam Waller. Kritika i obecenstvo byly přímo elektrisovány. Sam Waller prohlášen kritikou za rovněž tak genialní jako originelní zosobnění národního humoru nižších tříd a tím osud románu rozhodnut. Nikdo nemluvil než o neodolatelném „Samivelovi“ — v prvních dnech odprodáno již pět tisíc exemplářů. Později, když stal se Boz hrdinou dne, když sláva nejpopularnějších spisovatelů jako Bulwerova, Disraeliho, ba i Waltera Scotta začala blednouti, když o ničem jiném nemluveno než o hrdinech

Bozova románu, o Wellerovi otci a synu, o Winklovi, Wardlovi a Snodgrassovi, o Dodsonovi, Foggovi, Hunterovi a jiných — prodáván román vždy u větším množství exemplářů, takže posledních sešitů tištěno a rozprodáno přes 40.000.

Od dob Fieldingových a Smolletových nebylo v Anglii příkladu podobného úspěchu nějaké knihy. Dickens slavil triumfy a nakladatel v několika měsících sbohatnul. Klobouky, kabáty, doutníky a jiné věci prodávány à la Pickwick a celá řada jiných překřtěna jmenem Bozovým, Wellerovým a j.

Román ten není, jak známo, dílem přesně uměleckým. Veškeré nitky slučují se v klubu, katastrofy není a podřízené figury kresleny jsou skoro nedbale. Za to obrážejí se v něm jako v zrcadle život a mravy anglické jako v málo které jiné knize. Povahopis hlavních osob jest mistrný. Sloh je prostý, mužný, jadrný, charakteristický; po kluzkostech, drsnostech a trivialnosti satyriků a humoristů minulého století není tu památky, ačkoliv je tu a tam humor tak rozpustilý, že třeba jen jediného kroku, aby se octnul v šlépějích méně delikátních předchůdců.

První velký román Dickensův a zároveň jeden z nejpopulárnějších románů vůbec, kterémuž bez odporu jen práce jako „Don Quixote", „Gil Blas" a „Robinson Crusoe" po bok postaviti lze, sepsán tudíž na zakázku, bez kteréžto okolnosti sotva by byl vznikl.

Báječný úspěch prvého románu byl mladistvému autoru mocnou pružinou. Stav se v úžasně krátké době netoliko proslaveným, nýbrž i nezávislým, jal se pracovati s neúmornou pílí a zimničným chvatem. Román následoval za románem. Každá nová práce rozmnožila jeho slávu i důchody. Oliver Twist, Martin Chuzzlewit, David Copperfield, Curiosity Shop, Bleak House jsou vesměs umělecká a originelní díla, jakýmiž se nemůže žádná jiná literatura pochlubiti.

Po 34 roků a sice od roku 1836 až do 8. června 1870, kdy Dickens nad prvními kapitolami nového románu „Edwin Drown" zemřel, pracoval genialní muž ten s napnutím veškerých sil takořka bez oddechu. Práce a namahání, ba přepínání sil stalo se mu potřebou.

Hned po vydání prvního svého velkého románu byl Dickens miláčkem čtoucího obecenstva a zároveň jedním z nejlépe honorovaných spisovatelů anglických. A hvězda štěstí a úspěchu, která mu byla zasvitla již ve 24. roce věku, neopustila ho po celý život jeho. V posledních letech páčen důchod Dickensův na 10.000 liber šterlingů (bez mála 100.000 zl.) ročně a když pak započav psáti nový román „Edwin Drown" bez předcházející vážné choroby v 59. roce věku svého zemřel, zůstavil rodině své krásný letohrádek, výnosný časopis „All the Year Round" a značné jmění v hotovosti.

Dickens byl, a jak již připomenuto, po celý svůj život zůstal miláčkem mus i obecenstva v pravém a nejširším toho slova smyslu. Přímo báječný úspěch literární byl se mu od prvního vystoupení na poli belletrie zavěsil na paty s touže houževnatostí, s jakou se tak rád věsívá nezdar s nerozlučnými svými družkami nouzí a bídou na paty literátů a umělců vůbec. Oblíbenost a popularnost Dickensova rostly od jedné publikace k druhé přes to vše, že v mnohé pozdější práci

nejeví se tvořivost jeho v úplné své síle a svěžesti, a když pak posléze po 34 leté neúmorné činnosti nad prvními kapitolami nové své práce umdlené oči na vždy zavřel, byl bez odporu nejpopulárnějším a nejoblíbenějším spisovatelem netoliko v Anglii, nýbrž všady, kde plody jeho péra v originálu nebo překladech čítány.

(Pokračování.)

O světle a některých účincích jeho na květy a jiné části rostlinné.

Sepsal

Dr. Antonín Hansgirg.

Nebylo a není pod sluncem národa, v jehož básních by vše oživující světlo nebylo opěvováno bývalo. Čím Řekům Helios a Apollo, Semitům Baal, Egypťanům Amun-Ra, tím byl také všem národům slovanským Svantovít, bůh světla svatého, bůh, jemuž největší pocty vzdávány, bůh všech bohů.

Od pradávných časů až po dnešní dobu trvá kult světla na povrchu zemském. Dosud jest světlo a nejdůležitější pramen jeho, slunce, i u národů, jichž pojmy o přírodě a silách přírodních vírou křesťanskou valně byly zušlechtěny, předmětem vznešených hymnů, dosud hlásají — jako činívali za starodávna velekněží Boha Slunce — moc a slávu světla mužové, kteří život svůj zasvětili vědě, jež tajemné účinky světla v nesmírné dílně přírody objasňuje. Dosud ještě uznáváme světlo silou všech sil, silou, jež celý svět oživuje, silou, bez níž by naše země byla smutnou pouští a náš život děsnou mrákotou.

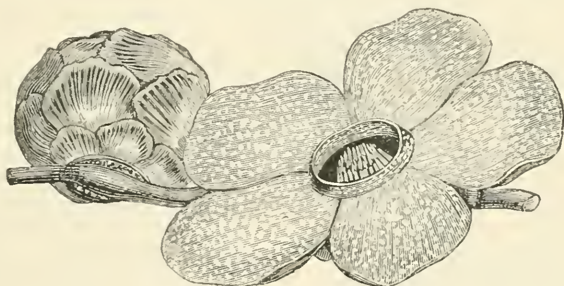
V následujících řádcích přihledneme toliko k některým účinkům světla v rostlinstvu; podrobnější vylíčení všelikých účinků této síly v říši rostlinné, jejíž celý vývoj světlem podmíněn jest, vyžadovalo by více místa nežli v těchto listech nám poskytnouti možno.

Více nežli na kterékoli jiné síle závisí rostliny od počátku až do konce života svého na světle. Z té příčiny vyhledávají také z pravidla tento jim tak důležitý pramen života a daří se jim na světle celkem lépe nežli ve tmě. Ale některým rostlinám svědčí polosvit lépe nežli úplné světlo; příliš intensivné světlo účinkuje pak na rostliny vždy více nebo méně zhoubně.

Útlé mechy, kapradiny a četné něžné květiny lesní straní se výslunných míst a skrývají se nejraději v milém jim houští a stinném křoví. V úplné tmě mohou však jen některé rostliny žíti a nemnohé z nich tráví celý život svůj ve tmách podzemních, nepoznavše ani světla denního. Jedovaté houby a některé příživné rostliny, jež na útraty jiných žijí a tyjí, nenávidí světla a skrývají se, jakoby zhoubných vlastností svých si vědomy byly, často pod zemí nebo rostou jako příšery na místech tmavých. Než i tyto rostliny, jimž příroda sama již

jakési Kainovo znamení na čelo vtiskla, povznášejí se někdy z tmavých úkrytů svých na světlo. To činí obyčejně v tu dobu, kdy vrcholu vývoje svého dosáhly a plody nasazují. Tak na př. vyrůstají plodnice mnohých hub, když rychle se vyvinujíce ku tvoření výtrusů se strojí, nad zem a na světle denním uzrávají v nich teprve výtrusy plodné. Podobně vynikají i květonosné stonky různých parasitů rostlinných na povrch země, a nad zemí teprve vyvinují se ve tmách podzemních zrozené květy těchto rostlin a vznikají semena, jimiž dále se množí. Jako naše zárazy (Orobanche), tak rozkládají i pamětihodné, na Sumatře a Javě rostoucí Rafflesie masité, někdy až 3 stopy v průměru měřící květy své*) na světle denním, jsouce však prve, nežli tohoto stupně vývoje svého dosáhnou, skryty pod zemí na kořenech jiných rostlin, z nichž mízu výživnou ssají. Nezapírají tedy ani tyto rostliny, když o potomstvo své se starají, lásky mateřské.

Zasadíme-li semeno jakékoliv květoucí rostliny, jejíž listy svěží, oku lidskému tak lahodící zelení zdobeny jsou (listy rostlin přiživných neobsahují této zeleně listové čili chlorofylu), do země, vyrazí záhy

Květ rafflesie Arnoldovy (Rafflesia Arnoldi) valně zmenšený.

nad povrch země mladá rostlinka, dostalo-li se klíčícímu semenu potřebného ku vyklíčení tepla, vláhy a vzduchu. Dokud výživné látky v klíčku zralého semena obsažené postačují, živí se jimi mladá rostlinka, vzrůstá a vyvinuje nové ústroje, aniž by světla nevyhnutelně k těmto výkonům vyžadovala; než jakmile tyto látky již vyčerpány jsou, ustává všeliký další vývoj její, nedostane-li se rostlině dostatečného světla**) k vytvořování nových látek výživných, či ku tak zvané assimilaci nebo přispůsobování látek neústrojných v ústrojné (organické).

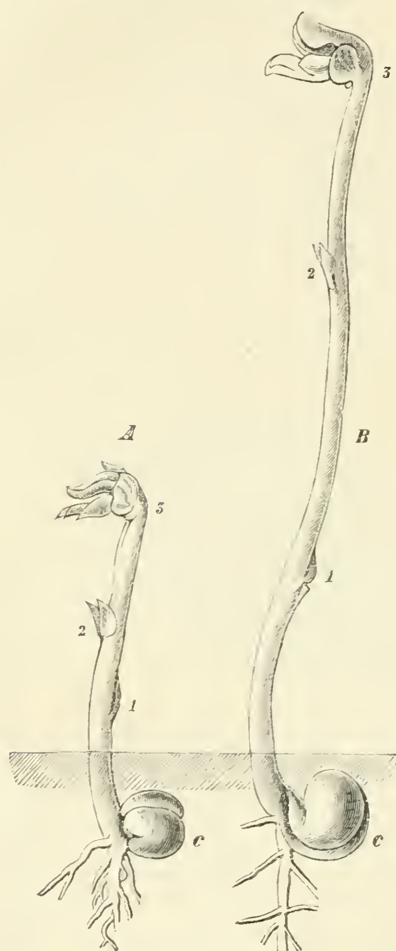
Účinkem světla vzniká v rostlinách a jednotlivých ústrojích jejich chlorofyl či t. zv. zeleň listová, jež tak důležitým jest ústrojem assimilačním, že by bez něho všechny dokonalejší rostliny v krátce zaniknouti musily.

Nedostává-li se rostlinám světla, nesezelenají, nýbrž jsou bledé a chorobné. Takové ve tmě vyrostlé, pobledlé rostliny slují v botanice

*) Objem květu Rafflesie Arnoldovy (Rafflesia Arnoldi), na Sumatře rostoucí, jehož průměr až 1 m. veliký jest, měří více nežli 3 m.

**) Že i tepla, vláhy a vzduchu k tomu třeba, netřeba zvláště vytýkati.

též etiolované a články čili internodie jejich bývají často, jak na př. na klíčících lodyžkách hrachu, zvláště pak na etiolovaných výhoncích hlíz bramborových pozorovati lze, mnohem delší, nežli články stejně starých na světle vyrostlých lodyh těchto rostlin. Jen některé rostliny tajnosnubné (kapradiny) a klíčící rostliny jehličnaté sezelenají i za úplné tmy, dostává-li se jim jen jiných ke vzrůstu rostlin vůbec nutných podmínek.*) Pomocí chlorofylu přeměňují či assimilují pak rostliny na světle neústrojné látky, jež ze zevnějška přijímají, v látky ústrojné, jichž ku vytvořování všelikých nových částí rostlinných nevyhnutelně jest třeba; nezelené rostliny a části rostlinné neassimilují.

Klíčící rostlinky hrachu (Pisum sativum) stejnorodého stáří: *A*) mladá rostlinka na světle, *B*) ve tmě vyrostlá (etiolovaná); 1—3 jednotlivé články (internodie).

Teprve když rostliny dosti nových látek ústrojných byly si utvořily, mohou opět beze světla na újmu těchto již vytvořených látek organických dále se vyvinovati, t. j. mohou i ve tmě listy, květy, plody, atd. vytvářeti. Ačkoli tedy rostliny výminečně i v úplné tmě růsti a náležitě se vyvinouti mohou,**) lze přece, přihlížíme-li ku valné většině rostlin, tvrditi, že světlo jest nezbytnou podmínkou ku pravidelnému a úplnému vývoji jejich.

Vytknuvše tímto zkrátka, jak důležitým jest rostlinám světlo vůbec, přihlédneme již k některým zvláštním účinkům světla v říši rostlinné.

Není divu, že poetičtí pozorovatelé přírody v oněch zemích antických, nad nimiž každodenně mocný Jasoň-Apollo v slunném svém povoze se vznášel, zjev nám dobře známý, „že rostliny a jednotlivé části jejich ku světlu se kloní“ svým zvláštním způsobem — bájí o Klytii — pojali.

*) Rostliny jedno- a dvouděložné sezelenají však pouze na světle.
**) Na př. všeobecně známé lanýže č. tartofle.

Marně obracela krásná nymfa Klytie den co den hlavu svou k mocnému bohu slunci, jenž láskou její byl pohrdnul, marně nyla a bledla. Než bohové shlédnuvše neblahou lásku této nymfy přeměnily ji v útlou květinu, jejíž jmeno „Heliotropium“ podnes nám ještě hlásá, že něžná rostlina tato ke slunci hlavinkou svojí se obrací, jakoby, nemohouc jinak, alespoň pohledem slunci lásku svou projeviti chtěla.*)

Čím Řekům Heliotropium, tím jest nám nyní slunečnice (Helianthus). Tato z dalekých vlastí svých, z Ameriky jižní a severní k nám přesazená rostlina kloní někdy za jasných dnů své veliké terčovité úbory, dokud vrchol osy široké úborovité květenství nesoucí dosti hebký jest, již časně z rána na východ, o polednách na jih, večer pak na západ.**)

Slunečnice (Helianthus annuus) s konečným úborem ku světlu nakloněným.

Jako tyto dvě, tak chovají se ještě mnohé jiné rostliny, jež buď celé nebo jednotlivými částmi svými na př. květenstvím neb jednotlivými květy, listy, mladými věvětévkami a t. d. vždy v určitou stranu proti slunci se staví. Rostliny a jednotlivé části jejich, jež nadány jsou zvláštní schopností chýliti se vždy na stranu nejvíce osvětlenou nebo od této se vzdalovati, nazývají se slunovratnými čili heliotropickými; týmž jménem označeny jsou pak i zvláštní pohyby, jež na nich se jeví.***) Prve však nežli pojednáme podrobněji o těchto pohybech heliotropických, budiž nám dovoleno zde

*) Poněvadž ale — pokud známo — tak zv. Heliotropium europaeum (otačník evropský), který v jižní Evropě dosti hojně roste, nápadnějších pohybů heliotropických nejeví, dlužno za to míti, že Řekové tímto jménem jinou rostlinu, nejspíše naši čekanku (Cichorium intybus) označovali.

**) Dle Wiesnera, jenž veliké množství slunečnic pozoroval za tím účelem, aby heliotropické pohyby úborů jejich zjistil, nepohybují se tyto, jak Hales a jiní tvrdí, za sluncem leč výminečně. Viz jeho „Die heliotropischen Erscheinungen im Pflanzenreiche“. II. díl., str. 66.

***) Třeba zde však připomenouti, že pohyby heliotropické vznikají na rostlinách nejen účinkem plného světla slunečního, nýbrž i účinkem barevných

zkrátka vytknouti zásluhy těch učenců, kteří výskumy svými onu část fysiologie rostlinné, jež o pohybech těchto jedná, platně obohatili a zdokonalili.

Pohyby heliotropické, některým starověkým učencům již známé*), nebyly vždy od jiných pohybů účinkem tíže, mechanickým podrážděním atd. vzbuzených náležitě rozlišovány. Teprve pilným zpytatelům novověkým podařilo se různé na rostlinách se jevící pohyby správně od sebe odděliti a vytknouti rozdíly mezi pravými pohyby heliotropickými, a jim podobnými pohyby geotropickými, zdrážděnými a samovolnými.**)

Co Halesovi, Bonnetovi, Du Hamelovi, Linkovi a j. starším pozorovatelům pohybů heliotropických bylo ušlo, podařilo se zjistiti důmyslnému Knightovi, jenž jednoduchým pokusem dokázal, kterak pohyby heliotropické na nadzemních částech rostlin se jevící od podobných pohybů geotropických na podzemních částech jejich patrných se liší. Knight poznal také, že některé části rostlin světla se straní. Pamětihodná vlastnost tato, jež objevena byla nejprve na úponkách révy vinné (Vitis) a t. zv. loubince (Ampelopsis), byla nazvána později negativným heliotropismem čili zápornou slunovratností na rozdíl od tak zv. kladné či positivné.***)

Mimo důležité práce De Candollea, jenž zvláště heliotropické pohyby na slunečnici a podobných jiných rostlinách se jevící zkoumal, a slavného Dutrocheta, zasluhují zde zmínky též některé menší heliotropismu se týkající práce Payera, Zantedeschiho, Gardnera, Duranda a j. zpytatelů, kteří před Mohlem pohyby heliotropické a mechaniku jejich, pokud možno, objasniti se snažili. Však teprve Mohlem a Hofmeistrem byly hlavní základy této mechaniky správně vytčeny. Mohl dokázal též, že na některých rostlinách náležitě osvětlených pohyby geotropické v heliotropické přecházejí. Kladné pohyby heliotropické od záporných, jež Darwin též afeliotropickými nazývá, oddělil poprvé Hofmeister; týž objevil také pohyby heliotropické na některých nižších tajnosnubných rostlinách (houbách a meších).

V posledních třech desítiletích, v nichž nauka o životě rostlin jednající čili t. zv. fysiologie rostlin na všech stranách tak utěšeně se rozvinula, objeveno též mnoho nového a zajímavého o slunovratných pohybech různých rostlin. Na základě těchto novějších výzkumů, jichž hlavně Sachs, Frank, De Vries, Müller, Wolkoff, Pfeffer, Kraus, Leitgeb a j. se súčastnili, a s použitím nejnovějších dotyčných prací Darwina, Wiesnera a n. j. bylo též toto pojednání sepsáno.

Poloha jednotlivých částí rostlinných i postavení celých rostlin na povrchu země rostoucích závisí hlavně na účincích světla a tíže. Obě tyto síly účinkují na rostliny často současně a výsledky jejich jeví

---

světel. Ano i účinkem elektrického, plynového, polarisovaného a j. světla stávají se rostliny a jednotlivé ústroje jejich více nebo méně heliotropickými.

*) Již Theofrast r. 370 př. Kr. zmiňuje se o nich ve svém přírodopise.

**) Viz článek můj „O některých pohybech květů atd.“ v lonském ročníku „Květů“.

***) Kladně heliotropickými jsou rostliny a jednotlivé části jejich, když kloníce se ku straně nejvíce osvětlené světlo vyhledávají.

se býti mnohdy zcela protivnými. Rostliny a různé ústroje jejich, na něž tyto síly účinkují, hledí se vzrůstajíce postaviti vždy tak, aby jim světlo i tíže nejen neškodily, nýbrž pokud možno prospěly. Tato zvláštní schopnost rostlin a jednotlivých částí jejich, jež na rostlinách již dávno zpozorována byla, slove sluno- a zeměvratnost čili helio- a geotropismus (v širším smyslu), a pohyby, jež na nich účinkem světla a tíže vznikají, slují helio- a geotropickými.

Co se pak týče postavení rostlin a jednotlivých částí jejich vzhledem ku směru účinkujícího světla nebo tíže, činí se rozdíl mezi rostlinami a ústroji jejich, jež za normálných okolností svismo (vertikalně) nebo šikmo a vodorovně stojí; první, na něž světlo i tíže se všech stran stejně účinkují, nazval Sachs orthotropické, druhé plagiotropické. Hlavní osa našich stromovitých rostlin vzhledem k tíži záporně geotropická a kladně geotropické hlavní kořeny buďtež příkladem oněch, postranní osy či větve a vedlejší kořeny listy atd. opět příkladem těchto. Výminečně jsou i hlavní, pravidelně či cyklicky zbudované osy rostlinné plagiotropickými a souměrně i dorsiventralně zbudované ústroje zase orthotropickými.

Helio- i geotropické rostliny a ústroje jejich jsou, jak výše již připomenuto, buď kladně nebo záporně sluno- nebo zeměvratnými. Jak známo, obracejí se rostliny na povrchu zemském klíčící kořeny svými ke středu země t. j. pohyb kladně geotropický, osou listonosnou však se odchylují od něho, rostouce přímo vzhůru, t. j. pohyb záporně geotropický.

Kloní-li se celé rostliny a jednotlivé části jejich ke světlu tak, že jejich podélná osa rovnoběžnou se stává se směrem paprsků slunečných, slují kladně heliotropickými, jestli ale v opáčném směru se pohybují, tak že vrcholem svým co nejdále od pramenu světla se vzdalují (při tom může ovšem podélná osa těchto ústrojů s paprsky slunce býti též rovnoběžna) nazývají se záporně heliotropickými čili afeliotropickými. Od ústrojů takto heliotropických třeba ještě rozeznávati ústroje transversalně čili diaheliotropické a ústroje paraheliotropické.*)

Na mnohých rostlinách nejsou však ústroje postaveny rovnoběžně se směrem světla nebo tíže, nýbrž leží proti směru paprsků slunečných a směru tíže na příč; takové ústroje slují pak transversalně čili diaheliotropické a diageotropické. Zvláště zajímavé a důležité pohyby toho druhu jeví se na listech, jež se hledí proti světlu vždy tak postaviti, aby nejdůležitější činnosti své t. j. assimilování látek výživných světlem podmíněné s největším prospěchem oddati se mohly. Odchýlíme-li pak násilně takovéto ústroje z polohy jim obvyklé vracejí se do ní záhy zpět. To činí také všechny části rostlinné kladně a záporně helio- i geotropické. Tak na př. obrátíme-li mladou rostlinku tak, aby vrchol lodyhy její dříve přímo vzhůru se pnoucí, k zemi skloněn byl, uchyluje

*) Darwin, jenž svou theorií o cirkumnutaci rostlin a jednotlivých ústrojů jejich různé pohyby na nich se jevící sjednotiti se pokusil, spatřuje i ve všech výše uvedených pohybech heliotropických a jim obdobných pohybech geotropických toliko přeměněné pohyby cirkumnutační.

se tento z nepřirozené jemu polohy v oblouku tak dlouho, až nabude opět původní své polohy.

Paraheliotropické nazývá Darwin ony ústroje rostlinné, jež dle potřeby svou polohu proti světlu měniti mohou, tak na př. jsou listy a dělohy mnohých rostlin paraheliotropické t. j. ony mohou, byvše příliš silně osvětleny, z obvyklé jim denní polohy diaheliotropické, již za mírného osvětlení byly nabyly, se vyšinouti a postaviti se tak, aby tímto jim zhoubným světlem méně postiženy byly.

Pohyby tyto, jež v poesii lidu též denním spánkem listů a rostlin se nazývají, třeba dobře rozeznávati od t. zv. večerního spánku rostlin čili od pohybů nyctitropických (spánkodobných).

Jak známo, staví přečetné rostliny listy a květy své po západu slunce jinak nežli za dne. Tyto denní pohyby čili t. zv. bdění a spaní listů a květů jsou u veliké míře podmíněny denním střídáním se tmy a světla. Pokud pak tyto pohyby výhradně střídavě sesíleným nebo seslabeným, všestranně stejným světlem buzeny jsou, lze je mezi tak zv. pohyby fotonastické řaditi, jež od pravých pohybů heliotropických jednostranným osvětlením na ústrojích rostlinných patrně se liší. Vzrůstá-li pak některý ústroj rostlinný za neměnící se teploty a vláhy toliko následkem měnících se účinků světla střídavě seslabeného a sesíleného, ne však jednostranného na vrchní straně rychleji nežli na spodní, nazývá se pohyb jeho fotoepinastií, zrychluje-li se ale vzrůst na spodní straně více nežli na vrchní, slove fotohyponastií.

Na některých ústrojích rostlinných, současně fotonasticky a heliotropicky citlivých, lze pozorovati někdy též zvláštní pohyby výsledné, jež vznikají jednak následkem jednostranného osvětlení (pohyby heliotropické), jednak účinkem všestranně stejného, střídavě přibývajícího neb ubývajícího světla denního. Je-li na př. některý ústroj rostlinný zároveň kladně heliotropickým a fotohyponastickým t. j. je-li osvětlen tak, že spodní strana jeho rychleji nežli vrchní rostouc vypouklou se stává, když současně účinkem jednostranného světla, jež shora na ně napadá, ústroj celý ku světlu se kloní, jest pohyb tohoto ústroje výsledným a rovná se součtu obou pohybů.

Účinkuje tedy světlo (i tíže), jak ze předcházejícího stručného přehledu vysvitá, na rostliny a jednotlivé části jejich různě a jest též příčinou rozličných pohybů na nich patrných.

Ale ne vždy lze na první pohled pohyby tyto správně určiti; může totiž jeden a týž pohyb různými podněty zevnějšími, nehledě ku vnitřním, vzbuzen býti.*) Však nejen různé ústroje rostlinné, nýbrž i jeden a týž ústroj jeví mnohdy různé pohyby heliotropické; tak na př. stávají se některé lodyhy rostlin, jež za mírného světla kladně jsou heliotropické, slabě záporně slunovratnými, byly-li totiž příliš silně osvětleny.

*) Připomínám, že v tomto oboru dosud ještě dosti jest záhadného i že třeba tu a tam vyčkati dalších pozorování. Tak na př. nebyly dříve ani pohyby fotonastické od heliotropických náležitě rozlišovány, tyto pak opět, namnoze složité, za jednoduché považovány atd.

Než přihledneme již blíže k některým důležitostí svou nebo jinak památným pohybům heliotropickým, jež na rozličných částech rostlinných dosud pozorovány a náležitě objasněny byly.

Povšimneme-li si blíže různých rostlin na pokraji lesa, houštin nebo blíže oken v tmavším prostoru rostoucích, seznáme, že lodyhy těchto rostlin tak proti světlu se byly postavily, aby listy jejich dostatečně světlem slunečním osvětleny byly a tak hlavní úloze své — kysličník uhličitý v zelených buničkách za světla v kyslík a uhlík rozkládati — dostáti mohly. Jako vzrostlé listonosné rostliny, tak chovají se i mnohé klíčící rostlinky, jichž osa hlavní i dělohy často dosti nápadně ke slunci se obracejí. Z výskumů Darwinových, jež tento zvláště na některých klíčících travách (Phalaris, Avena a j.) konal, vysvitá, že mnohdy kladné pohyby heliotropické podobně jako záporné pohyby zeměvratné rostlinám prospívají, usnadňujíce jim i v půdě dosti nepříznivé na povrch země skulinami, jimiž světlo do země vniká, se povznésti.

Darwinem a jinými pozorovateli bylo zjištěno, že skorem všechny rostliny a ústroje jejich, pokud jsou dosti hebké (bylinné), více nebo méně jsou citlivy účinků světla. Ale některé rostliny t. j. lodyhy, stopky květonosné, řapíky nebo listy jejich jsou vzhledem ku světlu netečnými. Tak na příklad nejsou listy některých rostlin hmyzomorných (Drosera rotundifolia, Dionaea a j.) i úponky a lodyhy mnohých rostlin opletavých heliotropické. Výminečné chování se těchto a podobných rostlin lze však snadno vyložiti neprospěchem, který by těmto rostlinám vzejíti mohl, kdyby nuceny byly za světlem se pohybovati; to platí zejména o úponkách a lodyhách otáčivých rostlin, jež by ke světlu se chýlíce, od podpory své se vzdalovaly.

Na různých nadzemních ústrojích přečetných rostlin jeví se současně s pohyby slunovratnými i pohyby záporně geotropické; poloha těchto ústrojí jest tedy výsledkem dvou sil, jež někdy souhlasně, někdy však též protivně na vzájem působí. Dle Wiesnera převládají u klíčících rostlin z pravidla kladné pohyby heliotropické nad pohyby záporně geotropickými, kdežto osy listo- a květonosné v té příčině právě naopak se chovají.

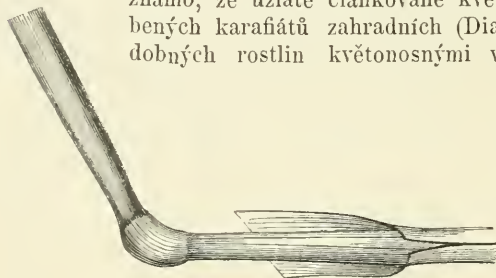
Kloní-li se na př. dělohy různých klíčících rostlin ke světlu se strany na ně napadajícímu (pohyb kladně heliotropický), jest mladým rostlinkám umožněna assimilace, která tenkráte nutně nastati musí, když klíček všechny v semenu obsažené látky výživné stráviv, odkázán jest sám sobě čerstvé výživné látky opatřovati. Na topolu jehlancovém (Populus pyramidalis) a některých jiných podobně rostoucích stromech lze opět dobře pozorovati, že záporný geotropismus jest mocnější kladného heliotropismu. Postranní větve tohoto t. zv. vlaského topolu hledí totiž tak jako hlavní osa se vzpřímiti, nedadouce se v této snaze své ani světlem se strany na ně napadajícím vyrušiti.

Dle toho, zda tíže či světlo mocněji na postranní osy rozličných stromovitých rostlin účinkuje, řídí se pak postavení těchto vzhledem ku hlavní ose. Účinkují-li obě výše uvedené síly, jak často bývá, v rovné míře, vzrůstají větve rostlin přímočárně a jsou ku své hlavní ose značně nakloněny, t. j. stojí na ni šikmo; převládá-li však sluno-

vratnost (heliotropismus), nejsou více rovné, nýbrž prohnuté, dutíce se totiž obyčejně na straně ku světlu obrácené; je-li však účinek tíže větší nežli účinek světla, stávají se někdy i kladně heliotropické osy rostlin na straně ku světlu obrácené vypouklými.

Zvláštním vzrůstem a polohou svých větví nad jiné zajímavé jsou nemnohé rostliny, jichž větve, od všeobecného pravidla se odchylujíce předním koncem, místo aby vzhůru se pnuly, k zemi se sklánějí. Takovéto převislé větve, jež zvláště na některých stromech v sadech a zahradách u nás pěstovaných na př. jasanu (Fraxinus excelsior var. pendula) a j. pozorovati lze, nejsou — jak Dutrochet se domníval — záporně slunovratné, nýbrž — jak z výzkumů Wiesnerových vysvitá — negativně geotropické; než tento záporně zeměvratný pohyb jejich zaniká zcela, ježto nepoměrně veliká tíže větví samých slabou sílu tyto větve vzpřímiti hledící překonává a místo něho nastává pak pohyb směru protivného t. j. pohyb ku středu země směřující.

Nápadné pohyby helio- a geotropické jeví též četné rostliny, jichž lodyhy jsou článkované. Tak na př. bude mnohým tyto řádky čtoucím známo, že uzlatě článkované květné lodyhy našich tak oblíbených karafiátů zahradních (Dianthus caryophyllus) a podobných rostlin květonosnými vrcholy velmi nápadně ku světlu se kloní, ačkoli kloubnaté lodyžky jejich jsou jen velmi slabě kladně heliotropické. Nápadně slunovratné pohyby těchto a jiných rostlin kloubnatou, slabě slunovratnou lodyhou opatřených dějí se výhradně pomocí kloubů jejich.

Kolénko pšenice (Triticum vulgare), jímž stéblo vodorovně položené více nežli o 60° se bylo vztyčilo pohybem heliotropickým.

V těchto kloubech lokalisovala se totiž vlastnost fysiologická rostlinám tak důležitá (slunovratnost) i mohou se pomocí nich často velmi útlé a slabé lodyžky karafiátů a j. rostlin i ten kráte vztyčiti a ku světlu chýliti, když na konci svém nepoměrně velikými a těžkými květy obtíženy jsou. Pomocí těchto kloubů vztyčují se též šikmo nebo vodorovně ležící výhonky trav a kloní se ku světlu.

(Dokončení.)

Salomonida.

Román
od
Serváce Hellera.
(Pokrač.)

Oddychl jsem si, jakoby se mi byl kámen se srdce svalil, vida, že domnělá stopa spáchaného zločinu s veřejí kněžnina bytu zmizela. Chtěje pak rychle se vzdáliti, pohledl jsem bezděky ještě jednou na lesklé sněhobílé dvéře a tu zpozoroval jsem, s jakousi nelibostí již, tři jiné ještě skvrny, zcela patrně otisk zkrvácených tří prstů. Nebyly sice příliš křiklavé, ale přece tak zřetelné, že mohly být od kolemjdoucích za dne zpozorovány. „Také tyto skvrny musí zmizet," pomyslil jsem si a již také stírala je vlhká houba v mé rozčilením se chvějící ruce. Ale sotva že jsem byl poslední krvavou tečku setřel, otevřely se dvéře prudce do vnitř a v nich objevila se, držíc levou rukou na mohutné hrudi shrnuté konce rychle přehozeného domácího roucha, kněžna Salomonida. Nespala zajisté, zaslechla šramot, kterýž jsem přese všechnu opatrnost spůsobil, a nechtíc své komorné budit, vyskočila a otevřela sama, aby se po jeho příčině poohledla. Spatřivši mne se svíčkou a houbou, vyvalila podivením oči a zvolala ostře káravým ačkoli přidušeným hlasem:

„Vy zde? Co pak tu u mých dveří děláte?"

Objevení se kněžny ve dveřích překvapilo a zaleklo mne tak prudce, že se mi na okamžik až dech zatajil a hrdlo stáhlo. Avšak situace žádala rychlého objasnění a řezavá otázka pobouřené dámy přivedla mne na tolik aspoň k rozumu, že jsem pracně odpověděti mohl:

„Vznešená kněžno, přišel jsem, abych vám prokázal službu, kterouž za velice důležitou jsem uznal. Odvážil jsem se s nasazením vlastní bezpečnosti smýti s vašich dveří skvrnu, kteráž by vám byla mohla, ba musila spůsobiti velkou nepříjemnost —"

„Jakou skvrnu?" tázala se kvapně a skoro uražena Salomonida.

„Nemohu a nesmím na ten čas nic více říci, než že jsem vám z čisté oddanosti velkou službu prokázal aneb aspoň prokázati chtěl. Parole d'honneur! Lituji pouze, že jste se toho stala svědkem!"

„Nuže dobrá! Vyhledám si vás po jedné hodině v jídelně. Tam podáte mi bližší vysvětlení, po dobrém anebo po zlém. Spěte dobře!"

Po této tlumenými hlasy vedené rozmluvě zavřela kněžna dvéře a já odkvapil jsem po špičkách s plápolající svíčkou do své komnaty.

— — — — — — — — — — — — — — —

Uložil jsem se a poživ trochu chloral-hydratu, jejž jsem tehda vždy na cestu si brával, navzdor přestálému rozčilení rychle jsem usnul.

Když pak jsem po dosti nepokojném spaní se probudil, bylo již půl jedné, tedy nejvyšší čas, abych se ustrojil a dolů do jídelny se odebral.

Vzhledem k plesu, kterýž se v noci odbýval, změněn byl obvyklý anglický pořádek v ten spůsob, že se podávala snídaně ve velké jídelně a sice jak kdo přišel, od 12 do 2 hodin. Kdo dříve čaj nebo kávu chtěl píti, mohl si je dát přinést do komnaty. Někteří učinili tak a proto bylo po jedné hodině v jídelně skoro prázdno.

Výběr jídel a nápojů byl velmi bohatý; já však poživ skrojek horkého rostbeafu s „kabulovou omáčkou“ a zapiv sklenicí silného čaje bez cukru a všeliké přísady, posadil jsem se do vedlejšího kabinetu, kdež spousta rozličných novin a časopisů byla rozložena. Dokuřoval jsem právě první doutník, když tu vedle v jídelně těžké hedbávné šaty zašustěly a na prahu čítárny kněžna Salomonida se objevila. Spatřiv ji povstal jsem a přistoupiv blíže chtěl jsem jí ruku políbit; avšak kněžna mi ruky nepodala. Zakývla pouze rychle hlavou a pravila na oko lhostejně:

„Spal jste dobře, pane?“

„Pokud možná bylo, jasná kněžno, dobře; ale bez mimořádné pomoci to nešlo: musil jsem užiti chloral-hydratu.“

„Nečiňte toho!“ napomínala mne Salomonida s líčenou starostlivostí, „sice si docela odvyknete přirozeným spůsobem usínat.“

„Tisíceré díky, za napomenutí, Jasnosti; avšak po nesmírném rozčilení, jež jsem k ránu přestál . . .“

„Jaké pak rozčilení?“ vpadla mi s velikým pojednou účastenstvím do řeči kněžna.

„Stalo se vám něco, nebo někomu jinému?“

„Příčinu velikého rozčilení, jež jsem dnes za časného rána prodělal, nejsem Vaší Jasnosti s to vypravovat — nesmím!“

„A souvisí tato tajemná příčina vašeho rozčilení s naším podivným setkáním u mých dveří?“

„Souvisí, milostivá kněžno,“ odpověděl jsem krátce a určitě.

„Pak jste povinen vyjeviti mi ji,“ pravila důrazně kněžna; „mám právo žádati na vás zevrubné objasnění a já ho také žádám. Sedněme si tamo stranou, bojíte-li se, aby nás nikdo neslyšel.“

„Zevrubného a úplného vysvětlení vám, kněžno, žádným spůsobem podati nemohu a nesmím,“ opakoval jsem skoro slavnostně, když jsme se byli na kněžnou označeném místě usadili; „věc je velice důležitá, záhadná a nebezpečná, takže Vaši Jasnost důtklivě prositi musím, aby mému čestnému slovu uvěřila a na ten čas tím se uspokojila, co vyjeviti mi jest dovoleno.“

„Nuže tedy mluvte a povězte aspoň to, co povědět smíte!“ nutkala netrpělivě kněžna.

„Slib a okolnosti dovolují mi,“ pokračoval jsem, „abych jen z daleka naznačil událost, kteráž mne tak neobvyklým spůsobem ku dveřím vašeho bytu, Jasnosti, přivedla. Však i pro toto sdělení vyprošuji si vaši mlčelivost — smím se spolehnouti?“

Salomonida pokývla důrazně hlavou a dala mi rukou znamení, abych jen dále povídal.

„Dnes k ránu,“ pravil jsem, uposlechnuv toho pokynutí, „stala se zde záhadná událost, kteráž by celý dům, ba celé okolí svrchovaně pobouřila, kdybychom ji nezachovali v tajnosti . . .“ Při těchto slovech

hleděl jsem kněžně pátravě do očí, zvědav, zda-li snad přece nějakým nápadným pohnutím nevyzradí, že o události té má jakousi vědomost. Avšak mimo zcela přirozenou zvědavost nevyčetl jsem nic z její tváře jinak zcela klidné a pokračoval jsem tedy: „Když pak jsem po vykonaných opatřeních, jež někteří jsme za nutná uznali, kolem vašeho bytu se ubíral, zpozoroval jsem na dveřích od komnat Vaší Jasnosti dosti nápadnou skvrnu, kteráž by — snad ve spolku a shodě s jinými ještě okolnostmi — snadno byla mohla vzbuditi podezření, že Vaše Jasnost, anebo někdo z vaší družiny v tajemné události té má nějaké vědomé či nevědomé účastenství. Z toho pak domnění byla by vám mohla vzejíti veliká nepříjemnost, neboť seznal jsem, že máte, jasná kněžno, ačkoliv vtělená líbeznost a něha, přec také tu a tam nepřítele, jemuž by snad zadostučiněním bylo, kdyby vám mohl spůsobiti něco nemilého. Považoval jsem tedy za svatou povinnost svou, abych nikým nepozorován, onu skvrnu s vašich dveří setřel. Buďte ujištěna, milostivá kněžno, že jest boží pravda, co tuto povídám, a že mne jen úzkostlivá péče o váš klid k tomu přiměla, co jsem učinil.“

Kněžna poslouchala s úžasem a chtěla mi několikráte vpadnouti do řeči; já však nedal jsem se vyrušiti a teprv když jsem byl domluvil, mohla Salomonida odpovědět.

„Můj bože,“ pravila s úžasem, „co to slyším? Vaše kusé narážky jsou tak divné, tak příšerné . . . jakoby se tu byla stala zrovna . . . vražda! Mluvte, uhodla jsem?“

„Opakuju, kněžno, po třetí,“ odporoval jsem chladně, „že nesmím věc vyzradit. Řekl jsem bez toho až příliš mnoho, v pevné ovšem důvěře, že věc ani dále vypravovati, ani po ní dále pátrati nebudete.“

„Jakže?“ zvolala kněžna s podivením, „málem bylo by na mne uvázlo podezření viny, jak sám doznáváte, a já mám mlčet, nemám žádat, aby vše bylo aspoň pověděno, nemám se zasadit, aby všeliké domnění o jakési mé spoluvině, — jestli mimo vás snad také ještě jinde vzniklo, z kořene vyvráceno bylo?“

„Opakuji znovu, milostivá kněžno,“ odtušil jsem, stávaje se již jaksi nervosním, „že jest událost, o kteréž spolu mluvíme, vyjma šest zasvěcených, mezi nimiž se také já nalezám, celému domu ještě tajemstvím a že nebylo vaše jméno při tom dosud proneseno. Není tedy nikterak nutno, ba není žádným spůsobem ani radno, abyste vyvracela, co ještě ani nebylo tvrzeno aneb abyste žádala za objasnění věci, o kteréž že ani tušení nemáte, se předpokládá. Aby vám byla, Jasnosti, situace jasna, dovolím si připomenouti ještě toto: stal se tu ohavný skutek, ale neví se, kdo jej vykonal aneb vykonati dal; vaše jméno nebylo sice vysloveno, avšak jeví se dvě zvláštní shody okolností, z nichž jedna by přímo na Vaši Jasnost podezření uvalila, kdyby jen ještě jediná známka k ní přibyla. Takovou, a sice velmi přitěžující známkou byla by krvavá skvrna na vašich dveřích, a proto musil jsem ji smýti, než by od jiných byla zpozorována. Avšak další, vás podezřívající známkou bylo by, kdybyste na příběh dnešní noci se vyptávala. Nás šest, kteří jsme jedinými zde svědky spáchaného skutku, usneslo se, že zachováme nejpřísnější mlčení a že budeme bedlivě pozorovat, kdo by jakýsi nepokoj jevil aneb všelijakými otázkami vypátrati hleděl, co

asi po dokonaném jeho činu dále se dělo. Kdokoliv by takovýmto způsobem vyzradil, že o věci má vědomost, bude bez všelikých ohledů a okolků vydán úřadům, kteréž arci již důvěrně o všem jsou zpraveny. Ráčíte snad tedy již nahlednout, že by nebylo opatrné ani moudré, žádati jakéhokoliv vysvětlení.“

„Příteli,“ prohodila s hrdým úsměvem kněžna, „jste o mne příliš starostliv; zapomínáte asi v pochopitelném rozechvění, že nejsem já osobnost, na kterouž by leckdos ruku vztáhnouti se opovážil.“

„Nezapomínám, kněžno, kdo jste a jaký vliv máte, avšak dovoluji si vám připomenouti, že jsou již i na Rusi všichni lidé před zákonem rovni a že jsou nedaleko osoby, kteréž by zrovna v tom případě naléhaly, aby rovnost byla šetřena . . .“

„V jakém případě?“ vpadla mi prudce do řeči Salomonida.

„Myslím v tom případě, kdybyste byla vinnou aneb aspoň dostatečně podezřelou . . .“

„Pane!“ zvolala kněžna, jakoby ji byl had uštknul, „vy se opovažujete myslit . . .“ Nedomluvila, ale povstala z křesla a měřila mne svítícíma očima.

„Račte se, Jasnosti, upokojit,“ pravil jsem nedávaje se z klidu vyrušit, „jsem dalek míti na vás to nejmenší podezření. Kdybych je měl, nebyl bych se zajisté tajně k vašim dveřím připlížil, abych s nich ty krvavé skvrny smyl a nebyl bych vám také nyní tolik, zajisté až přes příliš, vyzradil. Avšak soudím, že i nevinný člověk obezřelým býti má, aby si nespůsobil zbytečné nepříjemnosti. Ostatně ukládá vám, kněžno, ještě jeden, zcela objektivní ohled za povinnost, abyste dle rady a prosby mé se zachovala a nic o tajemném onom případu nemluvila: jest to ohled na volný, nerušený průběh spravedlnosti. Kdybyste o věci té mluvit začala, spůsobila byste nevhodnou sensaci a vinník, je-li zde mezi námi, byl by varován, zvěděl by bez vlastního přičinění, čeho mu ještě vědět potřebí a dovedl by zajisté všemu podezření se vyhnouti.“

Salomonida, kteráž si byla zatím opět usedla, odpověděla pokrčivši rameny:

„A přece bude těžko, abych vám vyhověla . . .“

„Jasná paní,“ domlouval jsem jí důtklivě a prosebně, „dovolávám se vaší uznalosti: setřev krvavé stopy s vašich dveří, prokázal jsem vám s vlastním nebezpečím velkou službu a ne-li, chtěl jsem vám ji aspoň prokázat. Takovýto, odvážným skutkem dokázaný úmysl zasluhuje, tuším, jakéhosi uznání. Nuže jakožto odměnu za svůj čin a úmysl žádám, abyste si, Jasnosti, mlčení uložila.“

„Jsem vám, příteli, povděčna za dobrou vaši vůli a nepodceňuji nikterak, čeho jste se pro mne odvážil,“ pravila vážně a pevně kněžna, „ale vyhověti vám nemohu. Já mlčet nesmím!“

Slova tato dotkla se mne jako elektrická jiskra. Chvíli jsem byl zaražen, ale pak rozpěnila se mi prudce krev a já vyskočiv z křesla zvolal jsem dušeným sice hlasem, ale v neobyčejném rozčilení:

„A já vám pravím, kněžno, že budete mlčet!“

„Jakže, vy mně chcete poroučet?!“

„Když nepomohly důvody rozumu a prosby, nezbývá nic jiného.“

„A já vám zase pravím, mladý pane, že se vašim rozkazům vysměju.“

„Nevysmějete, kněžno! Vy budete mlčet!“

„A čím medle chcete mne k tomu donutit?“ ptala se Salomonida mou pevností a patrnou odhodlaností jaksi zaražena.

„Tím,“ odpověděl jsem, „že bych jinak musil chrániti sama sebe. Abych totiž odůvodnil a ospravedlnil faktum, že jsem vám polovici tajemství vyzradil, řeknu, že jsem tak učinil, abych vás vyzkoumal, ježto jsem měl podstatnou příčinu nedůvěřovati vám, zkrátka předejdu vás a vznesu na vás obžalobu u kollegia nás šesti.“

„A jaký myslíte, že toho bude následek?“ prohodila na oko lhostejně kněžna.

„Že budete bez prodlení zatčena?“

„Zatčena!“ zhrozila se kněžna, ale přece ihned zase doložila: „Bláhovče. A co, kdyby mne třeba zatkli — za krátko mne zase propustí.“

„O tom nepochybuji, jasná kněžno,“ odpověděl jsem již zase mírně a výstražně: „ale považte si jen, jaký to zde spůsobí povyk, jaký z toho bude po celé Rusi skandál!“

„Skandál!“ opakovala po mně zdrcena. „Ano, máte pravdu... byl by to ohromný skandál... jejž by veřejný klep ještě rozšířil. Ne, ne, všechno, jen žádný skandál! Zde máte mou ruku, že ani mrknutím oka na jevo nedám, co od vás jsem slyšela!“

Políbil jsem s pohnutím její krásnou ruku a řekl jsem:

„Tisíceré díky, jasná kněžno, za sebe i za vás samu. Doufám, že uznáte, ne-li hned, aspoň později mou dobrou vůli a upřímnou o vás péči a že mi pak také odpustíte energii, kterouž jsem tento slib od vás si vymohl.“

„Buďte bez starosti,“ pravila s úsměvem, ale velice ještě roztržita, „nehněvám se na vás, nikoliv... proč také? Jsem vám spíše povděčna!“

V tom ozvaly se vedle veselé hlasy několika hostů a kněžna postranními dveřmi kvapně odešla. —

Jídelna začala se tím časem oživovat. Slyšel jsem mezi hlasitě hovořícími také hlasy profesora Varvinského, státního rady Kalugina a poručíka Ševčenka, avšak mluvily se asi věci jen zcela obyčejné, neboť mnozí se smáli a vůbec byli všichni — aspoň na pohled — dobré mysli. Na nikom nebylo pozorovat, že by byl nějak vzrušen nebo zaražen nebo smuten, ba i kapitán Bogdanov nutil se do smíchu a žertu, což se mu celkem také dosti dobře dařilo. Asi ke druhé hodině přišla dolů slečna Caesarina, kvetoucí jako růže a zářící jako jitřenka, a oznamovala s roztomilou vlídností: „Papaša prosí za odpuštění, že nepřichází mezi své vzácné hosty — jest po probdělé noci poněkud ještě schvácen. Žádá však pány a dámy důtklivě, aby se až do oběda co nejvolnějším spůsobem bavily. Kapitána Bogdanova a státního radu Kalugina pak prosí, aby ho jaksi úřadně zastupovali a jeho jménem všechno nařizovali, co by komukoliv z pánů a dam bylo k libosti. O 5. hodině budeme obědvat; u stolu pak doufá otec, že panstvo zase zdráv a vesel pozdraví.“

Po tomto sdělení, jež všichni s účastenstvím vyslechli, začalo v drobných skupinách, do nichž jsem se také já byl přimísil, živé roko-

vání, jak by se prázdné tři hodiny a pak doba mezi obědem a velkou večerní schůzí co nejlépe a nejpříjemněji daly vyplnit. Činěno, přijímáno i odmítáno množství návrhů a dle přijatých projektů seskupovala a rozcházela se společnost. Já držel jsem se Bogdanova a byl jsem radostí zrovna u vytržení, když tento posléz shromáždiv kolem sebe kruh nejrozmarnějších přátel, překvapující návrh učinil, abychom po obědě na vlky si vyjeli, ovšem s takovým obmezením doby, abychom do desíti hodin zase nazpět byli. Z dam přihlásila se k navržené vlčí výpravě pouze Nina Petrovna Znacharova a Bogdanov určil ihned, že má jeti se mnou. A takž majíce všichni své plány již hotovy, začali jsme se dle chuti a možnosti bavit. Někteří hlídali čítárnu, jiní dělali muziku, opět jiní hráli kulečník nebo v karty, bavili dámy, my pak, kteří jsme loveckou výpravu podniknouti chtěli, přehlíželi jsme patrony, plnili vínem a vodkou lovecké láhve atd. Státní rada Kalugin pak měl velikou péči o krabičky se sardinkami, s paštikou z husích jater, naloženými humry, jakož také o všelijaké lahvičky s křiklavými etiketami, zrovna jako by byl chtěl vlkům na stepi vystrojit posvícení. V zadním dvoře pak, u hospodářských stavení, obcházel zvolený hlavní vozotaj naší výpravy, statečný Vanka, chlívek za chlívkem a tahal mladé svině za uši, zkoušeje, která z nich nejlépe umí křičet, — proč ukáže se později. V pět hodin byl při světle oběd, jemuž zase kněžna Salomonida a starý Sokolov předsedali a ihned po černé kávě, kteráž nám o 6. hodině byla podána, vyprosilo si nás osm dovolení se vzdálit a Nina Znacharova zavěsivši se mi na rameno pravila:

„Tak, tu mne máte. A nyní hleďte, abych se dobře bavila!“

Sluhové snesli zatím dolů pušky, kožichy a čeho vůbec bylo potřebí, a za posledním stoupali jsme zvolna my.

Na dvoře byly již čtyři „trojky“ zapřaženy: dvanácte stepních kobylek u čtyř kibitek. Vedle kibitek kňučely na zemi dvě svázané svině, jedna v pytli, druhá na volno. Nina, naše rozmilá „naivní“, hleděla na ty přípravy v udiveném očekávání věcí, kteréž by přijíti měly. Zatím uložil Vanka svini v pytli vřískající do truhlíku pod kozlíkem prvních saní a Petruška, nádvorní sluha, usadiv se nad ní do svých houní, vzal druhou svini na klín a sevřel jí rukou tlamu, aby mu před časem nezpívala, jak poeticky byl připomenul. Pak vsedali jsme i my, lovci. Bogdanov, který výpravu řídil, posadil se ještě s někým do první kibitky, my druzí po dvou do ostatních. Naše kibitky byly dosti velké, lehounce stavěné dřevěné sáně, každé s boudou jako půl chrámové kuple, na všech stranách měkce vypolštářované a několikerou vrstvou kožešin tak hojně vystlané, že jsme se do té juchtovým aromatem páchnoucí srsti jako do prachových peřin zabořili. Představte si dvě koroptve, kteréž vedle sebe, k vůli zahřátí, až po hlavičky do sněhu se zapelešily: tak hleděly asi naše zmenšené tváře ze spousty kožešin polootevřenými sáněmi do světa. — Prvé ještě, než do koní se prásklo, přinesl Vanka asi čtyři sáhy dlouhý provaz, na jehož konci velká otep sena byla upevněna, a přivázal jej vzadu ku posledním saním. „Nač to dělá?“ ozval se vedle mne zvonivý hlásek Niny Petrovny a Bogdanov, který tu otázku byl zaslechl, vypjal se z kibitky a vykládal: „Jest to léč na vlky. Petruška bude na mých saních tahat svini za uši, aby silně řvala;

asi na tři sáhy za poslední kibitkou bude pak tato otep sena na provaze po utuhlém sněhu jako kozel poskakovat; vlci spojí si řev svině s hopcující otepí, budou ji zdáli považovat za nějaké zvíře, které za námi utíká a sběhnou se některým z nás do rány. Takovou šalbou musíme si vlky přilákat, chceme-li je ve společnosti střílet."

A nyní ku předu!" zvolal obrátiv se ke kočím Bogdanov, a ihned zacinkaly zvonce na duhách a bleskem vyletěly sáně, jedny po druhých ze vrat. Za několik minut byli jsme v šírém snežném poli. Měsíc zářil jasně a ulehlý sníh jiskřil se, jakoby posetý byl diamantovým pískem. Vzduch byl suchý a čistý a od východu fičel jedovatý větřík, jenž o kraj naší boudy se lámaje, jako kuřátka nebo jako myšky slabounce šveholil a pískal. Jinak bylo ticho v přírodě a hlas našich zvonců odumíral elegicky v daleké rovině. Pojednou kázal Bogdanov zastavit a zvonce odvázat. Na to zapráskaly zase biče a lehounce, jakoby vzduchem se nesly, letěly naše sáně tichounce po hladině sněžné a jen od kopyt odskakující prška sypkého sněhu svědčila, že koně vskutku zemi se dotýkali. V tom spustila svině na předních saních — to jistě že jí Petruška tlamu uvolnil, ale za to zase uši tahal — křik její nesl se velebným tichem večera jako řev nepovědomé nějaké potvory.

Dlouho rozléhalo se marně knikání a chrochtání naší štětinaté volavky, viděli jsme v dáli již tři vesnice a vlka nikde nebylo. Slyšel jsem, že někteří již zoufali a já sám stával jsem se již netrpělivým, ačkoliv jsem měl velmi příjemnou společnost. Nina Petrovna vedle mne byla by zase radostí tleskala rukama, neboť jí působila ta střelhbitá „jízda s prasetem" nesmírné potěšení! Pojednou ozval se jaksi tajemně táhlý tón stříbrné kapitánovy trubky, asi tak, jako když Indiani noční dobou na mušle signál k útoku dávali. Bezděky vyhledli jsme všichni z kibitek. A vskutku: na západní straně, od nás ještě daleko, poskakovalo na alabastrovém sněhu několik kostrbatých stínů; formy jejich nebylo lze rozeznat, ale že to vlci jsou, nesmělo se již pochybovat. Hledě bystře po nich pozoroval jsem, že rychlými kroky uhánějíce šikmou čarou na prodloužený směr našich saní mířili a vskutku také navzdor bystrému jich letu stále se přibližovali. Však nesmím opomenouti zaznamenat, že jakmile se bylo ukázalo, od které strany vlci přijdou, druhé a třetí sáně na levo předejely a s prvními v jedné řadě stejným klusem ujížděly, aby se vlkům se strany zdálo, že jedou jenom dvoje sáně. Po chvilce dal Bogdanov opět trubkou znamení a kočové umírnili krok koní, aby vlci stačili nás dohonit.

Čím více na hladkém sněhu stíny k nám pádících vlků se protahovaly a v stínech vychrtlé tvary jejich se obrážely, tím kvapněji vzmáhalo se ve mně rozčilení, tak že jsem, necítě nic a nemysle, upjatým zrakem zajímavé to divadlo sledoval, kterak zvěř za honci svými se žene a střelců dychtivě následuje. Sáně jely dále, ale neletěly již, nýbrž nesly se jaksi koketně, jako by zvolna po proudu pluly. Svině ustavičně řičela. Již bylo zřejmě znát, že vlci na otep sena za zadní kibitkou směřují: zařvali s pozdviženými tlamami na měsíc a již řítí se na sáně. V tu chvíli zazněl třetí signál, sáně rozejely se opět divým letem a vlci s nataženými krky za nimi, jakoby je chtěli lapit a zastavit. Již byli zcela na blízku a v tom rozejely se trhnutím koní

tři naše přední sáně obloukem, šikmo od sebe a poněkud stranou na pravo, aby z každých lze bylo volně na vlky vystřelit. „Palte!“ vykřikl Bogdanov a mžiknutím oka vytřesklo rychle po sobě skoro najednou sedm ran a hned na to sedm druhých. Děsně zařvali vlci, jeden se povalil a zůstal ležet, druhý udělal přemet, ale utíkal dále a tři prchali patrně neporušeni. V tu chvíli zarazily také naše sáně. Kapitán Bogdanov vyskočiv rychle ze saní a ohledav sníh zvolal rozčileně: „Jeden z uprchlých trousí krev! Petruško, nalož zabitého na poslední saně a spěchej pak za námi; ty pak, Ivane, leť s námi s čertem o závod po krvavé stopě, ať bestii dorazíme!“ Kočové trhli kobylkami, kteréž funíce se zježenými hřívami jako po třech zapřažení draci s námi se rozlítly. Ani nevidíme, kam nás ta čertova spřežení unášejí — ale žádná starost, však on se drží Vanka krvavé stopy. „Vidíte ho!“ vykřikl asi po čtvrt hodině divého letu Bogdanov, „vidíte ho, tam se ta bestie belhá!“ Za chvíli bylo poraněné zvíře na dostřelu; z předních saní vyhoukly dvě rány, vlk se povalil a chraplavě zaskučev, zaryl tlamu do sněhu.

Sáně stanuly a my vyskákali v ohromných, kožešinami obložených bufech do sněhu. Kočové vypřáhli zpocené a na všech údech se třesoucí koně, naházeli na ně houní a zapráskavše do nich odehnali je, aby se volným poklusem vyfouněli. A kobylky vskutku chvíli semo tamo pobíhaly, načež zcela volně a jako rozumně procházeti se jaly. Tím časem přijely také zadní sáně s prvním zabitým vlkem. Nastalo znalecké prohlížení kusů: byly oba stejně krásné, tak že při pohledu na ně znalcovo srdce radostí prý usedalo, ale moje Nina bála se jich i mrtvých a odvracela od nich oči. Dobytí kulí ze zabitých vlků a zjištění, čími ranami bestie padly, odloženo na zítřejší den.

„Nuž tedy,“ zvolal státní rada Kalugin, „za každou práci řádnou mzdu! Po únavě posilu! Zkrátka: večeřet! Vanko, houně na sníh a na houně kožešiny. Potom bednu s kuchyní a rychle vytopit samovar!“ — Bogdanov zase rozhlednuv se kolem houkal na kočí: „Hej, hoši! Nezapomeňte dát koním chleba. Pak zapalte chrastí pod plecháči a nadělejte ze sněhu vody pro ně!“ — Za minutu seděli jsme po turecku na rozestřených kožiších, vyklízejíce s božskou chutí krabičky sardinek, paštiky z husích jater, humrového salátu a srkajíce pilně ohnivý obsah lahviček s křiklavými etiketami. Jakáto rozkošná hostina v širé sněžné stepi, při bledém svitu měsíce! Rozstoupila se v údech síla, rozstoupila se bodrost v mysli, a když pak nám ještě vřelý vonný čaj hrdla prolil, zapěli jsme padlým vlkům veselou loveckou panychidu. Nina Petrovna, kteréž jsem byl — mimochodem řečeno — nejlepší sousta a krůpěje vybíral, cítila se tak blaženou, že mne v jednom slabém okamžiku radostí až objala!

Bylo devět hodin a tedy již nejvyšší čas, abychom nejkratším směrem domů se vrátili. „Nemějte starostí!“ utěšoval nás Bogdanov, „jeli jsme obloukem a nevzdálili jsme se tedy tak daleko, jak se vám snad zdá; mimo to urazili jsme, pronásledujíce raněného vlka, značný kus cesty nazpět, přijedeme tedy zrovna v čas.“ — Kočové zapřáhli, zavěsili opět zvonce a hurá! letěli jsme opět vesele po sněžné pláni, zpátečným arci obloukem, k Baranovu. Ještě se objevil tu a tam opodál nějaký vlk, ale jakmile nás byl začil, smrštil ohon mezi nohy a uháněl, jakoby

už měl kožich spálený . . . . Na zámeckých hodinách byla zrovna desátá, když jsme hlučně do nádvoří vjížděli.

Když byl Bogdanov kočím potřebné rozkazy udělil, odebrali se všichni do zámku, aby toiletty si upravili a pak do salónu se dostavili. Jen mně se ještě nechtělo do vnitř; šel jsem se podívat do konířen, prohledl si koně a promluvil s koňáky tu a tam nějaké slovo. Když pak jsem odcházel, přistoupil ke mně jeden z dvorníkův a nadzvednuv beranici, pravil jaksi tajemně:

„Baryn! Chci říci: Vaše blagorodie! Byl zde podvečer policejskij.“

„A co tu chtěl?“

„Nu, ptal se tak leccos, sem a tam a mluvil všelijak.“

„S kým?“

„Se mnou, vaše blagorodie. Já jako, ráčíte vědět, vím, co se tu dnes v noci na dnešek stalo — jsem jeden z těch dvou.“

„Nuž, a co dále?“

„Co dále? . . . Policejskij jako napovídal tak leccos . . . ostatní lidé tomu nerozuměli a já jsem je také poslal pryč, že sám všechno, co bude úřadu třeba, obstarám. Tak tedy policejskij se nejdříve ptal, jsou-li už zde?“

„A kdo pak?“

„Žandarmi!“

„Blázníš?!“ zvolal jsem rozhorleně na dvorníka. „Co by tu chtěli žandarmové? Což nevíš, že je pan Sokolov skutečným tajným radou Jeho Veličenstva a že on za všecko stojí?“

„Znám, znám!“ zase dvorník. „Ale co naplat! Policejskij vyzradil mi pod rukou, že sem jistě přijdou, ještě dnes, že je sem posýlá sám gubernator. Dostali prý depeši. Přišel jako, rozumíte, dát výstrahu . . . aby se snad něco dle toho zařídilo . . . můj bože, policejskij chce také žít . . .“

„Kde je ten člověk, odešel zase?“

„Odešel a zase přišel. Sedí tamo v dvornickém domku, v mé dirce, a čte staré noviny. Čeká . . .“

„Doveď mne k němu!“

„Poslouchám!“

Za chvilku seděl jsem v malé dvornické jizbičce vedle policejského. Řekl jsem mu, že je domácí panstvo hosty příliš zaměstnáno a že přicházím tedy za ně, jakožto přítel rodiny, poděkovat se mu za přinešenou zprávu. Při tom vložil jsem mu pětirublovou bankovku do hrsti.

„Spasibo, sudar!“ odtušil policejskij s poklonou. „Rozumí se samo sebou, že z domácího panstva nesmí nikdo nic o tom vědět. Rozumí se. Nebylo by opatrné o všem vědět! Ostatně myslím, že zde již brzy budou. O tom se ovšem budou musit všichni dovědět.“

„Dovolte, příteli,“ jal jsem se na policejského dolehat, „nevíte takto nic, nedostali jste žádnou zprávu, co tu vlastně chtějí nebo mají dělat?“

Policejskij krčil rameny, mžoural očima a usmíval se.

„Jakž bych to mohl vědět. Načalstvo nám podřízeným takových věcí nevzkazuje. A kdyby i . . .“

„Rozumím, co chcete říci,“ na to zase já; „nechci z vás vylákat žádné úřadní tajemství. Ale víte-li, proč jsem jedou, jaký mají určitý rozkaz, můžete mi to přece, ovšem zcela důvěrně sdělit. Máme-li se to dovědět o chvíli dříve nebo později, na tom přece načalstvu pranic nezáleží. Vždyť mne se to dozajista netýká. Ostatně . . . nebudete toho litovat.“

„Vím, vím!“ odtušil skoro šeptem policejskij a obrátiv se ku dveřím, kde dvorník něco kutil, zvolal:

„Hej, Myško! Nech nás o samotě chvilku. Tvoje šukání nás vyrušuje!“

Myška vyšel ven a policejskij nachýliv se ke mně, pravil šeptem: „Mají zde někoho zatknout a hned odvézt.“

„Co vám to napadá!“

„Nic mi nenapadá! Miravoj *), jemuž tu jsem přidělen, dostal depeši a tam to stálo. Starosta za to neví nic, než že ještě dnes přijdou žandarmi a že má udělat, co od něho budou žádat.“

„Ale koho tedy mají zatknout?“

„To je to, to je to! To kdybychom věděli!“

„Nu, nu. Víte-li, že mají někoho zatknout, víte asi také, koho. Jsme mezi sebou a nikdo nás neslyší: řekněte si, co to stojí — dostanete všechno.“

„Rozumím, rozumím; ale když to nevím! Ostatně nic nedělá. Nezáleží-li na nějaké „Katěnce“ **), dá se snad všechno ještě spravit. Namluvím něco žandarmům, zdržím je někde, podám zprávu a dotyčný nebo dotyčná může zatím rychle prchnout.“

„Nuže dobrá,“ odpověděl jsem. „Dostanete slušnou odměnu, kavalírsky odměřenou dle důležitosti služby, kterou nám prokážete. Zatím myslím, abyste šel do vsi, sice vás tu sama zde překvapí. Zprávu, kterou dostanete, zašlete mně; kdyby však nic nepověděli a ihned sem přišli, zaveďte je pod nějakou záminkou do čeledníku, víte tam na pravo, do lokajny a vzkažte nahoru pro mne. Ať se jen neděje žádný povyk, a zejmene domácímu lidu zde ať se před časem nic nepovídá.“

„K službám, a jestli to dobře vyvedeme . . .“

„Za „Katěnku“ ručím sám; však mohou být dvě, tři . . . dle toho, jak bude věc velká.“

S tím jsme se rozešli, policejskij do vsi, já nahoru do zámku.

* * *

Nahoře v salóně bylo již hlučno a život — skoro tak živo, jako den před tím, jen že scházeli velcí moskevští umělci a že také někteří přespolní hosté byli jiní. Jinak dělala se hudba, politisovalo se, hrály se v postranních kabinetech šachy, karty a kulečník, především ale — a to hlavně — pěstoval se ve větších i menších skupinách klep. Jen tančit se toho večera nesmělo.

---

*) Miravoj suďa = smírčí soudce.

**) Prostonárodní jméno storublové bankovky, na jejíž zadní straně je obrázek carevny Kateřiny II.

Hostitel, pan Dimitrij Ivanovič Sokolov pobyv asi hodinu v salóně, obešel všechny skupiny hostův a prosil všude za dovolení, aby se směl odebrati do své komnaty. „Zapomněl jsem minulé noci, že jsem již starý muž a řádil jsem jako mladík. Byl jsem blažen, že mne tak skvělý kruh vzácných hostů poctil a v té radosti jsem přebral. V mých pak letech nezůstávají podobné výtržnosti bez následkův — bolí mne dnes trochu vlasy a také mysl má jest poněkud obestřena. Doufám, že se budete, moji pánové a dámy, beze mne ještě lépe bavit, než za mé přítomnosti. Prosím tedy tisíckráte za odpuštění a dovolení, abych se směl do své komnaty uchýlit.“

Hosté litovali ho, ale jen zcela formálně, ba mnozí žertovně aneb dokonce ironicky; já však litoval jsem toho bodrého jovialního starého pána z plna srdce, neboť věděl jsem, co mu srdce a hlavu ztížilo. Touž měrou litovalo ho i ostatních pět svědků záhadné ranní události, ale nikdo nedával ani nejmenšího na sobě znáti. Bogdanov, jemuž se bylo jakožto vojáku nejsnáze podařilo zaplašiti nepokoj a zlé upomínky, bavil snad ještě rozmarněji, než včera, dámy a přítelkyně své nevěsty, s kterouž se ob čas, ale jen na okamžik od ostatní společnosti odlučoval a v důvěrný hovor zabíral. Ale když jsem ho vyhledal a jemu sdělil, co policejskij mi byl vyzradil, zarazil se a na čele rozložila se mu těžká chmura. Měli jsme pak krátkou poradu, kteráž tím skončila, že schválil můj plán jakožto jediný snad prostředek, aby skandál na meze co možná nejužší zůstal obmezen. Pak jsme se rozešli a já přidružil jsem se k malému kruhu dam, kteréž sedíce na nízkých křeslech v modrém kabinetě, vzájemným vypravováním se bavily. Byly mezi nimi slečna Caesarina a Nina Petrovna — proto dovolil jsem si přisednout. Aglaja Orgeni, tehda ještě dáma v bujném rozkvětu a všude slavená zpěvačka, vypravovala právě jakousi episodu ze svého uměleckého života. Prosil jsem ji, aby se mou přítomností nikterak nevyrušovala, a ona odpověděla vesele:

„Nebojte se, nepřestanu vypravovat, nejméně před námi. Vykládám zde dámám historii svého života v jednotlivých obrazech a nemám pranic proti tomu, abyste si ji také poslechl. Slyším, že píšete pro časopisy, a nabyla jsem ze zkušenosti přesvědčení, že není dobře před pány vašeho druhu se uzavírat.“

„Toť zajímavé poznání, slečno,“ připomenul jsem ku zvláštní této poznámce; „obyčejně se říká, že není radno před žurnalisty mnoho vypravovat.“

„Ano, říká se tak,“ odpověděla pěvkyně, „ale já toho nenahlížím. Máme-li tajemství, jež na veřejnost nesmí, nepovídáme jich vůbec nikomu, o ostatní pak není starosti. Já potrestala jsem se jednou, že jsem před jedním z vašich kolegů dělala tajemství.“

„Jak to, prosím?“ zvolali jsme asi tři najednou.

„Zcela jednoduše,“ odpověděla Orgeni. „Bylo to na počátku mé umělecké dráhy. Známý jeden spisovatel německý žádal mne několikráte o bližší data a podrobnosti z mého života a pravil výslovně, že chce o mne napsati článek do konversačního slovníku. Myslila jsem tehda, že mne jen škádlí a nepověděla jsem mu nic. Když tedy nemohl po dobrém žádaných zpráv ode mne docílit, jal se mi zcela galantně hrozit:

„Slečno," pravil mi, „nepovíte-li mi svůj životopis, pomstím se vám krutě: vymyslím si jej, neboť do konversačního slovníku již přijít musíte." Smála jsem se tomu a zapomněla jsem pak docela na jeho hrozbu. Teprv asi po roce zděsila jsem se následku své umíněnosti: dostalo se mi do rukou, ale jen zcela náhodou, nové vydání konversačního slovníku a tu čtla jsem pod záhlavím „Orgeni, Aglaja" báječné věci o sobě, svém mládí a o počátcích mé umělecké dráhy. Ale na tom není dosti: kamkoliv od té doby na pohostinské hry přijíždím, všude otiskují mi noviny, jako na uvítání onu báchorku, která se ovšem obecenstvu líbí."

„Není vám tedy nikterak na ujmu?" učinil jsem skromnou otázku.

„Uchovej bůh!" odtušila Orgeni; „někteří moji staří přátelé soudí naopak, že mi velice prospěla, ale já ji přece nenávidím! Avšak abychom se snad zase k dřívějšímu vrátili?"

„Vypravujte, vypravujte!" prosily dámy.

„Nuž tedy," jala sa Orgeni vypravovat, „řekla jsem vám již, mé dámy, že jsem svého pěveckého vzdělání nabyla u paní Viardotové. Výtečná tato paní bydlela tehda v Baden Badenu a v tomto shromaždišti vznešeného světa ze všech zemí naší polokoule byla její villa obzvláštním dostaveníčkem všech vynikajících a znamenitých osobností tamější společnosti. Můžete si tedy představit, s jakou trémou jsem poprve překročila práh této paní, kteráž mi jako umělkyně i dáma velkého světa stejnou měrou imponovala. Avšak úzkostlivost má brzo zmizela působením její prosté ale neodolatelně líbezné osobnosti, a záhy byla paní Viardotová nejen mou učitelkou, nýbrž i upřímnou přítelkyní. — K povznešení duševně bohatého i lesklého života v jejím rodinném kruhu přispíval velice vliv vašeho slavného romanopisce Ivana Turgeněva, kterýž tu býval denním hostem. Jest vám zajisté známo, jak tento velký novellista svobodnou volbou svůj osud spřáhl s osudem paní Viardotové, ku kteréž měl po všechen čas neobmezenou úctu. Hned když se byl poprve s ní setkal — zpívala tehda jakožto host v Petrohradě — učinila na něho tak mocný dojem, že když záhy na to zase odejela, Turgeněv z velikého vzrušení svých citů poznal, že jest mu její přítomnosti k dalšímu životu naprosto potřebí. A takž objevil se jednou v Paříži před ní a sdělil jí, čím se mu byla stala. Avšak ona odpověděla mu, že je vdaná a to šťastně vdaná; srovná-li se jeho cit s tímto faktem, že bude Turgeněv jí i jejímu choti vždy vítaným přítelem. A od té doby až po dnes potrval mezi oběma těmito zvláštními lidmi poměr velice srdečný a důvěrný . . ."

Ku konci těchto slov přiblížil se potichu jeden z lokajů ke mně a nachýliv se k mému uchu šeptal:

„Vaše blahorodí! Policejskij přiběhl celý uřícený a chce s vámi neprodleně mluvit."

„Dobrá, že přijdu hned!"

Omluviv se krátkými slovy dámám odkvapil jsem pln nepokoje do čekárny v přízemí. Policejskij stál tam u okna a přestupoval netrpělivě s nohy na nohu.

„Nuže, co jest?" otázal jsem se ho.

„Už přijeli a za chvíli jsou zde. Čekal jsem na ně za vsí a přemluvil jsem pristava, aby dal u prvního kováře, víte tam zcela na kraji

osady, koně překovat, já že půjdu napřed a vyzvím zde, čeho jim třeba asi bude vědět. Nu a tu sdělil mi, že má rozkaz zatknouti a odvézti do města jakousi kněžnu Sachalinovou, tuším, že Salomonidu Platonovnu, kteráž prý zde jakožto host mešká. To když byl, rozumíme, pověděl, řekl jsem mu, aby nejezdili vesnicí, že by zbytečný poplach spůsobili, nýbrž aby jeli okolo, přímo na zámek, zde že zastanou všechno v plném kvasu a plesu. Pak nabídl jsem se, že poběhnu napřed a vyzvím, co a jak, aby věděli, jak si tu mají počínat. A tak jsem zde, ale musím hned zase odběhnout. Co jim tedy mám říci?“

„Člověče,“ zvolal jsem jako udiven, „vy stanete se ještě boháčem! Tento lov se vám vyplatí! Víte-liž pak, že má kněžna Sachalinova více millionů v kasách, než my oba prstů na rukách i nohách?“

„Je-li možná!“ podivil se policejskij.

„Tak, tak!“ doložil jsem vážně. „A nyní jděte a řekněte „pristavu“, který žandarmy vede, že není kněžna ještě doma, ale že jistě po půl noci přijede. Řekněte, že jela někam do sousedství na návštěvu, ale že bude zde ještě tancovat, poněvadž ples potrvá do bílého rána. Pak mu také domluvte, aby tu nedělali žádný povyk, že jsou na hoře generalové a státní radové, aby si tu ale dopřáli večeře, jakéž snad jaktěživi ještě neměli. Rozuměl jste?“

„Rozuměl, a již letím!“

„Však počkejte ještě. Zde posílá vám domácí pán prozatím jednu „Katěnku“ za běhání,“ pravil jsem podávaje policejskému rublovou stovku, kterouž mi byl Bogdanov pro něho doručil. Policejskij otevřel velkou tobolku, vyňal list papíru a napsal na něj bez nejmenšího ostychu: „Obdržel dnes od pana *** sto rublů stříbra. V Baranově dne . . . . Ivan Nikolajevič Mezencev.“ Odevzdav mi pak tuto kvitanci, kteráž by pro vystavitele všude jinde zajisté velmi nebezpečnou státi se mohla, odkvapil. Já pak obešel jsem rychle portýra, dvorníky a sluhy dole zaměstnané a uložil jsem jim jménem domácího pána, který však o tom ani neměl tušení, aby řekli žandarmům, jež generalní gubernátor sem poslal, že kněžna Sachalinová není doma, ale že jistě po půl noci přijede. Žandarmové ti, hleděl jsem lidem namluvit, že jsou určeni, aby kněžnu jako tělesná stráž chránili, poněvadž poveze s sebou mnoho millionů peněz. Sluhové — věřili, nevěřili, a slíbili svatosvatě, že se dle mého návodu přísně zachovají.

Připraviv takto dle možnosti služebný lid na příchod žandarmův odebral jsem se do svého pokoje, abych si vyhledal některé věci, kterých jsem při zamýšlené operaci s žandarmy hodlal použiti. Pak sestoupil jsem do kuchyně a vyřídil kuchaři, aby sestavil pro očekávané nezvané hosty večeři z chutných, ale žízeň působících jídel a dohodnuv se s ním o jídelním lístku pro žandarmy určil jsem také, jaké nápoje se pro ně mají přichystat. Na to odešel jsem do čekárny. Sotva že jsem byl asi půl cigara vykouřil, rozlehlo se na dvoře cinkání zvonců a dupání koňských kopyt — neklamné to pro mne znamení, že eskorta pro kněžnu Salomonidu již přijela. Měl jsem arci již promyšlený plán a důvěřoval jsem také, že se podaří, ale proto přece zachvěl jsem se, jakobych sám měl býti zatčen, když vyhlednuv z okna, lesklé bodáky

žandarmův jsem spatřil. Byli čtyři v plné zbroji a s nimi přijel „pristav“ jakožto policejní komisař.

Vyšel jsem jim vstříc do průjezdu. Pristav mluvil již se „Švýcarem“ čili portýrem a vrtěl jaksi podivně hlavou. Aby se nic nepokazilo, přistoupil jsem rychle k němu a oslovil ho:

„Máte k nám nějaké úřadní poslání?“

„Tak jest!“ odpověděl. „Ve službě jsme sem přijeli. Jste vy, pane, snad velitelem tohoto zámku?“

„Nikoliv, ale zastupuji ho, poněvadž je stár a churav.“

„Nuž tedy,“ pravil obřadně pristav, „mohu ukázati vám tento papír. Poznáte z něho, proč jsme sem přišli.“

Podal mi složený půlarch, obsahující gubernátorem vydaný rozkaz na zatčení kněžny Salomonidy Platonovny Sachalinové, bez udání jakéhokoliv důvodu. Tvářil jsem se velice překvapeným, ale pohlednuv pristavu pevně do očí pravil jsem chladně:

„Budete se tu musit nějakou chvíli pozdržet. Kněžna odejela s knížetem Lvickým, od něhož jakýsi statek chce koupit, ale musí přijet nazpět. Ohlásila nám, že se vrátí jistě po půlnoci, aby si mohla ještě zatančit menuet — máme totiž dnes velkou společnost, při kteréž se také trochu tančí. Pohovíte si zatím trochu a posilníte se na zpáteční cestu; až pak kněžna přijede, oznamte jí laskavě hned zde dole, že je zatčena, aby mohla s vámi odejet, aniž by toho nahoře kdo zpozoroval. Zkazilo by nám to celou zábavu. Budete tak dobrý?“

Při tom mrknul jsem důvěrně na něho a vrátil mu zatýkací list, kterýž on do náprsní kapsy spodní uniformy si zastrčil.

„Co dělat?“ pravil po krátkém přemýšlení. „Rozkaz zní: „Zatknout!“ ale když není doma, musí se počkat, to jest: nepřítomného nelapíš. Posedíme tedy trochu a zahřejeme vykřehlé údy. Odložte, vojáci, zbraně!“

Uvedl jsem je do vyhřáté lokajny a kázal přinésti nejprv baňku anglické kořalky (Brandy). Pristav i žandarmové vypili každý po dvou sklenkách a libovali si, tvrdíce, že nikdy ještě tak řízné a lahodné vodky nepili. Na to posadili se za prostřený již stůl a očekávali patrně s nemalou dychtivostí, co asi bude následovat. Než vlastní večeře přišla, dal jsem přinésti drobné „zákusky“, jako kaviar, slanečky, sardýnky, sýr a t. d. a vnutil do každého ještě jednu skleničku Brandy. Mezi tím ptal jsem se pristava, proč asi kněžna bude zatčena, a když mi odpověděl, že neví, ale že to bude nejspíše něco politického, poněvadž prý se povídalo na „kvartále*)“ něco o vypovězení správní cestou — to jest bez soudu — někam na Sibíř, obrátil jsem, jakoby mne to ani mnoho nezajímalo, řeč jinam a začal jsem mluvit o povětrnosti, o těžké službě, jakou mají a tak dále, až přišla večeře.

Byla hojná a jak žandarmi dosvědčovali, výborná. Jen divil se pristav, že před tak úplnou večeří nebyla podána žádná polévka, bouillon nebo „sup“ z kuřat, což jsem mu vysvětlil pokročilou již večerní dobou — nescházeloť již mnoho do půl noci.

---

*) = čtvrtním komisařství.

„E co,“ pravil drsně jeden z žandarmů, „vzal čert polévku, když je dobré víno a dobrá vodka!“

„Má konečně pravdu,“ zasmál se pristav, „jak podivno, že i v tak prosté kotrbě často se rodí dobrá myšlenka! Uděláme si tedy z vína polévku.“

Víno, kteréž jsem jim naléval, bylo nejtěžší burgundské a ještě postavil jsem, nic neříkaje, láhev francouzské slivovice na stůl. Spekulace má byla dobrá: všichni začali si za chvilku do vína kořalky přilévat a po několika sklenkách zapomněli již docela na službu a počínali si jako při obligatní pitce.

„Mám hezký návrh,“ pravil jsem, zpozorovav tento stupeň rozmaru.

„A ten by byl?“ tázal se pristav.

„Musím odejíti zase nahoru k hostům,“ odpověděl jsem: „aby vám však nebyl dlouhý čas — jsou tu hezké nové karty a pět misek s drobnými penězi. Snad byste si mohli chvilku zahrát? Co kdo vyhraje, nechá si; prohrané se nevrací.“

Pristav zpočátku odporoval, ale když jsem postavil na stůl pět bronzových misek, plných drobného raženého stříbra, a karty vedle toho svůdně rozložil, neodolal pokušení a „dovolil vojákům, aby si zahráli.“

Dostal za to nejplnější misku, ve kteréž se také několik žlutých mincí blýskalo, „aby si mohl přisazovat.“ — Jakmile hra začala, mohl jsem klidně odejíti. Avšak za nějaký čas vrátil jsem se opět a zrovna v čas, neboť již byla by se strhla rvačka. Ukonejšil jsem je a aby věc dozrála, dal jsem přinésti pět lahví šampaňského a láhev starého jamajského rumu „k obarvení“. Aby pak účinek byl nepochybný, vsypal jsem při nalévání, kteréž se dělo u postranního stolu, do každé sklenice neškodný prášek pro uspání. Na to připiv jim ze zvláštní sklenice na zdraví, odešel jsem již vítězoslavně nahoru. Co dále následovalo, vypravoval mi potom lokaj: žandarmové zpívajíce, začali objímat zpitého již také pristava, pili dále šampaňské s rumem, kouřili a pili zase, až posléz všichni, ten v rohu, ten v lenošce, ten na pohovce se převalili a usnuli. Tím časem vyhledal jsem nahoře kněžnu Salomonidu a pověděv jí obšírně, co se bylo stalo a co jsem ve spolku s Bogdanovem na její ochranu učinil, prosil jsem ji důtklivě:

„A nyní, milostivá kněžno, jděte se obléknout, neboť musíte pryč. Dal jsem zapřahnout uzavřené sáně, s nimiž kočí vzadu ze dvora na silnici vyjede. Zde řekneme prozatím, že vám není jaksi dobře, že jste si šla lehnout, zejtra pak ohlásíme, že jste byla telegrafickou depeší do Petrohradu povolána, nebo něco podobného.“

Salomonida se rozpakovala, ale posléz plna rozčilení, pravila:

„Dobrá, odjedu, ale jen s podmínkou, že mi podáte naprosto nepochybný důkaz, že mají žandarmové skutečně rozkaz, zatknouti mne a nikoho jiného.“

„Přijímám vaši podmínku, Jasnosti; dole v lokajně ten důkaz uvidíte. Avšak nyní již pospěšte, aby bylo potichu dolů sneseno, co s sebou si vzíti musíte. Jen jedna komorná nechť s vámi odjede; ze zámeckého lidu doprovodí vás dva myslivci se zbraní. Ale nyní již, prosím, jděte; dole vás budu očekávat.“

Asi za čtvrt hodiny podal jsem kněžně dole u posledního schodu své rámě. Byla hustě zastřena a pravila mi hlasitě, aby lokaj, který právě nahoru kolem nás spěchal, to uslyšel:

„Na vzduch, příteli, na vzduch, sice vám omdlím!“ Zavedl jsem ji do lokajny. Zpití žandarmové chrápali, jako stádo hrochů, a pristav, ve staré kožené lenošce pohodlně roztažen, funěl jako zamilovaný velbloud. Jizba byla ještě plna kouře a zápachu z vína a kořalek, na stole pak plovaly v šampaňském rozedrané už karty a drobné stříbrné peníze.

„Zde vidíte, kněžno, eskortu, kteráž vás měla do města dopravit,“ pravil jsem, „a zde — při těchto slovech přistoupil jsem k pristavovi a vytáhl mu z náprsní kapsy složený půlarch — „zde máte svůj zatýkací rozkaz.“

Salomonida přehledla jej rychle, svraštila čelo, zajiskřila očima, zastrčila rychle papír za ňadra, podala mi ruku a zvolala stísněným hlasem:

„Vyveďte mne!“

Za chvíli na to nepozorována odejela.

Vraceje se nazpět do zámku potkal jsem v nádvoří kapitána Bogdanova. Přicházel z lokajny a smál se, až za břicho se popadal.

„Příteli,“ pravil klada mi ruku na rameno, „ta historie musí důstojně skončit! Pojďte se mnou: dáme zapřahnout velké sáně, ve kterých žandarmové byli přijeli, svoláme potichu dvorníky, dáme ty chlapy i s pristavem a vozky na ně naložit a pak vyvézt. Až se probudí, nebudou vědět, co se s nimi dělo, ale budou se jistě chránit i to povědět, na co se asi upamatujou. Učiní tedy prostě raport, že zde kněžnu nezastali.“

Mně bylo už všechno lhostejno, co dále se stane, a takž schválil jsem i tento poněkud rozpustilý nápad a Bogdanov přikročil ihned k jeho provedení.

Než minulo půl hodiny, byli již všichni žandarmové i s pristavem a kočími co možná pohodlně a teple do dvou saní uloženi a dva nejchytřejší ze zámeckých koňáků uvázavše si vzadu jízdné koně, vyskočili na kozlíky a vyjeli rychle, ale co nejtišeji s celou eskortou do polí.

Za nedlouho se koňmo vrátili a vypravovali dvorníkům:

„Vyvezli jsme je obloukem až na silnici, kterouž koně patrně dobře znají, neboť uháněli s nimi i bez nás stále ku předu. Možná, že se chlapi probudí až doma.“

— — — — — — — — — — — — — — —

Na druhý den odejel jsem také já s Ninou Petrovnou a ještě některými hosty do Moskvy.

(Pokračování.)

Příchod jara.

K obrázkům

Ad. Liebschera.

Měkké hnědé kadeře splývají s dumného čela k bílé čtvrtce papíru, na níž černá se shora pouze ozdobný nadpis: Příchod jara. Lehce zamžené modré oči hledí v upjatém přemýšlení do prázdna a bělostné zoubky hryžou úsilovně chmýří brku, jehož podnikavě zaostřená a důkladně namočená špička pozvolna osýchá.

Již hledaná epitheta poučila vás asi, že nazíráte v duševní dílnu — ne sice nějaké básnířky, ale mladé dámy — dámy, kterou sice posud vídáte na ulici s lehkým břemenem knih a sešitků pod paždím, ale která je zároveň již vysoko povznešena nad obyčejnou představu školačky. Ubohé naše slečny! Musejí si už také notně školního prachu nabírati na třepetavá, líbezná křídla!

Tedy: Příchod jara. Když jim oznámil profesor Přesný tuto látku příštího domácího úkolu, pomyslila si: Tentokráte jste k pomilování, pane profesore! Příchod jara — toť hračka! Ale nyní jest jiného náhledu. Řekne se ovšem: Taková látka píše se takořka sama sebou — pouhé slovo „jaro" stačí, aby se na sta půvabných obrázků vyrojilo z mladistvé obraznosti, aby prolétlo pamětí na sta krásných myšlenek ze spousty tištěné jarní poësie a prósy — třeba jen přehršli těch obrázků a myšlenek zachytit a seřadit na papíře . . .

Ovšem, seřadit. V tom vězí právě háček. Ano, kdyby tak mohla ty myšlenky, jak se jiskřivě kmitají čelem, ledabylo sem zapíchat podle sebe jako pestré motýlky, jež hoch v přeletu zachytává a řadou nabodává na okraj klobouku! Kdyby mohla na příklad prostě psáti: Hle, v dutině zasněženého stromu vypjalo se jako první libá myšlénka procitlé země útlé zelené stebélko, ověšené řadou sněhobílých titěrných rolniček — první to líbezný šotek vyskočil, aby ohlásil blížící se pestrý karneval anemonek, fial, petrklíčů, sedmikrás, měsíčků, růží, tulipánů a jiných nesčetných hrdin a hrdinek májového plesu . . . Praskla ledová kůra potoka a z jasných, slastně zurčících vln povznesla se lehounkou parou milostná rusalka, sypajíc plné hrstě modrého a zlatého kvítí po zjařených březích . . . Přilétla z daleka vlaštovice a přilepila si hnízdo do stínu známé pohostinné střechy: hledí z něho jako z malé kazatelny a hlásá radostnému kraji evangelium vzkříšení ze hrobové mrákoty zimní . . . Jako vděčný hymnus vytryskl z černé brázdy k nebesům skřivánčí jásot a jeho Jubilate! zaniká převysoko ve smavém bezoblačném blankytu . . . Zelený háj oživil se voláním kukačky, slibující bez počtu šťastných let mladému snílkovi, jenž tam odpočívá na kyprém, jaře zeleném sametu mechovém . . .

Ale na takové líčení by se asi pan profesor Přesný divně podíval! Nestačí schytati a nabodati ty myšlénkové motýly, — (Ubozí motýlkové! Jak smutně tu vypadají bez života a pele na drsném papíře!) — ale nutno také uspořádati je náležitě, podle správné slohové soustavy v přesném postupu logickém. A především je zapotřebí slušného úvodu. Tedy již chutě do něho!

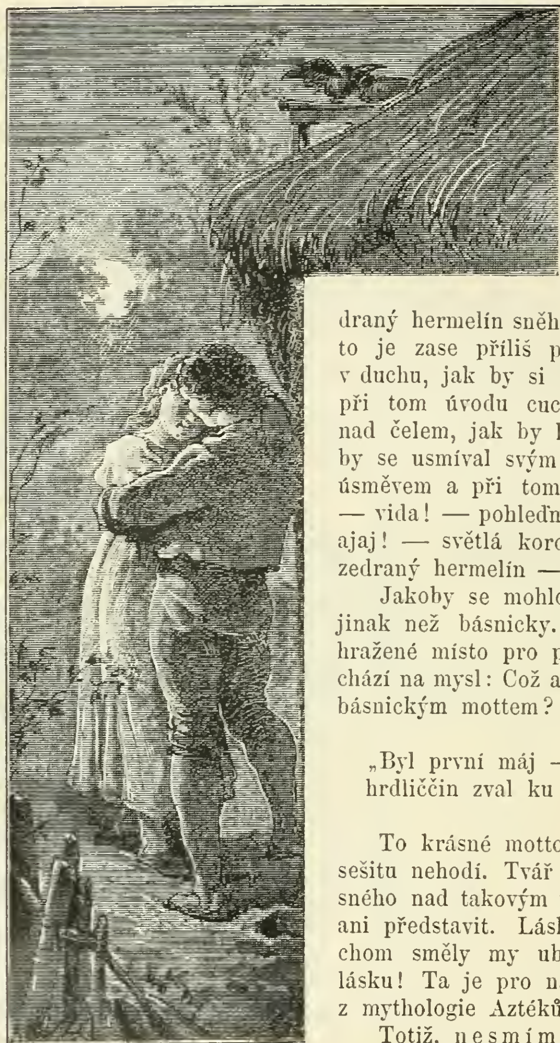
Krásná pisatelka odstranila rázným pohybem hlavy všetečné kadeře s papíru, namočila hluboko péro — a dala se po dlouhém zpytavém pohledu na špičky svých zarůžovělých prstíků do psaní takto:

„Když matka země, probuzena vroucnějšími polibky vše oživujícího prazdroje světla, znenáhla střásá ledová pouta zimního spánku a trhá sněhový rubáš, z jehož záhybů již ostýchavě vyhlédají pestré hlavinky prvních květů; když stříbrná vláha šumí zelenými lučinami a po ní plynou zlaté zástupy housátek; když oblasť nebeská, sproštěna dusných mátoh a chmůr, které zastíraly olověnou tíhou azurové sklepení věčného velechrámu přírody — —"

Snadno se začne taková sáhová perioda, ale potom ji dokončit! Ne, tohle pěkně přeškrtneme a začneme jinak:

„Opět přijíždí z daleka rytíř Jaro, s vínkem viol na přilbě, s růží ve štítu —" (kde pak jsem ten obraz asi čtla?) — „v zeleném havu, protkaném nesčíslnými, různobarvými kvítky. A královna Zima chvěje a leká se na svém ledovém trůně, vidouc v dáli světlou jeho

Adolf Liebsche
1883.

korouhev a cítíc vůni fial a růží, která vane před ním; na paprscích jeho slunných zraků rozplývá se zvolna ledová její koruna v kalné krůpěje, které mutně stékají na zedraný hermelín sněhové řízy — —" Ne, to je zase příliš poetické. Již vidím v duchu, jak by si pan profesor Přesný při tom úvodu cuchal svou chocholku nad čelem, jak by hlavou potřásal, jak by se usmíval svým žehavým ironickým úsměvem a při tom si ulevoval: „Hm! — vida! — pohleďme! — rytíř Jaro — ajaj! — světlá korouhev — ajajaj! — zedraný hermelín — ajajajaj!"

Jakoby se mohlo psát o jaru vůbec jinak než básnicky. Je to takořka vyhražené místo pro poëty. A tu mi přichází na mysl: Což abych začala nějakým básnickým mottem?

„Byl první máj — byl lásky čas,
hrdliččin zval ku lásce hlas —"

To krásné motto se ovšem do mého sešitu nehodí. Tvář pana profesora Přesného nad takovým úvodem nedovedu si ani představit. Láska — jakž pak bychom směly my ubožátka pomyslit na lásku! Ta je pro nás neznámé božství z mythologie Aztéků.

Totiž, nesmíme o ní vědět. Naši mentorové představují si nás jako jarní violinky, které právě teprv hlavinku vystrčily na svět, nevědouce o něm dosud v tichém stinném úkrytu, kde spřádají skromně své nevinné sny — třeba je udržovati v tom pološerém útají a chrániti žhavých paprsků slunečních. Ale pánové nevědí či tváří se, jakoby nevěděli, že ty divné fialky protáhly již dávno své hlavinky daleko přes listy svých čítanek, že pohledly již hodně hluboko do světa a také do krásného, zapovězeného slunce lásky. Je to pokrytectví. Měla bych věru chuť překvapiti zde pana Přesného tím zapovězeným ovocem. Napsati sem, že nelze líčiti jaro bez lásky, že jsou oba ty pojmy nerozlučnou dvojicí a že kouzlo teplé noci májové se snivou stříbrnou lunou

mezi větvemi háje, plného slavičích tlukotů, bylo by neúplným bez párku cukrujících holoubků na střeše chaty a bez párku milenců, šeptajících si dole slova lásky ve vroucím objetí . . .

Ne, k tomu nemám přece odvahy. A jest konečně věru čas, abych nechala zbytečných úvah a dala se pořádně do práce. Což abych začala prostě barvami? Ty padají nejvíce v oči

„Smutná bělosť zimní ustupuje z nenáhla veselé zeleni. Jak svěží, jak smavá je tato první zeleň! Tam usmívá se na lučině mezi rozptýlenými zbytky sněhu, které se podobají cárům z roztrhaného hermelínového pláště uprchlé zimy.“ — (Nevím, proč se mi připlétá ustavičně ten hermelín?!) — „Onde vyráží z kypré černé půdy hebkými vousky mladého osení, ale brzy mizí temná prsť úplně pod hustým zeleným porostem. A také stromy a keře zastírají zvolna temné pletivo holých větví a haluzek

zeleným závojem. Nejprve naskakují pupence, které nedovedou ještě změniti celkové jejich vzezření; ale pak již prosvitá tu a tam drobný smaragd a později zdá se, jakoby je byla zasáhla zelená prška, jejíž smaragdové krůpěje rozesety jsou hustě po větvicích; po té zdá se již, jakoby se na ně byl snesl hustý roj zelených motýlků, zprvu drobounkých a jaksi zbalených a zmuchlaných, jakoby právě byli střásli kukli svou; ale znenáhla vzrůstají ti motýlkové, rozestýlají světlá křídélka, až tato na konec splývají v hustý zelený oblak, jenž zastírá již úplně nelepou kostru větví. A hle! na tu zeleň sype se zase sníh — avšak ne již smutný sníh zimní, nýbrž lahodný, rozkošný, radostně zářící sníh květový. Někde pak odívá haluze místo sněhu toho čarokrásná světlá červeň, podobná růžovým obláčkům —"

Ne, ani to se mi nelíbí. Je to příliš zelené, bílé a červené. — Ale teď mi přichází, tuším, dobrá myšlenka. Mohla bych snad začíti líčením hřbitova jarem rozkvetajícího. Byl by to zajisté pěkný kontrast: ta zahrada smrti a v ní pučící život přírody — dole popel mrtvých, nahoře bujná zeleň — smutné kříže obetkané smavými květy — a pak to podobenství o věčném nesmrtelném jaru, které prolomí také ledový příkrov smrti... Vhodnou stafáží byl by tichý vesnický kostelík a shrbená stařenka, belhající o berli ke hrobu svých milých, k nimž asi za krátko sama ulehne . . .

Konečně bych mohla také vplésti krásnou moravskou píseň:

Kerchove, kerchove,
zahrado zelená,
do tebe se sejú
ty drahé semena.

A dycky se sejú
nikdá neschází jú
dyž jich ti hrobaře
hluboko sázajú.

Ale začínat jaro hrobem, smrtí? Pan profesor Přesný by k tomu jistě nakreslil otazník.

Jsem zoufalá. Co si počnu? Ah, již vím — pan Dvořák mi pomůže z tísně.

Nepředstavujte si však v panu Dvořákovi nějakého štíhlého studenta a netěšte se na nějakou milostnou episodku. Pan Dvořák je starý, velmi starý pán, rozšafný, s bílou již hlavou a malou podagrou. Dívce třeba k němu jen přeběhnouti chodbu, na jejímž konci přebývá v garçonském pokojíku jako podnájemník jejích rodičů. Těší se důvěře dívčiny, která se časem dožaduje přátelské jeho rady a pomoci v podobných spletenějších případech.

Pan Dvořák sedí právě u kamen, ve staré lenošce, nohy maje pečlivě obaleny a obuty v mohutných dvojbarevných bačkorách. Ve světničce jest šero a dusno; zároveň cítíš ostrý zápach nějakého léku. Na klíně starcově leží vetchá, sežloutlá kniha, ale nečte — přemýšlí. Šedivá jeho hlava odpočívá na zadním vycpaném opěradle lenošky

a koštěné kruhovité brejle sešinuty jsou až ke špičce nosu. Ve mdlých očích a vráščitém, bezbarvém obličeji jeví se v tu chvíli nevrlosť, nuda, omrzelosť. —

V tom ozvalo se lehké ťukání na dvéře. „Dále!“ vykřikl pan Dvořák mrzutě a do pokoje vklouzla hezounká, svěží postava dívčí.

„Ah, slečna Jarmila! Pěkně vítám!“ zvolal starý pán s náhlou laskavostí a také chmůra jeho obličeje rozprchla se rázem, jakoby pojednou šerými oblaky slunce prosvitlo v plné, veselé záři. „Posaďte se. Což mi nesete?“

„Můžete si pomyslit, co,“ pravila dívka v rozpacích. „Zase nám dal pan profesor Přesný takový ničemný úkol — Příchod jara. Napohled

není to arci zlé — ale dvě hodiny lámu si již hlavu nad slušným úvodem — —"

„A tu chcete, abych vám trochu pomohl, není-li pravda?" usmíval se pan Dvořák, mna si vesele ruce. „S radostí! Počkejte jen trochu! Sedněte si, prosím, tamhle ke stolu a přichystejte si papír a péro. Nadiktuju vám toho, že se pan profesor Přesný podívá! — Mhm — Příchod jara — jara — Poëtická porovnání — skvělé periody — není-liž pravda? Nu, uvidíme. Pište tedy: Jako když starý mrzout, opuštěn bohem a světem, zapředen jako pavouk v šeré pavučině svých mrzoutských myšlenek — — Pište přece, prosím! Což nepíšete? — Jako když tedy takový starý mrzout sedí v županu a strakatých bačkorách se svou nudou a podagrou v dusné, temné světnici a tu se pojednou objeví před ním roztomilá hlavinka v kaštanových kadeřích, hezounký obličej s motýlkem úsměvu na růžovém kvítečku rtů, svižná postava, dýchající vůní fial a konvalinek — Ach, prcháte? Zůstaňte jen — vím, že se takové porovnání nehodí do vašeho sešitu, ač by s mého stanoviska nejtrefněji zobrazilo příchod jara. Odpustíte dávno vysloužilému galanthommovi nejapnou snad, ale upřímnou poklonu . . . a nyní chutě do vážné práce! Jako když . . . . ."

Ale nemůžeme zde otisknouti celé diktando pana Dvořáka. Doufejme jen, že projde bez úrazu pod krvavým mečem popravčím, jemuž se dle náhledu slečny Jarmily velmi podobá korrigující, červeným inkoustem plýtvající péro pana profesora Přesného — pět *p*, ale není v nich mnoho dobrého . . . .

A. S.

Klára Miličova.

Povídka
Iv. S. Turgeněva.
Se svolením spisovatelovým přel. Jos. Penížek.*)

I.

Zjara roku 1878 žil v Moskvě v nevelkém dřevěném domě na Šabolovce mladý, pětadvacítiletý člověk jmenem Jakub Aratov. S ním žila jeho teta, stará panna více než padesátiletá, sestra otce jeho, Platonida Ivanova. Spravovala jeho domácnost a bděla sama nad vydaji, jelikož Aratov byl k tomu zcela nespůsobilým. Jiných příbuzných u něho nebylo. Před několika lety přestěhoval se otec jeho, nebohatý šlechtic v T... ské gubernii, do Moskvy s ním a Platonidou Ivanovnou, kterouž ostatně vždy nazýval Platošou; také synovec ji tak jmenoval. Opustiv vesnici, kde potud všichni stále bydlili, usadil se starý Aratov ve hlavním městě, zamýšleje tu dáti syna na universitu, na kterou sám jej připravoval; koupil za babku domek v postranní jakés ulici, v němž se ubytoval se všemi svými knihami a „praeparaty." Knih však a praeparatů měl mnoho — neboť byl člověkem nepostrádajícím učenosti ... „hrozitanský pavouk," jak jej zvali sousedé. Slul u nich také černokněžníkem; ba dostalo se mu také přezdívky „hmyzozpytec". Zabýval se lučbou, nerostopisem, hmyzoslovím, rostlinopisem a medicinou; léčil dobrovolné nemocné rostlinami a kovovými prášky, které sám vynalezl, po spůsobě Paracelsově.**) Týmiž prášky sprovodil do hrobu svoji mladistvou, hezkou, ale již velmi hubenou manželku, kterou vášnivě miloval a s níž měl jediného syna. Týmiž kovovými prášky potom také pokazil zdraví synovo, které chtěl utužiti, shledav v ústrojí jeho chudokrevnost a náchylnost k úbytěm zdědénou po matce. Jméno „černokněžník" dostal zvláště proto, že se prohlašoval pravnukem — ovšem že nikoli dědičného rodu — znamenitého Brucea, k jehož poctě pojmenoval také syna svého Jakubem. Byl to člověk, jak se praví „dobrák," ale povahy zádumčivé, vahavý, bojácný, — náchylný ke všemu tajemuému, mystickému ... Pološeptem vyrčené: — A! bylo obyčejným jeho zvoláním; s tímto zvoláním na rtech také skonal — dva roky po svém přestěhování do Moskvy.

Syn jeho, Jakub, nepodobal se zevnějškem otci, který byl nehezký, nemotorný a neobratný; spíš upomínal na matku. Tytéž jemné, líbezné rysy, tytéž měkké vlasy barvy popelavé, týž malinký nos ohnutý, tytéž vyhrnuté, dětské rtíky — a veliké zelenošedé oči, pohyblivé, s hustými brvami. Za to povahou se podobal otci; na tváři, jakkoli nepodobné k otcově tváři, jevil se otisk otcovy tvářnosti, — také ruce měl kostnaté, hruď vpadlou, jako starý Aratov, je-li vůbec možno zváti

*) Vytištěna v lednovém sešitě „Věstnika Evropy" na r. 1883.
**) Paracelsus Philippus Aureolus Theophrastus Bombastus de Hohenheim (1493—1541), slavný lékař a lučebník, zakladatel přirozené léčby.

jej starcem, poněvadž ani se nedožil padesátého roku. Za jeho živobytí ještě vstoupil Jakub na universitu, na fakultu fysiko-matematickou; nedokončil tam však studií — nikoliv pro nedbalosť, ale proto, že podle jeho domněnky nepozná se na universitě líp, čemu možno naučiti se doma; diplomu pak se nedomáhal, poněvadž nemínil vstoupiti do služby. Stranil se svých soudruhů, neseznamoval se skoro s nikým, vyhýbal se zvláště ženštinám a žil velmi samotářsky zahloubávaje se do knih. Vyhýbal se ženštinám, ačkoli měl velmi něžné srdce a horoval pro krásu... Ba pořídil si též anglické album krásných ženštin a nemohl se (jaká to hanba!) dosti vynadívati na podobizny různých vnadných Gulnardových a Menardových je „zdobící“ .... Ale vždy bránila mu vrozená stydlivost. Obýval v domě bývalou jizbu otcovu, která byla také jeho ložnicí; také postel jeho byla táž, na které skonal jeho otec.

Velikou podporou celého jeho živobytí, stálou jeho společnicí a družkou byla jeho teta Platoša, se kterou promluvil jedva deset slov za den, bez níž však učiniti by byl nemohl ani kroku. Byl to tvor s dlouhým obličejem, dlouhými zuby, bledými zraky ve bledém líci s neměnící se tvářností, ve které utkvěl výraz, jejž nevím mám-li pojmenovati smutkem či starostlivým poděsem. Věčně jsouc oděna v šedý šat a v šedou plenu, která páchla kafrem, plížila se po domě jako stín neslyšnými kroky; povzdychovala si, šepotala modlitby — zvláště jednu, zamilovanou, záležející všeho všudy ze dvou slov: „Pane, pomoz!“ — a vládla velmi bedlivě v domácnosti, střehla každou kopejku a nakupovala vše sama. Svého synovce zbožňovala; stále se rmoutila pro jeho zdraví — všeho se bála — nikoli pro sebe, nýbrž pro něj — a častokrát uzdálo se jí náhle, popojíti tichounce k jeho psacímu stolku a postaviti mu tam číši horkého čaje nebo pohladiti jej po šíji svýma rukama jako vata jemnýma. Jakuba neobtěžovaly takové laskavosti, — horkého čaje však nepil — a pokynul toliko spokojeně hlavou. Vychloubati zdravím ostatně se nemohl. Byl velmi citlivým, roznětlivým, nedůtklivým, trpěl tlukotem srdečním, někdy záduchou; jak otec, věřil, že jsou ve přírodě i v duši lidské tajnosti, jež můžeme někdy poznati, kterých dostihnouti však — nelze; věřil v jsoucnost jakýchsi proudů a sil někdy příznivých, ale častěji nepřátelských . . . a věřil také ve vědu, v její důstojnost a vážnost. Poslední dobou zabýval se vášnivě fotografií. Zápach lučebnin, jichž užíval při tom, velmi znepokojoval starou tetu — zase nikoli pro sebe, nýbrž pro Jášu, pro jeho plíce; přese všechnu něžnost povahy bylo v něm nemálo vzdorovitosti — zabýval se tedy zamilovanou prací vytrvale dále. „Platoša“ zmlkla pak a jen častěji než prve vzdychala šepotajíc „Pane, pomoz!“ pohledla-li na jeho prsty pobarvené jodem.

Jakub, jak již pověděno, stranil se soudruhův; ale s jedním z nich seznámil se dosti důvěrně a vídal se s ním častěji také tehdy, když tento soudruh vystoupiv z university vstoupil do služby, ve které měl ostatně málo povinností; abychom užili jeho slov: „stoupil si na lešení“ ku stavbě chrámu spasitelova, stavitelství ni za mák ovšem nerozuměje. Div divoucí: tento jediný přítel Aratova, jehož příjmení bylo Kupfer, Němec tou měrou poruštilý, že neznal ani slovíčka německého ba „Němcům“ spílal — tento přítel neměl s ním nižádné patrné shody.

Byl to černovlasý, červenolící, malý, veselý mluvka, který byl velikým milovníkem tétéž společnosti ženské, jíž Aratov se vyhýbal. Pravda, Kupfer snídal i obědval u něho často — ba také, jsa chudým člověkem, vypůjčil si u něho nemnoho peněz; ale to nepovzbuzovalo nijak obratného Němce, by horlivě navštěvoval osamělý domek na Šabolovce. Duchovní čistota „idealnost“ Jakubova se mu zalíbila, snad proto, že byla protivou toho, s čím setkával se a co viděl každý den, nebo snad projevovala se v této mladíkově tužbě po „idealnosti“ přece jeho germanská krev. Jakubovi však zalíbila se dobromyslná upřímnost Kupferova; kromě toho jeho vypravování o divadlech, o koncertech, o plesích, kdež byl obvyklým hostem, — vůbec o cizím onom světě, do něhož proniknouti Jaša se neosmělil — potají zajímalo ba také rozčilovalo mladého poustevníka, nevzbuzujíc v něm ostatně touhu, by vše to poznal vlastní zkušeností. Také Platoša měla Kupfera ráda; pravda, někdy se jí zdálo, že si počíná příliš bez okolkův, ale cítíc přirozeně a jsouc přesvědčena, že jest upřímně oddán jejímu drahému Jašovi, netrpěla toliko hlučného hosta, nýbrž byla k němu i laskava.

II.

V ten čas, o kterém zde vypravujeme, dlela v Moskvě jakási vdova, gruzinská kněžna — osoba neurčitá, skoro podezřelá. Neměla do čtyřiceti let již daleko; za mládí kvetla dojista onou zvláštní východní krásou, která velmi brzo vadne; nyní se líčila na bílo i na červeno a vlasy si barvila na žluto. Vyprávěly se o ní pověsti, jež nebyly nijak lichotivy ni jasny; jejího muže nikdo neznal — a v žádném městě nepobyla dlouho; neměla dětí ni majetku; ale přes to žila okázale — na dluh nebo jinak; měla, jak se vypravovalo, salon, ve kterém shromažďovala se společnost dosti míchaná — většinou mládež. Všechno v jejím domě, počínaje vlastní její toilettou, nábytkem, stolem a konče jejím povozem a služebnictvem, mělo na sobě znak jakési nespůsobilosti, strojenosti, dočasnosti . . . Kněžna však ni její hosté nežádali sobě patrně věcí lepších. Kněžna slula milovnicí hudby, literatury, ochranitelkou umělcův a herců; skutečně se také těmi „otázkami“ zajímala — do vytržení — ba do vytržení, jež nebylo zcela líčeno. Beze vší pochyby v ní byla krasocitná žilka. Kromě toho všeho byla velmi vlídná, laskavá, ba také — což nezdálo se podezřelým — skutečně velmi dobrotivá, útlocitná i lidumilná . . . Vzácné to vlastnosti — proto také tím dražší — zvlášť u lidí takového druhu! — „Hloupá baba!“ pravil o ní jakýsi mudrlant — „ale do ráje se dostane dojista! Neboť vše promíjí — bude tedy také jí vše odpuštěno!“ Vypravovalo se též o ní, že zmizela-li ze kteréhokoli města — vždy tam zůstavila tolikéž věřitelů, kolik lidí, jimž prokázala dobrodiní. Něžné srdce obrátí se ve stranu, kteroukoli chceš.

Kupfer, jak bylo lze se nadíti, dostal se do jejího domu — a stal se jí blízkým . . . utrhační jazykové pravili: příliš blízkým člověkem. Sám o ní mluvil vždy jen příznivě, ba s uctivostí; nazýval ji zlatou ženskou — nač užívati mnoho slov! — a věřil pevně, že netoliko miluje vědy, nýbrž jim i rozumí! Tu kdys po obědě u Aratova roz-

hovořiv se o kněžně a jejích večerních dýcháncích počal přemlouvati Jakuba, by jedenkrát alespoň přerušil svůj poustevnický život a dovolil jemu, Kupferovi, představiti jej svojí přítelkyni. Jakub o tom z počátku nechtěl ani slyšeti. — „Co pak si myslíš“ — vykřikl konečně Kupfer — „o jaké představení tu jde? Vezmu tě zcela tak jen, jak tu nyní sedíš ve svém kabátě — a dovezu tě k ní na večer; tam škrobenost není zvykem, kamaráde! Pohleď, tys' učený, miluješ literaturu, hudbu též (u Aratových stálo skutečně ve přístěnku pianino, na kterém sbíral někdy akkordy s malou septimou) — v jejím domě je všech takových dobrých věcí dostatek! A s lidmi se tam setkáš velmi sympatickými, zcela skromnými! Konečně je-li pak možno, by kdo jsa ve tvých letech a maje tvůj zevnějšek (Aratov sklopil oči a máchnul rukou) — ano, ano, maje tvůj zevnějšek, takto společnosti se stranil a světa! Vždyť nepovezu tě k jenerálům! Ostatně neznám sám jenerálů! . . . Nezpěčuj se, holoubku! Je to slušná, dobrá, poctivá věc . . . Proč bys oddával se asketismu? Vždyť se nepřipravuješ do kláštera! —“

Aratov však se zpěčoval ještě dále; tu zjevila se nenadále Kupferovi na pomoc Platonida Ivanovna. Jakkoli nerozuměla dobře, jaké to slovo: asketism — přece poznala, že Kubíčkovi nebude na škodu pobaviti se, podívati se trochu mezi lidi — a se ukázati. — „Tím spíše,“ dodala, „jelikož úplně spoléhám na Fedora Fedoroviče! Na špatné místo tě nedoveze!“ . . . „Vrátím vám jej zase beze vší pohany!“ zvolal Kupfer, na nějž Platonida Ivanovna přese všechnu svoji důvěru starostlivě pohledla. Aratov zarděl se po uši — přestal však odmlouvati.

Konec konců byl, že dne následujícího Kupfer dovezl jej na večer ku kněžně. Než Aratov tam dlouho nezůstal. Jednak našel tam asi dvacet hostí, mužův i žen, řekněme sympatických, ale přece jemu cizích; to jej tísnilo, jakkoli se mu nedostalo často příležitosti, by se súčastnil hovoru, toho však bál se nejvíce. Potom hostitelka sama se mu nelíbila, ačkoli jej uvítala ochotně beze všech okolků. Nic se mu na ní nelíbilo: ni načerveněné její líce, ni vyčesané vlasy, ni chraplavě-mazlivý hlas, ni pisklavý smích, ni nespůsobné koulení očima k čelu, ni zbytečné obnažení — ni její napuchlé lesklé prsty s četnými prsteny . . . Skryv se do koutku bloudil zrakem pozorně po všech obličejích hostí, jakoby jich nerozeznával, tu zas upřeně se zadíval na svoje nohy. Když konečně jakýsi cizí umělec s vyhublým lícem a dlouhatánskými vlasy, vetknuv si pod stažené víčko sklíčko zasedl k pianu a rázem uhodil rukou do kláves a nohou na pedál a počal hráti Lisztovu fantasii na Wagnerovo thema — nemohl Aratov déle zůstati. Vykradl se, nesa si v duši smutný a těžký dojem, jímž pronikal však jakýsi pocit, jemu samému nepochopitelný — ale významný, ba také znepokojující.

III.

Kupfer dostavil se druhého dne k obědu, leč nezmiňoval se o včerejším večeru, ba nevyčítal Aratovu ni jeho spěšného odchodu — podotkl toliko, že je mu žel, že nevyčkal večeře, po které podávalo se šampaňské! (Nižegorodské výroby, podotýkáme v závorce.) Kupfer očividně porozuměl, že si zbytečně usmyslil roznítiti svého přítele —

a že Aratov k této společnosti jako k tomuto spůsobu života je zcela „nepodoben.“ Aratov pak nepromluvil též ani o kněžně, ani o včerejším večeru. Platonida Ivanovna nevěděla, má-li se radovati z neúspěchu tohoto prvního pokusu či rmoutiti se z něho. Konečně pomyslila si, že by Jášovo zdraví mohlo trpěti podobnými vyjížďkami — a byla spokojena. Kupfer odešel ihned po obědě — a neukázal se po celý týden. Ale nikoli proto, že snad se kabonil na Aratova pro nezdar svého doporučení — toho byl tento dobrák neschopen — nýbrž proto, že našel patrně nějaké zaměstnání, jímž trávil veškeren svůj čas, kterým byly zabaveny veškery jeho myšlénky, — neboť také poslední dobou zřídka docházel k Aratovu, pohledy jeho byly nepokojny, mluvil málo a brzo zas odcházel . . . Aratov žil dále jako prve; — leč jakýsi, možno-li tak pověděti, háček zachytil se v jeho duši. Stále si na něco vzpomínal, nevěda sám, co to jest, ale toto „něco“ bylo ve spojení s večerem stráveným u kněžny. Při tom všem nežádal si nikterak navrátiti se k ní — a svět, jehož část uviděl v domě jejím, odpuzoval jej víc, než kohokoli. Takto minulo šest neděl.

Tu kdysi z rána stanul před ním opět Kupfer. Líce jeho bylo tentokráte poněkud vzrušeno. — „Vím,“ začal mluviti, nutě se k úsměvu, „že ti tvoje tehdejší návštěva nebyla po chuti; ale přes to doufám, že schválíš můj návrh . . . a neoslyšíš mé prosby!“

„Oč tu jde?“ tázal se Aratov.

„Poslyš,“ pokračoval Kupfer, stávaje se čím dále čilejším; — „je tu jakýsi spolek ochotníkův, umělců, který čas od času pořádá přednášky, koncerty, ba také divadelní představení s dobročinným účelem...“

„A kněžna se jich účastní?“ přerušil jej Aratov.

„Kněžna súčastňuje se všech dobročinných podniků — to však je věcí vedlejší. Pořádáme literarně-hudební besedu . . . a v této besedě můžeš uslyšeti děvu . . . neobyčejnou dívčinu! — Nevíme ještě dobře, je-li Rachel či Viardot... protože výtečně zpívá, deklamuje i hraje... Talent, kamaráde, první třídy! Mluvím bez nadsázky. — Tak co . . . vezmeš-li si lístek? — Za pět rublů, do první řady.“

„Ale odkud se vzala ta podivuhodná děva?“ tázal se Aratov.

Kupfer se pousmál. — „To již nemohu povědět . . . V poslední době přidružila se ku kněžně. Vždyť víš o kněžně, že jest ochranitelkou všech takových lidí . . . Ba vždyť jsi ji dojista viděl onoho večera.“

Aratov se zachvěl ve svém vnitru, slabounce, nepromluvil však ani slova.

„Hrála také někde na venkově,“ pokračoval Kupfer, „a je vůbec pro divadlo stvořena. Vždyť uvidíš sám!“

„Jak se jmenuje?“ tázal se Aratov.

„Klára“ . . .

„Klára?“ . . . přerušil jej Aratov zase. — „Není možno!“

„Proč by to nebylo možno?“ — Klára... Klára Miličova; není to pravé její jméno . . . ale tak ji nazývají. Bude zpívati Glinkovu romanci... a Čajkovského... a potom pročte list̨ z Evgenija Oněgina. — Nuže? Vezmeš lístek?“

„Ale kdy to bude?“

„Zítra . . . zítra o půl druhé, v soukromé dvoraně, na Ostoženkě . . . Zajedu pro tebe. Chceš lístek za pět rublů? . . . Tu je . . . ne, ne, ten je za tři ruble. — Tenhle je to. — Tu jest i program. — Jsem také pořadatelem.“

Aratov se zamyslil. Platonida Ivanovna vešla v tu chvíli a pohlednuvši mu do tváře, náhle se zachvěla. — „Jašo,“ — zvolala, — „co je ti? Proč jsi tak rozčilen? Fedore Fedoroviči, co jste mu to pověděl?“

Aratov nedal však odpověděti svému příteli k otázce tetině — a vzav prudce lístek poručil Platonidě Ivanovně, by vyplatila Kupferovi hned pět rublů.

Teta v udivení zamžourala očima... Dala však mlčky Kupferovi peníze. Kubíček si na ni už velmi zhurta vykřikl.

„Povídám ti, div divoucí!“ zvolal Kupfer a spěchal ke dveřím. — „Očekávej mne zítra!“

„Není-li pravda, má černé oči?“ volal Aratov za ním.

„Jak uhel!“ zvolal Kupfer vesele a zmizel.

Aratov odešel do své jizby. Platonida Ivanovna však dosud stála na témž místě, opětujíc šeptem: „Pomoz, pane! Pane, pomoz!“

IV.

Veliká dvorana v soukromém domě na Ostoženkě byla již obecenstvem do poloviny naplněna, když Aratov s Kupferem vešli. V této dvoraně bývala dříve pořádána divadelní představení, tontokráte však nebylo viděti ni dekorací ni opony. Pořadatelé přestali na tom, že umístili v jednom koutě výstupek, na ten postavili piano, dva notové stoly, několik židlí, stůl s lahví vody a sklenici — a zavěsili červeným suknem dvéře vedoucí do světnice, jež byla vyhražena umělcům. V první řadě seděla již kněžna ve světlozeleném oděvu; Aratov usedl v nevelké vzdálenosti od ní, vyměniv s ní sotva poklonu. Posluchačstvo bylo, jak se říká, pestré; velikou většinou byli to lidé z učilišť. Kupfer, jsa jedním z pořadatelů, měl na frakovém límci bílou stuhu, tlačil se a namáhal ze všech sil; kněžna byla patrně rozčilena, rozhlížela se, usmívala se na všechny strany, rozmlouvala se sousedy . . . kolem ní byli samí mužští. První objevil se na výstupku flétnista souchotinářské tvářnosti a vyplival se důkladně . . . Potom odpískal nějakou skladbu, také souchotinami trpící: dva lidé volali: bravo! Potom jakýsi tlustý pán v brejlích, na pohled slušný, ba také bručivý pročetl basem skizzu Ščedrinovu; tleskali skizze, nikoli jemu; — potom objevil se pianista, Aratovu již povědomý, a probubnoval Lisztovu fantasii; pianista byl vyvolán. Klaněl se, opřen rukou o lenoch židle, a po každé pokloně pohodil vlasy, zcela jako Liszt! Konečně po přestávce dosti dlouhé, zachvělo se červené sukno na dveřích za výstupkem, rozhrnulo se široce — a zjevila se Klára Miličova. Dvorana otřásla se potleskem. Nejistými kroky popošla děva ku předu výstupku a zastavila se tu; složivši před sebou veliké, krásné ruce bez rukaviček, stála nehnutě, bez úklony, neklopíc hlavy, neusmívajíc se.

Byla to dívka devatenáctiletá, vysoká, poněkud širokých plecí, ale pěkně rostlá. Líce snědé, oči nevelike, černé, pod hustým, skoro

srostlým obočím; nos rovný, lehounce vyhrnutý; tenké rtíky s krásným, ale ostrým ohybem; bohaté černé vlasy, již na pohled těžké; nízké, nehybné, jakoby kamenné čelo, malounké uši . . . celá tvář zádumčivá, skoro hrubá. Povaha vášnivá, svévolná, — s těží dobrá, s těží také velmi rozumná, nadaná však, jevila se ve všem.

Nějaký čas nepozdvihla zraků, náhle však se vzchopila a pohledla svým upřeným, ale nepovolným, jakoby v sebe zahloubaným zrakem na řady diváků... „Jaké tragické oči má!" podotkl nějaký šedovlasý blond, mající tvář Revelského kapouna, jenž si byl usednul za Aratovem. Blond byl hloupý a chtěl pověděti nějakou hloupost . . . ale pověděl pravdu! Aratov, který, jakmile se Klára objevila, zraků s ní nespouštěl, ihned se rozpomenul, že ji skutečně viděl u kněžny, ba že ji nejen viděl, ale že pozoroval také, jak se zvláštní vytrvalostí pohlížela naň svým temným, upřeným zrakem. Ba také nyní, či se mu to jen zdálo? Když shledla jej v první řadě, jakoby se byla zaradovala, jakoby se byla zarděla — potom zas upřeně naň pohlížela. Pak ani se neobrátivši, ustoupila na dva kroky směrem k pianu, před nímž usedl již její průvodce, dlouhovlasý cizinec. Bylo jí přednésti romanci Glinkovu: „Sotva poznal jsem tebe" . . . Začala hned zpívati, nezměnivši polohy rukou, nepohlížejíc ani do not. Její hlas byl zvučný a měkký — contraalt, — slova pronášela důkladně a jadrně, pěla jednotvárně, bez nuancí, ale se silným výrazem. — „Ta dívka pěje s přesvědčením," promluvil týž blond, sedící za zády Aratova — a zase pověděl pravdu. — Hlasy: bis, bravo! rozlehly se kolem, ona však pohledla bystře na Aratova, který nevolal ani netleskal — jemu se zpěv její valně nelíbil —, poklonila se lehce a odešla, nepřijavši nabídnuté ruky vlasatého pianisty. Vyvolali ji . . . Objevila se teprve po chvíli a zase týmiž nejistými kroky popošla k pianu; pošeptavši dvě slova svému průvodci, který na to vzal a před sebe položil nikoli připravené, nýbrž jiné noty — počala romanci Čajkovského: „Kdož po shledání touhu poznal" . . . Tuto romanci pěla jinak nežli první — polohlasitě, jakoby byla již unavena . . . toliko při posledním verši: „Ten ví, jak trpěl jsem" — vyrval se jí z ňader zvučný, vroucí hlas. Poslední verš: „A trpím v této touze" . . . zpívala skoro šeptem a protáhla smutně poslední slovo. Tato romance spůsobila menší dojem na posluchače nežli Glinkova: ale potlesku bylo přece mnoho . . . Zvláště vynikl Kupfer; skládaje si ku tleskání dlaně v podobu soudku, spůsobil hlomoz neobyčejný. Kněžna odevzdala mu velikou pomačkanou kytici, aby ji donesl zpěvačce; tato však jakoby byla nespozorovala vykloněné postavy Kupferovy ani jeho napjaté ruky, ve které měl kytici, vrátila se a odešla opět, nevyčkavši pianisty, který přiskočil spěšněji nežli prve, aby ji doprovodil, a zůstav sám na výstupku tak potřásl vlasy, jak Liszt svými dojista nikdy nepotřásl!

Po celý čas, co Klára zpívala, pozoroval Aratov obličej její. Zdálo se mu, že její zraky zase naň byly obráceny polosklopenými brvami; zvláště však podivil se nehybnosti její tváře, jejího čela, obočí — pouze když vášnivě vykřikla, pozoroval, jak rtoma jedva rozevřenýma jasně se mihla hustá řada bílých zubů. Kupfer přišel k němu.

„Nuže, co, kamaráde, jak se ti líbí?“ tázal se, všecek záře spokojeností.

„Pěkný hlas,“ odvětil Aratov, „ale zpívati ještě neumí, pravé školy nemá.“ (Proč toto pověděl a jaký měl sám pojem o „škole“ — to ví bůh!)

Kupfer žasl. — „Nemá školy,“ — opětoval po přestávce . . . „No, to . . . Může se ještě vycvičiti. Za to, jaký to duch! Ba, jen počkej: uslyšíš od ní list Taťanin.“

Odběhl od Aratova — tento však si pomyslil: „Duch! V tom nehybném obličeji!“ — Zdálo se mu, že dívka stojí a pohybuje se, jakoby byla magnetisována, jako náměsíčnice. — Ale v témž okamžiku dojista — ba! dojista naň hledí.

Zatím se v besedě pokračovalo. Tlustý muž s brejlemi opět se ukázal; nic nedbaje svého vážného zevnějšku, domníval se, že je komikem — a přečetl scenu z Gogola, kterou tentokráte nevzbudil ani jediné známky pochvaly. Potom se zase objevil fletnista; pak opět zahromoval pianista; dvanáctiletý hošík, nakadeřený a napuštěný voňavkou, mající však na lících stopy slzí, odesmýkal jakési variace na houslích. Podivným zdálo se asi, že ve přestávkách mezi přednáškou a hudbou z jizby hudebníkův ozývaly se chvilkami zvuky lesního rohu; tohoto nástroje nebylo však užito. Na konec ukázalo se, že hudební přítel, který se nabídl, že bude na něm hráti, dostal trému, právě když vystoupiti chtěl před obecenstvo. Proto objevila se na posled zase Klára Miličova.

Držela v ruce svazek Puškina; ale za čtení ani jedenkráte do něho nenahledla... Bála se patrně; neveliká knížka chvěla se lehounce v jejích prstech. Aratov pozoroval též zasmušilosť, jež rozhostila se nyní po všech jejích rysech. První verš: „Já píšu vám... co chcete více?“ pronesla neobyčejně prostě, skoro naivně — a s pohybem naivním, opravdovým, mimovolným, vztáhla obě ruce ku předu. Potom začala trochu pospíchati; ale od verše: „Jen vám a v světě nikomu bych srdce nevěnovala!“ vzpamatovala se, oživla — když pak dospěla ke slovům: „Můj život veškeren byl zárukou, že s tebou, s tebou shledám se,“ — hlas její, dosud temný poněkud, zazněl u vytržení a směle — ale zraky její také jasně a neodvratně zahleděly se na něj. S týmž nadšením četla dál — a teprv u konce klesl jí hlas a v něm i v obličeji jejím zračila se dřívější zasmušilosť. Poslední čtveroverší, jak se říká, celé stlačila — svazek Puškina náhle vyklouzl z jejích rukou — a ona spěšně odešla.

Obecenstvo začalo šíleně tleskati a volati ji... Nějaký seminarista maloruský volal mezi jinými hlasy tak hlučně: „Mylyč! Mylyč!“ — že jeho soused uctivě, ale zároveň soustrastně ho požádal: „aby šetřil v sobě budoucího protodijakona!“ — Než Aratov hned povstal a měl se k odchodu. Kupfer jej dohonil . . . „Kam pak již?“ volal, „chceš-li, představím tě Kláře?“ — „Nechci, díky,“ odvětil Aratov spěšně a chvátal domů skoro úprkem.

V.

Zvláštní pocity, jemu samému nejasné, zmítaly jím. Klářina přednáška se mu také nikterak nelíbila, jakkoliv si nebyl ani vědom, proč. Přednáška tato jej znepokojila; zdála se mu drsnou, nelahodnou. Jakoby něco v něm byla porušila; zdála se mu jakýmsi násilím. A tyto neodvratné, upřené, skoro dotěrné pohledy — nač byly ty? Co jimi zamýšlela?

Skromnosť Aratova nedala v něm ani na chvilku vzniknouti myšlénce, že by mohl se zalíbit oné zvláštní dívce, že by mohl vzbuditi v ní cit, podobný lásce nebo vášni! . . . Ostatně si ani sám nikterak takto nepředstavoval onu ženštinu, jemu ještě neznámou, onu dívku, jíž oddá se celý, kteráž i jej si zamiluje, jež bude jeho nevěstou, jeho chotí . . . přemýšlel o tom málokdy; bylť panic tělem, duší; a čistý obraz, jenž mu v okamžicích takových tanul na mysli, ustupoval obyčejně jinému obrazu, — obrazu jeho nebožky matky, na niž jedva se pamatoval, jejíž podobiznu však choval jako posvátnou památku. Tato podobizna byla provedena v akvarelu od známé sousedky dosti neuměle; podoba však, jak tvrdili všichni, byla podivuhodna. A týž něžný profil, tytéž dobrotivé, jasné oči, takové hedbávné vlasy, týž úsměv, tutéž jasnou tvářnost musí míti ona ženština, ona dívka, jíž ani se ještě neosmělil očekávati . . .

Tato černohnědá však, tato smědá, s hrubým vlasem, s nádechem vousu na rtech, je nejspíše ledajaká pošetilá . . . „Cikánka“. Aratov nemohl si vymysliti horšího názvu, — čím je mu ta?

Ale přes to nemohl zapuditi z mysli tu černohnědou cikánku, jejíž přednáška ani zpěv ani vnějšek se mu nelíbily. Horšil se, zlobil se na sebe. Nedávno četl román Waltera Scotta: „Lázně svato-ronanské“ (úplné vydání sebraných spisů Waltera Scotta bylo ve knihovně otce jeho, který ctil anglického toho romanopisce jako spisovatele netoliko vážného, nýbrž i vzdělavatelného.) Hrdinka onoho románu nazývá se Klára Mobray. Básník Krasov z let čtyřicátých napsal o ní báseň, jež končí slovy:

O nešťastná Kláro! ty blouznivá Kláro!
O nešťastná Kláro Mobray!

Aratov znal také tuto báseň . . . A hle, tato slova tanula mu nyní stále na mysli . . . „O nešťastná Kláro, ty blouznivá Kláro! . . .“ (Proto žasl tolik tehdá, když mu Kupfer jmenoval Kláru Miličovu.) Sama Platoša pozorovala — nedím změnu v' chování se Jakubově s tím neudála se žádná zvláštní proměna — ale jakýsi nelad v jeho pohledech a v jeho hovorech. Vyptávala se ho bedlivě o literarní besedě, které se súčastnil; šeptala si, povzdychovala, pohlížela na něj z předu, pohlížela se strany, se zadu — a náhle uhodivši rukama na kyčle, zvolala: „Tak, Kubíčku! — Již vím, co se ti stalo!“

„Co máte?“ tázal se Aratov.

„Ty's potkal tam v té besedě nějakou z těch ocasovlečných (Platonida Ivanovna nazývala takto všechny dámy, jež nosily modní šaty) . . . Má hezounkou tvářičku — takhle se vypíná — takhle se krontí (Platoša to sama napodobovala), a očima dělá takovéhle kruhy (také to před-

stavila, dělajíc ukazováčkem ve vzduchu veliké kruhy) . . . Ty tomu nejsi zvyklým a líbilo se ti to . . . ale to nic nevadí, Kubíčku . . . to ni—i—ic není! Vypij sklenku čaje na noc — a je po všem! . . . Pane, pomoz!“

Platoša umlkla, pak odešla . . . Co živa byla, nepromluvila tak dlouhou a tak horlivou řeč . . . ale Aratov si myslil: „Tetinka má pravdu . . . To je všechno z toho, že nejsem uvyklým . . . (Vždyť poprvé ve svém životě obrátil na sebe pozornost osoby rodu ženského . . . alespoň to nikdy dříve nepozoroval). Není dobře, aby se člověk rozmazlil.“

Zasedl ku svým knihám — ale na noc napil se lípového čaje — a spal dobře po celou noc — nic se mu nezdálo. Na zýtří zabýval se zase fotografií, jakoby se nic nebylo stalo.

Z večera však byl duševní jeho klid znovu porušen.

VI.

A to stalo se tak: Posel donesl mu lístek, v němž bylo nepravidelným a velikým písmem ženským toto napsáno:

„Uhodnete-li, kdo Vám píše, a není-li Vám to obtížno, dojděte zítra po jídle k páté hodině na Tvěrský boulevard a čekejte tam. Neobmeškáte se dlouho. Ale je to velmi důležité. Přijďte!“

Podpisu nebylo. Aratov ihned uhodl, kdo mu lístek posílá, a byl tím rozmrzen. „Jaký to nesmysl!“ promluvil skoro na hlas: „to ještě scházelo! Toť se ví, že nepůjdu.“ — Ale přec dal zavolati posluhu, od něhož se dověděl pouze, že mu list odevzdán byl na ulici služkou. Propustiv jej, pročetl Aratov znovu list a hodil jím na zem . . . Po chvíli však jej zdvihl a pročetl opětně, načež podruhé zvolal: „Nesmysl!“ ale na zem jím už nehodil, nýbrž uschoval jej ve stolku. Pak počal se zabývat obyčejnou svojí prací, brzo dělal to, brzo zas ono: práce však neubývalo, ba nedařila se mu. Náhle poznal sám na sobě, že čeká Kupfera! Chtěl se ho nač otázati či mu sám něco pověděti? — Kupfer však se neukazoval. Potom vzal Aratov Puškina, pročetl Taťanin list a přesvědčil se znovu, že ta „cikánka“ pravému jeho smyslu neporozuměla. Jak jen může ten blázen Kupfer volati: Rachel, Viardot! Pak popošel k pianinu, pozdvihl jaksi bezděky jeho víko a zkusil hráti zpaměti nápěv romance Čajkovského: za chvilku však zavřel hněvivě pianino a zašel k tetičce, v její oddělenou jizbu, vždy horce vytopenou, věčně páchnoucí mátou, šalvějí a jinými léčebními rostlinami, naplněnou takovým množstvím pokrývek, skříní, stoliček, podušek a drobného různého nábytku, že člověk, tomu nezvyklý, stěží dovedl se v této světnici jen otočiti a že se mu v ní tajil dech. Platonida Ivanovna seděla poblíž okna, majíc v rukou krajky (pletla Jašenkovi nákrčník, za jeho živobytí již osmatřicátý), a velmi se podivila. Docházelť Aratov k ní málo kdy, a bylo-li mu čeho třeba, zavolal vždy svým tenounkým hlasem ze svého přístěnku: „Tetinko Platošo!“ Ale přece jej požádala, aby si sedl, a čekajíc na první jeho slovo, pozorovala jej bedlivě, hledíc naň chvilkou kulatými brejlemi, chvilkou přes ně. Neptala se ho, jak mu je, aniž mu nabízela čaje, vědouc, že proto k ní nepřišel. Aratov

nevěděl chvilku kudy kam . . . potom promluvil . . . mluvil o svojí matince, o tom, jak žila s otcem, a jak se otec s ní seznámil. Znal to vše velmi dobře . . . chtělo se mu jen o tom hovořiti. K jeho žalosti neuměla Platoša nijak vypravovati; odpovídala velmi stručně, jako by měla podezření, že si proto k ní nezašel.

„Co pak!“ opětovala, pohybujíc rychle, skoro hněvivě krajkami „to je známo; tvoje matinka byla holubinka . . . holubinka . . . tak jest . . . A tvůj otec miloval ji, jak se na muže sluší, věrně a počestně až do hrobu; nižádné jiné ženštiny nemiloval,“ dodala povýšeným hlasem a snímajíc brejle.

„Byla něžné povahy?“ tázal se po malé pomlčce Aratov.

„Ovšem že něžné. Jak se sluší ženskému pohlaví. Poslední dobou stává se smělým.“

„A za vašich časů smělých ženských nebylo?“

„Byly také za mých časů . . . jakžby nebyly! Ale jaké? Takové nestoudné poběhlice. Zašourá si podolek a chodí si nedbale . . . Proč pak by si nechodila? Však se najde panáček — a dá se lapit. Ale slušní lidé jí povrhovali. Vzpomeň si jen — uviděl-lis v našem domě takovou?“

Aratov ani slova neodpověděl a vrátil se do své jizby. Platonida Ivanovna zahleděla se za ním, potřásla hlavou, nasadila si opět brejle, vzala zase krajky do práce . . . ale častokráte se zamyslila a upustila krajky na kolena.

Aratov pak hněvivě a rozhořčeně přemýšlel o listu, o „cikánce“, o navržené schůzce, ku které však on bezpochyby nepůjde! Také v noci ho znepokojovala. Neustále míhaly se mu její oči, brzo sklopené, brzo zas otevřené se svým neodvratným, přímo na něho upřeným pohledem . . . a její nehybné rysy se svojí zvláštní tvářností . . .

Nazejtří marně zas očekával Kupfera; málem byl by mu napsal již list . . . ostatně však nepracoval ničeho . . . pořáde jen přecházel pokojem. Ani na okamžik mu nepřišlo na mysl, že půjde k onomu hloupému „dostaveníčku“ . . . O půl čtvrté hodině však, shltav na rychlo oběd, oblekl náhle plášť, narazil si čapku, vyskočil pokradmu, aby ho teta nespozorovala, na ulici a zaměřil na Tverský boulevard.

VII.

Aratov zastal na něm jen málo chodců. Počasí bylo sychravé, dosti chladné. Nechtěl o tom, co činí, mysliti; chtěl obrátiti svoji pozornost na všední předměty, jež se kolem naskytovaly, a přemlouval se, že též on vyšel si jen procházkou jako lidé jdoucí mimo něj . . . Včerejší list měl v postranní kapse a pociťoval stále jeho přítomnosť. Přešel dvakráte boulevard, bedlivě pohlížeje na každou ženštinu, která se k němu blížila — a jeho srdce bušilo, bušilo . . . Pocítil unavenosť a sedl si na lávku. Náhle pronikla mu hlavou myšlénka: „Což, není-li bláhový onen dopis od ní, nýbrž od někoho jiného, od nějaké jiné ženské?“ Jemu by to bylo opravdu lhostejno . . . přece však musil sobě samému se přiznati, že si toho nepřeje. „To by byla teprve hlouposť,“

pomyslil si, „ještě větší, než tahle!“ Zmocňovala se ho nervósní rozčilenost; počalo jej zábsti, — nikoli vně, nýbrž vniterně. Několikráte vyňal z vestové kapsy hodinky, pohleděl na ciferník, obracel je, pokaždé však zapomněl, kolik ještě minut chybí do páté hodiny. Zdálo se mu, že všichni kolemjdoucí lidé jaksi podivně, s jakýmsi posměšným úžasem a zvědavě po něm se ohlížejí. Vyhublý psík běžel vedle něho, přičuchal k jeho nohám a počal vrtěti chvostem. Hněvivě se na něj rozpřahnul. Nejvíce zlobil jej tovární hoch v režném kabátě, který si sedl na lavici na druhé straně boulevardu — a brzo si pohvizdoval, brzo si podupával klátě při tom nohama, obutýma ve veliké rozedrané boty — neustále však na něj pohlížel. „Tu se podívejme,“ pomyslil si Aratov, „pán dojista na něj čeká — on však darmochleb tady lelkuje . . .“

Ale v týž okamžik se mu zdálo, že k němu někdo popošel a stanul za jeho zády . . . jakási teplota vanula na něj odtud . . .

Ohledl se . . . Ona!

Poznal ji na první pohled, ačkoli hustý, temnomodrý závoj zakrýval její tvář. Seskočil ihned s lávky — postavil se, nemohl však ani slova promluviti. Též ona mlčela. Pocítil jakési rozpaky . . . než i její rozpaky nebyly menší: Aratov i závojem pozoroval, že zbledla jako mrtvola. Přece však ona promluvila první.

„Díky,“ začala trhaným hlasem, „díky, že jste přišel. Nedoufala jsem . . .“ Odvrátila se poněkud a brala se po boulevardu dále. Aratov šel za ní.

„Vy jste mne snad odsoudil,“ pokračovala, neobracejíc hlavu. „Moje konání je také opravdu zvláštní . . . Ale slyšela jsem o vás mnoho . . . než nikoli! . . . Proto nikoli . . . Kdybyste věděl . . . Chtěla jsem vám toho tolik pověděti, můj ty božínku! . . . Jen jak to udělati . . . Jak to udělati?“

Aratov šel podle ní, trochu pozadu. Neviděl její lice; viděl toliko její klobouk a část závoje . . . pak dlouhý, černý, již obnošený pláštík. Všechen jeho hněv, na ni i na sebe, pojednou se mu vrátil; veškerá směšnost, veškerá ohyzdnost schůzky této, těchto vysvětlivek mezi lidmi sobě zcela neznámými, na veřejném boulevardě, zjevila se mu náhle.

„Vyhověl jsem vašemu pozvání,“ jal se mluviti, „vyhověl jsem mu, milostivá slečno (její rámě se lehounce zachvělo, zabočila na postranní cestu, on šel za ní) jedině proto, abych si vysvětlil, abych se dověděl, jakým to zvláštním nedorozuměním uráčilo se vám obrátiti se na mne, člověka vám cizího, který . . . který proto jen uhodl — jak jste se ve svém listě vyslovila — že vy jste mu psala . . . proto jen uhodl, poněvadž se vám uzdálo projeviti mu v oné literarní besedě velikou . . . velikou, patrnou pozornost!“

Celou tuto nevelikou řeč pronesl Aratov oním byť zvučným, přece nesmělým hlasem, jakým lidé ještě mladí odpovídají při zkoušce na otázku, k níž velmi dobře jsou připraveni . . . Horšil se; hněval se . . . Hněv ten rozvázal jeho jazyk, v obyčejný čas ne valně ohebný.

Brala se po cestě dále kroky poněkud umenšenými . . . Aratov šel za ní jako prve a jako prve viděl jedině pláštík už obstárlý a klobouk také již nikoli nový. Jeho marnivost nyní trpěla při myšlénce, že ona dojista o něm si myslí: „jen jsem mu dala znamení — a hned přiběhl!“

Aratov mlčel . . . čekal, že mu odvětí; ona však neodpověděla ani slova.

„Jsem ochoten vás vyslechnouti,“ počal opět, „a bude mi velmi milo, budu-li vám moci něčím prospěti . . . jakkoli vám vyznávám, že je mi podivno . . . že já samotář . . .“

Při posledních jeho slovech obrátila se Klára náhle k němu — i shledl obličej tak poděšený, tak posmušený, v očích tak jasné, veliké slzy, takovou truchlivost kolem otevřených úst — a její tvář byla zároveň tak půvabná, — že se bezděky zarazil a sám pocítil jakési leknutí — a soustrastné pohnutí.

„Ach, proč . . . proč tak mluvíte . . .“ promluvila s nelíčenou opravdovostí — a jak třaslavě zněl její hlas! „Či snad vás urazilo, že jsem se k vám obrátila . . . či jste ničeho nepochopil? . . . Arci, že nepochopil! Neporozuměl jste ničemu, neporozuměl jste, co jsem vám pravila, myslil jste si, bůh sám ví, co o mně, nepomyslil jste ani, co jsem vytrpěla — nežli jsem vám dopsala! . . . Dbal jste jen o sebe, svoji důstojnost, svůj klid! . . . Což pak jsem . . . (stiskla ruce své, k ústům pozdvižené, takovou silou, že bylo slyšeti zachřestění prstů) . . . Jakobych od vás byla čeho žádala, jakoby bylo třeba napřed nějakých vysvětlivek . . . „Milostivá slečno . . . je mi podivno . . . budu-li moci vám čím prospěti . . .“ Ach, já pošetilá! — Sklamala jsem se ve vás, ve vašem obličeji! . . . Když uviděla jsem vás poprvé . . . Vida . . . Vy stojíte . . . Jen slovíčko! Ani jednoho slova tedy?“

Prosila . . . Její líce náhle vzplanulo — hned však objevila se na něm zloba, smělost.

„Nebesa! jak je to hloupé!“ zvolala nenadále, smějíc se drsně. „Jak je naše schůzka hloupá! Jak jsem já hloupa! ba vy také . . . Fuj!“

Pozdvihla pohrdlivě ruku, jakoby jej odstrkovala s cesty a nechavši jej sběhla s boulevardu a zmizela.

(Pokračování.)

418

Dagmar.

Báseň

od

Svatopluka Čecha.

(Pokračování.)

Kloní se jí Strange, mlha zrak mu kalí,
jaks mu vázne jazyk dvorných řečí znalý:
„Zahraješ-li se mnou, krásná panno, v šachy?“

Hnula sebou prudce, tváří libé nachy
prošlehly. Jak ptáče hnízdíc tiše kdesi
v bezpečnosti klamné pod haluzek směsi,
— když se z nenadání rukou nešetrnou
listnaté ty clony nad ním porozhrnou
a v skrýš nazírá mu dítek zbujných četa —,
plaše očko vznese, křídlem zatřepetá:
Takto zachvěla se dívka, v tísni vzhledla,
když host vyrušil ji tichém ve ústraní
a sto zraků náhle spočinulo na ní.
Leč pak sličná postať ochotně se zvedla,
s úklonou, a lehce vklouzla ručka její
pod rameno mužné, v podporu se strouc —
spolu takto k čelu tabule se chvějí.
Teď i pánů sborem obdiv zachvěl vroucí;
spočívá všech oko, plno zářné těchy,
na páru, jenž s lehkým šustem síní vlaje,
šíře vůkol úsměv jasný, blahé vzdechy
jako máj, když kráčí do zkvetlého kraje.

Zatím blízko krále panoškové čilí
mezi křesla dvě stůl něžný postavili.
Bohatýři dva se v tuhé půtce střetli
a jak ještěři dva uzlovitě spletli
údy oděnými brní šupinatou;
oba zpola klesli; jednoho však tíha
sokova již zmáhá, vítěz rukou vzpjatou
štít si nade hlavou vodorovně zdvihá,
by snad chránil ji před jiných vrahů meči
v zuřící kol (zde však oku skryté) seči — —
bitevní ten výjev stolek tvoří hrací:
zápasníků těla nohu z kovu litou
a štít jaspisový desku kruhovitou —
obé provedeno krásnou, pilnou prací.

Strange se soupeřkou sedá k tomu stolu,
mezi nimi stojí šachovnice skvělá.
Pánů skupina je obstoupila v kolu,
aby na hry postup zajímavý zřela;
ba sám král za křeslo děvino se staví,
vlídný jeho zrak tím turnajem se baví.

„Přednost patří dámě,“ Strange hovor spřádá.

„Prvním,“ šepce děva, „krále důstojenství;
zástupcem ty's jeho.“

„Král můj žezlo skládá
vezdy k útlým nožkám spanilého ženství.“

„K čemu slov těch zápas?“ Přemysl teď kyne.
„Náhoda buď soudcem, jak to v obyčeji.“

Měšec chopil Strange, vstříc jej dívce šine,
vzíraje jí okem žhavým k obličeji,
jenž zas nachem zkvétá pod sklopeným zrakem;
však již úsměv tichý, vítěz nad rozpakem,
svitl řasou, zahrál na poupěti retů.
Okamžik se chvěla ruka nad sebranou
rudou řásní měšce, jak nad růží planou
kolébá se bílý motýl ve třepetu,
na to lehce vklouzla do měšce a vzlétla —
mezi prsty září figurka jí světlá.

„Viz, že na tvé straně bílí,“ Strange praví.
„Poznal světla voj, kde jasná jeho kněžka.
Já pak vojska noci vévoda jsem tmavý —
světlu tma, stín záři odolají ztěžka.“

„Ne tak!“ vládce vpadá. „Že jsi k paním dvorný,
mžikem poznali jsme. Nyní chceme znáti,
zda's i mistrem zde. Boj lichý, nepozorný
zábavou by nebyl. Chtějte proto hráti
vážně, opravdově, o lákavou cenu —
Co by's vyhrav, pane, volil za odměnu?“

Roztouženým okem Strange k dívce vzhlíží.
„Volil bych,“ pak mluví chvějícím se hlasem,
„kroužek zlatistý, jenž prstík onen tíží.“

„O, ten prsten“ — dívka v zardění a zmatku
šepce, kryjíc hled ve víčku dlouhořasém —
„vyjímám. Jest otcem dán mi na památku.“

„Otec tvůj by svolil as,“ dí vládce na to.
„Ale prsten zvykem za prsten se mění.“

„Zde je prsten můj!“ Dán zavolal. „To zlato
— méně skvostné snad — mé srdce nejvýš cení.
Vetkla mi jej máti za polibků vroucích,
poslední jej světíc slzou z očí mroucích.“

Prsten táhne s prstu, ale zlatá zmije
v objetí kol něho přetěsném se vije,
zahryznuta v maso. Marné namahání.

„Nuže,“ vzdechl Strange v mocném oka vzplání,
„s prstenem tím dávám sama sebe v sázku!“

Král se zasmál. Kolem zasmáli se páni,
ruměnec však zdobí rozpačitou krásku
v líci červánkovým vděkem zoře ranné,
rdějí se i spánky, purpurně i plane
špička něžných oušek, skrytých pod kadeří,
jako jahůdky dvě stinných větvic šeří.

„Náhlý's věru, pane,“ vesele král řekl.
„Snad by's tvrz tu vábnou útokem rád ztekl?
Dvořiti se umíš. Zvuk tvé řeči slyše
každý mněl by, že z ní výheň lásky dýše.
Pomni, že zde svého zastupuješ vládce,
pro něho že konáš námluvní tu cestu — —
Snad bys *pro sebe* zde neždal o nevěstu?
Však již dosti žertů. Ustanovme krátce:
Vyhráš-li, buď tento její prsten tvojím;
prohrášli, ty's jejím od hlavy až k patě.
Tak jsi chtěl. Než kterak sobě opoutá tě
vítězka, zvíš pak — to pečím zůstav mojim.“

Překvapen tu Strange vzhledl k jeho líci,
pátravé též. Také druzi jeho v žase
upřeli na krále pohled bádající.
Však ten jenom úsměv jevil očím hostí.
Pánové však čeští pohleděli na se,
a pak se zdvojenou na šach zvědavostí.

Hlavu klopí dívka. Ruce její řadou
figurky již skvostné na prkénko kladou.

Nezvyklé mu figur vysvětluje tvary:
‚Hle! zde *král* — nám také *králem šachem* sluje;
k němu na východě *vezír* přistupuje,
moudrý poradce —‘

„Však lépe u nás jistě,
kde se *králová* zaň k panovníku druží.“

‚Nemyslím, že družka na svém tuto místě.
Šach jest obraz války — ta jen sluší muži.‘

„Ale věrná druž i v nebezpečí s druhem.
Neskytá-li krásný obraz šachu kněžna,
když zaň letí v seč, jej chrání v boji tuhém,
za štít nastavujíc vrahům prsa něžná?“

‚Krásný, pravda. Mně však vábnějším být zdá se —‘
živě povzlétla tou řečí něžná hlava
a svit nadšení se mihl v jemné řáse —
‚— králová když dobrá, máti lidu pravá,
jako lásky anděl křídlem měkkým plaší
každý mrak, jenž války hrůznou bouří straší,
s čela choťova, když jeho mysl jemní,
změkčuje mu srdce, schyluje ho k míru —.
Prvním lásky zákon — bohu v bojů víru
rouhají se lidstva démonové černí!‘

V úžasu vzhleď' Strange na dívku, jež nyní
v líci čilém plá jak sama světla kníní,
zdiveni též druzí Dánové k ní hledí,
až jí Strange vážnou čelí odpovědí:

„Nenávidíš boj! — I svatý boj, o děvo,
kdy krev proudí za vlasť, za posvátné dřevo,
jež sám Kristus za nás drahou rosil krví?“

‚Kristus — věčná láska! —‘ Dívka šeptem děla
s divným důrazem. V ráz pak se odmlčela
rtoma jemně chvíc, zrak halíc v dumné brvy. — —
Pak dál nezvyklých mu figur význam věstí:

‚V lodi *běhouna*‘ tvůj důvtip sotva tuší.
My jej *popem* zovem; *sudím* také slove.‘

„Spravedlivosť ovšem po bok vládce sluší.“

‚A zde s obou stran dva statní *rytířové*
na vzepjatých ořích. Rohy slon tu s věží,
osazenou lidem zbrojným, pyšně střeží.
Roch nám jeho jméno — po Roku snad báje,
ohromným jenž křídlem stíní celé kraje.‘

„Rolníci zde, *pěšci,* nejnižší stav říše.“

Leč co bez nich král, kněz, rytíř ve své pýše?!‘

„Němci pěšákům těm vendi říkávají.“

‚Vendi? Zkuď to slovo?‘

„Pokřtili je jmenem
uhnětených Slávů v kraji porobeném,
bídných rabů svých, jež v povržení mají.“

Prudce děvy tenká obočí tu vzletla,
oko zaplálo, tvář mákem planým zkvetla.
Leč zas čelo klesá — pod brvou svit rosný —
smutku stín tvář halí — ret se chvěje, šeptá:
‚Ne dost, že jim šíje krutě ve prach deptá,
i svůj posměch mísí zhoubce neúprosný
v jejich ston... Což klesli! Lidé přenešťastní —
rodem, řečí blizcí nám jak bratří vlastní — —‘

„„Dost již věru slov!““ král řekl máchnuv dlaní
s lehkou nevrlostí. „„Již je do podrobna
vylíčen váš voj, jak v básních opěvaní
reci, jejich jmena, oruží jich zdobná,
tváře, postavy. Již proti sobě stojí
vojska nedočkavá — nuže k boji, k boji!““

Nádherně tu dvojí vojsko proti sobě
září v rozmanité úpravě a zdobě.
Jedno křišťal světlý, druhé stmělý trochu,
avšak průhlednosti, záře oba stejné,
zdola v odlesků hře skvostné, čarochvějné
deska zrcadlí v nich zlata, stříbra plochu.

Boj už započíná. Zvolna k předu kráčí
pěšec proti pěšci; šemíkovým skokem
přes ně jezdců oři zlatohříví skáčí;
přímo slon se řítí těžkopádným krokem
s věží střelometnou; šikmo přes tok šírý
převáží člun lehký smělé bohatýry
pod bělostnou plachtou; vezír ostražitě
v pravo v levo chvátá krále ku záštitě.

Poslyš, pane Strange! Hleď si více síly
nepřátelské, nežli blankytné té záře
pod zatmělou brvou; než té vábné tváře,
jež se k loutek tlumu z houšti vlasů chýlí,
jako bohyně kdys z oblak nade Trojí
klonila tvář lunnou k miláčků svých voji:
než té ruky, která přes figurek čela
jako holubička poletem se bělá: —

Kolem tvého krále stahují se sítě
úž' a těsněj' — pozor! — mžikem odzbrojí tě.

Sebral se pan Strange. Skrytá šachů víla,
úskočná Kaïsa, kouzlem svým ho jímá,
závojem svým čarným hráče obestýlá,
že vnad oněch nezří a jen pole vnímá,
na němž jeho voj se leká blízké zhouby.
V čele přemítavém vrásek roj se hloubí,
oko sem tam těká bystře, úzkostlivě,
a kdy přeletem na prstu ruky vábné
stihne kroužku lesk, tu zaplápolá chtivě.
Perný boj! Leč náhle útok její chabne,
v obranu se mění, bojácně již coufá,
a sok osmělený dále, dál si troufá,
poslední už síla odpůrkyni klesá
a teď vítězné „mat!“ ze rtů jeho plesá.

Vstavši lehce, dívka naklonila hlavu
s milým úsměvem a znikla v panstva davu,
který nyní volně ševelí a šumí
kolem vítěze, jenž kupí v zadumání
na bojišti něžném padlých pestré tlumy.

„Vítězi čest plná,“ král se k němu sklání.
„Ale rcete, v tuhém neklesla-li boji
sokyně též čestně na korouhev svoji?“

„Slavně bojovala!“ nadšeně mu svědčí
mladá krev, pan Limbak, s jiskřícím se okem.
„Dím, že ve hře vtipné nade Strange předčí.
Bez dechu jen stále coufal před útokem
a ten obrat náhlý v nejkrutější tísni
zajisté co host jen zdvořilosti vděčí.“

„Neškubej mu vavřín,“ žertovně ho plísní
učený pan Albert. „Nehodlám sic příti,
že se hrdinsky ta děva umí bíti.
Mne však více poutal celý způsob její.
Zpytuju rád odlesk duše, jak se jeví
jasnými mně znaky v lidském obličeji.
Neklamu se, dím-li: V půvabu té děvy
duše sídlí čistá, dobrá, ušlechtilá
jako v hnízdě z růží holubička bílá.
Nad šachy se nejsnáz' prolamují pouta,
do nichž potměšilec rysy tváře nutí
a zlý démon nitra v náhlém vybleskmutí
na světlo se řítí z ukrytého kouta.

Protož zdá se mi, že pěkná zvyklost ona,
kde se snoubenci před svatbou v šachu měří,
— u nás v Dánsku mnohdy obřad ten se koná —
v základech tkví moudrých: více často ženich
nevěstě, ta jemu bezděky tu svěří,
nežli v nejtajnějších za rok okamženích.
Úskočnost tu mnohdy blýskne tahem lstivým,
mnohdy pravá tvář se na chvíli tu zjeví
— dotud skrytá maskou vlídnou, za úsměvy —
škodolibá, zpurná, s okem škaredivým,
prchlivost tu skrytá náhlým žárem šlehá — —
Než, jak hrála ona! Čilý a přec klidný
obličej ten, na rtech úsměv stále vlídný,
a ta skromnost, jemnost, milostná ta něha!"

„Již ten oka blankyt samým nebem září!"
vybuch' mladý Limbak s roznícenou tváří.

„Mně pak" — vece Globe, špoule do úsměchu
rety masité — „se nejvíc ruka líbí.
Věřte, na rukách vkus nejlépe se tříbí.
Mléková ta běl — stín růžového dechu —
modrá žilek síť, jež sotva svítá koží —
teplá přece pleť — tvar útlý a přec plný —
prstíků těch něžných měkký pohyb, vlnný —
políček tou rukou byl by rozkoš boží!"

Ale vážně praví Petr biskup na to:

„Dívka spanilá to vskutku tělem, duší.
Stříbrem moudrých slov jí zvoní srdce zlato,
cos jak vanot křídel andělových tuší
na blízku jí člověk, jak dech nadzemnosti,
jakýs majestát ji tichý obeskvívá,
veleba to něžná nevinny a cnosti,
a ves dobra vděk se v cudném oku skrývá."

Vládce naslouchá těm slovům. Úsměv blahý
pohrává mu rtem, zář slunná plní tahy.
Pojednou pak zvážněv, praví tlupě hostí:
„Nyní zábavě vás volné zůstavíme,
hosté vážení. Ku krátké pobožnosti,
k poslední se tajné radě vypravíme
a jak bůh nám vnukne, rozum, srdce hnutí,
zjevíme vám po té svoje rozhodnutí."

S chotí spanilou tu odveď Čechů vládce
hrstku panstva jen, své přední tajné rádce.

Někdy ptáčník vězně svoje opeřené
klecí, prostrannou sic, houfně uzavřené
ve volnější žalář světničky své pouští;
tu aj! různé ptactvo, sdružené tam těsně,
vyhrne se z vazby pestrobarvou houští,
po prostoru širém rozptýlí se plesně,
volně vzpíná křídla, očkem blýská blaze,
kutí, co se právě každému z nich líbí,
ten tam drobty chleba zobá na podlaze,
onen pérečka si nade římsou tříbí,
tamo párek jiných škádlivě se stíhá,
každý pěje, tiká, štěbetá svou notu,
a kol jizbicí se šumný oblak míhá
bílých, žlutých, rudých křídel ve třepotu:
Podobně, když pouto přísnějšího řádu
krále odchodem se smeklo, šírou síní
volnější ruch nastoup' jarošumnou vládu;
čilejší tu život rozproudil se nyní
pestrou směsí postav, hlasitějším šumem
po prostoře celé; ctihodným zde tlumem
starců zástup vážnou rozmluvou se baví,
hlavinek tam dívčích květný záhon smavý
motýlů roj vábí, dvořící se juny,
onde pěvec štíhlý v pyšném paní kole
probouzí své loutny stříbrozvuké struny,
jiní dosud sedí při lákavém stole
u číší, jak včely u medové rosy,
neb tam k růžolícím, boubelatým dětem
sladké Pomony lnou jako mlsné vosy,
zde se vtipy rojí usmívavým retem,
hra tam jiné poutá — ale mnohé oči
k síně vchodu často napjatě se točí.

Leč pan Strange bloudí neklidně tou směsí
pestrou, ševelnou. Sem kvapě, tamo zase,
rozhlédá se pilně, zda mu svitne kdesi
perlová ta hvězda v měkkém hnědém vlase.
Ale marně pátrá — nikde stopa děvy —
a sál bez ní smutným, pustým se mu jeví,
jako květný kraj, když slunce ve mrakavě.

K soudruhům se vrátil. Tito mluví právě
s Černínem o vděku prchlé jeho víly.

Táže se pan Globe: „Jaké její jmeno?“

„Drahomiř,“ kmet praví po rozpaků chvíli.

„Pěkně slyšeno, hůř' bude vysloveno:
Dar — Drag — mir“

A směšně kroutí
Globovi se rtové pod nezvyklým slovem,
které divněji jen mění se a moutí
na jazyku vzdorném při pokusu novém.

Na pomoc mu Limbak vyrazil: „Darg — Dagmar!“

„Ano,“ nadšeně v to Strange zvolal, „Dagmar!
Dagmar, denní panna našich dánských zpěvů,
Dagmar jmeno pravé pro sličnou tu děvu!
Dagmar, dítko světla, červánků a zoře,
jitřenka, co plaší světa tmu a hoře — —“

Náhlý vůkol šum. Všech zraky poutá k sobě
panoš dvéře síně otevírající —
rozletly se — sálem ticho jako v hrobě —
slyšeti zvuk varhan v dáli zmírající.
A hle! nyní vchodem v panovnické slávě
Přemysl se zjevil. Ve královském hávě
lepořasém vyšel jako slunce skvoucí
záře zlatem ryzím od hlavy až k patě.
Králová pak sličná vedle něho jdoucí
s lící milostnou, ve stříbrotkaném šatě,
podobá se luně, když nad bory vzchází.
Než aj! mezi nimi — — Zda to vyprovází
jitřenka je luzná v rosné mlze sněžné?
Jaké zjevení to dívčí čaronéžné?
V bělostného roucha lehké, vzdušné přízi,
plné démantků, jež v záhybech té řízy
třpytí se jak rosa v řásních růže bílé,
zjev ten lehounce se chvěje hlavu chýle
k ňadru vábnému; zrak stinná řasa kryje;
obličej sám bled jak růže sněžné lupen
v roji kadeří, jenž v hojné mráčky skupen
chmurou hnědou kolem luny té se vije
na ramena, k ňadrům; nad milostným čelem
kadeře ty spíná stříbro diademu;
vínku z lilijí má tvar; na jeho lemu
rosa démantů hrá v mihu čaroskvělém.

Pane Strange — ach! — co v nitru tvém se děje?
Zdali vidina, jež tam se luzně chvěje
v libé záři hvězdné, v nedůtklivém lesku,
k nížto pohlednouti sotva troufáš sobě —
zda to děvice, jež přede chvílí k tobě
smavě klonila se přes šachovou desku?
Vidí zrak — než duch se přesvědčuje s tíží —
Ona děvice tak blízká byla, blízká —
Ale zde — ach! — propasť bezedná se níží,

tisíce tu mečů plamenných se blýská
mezi ním a děvou, která tamo září
jako kněžka světlá — jíž on charou tváří,
oslněn, se sklání trůnu na podnoží —
jako vidmo nebes, jasný seraf boží!

Kolem kněžičky se hejno pážat čilých
hemží v milolícím, leporouchém sboru,
jako motýlků roj modrých, růžných, bílých,
veselým když tancem zdraví jitřní zoru.
Dva jí vlečku roucha bělostného zvedli
jako sněhu závěj za mladičkou jedlí.
Jeden v předu kráčí; obličej mu svěží
vlasy vroubí zlaté, v čele zastřiženy;
polštářem jsou ruce útlé obtíženy
sametovým — hle! skvost jakýs na něm leží.
Na třesavých dlaních polštář blankytavý
kolébá se lehce; pohyb tento hravý
prstýnek tam jeví v mihotavém třpytě
jako luny skvoucí srpek na blankytě.

(Pokračování.)

Z cyklu „Za mrtvou láskou“

od

Josefa Kuchaře.

Zimostráz.

Co tě hněte,
modrý květe?

Teskním, že se na vždy přestal
dobrý anděl z očí skvít,
jejichž měkký modrý pohled
zůstal v kalichu mém tkvít.

Co tě hněte,
modrý květe?

Smutek mám, že bílou ručku
v dlaň svou ujal smrti chlad,
jejíž vroucnost znítila mne
pod sněhem se zelenat.

Co tě hněte,
modrý květe?

Líto mi, že srdce něžné
ve poupěti skryla zem:
cítím, jak se ještě chvěje
mladé jaro lásky v něm.

Co tě hněte,
modrý květe?

Soužím se, že duše sirá
v temnou, němou hrobu sluj
žhavou rosu touhy pláče
v tichý modrý kalich můj.

Myšlenkou se tesknou hnětu,
lítostivý smutek mám,
mrtvé že jen lásce kvetu
a se věčně zelenám.

Nocturno.

Stín večera. V dál k horám plynou obláčky —
já cítím upomínek teskné vlání
z těch dávno mrtvých pomněnkových očí tvých —
a k zemi kol se modrý soumrak sklání.

Kdes v úkrytu opojnou vůní sálá květ
a v blankyt plynou hvězdy, zlatí snové,
a je mi, jakby z nich se odmykaly vstříc
mně dávno mrtvé oči pomněnkové.

Hle, vzešel měsíc. Šeří němým nad hřbitovem,
kde přes zeď bílou řada truchlen kývá:
tam z koutů těch se na mne zašlá minulost
tvým mrtvým pomněnkovým okem dívá.

A v dáli zavolalo cos jak dětství hlas:
věk mladý vstal a hlavou se mi točí,
v báj kouzel spřádá mne a splývá v modrý sen —
v tvé dávno mrtvé pomněnkové oči.

ROZHLEDY
v literatuře, umění a vědě.

Česká literatura.

Poetické besedy. Red. Jan Neruda. Nakladatel Ed. Valečka. Ku skvělému reji literárních novinek, jimiž ukončilo krásné naše písemnictví úrodnou svou loňskou kampaň, přidružil se počátkem nového roku podnik nový, založený mistrem novověkého našeho básnictví Janem Nerudou.

Poetické besedy mají — dle intencí svého zakladatele — hlavně dvojí účel. „Předně, aby prospěly samé básnické té produkci české, jíž nakladatelstvo naše sotva již stačí. Pak, aby českému básnictví klestily cestu a získaly obliby v národních kruzích nejširších. Poslednějšího účelu chce vydavatelstvo docíliti hlavně výpravným obsahem sešitů či svazků svých a rovněž poměrnou lácí jejich. Redakce při tom arcí z obsahu nijak nevylučuje ani dobré, hlavně časové lyriky, aniž překladu zdařilého a vhodného."

V tomto jednoduchém programu, prostém obvyklých vyjezděných frází, spočívá celé zlaté zrno nové genialní myšlenky J. Nerudy, jehož všecka blahodárná činnost spisovatelská lnula vždy se zvláštní zálibou k vyššímu, obecně vychovatelskému poslání, křísíc kruhy nejširší ze strnulosti duševní a stírajíc prach všednosti všude, kam jen mohla zaletnouti dojemná, horoucím nadšením okřídlená slova jeho Musy.

Sešit první „Poetických besed" přináší práce redaktorovy „Ballady a romance", které již před svým úplným sebráním byly v předních našich listech belletristických předmětem všeobecné, radostné pozornosti našeho čtenářstva.

„Volím slovo prosté,
chci tu báji vypravovat,
z úst jak lidu roste."

Toto heslo umístil Neruda v čele své sbírky, podávaje tím zároveň duchaplnou charakteristiku básnických svých skladeb. Dle toho jest vynikající vlastností jich koncisnost děje i myšlenky prostá epické šířky, úplné vžití se v tajůplný ten process vzniku poetické báje v mysli lidu a souladné uspořádání drahocenného, ale umělecky nesrovnalého materialu, jejž poskytuje neuvědomělé to tvoření lidové, které však uhaslo by jako nesměle vykřesaná jiskérka, kdyby neživila ji dále povolaná ruka básníka a umělce. „Ballady a romance" uchvacují svou neobyčejnou silou a hloubkou myšlenkovou, bleskovými šlehy velikého ducha.

Všechny tyto básně mají znamenitý podklad; některé z nich vyrostly na půdě náboženského mythu (Ballada tříkrálová, romance štědrovečerní, ballada dětská, ballada pašiová, ballada rajská, ballada horská, ballada o svatbě v Kanaan), k jiným dala podnět lehká zkázka národní a historická rozvinutá v nádherný květ poetický (Romance o Karlu IV., ballada česká, romance o Černém jezeře, ballada o duši Karla Borovského), jiné opět odehrávají se na půdě cizí (romance

italská a romance helgolandská, tento zářivý skvost moderní naší epiky). Přečetše s upřímným obdivem sbírku Nerudovu, nemáme vřelejšího přání, než aby původce její, který zotavil se teprvé nedávno po dlouhé, bolestné chorobě k nové, svěží činnosti tvůrčí, rozmnožil v brzce cyklus právě podaný — ležeľť u nás tento druh poesie příliš dlouho ladem.

Druhý sešit „Poetických besed“ zaujímá idylla Adolfa Heyduka „Oldřich a Božena.“ Jak tomu název již svědčí, zahloubal se švarný náš pěvec opět do starodávných tradicí národních a vybral si jednu z nejluznějších: — vábnou, historickou zkázku o českém knížeti Oldrovi a lásce jeho k vesnické dceři Kresinově, Boženě. Prostý příběh, jak vypravuje jej kronika domácí, je však jenom povrchním tmelem, který pojí k sobě celou kytici švarných zpěvů lyrických, tvořících vlastní jádro básně. Zvláště krásné jsou popěvky Boženy při praní, ozývajíť se nevýslovně měkkou lahodou písně národní. Může-li již býti v genru tom cos pěknějšího nad tyto sloky:

„Zpívej, srdce, zpívej,
v radosti i hoři,
máš těch drobných písní
víc než perel v moři,
víc než kapek vůně
na růžovém trsu,
víc než zlatých jiskér,
ve slunečka prsu.

Zpívej, srdce, zpívej,
od večera k šeři,
pokud se ti píseň
jarým proudem peří,
krůpěj za krůpějkou,
prýští se a blýská,
div že neutone
naše rodná víska.

Oběma publikacemi prvních našich básníků učiněn velmi šťastný počátek ku přesnému splnění výše vytčeného programu „Poetických besed“, jimž kyne budoucnost nejskvělejší. *O. M.*

J u l i u s Z e y e r, autor tolika skladeb beletristických, rozmnožil slušnou již řadu svých knih novými dvěma publikacemi. První z nich, vydaná nákladem Aloise H. Lauermanna obsahuje román „Dobrodružství Madrány“: druhá pak, vyšedší nákladem V. Bořivoje Čecha v Kolíně, cyklus „Fantastických povídek“. Obě publikace známy jsou z „Lumíra“, kde objevily se poprvé budíce tehdá už napjatou pozornost a nadšené účastenství.

D o b r o d r u ž s t v í M a d r á n y jest výkvětem obrazotvornosti zvláště živé a ohnivé. Děj románu, jehož hrdinkou jest dívka z českomoravského pohoří Mariána, přezvaná v Madránu, a český skladatel Kosmas, chová ve svém hlavním proudu i v částech episodických takou hojnosť pestrých výjevů, že nesnadno načrtati i pouhou jen jeho kostru. Ze zákoutí české vesničky snuje se pásmo romantických údajů až na dalekou půdu španělskou, kde klíčí vlastní jádro románu za tajemnou fortnou burgosského kláštera a ve starém zámku doňi Cataliny. Spisovatel praví ve své vysoce poetické předmluvě „že to co podává není v pravdě ničím jiným než pouhou improvisací na rychlo bez plánu v delších kratších mezerách složenou, která povstala v době pro spisovatele velmi trudné, když bolesti duši jeho tížily a kdy spisováním zaplašoval si chmury mysl jeho zasmušující.“ Kdo vnořil se v lepé dílo Zeyerovo a sledoval bystře tu jemnou, s uměleckým vkusem propracovanou jeho stavbu, nebude souhlasiti s touto charakteristikou.

Fantastické povídky zavírají v sobě čtyři vybrané práce novellistické, plné půvabů. Řadu jich zahajuje povídka „Z papíru na kornouty“ v níž převládá ještě kresba skutečného života tvoříc mírný přechod k fantastickému reji, který otvírá se v povídce druhé, zvané „Opálová miska“. Krásná středověká báje o misce, do níž kanula krev Spasitelova (sv. Graal), dala první impuls k úchvatné této skladbě, v níž vystupuje plasticky řada velikých postav Buddhy, Krista, Husa a Panny orleanské v záři čarovné fantasie básníkovy. Celá povídka činí harmonickým skupením svých obrazů dojem vážného hudebního oratoria. K ní druží se další dvě povídky: „Vánoční“ a „Na pomezí cizích světů“ uchvacující mysl čtenáře v závratné výšiny mystického snění, jemuž se básnická duše Zeyerova tak ráda oddává a která jest výraznou známkou tvůrčí jeho individuality. *O. M.*

Dante Alighieri, Božská komedie. Ráj. Rozměrem originalu přeložil Jaroslav Vrchlický. Nákladem Aloise R. Lauermanna. — Arcidílo básnické, jehož úchvatnými krásami odkájel se lidský duch po celá století, z něhož čerpal jako z nevyvážitelné studnice nejkrašší své myšlenky, velkolepá epopeje démonického Florenťana dočkala se konečně důstojného českého překladu. Třetí článek básnické trilogie Danteho vyšel právě z mistrovských rukou Jaroslava Vrchlického a tím dokonáno to, co bylo dlouhá leta pouhým zbožným přáním každého, komu rozkvět krásného našeho písemnictví leží opravdově na srdci. Překlad „božské komedie“ znamená pro písemnictví naše velmi mnoho, byť i nebylo lze klásti zvláštní váhu na bezprostřední účinek básně samé, která dohrála již světodějinný svůj idealní úkol. Překladem Vrchlického zbavili jsme se však nejslabší stránky, při níž nás cizina až dosud vždy škodolibě přistihala, byliť jsme v řadě osvícených a světového uznání právem se domáhajících národů dosud skorem jedinými, jimž nedostávalo se ve vlastním jazyku básnického spisu, který významem svým nemá málem sobě rovného v celé poesii světové. Jestiť Božská komedie opravdu analogií veškerého umění lidského. V „Pekle“ obráží se jeho plastika, v „Očistci“ malba a v „Ráji“ hudba — harmonický celek všech těchto vznešených snah učinil epos ten druhou biblí člověčenstva.

Překladatel charakterisuje dílo své takto: „Není-li (překlad můj) ve všem takový, jako bych si přál, omluví snadno přísná forma, již zachovati úplně i s ženským rýmem jsem se vynasnažil. Práci lehčí měli ovšem ti, co překládali bez rýmu (Longfellow, Philalethes, Witte, Eitner atd.) i ti, jenž si formu dle libosti změnili (Ratisbonne) neb ti, jenž docela v prose překládali (Fiorentio, Rivarol, Enk). Dle mého přesvědčení jest forma vždy polovičkou výkonu uměleckého. Zachoval jsem ji tedy, ač jsem se dopustiti musil místy násilných obratů a mnohé zdánlivé nejapnosti. Šlo mi především o to, by „poesie“ Danteova zaleskla se v rouše českém. Ostatně doufám pokračovati na díle tom jsa přesvědčen, že brzy v novém vydání zjemním mnohé hrany a vytříbím dikci k touženému stupni dokonalosti.“

Ze skromných slov těch je patrno, jak vážně pojal Vrchlický nesnadný svůj úkol. Dle toho dlužno též tím výše ceniti vykonanou práci, která již pouhým svým objemem je svrchovaně pozoruhodna. *O. M.*

Pohádka z naší vesnice. Báseň Karla Legera. V Kolíně, nákladem kněhkupectví Josefa Kárníka. — Venkovské zátiší, v něž uchýlil se mladý pěvec hned na počátku svého nadějného tvoření, dalo vznik nové této práci poetické, zajímavé zvláštním svým genrem. Legerova „Pohádka z naší vesnice“ není veršovaným románem velkého stylu Eugena Oněgina; lehýnký její děj, sosnovaný na podkladě smyšlených i skutečných příběhů milostných a romantických vzpomínek básníkových, činí „Pohádku z naší vesnice“ spíše zlomkem prožité a prosněné idylky, v níž obráží se slunným třpytem celý malosvět snů a vidin mladistvého nitra.

Osobní a místní tento ráz má v básni Legerově převahu tak rozhodnou, že mizí před ním celistvá souvislost vypravovaného děje, který halí se mnohdy v mlžiny, jako by nemohl nalézti plastického, úsečného výrazu. Pod touto chmurou, jež nepopíratelně leží na memoirech Legerových, dýše ale zdravým dechem klidná, něžná poesie, ve spojení se žhavou, břitkou satyrou, v níž místy odbočuje básník k jednotlivým zjevům společenského a národního našeho života. Forma básně je krásná, bezvadná; ukázkou melodické její lahody buďtež tyto závěreční verše:

Žínka ke mně blíž se sklání —
kolem šero, poklid svatý,
v krbu hoří jiskry jen.
V náruč svoji žínku svírám,
v jejím oku svítá nebe, —
s jakým blahem mlčky zírám
v Andulčinu kolébku.
Sladce dřímej, drahé dítě,
naše láska hlídá tebe,
zlatým křídlem zastíní tě
andělíček strážce tvůj!

O. M.

Z ruské literatury.

(G. P. Danilevského povídky: Kamenka, Šervud u Arakčejeva, Šervud před Alexandrem I. — Čtvrté vydání jeho sebraných spisů.)

Již v říjnovém sešitě tohoto časopisu z r. 1881 zmínil jsem se o nejnovější tehdy práci Danilevského, — o „Kamence“. Ale tehdy nebylo ještě známo, že je to pouze úryvek z velikého díla, kterým hodlá slovutný spisovatel překvapiti obecenstvo, z nového to románu, nazvaného „Děkabristy“.

Pořádaje látku pro tento román, Danilevský vydal zatím prvý a druhý oddíl své práce: prvý pod názvem „Kamenka“, druhý pod názvem „Šervud u Arakčejeva“. Třetí úryvek z románu toho „Šervud před Alexandrem I.“ uveřejní co nevidět ve IV. vydání sebraných spisů svých.

Poněvadž mi pan spisovatel poskytl příležitost nahlednouti dříve do tajností psacího jeho stolku, než povídka posledně dotčená tiskem vyjde, poslav mi hektografický otisk její, mohu již nyní čtenářstvo těchto listů seznámiti s novými těmi pracemi slavného spisovatele.

Mišel, poručík poltavského pluku, odejel se Sergějem Ivanovičem Muravjevým-Apostolem, setníkem u téhož pluku, do Kamenky, příjemné to vesničky v kyjevské Ukrajině. Bylo to na podzim r. 1821. Tam vládli velikým panstvím Davydovi; starší slul Aleksandr Lvovič, druhý mladší a čilejší Vasilij Lvovič. Oba bratři sloužili někdy ve vojště; v tu dobu žili však ve výslužbě: starší jako jenerál, mladší jako plukovník. Naši důstojníci přijeli právě ku jmeninám matky obou Davydových, ctihodné to stařenky. Nebyli tu sami, sjelo se sem mnoho osob vzácných a mocných. Obraz celé té krásné a vzdělané společnosti jest skvělý.

Ale Mišela nikdo zde nedovedl upoutati; zvědělť mimochodem, že zastihne i Puškina, kterého tu však dosud nikde nevidí. A Mišel byl horlivý, ano nadšený ctitel slavného básníka, znaje nazpaměť skoro všecky jeho verše, mezi nimi i jeho nevydané, smělé a plamenné satiry. Tu obrátil se jeden host — Rajevský — k Mišelu, vyzývaje ho, aby s ním šel pro Puškina. Vešli k němu . . . Puškin objevil se Mišelovi v černém oděvu šviháckého střihu. Jeho nepodajné, bujně zčeřené kučery byly pečlivě učesány. Uposlechnuv pozvání, sešel s přátely mezi ostatní hosty.

Druhého dne rozejela se společnost; jen bližší přátelé panstva zůstali. Puškin přečetl jim „Kavkazského plenníka“ a náčrtky nové básně, nazvané „Bratří loupežníci“. Úzký kruh přátel setrval zde ještě několik dní. Scházel se večer u mladšího Davydova. Zde pěstoval se hovor politický a rozebíraly se denní otázky. Pomalu utvořil se z těchto besed tajný spolek, ve kterém se později mluvilo vážně, jak zavésti rozličné novoty, a jak zrušiti nevolnictví . . .

Minula čtyři leta. „Tajný blahočinný spolek“ už dávno kvetl, rozděluje se na dvě polovice: jižní a severní. Mišel byl velmi činným členem toho spolku, a to jižního oddílu; předsedou byl Pestěl, syn bývalého sibiřského gubernatora, žák nejlepších drážďanských professorů. V tu dobu byl velitelem vjatského pluku.

Mišel navštívil opět Kamenku. Zastihl tam jakéhosi anglického mechanika, který Vasilovi Davydovu spravil mlýn. Byl to Ivan Ivanyč Šervud. Otec Šervudův, také mechanik, byl za cara Pavla povolán na Rus. Zařídil si tu veliké továrny na sukna. Ale štěstí, které se na něho ze začátku co nejvlídněji usmívalo, opustilo jej později docela. Nejmladší syn jeho, náš John — nyní Ivan — zašel jednou k moskevskému rodáku svému — řemenáři. Náhodou tam přišel jakýsi bohatý statkář Ušakov a ptal se mimo jiné po nějakém učiteli anglického jazyka. Odporučen mu Šervud, který mimo mateřský a ruský jazyk, znal i francouzský, německý a hudbu. Během času Šervud zamiloval se do mladší dcery Ušakova, která opětovala jeho lásku. Šervud vida, že při chudobě své nemůže se ucházeti o dceru bohatého statkáře, rozhodl se, že vstoupí do vojska a domůže se důstojnické hodnosti. Rozloučil se tedy s domem Ušakových. Ale se zlou se potázal: jsa cizincem, mohl vstoupiti do vojska pouze jako prostý, řadový voják. Důstojnickou hodnost měl si vysloužiti dvanáctiletou službou. Šervud ovšem myslil, že maje takové vědomosti, nebude tak dlouho čekati, ale trpce se sklamal. Teprve po pěti letech domohl se stupně poddůstojníka.

Jednou přijel do Novomirgoroda k Šervudovu plukovníku Grevsovi jeho přítel, Aleksandr Lvovič Davydov i stěžoval si, že má mlýn, který však stojí, poněvadž není po ruce mechanika, jenž by mlýn spravil. Z té příčiny byl Šervud propuštěn do Kamenky . . .

Jsa bystrý a obratný, brzo seznal všechny poměry svých pánů, doptávaje se na to služebnictva. Jedna věc zdála se mu prapodivnou. Pozoroval, že do Kamenky sjíždějí se v určité dni, zvláště večer každé soboty, titéž hosté, skoro vesměs vojáci. Šervuda mučily pochybnosti.

Jednou hnán jsa zvědavostí, vnikl až do předsíně oné místnosti, kde se hosté radili, přiložil ku klíční dírce nejdřív oči, potom ucho a objevil zasedání — tajného politického spolku. Ještě jednou podařilo se Šervudu poslechnouti jednání spolku. Druhého dne hosté se rozjeli, po nich odjel i Šervud. Plukovník Grevs posýlal ho i jinam po svých známých, aby jim spravil všeliké věci. Přijel i k jakémusi důstojníku Vadkovskému. Ten půjčil z lehkomyslnosti Šervudovi seznam veškerého členstva. Šervud seznam si opsal a vrátil Vadkovskému. Jeda zpět ke pluku, zastavil se na nocleh v Bogoduchově, zavřel se na zájezdném dvoře a psal po celou noc. Druhý den odevzdal na poště balík s nadpisem: Novgorodská gubernie, vesnice Gruzino. „Hraběti Alekséji Andrejevičovi Arakčejevu“ . . . Arakčejev brzo odpověděl. Do Bogoduchova přijel polní myslivec, našel Šervuda a odvezl ho do Gruzina.

Tím končí se prvá povídka. Pokračování čteme v povídce druhé „Šervud u Arakčejeva“, krátce:

Udání Šervudovo, že objevil tajný spolek, velmi polekalo hraběte Arakčejeva. Šervud byl k němu uveden. Ten nepřijal ho milostivě a žádal, aby mu Šervud vše prozradil a důkazy podal. Šervud však odvětil, že jen samému hosudaru vše oznámí. Arakčejev vida, že nic nesvede s tím smělým člověkem, odložil výslech. Lokaj odvedl Šervuda do zvláštní komnaty, kde na něj čekalo už jídlo. Arakčejev odejel do Petrohradu, a za chvíli po něm odjížděl už i Šervud ve trojce k samému caru. Zatím ho ubytovali v domě Arakčejeva. O půlnoci odvezl ho jenerál do paláce . . . Toť ve stručném obrysu obsah povídky druhé. Vystupují v ní tedy vlastně jen dvě osoby. Obrázek povahy mocného Arakčejeva jest markantními rysy a výraznými slovy i obraty velmi trefně nakreslen.

Pokračování a dokončení podává spisovatel ve třetí povídce. „Šervud před Aleksandrem I.“ (1825.)

Nastala osudná hodina. Šervud, ohlášen byv carovi, vešel do jeho kabinetu. Při tom byl ovšem i Arakčejev. Car žádal důkazů. Šervud podal jména spiklenců. Alexandr rozvinul listinu, začal čísti a bezděky odvrátil oči. V seznamu byla jména nejdůležitéjších úřadníků a vojáků.

Jemná mysl Alexandrova hluboce byla dojata. Po chvíli teprve zeptal se Šervuda, oč spiklencům asi šlo. Šervud odvětil, že o svobodu nevolníků.

„Ale svoboda, můj bože, bez vzdělání, zdali to svoboda?“ pravil Aleksandr, zarděv se. „Dříve nutno připravit je na ni, zjemnit jejich mravy, osvítit jejich rozum. Jinak dnešní rabové zítra nechají práce a přestanou platit dávky. Příklady máme ve Francii a Germanii.“

Aleksandr umlknul a zamyslil se. Po chvíli přikázal Arakčejevu, by Servuda pustil opět do místa, odkud přišel, aby tam dokončil své hanebné dílo. Pak kynuv hlavou, car dal na jevo, že si přeje, aby Šervud se vzdálil . . .

Druhý den Šervud opět byl přiveden ku hraběti, který ho znovu vyslýchal. Šervud vyzradil vše, vyzradil i nevěsty spoluspiklenců. Sám se toho zhrozil v jednom okamžiku. Ale myšlenka na odměnu a nevěstu žene ho dále . . .

Po výslechu dostal peníze, koupil si nové prádlo i šaty a toulal se po Petrohradě.

Jednou pozdě večer jda z hostince potkal dvoreckého Ušakových, Antyniče. Šervud jej ihned pozval do hostince, počastoval ho a vyzvídal na něm o své nevěstě. „Mnoho vytrpěla slečna od otce, — mnoho, až běda!“ pravil stařec. Šervud slyšel už dříve něco o těch strastech, ale slova tato hluboce se ho dotkla i klnul svému osudu. Zvěděl také, že slečna přijede do Petrohradu, kde ji hodlají provdati.

Jsa zprávami těmi rozčilen, nešel domů, než toulal se po městě. Minula hodina s půlnoci, minula druhá. Dávno svítil měsíc, ale byl ukryt v oblacích. Ulice tichly více a více. Šervud octnul se na druhé straně Mojky. Najednou zaskřípla malá dvířka. Ze dvora vyšlo tré osob. Dva byli vojáci, třetí civilista. Šervud šel za ním. Naskytl se tu dvorník, který pána uctivě pozdravil. Šervud vyptal se dvorníka, kdo ten pán je. Byl to Rylějev, básník. Šervud byl tedy zase na stopě jinému člověku, na kterého jej už dříve Arakčejev upozornil . . .

Druhého dne ráno Šervud dostal rozkaz, aby se vydal zpět na jih.

Arakčejev odejel zatím do Gruzina. Carová onemocněla a car hotovil se k odjezdu s ní do Taganrogu. Přece však ho něco zdržovalo... Ještě jednou vzal seznam spiklenců do ruky a cosi psal. Potom nedokončiv tuto práci strčil spis mezi ostatní papíry. Ani v Gruzině, ani v Taganrogu Aleksandr nedotekl se již toho balíku. Našli jej po jeho smrti mezi ostatními papíry bez podpisu.

Šervud ještě jednou chtěl se představiti carovi a dal se proto dovézti do Carského Sela, kam přijel 1. září 1825 o třetí hodině odpoledne. Zde zvěděl, že car včera večer odejel do Petrohradu a že v ten čas bude už asi pod Novgorodem. Poručík mající službu dal Šervuda zatknouti; teprve, když prohlédli jeho listiny, pustili ho. Šervud odejel odtud přímo na jih.

„Kdyby mne poslechli, bylo by jinak,“ rozvažoval jeda stepí.

„Ach, už jsem tu zase v té krajině!“ zlostně pravil sobě spatřiv dlouhé, známé ploty, pusté ulice, a střechu kasáren, kde pluk jeho ležel . . .

Jak dále věci se vyvinuly, jest známo. Aleksandr padl rukou vražednou a děkabristé odvážili se veřejné vzpoury. Odpor jejich však zlomen a původcové pokutováni šibenicí, vyhnanstvím a jinými tresty. Šervud nedosáhl toho, co chtěl a k vůli čemu se stal podlým zrádcem. I bohatství, i vysoká důstojenství, i nevěsta — vše rozplynulo se v dým . . .

Toť krátký obsah tří povídek, které spisovatel dosud vydal. Jsou to vlastně jen úryvky z velikého románu „Děkrabisty,“ jak jsme už

nahoře podotkli. Ale již na nich jeví se mnohé pěkné stránky vypravování Danilevského. Zvláště „Kamenka“ tím jest nám zajímavější, že uvádí osoby i literárně činné na jeviště. Zejmena vynikají krásné popisy přírodní a vhodně vložené episodky. Charakteristika osob historických jest všude případna. Postavy, jako Aleksandr, mírný ten duch, a jeho démon Arakčejev, prudký a vášnivý Puškin, pozadu stojící Rylějev, vážný myslitel Pestěl, Bestužev-Rjumin a jiné, dobře ukazují znalci literatury a dějin ruských, jak mistrně dovedl spisovatel sloučiti historii s poesií.

Nejdůležitějším hrdinou jest ovšem Šervud. Je to mladý Angličan podnikavého ducha, nadaný, ale mstivý. Motivem jeho msty je láska a uražená hrdosť. Msta jeho přemáhá všechny překážky; msta pohání ho, aby prozradil i nevinné milenky spoluvinníků. Ale pomsta ta nepodařila se mu: místo odměny čeká naň další podřízená služba vojenská, ze které se chtěl vymaniti. Tím zmařena ovšem i druhá naděje — sňatek s bohatou Ušakovou . . .

Úryvky ty budou uveřejněny také ve IV. vydání spisů Danilevského, které se právě tiskne. Uspořádání románů ve vydání IV. bude docela jiné, než bylo ve vydáních dřívějších. V prvých dvou dílech vyjdou ve chronologickém pořádku povídky ze XVII. věku: „Večer u cara Alekšeje Michajloviče“ a „Prvý výpusk sokola;“ ze století XVIII., z doby Petra Velikého, pověst „Na Indii:“ z dob Alžběty, Petra III. a Kateřiny II. romány „Mirovič“ a nová povídka „Kněžna Tarakanová,“ která bude pokračováním „Miroviče“; „Potemkin na Dunaji,“ „Poslední Záporožci,“ „rodinná kronika“ a úryvky z „Děkabristů.“

Ve třetím, čtvrtém a pátém díle obsaženy budou romány, jichž látku Danilevský čerpal ze života nynější Rusi, a v šestém překlad dvou dramat Shakespearových a některá bádání o ukrajinských starožitnostech.

Spisovatel obral si, pokud můžeme tak souditi z vydaných prací jeho, za úkol vylíčiti celou dobu vývoje ruského života od 17. století až po naši dobu ve skvělých obrazích.

Osvěta evropská začala vnikati na Rus za „nejtiššího cara, Alekšeje Michajloviče,“ jak nám to předvádí před oči spisovatel v rozkošném „Večeru u cara Alekšeje Michajloviče“; za Petra I. pak proudem valila se na Rus, jak z povídky „na Indii“ vysvítá.

Bylo třeba jakéhosi oddechu, aby vzdělanost vnikla do lidu, aby se stal hodným svobody.

Car Aleksandr I. nemohl ji ještě dáti, teprv Aleksandr II., car osvoboditel, daroval milionům svobodu. Nový ruch nastal v životě ruském: ruch ten vylíčil nám spisovatel v „Deváté vlně“ i českému obecenstvu přístupné. Jen prvá část tohoto století, zvláště hnutí mezi r. 1820—1825 povstalé, čeká ještě vzdělání mistrnou rukou Danilevského.

G. Šuran.

Václav Alexandr Maciejowski.

Když národové slovanští, západní i jižní, procíťovati počali na počátku století toho z mrákotné, dlouhověké mdloby, do níž byli těžkými

katastrofami uvrženi, byla to s pocitem a vědomím národnosti i myšlénka slovanská, jež jako zábřesk ranního slunce poetickým růměným nachem a zlatým leskem ozařovala počátek nového dne. Sevřeni nepříznivými okolnostmi a s nesnadnými boji před sebou pociťovali se silnými jako Slované a směle podstupovali zápas za národnosť, její rozkvět a její práva. Mocná a plodná ta snaha po vzájemnosti slovanské, kteráž jest vynikající známkou doby probuzení, vyvolala u nás Šafaříka, Palackého, Čelakovského, Erbena, Vocela, nadchla Kollára, Jablonského, Hollého, Sládkoviče, Chalúpku, Štúra; mezi Bulhary Venelina, Rakovského; ze Srbů Vuka Karadžiće, Mušického, vladyku Petra Něguše, Milutinoviće, Vukotinoviće a mezi Chorvaty Gaje a ostatní nadšené stoupence jihoslovanské Illirie; mezi Slovinci Vodnika; z Rusů slavisty Bodjanského, Preise, Sreznevského, Grigoroviće, pěvce Ševčenka, Kostomarova a j. Avšak ani na Poláky neostala doba ta bez účinku, ač zdrceni byli právě krutými ranami osudu, rozdělením Polsky. I mezi Poláky hledala básnická lyra útěchy v myšlénce slovanské; Staszic, známý svým heslem z r. 1790: „dříve národ, pak svoboda, dříve život, pak pohodlí", Woronicz, slavný ten řečník nad hroby velkých mrtvých, Poniatowského, Kościuszka a cara Alexandra I., a předchůdce Kollarův, jsou pěvci myšlénky slovanské a sám tvůrce Konrada Wallenroda, Mickiewicz, nezapřel nikdy Slovana. A mezi slavisty, jež doba ta splodila, zaujímá vedle Rakowieckého, Chodakowského i Lindea přední místo V á c l a v Al. M a c i e j o w s k i.

Poměry v polském národě byly ovšem rozdílné od poměrů, v nichž byli jiní slovanští národové a také myšlénka slovanská měla zde poněkud jiné pohnutky a cíle.

Boje za svobodu a vědomí moci byly v živé všech paměti. Vždyť teprve 1793 stalo se druhé rozdělení Polsky na sněmu Grodenském, r. 1794 vedeno krvavé povstání Kościuszkovo a dobyta Varšava a r. 1795 třetí a konečné rozdělení Polsky. V krajích, jež připadly Rakousku a Prusku, slovesnosť zanikla téměř úplně. V Haliči od r. 1772 nastala doba hlubokého spánku, ve kteréž usilováno z Vídně o poněmčení země německými úřadníky a německými školami. Universita ve Lvově r. 1784 zřízená byla německá podobně jako nyní černovická. Pud na východ vedl sem Němce z rakouských zemí i z Německa. Ještě krutěji počínala si pruská vláda proti polským zemím, jež upadly v její moc. Soustavně a důrazně prováděno tu poněmčování; vládní opatření čelila k tomu, aby Němci v zemích těch se osazovali a statky aby převáděny byly z rukou polských v držení Němců. Úřadnictvo německé dosazováno sem tím spíše, jelikož Poláci veřejných služeb se vzdalovali. Jedině pod vládou ruskou polská národnosť neutrpěla proměn. Ruská vláda neměla ani moc ani vůli vyhlazovati živel polský, přese všechny převraty a bouře blízký národu ruskému. Naopak z Petrohradu živeny naděje v obnovu a sjednocení Polska skrze cara Alexandra I.

K nejdůvěrnějším rádcům carovým náležel kn. Adam Czartoryski, syn, jenž byl i ministrem zahran. věcí od r. 1803—1806 a kuratorem university vilenské, a kterýž horlivě lnul k politice, jež vyhledávala obnovu polské vlasti pod ruskou ochranou. Avšak jiná část Poláků upírala zraky své na západ a vyhledávala pomoci a obnovení Polsky od evropských převratů, kteréž vycházely z revolučního ohniska Evropy, Francie. Poláci

bojovali již pod prapory republiky a rovněž i pod orly císařskými. Napoleon I. jal se také vskutku znovu zřizovati Polsku, arci jenom pokud jeho caesarským záměrům to sloužilo. Poraziv Prusy u Jeny zřídil mírem v Tylži r. 1807 svobodné město Gdansko a z oněch zemí polských, které při posledním dělení Prusku připadly, zřídil malé vévodství Varšavské, kteréž udělil svému spojenci, králi Saskému. Vévodství obdrželo zdánlivou ústavu, vojsko, vládní správu francouzskou, Napoleonův zákonník, volnosť selského lidu; nemělo však mimo ponoukání národního citu Poláků jiný účel než dodávati francouzskému samovládci co nejvíce peněz a vojska. R. 1809 bylo vévodství to jevištěm války francouzsko-rakouské. Za příprav k známé Napoleonově výpravě na Rus zřízena r. 1812 po vůli císařově generální konfederace polsko-litevská a postaven v její čelo nedávný rakouský zbrojmistr, kn. Adam Czartoryski otec. Otec a syn stáli tudíž v protivných táborech. Syn, jehož car přes žádost jeho nepropustil z vysokých služeb, shledával spásu své vlasti ve vzrůstu moci Ruska, otec v rozbití a zhubení Ruska. Po vítězství ruském car zanášel se vzdor různým pletkám a nepřátelským zjevům myšlénkou obnovení Polsky. Avšak dvě byly příčiny, které překážely jeho záměrům: Metternich a evropská diplomacie na vídeňském kongressu, jež nepřála obnově Polsky a na druhé straně snahy polské, aby Polska zřízena byla v starých rozsáhlých hranicích se zeměmi, jež jsou maloruské. Výsledek toho byl pak, že Prusku vrácena část vévodství varšavského, Rakousku díl Haliče, že zřízeno svobodné město Krakov a Polsko, tak zvané kongressové, s volnou ústavou pod panovníkem ruským. Alexandr I., za něhož mnoho Poláků bylo i při vládě ruské, snažil se podporovati živel polský, který byl v obou sousedních zemích potlačován. V listopadu 1816 zřídil polskou universitu ve Varšavě, zvanou Alexandrovskou a okázal se přítelem školství. Za doby té po dlouhých těžkých bouřích počala opětně prospívati slovesnost polská, jejímž ohniskem a hlavním středem po dnešní den jest Varšava. Zároveň však spadá v dobu tu nová stránka v polské slovesnosti a nová známka v jejím rozvoji: snaha po sblížení a vzájemnosti s Rusy na půdě myšlénky slovanské.

Mezi pozoruhodnými činiteli ve směru tom vystupuje Václav A. Maciejowski. Narozen r. 1793 znal ještě z živého líčení zlé osudy, jež pronásledovaly vlast za jeho dětských let. Od r. 1812 studoval v Krakově, kdež zabýval se hlavně politickým právem a dějepisem návodem Branického. Později od r. 1814—16 konal studia ve Vratislavi, r. 1817 v Berlíně a posléze v Gotinkách, kdež byl povýšen na doktora práv. Již od r. 1818 vidíme ho ve Varšavě, kdež trvale ostal až do své smrti. Krátce byl učitelem staré literatury na lyceu varšavském, avšak r. 1819 již profesorem římského práva na Alexandrovské universitě. R. 1822 byl jmenován členem kommisse, jež zanášeti se měla vypracováním sbírky zákonů pro království polské. Již té doby věnoval plnou pozornost studiu práv slovanských a s velkou pílí vyhledával prameny pro ně. V práci té pokračoval i po zrušení university Alexandrovy, když přijal úřad soudce občanského tribunálu první instance pro vévodství mazovské. Doby té Maciejowski vstoupil v přátelské styky a spojení s čelnými slavisty všech národů slovanských přijímaje rady jejich a vyměňuje sobě s nimi své názory a myšlénky.

Po mnohých menších úvahách a statích v časopisech po různu uveřejněných a většinou slovanských dějin a slovanského práva se týkajících vyšel r. 1832 ve Varšavě tiskem první svazek velkého jeho díla, jež získalo mu chvalného jména v celém Slovanstvě: „Hystorya prawodawstw słowiańskich", jež ukončeno vydáním čtvrtého svazku r. 1835.

První myšlénku k sepsání díla toho pojal — jak sám v předmluvě praví — již r. 1820. Původně pomýšlel na spis jen pro užší kruh posluchačstva a učenců; chtěl vydati pouze sbírku materialu pro soustavu staroslovanského a občanského práva. Později však k radě mužů, kteří v literatuře slovanských národů prosluli, rozšířil úmysl svůj a rozhodl se vydati dílo, jež by zahrnovalo veškeré obory zákonodárství slovanských národů a podalo jeho obraz. Myšlénky společné slovanskému hnutí té doby, vrátiti se k lidu a jen z jádra lidu čerpati obnovu, se zápalem lnouti ku všem zjevům národním a vysoce je ceniti byly i Maciejowskému vlastní. Domníval se, že bude míti příležitosť (t. j. při vypracování sbírky zákonů pro Polsko) i prakticky použíti methody, kterouž osvědčil v jednání o slovanském právu ve svém díle. S jakou láskou lnul ku svému předmětu vysvitá i z těchto jeho slov v úvodu v lednu 1832 napsaných: „Smutný osud slovanského práva . . . vedl k tomu, že Slované, méně dbalí na zachování svých památek, nesnažili se obnoviti a novým životem prodchnouti moudré národní zřízení a zákony, kteréž zlobou lidí neb neznalostí věci vypadly z paměti a užívání. Přijímali spíše místo nich cizí, horší a pro ně nevhodné zákony podobně tomu, který při dostatku zdravých a záživných pokrmů přece dával přednost hořkým listům a špatným krmím. Cizinci povznesli nohami šlapané a povržené slovanské národní zákony a pilně si jich hleděli. Nyní cizí národové se jimi honosí a pokládají je za své. Z jejich ruky Slované je přijímají zpět, snad raději proto, že je pokládali za cizí. Jedva jsem věřil vlastním očím, když jsem četl ve starých spisech, že od pradávných dob byly ve slovanském zřízení sňatky dle občanského práva uzavírané, porotní soudy atd. . . . . Nyní, kdy stále více platí přesvědčení, že není možné důkladně naučiti se některému slovanskému jazyku bez poznání druhých, dlužno také připustit, že žádný slovanský národ nepoznal by ducha vlasteneckého práva, kdyby úplně neseznámil se s ostatními slovanskými právy."

V první části Maciejowski pojednává o společenských a právních poměrech, o dějinách osvěty a práva národů slovanských od nejstarších dob až do XIV. věku. V druhé části probírá zásady slovanského práva trestního, občanského a řádu soudního dávnější do XIV. věku sahající doby, v následujících dvou částech pokračuje v těchto předmětech až do XVIII. věku.

Děje zákonodárství slovanského vyšly od r. 1856—1859 v druhém a značně přepracovaném vydání v šesti částech. Doplněk jest zejmena důležitý písemnými prameny právními, výpisky ze soudních knih polských, hojnými listinami polskými, mazovskými, právními památkami českými a moravskými, ruskými, srbskými, statutem vinodolským a j. V druhém tom dílu opravil též některé své omyly, zejmena ten jako by v Čechách a na Moravě bylo bývalo zřízení župní, cúd, županů a cúdařů neznámé.

Maciejowski líčí v díle svém společný vznik práva u Slovanů a nejen právní stav slovanských národů, jak se v jednotlivých státech vzdělal a podle okolností rozdílně vyvinoval, nýbrž i všeobecné, ve všech slovanských kmenech rozšířené základy, na nichž spočívá. Probírá státní, hrdelní i občanské právo, politiku i ostatní odvětví prava od nejstarších časů až na doby, když roztroušená a jen z obyčejů známá právní pravidla sbírati se počala. Smělý, nesnadný ten úkol mohl ovšem provésti jen v hlavních rysech.

Samo se rozumí, že hlavní toto dílo Maciejowského není bez závady. Namnoze pohřešuje se organického spořádání látky a přiměřené úpravy celkové. Avšak i odpůrcové jeho mu přiznávají, že otevřel nové prameny slovanského práva a pílí i vytrvalostí svou nemalé získal si zásluhy. Velké jeho dílo o dějinách práva slovanského jest mohutným nástinem, v němž podrobnosti a provedení jednotlivých oprav náleží pozdějším badatelům v oboru tomto.

Z pera Maciejowského vyšly dále r. 1839 v Petrohradě ve 2 dílech: „Pamiętniki o dziejach, piśmiennictwie i prawodawstwie Słowian“ (památky dějin, slovesnosti a zákonodárství Slovanů). Dále r. 1842 ve Varšavě a Petrohradě: „Polska až do pierwszej połowy XVII wieku pod względem obyczajów i zwyczajów“ (Polska do první polovice XVII věku se stanoviska zvyků a obyčejů). R. 1846 vyšly ve Varšavě jeho „Pierwotne dzieje Polski a Litwy“, roku 1850: „Roczniki i kroniki polskie i litewskie najdawniejsze“ a r. 1850 v třech dílech znamenitý spis o literatuře polské: „Piśmiennictwo polskie od czasów najdawniejszych až do r. 1830.“

Maciejowski byl neunavně činným až do sklonku svého života. R. 1871 vydal ve Varšavě přehled nejnovějšího zákonodárství slovanského: „Przegled najnowszych prawodawstw słowianskich“ a ještě v 86. roce věku svého r. 1879 dějiny selského stavu v Polsku: „Historya włościan w Polsce“. Dne 10. února dokončil neunavný, horlivý život svůj ve Varšavě, kdež v stálé práci prožil tak mnoho osudných obratů svého národa a dočkal se trpkého sklamání nadějí v mládí chovaných. Bohdá však, že národ jeho po mnohých zkušenostech přece dojde na dráze od něho okázané kýženého cíle. *J. J. T.*

Gjuro (Popović) Daničić a jeho literární význam.

Napsal *Jan Hudec.*

(Dokonč.)

Ku starožitnostem srbským za nadvlády slovanského jazyka církevního první rozumně pohlížel P. J. Šafařík. Své výzkumy o tom složil do díla: „Serbische Lesekörner“ (r. 1833). Po něm s prospěchem Vuk přiložil ruce k dílu na tomto zanedbaném poli srbského písemnictví a Vukem povzbuzen i Gjuro Daničić. Práce jeho v oboru tomto ne méně jsou důležity pro jazyk srbský, než jeho čistě filologické studie. Čerpal z nich ryzí jazyk národní a bohatou zásobu domácích slov. Uvedeme je dle jména jen.

V Гласнику roku 1857 seznámil obecenstvo se dvěma starými rukopisy Kyprijanovým a Alandrovým. V X. sv. téhož periodického díla uveřejnil »Прилог на кожи«, v XI. »Три Хрисовуље« a rukopis arcibiskupa Nikodema, v XIII. »Похвалу кнезу Лазару«, psanou po bitvě na Kosovu a »Хрисовуљу«, jíž Štěpán, král a potom car srbský, potvrzuje kostelu Bohorodičky v Treskavci jmění a výsady od starších panovníkův udělené a přidává mu ještě jiné vesnice. R. 1860 vydal život sv. Savy od Domentiana. Zatím připravoval si látku ke slovníku starožitností srbských, který skutečně vyšel v r. 1863 až 1864 pod názvem: »Рјечник из књижевних старина српских«, 3 díly v Bělehradě. Kdo chce studovati literární starožitnosti srbské, tomu nezbytným jest рјечник. Daničić s velikou pečlivostí a soudností zaznamenal v něm mnoho životopisů, letopisův i nápisů, jména osob, měst, vsí, řek a j. z dob dřevních. Každému dobře poslouží, kdo by zkoumati chtěl rozvoj srbského jazyka od sv. Savy, prvního šířitele osvěty, až do vystěhování Srbů do Uher. A právě pro dílo toto Daničić byl uražen od některých členů друштва срп. словесности, když podal začátek družstvu na oceněnou, by je vydalo, jak připomíná Novaković. Honoráře žádal za tištěný arch jen dva dukáty, což by bylo obnášelo za celé dílo osmdesát dukátů. Někteří členové arci souhlasili s podmínkou spisovatelovou dodavše, že po vytištění se má prozkoumati, nezasluhuje-li autor více za arch tiskový nežli dva dukáty. Ale vyskytly se námitky, je-li vůbec záslužno vydati slovník starožitností liter., když není posud vydán ani slovník nového jazyka. Jiní zase kladli podmínku, by autor předložil dílo celé. Slovo ke slovu, až se řečníci vzdálili hlavního předmětu rozpravy a předseda prohlásil schůzi za skončenu. Předmět onen odročen ke schůzi příští. Daničić jsa beztoho velmi citliv co se dotýče spravedlivého sebevědomí a cti, vzal rukopis zpět, vystoupil z družstva a vzdal se místa tajemnického. To byla prvá pohnutka, proč Daničić zatoužil z Bělehradu. Dílo to potom vyšlo za přispění kněžny Julie a chotě jejího Michala. Daničić sám v předmluvě vzdává jim vřelé díky. Po Рјечнику vyšlo r. 1864 důležité pro filologii slovanskou »Никољско јеванђеље«; roku příštího po druhé Domentianovo dílo »Живот св. Симеуна и св. Саве.« Opět po roce vytištěny jsou »Животи краљева и архиепископа српских«, kteréhožto díla úvodní list tiskl se již v Záhřebě.

Rok 1865 byl významný v životě Daničićově. Zůstavil totiž svou profesorskou stolici na vysokých školách bělehradských, pro urážku, kterou učinil ministr osvěty sboru profesorskému a pro spory s ministerstvem následkem toho nastalé. Na krátko prodlel ještě v Bělehradě jakožto tajemník ministerský vnitřních záležitostí odboru poštovního a telegrafického.

Nemoha zvyknouti nové službě a nad to roztrpčen nevděkem a závistí mnohých krajanů poslechl roku 1866 vyzvání djakovského biskupa J. J. Štrosmayera, zakladatele jihoslovanské akademie, a odešel do Záhřebu. Tu pokračoval ve pracích v oboru starožitností literárních a uveřejňoval je ve sborníku „Starine“ jugoslavenske akademije. Tak vydal v I. sv. „Knjiga Konstantina filosofa o pravopisu“; „Rukopis Vladislava gramatika“; „Bugarski rukopis pisan godine 1277.“ V II. sv.

„Indijske priče prozvane Stefanit i Ihnilat“ *Στεφανίτης καὶ Ἰχνιλάτης*); „Muka blaženoga Grozdija.“ Ve III. sv. „Hvalov rukopis.“ Ve IV. sv. „Tri stare priče“; „Proroštvo Stefana Lazarevića“: „Apokalipsa iz Hvalova rukopisa“; „Dva apokrifna jevangjelja (I.) jevangjelje Nikodimovo, (II.) pripovijest Josipova): „Poslanica sv. Save arhiepiskopa srpskoga iz Jerusalima u Studenicu igumnu Spiridionu“; „Poslanica patriarcha jerusalimskog Teofila despotu srpskomu Stefanu.“ Před tím v „Književniku“ roku 1866 cyrilsky tištěné: »Типик, св. Саве за Ораховицу« »Живот св. Ђурђа Кратовца«, umučeného ve Sředci r. 1515.

Pro své zásluhy Daničić byl zvolen hned druhého roku po příchodu svém do Záhřebu skutečným členem akademie a v červenci téhož roku prvým tajemníkem jejím. Do „Radu“ jihoslovanské akademie, (jehož I. sv. vyšel r. 1867) napsal „ћ i ђ u istoriji slovenskih jezika“. Prací tou pojednal o dosavadních míněních a osnově rozdělení jazyků slovanských a předmět ten ukončil rozpravou: »Диоба словенских језика« v Bělehradě 1874. Do období tohoto (r. 1868) spadá vzorné vydání celého sv. písma a to cyrilkou i latinkou. V „Radu“ sv. VI., XIV. a XX. dopsal pojednání o přízvuku srbském a chorvatském. Tamtéž seznámil obecenstvo s mluvnicí Jiřího Križaniće, kanovníka záhřebského, který žil v Rusi v XVII. století. Križanić pokoušel se utvořiti všeslovanský jazyk, jemuž by rozuměli nejen Rusové, nýbrž i ostatní Slované. Hilferding byl dříve vydal dle starého dubrovnického rukopisu »Старинный сборникъ сербскихъ пословицъ«, poněvadž však práce se mu nezdařila, jak svědčí o tom posudek Daničićův v „Radu“ XII. sv., chopil se Daničić práce té sám a vydal v Záhřebě r. 1871 „Poslovice“. Za veliké zásluhy jeho, všemu světu slovanskému známé, udělila mu petrohradská universita hodnost doktora filosofie roku 1872.

R. příštího ministr Novaković povolal opět Daničiće do Bělehradu, by přijal starou profesuru svou na vysokých školách. Daničić přijal nabídnutí. Dříve však připravil do tisku s Jagićem a Kaznačićem „Pjesme Mavra Vetranića Čavčića, knjiga II. Zagreb 1872. (Starih hrvatskih pisaca knjiga IV.) Potom s Jagićem vydal „Pjesme Nikole Dimitrovića i Nikole Nalješkovića“. (Star. hr. pisaca knjiga V.). V Záhřebě Daničić také kromě jiného činil přípravné práce k veliké historické mluvnici srbsko-chorvatské. Uveřejnil z ní jen některé úryvky jako „Nom. sing. masc. na *o* i *e*“ a „Prilog za historiju komparativa u hrvatskom ili srpskom jeziku“. Rad. XXVI.

Pobyt svůj v Bělehradě Daničić zvěčnil ještě dvěma důkladnými spisy: »Историја облика Српскога или Хрватскога језика до свршетка XVII. века«, roku 1874 a potom »Основе Српскога или Хрватскога језика“ r. 1876. Daničić politiky se vzdaloval, leč přece byl r. 1874 zvolen jakožto konservativec poslancem do srbsk. církevního sněmu v Karlovcích. Ovšem na poli tomto vavřínů si nedobyl. —

V historii tvarosloví jest dějinný rozvoj skloňování a časování od nejstarších dob do XVII. stol. V základech pojednáno jest o kořenech jazyka srbsko-chorvatského. Jakožto pokračování vyšla ještě v Záhřebě kniha: „Korijeni s riječima od njih postalijem u hrvatskom

ili srpskom jeziku". 1877. Nákladem jihoslov. akademije. Důkladnou recensi o spise tom napsal J. Jireček v Časopise čes. musea r. 1877. Dílo jest důležitosti veliké i pro nás Čechy.

S r. 1877 přiblížil se druhý odchod Daničićův do Záhřebu, poslední to obrat v životě učencově. Bylo to za příčinou velikého slovníku srbsko-chorvatského. Již od r. 1866 počala se sbírati látka pro monumentální ono dílo. Roku toho Daničić učinil návrh v sezení Akademie odboru filologicko-dějepisného, by postarala se o slovník takový, jaký nyní vychází. Veškerým předběžným přípravám stál ustavičně v čele, což vedle jiných prací bylo mu obtíží nemalou. Ale jsa nadšen tou myšlenkou, hravě odstraňoval překážky a všechen materiál důmyslně ovládal. Když přišel po druhé do Záhřebu, práce již tam dospěla, že mohl roku 1877 vydati „Ogled", předběžné oznámení, by seznal úsudek o podniku jiných slovanských učenců.

Oznámení to bylo se všech stran s jásotem uvítáno. Vizme, co mu psal Miklosich: „Drahý příteli! Obdržev na počátku tohoto měsíce Váš Ogled, přečetl jsem jej všechen za pozornosti nejbedlivější i vděčnosti k muži, jenž všechen národ náš obmyslil dílem tak výborným. Mohu Vám i každému říci, že slovník Váš bude ze všech slovníků jazyků slovanských prvý, nejlépe vyhovující požadavkům vědy a roven co do ceny slovníku slavného Grimma. Píšete mi, že bych já Vám poklesky opraviti a v pravdě Vás utvrditi i posilniti mohl. Rád bych učinil to i ono, leč poklesků jsem neshledal a co se druhé věci dotýče, v dobrém utvrdí Vás ‚mens conscia recti'. Drahý příteli! Dílem tímto prospějete nejenom jazyku, nýbrž i veškeré osvětě našeho národu. A tak bude slovník pýchou nejen Vaší, akademie, nýbrž i národu. Nechť Vás Bůh zachová ve zdraví ještě mnoho let, abyste mohl uzříti své dílo ukončeno." Ve starém přátelství Váš Miklosich. Ve Vídni $^8/_8$ 1878.

Jediný A. Veber, akad. prof., vyslovil své pochybnosti o vydávání slovníku v listě, nadepsaném „akademiji", jakožto odpověď na Ogled. Psal kromě jiného, že slovník vzroste na 1000 archů, pojme-li se do něho co možná vše. Leč dejme tomu, že bude míti jen 500 archů tiskových, kdy bude vytištěno dílo celé? Že prý za deset let. To však absolutně není možno; musiloť by se vytisknouti ročně 50 archů, k čemuž při redigování a korrigování materiálu mnohem více času jest potřebno nežli jediný rok. Proto těžko lze se domnívati, že by práci tu člověk jeden ukončil. Zastihne-li ho snad smrt, čeho Bůh nedej, co potom? — Dílo pozbude jednotného rázu.

Bohužel přání Miklosichovo se nesplnilo. Daničić nepracoval o slovníku ani celých pět roků. Díla toho vyšly latinkou dílu I. posud jen čtyři svazky nákladem jihoslovanské akademie, obsahujíce 60 tiskových archů veliké osmerky. I. (A—B) r. 1880, II. (B) r. 1881, III. (B) r. 1881 a IV. (B—C—Č) r. 1882. Úplný titul díla toho jest: „Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Na svijet izdaje jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti." Slovník tento není jako Vukův a slovníky jiné, v němž by chorvatsko-srbská slova byla překládána a vykládána latinsky nebo německy, nýbrž obsahuje ona slova, jichž nyní užívá národ chorvatsko-srbský a druhdy užíval. Jsou tu sneseny všechny významy, jež se zachovaly v písemných památkách spisovatelů všech století a jež

lid mluví. Smysl jich jest všude vysvětlen, kde a jaký mají a zároveň jest naznačen pramen, z něhož slovo bylo vzato. Jest to bez odporu práce obrovská. Co se týče obavy akademika A. Vebra, že dílo to pozbude jednotného rázu po smrti svého redaktora, ubezpečuje nás Novosadský prof. Jiří Magaraševič ve zmíněném již Јавору, že Daničić upravil veškerou látku pro celý slovník tak, že nebude příliš těžkým nalezti další redaktory začatého díla. Pokud my jsme zpraveni, určeni jsou za nástupce Daničićovy profesoři Jagić a Pavić a časopis Slovinac přimlouvá se ještě za prof. Budmana.

Napřed pravili jsme, že Daničić dal si jméno po Danici, dceři Vukově. Prof. Pavić na základě tvrzení prof. Boškoviće uvádí v prosincovém Pozoru chorvatském jinou pohnutku, že totiž Daničić dal si jméno dle Vukova almanahu „Danice". Vuk uveřejnil v něm r. 1828 článek o srbské ethymologii, načež Hadžić (Svetić) začal svou polemiku proti novému pravopisu. Popović přidav se ku straně Vukově ve svém spisu: »Рат за српски језик и правопис« nazval se Daničićem, totiž přívržencem Vukova alman. Danice. Vukův almanah vycházel od r. 1826 —1829. v Budíně a r. 1834 ve Vídni.

Zbývá nám ještě zmíniti se o liter. článcích, jež Daničić psal do rozličných časopisů politických i poučně zábavných. Již od r. 1845 uveřejňoval posudky o rozličných zjevech srbského písemnictví a to v »Српских Новинах« (za redakce M. Popoviće), v bělehradské »Подунавце«, ve »Видову Дану«. Zároveň sem přičísti dlužno některé přednášky za prvých let jeho učitelování jako: »Почетак српске књижевности« (Видов дан r. 1862); »Служба Србима свештима« (tamtéž r. 1863); »Милош Светић поета« (tamtéž r. 1864). Dále posudek Hattalova díla „De mutatione continguarum consonantium in linguis slavicis" v Radu II. sv.; v tomtéž svazku posudek o Budmanově „Grammatica della lingua serbo-croata"; v XV. sv. o Novakovićovu vydání „Dušanova zákonníku" a o Lavrovského „srbsko-ruském slovníku."

Život Daničićův nebyl bohat zevnějšími událostmi. Život jeho od příchodu do Vídně r. 1845 až téměř na konec r. 1882 byl nepřetržitou prací na povznešení národu srbsko-chorvatského a slovanského vůbec, na kteroužto práci působil vliv buď ruchu literárního, buď poměry té země, v níž právě prodléval, anebo povolání jeho jakožto tajemníka společností nebo profesora.

Nabyv přesvědčení hlubokými studiemi, stal se veřejným a horlivým hlasatelem myšlénky, že národ srbský a chorvatský je týž a tudíž i jich jazyk.

Rediguje „Rječnik" za posledních let života Daničić pracoval dnem i nocí, popřávaje si jen krátkého odpočinku a občerstvení. Zemřel v noci ze 16. na 17. listopad minulého roku v Záhřebě. Vláda srbská vyžádala si na záhřebské Akademii, by mohla Daničiće pohřbíti ve své zemi, k čemuž tato vzhledem ku podpoře, jakou mu druhdy udělila, svolila, ač nerada. Kdo pochopil význam Daničićův v literatuře srbsko-chorvatské a slovanské, poznal také velikosť rány, jakou smrť jeho oběma národům i Slovanstvu zadala.

KVĚTY.

LISTY
PRO ZÁBAVU A POUČENÍ S ČASOVÝMI ROZHLEDY.

Redaktoři

SVATOPLUK ČECH. DR. SERVÁC HELLER.

Vydavatel a nakladatel

VLADIMÍR ČECH.

ROČNÍK V.

SEŠIT DUBNOVÝ.

„Květy“ vycházejí v sešitech po 8 tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt leta i s poštovní zásylkou 2 zl. 50 kr., jednotlivé sešity po 90 kr. Adressa: »Květy« v Praze. Vinohrady, Havlíčkova ulice, čís. 235.

V PRAZE.

Tiskem dra. Edv. Grégra.

1883.

PAPIR Z TOVÁRNÍHO SKLADU ALOISE WIESNERA V PRAZE.

Dívčí Kámen.

Romance z jižních Čech.

Od

Ot. Mokrého.

Illustroval Karel Liebscher.

Na Vltavy šumném prahu
nade tříští stříbropěnnou
rozvalina s horských svahů
shlíží lící skaboněnou.

Lišejníku plíseň šedá
kryje stěny obemšelé,
parůžky své plavuň bledá
po nádvoří kradmo stele.

Drozd tam píseň sladkou tlumí,
veverka se v mlází krčí
a Vltava teskně šumí
zátočinou v kyprém smrčí.

Co tu zkázek šumných pluje
po hladině bystrotoké,
co se zlatých bájí snuje
po travině perlooké!

* * *

Kdysi v dávných věků šeru
holá tu jen skála byla,
prales hluchý, beze směru,
kde jen plavá laň se kryla.

Tehdá stopu plaché zvěři
stíhal zde kdys Jodok v letu,
Jodok, haluz plná květu
v pětilistých růží keři.*)

Honí zde již od svitání
v doubraviny šerém klínu,
zatím se již soumrak sklání
zvolna k loži Vltavinu.

Tu na pusté, bílé skále,
jež se z vodní tůně zdvihá,
netušeně, nenadále
vidina se luzná mihá.

Dívka bledá, divné krásy;
— paprsk slunce na západě
prstem zlatým pohrává si
v rusých vlásků čárné vnadě.

Vřeténko hebounkou přízi
ve dlani se zvolna plní —
oko v snivé dáli mizí
a ňadra se sladce vlní.

Kolem ní po skalní srázi,
kde mateří douška voní,
kůzlat roje bloudí v mlází
a rolničkou bravy zvoní.

*) Jošt z Rožmberka, zakladatel „Dívčího Kamene“.

V bouřné touhy rozechvění
pohlížel k ní Jodok mladý,
jak tam dumá v sladkém snění
plna něhy, plna vnady:

Jak ji slunce přísvit zlatí,
světic září čílko hale,
jak zázračnou boží máti
na krumlovské katedrále.

Střela klesla z lovčí kuše,
štvaná laň se v houští skryla,
ústa mládce v sladké tuše
takto tklivě ševelila:

„Sestup, drahá, ke mně dolů
schyl se ke mně milojemně,
nakloň srdce mému bolu,
sestup, drahá, sestup ke mně!

Buď si plachou lesní vílou,
či rusalkou v mlžném hávu,
či světicí bohumilou,
skloň jen ke mně krásnou hlavu.

Vyslyš, drahá, moje lkání,
lásky žár mým šlehá lebem,
ó buď mojí do skonání,
zaklínám tě peklem, nebem!“

‚Budu tvojí‘ — odtušila
hlasem zvonců dívka bledá,
‚velím však, by navždy byla
sídlem mým ta skála šedá.‘

„Stane se, mé švarné dítě,
zítra již, má holubice,
v práci dá se na úsvitě
rabů mojich na tisíce.

„Dívčí kámen“ nechť se zovou
čarovábné síně tvoje,
kde nádherou pohádkovou
obklopí tě pážat roje;

duch můj v taji lásky žhavé
k tobě věčně bárat bude,
až již dávno v hrobce tmavé
setlí moje srdce chudé.“

Slyši jej a v bouřném dechu
živůtek se těsný zdvihá,
tak jak dole v divém spěchu
vlnka vlnku hravě stíhá.

Slyší jej a slzu roní,
ve dlaň bílé čílko sklání —
se rtů snivý povzdech zvoní:
„Nuž jsem tvou až do skonání!“

* * *

Na Vltavy šumném prahu
nade tříští stříbropěnnou
rozvalina s horských svahů
shlíží lící skaboněnou.

Věčný sen již dávno jímá
bujarého Vítkovice,
po boku mu dávno dřímá
čárná jeho krasavice:

ale kouzlo lásky žhavé
pučí z šeré hrobky klínu
a věsí své zvonky smavé
na tajemnou rozvalinu.

Venkovský vzduch.

Napsal

Fr. Herites.

de jsem! Zde mě máš tedy! — Stará figura z novelly, ošumělá až běda, vstupuje na jeviště! —"

Stiskli si bratrsky pravice. Oko ponořilo se zkoumavě v oko. „Jak pak? — Změnil jsem se?" — tázaly se na obou stranách pohledy.

Odpověď vypadla dosti neurčitě. Úsměv, povzdech, přisvědčivé kývnutí hlavou a hned na to projev pochybnosti — přimhouření řas a stažení rtů ve výraz skorem teskný a zase úsměv; vše vystřídalo se takřka mžikem, ve zmatku. Pak zavěšen loket důvěrně v loket. „Vzhůru! Pod ochranná křídla Larů domácnosti! Ku předu! K svatozáři rodinného krbu! . . ."

Host provodil překypující toto řčení nedůvěřivým pokrčením ramen a mírným zachvěním.

„Dobrý zde máte vzduch!" zvolal zastaviv kroky své i průvodcovy a ohlížeje se kolem, po náměstí, pěkném čtverhranu, tvořeném z jednopatrových i přízemních domků rázu vesměs idylického — „Milý náš venkove! Doufám, že nejsi dosud zcela otráven . . ."

„Zajisté není" — zněla odpověď, ztrácející se v harašivém smíchu. „Zde není. Máš před sebou jedno z nejzdravějších českých míst, brachu! A zároveň také z nejzanedbanějších," pokračoval pan Landýn. „Bez železnice, bez telegrafického spojení, nedotknuto v nejmenším paprsky osvěty — bez obchodu, bez průmyslu — tam, hle!" zvolal ukazuje na pravo — „jediná naše továrna! — Nespálí do roka ani dva loty uhlí. Nicméně nalezneš ji pyšně oznámenou ve všech cestopisech i zeměpisných knihách. Sestává z pěti nahnilých tkalcovských stavů . . . Však tě seznámím se všemi našimi znamenitostmi — ó uvidíš to věci, brachu! Hahaha . . . Nalezneš tu . . ."

„Především klid, pokoj" — přerušil cizinec s přízvukem optativu.

„Zboží u nás až k zoufání laciné" — řekl soudruh rozmarně. „Mrtvo v každém ohledu! Národním, politickém, společenském, hospodářském . . . Neškodilo by" — doložil s náhlou vážností — „trochu vzrušení, trochu vzpružení... několik takhle šlehů, bodů, žahadel..."

Cizinec tvářil se, jako by toužený lék pro maloměstský český život sám byl obdržel právě do žeber. „Kde pak bydlíš?" — otázal se dosti nevrle.

Zahnuli do ulice a za chvíli octnuli se v domě. „Maminko! — už ho vede!" — ozvalo se pronikavě nahoře, nad schody. A — „Pst! — Pst! — nekřič! . . . Nespůsobo! Že dostaneš metlou . . ."

Ze dveří vynořila se kučeravá hlavička malého rozpusty a nad ní objevila se zvědavě hlavinka jiná, pěkně učesaná, dívčí . . . pod oběma proklouzlo tělíčko, drobounké, v modré sukni. „Máňo! Máňo! Kam už zase? . . . To je soužení s vámi, děti . . ." Máňa přelezla opatrně práh a v radosti nad zdarem svého odvážného podniku skrčila

nosíček a zatleskala ručkama. V tom zavřely se s důkladným bouchnutím dvéře a dítě zůstalo venku, na chodbě, samotno. Smích jeho změnil se v pláč, v pronikavý křik, který za dveřmi provázel rozpustilý smích . . . „Jaroši! Což pak ty ji zas škádlíš?“ . . . „Maminko, to já ne, to Ola . . .“ „Mlčíš! Že tě . . .“

„Já ne, maminko . . .“ „Ola lže — Ola nedá nikdy pokoj . . .“ „Jaroš to udělal, maminko — Jaroš ji tam zavřel . . .“ „Vždyť jsem to viděla přece sama, na vlastní oči! Otevřeš hned, darebo! Že budeš bit . . .“ Dvéře otevřeny a kolébavou kuchařkou vnešena řvoucí Máňa do vnitř. Následoval v kuchyni čilý ruch, který zdál se nasvědčovati tomu, že slibné futurum pronešené před chvílí změnilo se tam již v přítomnost. Ozývalo se přitlumené dunění, rozléhal se odměřený pleskot a Mánino sólo proměněno v málo harmonický dvojzpěv . . .

„Vstup do rodinné idylly“ — zasmál se pan Landýn nemoha zatajiti jakýsi povzdech i strkal již milého hosta před sebou. — „Ženuško“ — volal otvíraje — „konečně jsme se dočkali! Můj přítel Brodský! Můj starý dobrý Hanuš, Márinko . . .“

A hezká ručka utřela se do bílé zástěrky a zmizela na okamžik ve dlani příchozího. Nenucený ten projev přátelský a úsměv i pohled přívětivých očí uvítaly hosta lépe než zvučná fráse, v kterou paní Landýnová pokusila se zakrýti své rozpaky, přirozené při prvním setkání se s přítelem svého muže.

„A teď — jako doma!“ — zvolal pan Landýn, když byl host uveden šťastně do pokoje. „Především odlož!“ A chopil se jeho klobouku, i deštník vzal mu z ruky a obé uloživ na postel, chtěl svlékati jej i z kabátu. Pak následovalo opětovné bedlivé prohlednutí přítelovy postavy; změřen od hlavy k patě a nazpět — na tváři utkvěl pohled zpytavě dlouho — výsledek pátrání oznámen málo jasným „hm, hm“. — Objata hostova šij, poklepáno mu na rameno, znova pohlednuto do očí . . . „Jsem šťasten —“ zvolal potěšený hostitel, — „že jsi poslechl našeho hlasu — věř, že pocházel ze srdce upřímného! Jen aby se ti u nás opravdu zalíbilo . . .“

Tvář domácí paní němě připojila se k manželově přání. Zableskl se tu úsměv sladký, lahodný. Hezká ručka poznovu se vztáhla a zmizela zas na okamžik v dlani, s níž vyměnila výmluvný stisk.

A host byl dojat . . . Aby se mu tu zalíbilo! — O ano, zajisté! Jakž by nemělo se mu zalíbiti v tichém tom přístavu, do něhož utekl se z pohnutých vln života svého dosavadního? . . .

Jak volným cítí se tu, jak blaženým! A vděčnosti pln jest k těm, jejichž přátelská náruč tak vlídně se otevřela k jeho přijetí . . .

Paní Landýnová přijala lichotivý projev hostův s neskrývaným potěšením. Aby přijmul jen shovívavě, co skromná domácnost může poskytnouti . . . aby ve všem učinil si dle pohodlí . . . oni že přičiní se všemožně, aby mu pobyt v kruhu jejich učinili příjemným . . . ovšem duchaplnou společnost, na jakou on zajisté jest zvyklý, že bude zde as citelně postrádati . . .

„Márinko!“ — ozval se pan Landýn pozoruje na příteli svém jakýsi nepokoj. „Zadrž! — V okamžiku tomto zdá se mi, že nejlépe posloužíš našemu hostu večeří.“

Paní Landýnová manželovou bezohlednou prósou, kterou přerušil její řeč, jíž chtěla uvésti se hosti jako bedlivá čtenářka a sledovatelka světového ruchu, nebyla valně potěšena; avšak musila uznati, že pobídka manželova jest na místě. Ano — večeři! Vždyť od týdne již myslela na ni a propátrala celé město, aby ke koupi vyhledala vše, čím uctíti by mohla očekávaného hosta a dnes — hned ráno padlo za oběť vzorné hostinnosti několik nevinných kuřat a na kuchyňském čistě vydrhnutém stole vystřídalo se během dne množství různých potravin, od plebejských brambor až po panský chřest svázaný úhledně do otýpek a lesknoucí se vyzývavě v paprscích slunečních naň padajících. Dopoledne již napečeny koláčky i cukrovinky k čaji a uschovány před dětmi do paradního pokoje, který zavřen na klíč, uložený na kamna, jež stala se předmětem toužebných vzývání. Odpoledne pak, sotva oběd uvařen, počalo na novo praskati v plotně a z komína valil se hustý kouř vzhůru do čistého letního vzduchu. Krájelo se, sekalo, tlouklo a na plotně syčelo to, bublalo, prskalo . . . A z dýmu a z páry kuchyňské nořil se roztomile uzardělý obličej švarné hospodyňky. S chvatem běháno sem tam, ke všemu přiložena ruka, aby zdařilo se vše, nic nebylo nedokonalým . . . a teď! — o bože! Kuřata snad jsou již připálena a řízky vyschly, vysmahly na dobro . . .

Paní Landýnová v dojmu této zdrcující myšlenky odběhla z pokoje cípkem zástěry utírajíc si rozpálené líce. Také ozvaly se venku některé hlasy dovolávající se její přítomnosti. „Maminko, Jaro nedá pokoj . . .“ „To Ola, maminko — štípla mne prve do tváře . . . a teď mne tahá za vlasy . . .“ „Ty lháři! — maminko, on sám mě tahá . . . nech mne už jednou . . . dej pokoj . . . ale, Jaro . . . maminko . . . mamí . . .“ A v to mísil se bezeslovný nářek Máňy.

„Radosti domácnosti“ — poznamenal pan Landýn s oním licoměrným povzdechem, v který ukrývají otcové svou otcovskou pýchu. „Radosti domácnosti!“ — opakoval, jakoby vybízeje přítele k politování.

Ale tento spíše přístupným byl jiným pocitům; v duši jeho ozvaly se dosti zvučně struny závisti. „Jak jsi šťasten!“ — zvolal s povzdechem.

Dýchali kdysi prach jedné gymnasialní síně. Tu povolán byl Josef Landýn domů, aby vyměnil grammatiku za kupecké váhy. Jan Brodský zůstal v krajském městě a octnul se konečně v Praze, na vysokých školách.

Byl zapsán v právech, ale nestudoval nic, lépe řečeno, studoval vše možné. Po osmém běhu pokrčil sám nad sebou rameny maje vstoupiti v praktický život. Na štěstí umřela staropanenská jakási příbuzná, s kterou ode dvou let každodenně s bezpříkladným sebezapřením a s obdivuhodnou vytrvalostí hrával hodinu mariáš — i odkázala mu celé své jmění.

Slzy zármutku netekly dlouho. Brodský usušil je brzo. Opojně usmíval se naň dar, který štěstěna v pravém okamžiku vrhla mu do klína . . .

Teď nezní mu více v uši vyčítavé to dotěrné slovo: chléb! chléb . . . nepobízí ho nutnost nalehavým hlasem: musíš hledati si chleba! jdi za chlebem!

Jest zámožným člověkem! A neodvislým od nikoho a od ničeho! Otvírá se před ním bezstarostná a tedy radostná budoucnost... S nechutí a skoro s ošklivostí odvrátil se od advokátní kanceláře, do které již již vstupoval. Život jest jeho! Celý jeho! Má snad utopiti jej v pochmurných svatyních bohyně spravedlnosti? — Vari! Zasmál se vesele vzpomenuv na nebezpečí, kterým před nedávnem hrozila mu tato málo. lákavá vyhlídka. Nyní jest jinak! Nyní chce opravdu žíti! Především bude užívati mládí . . .

I přiložil pohár rozkoše k ústům a pil plnými doušky. Brodský, ačkoli sám básník, nebyl žádným básnickým hrdinou ctnosti, nežli aby nebyl jednal tak, jak by jednalo v jeho poměrech devadesát devět smrtelníků ze sta. Ale brzo nabažil se všeho prázdného lesku, který jej obklopoval, nasytil se všech radovánek, jimiž jej zasýpali . . . zastavil se s hrůzou a skorem s ošklivostí na cestě, kterou kráčel. Octnul se v náladě, ve které podobal se Šalamounu králi v okamžiku, an zvolal své pověstné: marnost nad marnost . . .

Brodský měl dosti vůle a dosti síly, aby přetrhl všechny své dosavadní svazky. Nenáležel k těm, kteří chtějíce něčemu utéci učiní vždy tři kroky z nenáviděných hranic a čtyři strženi jsou zas zpátky. Vymanil se rázem docela z objetí života ničemného, nečinného, v kterém vězel. —

Dal se do práce, do opravdové, úsilovné práce. Pohřížil se v ni celou svou duší. Umínil si, že musí ve světě dospěti k něčemu velikému, neobyčejnému, slavnému . . . snil o tom, jakou úlohu bude mu hráti ve společnosti lidské . . .

A konečně . . . uplynulo několik let. Jan Brodský pocítil v duši únavu a zemdlenost — zdálo se mu zas něco o marnosti, ale ne ve smyslu starého židovského krále. . . . Co pak v celku učinil, co vykonal ve světě? . . . Marné jest všecko lidské snažení! marná všechna práce, marný všechen boj! . . . Takové myšlenky, myslím, že aspoň někdy zmocňují se každého. Brodský upadl v choutky skorem klášterní, poustevnické . . .

A tu, přebíraje se ve svých papírech, přišel náhodou na listy dávného přítele Josefa Landýna. Byly zrovna čtyři.

V jednom oznamoval mu šťastný venkovan, že se žení a zve jej na svatbu... Kdy pak to psáno? — Před desíti lety... A tu ostatní tři dopisy! Oznamovaly souhlasně radostnou událost rodinnou. „Dnes v tu a v tu hodinu“ — psáno s důkladností a svědomitostí správného ve všem všudy obchodníka — „darovala mně žena atd.“ i ohlášen tím způsobem příchod Olenky, Jaroše, i Máňy konečně, po několikaleté přestávce. Proto snad bylo poslední psaní nad ostatní dvě vřelé a zářila radost i zářilo štěstí z každé řádky. „Ačkoli ty“ — psal venkovský přítel — „na žádný z listů mých jsi neodpověděl (Brodský se opravdu nemohl rozpomenout), přece nemohu nikterak odolati . . . hlas mého srdce . . . staré přátelství . . . dítě jest roztomilé . . . četné starosti . . . atd. . . . atd. „A proč —“ končil list — „nepřijedeš jednou podívat se na nás? . . . Navštiv nás! Navštiv co nejdříve!“ —

A Brodský tentokráte vzal péro do ruky a odpověděl okamžitě — totiž okamžitě když byl list přečetl; od té doby, co byl psán, uplynulo ovšem více než rok.

Přátelé na venku měli dětinskou radost i dali nelíčeně průchod citům svým. Psaní nové bylo prostě upřímné a co nejsrdečnější. „Přijeď! Přijeď! Starý brachu! Dobrý můj Hanuši!“ —

A v několika dnech Jan Brodský sedal do vagonu a ujížděl na venek. —

„A teď ti řeknu, co zde hledám, co chci“ — oslovil Brodský pojednou Landýna, když byli mlčky seděli dlouhou chvíli proti sobě v lenošce. „Chci zapadnouti ze světa, zapomenouti na lidské půtky a boje, jichž účastnil jsem se dosud a z nichž vyšel jsem notně pošramocen — chci utéci veřejnosti, ztratiti se jí nadobro a naopak zas ztratiti ji s očí . . . mám dost už velkoměstského ruchu a hluku, mám dost společnosti, divadla, literatury, politiky . . . chci na chvíli pohroužit se v štěstí nevědět o tom všem a proto přišel jsem . . .“

„A nemohl jsi voliti lépe,“ vpadl pan Landýn, pokoušeje se o úsměv ironický. „Naše maloměstská zabedněná Arkadie . . .“

„Mám dost,“ pokračoval Brodský, nedada se nikterak másti a dále předa nit svých myšlenek, „mám dost tak zvané duchaplnosti, ve kterou odívá se tak často skutečná mělkost myšlenek, jsem syt toho domýšlivého vzdělání, lesklých těch cetek krajkových na rouše žebráckých často duší . . . mám dost všeho — všeho . . . chci pokoj! klid! odpočinutí! Chci okřáti, zotaviti se . . . hledám . . . ale ne, nikoli —“ sám přerušil se Brodský — „nehledám více, neboť jsem nalezl! Tvá šťastná domácnost poskytne mi vše . . .“

„Zajisté vše, co může vůbec poskytnouti,“ dopověděl Landýn srdečně.

„A nyní k večeři!“

Byly se zatím otevřely dvéře a v nich objevila se tvář domácí paní. „Smím prosit?“ ozvalo se.

A za chvíli seděl host za stolem, na němž rozestřen byl čistý bílý ubrus s kyticí uprostřed. Posazen v čelo malé společnosti; manželé rozsedli se po obou stranách. Jim po bok umístěni Jaroš a Olga. Na hostovu naléhavou žádost přinešena i dětská seslička z kuchyně, postavena ke stolu jemu naproti i vecpána tam v peřiny zabalená Máňa, nejmladší člen rodiny.

Hostina byla přímo znamenitá. Host prokazoval umění zardívající se hospodyňky všechnu čest, slovy i skutky.

Pan Landýn nebyl méně potěšen, než jeho žena. Manželé tváří se vždy jako by byli lhostejnými k přednostem svých družek, ale ve skutečnosti bdí nad nimi žárlivě, okázale přivádějíce je k platnosti při každé příležitosti.

Nejlépe snad chutnalo Jarošovi. Musili na konec násilím odnésti mu talíř i vidličku. Olence zas počala svítiti již očka nezvyklým ohněm, nikdo si nepovšimnul, kterak vyprazdňuje sklenku po sklence pěnivé chmeloviny . . . S pláčem odvedeni oba do dětského pokoje a uloženi ku spaní. Mánina rusá hlavička byla sklonila se záhy, hned nad polévkou, k úsměvné dřímotě.

Host zůstal samoten se svými hostiteli. Čas ubíhal v přátelském hovoru tak nepozorovaně, že Brodský se ulekl, když náhodou sáhl po hodinkách a na ně se podíval. Byla minula již půlnoc.

„Dávno již nezažil jsem okamžiků tak šťastných," zvolal průchod dávaje citům svým a zároveň omlouvaje značné opozdění. „Nikdy snad ještě nebylo mně v duši tak blaze, jako u vás, ve vaší prosté srdečné domácnosti!"

„Vpijím se," pokračoval, vstávaje od stolu s náhlým nadšením, „vpijím se ve tvé posvátné krásy, živote rodinný! Co jsou proti tobě všechny naše snahy a úděly? Co jsou proti tobě? Co jsou bez tebe? . . ."

„Ale proč jen," vpadla s úsměvem paní Landýnová, „proč jen velebitel nestane se vyznavačem . . ."

„Ano! Výborně!" přisvědčil manžel. — „Proč již dávno jsi se neoženil, brachu? — Nuž, co se nestalo, může se napraviti! . . . Mlč! Mlč! Ani muk!" pokračoval, když byl přítel nevrle sebou škubnul. „Ani slova! — Vyprosím si každou námitku! — Kolik pak jest ti let? — K smíchu! Fuj! To jest ta pravá doba . . . Tedy jen honem do toho — rychle! . . ."

„Prosím tě," ozval se Brodský, „dej mi svatý pokoj! Tytéž zbytečné fráse jsem slýchal každodenně až do omrzení! A nejsou všestranné ty starosti o mé srdce poslední pohnutkou, že jsem umínil si utéci z kruhů dosavadních svých známostí . . . . Nikoli," pokračoval jaksi slavnostně, „chci pouze hřáti se na výsluní vašeho štěstí! Chci okřáti při vašem krbu a pak . . ."

„A bah! Kdo pak bude přemýšleti o tom, co se stane," podotknul pan Landýn. „Nikdo neví, co jej očekává. A neví co nalezne, kde nejméně se toho nadá. Snad právě zde, u nás — hahaha . . . I jen se zamiluj, brachu! Zamiluj se až po uši! — A my tě oženíme, znamenitě tě oženíme! — — Nu, nu," řekl pan Landýn chlácholivě, když spozoroval, kterak host podíval se na něho a pak upřel oči na dvéře, jakoby okamžitě jimi chtěl utéci — „jen se tak neškareď! Vždyť už mlčím! Nezapomenu, že jsi mým hostem!"

„Že jsi utekl," pokračoval po malé přestávce, „z velkoměstského svého světa, plného klamu a falše, k nám na venek, dobře jsi učinil — ale chtěl-li jsi ženským utéci . . . brachu! — Brachu! Se zlou jsi se potázal . . ."

„Snad nemyslíš, že v tomto okamžiku, v této noční hodině, neví už celé město, že u Landýnů nalezá se hezký — nu, nu, není v tom žádné pochlebenství! — hezký, zámožný, samostatný, mladý — jen ticho! Ticho! žádnou odmluvu! haha . . . tedy muž v nejlepších letech . . . A věř, že ve všech dívčích hlavičkách zdejších předou se již myšlenkové nitě, z nichž uplésti se má na tebe léčka . . ."

„Která však nepolapí vzácného ptáka," podotkla paní Landýnová. „Křídla jeho dovedla už zajisté protrhnouti zcela jiné nástrahy! Co nepodařilo se dámám velkoměstským — co nepodařilo se duchaplným, vzdělaným dámám velkého světa (Brodský byl jako na trní) . . . to nepodaří se také zajisté . . ."

„Našim venkovským husičkám!" doložil pan Landýn. — „Dost možná! — Ale také kdo ví! . . . Střež se aspoň, brachu! Ony pod-

stoupí svůj boj o tebe a budeš mít se co bránit! Vždyť i zde, u nás, pod vlastní střechou, pod níž hledáš spásu — i zde čeká tě . . . viz tu licoměrnici!“ zvolal pan Landýn, ukazuje rukou na svou zardívající se manželku, nerozuměje nikterak, nebo nechtěje rozuměti znamením, jež mu dávala očima, aby mlčel. „Hleď — jak nevinně se tváří! Jako by také ona nepatřila k spiklencům proti tvé mládenecké svobodě! Jako by od okamžiku, v kterém poslal jsi nám své ‚přijedu‘ nemyslela na samé ženské pikle . . .“

„Ale muži! Muži! . . .“

„Ano — tys zapadl z bláta do louže, brachu!“ pokračoval pan Landýn v náladě jsa výborné. „Ubohý příteli! — Zítra v poledne — jen tak náhodou — nevědouc ovšem o tvé přítomnosti . . . na pohled nevinně, beze všech zlých úmyslů . . .“

„Ale, mužíčku! — Muži!“

„Přijede k nám na návštěvu naše starší sestra,“ dokončil hodný přítel. —

Paní Landýnová utekla do kuchyně a teprve po dlouhé chvíli vrátila se se svíčkou v ruce.

Host odveden do pokoje pro něho přichystaného.

Chvíli procházel se, pak začal se svlékat. Ustal a sedl si na postel. Napadlo mu, že by nejlépe učinil, kdyby se na rychlo zas oblékl a prchnul . . .

„Tedy ani zde!“ hovořil sám s sebou. „Pak věru nezbude mně nic než odstěhovat se vůbec z vlasti — kamsi do Australie, nebo na ostrov Borneo . . . . A hlouposti!“ zvolal pojednou. „Co pak mi tu vlastně hrozí? — Žvatlavý přítel nahnal mi marného strachu! Nebudu v městě s nikým vyhledávat styky, tedy také ne s dámským světem — ať se o mne zajímají dle libosti! Mně to nebude překážet . . . Doma — doma ovšem,“ pokračoval Brodský v samomluvě, „doma ovšem mohlo by být nebezpečí větší — totiž nebezpečí, že budu znepokojován, jiné ovšem ne, k tomu jsem příliš obrněný, příliš ostřílený střelami Venuše . . . proto bylo by mně přece jen milejší, kdyby ta — jak pak se jmenuje? — Kdyby ta starší sestra nepřijela . . .“

„A bah!“ dodával si sám zmužilosti. „Snad bysi se nestyděl, starý kozáče? — I ať si přijede! Přivítáme ji ledovou maskou svého otužilého staromládenectví!“

„Jaká pak asi je?“ hovořil dále sám s sebou, vrhaje se již v náruč peřin. „Naše starší sestra! Kolik jí to může být as let? Snad nějaká vyzáblá stará panna dokonce . . . ale ne! Landýnová jest hezká paní — snad se jí tedy podobá . . .“

Následovalo v samomluvě několik slov, kterými Brodský sama sebe poctil ne právě lichotivě. „Jsem to hlupák!“ ukončil řadu vykřičníků. „Co pak mně na tom záleží, je-li hezká nebo škaredá . . . proč vůbec na ni myslím? — Přijede-li, bude zde! Mně nebude a nesmí překážet! Na ni se věru nepotřebuju ohlížet . . . A nepřipustím, aby cokoli změnilo dobrý dojem, který učinila na mne domácnost Landýnova . . .“

„A tak,“ zvolal Brodský, zhasínaje svíčku, „buď mně radostně pozdraven, nový můj útulku! Tichý přístave na dlouhé plavbě bouřli-

vými vlnami života! — O venkove! Venkove! — Otevři mně své lahody a krásy! Učiň mě účastným svých vnad! Budu užívati všestranně tvého výtečného, tvého neocenitelného klidu . . . pokoje . . .

Buď vítán, venkove!
tvé svaté zátiší . . .

No, no, — no! Snad jsem neučinil rozběh k veršům? To by scházelo! —"

Ráno vstal Landýnů host v rozmaru velmi dobrém.

Byloť se mu spalo výborně v měkkých čistých peřinách a vzduch, který vniknul do pokoje otevřeným oknem, osvěžil prospěšně jeho velkoměstské nervy. Káva přinešena mu do pokoje a když ji dopil, stupňovala se jeho nálada, aspoň na chvíli, téměř v opojení. „Ach, to jest něco jiného!" volal neustále. „To jest nějaká smetana!" — Také o vodě pronesl se pochvalně, vzpomínaje s hořkostí na pražskou tekutinu toho jmena. „To si dám líbit!" — pobízel se k dalším a dalším požitkům. „Ještě jednu sklenici! Ó zlatý venkove!..."

Paní Landýnová přivítala jej nikoli bez rozpaků. Rozumí se, že pan manžel za svou nešetrnou prostořekost potrestán byl náležitě lhostejností večerního políbení a ještě ráno byly mraky stažené na ženuščině hezkém čele tak neustupné, že ani sesílený útok polibků nebyl s to docela je rozehnati.

Tóny, ve které vyzněla včerejší přátelská beseda, zněly jí v uších po celou noc a nebyla ani teď s to, zaplašiti obavy možných následků. Netroufala si k hosti ani očí pozdvihnouti.

Ale Brodský vyspal se docela ze všech možných vrtochů a nemyslel na nic jiného, nežli na slasti nové situace.

„Jsem u vás nelíčeně šťasten, milostpaní!" zvolal přijímaje podávanou mu ruku. „Začínám nový život..."

Tím byla hostitelka upokojena a usmála se smířlivě i na manžela.

K polednímu ovšem, když se blížila hodina příjezdu vlaku, počal se na tváři její jeviti zas nepokoj. Nejraději byla by odvolala pozvání, jež opravdu před několika teprve dny poslala domů, vybízejíc sestru k návštěvě — z příčin veledůležitých, jež ovšem nejmenovala, ale za to neopomenula lákavé „vele" dvakrát podtrhnouti . . . Co tím myslila? — Úmysly její zajisté byly druhu zcela nevinného . . . Ale zlobila se, velice zlobila se sama na sebe. A více ještě na něho, na manžela . . . ten zlý! Ošklivý! Musil do takových rozpaků ji přivésti? Příště musí uvarovati jej, aby nepil tolik čaje . . . Co si milý host o ní mohl jen pomysliti! Zač ji, ačkoli nedává nic na jevo, přece jen as považuje! — A její sestru! Ta chudák teprve jest nevinna na všem, o ničem ani nevědouc . . .

Kdyby se přihodilo tak něco, co by bylo zabránilo jí dnes vydati se na cestu! Zmeškání vlaku třebas, nějaká malá churavost — anebo zlomení kola u kočáru . . . Ale teď asi už sestra blíží se ku stanici svého cíle...

Paní Landýnové padalo dnes všecko z rukou. Jarošovi bylo několikrát, arci nikterak zcela nezaslouženě, svésti blesky kritické situace.

A teď . . .

Na schodech ozvaly se kvapné kroky. Veselý zpěv rozlehl se po celém domě.

„Aninka! Aninka!“ zvolali Jaroš i Olga zároveň a s jásotem vyběhli ze dveří.

A v okamžiku vletěli tři divoši do kuchyně.

„Maminko — tetička nám něco přivezla! —“

„Tetička má nové šaty, maminko!“

„Mlčte! Ticho! To všechno už víte?...“

„A včera přijel k nám také někdo — poslouchej, tetičko! — Ale ten nám nic nepřivez...“

„Přestaneš hned — ty prostořeký nespůsobo!“

„Jistě, tetičko! — Ani kornout cukroví . . . Ale já mu o ně řeknu...“

„Nech přece chvilenku tetičku na pokoji, také ty — Olenko! Olo! Netahej ji pořád se všech stran a na všechny strany! —“

„I jen se podívej, Olenko... jak se ti líbí mé šaty? Také botky mám pěkné, nové... a naušnice už nenosím... Ty počkej, Jaroši, až přinesou z pošty kufr! Měj přece strpení! — A co pak dělá Márinka? — Máňo! — Dej mně pusinku! — — Tak!... A jestli pak už říká „táta“ . . . A jak se vám všem daří, Marie? — Z domova pozdravení ode všech! A brzo abysi zas psala! — Ach, to jsem ráda, že jsem zas u vás — ani nevěříš, sestřičko! A — koho pak to zde máte? — Kdo k vám přijel? . . .“

Paní Landýnová proud dívčího štěbotu zastavila novým obejmutím i potlačila pro okamžik další otázky upřímným sesterským políbením.

Však host přicházel již, aby sám dal odpověď. Vracel se právě s přítelem svým a hostitelem, který byl vyvedl jej, aby ukázal mu město a seznámil jej s okolím, jak pravil.

S městem byli hotovi brzo a co se okolí týče, přestalo se prozatím na tom, že se konstatovala pěkná krajina.

Za to vedl pan Landýn přítele kolem kostela, z něhož právě vycházela krásná pleť v plné parádě a v plném počtu. Zastavil se s ním v lékárně, kde představil jej lékárníkovi, oběma lékařům a zajímavému sboru starých pensistů. Na konec pak vtáhl jej do vinárny, kde již očekávala jej četná společnost, v níž seznal tak skorem všechny ostatní trochu pozoruhodnější členy místní honorace.

Projevena naděje, že se bude cizinci v městě dobře líbiti — co na nich jest, oni že se přičiní všemožně, aby mu pobyt zde učinili co možná příjemným.... aby nepohřešil přes příliš společnosti, jíž byl zajisté uvykl . . .

„Ale pánové — pánové! — vždyť jsem nepřišel na venek, abych —“

„Nuž — jaká pomoc! — Dej, co máš!“

„A také město naše poskytne vzácnému svému hosti, co může . . .“

„A neočekávám nic jiného, než . . .“

„Velmi skromné!“ — Ostatně nějaká zábava že se přece nalezne. Zde ve vinárně každodenně po desáté jest schůzka — večer chodíme k „jelenu“. Předešlý svátek bylo veřejné cvičení hasičů — to jest ovšem promeškáno. Škoda! Ale jaká pomoc! Vydařilo se výborně. Za to bude od neděle za týden výlet. Večer skončí taneční zábavou. Také

na ochotníky bude se moci učiniti mravný nátlak, aby se probudili ze své dřímoty a uspořádali nějaké představení...“

„Ale prosím vás, pro všechno na světě, pánové...“

„O prosím! — Vždyť se vám přec musíme ukázati v nejlepším svém světle... ó my nejsme také docela a nadobro zabedněni, jak se rozhlašuje o nás po světě. Nám heslo „osvětou k svobodě“ není docela také neznámo... Odebíráme společně dvoje noviny. Teď pomýšlíme na to pořádati též veřejné přednášky a zveme vás...“

Brodský napil se s takovým chvatem, jakoby obrovská moucha byla vedrala se mu do hrdla a on ji chtěl spláchnouti.

„Ano — nepochybujem, že nás navštívíte. Pan učitel Šťovíček promluví o nových mírách a váhách. Pan kancelista Řebíček přednese několik zajímavých črt z cesty, kterou byl před čtyřiceti lety vykonal do Štýrského Hradce. Já sám připravuju...“

„Toť skutečně velmi potěšitelné,“ ozval se Brodský, zápase na novo s dusící jej mouchou.

„Pouhé začátky! Pouhá snaha!“ zněla skromná odpověď. „Naše síly jsou nedostatečné, bohužel... Ale vůle jest dobrá. Kdybychom jen měli náležité podpory! Kdyby takhle vaše slovútnost sama...“

„Ale pánové... prosím vás... pánové!...“

„To jen tak prozatímní zmínka. Ustanoveno již, aby zvláštní deputace požádala vás...“

„Ach!“... Teď padla Brodskému do vína opravdová moucha. Pracně lovil ji ze sklenice a zlostně hodil ji pak za kamna.

„Mrzutá věc,“ podotknul švitorný soused případně.

„Ano,“ potvrdil Brodský, mysle ovšem na něco jiného, „velmi nepříjemná situace.“

Odvrátil se od sdílného mluvky, tváře se, jakoby napnutě poslouchal, o čem společně baví se shromáždění.

Mluvilo se o záležitostech obecných a místních, jež nikterak nemohly jej zajímati. Nicméně oddychoval dosti volně. Účastnil se zábavy pouhými „Aj! — aj! — tak? — zajisté! —“, jež prohodil vždy pololhlasitě v určitých přestávkách.

Na neštěstí dobrý soused shledal předmět obvyklého hovoru pro dnešek vzhledem k váženému hosti málo vhodným. Zaslal na druhou stranu stolu opětovně naléhavé pokynutí a způsobem diplomatickým obrátil pak společnou zábavu k věcem velkolepějším. Přešlo se na záležitosti pražské vodní otázky, promluveno o elektřině a moderní hudbě, projevena pochybnost o vhodnosti repertoiru národního divadla i navržena resoluce ve prospěch zcela nového směru transversálky.

Zde octla se výměna myšlenek v místech povážlivě nebezpečných. Brodský zachvěl se, jakoby již již obě veliké strany parlamentu hnaly se škodolibě proti němu...

Tlustý pán naproti stolu poručiv sobě přinésti novou láhev černoseckého, opravdu počal rozbalovat již klubko vysoké politiky...

„Příteli!“ zvolal Brodský k Landýnovi, který byl usedl až na druhém konci vinárny. „Jest nejvyšší čas, abychom se zdvihli!“

Rozhodnost jeho hlasu nepřipustila námitek. S chvatem zimničným dopil svou sklenici a povstav, sáhal po klobouku.

Společnost propustila jej s hřímavým „Na zdar!“ a s nadějným, spolu povzbuzujícím „Na shledanou!“

Brodský oddychl si z hluboka, když se byl octnul venku, na ulici. „Kde pak jsi, příteli?“ otázal se po Landýnovi se ohlížeje.

„Přijde okamžitě,“ ozval se hlas souseda u podlouhlého stolu. „Zastavil se jen pro doutníky. Můžeme jíti několik kroků napřed. Dovolím si beztoho doprovoditi vás . . .“

„Velmi potěšen,“ ozval se Brodský s povzdechem. „Bude as nutno,“ doložil, „vrátiti se již domů. Pečlivou hospodyňku nesmíme nechat čekat — — co myslíš, Landýne?“ oslovil tohoto, který se byl zatím k nim připojil.

„Zajisté! Ale oběd není dosud hotov! A pak tu není ještě pošta...“

Brodský vzpomněl, jaké nepříjemnosti spojeny jsou pro něho s tímto pojmem, i zmocňovaly se ho na novo včerejší obavy . . .

„Co bychom ti jen zatím ještě ukázali? Na jakou znamenitost bychom tě upozornili?“

„Snad abychom vzácnou návštěvu vedli do škol? — Všechny třídy jsou nově vybílené! Také naše přírodovědecká sbírka jest dosti slušná... Nedávno obdrželi jsme zajíce, ano, vycpaného zajíce . . . . mohli bychom vašnostem ukázati...“

„Děkuju — děkuju,“ odporoval Brodský, „nejsem ctitelem zvěřiny ani pečené. Až snad někdy jindy . . .“

„Jak se líbí!“ povolil průvodce. „Čím jen bychom mohli ukrátit dlouhou chvíli? — Nevíte, pane Landýne?...“

„Nenapadá mně nic,“ řekl tento. „Továrnu můj přítel navštívit nechce, o tom jsme již mluvili. V parku jsme byli. Pozůstatek starých hradeb jsme také viděli. Též kolem pastušky jsme šli . . .“

„Což abychom,“ podotknul starostlivý průvodce, „zašli na chvíli do našeho knihkupectví? — Má některé nejnovější zjevy...“

„Ale prosím vás!“ — zvolal pan Landýn. „Můj přítel přijíždí z Prahy a k tomu jest sám literát! Zajisté vše viděl, o všem již slyšel . . .“

„Až do omrzení —“ potvrdil Brodský s výrazem zoufalosti ve tváři.

„Nuž — půjdeme tedy aspoň okolo!“ — zvolal neustupný muž mrkaje významně na pana Landýna, aby pobídl jej k povolnosti za každou cenu. „Snad jest něco pěkného ve výkladní skříni . . .“

I zastavili se také před ní.

Brodskému uchystáno roztomilé překvapení. Visela tu jeho ověnčená podobizna s udáním ceny jednotlivého obrazu a kolem rozestaveny vkusně všechny jeho spisy, od první sbírky milostných písní a několika divokých balad až po číslo časopisu, ve kterém uveřejněna studie o přítažlivosti a vábivech venkova . . .

Z němého pohnutí vyrušil jej hlas poštovské trubky.

„Jestli pak veze švakrovou?“ — zvolal pan Landýn ohlížeje se přes náměstí. A — „jak pak by nepřijela!“ — připojil okamžitě. „Počkej! — Počkej přece, divochu, až vůz zastaví“ . . . napomínal, ovšem marně, nemoha být slyšen. „Vždyť se dočkáš! — Je to neposeda . . .“

Z poštovní káry vynořila se neveliká postava v šedých jednoduchých šatech, na hlavě slaměný klobouček.

„Zavazadla přineste za mnou! K Landýnovům!“ — volala na kočího, který nenalezl dosud času, aby otočil konce oprati okolo vozní lucerny. „Což mě již neznáte, Francku?“ . . .

„Hned! hned! —“ zněla odpověď. „Jen co slezu s kozlíku.“ . . . Ale nežli položily se šťastně obě důkladné boty na pevnou půdu dláždění, zmizel již slaměný klobouček ve vratech domu Landýnovic.

„A nyní pojďme!“ — zvolal pan Landýn, chopiv se Brodského pod paží.

Tento dlouho nemohl odhodlati se k pohybu. Stál před výkladní skříní knihkupeckou, jakoby vyložené tu skupení mysl jeho bylo připoutalo k neodloučení . . .

„Ach!“ vzdychl konečně — „jaká pomoc! — tedy pojďme!“ . . .

I zaměřili k domovu. Úslužný pán je ovšem provázel a poroučel se teprve v samém průjezdě, velmi uctivě. Že se těší na další pro něho tak prospěšné a tak čestné styky a že dovolí si prozatím slovutného hosta městečka k upomínce na dnešních několik krásných okamžiků, ztrávených v jeho společnosti, požádati o napsání několika slov — nejlépe veršů — do pamětní knihy . . .

„Má sestra, pane Brodský “ — zvolala domácí paní, když byla spatřila oba muže vstupovati do dveří i vybavila se chvatem z objetí sestřina.

„Pan Brodský, dávný přítel mého muže, Aninko, náš milý host“ — představovala tohoto chtějíc obřadným tím spůsobem zakryti rozpaky, v nichž vězela.

„A starý mládenec“ — doplnil Brodský významně, nepozdvihnuv ani zraku — „studený, nepřístupný.“

Slečna Anna zatím již zavěšena byla na krku švakrové. „Kdy pak budeme zas tancovat, švakříčku? — Ať mě nenecháš sedět na čtverylku jako o posledním plesu! A na volenku tě, počkej, provedu...“ A slečna Aninka, neohlížejíc se pranic na přítomnost cizího muže, otočila zdráhajícího se vousáče několikrát po kuchyni . . .

„Přestaň, pokušiteli!“ — durdil se pan Landýn. „Zde viz!“ — obrátil se k svému příteli. „To jest naše —“

„Starší sestra . . .“ doplnil tento zároveň se tázaje: „Jak tomu rozuměti?“ —

Manželé Landýnovic souhlasně dali se do smíchu. Vzpomněli, že včera hosti svému příchod Aninky oznámili oněmi slovy.

„To se divíš, příteli — ne-li?“ — volal pan Landýn. „Naše šestnáctiletá —“

„Šestnáct let a dva měsíce“ — opravila Aninka.

„Tu to vidíš!“ — smál se pan Landýn. „Naše maličká chce býti vždy aspoň o minutu starší nežli jest ve skutečnosti — proto ji jmenujeme starší sestrou. — Haha“ — smál se sám svému vtipu, který považoval za výtečný . . . „Nuže!“ — hovořil dále vesele — „tak hle! vypadají z blízka včerejší strašidla“ . . .

„Ale muži! Ale Landýne! . . . Zase začínáš?“ . . .

„Vždyť už mlčím!“ — zvolal tento klada slibně prst na rty. „Už ani muk! Ale zdá se mi, že můžeš být upokojen, brachu . . .“

Strachoval jsem se opravdu marně — pomyslel si Brodský. Vždyť jest to pouhé ještě dítě!

A v dojmu radostného toho nálezu přivítal nového hosta pod střechou svých hostitelů docela nenuceně.

Paní Landýnová oznámila již hotovost obědu. Odebrali se všickni do jídelny. Za chvíli seděli za stolem.

Aninka posazena mezi děti, mezi Jaroše a Olgu. Také opravdu bylo zde náležité její místo; bylať sama ještě děckem.

Její ramena pozbývala sice již oné hranatosti, kterou nalézáme u malých holčiček, ale nenabyla ještě líbezné té okrouhlosti, jíž milujeme tak u mladých dívek. Její poprsí počalo již dýchati s celou svůdností něhu panenskosti, ale vlny jejích ňader byly výrazem pokojných ještě citů a žádostí. Též v očích ztrácela se žárná světla probouzejících se snů a myšlenek docela skorem ještě v bezstarostném tom nepokoji, kterým mluví k nám vesele zorničky dětské . . .

Brodskému ani z daleka nenapadlo uznati ji za mocnost, s kterou by srdci jeho bylo snad počítati. A tak zařídil též svoje k ní chování.

Také Aninka spřátelila se s cizím mužem velmi brzo a tak důvěrně, jako jen děti dovedou. Měla se k němu jako by známost jejich sahala do dalekých dob a neměla teprve stáří několika okamžiků.

„Strýčku!“ — zvolala rozmarně nemohouc v tuto chvíli nalézti pro něho žádné případné pojmenování. „Ano — strýčku vám budeme říkat! Vy jste náš strýček . . .“

„Strýček! Náš strýček!“ — souhlasil hned Jaroš. „My máme strýčka!“ — A také Olenka zatleskala radostně ručkama. I Máni podařily se jakési zvuky, jež v radostném vytržení nad její důvtipností prohlášeny rovněž za „strýčku“ . . .

A Brodský přijal obdrženou hodnost s opravdovým potěšením i vpravil se ochotně v povinnosti spojené s čestným tím úřadem. Stal se malé té švitorné a skotačivé společnosti strýcem nad pomyšlení výborným i snášel měnivé její rozmary s trpělivostí všeho obdivu hodnou.

Po obědě nucen byl pan Landýn odejíti za nalehavými záležitostmi obchodními a paní Landýnovou volaly zas, všestranně vždy ji poutajíce, četné její starosti hospodářské.

Brodský zamítl rozhodně návrh, aby ohledl se v městě po učiněných tu dopoledne známostech . . .

Prohlásil, že raději s „dětmi“ podívá se do zahrady, která rozkládala se při domu. Paní Landýnová slíbila později též přijíti.

Jaroš byl se dočkal šťastně opovězeného již dříve dárku, jemu přivezeného a sestávajícího z obrovského gumového míče, jehož pružné výkony ovšem ustanoveno ihned vzíti na zkoušku.

Olenčina hlava bezohledně zvolena za terč střelných útoků, jež provázela žalostným voláním po mamince, které však sama na místě spravedlivě oplácela štědrému dárci.

Také „tetička“ súčastnila se války a konečně, snad nahodilou, snad zakrytě, schválně, na něho mířenou ranou, přinucen i vážný „strýc“ vystoupiti z dosavadní neutrality a brániti činně svou kůži.

Tak rozpoutal se v zahradě život hlučně veselý a velice bujný i nevázaný.

Svěží trávník zdupán nemilosrdně, že vypadal jako po krupobití, a také záhony cibule a mrkve, tato pýcha páně Landýnova zahradnického umění, nesly patrné stopy násilných skutků, spáchaných v jejich pravidelných řadách . . .

Jaroš učinil též zajímavý vynález, že novým balonem výborně dají se srážeti zrající právě bartolomějky s matčiny zamilované hruše i použil své pěkné zkušenosti k důkladnému spustošení ubohého stromu.

Olenka zas byla tvůrcem výborného nápadu, že i hruškami s úspěchem možno mířit po Jarošovi . . .

Není zcela zjištěno, jak dalece tetička a strýc účastni byli těchto mimořádných radovánek . . .

Ale když pak později paní Landýnová vkročila do zahrady, následována služkou, nesoucí dřímající Máňu, spráskla v ustrnutí ruce nad obrazem, který se jí objevil.

Nejen Jaroš a Olenka, ale i Aninka a — k neuvěření! — i ctihodný český literát, všickni byli uhřáti a upoceni, že líce jejich planula rubínem a pot jim řinul po čele.

Spoluvina posledního zachránila ostatní před zaslouženou důtkou.

Paní Landýnová marně hledajíc vhodných slov, rozhlížela se po zahradě a zraky její utkvěly pak tázavě a jaksi nedůvěřivě na Brodském . . .

„Užívám znamenitě venkova, milostpaní“ — řekl tento.

Paní Landýnová nemohla ubrániti se hlasitého smíchu... Požitky takového druhu připadaly jí patrně poněkud povážlivými.

Ale veselí bylo dnes tak nakažlivým, že i tato vždy ve všem důstojná Marta brzo unešena byla proudem panujícím, a nechybělo mnoho, že by přijat býval i jejím hlasem návrh na „slepou bábu“, který se v malé společnosti vyskytl . . .

Návrat ze zahrady do domu nastoupen společně.

Jaroš s balonem napřed skákaje o jedné noze, pak Olenka s Aninkou zpívajíce a tancujíce, pak pražský host s domácí paní, a průvod ukončen služebnou nesoucí spící Máňu a košík sražených bartolomějek.

Brzo přišel i pan Landýn a podivil se nemálo, spozorovav, kterak děti jeho nenuceně vedou si s přítelem. Jaroš houpal se mu na kolenou a Olenka prohlížela jeho hodinky i zlaté knoflíčky spínající náprsník i rukávy košile, vyzvídala co stály, kde byly koupeny neb od koho darovány. Také Aninka sedíc vedle Brodského zasypávala jej zmatkem důvěrných otázek . . .

„Počkej, brachu!“ — zvolal pan Landýn přistoupiv k Brodskému. „Po večeři osvobodím tě neústupného obležení! Půjdeme k ‚jelenu!‘“

Ale Brodský odpověděl záporně dosvědčuje opětovně, že jest mu takto dosti dobře, ano, že jest mu znamenitě volno a že přednost dá večeru v kruhu rodinném.

Pan Landýn, pokusiv se marně o docílení jiného mínění, pokrčil rameny i zakýval nedůvěřivě hlavou, nemoha nikterak přítele pochopiti. Svatá povinnost pohostinství uložila mu ovšem, aby prohlásil, že tedy

také pro dnešek vzdá se obvyklé večerní pouti do hostince a doma zůstane.

Ale po večeři počal sebou vrtěti nepokojně, shledal pivo mizerné a vyčichlé, zkažené nadobro přeléváním ze džbánu do sklenice, a že není nad doušek přímo od čepu. Také na tabáku nalezeny některé chyby a vůbec jevil pan Landýn nespokojenost se všemi věcmi na zemi i na nebi.

Konečně vzpomněl si, že jistý obchodní cestující, který jej během dne navštívil, slíbil ukázati mu večer ještě některé nejnovější vzorky ozdobného zboží, jež prve opomenul s sebou přinésti, a že by mimo to v učiněné již volbě jiných prodejných předmětů dobře bylo učiniti ještě mnohé změny — zkrátka objevilo se nevyhnutelným, aby pan Landýn aspoň na chvíli ještě podíval se k „zlatému jelenu".

Ubezpečiv své milé, že odchází jen velmi nerad a jen nátlaku nutnosti podlehá a že co nevidět se zase vrátí, zmocnil se klobouku.

Paní Landýnová s žertovným výsměchem přála manželu dobrou zábavu. Brodský přátelskými slovy jej povzbudil, aby jen beze všeho ohledu šel, kam volají ho povinnosti, i aby v obvyklém svém počínání k vůli němu nikterak nedal se zdržovati . . .

Tak dostal se pan Landýn šťastně z domu i zasedl na své místo v hostinci, jež pro dnes zdálo se již býti odsouzeno k smutné opuštěnosti

Paní Landýnová chvíli udržovala zábavu na útraty svého manžela, durdíc se poněkud přece na něho — pak jiné proudy zatlačily osobnost hrdiny „zlatého jelena" a beseda byla tak živou, zajímavou, že nikdo z pozůstalých nepřítomnost odešlého valně nepohřešil.

Brodský vůči ženě přítele svého udeřil na ten pravý tón přátelské sdílnosti, jež nekladouc si mezí úzkostlivé obřadnosti, naopak nikde z mezí pravé zdrženlivosti nevykročuje. Navzájem zas paní Landýnová k hosti svému chovala se s rozmarem líbezné společnice i s důstojností ženy zároveň, vědomé sobě v každém ohledu svých povinností.

Poměr dětí k Brodskému byl se ustálil již dokonale i vybavil se z posledních zbytků ostýchavosti; pevnosti vzájemného přátelského svazku nebylo pranic už na překážku. Jaroš dokonce dospěl už tak daleko, že nečinil přílišného rozdílu mezi novou svou známostí a sebou; i nescházelo mnoho, že by sám byl nabídl, aby si tykali. Také Olenka nenahlížela více, proč by chovati měla před svým přítelem nějakých tajností, i zasvěcovala ho do všech svých školních intrik a zkušeností, žádajíc ovšem od něho stejnou důvěrnost. Aninka pak neměla zajisté nejmenší příčiny, aby jako ‚tetička' zcela nenuceně neskamarádila se se ‚strýcem'.

Malá společnost bavila se výborně. Mluvilo se a žertovalo, dovádělo a hrálo, a omrzelý životem, znavený člověk, který uprchl z velkého světa, nepostačoval ujišťovati, že nikdy více netouží zpět a že se mu zalíbilo náležitě v mikrokosmu úzkého kruhu rodinného, světa zapadlého v tiché ústraní . . .

Pan Landýn vrátiv se — dlužno uznati, že nezvykle brzo — z objetí jelena, nalezl milé své všechny ještě pohromadě, v rozmaru přímo výtečném. Jeho návratem dáno heslo k rozchodu.

Octnuv se ve svém pokoji, procházel se Brodský chvíli ještě sem a tam, blaženě se usmívaje a polohlasitě sám s sebou hovoře.

Nevěda ani jak, octnul se u stolku a již držel v ruce tužku, jíž jezditi jal se po papíře.

Pojednou uleknuv se ustal ve svém počínání i ohledl se spěšně, jako by přesvědčiti se chtěl, že opravdu nikdo nebyl svědkem jeho hříchu . . .

Byl spáchal jakousi idyllu v antických rozměrech . . .

Ráno probudil se Brodský poněkud časně, z nejkrásnějšího spánku byv vyrušen hlučnou návštěvou přítele Jaroše.

Tvářil se sice z počátku trochu kysele, ale brzo, rozpomenuv se, že ranní hodiny jsou vlastně nejpříjemnější dobou na venku, byl svému neočekávanému buditeli skorem vděčen. Umínil si také, že zvykne si vůbec ode dneška vstávati s kohoutem.

Oblékal se kvapem, ačkoli přítomnost malého neposedy tu a tam mu překážela, a také některé žertovné kousky, které Jaroš k obveselení myslí byl předsevzal, značně jej zdržovaly. Chtěje se obouti, musel Brodský sundati dříve boty své pracně z hliněné vázy vztýčené na vrcholu kamen, kam mrštný klučina je uschoval vyšplhav se nahoru s rychlostí veverky. Hodinky byly uloženy mezi sirky a nůž kapesní nebyl vůbec k nalezení. Shledalo se konečně, že si jej Jaroš vypůjčil, maje v úmyslu přeměniti nové své pravítko na šavli.

Brodský byl dalek toho pokárati snad původce všech těchto a podobných činů a úmyslů, ano smál se hlasitě a spůsobem povzbuzujícím každému novému vtipnému nápadu přítele Jaroše . . .

Dopoledne uběhlo spůsobem zcela dobrým. V městě byl trh a pan Landýn připoután ku svému krámu, z něhož nemohl, k své žalosti, vzdáliti se ani do vinárny. .

Také Brodský tam nešel, ačkoli každodenními hostmi očekáván. Včerejší soused, nemoha odolati déle, vzchopil se se svého místa u zeleného stolu a celou hodinu obcházel Landýnů dům, dívaje se vyzývavě nahoru do oken. Zašel i do krámu a teprve pak vrátil se jako Noemův havran s nepořízenou do archy.

Brodský nikterak nejevil touhu zapřádati dále nové své maloměstské známosti.

Na procházku vyšel si zadními vraty, vedoucími do postranní uličky, i vrátil se opatrně tudy též, s blahým pocitem, že vyhnul se šťastně všem nástrahám, které opravdu četní venkovští pavouci chystali na ubohou pražskou mouchu.

Pak zůstal doma, v pokoji, ve společnosti dětí.

Jaroš zejmena držel se strýčka zuby nehty. Tento ale také plnil ochotně každé jeho přání a ochota jeho vrcholila v urobení papírové čepice, která znamenitě se povedla, přesně dle vzoru pokrývky geniální hlavy poraženého u Lipska. Též u krásné pleti nalézala dovednost ochotného strýčka vděčného uznání. Brodský vystříhal Olence celé tucty panáků a panen a dětí, košíků i domů, stromů, psů a koček, lodí i draků, co jí právě napadlo, co jen dětská její fantasie si vymyslila.

Aninka nebyla přítomna. Byla vzdálila se, aby svým přítelkyním v městě učinila návštěvu, i vrátila se až v samé poledne.

Dnes obědváno rychle, s chvatem. Náměstí bylo plno for a sedláci a selky teprve teď, když byli se své strany hotovi s prodejem přivezeného na trh obilí, přicházeli nakoupit své potřeby ke kupci.

Manželé Landýnovic oba museli sesilit sbor svých obchodních pomocníků.

Brodský navrhnul po jídle, aby jako včera šlo se do zahrady. Obrátil se s návrhem svým k Anince.

Ale slečna Anna tvářila se ku podivu vážně i poukázala mravokárně na nepříslušnost mnohých věcí... Žertovnou odpověď Brodského přijala velmi nemilostivě.

„Víš co“ — poučil jej Jaroš, který o své ujmě byl šťastně přec dospěl k bratrskému ‚ty‘ — „víš co? — Ona tě nechce.“

Brodského tvář učinila němé znamení otázky.

„Ona tě nechce . . . že prý jsi starý“ — pokračoval malý klevetník — „a nemáš prý skorem žádné vlasy“ . . .

„A kdo ti to všechno“ — zvolal s úžasem Brodský — „kdo ti to všechno řekl, Jaroši?“ . . .

„Žádný. Já jsem to sám slyšel“ — pochlubil se tento. „Tetička to před chvílí řekla mamince. A že si tě nikdy nevezme — nikdy a nikdy“ . . .

„A což já“ — ozval se zas Brodský skorem rozhorleně — „což já ji chci? Kdo pak tohle řekl? Kdo pak to nalhal Anince?“

„A to ty nevíš?“ — zněla důvtipná odpověď. „Což nevíš, že byla na návštěvách?“ —

„U přítelkyň!“ — zvolal Brodský, jemuž se pojednou v hlavě rozbřesklo.

„Tam se všechno dověděla“ — doložil malý vševěda.

„Ale to jest dobré! — To je znamenité!“ — Brodský dal se do smíchu hlučného, veselého, který však byl také projevem mrzutosti, a snad více než čeho jiného.

V tom vešla ta, o níž byla řeč, sama do pokoje.

Brodský přistoupil k ní a vzal ji za bradu a podíval se jí šibalsky do očí . . .

„Což, Aninko“ — řekl zlomyslně. „Což abychom provedli dnes včerejší její návrh a zahráli si na slepou bábu? Takového něco hodí se docela dobře pro tak malou holčičku!“ —

Aninka s přirozeným důvtipem pocítila dobře ostří této rány. Pohledla na Brodského i na Jaroše a pak se začervenala až po uši...

On ví o všem, co mluvila před tím v kuchyni se sestrou! A teď se jí směje... Jest tedy pravda, co řekla Marie, že přítelkyně udělaly si z ní dobrý den a nikomu, tedy také jemu, pražskému hostu, zajisté ani nenapadne, považovati ji, Aninku, za něco jiného, než za hloupé dítě, často velice nespůsobné . . .

A ta červeň rozpaků a studu na tváři Aninčině změnila se v červeň vzdorovité zlosti . . .

Ona se ho neprosí o nějakou snad zvláštní pozornost — ne, to ne, ona mileráda přenechá ho přítelkyním... ona by ani nepřijala jeho dvoření, kdyby chtěl je i prokazovati jí... to řekla také hned Marii! — Ale — jako s dítětem nemusí s ní zacházet! Že ona není více žádné

malé děťátko a že jest jí už šestnáct let a dva měsíce bez několika jen dnů . . .

„Nu — jak pak tedy, Aninko“ — řekl Brodský nemilosrdně. „Tedy mě opravdu nechce?“ —

A slečna Anna odvrátila se s nesmířitelným hněvem v srdci a v řasách plno slz . . .

Brzo však musila své oči usušiti. Přišly přítelkyně oplatit jí ranní návštěvu.

Že prý nemohly se dočkati i chtějí vůbec přítomnosti Aninčiny v městě co nejvíce užiti . . .

Brodský mrzutě se vzdálil, jak jen slušnost dovolovala poněkud tak učiniti.

Ve své mužské zabedněné nechápavosti ani netušil, proč celý ten sbor švitorných děvčat vpadl dnes s takovým spěchem k Landýnovům. Byl by se musel smáti srdečně, kdyby byl pozoroval, kterak všechny ty krásné oči vítajíce nejmladší svou družku, po něm a jen po něm se obracejí . . .

Za to Aninka pozorovala vše a pochopila velmi dobře . . .

Brodský po svém odchodu, rozumí se, stal se předmětem hovoru. Zevnějšek jeho obstál v kritické vřavě různých mínění skorem skvěle. Aninka byla uvedena v zasloužené rozpaky . . . A opravdu! Její ranní poznámky o spoluhosti připadaly i jí samé teď poněkud upřílišněné... Brodského obraz na okamžik kmitl se její hlavou i ve světle jakéhosi ozáření . . .

Ale ne! — Jí se přece jen nelíbí! Opravdu nelíbí . . . Ona trvá na tom, co řekla prve v návalu rozpaků a překvapení, ve které netušenou zprávou o úmyslech cizího muže byla uvedena . . . Ona ho nechce! Za žádnou cenu nechce . . .

A tu před zrakem ubohé Aninky objevil se zas Brodský v podobě shovívavého strýce, beroucího ji s úsměvem a trochu káravě za bradu, jako rozmazlenou a nerozumnou holčičku . . .

Kterak pak zachoval se k ostatním dívkám, k jejím družkám, když s nimi se sešel? . . . Mnoho pozornosti jim nevěnoval, pravda, ale — přece nepovažoval je za děti . . .

A srdce Aninčina zmocnil se pojednou pocit, neznámý jemu dosud, pocit zloby a závisti a snad dokonce i — žárlivosti . . .

Brodský uchýlil se do své ložnice, provázen jsa Jarošem.

Tento vynasnažil se všemožně o zábavu. Učinil několik pěkných návrhů a sám některé zajímavé kousky k obveselení provedl, vybízeje přítele svého k účastenství.

Ale k podivení jeho nemalému ztratil strýc pojednou všechnu zálibu ve světech jeho dětského myšlení, jimž před nedávnou chvílí věnoval tolik účastenství . . .

Zapáliv si doutník, sedl Brodský k oknu a seděl tu mlčky, nemluvě, zamyšlen.

Zmocnila se ho mrzutost. Onehdejší poznámky Landýnovy, pronešené v žvatlavé náladě čajové, neústupně vracely se mu na mysl . . . Planý ten klep nabyl patrně už značného rozšíření do kruhů širších!

V městě, není pochyby, jest už veřejným tajemstvím, že přijel k vůli sestře paní Landýnové . . .

K smíchu!

Vždyť hostitelce své udělil už absoluci, přijav vše jako nevinný žert . . . Příchozí sama rozptýlila jeho nedůvěru. Vzpomněl, kterak včera s Aninkou hrál si v zahradě, kterak naivně nazvala jej strýcem a jak důvěrně k němu se měla s dětskou prostomilostí . . . Představil si ji v duchu živě — skotačivou, pohyblivou jako rtuť, v krátkých ještě sukýnkách . . . zcela dítě! . . .

Ale co to? . . .

Představy Jana Brodského se předou dále . . . Teď obraz Aninky se změnil k nepoznání . . . Tak! — ano, tak se udiveným jeho zrakům objevila, když zadíval se na ni v kruhu přítelkyň!

Jako by pojednou byla vyrostla, dospěla . . .

„Kterak se to stalo? . . . Co změnilo ji tak?“

Brodský vyskočil. Vyrušil se ze svých myšlenek. Jaroš, mysle, že usnul, šimral ho taškářsky pod nosem . . .

Večer ztráven opět v rodině. Pan Landýn odešel k „jelenu“, vymysliv šťastně jakousi, málo věrohodnou, záminku.

Pozůstalí zahájili zase přátelskou besedu. Ale zábava dnes vázla patrně, nechtělo se jí nikterak dařiti jako včera. Rozchod stal se také o mnoho dříve . . .

Zavřev za sebou dvéře své ložnice, procházel se Brodský chvíli a díval se pak z okna ven, do zahrady. Zas se procházel kroky zrychlenými a zas zahleděl se do tmy.

Pak vyndal z kapsy notiční knížku a hbitě psal něco do ní . . .

„Blazním?“ zvolal pojednou rozehnav se oběma rukama, jako by po něčem lapal. Vytrhl zlostně z notesu popsané listy, zmačkal je a zapálil svíčkou. „Což jsem opravdu už zamilován jako pošetilý mladík? —“

Oheň kvapem uchvátil i poslední rým . . .

Stydě se sám za sebe a před sebou, vrhl se Brodský v náruč peřin.

Usnouti však nemohl. Myslil — na Aninku. Jaký oheň vyšlehl to náhle z jejího oka! — Ano — toť ten oheň svatý, který celou bytost člověka dovede uchvátit kouzelným teplem svým . . . on jest to, jenž zdvihl pojednou i pokojné vlnky jejích ňader . . . žár jeho vnitřní učinil jemnou a průhlednou a tak svůdnou celou její pleť . . .

„Zamilovala se,“ řekl Brodský suše, „toť nepochybno a přirozeno, konečně: Ale do koho? . . .“

Přemýšlel chvíli a pak se zasmál — velmi významně se zasmál . . .

Potom vstal kvapem, skokem vyletěv s postele. Rozsvítil a se svícnem v ruce přistoupil k zrcadlu.

Díval se dlouho na svou podobu a hladil si prořídlý svůj vlas, jako by ho počítal . . . věnoval i svým vráskám na čele povzdech soucitný . . .

Krásné, slunné, teplé dni letní vystřídány byly nenadále oním mlhavým, vlhkým, zimomřivým počasím, které na duševní stav mnohého člověka působí tak nesnesitelně.

Také Brodský náležel snad k takovým lidem, jejichž nálada výtečným bývá obrazem meteorologické tvářnosti přírody. Aspoň od té doby, co slunce skrylo se za mraky, byl změněn v celé své bytosti a sám nemohl a nechtěl změnu tu jinak vysvětliti.

Rozkoš, s kterou byl vpíjel se v nezvyklé požitky, jež domácnost přítelova mu poskytovala, změnila se v nevolnost, ano v očividnou nevrlost.

K nepochopení malého šibala Jaroše stal se strýc takořka přes noc učiněným morousem. Ani krásná zajisté myšlenka, aby nákladem i prací společnou pořídil se obrovský papírový drak, a s blízkého kopce puštěn byl pak do závratné výše vzdušné, nenalezla souhlasu s ochotné dříve tak strany. Též vyzvání k zahájení loveckého sportu polícením na vrabce pod řešeto — potkalo se s rozhodnutím záporným... Olence zas důvěrnost, s kterou zmocnila se strýčkova notesu, chtějíc s obsahem jeho aspoň zběžně se seznámiti, oplacena, k jejímu překvapení, nešetrným vytržením jí předmětu z rukou a nevlídným zabručením... Ani Máninym zajímavým počátkům tanečního umění nevěnováno více než úsměv hodnoty velice pochybné...

Nejnápadněji choval se Brodský proti Anince. Vícekrát sice pokusil se ještě, aby vůči ní zaujal zas místo laskavého strýce — ale nechtělo se mu dařiti. Aninka každý takový pokus odmítala s rozhorlením. Sama zas stala se k „strýci“ skorem urážlivou. Činila mu vše na vzdory, vyhýbala se mu...

A nelad Brodského byl den ode dne povážlivějším. Domácí kruh, o němž, vstoupiv do něho, tolik byl blouznil a v němž cítil se tak blaženým, stal se mu až nesnesitelným. Měl vědomí, že právě zde hrozí mu veliké nebezpečí, jemuž zapotřebí jest v čas se vyhnouti, prchnouti před ním...

Ale kam prchnouti?...

V zoufalé nerozhodnosti počal účastniti se Brodský i večerních výletů přítelových k „jelenu“, ano i vinárny stal se pravidelným hostem.

Brzo ploval v plném proudu maloměstského života společenského. Učinili ho skvěle účastným všech jeho půvabů a vnad.

Pil v jejich středu své určité množství piva, hrál s nimi již i denně zajímavou „šístku“, hovoře při tom o modě, nezbednosti čeládky a potřebě nápravy všestranné ve věcech obecní správy. V krátkém čase podobal se dokonale váženému měštěnínu venkovské obce.

Onehdejší soused z vinárny pečoval zas co nejsvědomitěji, aby obklopen byl stálou zásobou duševních požitků. Bavil jej roztomile svými opravnými náhledy ze všech oborů lidského vědění a nejhouževnatěji držel se literatury... pronášel se dosti pochvalně též o jeho spisovatelské činnosti, povzbuzuje jej k další úrodné práci udělením mnohých otcovských pokynů a rad, zejmena vzhledem ku směru, jímž by měl se bráti, a pak po stránce jazykové.

Tlustý pán, který seděl naproti o první návštěvě Brodského ve vinárně, vytasil se při každé příležitosti se svým nekonečným politickým klubkem, překvapuje pražského hosta denně obrovskou pamětí, s kterou všechny dávno zapomenuté a na dobro zastaralé události novinářského

trhu v bujné svěžesti zachovati si dovedl, posluchačům je uváděje v podobě sensačních novinek . . .

Rozumí se, že nevyhnul se Brodský ani známosti dam. Několik vážených paní a půvabných dívek shledalo pojednou, že by s manžely svými neb otci sdíleti mohly slasti večerní, a k malé radosti některých členů společnosti „zlatého jelena“, kteří v žádném ohledu nebyli přátely emancipace pohlaví slabšího, změnil se útulný jejich stánek pokoje na tři dny v týdnu v hlučnou dvoranu, jejímž středem byl vzácný host města, obklopen vybraným kruhem kvetoucích i odkvetajících již krasavic.

Brodskému tím způsobem uvedla se v příjemnou známost horlivá milovnice hudby, zvoucí jej k návštěvě piana, na něž slíbila zahráti mu několik nejnovějších kousků — uvedla se ctitelka výtvarného umění, jež nabídla se, ovšem stydlivě a náležitě se zardívajíc, zasvětiti jej v soukromé úspěchy svého malířského nadání — uvedla se mu i primadona ochotnického divadla, rozhalujíc před ním bohatství svého repertoiru a seznamujíc jej s podrobnostmi jednotlivých úloh, v nichž obzvláště se vyznamenala, jak dosvědčuje balík pochvalných recensí, zasílaných do světa místním kritikem, panem učitelem Šťovíčkem . . .

Jiná strana v krásnější části společnosti vzala si zase za úlohu seznamovati cizince s knihou záležitostí místních, i odhalovány jemu všestranně i tajemné stránky rodinných poměrů veškerého obyvatelstva. Brodský sám strnul úžasem nad obrovskou spoustou nových vědomostí . . .

Vracel se domů v stavu úplné skleslosti. „O venkove! ó venkove! ach, venkove!“ vzdychal, vrhaje se v náruč peřin. „Hle! část tvých radostí... Toť vše, co pronásledovalo mne v životě dosavadním, z něhož chtěl jsem, na chvíli aspoň, utéci . . . . a ke všemu mám zde pouhý surogát, hanebné příchuti. O venkove, o němž jsem slyšel vždy jen vše krásné a sám také psal! — Kdyby aspoň bylo hezky, abych mohl utéci tomu všemu, ven, do přírody . .“

Ale obloha podobala se lenivému toku olova a první zvuk, který Brodský vstávaje zaslechl, byl pleskot dešťových kapek na dláždění, rozpleskávajících se tu v kaluže šeredného bláta.

„Vrátím se do Prahy!“ oznámil jednoho dne rozhodně, po dlouhém boji. „Hned!“ doložil, „neprodleně! Dnes!“

„Tak!“ zvolal pan Landýn, užasnuv nemálo. „To bys tomu dal! Co ti napadá? —“

„Jakže — vy chcete odejíti?“ vmísila se paní Landýnová. „Tedy se vám u nás nijak více nelíbí? — A první chvíle zdál jste se tak šťastným,“ doložila s očima truchlivě sklopenýma, ale s úsměvem skorem šelmovským.

„Ano — ano,“ přisvědčil pan Landýn. „Z počátku byl jsi s venkovem spokojen, tuším. Co pak tě tak změnilo? . . . . Nepochopuji věru! — Činíme přec,“ pokračoval, poněkud uražen patrným tak nedostatkem uznání, „činíme vše, co dá se vůbec dělat! Celé město snaží se, aby se ti u nás nezasesklo . . . závodí v projevování ti největší pozornosti . . .“

„Ale to jest právě to,“ ozval se Brodský — „to jest, co mne odtud vyhání! Ach, venkove!“ mluvil dále s vřelostí až dojemnou,

„kde jsou ty slasti, jež věsily se v mých myšlenkách vždy na tebe?... Obraze pokoje, klidu — ústraní, zátiší...“

„Nuže,“ pravila paní Landýnová nikoli bez výčitky. „Sám stal jste se nevěrným vysněné idyle! Omrzel vás nepochybně náš rodinný kruh — rozhněval jste se na nás — přestal jste nalézati zálibu v naší společnosti...“

„Ale, milostivá paní... mýlíte se, zajisté se mýlíte... opravdu... ujišťuji vás...“

„Ustaň, brachu!“ přerušil pan Landýn zmatené přítelovy omluvy. „Žena má pravdu... A také já umývám své ruce! Nečinil jsem na tebe žádný nátlak... ponechal jsem úplně tvé vůli, kterak bys život na venku si zařídil. Ty sám, o své ujmě rozhodl jsi se hledati zábavu mimo dům. Jest to ostatně přirozeno... hahaha! Nabažil jsi se zkrátka fádní idyly — hehe — Děti bezpochyby přičinily svůj řádný díl, aby se ti stala i pramenem mnohých muk...“

„Nikoli,“ bránil se Brodský, „ujišťuji tě, že nikoli...“

„Co pak tedy,“ vedl pan Landýn dále svou, „co pak přeběhlo ti přes cestu? — Snad nevinný můj čajový žert! No — no!“ znělo chlácholivě — „Vždyť si ji nemusíš vzít, brachu! Žádný tě nenutí — hahaha — Jak? Cože? Však už mlčím! Neřeknu více ani slovo! — Anebo jste si vy dva,“ pokračoval po chvíli, „opravdu něco udělali? Co, Aninko? Co? — Co máš tak najednou proti strýci? — Co má strýc proti tetince?...“

V tom přiběhly děti do pokoje. Zaslechly, že strýc chce odjeti, a daly se do křiku a pláče, v který, nevědouc oč se jedná, pronikavě vpadla i Máňa. Jaroš chopil se strýcova šosu, chtěje násilím jej zpátky zadržeti.

„Aj tedy!“ zvolal pan Landýn, „nemáme ovšem práva překážeti hosti svému v jeho ustanoveních. Čiň, co se ti líbí, brachu!... Ale dnes — dnes neodjedeš! Dnes tě ovšem za žádnou podmínkou nepustíme! Jaký to nápad? — Ty bys tomu dal! Nevíš, že zítra je ples?! Uspořádaný hlavně k vůli tobě — ano, v celku jedině tobě ke cti... na místě výletu, ve kterém šeredný Pluvius nám brání, nedovoluje, abychom ve chrám přírody vedli tě s prapory a hudbou... Tedy — dnes na žádný způsob! Rozumíš? — Nu, jak pak se to tváříš? Což se nikterak nedáš obměkčiti? Tak pak mně přece pomozte s tím zatvrzelcem, děti...“

„Zůstaňte,“ ozvalo se měkce v zmatek dětského křiku. „Zůstaňte, prsím vás o to...“

Aninka byla odstoupila k oknu a v rozpacích dívala se ven, kamsi do oblak. Teď obrátila se a upřela k Brodskému uzardělou svou tvář a hluboké své oči...

A Brodský mžikem byl odzbrojen; nedovedl více odporovati. Odvolal své nezvratné rozhodnutí skorem jásavě...

„Co pak se to u nás vlastně děje? —“ otázal se pan Landýn později v kuchyni. „Nerozumím všemu ani za mák!“

Paní manželka odpověděla potutelným úsměvem...

„Náš přítel,“ šeptal pan Landýn dále, „Brodský jest pojednou zas jako vyměněn... Zmínka o oslavě, jíž mu uspořádati chceme,

udělala na něho patrně výborný dojem. Byl to ale také nápad znamenitý — co? Hlásím se okázale o své zásluhy! Myslím, že odjezd svůj odloží teď nadobro... Musíme jen chutě pomýšleti na nové zábavné podniky, aby se mu nezasesklo! Zalíbí se mu zajisté jak náleží..."

„Ano, není více pochyby," odpověděla paní Landýnová, stopujíc ovšem jiné myšlenky. „A věru!" doložila, „tvůj přítel nemohl nalézti duši lepší... srdce oddanější, vřelejší..."

„Jak?" otázal se udiveně pan Landýn. „O kom mluvíš? —"

„O Anince!" zněla odpověď. „O kom jiném? Což nepozoruješ — náš párek?..."

„Ženo," řekl pan Landýn v překvapení, tváře se mrzutě. „Dej pozor! Ještě jsi nevzdala se svých pošetilých plánů?... Ještě předeš své sítě na polapení vzácného ptáka?..."

„Jdižiž!" hněvala se paní Landýnová, „jak ošklivě se vyjadřuješ! Byl to s mé strany zcela nevinný nápad — pouhá žertovná myšlenka... Ale," doložila po chvíli s očima radostí zářícíma, „šťastnou shodou okolností stalo se moje nejisté toužebné přání milou skutečností."

„Jen jestli se nemýlíš!" kroutil pan Landýn nedůvěřivě hlavou. „Vy ženské vždy kreslíte si všecko tak, jak si v duchu přejete, aby bylo. Zdá se, že tvé růžové brejle přece jen poněkud zvětšujou. Aj, hle!" zvolal pojednou skorem radostně, že ostrovtip jeho nebyl předstihnut, „hle! Jak se rozprchl tvůj párek!..."

Aninka, osaměvši s Brodským, byla by nejraději dala se do pláče. Byla vědoma si toho, kterak prozradila mu city své skrývané pečlivě před celým světem — a hezké její tváře polil ruměnec rozpaků a studu... „On mne miluje! On mne miluje!" jásalo srdce malé Aninky a zároveň chvělo se nevinné to srdečko pochybností a bázní o své štěstí...

A teď Brodský s tváří úsměvnou přiblížil se k ní...

Prsoma jejíma zavířilo blaho nevýslovné — ňádra zvedla se v bouřlivé vlny...

A pak — ubohá Aninka dala se na útěk... kvapem vyběhla z pokoje a dolů do zahrady.

V patách za ní Brodský...

„Maminko!" vpadl pojednou Jaroš, sotva dechu popadaje, do kuchyně, o závod běže s Olenkou. „Maminko — náš strýček dal naší tetičce hubičku... ať Ola nemluví! ať nelže! — ona nic neviděla. Ale já jsem viděl..."

„Mlčíš hned! Ty prostořeký všudybyle!..."

„Jistě jsem je viděl, maminko!" bránil se malý šelma, „bylo to pod tvojí bartoloměјkou... A teď se vodí po zahradě — podívej se, maminko..."

Landýnovic pohledli oknem.

Po dlouhé době podařilo se paprskům slunečním rozraziti hustý závoj mlh... venku rozvíjel se nejkrásnější letní den.

„Tedy přece!" volal pan Landýn zdaleka na přítele Brodského, seběhnuv kvapem do zahrady.

„Ale na mne nenaříkej, brachu! Varoval jsem tě v čas.... ‚Nevěř ženským!' řekl jsem ti zcela otevřeně — a tu to máme! Tys

chycen! Polapen! A nyní za vše, co tě nezvratně a neúprosně očekává, poděkuj se —"

„Venkovskému vzduchu!" ozvalo se nahoře, v okně.

„Ano — výborně! Poděkuj se venkovu!"

„Zajisté," řekl Brodský, „on vykonal znamenitě svou úlohu, splnil v plné míře, co jsem od něho vlastně očekával. Moje mrzutost, zmalátnělost jest pojednou jako zázrakem ta tam! Vrátím se osvěžen, s jarými silami, ku své práci . . ."

„A ty jsi," vpadl pan Landýn, „ty jsi ani ve snu nepomyslil, jakou cestou docílí se nemoci tvé vyléčení . . . Nuže," povzbudil přítele, „můžeš o tom aspoň napsat novellu!"

„Ach," vzdychl Brodský. „Snadno se řekne: napiš! . . . Ale co tomu řeknou čtenáři . . ."

Charles Dickens.

Z duševní dílny básníků

od

J. Arbesa.

(Pokrač.)

Od okamžiku své smrti byl uznáván Dickens i od odpůrců a nepřátel, bez nichž se žádný vynikající literát neobejde a kteří obyčejně teprv po jeho smrti, ovšem že začasté jen z licoměrnosti přicházejí, aby položili vavřínový lístek na rakev muže, který jim byl za svého živobytí nepohodlný, kterého nenáviděli a pronásledovali, kterého ani po smrti nemilují, ba nenávidí, ale kterému aspoň veřejně nemohou odepříti zaslouženého uznání, aby sami sobě neublížili. Po smrti Dickensově i nejzarytější závistníci a odpůrci jeho, ba i tak zvané vyšší kruhy, kterýmž bývalo ostré satyrické péro jeho tak často protivno a zejmena žurnalistika panujících kruhů, která v souhlasu se svými patrony spisovatele lidu vždycky více méně podceňovala, všickni tito a podobní živlové, kterýmž býval spisovatel tak bystrozraký, bezohledný a pravdomluvný jako Dickens začasté nepohodlnější než vzpoura lidu, byli nuceni připojiti se ku všeobecnému, světovému uznání, jakýmž úmrtí Dickensovo provázeno. Anglie aspoň ještě nikdy neželela ztráty kteréhokoli ze svých nejlepších synů tak okázale, jako smrti Dickensovy; smutek byl všeobecný, opravdu národní.

— — — — — — — — — — — — — —

Tolik zdálo se nám býti potřebno předeslati, než přikročíme k vlastnímu úkolu: ke zkoumání, jak asi Dickens pracoval.

Především nesmí býti po našem náhledu se zřetele puštěno, co již výše několika slovy naznačeno, že byl Dickens autodidakt. Vychování nedostalo se mu takořka žádného, tím méně onoho soustavného, abychom tak řekli universalního vzdělání, jakého jen v dobrých vyšších školách vzornou, mnoholetou pílí nabýti lze. Dickens rostl a vyrostl jako opu-

štěný, skoro úplně samu sobě zůstavený atom obrovské armády politování hodných tvorů, z kteréž zločin, padoušství a ničemnost všech odrud rekrutují opovržení hodné členy své. Že nestal se tulákem nebo docela zlodějem, pokládal, jak se byl sám vyslovil, za štěstí, za které byl díkem zavázán toliko prozřetelnosti a nikoli svým vychovatelům.

Prodlením času, zejmena později, když štěstím podporován mohl také sám sobě věnovati větší pozornosti, osvojil si jakési vzdělání, ale jen kusé, nesoustavné. Byly to pouhé drobty a odpadky. Všestranně vzdělaní muži v obcování s ním nebo při čtení spisů jeho musili a musí na první pohled poznatí, že to není muž a spisovatel jejich rázu, vychování a vzdělání, že to duch bystrý, jasný, v pravdě genialní, ale že mu schází, čím oni sami vynikají; universalní po případě i harmonické vzdělaní, náležitý fond vědomostí a především onen široký rozhled a názor světa, jakého lze nabýti jen soustavnými studiemi věd, umění a dějin, hlubokým, procítěným přemítáním o důležitosti, povinnostech a konečných cílech života lidského. Nedostatkem tím trpí i nejlepší spisy Dickensovy. Ve všech jeví se péro Dickensovo původním a nemá skoro pranic společného s péry, na kterýchž zůstali lpěti studiemi nabyté vymoženosti jiných vynikajících duchů.

Nedostatek tento však jest pro spisovatele zároveň neocenitelnou výhodou; neboť tolik jest jisto, že by byl Dickens za jiných okolností nikdy nenabyl oné přímo závidění hodné samostatnosti v pojímání a líčení všech možných výjevů, snah a úkolů života, jakou se liší od svých předchůdců, že by byl nikdy nemohl dosáhnouti oné důležitosti pro literaturu a život, jakou má a na vždy míti bude.

Názor jeho na svět zůstal čistý, bezprostřední — předsudky, pobloužením věd a tradicionelních názorů neskaleny, skoro bychom řekli dětinsky naivní, kdyby bylo možno výrazu toho užiti k naznačení názoru ducha tak vyspělého, zralého, bystrého, hlubokého. Povšechné vzdělání školní, nechť sebe lepší, neposkytuje přece nikdy více, než co už existovalo — směr jeho je retrogradní; seznamujeť skoro výhradně jen s tím, čeho na poli vědy, umění a lidského snažení vůbec již dosaženo. Vzdělání to zároveň také nivelluje, měníc lidi původně různých názorů znenáhla v lidi stejných, nebo podobných náhledů. Dickens zůstal tímto nivellujícím dechem všeobecného, každému kdo má vůli a prostředky, přístupného vzdělání nedotknut. On byl neúprosným diktatorem své individuality a minulostí donucen dívati se na vše kolem sebe vlastníma zíravýma očima a zkoumati vše, nechť už bylo kýmkoli a jakkoli před ním prozkoumáno, vlastním rozumem.

Jedinou školou Dickensovou byl život. Všemu, co podivuhodný muž ten věděl a uměl, čím stal se tím, čím právě jest: jedním z největších a zároveň nejoriginalnějších spisovatelů všech věků, přiučil se Dickens v trpké škole utrpení a neštěstí. Zkušenost, praví přísloví, jest nejlepší učitelkou; ale nikde, abychom se vyslovili obdobně s Carlylem, neplatí se tak značný sobotales, jako právě ve škole zkušenosti a málo kdo při vyslovení přísloví toho uváží, mnoho-li a jaké bolesti, utrpení a zármutek několik těch slov v sobě tají.

Dickens prošel touto trpkou školou zkušenosti, útrap a bolestí — a jakou asi byla, vysvítá nejlíp z toho, že i později, když byl na

vrcholu své slávy, bohat a šťasten, připomínal si utrpení své z mládí, zejmena svůj tříletý pobyt v smrdutém závodě — s trpkostí, která se nesrovnává se základní povahou jeho. Zdá se, že kdykoli si na své zneuctění a pokoření spomenul, šlehnul mírnou, slunnou duší jeho blesk nezkrotitelného hněvu a zlosti, jež při nejlepší vůli aspoň pro okamžik nemohl potlačiti. „Nikdy," praví v autobiografickém úryvku, jejž byl příteli Forstrovi k použití odevzdal, „až teprve na tomto papíře, neodhalil jsem v návalu důvěrnosti před nikým, ani svoji ženu nevyjímaje, závoj, kterýmž byl bůh toto období mé mladosti zahalil."

Dickens se přiznává, že neměl nikdy dosti zmužilosti k opětné návštěvě místa svého robství. Po mnoho roků chodil velkými oklikami, aby se vyhnul jistým výparům a zápachům, jež mu jeho utrpení připomínaly a ubíral-li se „starou cestou" domů, vstoupily mu slzy do očí i v letech ještě, když už nejstarší syn jeho dávno uměl mluviti. „Nepíšu o tom v hněvu a nevraživě," praví Dickens, „vímť, že vše musilo se tak státi, bych se stal tím, čím právě jsem; ale nikdy jsem nezapomněl, nikdy nezapomenu a nikdy nemohu zapomenouti, že byla to vlastní moje matka, která" — když Dickens smrdutý závod, jak už výše připomenuto, opustil — „nejvíce nalehala na to, abych se k hnusnému zaměstnání do společnosti surových nevzdělanců zase vrátil."

Dickens sice, jak sám praví, věděl, že musilo se vše právě tak státi, jak se bylo stalo, aby se stal tím, čím byl; ale z nesmiřitelné trpkosti, s jakou ve svých autobiografických poznámkách, jež měl životopisec jeho Forster k disposici, o své zanedbané mladosti se vyslovuje, lze právem souditi, že neměl pravého ponětí o dobrodiních, jež mu byl právě tento zanedbaný, později nenáviděný život strádání a utrpení v mládí prokázal.

Jest to přirozeno, neboť krvavý honorář, jaký musil v této své škole zkušenosti platiti, i v pozdním věku ještě tížil ho jako zlé svědomí. A děsné strašidlo, jež jej z mládí tak bezohledně pronásledovalo, stálo před duševním zrakem jeho i v dobách štěstí i slávy jako na výstrahu, že může se naň každým okamžikem poznovu vrhnouti, aby jej, jako bylo za jeho mládí činilo, rdousilo, ba snad i zardousilo.

Dickens, jenž byl v bídných poměrech vyrostl, v pozdějším věku bídu nenáviděl. Bázeň, že jej může nenáviděný démon ten i nyní ještě strhnouti v bezradostný a hnusný svůj vír, byla mu netoliko pružinou k napínání, ba za časté přepínání veškerých sil, kázeň a nenávist tato byly zároveň příčinou, pro kterou Dickens přes všechnu svou bystrozrakost přece zcela jasně nepochopoval, co leží pro nepředpojaté čtenáře jeho spisů a biografie zcela na bíledni: že bez této školy utrpení nebyl by se stal ani stínem toho, čím jest a bude i pro pozdní věky.

„Kdyby se byl," čteme v jedné studii o jeho činnosti literární, „jak anglické přísloví dí, narodil se zlatou lžičkou v ústech, kdyby byl býval v Etonu pečlivě vychován a v Oxfordě klasicky, theoreticky a estheticky vzdělán, kdyby byl nabyl vzdělání, jež náleží k privilejím tak zvaných „vyšších desíti tisíc" (vyvolenců společnosti anglické), není žádné pochybnosti, že by se byl při předčasně se vyvinuvším svém na-

dání a při své, po vědění dychtící energii v ohledu kvantitativním a možná i kvalitativním nepoměrně více naučil; ale nikdy by byl nemohl v anglické literatuře zaujmouti místa, na kterémž stojí bez sourodého soka. Byl by se mohl přiučit pěkné romány skládati a filosofickými odpadky modně oslazovati, jako Bulwer a Kingsley; byl by se mohl státi pikantním essayistou jako Sidney Smith, pravověřícím filosofem jako děkan Monsell, radikalním národním hospodářem jako prof. Fawcett, vysoce vzdělaným státníkem jako Gladstone, ba snad i obdivovaným básníkem jako Tennyson; ale nikdy, pranikdy by nebyl mohl nabýti pro literaturu a život oné důležitosti, jaké se domohl bez předběžného školního vzdělání. Poměry vytknutou, pouhým pudem poznanou a mistrovsky provedenou úlohou Dickensovou bylo: vyhledávati stinné stránky společnosti a štěstím i úspěchy osvěty zpité pozemské bůžky upozorniti, že i „za horami“ také ještě žijou lidé, že i po daleké poušti, kterou tak zvaná osvěta na svém bezohledném pochodu ku vzdáleným a vzdálenějším ba i k nejvyšším cílům zjemnění a přepychu po obou stranách své dráhy tvoří a ladem ležeti nechává, srdce trpí, krvácejí a pukají; že tak zvaný vyvrhel lidstva, že bída, houfně lidské životy dusící, a bující zločin, kterýž doposud ještě takřka nepovšimnut zůstává, také k lidskému životu patří a že životu lidskému může porozuměti jen ten, kdo i hieroglify jeho rubu rozluštiti dovede.“

Dickens řešil — i rozřešil sice obrovský tento svůj úkol humanní skoro proti své vůli, ale na svůj i jiných prospěch. Víměť, že bídu nenáviděl, že zakusiv ji v mládí svém nemohl se po celý svůj život zbaviti trapného přeludu, že může se poznovu dostaviti — ale svět útrap, bídy a zbídačelých existencí, divoký vír spustlosti a surovosti, do kterého byl z mládí vyštván, slovem bezprostřední život velkoměstský se svými skvělými a stinnými stránkami, se svým přepychem, se svou srdceryvnou bídou, se svým hnusným, více méně rafinovaným zločinem, divoký tento kalejdoskop lidských vášní a cností vznášel se před duševním zrakem jeho i v pozdních letech, jako měnivé obrazy, jež kouzlí člověku pouhá obraznost.

Viděl jej jasně před sebou — nenáviděl ho, hrozil a děsil se ho, ale přece i v pozdním věku zas a zase v něj sestupoval, jako byl činil na počátku své literarní činnosti, aby z něho vyvážil poklady pravdy, příkladné obrazy a povahy ryzé skutečnosti, jež pak v zaokrouhleném celku jako mikrokosmos před oči svých čtenářů stavěl.

Známoť, že nesčetné řadě spisovatelů všech věků bída a život útrap, bolestí a zoufalosti nebyly neznámy. Mnozí z nich vypili kalich hořkosti až do dna; většina z nich namáčela také péra svá do této hořkosti, ale teprve Dickensovi podařilo se, co nedovedl nikdo před ním: vyrvati z obrovského celku jednotlivé části a znázorniti je tak, že obráží se v nich celek se všemi svými podrobnostmi a odstíny, jako by se člověk díval v zdrobňující zrcadlo lidského života vůbec.

Široký, pohodlný proud Dickensova vypravování valně, ba nápadně se liší od hravého, trhaného a jaksi úzkostlivě rozechvěného slohu, jakémuž valná část čtenářů kontinentu uvykla z prací francouzských. Zdánlivou rozvláčnost tu má Dickens společně s největšími románopisci anglickými minulých i pozdějších dob; i Fielding, Sterne, Walter-Scott

a jiní psali podobně podrobně a není žádné pochybnosti, že čtenáři kontinentu, zvyklí čtení francouzských hříček a překvapujících, více méně duchaplných dějovitých prací, počínají díla Dickensova z pravidla čísti s jakýmsi přemaháním. Avšak kdo vžije se v první výjevy, kdo se spisovatelem v duchu sestoupí v duše líčených povah, kdo má jen poněkud záliby v přesné charakteristice, neodloučí se více od divuplných těchto kreseb ryzí skutečnosti, zjemnělé tu a tam toliko mírným nádechem ryze anglického humoru, nám Čechům i jiným národům ovšem poněkud cizího, ale přece všelidského a povšechně srozumitelného.

Hlavní ráz a druh svého talentu naznačil Dickens sám ve svém „Copperfieldu.“ Vše, co vykonal, bylo hlavně výsledkem dvou darů ducha: nad míru záhy se vyvinuvšího bystrého nadání pozorovatelského a neobyčejné, přímo fenomenalní paměti. Obraznost — hlavní a mnohdy jediné zřídlo, z kteréhož nesčetná řada básníků vážila a posud váží — byla Dickensovi faktorem podřízeným, bylať mu jaksi pouhým tmelem, pomocí kteréhož dojmy a obrazy svého pozorování, jež se mu byly nevyhladitelně do duše vtiskly, spojil v harmonický celek — valná většina všeho, co vypravoval, popisoval, líčil, analisoval, byla skutečnost, kterou byl vlastníma očima viděl, po případě sám zakusil a která v paměti jeho trvale zachycena vykrystalisovala se v duši jeho v obrazy zaokrouhlenější, ale rovněž tak pravdivé jako v životě samém.

Na vratkých, nejistých vlnách pouhé fantasie byl Dickens skoro až nemotorný. On musil míti pod nohama pevnou půdu skutečnosti, on musil dříve viděti vzor a pak teprve mohl pomocí své obraznosti tvořiti. Byl — jak běžná fráze dí — realista; skutečnost, v jejímž věrném, skoro fotografickém líčení byl tak obrovským, byla alfou a omegou jeho tvoření — bez ní byl málomocný. Nemožností nebo aspoň málomocností tou stal se velikým; ale ona jest zároveň také hranicí vzácného talentu jeho.

Tím arci nechceme říci, že byl Dickens bez obraznosti, nebo že měl obraznost slabou; neboť bez obraznosti jest umělecké tvoření na prosto nemožné. Ale obraznost Dickensova pracovala výhradně ve službě obrazů a dojmů z bezprostředního života pamětí zachycených, jakožto moment oživující a různorodé živly slučující; svěží, mocná, po případě plamenná a bujná, ale nikdy nezřízená, nikdy bezúzdná, řídíc se vždy týmiž chladnými zákony přírody, kterýmiž se řídí život skutečný.

Dickens byl od nejútlejšího mládí bystrý pozorovatel. Výborná paměť jeho zachovala obrazy a dojmy i z dob, které obyčejným smrtelníkům záhy a obyčejně úplně z paměti vymizí. Jsa dítě slaboučké a chorobné nemohl se súčastniti her svých mladistvých soudruhů; nezbylo mu než dívati se, a tím jak se zdá, počala se vyvíjeti jedna z hlavních jeho vlastností duševních, kterouž později jakožto spisovatel vynikl. Dívaje se na hrající se dítky uvykl pozorovati každou podrobnost, zvykl věnovati pozornost i věcem, pro které děti jeho stáří nemají ještě smyslu jako na příklad pro různé výrazy v tvářích, různé pomůcky a význačné individuelní odchylky. Zbystřeným pozorováním bystřil se talent jeho pozorovatelský; současně bystřila se vždy více i paměť. —

Jako hoch desítiletý měl již Dickens obě tyto své hlavní duševní vlastnosti nápadně vyvinuty. Ve vězení, v němž se byl otec jeho pro dluhy octnul, a kde jej Dickens tak často navštěvoval, že s ním vazbu takořka sdílel, pozoroval, jak v „Copperfieldu“ líčí, bystře každého otcova spoluvězně vyptávaje se toho a onoho na jeho osudy a snaže se vše, co mu pověděno, doplniti obrazností.

Avšak i obraznost Dickensova záhy cvičena a bystřena. V předmluvě k románu „Nicholas Nickleby“ vypravuje Dickens o sobě co o slabém hošíku, kterýž nedaleko Rochestru-Castlu sedával na osamělých místech zabývaje se v duchu Sancho-Pansou a jinými podobnými reky z románů. V „Copperfieldu“ pak vypisuje, jak blouzníval za svého mládí pro Fieldingova „Toma Jonesa“, Smolletova „Rodericha Randoma“, Goldsmithova „Vikáře Wakefieldského“, Sageova „Gil Blase“, Defoeova „Robinsona Crusoe“ a pro pohádky „Tisíc a jedna noc“.

Dickens vesnil se v hrdiny románů, jež četl, a byl v duchu týden Tom Jonesem, týden nebo déle Roderichem Randomem nebo někým jiným. „Zpomínám-li na tyto knihy,“ píše, „vystupuje přede mnou vždycky obraz letního večera. Ostatní chlapci hrajou si na hřbitově a já sedím na posteli a čtu s takovou horlivostí, jako by šlo o můj život. Každá ulice v mém sousedství, každý kámen kolem kostela přiváděn mnou ve spojení s knihami a připomínal mi některou místnost, o které byla v knize řeč. Já viděl, jak leze Tom-Pipes na věž, pozoroval Stroppa, kterak s torbou na zádech odpočívá u mříže, já dozajista věděl, že klub, jejž byl Iruanion s Picklem založil, shromažďuje se v hostinci naší malé osady.“

Záliba tato již v útlém věku vysvětluje tak mnohé v Dickensově pozdějším tvoření. Seznámilť se, jak později dokázáno, v brzku se všemi vynikajícími romány minulého století a vštípil si je v paměť, tak že celé scény dovedl recitovati. Naučil se tedy záhy pozorovati svět netoliko svýma vlastníma, k reprodukci tíhnoucíma očima, nýbrž zároveň očima spisovatelů, jejichž spisy se mu byly zalíbily, zejmena očima, abychom tak řekli Cervantesovskýma, Fieldingovskýma neboli jinými slovy očima satyricko-humoristickýma. A zde dlužno po našem náhledu hledati také zárodek pozdějšího jeho základního názoru o světě, názoru humoristického. Zdá se a z části také jest dokázáno, že čítal v době, kdy tíhne člověk k seriosnosti, převahou romány a povídky humoristické a satyrické; Sancho Pansa a podobné výtvory vznášely se před duševním jeho zrakem, pudíce jej k vyhledávání a pozorování podobných povah ve skutečnosti.

Základní ton a směr povahy Dickensovy, jeho individualita a názor v svět určen tudíž již v dosti útlém věku tak nevyhladitelně, že dojmy a zkušenosti pozdějších let zralosti nedovedly jich vůbec ani seslabiti, neřku-li v podstatě změniti. Dickens díval se na svět již v útlém mládí okem humoristy a zůstal humoristou do posledního dechu. „Dickens,“ praví týž essayista, z něhož jsme výše citovali několik slov, „viděl v jediném okamžiku více než jiní po dlouholetém pozorování. Arci neviděl všechno. Viděl jen předměty na povrchu a i tyto jevívaly se mu především ve své humoristické podobě. Pozornost jeho budily vždycky nejdříve komické pitvornosti, groteskní kozelce a pitvorné pro-

tivy života kolem něho a utkvěly v jeho paměti. Vtipným Dickens nebyl; vtipkování jeho činí začasté i trapný dojem. Za to byl pravý humorista. Humor jeho slze usmívá se; před temným pozadím nechává masopustní masky v intensivním osvětlení prováděti burleskní tance mrtvých; tklivými protivami radosti a žalosti, bohatství a chudoby, přepychu a bídy, drzé surovosti a jemné ostýchavosti, divokých orgií a tiché osamotnělosti dojímá a v srdcích lidských trvalé dojmy zanechává. Humor Dickensův stává se někdy i pathetickým a pathos to působí tím dojemněji, poněvadž je Dickensovi diktují dojmy nejživější skutečnosti."

Nejen řídkou pamětí a neobyčejným nadáním pozorovatelským Dickens vynikal, nýbrž i zdravím tělesným. Byl to muž silný, o němž přítel jeden právem mohl říci, že má život a duši za padesát živých tvorů. Nervy jeho byly jako z ocele. V první době své literarní činnosti vůbec ani nevěděl, co je unavení. Práce a sice namahavá, ba nejnamahavější práce byla mu potřebou, zábavou i odpočinkem zároveň. Bez práce nemohl býti a ukládal si začasté práci tak namahavou, s jakouž nebyl nikdo jiný. Nepsal-li, musil býti jinak zaměstnán a sice namahavě. Byl vytrvalý pěšák a výborný jezdec; z přátel a známých jeho nevyrovnal se mu v ohledu tom nikdo.

Obyčejně psával Dickens dopoledne a sice mezi snídaním a obědem. Zbytek dne strávil buď v kruhu své rodiny nebo svých přátel nebo na procházkách hlavně k účelům literarním. Pracoval-li, musil na procházku den co den a vycházíval obyčejně v noci. Přátelé a známí jeho potkávali jej v každé době a za každého počasí mnohdy i v nejodlehlejších a nejpustějších částech Londýna. Znal v obrovském městě skoro každé zajímavější nebo charakteristické zákoutí. Pusté dvory a chodby polozbořených budov, soudní síně, dílny a pracovny, krámy vetešníků, bídné krčmy chudiny — Dickens neštítil se ničeho a nikoho, kde a od koho mohl se něčemu přiučiti, kde mohl se obeznámiti s nějakou novou charakteristickou podrobností velkoměstského života, obzvláště chudiny a tříd zbídačelých. „Dnes v noci mezi 12. a 2. hodinou," píše v jednom svém listě, „byl jsem mezi italskou mládeží." — „Dnes večer," píše v jiném listě, „vypravím se v loďce pobřežní policie temžské."

Podobně žil i mimo Londýn nejen v Italii a Švýcařích, nýbrž i ve Francii. „Konám pěšky výlety na kolik mil hluboko do kraje," píše jednomu ze svých přátel, „ani bys nevěřil, podle jakých opuštěných hradeb a tichých hřbitůvků chodívám nebo po jakých zrezavělých padacích mostech a přes jaké hnijící příkopy vcházím do zapadlých měst a zase z nich vycházím."

(Dokončení.)

515

Z nové poesie italské.

Přeložil

Jar. Vrchlický.

Giosue Carducci.

Na polích u Marenga na bílou sobotu 1175.

Na pole u Marenga svit luny plný kles,
od Bormidy k Tanaru hučí a bouří les,
les halaparten, lidí a ořů prchá v cval
od zdí Alexandrie, jíž darmo dobýval.

A plají ohně z města a s hřbetů Apenin
na cestu, kterou prchá císař, ten Ghibelin,
a na odvetu ohně z Tortony planou bran
a vítězství zpěv nocí zní bouřně se všech stran.

Jeť chycený lev švábský italskou zbraní jat,
to rcete ohně horám a pláním, moři v chvat;
než zítra Kristus vstane, římského lidu již
jak novou, velkou slávu ty slunce uvidíš!

Na jilec meče bradu, slyše tu smutnou zvěst,
uklání šedý císař a sní: To pěkná čest,
být zajat od kramářů, jimž včera směšný pych
snad poprvé opásal rytířským mečem břich.

A biskup Špyrský, jemuž sto vinic plní džbán
a chor sto kanovníků, vzdech' celý polekán:
Ó věžatý můj chráme, kdo ve tvém sklepení,
kdo bude zpívat zítra nešpory vzkříšení?

A pan falckrabě Děpold, kterému plavý vlas
přes šíje nach a úběl až na bedra se třás,
sní: Na Rýnu zpěv elfů zní sladkým nápěvem
a Tekla myslí na mne při svitu měsíčném.

Mohučský arcibiskup: Pln svaté důvěry
vždy nesu svatý olej vedle své sekery
pro každý případ. Kéžbych již za Alpami byl,
ó mezci, vlašským stříbrem jimž hřbet jsem naložil!

A Tyrolský děl hrabě: Můj synku, z dalcka
z Alp slunce pozdraví tě a pes můj zaštěká,
to oboje ti patří; já jelen uštvaný
v lombardských padnu polích sedláky proklaný.

A sám v tábora středu dlí císař; plnou dum
skráň těžkou zvedá císař ku mračným nebesům;
nad šedou jeho hlavou hvězd zlatých táhne sbor
a ranní vánek svěží zadouvá ve prápor.

Po boku jemu Polský a Český král v tu léč
jat, držel pod ochranou ten žezlo a ten meč;
když vzplály ohněm Alpy a hvězdný zástup zbled,
tu císař povztýčil se, řka hlasem hromu: V před!

Na koně, moji věrní! Ty Wittelsbašský v ráz
korouhev svatou rozviň před tváří ligy! Hlas
trub zazni a herolde ty volej do rána:
Hle! Julia jde dědic! Nástupce Trajana!

A když tak trouby zněly ve bujném rozmaru
od Pada břehů květných ku břehům Tanaru,
před orlem sklonila se srdce i s práporem,
a volný prošel císař i s celým táborem!

Sonet.

„Jsou krásné naše ženy! Viz ten květ,
tu hrdou mládež, v ní plá naše zoře!
Slok okřídlených na ně rozlij moře
a květy házej, o lásce čas pět!

Nač drsný verš tvůj? V srdce trní set
proč neustáváš? Zapomeň své hoře,
zde krásy úsměv, kouzla sad, tam noře
svou duši, poznáš, dost má slastí svět!“

Nuž rcete, prosím, Juvenalu, s dravou
když bohyní se rve, by změnil rázem
verš glykonský v hexametr, křeč v smích.

A Danteho, když z hlubin pekelných
a s ráje sírné blesky hází na zem,
udobřit zkuste mlékem nebo kávou!

Bernardino Zendrini.

Lekce anatomická.

V jedenáct professor
— chceš s námi jíti? —
přednášku o srdci
dnes bude míti!

Ač o něm přespříliš
píseň má pěje,
nevím, jak vypadá,
ni proč se chvěje.
Vešel jsem do síně
s myšlenek hnětem,
vždyť, bože, srdce je
celičkým světem.
Rovno je moři,
jak sopka hoří,
jistě, že divné tam
věci se tvoří.

Ach, professore,
ký blud vás jal,
srdcem být nemůže
malý ten sval!

Tvůrce rád velebím,
jenž v ňadra moje
kladl tak umělé
čerpací stroje,
trubice, které se
v tvar uší chýlí
(kéž by vždy slyšely,
lepší by byly!)
i klapky v půlměsíc,
které se stáčí;
v nadšení rozechvěn
hned s posluchači
div že se strhnouti
k „výborně!“ nedám,
kdybych jen opravdu
našel, co hledám.

Ach, professore,
ký blud vás jal,
srdcem být nemůže
malý ten sval.

Vím, že Napoleon
ve sklonu žití
poručil srdce své
z ňader si vzíti,
zástavou lásky své
zarmoucenému
odkázal tento sval
dědici svému.

Lahůdkou bylo též
za dávných časů
sloužicí manželům
při vzácném kvasu.
Barbarské choutky ty
nechovám zatím,
chcete-li dát mi je,
dar vám hned vrátím.

Ach, professore,
ký blud vás jal,
srdcem být nemůže
malý ten sval!

Ten kout mi ukažte,
kde žilka malá,
v níž záští hnízdilo,
v níž láska spala,
kde smutek skrýval se,
kde plesy květné,
kde srdce něžnosti
ty nepočetné!
Rcete, kde litaly
illuse mládí
a kde se zmítaly
vášně, jež řádí.
Kde mohu postihnout
touhu a vzlet,
hárání, sklamání
dvaceti let?

Ach, professore,
ký blud vás jal,
srdcem být nemůže
malý ten sval!

Hleďte, ta mrtvola,
již máte tady,
a které řežete
ubledlé vnady,
to byla ubohá
chudobná šička,
jí štěstí illuse
zbarvila líčka.
Ku čertu poslal pak
svůdce ji lhavý,
srdce jí puknulo,
každý tak praví.

Srdce jí puknulo,
rcete však hbitě,
kde je ta trhlina? —
Ubohé dítě!

Ach, professore,
ký blud vás jal,
srdcem být nemůže
malý ten sval!

Zůstaň si, komu vhod
mrtvoly puch;
mne první fialky
lákají v luh.
Dále od výparů
mrtvoly děsných,
jimiž mé srdce mře
ve ňadrech těsných.
Nač je zde řezati?
Dle sladkých dechů,
jimiž mé srdce plá
v toužebném spěchu,
jak bije vesele,
dle toho zvuku
řek bych, že srdce jest
jarní květ v puku.

Ach, professore,
ký blud vás jal,
srdcem být nemůže
malý ten sval!

Zářný cíl.

Večer jest a světlo nové
na vody se s chvěním sklání;
kam as láká a kam plove
zářný pruh ten v luzném plání?
Když tak cesta zářná kyne,
jaký teprv bude cíl?
Družko! v chvíli této stinné
čas, bych veslo uchopil.

Nesmírný kraj hvězdný vzrůstá
a se shlíží u tvých nohou,
všady hvězd je tíseň hustá,
v nás též cítím pláti mnohou!
Zbytečně dál člunek vedem,
veslo, spočiň v peřejích,
dále více nepojedem,
polib mne, jsme v nebesích!

Klára Miličova.

Povídka

Iv. S. Turgeněva.

Se svolením spisovatelovým přel. Jos. Penížek.

(Pokračování.)

Toto pozdvižení ruky, tento potupný posměch, toto poslední zvolání vrátily rázem Aratovu jeho prvější duševní stav a přehlušily v něm pocit, který vznikal v jeho duši, když se k němu obrátila, majíc oči zaslzeny. Znova se rozhořčil — a málem byl by vykřikl za prchající dívkou: „Z vás může býti dobrá herečka — ale proč jste si usmyslila zahráti právě se mnou komedii?“

Spěšnými kroky vrátil se domů. Jakkoli se hněval a horšil celou cestu — přece týmž časem všemi těmito nepěknými, nepřátelskými city maně pronikala vzpomínka na divukrásnou tvář, kterou viděl jediný jen okamžik . . . Tázal se docela sám sebe: „Proč neodpověděl jsem jí, když jen jediného slova si žádala?“ — „Nemohl jsem,“ odpovídal sobě sám . . . „ona nedala mi vysloviti tohoto slova . . . Jaké slovo bych jí byl pověděl?“

Hned však zavrtěl hlavou a pravil káravě: „herečka!“

Ale přes to zároveň lichotilo uražené dřív marnivosti nezkaženého, roznětlivého jinocha, že přece vzbudil vášeň . . .

„Ostatně,“ rozumoval dále, „celá tato věc, jak se samo sebou rozumí, jest touto chvílí ukončena . . . Zdál jsem se jí dojista směšným . . .“

Tato myšlenka byla mu nepříjemna. Znova se rozzlobil . . . na ni i na sebe. Vrátiv se domů, zavřel se ve svém pokoji. Nechtěl se s Platošou setkati. Dobrá stařenka přišla dvakráte k jeho dveřím — položila ucho ke klíční dírce — a vzdychla jen i šeptala svoji modlitbu . . .

„Začalo to!“ pravila sama k sobě . . . „Je mu však teprve pětadvacet let . . . Ach, brzo, brzo!“

VIII.

Po celý následující den nebyl Aratov dobré mysli. — „Co je to, Jašo?“ pravila mu Platonida Ivanovna. „Ty's dnes nějaký podrchaný?! . .“ Tímto slovem dobré stařeny byl duševní stav Aratova dosti věrně vypověděn. Pracovati nemohl, ale nevěděl sám, co mu vadí. Zase očekával Kupfera (měl podezření, že dal on Kláře jeho adressu . . . a kdo jiný mohl jí „mnoho povědět“ o něm?); tu zase myslil si, je-li nutno, aby se takto skončila jeho známost s ní? — tu opět domníval se, že mu bude psáti podruhé; tu zase tázal se sama sebe, nemá-li jí psáti list, ve kterém by vše vysvětlil, — jímž by odstranil každé nepříznivé mínění o sobě . . . Ale co by vysvětloval? — Tu opět roznécoval v sobě skorem odpor k ní, k její dotěravosti, k její drzosti; tu zase znova se mu zjevoval onen nevýslovně tklivý obličej a slyšel neodbytný hlas; tu zase vzpomínal si na její zpěv, na její přednášku — a rozvažoval,

právem-li ji hned odsoudil. Slovem: podrchaný člověk! Konečně jej to všechno omrzelo — i umínil se, že se, jak říkáme, „sebere“ a vypudí si z mysli celou tu věc, protože mu překážela v jeho pracích a rušila jeho klid. — Nebylo mu lehko zámysl ten uskutečniti . . . Několik neděl minulo, nežli se dostal nazpět do obyčejných kolejí. Na štěstí se Kupfer ani neukazoval; nejspíše ani v Moskvě nebyl. Nedlouho před onou „historií“ začal se Aratov zabývati malířstvím k účelům fotografickým; obíral se jím nyní s dvojnásobnou horlivostí.

Nepočítaje některých — jak říkají lékaři — „zvratných záchvatů“, záležejících na př. v tom, že by byl bez mála kdysi zašel návštěvou ku kněžně, — minuly nepozorovaně dva... minuly tři měsíce... a Aratov stal se dřívějším Aratovem. Pouze tam dole, pod povrchem jeho života, jakési tížící a temné tajemství provázelo jej po všech cestách. Tak plove veliká, právě na udici chycená, ještě však nevytažená ryba na dně hluboké řeky pod samou loďkou, na které sedí rybák mající v rukou silný provaz.

Tu kdysi probíraje se starými čísly „Moskevských Vědomostí“ zarazil se Aratov nad touto zprávou:

„S velikým žalem“, psal nějaký místní literát z Kazani, „zapisujeme do svých divadelních letopisů zvěsť o náhlé smrti naší nadané herečky Kláry Miličovy, která brzo po svém prvním vystoupení stala se miláčkem našeho soudného obecenstva. Žal náš je tím větší, jelikož slč. Klára Miličova samovolně skončila svůj mladý, tak mnohoslibný život — jedem. Skutek tento je tím úžasnější, jelikož umělkyně vzala jed v samém divadle! Sotva že ji mohli ještě dovézti domů, kdež k obecné žalosti skonala. Po městě je rozšířena zpráva, že ji dohnala neopětovaná láska k tomuto strašnému činu.“

Aratov položil číslo novin tiše na stůl. Na pohled zůstal zcela klidným . . . ale najednou udeřilo jej cosi do hrudi i do hlavy — a ponenáhlu rozhostilo se pak po celém jeho těle. Vstal, postál trochu na témž místě — pak opět si sedl a zase pročetl onu zprávu. Potom znovu se zdvihl, lehl na postel a založiv ruce za hlavu, jak omráčen dlouho pohlížel na stěnu. — Po chvíli stala se táž stěna průsvitnou — pak jakoby zmizela... i spatřil před sebou boulevard pod šerým nebem a ji v černém pláštíku... potom viděl ji na výstupku... potom i sama sebe vedle ní. — To, co jej uhodilo tak silně ve hruď v prvním okamžiku, počalo se nyní zdvihati . . . zdvihati k hrdlu . . . Chtěl si odkašlati, chtěl na někoho zavolati — hlas mu však selhal — a k jeho vlastnímu podivení řinuly z očí jeho nezadržitelné slzy... Co vzbudilo tyto slzy? Žalost? Kajícnost? Či snad jen čivy jeho nesnesly náhlého záchvěvu? — Vždyť ona jemu nebyla přece ničím? Není-li pravda?

„Snad to ještě není pravda?“ vyjasnilo se mu náhle ve hlavě. „Dlužno se dovědět? Od koho však? Od kněžny? — Nikoliv — od Kupfera... od Kupfera! Není prý však v Moskvě? — Všechno jedno! Napřed nutno dojíti k němu!“

Any takové myšlénky se mu křižovaly hlavou, oblekl se Aratov rychle, vzal vozku a spěchal ke Kupferovi.

IX.

Nenadál se, že ho zastane doma . . . zastal jej však. Kupfer opustil Moskvu skutečně na nějaký čas, ale vrátil se již opět před týdnem a chystal se právě také, že navštíví opět Aratova. Byl, jak obyčejně, dobré vůle — a začal mu cosi vysvětlovati — leč Aratov ihned jej přerušil netrpělivou otázkou:

„Četl's? — Pravda?"

„Co: pravda?" — odvětil poděšený Kupfer.

„O Kláře Miličově?"

Na líci Kupferově jevila se soustrast. — „Arciže, ovšem, pravda, kamaráde; otrávila se! Jaký to žal!" Aratov mlčel. — „Četl's to také v novinách?" — tázal se ho, „či snad sám byl's v Kazani?"

„Byl jsem v Kazani, opravdu; my s kněžnou jsme ji tam odvezli. — Vystoupila tam na jevišti — a měla veliký úspěch. Ale do samé katastrofy jsem tam nepobyl . . . Byl jsem v Jaroslavi."

„V Jaroslavi?"

„Arci. — Provázel jsem tam kněžnu... Teď usadila se v Jaroslavi."

„Máš ale spolehlivé zprávy?"

„Nejspolehlivější... z první ruky! — Seznámil jsem se v Kazani s její rodinou. — Pomalu však, bratře... tebe, jak se zdá, tato zpráva velmi dojímá. — Již vím, tobě se tehdy Klára nelíbila? Nebylo příčiny! Byla to dívka podivuhodná — jen ta hlava! Umíněná hlava! Velmi jsem se pro ni rmoutil!"

Aratov nepromluvil ani slova, klesl na židli — a po chvíli poprosil Kupfera, aby mu vypravoval . . . Tu se zarazil.

„O čem?" — tázal se Kupfer.

„Arciť . . . o všem," — odvětil po přestávce Aratov. — „Třebas o její rodině a jiných věcech. O všem, co víš!"

„Ale zajímá tě to? — Nuže tedy!"

Kupfer, na jehož obličeji nebylo již viděti, že by se pro Kláru příliš rmoutil, počal vypravovati.

Z jeho výpovědí dověděl se Aratov, že pravé jméno Kláry Miličovy bylo — Kateřina Milovidova; že otec její, nyní již nebožtík, byl státním učitelem kreslení v Kazani, maloval špatné podobizny a kreslil *světlo*tiskové obrazy na vládní zakázky — k tomu pak měl pověsť opilce a domácího tyrana . . . pomysli si, člověk o s v í c e n ý! . . . (tu se Kupfer sám dal do smíchu, narážeje tím na slovní hru, kterouž udělal) — že po něm zůstaly: vdova z kupeckého rodu, baba docela hloupá, zrovna z komedií Ostrovského; za druhé: dcera, mnohem starší nežli Klára, jí nepodobná — dívka velmi rozumná, jen že přepjatá, choromyslná, zvláštní to dívka — a již velmi rozkvetlá, kamarádíčku můj! Že žijí obě — vdova i dcera beze starostí ve slušném domku, jejž si koupili za peníze stržené prodejem oněch špatných podobizen a obrazů; že Klára . . . či Katinka, jak se ti líbí, vzbuzovala již od mládí svým nadáním podivení u všech lidí — povahy však že byla nepodajné, umíněné — a že se pořáde hašteřila s otcem; že maje

vrozenou vášeň k divadlu v šestnáctém roce prchla z rodného domu s herečkou . . .

„S hercem?“ — přerušil jej Aratov.

„Nikoli, s hercem ne, ale s herečkou, ku které se přidružila . . . Pravda, tato herečka měla ochrance: bohatého, ale již starého pána, který se s ní jen proto neženil, poněvadž byl sám ženat — a poněvadž také herečka, jak se podobalo, byla provdána. — Kupfer oznámil Aratovu také, že Klára hrála již a zpívala, nežli do Moskvy zavítala, po venkovských divadlech; že ztrativši svoji přítelkyni herečku (pán, tuším, také zemřel, anebo se zase pohodl se svojí ženou — na to se Kupfer dobře nepamatoval . . .) seznámila se s kněžnou, s onou zlatou ženou, kterou jsi ty, druhu můj Jakube Andrejiči, — dodal vypravovatel s citem — neuměl, jak se sluší, oceniti; že nabídli Kláře konečně engagement v Kazani — a že jej přijala, jakkoli nedávno ještě slíbila, že Moskvu nikdy neopustí! — Za to však si ji zamilovali Kazanští, že je to div divoucí! — Co tu bylo při každém představení kytic a darů! Kytic a darů! — Bohatý kupec, první eso v gubernii, daroval jí zlatý kalamář!“ — Kupfer vypravoval vše to s velikou živostí; neokazuje ostatně veliké sentimentálnosti, přerušoval svoji řeč otázkami: — Nač je ti toho třeba? . . . nebo: — Nač to zase? — když Aratov, který jej poslouchal s hltavou pozorností, žádal od něho vždy více a více podrobností. Konečně bylo všechno vypověděno a Kupfer umlknul, odměniv se za práci doutníkem.

„Ale proč se otrávila?“ — tázal se Aratov. — „V novinách je tištěno . . .“

Kupfer máchnul rukou. — „Víš... to bych nemohl říci... Nevím. Ale noviny lhou. Klára si počínala velmi slušně . . . lásek neměla . . . kde pak při svojí hrdosti! Hrda ti byla — jako ďábel sám — a nepřístupna! — Umíněná hlava! Tvrdá jako křemen! Věříš-li pak mi — znal jsem ji důkladně — že jsem v jejích očích nikdy slzy neviděl!“

„Ale já viděl,“ pomyslil si Aratov.

„Ale tu náhle“ — pokračoval Kupfer — „pozoroval jsem poslední čas na ní velikou proměnu; stala se tak smutnou, zamlklou, za celou hodinu bys nebyl z ní slovíčka dostal. Tázal jsem se jí: snad vás někdo neurazil, Kateřino Semjonovno? Znal jsem její povahu; urážky snést nemohla! Mlčela, basta! Netěšily ji už ani úspěchy na jevišti; kytice se jen sypaly . . . ona však ani se neusmála! Na zlatý kalamář pohledla jednou — potom jej dala stranou! — Stěžovala si, že takovou úlohu, jakou si ona myslí, nikdo jí nenapíše. Také zpěvu zcela nechala. Tím jsem, bratře, já vinen! . . . oznámil jsem jí tehdy, že postrádáš u ní školy. Ale přes to vše . . . proč se otrávila — je nevyzpytatelno! K tomu, jak se otrávila!“ . . .

„Ve které úloze mívala velký úspěch?“ — Aratov chtěl se dověděti, v jaké úloze vystoupila naposled — ale bezděky tázal se po něčem jiném.

„Tuším, v „Gruně“ (Agripině) Ostrovského. Ještě jednou ti však opětuju: lásek neměla! Pomysli jen na jedinou věc: žila u matky v domě . . . Víš, — je tam tak po kupecku; v každém koutě oltářík a před oltáříkem lampička, dusný, smrtelný puch, zapáchá tam kvasem,

v hostinské jizbě jediná židle u stěny, v oknech netřesk — přijde-li host — vyjede si paní naň — jakoby nepřítel byl přišel. Jak jsou tu možny nějaké známosti nebo nějaká láska? Někdy tam ani mne nepustili. Služka chudá, baba statná, v sarafaně z červené bavlny, se svislými prsy přijde ti ve předsíni v ústrety — a zakřikne tě: Kam pak? — Nikoli, nepochopuji nikterak, proč se otrávila. Život ji as omrzel“ — skončil Kupfer filosoficky svůj úsudek.

Aratov seděl s hlavou sklopenou. — „Můžeš mi udat snad adresu toho domu v Kazani?“ — tázal se konečně.

„Mohu; nač ji chceš? — Či snad tam poslati chceš dopis?“

„Snad.“

„Víš, jak se ti líbí. Jen že ti baba neodpoví, neboť neumí psáti. Je tam však sestra . . . Ta je vychytralá! — Ale divím se ti opět, kamaráde! Prve jaká lhostejnost... a nyní jaká pozornost! To všechno je, drahoušku, ze samotářství!“

Aratov neodpověděl k této poznámce a zapsav si byt v Kazani odešel. —

Když jel ke Kupferovi, zračily se na jeho líci rozčilení, tesknost, očekávání . . . Teď ubíral se klidnými kroky, sklopiv oči, stlačiv si klobouk do obličeje; skoro každý chodec provodil jej zvědavým pohledem... on však nikoho neviděl . . . ani to, že je na boulevardě!...

„O nešťastná Kláro! Ty blouznivá Kláro!“ znělo mu v duši.

X.

Následující den však prožil Aratov dosti klidně, ba mohl se také zabývati svými všedními pracemi. Ale za práce i za klidu neustále přemýšlel o Kláře, o tom, co mu včera pověděl Kupfer. Zdálo se mu, že tato dívka zajímá jej ze stanoviska psychologického, jako nějaká záhada, která toho zasluhuje, aby si člověk pro ni lámal hlavu. — „Uprchla s herečkou,“ pravil sám k sobě, „dala se v ochranu kněžny, s níž, jak se podobá, potom žila — a žádných lásek? To je ku pravdě nepodobno! . . . Kupfer si řekne: hrdosť! Ale předně, víme“ (Aratov měl správně říci: dočetli jsme se ve knihách . . .) „víme, že hrdosť se shoduje s lehkomyslným živobytím; za druhé jak mohla, byla-li hrda, pozvati si k dostaveníčku člověka, který ji mohl projeviti svoje opovržení . . . a také projevil . . . a to ještě na veřejném místě . . . na boulevardě!“ — Tu si vzpomněl Aratov na celý výjev na boulevardě — a tázal se sama sebe: jestli projevil v skutku Kláře opovržení? — Nikoli, rozhodl... To byl jiný pocit... pocit nedorozumění... konečně snad nedůvěry! — „O nešťastná Kláro!“ znělo mu znova hlavou. — Ba věru nešťastná, pomyslil si opět... To je nejvhodnější slovo. — Avšak je-li tomu tak — byl jsem nespravedliv. Zcela dobře pravila, že jsem jí neporozuměl. — Bohužel! — Snad neobyčejně vzácný tvor šel zcela blízko mimo mne . . . a já si ho nevšiml . . . já jej odpudil . . . Avšak jaká pomoc! Mám ještě život před sebou. Ještě se s něčím takovým shledám!

„Ale proč vyvolila si právě mne?“ — Pohledl do zrcadla, podle kterého šel. — „Co pak je na mně zvláštního? Jaký jsem já krasavec?

Tvář mám . . . jako jsou všechny tváře . . . Ostatně, ani ona nebyla krasavicí."

„Nebyla krasavicí... ale jak výrazný obličej měla! Nepohnutý . . . ale výrazný! Takové tváře jsem ještě neviděl. — A nadání má — to jest měla — nepopíratelné. Divoké, nevyvinuté, ba hrubé . . . ale nepopíratelné. — Také v této věci byl jsem k ní nespravedliv." — Aratov se vmyslil nazpět do literarně-hudební besedy . . . a spozoroval, že se neobyčejně jasně pamatuje na každé zpívané i deklamované slovo její, na každou její intonaci . . . Toho by nebylo, kdyby neměla skutečného nadání.

„A nyní pohltil vše to hrob, do kterého se sama připravila . . . Já jsem při tom neměl žádného účastenství... Já nejsem ničím vinen! Bylo by také směšno, kdybych si myslil, že jsem vinen." — Pak namanula se zase Aratovu myšlénka: Měla-li v skutku „něco takového," byla nepochybně způsobem, jakým se k ní při schůzce oné choval, trpce sklamána . . . Proto se tak ukrutně při rozchodu rozesmála. — Kde je dokázáno, že se otrávila z nešťastné lásky? Novinářští zpravodajové vysvětlují si ovšem každou podobnou smrť hned nešťastnou láskou! Lidem takové povahy, jakou měla Klára, stane se život snadno lhostejným . . . nudným. Ba že, nudným. Kupfer pověděl pravdu: život ji prostě omrzel.

„Přese všechny úspěchy, přese všechny pocty?" — Aratov se zamyslil. Jemu býval psychologický rozbor vždy vítaným a rozborem takovým obíral se i nyní. Vzdálen byv dosud veškerých styků se ženštinami, nepozoroval ani, jak důležitým pro něj byl tento úsilovný rozbor ženské duše.

„Z toho jde," pokračoval ve svém rozumování, „že ji umění neuspokojovalo, že nevyplnilo prázdnotu jejího života. Praví umělcové žijí jen umění, jen divadlu . . . Vše ostatní bledne před tím, co nazývají svým povoláním . . . Byla tedy jen diletantkou!"

Tu se Aratov znova zamyslil. — „Nikoli, slovo ‚diletantka' neshodovalo se s oním obličejem, s výrazem oné tváře, oněch očí" . . .

A zase vznesl se před ním obraz Kláry, upírající na něj zaslzené oči, zdvihající k ústům sevřené ruce . . .

„Ach, k čemu je to všechno?" zašeptal . . . „K čemu?!"

Takto minul celý den. Po jídle rozmlouval Aratov dlouho s Platošou; přiměl ji k tomu, aby jej bavila pohádkami, které si zapamatovala, ale špatně vypravovala, protože nevládla valně jazykem — a kromě svého Jáši po celý svůj život skoro ničeho neviděla. Radovala se jen z toho, že je dnes tak dobrým a laskavým! — K večeru upokojil se Aratov tou měrou, že si zahrál s tetinkou několikráte v karty.

Tak minul den . . . ale za to noc!!

XI.

Začala dobře; — usnul brzo — a když tetinka vešla k němu po špičkách, aby spícího třikráte pokřižovala — dělávala to každou noc — ležel a dýchal tiše jako dítě. — Ale před svitáním měl podivný sen.

Zdálo se mu, že šel holou stepí, posetou kamením, pod nízkým nebem. Mezi kamením vinula se stezka; šel po ní.

Náhle vzneslo se před ním něco jako tenký mráček. Pozdvihl oči: mráček se stal ženštinou v bílém oděvu se světlým pasem okolo těla. Chvátala od něho v před. Neviděl její tváře, ani jejích vlasů . . . dlouhá plena je zakrývala. Chtěl ji každým spůsobem dohoniti a pohlednouti jí v oči. Ale nechť běžel sebe víc — ona ubíhala ještě spěšněji.

Na stezce ležel široký, ploský kámen, podobný náhrobní desce. Zahradil jí cestu. Žena se zastavila. Aratov doběhl k ní. Obrátila se k němu — ale očí jejích přece neuviděl . . . byly zakryty. Její tvář byla bílá, bílá jako sníh; ruce visely bez vlády k zemi. Podobala se soše.

Pomalu, nehýbajíc ani jediným údem, sklonila se na zad a lehla si na desku . . . Mžikem ležel také Aratov vedle ní, natažen jsa celý, jako náhrobní socha — ruce měl složeny jako nebožtík.

Tu však se ženština nenadále pozdvihla a odešla. Aratov chce také povstati... ale nemůže sebou hnouti, ani ruce vztáhnouti — a hledí jen zoufale za ní.

Tenkrát ohledla se ženština náhle — i spatřil jasné, živé oči v živém, ale neznámém obličeji. Ona se směje a vábí jej k sobě rukou . . . než on pořáde nemůže sebou ani pohnouti.

Zasmála se ještě jednou — a spěšně odešla, vesele pokyvujíc hlavou, na které rděl se vínek z malých růží.

Aratov namáhal se vykřiknouti, namáhal se střásti tuto strašnou můru . . .

Pojednou všechno kolem ztemnělo . . . a ženština se k němu navrátila. To však nebyla již ona neznámá socha . . . byla to Klára. Stanula před ním, skřížila ruce — a hleděla na něj přísně a pozorně. Její rety byly semčeny, leč Aratovu se zdálo, že slyší slova:

„Chceš-li zvěděti, kdo jsem, jeď tam!“

„Kam?“ táže se on.

„Tam!“ slyšeti lze povzdechem odpověď. „Tam!“

Aratov procitl.

Zdvihl se na posteli, rozžehl svíčku, stojící na jeho nočním stolku — nevstal však — a seděl dlouho, celý prostydlý, zvolna se kolem ohlížeje. Zdálo se mu, že se s ním událo něco od té chvíle, co lehl; že se v něm něco zakořenilo . . . že cosi jím ovládlo. „Což pak je to možno?“ šepotal bezděky. „Což je v skutku taková moc?“

Nemohl zůstati v posteli. Oblekl se tiše — a procházel se do jitra světnicí. Zvláštní však věc! Na Kláru nemyslil ani minutku — nemyslil na ni proto, jelikož odhodlal se, že zítra pojede do Kazaně!

Přemýšlel jen o této cestě; o tom, jak by ji nejlépe vykonal, co si na cestu vezme — a jak tam všechno vyzkoumá i vypátrá — a se upokojí. „Nepojedeš-li,“ pravil sám k sobě, „pozbudeš věru rozumu!“ Toho se bál; bál se svých nervů. Byl přesvědčen, jakmile tam uvidí vše svýma očima — že veškeré jeho rozčilení pomine — jak ona noční můra.

„Na celou tu cestu bude třeba týdne,“ myslil si . . . „Plného týdne! Ale jinak se toho nezbavíš.“

Ranní slunce ozářilo jeho jizbu; avšak denní světlo nerozptýlilo stíny, které na něj v noci lehly, aniž jej odvrátilo od jeho záměru.

Platošu byla by málem ranila mrtvice, když jí pověděl o svém úmyslu. Schoulila se docela na paty . . . nohy pod ní klesly. „Cože? do Kazaně? Co v Kazani?“ šeptala, vypoulivši své jindy zapadlé oči. Nebyla by víc užasla, kdyby byla slyšela, že si Jáša vezme sousední pekařku nebo že pojede do Ameriky. „A na dlouho pojedeš do Kazaně?“

„Za týden se vrátím,“ odvětil Aratov, napolo jsa obrácen k tetě, stále ještě na podlaze sedící.

Platoša Ivanovna chtěla ještě něco namítnouti — leč Aratov zahoukl si na ni spůsobem docela neočekávaným a neobyčejným. „Nejsem již děckem,“ vykřikl a celý zbledl, rty jeho se chvěly a zraky hněvivě vzplanuly. „Již je mi šestadvacet roků; vím, co činím — mohu činiti, co se mi zlíbí! — Nedovoluji nikomu . . . Dejte mi peníze na cestu, schystejte vak s prádlem a šatstvem . . . a nemučte mne! — Za týden se vrátím, Platošo, —“ dodal hlasem již měkčím.

Platoša vzdychajíc povstala. Neodporujíc déle dovlekla se do svojí světnice. Jáša ji poděsil.

„Není to moje hlava, co mám dnes na ramenou,“ pravila ke kuchařce, která jí pomáhala skládati Jášovy věci; „není to moje hlava — je to úl . . . a jaké mi tam bzučí včely — to nevím. Do Kazaně jede, matičko sedmibolestná, do Ka-za-ně!“ Kuchařka, která viděla včera, jak domovník jejich o čemsi dlouho rozprávěl se strážníkem, chtěla povědět o tom své paní — neosmělila se však a pomyslila si pouze: „do Kazaně? — jakoby nejel někam dál!“ — A Platonida Ivanovna byla tou měrou pomatena, že zapomněla docela pomodliti se svým obyčejným spůsobem. V takovém neštěstí nemohl ani pán bůh pomoci!

Téhož dne odjel Aratov do Kazaně.

XII.

Sotva do tohoto města dojel a našel si číslo svého bytu v hostinci, spěchal vyhledat dům vdovy Milovidové. Po celou cestu byl v jakési ztrnulosti; ale přes to obstarával si náležité všechny potřebné cestovní věci, přestoupil v Nižním-Novgorodě s dráhy na parník, jedl na stanicích atd. Byl jako prve přesvědčen, že se tam všechno rozhodne — proto zapuzoval od sebe všeliké vzpomínky a myšlenky, přestávaje na jediné věci — na přípravě k oné řeči, ve které vysvětlí rodině Kláry Miličovy pravou příčinu svého příjezdu. — Konečně dosáhl cíle svých záměrů; prosil, aby jej ohlásili. Vpustili jej . . . s nedůvěrou a strachem — ale vpustili.

Dům vdovy Milovidové byl skutečně takovým, jakým vylíčil mu jej Kupfer; také vdova sama podobala se opravdu jedné kupcové Ostrovského, ačkoli byla ženou úřadníkovou; měltʼ muž její důstojnost kolležského assessora. Aratov, omluviv pro jistotu napřed svoji smělost, že si dovoluje navštíviti je, přednesl, nikoli bez obtíží, nastudovanou svoji řeč o tom, že zamýšlí sebrati všechny nutné zprávy o nadané umělkyni

tak záhy zemřelé; že mu v této věci nebyla pobídkou všetečná zvědavost, nýbrž hluboký cit k jejímu nadání, jehož byl ctitelem (ano, právě tak to řekl: ctitelem); jak by konečně bylo hříchem, kdyby obecenstvo zůstaveno bylo v nevědomosti o tom, co ztratilo a proč se naděje jeho nesplnily! Paní Milovidová nevytrhovala Aratova; rozumělať jedva dobře, co k ní neznámý host mluví — vytřeštila naň toliko své veliké oči, poznavši, že jest úmysl jeho šlechetným, že má slušný oblek — že není žádným zlodějem — a nežebroní o peníze.

„Myslíte Katinku?" tázala se, sotva že Aratov umlkl.

„Arciť . . . vaši dceru."

„A proto jste dojel sem z Moskvy?"

„Z Moskvy."

„Jediné proto."

„Proto."

Paní Milovidová se náhle poděsila. „Vy — jste spisovatel? Píšete do novin?"

„Nikoli, nejsem spisovatelem — a do novin jsem dosud nepsal."

Vdova sklonila hlavu. Nedůvěřovala mu.

„Snad tedy . . . o své vůli?" tázala se náhle. Aratov nenašel ihned odpovědi.

„Ze soucitu, z úcty k nadání," promluvil konečně.

Slovo „úcta" zalíbilo se paní Milovidové. „Ano!" pravila vzdychajíc . . . „Vždyť jsem její matka — velmi jsem se pro ni rmoutila... Takové nenadálé neštěstí! . . . Musím vám však říci: byla vždycky zběsilá . . . skončila také takovým spůsobem! Taková hanba . . . Posuďte sám: co je to pro matku?! Bohu díky za to, že byla po křesťansku pochována . . ." Paní Milovidová se pokřižovala. „Od dětství nechtěla nikoho poslouchati — opustila rodný dům . . . a stala se konečně — lehko se řekne — herečkou! Víte, já jsem ji z domu nevypudila; vždyť jsem ji měla ráda! Vždyť jsem přece vždy její matka! Nebylo jí třeba žít u cizích — a žebrat! . . ." Tu dala se vdova do pláče. „Máte-li však, pane," promluvila znova, stírajíc slzy cípem šátku, „vskutku takový záměr, neobmýšlíte-li proti nám nic nečestného, — nýbrž naopak, chcete-li nám prokázati pozornost — pak jen promluvte s moji druhou dcerou. Ona vám poví všechno líp nežli já . . . Aničko!" zvolala paní Milovidová: „Aničko, pojď sem! Je tu nějaký pán z Moskvy, který by rád o Katince s tebou promluvil!"

V sousední světnici ozval se nějaký šramot, nikdo však se neobjevoval. „Aničko!" zvolala vdova znova: „Anno Semjonovno! pojď, pravím ti!"

Dvéře se tiše otevřely, a na prahu zjevila se dívka již nemladá, choré tvářnosti — a nehezká, — ale s očima něžnýma a smutnýma. Aratov povstal se svého místa jí v ústrety a odporučil se jí několika slovy, při čemž jmenoval svého přítele Kupfera. „Ah! Fedor Fedoryč!" promluvila tiše dívka, zlehka sedajíc na židli.

„Nuže, promluv tuhle s tím pánem," pravila paní Milovidová zvolna se svého místa povstávajíc; „dal si práci, přijel naschvál z Mosky — rád by sebral o Katince zprávy. Vy však, pane, račtež mne omluviti," dodala, obracejíc se k Aratovu. „Ohlednu se po hospodářství. S Aničkou

se můžete dobře domluviti — poví vám též o divadle — a všechno podobné. Jest rozumná, vzdělaná; francouzsky mluví a knihy čte, ne hůře, než nebožka její sestra. Vždyť ji takořka vychovala . . . Byla starší, než ona — a pak měla, čím by se zabývala."

Paní Milovidová odešla. Zůstav o samotě s Annou Semjonovnou, Aratov opakoval svoji řeč; ale již prvním pohledem poznal, že jest mu mluviti s dívkou skutečně vzdělanou, nikoli s kupeckou dcerou; — mluvil tedy poněkud obšírněji — jiných slov užívaje; — ke konci však sám se rozčilil, zarděl se a pocítil, že v něm srdce zabušilo. Anna jej poslouchala mlčky, majíc ruku složenu na ruku; smutný úsměv nezmizel s její tváře . . . trpký, nevytrpený žal jevil se v úsměvu tom.

„Znal jste moji sestru?" tázala se Aratova.

„Nikoliv; osobně jsem se s ní neznal," odvětil. „Viděl jsem a slyšel jsem ji jednou . . . ale vaši sestru bylo třeba jen uvidět a slyšet . . "

„Chcete psáti její životopis?" tázala se zas Anna.

Aratov neočekával takové otázky; hned však odpověděl, že — proč by nepsal? Ale hlavní věcí že je mu, aby seznámil obecenstvo...

Anna přerušila jej zdvihnuvši ruku.

„Nač to? Vždyť obecenstvo jí způsobilo bez toho mnoho žalosti; mimo to začala Katinka teprve žíti. Jestli však vy sám —" Anna pohleděla naň a zas usmála se týmže smutným, ale již vlídnějším úsměvem . . . jakoby si myslila: vzbuzuješ moji důvěru — „máte-li vy sám s ní takovou účast — pak dovolte mi prosbu, byste ráčil dojíti k nám dnes večer . . . po obědě. Nyní nemohu . . . tak nenadále . . . Seberu svoje síly . . . Zkusím . . . Ach, já ji velmi milovala!"

Anna se odvrátila; bylo jí do pláče.

Aratov povstal spěšně se židle, poděkoval za pozvání, pravil, že dojista přijde . . . dojista — pak odešel, nesa si v duši dojem tichého hlasu, něžných a posmušených očí — a trpěl muka nedočkavosti.

(Dokončení.) 552

Norbert Grund.

Studie

Dra. Karla Chytila.

Století osmnácté náleží v dějinách umění malířského k periodám nejsmutnějším. V Italii, v zemi ušlechtilého uměleckého tvoření, bují nejdivočejší manýrismus, jejž marně snaží se do pravých mezí zatlačiti někteří střízlivější duchové; samorostlé školy belgická a hollandská zanikají již koncem století sedmnáctého, životní síla jejich uhasíná a není tu nikoho, kdo by ji znovu rozdmychal. Jen malý hlouček vynikajících umělců hollandských, jmenovitě krajinářů (M. Hobbema a W. van de Velde) dočkal se ještě století osmnáctého, vedle a po nich však vystupují na uměleckém obzoru již jen hvězdy mdle zářící, jako Adr. van der Werff, Const. Netscher, Jan Griffier, Jan van Huchtenburgh, Nicolas

Verkolje a podobní epigoni. Jsou to, pravda, pracovníci zruční, kteří rozumí svému umění, kteří ještě plně ovládají techniku, pomocí kteréž dovedou otřelým motivům dodati zajímavosti; způsob malby u jedněch se stává úzkostlivějším, uhlazenějším, — kdežto u jiných nabývá jisté šířky, vyzývavé smělosti; na jedné straně chladná péče, na druhé straně okázalá nedbalost v provedení, ale vždy sloučená s manýrismem, který často nepříjemně se dotýká, jak při elegantních, stuhlých postavách Netscherových, tak při Griffierových krajinkách, oživených venkovskými hodovníky a jarmarečními hosty.

Vedle tohoto opadávajícího květu letorost umění hollandského přesazená v cizí půdu počala vzrůstati osvěžena novými silami. Pod jejím vlivem vyvinula se v sousední Francii škola nová, která se podává i jiným ještě vlivům, belgickým ano i vlaským, ale při tom přece nepostrádá zvláštního, domácího rázu. Vlivy ty v ní jaksi soustředěné tvoří totiž jen základ její, na němž pevně stojíc dále vzrůstá v duchu čistě francouzském. Duch ten jmenovitě se jeví v novém genru malířském, jenž vstupuje do oboru uměn — v obrazech představujících fêtes galantes, zábavy a slavnosti vznešené společnosti. Předchůdce svého mají pěstitelé oboru tohoto již v samém Rubensovi, který některými obrazy (jako ku př. „zahrada milosti" v obrazárně drážďanské a j.) jest praotcem galantních malířů, a motivy tyto vystupují později tu a tam též v rouše hollandském. Do Francie uvedeny jsou mistrem Gillotem, jehož žák A. Watteau (* 1684, † 1721) jest vlastním tvůrcem tohoto genru.

Mistr Watteau nezatoužil po slávě dvorního malíře Le Bruna a jeho stoupenců, neliboval si, jako tito, v pathetickém znázorňování látek antických, než zasáhl šťastnou rukou v pestrý rej soudobné společnosti francouzské a maloval pilně „konversace", venkovské a galantní slavnosti; — ony půvabné obrázky, v nichž vidíme shromážděny veselé členy vlašské komoedie: přiblblého Gila s čipernou Sylvií, učeného doktora a svižného harlekýna, pestrého mezzetina se skotačivou Colombinou, vždy při nenucené zábavě ještě s jinou bodrou čeládkou, tu při laškovném vodometu, tam na slunné terasse, onde v zeleném loubí. Watteau dovedl zachytiti strakatou a veselou společnost francouzskou s malebné stránky a vdechnouti jí čarovným svým štětcem i to, čeho se jí začasto ve skutečnosti při všem půvabu nedostávalo — pravou poesii. —

Kdežto ve Francii vzniká teprve v této době umění prodchnuté zvláštním, domácím duchem, poskytuje Německo v ohledu uměleckém trapný obraz pouště. Století XVII. a XVIII. jest v Německu dobou pro umění malířské naprosto neplodnou; tu a tam vyskytuje se nějaký genius loci, ale bývá to zjev osamotnělý a při tom úplně nesamostatný. Většina malířů hledí si přisvojiti spůsob malby jednotlivých mistrů hollandských; čím kdo tyto mistry lépe nápodobiti dovede, tím větší slávu odnáší, čehož jasným příkladem jest dvorní malíř kurfirsta Augusta III., Christian Dietrich, jenž s nevšední pružností a virtuosností brzo Rembrandta, brzo jiných (jako Berghema, Poelenburgha a j. v.) vzorů se přidržuje a v pouhém imitování talentem svým plýtvá.

Živější ruch pozorovati lze v zemích mocnářství rakouského, kde dosti utěšeně zkvétá umění výtvarné, s nímž se zdarem ještě větším

závodí umění hudební. Do zemí těchto navrátil se po dlouholetých zuřivých bojích mír, jenž popřával jim oddechu po celou II. polovici XVII. a první polovinu XVIII. st.; a v míru tom rozhostil se po všech zemích klid, svědčící spíše o otupělosti, než o spokojenosti národů. Následkem obmezení svobod a zmohutnění absolutismu odvracely jednotlivé třídy společenské zřetel svůj od událostí politických, na něž neměly vlivu; péče o říši a země ponechána několika osobnostem, které žárlivě střežily svůj úkol. Starosti o záležitosti zemské netížily příliš stavy, kteří jen v malém počtu se dostavovali ke sněmům; většina pečovala za to tím úsilovněji o vlastní pohodlí, kratochvíli a bezstarostnou existenci, lidé pak ušlechtilejší mysli vyhledávali potěšení v pěstování věd a umění. Za těchto okolností vyvinula se jistá třída lidí usedlých, skládající se většinou ze starých šlechticů, měšťanských patriciů, studovaných vzdělanců, jmenovitě duchovních a lékařů, která v klidu žila jen svým studiím a libůstkám, dostačujíc sama sobě; třída to trochu filištínská, ale od kosti dobrácká, která se zálibou vyhledávala též trošku ideálů a opatřovala se skromně nátěrem poesie. Z ní rekrutovali se všickni přátelé umění, mecenášové, znalci a kritikové, milovníci a sběratelé rarit. K této třídě přináleží řada skromných malířů, drobných to mistrů, kteří upadli takořka úplně v zapomenutí, ale kteří zasluhují přece trochu povšimnutí i vedle mohutných svých současníků Fischera a Dinzenhofera, Prokova a Donnera, Kupeckého, Reinera a j. Kdežto tito působí takořka elementarně svými výtvory, jež sloužiti měly ku zvýšení zevnějšího lesku církve, dvoru a šlechty, nebo k rozněcování zbožnosti spojené s utajenou hrůzou, kdežto díla jejich byla určena pro kruhy nejširší, pracovali drobní mistři pro kruhy nejužší, pro duchy spřízněné, pro onu třídu dobrých, mírných přátel umění. —

Drobní tito mistři tvoří takořka rodinu, jeden stává se dědicem druhého a těží dále z jeho odkazu; umělecké i osobní styky jejich jsou velmi blízké, a v případě tomto mohlo by se právem mluviti o zvláštní rakouské škole. Praha a Vídeň jsou střediska této školy, k níž přidávají se též umělci, jichž kolébka nestála v žádné ze zemí mocnářství rakouského. Řadu malířů těch zahajují jeden český a jeden vídeňský mistr — Jan Jakub Hartmann a František de Paula Ferg.

Hartmann narodil se v Kutné Hoře, a brzo po roce 1700 usadil se v Praze, kdež r. 1730 zemřel. Kde a u koho se vyučil umění malířskému, není známo; jen z jeho plodů se domníváme, že to byli mistři nizozemští jmenovitě Jan Brueghel a dílem i pozdější, jako Nik. Berghem a Ludolf Backhuisen, dle kterých se vzdělal. Jako onen, uvádí nás Hartmann rád po klikatých stezkách do houštin, na paseky, kde rozloženo pasoucí se stádo, neb k rozvalinám a lesním bystřinám; jako tento provádí nás rád po březích řeky, neb na pobřeží mořském, kde pracují rybáci, hašteří se plavci a kupci své obchody umlouvají. Díla jeho vyskytují se po různu; větším dílem rozptýlena jsou po soukromých galeriích i kabinetech přátel umění. Z veřejných velikých obrazáren jen c. k. historické umělecké sbírky ve Vídni chovají čtyři obrazy jeho, které dle způsobu tehda obvyklého znázorňují krajinami čtyři živly: oheň představen dílnou, v níž u výhně dělníci pracují, kdežto v po-

zadí zhoubný požár zuří; voda krajinou pobřežní, kdež rybolov se odbývá, vzduch krajinkou, v níž spatřujeme lov na ptáky, a země honbou zvěře a česáním ovoce. Obrazy ty malovány jsou s obratností a vkusem v manýře Jana Brueghela; jako u tohoto, převládá i zde záliba ve šťavnaté zeleni a jiných jasných barvách a svěžesť koloritu pojí se s podrobným a přece lehkým provedením. Pozorujeme, že i Hartmann trpěl onou dosti všeobecnou chorobou jako Dietrich, že i on ve virtuosním nápodobení spatřoval svou slávu. Ze soukromých galerií chová ku př. obrazárna hr. Nostice v Praze dva jeho obrázky, oba poskytující pohled na město, s pobřežím kanálu, v němž zakotveny jsou lodě. Nejlépe lze Hartmanna poznati v obrazárně strahovské, která chová více než tucet jeho obrázků; jsou to ovšem většinou také tuctová dílka, ale některá z nich vynikají značnou cenou. Jsou to vesměs krajinky se stafáží, malé mariny, partie z kanálů zeelandských s obchodními loděmi a lodkami, na něž plavci pracně nakládají bedny zboží, jiné z nich vynášejí, neb jinak se lopotí. Většina těchto obrázků není vždy pečlivě, než spíše široce provedena; viděti tu všude statečnou ruku, která dovede s bravurou malovat, ale při vší technické zručnosti jest kolorit suchý, tvrdý, bez oné průhlednosti barev ve vzduchu a vodě, kterou vynikají hollandské mariny W. van de Velde, Jana van Goyen a j. Jestli poznal Hartmann pobřeží a kanály hollandské na vlastní oči, či pouze z maleb a rytin hollandských mistrů, nepadá na váhu; dojmy ty žádným spůsobem nepostačily, aby z něho v tomto oboru učinily více než nápodobitele, ovšem nápodobitele důmyslného a obratného. Žijc v Kutné Hoře a v Praze neměl před očima předměty, které vždy a vždy zobrazoval, nemohl čerpati ze živého pramene přírody, nýbrž jen z mrtvého pokladu svých vzorů a temných upomínek. Mnohem utěšeněji a živěji působí ony poněkud řidší krajinky lesní, které oživuje odvážnými lovci, osamělými chodci nebo pilnými drvoštěpy.

Hartmannovi velice příbuzný je Ferg (narodil se 1689 ve Vídni, † 1740 v Londýně). I jeho práce jsou řídké; pracoval pomalu a málo. V císařských sbírkách jsou dva obrazy, v galerii drážďanské šest zdařilých maleb, — toť vše, co chovají veřejné obrazárny. Krajinky Fergovy, v nichž hlavní částí scenerie bývá věž a most přes řeku vedoucí, jsou vždy vyplněny zástupy figurek; obyčejně se v nich odbývá trh, který malíři poskytuje příležitost, předvésti nám před oči výjevy plné humoru. Pestré hloučky kupujících proplétají a setkávají se mezi krámky; kolem nich a jmenovitě kolem neunavných vyvolavačů a mastičkářů kupí se zvědavé davy. Při malých rozměrech nemůže býti řeči o prohloubení jednotlivostí, ale celek bývá pln charakteristiky a při vší rozmanitosti mívá uspořádání nejvýše pečlivé. Všude jeví se jakási uhlazenost, všickni ti účastníci trhu a poutí vystříhají se sprostoty a vedou si velmi dvorně; jsou to sušlechtění potomci posvícenských a jarmarečních hostí Teniersa, Adriena van Ostade a jiných. Barvitost obrázků těch jest živá a pikantní, ale při všech přednostech tkví cosi chladného, strojeného v těchto malbách; zdá se, jakoby těm lidem to s veselostí nešlo do opravdy; umělec maluje scény z lidu se zálibou, i k vůli modě, ale zdá se, že necítí s lidem, že nedovede vžíti se v mysli jeho tak, jako holandští jeho vzorové.

Dva cizí umělce lze ku jmenovaným připočísti, umělce, kteří sice jinde se narodili, ale ve Vídni působili a zemřeli. Jsou to A. Querfurt a Christian Hilfgott Brand. August Querfurt (narodil se ve Wolfenbüttelu 1696, † 1761 ve Vídni) jest snad nejznámější z řady těchto umělců, ač nikoli nejlepší a nejsamostatnější z nich; snad právě proto, že se věrně přidržel vzoru tak věhlasného a oblíbeného, jako byl Ph. Wouwerman, stal se populárnějším; podařiloť se mu urvati kousek slávy patřící tomuto mistru loveckých a bitevních výjevů. Querfurt nenásleduje Wouwermana na pole válečné, než spokojuje se s předváděním scen z onoho druhého mírnějšího zaměstnání, při kterém také hlavní úlohu hraje kůň — scén loveckých. Také Christian Hilfgott Brand (narodil se ve Frankfurtu na Odře 1693? † ve Vídni 1756) maluje výjevy lovecké, ale honby slouží u něho jen za stafáži krajiny a nezřídka stafáž ta samým Querfurtem jest malována. Opuštěná a spustlá místa v horách a lesích, kam zavítávaji jen odvážní lovci neb pašeři, jsou oblíbeným jeho předmětem. Jak pozorovati lze z několika dobrých obrazů v galerii přátel umění v Praze a c. k. uměleckých sbírkách ve Vídni, obral si Brand za vzor mistra Berghema, jemuž se podobá ve volném způsobu zacházení štětcem, při němž neuhlazené jednotlivosti pojí se v rázný celek. K němu druží se ještě Max Josef Schinnagl (1694—1762), jehož některá díla tytéž obrazárny chovají, a Antonín Faistenberger (narodil se v Inšpruku 1678, † ve Vídni 1722; obrazy v c. k. sbírkách a galerii drážďanské), oba krajináři povahou svou Brandovi podobní, z nichž poslední přečasto se povznáší ku krajinomalbě přímo heroické.

Zatím dorůstá nová generace: synové Hartmannovi v Praze, synové a žáci Brandovi ve Vídni. V synech Brandových, jmenovitě Janu Christiánu (narodil se 1723, † 1795) zušlechťuje se směr otcův, kostrbaté stránky jeho způsobu malování se zmírňují a vyrovnávají. Rodina Brandů a Hartmannů se svými současníky tvoří zajímavou, ale dosti málo povšimnutou skupinu rakouských krajinářů, která vzrůstá na základě hollandském, ale čím dále tím více nabývá samostatného a domácího rázu, všímajíc si přírody, krajin vlastního domova. V Janu Christianu Brandovi a Martinovi z Molitorů (nar. 1759 ve Vídni, † 1812) dostupuje škola ta svého vrcholu: díla těchto dvou malířů nejsou sice velkolepou, ale klidnou, jasnou a poetickou krajinomalbou. Synové Hartmannovi František († 1730) a Václav († 1746) pokračovali se zdarem ve směru otcově, jehož první z nich často i předstihuje. Obrazy jejich jsou velmi řídké, tím četnější jsou však práce jejich současníka, který se patrně též z počátku vzdělal na vzoru jejich otce — míním totiž Norberta Grunda. I tento mnohostranný, roztomilý umělec upadl takořka v zapomenutí a spravedlivé jest přispěti k osvěžení jeho památky.

Grund narodil se r. 1714 v Praze z rodiny umělecké; otec byl obstojným portrétistou a v umění svém vyučil i syna Norberta, jenž po něm chopil se palety a štětce, kdežto druzí synové Christian a Eustach zvolili si umění hudební.

Zatím co tito s violinou a harfou vydali se do ciziny hledat si štěstí, odebral se Norbert do Vídně, kdež v malířství se zdokonalil, a procestovav část Německa a Italie, navrátil se do Prahy, kdež zůstal

v poměrech nepříliš skvělých až do své smrti, která jej zachvátila roku 1767.

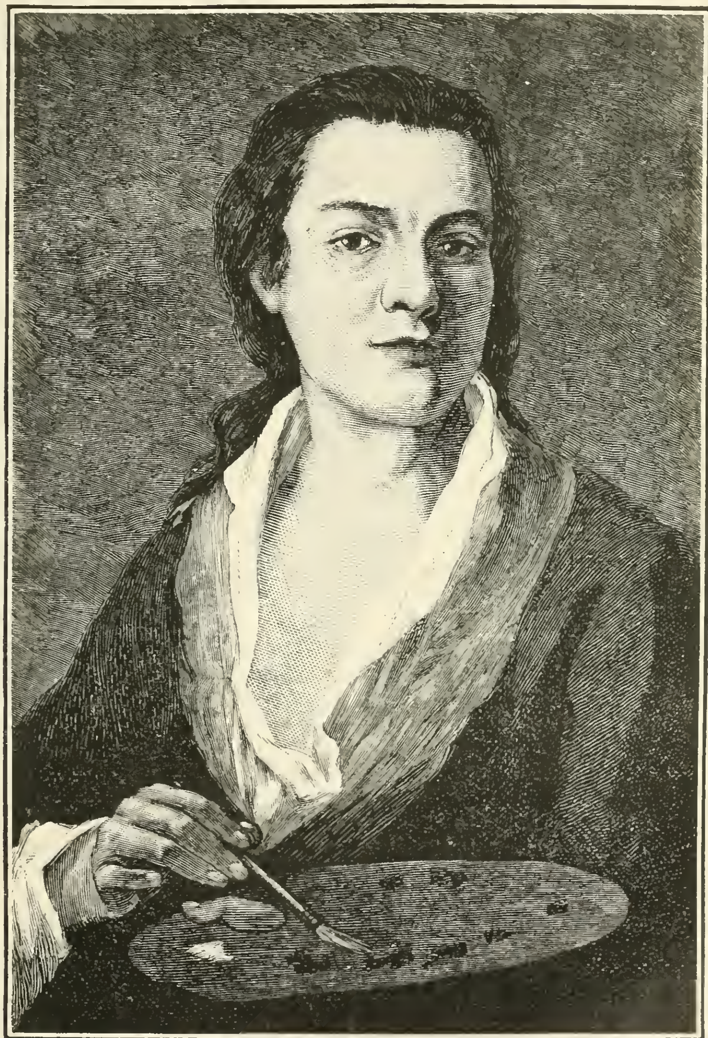
Nelze rozhodnouti, pokud vzdělal mladého Grunda jeho otec a pokud a jakým spůsobem naň Hartmann působil, ale jisto jest, že největší vliv na něho měl a podržel pobyt ve Vídni. I kdyby se nebyla o tom výslovná zpráva zachovala, již ze spůsobu jeho malování bychom souditi museli, že to byl Ferg, do jehož školy chodil. Vnímavý žák přijal tak způsob Fergův, že dovedl práce jeho k nerozeznání nápodobiti. Ale vliv Fergův nezůstal samojediným. Grund jest mnohostrannější a plodnější než jeho učitel, který žákem svým byl patrně předstižen. Tak jako Ferg, sáhl i Grund ke vzorům drobných mistrů nizozemských, jež pilně studoval, a dosti často setkáváme se s kopiemi Grundovými, v nichž dovedl i zvláštní povaze dotýčného malíře výraz dáti. Od mistrů hollandských naučil se Grund jisté technice, správnosti kresby, tajnosti koloritu; mistři ti naučili jej též pozorovati přírodu, která rovněž patří mezi učitele jeho. V tehdejší době, která tak dalece odchýlila se od cesty přirozenosti a upadala v nepravdu a strojenost, bylo obtížno nalézti přírodu a také Grund namnoze pohlíží na ni očima své doby, ale mnohdy prohlédá k ní přece jasněji. Že nedovedl se vždy vyšinouti k pravdivosti mistrů hollandských, tím vinny jsou hlavně proměnlivé vlny mody, které i na něho dorážely. Moda francouzská tehdáž panovala v celé Evropě; vyšší kruhy, šlechta i vzdělanci, byly prosáknuty živlem francouzským a v době, kdy každý duodecimový panovník, každý kavalír chtěl míti své malé Versailles a vésti sobě po francouzsku, není divu, že i umění podléhalo vlivu francouzskému. Díla Watteauova byla rozšířena po celé Evropě a spatřujeme-li ráz jemu podobný též u Grunda, nezdá se nám to býti jen následkem náhodné příbuznosti a snad jen konsekvencí doby, kterou veden k témuž cíli došel jako proslulý galantní mistr francouzský, nýbrž následkem skutečného působení Watteauova na Grunda, působení ovšem nepochybné nepřímého, prostředkovaného obrazy a rytinami dle Watteaua.

Přímý vliv tohoto na umění v zemích německých jest dosti vzácný; z rakouských malířů se vyskytá patrně, pokud mně známo, ještě jen u jednoho. V obrazárně přátel umění v Praze jsou dva obrázky, oba představující dámu se svým krejčím, který jí míru béře a látku ukazuje; obrázky ty jsou hbitě malovány, pikantně pojaty a prodchnuty úplně duchem Watteauovým; původcem jich jest Frant. Sigrist, mistr vídeňský, který jinak, maluje obyčejně biblické výjevy, zřídka se pokusil na tomto poli. Sigrist byl vyučencem akademie vídeňské, a na umělecké pouti své zdržel se v Paříži; o výsledcích pobytu pařížského velmi jasně svědčí zmíněné dva obrázky. A snad že to byl právě Sigrist, který jest prostředkujícím členem mezi starším o něco soudruhem svým Grundem a galantními mistry francouzskými.

Takový byl základ, na němž se Grundova umělecká povaha vyvinula; ve vývinu svém dostoupila též značné samostatnosti, kterou ovšem v mnohých obrazech jeho postrádáme. Originálnost nebyla vůbec, jak jsme viděli, silnou stránkou mistrů XVIII. století, kteří již za tou příčinou nemají pro nynější dobu tolik půvabu a přitažlivosti, jako vý-

tvory mnohé doby, která po formální stránce s nimi daleko měřiti se nemůže.

Umění XVIII. století jest více než které jiné kosmopolitickým a proto nemějme ani Grundovi za zlé, že malby jeho postrádají rázu

Norbert Grund. Dle fotografie vlastního obrazu Grundova kreslil B. Kutina. Ryl Jan Patočka.

národního ve smyslu moderním. Ale přece bychom Grundovi opět křivdili upírajíce mu naprosto samorostlosť a původní ráz domácí; Grund je Pražan a mnohé jeho malby mají jistý lokální, pražský ráz,

který tu a tam — skromně dosti, ale proto přece — se ohlašuje, a právě to nám jej činí tak milým. Grund žil stále v Praze a sláva jeho nepronikla daleko za hradby pražské; jen zřídka kdo z mimopražských mecenášů povšiml si skromného umělce a vřadil dílko jeho do své soukromé sbírky. Díla Grundova marně by kdo hledal ve veřejných obrazárnách; jen drážďanská galerie chová několik jeho obrázků a to ještě ne pod jeho jménem. Grunda lze poznati jediné v Praze, kdež se největší část jeho prací zachovala.

Jen sama obrazárna přátel umění chová ke stu jeho obrázků, a polovici této sumy nacházíme v obrazárně strahovské; co v soukromém majetku po Čechách a z části též ve Vídni z Grundových obrázků roztroušeno jest, nelze ani zjistiti. Grund byl velmi plodný: nebylyť poměry jeho nikterak skvělé, a poměry těmi byl nucen malovati mnoho; maloval na zakázku i do zásoby; proto výtvory jeho jsou nestejné ceny. Značný počet obrázků svých musil svěřovati obchodníkům a prostředkovatelům, kteří hleděli pak více získati než umělec sám; tento přečasto i své autorství zapřel a obrázky jeho šly do ciziny pod cizími jmeny; zvláště na Lipském trhu vedeny jimi dobré obchody. V Praze samé nacházely malby jeho arci též hojného odbytu; Grund pracoval neunavně, bez oddechu, a vždycky míval celou řadu obrázků v zásobě, s kterou prý pak usedl na uhelném trhu, kdež dítka svého umění mimojdoucím prodával. Dle toho mohlo by se souditi, že mistr náš nepříliš vysoce si vážil důstojenství umělce, ale my vidíme v tom jakýsi srdečný poměr mezi malířem, vykládajícím zboží své na krámku, jako to dosud činí vetešníci a obchodníci se starožitnostmi v průjezdech a koutcích staré Prahy, a obecenstvem, které dobře znalo svého mistra a které zajisté dovedlo jej oceniti a si ho vážiti. Poměr ten má však zároveň svou dojemnou, tragickou stránku: vidíme zde starou historii stále se opakující, která nám vypravuje o duchu nadaného umělce, jemuž při volnějším vzletu zavěsila se na křídla tížící starost o vezdejší chléb pro sebe sama i četnou rodinu, starost, kteráž mu kázala pracovati mnoho, kteráž mu však nedovolila vytvořiti díla jen dokonalá. Následek plodnosti jeho jest, že tak mnohý motiv v obrázcích jeho častěji se opakuje a že některý zvláště oblíbený obraz v několika variantech, buď ve změněném formátě, nebo s jinou malou obměnou, se vyskytá.

Předměty jeho obrazů jsou nad míru rozmanity; Grund vynikal nejen velikou plodností svou, nýbrž také mnohostranností a to v míře daleko větší, než kterýkoli ze současných malířů, pohybujících se obyčejně toliko v jediném oboru. Není oboru, v kterém by se byl Grund nezkusil, ovšem vždy pouze v malém, nanejvýše — ať tak dím — quartovém formátě. Mistr náš jest krajinářem a genristou zároveň; na mnohých obrazech jeho jest krajina hlavní věcí a děj v ní se konající pouhou stafáží, kdežto jinde opět krajina jest jen folií roztomilého genru; roztříditi obrazy jeho v určité příhrádky jest následkem toho velmi obtížno. Krajinky jeho jeví blízkou příbuznost s krajinami Jana Christiana Branda (syna); pravděpodobné jest, že Grund zde působil na vrstevníka o něco mladšího. Jsou to větším dílem pohledy nikoliv dle přírody malované, nýbrž fantasií umělcovou vytvořené; přílišným

bohatstvím motivů nevynikají, jsouce takořka jen varianty týchž předmětů: přístav, krajina pobřežní s majákem v pozadí, umělý park, volný háj, v dáli altán, vodomet, polosesutý oblouk nebo sloup a podobné. S předměty těmi zahrává si obraznost umělcova a rozsazuje je dle libosti: jiné uspořádání — jiný obraz. Scenerie obrazů těchto má základ v onom vkusu, kterýž stavěl do rozsáhlých parků umělé zříceniny antické i středověké, útulné pavillony a eremitáže, libuje si v jakési divadelní úpravě. Uspořádání to jest u Grunda vždy velice vkusné a svědčí o ruce zkušeného arrangeura; pohledy jsou vždy jednoduché, nepřeplněné jednotlivostmi, s průzračnou vzduchovou perspektivou při ladném osvětlení, kteréž nepostrádá mnohdy pádných effektů. Ovzduší bývá obyčejně jasné, letní, kdy blankyt oblohy jen místy jest pokryt bílými lehkými mráčky; jas a klid bývá údělem téměř všech těchto krajinek, z nichž mnohá vyniká náladou v pravdě poetickou.

Nejlepší výbor Grundových krajin, větších, menších, mnohdy zcela miniaturních, chová obrazárna strahovská; též v obrazárně přátel umění nalézají se mnohé zdařilé výtvory, jako na př. břeh s antickou zříceninou a loděmi po hladině mořské klidně plovoucími (č. 479) a dojímavě poetická pobřežní krajinka podobného rázu (č. 541). Menší krajinky toho druhu jsou velmi jemně a pikantně provedeny (na př. č. 604, 608 a j.), mnohdy, jako serie drobounkých obrázků v galerii strahovské, jen takřka skizzovitě, při tom však duchaplně a bravurně navrženy. Četné krajiny jsou oživeny směsicí lidu; zde vidíme tábor rozložený poblíž větrného mlýnu (č. 591), onde odpočívají pod šírým nebem unavení poutníci; do krajin rázu více divokého umisťuje Grund se zálibou cikány, kteří pohodlně táboří anebo bujným tancem se baví (č. 525, 527 a jiné). Jinde setkáváme se s družinou lovců, kteří se chystají za zvuku polnic k zahájení lovu, pronásledují hustým lesem štvanou zvěř, nebo jízdou unaveni na mýtině odpočívají. Mnohdy dosti nediskretně uvádí Grund diváka do lesa, nechávaje jej pozorovati dívky koupající se v lesní bystřině, nebo nymfy již tak dosti znepokojované rozpustilými satyry; na některých obrázcích baví se koupáním zástup čtveračivých dětí, které skotačí v mělké řece a na travnatém břehu (na př. č. 500, 506, obr. př. um.). Grund líčí též příběhy vážné, jako na př. souboj, v němž se utkávají dva kavalíři na koni — v době Grundově zajisté případ nevzácný — ba předvádí i výjevy hrůzyplné, jako je přepadení vesnice divokými jezdci, kteří zapálivše chatrče pronásledují ubohé obyvatele, nebo srážka sedláků s vojáky, z nichž jeden na koni právě dostihl klesajícího protivníka. Na zámku rosenberském a v obrazárně kláštera vyšebrodského jest celá serie válečných výjevů; vojáci obklopují zástup venkovanů, jež týrají hrubým spůsobem; podobně nakládají na jiném obraze se zajatými mnichy, kteří statečně snášejí příkoří; jinde krutá bitva zuří v dálce, kdežto v popředí ošetřují se ranění pod dohledem mnicha na koni sedícího, a po dokončeném boji plíží se za noci mezi padlé na bojiště lupiči, kteří mrtvoly obírají. Jsou to patrně reminiscence z prvních pohnutých let panování Marie Terezie a ze selských povstání.

Než obraťme se raději k veselejším výjevům. Přehojně zastoupeny jsou mezi Grundovými výtvory ony „fêtes champêtres“, ve kterých se

nejvíce přibližuje Watteauovi. Působí-li již tento svým naivním pojmutím, neaffektovaným předváděním jemné koketnosti, dvorného chování, uhlazené turnýry současné společnosti často rozkošně komický dojem, vzbuzuje Grund jakýmsi úmyslným humoristickým nádechem, jejž nese většina jeho galantních obrázků, ještě zvýšený dojem komiky, který často vybízí

Studenti. Dle fotografie obrazu Grundova kreslil B. Kutina. Ryl J. Patočka.

diváka k úsměchu. Grund tropí si často žerty ze svých galantních kavalírů a milostných dámiček, z jich strojenosti a titěrnosti; zde objevuje náš malíř jistý humoristicko-satyrický ráz své povahy, který jej činí příbuzným současníku jeho Chodovieckému, duchu to arci mnohem střízlivějšímu, a částečně též Hogarthovi, od něhož se Grund zase valně

liší tím, že nemoralisuje; malby jeho nejsou nikdy tendenční, jsou samy sobě účelem; humor Grundův jest naprosto dobrosrdečný, nešlehá a nezraňuje. Právě galantní obrázky patří k nejrozkošnějším, jež Grund kdy vytvořil; všecky působí velmi mile; vizme na př. prostý výjev v obrazárně strahovské, kterýž postrádá úplně všeho satyrického nádechu, za to však oplývá poetickým pelem: v parku nedaleko vodotrysku častuje bujarý mladík dámu svou vínem, jež nalévá do číše; nebo obraz galerie drážďanské (č. 2146), kde veselá společnost hoduje v zahradě — zajisté prosté to výjevy, z nichž dýše jediné bezstarostnost a radost ze života. V „zelených kabinetech“ zahrad, v stinném borku spatřujeme milostné párky neb celé společnosti, any se procházejí, honí, laškují, tančí, zkrátka všechnu možnou kratochvíli provozují; kavalíři dvorně se kloní svým vyvoleným, které zálibně naslouchají řečem jejich nebo hře na kytaru — vše jako u mistrů francouzských.*)

Často uvádí nás Grund v salon, kde shromážděna jest u hostiny a při plesu vznešená společnost, nebo v boudoir dámy, jehož posvátnosti mistr náš nešetří. Dle obrázků těch můžeme si jasně představiti život tehdejších vznešených paní, od rána, kdy velitelce ještě v nedbalkách oblečené přináší černoch snídaní (č. 552), po celý den, po který takořka nerozlučnou její společností jest kavalír a — psík, mezi něž pozornost dámy jest rozdělena; ba kavalír sám musí část své pozornosti věnovati psíku své dámy, aby si její přízeň zabezpečil. Grundova dáma jest také pověrčivou a nechává si hádati z ruky od cikánky (č. 621), která asi nevěstila nic dobrého, neboť na jiném obrázku vidíme dámu všecku ustrašenou, přijímající posla, jenž přináší zlou zprávu (č. 619). Zvláštní zajímavost mají dva interieury (č. 485, 488), představující atelier malíře a dílnu sochařskou: sochař jest zabrán se svými pomocníky do plné práce, kdežto malíř přijímá vznešenou návštěvu, pána a paní, provázené mouřenínem, jimž ukazuje jeden ze svých obrazů. Jinde vyobrazil malíř sebe sama v tiché domácnosti ve společnosti své ženy, kteráž naslouchá jeho hře na housle; patrně pěstoval náš mistr jako bratři jeho v prázdných chvílích též umění hudební.

Grund nepřestává na vznešené společnosti, nýbrž zasahá také v život obecného lidu, a podává typy z ulic pražských: právě některé z těchto obrázků patří dle našeho náhledu k nejlepšímu, co Grund vytvořil, a časté opakování jich svědčí o oblibě, jaké se již za jeho dob těšily. Některé z těchto pouličních typů dosud nevyhynuly, ku př. žid (489), který s pytlem na zádech svým stereotypním pokřikem hledí na sebe obrátit pozornost, chromý žebrák (606) prosící o almužnu; na jiném obraze vidíme dva studenty (491), kteří se zastavili před kolejí a pilně cosi drobnohledem pozorují. Celé pouliční výjevy předvádějí nám jiné obrázky, ku př. dva pečlivě malované, avšak méně zdařilé

*) K nejlepším výjevům toho druhu patří v obrazárně přátel umění č. 523, 524, 536, 547, 548, 550 a j. Litovati sluší, že největší počet těchto, jakož i jiných Grundových obrázků jest naprosto nepříznivě umístěn; buďto že visí na místě, kam světlo jen málokdy pronikne, nebo ve výšce, kde úplně mizí. Doufejme, že v nových místnostech bude s Grundem a obecenstvem, které by se s ním rádo seznámilo, milosrdněji naloženo.

pendanty v obrazárně strahovské, představující scény tržní; na jednom kolem písničkáře, jenž opěvanou událost má důmyslně znázorněnu na obraze, kupí se posluchači, sprostí i vznešení; na druhém jest předmětem podobné pozornosti vyvolavač stojící na vyvýšeném místě. Jiné výjevy odbývají se za nočního temna: několik mladíků sešlo se pod okny dívky, aby jí zapěli milostné dostaveníčko; jinde jiným způsobem rozrušen jest noční klid: městští drábové pronásledují a chytají noční výtržníky — výjevy to, které v staré Praze nebyly asi vzácnými.

Krajinářství a genre jsou obory, z nichž Grund zřídka vystupuje; činí-li tak někdy přece, nedovede ani zde zapříti svou povahu. V několika vzácných obrázcích líčí příběhy biblické; pro jednoduchou vznešenost postav a dějů novozákonných nemohly ovšem postačiti rozměry a způsob malby Grundovy, jehož duch jest příliš dalek vší velkoleposti, za to jdou mu k duhu některé události starozákonné, zejmena ony, které mají více fantastický ráz. Toho druhu jsou dva velice půvabné obrázky v galerii strahovské, jež připočísti sluší k nejlepším pracím Grundovým: mladý Tobiáš provázený andělem polapil rybu, jejíž žluč má zbaviti otce jeho slepoty, a Hagar, opuštěnou na poušti, utěšuje anděl, jenž k ní přilétá. Podobné výjevy chová obrazárna kláštera vyšebrodského, kdež spatřujeme vedle variantů těchto dvou předmětů anděla zápasícího s Jakubem, Jonáše vyvrženého od obludné velryby na břeh, Baláma na oslici s andělem se setkavšího a j v., výjevy to vesměs prodchnuté jemným humorem. Jim příbuzné jsou též některé výjevy mythologické, jako soud Paridův v majetku p. M. Lehmana, a jiné podobné scény; tyto však celkem řídčeji se vyskytují. Živý kolorit, nenucenost motivů, fantastičnost krajiny, poetická nálada celku působí na nás jmenovitě při oněch příbězích biblických dojem východní báchorky, a prozrazuje nám v povaze Grundově stránku, která málo kdy se u něho objevuje; pojetí a provedení oněch událostí biblických je na veskrz originelní a sluší litovati, že díla Grundova právě tohoto směru jsou tak vzácná.

Ještě řídčeji vyskytují se obrazy onoho oboru, v němž otec Grundův pracoval, — totiž podobizny; v obrazárně přátel umění jest podobizna Grundova jím samým malovaná, jediný nám známý portrait jeho ruky. Jest to tvář přímá, otevřená, tvář mladého muže; nalézáme v podobizně té provedení úhledné, techniku jistou, ale málo ducha, málo života; u přirovnání s rázovitými podobiznami současného Kupeckého jest tato mdlá.

Škoda, že Grund neznamenal své obrázky, aniž je označoval letopočtem, kdy povstaly, tak že nesnadno lze stopovati jeho umělecký vývoj; během umělecké činnosti své, více než třicetileté, nestál zajisté na jednom a témž stupni, nýbrž pokračoval na cestě k dokonalosti a samostatnosti. Smrt zastihla ho ještě v letech mužných, tudíž ještě na výši jeho působení. Výtvory jeho jeví ovšem patrný rozdíl v duchu i provedení, také kroj vyobrazených postav může nám býti vodítkem. Tak nemineme se s pravdou, přičteme-li ony „amusements champêtres", které ještě dýší úplně ducha Watteauova a které proniknuty jsou pravou poesií, jeho mládí, kdežto v pozdějších dobách ustupuje duch poesie kaustickému humoru. Dále patří zajisté k výtvorům jeho mládí ony

Krajina. Dle fotografie obrazu Grundova kreslil B. Kutina. Ryl J. Patočka.

tábory, trhy, ze kterých jasně vyznívají upomínky na mistra jeho Ferga nebo na mistry hollandské. Z jeho mužných let pocházejí patrně ony výjevy, ve kterých se nám jeví tak bystrým pozorovatelem svých současníků, a ještě pozdějšími pracemi jsou asi vedle mnohých dokonalých prací řady obrázků na rychlo vyrobených, jisté, ale zběžně malovaných. Také ve spůsobu provedení a v koloritu lze stopovati změny, ačkoliv zde zachovává Grund stále dosti prvotního rázu; vždy nalézáme týž delikátní, lehký, jasný kolorit, kterýž slouží obrazům jeho takřka za signaturu, tak že není obtížno dle něho díla ruky Grundovy poznati. Barvy jsou jistě a souladně navrženy, mnohdy s jakousi zdánlivou nedbalostí, někdy opět s pečlivou uhlazeností; mnohé z obrazů vynikají také obzvláštním tmelem, který spájí barevné součástky v harmonický celek, v němž není příkrých přechodů. Nános barev není u něho tučný: Grund maloval většinou na dřevě a plechu, nemusel tudíž vrstvami barev zakrývati vlákna plátnová; okolnost tato přispívá ještě k hladkosti a líbeznosti jeho maleb.

I kdyby Grund nebyl vynikajícím umělcem, jakým skutečně jest, měl by důležitost pro kulturní dějiny a zasluhoval by plného povšimnutí. Grund jest malířem mravy líčícím v pravém slova smyslu, a tím již řadí se ku zjevům pro historii významným. Než i umělecká cena jeho jest značná, a již za jeho dob nalezlo umění jeho plného uznání; rytiny dle jeho obrazů jsou četné a jmenovitě jest to známý mistr Jan Balzer, který často jeho výtvory rydlem svým rozšířil. Balzer byl přítelem a stoupencem Grunda, který ostatně nevycvičil vynikajících žáků; kopie dle Grunda nejsou řídké, ale jsou to většinou bídné mazaniny ruk neumělých. Nastalať brzo po smrti Grundově doba pro uměny velmi nepříznivá; mrazivý dech josefinismu udusil jich výkvět: jen v akademiích byrokraticky řízených bylo jim popřáno místa. Rytiny vždy více se šířící měly nahraditi nedostatek tvůrčího ducha. K obratným rytcům přináležel především náš Balzer. Rytiny dle obrazů Grundových, nacházejících se v majetku rozličných amateurů, dedikoval důvtipný Balzer předním přátelům umění, jmenovitě hraběti Dismasovi z Dietrichštejna. Obzvláštní sensaci — i v cizině — spůsobila serie 50 listů dle Grunda r. 1775 publikovaná,*) ale v té době nebyl již Grund na živu. Teprve tehdáž roznesla se po cizině zvěst o pražském malíři tiše a lopotně pracujícím; než rytiny uloženy na to do map a sbírek, a s nimi opět založena upomínka na tichého pracovníka.

Obecenstvo všímá si obyčejně jen děl mistrů, jichž jmena často se slýchají; a kdo slyšel kdy o Grundovi? Jen v úzkém kruhu milovníků uměn zachovala se jeho památka, ale bylo by záhodno, aby známost jeho nezůstala obmezena na tento kruh, nýbrž rozšířila se tak, jak toho náš drobný mistr zasluhuje.

*) Pochvalnou zprávu o rytinách Balzerových přinesla na př. „Neue Bibliothek der schönen Wissenschaften und Künste“; (roč. 1775, XVIII., str. 324).

Salomonida.

Román
od
Serváce Hellera.
(Pokrač.)

II.

a „Smolenském rynku“ v Moskvě byl v hořejší části domek malý, ale čistý a úhledný. Povýšený přízemek, k němu se dvou stran po pěti stupních, a podél průčelí, před okny, široká terasa s šesti štíhlými sloupy, na nichž spočívalo přebíhající pásmo střechy. Střecha byla plochá, s pevným zábradlím kol kolem, plechem pobitá a jasně zeleně natřená. Domek pěkný, milý a vlídný, ale ještě pěknější, milejší a vlídnější byli jeho obyvatelé. A kdo medle v něm žil? Starý Maxim Ivanov a mladá dívka Evdokia. Otec a dcera. Šedý mech a poupě jedva rozvité. Dvě lásky neobsáhlé: láska k dceři a láska k otci. Večerní klid a ranní ticho; poslední pablesk od západu a první červánky na východě. Dvě krásné duše, dvě zlatá srdce. Kdo byl Maxim? Šťastný otec. A Evdokia? Blažená dcera. Více se o nich nevědělo. Policie nebyla tou dobou příliš zvědavá a lid moskevský nepátrá vůbec po věcech, do kterých mu nic není. Stařena, která u protějšího rohového domu na výsluní sedala, věděla jen tolik, že asi před patnácti lety přijel obstárlý pán s odznaky smutku s děckem a letitou služkou a že koupil protější domek a že zaplatil za něj dvakráte tolik, než byla jeho skutečná cena. Více nevěděl nikdo.

Byl stařec ten podivín? Nikoliv. Svět mu nerozuměl a on byl již světu odvykl. Jeho světem byla jeho dcera, a ta mu rozuměla. Byl chud? Nezdálo se. Byl bohat? Nebylo pozorovat. Stařena naproti říkala: „Má zrovna dosti.“ Však měl více, než dosti, neboť měl vzácnou dceru.

Ta dcera! Když jsem ji byl poznal, záviděl jsem mu; když ale jsem byl poznal jeho, přál jsem mu ji. Chodívali často za Moskvu do Petrovského parku; tam jsem je vídal. Kdysi potřebovali při propuknuvší nepohodě mé služby; prokázal jsem ji s obzvláštní radostí a byl jsem šťasten. Oni zase byli povděčni. Avšak zavděčiv se jim, rychle jsem se vzdálil, jakobych se bál, že svou světáckou bytostí jejich takřka posvátnou atmosféru znesvětím. Z toho soudili, že jsem lepším, než opravdu jsem byl, a přestali se mi vyhýbat. Tak seznal jsem je i jejich domácnost. Žili jako v ráji.

Evdokie pěstovala v nevelikė zahradě, jež v zadu k domu přiléhala, všeho druhu vzácné rostliny, s největší však péčí a láskou mohutný keř nádherné růže stolisté. Pravila mi kdysi, že stolistou růži nade všechny květy miluje a já doložil jsem z nejhlubšího přesvědčení, že je také růže stolistá jejím nejlepším obrazem: kolik listů, tolik ctností a krásných stránek. Odmítla s uzarděním tu poklonu, ale na

věci samé tím nic nezměnila. Evdokie byla skutečně růže všech cností. Duch jasný, bystrý, mysl skromná, pokorná, ale pevná, ve všech skutcích dobrota a něžnost, v každém slově lahodnost, v každém pohybu přirozený půvab, v rukou pracovitost a v oku lesk svrchované jemnosti. Nikde nic nuceného, líčeného, strojeného, ani stopa marnivosti, ani stín ješitnosti: pravá ženskost, jak se mi jevívala v idealech, přímý opak dam emancipovaných, vzor dívčí lahody. Ký div tedy, že byla starci vším na světě, že ho nic netěšilo mimo ni, že nic nemiloval mimo ni. — Opravdu, nic? . . . Sebe! Miloval příliš také sama sebe a byl v jistém ohledu sobec: děsil se myšlenky, že by někdy dceru ztratil, že by ji někdy měl získati muž jiný. „Dokud živ budu, nikdy!“ říkával pevně a stal se takto propastí mezi ní a světem. Evdokie nevěděla, co jest láska k muži; znala jen lásku k otci a pak tu, již nazýváme povšechnou, lidskou. Či snad ji nechtěla znáti, jen aby upokojila otce? Otázka tato byla sice dovolena, ale odpověď na ni byla pochybna. Však na tom nezáleželo. Maxim byl spokojen a když s té stránky dceru pozoroval, byl přesvědčen, že ji neztratí nikdy. Bláhový stařec!

Ze Sibíře uprchl mladý Polák. Stíhali ho. Polák zabočil do Moskvy a zde zmizela jeho stopa. Moskva ukryje lidu na tisíce; její obyvatelstvo má ráno přítok a večer odliv. Lid se ustavičně míchá. Maxim obdržel tou dobou list jakýsi, jejž po přečtení ihned spálil. Pak vyšel si sám na procházku a vrátil se s hostem. „Zde vás policie nevyslídí,“ pravil, uváděje uprchlíka do svého bytu, po večeři pak si sedl a napsal několik listů. Tři dni byl mladý Polák vězněn v přívětivém domku, ale vězení to bylo mu milé a příjemné, neboť žalářnicí jeho byla Evdokie. Čtvrtý den přišly poštou jakési listiny a odpoledne oznamoval Maxim na policii, že přijel mu návštěvou synovec, ubíraje se přes Moskvu za hranice. Předložil správný průvodní list pro východ za hranici, v kanceláři generalního gubernatora napsali viso a za dva dni, aby nebyl odchod nápadný, odjížděl Polák na Petrohrad.

A zase bylo ticho v klidném domku a všechno jako dříve. Přibyl jen malý obrázek na stěně — podobizna uprchlíka Poláka. Evdokie byla svižná a milá jako jindy; jen časem zastavila se u obrázku a krásné oči se jí zalily. Starý nepozoroval nic anebo tvářil se, jakoby nic nepozoroval. Jednou se z nenadání u stolku obrátil a spatřil, jak Evdokie obrázek líbá. Neřekl nic, ale jakoby had ho byl uštknul, trhl sebou, svraštil čelo, zahryzl se do pysku a sevřel hlavu do dlaní. Za chvíli vstal, sňal obrázek se stěny, šel k peci a hodil jej do ohně. — Evdokie byla klidna jako jindy, ale krutý žal hlodal od té doby na jejím srdci; avšak nenaříkala, nežalovala, a milovala otce jako dříve. Starý Maxim se těšil, že to přejde, ale nepřešlo. Za čtvrt roku bylo v klidném domku smutno: objímajíc svadlým ramenem šíji otcovu, Evdokia zesnula, a poslední dech její šeptal slovo „Tadeusz“.

Přišel jsem na pohřeb. Málo bylo lidu, ale mnoho žalu. Starý Maxim stál se svislýma, sepjatýma rukama u mrtvoly, skvostným „svatebním“ závojem zastřené, nelkal, nemluvil, ba skoro ani nedýchal. Přistoupil jsem k otevřené rakvi. Starý pozvedl oči a díval se na mne

s výrazem svrchované, němé bolesti. Však přemohl poněkud bolest, podal mi chvějící se pravici a zašeptal skrze pysky skoro ssinalé:

„Odhrňte závoj a podívejte se na ni ještě jednou!“

A když to byl pověděl, schvátila ho žalost taková, že zoufale zaryl ruce do vousu, pysky křečovitě sevřel a oči k stropu upjal, jako by výbuch žalu vším násilím potlačoval. — Nebyl jsem s to závoj odestřít; zulíbal jsem pouze ztuhlé ruce a když přišli popi, ulomil jsem nejkrásnější růži s onoho keře a zastrčil ji do něžné, mrtvé pravice.

Vynesli otevřenou rakev, zevnitř fialovým aksamitem potaženou a na všech hranách i rozích bohatými okrasami z čistého stříbra okovanou. Byl průvod tichý, velebný. Když pak vycházel z města, zadul vítr, nadzvedl stranou závoj, a zapadající slunce ozářilo ještě jednou tvář spanilé mrtvoly. A opět zadul vítr a rozhoupal její dlouhé, zlaté kadeře, jakoby si s nimi byl ještě jednou pohráti chtěl, než navždy zapadnou. Spatřil jsem ji ještě, tu tvář líbeznou, a mozek mi třeštil, div že se lebka nerozskočila. — Na „kladbišči“ urovnali jí vlasy, zastřeli hlavu zase závojem, rozloučili se s Evdokií a zavřeli skvostnou rakev. —

Veliký sarkofag z kararského mramoru na lesklé černé plotně označuje místo, kde pohřbili Evdokii, a na sarkofagu vytesána jediná toliko okrasa: růže stolistá.

U sarkofagu vídal hrobník, vídali lidé a vídal jsem i já sedat sklíčeného starce a líbat černou mramorovou desku. Ale jednou stařec nepřišel a nikdo již ho neuviděl. Pak sedal jsem jen já časem u sarkofagu a mimo mne — nikdo.

To událo se několik měsíců před začátkem příběhů dosud vypravovaných. Že by truchlivá tato idylla s osobnostmi v předcházejících kapitolách uvedenými nějak souvisela aneb k nim vůbec jakýkoli vztah měla, neměl jsem ani zdání, avšak začal jsem tušit po následujícím dobrodružství, kteréž jsem zažil v Moskvě nedlouho po návratu z Baranova.

* *
*

Bylo v neděli v 10 hodin ráno. Celou noc se chumelilo a Moskva byla tudíž vysoko zavátа. Po takové noci bývá v Moskvě den nejkrásnější: není zima, není teplo, není šero, není jasno; je zrovna tak milo doma jako venku, že člověk div se nerozplývá, že se cítí volným, šťastným. Vyšel jsem na boulevardy. Všude ticho a klidno k nepoznání. Na Tverském boulevardu proháněli se v zasypaných sněhem křovinách a zavátých záhonech huňatí psi a nad nimi v těžkých, sněhem obalených halužích košatých stromů vdákaly ještě vrány svůj ranní koncert.

Chodil jsem půl hodiny semotamo a napočítal jsem sotva dvacet lidí a troje sáně — je vidět, že všechno, co z domů vyšlo, do kostelů se uchýlilo. Přišel jsem k boulevardu, kterýž se nazývá „Strastnoj“; levý roh jeho tvoří „Strastnoj monastýr“ s pěkným kostelem. Z kostela zazněl chorál tak krásný a dojemný, že se mi zachvělo srdce hned při prvních zvucích, že mne pojala touha vejíti tam, mezi davy pobožných.

Ale z klášterního nádvoří vyšla v tom dáma; hedbávné temně červené roucho šustí za ní, jako když v koruně doubce mladé listí

z rána šveholí, přes roucho splývá skvostný kožich z aksamitu a černého liščího měchu, kolem hlavy vkusně uvázán „bašlík“, bílý se zlatými střapečky, a z bašlíku hledí tvář — hledí krása, která omračuje, ale krása poněkud vyzývavého vzezření. Mám ji vylíčit? Nedovedl bych toho. Jen tolik naznačím, mnoho-li třeba, aby si čtenář utvořil představu: pravidelné rysy splývaly lehounce do sebe, výraz byl ostrý, ale přece jemný, hrdý a přece líbezný, oči plny fosforu čili tak lesklé, že nebylo lze ani rozeznat, jsou-li modré nebo šedé; vlasy světlé, bez lesku a v nich jiskřila se nad čelem brillantová hvězda. Byl jsem tím zjevem tak upoután, že jsem nemotorně na úzké, ve sněhu vyšlapané cestě stanul a dámu, když těsně kolem mne se brala, hlubokou poklonou pozdravil. Změřila mne pohledem poněkud hrdým, poněkud udiveným, poněkud úlisným, poněkud svůdným a — rozumí se, nepoděkovala. Pak obrátila se a pokynula sluhovi, který v uctivé vzdálenosti za ní kráčel a ten porozuměv tomu pokynu udělal si z rukou troubu a zahulákal ke Tverskému boulevardu:

„Ivan Vasiljevič, podavaj!“

V tu chvíli zasyčelo něco sněhem, přiletěly skvostné sáňky s poloarabským sivým hřebcem, dáma vsedla zvolna do nich a stáhla si přes nohy až po pás lesklou medvědí přikrývku s dlouhou srstí: pak obrátila se stranou ke mně a vidouc, že ještě stojím a ještě se dívám, usmála se a — sáně zmizely mi s očí. Ten úsměv! Bylo v něm tolik vnady, tolik kouzla a tolik naděje, že jsem se bezděky několik kroků za saněmi rozběhl. Ale kdež byly už sáně! Zmizely a zůstaly po nich ve sněhu jen koleje a otisky čtyř kopyt.

Bylo mi horko. Rozepjal jsem tedy svůj lehký kožich a sňal s hlavy huňatou čepici. To mne ochladilo a brzy jsem opět vystřízlivěl. „Blázne ztřeštěný!“ spílal jsem samu sobě a kráčel „Strastným boulevardem“ zvolna dolů. Pojednou přidružil se ke mně — kde se vzal, tu se vzal, — uhlazený jakýsi človíček v pěkném kožiše.

„Pane,“ pravil mi důvěrně, „viděl jste dámu, která před čtvrt hodinou z monastýru vyšla?“

„Viděl! co dále?“

„A dáma viděla vás?“

„Viděla, nuže?“

„Dovolte, batuška, jen ještě jednu otázku: líbila se vám ta dáma?“

„Ovšem že líbila!“ odpověděl jsem ukvapeně, ale hned mne to tak rozmrzelo, že bych byl s chutí vyťal sobě nebo tazateli políček. Však zdržel jsem se a místo políčku doložil jsem hrubě, jakobych teprv nyní nediskretnost té otázky pochopoval:

„Ale dovolte, co pak je vám do toho?“

Můj vedlejšek usmál se, jako zmrzlý špaček, vyňal z tobolky malou zalepenou obálku bez nadpisu, podal mi ji, uklonil se a odešel.

Roztrhnuv obálku vyňal jsem jednoduchou navštivenku se sedmihrotovou, tedy baronskou korunkou a jménem „Alexandra Sergějevna*** . . . Na druhé pak straně bylo vytištěno: „Sadóvaja čís. 17“, a k tomu tužkou připsáno: „V 8 hodin večer.“ — Divná věc, po-

myslil jsem si; v Moskvě se neudávají adresy dle čísel, nýbrž dle vlastníků domu, a zde je číslo —.

Co jsem si dále ještě myslel, nebudu povídat; povím zkrátka, že jsem o půl osmé večer najal sáně a udeřením osmé že zvonil jsem na „Sadové ulici“ u rozkošného, nepříliš velkého domu s bohatou renesancí. V Sadové ulicí je před každým domem nevelká zahrada, tak i zde. Ale všude jinde je na domě jméno domácího, a zde byla pouhá sedmnáctka s hvězdou. Zvláštní dům, a musí míti velkou protekci u policie, že mu tuto odchylku trpí.

„Švýcar“ otevřel a já podal jsem mu mlčky onu navštivenku. Podíval se na ni, obrátil ji a pravil s úklonem: „Izvoltě!“ —

Stoupám asi dvacet schodů vzhůru hájem tropických rostlin, okolo akvarií a drobných vodometů. Nahoře uvedl mne „Švýcar“ do velké předsíně. Na žlutém divanu válí se červený sametový lokaj a kouří papirosu; tvář pitomá, vsadil bych se, že je to eunuch. Vstal, aby mi z kožichu a velkých přezůvek pomohl, ale než se k tomu dostal, byl jsem z nich sám venku. Urovnal jsem si u toilettního stolku vlasy, to jest vjel jsem do nich několikráte rukama, abych měl zvlněnou hřívu jako Beethoven; pak navlekl jsem si rukavičky a to když bylo vykonáno, provedl mne eunuch dvěma komnatami, u třetí pak otevřel dvéře a nechav mne vejíti zavřel za mnou.

Byl jsem u cíle. Komnata byla vyzdobena svrchovanou, skoro orientalskou nádherou, vzduch nasycen jemnou vůní a velká křišťálová, od stropu visící lampa s korunou z růžového skla rozsívala na všechny strany mírné světlo.

V rohu temně modré pohovky seděla nedbale v elegantním, širokými krajkami bohatě obloženém domácím rouše barvy světle azurové moje dáma s hvězdou. Zdálo se, jakoby jí z vlasů nad čelem sršelo stále šest třaslavých praménků barevných jisker. Divoce zvlněné kadeře valily se jí po šíji a po ramenech, jako proud zkaleného zlata, levá ruka pohrávala s jakousi knihou na malém stolku a pravá nožka opírala se na zemi o vycpanou hlavu bengálského tygra, jehož malebná kůže podnožní koberec tu tvořila. Ráno byla ta dáma krásná, večer však, možno-li ještě krásnější.

„Madame!“ pravím, „obdržel jsem vaši navštivenku, kterouž jsem považovati musil za pozvání!“

„Opravdu?“ diví se ona s úsměvem, „a použil jste ho, jak vidím, beze všeho ostychu.“

„Což bylo by, madame, možno odolati pozvání tak — vzácnému, lichotivému a . . .“

„Nechte, prosím všech komplimentů a povězte mi raději, co jste si pomyslil, když jste ten lístek ode mne obdržel?“

„Já, madame? Pranic; četl jsem: „V osm hodin,“ a v osm hodin jsem tu čekaje vašich rozkazů.“

„Nenechám vás dlouho v nejistotě,“ pravila dáma s hvězdou. „Znáte mne?“

„Neznám. Avšak navštivenka praví: „Alexandra Sergějevna***... a to mi stačí. Jest mi už jen potřebí vaší milosti.“

„Jste velmi skromný. Ostatně nepovšimnul jste si patrně ani korunky nad tím jménem . . . však to nic nevadí. Ale vy dosud stojíte, sedněte si přec! Či myslíte si, že bude vaše audience tak krátká, že by ani nestálo za namáhání se posadit? Mám čas a vy nepochybně také?“

„I kdybych ho neměl, zůstal bych, dokud vám bude libo.“

To pověděv usadil jsem se do lenošky tak, že jen malý stolek byl mezi mnou a tou kouzelnou hlavou.

„Viděla jsem vás dnes ráno jaksi udiveného,“ pokračovala dáma; „můj zevnějšek vás patrně zajímal. Tím upoutal jste na sebe také mou pozornost a tu rozpomenula jsem se, že jsem vás již několikráte viděla a že jsem si pokaždé přála s vámi se seznámit.“

„Madame,“ odpověděl jsem co možná dvorně, „toť příliš lichotivé, abych se nemusil obávati, že jest to výsměch.“

„Neklamte se, příteli,“ odpověděla rozmarně, „ani to ani ono — prostá zvědavost. Avšak jste-li samolibý, dovoluji vám, aby jste si k té zvědavosti přimyslil také trochu interessu ku své osobě.“

„Děkuji, madame, ale neodvážím se toho.“

„Vy jste cizinec,“ tázala se na to s jakousi vševědoucností, „z české Prahy, zlaté jako je zlatou naše matuška Moskva, pravda-li?“

„Tak jest, madame; avšak naplňuje mne podivením . . .“

„Že to vím?“ vpadla mi do řeči se smíchem.

„Můj milý, já vím ještě více: vy se jmenujete Sergěj Antonovič a jste publicista nebo něco takového. Uhodla jsem?“

„Myslím, že jste ani nehádala, nýbrž věděla.“

„Ano,“ prohodila s jakýmsi pikantním povzdechem, „vím tak leccos, čeho by se nikdo do mne nedomýšlel, ale přece jsou věci, jež bych nesmírně ráda věděla a o nichž vědomostí nemám. Jednu takovouto záhadu budete mi snad vy moci objasnit. Hádám totiž, že víte, co já bych v té příčině ráda věděla. Proto dostal jste moji navštivenku. Mám to podivné spůsoby, pravda-li? Však prosím, abyste se nad nimi nepozastavoval. Zařizuju své jednání dle svých potřeb a dle osob, s nimiž jednám. Lidé osvícení promíjejí mi zajisté ochotně tuto volnost, tedy také vy.“

Poklonil jsem se mlčky nevěda, co bych odpověděl. Dáma s hvězdou zazvonila a za chvíli přinesl sluha kalíšky a stříbrný dýmající samovar; cigarra a papirosy byly již na stolku.

„A nyní, milý pane, abych vás pomalu již připravila na otázky, jež abyste mi zodpovídal, toužebně si přeju,“ pravila Alexandra Sergějevna okoušejíc rubínový odvar čínského čaje. „Neměl jste tu v Moskvé nějakou mladou příbuznou?“

„Pokud mi známo, neměl.“

„A což . . .“ pravila s úsměvem, ale pátravě na mne pohlížejíc, „smím-li si totiž tu nediskretní otázku dovolit, snad nějakou dobrou známou nebo více, než známou?“

„Nejsem dosti chápavý,“ odpovídal jsem také poněkud koketně, „abych cíl a konec vašich otázek již postihoval, a nevím tudíž věru, jak bych měl odpovědět.“

„Pochopuji,“ zasmála se Alexandra, „že vás moje příliš povšechná otázka do rozpaků přivádí. Musím se tudíž určitěji tázat. Neměl jste, milý příteli, zde v Moskvě známou nebo přítelkyni, která zemřela?“

„To snad,“ odpověděl jsem po krátkém rozmyslu; „avšak nenahlížím dosud . . .“

„Kam biju a co s tou otázkou zamýšlím?“ vpadla mi dáma do řeči. „Jen strpení, hned začne vlastní examen. Abyste se tedy mohl rozpomenouti, oznamuji vám, že jsem vás viděla často na Smolenském hřbitově sedícího u bezejmenného hrobu na černé mramorové plotně, ze kteréž se mohutný bílý sarkofag vypíná. Sarkofág ten jest ozdoben, jak zajisté víte, pouze zlatou růží stolistou — jeden z nejvkusnějších to a nejumělejších náhrobků toho kladbiště. Není vás zajisté tajno, kdo pod tím náhrobkem odpočívá?“

„Není madame,“ odtušil jsem klidně, „a není to také žádné tajemství. Jest to náhrobek slečny Evdokie Maximovny Ivanovy, jejíž památka mi jest svatou.“

„Byla tedy tak blízka vašemu srdci?“

„Nikoliv tak, jak si nepochybně myslíte. Ctil jsem ji pouze pro její vynikající ctnosti.“

„Jste vy mužové lidé všestranní,“ prohodila s jakousi pikanterií Alexandra Sergějevna: „jedny zbožňujete pro jejich ctnosti, za druhými se zase blázníte, poněvadž myslíte, že ctnosti nemají.“

„Neklamte se, madame,“ odpověděl jsem vážně, „srdce té dívky bylo jinému zadáno, a mne se ten poměr nikterak nedotýkal.“

„Věřím vám ochotně,“ na to zase Alexandra; „ostatně na tom ani nezáleží. Ráda bych se od vás něco jiného dověděla. Vy jste tedy k Ivanovým docházel?“

„Býval jste tam často hostem.“

„Pak jste musil také zpozorovat,“ pokračovala dáma ve výslechu, „že bylo u Ivanových mimo Eudokii ještě malé děvčátko?“

„Bylo mi to dobře známo, neboť jsem si s děvčátkem tím někdy také hrával.“

„A nevíte, čí to dítě bylo?“

Pohledl jsem ostře na dámu s hvězdou, jakobych ji pro nějaké neoprávněné podezření chtěl kárat a odpověděl jsem důrazně:

„Dítě to bylo cizí, ale starý Maxim vzal si je, nemýlím-li se, za své.“

„To vím také, že nepatřilo to děvčátko Ivanovým,“ pokračovala hladce Alexandra, „ale nemohl byste mi, příteli, povědět, čí to dítě jest aneb určitěji řečeno, kdo jest jeho matkou.“

„Lituji velice . . . nenapadlo mi nikdy se na to ptáti a Ivanovic nikdy o tom nemluvili.“

„Škoda, škoda,“ povzdychla si dáma; „a nevíte také, kam se to děvčátko po odchodu starého Maxima podělo?“

„Nevím nic určitého,“ odpověděl jsem; „avšak myslím, že si je vzal starý pán s sebou do Paříže, nebo kam se přesídlil.“

„Hm, hm,“ zamumlala dáma a zavrtěla při tom hlavou. „Zdá se,“ doložila pak, „že vaše vědomosti v tom ohledu daleko nesáhají —

anebo nejste dosti upřímný. Nebylo by také divu, vždyť ještě ani nevíte, můžete-li mi důvěřovat . . .“

„Ujišťuji vás, madame, že jsem zcela upřímný a že nevím nic více, než jsem pověděl. Neměltˇ jsem příčiny po těchto věcech pátrati.“

„Nuž tedy, díky za vaši upřímnost,“ pravila bodře a podala mi ruku, „nemějte mi za zlé. Zaslechla jsem někde, že to ubohé dítě kdesi zde zůstalo, a že se mu zle vede. Maxim Ivanov byl příliš stár, aby si je byl mohl nechat na starosti; uložil prý tedy na jeho vychování značnou sumu a svěřil je jakési chudé rodině, dle jiných jakési stařeně, která prý to dítě zle týrá, zrovna jakoby prý měla po něm dědit aneb jakoby byla k tomu najata, aby je utýrala.“

„Je-li možná?!“ zvolal jsem tou zvěstí bolestně dojat. „Neklame vás snad lichá jen pověsť, anebo netýká se to snad jiného dítěte?“

„Myslím, že zprávy mé mne neklamou,“ připomenula výrazně Alexandra, „ostatně i kdyby se snad jiného děvčátka týkaly, nebyla by má péče méně oprávněna.“

„Vaše soustrasť vás šlechtí, madame,“ odpověděl jsem pohnut, „přeju si z plna srdce, aby se vám podařilo osud toho nebohého děvčátka zlepšit, neboť jiného účelu zajisté pátrání vaše nemá.“

Alexandra podívala se na mne ostře, ale vidouc, že zcela prostomyslně před se hledím, usmála se opět a pokyvujíc hlavou pravila:

„Ovšem že nemá! A právě proto, že jsem u vás jakousi soustrasť s tím ubohým, opuštěným děckem předpokládala a dle vašeho chování předpokládati musila, požádala jsem vás k sobě a prosím vás nyní, abyste mi byl v tom díle nápomocen. Jde především o to, abychom vypátrali matku tohoto dítěte! . . .“

„Jakže,“ zvolal jsem s podivením, „to dítě že by mělo ještě matku?“

„Nedivte se, milý příteli,“ prohodila chladně mne poučujíc Alexandra; „to dítě má matku a zaslechla jsem pod rukou, že prý matku velmi bohatou a vznešenou!“

„Pak ale nebylo by jiného výkladu, než že to dítě své matce překáží, leč že by tato o jeho osudu ani neměla vědomí . . .“

„Ať jest tomu jakkoliv,“ odpověděla pevně dáma s hvězdou: „lidskost a svědomí žádají od nás, kteříž jsme náhodou do věci aspoň poněkud byli zasvěceni, abychom matku vypátrali a jí pravdu vyjevili. Je-li to matka svědomitá, kteréž snad jen nezměnitelné okolnosti nedovolují, aby dítě u sebe měla, bude účel náš dosažen; je-li však to matka zlá, necitelná, která dítětem svým povrhla a která by se ho snad ráda nějak zbavila, ohlásíme věc úřadům a přičiníme se, aby děvčátko do státního vychovatelského domu bylo přijato.“

„A nebylo by snad lépe,“ namítl jsem nesměle, „kdybychom místo všeho pátrání raději hned celou věc úřadům na starost dali?“

„Co pak vám to napadá?“ zvolala Alexandra. „Předně neznáte naše úřady, jak jsou v podobných věcech liknavy; a za druhé, kdyby se záležitosti té horlivě ujaly, bylo by snad ještě hůře. Uvažte jen, jak bezohledny bývají úřady, když zjišťují věci, kteréž se jim zdají záhadnými. Možná, že by z toho vznikl velký skandál, kterýž by nevinnou

snad matku velice zneuctil, ba třeba zničil a takto opak toho spůsobil, čeho my chceme docílit."

„Nuž tedy," odpověděl jsem, „myslíte-li, že je soukromé pátrání lepší, podrobuji se ochotně vašemu náhledu."

„Ne, ne, to nestačí, milý příteli!" odporovala dáma s hvězdou; „jde o to, abyste mi byl při tom radou i skutkem nápomocen. Chcete?"

„Jsem vám zcela k službám, madame."

„Nuže, podejte mi na to ruku," vyzvala mne s patrným uspokojením a podávajíc mi svou krásnou bílou ruku nachýlila se ke mně tak, že se čela naše setkala a lehce k sobě přitiskla. Přiznávám se, že mi toto dotknutí a blízkost jejích mocně pracujících ňader spůsobily okamžik opojení, jakoby mi bylo jakési omamující fluidum tělem projelo. Však nebylo toho více než okamžik, neboť dáma stáhnuvši ruku nazpět zaujala zase své dřívější místo a prohodila vesele:

„Spiknutí jest tedy hotovo! Jen ať dospěje ku zdárnému konci! A nyní mohli bychom si pohovořit ještě o něčem jiném, nemáte-li příliš na kvap . . ."

„Není-li má přítomnosť tak krásné a duchaplné dámě nudna," odpověděl jsem co možná galantně, „jsem ochoten ještě nějakou chvíli se pozdržet."

„Děkuji vám, pane, za poklonu i ochotu. Nu a, smím-li se ptáti: jak užíváte u nás masopustu? Tančíte pilně? Dvoříte se náležitě našim dámám?"

„Pohříchu nemám k tomu dosti talentu," odvětil jsem skromně; „co se tance týče, jsem jako starý Cicero, který říkával: Nemo saltat sobrius, nisi forte saniret, to jest: „Nikdo, jsa střízliv, neskáče, leč že by snad třeštil." Co pak se týče dvoření dámám, vadí mi velice vrozená slabost, že se do každé krásné dámy ihned zamiluju . . ."

„To není žádná slabost!" zvolala se smíchem Alexandra Sergějevna. „Toť naopak síla mladého srdce, jakouž dámy právě milují!"

„Nepozoroval jsem dosud, madame, že by dámy takovouto všestrannost nějak obzvláště si libovaly," odpovídal jsem týmž spůsobem. „Zdá se mi spíše, že mi tato přílišná chytlavost dosud jen škodila. Která pak dáma může si vážně oblíbiti muže, o němž ví, že je s to milovati padesát žen najednou?"

„Neznáte ještě ženských," poučovala mne s úmyslně komickým mentorstvím; „žádná si na první čas ani nepřipouští myšlenku, že byste vedle ní aneb třebas i po ní jinou mohl milovat, nýbrž slaví v duchu a srdci triumf, že přese všechnu vaši chytlavost nad ostatními vítězí."

„A jak by se tedy vysvětlovala žárlivost, která spíše tomu nasvědčuje, že dámy neodolatelnosti svých půvabů jaksi nedůvěřují?" tázal jsem se mysle, že jsem ji porazil. Ona však odtrumfla mi chladně:

„Žárlivost, můj milý, dostavuje se teprv později, když je muž dávno již u cíle. Ta vám žádnému nemůže být překážkou. Avšak mluvme zase o něčem jiném, abychom snad nezabředli do přílišných podrobností. Masopustu tedy valně neužíváte, jak slyším; jděme tedy o krok nazpět do historie: jak pak jste strávil vánoční svátky?"

Otázka tato mne jakožto nevčasná poněkud překvapila; avšak odpověděl jsem lhostejně, jakobych ji nepovažoval za nic jiného, než

za otázku z rozpaku, jako když se někoho odpoledne ptáme, jak se v noci vyspal:

„Díky za optání. Vánoce ztrávil jsem letos velmi příjemně, ale nikoli v Moskvě, nýbrž na venkově.“

„Na venkově?“ vpadla mi do řeči. „A kde pak, je-li dovoleno se tázat?“

„V Baranově, u tajného rady Sokolova.“

„V Baranově?!“ vykřikla jako v neobyčejném překvapení dáma s hvězdou a povstala s pohovky. Mně však zdálo se, že bylo to překvapení jen jaksi divadelní a výbuch jeho umělý; odpověděl jsem tedy suše, jakobych nic zvláštního nebyl zpozoroval:

„Tak jest, v Baranově. Znáte snad to místo?“

„Neznám, ale slyšela jsem o něm zajímavé věci. Vy tedy byl jste tam o minulých svátcích! Podivná shoda okolností. Pak znáte nepochybně také kněžnu Salomonidu Platonovnu Sachalinovou?“

„Byl jsem jí teprv tam představen.“

„To mne těší,“ pokračovala s jakýmsi uspokojením Alexandra. „A jaký dojem učinila na vás ta zajímavá dáma?“ při tom utkvěly na mně pátravě její modré, leskem led sršící oči.

„Jsem na rozpacích, co bych řekl,“ odpověděl jsem vyhýbavě. „Jest to dáma každým spůsobem, jak jste sama ráčila připomenouti, zajímavá.“

„Ha ha ha!“ zasmála se Alexandra Sergějevna. „A to je všechno, co o ní říci dovedete? Anebo si myslíte, že mi nic po tom není, jak se vám kněžna zalíbila. Jsem její dobrá přítelkyně a těšilo by mne, kdybyste její krásou byl okouzlen.“

„Mám se, madame, na pozoru, abych se myslí a citem neupjal předmět nedostižný.“

„Nedostižný, myslíte?“ prohodila a zamyslila se na chvilku. „Ba máte pravdu: muži opravdu cituplnému a idealně vznětlivému je Salomonida nedostižnou. Ona je vtělená intriga a jen intrigan, větší než je ona sama, může nad ní triumfovat. Z lidí přímých a idealistů dělá si kněžna loutky, s nimiž svévolně a často krutě si zahrává. Salomonida jest moje přítelkyně, jak jsem již připomenula, a nechci ji nikterak pomlouvat; avšak nedá se zapřít ani zamlčet, že jest povahou a letorou pravý můj opak.“

„To zní, madame, skoro tak slibně, jako že bych se spíše ve vašich očích mohl naditi milosti?“ prohodil jsem koketně.

„Skromný zrovna nejste, jak pozoruju,“ odpověděla rozmarně; „myslite si nejspíše, že smělým štěstí přeje. Však nechci rušit vaše illuse, kdož ví ostatně, co budoucnost přinese? Avšak vraťme se k naší kněžně, či vlastně k Baranovu. Slyšela jsem, že se tam zrovna o svátcích něco tajemného událo; nevíte o tom nic?“

Otázka tato mne poněkud zarazila. Hleděl jsem chvíli tázavě na dámu s hvězdou, přemýšleje mezi tím, co bych jí odpověděl. Také ona hleděla na mne pátravě a byla jaksi sklamána, když jsem posléz odvětil:

„Ach ano, vzpomínám si, že byla v ty dni zasnoubena slečna Caesarina Sokolova s kapitánem Bogdanovem.“

„To nebylo přece nic tajemného," namítala dáma; „zasnoubení to stalo se nepochybně zcela veřejně, nejspíše dokonce slavnostně."

„Zajisté," přisvědčil jsem Alexandře; „avšak proto přece není toto zasnoubení prosto vší tajemnosti a způsobilo také skoro obecné překvapení. Tajemstvím jest dosud aspoň, kterak se stalo, že byl Bogdanov tak beze všeho přijat za ženicha slečny Caesariny, jejíž krása a bohatství Sokolova k největším požadavkům a nadějím opravňovaly..."

„Máte pravdu," přerušila mne dáma s hvězdou, pozorujíc, že chci zamluviti její otázku; „zdá se to na první pohled poněkud zvláštním, avšak věc je zcela jednoduchá. Ale na to jsem se neptala. Byla bych se ráda od vás dověděla něco bližšího o jiné, vskutku tajemné události, kteráž se na Sokolově zámku v noci po vánočním plesu stala. Ale vy nechcete nic vědět i musím tedy svou zvědavost prozatím odložit. Snad objasní se ten příběh novým vyšetřováním, kteréž bylo právě zavedeno."

„Nové vyšetřování jste řekla, madame?" vyrazil jsem bezděky ze sebe.

Ona se vítězoslavně usmála a odpověděla:

„Á! Zdá se, že vás to přece zajímá? Hádala jsem tedy dobře, že nejste v té příčině tak nevědomým, jak jste se tvářil. Ostatně chápu vás: čím je věc choulostivější, tím více jest potřebí opatrnosti. Avšak, abyste tu opatrnost snad zbytečně nepřepínal, povím vám, že vím, co se oné noci v Baranově stalo: byl tam omylem místo Bogdanova ve spaní zavražděn jeho voják Selivanov."

„A víte snad také, madame, od koho?" tázal jsem se netváře se už nikterak překvapeným.

„Kdybych to věděla, věděla bych tak celkem všechno," odtušila nedbale Alexandra. „Vy snad mohl byste spíše něco tušit, nebo ze známých vám podrobností hádat..."

„Upřímně řečeno, madame, myslím, že jest to dílo vašich terroristů čili jak se jim tu úřadně říká, nihilistů," pravil jsem důrazně.

„Nejspíše bude to něco podobného," prohodila jen jako mimochodem Alexandra. „Avšak zdali pak také víte, že upadl stín podezření na kněžnu Salomonidu?"

„Slyšel jsem o té pošetilosti, ba zvěděl jsem také, že měla být kněžna pro zpozdilé jakési toho druhu nařčení i zatčena..."

„A sice v Baranově, chcete doložit?" vpadla mi do řeči dáma s hvězdou. „Vím to všechno, ale mýlíte se, domnívaje se, že měla být kněžna Sachalinová zatčena pro přímé podezření z vraždy. To bylo by se mohlo státi jen na určité a řádně odůvodněné obvinění, toho však nikdo neučinil..."

„A jak to víte, madame, smím-li se ptáti?" vpadl jsem zase já Alexandře do řeči.

„Ach ano!" odpověděla lhostejně, „vy žasnete nepochybně, že vím o věcech, kteréž dle vašeho mínění jsou tajemstvím. Nuž tedy vězte, že je náčelník třetího oddělení kanceláře jeho veličenstva císaře mým důvěrným přítelem, a tajná státní policie musí přece vědět o všem! Od té pak zvěděla jsem, že je kněžna Sachalinová silně podezřelou ze spolku s terroristy a že, jakmile do carské kanceláře došla zpráva o vraždě na baranovském zámku spáchané, kterážto zpráva končila úřadní do-

mněnkou, že jest to nový násilný kousek nihilistů, přednosta třetího oddělení general Daškov z vlastní moci dal rozkaz, aby kněžna, jakožto jediný nejblíže přítomný (třeba jen domnělý) člen terroristického spolku byla zatčena. Upřímně řečeno: generalovi ani nenapadlo, že by snad kněžna ve vraždě té měla nějaké účastenství: ale on pásl již delší dobu po ní a vražda baranovská objevila se mu jakožto výtečná, u všech lidí omluvitelná záminka k zatčení a zavedení přísného vyšetřování. Však vyšetřování to nemělo se týkat ani tak vraždy Selivanova, jako spíše kněžnina účastenství v podnicích terroristů vůbec. Zkrátka: general Daškov, který je — mimochodem řečeno — také trochu osobním nepřítelem Salomonidy Platonovny, chtěl použiti té příležitosti a zbaviti — nikoliv sebe, toto! — nýbrž stát a říši nebezpečného nepřítele."

„A jak podařilo se jí uniknouti z tak zlé nástrahy?" tázal jsem se s rostoucím napnutím. „Zrovna tak snadno," odpověděla Alexandra, „jako se jí podařilo uniknouti četníkům v Baranově, kteří ji měli zatknouti a odvézti."

Při těchto slovech se Alexandra Sergějevna jaksi divně na mne podívala, kdežto já vzpomenuv si na veselý způsob, jakýmž jsme žandarmy v Baranově neškodnými učinili, bezděky jsem se usmál.

„Proč pak se smějete?" pravila zvědavě dáma s hvězdou. „Bylo to snad vtipné nebo komické? Ach prosím, vypravujte mi přec také něco! Vždyť je ta věc už dávno odbyta, a Salomonida za nevinnu uznána; nemůžete tedy vypravováním už nikomu ublížit."

„Slyšel jsem pouze, že se žandarmové následkem velikých závějí opozdili a na zámek pozdě přijeli, když byla totiž Salomonida již pryč."

„Tutéž povídku slyšela jsem i já, neboť byla také obsažena v úřadním raportě; ale nevěřím jí," pravila úsečně Alexandra Sergějevna.

„Nesměl bych se optati, proč jí vlastně nevěříte, madame?"

„Smíte, smíte," odpověděla mi poněkud roztržitě. „Jsem vám beztoho již k jedné otázce odpověď dlužna, odpovím tedy k oběma najednou. Rád byste tedy věděl, proč nevěřím tvrzení žandarmů, že přijeli pozdě, když už byla kněžna pryč? Nevěřím tomu proto, že přijela kněžna do Petrohradu majíc za ňadry zatýkací rozkaz, který žandarmům byl vyhotoven. A nyní srovnejte si laskavě, jak je možná, aby se byla kněžna zatýkacího rozkazu zmocnila, když dříve odejela, než žandarmové do Baranova dorazili? Namítnete snad, že mohli žandarmové tu listinu někde ztratit a snad ještě leccos jiného, ale věřit tomu jistě nebudete . . . Však nechme toho. S řečeným zatýkacím listem přijela tedy kněžna do Petrohradu a odebrala se ihned k ministrovi carského dvora, knížeti Jelaginovi. Zde pak musím v závorce připomenouti, že je kníže Jelagin jejím důvěrným přítelem a že se, neklamou-li všechny známky, ještě o něco více u ní uchází, než o stejně důvěrné přátelství . . . Salomonida Platonovna předložila tedy Jelaginovi ve svrchovaném rozhorlení onen zatýkací list, dokázala svou nevinu — což asi u Jelagina nebylo těžké — a žádala, aby jí ministr zjednal zadostučinění a osobní bezpečnost. Jelagin měl ještě téhož dne u cara slyšení a přednesl panovníkovi také záležitost kněžninu. Car byl v neobyčejně dobré míře a předvolal si okamžitě náčelníka třetího odděleuí žádaje od něho vysvětlení toho případu. Daškov, vida, že

ministr carského dvora panovníka již pro svůj záměr získal, pozbyl jaksi odvahy opatření svého důrazně hájit a nemaje určitých a pádných důkazův, jakých v podobné situaci nevyhnutelně jest potřebí, prohrál a byl rád, že se mu ještě nedostalo důtky. Zatýkací rozkaz byl tedy odvolán a všeliké vyšetřování proti kněžně Sachalinové zastaveno. Salomonida vztýčila zase hrdě hlavu ale proto přece . . ."

Alexandra Sergějevna nedomluvila.

„Co myslíte, madame?"

„Chtěla jsem říci, že mám proto přece o ni starost . . . Ona bývá někdy k dobrodružným věcem náchylna a má mnoho nepřátel . . . Seznáte-li se s ní blíže, dejte jí časem důraznou výstrahu."

Slíbil jsem, že tak učiním, načež Alexandra povstala a podávajíc mi ruku pravila:

„Však pozoruji už, že začínáte býti netrpěliv; nesmím vás tedy déle zdržovat. Děkuji vám ještě jednou za ochotnou návštěvu a prosím, abyste se v mém domě považoval za uvedeného hosta a přítele. To znamená, že vás, pokud v Moskvě pobudu, u sebe očekávám nejen každého čtvrtku, kdy vůbec hosty přijímám, nýbrž také, kdykoliv vás jiný den o to požádám a kdykoliv byste mi v naší záležitosti něco nového mohl povědět. Nezapomenete přec na ubohou malinkou, kteréž matku chceme nalézti? Ale málem byla bych zapomněla: slibte mi čestným slovem, že se o našem podniku ani slovem nezmíníte kněžně Salomonidě! Proč toho žádám, povím vám později. Slibujete?"

„Slibuji, aniž vím proč," odpověděl jsem s resignací a stiskl lehce podanou mi její pravici.

Na to jsem se uklonil a odcházel. Avšak ještě ve dveřích zastavila mne dáma s hvězdou a pravila:

„Odpusťte, ještě jsem vám chtěla něco říci: Nehodláte se tu u nás usadit?"

„Upřímně řečeno," odvětil jsem, „nepomýšlím na to, avšak nevylučuju také tu myšlenku."

„To se mi líbí," na to zase ona; „myslím, že byste tu mohl snadno udělat kariéru. Kdybyste na příklad chtěl přijati státní službu, mohla bych vám k tomu býti velice nápomocna a opatřila bych vám protekci, při kteréž byste postupoval, jako poručíci ve Scribeových veselohrách. Neusmívejte se! Mám větší vliv, než snad si myslíte a toho užívám plnou měrou na prospěch těch, kteří mé rady poslouchají a pod mou ochranu se dávají."

„Tisíceré díky za dobrý úmysl, madame; avšak nevím, odhodlám-li se ku změně státního občanství . . ."

„Máte čas na rozmyšlenou. Věc nikterak nekvapí; jenom, budete-li o tom přemýšlet, nezapomínejte, že máte ve mně protektorku, která bohda žádnou vaši naději nesklame. A nyní dobrou noc!"

Když jsem byl zase na ulici, oddychl jsem si z hluboka, jakobych byl z nějakého kouzelného zajetí zase na zlatou svobodu vyvázl. „Jaká to podivná a záhadná žena!" zvolal jsem v duchu, sedaje do nájemných saní

(Pokračování.)

Z básní Františka Kvapila.

Když větry táhnou přes lada.

dyž větry táhnou přes lada,
v mou duši písní napadá
jak zlatých do keře růží.
Mně volno, sladko, veselo tak,
předtuchou divnou vlhne mi zrak,
a dech se štěstím až úží.
I ptám se sám:
zdaž jaro kouzelné přilétlo k nám?

Vzduch voní, les pln slavíků,
květ každý, zrosen, ve mžiku
duh sterých třpytem se baví.
Co žije, dýchá, jediný ples,
pták, vlna, skála, přihnědlý vřes,
trs poupat, olše, klas trávy.
I ptám se sám:
zdaž máj už přivedl soudruhy k hrám?

Jak v sluch zní hudba přesladká!
Již zkvetla hlohem zahrádka,
vrb každá směje se vráska.
Pojď, dítě, tmavý zlíbat nech vlas,
oči i rtíky stokrát a zas,
toť v pravdě zvoní k nám láska!
I ptám se sám:
zdaž jaro kouzelné přilétlo k nám?

Sloky.

Víc nechci být než rosa v květu,
když pad' v ni slunce zlatý žár:
tak schyl se krása k mému retu,
v sny žití tkej a v duhy tvar!

Hrsť plnou růží, zralých klasů,
a v duši slunných písní keř,
chci s osudem jít do zápasu,
dím každému: jen miluj, věř!

Pták na hlohu, jenž perly střásá,
trs malin, hvozdů temných zrak
mně věčné krásy hymnem jásá,
všem volá: k hvězdám, do oblak!

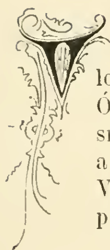
Mně k blahu stačí, zřím-li, v zoři
jak v hnízda padá květ a třpyt,
v mém srdci víno lásky hoří,
chci milovat, chci pět a snít!

Nechť bouře hřmí, nechť strhne v letu
nám růže vichr, věště zmar,
víc nechci být, než rosa v květu,
když padˀ v ni slunce zlatý žár!

Aigisthos.

(Odyssea 3. 265–272.)

Báseň
od
L. Brtnického.

 loď, pěvče, v loď!
Ó srdce moje divnou touhou stůně,
snad uzdraví je moře čerstvá vůně
a píseň tvoje. Ty mě doprovoď!
Vem lyru svoji, ať mě rozveselí,
pojď rychle, rychle! Prosí tě a velí
tak Aigisthos!

Dál proudem, dál!
Hle čerstvý vítr od pevniny duje
a šumotem nás vlna pozdravuje.
Víš, jakou píseň, pěvče, bych si přál?
Ó napni k chvále nyní každou strunu,
chval panovnici Argejského trůnu,
chval Klytémnestru!“

„„Buď kněžně čest!
Tam v dáli modré, šírém na pobřeží
choť její válčí kolem Trojských věží
a Paridovi hrozí jeho pěsť.
Však věrná družka, plna nepokoje,
zde v touze čeká, až se vrátí z boje
zas Agamemnon.“ “

„Dost o něm, dost!
Ať probodá jej Hektorovo kopí,
ať chladná vlna jeho lodi stopí,
by nevrátil se, nevítaný host!
Mlč, sice zneuctím tvou šedou bradu:
chval jeho ženy čarokrásnou vnadu,
chval Klytémnestru!“

„„Buď kněžně čest!
Ji Afrodita krásou obestřela
a půvab velebný jí září z čela
a věrnost duše její zdobou jest.
Ó nad Helenu, která od manžela
v loď za Frygickým dobrodruhem spěla,
jest Klytémnestra!““

„Hoj, za ten zpěv
ať do moře tvá lyra hloupá letí!
Ó — její krása vadne bez objetí,
co žhavou vášní hoří moje krev!
Leč pustý ostrov, k němuž nyní pluji,
buď přísahy mé svědkem: poceluji
dnes Klytémnestru!“

„„Stůj, smělý, stůj!
Tvé oko plane vášní neskrocenou
a srdcem touhy zločinné se ženou —
na věčnou pomstu bohů pamatuj!
Choť její mešká dálném na pobřeží,
však zatím ruka má i krev má střeží
mu Klytémnestru!““

„Buď tobě žel!
Tvá lyra, bloude, stopena je v moři
a teď — má ocel v prsa tvá se noří — —
Již k Acherontu duch ti odletěl!
Tvá šedá hlava již se neprobudí,
zde ptákům nechá s probodenou hrudí
tě Aigisthos!“ —

Již noci mrak
zem černavou i lesklé moře stíní.
Smích veselý se zlatou ozval síní,
kde plane láskou roznícený zrak.
Muž opojený líbá nad pohárem
tam cizí ženu, spitou lásky žárem,
to Klytémnestru.

A mrtvola,
kde vlny zálivu se šumně valí,
tam skrvácená leží na úskalí.
Však jaký zvuk to zní kol do kola?
Zda moře to, či ústa zmírající
tam s kletbou zašeptala jméno mstící:
„Orestes“?

O světle a některých účincích jeho na květy a jiné části rostlinné.

Sepsal
Dr. Antonín Hansgirg.

(Dokončení.)

Že jednostranně osvětlené kloubnaté lodyžky (stébla) trav nápadně ku světlu se chýlí, ježto tak zv. kolínka či klouby jejich jsou kladně heliotropické, bylo nejen četnými pokusy zjištěno, nýbrž lze i v přírodě velmi často pozorovati. Rostou-li na př. trávy nebo jiné rostliny s lodyhami kloubnatými, na př. četné rostliny svízelovité a j., na pokraji lesa nebo houštin, kloní se vrchní jednostranně osvětlené výhonky jejich vždy ku světlu; heliotropické pohyby jejich jsou však prostředkovány toliko značně heliotropickými klouby lodyžnými, jelikož meziležící články jejich, z pravidla zcela rovné a přímé, jen slabounce jsou slunovratné.

Avšak třeba zde připomenouti, že mnohé z těchto rostlin, jak Wiesner dokázal, jen tenkráte ku světlu se kloní, když toto není příliš silné, je-li ale světlo na ně napadající příliš intensivné, stávají se záporně heliotropickými t. j. straní se světla.

Záporné pohyby heliotropické, jež v novější době na četných rostlinách objeveny byly, jsou dokonalému vývoji rostlin neméně prospěšny nežli ostatní pohyby helio- a geotropické. Tím, že rostliny jednotlivé své části od světla jim nepříznivého (příliš silného) odchylují, prospívají zejména mladším, útlejším svým částem, jimž mírnější světlo celkem vždy lépe svědčí nežli příliš intensivné. Za příklad rostlin, na nichž záporně heliotropické pohyby dosti nápadně se jeví, uvádím zde jen břečťan (Hedera helix), jehož lodyhy podobně jako lodyhy některých, po zemi se plazících rostlin, na př. vrbiny penízkové (Lysimachia nummularia), truskavce (Polygonum aviculare) a j. světla se straní.

Důležitost záporně slunovratných pohybů břečťanu objasnil nověji Sachs. Kdyby starší výhonky této rostliny podobně jako úponky révy vinné (Vitis) nebo loubince (Ampelopsis) záporně heliotropické nebyly, nýbrž kladně, nemohly by se za světlem se pohybujíce tak snadno s podporou svou (na př. se zdí) setkati a na ní se upevniti. Také na listech, vzdušných kořenech a jiných částech mnohých rostlin byly již podobné pohyby heliotropické, jak níže ještě připomenuto bude, pozorovány.

Jako lodyhy, podléhají i listy skorem všech rostlin vlivu světla. Téměř u všech zelenými listy zdobených rostlin jsou listy proti světlu určitě, a sice z pravidla svou tmavěji zelenou čili vrchní stranou, tak zv. lící, obráceny. Výjimku v té příčině činí po obou stranách stejně zelené kožovité listy našeho příživně žijícího jmélí (Viscum album), jehož listy libovolně proti světlu se staví, neřídíce se pravidlem výše uvedeným. Byly-li heliotropicky dosti citlivé listy jakékoli rostliny mladé tím, že ji vrcholem jejím dolů obrátíme, spodní svou stranou (či rubem) proti světlu postaveny, snaží se záhy vrátiti se do původní

své polohy. Bonnet, jenž nejprve tuto zvláštní citlivost obou stran zelených listů zjistil, pozoroval také, že mladé a hebké listy rychleji do obvyklé polohy se vrací, nežli tvrdé starší listy; později bylo ještě dokázáno, že listy tak činiti mohou, jen dokud rostou.

Listy, které vždy určitou stranou svou proti světlu obráceny jsou, mají též vzhledem ku paprskům světla určitou, více nebo méně stálou polohu, t. j. jsou buď širokou plochou svou kolmo nebo šikmo na směr paprsků světla postaveny, avšak zřídka jen jsou s nimi rovnoběžné. Co se této polohy týče, rozeznávají se rostliny, jichž listy zcela vyvinuté postavení své mění, když světlo na ně účinkující intensitu svou bylo změnilo, od rostlin, jichž listy náležitě vyvinuté v stálé, neměnící se poloze, vzhledem ku světlu setrvávají. Mezi rostliny prvého druhu patří na př. trnovník (Robinia pseudacacia), jehož vstříčné lístky na hlavním řapíku polohu svou mění dle toho, jsou-li buď mírným, buď příliš slabým buď příliš silným světlem osvětlovány. Některé rostliny, jichž listy proti mírnému světlu vždy v téže poloze trvají, mohou z této jen tenkráte se vyšinouti, byly-li příliš intensivným světlem dosti mocně podrážděny. Pohyby lístků takovýchto rostlin, příliš silným světlem slunečním vzbuzené, nepatří však více mezi pravé pohyby heliotropické, nýbrž druží se ku tak zv. pohybům zdrážděným, o nichž v těchto listech na jiném místě již šířeji bylo pojednáno.*) Příkladem rostlin takovéto pohyby, jež Darwin též paraheliotropickými zove, nápadněji jevících budiž mimo výše již uvedený trnovník i památná rostlina Averrhoa bilimbi zvaná. Lístky lichozpeřených mnohojařmých listů této rostliny za dne vodorovně rozložené, v noci pak svislé sklánějí se více nebo méně, byly-li postaveny na výsluní.

List šťavelovité rostliny Averrhoa bilimbi s lístky paraheliotropicky skloněnými; výkres valně zmenšen.

Zelené listy valné většiny rostlin v Čechách rozšířených jsou naproti světlu postaveny stále v určitém směru a nemohou samy postavení svého libovolně změniti; toliko pohybem celé osy listonosné může stálá (fixní) poloha listů takovýchto rostlin vzhledem ku světlu býti pozměněna. Z četných pozorování, jež konána byla na různých rostlinách v příčině postavení listů jejich ku světlu, vysvítá, že listy z pravidla svou vrchní plochou stranou kolmo na směr světla jim nejpříznivějšího se staví, že však i v té příčině ještě v rostlinstvu jako ve všem všudy veliká rozmanitost se jeví. Wiesner, jenž této stálé poloze listů zvláštní pozornost věnoval, přesvědčil se, že rostliny listy své vždy tak proti světlu postaviti hledí, aby těmto i rostlině celé z toho co největší prospěch vzešel.

Jako na lodyhách, tak jeví se i na listech přečetných rostlin více nebo méně nápadné pohyby kladně a záporně heliotropické. Co se těchto posledních týče, dokázal již Hofmeister, že jsou též příčinou rozevírání

*) Viz: Květy, 1882, II. díl.

se mladých listů, ježto listy z pravidla teprve tenkráte se rozevírají, když světlo denní na ně déle bylo účinkovalo. Tento náhled Hofmeistrův, — jejž později de Vries vyvrátiti se snažil, tvrdě, že rozvírání listů se děje následkem podélné epinastie, t. j. zrychlením vzrůstu vrchní strany listů, — byl nověji pokusy Wiesnerovými opět stvrzen. Neobyčejné postavení listů některých rostlin, na př. lociky plané a vrbolisté (Lactuca scariola et saligna), jichž listy širší plochou svou kolmo ku lodyze se staví, tak že tato plocha pak s paprsky světla jest rovnoběžna, nebylo dosud — jako některé jiné pozoruhodné výjimky toho druhu — dostatečně fysiologicky objasněno. Avšak lze se nadíti, že se podaří i tyto dosud záhadné výjevy účinkem světla na rostlinách způsobené, jako mnohé jiné, životozpytné vědě tak rychle v před pokračující v brzce náležitě vyložiti.

Větevka fuksie (Fuchsia) jednostranně osvětlené; všechny listy jsou na směr na ně napadajících paprsků světla šipkou naznačených širokou plochou svou kolmo postaveny.

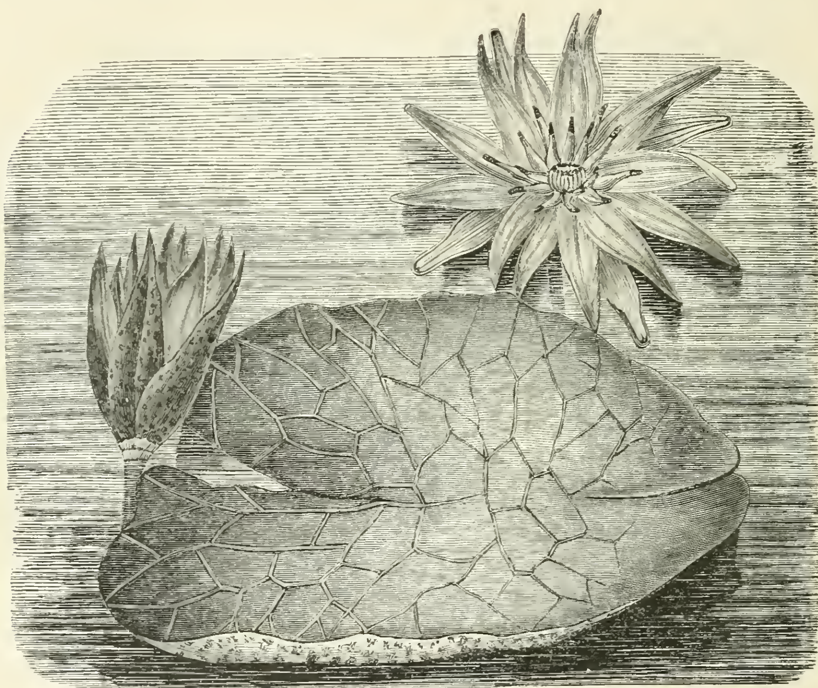
Seznavše v předešlých řádcích, jak osy i listy rostlin proti slunci se staví i jaké pohyby slunovratné čili heliotropické na nich se jeví, ohleďněme se nyní ještě na květy, květenství a některé jiné části rostlin, na nichž neméně nežli na výše uvedených zvláštní účinky světla patrnými se stávají různými pohyby slunovratnými.

Ode dávna jest již známa zvláštní náklonnost květů některých rostlin ku světlu slunečnému. Starým Hindům byla padma (Nelumbium speciosum), Egypťanům pak byly lotosy (Nymphaea lotus et coerulea) pro tuto vlastnost svou rostlinami posvátnými; i Řekové pohlíželi s obdivem a úctou na Heliotropium podobně se chovající, známé osudem nešťastné Klytie. Na malbách chrámových a pomnících staroegyptských objevují se často květy lotosu posvátného, rostliny bohyni Isidě zasvěcené, any skrývají v kalíšcích svých boha světla, v Egyptě Horus (Apollo) zvaného.

Jako květy lotosu posvátného, tak pohybují se též květy lotosům příbuzných, u nás rostoucích leknínů (Nymphaea alba et candida), jež Němci též vodními růžemi nazývají. Časně z rána ještě pod vodu ponořené a uzavřené květy těchto statných a nádherných rostlin vodních povznášejí se o polednách nad povrch hladiny vodní, kdež svou bělo-

skvoucí korunu na slunci rozkládají; před západem slunce uzavírají se však a klesají opět do chladného lůna vodního; po západu slunce jest pak ještě dlouhý stvol jejich květonosným koncem svým na západ obrácen.

Ale nejen tyto, nýbrž i mnohé jiné u nás rostoucí rostliny kloní se svými květy nebo celými květenstvími ku straně, se které na ně nejsilnější světlo napadá. Květy některých rostlin takto se chovajících trvají pak proti světlu v určité poloze po celou dobu svého květení, jiné však mohou tuto polohu svou dle postavení slunce měniti.

Leknínovitá rostlina (Nymphaea coerulea) se dvěma květy a velikým listem.

Většinou dějí se pohyby květů i celých květenství za světlem výhradně pomocí osy květonosné, kteráž jest značnou měrou kladně heliotropická; jen u některých rostlin jest okvětí tak citlivé ku jednostrannému osvětlení, že samo, světlem podrážděno byvši, heliotropické pohyby jeví. Příkladem takovýchto rostlin jest náš ocún (Colchicum autumnale). Několik centimetrů dlouhá okvětní rourka této podzimní, krásné sice, avšak jedovaté rostliny, jsouc značně positivně slunovratná, prostředkuje heliotropický pohyb celého květu, jenž vždy ku světlu nejsilnějšímu se obrací. Nemnohé jen květy ocúnu mohou se do jisté míry za sluncem pohybovati a polohu svou z jihovýchodu na jih a jihozápad měniti, obyčejně setrvávají však ve stálé, neměnící se poloze ku světlu.

Mimo pravé pohyby heliotropické jeví se na květech ocúnu, jejichž okvětí denně se rozevírá a uzavírá, jako na květech mnohých jiných rostlin ještě t. zv. pohyby spánkodobné čili nyktitropické, které však, poněvadž hlavně měnícím se světlem denním buzeny jsou, pohybům heliotropickým značně se blíží. Jak známo, rozevírají a uzavírají se květy rostlin následkem nestejně rychlého vzrůstu obou stran lístků okvětných.*) Volné cípy značně velikých růžových květů ocúnu, jež ve tmě jen asi 1 cm. od sebe oddáliti se mohou, rozevírají se však zúplna toliko na světle.

Dle Wiesnera jest pletivo buněčné na spodní straně listův okvětných kladně, na vrchní pak záporně heliotropické, tak že vždy, ať již ta neb ona strana silněji se osvětluje, pohyb heliotropický rozvírání se květů usnadňuje. Kdežto vedle epinastie květy též účinkem heliotropismu se rozevírají, usnadňuje se záporným pohybem geotropickým, jak výše jmenovaný fysiolog vídeňský se domnívá, opět uzavírání se jich.

Jako květy ocúnu, jež z pravidla ku světlu v stálé jsou poloze, nemění též úbory naší slunečnice (Helianthus annuus) tak často proti světlu své polohy, jak obyčejně za to se má, i pohybují se jen zřídka kdy nápadněji za sluncem; podobně chovají se též mnohé jiné rostliny, jichž jmeny však trpělivost laskavého čtenáře obtěžovati nechceme. Avšak i rostlin, jichž květy za světlem jednostranně je osvětlujícím dosti nápadně se pohybují, jest značný počet. Tak na př. pohybují se úbory mléče (Sonchus arvensis), z rána na východ obrácené, za sluncem tak, že později, když se květy jejich uzavírají, na jihovýchod hledí; po západu slunce vracejí se pak opět zvolna v původní polohu svou a jsou před východem slunce již zase na východ obráceny. Podobně, však ještě nápadněji pohybují se za sluncem úbory t. zv. kozí brady (Tragopogon orientalis et major). Úbory některých jiných složnokvětných rostlin, na př. pcháče rolního (Cirsium arvense), jsou však k účinkům světla zcela netečné. Že květy i celá květenství některých rostlin ku světlu takto

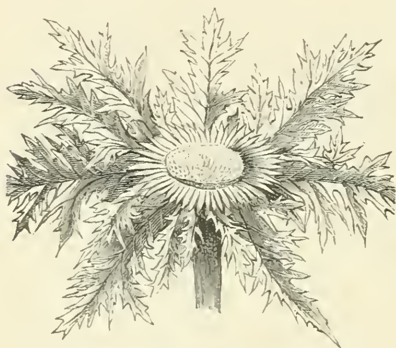

Ocún (Colchicum autumnale). Hořejší část tři květy nesoucí květoucí byliny.

*) Viz: Květy 1882, I. díl.

se chovají, toho příčinou jest někdy naprostá fysická nezpůsobilost jejich k pohybům heliotropickým i jiným; tak na př. nemění přisedlé úbory pupavy bílé (Carlina grandiflora α) acaulis) polohy své proti světlu, poněvadž úboronosná lodyha této rostliny zcela zakrněla, kdežto úbory vzácné pupavy lodyžnaté (Carlina grandiflora β) caulescens) již ku světlu se kloní.*)

Že i těmto heliotropickým pohybům květů a celých květenství rostlinných nemalý fysiologický význam přisouditi třeba, lze snadno vyložiti. Rostlinám, jichž květy náležitě osvětlovány jsou, jest netoliko úplný vývoj umožněn, nýbrž i vzájemné súrodnění pomocí hmyzů usnadněno; hmyzové mohou totiž lépe osvětlené květy rostlin snáze nalézti a je súrodniti. Jednostrannými pohyby slunovratnými shlučují se též často jednotlivé květy, sestavené u volná květenství; následkem toho stávají se pak tato též — zvláště jsou-li květy jednotlivé drobné — patrnější a nápadnější.

Pupava velkokvětá (Carlina grandiflora α) acaulis).

Jako úponky a některé jiné části rostlinné světla vůbec se straní, tak činí i květy některých rostlin. Takovou snahu jeví nemnohé květy před nebo během úplného rozvoje svého, jiné chýlí se však od světla teprve když oplozeny byvše, znenáhla vadnou a plody vytvořují. Květné stopky tak zv. zvěšince (Linaria cymbalaria) kloní se nejprve ku světlu, jsouce kladně heliotropické, později, když ve květech oplozených semena již dozrávati počínají, odchylují se od světla, stavše se záporně heliotropickými.

Nejnápadnější pohyby záporné slunovratné lze však na kořenech dosti četných rostlin pozorovati. Pohyby takové zjistil nejprve Dutrochet na nadzemních čili vzdušných**) kořenech aronovité rostliny Pothos digitata. Později byly podobné pohyby Hofmeisterem, Lindleyem a zvláště Wiesnerem pozorovány nejen na vzdušných kořenech mnohých vstavačovitých (Orchideae), aronovitých (Aroideae) a j., nýbrž i na pravých podzemních kořenech některých rostlin (na př. Sinapis alba). Řídčeji jsou kořeny rostlin kladně heliotropické [na př. kořeny česneku (Alium sativum)], nebo se chovají jako lodyhy a květy nemnohých rostlin ku světlu netečně (anheliotropicky).

Jako slunovratné pohyby jiných částí rostlinných, tak jsou i heliotropické pohyby kořenů pro život rostlin, na nichž se jeví, velmi důležité. Tak na př. jsou mnohé ve vlhkých pralesích horkého pásma na stromech

---

*) Květy a květenství dosti četných rostlin, do rodu Verbascum, Dipsacus, Gentiana a j. patřících, jsou ku světlu zcela netečné čili anheliotropické, nejevíce ani kladného ani záporného heliotropismu.

**) T. j. takových, které na pni nebo na větvích nadzemních vynikají.

rostoucí, podivuhodným tvarem i nádhernými barvami květů svých vynikající vstavačovité rostliny (viz obraz) na to odkázány, aby sobě výživné látky hlavně těmito vzdušnými kořeny opatřovaly.

Vstavačovitá rostlina (Dendrobium macranthum) s několika krátkými vzdušnými kořeny.

Ježto pak zápornými pohyby slunovratnými tyto vzdušné kořeny z míst silněji osvětlených se odchylují, vyhledávajíce místa stinná, na

nichž více potravy nalézají, jest vývoj jejich i zdar celé rostliny těmi pohyby heliotropickými podporován.

Na konec této přehledné části našeho pojednání podotýkáme ještě, že i na některých tajnosnubných rostlinách značné pohyby heliotropické pozorovány byly. Jsou to zejména některé houby*), lišejníky, řasy, jatrovkovité mechy a t. zv. prvoklíčky (prothallia) některých kapradin. Poněvadž však ani chování se těchto rostlin tajnosnubných ku světlu dosud náležitě vyšetřeno, ani biologická důležitost heliotropických pohybů na nich zjištěných po dnes dosti objasněna není, netřeba, abychom zde o nich dále se šířili.

Na různých výše uvedených příkladech bylo nám možno vyložiti toliko vnější příčiny pohybů slunovratných jakož i důležitost a užitečnost jejich pro život rostlin, na nichž se jeví. Třeba však, abychom seznali, byť jen přehledně, i hlavní základy tak zv. mechaniky pohybů heliotropických a jejich vnitřní příčiny.

Heliotropické pohyby jeví se podobně jako pohyby geotropické z pravidla jen na rostoucích ústrojích rostlinných a jsou též, jak snadno dokázati lze, hlavně vzrůstem jejich podmíněny. Toliko na některých zvláštními hybnými útroji t. zv. klouby opatřených dorostlých částech rostlinných, na nichž zcela beze vzrůstu, hlavně následkem měnící se naduřivosti čili turgesence jednotlivých buniček a celých vrstev buněčných vznikají pohyby nyktitropické a zdrážděné, jeví se někdy též kladné pohyby heliotropické a záporné pohyby geotropické; než tyto vzrůstem nepodmíněné pohyby sluno- i zeměvratné lze ještě zařaditi mezi pohyby zdrážděné, vzbuzené mocnějším účinkem světla nebo tíže i možno o nich na tom místě též lépe pojednávati.

Z dosavadních výskumů o mechanice pohybů heliotropických vysvítá, že pravé pohyby heliotropické (i geotropické) vznikají následkem nestejně rychlého vzrůstu obou stran ústroje pohyblivého, jenž na jedné straně pomaleji, na druhé však rychleji roste. Strana, na které vzrůst účinkem jednostranně účinkujícího světla (nebo tíže) byl zrychlen, jest na ústrojích kladně i záporně heliotropických vždy vypouklá, kdežto druhá strana, pomaleji rostoucí, dutou se stává.

Proč vzrůstají však pletiva rostlinná nestejně rychle, jsouce nestejně silně osvětlována? Jest známo, že podélný vzrůst lodyh, kořenů i listů účinkem světla se nejen nezrychluje, nýbrž zpozďuje, i že tyto části rostlinné ve tmě celkem rychleji rostou nežli na světle. Z té příčiny vzrůstají také jednostranně osvětlené ústroje rostlinné na straně slaběji osvětlené rychleji nežli na straně proti světlu přímo obrácené a více osvětlené. Než tímto výkladem lze jen vznik kladných pohybů heliotropických objasniti; mechaniku záporných pohybů heliotropických nebylo však dosud možno vyložiti tak, aby souhlasíc v hlavních věcech s předešlým výkladem, nynějším požadavkům vědy život rostlin zpytující náležitě vyhovovala.

Pokusili se sice někteří fysiologové němečtí tuto neshodu, to jest protivný účinek téhož světla jednostranného na různé ústroje rostlinné

*) Na př. Coprinus stercorarius, niveus, Peziza Fukeliana, Pilobolus crystallinus, Mucor mucedo a j.

vysvětliti, než domněnky čili hypothesy jejich nejsou dosud dosti vědecky odůvodněny. Tak na př. byl vysloven náhled, že v ústrojích rostlinných jsou obsaženy kladně a záporně heliotropické částice, jež dle toho, zda ty neb ony v jednotlivých ústrojích rostlinných převládají, příčinou jsou kladných nebo záporných pohybů slunovratných. Dle jiné novější domněnky třeba však hledati hlavní příčiny všelikých pohybů heliotropických výhradně v oné hmotě rostlinné, v níž účinkují síly, které jsou příčinou všelikých výjevů životných na rostlinách, t. j. v protoplasmě buněčné; tato protoplasma jest mimo jiné nadána též schopností světla se straniti nebo je, není-li příliš silné, vyhledávati. Tuto zvláštní schopnost protoplasmy nebo jednotlivých částí jejích lze pak snadno ve smyslu theorie Darwinovy dosti jasně vyložiti.

Nechceme však zde podrobnějším výkladem těchto a jiných domněnek o vnitřních, z veliké části tajemnou rouškou dosud zastřených příčinách pohybů heliotropických (i geotropických) laskavého čtenáře déle unavovati i odkazujeme ty, jež otázky výše uvedené více zajímají, na spisy a články, kdež o nich obšírněji se pojednává.*)

Diamantový prsten.

Napsal

Enrico Castelnuovo.

Z vlaštiny přeložil A. Koudelka.

Byl pěkný červnový den. Pan Dominik Falco, starý kramář a vetešník, seděl za svým „pultem" zapisuje do hlavní knihy nějaké účty. Vzadu u okna, které šlo z krámu na dvorek a bylo celé zamřížováno, stála dcera páně Dominikova, Antonietta, šijíc o starém šatě.

V pohledu páně Dominikově bylo něco, co shodovalo se s jeho příjmením Falco. Se svýma malýma, živýma, nepokojnýma očkama, jimiž viděl i ve tmě jako kočka, se svým orličím nosem, hubenýma rukama a dlouhými nehty na prstech podobal se onomu dravci.

Je-li však pravda, že sokol rád se pouští do boje a to jen do šlechetného, byl zase pan Dominik v té příčině pravým jeho opakem. Nebyl ani bojovného ani vznešeného ducha.

Ačkoli měl už na zádech sedmdesátku, chodil náš kramář přec rovně, jakoby měl — tak říkaly utrhačné jazyky — v zádech železnou tyč. Jeho pleť byla barvy pergamenové a těch několik šedých chloupků na jeho bradě podobalo se spíše štětinám dikobrazovým nežli vousům. Byl holohlavý, ale temeno jeho hlavy zakrývala vždy černá hedbávná čepička; na sobě nosil vždy dlouhý svrchník, celý pomaštěný a zamazaný,

---

*) Viz na př. nejnovější velká fysiologická díla Pfeffra, Sachse a Wiesnera. O vnitřních příčinách pohybů zdrážděných a j. pojednal jsem trochu obšírněji též v lonském ročníku tohoto časopisu.

upjatý až po krk. Když vycházel mezi lidi, posazoval si na čepičku klobouk „gibus“ — o němž kroniky vypravují, že jej nosil švihák, který r. 1850 umřel — brával z koutka tlustou hůl s kulatou rukojetí a tak vyšňořen vypadával jako sluha pohřební společnosti nebo jako starý veterán městské obrany.

Mnozí čtenáři, myslím, očekávají teď popis mladé Antonietty jako pravého opaku svého pana otce, jednou tak krásné jak on jest ošklivý, jednou tak etherické a poetické, jak on jest positivní a prosaický. Škoda, že nemohu posloužiti laskavým čtenářům! Antonietta nebyla krásná, nebyla etherická, nebyla poetická.

Své narození děkovala obchodní smlouvě. Vyjádřím se jasněji. Byla jedna vdova, která přepustila panu Falcovi svůj skrovný domek za malý roční plat. Ale když jí pan Dominik první roční poplatek vysázel, osvítila ho myšlenka, že osoby na výslužbě nerady umírají a že by tudíž lépe udělal, kdyby si vdovu vzal a tak se zbavil ročního poplatku, ba ještě nějaký ten groš s ní dostal. Ubohá žena dala se svésti nadějí, že se stane bohatou, i svolila ku sňatku s panem Dominikem. Na obou tedy stranách počítali, ale výsledek ukázal, že lepším počtářem byl rozhodně pan manžel. Paní Veronika netěšila se dlouho z manželského štěstí. Utrápila se ve třech letech, a její manžel, když ji doprovázel k věčnému spánku, nemohl se ubrániti závěrku, že by byla déle žila, kdyby se nebyla stala paní Falcovou.

Antonietta byla teprve děvčátko, když jí matka zemřela. Narodivši se z rodičů starých, rostla bez úsměvu a lásky jako květinka, jíž schází zdravý vzduch a teplo sluneční. Růžičky nezkvetly nikdy na jejích tvářičkách, nikdy neúčastnila se her svých přítelkyň. Když přišla ze školy, vstupovala do vlhké, špinavé světnice, kdež si na ní — místo na jejím otci — vylévala zlost stará děvečka, protože ji pan Falco zkracoval v platu a stravě. Při obědě neměl otec kdy si jí povšimnouti; měltˇ práci s děvečkou, která dle jeho rozumu neměla ani špetku hospodářského ducha.

Na toto smutné dětství nastoupilo ještě smutnější panenství. Antonietta viděla kolem sebe jenom samé nepřátely. Ostatní dívky pohlížely na ni nelaskavě, že byla bohata, že se s nimi nikdy nerozdělila o svačinu (a ona ubohá nedostala ani do syta se najísti), že nedala nikdy ani krejcaru almužny (ubožák! nedostala od otce ani půl nového), že byla dcerou toho starého lichváře. Otec vzal ji brzo ze škol domů, aby si hleděla kuchyně a obchodu, plísnil ji za každou sebe menší chybičku, které se dopustila, za každinké trochu zbytečnější vydání, které učinila.

Za takových okolností zakrněla na těle i na duchu. Nebyla hrbatou, nebyla chromou, ani blbou, a přece se nikdo na ni laskavě nepodíval. Nebyla špatného srdce, ale nebyla též dobrého. Nevšímavosť, v jaké vyrostla, roztrpčila ji proti všem lidem, proti všem zdvořilým a krásným děvčatům; tyto nazývala svůdnicemi, ony koketami, a byla ráda, že nikoho nemiluje. A že stále jen s otcem žila, zatvrzovalo se její srdce čím dále tím více, mizela z něho jedna jiskerka ženskosti a poesie za druhou. Stala se lakomou, ne tak z přirozenosti jako z nápodobení, z touhy po pokoji, z potřeby nějaké radosti, kterou marně mezi lidmi

hledala. A její otec, jenž se k ní posud surově choval, počal s ní nakládati trochu lidštěji, protože se mu zdálo, že se obrací na jeho víru. Tou měrou, jakou nabývala u něho úcty jakožto všímavá žačka, činil ji důvěrnicí svých záležitostí; ale do krámu ji vzal teprve, když jí bylo 18 let.

Tak se tedy narodila, tak vyrostla, tak žila Antonietta, dcera starého kramáře.

V té době, o které vypravujeme, kolik jí bylo let? Paní Sabina, její kmotra, a snad jediná osoba na světě, kterou trochu milovala, dušovala se, že nemá více nežli 22 let; jiné ženy, které ji znaly, hádaly jí zase 32. Cizí nevěděli, co by o tom soudili. Ostatně mohly míti obě strany pravdu; dle tváře mohlo jí býti dva a dvacet let, ale mohlo jí býti též 32, ba mohlo jí býti také 40. Pravdu však měla pí. Sabina: Antoniettě nebylo ještě 22 let. Pí. Sabina též tvrdila, když byla v dobrém rozmaru, že Antonietta je milostná. De gustibus non est disputandum!

II.

Pan Dominik zapsal už své účty do hlavní knihy, už ji také zavřel, když sluneční paprslek zaťukal pojednou na zadní stěnu „pultu“ a osvítil trochu krámek.

„Oh slunce!“ zvolal překvapen, ale nehrubě z té návštěvy potěšen.

Ze zadu krámku ozval se též hlas Antoniettin: „Aj! slunce!“

Nebudete se diviti překvapení, jež způsobila návštěva slunce v krámě páně Falcově, když vám řeknu, že neviděli od podzimku až do leta toho božího sluněčka, že v krámku byla od rána až do večera po celou tu dobu tma jako v pytli. Ale z té tmy si pan Falco mnoho nedělal, ba byla mu spíše po mysli, vždyť říkával:

„Co se mne týče, já vidím s dostatek, a moji klienti nepotřebují viděti.“

Ať už tomu tak aneb onak, jisto jest, že vždy od polovice června až do polovice července jeho nehostinný krám míval světlo, a to z té příčiny, že mezi dvěma protějšími domy byla malá mezera. Když se slunce v oné mezeře objevilo, osvítilo nejprve stěnu na pravo, po té strop a konečně stěnu na levo, při čemž zavadilo vždy také o „pult“ za kterým sedával pan Dominik. Brzy však po polednách súžil se světelný pruh, úžil se, až zmizel na dobro, a v krámě rozhostila se opětně tma jako v pytli.

Slunce, ten drzý a nediskretní host, posvěcovalo si na veliké, vlhké skvrny, které krášlily popryskané stěny, na pavučiny po stropě rozvěšené, a na prst prachu, který pokrýval to staré haraburdí, za nímž pan Dominik sedával. A divná věc! Právě nad tím starým haraburdím, na němž se nalezaly mnohdy věci velmi cenné, zastavovalo se slunce nejdéle, jako by se chtělo dopátrati historie tolika předmětů, zde rozestavených a poházených. Tam ten bronzový kandelabr, na jehož sloupci vyřezány jsou dvě tlamy lví, na kterých slavnostech asi svítíval? Či nožky a na kterých bálech šoupaly ony botky z bílého atlasu, tak maličké, jako by je tu byla ztratila Popelka? Na kterém patricijském

stole bývaly příborem ty tři talíře ze saského porcelánu? V které kuchyni stkvěly se ty měděné kuthany? Čí sny chránival onen obrázek Panny Marie s děťátkem? V kterých pokojích pověšeny byly tam ty stříbrné kropenky? Jaké noci, zda lásky či hoře, osvěcovala ona nádherná lampa? Kterými zeměmi prošel ten cestovní vak, jenž má na straně vyšitou bílými perlami na červené půdě písmenu F? Odkud sem přišly tyto knihy? Odkud pochází onen Boccaccio, vydaný v Amsterodamě r. 1701, s pergamenovou vazbou, celou od molů rozežranou? Kdo sníval u toho poprsí Virgiliova? A tam ten prvý svazek „Zuřivého Orlanda“, kde zanechal své druhy? Ze stolku které krásky dostalo se sem to skvostné vydání Don Quixota?

O! kdyby mohly vypravovati ty předměty o různých svých osudech! Kdyby mohly říci, jak se sem dostaly! Bídník zjevný i tajný, zoufalec, zloděj, sprostý lupič, domácí zloděj, všichni bývali uctivě přijati od starého kramáře. Tam ta věc přišla do jeho krámku zcela potají, jako by se styděla, a opět, jako by se styděla, byla odnešena.

Prodavači a kupci, kteří přicházeli k panu Dominikovi, ohlíželi se podezřele kolem sebe, smlouvali se o cenu šeptmo, vycházeli z krámu potichu potichoučku a kradli se kolem domku, aby jich nikdo neviděl. Některé také zavedl nahoru, zejména jednalo-li se o nějakou tajemnější záležitost. Pan Dominik míval také kříž s policií, tu konali u něho prohlídku, tu ho zase volali na policejní ředitelství, ale nikdy nepadl do pasti na něho nalíčené. Vždy po takovém případu mnul si radostně ruce říkaje sám k sobě:

„Jen blbec vleze do pasti.“

Jsouc svědkyní tolika rodinných dramat, tolika slz a tolikerého vzlykotu, tolikerých proseb a hrozeb, zvykla si Antonietta pohlížeti na vše a poslouchati vše beze všeho dojmu. I ona pokládala všechny, kdož k nim přicházeli prodat nějakou věc, za marnotratné, lehkomyslné, politování nehodné lidi.

Ale jinak neměla Antonietta žádného většího účastenství v otcově obchodu. Kupovati jí nedovolil nikdy, protože to pan Dominik nejraději sám konával; dovolil jí toliko odprodati v jeho nepřítomnosti nějakou věc, která hrubě ceny neměla. Co se týká peněz, těm ona teprv dle jeho náhledu nerozuměla, tak že od otce závisela i v kuchyni; měla dovoleno přijímati, ale měla zakázáno něco vydati. Protože nedostala za celý svůj život ani krejcaru do ruky, aby si byla mohla koupiti, čeho se jí zachtělo, neměla konečně vůbec žádných choutek, a pan Dominik mohl se chlubiti, že se mu podařilo své dceři vštípiti ekonomické zásady. Tak na př. neodložila jedněch šatů, dokud nebyly na dobro rozedrány; pak brával ji starý kramář s sebou do některého soukenického skladu, ležícího v nejodlehlejší čtvrti města, vybral jí na šaty látku sám, ona pak si je sama ušila za pomoci pí. Sabiny, vyučené švadleny, která měla několik modních obrázků z let 1841—50.

Jen jednou za rok — sám Bůh ví, proč a jak — ukazoval se se pan Dominik štědřejším ku své dceři. Bývalo to na jeho svátek, na den sv. Antonína Paduanského. Na ten den darovával jí vždy nějaké lepší šaty nebo jí dovoloval vybrati si některý zlatý nebo stříbrný skvost z tolika, které se k němu různými cestami dostaly a které míval uscho-

vány ve své ložnici ve skřínce. Šaty se obnosily, skvosty ne, a i potom, když jí nějaký daroval, mohl si jej v čas potřeby vzíti zpět. Než musím říci ku chvále páně Dominikově, že, ač takovou byla jeho theorie, přec ji nikdy v praxi neuvedl.

III.

Byl právě předvečer památného toho dne. Antonietta byla veselé mysli, t. j. pokud se to vůbec snášelo s její povahou. Přijala dosti vlídně návštěvu slunce, naslouchala trpělivě už přes hodinu pěvkyni, která vedle bydlela a z plna hrdla vřeštěla Normu, a neobyčejně hojně házela dnes vrabcům skrze mříže drobtů na dvůr. Zatím slunce, opsavši oblouk od pravé strany k levé, osmělilo se políbiti střapeček u hedbávné čepičky páně Dominikovy. Ale právě v tom, když slunce k němu tak důvěrně se mělo, vstal ze židle a zvolal: „Antonietto!"

„Zde jsem . . .," pravila děva.

„Zítra", podotkl p. Dominik, „vyvěsíš modrou plachtu před krám. Tu od lonska . . ."

„Jsou v ní tři díry."

„Právě proto ti to povídám, abys ji spravila. Odejdu na hodinku. Dohledni za tím v krámě."

Pan Falco vzal „gibus" a svoji hůl a odešel, mrštiv opovržlivým pohledem po slunci, jež se roztahovalo za „pultem" jako za svým.

Antonietta vylezla po schodech nahoru, zavolala si děvečku a kázala jí, aby snesla dolů modrou plachtu. Neuplynulo však, myslím, ani pět minut od té chvíle, co otec odešel, když se na prahu krámu objevil s kloboukem v ruce mladík, vysoký, vyzáblý, oblečený v hadry, a hledal někoho za „pultem". Po té přistoupiv nesměle k děvčeti pravil: „Odpusťte, kde je pan Falco?"

„Není doma . . . Čeho si přejete? . . . Chcete snad něco koupit?"

Mladík zavrtěl smutně hlavou: „Ne, chtěl jsem něco prodati."

„Musíte počkati, až se otec vrátí."

„A kdy se vrátí pan Falco?"

„Tak za hodinku . . ."

Mladík sáhl po klobouku na pozdrav a při tom ukázal na prstu diamantový prsten.

„Chce prodati prsten," hádala hned Antonietta. „Bude také asi jeden z těch, kteří se konečně ocitují na mizině . . . Hra, víno, ženy. Ti hříšníci! . . . A pak nám ještě vyčítají, že je okrádáme . . . Krásný prstýnek."

Děva porovnávala onen prsten s prstenem, který měla na pravé ruce; po té rozdělala na klíně plachtu a dala se chutě do práce. Chtěla, aby byl s ní otec spokojen; dostane se jí zítra tím pěknějšího daru. Až posud si nic nevybrala. Ve skřínce byly ovšem skvosty, na něž se srdce jen jen smálo, ale když p. Dominik ani žertem jí žádného nenabídl, jak se měla opovážiti říci mu o některý? Co do šatů, nepotřebovala letos žádných. Ty, které si loni ušila a na které jí střihla pí. Sabina dle pařížského obrázku z r. 1844, vydrží ještě dvě leta.

Když se kramář vrátil, bylo slunce z krámu již to tam.

„Bohu díky, že jsem už doma," oddechl si snímaje z hlavy klobouk a odkládaje hůl do koutku. „Nebyl tu nikdo, Antonietto?"

„Byl . . . mladík . . . Ah! tu jest."

Mezi přibylým a panem Dominikem rozpředla se delší řeč, z níž Antonietta jen sem a tam některé slovo pochytila; vedlať se rozprávka šeptem. Než tolik přece zaslechla, že neprodává prsten, nýbrž něco jiného, v papír zaobaleného.

„Můj Bože!" pravil mladík, „nějakou cenu přece mají."

„Jakou cenu? Jakou? Nejsou již v modě. A moda platí za našich časů jednou tolik co předmět . . ."

„Než, co byste mi přece za ně dal?"

Pan Dominik nabídl cenu tak nízkou, že si mladík vzdychl. I ozval se: „Ale já potřebuji čtyřicet lirů."

„Je mi líto," odvětil kramář, „ale nemohu přidati ani centesimu více."

Neznámý rozvažoval okamžik a pohledl pak na prsten, který měl na prstě; zdálo se, že jej hodlá též prodati. Ale hned, jako by se styděl za to, co chtěl učinit, sebral své věci a odešel smuten, zklamán.

„Potřebuje čtyřicet lirův a nerad by prsten prodal," uvažovala u sebe děva.

Neuplynula však ani hodinka, a mladík objevil se v krámě po třetí. Byl se již rozhodl; obětoval i prsten.

Pan Dominik vymlouval se, že nemá peněz, že vlastně nic nechtěl koupiti, ale konečně dal se pohnouti, že se naň alespoň podívá. Zkouší čočkou diamanty, dýchá na ně, utírá je šátkem, prohlíží si je se všech stran; a konec pozorování jest, že nemají větší ceny nežli pěkně broušené sklo.

„Mohou na nejvýše státi . . ." A tu opět podal za ně tak málo, že z útrob prodavačových vydral se hluboký vzdech. Ale pan Falco tvářil se, jako by neslyšel, ano byl tak nestydat, že řekl prodavači, není-li s cenou spokojen, aby šel po svých. Ubožák cítě kličku na hrdle povolil; prsten s druhými předměty stal se majetkem lichvářovým za cenu, která nedostupovala ani polovici ceny prstenu samotného. Dříve, než sňal prsten s ruky, políbil jej mladík. Strčil peníze do kapsy a odešel všecek zničen.

„Všichni jsou takoví . . .," zahučel mezi zuby pan Dominik. „Farizeové! — Chtěli by člověka obměkčiti svým pláčem."

„Ten se zdál poctivým," osmělila se prohodit Antonietta.

„Poctivým? Není poctivce, pravím ti, pod nebem . . .," odvětil pan Dominik. „Zde na zemi hledí jeden druhého oklamati. A svět patří tomu, kdo dovede oklamati jiné, aniž sám byl oklamán. Bohužel, že takové dokonalosti těžko jest nabýti."

A kramář si hluboce povzdychl. Po té jal se vystupovati po schodech nahoru, aby uložil do skřínky koupené klenoty. Když šel mimo svoji dceru, ukázala mu tato plachtu, kterou byla spravila.

„Dobře," pravil pan Dominik, spokojeně kývaje hlavou. „Ta plachta vydrží ještě několik let."

Pak dodal: „A propos, zítra máme sv. Antonína. Ještě jsi sobě nic nevybrala? . . . Posledně jsem ti koupil na mušelinové šaty."

„Ano . . . a jsou ještě úplně zachovalé . . . A z módy nevyjdou, protože podle poslední děláńy nebyly . . .“

Pan Falco nemohl nepochváliti této moudré řeči. I ptá se znova: „Čeho bys si tedy přála?“

„Nevím věru sama . . .“

„Podíváme se . . . Jak by se ti líbily tyto stříbrné náušnice?“

Při tom otevřel starý lichvář hrsť, v níž držel skvosty naposled koupené. Měl tam ty náušnice, pak drahocennou jehlici a konečně diamantový prsten.

„Náušnice?“ pravila děva. „Vždyť mám jedny . . . Ty mi dostačí.“

„Což tedy jehlice?“

„Nevím, kam bych si ji dala . . . Raději . . .“

„Co raději?“

Antonietta dodala si mysli: „Raději . . . tam tu druhou věc, kterou držíte v ruce.“

„Prsten!“ zvolal pan Dominik, jemuž se zdálo, že žádost dceřina málo se srovnává s jeho hospodářskými zásadami . . . „Diamantový prsten? . . . Ne . . . ne . . .“

„Jsou to jen malé diamanty . . ., kdyby byly větší, neříkala bych ničeho.“

Kdyby byl starý lichvář uvážil, zač je koupil, byl by musel říci, že na něm jeho dcera nežádá veliké oběti; než ze strachu, aby něco hloupého nevyvedl, stál na svém: ne.

„A což kdybych vám vrátila prsten s karneolem, který jste mi před čtyřmi lety daroval, a jenž mi je trochu veliký?“ pravila tvrdohlavá děva.

Taková nabídka otevřela našemu poctivci nový svět a vyvolala tisíce šlechetných myšlének v jeho hlavě. Antonietta, ač byla jeho vlastní dcerou, neměla kusa obchodnického ducha. Nepozorovala, že hledíc k jakosti démantů nebylo velikého rozdílu mezi tím, co postupovala, a mezi tím, co chtěla míti; a tak dar, kterým by jí byl letos oblažil, nebyl by stál ani za fatku. Tento nedostatek prohlédavosti mrzel ho u dcery. Ale s druhé strany, proč by nespůsobil za laciný peníz radost Antoniettě? Či ji měl snad na sebe poštvati? Pan Dominik byl moudrá hlava, a jako taková povolil. Vždyť jeho zásadou bylo: „Co tě nepálí, nehas.“ A tak octl se diamantový prsten na ruce Antonietty, a prsten s karneolem uložen byl do skřínky ke stříbrným náušnicím a drahocenné jehlici.

IV.

Druhého dne na to přišla paní Sabina navštívit svou kmotřičku. Antonietta byla sama doma, a první, co hostu ukazovala, byl diamantový prsten, který dostala od otce.

„Netřeba býti nevěstou, abychom dostaly darem diamantový prsten,“ pravila vítězoslavně.

Těmito slovy narážela na řeč, kterou před několika dny měla s pí. Sabinou o jednom děvčeti, jemuž daroval ženich diamantový prsten.

Pí. Sabina přikývla hlavou.

„Jest pěkný . . . Ale kdybych byla bývala na tvém místě, byla bych si raději vzala šaty, pláštík . . . což já vím? . . . zkrátka něco takového . . .“

„A proč? . . . Tam to se obnosí, prsten nikoli.“

Švadlena ohlédla se opatrně kolem sebe, nevrátil-li se snad už pan Dominik, a pravila na to polohlasitě: „Prsten, Bůh ví, odkud pochází; kdežto tam to . . .“

„Co tím míníte?“

„No, tvůj otec ho přece nekoupil u klenotníka?“

„Ne . . .“

„V tom je právě ten háček... Neříkala bych nic, kdybys věděla, jak přišel do krámu.“

„Ba že vím.“

„A jak?“

„Přišel sem včera s ním člověk právě v tu dobu, když jsem byla . . .“

„A víc nevíš? A kde ten jej vzal?“

„Oh! snad se nedomníváte, že by jej byl —? Byl to slušný mladík . . . Měla jste jen viděti, jak nerad se s prstenem loučil . . . měl slzy v očích.“

Pí. Sabina stála chvíli zaražena, potom pravila: „No, dejme tomu, že je to vše pravda; ale hleď, je-li to pravda, je to ještě horší . . . Mně by srdce pukalo, kdybych měla na ruce nositi prstýnek, který je snad památkou rodinnou, kterého se majitel odřekl jen z té příčiny, že měl hlad . . . Jest to hřích, těžiti z neštěstí a bídy jiných lidí.“

„Což jsme my tím vinni, že lidé upadají do neštěstí, do bídy?“ pravila rozhořčeně Antonietta. „Nepamatují na stará kolena, nechce se jim pracovati . . . to je to! A hledáme my takové lehkomyslníky? . . . Nehledají oni nás a jak! . . . Běda by jim bylo, třikráte běda, kdyby neměli nás! . . . A proč neužívati věci, kterou jsme si koupili za své peníze? Což se vrátí ten prsten k tomu, kdo jej prodal, když já ho nositi nebudu? Bude jej nositi někdo jiný, to je ten celý rozdíl.“

Její logika pokulhávala, ký div, že pí. Sabinu nepřesvědčila. Ba naopak, děvina neobyčejná výmluvnost podráždila ji tou měrou, že spustila: „Hodná's dcera svého otce. Proklatí lakomci! Přála bych jim všem z toho srdce, aby je Pán Bůh napíchl na rožeň, a pokládala bych se za nejšťastnější osobu na světě, kdybych mohla pod nimi sama rozdělati oheň a namazati je kolomazí, aby se lépe škvařili.“

Dopověděvši toto své krvavé přání odešla pí. Sabina rozzlobena z krámu, ovívajíc si cípem šálu obličej, jako by již na něm cítila horkost sálající z toho jejího auto da fè. Tento výbuch pí. Sabiny nepřekvapil Antoniettu; znala ji. Pí. Sabina obrala si za úkol obrátiti svou kmotřičku na svou víru, přesvědčiti ji, že dýchá hříšný vzduch v otcově krámu, a odňati jí zároveň nechuť k stavu manželskému, ale její řeči nedostávalo se přesvědčivosti, a tak zůstával její apostolát bez ovoce. Děvče chovalo se obyčejně trpně k jejím filipikám, nechávalo ji vybouřiti se neodpovídajíc ani slovíčka; tentokrát ustoupilo poprvé od svého zvyku.

Divná věc! Tentokráte učinila na ni také jakýsi dojem slova paní Sabiny. Ptala se sama sebe, jsou-li snad přece oprávněny výtky, které

jí činí; ptala se, zda skutečně otcovo řemeslo jest tak hanebné a zdali byli všichni hříšníky a lehkomyslníky, kdož krám jejich navštívili. Po té zahleděla se na prsten, jakoby od něho čekala odpovědi na tyto své otázky, zahleděla se naň, jako by z něho vyčísti chtěla, dobře-li jedná, že jej nosí. Poprvé v životě pozastavila se nad svým jednáním, nad zkažeností tohoto světa. A tak nepřinesl jí letos ani otcův svátek veliké radosti.

V.

Uplynulo léto. Slunce, jak přišlo, tak zase odešlo; modrá plachta byla sbalena a na půdu odnesena, pan Dominik sedal zase ve tmě za svým „pultem". U zamřížovaného okna pracovala opět Antonietta, a diamantový prstýnek svítil na její ruce. Žila zase život klášterní. Jejím celým zaměstnáním bylo dohlížeti buď v krámě neb v kuchyni; ven vycházela zřídka kdy, jen tak někdy v neděli se svým otcem anebo s pí. Sabinou, jejíž vzteky čas od času se obnovovaly, ale hned zase mizely. Jak vidno, nezměnilo se nic na zevnějšku krámku a rodiny starého vetešníka, ale bedlivý pozorovatel byl by shledal, že Antonietta není již zcela tou, jakou bývala. Veselou ovšem nikdy nebývala, ale nynější její vážnost, dříve nechuť k lidem, nabyla lehkého zabarvení zádumčivosti; byli byste řekli, že její mysl těká za nějakou vidinou, že jejímu duchu, jenž posud byl neschopen vzletu, rostou křídla. Pracovávala jinak klidně a pravidelně jako stroj, teď však chvílemi šila s rychlostí zrovna zimničnou, chvílemi zas náhle přestávala, zamýšlela se. A ze svého místa pohlédala často úkradkem na ulici, kudy se brával po své práci, nikoho si nevšímaje, mladík, jenž prodal prsten jejímu otci. Jen jednou se podíval do vnitř, a tehdy mu viděla zase po dlouhém čase do obličeje. Smutek hleděl z jeho očí, jež na ni tak pronikavě patřily, že honem schovala ruku pod zástěrku, jako by chtěla ukrýti něco jeho zrakům. Domnívala se, že by zpozoroval na její ruce svůj diamantový prstýnek, že by jí přišel vyčísti, že mu jej ukradla. Časem spadly s ní tyto strachy, ale přese vše to vždy, kdykoli ho spatřila, trhla sebou a vždycky, když pohlédla na prsten, vzpomněla si na něho. Byl neúhledného zevnějšku, nosil vždy tytéž obnošené šaty, býval vždy zamyšlen, smuten. A dívka, zvyklá pokládati každého chudáka za hříšníka, činila při něm výminku, připouštěla u něho nezaviněné neštěstí. Proč? sama nevěděla, vždyť ho ani jménem neznala. Neznala ho a nechtěla ho znáti. Nechtěla se svěřiti nikomu se svou slabostí, ani ne paní Sabině, své obyčejné důvěrnici. Ale jednoho dne, když si vyšla s tou dobrou ženou, setkala se s oním tajemným mladíkem. Pohledl na ni svýma černýma, hlubokýma očima tak, že sklopila své zraky k zemi.

„Aj", pravila pí. Sabina, „kdo je ten člověk, jenž se na tebe tak podíval?"

Antonietta byla zaražena. „Což pak já — — — neznám ho — nevím, kdo to je. — Snad ho znáte vy?"

„Já! — Vždyť si mne ani nevšiml . . . Myslíš, že mně namluvíš, že ho dnes vidíš poprvé? — Svatá Panno, jest možno, aby někdo rozehřál ledové tvé srdce —?"

Děvu jako by had byl uštkl. Už jí tedy namlouvá ženicha, jí, která posud všemi lidmi opovrhovala. Vehnána jsouc do úzkých, odvětila jaksi hněvivě: „Jest pravda, viděla jsem už onoho mladíka, ale neznám ho blíže, byltě to on, jenž prodal mému otci diamantový prsten.“

„Prsten, jejž máš na ruce?“

„Ano“.

„A blíže ho neznáš?“

„Jak pak! Což mohu znáti všechny ty, kteří k nám přicházejí?“

„Ubožák!“ zvolala pí. Sabina. „Vypadá jako boží umučení; zdá se, že jest nejenom na zdraví, ale i na kapse chycen. Jak je bledý, jak má vpadlé oči! Ten není pouze chud, toho trápí ještě něco jiného...“

„Což ho může trápiti? Co?“ odvětila Antonietta, jež nechtěla trpěti na sobě žádného stínu. „Obyčejná historie! Nepamatuje se na zítřek, do práce se nechce, nespoří se, jen se rozhazuje, rozhazuje...“

„Buď té lásky a nemluv tak,“ přerušila ji pí. Sabina. „Přisáhám ti, že neuplyne týden, a já budu znáti celou jeho historii... Jeho výraz utkví člověku tak hluboko v mysli, že ho pozná hned, jak se s ním podruhé setká. Jen mě nech jednati.“

Antonietta pokrčila ramenoma, jako by chtěla říci: Pro mne za mne!

Pí. Sabina jako švadlena a dohazovačka znala skoro celé město, a do čeho se dala, to také dokázala. Od poslední rozmluvy neuplynul ani celý týden, když jednoho rána přiběhla celá uhřátá a udýchána do krámu a ptala se po Antoniettě. „Vím vše,“ byla první její slova. Na to začala široce a dalece vykládati, jak onehdy se pustila za mladíkem, jak ho sledovala krok za krokem, až vstoupil do štětkářského krámu, zrovna proti skladu tabáku, vedle bytu jedné její známé. Vyvolala si tabáčníka a prosila ho, aby se podíval skleněnými dveřmi do krámu, nezná-li toho mladíka. A když tabáčník nemohl uspokojiti její zvědavost, obrátila se na samého štětkáře, a ten jí řekl jeho jméno a stav. Jmenuje se Alexandr Liani a jest dekorativním malířem. S tím však nebyla ještě spokojena, ráda by byla znala všecky podrobnosti o jeho životě. Ptala se tu, ptala se tam, až konečně vytáhla na jedné babce, která bývala přítelkyní Lianů, dokud se jim dobře vedlo, toto: Otec, dekorativní malíř jako on, vydělal svého času hezký groš, ale na neštěstí neuměl penězům poroučeti, neuložil ani krejcaru stranou, ba svou zhýralostí připravil se do hrobu. Zůstala po něm vdova s dvěma dítky: hošíkem a děvčátkem. Hošík, ač ještě děcko, nalezl si službu, a tak stal se podporou rodiny. Ale brzo stihlo ho nové neštěstí. Sestra, svedená a opuštěná, nemohla přežíti hanby a umírajíc poručila mu své dítě v kolébce. Hned po té roznemohla se matka. Aby nemusela jíti do nemocnice, prodal kde co. Ale to nedostačovalo. Alexandr byl nucen dělati dluhy na svůj skrovničký výdělek. V úmrtní den jeho matky sesypali se naň věřitelé jako sršáni a sebrali mu poslední nábytek ze světnice. Práce neměl a jísti se mu chtělo i dítěti. I rozhodl se, že odprodá dva nebo tři skvosty, jež mu matka na památku zanechala až na diamantový prsten, který mu navlekla na prst na smrtelné posteli, a s kterým se nechtěl rozloučit... Namáhá se, zápasí, trpí, ničí své zdraví, až hrozí nebezpečí, že brzy ulehne.

„Vidíš," končila pí. Sabina, „vidíš, že jest na tomto světě skutečná bída? Vidíš, že já měla pravdu, když jsem tvrdila, že za tím prstenem skrývá se smutná historie?"

„Ubohý mladík!" zvolala Antonietta. Bylo to poprvé, co podobná slova přelétla přes její rty, co jí bylo líto človíčka!

VI.

Ubohý mladík!

Onoho dne neřekla Antonietta ani slova více, a pí. Sabina nebyla úplně spokojena se svou kmotřičkou. Pí. Sabina však se mýlila. Nestáváme se hned útrpnými z nelitostných; naše city závisejí na naší povaze. Duše útle vychovaná od mládí, hned se rozohní soucitem; duše vychovaná jen v samých počtech, má se sama před sebou na pozoru, nevěří hned každému šlechetnějšímu dojmu. Ale jak jednou šlechetnost zapustí kořeny v takové suché a chladné srdce, hledá ono všemožně, kterak by ji projevilo. Kdo po celý svůj život dobré konal, ten snadno dovede v úsměv proměniti pláč, ale kdo žil jediné sobě, podobá se slepci, který by se rád dostal ze světnice, ale nemůže nalezti dvéře.

Tak dělo se Antoniettě.

Sémě však zaseté do srdce jejího slibovalo ovoce. Její mysl často obírala se vypravováním pí. Sabiny, často představovala si před oči bolestné divadlo, které jí ta dobrá žena vylíčila. Šťastní neznají nebo nechtějí znáti bídu; ona, pravda, ji znala, ale pokládala ji posud za trest boží, až teprve teď počala pochybovati o pravdě svého dosavadního přesvědčení.

Kdykoli se mladý malíř bral mimo jejich dům, vždy jí začalo prudčeji tlouci srdéčko, a neviděla-li ho nějaký čas, už se strachovala, neonemocněl-li, neumřel-li dokonce. A tu mívala noci bezsenné, nepokojné dny, a prsten ji svíral jako kleště. Nevěděla, je-li jí ten prstýnek milým či protivným; mnohdy se jí zdálo, že jej dostala darem, jindy opět, že jí jest svěřen pouze do ochrany, aby se neztratil z krámu jako mnoho jiných předmětů. Než o svém vnitřním boji nezmínila se děva nikomu ani slovíčkem, a panu Dominikovi ani na mysl nevstoupilo všimnouti si jí bedlivěji. Pozoroval sice, že dcera není již tak dobrou hospodyní jako bývala, ale vykládal si její stálý pobyt v krámě v ten rozum, že se chce přiučiti lépe jeho řemeslu.

V takovém duševním stavu přistihl ji měsíc listopad, vlhký, chladný, po čertech studený listopad. Tma byla v krámě po celý den jako v pytli, tak že býval sám p. Dominik nucen rozžíti petrolejovou lampu. Tu přicházívala Antonietta od svého okna, kdež rovně tak málo viděla jako otec, sednout si ke stolu. Dvě světla pálit nebyl by nikdy p. Dominik dovolil. Ale Antonietta se proto nehněvala; dávalať z mnohých příčin přednost novému místu před starým u okna, zejména však z té, že lépe viděla na lidi, kteří mimo chodili. A tak se stalo, že Antonietta viděla několikráte ze začátku měsíce Alexandra Liani-ho. Ale pak ho již více nespatřila. Tisíce a tisíce lidí přešlo, ale vysoké, vyzáblé postavy mladíkovy mezi nimi nebylo. Antonietta jako by seděla na jehlách. Pan Dominik, který se bál oznobení, vycházíval často před dům, a tam se procházíval hodnou dobu, aby si zahřál nohy: a děva ostavši v krámu

sama plakávala. Za svého dětství a panenství plakávala také, ale plakávala ze zlosti, teď teprve poznávala slzy bolesti. Bylo to absurdní. Což jí záleželo na člověku, s kterým sotva tři slova promluvila, na člověku, který se o ni nestaral, který bezpochyby neznal ani jejího jména, jako neznala ona ještě před několika nedělmi jeho?! A ostatně, neubíral-li se mimo její okno, proč myslila už na neštěstí? Což byl nucen choditi vždy touž cestou? To bylo vše pravda, ale Antonietta byla přece nespokojena; ráda by se byla dopídila něčeho podstatného. A na koho se obrátiti než na pí. Sabinu? Ale pí. Sabina byla právě v ten čas velice zaměstnána. Pomáhala jedné své přítelkyni strojiti výbavu pro dceru, která se měla v brzku vdáti, a prázdné chvilky věnovala sousedce onemocnělé horečkou. Po celou tu dobu nemohla Antoniettu než jen zběžně pozdraviti; vždyť p. Dominik, ukrutný nepřítel každé tajné rozprávky své dcery se starou, seděl stále v krámě. Ale jakmile se jí naskytla vhodná příležitost, hned přišla pí. Sabina navštívit svou kmotřičku. Měla jí povídati tisíc podrobností o nevěstě, o nemocné, a nemálo ji překvapilo, když se jí Antonietta z čista jasna zeptala, nemá-li též nějakých zpráv o Alexandru Lianim.

Pí. Sabina byla trochu slabé hlavy, i nemohla si hned vzpomenouti, na koho se to ptá. Po chvíli se však rozpomenula a pravila: „O majiteli diamantového prstýnku?“

„Ano.“

„Ne . . . nevím nic o něm.“

„Kdybyste se mohla dověděti nějakých zpráv o něm?“ zažebronila Antonietta.

„I to budu moci,“ odvětila pí. Sabina, která byla vždy ochotna k takovým službám; pak dodala: „Záleží ti tedy přece na onom mladíku?“

„Ne, ne, jen bych ráda věděla . . .“

„Mhm! Jindy nebývala's tak zvědavou . . .“

Příchod p. Dominika zahnal pí. Sabinu, která se dala hned do pátrání. Ve své ohnivé fantasii viděla již svatbu. Nestálo jí nic jiného v cestě nežli tyto maličkosti: Primo: aby Alexandr Liani byl ještě na živu a byl ochoten vzíti si slečnu Antoniettu; Secundo: aby též Antonietta k tomu svolila; Tertio: aby p. Dominik odešel brzo k otcům, protože dokud on by byl na světě, nebyl by z toho mračna dešť.

VII.

Druhého dne hned po ránu objevila se pí. Sabina v krámě a dala si zavolati Antoniettu. „No?“ ptala se tato úzkostlivě.

„Špatné noviny,“ odvětila smutně pí. Sabina. „Ubohý mladík jest nemocen.“ Děvče zbledlo jako stěna.

„Nemocen, a leží v nemocnici,“ dodala švadlena.

„Dlouho již?“ vyrazila ze sebe Antonietta.

„Čtrnácte dní.“

„A jak se mu daří?“

„Pravili mi, že lépe . . . aspoň v tu chvíli . . . Ale zdraví jeho jest už na vždy podkopáno . . .“

„A musel jíti do nemocnice?“

„Ovšem . . . což měl jiného dělati, když neměl peněz?“

Antonietta sklopila oči, a dvě velké slzy skanuly jí na tváře. Pohledla několikráte po sobě na diamantový prsten, chtěla něco říci, ale nemohla jaksi slova z hrdla vypraviti, jako by se styděla. Konečně vyrazila ze sebe: „Poslyšte, pí. Sabino, udělala byste mi něco?“

„S radostí; jen mluv!“

Děvče sňalo s prstu prstýnek a odevzdalo jej pí. Sabině řkouc: „Nemohu déle nositi tento prstýnek, rozhodně nemohu . . . Vrátím jej tomu nešťastníku, který nám jej prodal; dostal-li jej na památku od matky, bude míti radost, když jej zpět dostane; kdyby byl opět nucen . . ., kdyby měl hlad, bude jej moci znovu prodati . . . já ho nechci, nechci více . . . Ale, prosím vás, neříkejte mu, kdo jej posýlá . . .“

„Co si pak bude mysliti?“

„Ať si myslí, co myslí . . . Ale mého jména nesmí se dověděti.“

„Jest to dobrý skutek, který konáš, má dceruško. Což by bylo tedy na tom zlého, kdyby se dověděl tvého jména?“

„Ne, ne . . . nebudete-li mi přísahati, že budete mlčeti, vyhledám si někoho jiného . . .“

„Budu mlčeti jako hrob,“ odvětila pí. Sabina, která se nerada vzdávala svého úkolu. „Ale co řekne otec, až spozoruje, že prstenu nemáš?“

„Nespozoruje toho. A kdyby i, tož mu řeknu, že jej mám uschovaný v ložnici; a kdyby jej chtěl viděti, řeknu, že jsem jej ztratila . . . slovem nějak bych to už spravila . . . Teď bych jen ráda, aby se prsten dostal do rukou onoho mladíka . . . Ještě dnes, není-liž pravda — ještě dnes mu jej odevzdáte?“

„Ještě dnes, znám v nemocnici sestru . . . Dovol však, abych tě zulíbala, Antonietto! Bůh mi odpusť, křivdila jsem ti, byla bych nikdy neřekla, žes schopna něčeho takového.“

Zatím co pí. Sabina svou kmotřičku líbala, vrátil se p. Dominik a volal nahoru: „Antonietto! Antonietto!“

Děvče utřelo si rychle slzy, znova ještě vložilo pí. Sabině na srdce svoji žádost, a po té sešlo do krámu, kdež ji neprávě s pěknou uvítal p. Dominik za to, že se tak opozdila.

Zašeptala cosi na omluvu, usedla za „pult“, na němž hořela petrolejová lampa, a dala se do práce. Její oči sledovaly mechanicky píchnutí jehly, ale mysl její šla s pí. Sabinou. Vidí, jak se dává k nemocnici; vidí, jak dochází k ní; jak se ptá po sestře; jak jí odevzdává prsten, aby jej dala nemocnému, ale aby se mu ani slovíčkem nezmínila, kdo mu jej posýlá. A sestra vyřizuje své poselství, nemocný pozvedá se na lůžku, hledí jako ztrnulý na skvost, o němž se domníval, že je na věky ztracen. A drahá tvář matčina objevuje se mu, a vzpomínky z mládí obklopují jeho hlavu. Ale kdo, kdo připravil mu tuto radostnou chvilku? Které milostné stvoření koupilo jej od kramáře a vrátilo mu jej? Nikdo nechtěl mu říci pravdu . . . Uhádl-li?

VIII.

Uplynul týden. Antonietta věděla, že prsten dostal se do rukou toho, jemuž byl určen, věděla, že Alex. Liani dnes anebo zítra opustí již nemocnici. Ale více nevěděla. Jednoho však dne, když byla opět sama doma, uslyšela, že někdo otvírá pomalu pomaloučku dvéře. Pozvedla oči, a spatřila na prahu mladého malíře, tak bledého a hubeného, že vypadal jako duch. I dnes jako tehdy ptal se po p. Falcovi. Děvče s těží potlačujíc své pohnutí pravilo, že otec není doma, ale že jí může mladík říci, čeho si přeje.

„Chcete snad něco koupiti?"

„Ne", odvětil jinoch. „Rád bych se pouze na něco zeptal."

Antoniettě přišlo pojednou tak zle, že si musela sednouti. Byla rozčilena nade vše pomyšlení; týká-li se malířova poptávka prstenu, co mu odpoví? Kdyby tak v té chvíli přišel otec?

„Jest tomu," ujal se slova Alex. Liani, „asi měsíc, co jsem prodal vašemu panu otci některé skvosty, mezi nimi též diamantový prstýnek. Jak přišel ten prstýnek z vašeho krámu? To právě bych rád věděl."

„Nemožno . . . máme tu tolik věcí, které sem přicházejí a opět odcházejí . . . Kdo si může vše pamatovati! Ostatně, co vám na tom záleží?"

„Záleží mi na tom mnoho, protože se ten prstýnek dostal minulý týden opět do mých rukou, aniž bych se byl mohl dopátrati, kterou cestou . . . Rád bych nalezl klíč k té hádance . . . Přijdu tedy až se pan Falco vrátí . . ."

„Ne, ne," vskočila mu do řeči děva, všecka pobouřena, . . . můj otec ví ještě méně o té věci nežli já . . . Ten prstýnek prodávala jsem já . . ."

„Vy!" zvolal malíř upřev na ni pronikavě zraky.

„A komu?"

„Nepamatuji se již . . ."

„Nechcete mi říci pravdu," pravil vrtě hlavou Alexandr Liani. „Nezbývá mi přece nic jiného, než abych vyčkal návratu páně Falcova."

„Ale vždyť vám povídám, že je to zbytečno, že on neví ani za mák více než já."

„Aspoň se dovím, dostal-li se ten prsten poctivým spůsobem z krámu."

„Pochybujete o tom?" vybuchla podrážděná Antonietta... „Myslíte, že jej někdo ukradl? . . . Toho se nebojte . . . Kdo vám jej poslal, ten naložil jen se svou věcí."

„Buďte tedy upřímna . . . Vy jste to byla . . ."

Antonietta chtěla ještě zapírati. Ale mladík naléhal na ni otázkami a pátravě na ni upíral své zraky, nemýlí-li se. A ona byla všecka zaražena, pomatena, a pak ustrašena, aby je nezastihl otec.

„Myslete si, co chcete . . ." vyhrklo konečně z ní. „Jen se mne dále neptejte . . . Nemohu vám více říci. — Ale teď už odejděte . . ."

„Byla jste to vy, vy,“ opakoval mladík. „A teď bych měl odejíti, aniž bych vás odprosil, že jsem vám křivdil v srdci, aniž bych vám řekl, že máte šlechetné srdce, když jste to učinila?“ . . .

Ubohé děvče neslyšelo ještě nikoho, aby s ní tak mluvil. Jejím uším byla slova ta novou harmonií, jejím očím otvíral se těmito slovy nový svět. Myslela, že sní, i přála si, aby tento sen trval věčně. Ale brzo byla vyhnána z ráje.

„Odjíždím,“ ujal se opět slova malíř.

„Odjíždíte?“ zvolala Antonietta blednouc jako stěna. „A v tento čas? Zrovna po nemoci?“

„Cesta mi půjde k duhu. Odcházím do lepšího podnebí . . . Jdu do Egypta . . .“

Na Antoniettě nebyl by se krve dořezal.

„Nejdu tam na zotavenou, jako to mohou učiniti boháči,“ soukal dále nit svého hovoru trpce se usmívaje. „Umělec, bývalý přítel mého otce, jest povolán do Kahiry, aby tam v nějakém knížecím paláci vymaloval několik stropů. Béře tam s sebou dva pomocníky, z nichž jedním jsem já . . . Nemám rodiny, svou neť podařilo se mi dostati do sirotčince; nic mě tu nedrží . . . Nač zříkati se štěstí? . . . Ztrávím zimu a část jara v teplém kraji; pak budu-li živ, vrátím se do své vlasti . . . Zítra již odjedu po parníku „Peninsulare.“

„Nuže tedy s Bohem,“ pravila Antonietta, potlačujíc s těží slzy a všecka se chvějíc, aby na novo nebyla překvapena.

„Ale mám k vám ještě nějakou prosbu,“ pravil Alexandr Liani.

„Prosbu? A jakou?“

„Uschováte mi až do mého návratu nějaký skvost,“ a to řka, vytáhl z kapsy diamantový prstýnek.

„Prsten!“ zvolala Antonietta. „Což ho nechcete? Což se ho zříkáte?“

„Jen to si nemyslete, slečno, . . . jak se jmenujete?“ . . .

„Antonietta.“

„ . . . Jen to si nemyslete, slečno Antonietto. Podívejte se jenom na mé ruce.“ I vztáhl k ní ruku — byla kosť a kůže.

„Za poslední nemoci,“ pokračoval, „tak jsem se spadl, že mi prsten sklouzá se všech prstů, jediné ne s palce, ale na tom se zase prsteny nenosí. V Africe snad opětně sesílím a ztloustnu; leč zatím bych jej rád uložil na bezpečném místě . . . Přijdu si proň, až se vrátím.“

Dříve než se Antonietta nadála, ujal ji za pravici a navlékl jí prsten na ukazováček.

„Nedejte ho dříve s prstu, až se vrátím,“ pravil prosebným hlasem tiskna její ruku ve své. „Dobře je mu tam. I má matka, která mi jej umírajíc na památku zanechala, s radostí by jej viděla na ruce osoby tak útrpné. S Bohem, slečno Antonietto, s Bohem!“

Pustil děvinu ruku a chystal se odejíti. Antoniettě zdálo se, že umírá odchodem jeho půl bytosti její. Nevěděla, má-li mu za prsten děkovati, či ho prositi, aby si jej vzal nazpět; bálať se, aby ho tím neurazila. Měla hlavu jako střep; nemohla ze sebe vypraviti ani slovíčka; co po dlouhém rozmýšlení ze sebe dostala, bylo: „A vrátíte se?“

„O ano, doufám alespoň,“ odvětil mladík. „Kdybych se nevrátil, nechte si prstýnek na památku.“

Zavřel za sebou dvéře krámku a vzdálil se.

Antonietta učinila ještě pohyb, aby ho zdržela, po té však klesla bez sebe na židli, zakryla si rukama obličej a štkala: „Nevrátí se! Nevrátí se!“

Srdce pravilo jí pravdu. Alexandr Liani vskutku se nevrátil. Několik měsíců na to dověděla se, že zemřel v Kahiře.

IX.

Starý lichvář sedí jako dříve celý den za svým „pultem“; Antonietta pracuje zase v zadu v krámku. Pan Dominik je týž jako dříve; má posud živá očka, orličí nos, pergamenovou pleť, postavy jest vychrtlé. Nic se na něm nezměnilo; zlobí se stále s dcerou. Kdysi začal si jí už trochu vážiti, myslel, že se už zdaří po něm, ale teď ji pokládá za obyčejnou slabou, uplakanou ženskou, která nemá ani za mák ducha obchodnického. Někdo jí nasázel brouků do hlavy. Nezná vinníka, ale má v podezření paní Sabinu a nerad ji vidí u dcery.

Antonietta trpělivé snáší výčitky otcovy, oddaně snáší samotu. Má družky: bolesť a památku. Když na ni přijdou smutné chvilky, podívá se na prsten, který se jí třpytí na prstě, zulíbá jej, svlaží slzami, těmi slzami, kterými si vždy tak uleví.

Bída, kterou vidí, není jí více lhostejnou. Žel, že nemůže ničeho pro ni učiniti, ale její útrpný pohled utkvívá slunečním paprskem na nešťastnících, a jim se zdá, že vlažný dech vane chladným krámem lichvářovým. Od té doby, co její duše přístupna jest dojmům, Antonietta trpí dvojnásobně, ale přece by ani za živý svět nevyměnila nynější svůj stav se soběckou lhostejností dob minulých.

Její srdce tluče, její srdce žije.

Na Sněžce.

Báseň

Em. Mířiovského.

de Sněžky témě líbá nebes lem
a horské sníh pokrývá hřebeny,
jsem stanul, dojat hluboce a něm,
a nořil v hloubku zor svůj plamenný.
Veleba myslí chvěla minulá,
zněl v ňadru šumot dávné o slávě
a z myšlenek se jedna vypnula
jak jiskra boží v zory záplavě . . .

A tak tam v dumách smutně zíraje
půl v nebesích, půl české na půdě,
zaslechnu zvuky, tak jak od ráje,
když zbloudiv tón k člověku zahude.
Jak harfy struny zprvu za ticha,
pak mocněj', rychlej' oře deptáním,
pak jako trouba u zdí Jericha
a koncem jako hromu hřímáním.
A jakby Perun, zdálo tak se mi,
své sebrav síly všecky v pluk i voj,
chtěl vojnu strhnout v česká území:
kdo volnost žádáš, stroj se, Čechu, stroj!

Slyš! řinkot zbraně, podkov dupoty
od krkonošských zaznívají hor,
a za vlast matku dáti životy
v boj statisíců ubírá se sbor,
a z nové krve v divý mečů třesk
mé vlasti vzchází nové slávy lesk . . .

Modré vrány.

Báseň

Josefa Jakubce.

ak tiché křepelky jste padly, žnečky,
v houšť kukuřice nad to slunce žlutší.
Chrp modro v kadeř svito u věnečky,
váš obličej pak mákem planým pučí
a ruměnec ten sluncem plá jen více;
žár jeho půvab vaší svěží líce

v sen mění jihu, v něhu polotmavou,
jež sluncem blýská, pletí tuhou, zdravou.

Vy žnečky milé, přiletlé sem z jihu
svých tváří vláhou rosit cizí líhu
pro cizí lid ... O tiché, modré vrány!
Tam čeká hospodář, kdy žloutnou lány,
a bohat nadějí, že nemá rukou,
by pobral vše, co urodilo pole,
rád čeká z jihu píseň jarozvukou,
s níž jdete na žně, dcery skály holé,
od Drávy k Dunaji. A cizák vida
váš modrý šátek, vaše sukně modré
a velké líce kulaté a bodré,
jak na žně jdete, k slovu posměch přidá:
„Hle, modré vrány jdou!“ — A jdete v pole,
žluť kukuřice líc a šíje holé
vám barví se sluncem až do večera.
Tu sedáváte za letního šera
na žniva snopech, k jihu díváte se
a unaveny, v tichém touhy plese
tu družka na družku si rukou kývne,
a zazní krajem vaše zpěvy divné.
Snad myslíte, že hlas váš slyšet budou
tam za horami, které září rudou
jak vzpomínkami večer pozlacuje ...
Či řekli jste si, smutná dívko, s milým,
že budete se k sladkým scházet chvílím,
když od západu první hvězda pluje,
k ní oba hledíce že vzpomenete?

O dcery Sláviny, jež touha hněte!
Tu v poli neznámém — jste zvyklé tomu —
žeň sklízíte, však nesvážíte domů;
žni požehnáte svojím zpěvem ryzím,
a odevzdáte hospodářům cizím.
Vy modré vrány matky svojí osud
a svého plemene v svět roznášíte.
Vy modré vrány — v zpomínce se skvíte! —
ach, tolik vás je mezi námi posud!

Matka.

Idylla hřbitovní
od
Svatopluka Machara.

kvet' západ celý nachem plamenným
a rudě zbarvil dálná čela hor,
za něž, jak večerem v tůň vodní květ,
zářivé slunce v krvi klesalo.

Já maně těkal smrti zahradou
a na rovy zřel v stínu cypřiší
a myslil, těm, jichž jmena tam jsem čet',
co hruda země vzala nadějí,
co strastí skonejšil tu věčný mír.
Tu hrob byl jeden krytý kamenem,
smrt mladé srdce pod něj vložila,
zrak vábný plakal pro ně do krve —
Teď na druhý rok spí zde tichým snem,
a vánek hrá si květy uschlými,
jež bílá ruka semo kladla kdys . . .
Na druhý rok . . . a bílou ruku tu
již rety jiné kryjí polibky
a s vábných zraků slíbán srdce žal
a srdce — kdo ví jestli vzpomene . . .
A šel jsem dál, kam vítr lístek nes',
jejž urval s hrobu, s věnce svadlého.
Kříž omšený můj zvábil k sobě zor.
Dvé očí, jichžto pohled poslední
na hlavě syna utkvěl s žehnáním,
zde skrylo na vždy černé prsti sáh.
A rov ten naplnil mne lítostí:
v neladu sveřep, drsná kopřiva
stan mají teď nad zlatým srdcem tím.
A spasitel pad' s kříže v tuto směs,
— zub času hřeby jeho přehlodal —
snad opuštěný těší sirotu . . . . .

Tu vešel dveřmi kdosi na hřbitov, —
co hledá tady smutná žena ta?
Kráčela spěšně, — sledoval jsem ji —
a v dálném koutě smutné zahrady,
kam k odpočinku kladou chudinu,
poklekla žena k rovu malému,
ret její chvěl se v tiché modlitbě.
Pak vstala — zřel jsem rýhy hluboké,
jež toky slz jí v líce vyryly —

a sklonila se k něžným květinkám,
jež dítěte snad vzrostly ze srdce,
a suché lístky pilně trhala,
prsť nahrnula kolem útlounkých,
korunky skleslé proutky vzpřímila
a v posled vodou svadlé kropila,
k ní mísíc rosu zraků pohaslých
a opět klekla v tiché modlitbě . . .

Nad krajem vlála duma večerní,
již rušil jenom cvrčků tichý sbor . . .

Za deset roků.

Báseň
Jana Dobrocha.

O jak teď, nikdy tak přes davy hor a lesů
k vám, drazí, za krbem jež známým všechny zřím,
svá křídla nepjal jsem, bych vznítil duši k plesu:
Však deset přejde let . . . a krb ten zhasne, vím. —

Mně vytknut divný cíl. Plec břímě setby tíží,
jdu oráč v jara čas, jdu, — v prázdnu okem tkvím,
jdu, — znaven upadám, a noc a den se kříží:
Však deset přejde let — a ke žni vstanu, vím.

Pták tažný spokojen pak v tiché hnízdo sletne,
jež milá družka snad mu zkrášlí vděkem svým —
a deset nato let —? Snad Parka nit mou přetne —
však že se nelekám té věčné noci, vím.

R y b y.

Novelka
Vácslava Veverky.

Pan professor Norbert Tajemný chodil sem a tam po pokoji svého letního sídla a zanášeje se hlubokými studiemi mythologickými, jmenovitě o původu světa, hloubal právě nyní o významu ryb.

Přemítal, kterak hned v písmě svatém uvádí se jakožto první tvor, jenž vyšel z rukou tvůrcových, velryba, jelikož stojí v první knize Mojžíšově, že bůh hned po stvoření hvězd, což třetího dne se stalo, stvořil čtvrtého dne „velryby veliké“. A dále ve čtvrté knize Ezdrášově (ač ji za podvrženou pokládají) prorok, vykládaje stvoření

světa, zmiňuje se při pátém dni o dvou zvířatech, Begemontě a Leviathaně, kteréžto poslední se pokládá za velrybu, jež postavena byla v sedmé části světa, kdež vody byly shromážděny, aby pohltila to, co bůh odsoudil na vyhlazení. — V bájesloví Řeků a Římanů ovšem nehrají ryby důležitou úlohu; jisto jest jen, že byly nejoblíbenějším pokrmem jak u Řeků, tak i u Římanů (což pan professor jen pro úplnost si podotknul). Ryby nalézáme dále vytesané aneb vyobrazené na hrobech mučenníků křesťanských v katakombách; ale tu prý jsou dle výkladu znalců jenom symbolem trpělivosti. Avšak v bájích slovanských přidělena jim úloha důležitá; spočíváť podle ruské národní báchorky celá země na velrybách. Názor ten přijat i v bulharské spisy Bogomilův, v nichž lze se dočísti, že satan, prošed pod zemi, našel dvé ryb ležících na vodách, a byly spojeny jako voli v pluhu a drželi celou zemi přikázáním neviditelného otce od západu až do východu slunce. A jinde zase stojí, že zemi drží čtyři zlaté velryby, a opět jinde, že na moři Tiberiadském stvořeny třicet tři velryby, na nichž byla upevněna země i stanula na nich hrubá, široká i prostranná. —

Ovšem nejsme jednak s to, jednak ani nechceme stopovati učeného pana professora ve všech jeho skoumáních nejrůznějších bájí všech národů. Nejhlavnější záhadou bylo mu ovšem: Proč a jak celá země má spočívati na rybách? Kde původ toho paradoxního tvrzení?

Bádal a přemýšlel dlouho, až oknem na jeho psací stolek padla půvabná záře večerních červánků. I v třicítiletý jeho obličej padl jejich nach a zabloudil až pod světle modré okuláry. Professor přistoupil k oknu a zahleděl se v rozkošnou horskou krajinku, usmívající se pod úsměvem červánků. Modravá mlha vstoupala nad lesy, jichž vonný dech zaváněl až v jeho pokojík, skřivan dozpěvoval svou večerní, doprovázen jsa jemným šplounáním potoka a šumem lesním. Krásou přírody okouzlen, zapomínal Tajemný na ryby, které drží zem, a hleděl ven, až večernice na západě stříbrnými paprsky počala kmitati. Déle nemohl odolati kouzlu, i obleknuv šedý svrchník svůj a vzav slaměný klobouk se širokou střechou, vyšel ven v čarovný ten večer.

Nevelká jeho villa ležela na malém návrší v jednom z nejkrásnějších údolí šumavských. Zdědil ji po svých dosti bohatých rodičích, a trávíval tu prázdniny své. Letos, vzav si za příčinu jakous nepatrnou chorobu, vyžádal si na jedno pololetí dovolenou, i dlel na své ville ještě počátkem října, kochaje se ve krásách venkova a dokončuje pohodlně své veliké bájeslovné dílo o zvířatech, která jak v mythologii starší tak novější zaujímají důležitá místa; byl právě nyní u ryb. Doufal, že si dílem tím získá slavného jména — toho se mu ještě nedostávalo, ježto jinak měl vše: byl bohat, ctěn pro své bohatství i pro titul, od žáků milován, těšil se slušnému zevnějšku, měl výrazný, bledý obličej, rusé, kučeravé vlasy a malé, rovněž rusé knírky. A přec zapomněli jsme: neměl vše — scházelať mu dosud růžolící, usměvavá ženuška . . . Vyzradíme, že nezpomenul dosud na srdce své — ono se neozývalo, a pan professor, jsa úplně zabrán do své učenosti, neměl času jím se zabývati. Jsa příliš učený, byl v praktickém životě a v lásce pouhým děckem.

Professor Tajemný sestoupiv s malého návrší od své villy, dal se po břehu nevelkého potoka, který úžlabinou mezi skalami se vinul. Z počátku byl docela zaujat půvaby přírodními a ssál svěžest horského vzduchu plnými doušky; avšak poneáhlu v mysl jeho opět loudily se představy z jeho knih, zaplašovaly vše ostatní — — V hlavě jeho plula opět hejna ryb, a to ryb nejdivnějších ze starých bájí . . .

Nepozoroval, že odchýlil se od potoka a kráčel skalami dál a dále. Na nebi zatím rozsypalo se na tisíce hvězd, a pomalu objevil se i bledý srp luny. Kolem hlavy páně professorovy mihnul se netopýr a na nohy počalo mu být chladno, ježto boty namočily se v silné rose po mechu roztroušené. To jej probudilo z myšlenek; stanul pojednou, ohlížeje se kolem. Ale běda! Neznal místa, nevěděl, kudy se vrátí domů. Nezbývalo, než aby kráčel na zdař bůh. Bloudil asi čtvrt hodiny, když ozval se mu opět šumot potoka, a za nejbližší skalou octnul se na jeho břehu.

Divadlo, které se mu objevilo, bylo jako z pohádky. Vlny potoka se leskly pod stříbrným svitem luny, a lehká mlha z nich vystupující byla jako tajemný, jemnotkaný závoj, v němž od skal odražené krůpěje vodní skvěly se jako perly. A v tom tajemném závoji míhaly se mu nad povrchem vody dvě postavy. Jedna tmavá a hmotnější s velkými, jak obrys ukazoval, vousy, jakoby byla postava vodníkova, čemuž jen dýmka z úst visící odporovala — neboť o kouřícím vodníkovi nebylo, tuším, slýcháno; druhá postava, světlejší a štíhlá, s kadeřemi, lesknoucími se ve svitu luny, byla jako z báchorky kouzelná víla, která nad vlnami si pohrává.

Professor na okamžik ustrnul, pak ale postoupil o několik kroků blíže a poznal, že to rybář, jenž v podvečer se svou dcerkou ryby loví. Hlukem jeho kroků byli naň upozorněni. Muž jej hlasitě pozdravil a z rozmluvy, kterou s ním Tajemný zapředl, vyšlo na jevo, že je to rybář, který dodává hospodyni ve ville ryby pro tabuli pana professora. Tento navzájem přiznal se rybákovi, že zabloudil, a požádal ho:

„Ukážete mi cestu?“

„Račte jen okamžik posečkati, vzácný pane, půjdeme s vámi! Lidko, táhni silněji!“

A rybář s Lidkou zatahovali síť a Tajemný s břehu díval se na jejich práci, která proň byla též něco nového. Ryby — — pan professor, vida sem tam nad vodu se vymrsknouti nějakého kapříka, byl by přece pomalu utonul ve svém přemítání a bádání o rybách, kdyby nebyla pozornost jeho zaujala Lidka.

Neměl ve zvyku všímati si dívek, avšak za okolností tak mimořádných mimoděk utkvívalo jeho oko na postavě dívky skutečně hezounké. Bělostné nožky, až nad kolena obnažené, kmitaly se ve vodě jako dva lekнínové květy, a bílé ručky, rovněž obnažené, jako dva měsíční paprsky; šátek s hlavy její se smeknul a plavé vlasy, nejsouce spleteny, rozvlnily se kolem šíje, a panu professorovi se zdálo, že tajemným tím šerem i oči její planuly jako smaragdy, kdykoliv je stranou k němu obrátila. Div divoucí! Poprvé ozvalo se v srdci jeho cosi jako touha — touha po bytosti, ku které by mohl lnouti, která by k němu lnula a s kterou by život snad byl přece krásnější a půvabnější, než jen ve

společnosti mrtvých knih . . . Pan professor znal lásku z knih, hlavně ze své zamilované mythologie, ale nepohleděl jí sám nikdy do tváře; nyní poprvé kmitl se mu duší a srdcem vábný její přízrak, a professor se zachvěl . . . Bylo mu pojednou, jakoby mu v srdci počal zpívati skřivánek a začaly kvésti fialky. Neprožil dosud dobu lásky romantické, kteráž obyčejně padá v léta studentská; ta nastávala mu teď, kdy mu bylo třicet let — zda možno, aby pak nevypadala trochu bláznovsky? A u pana Tajemného vypadala hodně romanticky a hodně bláznovsky. Víla, která loví ryby! Pan professor přišel ihned na poetickou (dle jeho domnění) myšlenku, že jako v bájích svět na rybách spočívá, i jeho první a jediná láska spočívati bude na rybách!

Konečně vytáhli rybář s Lidkou síť na břeh a vybírali ryby, při čemž se dala dívka do veselého zpěvu. Tajemný byl by přisáhal, že nikdy nikde, ani v té nejlepší opeře, neslyšel krásnějšího hlasu. Přistoupiv k rybáři a Lidce, zapřádal znova rozmluvu:

„Nu, byl hojný lov?“

„Ujde, ujde! Několik kapříků nevelkých, několik bělic . . .“

Pan professor se naklonil k síti, a střecha jeho klobouku dotknula se vlasů Lidčiných. Lidka právě nazdvihla hlavu a držíc v ruce pěkného kapříka, pravila:

„Jak jsi pěkný!“

Pan professor nyní, jsa vedle ní nakloněn, zadíval se hluboko v její oči. Lidka nebyla ni dost málo rozpačitou, a pevně sivá očka svá na pana Norberta upírajíc, vykládala mu, že ryby nejsou tak němy, jak se povídá, a že ten kapřík, kterého má v ruce, vydává jemné, žalostné zvuky, že by je pan professor mohl poslechnouti, kdyby kapříka k uchu přiložil. Tajemný poslouchal jako dítě a přisvědčoval i zkoušel. Než byly všechny ryby vybrány a do plechových nádob uloženy, byl s Lidkou již ve velmi důvěrné rozmluvě, což ovšem nebylo zásluhou jeho, nýbrž svěží, čiperné a ne docela nezkušené Lidky.

„A teď půjdem!“ dokládal rybář, když byli hotovi. „Půjdu napřed, vy se račte, pane professore, držeti za mnou!“

Šli. Pan professor držel se za rybářem — jeho dcerušky. Lidka stříbrným svým hlasem po tichu švitořila jako sedmihlásek, a Tajemný se divil, jak se mohla naučiti takovým řečem u němých ryb. Ale ovšem — vždyť na rybách spočívá celičký svět! Nalézal čím dále, tím více zalíbení v jejím švitoření, čím dále tím více obdivoval se její ztepilé postavě, tonul ve hlubině jejích oček, a oslněn byl bělostí jejích zoubků, kdy na ně padl paprslek luny. Neviděl již krásy přírodní, neslyšel šum potoka, necítil vůni horského, kořením páchnoucího vzduchu a zdálo se mu, že větší kouzlo, než v celém venkově, v celých horách, spočívá v té rozkošné bytosti po jeho boku kráčející . . . Byl celý spleten; zdálo se mu cosi o galantnosti — chtěl pomoci Lidce nésti plechovou krabici s rybami, tato však smála se jako zvoneček, nechtěla mu ji dáti, žertem se o ni tahali, až konečně zůstala krabice přece v rukou páně professorových. Starý rybář se ohlednul a usmál, avšak zatajuje smích, volal:

„Pozor, pane professore, neklopýtněte, zde vyčnívá kámen! A zde lávka přes strouhu!“

Lidka s úsměvem podala svou tvrdou, avšak malou a teplou ručku panu Norbertovi.

„Povedu vás, pane professore, abyste neupadnul!“

Ó v této chvíli by byl kráčel za vedení té ručky kraj světa! Jako proud elektrický projíždělo mu tělem tisknutí té upracované ručky. Když byli pod návrším u jeho villy, loučili se, ježto rybář šel do své chýše as dvě stě kroků od villy ve vesničce ležící.

„A jak se odměníš panu professorovi za to, že ti nesl krabici?“ tázal se šibalsky rybář.

A bujná, nevázaná Lidka, ani okamžik nejsouc na rozpacích, přiskočila ku professorovi, a než se nadál, zaplanuly její vřelé rty na jeho, a zamlaskla upřímná hubička.

„Hahaha!“ smál se rybář. „Ty nezvedo!“ volal na Lidku, kteráž utíkala. „Odpusťte jí, pane professore — nemá rozumu! Šťastnou, dobrou noc!“

Professor nemohl se vzpamatovati ani ve své ložnici; ve snu nezdálo se mu již o jeho báječných rybách, nýbrž o rybách Lidčiných a ještě více o Lidce samé . . .

* *
*

Bájeslovné dílo pana Norberta Tajemného zůstávalo stále u ryb — romantická láska třicetiletého učence pohodila knihy a vodila jej po skalinách a hájích. Blouznil, vzdychal po Lidce, vyhledával ji, laškoval s ní, ale choval svou lásku v taji, mysle, že Lidka o ní ví a ji opětuje . . .

Jak dlouho trvala ta láska, založená na rybách?

Bylo to v polovici listopadu, kdy přišla Lidka velmi čistě ustrojena se slušným snědým mladíkem zvát pana professora — na svoji svatbu — — — — — — — — — — — — — — — — —

Pan professor odejel za týden na to do města.

* *
*

Na druhé léto však přijel pan professor na svoji villu s mladou, růžolící ženuškou.

Bájeslovné dílo zůstalo v rukopise, a sice u ryb. Kdo by byl rukopis ten prohlížel, byl by našel na konci následující přípisek učeného autora:

„Nebudu se příti, zda je co na domněnce, že svět spočívá na rybách. Jisto jest, že srdce mé rybami bylo probuzeno k praktickému životu, a že pak na tom základě vypučela má pravá láska i mé štěstí . . . Též jisto jest, že ryby jsou výtečnou krmí při svatbě — a budou bohdá i při křtu! —“

Dagmar.

Báseň
od
Svatopluka Čecha.

(Dokonč. prvního zpěvu.)

Dánům král se béře. Jeho ruce, oči
s otcovskou se pýchou po kněžičce točí:

„Hle, zde Markéta, dceř naše milovaná.
Již vám známa nyní. Jako kvítek čistý
lilie, když na něm utkví záře ranná,
slunci otvírá svůj kalich bělolistý,
vláhu noci střásá v roztouženém chvění,
měsíční běl snivou v úsměv zlatý mění:
tak se její duše proměnila blaze
sladkým poselstvím, jež přiletlo k ní z dáli;
od klášterních stínů k jiné skvoucí dráze
obrátila mysl, k Valdemaru králi,
jehož zářný obraz ač jí známý pouze
z matných štětce barev, z nejasných jen zvěstí,
rázem naklonil ji vroucí jeho touze.
Ráda svolila, s ním spojiti své štěstí,
jemu býti chotí, lidu jeho matkou,
opustiti s vámi domovinu sladkou.
Ale po zvyku se v tiché kobě tajíc,
šumu dvornímu se plaše vyhýbajíc,
žádala, by v rouše dvorní panny prosté,
poznati vás prve směla, vzácní hosté,
sama nepoznána. Splnili jsme přání
dětinné. Než ajhle! její pravá cena
svitla vám, ač chudou clonou zahalena.
A duch náš se kochal v tajném zaplesání
chválou nadšenou, jež ze rtů vašich zněla
k uchu našemu: jsouc dvořance jen vzdána
domnělé, bez lichých cetek, nehledána
přímo ze srdce vám jistě vypučela.
Troufáme již nyní, že ta perla naše,
kteráž okouzlila umné zraky vaše,
zalíbí se plně vašemu i pánu,
skvostnou zaplá zdobou na prestolu Dánů.

Milý pane Strange, ty za svého krále
vykonal jsi švarně námluvní tu cestu
a zde — věren vlasti obyčejům stále —
v šachy svatební jsi zahrál o nevěstu;

vítězem jsi vyšel z boje líbezného:
tento prsten vyhrál jsi — pro pána svého."

V odvět ladí Strange rety rozechvělé,
výmluvný však jazyk zdá se spoután cele.
Jako bezduch zírá; lehce jen se chvějí
lepé rysy v divně bledém obličeji.
Náhle před kněžičkou na koleno klesá
s čelem pochýleným; za ním druzí Dáni;
Petr biskup jenom s povypjatou skrání
velebně se tyčí, ruce k nebi nesa,
pod kadeří bílou jaře oko svítá,
nadšeně ret zprávu Přemyslovu vítá:

„Budiž velebena vůle nad oblaky,
davši královnu nám, jejíž srdce věnem
nese Valdemaru cností poklad taký!
Dagmar jsme ji maně pokřestili jmenem,
Dagmarou nám zůstaň! Libosmavou Zoří,
kterou jasný den se Dánsku povynoří,
kterou na Kanutův mocný trůn se vhostí
sláva s rajským vděkem, síla s milostností
zářice kol kolem širošírým světem
ve sdružení vroucím krásy nevídané:
Nechť ten sňatek jitrem zlatých dob se stane,
dařících vlasť moji štěstí jasem, květem!"

„Amen!" vládce zvolal. „Však již, hosté milí,
vstaňte! Pane Strange, sáhni ku polštáři,
z něhož svůdně tak ti zlatá výhra září!
Aj, což's náhle vážný tak, ba zasmušilý?
Či snad přemítáš, jak's málo vyhrál sobě,
s výhrou pro jiného v jedné prohrav době
sebe samého, stav poddaným se cele
soupeřce, jíž v boji udolal jsi skvěle!?
Nikoli! Tvůj pohled výmluvně mi věstí,
že rád ze srdce to poddanství chceš nésti.
Nuže, královnu svou příští pod ochranu
přijmi již a provoď na severní stranu!

Markéto, již dráha zářivá ti kyne
v daleký kraj cizí velkým za úkolem.
Nech, ať na prsa tě otec ještě vine,
v nichžto válčí pýcha s rozloučení bolem!"

Jako k dubu vichrem útlá bílá bříza
přimknula se dívka k mocným ňadrům králi;
jako perutě ji ruce obepjaly,
s nichžto kanula až k zemi skvostná říza,

tak že na chvíli jak ve oblaku zlatém
zmizela pod řasným, zářivým tím šatem.
Obejmul ji prudce, zulíbal jí líci,
v čelo jí pak složil ruce žehnající:

„Budiž s tebou, drahá, moje požehnání
a s mým naučením provázej tě všade.
Zůstaň bohabojnou: nadzemské jen vlání
v žití bařinu květ čisté krásy klade.
Do hrobní až noci světa zmatek čirý
ozařuj ti ladně svatá hvězda víry!

Čest buď tobě poklad cenou neskonalý,
ji braň sobě statně posledním až vzdechem!
Dbej, ať její zář ti nikdy nezakalí
ani skvrny stín, ni hana lehkým dechem:
nade všechen půvab cudný vděk je ženy
jejím čistým leskem libě ozářený.

V oddanosti vroucí uchystávej muži
po trampotách vlády krbu tiché vnady,
však i na trůně buď důstojnou mu druží,
břímě koruny s ním sdílej, skytej rady,
účastí svou vřelou vzpružuj každou snahu
na oslavu říše, k poddaného blahu.

Nezapomeň nás! Než v lásce také vřelé
objímej lid onen, novou domovinu
a hleď podmanit si jejich srdce celé.
A kdy o tvé cnosti, lahodě tvých činů
rozletí se světem blahošumné chvály —
vlasť a rodiče tví zaplesají v dáli!“

Celuje ji znova, k choti své ji veda.
Klesající dceru kněžna v lokty béře
a líc její k dívce nakloněná, bledá,
slzu za slzou jí roní na kadeře.
Mluviti chce, ale krásní rtové její
bez hlaholu jenom třesavě se chvějí.
Tak tu stojí mlčky skupení to tklivé;
slyšeti jen vzdechy, štkání žalostivé.

I kol síní širou vzlykot přidušený
ozývá se. V pestrém hlav těch vlnobití
na půvabné tváři mnohé dívky, ženy
krůpěj pohnutí se jasnou hvězdkou třpytí
na pablescích slunce. Takto v ranní zoři
rosné démantky po květném sadě hoří.

Králová teď tlumí žaly své a dceři
ruce žehnající sklání do kadeří:

„Budiž s tebou, drahá, moje požehnání
a s mým naučením provázej tě vezdy!
Andělem buď míru, dobra, slitování
na trůně, kam zvou tě blahopřejné hvězdy,
obestýlej měkce cizí dalnou zemi
a ves její národ lásky perutěmi.

Slíbej každou vrásku s čela manželova,
plaš mu péče z mysli, mírni jeho hněvy,
pro každou měj bídu pomoc, těchy slova,
nepropouštěj žádné hoře bez úlevy,
a též tam, kde právo tasí čepel mstící,
vině milostivou budiž přímluvnicí.

Lehči břemena, jež lidu šíje hrbí,
hleď, ať robotníkům prací uondaným,
chleba dostatkem vždy kynou tiché krby,
nabádej i chotě, nechať ku poddaným
s otcovskou se chýlí láskou shovívavou,
jako ty jim budeš stále matkou pravou.

Nezapomeň na mne, jako tvoje máti
vroucí upomínkou k tobě, dítě zlaté,
do dálky tam denně bude zalétati,
prosíc nebesa, by v míře vrchovaté
na hlavu tvou sladkou dštila štěstí růže
a vše nejkrasší, co žití skytnout může.“

Křížek ozdobný, jenž za ňadry se kryje
na tkanici zlaté, snímá s bílé šíje
a jím něžné hrdlo dceři obestírá.

„Přijmi tento božský symbol umučení,
ostatky jenž svatých ve svém nitru svírá,
v upomínku na mne, moje naučení.
Až se kolem tebe shluknou roje pečí,
křížek ten je spasným rozeplaší svitem,
až ti duše zalká v nitru žaly zrytém,
křížku toho síla zázračná ji zléčí.
On tě bude sílit pokušení dobou,
on tě bude chránit před nepřátel zlobou.
Když jej budeš líbat, pomni, že tvá máti
tisíckrát jej vroucím celovala retem,
a můj duch pak bude družně kolem vláti,
s tebou vznášeti se nad pozemským hnětem.“

Chvíli matka ještě dceru v loktech třímá,
slzí k její vroucně přitulené hlavě.
Za ruku pak lehce dívenku král jímá
a ji odevzdává četě hostů, pravě:

„Zde již pro dánského vládce ruce vaší
svěřujeme poklad, nade vše nám dražší.“

„Zdráva budiž Dagmar!“ Limbak volá mladý,
„zdráva kněžna Dagmar!“ druzi jeho za ním,
„zdráva! zdráva!“ šumí českých pánů řady,
„zdráva!“ zvoní ze rtů dívenkám a paním,
které k Markétě se hrnou v čilém chvatu,
polibky a slzou pokrýt naposledy
ruku milenou neb aspoň lemy šatu,
naposledy ssáti slzavými hledy
luznou podobu. „Buď zdráva!“ hučí dále
bouří sterohlasou po širokém sále,
v chodbách, kde se tísní služebnictva tlupy,
a jak dalný šumot zbouřeného moře
ozvěna sem duní z dola, kde se kupí
lidu pestré davy po rozlehlém dvoře.

A v to na pavláně vrátkém hudců kůry
mísí trub a kotlů břeskný hlahol shůry.

(Pokračování.)

ROZHLEDY
v literatuře, umění a vědě.

Česká literatura.

Zlato v ohni. Román od Vácslava Vlčka. Druhé, přepracované vydání. „Libuše“ 1882 čís. 2—6. Nevíme, jeli to právě vadou, co lze naší románové literatuře původní zvláště v poslední době vytýkati, že totiž má pořídku děl obsahu většího, jakých v jiných literaturách hojnosť nalezáme, ale za pravdivou výtku tuto uznati sluší. O Vlčkovi výtka tato neplatí, podalť nám již i historické, i sociální romány takého obsahu a při tom i rozměru, že právem váží si jich naše literární historie, a že libují si v nich také čtenáři ne toliko chvilkoví. Román, o němž tuto šíře zmíniti se chceme, vzbudil již ve prvém svém vydání všeobecnou pozornost, která dojista bude se jen stupňovati při vydání druhém v nejedné příčině věcné i formální značně změněném. Přední vlastností každého pravého díla uměleckého, ať již slovem své myšlénky hlásá, ať je štětcem nebo dlátem pronáší, jest zajisté, že zachvěje duší vnímavou, že rozezvučí struny našeho srdce ve dlouhou, nedozuívající harmonii. „Zlato v ohni“ působí takto, jak jsme se přesvědčili, na čtenářstvo vrstev širokých, a již z toho mohli bychom pro ně činiti závěry vesměs dobré. Než k tomu nám dává autor sto jiných příležitostí.

Všimněme si především samého rozvrhu látky. Máme tu pět dílů, jako v dramatě, a právě jako v tomto postupuje děj od prosté, velmi případné exposice a zauzluje se čím dále, tím více, až nastává konflikt a rozuzlení v dílu posledním. S tímto postupem vzrůstá také poutavosť děje, která toliko v pátém dílu poněkud ochabuje, anť osud hlavního hrdiny je již rozhodnut. Jako v dramatě neschází tu také míst effektních, za jaké pokládáme ku př. poranění Čackého, jeho zajetí ve chrámě, útěk Albínin za bouře do samoty lesní a j. Vůbec pohlíží na nás z osnovy celkové zkušený dramatik, který tu oděl báseň svou jenom ve formu romancierskou.

Z četné řady osob v románu tomto jednajících padá nám do oka ovšem na prvním místě rek jeho — kněz Čacký; tenť jest tu zlatem, jež projíti má ohněm valícím se na ně se stran nejrůznějších. Čacký je postava skutečně zdařilá; Šmilovský, Schulz a jiní vybrali z kněžstva již řadu typů namnoze zcela originelních, Vlček nakreslil v Čackém kněze se vší odstiňovací podrobností a také e stránek jiných než autoři předešlí. Čacký jest kněz mladý, kterého příroda rozličnými přednostmi obdařila, a právě z jeho mládí plynou mu v obtížném postavení rozličné potíže, činící nejeden plamínek v ohni, kterým prochází. Jsa celou povahou mírný, snášelivý, humánní, postaven jest představenstvem na stanoviště defensivní, na kterém zcela bez jeho přičinění povstane hotový ryk bitevní, hrozící mladého faráře skoro docela odtrhnouti od jeho osadníků.

K pastorovi Svobodovi nepřinesl si vůbec mnoho důvěry, a o poslední zbytek její byl již nadobro připraven, když tu nebezpečenství

společné vlasti oba muže, vlastně jen podřízenci svými na sebe štvané, trvale smířilo. — Ku pohlaví ženskému ve svém domě jeví Čacký neoprávněnou nechuť, ale hned upadne v celou síť jemných pletek dámských, k nimž bezděčně sám činně přispívá, ba potom ocitnou se zásady jeho ve prudkém rozporu s probuzeným srdcem, jehož jisté akordy dávno již měl za mrtvy. Věc pak tím více je na pováženou, že ideální předmět jeho mladých, a nyní znova procitlých snů jest dcerou odpůrce jeho — pastora Svobody. Než i z tohoto boje Čacký vzejde vítězem a dokáže v něm jenom, že Čacký-kněz zůstal také — člověkem. Největšího však vítězství — ač nechceme-li dle dobrých zásad starých filosofů za největší pokládati vítězství nad sebou samým — hrdina náš dobude ve zkoušce, v níž cizozemští nepřátelé dorážejí na jeho vlastenectví, — sám bezbranný odporuje nepřátelské přesile a klesá zraněn, dokazuje takto tajným i zjevným odpůrcům svým nejlepší stránku své duše. Tuť také máme kulminační bod celého románu, rek jeho klesá, aby se za krátko i s ideou svou vznesl k výši mohutnější. Co v této příčině dále následuje, jest jen nutným rozuzlením celé zápletky a nevzbuzuje tak mocně našeho interessu.

Naznačili jsme tímto jen ve hlavních rysech, co by se o knězi Čackém v obšírné úvaze (jakéž postava tato věru je hodna) zevrubně a dokonaleji pověděti dalo. Čacký jeví se nám po všech stránkách skutečně zlatem, přemáhajícím vítězně všecky nesnáze životní. Ale přímo apoštolskou apostrofou dojímají nás slova jeho, k nimž po všem zápasu dospívá: „Toť netoliko povinností, v tomť i úleva i lék. Milovati vlasť a této lásce podříditi všechny jiné city: k tomu sám bůh bude pomocníkem. Sloužiti národu: a nebude možno státi se obíleným hrobem, zabíječem času, nespokojeným těkavcem, pijanem, planým člověkem…“

Vedle Čackého největší pozornost čtenářovu poutá Albína Tichá, ženský hrdina románu; ona zároveň s paní Mínou zastupují erotický živel románový, který je tu — zcela naopak od jiných děl toho druhu — obmezen na míru dosti skrovnou a při tom ještě označen zvláštní rázovitostí beze všeho sladkého cvrlikání, jaké se nám ve mnohých knihách znechucuje. Půvab, jakým obestřena jest Albína, něha a srdečnost, jakouž nadchnuto jest veškero konání její, vroucnosť citu neochlazená glorií slávy umělecké, to vše dojímá nás právě tak, jako si záliby naší rázem zjednává milá přímosť, svěží bodrosť a jadrná energie paní Míny, postavy dýšící lahodným teplem otevřeného mladistvého srdce. Jako všecky osoby v tomto románě Vlčkově nakresleny jsou věrně dle přírody, se všemi přednostmi i slabostmi svými (k těmto čítáme na hrdinovi samém ku př. úmysl: „Změním cesty svého života“), tak také není s idealní postavy Albíniny setřen ráz reelní skutečnosti. Osud pak, který ji stihne, jest přímo tragický, a Vlček v tomto vydání své knihy užil tu motivu mnohem případnějšího než ve vydání prvém.

Z ostatních osob zajímá nás hlavně pastor Svoboda, jenž nejednou slouží rozvahou a životní zkušeností jakož i poměry osobními za pěkný kontrast k faráři Čackému, a jindy zase doplňuje pěkné jeho stránky, nejsa ovšem nijakou jeho folií. Pozoruhodna jest zásada Svobodova hledati zdroj štěstí ve kruhu rodinném — zásada dávno platná, — které Čacký zprvu odporuje, ale pak také se jí podrobuje, jen že jemu

jest rodinou veliká naše rodina česká, které chce věnovati veškery síly své. — Ostatně jest kresba osob Vlčkových tak věrná a barvitá, že líbí se nám i sebe nepatrnější episodista. Máme tu typy úřadnické, jako pana Hocha, Brčála, figurku velmi výmluvnou v naprosté nemluvnosti, Beránka i Hubáčka, typy vesnické, oba kostelníky, mlynáře Svobodu, představeného Kyselu, typy vojenské, z nichž Prušák Bellwitz velmi činně v osnovu dějovou zasáhá, a všecky ty rozmanité postavy, z nichž také na Nehledického faráře nesmíme zapomenouti, zobrazeny jsou rysy mnohdy sice krátkými, ale vždy případnými a věrnými. — Proud dějový stavován jest ve pravidelném svém běhu dosti hojnými episodami, nutnými kroužky velkého řetězu románového. Dojemná jest episoda Vlašťovičkova; také Pudil, Rus Světov, kterému přiřčeny jsou činy snad až z míry romantické, doktor Kozíbrádka a j. poskytují příležitosť ku poutavým episodám. — Velkého účinku dosáhl autor mocnými, a zajisté nikoli nahodilými kontrasty jak v karakteristice osob, tak ve příbězích dějových; srovnejme u př. faráře Čackého s pastorem Svobodou s jedné — a s farářem Plíhalem s druhé strany, srovnejme Mínu s Albínou neb baronkou Bezděčnou, vojáky rakouské s pruskými, episodu na Karlotýnské věži s událostí na Svantovítské skále atd., jak mocný účin umělecký vyniká z působivých protiv těchto! A motivy při tom nejsou násilně hledány. — Refleksím popřáno jest ve „Zlatu“ méně místa, proti čemuž nemožno činiti námitky; popisy krajinářské jsou stručny, ale jadrny a dýší vesměs svěžím dechem jarním. Scenerie při všem bohatství dějovém i při vzruchu, způsobeném vojskem a válkou, jest jasna a přehledna. Celou knihou nese se ušlechtilá tendence vlastenecká, jakož patriotismus z hloubi duše se řinoucí jest význačným rysem v povaze hrdiny románu. Dikce jest lahodná, plynná i přesná. — Pokládáme „Zlato v ohni“ za dílo umělecké v každé příčině dobré, a to za dílo dějem, dějištěm i osobami ryze české. Umění má nejen baviti, nejen potěšovati, nýbrž také učiti, vzdělávati. Vlček zaslouží již za tuto knihu nazvu umělce-učitele plnou měrou.

F. V. Vykoukal.

Spisy Hálkovy. Pořádá Ferdinand Schulz. Díl V. Nákladem dra. Edv. Grégra. — Jak hluboko vštípena jest láska k Hálkovi, slavíku v hájí naší poesie domácí, v srdcích celého národa, nejlépe poznáváme z rychlosti, jakou se rozšířily jeho básně sebrané. A spěchalo-li čtenářstvo opatřiti sobě lahodné, dojímavé verše jeho, dojista se stejnou pílí pospíší sobě pro sebrané jeho povídky, jichž díl prvý tuto jest vydán. Ve svazku tomto jsou obsaženy prosaické práce z prvých let Hálkova tvoření, z roku 1857—59; jsou pak tu umístěny povídky Bajrama, Jiřík, Přívozník, Kovářovic Kačenka, Muzikant, Pan Suchý a První láska, která jest nejobsáhlejší ze všech statí těchto. — Hálek jest mistrem povídky venkovské; jeho povídky Pod dutým stromem, Na výměnku a j. uchvátily zajisté každého čtenáře prostou, přirozenou a při tom vznešenou krásou svou; účin těchto povídek jest účinem pravého díla uměleckého, na něž vzpomínáme ještě po létech, přivozujíce si na mysl, kterak tehdy duše naše neodolatelnou silou byla zachvácena. — V povídkách tohoto svazku jsou sice ještě patrny stopy tvoření prvního, ale mohutný duch autorův, který tu ještě nevládne pozdější svou formou

mistrovskou, plně tu již probleskuje. Látky jsou tu vzaty z našich dědin i z ulic pražských; povídky s těmito látkami vynikají koncepcí i provedením nad ony, ráz humoristický pak, stavící je v obor genru, dodává jim jadrné svěžesti. *F. V. Vykoukal.*

Františka X. Svobody básně. Nákladem spisovatelovým. *Chladem a teplem. V záhybech společnosti.*

Drobné knížečky veršů mladého autora, který už prvními těmito básnickými projevy vzbuzuje pěkné naděje. Před vydáním obou nebylo o básníkovi téměř ani slechu, jen tu i tam objevila se některá jeho prvotina označená pseudonymem, hlavně v „Lumíru." V lyrické sbírce „Chladem a teplem" jsou patrny některé formelní nedostatky; zvláště shledáváme, že váznou myšlenky Svobodovy, překvapující jinak individuelním a originelním svým rázem, dosud v poutě formy, pohřbívajíce se samovolně v četných obratech a obrazech přetížených květem. Úkaz to, společný Svobodovi s ostatními mladistvými stoupenci mus, kteří domnívají se, že musí vdechnouti celou sílu nadšené své duše do prvních výronů tvůrčí její snahy. V dalším postupu básnických prací Svobodových ztrácí se znenáhla vada ta a druhá jeho sbírka jest jí téměř již docela prosta. Název „V záhybech společnosti" volen jest zcela případně, věnujeť tu básník pozornost svou těm zuboženým zjevům, které tají se nepovšimnuty v povrženém zákoutí velikého světa; mikroskopickým těm jednotníkům, jichž tmavý rej sleduje jen ozbrojené oko pozorovatele, idealisty, — jak zove se ve všedním světě každý, koho dovede jímati ještě lidské utrpení a běda obecná.

Neveselé, drastičností svou namnoze až meze krasocitu překračující jsou drobné ty obrázky, shrnuté v prvním oddílu sbírky, v „Motivech žebráckých", jichž doplňkem jest druhá část „Různé motivy", pohybující se málem v týchž sférách. Mnoho pessimismu, ale také mnoho pravdy! Pohříchu je pravda ta ve své bezprostřednosti mnohdy až prosaicky suchá. Proto přáli bychom si, aby svěží, samorostlý talent Svobodův vybočil co nejdříve ze chmurných záhybů na jasnější výsluní — i zde kynula by mu žeň bohatá, hojnější snad než v chorobném ovzduší, v němž vypučely tyto jeho písně. *O. Mokrý.*

Slovanský katalog bibliografický. Za r. 1881. Redakcí *Jos. M. Hovorky* vydal Spolek československých knihkupeckých účetních v Praze. Ročník V.

Suchopárný název, ohlašující holou jen nomenklaturu celé spousty knih, brošur a časopisů. Jinak tomu, přihledneme-li ku vnitřnímu významu katalogu, jejž se zvláštní obětavostí vydává již pátým rokem spolek soukromý, nemohoucí ve skromném oboru svého působení spoléhati na vydatnou podporu bohatých nadání určených jinde účelům vědeckým a obecně vzdělávacím.

Slovanský katalog podává nám spolehlivý a ciferně přesný přehled čilé tvůrčí činnosti jednotlivých haluzí slovanského kmene — ve výkazu tom spočívá vnitřní hodnota knihy, která jest výmluvnou odvetou všem těm, kdož z neznalosti věci či ze slepé strannické vášně houževnatě odpírají „nižšímu plemenu" veškerou životní sílu. Co potěšilo nás zvláště při ročníku letošním, jest okolnost, o které dovídáme se z pouhého vyčtení knih u nás r. 1881 vydaných. Shledávámeť k radostnému

dojista překvapení, že dosáhla literatura naše roku 1881 rozvoje nejširšího, vykazujíc více než 1200 nejrůznějších publikací českých — počet to dosud nikdy nedosažený. Katalog sestaven je pečlivě; českou jeho část obstaral *Gustav Francl,* polská spoléhá na sděleních od Dr. *Fr. Lad. Wislockého,* redaktora „Przewodnika bibliograficznego", srbskou opatřil *V. F. Pittner;* horvatskou *Alfred Deutsch;* srbsko-lužickou pak neunavný *M. Hornik.* Slovinskou část musila upraviti tentokráte redakce sama, použivši k tomu článku *Ivana Tomšiče* v Letopisu Matice Slovenské za rok 1882. Velkoruská schází dosud k nenabytné škodě katalogu docela. *O. M.*

Různé listy. Povídky a humoresky. Napsal *Jos. M. Hovorka.* Nákladem J. Otty. Spisovatel knihy té jest jedním ze skromných pozorovatelů skutečného života, jak kolotá se v plném svém realismu před našimi zraky.

Do šumného toho roje postav a situací utvářených rozmanitostí každodenního ruchu sahá Jos. M. Hovorka s oblibou pro látky ku drobným svým pracím, jichž malou ukázku podává nám v „Různých listech." Jednoduchost až prostičká, nehledanost a průzračnost skladby, případnost líčení, lehký humor a působivá satira — charakterisují Hovorku v genrovém tom tvoření, které nepne a nechce pnouti se výše než kam stačí nadání i síla vlastní invence. Ve sbírce nalézáme celkem sedm prací, jmenovitě novelku z vojenského života nazvanou „Proti proudu, kus vojenské romantiky", obrázky malo- i velkoměstské nadepsané „Za věncem slávy", satirickou črtu „Ples u paní poslancové", humoresky „Pan officiál" a „První hubička", pak drobné kresby „Libánky a Globy". — Hodnota jich je téměř stejna — poměrně nejlépe daří se spisovateli v kresbách velkoměstských, pražských, které tlumočí věrně některé charakteristické jednotlivosti našeho společenského života. *O. M.*

Vzpomínky. Píše Vincenc Brandl. Moravské bibliotéky čís. 4. a 5. Nákladem J. F. Šaška ve Velkém Meziříčí. — Redakce Moravské bibliotéky má ve pracích, jež dosud vydala, opravdu šťastnou ruku. Po pěkných, nestrojenou krásou zářících povídkách Fr. Stránecké, na jejichž přednosti jsme zde nedávno ukázali, dostává se čtenářstvu knihy neméně zajímavé z pera předního ze spisovatelů moravských archiváře Brandla.

Autor, proslulý jak znamenitými pracemi vědeckými, tak spisy populárními, sáhnul tu do bohatého zdroje svých vzpomínek a podává nám obraz svého života. Pozorujeme spisovatele v útlém mládí jeho, seznáváme, jakým směrem bralo se jeho vychování školní, jak vtiskal se v duši jeho nejeden dojem mohutný, jenž nezřídka názorům a snahám jeho nové razil cesty, vidíme zejmena, jak již v útlém srdci jinochově vyklíčilo zlaté sémě vřelé lásky vlastenecké, jak již tehdy rodily se ve mladé hlavě horlivé plány ku práci na povznešení českého lidu, české země. Brandl líčí nám v té části svých Vzpomínek, kterou až dosud v rukou máme, zvláště svá studia na gymnasii — rozumí se — německém, a vypravuje, jak bylo mu, ač z české matky pocházel, jako studentíkovi již dosti pracně nejjednodušším základům mateřštiny se učiti. Jak poučná to kapitola pro ty, kteří ještě nyní syny své do škol německých posýlají nepomnívajíce, jakého hříchu dopouštějí se tím jak na nich samých, tak

na společné věci národní. — Vždyť ne každému přivede šťastný osud učitele takového, jakým byl našemu Brandlovi Klácel, jenž v hochovi bezmála již poněmčilém vědomí vlastenecké roznítil; zato věnována jest Klácelovi v této knize vzpomínka věru čestná a důkladná, z níž o zvláštním tomto zjevu v naší historii literární nabýváme mnohého poučení.

Líče studia svá, v jichž dobu spadá památný rok 1848, Brandl líčí nám zajisté na sobě zároveň veškery poměry tehdejší, a tím právě nabývá spis jeho ceny ještě větší. Hojné a případné episody, ve kterých nalézáme žádoucí výklady jak o osobnostech, tak o věcech a poměrech rozmanitých, činí z autobiografie Brandlovy důležitý, poutavý a cenný příspěvek k literární i sociální historii naší z let padesátých na Moravě. Nejobšírnější jest episoda, v níž spisovatel mluví o přednostech studia humanitního. Homérům a Ciceronům, kteréž nechápavý duch novověké kultury rád by jen do zaprášených knihoven vyobcoval, nedostalo se u nás nad Brandla zastance nadšenějšího a horlivějšího, — vidíme v těch jeho řádcích srdce mladistvé a ideálů plné. — — Literatura naše není autobiografiemi našich mužů vynikajících právě bohata; proto si příspěvku tak ušlechtilého dovedeme po zásluze vážiti. Na kolik však týče se Moravské bibliotéky, zdá se nám, že jest to spíše kniha pro vzdělance než pro lid, kterýž by ku př. výkladu o studiích klassických dojista nerozuměl. *F. V. Vykoukal.*

Hlavy mučenníků bělohorských. Historická upomínka Bohumila Molnára. Vyňato z 2. ročníku almanahu Biblí k svobodě. Polovice výtěžku věnována jest spolku pro zakoupení rodného domku Josefa Jungmanna v Hudlicích. — Když se r. 1631 čeští emigranti se Sasy na čas do vlasti navrátili, sňaty jsou konečně se staroměstské věže mostecké hlavy těch mužů v historii naší věčně památných, kteří nešťastného roku 1621 na náměstí staroměstském byli popraveni. Hlavám těmto byla dne 30. listopadu roku zmíněného učiněna ve chrámu týnském slavným spůsobem pohřební čest, na to však jsou hlavy ty odneseny, na krátko v koleji Karlově ukryty, ale potom tak uschovány, že podnes není jasně dokázáno, kde vlastně odpočívají. B. Molnár ve stručném a pro širší kruhy poučném spisku tomto snaží se dokázati, že pohřbeny jsou v evangelickém chrámě sv. Salvatora; ale důvody jeho, mezi nimiž nalézáme také nikterak nezaručené pověsti, nemají tolik nepodvratné podstaty, abychom jim uvěřiti mohli, i soudíme, že sporná otázka prací touto rozluštěna není. V jiných datech známých vypravuje autor dle pramenů dobrých a uvádí mnohé, co by o žalně památných letech pobělohorských do širokých vrstev našeho lidu mělo vniknouti. *F. V. Vykoukal.*

Boje v Čechách a na Moravě za války roku 1866. Dle nejspolehlivějších zpráv, popisů a úvah sestavil Otakar Jedlička. Díl prvý: Do bitvy u Králové Hradce. Nákladem F. a V. Hoblíka v Pardubicích. — Rok šedesátý šestý zapsán jest nezahladitelným písmem v paměť obyvatelů naší vlasti vůbec a nás Čechů zvláště. Co vše tehdejší invase pruská u nás spůsobila, netřeba vypočítávati, pamatujeme to všichni dosud velmi dobře a pozorujeme to ještě nyní na všech stranách. Bude tedy zajisté se vděkem uvítána kniha Otakara Jedličky, vypisující nám tehdejší boje s naším sousedem. Spisy tohoto druhu

v literatuře naší lehko by spočítal; proto také ve příčině literární rádi věnujeme dílu Jedličkovu pozornost. Autor vykonal k dílu tomuto, jak ve předmluvě uvádí, a jak sami z počátku jeho spisu poznáváme, důkladná studia, jichž výsledkem zajisté bude práce dobrá; že také autopsie a známost topografická při takové práci mnoho výhod poskytuje, netřeba dokládati. Jedlička píše dílo své hlavně pro lid, proto řídil i skladbu a sloh spisu dosti objemného tímto směrem.

F. V. Vykoukal.

Besedy a dumy. Píše Svetozar Hurban *Vajanský.* Sväzok I. Turč. Sv. Martin. Nákladem Gustáva Izáka. Kdykoliv pronikne k nám plachá zvěsť o novém svěžím záchvěvu duchovního života v bratrské zemi Slováků, vždy pojí se k ní jmeno Svetozara Hurbana, nadšeného toho zákopníka živého myšlenkového ruchu v bědné Slovači. Bohatě nadán vrozenou tvůrčí silou básnickou, odkojen ušlechtilými snahami po duševním znovuzrození zanedbaného lidu slovenského, kráčí pěvec „Tater a moře“ v čele tamní současné spisovatelské inteligence proniknuté týmž idealním snažením. Pohříchu, že snahy ty ubírají se stranou odbočnou od stezky, po níž ubíráme se my na své trudné pouti kulturou světovou, žel, že musíme sami s trpkou výčitkou pohlížeti, jak klusá podle nás unavená, k smrti uštvaná družka, která v spolku s námi vzrostla by na spojenku závažnou, všeho respektu hodnou.

V příčině té zazlíváme do opravdy vzácnému nevšednímu duchu Svetozara Hurbana Vajanského, že nepřilnul k nám tak úzce, aby byl mohl přesunouti se přes úzké názory krajové, místní, a vřadil se do bojovného šiku našeho, co muž celý, plný bojovného zápalu.

Práce jeho dosavadní a zvláště sbírka přítomná svědčící o nevšedním jeho nadání vypravovatelském, o skvělé intenci básnické, která dovede vycítit nejjemnější stránky individuelného národního života, byly by povznesly spisovatele daleko nad obmezený okruh krajinné popularity, jež mizí na širším literárním tržišti.

Cyklus povídek Vajanského čerpán jest přímo ze života slovenského, z přírody, zvykův a obyčejův zajímavé té vlasti podtatranské. Obsahuje tré oddílův, z nichž první zavírá v sobě obrázky z přírody a genrové drobnůstky, druhý dlouhou novelu z národního života slovenského (Letiace tiene), třetí pak menší rázovité kresby shrnuté pod názvem „Barvy a tóny.“

Dikce Vajanského jest šťavnatá, plna originelních obrazů, prozrazující v každé řádce poetu. *O. Mokrý.*

Geitlerovy hlaholské památky z kláštera sinajského.

Máme před sebou vzácný plod neunavného bádání a řídké vědecké snahy českého učence, dr. Leopolda *Geitlera.* Jest to hlaholská slovesná památka, nejstarší ze všech dosud známých a objevených, kterouž přinesl r. 1881 z daleké končiny sinajské, z kláštera sv. Kateřiny na hoře Mojžíšově, ku kterémuž podniknouti musil cestu bezvodými pouštěmi pod úpalem slunečním, vydán nebezpečím přírody i beduinského

obyvatelstva. Kniha vyšla pod názvem: „*Euchologium, glagolski spomenik manastira na Sinaju.* Izdao dr. Lavoslav *Geitler.* Troškom jugoslavenske akademie. U Zagrebu 1883.“ (Euchologium, hlaholská památka kláštera na Sinaji. Vydal dr. Leopold Geitler. Nákladem jihoslovanské akademie. V Záhřebu 1883.)

Dílo to neobsahuje celý výsledek cesty, ku kteréž jen obdivuhodná obětavost učence vésti může, a Geitlerovy vědecké činnosti posledních let, nýbrž jest první jen plod, za kterým — díky akademii jihoslovanské, císařské akademii nauk ve Vídni a horlivosti spisovatelově — další rychle budou následovat. Dle zpráv jihosl. akademie tiskne se již zejmena i druhá památka stejného stáří a významu, jižto přinesl z téhož kláštera, *hlaholský žaltář sinajský.* Publikace Geitlerova vede nás o velký rozhodný krok blíže k poznání záhadného kusu minulosti slovanské, k poznání jazyka i doby, kdy Slované přijímajíce křesťanství duševní potřeby své vyjadřovati počali slovesně písmem, písmem jim vlastním, slovanským.

Podivuhodně, již od nejstarších dob vyskytují se hned písma dvoje, jejichž původ a vzájemný poměr podnes jest spornou věcí: míníme písmo *cyrillské,* jehož vynález slovanskému apoštolu Cyrillovi se připisuje, a písmo *glagolské.*

Původ slovanského písma klade se v dobu přijetí křesťanství, tudíž v IX. století. Někteří učenci, jako Kopitar, Grigorovič, Šafařík, Hanuš, Rački pokládali glagolici za starší cyrillice a tvrdili dokonce, že glagolice byla od Cyrilla vynalezena a pak od učedníka jeho Klimenta zjednodušena a upravena v písmo, jež nazváno neprávem cyrillicí. K nemalému zatemnění věci přispívala i ta okolnost, že glagolice trvala u Bulharů a Chorvátů současně s cyrillštinou, že jedním i druhým písmem psán byl týž překlad církevních knih a že obě písma shledáváme někdy pospolu v jednom a témže rukopise. To platí ovšem jen o staré glagolštině, jež svými okrouhlými tvary se vyznamenává a odtud okrouhlou se zove. Později cyrillština úplně ovládla u pravoslavných národů, Bulharů, Srbů a Rusů, kdežto glagolština novějšího rázu zachovala se hlavně v katolické bohoslužbě, pokud v národním jazyku se konala, v Dalmacii, Chorvátsku a Přímoří.

Jak o písmo, které jest původnější, tak o jazyk nejstarších památek, kterému přislušel národu, zda Slovanům v Macedonii, neb Slovanům v Pannonii, vedená rozepře má od časů Dobrovského svou dlouhou historii. Příčinou nejasnosti té jest dílem podání o Cyrillovi a Methoději, které ač povahy legendární bralo se za historickou pravdu, dílem i ráz starého jazyka toho, kterýž různí se od pozdějšího bulharského s porušenými hláskami i mluvnickými tvary, ač ještě méně se srovnává se zbytky jazyka Pannonských Slovanů, dnešních Slovinců. O původu písma nemohou nás poučiti ani předsudky ani domněnky sebe více zakořeněné, nýbrž toliko paleografie, porovnávání s písmy starými těch dob, z nichž Slované přispůsobiti si mohli písmo své; o jazyku pak známém pod jmenem církevního jazyka slovanského jen bedlivé jeho studium a důkladná znalost zejmena dialektů, v nichž snad se zachovaly stopy jeho, byť i otřené proměnami časovými, jimžto jako vše na světě podléhá i živoucí jazyk. Jest na bíledni, že každá nově

objevená památka přispívá v rukou znalce k objasnění této záhady tím více, čím jest starší a původnější.

Neklamné známky jazykové i paleografické svědčí, že rukopisy od Geitlera na Sinaji objevené a přepsané náležejí k nejstarším s okrouhlou glagolštinou jako jsou Zografské evangelium s Athosu, Glagolita Klozianus, Assemanovo evangelium, Mariin kodex a sedm menších zlomků. Starší památky glagolské jsou také vzácny, počet všech glagolských rukopisů staršího druhu vydaných i nevydaných obsahuje as 800 listů, kdežto Geitlerovým euchologiem a žaltářem ze Sinaje rozmnožují se o 300 listů. Též roztroušeny jsou po ohromném prostoru; v Petrohradě, na Sinaji, v Římě, v Moskvě, v Praze a j. (Zvláštní jest, že dobrá polovice všech glagolských památek nejstarší doby našla se na dalekém východu, v Jerusalemě a na Sinaji.) Plyne z toho, že i znalost památek těch jest poměrně velmi sporá.

Dobrovský nevěděl ještě, že kromě mladší chorvátské glagolice jest i starší okrouhlá, patrně bulharská. Soudil z toho, že chorvátskou glagolici vynašli v XIII. věku katoličtí kněží proti pravoslavné církvi s cyrillštinou. Domněnku tu vyvrátil Kopitar, když roku 1836 vydal „Glagolitu Kloziana“ s okrouhlou glagolicí, o němž se soudí, že byl chován v knihovně slavných Frankopanů na ostrově Krku.

Potom nastala delší přestávka, až r. 1847 ruský slavista Grigorovič podstoupil odvážnou cestu do Turecka. Bez všelikého odporučení, přestrojen za Turka proputoval celou Macedonii, pátraje po vzácných rukopisech slovanských, o nichž byl slyšel vyprávčti. Nesklamal se: nalezl dva listy ochridského evangelia, macedonský list, Mariin kodex a některé zlomky vesměs se starou okrouhlou glagolicí. Vedle něho získal si velkou zásluhu chorvátský básník Mihanović, jenž mimo jiné na Athosu v bulharském klášteře Zografském objevil starožitné glagolské evangelium, kterýž rukopis později ruský car dal přenésti do Petrohradu, kdež chová se ve zlatých deskách. Na dálném východě konal zejmena Rus Uspenskij mnohé cesty a soudí se, že na Sinaji nalezl žaltář, který však vydán nebyl. Na Sinaji byl též proslulý ruský paleograf Tischendorf, jenž odnesl dva glagolské listy na Rus.

Pavel Šafařík, zanášeje se horlivě glagolskými památkami a podporován od chorvátských učenců Brčiće a Kukuljeviće, kteří mu zaslali neznámé dotud památky staré glagolice chorvátské, vydal roku 1852 „Pohled na prvověk hlaholského písemnictví“ a potom „Památky hlaholského písemnictví.“ R. 1865, čtyři léta po smrti Šafaříkově, překvapil chorvátský učenec dr. Rački slovanský svět vydáním objemného „Assemanova evangelia“, jež dočkalo se v Římě od Crnčiće nového vydání.

Avšak památky od Geitlera na Sinaji nalezené převyšují všechny dosavadní. Euchologium, čili třěbnik (sbírka modliteb pro všechny potřeby) jest nápadna, jak ze snímku patrno, i krasopisem glagolským. Jsou sice staré trěbniky ruské a srbské, avšak původu mnohem mladšího, kdežto Geitlerův sinajský tvary jazyka a písma sahá do druhé polovice X. věku. Kniha obsahuje různé rozmluvy a modlitby, jako ku stavbě nového domu, k hojné žni, ku založení studny a p. Skutečná cena rukopisu toho pozná se, jak spisovatel v úvodu praví, až vyjde zevrubný paleografický popis euchologia jakož i žaltáře ve zvláštním

velkém a nákladném díle o paleografii slovanské, kteréž, jak zpomenuto, tiskne se ve Vídni.

Vydáním druhého rukopisu, žaltáře ze Sinaje, vyplněna bude velká mezera ve vědě slovanské. Ačkoliv nebylo pochybnosti o tom, že již při prvním probuzení slovesnosti starobulharské žaltář přeložen byl z řečtiny, přece známy byly dosud jen žaltáře z mladší doby. Jediný toliko zlomek cyrillský na 5 listech, tak zvaný žaltář slučský, byl jedinou ukázkou žaltáře v starobulharském čili starém církevním slovanském jazyku. Sinajský žaltář spadá as v přechod X. do XI. věku dle důkazy osvědčeného úsudku spisovatelova. Žaltář ten psán jest trojí různou rukou, čímž pro paleografa nabývá tím větší ceny. Druhé písmo různí se od prvního zvláštním hranatým tahem, takže připomíná na typ nejstarší chorvátské glagolštiny. Spisovatel dovozuje z toho, že prvky hranatého typu chorvátské glagolštiny dlužno hledati již v domovině okrouhlé glagolice, kteráž jest *macedonské Bulharsko*.

Co do původu a vzniku glagolice a cyrillice soudí náš učenec, že písmo se nevynalézá rovněž tak, jako nevynalézá se jazyk. Glagolština pěstovala se v Bulharsku a Chorvátsku a nikoliv v Srbsku a původ její dlužno hledati u sousedů slovanských, před Slovany již na Balkánském poloostrově od nepaměti usedlých, kteří měli své písmo, jehož památky podnes se zachovaly, písmo, jež pojilo v sobě prvky řeckého písma i latinského, jež stykem s Řeky a Italií obyvatelstvo to si osvojilo. Sousedé ti byli *kmenové albánští;* v jejich písmu jeví se vliv dvou kulturních proudů, řecké a latinské kursivy. Ze starého albánského písma glagolština vzala většinu svých písmen a podobá se, že v glagolštině jest více latinských prvků. Cyrillština jest původu úplně řeckého a většinou se vyvinuje z církevní uncialy X. a XI. věku. Zevrubný toho rozbor a názorné důkazy podá nám teprve dílo jeho o slovanské paleografii. Avšak již z toho, co napovídá, vysvítá velká přednost vědecké methody Geitlerovy. S napjetím můžeme čekati na další jeho díla, v nichž vynikající tento jazykozpytec řeší problemy, o něž marně dosud slovanská věda se pokoušela. *J. J. T.*

Pavel Ivanovič Melnikov.

V Nižním Novgorodě zemřel 13. února o 6. hodině odpolední P. J. Melnikov, známý pod pseudonymem Andreje Pečerského, s jehož vynikajícími plody „Na lesích“ a „Na horách“ jsme měli příležitost seznámiti čtenáře v rozhledech po ruské slovesnosti (v dubnovém a květnovém svazku roku 1882). P. J. Melnikov byl nevšední znalec ruské minulosti a větší ještě měrou přítomnosti. On dovedl vniknouti v srdce i mysl ruského lidu, znal pružiny jeho duševních snah, jeho povahu, názory o světě, státu i církvi, on také více než kdo jiný znal přírodu ruské země a zanechal nám v obou zpomenutých hlavních dílech svých, v nichž soustředil práce a vědění svého celého života, vzácné obrazy lidu i přírody ruské. Jeho „V lěsach“ a „Na gorach“ svědčí nejen o nevšedním talentu a jsou nejen vysoké literární ceny, ale mají i velký

význam vědecký; jsou takřka v umělé formě románu obsaženým národopisem Povolží a vylíčením života ruského rozkolnictva.

P. J. Melnikov jest rodák z Nižního Novgorodu, kdež spatřil světlo světa 3. listopadu 1819. Roku 1830 vstoupil v niženovgorodské gymnasium, r. 1834 na kazanskou universitu, kde r. 1837 ukončil studie jakožto kandidát fakulty slovesnosti. Rok potom nastoupil professuru dějin a slovesnosti na gymnasiu v Permu a r. 1839 týž úřad na gymnasiu niženovgorodském, kdež setrval do roku 1846. Prostudovav bohaté místní archivy Melnikov započal pracovati na dějinách Nižního Novgorodu. „Nižegorodskija Gubernskija Vědomosti“ od r. 1845—1850 přinesly nemalý počet jeho pojednání z oboru dějin, archeologie a statistiky kraje toho. R. 1847 Melnikov přijal úřad u niženovgorodského gubernatora, knížete M. P. Urusova, a r. 1850 pojat v úřadnictvo ministeria vnitra jakožto hodnosta ku zvláštním úkolům. Ku konci padesátých let počal vydávati „Russkij dnevnik“, denní list, v němž vylučuje politiku shrnouti chtěl veškeré zprávy a studia, jež měly za předmět Rusko, jeho minulost i přítomný stav, v čemž ale pro nedostatečné účastenství čtenářstva opět ustal.

Do r. 1852 Melnikov uveřejňoval pouze odborné a vědecké články, roku toho vystoupil s první belletristickou prací: *„Krasilnikovy“*, jež vyšla pod pseudonymem Andreje Pečerského. Jmeno to navrhnul mu přítel jeho V. J. Dalj, s kterým současně žil v Nižním Novgorodě v Pečerské ulici. Pět let po „Krasilnikovych“ objevila se celá řada povídek a pověstí Andreje Pečerského: *„Pojarkov“, „Děduška Polikarp“, „Staryje gody“, „Medvěžij ugol“, „Nepreměnnyj“, „Imjaninnyj pirog“, „Babuškiny rozkazni“, „Griša“* a posléze roku 1868 vycházeti počalo v Katkově „Rusském Věstniku“ vypravování jeho *„Za Volgoj“*, kteréž r. 1875 vyšlo o sobě v celku pod názvem *„V lěsach“*, po němž v témže měsíčníku následovalo „Na gorach“, jež r. 1882 vyšlo o sobě. Práci tu Melnikov ukončoval již v těžké nemoci, kteráž sprovodila jej nyní i do hrobu. Podnět k sepsání obou těchto velkých děl zavdal Melnikovu ruský následník, velkokníže Nikolaj Alexandrovič († 1865), jehož spisovatel r. 1862 doprovázel na cestě jeho po Rusi. Velkokníže byl tak zaujat pro podrobnosti a zprávy, jež Melnikov mu činil o věcech a konání obyvatelstva na obou březích Volhy, že jej vyzval, aby sepsal a belletristicky spracoval svá líčení a své vědomosti ve velkém díle. Dílo to, jež ostává památníkem celoživotní jeho činnosti, podařilo se mu též šťastně dokonati.

J. J. T.

KVĚTY.

LISTY

PRO ZÁBAVU A POUČENÍ S ČASOVÝMI ROZHLEDY.

Redaktoři

SVATOPLUK ČECH. DR. SERVÁC HELLER.

Vydavatel a nakladatel

VLADIMÍR ČECH.

ROČNÍK V.

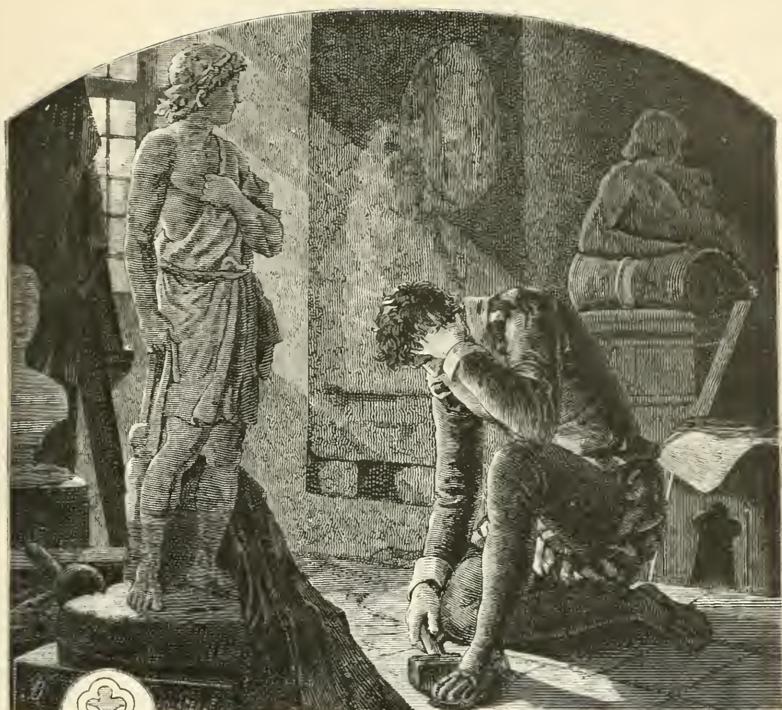
SEŠIT KVĚTNOVÝ.

„Květy“ vycházejí v sešitech po 8 tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt leta i s poštovní zásylkou 2 zl. 50 kr., jednotlivé sešity po 90 kr. Adressa: »Květy« v Praze. Vinohrady, Havlíčkova ulice, čís. 235.

V PRAZE.

Tiskem dra. Edv. Grégra.

1883.

Bandinelli.

V snů kukli zapředen a v soumrak ztmělý,
v své dílně seděl mistr Bandinelli.
Již dlouho v prachu kladivo a dláta
netknuta leží; rameno jak chromé
se vznésti nechce v bázni nevidomé
ku práci, dílu; lampa duše spjata
mlhavou clonou, v nížto tvůrčí tucha
zaniká mžikem jako jiskra hluchá.
Proč jako kovkop v hloubi nitra pilně
v myšlenkách zabrán mistr ve své dílně?

Sto asi let již Florencie měla
mramoru velký balvan tlící v prachu,
jejž zkazila kdys ruka neumělá
bez jiskry ducha, v řemeslném vzmachu.
Tu rada města, chtějíc dílem slavným
se rovnat ušlechtilým předkům dávným,
hlásala všem, jimž umění žár v čele,
by s balvanem se v zápas dali směle,

stesali sochu Florencii k slávě.
Však Bandinelli, po něm mistři všici,
stín nedůvěry na duši a v líci,
pohrdli dílem, řkouce jednohlasně:
„Ač hvězda umění nám hoří v hlavě,
věříme pevně, okem zříme jasně,
že ruka lidská nezmůže ten kámen.“

Zas v prachu ležel; ale jinoch chmurný,
v němž sopkou sálal tvořivosti plamen
a obraznosti Samum žhavý, burný,
tož Michel-Angelo, děl města sboru:
„Kdys židů zástup s obrem Goliátem
zápasil marně, až tu slunných zraků,
mladistvý David vzmachem svého praku
olbříma srazil; tak já zářným dlátem
pokořím mrtvou hmotu, do mramoru
Davida vtesám, vítězného reka.“

Ta hrdá slova po městě se šíří
a řada mistrů diví se a leká,
jásají jedni, druzí záští pěnou
jak muší roj neb noční netopýři
kol lítají se zlobou utajenou.
V snů kukli zapředen též Bandinelli;
jak stěžeň lodi bouří rozechvělý
se zmítá, chvěje, myslí, hloubá pilně,
s nočními stíny mluví ve své dílně:
„Co nemožným se zdálo, marným dílem,
co mlhou bylo stajeno mi v hrudi,
ten mladík tesá na mramoru bílém,
ze hrobu v žití tvůrčím kouzlem budí.
Co mého umění ten záblesk matný,
jak bludička, jež mihotem svým zjevna
jen chodcům nočním? —“
Zachvěl se muž statný,
naběhly žíly v čele, tváře hněvná
zarudla víc — již syčí hněv: „Nač, sochy kleté,
jste vyšly z ruky mé? Jak plevel smete
vás v bezdnou propast vichr zapomnění!
Vám do tváře prach všednosti se lepí —
nuž! co jste, buďtež — hluché, mrtvé střepy.“
Jak makovice soch poráží hlavy
kladivem mistr, dílnu v trosky mění,
pak v noc se řítí jako přízrak tmavý.
Neb v hloubi duše běs příšerný vstává
a šeptá v sluch: „Jak tvá i jeho zahyň sláva;
snad Davida již socha vytesána;
jdi! sraž ji k zemi, jedna stačí rána!“

Ulicí kvapí; nad ním hvězdné luhy
se tiše pnou; obláčků bílé stuhy
přes měsíc táhnou beránků jak stáda. —
Jak noční stín se Bandinelli vkrádá
do cizí dílny — rozhlíží se kolem —
hle! v roušce socha — hněvným se zápolem
blíž kvapí tam — již rozpřáhne se k ráně —
pojednou ustal, palné zachyť skráně
a v smíchu děl: „Dřív výtvor velkolepý
přec musím zřít, než obrátím ho v střepy!“
a roušku strh'! — —
S velebným slunným zrakem
jak Ježíš, nad vodami vítěz, se svým prakem
tu David stál; v něm něha, mládí, síla
v souladu krásném; z něho zář se lila,
zář nahé krásy duhou nad oblakem.
Vznešená socha! — — —
Před ní Bandinelli
na zemi klečí žárem rozechvělý
a luna v okně v paprsků svých reji
dvě slzy stihla v bledém obličeji.

K. Kučera.

Rafael, vývoj a význam jeho.

O slavnosti Rafaelově dne 6. dubna 1883 přednesl

M. Tyrš.

Zdaž národ neb lidstvo co celek tvoří dějiny své, i nejmocnějšího a nejpůvodnějšího ducha poutajíc k dráze obecné, s dovolením leda, aby dráhou tou bral se spůsobem svým, aniž by však od ní se odchýlil a jinam se ubíral? Či jsou to přec jen jednotlivci, bohatýrové vůle a ducha, již množstvu cesty vykazují a hesla mu vydávají, jež ono opakuje, jimiž se řídí, až novým vůdcem nové velení vydáno, až novým geniem nová idea se pronesla a pronikla?

Obé jest pravdou!

Je pravdou, že každý synem a zrozencem svého národa, své doby jest, jež ráz a pečeť svou známkou nesmazatelnou mu vtiskuje, žeť i největší výkon nebývá než summou snah a úspěchů předcházejících, k nimž původce sám jenom jistou svou hřivnou přispěl. Jest rovněž pravdou, že výkony, jež lidstvo na dráze jeho ku předu šinou, v tomto srozumu zas dílem jednotlivců jsou, kterýmž mohutnost dána, aby vše, co v oboru daném předcházelo, v jeden součet shrnuli, aby sami poslední, však rozhodnou podmínku tu splnili a přičinili, kteréž potřebí jest, aby různé ty pokroky v nový, bohatší útvar se sloučily, v hranoly světlonosné určitě a skvěle se vyhlatily.

Tak ve všech oborech jest, tak jest i v umění, a mezi povýšenými jsou opět nejvyšší. Jsouť jména jakoby kouzlem dařená; vyslovmež je a mocí čarovnou rozestře se před zrakem obraznosti všecka velkolepá krása celé té doby, jíž ona náležela, jejíž nejvyšším výrazem se stala. Řekněmež: Phidias! a jakoby na slovo čaromocné vystoupí z mlhy věků dávnominulých obraz oslňující, z předu snad nejasný a povšechný, pak jakoby mlha mocně k zemi se snesla, slunce ve třpytných vlnách mořských se odrážející nad Athenami vzešlo a nad Akropolidou zářic stanulo, jež nad šumný ruch města, nad výstavnost svatyň, gymnasií, divadel jeho v klidné velebnosti se povznáší.

V bohodobné mohutnosti hledí odtud v plné zbroji své daleko v kraj ochranná Pallas Athene, kolem nás ubírá se mramorový ten průvod panathenajský, zahrnující v sobě všechnu křepost jinochů, krásu panen a důstojnost mužů athenských, ze štítů chrámových kynou nám u velkolepé ladnosti tvarů svých bohové a heroové hellenští, a uvnitř svatyně staneme s myslí radostně rozechvěnou před panenskou bohyní města, jež v nádherném lesku zlata a sloniny s hledem věhlasným a s majestátností míru vítězstvím dobytého na nás shlíží. — —

Než svět ten zašel! Slunce umění scházelo a shaslo, hvězdy spadly, zmáhalo se temno, noc dlouhá nad říší krásy se rozestřela.

Noc dlouhá, přec ne věčná.

Prohlédajíce temnem vidíme, jak v dáli na obzoru požár světla zapadajícího a jitřena dne nového zároveň v záblescích světla se chvějou a spolu zápolí; opět svítalo; opět se rozednilo.

Vyslovme druhé jméno, vyslovmež Rafael a chmury se rozprchly, slunce stojí opět v poledni, druhý půlostrov, Italie, zdobí a skví se jak v rouchu svatebním, ze zřícenin starého Říma zvedá se nový Řím, chrám svatopetrský pne se výš a výše, Vatikán rozprostírá se v nádherné obnově své, a ze širokých schodů jeho kráčí s průvodem více než královským v půvabu stepilosti a ladné krásy jak ducha tak těla on, jemuž s obdivem lásky klaní se po stoletích svět neméně než onen doprovod umělců jej zbožňujících.

Kdo jest muž ten, jakému světu náleží, proč oslavujeme jej?

Na jakých základech vyvinul se genius, jenž lesk všech ostatních zastiňovat se zdá? Co shrnul v jediný součet obrovský, co přičinil k němu, a jaký jest svět ten, jenž z prvků různých pokynem jeho nově a skvěleji se vyhlatil? Nechceme co synové doby své v planých slovech horovat, chceme i v těsném rámci jediné úvahy povahu umělce jasně si připomenout, půdu seznat, na které vzrostl, vlivy, kterýmiž se vyvinul, chceme i oprávněnost toho, co proti němu snad se proneslo, zkoumat a posoudit, pravé nároky na velikost skutečnou si usvědomit.

Genius Rafaelův jest mocný veletok, jenž v průběhu svém bezčetné přítoky v sebe pojímá a v hladinu jednotnou slučuje. Sledujmež přítoky, stoupejmež především zpět ku prameni; hledejmež místo, kde zdroj ten v mladistvé svěžesti své vytrysknul.

Místo ono, vytkněmež to zřejmě, neleží uprostřed světlého, širého, s vytříbeností vkusu uměle upraveného sadu renaissance, nýbrž tam, kde sad ten do temných, tajuplných hvozdů středověkých jak pruhem

zabíhá. Ideal rytířský a asketicko-mystický, heroismus činu a odříkání to byl, jenž mysl středověkou naplňoval, a oba vzkvetly nejvýš právě tam, kde Rafael světlo uzřel, co jinoch dlel, kde první dojmy, niterné a hluboké, v srdce a v ducha jeho se vrývaly.

Či nebyl dvůr Federiga v Urbině vysokou školou ctností rytířských, kam výkvět mládeže italské spěl, v jehož obvodu „šlechtic jak venkovan“ — abychom výrazu současného užili — „náboženství cti konal a vyznával?“ Víme, že tím byl. Též onen jinošský rytíř Rafaelův, jenž pod vavřínem o rozcestích budoucnosti sní, svatý Jiří, který tu mečem, tu opět kopím dceř královskou chrání a draka utrácí, toť v směru tom odlesky doby té, z části přímo s dvorem urbinským souvislé. Jsou to ovšem jen zjevy přechodné.

Než pevněji utkvívá v duši umělcově onen hluboký ideal mystický, jejž škola umbrická v uzavřenosti hor svých horoucně pěstuje a proti vlivům cizím tak dlouho obhájiti dovede; onen ideal zbožné extase, na blízkých výšinách assiských zrozený, onen ideal, jejž Dante v očistci a v ráji na skvělou výši poesie nejčistší povznesl, onen ideal, jenž také v kultu madonny se šířil a vrcholil.

Též Rafael stanul cele v ovzduší tom a vdychal v sebe opojnou vůni tu; i dodejmež, že tento element mystický nikdy z tvoření jeho nevymizel, že v posledním díle jeho, v transfiguraci ještě jednou, jak hymnem vítězným k nebi se povznesl.

Avšak zvolný jest krok, jímž umělec k cílům tak vysokým se ubírá. Na prvotinách jeho lze sotva sledovat, kterak Perugina znenáhla opouští a také tam, kde od něho zřejměji se odchyluje, stojí mistr a žák, pokud spolu dlí, ještě v témže ovzduší citovém.

Než ideal mystický ovšem nestačí, aby umění na výši svrchovanou povznesl; nestačíť citupIný výraz hlav, když tělu formy přírody scházejí a život v okončinách odumírá. Jest nutno, aby ideal esthetický, ideal pravdy a krásy formové, s jasným vědomím práva svého pevně do světa vstoupil, tělo a roucho naskrze ovládal, barvu a světlo věhlasu zákonův svých podrobil. Význam renaissance — chceme-li jej v oboru daném jednou větou vytknout — záleží právě v jaré odhodlanosti, s kterou ona svěží ideal ten v svět uvádí a skvělým bohatýrstvím ducha vítězně obhájiti dovede. Ruch ten šel Italií veškerou i dotknul se také lesných hor umbrických, kde Rafael sám jej cítit počíná.

Avšak na západu, na březích Arna jest prvotní a pravá jeho vlasť.

Toť nárok Florencie na slávu nesmrtelnou, žeť ona místem jest, kde ruch ten s důrazem největším na jevo vystoupil, kde obě hesla nové doby té, pravda a krása, i proti sobě hrdě se stavěla, kde zápolení obou živlů těch, kde protivy naturalismu i idealismu, v plné příkrosti na sebe narážející, celému vývoji napínavosti téměř dramatické dodávají. Zde na této půdě dosud svobodné jiskra jiskrou k světlu se vzněcuje, zde jest démantové kolbiště idei smělých a nových, zde skvělé závodiště duchů tvůrčích, původních a mohutných.

Zde má genius Italie v té době hlavní sídlo své, sem spěje, magickým kouzlem doby váben, z hvozdů umbrických též Rafael. Duch více vnímavý než tvořivý, jakým na první pohled býti se zdá, přimyká on se k různým individualitám uměleckým, jejichž díla před sebou spatřuje,

jimiž nový svět jemu se otevírá. Zde působil největší naturalista doby oné, Donatello, a razil mocným, bezohledným duchem svým umění modernímu dráhy nové, zde skví se v kráse idealní arcidílo protichůdce jeho, dvéře Ghibertiho s postavami a relievy svými, hodny, jak praveno, i největší té cti, aby vstup do ráje tvořily.

Zde stojí na druhém břehu Arna slavná capella Brancacci a v svatyni tu putuje, za příkladem všech ostatních, též Rafael, aby velkému počínateli realismu malířského, aby Masacciovi hold svůj složil, aby první uměleckým životem naplněné postavy lidské zde uzřel a studoval, velkolepému vržení roucha, uměleckému rozvržení světel a stínů zde se přiučil. Zde vidí poprvé dějiny apoštolů mocným duchem doby prodchnuté, tytéž dějiny, kteréž on sám později v Římě, v tapetách svých, znázorniti má; pojímá je v mysl dychtivou a tak trvalý jest dojem ten, že později, na vrcholu slávy své, velebnou postavu sv. Pavla přímo odsud v arcidílo svoje přenáší.*)

Za doby té, kdy Rafael Florencii za pobyt svůj si volí, nedlí Masaccio již mezi živými; avšak nová, větší událost umělecká hýbe záhy opět veškerým světem italským. Oba nejslavnější mistři doby, velký Lionardo a mocný titan Michelangelo, vystavili v závodu věkopamátném slavné kartony své,**) a celá Florencie jest ve dvou táborech. Nikdy před tím nejevila se taková znalost přírody a těla lidského, taková jistota i v skurcách nejsmělejších, nikdy nekladl si umělec sám tolik obtíží, aby s triumfem tím skvělejším je překonal. Nový, velký krok na dráze umění jest opět vykonán a Rafael sleduje jej spůsobem svým. V proslulém svém „Kladení do hrobu" skládá zároveň Michelangelovi první svůj hold; umbrická snaha po vyjádření citů ustupuje na chvíli v pozadí, mladý mistr noří se, za příkladem Buonarottiho, především v řešení problemů pitevních.

Vliv kartonu Lionardova jeví se ještě později v stancách vatikánských, kde bitva Konstantinova v celé koncepci levé strany své příbuznost s bitvou anghiarskou vykazuje, ba v částech jednotlivých invenci Lionardovu zřejmě nám připomíná. Jeho podobizny — nemůžeme o tom pochybovat — učí Rafaela nyní již, hlavu lidskou v rysech podstatných a velkých pojímat, tváře madonn Lionardových zas, výraz citů s půvabem přírody a plné pravdy umělecké spojovat. —

Za takových vlivů vzrůstá výš a výše Rafael. Tělo, hlava, roucho — pro vše to nalézá vzorů skvělých; avšak též v ohledech jiných má Florencie umělecké vychování jeho dokonat.

V té chvíli, kdy Rafael na půdu florentinskou vstupuje, chystá se Fra Bartolommeo ku vzletu novému.

S ním — snad s ním jedině — vchází malíř urbinský u spojení vřelé a těsnější. Jeho zbožný enthusiasmus jest element duchu umbrickému příbuzný. Avšak genialní mnich ten jest zároveň duchem doby nové prodchnut a povznešen.

---

*) Jest to ovšem Filippino Lippi, pokračovatel Masaccia, jemuž bádání novější postavu tu připisuje; jestiť však ona tak úplně v duchu Masacciově koncipována, že na místě tom rozdílů učiniti netřeba.

**) Bitva u Anghiari od Lionarda a bitva u Casciny od Michelangela.

Zde shledává Rafael, jak k vroucnosti velikost koncepce se druží, zde nastoupil na místo chladných, chudých temperových tónů mistrů starších životný žár barvy olejové; zde noří se Rafael společně s přítelem svým v záhady komposice umělecké, v tajemství linic, skupinu v ladném obrysu ohraničující a opět článkující, v tajemství, na kterém najmě půvab madonn jeho z části tak značné spočívá, a které nyní teprv jemu se zjevuje.

Zde seznává, jak také obraz oltářní v každém vzhledu co problem umělecký se považuje, jak postavy svatých, jež škola umbrická v mechanické symetričnosti po obou stranách tak často nesouvisle rozestavovala, v skutečné skupiny se shrnují a v jeden celek dle zásad promyšlených sloučený se pojí. Nelze změřit, kde tyto vlivy komposiční počínají, kde končí; chceme jen vytknout, že ještě později, v době, kdy Rafael Florencii opustil a v Římě dlel, jeden z nejslavnějších jeho obrazů, že Disputa v hoření části své uspořádání vykazuje, jehož Fra Bartolommeo pro zjevy podobné byl použil.*)

Tak zříme Rafaela po celý jeho pobyt florentinský co stoupence všech oněch duchů tvůrčích a reformatorských, již umění v památné době té poprvé nové dráhy vykázali; sleduje mistry tyto s myslí napnutou, pokud ve chvíli právě dané podnětem k pokroku mu býti mohou, a vývoj ten nepřestává ani když Rafael od břehu Arna u věčné město byl se přesídlil.

Kolorismus benátský vytýká malbě opět směr nebývalý, jejž Sebastiano del Piombo do Říma přenáší, a opět jest to Rafael, v jehož dílech on zjevně se obráží. Vidíme, kterak sloh Buonarottiho v kapli sixtinské vzmachem novým opět se zvětšuje, shledáváme, že s ním zároveň sloh Rafaelův zase vzrůstá. Stopujeme jej, kterak v chrámech Římských, v loggiích vatikanských celé postavy ze stropu kaple té v řeč umění vlastního překládá.

Cítíme, kterak z antiky zas nové, jinorodé elementy v sloh svůj uvádí; i celé postavy přenáší někdy přímo z ní v malby své; inspiruje se na dekoraci therem Titových, než loggie své bohatou krásou ornamentů nepřekonaných vyzdobuje.

I v dobu starokřesťanskou a opět u věk střední vrací se jeho duch. Ideal mystický vzněcuje se v něm v metropoli světa křesťanského zas žárem obnoveným. Dante a ještě více Petrarka a jeho trionfi, — jež opět ve středověkém umění snad předchůdců svých mají, dávají, tak zdá se, z části prvotní ideu k proslulým malbám,**) jimiž camera

*) Viz hoření část „Posledního soudu“ od Fra Bartolommea v S. Maria Nuova. Co příklad ještě starší mohlo by se korunování Marie od Dom. Ghirlandaja v S. Maria Novella citovat.

**) V triumfu Amorově shromažďuje Petrarca Orphea a Danteho, Pindara, Propertia a Tibulla. Ani Sappho tam neschází. V triumfu famy vidíme Platona a Aristotela, Zoroastra, Demokrita, Heraklita a jiné. Jména ta mohou nám jednak Parnass jednak školu athenskou připomenout, uspořádání jest ovšem jiné. Pokud Danteho se týče, jejž Rafael jak na Parnassu tak i v Disputě umístil, chci jen vytknout, že allegorická postava Theologie na stropu camery della segnatura týž costume má, v kterém Dante Beatricu nám předvádí, spodní šat červený, zelený plášť, bílý závoj a korunu olivovou na hlavě. — Architektonická a sochařská činnost R. nemohla se zde šíře rozvést. —

della segnatura v Římě se honosí; cykly astrologické poskytují myšlénku k cyklu planetárnímu, jenž strop kaple Chiggiovy v nádherném lesku mosaiky zdobí, biblia pauperum povznáší se z kathedral středověkých na světlý strop logií, vznešené vidění Ezechielovo obráží v dolení části své ony symbolické postavy umění starokřesťanského, jež v S. Pudenziana se nalézají, a sama Disputa, na rovné stěně první stanzy malovaná, chce podobně jako klenba apsidy na zrak náš působit, snažíc se takto nápodobovat a dostihnout onen dojem tak zvláštní a majestátní, jejž velebné fresky a mosaiky chorové starých basilik křesťanských v Římě nám skytají. — —

Vytknul jsem v rysech zběžných ohromné dědictví umělecké, jež Rafael nastupuje, dědictví tak obsáhlé, že sama bohatost jeho proti velikosti umělce se stavět mohla. Vše, z čeho se obsah životního díla jeho skládá, bylo, tak zdá se, již před ním též ve světě. Kde jest vlastní úděl jeho v obrovské práci věku? Odkud jde nárok jeho na jedno z čelných těch míst, jak zjevům nejvyšším se vyhrazuje?

Neb jest snad pravdou, že Rafael zpět v řadu duchů receptivních náleží, že pouze světlem vypůjčeným září, že, jak velký soupeř jeho o něm děl, více pílí než geniem v popředí vyniknul?

Ano, pílí též! Tou vůlí nadšenou, s kterou k dokonalosti rostoucí byl vždy tíhnul, všech prostředků umění svého veškerým úsilím se dopínal, úkoly své v bezčetných formách řešil, na výši dosažené nikdy samolibě sobě nehověl.

Tou receptivností, s kterou nesobětně každému novému zjevu pravdy a krásy nadšeně se klonil, jej plně uznával a v duši vroucí cele pojímal.

Vývoj umělecký jest prací staletou a byl tím v národu řeckém jak italském; bez studia těch, kteří jej předcházeli, nevynikne nikdo na místo zvýšené. Již předchůdce své předčit jest věcí významnou, i když na téže půdě s nimi se setrvá. Toť cíl, jehož již mladý Rafael dostihuje a z jehož dosažení budoucí velkost jeho tušíme. Výš a čistěji než kdo obráží on na konci umbrické své doby prvotní školu svou a jestli ve svém Sposaliziu obraz Peruginův co základ komposiční sobě obírá, tož vyniká přece dílo jeho vysoce nad svůj vzor; žák mistra svého na témže poli skvěle překonal. Umělec urbinský opouští hory své a hrouží se v Masaccia s myslí rozjasněnou; kdo chce však dějiny apoštolů v kapli Brancacciů k tapetám Rafaelovým přirovnat? A jestli výtvory jeho s díly Fra Bartolommea nejednou na těchže základech komposičních spočívají, kdo nepozná jedním zrakem vyšší ten stupeň, na nějž Rafael se vyšinul? Vizmež jen Disputu a to, co obraz přítele jeho, neb Ghirlandajův, mu k ní poskytnul. Díla umělců těch mohla jiným co východiště k novým, dokonalejším komposicím sloužit; dílo Rafaelovo jest tak dokonalé, že cítíme, že jedním krokem vrchol nejvyšší se dostihnul. Kartony Lionarda a Michelangela byly — jak soudit smíme — ve svém způsobu výkony nepředstižené, oba však líčily přece jenom pouhé episody bitevní. Teprv Rafael předvádí nám bitvu sku-

tečnou s celým světodějným donosem jejím.*) Krvavý zápas zuří ještě na poli válečném, avšak rozhodnutí není více pochybné. Vojsko vítězné naplňuje v pozadí již prostor veškerý; v popředí vrhnul se na bujném koni mladý Constantin sám před hrdé voje své; Maxentius jest opuštěn a přemožen a klesá již ve vlnách tiberských. Katastrofa jest již úplná, znaky křesťanství postupují vítězně v před, svět pohanský prchá zoufale, — vzdal se, utonul a dokonal.

Závod, jejž Benátčan Sebastiano s Rafaelem na konec domýšlivě podstoupil, sloužil jen k tomu, aby celá superiorita velmistra urbinského tím zřejměji na jevo vystoupila. I smysl pro barvu vyvinuje se u něho k výši úžasné, ač ji povždy celku podříditi dovedl.

Jestli sloh jeho slohem Michelangela výše se povznesl, tož vypučely v něm toliko dary dosud latentní; napodobuje jej nezastřeně v postavách některých; však slučuje jej na konec s vlastní mluvou svou, druže svou krásu k jeho velkosti.

K antice samé jest jeho poměr ještě volnější. Inspiroval se na dekoraci therem Titových, avšak kterak předčil je v loggiích svých! Maloval předměty antické, než typy, formy, život jsou jeho výtvorem. Humanismus byl přece jen bledý odlesk doby hellenské, však Rafael vniknul v ni plně tvůrčím duchem svým. Z líčení uhlazeného, však přece jen matného a mělkého, jež učenci římští mu podat dovedli, učinil on obraz skvělý a živoucí. Po dokončení školy athenské „bylo kouzlo antiky zlomeno“. Renaissance uskutečnila dávnou tužbu svou, dávný svůj sen, a stála oslněna před samým cílem svým; dostihla, ba předstihla v oboru určitém umění antické.

Jestliže jiní duchové před Rafaelem umění nové dráhy směle razili, on dokázal, že práce jejich přec dokonaná není, on přičinil k dílu jejich, co mu scházelo, lad dokonalý u zjevu veškerém. Jiní vytvořili postavy mocnější, on zas krásnější, on sám povznesl uspořádání celku v massách a liniích k výši netušené. On vytvořil sobě zas nový a zvláštní sloh, jejž nikdo se slohem umělců ostatních nezamění. Jestli postavy jiných v svá díla přenesl, jest to akt piety k předchůdcům konaný, neb svobodný hold, jejž rovný rovnému s myslí otevřenou přináší. Ostatně mizí v ohromné bohatosti tvoření jeho všechny jednotlivosti podobné. Jiní byli věrnější synové doby své a obráželi jednotlivé stránky renaissance výhradněji a bezohledněji v dílech svých. Masaccio jest od středověku všecek odvrácen, Michelangelo jde ještě více novou, vlastní, závratnou drahou svou. Velký Lionardo, stoupenec přírody, jest zároveň mistr ten, jenž nejvíce od tradice antické se odvrací, který ni ve spisech svých na ni co průpravu důrazu neklade.

Antika s formovou dokonalostí svou, středověk s hloubkou citu a nadšení, věk renaissanční s rozrůzněnou snahou po přírodě a kráse, po vnadě a velikosti, stály zde vedle sebe, každý s předností svou, s nárokem svým. Kresba a barva octnuly se každá o sobě na vrcholu svém.

*) V bitvě Constantinově. ovšem teprv po smrti Rafaelově dle návrhu jeho dokončené.

Mělo-li však umění se dovršit, bylo třeba srdce nesobětného a velkého, ducha obsáhlého, všestranného, ve smyslu renaissančním božského, jenž by všechen ohromný ten vývoj v sebe pojal, tím, co mu scházelo, jej doplnil, všechno v jednu vyšší jednotu spojil. Duchem a srdcem tím byl Rafael. Jestli antice vřelost, věku střednímu zas dokonalost formy schází, jestli renaissance v směry protivné se rozbíhá, jestli mysl naše ni zde, ni tam uspokojení plného nedochází, zde stojíme ukojeni v samém středu lidského cítění, v božské harmonii a rovnováze protiv veškerých. Kdo pohřešuje před skvělou řadou děl Rafaelových formovou vytříbenost antiky, kdo důcit středověku, kdo pravdu přírody, velkost a lad, jež školy renaissanční, naturalistické a idealistické na cestách různých byly hledaly! Stačí řadu Madonn jeho přehlédnout, abychom jedním zrakem nového přesvědčení o tom nabyli. Od dob Cimabuových jest Madonna s dítětem jedním z hlavních problemů umění vlašského. Dlouho před Rafaelem pojí se sv. Jan jako mladistvý druh v celek ten poutavý. Tyto tři postavy spolu kombinovat jest jedním z nejpřednějších problemů komposičních, jež umění italské sobě klade. S touhou napořád neukojenou snaží se ono je na konec v trojhran jasně a ladně uzavřít, a již jest Lionardo blízký toho, by všechny soupeře na vždy překonal. Tu vstupuje jinoch Rafael na závodiště to a jak při Sposaliziu, tak připadá i zde geniu jeho palma vítězství. Jeho „Madonna v zelenu“ jest první rozřešení, před nímž cítíme, že práce věků dokonána jest, že světlý duch ten vznešený onen úkol na vždy rozřešil, a že těm, kdož po něm přijdou, toliko následování vzoru vybývá. Téměř padesátkráte obral si Rafael Madonnu za předmět svého tvoření, povždy našel rozřešení jiné, vyšel z koncepce nové a nebývalé. Jaká bohatost fantasie, jaký duch samostatný a tvůrčí již v jediném oboru tom! Jaká krása formy, jíž celý svět s údivem se kloní, jaká pravda v každém pohybu, již umělec i na vrcholu svém vždy novou řadou studií dle přírody si zjišťuje, jaká stupnice citu a nálady od výrazu pokory panenské, svatosti blaholepé a bolné předtuchy osudův budoucích až ku královně nebes, která velebně na trůnu sedí a s výše své milostně k nám se sklání neb z oblak zářivých jak zjevení nebeské v svět pozemský se nese a syna svého s tváří velebně strastnou samoděk v oběť mu přináší. Od prvních prostých pokusů až k madonně Sixtinské, jíž umělec bez studií přípravných jak nitřní vidění jedním nejvyšším činem uměleckým na plátno své uvrhl, jaký to velkolepý vývoj, v němž protivy panny a matky, ženy a světice v jeden mystický a přec tak přesvědčivý soubor se pojí a při němž Rafael základní svůj ráz a tajemnou tu vůni rodných svých hor přece povždy zachovává a neodvislost tvůrce nejvyššího se vzletem rostoucím osvědčuje. Zůstati věrným prvním vznětům a upomínkám svým, směry nejrůznějšími napořád se vyvíjet, při tom nikdy z cesty nezbloudit, a u věku zralém svěžest a hloubku dojmů prvotních opět najít a k výši svrchované ji povznášet — toť výsada, jíž příroda jen duchům vyvoleným uděluje a dopřává. —

Obdivujeme se velikosti básníka, jenž živel lyrický, epický a dramatický se stejnou mistrností ovládá. Rafael jest básníkem podobným. Jaká scala vznětů od písně až k hymnu již v jeho madonnách a četných

těch obrazech visionářských, jejichž souvislost skoumání novější vždy jasněji poznává. Jaká přesnost a vytříbenost slohu epického v loggiích. Tak jasně a věrně vypravuje zde Rafael děje biblické, žeť se nám zdáti může, že umělec k podmínkám malebnosti ani na chvíli nebyl přihlížel, a zas tak dokonale umělecky, jak kdyby obsah sám poslední starostí jeho byl býval. Jaký život dramatický v stanci Heliodora a v tapetách, kde Rafael zároveň líčení historické krokem velkolepým v umění uvádí. Malbě ideové postavil on ve škole athenské rovněž poprvé vzor nepředstižený a všeplatný. On jest též šiřitelem říše umění, též na tom poli jeden z největších.

Co mám více říci? On vyřknul povždy plně a svrchovaně, co jiní toliko naznačit dovedli; pro každý úkol daný našel on rozřešení konečné a nejvyšší.

On pojal v sebe umění veškeré, on zachoval si samostatnost svou. On jest zas jiný než každý jiný byl, on v každé črtě své jest — Rafael.

Z jarních potulek.

Básně

Adolfa Heyduka.

K slunci!

O jaký krásný zimní den!
Keř bílým jíním přioděn
a hejnem vrabčích hostů,
ti čepejří se s pokřikem
a třesou na unylou zem
déšť opálových skvostů.

Hle právě slunce zlatý pruh
na úbělový padnul luh,
i na keři se kmitá,
že chocholouš si v brázdě křik':
to pozdrav jara, bohudík,
již kolem hlav nám lítá!

V ráz různých ptáků celý sbor
na skráně zírá jižních hor,
jež čarovně se nítí,
a skřivan pěje dolů slét,
kde první lesklou krůpěj zhléd
na prvním jara kvítí.

A zpívá: Vizte, zázrak jest,
již jaro vrátilo se z cest

a s křídel květy třese,
kdo zpívat umíš, pospíchej
a se mnou do zpěvu se dej:
Hej, k slunci! Veselme se!

Píseň vlaštovice.

Již sivá zima kvapném na úletu
svůj stihla křídly mlhovitý hrad
a skvostnou perlou v sněženčině květu
vzdech jara první podvečer se vkrad.

Hle, pohled slunce duhou v ní se taví
a s nebe skvostně blankytových desk
své první hymny zpívá skřivan žvavý
a sýkořice poslední svůj stesk.

V to zabrán mlčky ukláním své šije,
mé spánky líbá jižních vánků ret
a nedopěná v zimě melodie
vlaštovkou písní vrací se mi zpět.

Ruch.

Zas zpěvem ptactva svět se budí,
luh rosou pyšní se a něhou dýše,
zas písně perlí se mi v hrudi
jak víno z číše.

Své nohy liliové koupá
zas mladá Vesna v červánkovém moři,
den slunný s růžemi k ní stoupá
a láskou hoří.

Na zlatých vzduchu vlnách plyne
pták jásající k nebes modru zase
a krása vesmír v jemné lokty vine
a usmívá se.

Na trávě zlaté kapky planou
a v každé zjevů tisícerých tíseň,
ze stromů ňader květy kanou,
z mých zvučí píseň.

Jaro!

Jest jaro zas, tak ptáka zpěv mi praví,
vždyť na mém okně zimy květný sen
na zlaté kapky pozvolna se taví
a vlahou klesá růžin na lupen.

Tou v rosu roztavenou květnou řásní
byl zvlažen první dřímající květ,
až vzbudí se a krásou vzdechne ret,
pak bude celá země skvostnou básní.

S bohem, světe!

Jaro, jaro, vše se mění,
zlatem roste světlo denní,
jaký divný jas,
skřivánčí zas slyším zvuky,
ven chci, péro padá z ruky —
v lesy musím zas,
ptáci, mezi vás!

Musím, nutí mne to věru,
v milém stráně pološeru
kvést chce stará hruď;
ubránit se nelze zhola,
Vesna vábí, Vesna volá,
musím, Bůh to suď,
světe, s Bohem buď!

Jara zvěsti.

Vše zázrakem, co kol se děje;
svět napořád se mění,
a hymnou jest, co skřivan pěje,
a písní růže chvění.

Hle v každé kapce teplé rosy
zář sluneční se taví,
a v ňadru lesa píseň kosí
a ve skalách zdroj žvavý.

S píď asi z vysokého setí,
již hrdlička se směje,
a perlou přizdobuje snětí
vrb řada u peřeje.

Sbor sivých racků polem lítá,
zpěv dívčí zvučí luhem,
s oráčem pěnkavka si hvízdá
a se svým oráč pluhem.

A pod rybníka hrází novou
vsi dětská drůbež výská,
a na píšťalku rokytovou
tesklivě vodník píská!

Kytice.

Nuž, květy, jaro touží k letu,
ven z obalových kuklí těch!
vás všecky do kytice vpletu
jak básník v píseň žert i vzdech.

Ty budeš základem, má růže,
a kolem tebe oku vděk,
vždy po dvou připoutaných úže
dám vínek modrých fialek.

Sem tamo podliska buď bledá,
pak karafiát vrchem vnad . . .
Aj, pěvče, co ti v čelo sedá,
víš, nemají-li srdcí snad?

U ptačího hnízda.

Jdu, nevím, kam mě oči nesou,
jdu luhem ku potoku,
pod nohou květy se mi třesou
a toten sáhá skoro k boku;
již nešel jsem tou cestou kolik roků.

Ku šípkovému kráčím keři,
ten nebýval zde prve,
hle v kyprých listů hojné šeři
jsou růže jako z krve,
a pták svil hnízdo dole na ostrvé.

Mláď v hnízdě tiskla k sobě hlavy —
že k šípku spěchám, zhlédla —
a v křik se dala usedavý,
máť na kraj hnízda sedla
a ku ochraně perutě své zvedla.

Však když jsem s nachýlenou skrání
zřel na ni, tichla v spěchu
a pipla jen: Ten nevezme vás v dlani
svým dětem pro potěchu,
je zpěvák, tedy z našeho též cechu!

Cestou.

Silnice pěkná jako stůl
a stromy jako kytky,
bez zkvětlý v zahradě skryl v půl
zdi rozvalené zbytky;
však ze spod bezu k cestě sem
zří černé dětské oči —
a krásou, vůní, sluněčkem
až hlava se mi točí.

Však ruče hlavu svěžívám,
když klobouk vzhůru vznesu,
a zase vše, co v srdci mám,
jak poupě lehce nesu;
a nepuká-li poupě hned,
přec zvolna obal ruší —
mělť často jsem, než východ zbleď,
již vůně plnou duši.

Tak cestou vesel, blažen vším,
čil k milým horám kráčím,
hned s dcerkou říčkou hovořím,
hned se synáčkem ptačím;
a na loži-li nepospím,
přec aspoň v lesa mechu,
květ modliteb mých zdobí rým
a peřestý pyl vzdechů.

V popeleční noc.

Báseň

S. Gregorčiče.

Ze slovinského přel. Vojtěch Pakosta.

von vážně o půlnoční čas
se s věže rozzvučel! —
Dobřinkal skočnou prim i bas,
a šumař domů spěl.

Rej pestrý hasne sterých vnad
a tichne plesný šum
a ku svatyni odevšad
se hrne lidí tlum.

Hle, tamo v poli boží chrám
pne k nebi týmě své,
a hlasem zvonu k modlitbám
v tajemné klenby zve.

Jak řeky k moři, blíž a blíž
se valí zástup ten;
hle, svatyně je plna již —
a portál uzavřen.

Tu všecko v nachu, hedbáví,
si kráčí bohatě,
a mořem vůně vzduch se chví
a tone ve zlatě.

Tu perel víc, než v lůně svém
jich moře valné má;
víc nežli hvězdic blankytem,
tu jasných očí plá.

Tu kypré údy, štíhlý vzrost,
tu mládí, lící květ,
tu sláva, jmění — všeho dost . . .
Ó šťastný, šťastný svět! —

Než aj!... V tom jakýs děl mi duch:
„Všem, jež tu vůkol zříš,
popelem velký smrti dluh
na hladká čela vpiš!“

Já v presbytáře ohradu
jsem vstoupil jako kněz
a popel z oliv k obřadu
kostelní sluha nes'.

A nejdřív popel sobě sám
jsem v týmě nasypal,
pak oddal jsem se myšlenkám,
jež dobrý Bůh jen znal.

Dav přiblížil se ke mně pak
se chvatem, ševelem,
já řadou v čela smrti znak
jim kreslil popelem:

„Oj, pomazaní hříšníci,
pryč berlu s purpurem,
i vy jste smrti dlužníci,
jí skloňte šíji v zem!

Teď národům jste na postrach —
Však pych váš — marný sen:
To žezlo prach, váš prestol prach,
i vy jste popel jen!

Vy, jimž se bližních pot a krev
v los mění zářivý,
kdož chladně zříte v bídy zjev,
prach pouhý jste i vy!

Ty, jenžto úskok sterý tkáš,
bys bratra zajal v něm,
sám v síti smrti zasténáš
a zajdeš popelem!

I ty, jenž umem, květem let
se pyšníš, hrd a blah,
hle, brzy sprchá mládí květ,
a budeš popel, prach!“

I přešel zástup četný tak.
Zda byl kdo vymíněn?
Ne! — Všem jsem napsal děsný znak:
„Jste prach a popel jen!“

A tlupu líbeznou můj zor
tu zočil naposled,
jak andělíčků světlý sbor —
líc hladká, smavý hled.

Mně nad tou krásou soustrastným
se pláčem kalil zrak!
Leč v jasná čílka také jim,
jsem napsal smrti znak . . .

Již konec! — Ne! — Aj ve tmě tam
zas portál, zaskřípav,
propustil v širý boží chrám
pobožných nový dav.

Šat jeho ozdob, zlata prost,
jen rukou bídy tkán,
na tvářích bledých truchlivost,
jen stopy slz a ran.

To chudý lid byl — nepoznán
za dveřmi tiše stál,
a skromně čekal, až by pán
mu místo vykázal.

A teprve, když volný vchod
je vpustil za práh svůj,
já mučenníkův poznal rod,
ach, byl to — národ můj!

Tu odložil jsem popel hned
a kleknuv ruce spjal,
k nebesům vroucně oči zveď
a hlasně zavolal:

„Ó vzmuž se, dobrý lide můj,
vstaň z prachu snížení,
den popelce den není tvůj,
tvým dnem je vzkříšení!“

Salomonida.

Román
od
Serváce Hellera.

(Pokrač.)

Byl krásný tichý večer. Měsíc plul po obloze jasný jako rybí oko a za úplného bezvětří ostře mrzlo. Dle zimy, která i kožichem pronikala, dle páry, jež z plynových svítilen jako kouř se valila a dle rampouchů, kteréž se rychle na knírech a vousu usazovaly, bylo nejméně 25 stupňů mrazu dle Réaumura. Kůň mého „izvoščíka“ byl celý obalen bílou jinovatkou a na žíních kolem tlamy chřestily mu ledové kuličky, jež z umrzlého dechu jako korály se stále slévaly. V jasném lesku třpytily se zlacené kostelní báně, štíhlé jehlance zvonic jakož i chrámové pravoslavné kříže s půl-

měsíci a řetězy, vysoko pak nad těmi jiskřily se po čisté obloze milliony hvězdiček. Ruch na ulicích začínal se již ztišovat a odlehlejší části města byly již v noční klid pohrouženy.

Mráz pronikl mne záhy tak, že jsem zatoužil po něčem, co by mne rozehřálo; krom toho zaujímala všechny mé myšlenky odbytá právě dobrodružná návštěva u Alexandry Sergějevny a následkem toho zmocnila se mne touha po nějaké hlučné společnosti, ve kteréž bych se povyrazil. Přijeli jsme k jakémusi domu, z něhož hlučná hudba vyznívala a řadou osvětlených oken záclonami slabě dušená záře na ulici se vylévala. Před domem stál celý roj saní a sáněk, jejichž kočové střídavě do nedaleké ohřívárny odcházeli, a nad průjezdem planula hvězda z plynových plamenů s ostrým refraktorem, v jehož křiklavém světle docela blednula spodní, jediným toliko plamenem osvětlená bílá průsvitná koule s nápisem „Gostinnica . . .“ Jméno hostince jsem nevyčetl, neboť nalezalo se na druhé straně koule; také mi na něm hrubě ani nezáleželo — hostinec . . . hostinec, a že je to hostinec veliký, viděl jsem na první pohled. Zastavil jsem tedy sáňky a seskočiv odebral jsem se vzhůru do hostince.

V šatně odložil jsem obvyklým spůsobem vysoké galoše a kožich a vstoupil jsem do salónu. Zde však byl jsem poněkud překvapen. Myslilť jsem, že jdu do některého z oněch velkých „traktýrů“, v nichž hlavně kupci moskevští jakož i zámožní přistěhovalci v kruhu obchodních přátel popíjejí, a ona to zatím místnost zcela zvláštní. Sál byl sice silně osvětlen a dle šumu lidských hlasů také naplněn, ale pro oblaky modrého kouře z cigaret nemohl jsem na první pohled ani rozeznat, jaké to obecenstvo se v něm shromáždilo. Teprv za chvíli, když jsem u malého postranního stolku místo byl zaujal a oči mé kouři poněkud uvykly, začal jsem rozeznávat a překvapení mé vzrostlo. Dobrou polovici všech přítomných tvořily dámy, mladé dámy v salonních šatech, většinou hedbávných, modrých, růžových a žlutých, hluboce vykrojených a všelijak křiklavě vyšperkovaných, s vysokými frizurami a falešnými květinami ve vlasech, malé i velké, tlusté i hubené, hezké i odkvetlé, veselé i zamyšlené, ostýchavé i smělé, upejpavé i výbojné, zkrátka všechny druhy nejpokročilejší emancipace. Některé seděly s mužskými promíchány, u stolů, jedly, pily a kouřily, jiné zase stály ve skupinách, fofrovaly si mocně na rozehřáté tváře velkými květnatými vějíři, smály se hlučně a střílely sálavýma očima do všech uhlů zakouřeného sálu. Nejodvážnější procházely po dvou řadami stolů a pohrávajíce si čerstvě rozkvetlými kameliemi, jež hluboko s větvičkami byly uříznuty, rozdávaly na pravo na levo tu úsměvy, tu vtipy, tu lehké šlehy kvetoucími větvičkami aneb poklepávaly shrnutými vějíři důvěrně na ramena mužům, kteří se jim známými zdály, a usedaly vedle nich, s pozváním nebo bez pozvání, na prázdná aneb náhodou uprázdněná sedadla. Muži jevili větší rozmanitost, aspoň co se týče stáří, stavu a majetnosti; rozeznávalť jsem zcela určitě důstojníky od vojska, studenty, a pak elegantně vystrojené mlado-staré mužíky, kterých od oka do žádné společenské třídy s určitostí nelze vřaditi a s kterými obzvláště nebezpečno bývá zasednouti v herně k zelenému stolku. Nescházela tu i tam ani hrdá postava elegantního vzezření, něco podobného jako bankéř, civilní general nebo kníže . . .

ale kdož by ručil za pravost těch zjevů, když zdání tak často klame! Osvětlen byl sál třemi lustry nehrubě vkusných tvarů a čalouny na stěnách — šedé s červenými a zlatými květy — byly na mnoha místech zbortilé a valně již sešuntělé. Také záclony a draperie v oknech jevily známou směs hledaného vkusu a sprostoty a vůbec byla celá elegance těch místností jaksi schátralá.

Na stolech stály tu porcelánové nízké konve s horkou vodou a téhož útvaru čajníky, onde zelené láhve s tverským, moskevským, petrohradským nebo anglickým pivem, jinde zase nalévalo se do malých sklenek červené krymské víno, na mnohých pak stolech jiskřily se broušené „křišťalové“ baňky s „očištěnou“, to jest s raffinovanou žitnou kořalkou.

Mezi prostředními okny stál veliký „orkestrion“, mohutný to, varhanám podobný hudební stroj s řadami zářivých, velkých a malých, cínových, mosazných a měděných píšťal, se všech stran zasklených a v popředí všelijakými pozlacenými a postříbřenými ornamenty okrášlených. Takovýto orkestrion natahuje se jako hodiny a obsahuje rejstříky, jež různé dechové nástroje napodobují, tak že když je spuštěn, jako plný vojenský orkestr hraje. Jest to tedy padělaný orkestr, varhany s flašinetovým válcem, jehož kliku skryté velké ocelové péro točí, hrací stroj obrovské síly, jehož hudba co do povahy tónů mezi varhanami a pozouny se kolísá a k živé sborové hudbě tak se má, jako pianino klikou točené ke skutečnému koncertu na klavíru.

Tento orkestrion hrál neustále, v několika minutových přestávkách, a řev jeho skoro nesčetných píšťal ohlušoval všechen šum lidských hlasů asi jako pozouny před hradbami Jericha. Ostatně myslím, že většina hovorů hned při prvních jeho zvucích sama sebou ustala, neboť při takové vřavě jest velmi obtížno mluviti.

Otevřenými dveřmi na konci sálu bylo vidět do herny, kdež — pokud jsem zahlednouti mohl, — také pánové a dámy u zelených stolků seděli a hráli. Viděl jsem od svého stolku jednu partii šachů, dvě partie lurče a čtyři kvartetta karet; z pozdálí pak harašily a luskaly billardové koule. Kouře bylo všude hojnost a také se ve všech místnostech pilo.

Objednal jsem si nádobí s čajem a láhev burgundského vína — černý kitajský čaj dává totiž s červeným vínem smíšeninu nejen lahodnou, nýbrž také říznou a opojnou. Sklepník přinesl mi bez říkání nádobí a všeho hned pro dvě osoby, jakoby se tu samo sebou rozumělo, že nikdo nebude sedět a píti samoten. A měl dobře ten jinoch s červenou, v bocích černým pasem staženou svrchní košilí, neboť sotva že bylo nádobí chvíli na stolku, dostal jsem hosta. Přistoupil totiž ke mně muž v prostředních letech, oblečený jako do plesu a pravil:

„Dovolíte, abych si k vám přisedl?“

„Nemáte-li jinde místa, zůstaňte,“ odpověděl jsem chladně.

„O prosím,“ na to zase on, „pro mne je tu místa všude dosti. Avšak dovoluji si k vám přisednouti za zvláštním účelem, jednak z povinnosti, jednak z mimořádné ochoty.“

„Nuž tedy, račte se posadit,“ pobídl jsem příchozího, kterýž také bez dalšího nucení k mému stolku si přisedl a ve své úvodní řeči pokračoval:

„Abyste však ihned věděl, kdo a proč, dovoluji se vám představit: jsem Michajl Nikolajevič Kalašnikov, civilní policejní úřadník v hodnosti pristava. Zde má legitimace.“

Podal mi malý kapesní portefeuill o dvou dešťičkách, na jejichž vnitřních stranách pevně zasazeny byly na levo jeho věrná fotografická podobizna, na pravo pak třemi suchými pečeťmi opatřená legitimace.

„Tak,“ doložil obdržev nazpět svůj průkaz; „a nyní neobtěžujte si vy povědět mi svoje ctěné jméno, křestné, po otci i rodné — jednak abychom se na vzájem poznali a jednak také, poněvadž je mi toho třeba vědět z úřadní povinnosti. Pozoruji ze všeho, že jste cizinec, nu a tu . . . je třeba, aby orgán bezpečnosti vás na zřeteli podržel a pro všelijaké případy také do ochrany vzal.“

Pověděl jsem mu své plné jméno a také ostatní, pokud jsem za dobré uznal, a přistrčiv k němu blíže druhý koflík jakož i čajník, cukr a víno požádal jsem ho, aby se mnou nějakou „čašku“ vypil a doutník vykouřil. Michajl Nikolajevič nalil si hbitě do koflíku čaje i vína a zapáliv cigaro, jehož aróma mu patrně bylo po chuti, vrátil se opět k předmětu, kterýž jsem již považoval za odbytý.

„Nuž a tak, vaše blahorodí, nebývá nikdy na škodu, podáme-li úřadním orgánům plnou jistotu, že je všemu tak, jak jsme byli řekli, že jsme si třeba neudělali z úřadní osoby žertík nějaký — jsou už tací čtveráci — a úřadní osoba béře za to na se větší závazek ohledně bezpečnosti, může u představenstva vydatněji svou činnost prokázat a tak dále, jak sám ráčíte uznat. Kdybyste nechtěl mé prosbě vyhovět, nemám ovšem právo vás k tomu donutit, ale věc je prospěšná . . . a pak si myslím, že mívá cizinec vždycky něco při sobě, čímž snadno totožnost své osoby může dokázat . . .“

„Pane,“ vpadl jsem mu do řeči, „jsem sice cizincem této místnosti, ale v Moskvě samé již vlastně cizincem nikterak nejsem. Vizte jen, jaké mám na příklad už známosti!“

To pověděv vyňal jsem z tobolky navštívenku Alexandry Sergějevny s připsaným jejím vlastnoručním pozváním.

Policejní úřadník prohlednuv si spěšně navštívenku, upjal na mne s podivením oči a byl chvíli na rozpacích, co by odpověděl. Pak ale vrátil mi lístek s poklonou a pravil:

„Gratuluju, gratuluju! Toť výborná známost . . . a znáte se s tou dámou skutečně?“

„Jakž pak jinak,“ odpověděl jsem vesele; „snad nemyslíte, že se mi Alexandra Sergějevna jako neviditelný duch zjevuje a se mnou hovoří, aniž bych ji viděl. Právě jsem od ní přijel, měli jsme důvěrnou rozmluvu.“

„O věcech politických?“

„Nikoliv, nenávidím politické zábavy. Alexandra Sergějevna vyžádala si mé rady a pomoci v jisté společenské a, mohu říci, lidumilné záležitosti.“

„Tím spíše můžete si získat její přízeň. A — dovolte otázku — zná se vaše blahorodí už dávno s Alexandrou Sergějevnou?“

„Nikoliv, příteli,“ odpověděl jsem jako s politováním. „Alexandra Sergějevna pozoruje mne sice, jak sama se vyznala, již delší dobu, já však seznal jsem ji teprv nedávno, a to jen povrchně. Abych vám upřímně řekl, krásná tato dáma interessuje se více o mne, než já o ni. Avšak vy nic nepijete! Michajle Nikolajeviči, nalijte si přec,“ domlouval jsem svému hostu, ačkoliv tento i bez říkání statně popíjel. „Dovolíte-li, dám přinésti ještě láhev, anebo bylo by vám snad milejší něco jiného?“

„Myslíte snad vodku?“ zvolal tváře se jaksi uraženým; „kam byste to myslil! Policejní úřadník a píti v takovéto místnosti veřejně vodku! Očiščenaja je sice nápoj výborný, ale našinec nesmí ukázat, že jí také rozumí. Úřadní důstojnost nedovoluje na veřejnosti nic, než víno. Ostatně myslím, že se nesluší, abych se dal ještě od vás uhošťovat.“

„Tak, tak!“ pravil jsem se smíchem, „veliké to bude asi provinění. Jsem povděčen náhodě, že mne s vámi seznámila, neboť vy můžete mi leccos dobrého poradit. A to už bez vína nejde. Hej, Ivane,“ křikl jsem na kolem kvapícího sklepníka, „rychle ještě velkou láhev silného burgundského!“

„Burgundského se bojím,“ smál se Kalašnikov, „to trhá! Nu, na vaše zodpovídání. Stane-li se něco se mnou, musíte to u Alexandry Sergějevny uprosit. Hahaha!“

„Uprosím, batuško, uprosím!“ odpověděl jsem nutě se také do smíchu. „A třeba udělám ještě z vás, pomocí své krásné protektorky, policejního majora, náčelníka kvartálu! Avšak povězte mi napřed,“ doložil jsem přecházeje opět do vážného tónu, „má Alexandra Sergějevna skutečně velký vliv? Sama tvrdí ovšem, že změže mnoho; ale kdož může věřiti ženským?“

„Má, pane, má!“ ujišťoval tajemně Michajl Nikolajevič a přitlumoval hlas, ačkoliv ho pro panující šum a hluk ani v nejbližším sousedství nebylo možná slyšeti. „Dáma ta je mocnější, než byste si dovedl pomyslit. Přeje-li vám, držte se jí a hleďte její přízně využitkovat; něco takového se vám tak brzy opět nenaskytne!“

„Je-li možná?“ divil jsem se nalévaje mu do sklenice těžkého burgundského a nutě ho do pití. „Je-li možná? Tak myslíte tedy opravdu, že bych se měl s Alexandrou spřátelit?“

„Zda-li to myslím!“ odpověděl vážně Michajl Nikolajevič, vyprázdniv jedním douškem sklenici. „Pravím vám: pomocí této dámy můžete velké štěstí udělat, má-li vás totiž ráda anebo potřebuje-li vás pro nějaké své velké záměry, a můžete šťastnými učinit i své přátele.“

Nahnul jsem se blíže k jeho hlavě a abych jazyk jeho ještě více rozvázal, začal jsem nadsazovat:

„Abych vám pravdu řekl, batuško, mohl bych si Alexandru Sergějevnu velice zavděčit, neboť — ale prosím, abyste o tom nikomu ani slovem se nezmínil — zdá se, že jest mi Alexandra Sergějevna od srdce nakloněna a mimo to potřebuje v jakési zápletce mé pomoci. A já, dejte pozor, jsem s to jí pomoci!“

„Pane, tatíčku můj, holoubku,“ horlil jako u vytržení policejní úředník, „pomáhejte jí, jak můžete, a oblažte také její srdce, jestli po vás touží! Toť vám sama štěstěna nadhání, a nechcete-li nebo nepotřebujete-li jejího vlivu pro sebe, užijte ho pro své přátele, ku kterýmž i já se pokorně dovoluju hlásit. Neměl jsem ovšem dosud příležitost vám, batuško, toto své přátelství nějak osvědčit, ale bůh mi svědek, že jsem ochoten prokázati vám třeba na místě přátelskou službu, na jakou jen moc a síla má stačí!“

Když byl Michajl Nikolajevič tento svůj horoucí slib novým douškem zapil, odtušil jsem, chtěje už co možná brzy k cíli se dostati, s výrazem jakési vážné pochybnosti:

„Ano, příteli, ono se snadno řekne: věnuj té ženě své srdce, pověz jí všechna svá tajemství, spolči se s ní a buď jejím pomocníkem. Ovšem, ovšem; ale jak pak lze to učinit, neznáš-li nic, než její hezkou tvář a nevíš-li o ní vlastně nic, než že je mocná — a tedy také nebezpečná osoba. Kdo pak mi ručí za její vliv, kdo dovede mne přesvědčit, že není nebezpečno vmísiti se do jejích pletek?“

„Batuško, otče můj a bratře,“ pravil usedavě můj soused, „kdy bych směl mluvit, já, já sám bych vám to všechno mohl dokázat a odhalil bych vám věci, že byste užasl — totiž, jak je Alexandra Sergějevna mocná a dobrá.“

„Člověče,“ prohodil jsem se smíchem, „vy chcete, abych si získal přízeň té dámy a nechcete mne o ní náležitě poučit, nechcete mi říci, co víte, nechcete mi otevříti oči, abych viděl, kam to spěju a čeho bych vlastně pro své přátele mohl dokázat! Totě k smíchu. Připijme si, ať si dodáme oba odvahy, sice necháme oba ležet velké štěstí na ulici!“

Kalašnikov, vínem a přeludem jakési mocné a zblízka mu kynoucí protekce rozjařen, přitulil se ke mně a pravil skoro šeptem:

„Vaše blahorodí! Mohl bych mluvit, ale nesmím. Já jsem člověk policejní, a Alexandra Sergějevna má zrovna v tom oboru největší moc a působnost . . .“

„A, totě výborné!“ vpadl jsem mu s líčenou radostí do řeči. „Díky vám, Michajle Nikolajeviči, to jste měl dříve říci a byli bychom se rychle dohodli. Játť myslel, že by snad právě z ohledu na policii bylo nebezpečno s Alexandrou Sergějevnou se nějak spolčovat.“

„Jak že, jak že?“ tázal se jaksi udiven Michajl Nikolajevič, jako by se chtěl rozpomenouti, že jsem prve snad jinak mluvil, „neříkal jste dříve sám . . .“

„Nic jsem neříkal, batuško, neboť jsem všemu tomu jaksi nedůvěřoval; ale nyní, když se mi hlavní věc vyjasnila, nyní se můžeme dohodnout. Alexandra Sergějevna má tedy ve vládních a zejmena v policejních kruzích velký vliv! Ale jak to, prosím vás — ženská?!“

„Ženská!“ opakoval s významným úsměvem soused a doložil: „To je to právě! kdy by nebyla ženskou a krásnou ženskou, neměla by do ničeho co mluvit, ale takto právě . . . inu zkrátka, abyste si učinil pojem, jaký má vliv, tedy slyšte: ona zde trvale nesídlí, nýbrž v Petrohradě, a kdykoliv sem zavítá, dělá jí sám generální gubernátor návštěvu, o vrchním policmistru ani nemluvě!“

„To by nebylo ještě nic tak zvláštního,“ prohodil jsem jaksi nedůvěřivě, abych ho k další řeči podráždil; „vždyť dělají velcí pánové vůbec rádi krásným dámám návštěvy . . .“

„Ale toto není jen tak hold ženské kráse,“ přerušil mne skoro již rozčilen, „to vypadá zcela jako poklona úřadní. Tomu rozumíme my, kteří jsme od úřadu! A víte, proč si naše představenstva Alexandru Sergějevnu nadcházejí a skoro nadcházeti musejí? Nevíte a marně byste hádal!“ — A rozhlednuv se kolem, zdali nikdo nenaslouchá, doložil: „Protože má Alexandra Sergějevna v Petrohradě a, když zde mešká, také zde politický salón a protože je — milenkou náčelníka třetího oddělení carské kanceláře, hraběte Daškova a přítelkyní mnoha jiných, u dvora mocných pánů.“

„Je-li možná?“ divil jsem se opět s falešnou prostotou. „Což je tak vznešeného rodu a stavu?“

Kalašnikov podíval se na mne, jako by mne chtěl za tu naivnost pokárat a odpověděl:

„Co pak vám napadá! Ostatně toho není k tomu ani potřebí. Abych vám zkrátka řekl: Alexandra Sergějevna začala velmi skrovně. Její děd byl sice pro zásluhy ve státní službě do stavu baronského povýšen, ale otci jejímu to hrubě nepomohlo, nebo týž zůstal přese všechno baronství nevysokým úředníkem a beze všeho jmění. Alexandra Sergějevna navštěvovala zde ženské gymnasium a odbyla si kurs pro vychovatelky. Když ještě do kursu chodila, povšiml si jí jeden z našich bohatých pánů, kteří hledají hezké guvernantky, nikoli pro své děti, nýbrž pro sebe, a vyčkav času, dal ji své paní dohodit jakožto vychovatelku pro nezletilou dcerušku. Byl to kupec Lopatkin. Tomu odloudil ji už po několika měsících hrabě Stroganov, získav ji skrze dohazovačku za společnici své poněkud již obstárlé ženy. Avšak ani tu nevydržela příliš dlouho. Žena předešlého našeho policmistra seznámila se s ní u Stroganových a přemluvila ji, aby šla za společnici k ní. Ubohá paní ta, bezdětná a jaksi neduživá, chtěla pomocí kvetoucí a duchaplné Alexandry Sergějevny svého statného a šťavnatého muže od výstředností odvrátit a na domov upoutat. Ale co ďas nechtěl, než minul zase rok, přijel sem ministr vnitra a tomu musil ji náš policmistr, jakožto svému představenému bez odmluvy popustit. Alexandra Sergějevna odejela tedy do Petrohradu, ale nevstoupila již do rodiny, nýbrž zařídila si vlastní domácnost v domě, kterýž jí byl ministr jakožto první dar k nohám složil — pardon, to není možná . . . zkrátka zakoupil a daroval. Když pak po nějakém čase ministr v nemilost upadl a za hranice se odebral, neměla již Alexandra jeho přízně potřebí, a zvolila si za svého prvního favoritu náčelníka třetího oddělení čili tajné státní policie, kterýž je do ní šíleně zamilován. A teď si, pokorně prosím, představte, jaká to moc, míti náčelníka třetího oddělení na podvazku a krom toho ještě řadu ctitelů, kteří jen jen touží, aby jeho místo zaujali.“

Kalašnikov se vypravováním až skoro zapotil a cítil potřebu jazyk a chřtán zase navlažit. Tím časem objednal jsem třetí láhev a chtěje pokud možná ještě více zvěděti, nahodil jsem zase otázku:

„Alexandra Sergějevna má tedy více ctitelů? A neškodí jí to u hraběte Daškova, neohrožuje to její postavení?“

„Co pak vám napadá?“ jal se vykládati Michajl Nikolajevič. „Naopak! Kdyby neměla žádných jiných nápadníků, přestala by třebas být hraběti vzácnou, zevšedněla by mu snad a omrzela by ho. Ale když hrabě vidí, že tolik vynikajících a k tomu i krásných mužů zdaleka po její milosti touží, poznává teprv, jaký to poklad má, váži si ho tím více a jest hrdým, že zůstává nade všemi těmi nápadníky vítězem. Ano, tací jsme my, Rusové! . . . Ale abych vám, vaše blahorodí, pod rukou řekl, jeden člověk mohl by se hraběti Daškovu přece státi nebezpečným, kdyby totiž chtěl! Víte, byl jsem delší čas také v Petrohradě zaměstnán a teprv nedávno musil jsem se tam opět s politickým jakýmsi úkolem odebrat, a vím tedy mnoho, velmi mnoho. Zejmena vypátral jsem, že klade Alexandra Sergějevna osidla ministrovi carského dvora, knížeti Jelaginovi, jehož by také ráda vě své růžové síti viděla, jednak aby ještě více vlivu nabyla a pak proto, že je kníže Jelagin na ten čas u dvora nejoblíbenější osobou a Alexandra Sergějevna se svou karierou ještě není spokojena . . . „Proč bych nemohla býti ruskou Pompadourkou?!“ zvolala jednou v kruhu svých postranních přátel, a kdož ji znají, věří, že se takovouto myšlenkou a touhou zanáší.“

„Vy jste komický!“ prohodil jsem, zůstávaje věren své taktice. „Pompadourka v Rusku!“

„Nic se mi, pokorně prosím, nesmějte!“ odpověděl ve vysokém již stupni hovořivosti Kalašnikov. „V každém újezdním městě najdete u nás malou Pompadourku, zde a v Petrohradě bylo jich od nepaměti vždy několik, proč pak by se konečně, pokorně prosím, nemohla některá z nich státi vrchní, tedy pravou Pompadourkou?“

„A řekl jste, že kníže Jelagin o ni nestojí, nemýlím-li se?“

„Ba nestojí. Aspoň si jí dosud hrubě ani nepovšiml, ačkoliv o ní velmi dobře ví. Ale v tom je zase jiná historie — chci říci ženská. Víte, urozený pane, nebo jak se vám má říkat, kníže Jelagin má svůj ideál, a ten stojí výše: je to kněžna, náramně bohatá a také krásná . . . ba většina lidí říká, že je mnohem krásnější než Alexandra . . . ale já vám pravím, že by mi bylo zcela jedno, která by mne protežovala, jen kdyby vůbec protežovala. A co vy?“

„Doufám, že nebudu sám nikdy potřebovat protekce té ani oné dámy, ačkoliv ani vlastně ještě nevím, kdo ta druhá vlastně je. Vy ji nepochybně také znáte, pravda-li?“

„O pane,“ odpovídal s komickou vážností podnapilý už zřízenec státního pořádku, „to je vám teprv zajímavá ženská a pták velmi vzácný! Aristokratka vysokého slohu a ctižádostivá žena, kteráž by nejraději, aby celý svět ležel u jejích nohou. Ona má v sobě něco podobného, jako Alexandra Sergějevna, ale stojí nad ní vysoko tím, že má mimo veliké jmění ještě kolem hlavy zlatou záři neporušené počestnosti, což ji dohromady činí jednou z prvních dam našich salónů . . . Máte to, vaše blahorodí, u nás podivný zmatek . . . Zlato dává člověku i svatou gloriolu . . . máš-li milliony a umíš-li se podle toho chovat — nikdo nad tebe! Kněžna Salomonida Platonovna Sachalinová také myslí, že není mimo ni žádné druhé ženštiny . . .“

„Tedy kněžna Salomonida jest ta dáma, po které ministr Jelagin touží! Slyšel jsem o ní mnoho vypravovat — vy ji nepochybně také znáte?“ otázal jsem se prostě a nevinně.

„Jak bych ji neznal!“ odpověděl hrdě Kalašnikov. „Znám ji, ale nikoliv tak, jako baronessu Alexandru Sergějevnu. Kněžnu Sachalinovou je tíže proskoumat . . . mohl bych sice také leccos vypravovat, ale tu je věc teprve choulostivá . . . ostatně halí se celá postava té dámy do jakéhosi tajemného oblaku. My jí sice tak zcela nedůvěřujeme, ale nemůžeme přec také nikterak proti ní svědčit. Tušíme mnoho, ale nevíme nic. Tak jednoduchou, jak se zdá, dojista není . . . ale velká paní!“

„Tím spůsobem byly by tedy kněžna Salomonida a baronessa Alexandra Sergějevna sokyně, totiž ohledně Jelagina?“ vyzvídal jsem dále, považuje okamžik za vhodný k vypátrání leckteré podrobnosti, kteráž by mi v dalším obcování mohla býti prospěšnou.

„Rozumí se, že jsou sokyně,“ přisvědčoval důrazně Michajl Nikolajevič, „jen že kněžna Sachalinová nepochybně ani neví, že Alexandra Sergějevna, jakožto veřejná milenka hraběte Daškova, také na Jelaginovo srdce líčí.“

„To bych nemyslil,“ odporoval jsem, jen aby hovor v proudu se udržel, „jeť kněžna Salomonida ženština duchaplná a neobyčejně bystrá . . .“

„Však Alexandra Sergějevna neméně!“ vpadl mi horlivě do řeči Kalašnikov. „Ba musilo by se teprv vyšetřit, která z nich je vlastně chytřejší. My, kteří lišky toho druhu ustavičně stopujeme, můžeme nejlépe o jejich chytrosti vypravovat. Alexandra je liška první třídy, ta neukáže tak hned spoluhráči svou kartu.“

„Ale chytrý spoluhráč ji záhy uhodne!“

„Také pravda, boží pravda,“ přisvědčoval pojednou soused. „Špatný hráč, který po několikátém vynešení neví, co jeho odpůrce má v ruce. Ostatně, vaše blahorodí, co se budeme o to hádat? Ví nebo neví, je to jedno . . , ony jsou již sokyněmi od dávna. O trochu hněvu více nebo méně, to na věci nic nezmění. Více si už navzájem učiniti nemohou, než by jedna druhé ráda učinila za to, co se dříve mezi nimi stalo.“

„Tak! Byl tedy mezi nimi už nějaký spor?“ tázal jsem se, skutečně udiven. „Vypravujte přec, batuško, abych věděl, jak si počínat, abych nikde snad nenarazil. Víte přec, že si chci získati přízeň Alexandry Sergějevny, při čemž vás prvního na zřeteli podržím . . .“

„Vím, vím, pane,“ vpadl mi do řeči, „a proto vám to také všechno vypravuju. Vy se tedy ptáte, zda-li se již co mez inimi stalo? Ba stalo, ale už před lety. Povídal jsem vám už snad, co se přihodilo, když byla Alexandra společnicí u hraběnky Stroganové? Že nepovídal? Nuž tedy povím vám to zkrátka nyní. Ke Stroganovým přicházel tou dobou často jakýsi general, vdovec a muž tenkráte již přes padesáte let starý, ale jinak velmi statný a velký galanthome. General povšiml si hezké guvernantky a prokazoval jí větší pozornost, než v podobných poměrech obyčejem bývá; guvernantka pak koketovala a dávala mu všelijak na jevo, že by mohl doufat, zkrátka mezi oběma vyvinul se jakýsi poměr, jejž Alexandra patrně přeceňovala, neboť dělala si naději, že se stane generalovou chotí. General posílal jí ovšem kytice a pod-

tají sem tam i nějaké brillanty, a to vzbudilo v ní tak velikou naději. A dost možná, že by se byl její sen vyplnil. Leč tu musil generál s jakýmsi úředním posláním odcestovat do Paříže a když odtamtud se vrátil, byl všecek proměněn. Choval se k Alexandře zdvořile sice, ale již chladně, přicházel ke Stroganovým vždy řidčeji a za čtvrt leta měl v Paříži svatbu. V Paříži slavila se svatba na výslovné a důtklivé přání spanilé nevěsty, kteráž tam se svou matkou již několik let žila a, nepovědomo z jaké příčiny, nikde na Rusi sňatek míti nechtěla. Když pak sem zavítala, oslnila celou Moskvu svou krásou a leskem svého celého zjevu. Tušíte už, kdo byl ten general a kdo byla jeho spanilá žínka? Byli to kníže Sachalin a jeho choť — nynější kněžna Salomonida Platonovna, dcera nebožtíka hraběte Bezborodka, tak se aspoň tvrdí. Můžete si tedy pomyslit, jakým vztekem proti ní vzplanula slečna Alexandra . . . nebýt té proklaté Salomonidy, nemohly jí minout knížecí korunka a milliony! Salomonida odloudila jí ženicha ovšem nevědomky, ale to ji u Alexandry neomluvilo, neboť skutek sám zůstával tím nezměněn. Alexandra přísahala prý jí pomstu a začala také pomocí svých přítelkyň jakož i velmi odvážnou korrespondencí o kněžně rozšiřovat takové pověsti, že tato za dobré uznala se svým chotěm opět za hranici se odebrat. Salomonida věděla již, od koho to všechno pochází, ale nemohla svou sokyni lapit ani usvědčit. Teprv když Alexandra do Petrohradu se byla přesídlila a kníže Sachalin v souboji padl, vrátila se Salomonida Platonovna zase na Rus, aby se tu ve správu zděděných statků uvázala. Nyní zdá se, že obě dámy na sebe již zapomněly, ale my, kteří hloub vidíme, nevěříme tomu. Boj mezi nimi trvá doposud a dejte pozor, že ještě jednou mocně propukne!“

„To jste mne pobavil a poučil, Michajle Nikolajeviči,“ zvolal jsem potěšen; „srdečné za to díky! Teď budu již vědět, jak si počínat, abych především vám se odměnil.“

„Nu, však vy, myslím, na sebe také nezapomenete!“ odtušil již unaveně a poněkud těžce Kalašnikov, „aspoň v lásce! Ale nezapomínejte, že nelze dvěma pánům najednout sloužit, a že se musíte zcela rozhodně přidat ku straně Alexandry Sergějevny, kdybyste byl do víru stržen, je to každým způsobem bezpečnější.“

„Toť se rozumí!“ zvolal jsem s přetvářkou. „Ale nyní řekněte mi přec,“ doložil jsem po tichu, „čeho bych si měl pro vás od Alexandry Sergějevny vyžádat? Rád bych vám podal co nejdříve pádný důkaz, jak upřímně s vámi smýšlím a jak jsem vám povděčen.“

„Co byste pro mne . . .“ odpovídal trhavě a stíraje si pot s čela Kalašnikov, „. . . . víte co? Abych se stal . . . nu tak přes příliš neskromné to není . . . náčelníkem našeho druhého departementu — po evropsku by se řeklo „policejním radou.“ Místo ono uprázdnilo se právě, ježto zadal dosavadní náčelník druhého departementu o pensi, která se mu odepříti nemůže. Kdybyste se tak Alexandře jak náleží zavděčil — jí bude hračkou učinit ze mne policejního radu!“

„Doufejte, pane, že se tak stane, a to co nejdříve. Avšak za naším účelem potřeboval bych vědět ještě více podrobností z dřívějšího života kněžny Salomonidy Platonovny. Nechtěl byste mi ještě posloužit? Dáme si zatím přinést láhev chlazeného sektu, nemáte-li nic proti tomu.“

„Díky, díky!“ odporoval ospale Kalašnikov; „pít už nikterak nic nemohu. Musím se také již vzdálit, abych se aspoň na chvilku ještě podíval do heren. Zanedbal jsem tu s vámi beztoho celou téměř povinnosť... Co pak se týče těch podrobností o kněžně Salomonidě, nevím už hrubě víc, než jsem řekl... ale mnohem více, než já, ví jakási baba v Lefortovské čtvrti, mostecké ulici, Evgenia Davidovna Laplacova... dejte jsem tužku a papírek, já vám to napíšu... i s číslem bytu... Tak! Ale baba je jako zařezaná, nechce nic mluvit... Na mne se neodvolávejte, to by dostala strach, a slova z ní nedostanete.“

„Snad jí rozvážeme jazyk penězi?“

„To snad... jen nevzbudíte-li v ní jakési podezření... baba je nesmírně bojácná... Jak pak byste se tam jen nejlépe... Ale já hlupák! Už to mám!“

Kalašnikov udeřil se lehce do čela a pravil, jako by byl všechnu ospalost již přemohl:

„Poslyšte, pane. Ta baba má, totiž má nejspíše dosud, u sebe dvě dorostlá děvčata. Jak pak, kdybyste se s některým seznámil?“

„Co pak vám to napadá! Kdo pak by se tak zaplítal!“

„Vždyť by to bylo jen tak na oko. Seznámil bych vás s některou, a tou cestou mohl byste snad více se dovědět, než potřebujete. Nuže?“

„Nechci! Budu přemýšlet o jiném prostředku.“

„Jak je vám libo, batuško! Přemýšlejte si s bohem a vymyslete něco moudrého... Spolehejte ostatně na mou pomoc, kdybyste sám nemohl ku předu... Však vy jí také budete potřebovat... Vy nejste, jak vidím, člověk, který by po takových věcech dovedl pátrat... K tomu jsme my... vy nemáte dosti dobrý žaludek... Nuž tak na shledanou!... Apropos! Hnedle bych byl zapomněl: já obědvávám od 5 do 6 hodin „u Alpské růže“... tam chodí skoro jen cizinci, nejvíce Francouzové a Němci... tam jsem svoboden, bez dozoru a mohu býti sám také trochu člověkem. Tam si mne, pane, vyhledejte, kdykoliv vám bude mé rady potřebí. Buďte zdráv!“

Kalašnikov povstal a urovnav trochu svou toilettu obešel sál a zmizel v hernách. Já pak vyrovnav svůj účet, opustil jsem unaven místnost, kdež veselí ještě nikterak nezačínalo ochabovat, ačkoliv bylo mnoho účastníků již odešlo. — Dámy, kolem nichž jsem jíti musil, bombardovaly mne uvadlými kameliemi a cukrovinkami...

„To je skutečně hanebný útěk!“ pravil mi ve dveřích žertem sekretář toho hostince.

„Zde platí, příteli, v plném smyslu: „Sauve, qui peut!“ odvětil jsem týmž způsobem a vstoupil do šatny. — Když se izvoščík před vraty mého domu, to jest domu, kde jsem bydlel, zastavil a já nohou dvorníka jsem zbudil, který do kožichu zabalen, napříč před vraty na zemi ležel a hlasitě chrápal, udeřila třetí hodina.

„To se vám ještě nikdy nestalo, baryn!“ připomenul rozespalý dvorník a dal se hloupě do smíchu.

III.

V paláci velkostatkáře a tajného rady bojára Dimitrija Ivanoviče Sokolova v Moskvě bylo kolem 15. února velmi živo a veselo. Měl se tam slaviti sňatek slečny Caesariny s kapitánem gardových dragonů Anatolem Vasiljevičem Bogdanovem. Slečna Caesarina přála si ovšem, aby se rodinná tato slavnost konala tam, kde ona se byla narodila, totiž na zámku baranovském, ale starý pán nechtěl o tom ani slyšet. Příčinou tohoto jeho odporu byla živá dosud upomínka na událost štědrovečerní noci a tajná obava, že by se něco podobného při svatbě mohlo opakovat. Bylyť dosud všechny okolnosti a pohnutky onoho vražedného útoku, jehož obětí se ubohý voják Selivanov stal, tajemným šerem zastřeny a nepochybným zdálo se toliko, že měl býti zavražděn kapitán Bogdanov.

„Co se vrahům nepovedlo v den zasnoubení,“ rozvažoval Sokolov, „zdaž nebudou chtět provésti v den sňatku? Zdá se, že terroristé aneb vůbec lidé, kteří Bogdanova se světa sprovodit chtějí, s obzvláštní zálibou slavnostní chvíle vyhledávají, aby jednak spíše nespozorováni zůstati mohli, jednak ale činem svým tím větší dojem a sensaci spůsobili. A což není-li pohnutkou toho úkladu žádná záležitost veřejná — Bogdanov není s to určitě k tomu odpovědět — nýbrž soukromá msta, snad něco, co právě se sňatkem Caesariny souvisí? . . . Pak dlužno se tím spíše míti na pozoru v den svatební! — Proto musí se odbývati svatba v Moskvě! Úklady mohou se ovšem i tam strojit, avšak s většími již překážkami, kdežto je obrana tam nepoměrně lehčí a jistější. V Moskvě budeme ovšem na těsnější prostor obmezeni, ale za to je dozor na dům a lidi nepoměrně snažší. Tam můžeme použiti také pomoci státních orgánů a — konečně žádá také ohled na četné naše přátele, abychom jim účastenství ve svatbě usnadnili. Tak tomu tedy bude a nejinak!“ — Rozhodnuv se takto, oznámil Sokolov svou nezvratnou vůli slečně Caesarině a celému domu a vypravil ihned také svého tajemníka do Moskvy, aby tam předchozí přípravy vykonal. Týden před svatbou pak odejel Sokolov s Caesarinou, asi dvacíti páry koní a většinou baranovské čeledi do Moskvy a ubytoval se ve svém paláci na boulevardech.

Po celý tento týden konaly se téměř ve dne v noci pilné přípravy, v nichž také Sokolov měl vynikající účastenství. Dva dni před svatbou byla otevřena a veřejně přístupnou učiněna výstava svatební výbavy, rozložená v šesti salónech prvního poschodí. Na velikých tabulích prostíraly se tu celé poklady sněhobílého prádla s nádherným vyšíváním a skvostným krajkovím, oslňujícího šatstva z hedbáví, aksamitu a vzácných kožešin, zboží galanterního a všelikých potřeb damské toiletty, ve skleněných ležatých skříních spousta šperků a drahocenných skvostů, na zvláštních pak stolech a stupňových etažerech obrovské množství stříbrného náčiní stolového pro všechny potřeby veliké domácnosti.

V tomto oddělení výstavy poutala na sebe největší pozornost velkolepá garnitura vysokého stolového náčiní, sestavená v náležitou skupinu na zvláštním, masivním stolu z tak zvaného zlatého bronzu. Garni-

tura tato, určená pro ozdobu velké tabule, sestávala z velkého středního postavce, ze dvou menších postranních postavců na květiny a cukroviny, ze dvou kandelabrů po 20 svících a pěti menších svícnů po 10 plamenech, ze dvou velkých ozdobných konvic, dvou chladičů na víno s příslušnými mísami, čtyr jardiniér a konečně ze tří plastických, figurálních skupin, představujících allegoricky tři hlavní města ruská: Moskvu, Petrohrad a Kijev. — Střední postavec nebo stojan byl proveden ve vysoké renaissanci a představoval koráb, kterýž nesa na palubě zeměkouli, po vlnivém moři plul, uzavřeném ve vejčitém basinu. Tento pak vodojem spočíval na bohatě pracované skále s malými vodopády a zvířecí stafáží. Na předním a zadním okraji basinu umístěny štítky s rodinnými znaky slečny Caesariny a kapitána Bogdanova; ze stříbrných vln mořských čněli Tritoni nesoucí na ramenech okrajiny korábu — svatební lodi. Na zeměkouli stála Štěstěna, obklopená amorettami, na výklonu lodi klečel mladistvý hlasatel s nasazenou antickou troubou, na zadním pak konci, u kormidla seděl muž vznešené postavy s mladou krásnou dámou, oba v ideálním obleku renaisančním. Postranní stojany měly po třech mušlovitých mísách, nad nimiž bachantické postavy štíhlé rohovité škeble vzhůru držely, do kterých čerstvé kytice byly vpuštěny. Krom toho byly podstavec i mušle věcnými i figuralními ornamenty hojně vyzdobeny. Komposice všech tří stojanů byla neobyčejně bohatá a živá, převahou slohu renaisančního, ale s četnými příměsky baroku. Chladiče na víno držely v týlech tu i tam dvě nahé mužské postavy, kteréž proti sobě hledíce, koleny o sebe se opíraly; chladiči samy sestávaly z břichatých nádob s beraními hlavami jakožto rukojeťmi a hojnými vypouklými ozdobami. Také jardiniéry, velké ozdobné konvice, kandelábry a ramenaté svícny byly velmi uměle vypracovány a krásnými ornamenty opatřeny, tak že i na nich oko každého diváka s rozkoší spočívalo. Byla to nádherná, obdiv vzbuzující skupina stolových okras, hodná věru tabule královské. Obsahovala více než pět centů stříbra a měla pro svou umělou práci cenu více než padesáti tisíc rublů. Do spodních ornamentů středního stojanů zastrčen pergamenový lístek, na němž napsána byla slova: „Dar mé milé přítelkyně, kněžny Salomonidy Platonovny Sachalinové. — Caesarina Dimitrjevna Sokolova.“

Po celý den přijížděly ekypáže s dámami, kteréž si přály vidět výbavu slečny Caesariny a poznat její vkus v toiletách a věcech přepychu. Však přicházeli také pánové, zejmena přátelé a známí rodiny Sokolovy, kterýmž zdvořilost a pozvání ku svatbě za povinnost ukládaly, prohlednouti si nevěstinu výbavu.

(Pokračování.)

Zaandam.

Z cest

Jos. Štolby.

I.

Nejdříve malou, ale důležitou opravu veřejného mínění: Zaandam se to jmenuje, a u nás a leckdes ještě jinde vyslovuje se to Saardam. To zavinila snad roztomilá Lortzingova zpěvohra „Car a tesař“. Kdo nerad upouští od starého zvyku, nechť uváží, že Zaandam znamená vlastně „hráz na Zaaně“ a že Zaana jest řeka, která protékajíc město Zaandam, vlévá se nedaleko za městem do zátoky Y., vlastně nyní do jejího surogatu, do Noord Zee Kanaalu.

A nyní k vylíčení špatně vyslovovaného města tohoto.

Když tázal jsem se v Amsterdamu ve svém hôtelu po table d'hôtes, kdy odjíždí první ranní vlak do Zaandamu, jmenoval mi nadsklepník hodinu devátou. To mi bylo velmi nemilé. Proč tak pozdě! Což nemožno jeti dříve? Nadsklepník pohledl na mne udiven.

„Jeden vlak jede o půl sedmé,“ pravil, „ale toho přece nemůžete použiti.“

„A proč ne?“ tázal jsem se napnutě.

„Poněvadž jest to příliš časně,“ zněla odpověď, jež překvapila mne stejně, jako naplnila mne podivením.

Kdo uvykl vstávati časně, tomu odporučuji Hollandsko. V celém světě není takových spáčů jako tam. Prodělal jsem v ohledu tom v Hollandsku věci, jež nejsou pravdě podobny a přece jsou pravdivy.

Již v Antverpách, jež co do obyvatelstva a jeho povahy jsou Hollandsku nepoměrně bližší nežli Belgii, dostalo se nám hned prvního rána pěkného poučení. Zvyklí jsouce rannímu vstávání, abychom využitkovali času svého co nejvíce, vstali jsme o 6. hodině ranní. Záhy jsme byli přistrojeni, avšak boty a střevíce stály přede dveřmi tak, jak jsme je tam byli předešlého večera postavili. Obul jsem boty nevycíděné a poněvadž veškeré zvonění bylo marné, šel jsem hledat podomka. Nalezl jsem jej v průjezdě, an snášel teprve obuv všech hostí. Vyslechnuv klidně mé kázání, vycídil, jaksi opovržlivě mne prohlížeje, boty mé zpolehounka na nohou mých, a slíbil, že podívá se po střevících mých společnic.

Vešel jsem zatím do jídelny, chtěje objednati snídaní. Avšak o běda! Okna i dveře zotvírány, stolice přeházeny, a s olympickým klidem čekal zívající mladík, až průvan uměle vyvolaný vytáhne oblaka prachu, v kteréž zahalila celý salon pravice jeho, mocným štětináčem ozbrojená. Mé objevení se jej nemálo zarazilo. Hleděl na mne pln udivení, a ještě více se podivil, když vytýkaje neslýchaný tento nepořádek, vyzval jsem jej, aby opatřil nám snídaní do čítárny, kdež jsem však dříve všechna okna vlastní rukou uzavříti musil. Zabručel, že neví, bude-li kuchař již vzhůru a odešel. Čtvrt — půl hodiny minulo — a snídaně posud nepřicházela. Již i podomek dodal mým společnicím

vycíděnou obuv, a ony samy dostavily se v růžovém rozmaru do čítárny, aby na nastávající denní práci posilnily tělo své, avšak snídaně tu posud nebylo. Počal jsem hlasitě láteřiti — nic naplat. Konečně po dobré hodině přinesl mladík konvici thé, nemaje ani slůvka omluvy.

Nasnídali jsme se a rozhorleni spěchali jsme do města, litujíce, že neodešli jsme hned do některé kavárny. Avšak jaké překvapení nás očekávalo! Na ulicích mrtvo, krámy zavřeny a kavárny a hostince zataraseny, jakoby nechtěly více ani otevříti. Sem tam jen potkali jsme člověka, a povozu, jejž najati jsme chtěli ku projížďce po městě, nebylo nikde viděti. Teprve po osmé počaly otvírati se krámy, avšak dávno minula již devátá, když kavárny a hostince jaly se prozrazovati, že nejsou zavřeny na dobro.

A v hollandských městech vedlo se nám ještě hůře. Když objednali jsme v hôtelu snídaní na časnější hodinu, nalezli jsme ji v jídelně připravenou sice, avšak o sklepníku ani památky. V Haagu zajeli jsme jednou dopoledne o půl desáté ráno do mnichovské pivnice, jež vyznamenávala se výtečnou kuchyní a dobrým mnichovským pivem. Avšak pivnice byla v největším uklizení, a když tázali jsme se sklepníka, možno-li již něco dostati, odvětil nám pln překvapení, že ne.

V tom ozval se v zadu jiný hlas, abychom počkali, že se podívá. Uvedli nás do výklenku k oknu, přistavili tři stolice k malému stolku, a za chvíli nám oznámili, že můžeme dostati jídla pouze studená. Divil jsem se, že v tak pokročilou hodinu ještě v hostincích mrtvo. „O milý pane!“ smál se sklepník, „Hollanďané nevstávají časně. Před půl jedenáctou neobdržíte v žádném slušném hostinci ničeho To není jako v Německu a v Rakousku. Ale nedivte se jim, oni chodí velmi pozdě spat.“ —

Takových příhod měli jsme všude. Přece však divili jsme se, že i časné odjíždění drahou nelíbí se Hollanďanům. Arci, udivení nadsklepníkovi nepomohlo. Objednali jsme snídaní na šestou ranní, a v půl sedmé unášel nás již vlak do města, v němž jeden z největších slovanských vladařů, poznav nezbytnost řádného loďstva pro Rusi, hleděl nabyti praktických vědomostí o stavění lodí. Vlak ubíhal krajem, jejž Hollanďané s báječnou odvahou vytvořili si z mořské zátoky, přeletěl široký ten kanal, v nějž soustředili celou tu zátoku, a blížil se k městečku, jemuž největší slávy dodal Petr Veliký.

Netrvalo dlouho, a na obzoru objevily se četné větrné mlýny. Větrných mlýnů není v Hollandsku nikde nedostatek, avšak na malém tom kousku země od Zaandamu na sever do vsi Kromenie soustředěno jich více nežli 400. Kamkoliv pohledneš, tam otáčí se líně ohromná jejich ramena a mimovolně si vzpomeneš na nebožtíka Don Quixota, jenž měl by tu bohaté příležitosti k bojům nejskvělejším.

Mlýny se rychle blížily, za málo okamžiků prorazili jsme jich celou řadu, jež jako přední stráže celé té armády po obou stranách dráhy rozestaveny jsou, a již byli jsme v nádraží.

Neslezlo nás mnoho. Ještě pomáhal jsem společnicím svým s vozu a již držel mne jakýs svátečně ustrojený kulhavý chlapík za šos a pustiv stavidla své výmluvnosti, počal s báječnou rychlostí mluviti tak skvělou řeč, že v prvním okamžiku naslouchal jsem se skutečným zalíbením.

Napadlo mi, není-li to snad deputace, vítající rodáky slavného Komenia na půdě, kdež, vyštván byv z vlasti, nalezl kdysi útulku. Avšak záhy poznal jsem, že to mýlka. Některá slova, z hollandsko-německé jeho hatlaniny jako rakety vyskakující, poučila mne, že mám před sebou hollandské vydání oněch dotíravých ciceronů, již neodbytností svou dovedou člověku požitek cestování tak ztrpčiti. Výtečné vydání. Přese vše rozhodné zamítnutí jeho služeb, přese vše ignorování jeho přítomnosti vytrval. Pověsil se nám na paty, hovořil stále, vysvětloval a ukazoval a nehnul se, až když stáhnuv po Jupitersku mocná svá obočí a vyvaliv na něj své blesky sršící oči, zařval jsem rozhodné odmítnutí jeho služeb tak jarým turem, že mimovolně uskočil. Ale ještě neodešel. Držel se v slušné vzdálenosti sice, avšak hovořil a vysvětloval stále. Pokynul jsem na jediný, před nádražím stojící povoz, neboť měl jsem oprávněnou naději, že mu nebude moci stačit, avšak již byl u dvířek a otvíral je s tak líbezným úsměvem, že musil jsem se při vší zlosti smáti také.

Povoz byl zavřený a já tázal se vozky, může-li přepřáhnouti doma do vozu otevřeného. Odpověděl za něj, že ano, a připojil ihned popis vozu toho.

Nyní nezbýval nežli rozhodný čin. Vtiskl jsem mu do ruky nevelkou minci a vykřikl jsem na kočího, aby rychle práskl do koní. Avšak nežli ještě jsem dořekl, obrátil se chlapík s nevídanou u kulhavce rychlostí, v okamžiku vyhoupl se na kozlík k vozkovi a již ujížděl povoz do města.

Nezbylo nežli oddati se osudu a vyčkati nového otevřeného vozu. Hned na počátku města zastavili jsme před přívětivým domkem, vozka seskočil, a s líbezným úsměvem otvíral nám cicerone dvířka. Nevšímajíce si ho, vystoupili jsme, a hleděli jsme na přípravy přepřáhnutí, avšak on stál jako sloup a hovořil jako Demosthenes. Pojednou vykřikl jsem radostně. Vozka vytáhl totiž právě ze dvora předpotopní sice, ale v okamžiku tom neocenitelný vůz. Byla to vlastně pryčka. Napřed sedadlo pro dvě osoby, v zadu také pro dvě, nad tím na čtyrech vysokých sloupcích plochá střecha — štěstí ještě, že vnitřek byl červeně vyložen a že na střeše nebyl kříž — tak zoufalou podobu to mělo s vozem umrlčím. Arci umrlčím vozem to bylo, ale jen pro sladké naděje kulhavého cicerona. Neboť jakmile spatřil nešťastný vůz, zarazil se náhle, a přestal, jako bleskem zasáhnut, hovořiti. Za to rozveselili jsme se my. Pomohl jsem svým dvěma dámám na zadní sedadlo, vylezl jsem sám na přední, vozka zapřáhnuv, vyhoupl se ke mně, práskl bičem a již ujížděli jsme do města.

Vítězoslavně jsem se ohledl: chlapík hleděl za námi maje ruce v kapse a neustále odplivoval.

Nyní teprve mohli jsme rozhlednouti se klidně kolkolem.

Zaandam jest čistě hollandské, avšak roztomilé a přívětivé město. Vypíná se po obou stranách dosti široké Zaany, do níž ústí četné průplavy, zavřené buď padáky neb vraty a překlenuté — bezpochyby k vůli podjíždění menších kocábek — dřevěnými můstky směle do výše vyhnanými a k jednotlivým domkům za nim vedoucími, a sestává ze samých, z valné většiny světle zeleně natřených přívětivých domků, po

výtce přízemních a jednopatrových, při nichž pravidelně jsou přívětivé zahrádky.

Zaandam chová 13.171 obyvatelů, mezi nimi mnoho velkých boháčů ano i několik milionářů. Ulice jeho nejsou příliš široké, a hlavní z nich opatřeny stromořadími, jež přívětivost města ještě zvyšují. Sem tam jen dům třípatrový neb kamenný, a uprostřed města, na četných místech obrovské větrné mlýny buď rovnému, nahoře uťatému kuželu podobné, neb štíhlé, prohnutých pěkných forem, jež kryje buď jako koberec od shora dolů doškový plášť, buď dřevo neb i břidlice.

Při málokterém však schází na temeni žerď, s níž při zvláštních příležitostech vesele vlaje praporec.

Větrníky v Zaandamu a okolí slouží všem možným účelům. Mouka, šňupavý tabák, olej, papír, cement, len, barvy, hořčice, dříví a vše jiné možné mele, tluče a řeže se v nich, a ne nedůležitou činností jejich jest také, čerpati vodu odtamtud, kde překáží.

Většího náměstí Zaandam nemá. Náměstí jeho tvoří řeka Zaana, kteráž právě uprostřed města rozšiřuje se rybníkovitě, a jíž vroubí tu hezoučké domky, poskytujíce s bohatým svým stromovím, s nevelkými, avšak četnými lodicemi, jež stále po Zaaně se prohánějí, a s pestrobarevnými besídkami, kteréž na všech stranách na řeku vyhlížejí, celek proti jiným městům hollandským poměrně klidný sice, avšak za to tím příjemnější.

Zaandam jest, jak z velkého počtu větrných mlýnů patrno, městečko velice průmyslné. Arci tím není již, čím bývalo v dobách, kdy nebylo ještě městem, jímž učinil je teprv Napoleon I., když roku 1812 byl je navštívil. Tenkráte mělo nejslavnější loděnice celého světa, loděnice, mezi nimiž bylo 50 soukromých, jež pracovaly s takým úsilím ve dne v noci, že každá z nich byla s to, v 5 týdnech sdělati a vypraviti loď úplně k plavbě na moři schopnou, loděnice, jichž slavná pověst přivábila Petra Velikého, a v něm a okolo něho otáčelo více nežli dva tisíce větrných mlýnů široká ramena svá. Zejmena výroba papíru byla tak velkolepá, že jediný továrník prodal prý v jediný den na amsterdamské burse 100.000 rysů papíru s čistým výdělkem 1 zl. na rysu, následkem čehož arci zcela přirozeno, že skromné domky zaandamské skrývaly a skrývají posud tolik bohatství.

Četné papírové mlýny zůstaly sice zejmena v severnějších vesnicích Wormerveeru a Zaandijku podnes. Avšak loděnice pozbyly bývalé své slávy i práce a přenesly dědictví své na loděnice amsterdamské.

Největší znamenitostí zaandamskou jest chata, v níž bydlil Petr Veliký r. 1697, když na loděnicích zdejších chtěl nabyti praktických zkušeností ve stavbě lodí, a znamenitost ta vábí každoročně četné touristy do Zaandamu. Jiných však znamenitostí tu není, až snad na starý obraz v jednom z kostelů zaandamských, k jehož návštěvě vozka velice mne pobízel. V 16. století zabil prý divoký býk muže a nabral také těhotnou ženu jeho na rohy, která pak, spadnuvši na zemi, porodila v posledním tažení zdravé děcko, jež na živě zůstalo. A nešťastnošťastná událost tato zavdala neznámému umělci podnět k obrazu tomu. Avšak kostel jest stavba zcela obyčejná, a protož bude mi, doufám,

odpuštěno, že neodhodlal jsem se k návštěvě obrazu, jenž jest patrně více raritou nežli dílem uměleckým.

Věnoval jsem za to tím více pozornosti chaloupce, jež každého Slovana v největší míře zajímati musí.

II.

Ubíráš-li se hlavní třídou po pravém břehu Zaany dojdeš záhy uzounké uličky, do níž vede několik schodů. Jen jsi se octnul na blízku uličky té, a již popadne tě několik dotíravců mužského i ženského pohlaví, nabízejících se, že dovedou tě do chaty Petra Velikého.

Není, jak jsem již s počátku ukázal, nic protivnějšího, nad samozvané takové „vůdce". Proukazují za peníze způsobem nejnepříjemnějším služby, bez nichž se cestovatel jen trochu obratný a na cestu svou řádně připravený, úplně obejíti může. Opět musili jsme si volný vstup do uličky takořka vybojovati, prošli jsme ji několika kroky, přestoupili malý můstek, a kráčeli nyní zvláštním zákoutím na břehu potoka Krimpu, podél malých, zahrádkami obklopených domků, z nichž zvědavě na nás hleděly samé čistokrevné hollandské tváře. 125 kroků od můstku tvůj cíl, praví spolehlivá kniha v rukou mých, a věru, 125tým krokem octnul jsem se před dvířkami, jimiž však viděl jsem ku sklamání svému dva úplně nové, světle natřené domky, dělené zahrádkou a čistotným dvorkem. Již chtěl jsem pochybovati o správnosti udání v knize mé, když mladý muž ochotně přistoupiv, dvířka otevřel. Chopil se klíče a zaměřil ku většímu domku po pravé straně. Otevřel široký vchod a před námi nalézala se, úplně kryta domkem novým, prastará, na jednu stranu nakloněná chata, v níž Petr Veliký přinesl říši své oběť, jakéž vladařové přinášeti ve zvyku nemají.

Chata, celá z hrubých, těžkých klád sdělaná, jest nade vchodem opatřena letopisem 1632, a chová dvě světnice. V první nalézá se mocný komín, světlými, hliněnými tabulkami vykládaný, na jehož ohni Petr pokrmy sobě připravoval; mohutný stůl; několik trínohých, prapodivných stolic, jichž Petr užíval; postel jeho, na způsob široké skříně do zdi zapuštěná; podobně upravená skříň na šaty a žebřík, vedoucí na půdu. Do druhé menší světnice zabíhá výklenek postele, a jediný nábytek její tvoří stůl a několik stolic taktéž z dob Petrových. Vše jest hrubé a nepohodlné, okénka malá a nic neprozrazuje, že bydlil zde někdo jiný, nežli zcela obyčejný tesař. Teprve doba novější se o to postarala. V římse nad komínem zasazena jest malá, jednoduchá mramorová deska s nápisem: „Petro Magno Alexander", kterouž věnoval car Alexander při návštěvě své r. 1814, dále deska, věnovaná Alexandrem II. r. 1839; na ostatních stěnách připevněna jsou věnování jiná, mezi nimi také ruská a francouzská báseň, a nápis: „Rien n'est trop petit pour un grand homme" *), pak vyobrazení chaty, a několik olejových podobizen Petrových, jež představují jej v rozličných oblecích, zejmena také v obleku hollandského tesaře. Na stole leží pamětní kniha, která však, jak pohled na zdi poučuje, nestačí slávychtivosti

**) Nic není příliš malé muži velikému.

navštěvovatelů. Kam jen bylo lze dosáhnouti, tamť jména lidí, jež nevědouce, jak jinak zachovati důležitou památku svou, zvěčňují jméno své na místech proslavených v naději, že s památkou velikána, jehož přítomnost místa ta posvětila na věky, bude snad zachována i památka jejich. Dobře, že přísně zamezuje se nyní nešvar ten, sice by v málo letech pro samé škrábaniny nebylo lze poznati původní stěny.

Největší zásluhu o zachování památné budovy má zemřelá choť Viléma I. a sestra cara Alexandra I., královna Anna Pavlovna, ruská princezna. Král zakoupil domek ten r. 1818 a daroval ho choti své, jež chtějíc ho uchovati před hlodavým působením nepohody a před hlodavějšími ještě cestovateli, vystavěla přes něj pěkný, trvanlivý dům, jenž vyhoví v plné míře oběma účelům. Dešť k chatě nemůže a s navštěvovately vejde vždy jadrný průvodce, jenž má oči všude a se vzácnou starostlivostí svěřený sobě poklad ošetřuje.

Když Petr Zaandam opustil, upadl domek znenáhla v zapomenutí. Teprve roku 1781 a 1782, když car Pavel Petrovič západní Evropu navštívil, odebral se také do Zaandamu a zavdal takto podnět k tomu, že počali si ho cizinci také všímati.

Poslední majitel, Verguv jménem, upadl však ve velikou tíseň a prodal ho jakémusi Bulsingovi, jenž domek upravil a navštěvovatelům jej otevřel. A navštěvovatelé se množili. R. 1812 přišel také Napoleon I., a rozhlížel se tu potupně: jakoby posmíval se malichernosti, s kterou chápal se Petr velikého úkolu. A za ním přišli jiní; zejmena Rusové putovali a putují k němu jako na místa posvátná.

Pobyt vladaře, jakým byl Petr Veliký, v Zaandamu za účelem, jejž Petr sledoval, zasluhuje povšimnutí podrobnějšího.

V letě r. 1697*) objevil se v Zaandamu cizinec, jenž v obyčejném tesařském obleku mezi prosté dělníky do loděnice vstoupil, a tu neunavně pracovati se jal. Oblekem nelišil se od ostatních, avšak pyšná jeho postava, velitelský pohled a chvílemi propukující, žádného odporu nesnášející, patrně jen rozkazování zvyklá vůle jeho prozrazovaly ihned, že cizinec ten, jenž nazýval se Petr Michalov, není z nich a nezůstane navždy mezi nimi.

Michalov připlul z Amsterdamu na plachetní lodici v malém průvodu a setkal se před městem se zaandamským kovářem K i s t e m, jenž zabýval se právě lovením úhořů. Volal na něho jako na starého známého, a když překvapený kovář ve volajícím, oblečeném v červenou kazajku a v bílé plátěné kalhoty s lesklým kloboukem na hlavě, okamžitě ruského cara poznal, tu oznámil mu car, že hodlá ubytovati se na několik měsíců u něho, jejž znal ještě z dob, když v Moskvě pracoval, jestliže neprozradí nikomu, koho hostiti bude. Nadarmo omlouval se Kist chudobností a nepatrností chaty — Petr tomu chtěl a kovář musil poslechnouti. Vypověděl ze zadní světnice nádenici, jež měla ji najatou, a Petr vyplatil jí odškodné sedmi zlatých.

Petr připlul do Zaandamu v neděli dne 8. srpna. V pondělí na to časně z rána nakoupil potřebných nástrojů v krámě vdovy po Jakubu

---

*) Viz: Peters des Grossen Aufenthalt in Zaardam und Amsterdam in den Jahren 1697—1717. Historische Skizze von A. Jasykoff. Berlin 1872.

Ohmovi a vstoupil do loděnice Linsta Roggea co obyčejný dělník. Od východu slunce pracoval Petr s neunavnou pilností, a když skončil svou denní práci, zašel mezi své soudruhy do prasprosté krčmy aneb navštěvoval rodiny tesařů, kteří byli odešli hledat práci v Moskvě. Rozumí se, že jak potomci vdovy Ohmovy, tak veškeré ostatní rodiny, kteréž navštěvoval, zachovali památku na návštěvy ty od kolena ke kolenu až na naše doby, s pýchou vypravujíce podnes podrobnosti jich. U Marie Hitmansovy, matky Tomáše Jossasa, vypil sklenku jalovcové; u ženy Jan Resenovy jednou obědval, a paní Ante-Mestje, kteráž tázala se ho po muži, odpověděl: „on jest dobrým mistrem; znám jej — pracovali jsme spolu na téže lodi.“ Nedůvěřivě pohledla Hollanďanka na krásnou, velitelskou postavu cizincovu a tázala se: „Což jsi také tesařem?“ načež on odvětil: „Arciže jsem tesařem.“ Nejvíce však navštěvoval vdovu dovedného mistra Klaasa Musche, jenž byl v Moskvě zemřel. Před příchodem Petrovým bylo jí z Ruska jménem carovým zasláno 500 zl. darem, a ona tušíc v ruském tesaři osobu vznešenou, prosila jej, aby vyslovil carovi nejvřelejší její díky, což Petr arci ochotně slíbil. A tyto podrobnosti zachovávají Zaandamští s dojemnou pietou, vypravujíce je s pýchou a líčíce dále, jak obratně počínal si Petr při návštěvách v jednotlivých mlýnech, v nichž nejednou pokoušel se o rozličné práce, obyčejně s největším úspěchem.

Nejmilejší zábavou Petrovou bylo jezdění po vodě. Hned po svém příchodu zakoupil od občana Harmensona za čtyřicet zlatých — i to se zachovalo — trojveslovou kocábku a podnikal na ní časté výlety do zátoky Y. Kup oslavil s prodávajícím džbánkem piva, jejž společně vypili v krčmě Overtomově.

Avšak sotva že přibyl Petr do Zaandamu, již sestrkovali sousedé a sousedky zvědavě hlavy, a zejmena Zaandamačky, jež v ohledu tomto patrně nezůstávaly za svými sestrami v ostatní Evropě, nechtěly věřiti, že by statečný a krásný ten Rus mohl býti prajednoduchým dělníkem. Tím si byly jisty hned, že je velkým pánem, ale jakým jen? Nepochybuji, že mnoho asi měly tetky zaandamské zkažených nocí, nežli konečně s vynaložením všech svých sil vypátraly, že Petr Michalov jest totožný s carem Petrem Velikým.

Avšak nadarmo by byly tetky pátraly a nadarmo by byly obětovaly noci, kdyby nebyl jim pomohl na pravou stopu — holič. Kdyby nebylo bab, musilo by známé přísloví zníti: „Kam čert sám nemůže — holiče nastrčí“. Jakýs tesař zaandamský, pracující v Moskvě, psal totiž svému otci, že z Rusi vyšlo slavné poselství, v němž nalezá se tajně sám car, kterýž nepochybně také Zaandam navštíví. Lze jej prý snadno poznati podle vysoké jeho postavy, potřásání hlavou, dle jistých pohybů pravou rukou a po bradavičce na pravé tváři. List tento předčítal otec příteli svému holiči Pompovi, a kdo popíše překvapení holičovo, když brzy na to dostavil se do holírny jeho muž, na nějž hodil se popis ten do nejmenších podrobností. Žádný holič na světě nedovedl ještě mlčeti. Jaký tedy div, že i vyjevený Pomp novinu svou za tepla po celém městě roznesl! Arci, holičům nevěří se tak snadno a proto se z počátku lidé Pompovi jen smáli, avšak přestali se smáti, když

zapírajícího Kista okřikla jednou žena jeho řkouc: „Nemohu to snésti, Herrite, když mluvíš nepravdu.“

To byly ale posud jen pouhé domněnky. Avšak pojednou stalo se něco, co dodalo domněnkám těm nového pokrmu. Jednoho dne koupil si Petr, vraceje se z loděnice, do klobouku švestek, jež pohodlně pojídal. Záhy byl obklopen houfem uličníků, kteří o švestky žebrali. V dobrém jsa rozmaru, daroval některým něco ze své zásoby, rozhněval však tím ty, kteří nic nedostali, takovou měrou, že začali po něm házeti blátem, ano že chopili se i kamení, a to s takovým úspěchem, že car utéci se musil do krčmy „u tří labutí“. Petr Veliký — všemohoucí car neobsáhlé Rusi — a musil utíkati před houfem uličníků! Zcela přirozeno, že zuře dal ihned — obeslati purkmistra zaandamského.

Rozumí se, že občané, již byli svědky výjevu toho a kteří tušili v pronásledovaném cizinci ruského cara, věci se ihned ujali. Poslali také k purkmistrovi s vyzváním, aby se ihned dostavil, neboť se obávali, že uličníci vyvolali spravedlivý carův hněv. A tu stalo se, že poslední pochybnosti o osobě cizincově byly rozplašeny. Jakýs kapitán, jenž byl Petra v Archangelu poznal, vešel do krčmy, prohlédl si cizince, a vrátiv se k zástupu venku čekajícímu, prohlásil s určitostí: že jest to car, jejž zná velmi dobře.

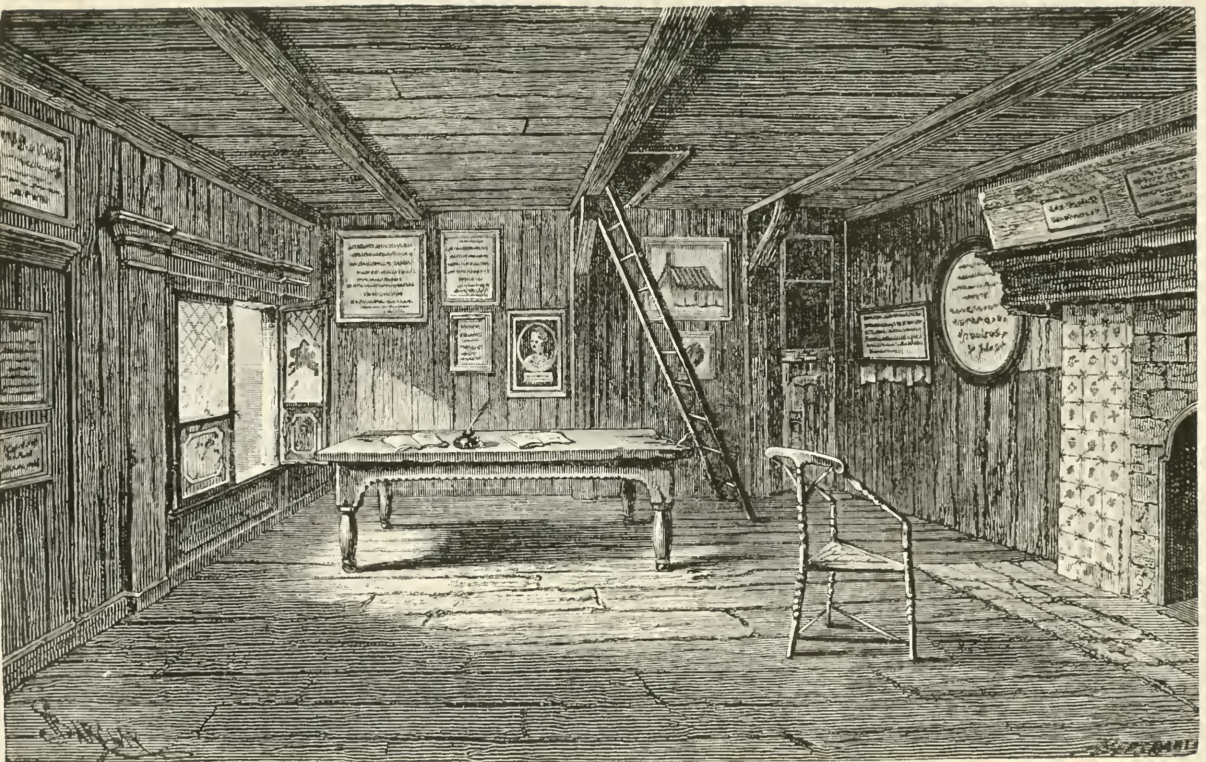
Purkmistr Avelin Willelson Johr dostavil se ihned do krčmy, a vyšetřiv celý kasus, vydal po důkladné poradě s ostatními představenými obce následující, posud zachovanou vyhlášku:

„Purkmistři k velikému svému žalu seznali, že drzí kluci odvážili se házeti blátem a kamením po vzácných cizincích, již pozdržeti se zde chtějí na zapřenou. Takovéto bezuzdné jednání zapovídají co nejpřísněji pod pokutou těžkých trestů. Ti, kdož neposlechnou, budou vysokému policejnímu úřadu odevzdáni. Toto oznamuje se každému k uvarování zneuctívajícího trestu.“

A téhož dne dal purkmistr k můstku, jenž vedl k uličce, kde Petr bydlil, postaviti stráž, což arci přispělo ještě více k tomu, aby Zaandamští nabyli přesvědčení o tom, že dlí mezi nimi opravdu veliký car ruský. Pověst ta rozšířila se brzy do Amsterdamu, kdež jedni jí věřili, jiní však se jí smáli.

Petr zakoupil nyní za 450 zl. plachetní lodici, na níž učinil první výlet do zálivu. Vrátiv se, obědval u kupce Kalfa a odebral se zase na vodu. Avšak nedaleko za městem byl pojednou obklopen celým houfem lodic, z nichž bezčetní zvědavci usilovali spatřiti cara. Kam se hnul, následovaly lodice za ním. Zaměřil tudíž k hrázi, jež dělila svého času harlemské moře od zátoky Y., avšak zvědavci za ním. Rychle odhodlán přistál tudíž ku břehu a vyskočil na hráz; avšak sotva že tak učinil, již byl obklopen celým houfem zvědavců, kteří byli tak po něm učinili. Rozhněván rozehnal se Petr a vlepil nejbližšímu, jakémus Corneliovi Marsenovi, jenž s otevřenými ústy na něj hleděl, takovou facku, že Marsen div neklesl. Avšak tím bodré Hollanďany neodstrašil. Naopak, probudil jejich humor, neboť sotva že mlaskla facka, ozvalo se se všech stran: „Sláva, Marsene, jsi pasován na rytíře!“

Rozumí se, že příhodou tou nejen Zaandam, ale i celé jeho okolí pobouřeno jest. Se všech stran hrnuli se zvědavci, aby spatřili ruského

Světnice Petra Velikého v Zaandamu.

cara, a ti obtěžovali jej tak, že byl ve své chatě takořka obležen. To rozhněvalo Petra na nejvýš. S největším namaháním proklestil si cestu shromážděným lidem ku své lodici, a přes to, že povstala prudká bouře, jíž vzdorovati varovali zkušení plavci, vstoupil Petr do ní a napnuv plachty, pustil se do Amsterdamu, kamž dorazil po tříhodinné, nebezpečné plavbě, kde však již očekávaly jej zase houfy zvědavců.

Několik dnů na to přibylo do Amsterdamu jeho poselství, co nejslavněji jsouc vítáno, a nyní jal se Petr do podrobna prohlížeti loděnice a skladiště hollandského loďstva. Město uspořádalo veliké slavnosti, jež končily námořním bojem válečného loďstva, kterýž Petra tak uchvátil, že vyslovil vůči purkmistrovi Witsenovi přání, aby mohl pokračovati v tesaření svém na loděnicích amsterdamských. S ochotou obstaral purkmistr carovi místo v loděnici východoindické společnosti; v noci po veliké slavnosti jemu ke cti uspořádané odplul tento přese všechen odpor hostitelů svých do Zaandamu pro — nástroje své, a vrátiv se k ránu, vstoupil ihned do práce.

Pobyt Petrův v Zaandamu nebyl tedy delší jednoho týdne. Avšak v loděnici východoindické společnosti pracoval Petr neunavně po čtyry a půl měsíce spůsobem, jako každý jiný obyčejný dělník. Pak navštívil Anglii, vrátil se do Hollandska, přijal v obou zemích do služeb svých mnoho řemeslníků, námořníků, lékařů a učenců, odebral se do Vídně a odtud následkem nového spiknutí střelců zpět do Ruska.

Dne 27. ledna 1717 podnikl Petr s druhou manželkou svou Kateřinou druhou svou cestu do Hollandska. Kateřina byla v požehnaném stavu a musila cestou ulehnouti, kdežto car cestoval dále do Amsterdamu, kdež došla ho smutná zpráva, že syn, kterého mu choť porodila, po 48 hodinách zemřel. Zpamatovav se z rány, již zasadila mu zpráva ta, jal se navštěvovati známé své a zejmena šťastným se cítil ve své bývalé loděnici, kdež pozdravovali jej slovy: „Dobrý den, mistře Petře.“ Pak odebral se do Zaandamu, navštívil místa, v nichž činnost svou započal, ale vrátil se, byv skvěle uvítán, zase záhy. Zatím dojela jej i uzdravivší se carevna, a nyní podniknut společný výlet do Zaandamu, jejž chtěla carevna poznati. Zaandamští uvítali oba carské manžele co nejslavněji a s radostí vyhledal Petr bývalé přátely. Za návštěvy té vyrovnal také starý dluh. Dal zavolati bývalého svého hostitele Kista, chtěje navštíviti s ním někdejší svůj byt. Avšak Kist vzkázal s pravou hollandskou přímostí, že mu po carovi nic není, neboť zůstal mu prý činži dlužen. Na to odebral se Petr k němu osobně, splatil co nejštědřeji svůj dluh, a položil se na postel, kdež před lety léhával.

Druhého dne odcestovali carští manželé do Utrechtu, kdež by byl Petr málem přišel o život. Navštívil továrnu na samet a chtěje se přesvědčiti o mocnosti vodní síly, jež kolo hnala, chopil se ho maje za to, že bude s to je zastaviti. Avšak kolo jej strhlo a kdyby přítomný mistr ho nebyl mocnou paží zpět srazil, bylo by jej rozdrtilo. Vděčně objal mistra a děkoval mu co nejvřeleji.

Z Utrechtu navštívil Petr Rotrdam, odtud Francii, vrátil se opět do Amsterdamu, odbočil do Haarlemu, hledě si při celé této druhé

cestě především umění a věd, navštívil ještě rozličná města hollandská, zavítal 30. srpna naposledy opětně do zamilovaného svého Zaandamu a pochválil Zaandamské, prohlásiv veřejně, že nikde nenalezl tolik přičinlivosti a tak čilý obchod jako zde. Na to vrátil se přes Dortrecht Kud, Berg op Zoom a Cleve zpět do velké říše své, aby nabytých zkušeností svých užil ve prospěch její.

Charles Dickens.

Z duševní dílny básníků

od

J. Arbesa.

(Dokonč.)

Žil-li na venkově, vyhledával namahání tohoto druhu u větší ještě míře než v Londýně a jiných městech. „Půl čtvrté míle putoval jsem v dešti,“ píše z Gadshillu, když tam už na třetí rok žil; „vrátiv se domů, musil jsem se celý převléci a vzíti teplou lázeň, než jsem mohl něco dělati.“ Po dvou letech psal: „Věje jihovýchodní vítr, který by dostačil člověku hrdlo přeřezati. Nastydnuv, musím býti — jako již včera — i dnes doma. Ale lék ten je pro mne tak nový, že pochybuju, pomůže-li mi z polovice tak, jakoby mi pomohl, kdybych se půldruhé míle brodil sněhem. Nepomůže-li tento prostředek dnes, zkusím zejtra prostředek druhý.“

V zimě roku 1865 vypověděla mu levá noha dřívější služby, následkem čehož nemohl už na dále konati pěšky takové cesty jako dříve. Dickens připisoval nehodu tu namahavému brodění se sněhem; v pravdě však to byl začátek konce — první známky nervosní ochablosti po tak bezpříkladném duševním i tělesném namahání, jakéž si byl podivuhodný muž ten po celý dřívější život svůj ukládal.

Pokoje a klidu Dickens vůbec neznal. Celý život jeho a veškeré tvoření má ráz skoro horečného kvapu přes to vše, že skoro ze všech spisů jeho dýše touha po klidu a míru, co idealu lidských přání. On sám klidu a míru toho nedosáhl ani ve věku pozdějším. „Nechť zní to sebe podivněji,“ vyslovil se kdysi, „nikdy nenajíti klidu, nikdy uspokojení, vždycky něco hledati, čeho nelze dosíci, neustále se zabývati plány, rozvrhy a starostmi — tím si vysvětluju, že musilo se státi, jak se bylo stalo, že mne neodolatelná moc žene neustále ku předu, až bude denní má práce ukončena. Klidu mnozí lidé vůbec ani neznají“ . . .

Dickens byl jedním z nich. On, jak už připomenuto, klidu a odpočinku nepoznal. Obrovská práce jeho literární a celý život jeho jsou toho důkazem nezvratným. Bezpříkladná jeho literární činnost, předběžná názorná studia a všechny jeho výše naznačené zvyky a náklonnosti nikterak mu nebránily býti zároveň také duší celé domácnosti.

Miloval rodinný krb; právě tak jako v Londýně pečoval a staral se i na svých cestách vzorně o svou domácnost. V domě, jejž obýval,

nechť v Londýně nebo na svém statku, v Albaně nebo Janově, v Ženevě nebo v Paříži, „nikde nezatlučen ani jediný hřebík bez jeho vědomí“ nebo aby neměl Dickens při zatlučení tom nějaký, byť sebe nepatrnější účel na zřeteli.

Vše v domácnosti nechť důležité nebo malicherné, dělo se pod jeho osobním dozorem; nic nestalo se bez jeho vědomí nebo začasté bez jeho spolupůsobení. Dickens nikdy neuvažoval, je-li to závažné a důležité čili nic; jemu dostačilo, že musí býti vůbec něco učiněno a v takovém případu nikdy neskrbil časem a prací, jako by neměl nic důležitějšího na práci než zabývati se, jako kterýkoliv obyčejný šosák, nejmalichernějšími mnohdy zbytečnostmi.

K neuvěření, kde nabral muž ten času ke všemu, co konal. Pořádání domácího divadla pro malé děti, zábav pro dorůstající, péče o hostiny, aranžování gymnastických cvičení, plesů — ve všem byl Dickens středem a duší, což mělo za následek, že v domácnosti jeho vždy a ve všem na něho spoléháno. Byl-li on při práci nebo přípravách, nechť druhu jakéhokoli, byl každý přesvědčen, že nemůže býti vše líp vykonáno nebo připraveno. Dickens i v tomto ohledu vynikal nad svůj užší kruh jako v nejširším kruhu co literát.

V mužném věku bylo Dickensovou předností i slabostí zároveň, že nemohl žíti o samotě. Pracuje, cítil potřebu samoty, aby mohl nevyrušován své myšlenky rozpřádati a často mluvil o tom, že odebéře se aspoň na čas někam do samoty, aby se s nikým nestýkal. Ale nikdy tam nešel sám, jak tvoření jeho vyžadovalo, vždy jej provázeli aspoň někteří členové rodiny jeho.

Roku 1842 navštívil Ameriku, r. 1844 Italii a 1846 Švýcarsko, obě posledně jmenované země hlavně k tomu účelu, aby vzdálen hluku velkomėstského mohl klidněji pracovati. V listech svých z doby té libuje si svůj pobyt v odloučenosti; avšak náhle jej zachvacuje nepokoj: schážíť mu pouliční ruch a hluk londýnský a obraznost vypovídá své, vždy jindy ochotné služby. „Moje figury,“ píše „počnou se kolísati, nemají-li dav lidu kolem sebe.“ Jindy si stěžuje, kterak jej i v noci znepokojuje myšlenka, že nemůže se dle libosti a potřeby proháněti ulicemi londýnskými. „Nepohybuji-li se v davu lidu,“ praví, „nezbavím se svých strašidel.“

Velkoměstský život, hluk a vřava londýnských ulic byly Dickensovi při práci nevyhnutelnou potřebou jako jiným básníkům klid, odloučenost a idyllický život venkovský. Jakmile Dickens životní toto ovzduší své obraznosti opustil, pozbyl duch jeho přirozené své pružnosti, obraznost ve své činnosti ochabla a básníkovi nezbylo, než vrátiti se zase v místa, v kterýchž byl zvyklý pracovati.

V podstatě byl to návyk, z části pak přirozenost. Již jako žurnalistický reportér navykl si Dickens rozpřádati a koncentrovati své myšlenky v hluku a vřavě, v jakých obyčejní smrtelníci na duševní práci ani pomysliti nemohou. Jinak cítil potřebu, aby byl při tvoření bezprostředně obklopen životem, z něhož ku svým pracím skoro výhradně vážil.

Nevyhnutelnou však potřeba ta po našem náhledu nebyla. Přímo závidění hodná paměť Dickensova usnadňovala jemu tvoření jako málo

kterému jinému básníku. Praví se o něm, že po jediném rozhlednutí se v kterékoliv krajině nebo místnosti, vryl si obraz se všemi charakteristickými podrobnostmi v paměť tak nevyhladitelně, že i po letech, — za časté po desíti, dvacíti i čtyřicíti letech — dovedl obraz ten věrně pérem svým popsati. Přátelé jeho ujišťují, že pamatoval si každé jméno, každý klep, každou anekdotu a každou rozmluvu, kterou byl kdy slyšel; ale že nad slovní paměť jeho vynikala paměť věcná, tak že vše, co jednou svým bystrým a pronikavým zrakem viděl, nikdy více z paměti nevytratil.

O Hogarthovi se vypravuje, že vždy kdykoli na ulici nebo jinde spatřil nějakou figuru nebo výjev, který jej zajímal, udělal si ihned skizzu na nehet levého palce a pak ji doma přenesl na papír. O celé řadě spisovatelů a básníků jest známo, že na svých cestách a vycházkách zapisovali a zaznamenávali si vše, co zdálo se jim býti vhodným, zajímavým nebo nápadným; mnozí bez takovýchto zápisek a poznámek vůbec ani pracovati nemohli.

Všeho toho Dickens nepotřeboval. Báječná paměť jeho nahražovala mu papír i tužku a vůbec všechny přípravné práce připomenutého druhu.

Dickens navykl si již z mládí náčrtky své pouze v paměť vštěpovati a poněvadž mu paměť výborně sloužila, nebylo v pozdějších letech nesnadno náčrtky z dávných i nejdávnějších dob věrně a podrobně propracovati. Autobiografické výjevy v jeho románech jsou toho nejlepším dokladem. Mnohá zpomínka sahá i do věku tak mladistvého, že věrné vylíčení její po drahných letech musí přímo obdiv buditi a zároveň dokazuje, jak záhy již vyvíjel se v Dickensovi pozorovací talent a paměť cvičena.

Od genialního Hogartha Dickens mnohému se přiučil. Hogarthovy práce ležely i v pozdním věku Dickensově neustále na jeho stole; Dickens je studoval a v mnohých svých pérokresbách řídil se dle Hogarthových vzorů. Pohledněme jen, praví Julian Schmidt, na Hogarthovu popravu! Luza tlačí se kolem šibenice, každý jednotlivec má svou určitou fysiognomii a zabývá se něčím, mnohdy i směšným, co tvoří s hlavním výjevem podivnou protivu. Podobně počíná si Dickens na příklad v románu „Barnaby Rudge“ při líčení hromadného děje na velké prostoře, aby bylo na jednou přehlednuto vše — důležité i nedůležité, pitvorné i děsné.

Citovaný essayista připomíná ještě, že prý Hogarthovy typy žily v duši Dickensově a podle nich prý Dickens spracoval skutečný život. Avšak tomu tak po našem náhledu nebylo. Studium prací Hogarthových bylo Dickensovi pouhou výpomocí, jakýmsi usnadněním práce, když chtěl pérem co možná plasticky, živě a barvitě znázorniti, k čemu pouhé péro skoro již nestačí, slovem při práci, při kteréž vystupujou již nápadně do popředí přirozené meze umění básnického a výtvarného.

Hlavním a skoro výhradním zřídlem, z něhož Dickens vážil své typy i charaktery, svůj děj a všechny nebo aspoň většinu podrobností svého vypracování, byla skutečnost, bezprostřední život, s kterým se byl tak mnohostranně seznámil, že mu naprosto nebylo třeba bráti útočiště k prostřednictví umění výtvarného. Z umění výtvarného a sice hlavně z prací Hogarthových (Hogarth pracoval analogicky, váže ku svým pracím

výhradně ze skutečnosti), přiučil se Dickens nanejvýše, abychom tak řekli arangementu hromadných výjevů, aby v jistém okamžiku vznikly přehledně a celkovitě a měl jakožto spisovatel před Hogarthem (kterýž jako výtvarný umělec mohl znázorniti vždy jen jediný moment) neocenitelnou výhodu, že mohl hromadné výjevy po prvním celkovitém a přehledném presentování ihned zase dle potřeby a psychologické, dějové a jiné nutnosti charakteristicky v celku i podrobnostech měniti a vůbec s nimi dle libosti — ovšem že v mezích zákonů esthetických — hantýrovati. Tuto výhodu vykořistil Dickens ve svých spisech tak často a zároveň tak obratně a samostatně, že nesrovnává se naprosto s pravdou, jakoby skutečný život teprve podle typů Hogarthových byl upravoval.

Opakujeme, že hlavním a skoro výhradným zřídlem Dickensova tvoření byla skutečnost. Nejživější, nejdojemnější a nejzajímavější výjevy v jeho románech jsou odleskem vlastního jeho mládí; celé části nejpopulárnějších děl jeho jako jest „Oliver Twist“, „Dombey and Son“, „Pickwickové“, „Nicholas Nickelby“, „Martin Chuzzlewit“, „Old Curiosity Shop“ a zejmena „David Copperfield“ nejsou v podstatě než umělecky zužitkované úryvky vlastního života jeho, tudíž jakýsi druh úryvkovité umělecké autobiografie.

Zajímavá tato zvláštnost Dickensova tvoření tušena sice již za jeho živobytí a to netoliko od kritiků a literárních znalců, nýbrž i od nejširšího obecenstva, které má aspoň poněkud smysl pro různost básnického tvoření. Ve Forsterově biografii snešeny jsou k tomu četné doklady, zejmena v úryvcích Dickensových zápisek, přátelských dopisů a rodinných zpráv o jeho životě a činnosti. Z dokladů těch vysvítá nade všechnu pochybnost, že jsou skoro všechny charaktery Dickensovy založeny a provedeny na základě skutečnosti, slovem že jsou to co možná nejvěrnější podobizny osob, s kterýmiž básník z větší části v důvěrném nebo i nejdůvěrnějším styku žil a jež byl začasté po mnoho let bedlivě pozoroval a studoval.

Forster uvádí všechny Dickensovy přátele a známé, kteří mu sloužili v ohledu tom za model, zejmena. Především platí to o vlastním otci Dickensově — Micawberu v „Copperfieldu“. Dickensův otec zemřel právě v době, když Dickens o tom románu pracoval; není tudíž divu, že přes to, že zachoval se otec ve skutečnosti k synu svému nejmírněji řečeno otčímsky, líčen jest v románu věrně sice, ale přece šetrně, ba s jakousi něžností, s jakouž se byl k němu Dickens i v životě, když byl na vrcholu své slávy, choval.

Ne tak šetrně zachoval se Dickens při portretování svých známých. Tak sloužil Dickensovi za model ku Haraldu Skimpolemu přítel a kollega jeho, biograf Byronův, Leigh Hunt. Dickens provedl podobiznu jeho obratným pérem svým přímo virtuosně, tak že každý, kdo Hunta znal, portrait jeho také poznal. Umělecká nutnost v románu kázala, aby Skimpole na základě toho, co předcházelo, a hlavně z důvodů z jeho povahy vyplývajících zvrhl se posléze v povahu ničemnou.

Dickens neváhal ani okamžik mezi přátelstvím a železnými požadavky umění: dokreslilť v románu obraz tak, jak toho umělecká nutnost vyžadovala — Harald Skimpole zvrhne se na konec ve skutečného ničemu.

Jak za takových okolností vůbec ani jinak býti nemůže, přátelé Dickensovi vytýkali mu důsledné provedení povahy v románu jakožto prohřešení na přátelství; Dickens hájil se jednak neúprosnými zákony umění, vyžadujícími důsledného a bezohledného provedení, jednak poukázáním k tomu, že portretoval i vlastního otce svého podobně věrně, byť i ne tak křiklavě nešetrně.

Náhledy o tomto způsobu „zužitkování přátel“ velice se různí. Někteří pokládají to za nepromíjitelný hřích na přátelství; jiní hájíce suverennost básnického tvoření, zastávají se Dickense, poukazujíce hlavně k tomu, že povahu tak založenou, jako jest Harald Skimpole, nemohl a nesměl co pravý umělec jinak provésti, než jak ji provedl. Ublížil-li tím pravzoru svému, nepadá prý vůbec na váhu.

V tomto případu však nemůže o ublížení nějakém býti hrubě ani řeči, neboť z četných charakteristik Leigha Hunta vysvítá, že byl to v pravdě muž, v němž byly skutečné zárodky ničemnosti, tak že mu Dickens důsledným provedením povahy Skimpolea přes příliš neublížil.

Však Dickens liboval si nejen v portretování osob, nýbrž i ve věrném charakterisování, vlastně individualisování zvířat, jež možno taktéž nazvati portretováním. Počínal si při tom s podobnou virtuosností, která jest zřejmým důkazem netoliko obrovského talentu pozorovacího, nýbrž i oné zvláštní, sympatické vnímavosti, která jedině umožňuje vniknouti v nejtajnější záhyby duše a charakteristických podrobností povahy. S lidmi i jinými tvory, jež portretoval, Dickens dříve po delší čas žil a věnoval jim soucitnou pozornost v té míře, že možno právem říci, že s nimi začasté cítíval i nejjemnější záchvěvy duší. Jinak by byla Dickensova dokonalost v individualisování naprosto nevysvětlitelna.

Vždy a ve všem šlo Dickensovi o pravdu a pravdivé též líčení. Není tudíž divu, že netoliko přátelé a známí jeho, nýbrž i jiní lidé domnívali se v jeho spisech viděti své portrety, a poněvadž měly podobizny ty ráz satyrický, shledávaly v nich paskvily na své osoby. Z Ameriky zasláno mu množství vyhrůžných listů a vyzvání k souboji od osob, které byly pevně přesvědčeny, že je Dickens ve svých „American Notes“, a v románu „Martin Chuzzlewit“ na pranýř postavil. Když vyšel román „Bleak House“, v němž vytáhl Dickens do pole proti hrabivosti a různým jiným necnostem stavu advokátského, navrhli někteří advokáti, aby byl z „klubu Savageova“ vyloučen. Jistý kantor z Yorkshire, domnívající se, že jej Dickens v románu „Nicholas Nickleby“ fotografoval, Dickense bez rozpaků zažaloval a jakýsi továrník z Manchestru, jenž shledal svůj portret ve spisu „Hard Times“, Dickense na veřejné ulici insultoval.

Dickens všeho toho nedbal a po našem náhledu také dbáti nemohl, neboť právě tento spůsob tvoření byl jeho vlastní a podmíněn celou jeho uměleckou osobností. On musil míti vzory ze skutečnosti co podklad a jedině v tomto druhu líčení jevil se obrovský jeho talent básnický ve světle nejpříznivějším, nejskvělejším. Jakmile se pokusil vystoupiti z ovzduší skutečnosti a líčiti, čeho neviděl a nezakusil, nechala jej obraznost jeho z pravidla více méně na holičkách. Výtvory tohoto druhu postrádají plastiky a barvitosti, ba oplývají i nespráv-

nostmi, o jakých ve spisech, opírajících se v podstatě o skutečnost a vlastní názor, není ani stopy.

Že stal se Dickens portretistou a fotografem skutečného života, není dle toho, co jsme o jeho životě a duševních vlastnostech v stručnosti předeslali, divu; neboť spisovatel, jenž nesmí se odvážiti z ovzduší skutečnosti, aby neztratil pod nohama půdu, jinak vůbec ani nemohl. Ale za to, že stal se fotografem přímo nepřekonatelným, že provedl pérem svým obrazy s tak frapantní věrností, jako zřídka který jiný básník před ním i po něm, měl děkovati po našem náhledu výhradně své báječné paměti. Vryl-li se jednou spatřený obraz, vryla-li se jednou viděná fysiognomie v paměť jeho skoro nevyhladitelně, není divu, že při kresbě pérem stál každý předmět před duševním zrakem jeho jako ve skutečnosti a že mohl jej znázorniti daleko snáze a přirozeněji než jiný spisovatel, kterýž nemoha se na svou paměť spolehnouti, jest nucen doplňovati kusý obraz z vlastní obraznosti, tak že začasté přibásní podrobnost rušivou.

Ze zvláštnosti té vyplývají také netoliko přednosti, nýbrž i vady Dickensovy musy. Při vší psychologické správnosti jest kresba zevnějšku nepoměrně dokonalejší duševní pitvy. Obrovský talent pozorovatelský a taková též paměť působí rušivě na samočinnost ducha — analysa duše nemá té hloubky, jaké při dokonalé přirozenosti zevnějšku nevyhnutelně vyžaduje a tím trpí část ryze myšlenková.

Reflexe v pracích Dickensových jsou převáženy plastikou a barvitostí líčených výjevů, osob a děje. Zevnějšek poutá a zajímá daleko více než duše; neboť Dickensovy charaktery vynikají správností kresby, zřídka kdy však myšlenkovou hloubkou. Jsou to skoro vesměs lidé, jež vidíme před duševním zrakem, jakoby před námi skutečně stáli; jednají a mluví přirozeně, ale zřídka kdy vymkne se některá osoba z obmezeného názoru světa a z ovzduší nejpřirozenějších, ale zároveň také nejprostších citů. V líčení tohoto druhu povah je Dickens nepřekonatelný. Povahy abnormalní nebo jen nápadněji od povšechnosti se lišící, tradicionelním názorům se opírající, samostatný a zároveň duševně nad jiné vynikající život vedoucí nejsou pro péro Dickensovo tak vhodnými předměty jako povahy všední, ovšem začasté nad míru originelní.

Ve všech spisech Dickensových jeví se převaha bystrého pozorování, správné kresby zevnějšku a neodolatelného, z větší části sentimentalního humoru nad reflexí a myšlenkovou částí; Dickensovy povahy nejsou v celku nikdy duchaplny, skoro nikdy nevynikají hloubkou a překvapující ostrostí svých myšlenek, jsou však lidé, v jejichž žilách koluje skutečná krev a nikdy abstraktní schemata a pouhé přeludy.

Však právě tato obmezenost tvoří po našem náhledu hlavní rázovitost básnické individuality Dickensovy, bez kteréž by byl sotva svými pracemi zaujal tak výlučné a samostatné stanovisko, jaké ve světové literatuře zaujímá.

Že měl Dickens přese všechnu svou genialnost také, jako každý vynikající spisovatel, své odpůrce, kteří jej neuznávali, při každé možné příležitosti tupili a snižovali, rozumí se samo sebou. Vše to nemělo však na jeho tvoření žádného podstatného vlivu. Byl sice pro uznání a pochvalu vnímavější než který koliv jiný umělec, ba byl skoro až

ješitný a musil slyšeti jásot, s jakým jeho práce od širšího i nejužšího obecenstva přijímány — slovem pásti se bezprostředně na dojmu své činnosti bylo mu nevyhnutelnou potřebou; ale hana a kaceřování, nechť druhu jakéhokoli, s nastoupené dráhy ho nesvedly. Jako byl pracoval o prvním svém vystoupení, právě tak pracoval i na sklonku svého života nedada se nikým a ničím ve svém tvoření mýliti. Byl to muž opravdový, neoblomný a ve svých názorech skálopevný.

Život lidský obrážel se v duši jeho neskaleně — sympathie jeho tíhly k lidu a k oněm zbídačelým existencím, před kterýmiž lidská necitnost a jezovitská pruderie tak ráda oči zavírá.

Tak zvané vyšší a nejvyšší kruhy nebyly mu ničím více než právě jen kruhy lidí; on před nimi nikdy neskláněl svá kolena a nehrbil záda. Bystrozrak a zkušenosti jeho byly jej poučily, že i největší z nich bývají začasté pouhými trpaslíky, jež byly okolnosti na povrch vyhouply a proto — byl od těchto trpaslíků, jejich nohsledů a placených otroků nenáviděn a hanoben. Přes bezpříkladnou populárnost, jaké se těšil ve všech vrstvách národa, přes všechny výtečné vlastnosti, jakými nad jiné spisovatele všech věků vynikal, nezískal si přízně, ba ani uznání časopisectva nalezajícího se v žoldu panující třídy. Mezi tím co každý jeho plod obecenstvem přímo zimničně čítán, doráženo naň v časopisech urozených i neurozených anglických šosáků všemi možnými zbraněmi. Vytýkáno mu, že vyšší třídy zůstaly mu nepřístupny, že nedovedl život anglický nikdy pojmouti v celé jeho rozsáhlosti a hloubce, že byl a zůstal básníkem zbídačelých existencí atd.

Avšak kdež a kdy dělo se jinak? Prostřednost, která neoprávněným spůsobem a náhodou zasedá na křeslo soudcovské, bývá vždycky předpojata; ale stane-li se jí, co jí připravil Dickens, jenž ji v četných svých pracích, zejmena v románu „Bleak House“ bez milosrdenství postavil na pranýř, není divu, že se rozzuří a v zuřivosti své nezná mezí. Za svého živobytí byl Dickens touto prostředností, zejmena vyššími kruhy společenskými pronásledován. Když však zemřel, když odstoupil z bojiště, na kterém panující třídě zasazoval ránu za ranou, slovem když stal se duchaprázdnosti, bezduchosti a pohodlné prostřednosti neškodným, obrátil se list — a titéž lidé, tytéž časopisy, jimiž byl druhdy nejvíce haněn, tupen a snižován, vypukli v obdiv a chválu přímo neuvěřitelnou . . . Avšak podobně dělo se vždy a všady — toť vůbec osud básníků.

Klára Miličova.

Povídka

Iv. S. Turgeněva.

Se svolením spisovatelovým přel. Jos. Penížek.

(Dokončení.)

XIII.

Téhož dne vrátil se Aratov k Milovidovým a po celé tři hodiny rozmlouval s Annou Semjonovnou. Pí. Milovidová lehla si spat hned po jídle — ke druhé hodině — a pak „oddychovala si" do večerního čaje, do sedmé hodiny. Rozhovor Aratova se sestrou Klářinou nebyl vlastně rozmluvou; mluvilať ona skoro samotna, z počátku zajíkavě a nesměle, potom však s neukrotitelnou vroucností. Zbožňovala patrně svou sestru. Důvěra, vzbuzená v ní Aratovem, stávala se větší a pevnější; nebylo jí už nevolno; ba dvakráte dala se před ním mlčky do pláče. Zdál se jí hodným upřímných zpráv a výlevů citu . . . Ssál každé její slovo.

Mnoho se tady dověděl . . . ale mnoho, pravda, z pomlček . . . mnoho si doplnil sám. Za svého dětství byla Klára dítětem opravdu nepříjemným; ani v dívčím věku nebyla mnohem něžnější; byla svévolná, prchlivá, samolibá; zvláště s otcem nemohla se pohodnouti — povrhovala jím, protože byl opilcem a nevzdělancem. Otec to pociťoval a nepromíjel jí toho. Hudební nadání se v ní ukázalo záhy; otec ho nepodporoval, uznávaje jediným uměním malířství, ve kterém sám sice velmi málo prospíval, kterým však živil sebe i rodinu. Matku milovala Klára nevšímavě, jako chůvu; sestru zbožňovala, třeba se s ní práVala a ji kousávala . . . Pravda, poklekala pak před ní pokaždé na kolena nebo celovala pokousaná místa. Byla samý — oheň, samá — vášeň, a samá — protiva; mstivá i dobrá, velikomyslná i vyčítavá; věřila v osud — a nevěřila v boha (tato slova promluvila Anna bázlivě); milovala vše, co je krásno, sama však svojí krásy nedbala šatíc se ledabylo; nemohla toho snésti, aby za ní mladí lidé chodili, ve knihách však čítala pouze ty listy, kdež o lásce se mluvilo; nechtěla se zalíbiti, nemilovala laskavostí, nezapomněla však nikdy na laskavosť, právě jako nezapomněla na urážku; bála se smrti a sama se usmrtila! Říkávala někdy: „Takového, jakého chci, — nenajdu . . . jiných však nepotřebuju!" — „Což ale, najdeš-li?" tázávala se jí Anna. — „Najdu-li . . . vezmu si jej." — „Ale nedá-li se ti?" „Pak, potom zhynu. Poznám, že se nelíbím!" Otec Klářin... (tázával se někdy v opilosti ženy: — „Kde pak jsi nabrala toho černého diblíka? — Mým to dítě není") — otec Klářin, chtěje se jí co nejdříve zbýti, zasnoubil ji bohatému mladému kupci, nejhloupějšímu — ze „vzdělanců". Dvě neděle před svatbou (bylo jí tehdá všeho všudy šestnácte let) přistoupila Klára, skříživši ruce a pohrávajíc palci na loktech (její zamilované držení těla) ku svému ženichovi a pojednou — bác na jeho červenou tvář svojí velikou silnou rukou! Kupec vyskočil, ale jen zakoktal — dlužno pověděti, že si ji na smrť zamiloval —:

„Proč to?“ Leč ona se mu vysmála a odešla. — „Byla jsem také tady ve světnici,“ vypravovala Anna, „byla jsem svědkyní toho výstupu. Běžím a pravím: „Probůh, Katinko, co to děláš?“ — Ona mi však odpověděla: „Kdyby byl řádným mužem, natloukl by mi; ale je to — schlípená slepice! Ještě se ptá: Proč to? Ten ode mne ničeho nedostane — na věky věkův!“ A tak tedy se za něj neprovdala. Brzo potom seznámila se s onou herečkou — a opustila náš dům. Matinka se naplakala, tatínek však pravil: „Vzdorovitou kozu nejlépe vyhnati ze stáda!“ A nic se po ní nesháněl ani jí nešel hledat. Otec nerozuměl Kláře. Den před svým útěkem,“ dodala Anna, „byla by mě skoro zadusila ve svém objetí — stále opakujíc: nemohu! nemohu jinak! . . . Srdce s tebou rozdělím, ale nemohu! Vaše klec je mi malá, není podle mojich perutí! Svému osudu neujdeš . . .“

„Později,“ dodala Anna, „jsme se s ní viděly jen málokdy . . . Když umřel otec, přišla na dva dni, nevzala si však z dědictví ničeho — pak se zase někde skryla. Bylo jí u nás těsno . . . Pozorovala jsem to. Když později přijela do Kazaně, byla již herečkou.“

Aratov začal se Anny vyptávat o divadlech, úlohách, ve kterých Klára hrávala, o jejích úspěších... Anna odpovídala s týmž truchlivým, byť živým rozechvěním. Ukázala Aratovu také fotografii, na které byla Klára představena v obleku z jedné úlohy. Na podobizně té hleděla stranou, jakoby se od diváků odvracela; stuhou sepjaté husté proudy vlasů splývaly jí jako hadi na obnaženou ruku. Aratov pohlížel dlouho na tuto podobiznu; zdála se mu býti věrnou; tázal se, jestli Klára účinkovala ve veřejných přednáškách, a dověděl se, že neúčinkovala, že potřebovala povzbuzení divadlem, jevištěm... ale jiná otázka pálila jej na rtech.

„Anno Semjonovno!“ zvolal konečně ne hlasitě, ale se zvláštní silou, „rcete mi, prosím vás, rcete mi, proč . . . odhodlala se k tomu strašnému kroku? . . .“

Anna sklopila zraky. — „Nevím!“ promluvila po chvíli. „Přisámbůh, nevím!“ pokračovala rychle, vidouc, že Aratov vztáhl k ní ruce, jakoby jí nevěřil . . . „Od svého příjezdu sem byla zádumčiva, zamračena. V Moskvě se jí dojista něco stalo, čeho dohodnouti jsem se nemohla! Ale právě v onen osudný den byla jaksi . . . ne-li veselejší, tedy alespoň klidnější než obyčejně. Neměla jsem sama ani nejmenšího tušení,“ podotkla Anna trpce se usmívajíc, jakoby si sama proto výčitky dělala.

„Pohleďněte,“ promluvila po chvilce zase. „Katince bylo takořka při narození souzeno, že bude nešťastna. Byla již od mladých let o tom přesvědčena. Podepřela se časem o ruku, zadumala se a pravila: „Nebudu dlouho žíti!“ Měla někdy tušení. Pomyslete si, že již od mládí, — někdy ve snu, někdy i ve bdění předvídala, co se jí stane! „Nemohu-li žíti, jak chci, — takto nemusím“ . . . mluvívala. „Vždyť je život náš v našich rukou!“ Dokázala to!“

Anna zakryla si rukama tvář — a mlčela.

„Anno Semjonovno,“ začal po chvíli zase Aratov, „snad slyšela jste, jakou pohnutku udávají noviny —“

„Nešťastnou lásku?“ přerušila jej Anna, rychle odtáhnuvši ruce od obličeje. „To je pomluva, pomluva, holý výmysl!... Moje nepohnutelná, nepřístupná Katinka... Katinka!... a nešťastná, zavržená láska?!!.. A já bych o tom nevěděla?... Ji, ji všichni milovali... ale ona... Koho pak by tu milovala?! Kdo ze všech lidí zdejších, kdo vůbec byl jí hoden? Kdo dospěl oné idealnosti, počestnosti, spravedlivosti, čistoty, hlavně čistoty, aby stále ho měla na mysli?... A ji zavrhnouti... ji —!“

Hlas Anně selhal... Prsty její se lehounce chvěly. Náhle celá se zarděla... zarděla se hněvem — a v tom okamžiku — ale jenom na okamžik stala se sestře podobnou.

Aratov se omlouval.

„Poslyšte,“ přerušila jej zase Anna, „chci, abyste nižádným spůsobem ani vy nevěřil této pomluvě a ji vysvětlil, jeli vám to možno! Vždyť o ní chcete něco napsati, nuže tedy, naskytuje se vám tu příležitost, abyste chránil její památku! Proto mluvím s vámi tak upřímně. Poslyšte: po Kláře zůstal denník...“

Aratov se zachvěl. „Denník“ — zašeptal.

„Ano, denník... to jest, všeho všudy několik lístků. — Katinka nepsala ráda... za celý měsíc slovíčka někdy nenapsala... její listy byly vždy velmi kraťounké. Ale vždy psala pravdu, vždycky, nikdy nelhala... Já... já vám denník ten ukážu! Poznáte sám, byla-li v něm sebe menší zmínka o nešťastné lásce!“

Anna vyňala spěšně ze stolku tenký sešit, obsahující asi deset lístků, ne víc, a podala jej Aratovu. Tento uchvátil jej dychtivě, poznal nepravidelné, roztahované písmo, písmo onoho bezejmenného lístku, rozevřel jej na zdař bůh — a hned zarazil se nad těmito řádky:

„Moskva. — V úterý... ho června. Zpívala a četla v literární besedě. Dnes je pro mne památný den. On rozhodne o mém osudu. (Tato slova byla dvakráte podškrtnuta.) Viděla jsem jej opět“... Tu bylo několik řádků bedlivě začárkovaných. Potom: „Nikoli! nikoli! nikoli!... Nutno zase nazpět, jestli jen...“

Aratovu sklesla ruka, ve které držel sešit, a hlava sklonila se tiše ke hrudi.

„Čtěte!“ zvolala Anna. „Proč nečtete? Čtěte od počátku... Tady je čtení všeho všudy na pět minut, ačkoli se tento denník vleče celé dva roky. V Kazani již ničeho nezapsala“...

Aratov ponenáhlu vstával se židle a zvolna klesl před Annou na kolena.

Ona takořka zkameněla leknutím a úžasem.

„Dejte... dejte mi ten denník,“ promluvil Aratov zmírajícím hlasem a vztáhnul k Anně obě ruce. - „Dejte mi ho... i podobiznu... snad máte ještě druhou — denník vám zase vrátím... Ale je mi ho třeba, musím jej míti —“

V jeho prosbě, ve ztrhaných rysech jeho obličeje jevila se jakási zoufalost, která se podobala podrážděnosti, bolesti... Skutečně také trpěl bolest. Jakoby byl sám nemohl tušiti, že naň přikvačí takové neštěstí — prosil úpěnlivě za milost, za spásu...

„Dejte,“ opětoval.

„Ano... Vy... Vy jste miloval moji sestru?“ promluvila konečně Anna. —

Aratov klečel stále.

„Viděl jsem ji pouze dvakráte ... věřte mi! ... a kdyby mě nepobádaly příčiny, kterých sám nemohu pochopiti ani řádně si vysvětliti ... kdyby nebyla nade mnou jakási moc silnější, nežli jsem sám... neprosil bych vás... nebyl bych sem dojel. Mně je nutno... musím... vždyť sama jste pravila, že jsem povinen obnovit obraz její!“

„Vy jste tedy nemiloval mou sestru?“ tázala se Anna podruhé.

Aratov neodpověděl ihned — odvrátil se jen poněkud, jakoby bolestí.

„Nuž, ano! miloval! miloval! — i nyní miluji ...“ vykřikl pak s touž zoufalostí.

V sousední světnici zazněly kroky.

„Vstaňte... vstaňte!“ pravila Anna spěšně. „Matinka sem jde.“

Aratov povstal.

„Vezměte si denník i podobiznu, provoď vás bůh! Nebohá, nebohá Katinka! ... Ale denník mi vraťte,“ dodala horlivě. „A napíšete-li něco, pošlete mi to dojista ... Slyšíte-li?“

Příchodem pí. Milovidové byl Aratov sproštěn povinnosti, aby odpověděl. Ale přece měl ještě pokdy zašeptati: „Vy jste anděl! Díky! pošlu vám vše, co napíšu ...“

Paní Milovidová, jsouc rozespalá, ničeho se nedomyslila. Tak odejel Aratov z Kazaně, veza si v postranní kapse kabátu fotografii. Denník Anně vrátil — ale, aby toho nepozorovala, vyřízl lístek, na němž se nacházela podškrtnutá ona slova.

Zpáteční cestou do Moskvy ovládla jím zase dřívější ztrnulosť. Ačkoli se potají radoval, že dosáhl toho, proč jel, přece umínil si, že bude přemýšleti o Kláře teprve po návratu domů. Mnohem více myslil o její sestře Anně. „Jaký to zvláštní, sympatický tvor!“ pravil sám k sobě. „Jaký jemný cit pro všechno, jaké milující srdce, jaká nesobeckosť! Jak u nás na venkově — v takovém okolí ještě — rozkvétají takové dívky! — Jest — pravda — churavá a sama sebou prostá, ba není již ani mladá — ale jak výtečnou družkou byla by přes to vše slušnému, vzdělanému muži! Do té jsi se mohl zamilovati!...“ Takto přemýšlel Aratov; ale když dojel do Moskvy, stala se s ním veliká proměna.

XIV.

Platonida Ivanovna potěšila se nevýslovně návratem svého synovce. Nač na všechno pomýšlela v jeho nepřítomnosti! „Nejméně do Sibíře!“ šeptala si, sedíc nehnutě ve své jizbičce; „nejméně na rok!“ — Ke všemu ještě poděsila ji kuchařka, přinášejíc jí nejspolehlivější zprávy o zmizení brzo toho, brzo onoho mladého člověka ze sousedstva. Dokonalá nevinnosť a spolehlivosť Jášova nemohly stařenku upokojiti. — „Neboť ... každá maličkosť a je to! zabývá se fotografií... to dostačí! Chňap ho!“ — Jašenka však se jí vrátil celý a bez pohromy! Pravda, spozorovala, že nějak zhubeněl a také v obličeji se přepadl — avšak pochopitelná to věc... byl bez dozoru! — než vyptávati se ho po

této cestě si netroufala. Po jídle se ho jen tázala: „Je to hezké město, Kazaň?“ — „Hezké,“ odpověděl Aratov. — „Není-li pravda, jsou tam samí Tataři?“ — „Nejsou samí Tataři.“ — „Pláště si však odtud nepřivezl?“ — „Ne, nepřivezl.“ — Tím byl hovor ukončen.

Ale když byl Aratov sám ve své jizbě — pociťoval znenáhla, jakoby jej něco kolem uchvacovalo, jakoby byl zase v něčí moci, v moci nějaké druhé bytosti, druhého tvora. Třebas i pověděl Anně — v onom záchvatu nenadálého vytržení — že miluje Kláru — toto slovo zdálo se mu nyní samému nesmyslným a hloupým. Nikoliv, nemiluje ji; jak by také mohl milovati mrtvou ženu, která se mu za živa nelíbila, na kterou skoro zapomněl? — Nikoliv! ale je v moci... v její moci... nepatří již sobě sám. Je — vzat. Vzat je tou měrou, že si netroufá vyprostiti se ani posměchem nad pošetilostí svou, ani povzbuzováním v sobě ne-li důvěry, tož alespoň naděje, že vše to pomine, že tím jsou vinny — toliko čivy, — ani vyhledáváním důkazů pro to — aniž čím jiným! — „Najdu-li, vezmu si jej“ — na tato slova Klářina, která mu pověděla Anna, si nyní vzpomínal . . . však je také vzat. — Ale což je ona mrtva? Ovšem; tělo její je mrtvo . . . ale duše? Není-liž ta nesmrtelná . . . Což má zapotřebí zemských živlů, aby projevila svoji moc? — Vždyť dokázáno magnetismem působení živé lidské duše na jinou živou lidskou duši... Proč by nemohlo ono působení trvati také po smrti — zůstává-li duše živou? — Ale za jakým účelem by se to dělo? Co z toho může pojíti? — Vždyť přece rozumíme celkem, jaký jest účel všeho, co se děje kolem nás? — Aratov zabýval se podobnými otázkami tak horlivě, že po čaji nenadále Platošy se otázal, věří-li v nesmrtelnosť duše? Stařena zprvu neporozuměla, po čem se jí táže — ale potom se pokřižovala i pravila, „že jaká by to byla duše — kdyby nebyla nesmrtelná!“ „Ale může v případě tom působiti ještě po smrti?“ tázal se Aratov znova. Stařenka odvětila, že může... za nás se modliti, ovšem jen tehdy, když očistami všemi projde a čeká posledního soudu. Prvních čtyřicet dní však prodlévá kolem onoho místa, kdež ji zastihla smrť.

„Prvních čtyřicet dní?“

„Ovšem a potom se začínají očisty.“

Aratov podivil se vědomostem tetiným — a odešel do svého pokoje. — Pocítil opět totéž, tutéž moc nad sebou. Moc tato jevila se také tím, že se mu neustále představoval obraz Klářin do nejmenších podrobností, do takových podrobností, kterých snad ani při živé nebyl pozoroval: viděl . . . viděl její prsty, nehty, řady vlásků pod spánky . . . neveliké znamení pod levým okem; viděl pohyb jejích retů, jejích nozder, jejích řas . . . a jakou měla chůzi . . . a jak naklání hlavu poněkud na levou stranu . . . vše to viděl — Nepotěšil se tím nikterak, ale nemohl o tom nemyslit a toho neviděti. — První noc po návratu do Moskvy se mu o ní nezdálo . . . byl velmi zemdlen a spal, jakobys ho do vody hodil. Ale za to jakmile se probudil — vešla zase do jeho jizby — a zůstala tam — jakoby byla jeho hospodyní, jakoby dobrovolnou smrtí svou byla sobě koupila právo k tomu, netázajíc se ho po tom aniž si berouc dovolení k tomu od něho. Vzal její fotografii, začal obraz ten kreslit a zvětšovati. Potom si usmyslil, že jej upraví

pro stereoskop. Byla to perná práce . . . Ale konečně se mu přece podařila. Zachvěl se dokonce, když uviděl skly její postavu, jež měla nyní tělesný tvar. Podoba tato byla však šedá, jako poprášená . . . K tomu ještě oči . . . oči hleděly neustále stranou, jakoby se vytrvale odvracely. Dlouho takto stál, dlouho pohlížel na ně, jakoby čekal, že se najednou obrátí k němu . . . ba zamžoural naschvál očima . . . ale zraky její zůstaly nepohnuty a celá postava nabývala podoby neživé loutky. Odešel od obrazu, vrhl se na křeslo, vyňal vytržený list z denníku jejího, v němž byly řádky podškrtány — a pomyslil si: „Milující lidé prý celují řádky napsané milou rukou — mně však se do toho nechce — ba písmo její zdá se mi nehezkým. Ale v tomto řádku je — můj rozsudek.“ — Tu si vzpomněl na slib učiněný Anně stran článku o Kláře. Sedl si ke stolu a začal psáti; ale vše, co napsal, zdálo se mu jaksi strojeným, jaksi řečnickým . . . zvláště jaksi lživým . . . jakoby sám nevěřil v to, co psal, ani svým vlastním citům . . . ba také Klára sama zdála se mu neznámou, nepochopitelnou! Nebyl s ni. — „Nikoli!“ pravil sám k sobě hodiv perem; „buď se nehodím ku spisovatelství, nebo nutno ještě vyčkati!“ Začal si připomínati návštěvu svoji u Milovidových — celé vypravování Anny, oné dobré, vzácné Anny . . . Slovo „nepohnutelná“, které Anna tehdáž pronesla, jej náhle zarazilo. Jakoby jej bylo popálilo, ale zároveň osvítilo. „Ano,“ promluvil hlasitě, „ona byla nepohnutelná, ale také já jsem nepohnutelný . . . A to jí dalo onu moc!“

Myšlenky o nesmrtelnosti duše, o životě pohrobním znova jej zabavily.

„Není-li psáno v bibli: Smrti, kde je žíhadlo tvé? Nepraví-li Schiller: Auch die Todten sollen leben! (Také mrtví mají žíti) — U Mickiewicze pak dočítáme se těchto slov: Budu milovati do konce života . . . i po konci života. — Nějaký spisovatel anglický praví: Láska je silnější nežli smrt!“ — Biblická výpověď působila na Aratova nejvíce. — Chtěl si vyhledati místo, kde tato slova se nacházejí . . . Sám však bibli neměl: šel za ni požádat Platošu. — Ta se podivila; vyňala však velmi starou knihu ve prohybané kožené vazbě, s měděnými sponkami, celou zakapanou voskem — a podala ji Aratovu. Ten odnesl si ji do svého pokoje — nemohl však dlouho najíti ono místo . . . našel však jiné:

„Větší lásky nemá nikdo, než kdo duši svoji klade za druhy své . . .“ (Ev. sv. Jana, hl. XV. v. 13.)

„Není tak dobře pověděno,“ pravil k sobě. „Slušelo se pověděti: „Větší m o c i nikdo nemá . . .“

„Avšak, jestli ani nedala za mne duši svou? — Skončila-li svůj život jen proto, že se jí stal obtížným? — Což, nepřišla-li vůbec k onomu dostaveníčku za tím účelem, aby vyznala svoji lásku?“

Ale v témž okamžiku zjevila se mu Klára před rozchodem na boulevardě . . . Vzpomněl si na smutný výraz jejího obličeje — na její slzy, na její slova: „Ach, neporozuměl jste ničemu! . . .“

Nikoli! Nemohl míti pochybnosti, proč a pro koho dala v oběť svoji duši . . .

Takto minul celý tento den.

XV.

Aratov ulehl časně, jakkoli se mu spáti nechtělo, doufal však, že se mu na loži polehčí. Neustálé, unavující rozčilování nervů spůsobilo mu mdlobu, která byla mnohem nesnesitelnější, nežli tělesná zemdlenost po cestě. Přes to však, že byla mdloba jeho veliká, nemohl usnouti. Chtěl čísti . . . řádky se mu však mihotaly před očima. Zhasil svíčku — a temnota rozhostila se v jeho jizbě. — Ležel však dále neusínaje, maje pouze oči zavřeny . . . Tu pojednou se mu zdálo, že mu někdo šeptá do ucha . . . „Tlukot srdce, šelest krve," pomyslil si . . . Ale šepot proměnil se v souvislou mluvu. Kdosi mluvil rusky, spěšně, žalostně a nejasně. Ani jednoho samostatného slova nebylo lze postihnouti . . . Ale byl to hlas Klářin. Aratov otevřel oči, pozdvihl se, opřel se lokty . . . Hlas slábnul, ale pokračoval ve svojí žalostné, spěšné, jako prve nejasné mluvě . . .

Byl to dojista hlas Klářin.

Něčí prsty probíhaly v harpeggiu po klavesách pianina . . . Potom ozval se zase hlas. Bylo teď slyšeti zvuky protáhlejší . . . . jakoby stony . . . neustále stejné. Mezi nimi však bylo slyšeti slova:

„Růže . . . růže . . . růže . . ."

„Růže," opakoval Aratov šeptem. „Ach, ano! Jsou to růže, které jsem viděl ve snu na hlavě oné ženštiny . . ."

„Růže," bylo zase slyšeti.

„Jsi ty to?" tázal se Aratov týmž šeptem.

Hlas umlknul náhle.

Aratov čekal — čekal — a hlava mu klesla na podušku. „Halucinace sluchové," pomyslil si. „Je-li však . . . je-li skutečně tady, na blízku? . . . Kdybych ji uviděl . . . poděsil bych se? — Či potěšil? Čeho však bych se děsil? Čím se potěšil? Nejspíše jen tím, že by to bylo důkazem o jsoucnosti jiného světa, o nesmrtelnosti duše. Kdybych však něco uviděl — vždyť mohlo by to býti halucinací zrakovou . . ."

Přece však rozžehl svíčku — a bystrým zrakem, ale nikoli beze strachu, proběhl celou světnicí . . . neuviděl však v ní ničeho neobyčejného. Vstal a popošel ku stereoskopu . . . zase táž loutka šedá s očima stranou hledícíma. Pocit strachu zaměnil se v Aratovu pocitem hněvu. Sklamal se jaksi v očekávání svém . . . ba toto očekávání zdálo se mu dokonce směšným. „Vždyť je to skutečně hloupost!" zabručel, znova si lehaje do postele — a shasil svíčku. Zase rozhostila se kolem čirá temnota.

Aratov umínil si, že hned usne . . . Ale vznikl v něm nový pocit. Zdálo se mu, že někdo stojí uprostřed světnice, blízko něho — a že skoro slyšitelně dýše. Spěšně se obrátil, otevřel oči . . . Co by však mohl spatřiti v té neproniknutelné temnotě? — Začal hmatati na nočním stolku po svíčce . . . a tu se mu pojednou zdálo, že jakýsi něžný bezezvuký vánek se rozhostil po celé světnici, po něm a jím — a slovo: „Já!" zaznělo slyšitelně v ucho jeho.

„Já! . . . Já! . . ."

Minulo několik okamžiků, nežli mohl svíčku rozsvítiti.

Ve světnici zase nebylo nikoho — již neslyšel ničeho, vyjma zrychlený tlukot svého vlastního srdce. Vypil sklenici vody — a zůstal bez pohnutí, podepřev si hlavu rukou. Čekal.

Myslil si: „Budu čekati. Buď je to vše nesmysl . . . nebo jest ona zde. Nezahraje si se mnou jako kočka s myší!" Čekal, dlouho čekal . . . tak dlouho, že ruka, kterou hlavu podpíral, zdřevěněla . . . ale ani jeden z dřívějších pocitů se neopětoval. Dvakráte se víčka jeho sklonila . . . Hned je zase pozdvihl . . . alespoň se mu zdálo, že je pozdvihl. Znenáhla se oči jeho zahleděly ke dveřím a neodvracely se. Svíčka dohořela — ve světnici nastala zase temnota . . . dvéře však bělaly se dlouhým pruhem uprostřed temnoty. Tu pojednou pohnula se tato skvrna, zmenšovala se, zmizela . . . na místě jejím pak, na prahu dveří zjevila se ženská postava. Aratov hledí na ni . . . Klára! Tentokráte hledí přímo na něj, chvěje se k němu . . . Na hlavě má vínek z červených růží . . . Byl celý vyjeven, povstal . . .

Před ním stojí jeho tetinka v nočním čepci s velikou červenou stuhou a v bílé kazajce.

„Platošo!" promluvil stěží. „To jste vy?"

„Já to jsem," odvětila Platonida Ivanovna . . . „Já, můj Jášeňonočku, já."

„Proč tu jste?"

„Vždyť jsi mne zbudil. Zpočátku jakobys byl vzdychal, ale potom najednou jsi zakřičel: Zachraňte mne! Pomozte!"

„Já že jsem křičel?"

„Arci; křičel's — a takhle chraptivě: — Zachraňte mne! — Pomyslila jsem si: Můj ty božínku! Snad již ochuravěl? i vešla jsem. Jsi zdráv?"

„Zcela zdráv."

„To jsi měl nejspíše hloupý sen. Chceš, nakouřím tě trochu!"

Aratov pohledl ještě jednou upřeně na tetinku — a zasmál se hlasitě . . . Postava dobré stařenky v čepci a kazajce, s poděšeným a prodlouženým obličejem byla skutečně velmi směšná. Všechny tajnosti, které jej obkličovaly, které jej tísnily — všechny čáry se rázem rozprchly.

„Nikoli, Platošo, holubinko, není třeba," pravil. „Odpusťte, prosím vás, že jsem vás bezděky znepokojil. Odpočívejte tiše — já též usnu."

Platonida Ivanovna postála ještě chvíli na témž místě, ukázala pak na svíčku a zabručela: „Proč pak neshasíš svíčku? . . . Jak snadno může se státi neštěstí!" — Nežli jej opustila, nemohla si odepříti, aby nad ním neudělala kříž alespoň z dálky.

Aratov ihned usnul — a spal do rána. Když povstal, byl také dobré mysli . . . ačkoli něčeho želel . . . Pociťoval, že je mu lehce a volně. „V jaké romantické smyšlénky to věříš," pravil sám k sobě usmívaje se. Nepohledl ani jednou na stereoskop ani na lístek vytržený z denníku Klářina. Ale hned po snídani odebral se ke Kupferovi.

Co jej tam pudilo . . . poznal teprve později.

XVI.

Aratov zastal svého sanguinického přítele doma. Pohovořil s ním a vyčítal mu, že naň i na tetinku zcela zapomíná — slyšel nové vychvalování zlaté ženy, kněžny, od níž dostal Kupfer právě čepičku vyšitou rybími šupinami . . . a pojednou, sednuv si před Kupferem a hledě mu přímo do očí, prohodil, že si zajel do Kazaně.

„Tys jel do Kazaně? Nač pak?"

„Chtěl jsem sebrati zprávy o té, víš . . . o Kláře Miličově."

„O té, co se otrávila."

„Ano."

Kupfer zavrtěl hlavou. „Tys tedy takový panáček! Potom prý je to tichá voda! Tisíce verst jsi udělal tam a nazpět... a proč? Nuže? Kdyby byla při tom nějaká ženská záležitost —! Pak bych všemu rozuměl! Všemu! Všemu nesmyslu!" Kupfer si načechral vlasy. — „Ale, abys pouze material sebral — jak se říká u vás — u mužův učených . . . Ponížený služebník! K tomu jsou statistické komitéty! — Nuže co, seznámil jsi se se stařenou a sestrou? Není-li pravda, podivuhodná dívčina?"

„Podivuhodná," přisvědčoval Aratov. „Pověděla mi mnoho zajímavých věcí."

„Pověděla ti podrobně, jak se Klára otrávila?"

„To jest . . . jak to?"

„Jakým způsobem?"

Nikoli . . . Byla ještě velmi ztrápena . . . Netroufal jsem si, tázati se jí mnoho po tom. Což byla při tom nějaká zvláštnost?"

„Arciže byla. Pomysli si: měla téhož dne hráti — a hrála. Vzala si do divadla lahvičku jedu, vypila jej před prvním jednáním — a tak dohrála celé to jednání. S jedem ve vnitřnostech! Jaká to silná vůle! Jaká povaha! Nikdy prý nehrála s takovým citem, nikdy s takovou vroucností svoji úlohu. Obecenstvo, ničeho netušíc, tleskalo a volalo ji . . . Leč jakmile opona spadla — klesla též ona na jevišti. Křeče . . . křeče . . . a po hodině vypustila ducha. Což pak jsem ti tohle nevypravoval? Také v novinách o tom bylo!"

Aratovu najednou zchladly ruce a hruď jeho se zachvěla.

„Nikoliv, o tom jsi mi nevypravoval," promluvil konečně. „Nevíš, jaký to byl kus?"

Kupfer se zamyslil. „Pověděli mi název onoho kusu . . . vystupuje v něm sklamaná dívka . . . Nejspíš asi nějaké drama. Klára byla pro dramatické role stvořena . . . Již její zevnějšek . . . Ale co je ti?" přerušil sama sebe Kupfer vida, že Aratov se chopil čapky.

„Není mi nějak dobře," odvětil Aratov. „Buď zdráv . . . Navštívím tě jindy."

Kupfer jej zastavil a pohledl mu v obličej. „Jaký jsi to citlivý člověk, bratříčku! Podívej se jen na sebe . . . Zbledl jsi jako vápno."

„Není mi dobře," opětoval Aratov, sprosťuje se Kupferovy ruky. Odebral se domů. V tom okamžiku teprve se mu vyjasnilo, že šel ke Kupferovi jedině proto, aby s ním promluvil o Kláře . . .

„O blouznivé, o nešťastné Kláře“ . . .

Ale když přišel domů, brzo se zase utišil, alespoň trochu.

Okolnosti, jež provázely smrť Klářinu, z počátku působily naň dojmem, který jím hluboko zachvěl... ale pak se mu zdála hra „s jedem ve vnitřnostech,“ jak se vyslovil Kupfer, odpornou vychloubavostí, ba zpupností. Nechtěl o tom již ani mysliti, boje se, že vzbudí v sobě pocit podobný k ošklivosti. Po jídle však sedě před Platošou vzpomenul si náhle na její půlnoční návštěvu, vzpomenul si na krátkou kazajku, na její čepec s vysokou stuhou (nač je třeba stuhy na nočním čepci!?), na celou směšnou tu postavu, jejímž objevením se, jako na hvizdnutí strojníkovo ve fantastickém baletě, všechna jeho vidění se rozletěla jako prach! Donutil též Platošu, aby mu znova vypravovala, jak uslyšela jeho křik, jak se lekla, vyskočila, nemohla pojednou najíti cesty ani do svých ani do jeho dveří a t. d. Večer hrál s ní v karty a když odcházel do svého pokoje, nebyl již příliš smuten, nýbrž dosti spokojen.

Aratov nemyslil o nastávající noci a nebál se jí; byl přesvědčen, že ji stráví co nejlépe. Myšlenka o Kláře čas od času se v něm probouzela, ale hned si zase vzpomínal, jak „okázale“ se usmrtila, což se mu hnusilo. Tato „příšernosť“ bránila jiným vzpomínkám o ní. Když pohleděl maně na stereoskop, zdálo se mu, jakoby byla proto hleděla stranou, že se styděla. Zrovna nad stereoskopem visela na stěně podobizna jeho matky. Aratov sňal ji se hřebíku a skryl ji bedlivě ve stolku. Proč to učinil? Zdali proto, že se neslušelo, aby tato podobizna se nacházela v sousedství s touto ženštinou . . . či pro nějakou jinou příčinu — Aratov nebyl si sám vědom důvodů svého činění. Leč podobizna matčina vzbudila v něm upomínky na otce . . . na otce, kterého viděl umírajícího v téže světnici, na témž loži. „Co si myslíš o všem tom, otče?“ tázal se ho v duchu. „Tys všemu tomu rozuměl; tys také věřil v Schillerův svět duchů. — Odpověz mi!“

„Otec poradil by mi, abych všech takových hloupostí nechal,“ promluvil pak Aratov prudce a vzal do ruky knihu. Dlouho však čísti nemohl a cítě po celém těle jakousi zemdlenost lehl si dříve než obyčejně, doufaje, že hned usne.

Tak se také stalo... ale jeho naděje v tichou noc se nesplnily.

XVII.

Půlnoc ještě neminula, když měl neobyčejný, strašný sen.

Zdálo se mu, že se nachází ve velkém panském domě, jehož byl majitelem. Koupilť nedávno tento dům i všechno jmění k němu náležející. Neustále však se mu zdálo: „Dobře, teď je dobře, ale nebude to k dobrému!“ Vedle něho kolébá se malý muž, jeho správce; stále se jen usmívá, kloní se a chce Aratovu ukázati, jak u něho v domě i na statku je vše výtečně zařízeno. „Račte, račte,“ praví, chechtaje se po každém slově, „pohledněte, jak jest u vás vše krásné. Tu jsou koně . . . jaké to vzácné koně!“ Aratov pozoruje řadu velikých koní. Stojí k němu ve stáji zády; jich ocasy a hřívy jsou podivuhodné . . . ale jakmile Aratov jde kolem, obracejí se koně k němu hlavami —

a cení naň ošklivě zuby. „Dobře...“ myslí si Aratov... „ale nebude to k dobrému!“ — „Račte, račte,“ praví opět správec; „račte do zahrady; pohleďněte, jaká tu máte podivuhodná jablka!“ Jablka jsou skutečně podivuhodná, krásná, kulatá; jakmile však Aratov na ně pohledne, zčernají a spadnou . . . „Nebude to k dobrému,“ myslí si. — „Hle, tu jest i jezero,“ žvastá správec; „jak je modré, jak je hladké! Tu jest i zlatá loďka . . . Není libo trochu se projeti? . . . popluje sama.“ — „Nesednu si!“ myslí si Aratov, „nebude to k dobrému!“ Přece však usedá si do loďky. Na dně leží nějaký skrčený, malinký tvor podobný k opici; drží v pazourech lahvici s tmavou tekutinou.

„Neračte se báti,“ volá na břehu správec. „Není to nic! Je to smrť! Šťastnou cestu!“ Loďka rychle plyne . . . náhle však zdvihá se vichr, ne takový, jaký včera vanul světnicí, ne tichý, něžný — nikoli: nýbrž temný, strašný, skuhrající vichr! — Vše se kolem zmítá — uprostřed husté mlhy pak vidí Aratov Kláru v divadelním obleku: zdvihá lahvici ke rtům, zdaleka slyšeti hlasy: bravo! bravo! — a něčí drsný hlas hromuje Aratovu do ucha: „Ah myslil jsi, že skončí se všechno komedií? — Nikoli, to je tragedie! tragedie!“

Chvěje se po celém těle procitl Aratov. Nebylo temno v jizbě... Odněkud rozlévá se slabý svit a smutně a stejně ozařuje všechny předměty. Aratov nedbá, odkud se šíří tento svit... Pociťuje toliko jedno: Klára je zde, v této jizbě... pociťuje přítomnosť její... je zas a na vždy v její moci!

Ze rtů jeho vydral se výkřik: „Kláro, jsi tu?“

„Jsem!“ rozlehlo se uprostřed světnice neustále osvětlené.

Aratov opakuje tiše svoji otázku.

„Jsem!“ slyšeti znova.

„Chci tě tedy viděti!“ vykřikl Aratov a seskočil s postele.

Několik okamžiků setrval na témž místě, stoje holýma nohama na chladné podlaze. — Zrak jeho bloudil kolem: „Kde jsi, kde?“ šeptaly jeho rty . . .

Nelze ničeho viděti, ničeho slyšeti . . .

Ohlednuv se spatřil, že slabý svit ozařující jizbu pocházel od noční svítilny, zacloněné papírovým listem; bezpochyby postavila ji, když spal, Platoša sem do koutku. Cítil také zápach kadidla . . . což asi bylo též jejím dílem.

Spěšně se oblekl. — Zůstati v posteli, spáti — bylo nemožno. — Stanul uprostřed světnice a složil ruce křížem. — Pocit, jaký v něm budila přítomnost Klářina, byl silnější nežli kdykoli jindy.

Promluvil zvučným hlasem, ale slavnostní zdlouhavostí, jakou se vyslovuje zaklínání: „Kláro, jsi-li skutečně tady, vidíš-li mě, slyšíš-li mě, zjev se! . . . Je-li tato moc, kterou pociťuju nad sebou — opravdu t v o j e moc — zjev se! Rozumíš-li, jak trpce toho pykám, že jsem ti neporozuměl, že jsem tě od sebe odpudil — zjev se! — Je-li to, co jsem slyšel, opravdu tvůj hlas; je-li pocit, jenž ovládl mnou — láska; jsi-li nyní přesvědčena, že tě miluju, já, který jsem dosud neznal a nemiloval ni jediné ženštiny; — víš-li, že jsem po tvé smrti zahořel k tobě vášnivou, věrnou láskou, nechceš-li, abych pozbyl rozumu — zjev se, Kláro!“

Aratov ještě nedořekl poslední slovo, když náhle pocítil, že někdo spěšně za jeho zády, jako tenkráte na boulevardě — k němu popošel a položil mu ruku na rameno. Obrátil se — avšak neviděl nikoho. Ale pocit její přítomnosti byl mu tak zjevným, tak nepochybným, že se zase spěšně ohledl.

Co je to? Dva kroky od něho sedí na jeho křesle ženština celá ve smutku. Hlava její jest odkloněna stranou jako ve stereoskopě . . . Jest to ona! Je to Klára! Ale jak jest obličej její vážný, jak unylý!

Aratov klesl tiše na kolena. Nepociťoval ani radosti, ani zděšení — ba ani podivení... Ba, srdce jeho počalo bíti tišeji. — Věděl a ucítil pouze toto: „Ah! Konečně! Konečně!"

„Kláro," promluvil slabým ale klidným hlasem, „proč na mne nehledíš? Vím, že jsi ty to . . . ale vždyť si mohu mysliti, že moje fantasie sestrojila si obraz podobný k tomuto... (Ukázal rukou směrem ku stereoskopu) . . . Dokaž mi, že jsi ty to . . . Obrať se ke mně, pohledni na mne, Kláro!"

Ruka Klářina se pomalu pozdvihla . . . Klesla však opět.

„Kláro! Kláro! obrať se ke mně!"

A hlava Klářina se tichounce obrátila, skloněná víčka se pozdvihla a černé panenky jejích očí upřely se na Aratova.

Ustoupil poněkud na zad — a pronesl jediný táhlý, chvějící se zvuk: „A!"

Klára naň upřeně hleděla . . . než oči její, rysy její měly prvější zádumčivě vážný, skoro nespokojený výraz. Právě takový výraz měla na líci v okamžiku, kdy objevila se na výstupku v den literární besedy — než uviděla Aratova. Jako tehdy, tak i nyní náhle se zarděla, tvář její oživla, zrak se zaleskl — a radostným, jásavým úsměvem otevřely se její rty . . .

„Jsem spasen!" vykřikl Aratov. „Zvítězila jsi . . . Vezmi si mě! Jsem tvůj — a tys moje!"

Vrhl se k ní, chtěl pocelovati její usmívající se, blažené rty — a poceloval je, pocítil teplé jejich dotknutí, pocítil i vlažný chlad jejích zubův — a jásavý výkřik rozlehl se polotemnou jizbou.

Vběhnuvší Platonida Ivanovna našla jej ve mdlobě, pokleslého na kolena; hlava jeho ležela na křesle; ruce ku předu vztažené visely bez vlády; na bledém obličeji jevila se opojenost nevýslovné blaženosti.

Platonida Ivanovna klesla vedle něho, objala jej kolem těla, promluvila: „Jášo! Jášenko! Jášeňónočku!" pozdvihovala jej svýma kostnatýma rukama . . . nemohla jím však ani pohnouti. Tu začala Platonida Ivanovna změněným hlasem křičeti. Služka přiběhla. Zdvihly jej spolu jakž takž, posadily, začaly jej křísiti vodou — ba také jinak . . .

Přišel k sobě. — Ale k otázkám tetinčiným jen se usmíval — a hleděl při tom tak blaženě, že se ještě více poděsila a brzo jeho, brzo sebe křížem žehnala. — Aratov konečně odstrčil její ruku a maje stále blažený úsměv na líci pravil: „Ale, Platošo, co to děláte?"

„Co ty to děláš, Jášenko?"

„Já? — Já jsem šťasten . . . šťasten, Platošo . . . to dělám. Ale teď bych si rád lehl a spal." Povstával, ale cítil v nohou a v celém těle takovou slabost, že by bez pomoci tetiny a služčiny nebyl býval

s to, aby se svlekl. Na to ulehnul do postele. Usnul velmi brzo, maje na obličeji stále výraz nevýslovné blaženosti. Ale při tom byl obličej jeho velmi bledý.

XVIII.

Když nazejtří Platonida Ivanovna k němu vešla — bylo s ním stejně jako včera . . . slabost neminula . . . zůstal tedy raději v posteli. Bledost obličeje jeho zvláště se nelíbila Platonidě Ivanovně. „Co je to, pane na nebesích!“ pravila k sobě; „v obličeji ani kapičky krve, polívku s vejcem nechtěl, leží a jen se usmívá — a stále praví, že je zcela zdráv! — Ani snídati nechtěl. — Co je ti, Jášo?“ tázala se ho. „Chceš takhle ležeti celý den?“ — „A kdyby?“ odvětil Aratov laskavě. Ale ani tato laskavost nelíbila se Platonidě Ivanovně. Aratov měl výraz člověka, který poznal veliké, pro něho velmi příjemné tajemství — jež řevnivě ukrývá a pro sebe střeží. Dočkal se noci, nikoli netrpělivě, ale zvědavě. „Co se nyní stane?“ tázal se sama sebe; „co nyní bude?“ — Již neděsil se, již nebyl nedůvěřivým; nepochyboval o tom, že je ve spojení s Klárou; nepochyboval ani o tom, že se oba na vzájem milují... Ale... co může pojíti z této lásky? — Vzpomněl si na onen polibek... a podivný chlad rychle a mile rozhostil se po všech údech jeho. — „Taký polibek nevyměnili ani Romeo a Julie,“ pravil k sobě. „Podruhé však budu silnějším . . . Ovládnu jí . . . Přijde majíc vínek z malinkých růží na černých vlasech . . .“

„Ale co bude dále? Vždyť nám nelze žíti pospolu? Snad bude mi nutno zemříti, abych mohl žíti s ní? Snad přišla proto?... a snad si mě takto chce vzíti?“

„Což by však bylo? Umru-li — umru. Smrti se nyní pranic nebojím. Zničiti mne nyní nemůže! Naopak, jen tak a tam budu šťasten . . . jak jsem v životě šťasten nebyl, jak ani ona nebyla . . . Vždyť jsme oba — nepohnutelni! — O, tento polibek!“

Platonida Ivanovna stále chodila k Aratovu do jizby; neznepokojovala ho otázkami — pohlížela naň pouze, vzdychala — a zas odcházela. — Nechtěl ani obědvati . . . To bylo již velmi zle. Stařenka odebrala se ku městskému lékaři, svému známému, jemuž důvěřovala jedině proto, že nebyl opilcem a že si vzal Němkyni. Aratov se podivil, když k němu lékaře toho uvedla; Platonida Ivanovna prosila tak úpěnlivě svého Jášenku, aby dovolil Paramonu Paramonyčovi (tak se lékař jmenoval) na něj pohlednout — alespoň jí k vůli — že Aratov povolil. Paramon Paramonyč ohmatal jeho tepnu, pohleděl na jazyk — na leccos se vyptával — a prohlásil konečně, že je nutně třeba jej „poauskultovati“. Aratov byl mysli tak povolné, že také s tím souhlasil. Lékař obnažil delikátně jeho hruď, klepal delikátně; poslouchal — a předepsal kapky a nějakou směs — hlavní však věc: radil nemocnému, aby byl klidným a varoval se silných dojmů.

„Takhle tedy!“ pomyslil si Aratov . . . „Právě jsem si to myslil, ale již je pozdě!“ — „Co je s Jášou?“ tázala se Platonida Ivanovna, podávajíc Paramonu Paramonyči na prahu trojrublovou bankovku.

Městský lékař, jenž, jako všichni lékaři nynější, zvláště ti, kteří nosí stejnokroj, rád se vychloubal učenými názvy, pravil jí, že má její synovec všechny dioptrické symptomy nervosní cardialgie — a také febris jest u něho. — „Mluv, pantatínku, jen prostě," přerušila jej Platonida Ivanovna. „Latinou mě neděs; nejsi v lékárně." — „Srdce není v pořádku," vysvětloval lékař; „také zimnici má"... potom přikazoval znovu klid a zdrželivost. — „Ale nebezpečí tu není?" tázala se Platonida Ivanovna vážně (jen mi však zase nezajížděj do latiny). — „To dosud nelze předvídati!"

Lékař odešel zůstaviv Platonidu Ivanovnu v zármutku... Poslala sice do lékárny pro léky, ale Aratov jich nepřijal, nedbaje proseb jejích. Nechtěl ani horkého čaje. —

„Čeho se jen tak bojíte, holubinko?" pravil k ní. „Ubezpečuji vás, že jsem nyní nejzdravější a nejšťastnější člověk na celém světě!" — Platonida Ivanovna zakývala jen hlavou. K večeru dostavila se neprudká horečka; přece však nedovolil, aby zůstala u něho ve světnici, a prosil, aby šla spat do svojí. Platonida Ivanovna povolila — nesvlekla se však aniž si lehla; seděla ve křesle stále naslouchajíc a šeptajíc modlitbu svoji.

Začala právě podřimovati, když ji probudil strašný, pronikavý křik. Vyskočila, vběhla do přístěnku k Aratovu — a našla jej jako včera ležícího na podlaze.

Nepřišel však již k sobě jako včera, byť sebe více s ním se namáhaly. Ještě téže noci upadl v horečku, k níž připojil se zánět srdeční.

Po několika dnech skonal.

Zvláštní věc udála se při druhé mdlobě jeho. Když pozdvihly jej a položily na lože, ukázal se ve stisknuté jeho pravici pleteneček černých vlasů ženských. Kde je vzal? Anna Semjonovna měla takový proužek po Kláře; ale z jakého důvodu odevzdala Aratovu věc pro ni velmi drahocennou? Či snad ji položila do denníku — nepozorovala jí však, když mu denník půjčovala?

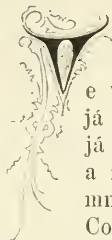
Ve blouznění přede smrtí nazýval sebe Aratov Romeem . . . po otrávení se; mluvil o svatbě ustanovené, vykonané; o tom, že ví nyní, co je to slasť. Zvlášť hroznou byla Platoše chvíle, když Aratov poněkud se zpamatovav a spatřiv, ana plačíc u lože jeho dlí, jí pravil: „Tetinko, proč pláčeš? — protože musím umříti? Což nevíš, láska že je silnější nežli smrt? . . . Smrti! Smrti, kde je žahadlo tvoje? Neplač — ale raduj se — jako já se raduju" . . .

A zase pohrával si obličejem umírajícího blažený onen úsměv, jímž usedalo srdce nešťastné stařenky.

V Bougivale, v říjnu 1882.

Z nové knihy Jarosl. Vrchlického „Sfinx“.*)

Duo z pravěku.

Tubalkain.

Ve výhně lesku zářivém
já prudce buším kladivem?
já vyňal hmotu z lůna hor
a za kštici chyt meteor,
mnou začal člověk býti!
Co země, nebes nádhera?
Kůl, kladivo a sekera
toť první páky žití!

Jubal.

Na břehu seděl jsem v rákosí,
poslouchal, co písní nanosí
tam ptáci
a stromů šum a proudů spád
a ptáků zpěv se posavad
v mou duši vrací
a v světlý den a večer tmavý
mi šumí kolem hlavy
ten nápěv smavý.

Tubalkain.

Do stínů strmých bananů
má žena vyšla ze stanu;
šleh ohně pad jí na čelo,
na prsu nahém viselo
a pilo moje dítě,
a výhně blesk a ran mých třesk
mu vzňaly v mladých očích lesk,
lesk jitra na úsvitě.

Jubal.

Co dumám skloněný nad vodu,
ve očích blankytu lahodu,
laň bílá,
má dcera přišla, vánku let,
a s retů mých vzal její ret
vše, co má duše snila!
a po čem srdce tak práhlo
do korun stromů to sáhlo,
v nich písní táhlo.

*) Vyjde během letošního roku v Ottově Saloní bibliotéce.

Tubalkain.

Jak žehnám nebi, že jsem živ!
pod rukou denně sterý div
mi klíčí jako v pralese,
kam přes noc poupat nanese
máj, sladký země vládce.
Co ty jsi? — Pila! Co ty? — Rýč!
A ty? — Já řetěz! Ty? — Já klíč!
Ó věčná radost práce!

Jubal.

Nadšení, radosti, kouzla ples!
Písní mou zvoní již celý les
i řeka,
jí šumí třtina, jí cvrčí hmyz
do jilmů korun a stříbrných bříz,
do hrdla ptáků stéká!
Čím ty zníš? — Naděje zvěstí!
Tebou se musí v svět snésti
modrý pták štěstí!

Tubalkain.

Les vymýtěn jak bodláčí,
jdu dále, svět mi nestačí,
před jitrem pustých na ladách
jsem pluhem první rýhu táh,
v noc stavím město z kovu,
lev, tygr, orel, hyena
vše pod mým šípem zastená,
vždy bohat chodím z lovu.

Jubal.

Všecko, co znělo v mé paměti,
vlíbal jsem v rty svému dítěti
tak tiše!
A celičký můj život byl,
jak mír a poklid jen bych pil,
a vesmír byl má číše.
Já zpíval ve dne i v noci,
lev s tygrem ke mně krotcí
šli jako k otci.

Finale básníka.

Ten v písně rhytmu a ten v kladiv ruchu,
dvě křídla tvořili ti, lidský duchu!
Ó kdybys oběma ty stejně vládnout uměl,
líp velké básni té bys porozuměl,

jež tmy a záře chaos v noc se řítí,
a sluje dějiny a sluje žití!
Ó slepé fatum, že jen básník tuší,
proč v souzvuk vždycky nesplývá pěst s duší,
proč obě křídla nerozpnou se v shodě,
to po myšlence a to po svobodě,
že lidský čin jen darmo hledá štěstí
a píseň jest jen marnou jeho zvěstí?!

Kohelet.

V bezlistých stromech vítr smutně hvízdá,
noc blíží se, jde posupně a líně,
pod krovy zejí prázdná ptačí hnízda
a v pláči třtina uklání se k třtině.

Odložil starý Hebrej blány bílé,
kam psal, jsa hořkým žalu zpitý vínem;
jak stál by všeho tvorstva na mohyle,
na svět se díval jedním velkým stínem.

A prožilých dnů tíž na něho padá,
svit lampy uráží jej i svit denní;
zřel v život jako v slunci sprahlá lada
a cítil člověčenstva unavení.

Všech poutníků ty bludné kroky marné,
všech rukou mozoly a pot všech skrání
i hořkost žluče, pal zimnice žárné
a nudu porodu a umírání.

Tu hořkost, jež se z ženy v duši vlívá,
když dopit ke dnu pohár smyslnosti,
a mužů úsměv, za nímž zloba divá,
na hrobě práva výskot nepravosti.

To vše uzavřel v knihu Kazatele.
I děl mu kdos: Co platny rmut a slina,
jež vrhl jsi na dílo stvořitele?
přec ku polibku není žena líná,

Pták zpívá, voní květ a marnost všecka,
již kážeš, v nové tvary odívá se,
v svém nitru nový strom již nese pecka,
jež dříme plodu ve šťavnatém mase.

Leč starý Hebrej vrtěl šedou hlavou:
Když Jahvé spokojen s mým vytím vlčím,
co komu po tom? — On bůh oblit slávou,
já, pes, řek' své — teď čekám jen a mlčím.

Marsyas.

Zas vidím jej ve božské kráse
jak vzpjal se veliký a nah
a odbojníku v blesknéin jase
jak rázem kůži s těla stáh';
krev horká vodotryskem blyskla
a zlatým hvězdám ve tvář tryskla
a padla nazpět v černý prach.

To zasloužil si plným právem,
proč nesmrtelných být chtěl druh?
proč nešel s všedních lidí davem?
proč srdce svého tajný ruch
chtěl v dětské pýše k hvězdám vznésti?
Proč promrhal své lidské štěstí,
by potom nad ním smál se bůh?

Ó básníku, tys roven jemu!
Jak on vyzýváš bohy v boj,
nač toužíš nebes diademu
svých ňader snoubit nepokoj?
Ó zapři ten vzlet duše hrdé
i pýchu z lidí, skály tvrdé,
chtít pravé lásky kouzlit zdroj!

Však nadarmo! Ty dál se řítíš,
tvé vášni malý celý svět,
bůh nad tebou, ty sotva cítíš
kyj hromný, jenž tě kácí zpět.
Ba ještě jásáš plesnou mukou
pod nesmrtelných těžkou rukou
když, ubohý, smíš krvácet!

Žal Kyklopa.

Sám sedím v hoři na úpatí Aetny,
mne zlostí plní sladký nápěv flétny,
jež ozývá se mezi olivami.
Kde svaté háje? Kde jsou bohů chrámy?
Ó země, květným úsměvem jen klameš!
Ó moře, bez hudby se v skalách lámeš!

Já přežil se a smutně kloním hlavu
a vztekle buším v zkamenělou lávu.

Jak vyhnanec zřím v dílnu svou jen z dáli,
do jícnu tmavé otevřené skály,

tam starým čmoudem tmí se holá stěna,
má kladiva tam leží pohozena
a místo paží soudruhů jen stíny
se sklánějí teď nad rez kovadliny.

Já přežil se a smutně kloním hlavu
a vztekle buším v zkamenělou lávu.

Ve dírách mechu, kterým vítr hvízdá,
si skalní vrabci udělali hnízda.
Vše zvetšelo. Svět sarkofag je krásy,
já v řece vidím, jak mám bílé vlasy
a v jeseni jak v stromech ručej mízy,
tak síla athlety mně z páží mizí.

Já přežil se a smutně kloním hlavu
a vztekle buším v zkamenělou lávu.

Kam poděli se, přírodo, tví bozi?
Kdo nyní hromem mluví, bleskem hrozí?
Kam, Helie, jsi pustil svoje oře?
Kde vaše duše, zemi, nebe, moře?
Keř šustí, vítr zmítá jeho stínem,
kde však jest Satyr s bradou vlhkou vínem?

Já přežil se a smutně kloním hlavu
a vztekle buším v zkamenělou lávu.

Můj vzdech je kletbou, slovo moje vzlykem.
Ó malým Tobě povděčen jsem díkem,
ty, který nyní pustou vládneš zemí,
žes nechal mne tu! Světla ručejemi
jenž druhdy zpit jsem s bohy hovoříval,
jim zbraně kul a jejich nektar píval.

Já přežil se a smutně kloním hlavu
a vztekle buším v zkamenělou lávu.

Nač hlídat mám tu vydutou zde horu,
kde u veselém hlučném druhdy sboru
zněl s kladivy hrom Zeva do souzvuku!
kde cítili jsme v našem bouřném tluku
tep srdce Gay veselý a plný —
Teď hory prázdné jsou a prázdné vlny.

Já přežil se a smutně kloním hlavu
a vztekle buším v zkamenělou lávu.

Co kovat mám, snad meče do zásoby?
či okovy? ach lidé nové doby

si obojího nakovají sami,
ti narození mezi ruinami
jdou po tmě v davu k neznámému cíli. —
Ó Kentauři! ó Sileni, ó Víly!

Já přežil se a smutně kloním hlavu
a vztekle buším v zkamenělou lávu.

Zem zachvěla se; kouř trysk z jícnu tmavý!
Co vidím, plamen, plamen, plamen žhavý!
Zda vracejí se bozi? Či v svém vzdoru
zas Encelad po letech nazved horu?
Vstaň, soudruhu! Střes balvany své rázem!
Však darmo — prázdný kouř jen splývá na zem.

Já přežil se a smutně kloním hlavu
a vztekle buším v zkamenělou lávu.

Z přístavu.

Ryk davu stichnul, děla dozněla,
jen se stožárů pestré práporce
se v zlatém vzduchu tiše vlnily;
tu z plavců řady vystoup kapitán
a pohár zlatý vínem naplniv
obrátil k moři tvář svou veselou
a k lodi pak, jež měla poprvé
se nestálých vln svěřit objetí,
jal hovořit se hlasem nadšeným:
„Spěj v dálku šťastna! větrů pohoda
ať připne tobě orlí perutě,
ať slunce zář, však nikdy blesků svit,
na plachty tvoje růže rozhází!
Spěj v dálku šťastna, mostem živým buď,
po kterém podá národ národu
ku svorné práci ruku bratrskou!
Nes nové světa náboženství v dál,
jež sluje práce! V bouřích pevna stůj,
lidského ducha symbol vznešený!
Ty ale, živle, přijmi v náruč ji,
ať Nereidek prsy, vlny tvé,
ji kolébají v snivé lahodě,
ty šťastně k břehům nes ji neznámým!
Tou číší, kterou vznáším k obloze,
bych obsah její vylil ve tvůj klín,
ti vzdává člověk hold svůj povinný
jsa, moře, duchem tobě souroden!"

To promluvil a číši kypící
vlil do vln tichých; perly zlacené
jak z číše tekly, nová křiku bouř
a zvonů hlahol a hřímání děl
je provázely. Plachty napjaty!
Ve vzduchu čapky, šátky, kytice,
a loď již sjela v bouřném jásotu
jak báječný pták sluncem oblita.

Já básník ale, který stále sním,
ať pláně moře nebo pustiny
cit nekonečna vzbouzí v srdci mém,
jenž v hymně lesů, v ruchu valných měst
cos neznámého hledám, zamyšlen
snad jediný jsem v bouřném davu stál,
můj ret se nechvěl, ruka nehnula.
Však v duši mé jak mračno hrozivé,
jak bájný kolos děsná vidina
se náhle vzpjala: mezi skalami
kdes v archipelu zřel jsem zmítanou
loď nádhernou, já viděl, větrů spár
jak rve jí plachty, ba, sup ohnivý,
jak blesk se snesl její na stožár;
já slyšel nářek lidí, jásot vln,
já viděl pustý, kamenitý břeh
a na něm nahou muže mrtvolu,
jenž nejkrásnějších nadějí jsa pln
číš vína rozlil moři k pozdravu.
Teď z lebky jeho číš si udělal
kýs mořský pták, jak rudé víno z ní
krev tekla na břeh barvíc purpurem
ve vlhkém písku tichých škeblí dav.
Křik davu zněl mi v duši výčitkou;
i šel jsem domů, z ulic prchaje
a zde v své jizbě stále přitmělé,
bych v přítmí života se navyknul
na temno hrobu, dvéře zamknul jsem
a zaprášené spustil záclony
a stále mučen děsnou vidinou
jsem v podušky skryl ubledlou svou tvář;
neb běda! — věčné ironie duch,
jak na vzdor mojim zpěvům nadšeným,
plamenným hymnám duchu člověka,
mně ukazoval stále v lodi té
tvou, bludné lidstvo, budoucnost a cíl!

Poslední slitování.

Jdeš dlouho žitím, vyptáváš se darmo
té sfingy, která vesmír v spárech drží,
nač celá hra, co skryto v této strži,
jež sluje věčnost? Neseš dál své jarmo.

Až stařec jsi, jenž se jak jíva třese,
tu slituje se přec ta sfinga děsná
a než tě vrhne v smrti pouta děsná,
když neodpoví — aspoň usměje se.

A proto u starců ten úsměv němý,
ten souzvuk zdánlivý, to dlouhé snění;
to předtucha je, když ne rozluštění,
když naděj v ráj ne, aspoň soucit k zemi.

Z básní J. Červenky.

Noc.

Jak maják duší měsíc plane
a shlíží mlčky v olší kruh.
Přes pole dosud nezorané
se táhne dlouhý mlhy pruh.

Nad rybníkem se vrby kloní
a věsí listy jako v snech.
Květ každý velké slzy roní
a schrání si je v lupenech.

Jen časem lehké větrů vání
tiš vody zlatě rozvlní
a vůně dřímajících plání
kraj celý kvapem naplní.

A pak zas měsíc jen zří vlídně
na stráně, les i cesty v něm,
na město, halící se klidně
a mlčky v těžký páry lem. — —

Jak v rose drobounkého deště
vše dřímá v luny paprscích;
však z jediného okna ještě
svit lampy nocí teď se mih'.

A já pln bázně, svatých citů
a snů, zřím v útulný ten kout,
a jako srna v keřů skrytu
se strachem bojím vydechnout'.

Tu noc vše kouzla pro mne ztratí
když spatřím ono světlo tam. — —
A vy se ptáte, proč, mí zlatí,
a vše to divným zdá se vám?!

Vždyť nad postýlkou bdí tam ona
a řasou záclon ukrytá,
v snech lásky, lilije má vonná, —
si hebké vlásky rozplítá!

Pro jedno slovo!

Ó nepřemýšlej víc o slovu, které včera
tak směle dotklo se tvé duše dětinné,
neb nad vše zoufání jest horši nedůvěra
a jako v mrazu květ v ní láska zahyne!

Jen zůstaň dítětem jak doposud jsi byla
a zírej s nadějí zas příští době vstříc.
Ta věta rouhavá, jež včera vyplašila
hvězd záři z duše tvé, ta nevrátí se víc.

Před zraky našimi se v boha žena mění,
čím víc náš podlý ret ji urážeti směl.
Buď velkou v lásce své, však větší v odpouštění,
za slzu v oku tvém já dost již vytrpěl!

Jen nepřemýšlej víc! Vždyť stačí snění prosté,
by žitím vedlo nás, jak hvězda zářivá.
Ve víru myšlenek duch k nebi sice roste,
však srdce chladne v něm a víry pozbývá!

Hrad Beckov v Karpatech. Kreslil V. Brechler. Ryl J. Patočka.

Na úpatí Karpat.

Upomínky od

dra. Ot. Jedličky.

Koho Pánbůh miluje, toho prý křížkem navštěvuje. Pravdivo-li toto přísloví, jsem zajisté tam na nebesích v zápisníku bohu milých tvorů zaznamenán písmem nejtučnějším! Zakusilť jsem již těch různých „křížků“ tolik, že kdyby každý proměnil se v zlato, mohl bych jimi míti prsa ozdobena jako nejslavnější generál.

Jedním z nejroztomilejších křížků takových jest občas se dostavující — rheumatismus kloubů! Vy všickni spolutrpitelé, kteří víte z vlastní zkušenosti, co toto osudné slovo znamená, budete se zajisté při pouhé vzpomínce na prokletou nemoc tu žehnati a uvěříte mi na slovo, že zkoušel jsem již s beránčí trpělivostí vše, co jsem sám věděl, čeho jsem se dočetl a co mi kdo rozumný i nerozumný radil, — bohužel ale s úspěchem ne valným. V létě dávala sice nemoc úplně pokoj jako by jí ani nebylo — ale sotva že se dostavily první mlhy a plískanice, již tu byla jako na zavolanou se všemi svými příjemnostmi, při nichž se zdá o ledačems, jenom ne o žádných andělích.

„Hochu, nezbývá ti, než abys zkusil některé lázně“ — pravil mi kollega a přítel. „A sice bych ti radil Píšťany na Váhu v Uhrách, kamž vídeňská škola posýlá vesměs své pacienty, trpící hostcem a dnou, obzvláště zastaralou.“

Souhlasil jsem úplně s radou přítelovou, a po odklizení některých překážek opuštěl jsem z večera dne 20. července 1882 domov, abych přes Brno, Gänserndorf, Prešpurk a Trnavu odebral se do těch vyhlášených lázní píšťanských, bych tam hořkého hosta svých kloubů — možno-li — na vždy se zbavil.

Nemohu zapříti, že jsem se na Píšťany srdečně těšil. Představoval jsem si je jako útulné hnízdečko, v romantickém údolí rozkošně položené a se všech stran velikány karpatskými obklopené, pod jichž patou Váh bouřně razí si cestu ku předu do rovin. Po stráních, údolí vroubících, malovala mi fantasie hustý, smrkový a bukový les s tajuplnými procházkami a malebnými gloriety. Těšil jsem se, že zapomena všech klopotných starostí a všeho, co doma duši mi uvádělo v bouřné rozčilení, budu v tom romantickém zátiší pohorském po celý měsíc žíti klidně a spokojeně, — že zotavím a osvěžím se nejen tělesně, ale i duševně . . .

Všední svízele své noční jízdy nebudu líčiti. První zásvit budícího se jitra ozářil mi divoceromantickou krajinu u Blanska a již před 4. hodinou ranní stanul vlak v nádraží brněnském, odkuď nás za půl hodiny unášel dále po „severní dráze cís. Ferdinanda“ k jihu žírnou Moravou, pak rovinami dolnorakouskými, přes památná pole dürnkrutská, až jsme konečně o 7. hodině ranní dostihli Gänserndorfu. Tam bylo mi sestoupiti a čekati dvě hodiny na vlak, jedoucí z Vídně do Pešti.

Byly to dvě hodiny nesmírně dlouhé chvíle, a jedině to potěšilo mne, že s mostu nad nádražím poprvé spatřil jsem mohutné obrysy Karpat.

Konečně odjížděli jsme dále. Mým společníkem v kupé byl jakýsi mladý Rumun, který uměl jen několik slov německy a přece by se byl nesmírně rád se mnou bavil. Šlo to ovšem velice ztěžka a více jsme si na prstech „ukazovali“, nežli skutečně mluvili. Byla to zábava roztomilá! V stanici Marcheggu převzali nás již konduktéři maďarští, mající na hlavách světlomodré čapky na spůsob čepic francouzských se stříbrnou šňůrkou kolem, která ovšem vzadu „po maďarsku“ byla v jakousi okrasu stočena. Ačkoliv kolem trati bydlí zde téměř vesměs Němci nebo Slováci a o pravých Maďarech není tu ještě ani potuchy, hlásí zde konduktéři všecka jména stanic již výhradně jen po maďarsku a také nápisy na stanicích nejsou jiné, než maďarské. Stáda bílých volů s velikými rohy, — cikánská doupata ve stráních, — množství ubohých, v potu tváři se lopotících Slováků, pracujících se svými širáky na hlavách v četných lomech podél dráhy, to vše svědčí ovšem, že vjíždíme do země s jinými poměry a rozličnými zvláštnostmi, u nás méně obvyklými. Čím více se blížíme k Prešpurku, tím více kupí se kolem dráhy vrchy lesem porostlé; jedeme po bojišti u Blumenavy (maď. Lamacs), jež táhne se po lesnatých kopcích až k samému ná-

draží prešpurskému: konečně vlak po 11. hodině před polednem stane, konduktéři křičí: „Pozsony“ — jsme v Prešpurku.

Rozhodl jsem se odložiti další jízdu na zejtřek a po náležitém odpočinku věnovati zbytek dne procházkám po Prešpurku.

Prešpurk, staré korunovační město uherské, opírá se s jedné strany o lesnaté vrchy, na nichž dne 22. července 1866 tuhý zuřil boj mezi vojskem rakouským a pruským, který teprv zprávou o učiněném příměří byl přerušen, — na jižní straně pak obtéká město mohutným tokem Dunaj, přes nějž pod Prešpurkem vede most loďkový. Město samo jest velmi rozsáhlé, čítajíc téměř 50.000 obyvatelů, z nichž ale více než 35.000 jest Němců (židy v to počítaje); asi 9000 jest Slováků a jen zbytek hlásí se k národnosti maďarské. Město skládá se z pěti čtvrtí, má 16 větších i menších náměstí, několik klášterů, 13 kostelů katolických, 2 modlitebny evangelické a synagogu. Mnohá náměstí poskytují pohled velmi krásný. Tak na př. na tak zv. „domplacu“ vzbudí mimoděk úctu prastarý chrám, který již r. 1090 byl dostaven a v němž králové uherští byli po delší dobu korunováni. Dílem výstavností svou znamenité, dílem historicky památné budovy jsou také: r. 1297 dostavěný kostel františkánský, v němž nově korunovaní králové mečem sv. Štěpána pasovali květ uherské mládeže na rytíře, — starobylá radnice, — zemský dům, kdež až do roku 1848 mívaly uherské říšské sněmy svá zasedání, — palác arcibiskupský, — senioratní dům hr. Pálffyho z 13. století, — divadlo z r. 1775 atd. Nejimposantnější vzezření má však starý královský hrad na tak zvaném „Schlossbergu“, ležící bohužel z veliké části v ssutinách, ačkoliv i ty dosud poskytují, obzvláště za měsíčné noci, obraz věru velebný. Části hradu, kterouž dosud obývati lze, používá se nyní za kasárny. Hrad sám není příliš starý; bylť vystaven teprve roku 1645 a ve zříceninách leží od r. 1811, kdy ohněm byl spustošen.

Při vší nádheře a výstavnosti, jíž některá náměstí a mnohé ulice prešpurské se vyznamenávají, najdeš množství uliček, připomínajících nejšpinavější uličky páté čtvrti pražské. Tak na př. jsi nejpřízniveji dojat pohledem na „domplac“ a takřka v sousedstvu přijdeš do špinavé, zapáchající, židovskými krámky přeplněné „Schlossgrundgasse“. Také ulice, vedoucí z města vzhůru ke hradu, vroubena jest malými, jako pro trpaslíky stavěnými domečky, v nichž sídlí proletariát obojího pohlaví a všeho druhu. Kolem hradu jsou pak uličky, proti nimž jest snad i naše pověstná „zlatá ulička“ na Hradčanech ještě pánem.

Praktické zařízení jest, že na každém domě nalezá se tabulka, obsahující vedle čísla domu ještě v jazyku maďarském a německém název celé ulice, což jest zvláště výhodné v ulicích dlouhých. Není potřebí teprv spěchat na roh ulice, anebo se ptát, aby vědělo se, v které ulici jsme.

Nápisy jsou na soukromých domech, na krámech, na nárožích ulic a náměstí všude maďarské a německé. Jazyk slovenský, ačkoliv jest v Prešpurku samém Slováků takřka jednou tolik jako skutečných a přelitých Maďarů, jest všude ve veřejnosti odstrčen. Na budovách

úřadních jest však i němčina odstrčena; jsouť tam nápisy a vyhlášky výhradně maďarské.

Hovor na ulicích jest velkou většinou německý, z části i slovenský; přicházíť do Prešpurku denně množství slovenských selek ve svých malebných krojích, aby tu výtěžek svého hospodářstvíčka odbyly, a švitoří vesele po ulicích, že až milo jest poslouchati. Uslyšel-li jsem na ulici jazyk maďarský, byl mluvící obyčejně — cikán.

Také v hostincích hovoří se skoro výhradně německy, jídelní lístky jsou německé, sklepníci jsou Němci neb židé a i humoristické časopisy, zde vyvěšené, jsou naši „milí“ známí: Floh, Bombe, Kikeriki atd.

V Prešpurku samém vycházejí také dva politické časopisy; oba sice v německém jazyku, ale se směrem velmi protivným. Jeden z nich, totiž „Westungarischer Grenzbote“, jejž rediguje známý uherský poslanec Arnošt Simonyi, jest rozhodný nepřítel židů a té doby těžil z pověstné tisza-eszlárské události vydatně proti Semitům. Druhý list „Pressburger Zeitung“, jsa patrně vydržován israelity prešpurskými, zase s ním ostře polemisoval.

Podotknouti dlužno, že veřejný obchod v Prešpurku — větší závody, továrny atd. — že vše to jest v rukách židovských a že podle tabulí vývěsních nad krámy a obchodními závody musíš Prešpurk považovati za velké hnízdo německo-židovské, se zevnějším pouze nátěrem maďarským. Čteš samá jmena jako: „Schick Manó, Sommer Istvan, Rosenzweig Mór atd.

V divadle prešpurském hraje se ovšem též jen německy a také meškavší tu právě společnosť krasojezdecká „Circus August Krebs“ oznamovala svá představení jen německými plakáty.

Dle hovoru a života v hostincích byste mohli myslit, že jste někde v Trutnově nebo Broumově, a ne v staroslavném korunovačním sídle králů uherských. —

Před 6. hod. ráno ubíral jsem se k nádraží dráhy povážské. V nádraží bylo již velmi živo. O 7. hodině hnul se vlak ku předu. Dráha povážská byla teprv za poslední doby až do Trenčína dostavěna a jezdí se po ní až doposud jak říká Němec velice „gemüthlich“, čili po česku: „Nepřijedeme-li dnes, přijedeme zejtra!“

Míjíme zvolňoučka stanice Ratzersdorf, — sv. Jiří (St. Gyorgy), kdež mají sírné lázně a pěstují znamenité víno, — Modrou (n. Modern, m. Modor), kdež četné vinice svědčí rovněž o silném pěstování vína, — Bézinek (n. Bösing, maď. Bazin) s lázněmi železitými a s doly zlatými, stříbrnými a sírnými a rovněž rozšířeným vinařstvím; — po levé ruce od samého Prešpurku stále ještě provázejí nás dosti mohutné vrchy — výběžky Malých Karpat. Teprv u Bézinku odchyluje se dráha více v pravo, — hory v levo vzdalují se víc a více, až konečně viděti jest jen jich modravé obrysy a posléze i ty zmizí.

Parno jest čím dále, tím nesnesitelnější; na každé stanici stojíme, třeba hlásil konduktér sebe hlasitěji „egy perc“ (1 min.), bůh ví, jak dlouho a nikde nelze dostati ani krůpěje vody, neřku-li piva nebo vína.

Tu objeví se, když jest nejhůře, v dáli četné věže kostelů a klášterů „slovenského Říma“ a někdejšího sídla university, — města Trnavy. Za chvíli staneme v nádraží trnavském — konduktéři hlásí

po maďarsku „Nagy Szombath“ a již spěcháme všickni, kde kdo jest, do restaurace.

Za chvíli měla tělnatá paní restauratérka-židovka na kredenci, jako když vymete.

O Trnavě dlužno říci, že má vyšši gymnasium, pěstuje plátenictví, vinařství a trhy na obilí a sukna a za poslední doby že zřízen tam první akciový cukrovar.

Vlak si v Trnavě řádně oddechl, cestující, konduktéři a strojvedoucí se napili a najedli, — pak jsme si my ve vaggonech a páni zřízenci dráhy na perroně ještě asi čtvrt hodinky porozpráv ěli a konečně s pomocí boží hnuli jsme se dále.

Jedeme téměř samou rovinou. U Hlohovce čili Fraštáku (n. Freistadtl, maď. Galgócz), kdež velmi krásně vypadá nádherný zámek hr. Erdödyho, blížíme se teprve Váhu, za jehož levým břehem objevují se na této straně první horské výběžky co nepatrné kopce. Hned za Hlohovcem spatřujeme pevnůstku Leopoldov, kteréž užívá se nyní co státní trestnice.

Konečně po pětihodinné, ducha i tělomorné jízdě oznamují konduktéři hlučně: „Pöstyen — tiz perc“ a my přeloživše si to, že jsme v Píšťanech a vlak — dáli bůh — že tu postojí jenom deset minut, se srdcem nad ukončením jízdy spokojeností naplněným, vystupujeme z vlaku. —

Jsem tedy v Píšťanech! Nádraží jest dosti pěkné a před nádražím rve se o příchozí asi třicet vozků ve všech možných národních i nenárodních krojích.

Odevzdal jsem jednomu z nich svá zavazadla, sám ale maje už jízdy až po krk, dal jsem se na cestu pěšky, obzvláště když viděl jsem, že poslední baráky píšťanské dosahují takřka k samému nádraží.

Obraz, kterýž jsem si o Píšťanech utvořil, lišil se ovšem velice od skutečnosti. O onom divoromantickém, lesnatém údolí nebylo ani památky. Píšťany leží v úplné rovině na pravém břehu řeky Váhu a teprv za řekou viděti jest řetěz kopců, táhnoucích se dále podél Váhu k severu a nabývajících čím dále, tím větší výše, až konečně na nejvyšším bodu celého tohoto pásma vrchů — asi tři hodiny cesty od Píšťan — vypínají se jako obrovské hnízdo orlí na vrcholku nejvyššího kopce rozsáhlé zříceniny hradu Tematýna (maď. Temetveny), od něhož má pak i celé toto pásmo vrchů název pohoří Tematýnské. Na jih táhnou se vrchy tyto jen až ke Hlohovci asi na dvě hodiny cesty pod Píšťany a končí kopcem Gábor zvaným. Jsou to poslední výběžky Karpat tímto směrem.

První domky píšťanské — baráčky to dílem ze dřeva, dílem z hlíny zbudované a slamou kryté — spatříme, jak již řečeno, takřka pod samou drahou. Ale čím dále jdeme, tím úhlednějšími stávají se stavení, až konečně stojíme před rozsáhlou jednopatrovou budovou, na níž čteme nápis: „K. k. Militair-Badehaus.“

Odtud jsou již domky souměrněji a dle jakéhosi pořádku stavěny. Tu a tam spatříme již i ruční vozíky, v nichž dopravují se dle přání svého nemocní, kteří nemohou neb nesmějí choditi; — trochu mne i při tom parnu zamrazilo při pohledu na ně!

Konečně staneme před jinou velkou, jednopatrovou budovou, rozkládající se proti nám čelem v ulici, jež s cestou, kterouž jsme přišli, kolmo se kříží. Jest to jediná ulice, která má v Píšťanech vůbec nějaký název. Poznamenali ji „Panská ulice.“ Na budově před námi viděti jest nápis s jedné strany „Hôtel“, s druhé „Vendègfogadò.“

Bylo právě poledne a já, uposlechnuv jadrného pokynutí svého žaludku, vešel jsem tedy do toho „Vendègfogadò.“ Stoly připraveny byly venku pode dvěma verandami a sklepníků proháněło se tu asi půl tuctu. Jídelní lístek byl maďarský a německý, — ale ze sklepníků rozuměl asi pouze jeden maďarsky, ostatní byli kovaní Němci až na jednoho — bratra Moravana, který však tu svou mateřštinu také již divně lámal přes koleno! Přes to vyvolil jsem si jej ovšem za svého Ganymeda. Cena jídel byla sice notně opepřena, ale vše bylo velmi chutně připraveno a také pivo — z Pešti z tak zv. „Steinbruchu“ — bylo řízné, chutné a studené, — jen že po čertech drahé! Třetinka litru, skoro do polovice naplněná pěnou, stála 9 kr.

Ptal jsem se při té příležitosti také na cenu bytů. Dověděl jsem se, že v hôtelu platí se za pokoj od 8 až do 25 zl. týdně. Za posluhu platí se prý za týden 1 až 3 zl.

Bylo mi trochu zeleno před očima. Žádal jsem již dříve píšťanského lázeňského a panského lékaře dra. Wagnera písemně, aby mi vhodný byt, bude-li některý uprázdněn, zamluvil, což se dle dopisu jeho také stalo. Byl jsem již velice zvědav, jaký jest asi tento byt a mnoho-li budu muset platiti.

Dr. Wagner — starší to již pán, — jemuž jsem se hned odpoledne představil, — přijal mne velmi vlídně a kollegiálně i uvedl mne osobně do domu, kde byl pro mne byt zamluven. Byl jsem s bytem co do úpravy úplně spokojen. Mělť jsem pěkný, suchý a elegantně malovaný pokojík s vyhlídkou do krásné a dlouhé, na spůsob parku upravené zahrady s překrásnými růžemi; nábytek — totiž pěkná postel se sněhobílými peřinami a vkusnou pokrývkou, kulatý stůl, — pohovka a tři židle, moderní tureckou látkou potažené, — dvě velké skříně — jedna na šatstvo a druhá na prádlo, — umývadlo, — toiletní stolek s pěkným zrcadlem — vše bylo jako z brusu nové a elegantní. Podlaha byla jako křída. Čekal jsem s třesoucím se srdcem, jaká bude asi druhá strana medaille: totiž cena bytu. Dopadlo to celkem dosti mírně — (prý z protekce pana dra. Wagnera): 8 zl. týdně za pokoj a 1 zl. týdně za obsluhu. Vzhledem k tomu, že byla lázeňská saisona právě na vrcholu, že všecky byty byly přeplněny, a že hostí denně přibývalo, byla to celkem cena mírná, obzvláště i proto, že dům, kde bydliti jsem měl, byl v nejživější ulici, naproti hôtelu a zrovna proti vratům, vedoucím do lázeňského parku, kudy i do lázní samých se chodí. Měl jsem tedy i v ohledu tom úplné pohodlí.

Píšťany samy jsou vlastně dvojí, — totiž Velké a Malé Píšťany. Pravým lázeňským místem, kde hosté výhradně bydlí, kde jest i lázeňský úřad a kde jsou ubytováni i všickni čtyři lázeňští lékaři, jsou Malé Píšťany, také Píšťanské Teplice zvané. Malé Píšťany mají jen 126 čísel asi s 900 obyvateli; pokojíků pro lázeňské hosti

jest tu upraveno celkem asi 400, z nichž 42 připadá na velký, panský hôtel.

Hned vedle hôtelu v pravo jest vchod do parku a vedle něho nalezá se kavárna a tak zvaný „kursalon". Jak kavárna, tak i „kursalon", jsou sice prostranné, ale tmavé a nevlídné místnosti. V kavárně jsou skoro výhradně jen vídeňské a pešťské listy, — většinou německé a z části maďarské. Po nějakém slovanském časopisu není tu ovšem ani památky, ačkoliv jsou Píšťany obydleny výhradně jen obyvatelstvem slovanským, — Slováky nejryzejšího zrna.

Park jest asi tak veliký jako Žofín. Staré, košaté a tudíž i stinné stromy, lípy, kaštany, buky, duby, topoly a t. d. — jsou hlavní jeho ozdobou.

Uprostřed nalezá se kryté podium, na němž dvakrát denně — od 11 hod. do $12^1/_2$ v poledne a k večeru po divadle po dvě hodiny — hraje lázeňská hudba skládající se hlavně z cikánů. Ti černí chlapíci, oblečení ve tmavý šat, hrajou bez not; není-li to však zrovna čardáš, který bývá ovšem každým druhým číslem programu, poslouchá se to skutečně jako hraní bez not — totiž dost mizerně! Rovněž i „nejnovější" kousky lze tu slyšeti; na př. „Heimliche Liebe", „An der blauen Donau" atd. vesměs skladby, které u nás již snad i vrabcům zevšedněly. Za to ale do čardaše dovedou ty snědé, divoké tváře vložiti zvláštní, bouřně rozechvělý cit. Housle jen kvílí srdce rozrývající melodii, — mezi to zní teskně cymbál a duní ze hluboka basa, až najednou tklivá, melancholická melodie skončí drsným akkordem a již — sypou se divoce veselé tóny z houslí, z cymbálu i basy — tak veselé, že to až škube v nohách a že posluchač dovedl by snad zapomenout i na rheumatismus a podagra.

Dlouho arci čardáše poslouchat nemůžeš; ta jakási jednotvárnost v melodiích brzy tě unaví, tím spíše, máš-li slyšeti v poledne čardáše nejméně tři a večer zas aspoň tři neb čtyři. —

Kromě toho jest v parku pěkný „panský dům", jenž obsahuje 20 elegantně upravených pokojů pro hosti lázeňské, — pak dosti prostranná aréna, v níž hrávala — pokud tomu počasí dovolovalo — denně německá společnosť z Prešpurku. Nejsem sice nepřítelem divadla, ba bývaly doby, kdy bych snad ani nebyl mohl žíti bez každodenní návštěvy divadla, — ale v Píšťanech mi hned na poprvé odpadla na dobro chuť chodit do areny. Dávali jakoby mně co Čechu na přivítanou pověstnou ničemnou frašku „Der Böhm in Amerika" od jakéhosi Zapperta, v níž ovšem ubohý Čecháček tím německo-semitským humorem jest až běda skřesán. To mne dopálilo tak, že po celé čtyři neděle, co v Píšťanech jsem meškal, do areny ani jsem nevstoupil.

Zrovna proti vchodu do parku jest malá kaplička, v níž kněží meškající v lázních skoro denně čítávají mše. Blízko kapličky uvelebil se — ovšem že k velmi malé okrase parku — s rozsáhlým krámem, kdež dostati lze všechno možné, jakýsi žid, u něhož také doptati se možno po prázdných bytech. Obchod vůbec jest i v Píšťanech naprosto v rukách židovských. Po svém příjezdu chtěl jsem ihned napsati svým přátelům a známým zprávu, že šťastně k cíli cesty jsem dorazil, — nemohl

jsem však nikde ani inkoust ani péro si koupiti. Všechny krámy byly uzavřeny — a teprv když četl jsem vesměs židovská jména na firmách, vzpomněl jsem si, že jest sobota.

Vlastní lázně nalezají se na pěkném ostrově, jejž tvoří řeka Váh. Pravé rameno Váhu teče hned vedle parku a jde se odtud na ostrov po dosti dlouhém, dřevěném mostě. Na levý břeh levého ramene řeky převáží se lidé i povozy z ostrova pomocí velikého prámu. Ostrov porostlý jest rovněž mohutnými a košatými stromy, v jichž stínu obzvláště za parných dnů bývají milé procházky. Budovy lázeňské nalezají se blíže levého ramene Váhu a tvoří celkem velký, směrem k mostu otevřený obdélník.

Lázně píšťanské jsou již od pradávna známy, ačkoliv léčební prameny mnohokráte již výtok svůj na ostrově změnily, na jednom místě zaniknuvše, aby zase na jiném se objevily. První písemná zmínka o užitečnosti a léčivé síle pramenů píšťanských datuje se již z r. 1551 z péra jakéhosi Jiříka Wernhera. Pozdější spisovatelé popisují lázně zdejší velmi rozdílně; jedni uvádějí je na pravém břehu píšťanském, jiní zase na levém břehu řeky blíže obce Banky, což se dá nejspíše vysvětliti častou změnou řečiště následkem prudkého toku Váhu, jenž zvláště z jara jako pravá horská řeka rád působívá prudkými a náhlými povodněmi mnoho škody a různým směrem razívá si cestu. Od roku 1744 zůstaly prameny trvale na straně píšťanské. Roku 1772 byla voda řídel zdejších k rozkazu císařovny Marie Teresie Janem z Kranzu poprvé prozkoumána; ten líčí vodu tu jakožto „čistou a jasnou a zároveň tak horkou, že se v ní vejce na tvrdo uvaří a slepice z peří opaří“, zároveň však připomíná již také, že stojí-li voda, usazuje se v ní zvláštní, tmavé bahno. R. 1780 vypravuje Karel v. Windisch, že chudí nemocní koupávají se ještě ve zvláštních jamách, kdežto pro majetnější zřízena jest zvláštní budova, kdež upraveny jsou vany. Také tento spisovatel zmiňuje se o zdejším bahnu a chválí jeho neobyčejný účinek, — zvláště při dně. (Pokračování.)

Z jara.

Báseň

Em. Miřiovského.

ještě zima po horách se mátla,
má-li jaro pustit do dolíčka,
ale pod sněhem potok už žvatlá,
zelená se půda od sluníčka,
v hrdélku svém zlatou píseň nesa,
letí skřivan chutě na nebesa.
Pučí poupě v roztaveném ledu,
ze sněhu se kapradina tlačí,
větev kývá slunci do pohledu,
jeho záře sotva všem jim stačí.

Z jara (k básni Em. Miřiovského). Kreslil Ad. Liebscher.

Z chat vyběhlo na sta drobných dětí,
v jedné písni, v jedné svorné notě
počalo to všude houst a pěti,
že je po zimě a její psotě.
Ba i dědek pro bábu a sebe
dvě stoličky vynes' na zápraží;
dívají se oba v modré nebe
a chvílemi šepcí: Jak to blaží!

Měla bys jen ty, má duše, mřıti,
kdy vše živne bujné na pažiti —
měla ty bys spáti jediná,
když ta jarní bije hodina? . . .

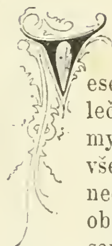
Růže.

Obrázek z umělcova života.

Napsal

Ota Pinkas.

I.

Veselý kruh mladých přátel scházel se každého večera ku společnému posezení. Byli to lidé rozličného povolání, avšak veselá mysl a srdečné přátelství pojily je v jednotný celek; miláčkem všech byl Carlo, tak jmenovali totiž mladého sochaře, jenž svým neobyčejným nadáním i mimo tento úzký kruh nalezal mnoho obdivovatelů. Sotva že byl Carlo opustil akademii, súčastnil se samostatnou prací v konkursu o cenu „římskou“, kterouž také skutečně obdržel; soudcové uznávajíce vzácný jeho talent, přiřkli mu ji jednohlasně a bez dlouhého rozmýšlení. Přátelé zajásali, avšak radost jejich kalila myšlenka, že za krátkou dobu bude se jim rozloučiti s miláčkem svým, jenž v brzku měl odcestovati do Italie, aby tam na starých vzorech zdokonalil své umění. Ty dni byli přátelé zase jednou všichni pohromadě, ale zábava jejich byla hlučnější než kdy jindy: příčinou toho byla událost pro ně obzvláště významěná: dramatická prvotina jednoho z přátel, kteráž se téhož večera na divadle s rozhodným úspěchem setkala. Tím otevřena mladému autorovi slávobrána do budoucnosti, a upřímní přátelé sdíleli s ním radost a veselí nad šťastným toho večera výsledkem. Jen jedna osoba činila tu výjimku: Carlo, o němž by se toho nejméně kdo byl nadál; z počátku si toho arci nikdo ani nepovšiml, až teprve, když se rozechvěné mysli poněkud byly utišily. Tu začaly na něho se všech stran dorážet otázky, na kteréž Carlo z počátku vyhýbavě, později však i nevrli odpovídal, což zase veselé soudruhy ku všelijakým, místy dokonce i pichlavým poznámkám podráždilo, tak že Carlo za nedlouho rozmrzen odešel. A ku

podivu: nikdo ho nezdržoval; domyslili se asi v tu chvíli všichni, že přítele jejich zajisté něco neobyčejného potkalo. Někteří hádali, že příčinou jeho nápadné zamlklosti jest brzký jeho odjezd do Italie; jiní opět se domýšleli, že je Carlo žárliv na svého přítele spisovatele a tak dále s větší nebo menší k pravdě podobností. Na pravou však příčinu zjevu toho nikdo nevzpomněl, že by se byl totiž Carlo zamiloval. Ano, tak tomu bylo: jediný pohled dvou krásných očí, jediný jich blesk postačil, aby srdce Carlovo na smrť bylo zraněno.

Kdo byla ona sličná dívka v divadelní lóži, jejíž pohled mladého sochaře o všechen klid připravil? Ten večer byl pro něho ztracený; co bylo mu také po všem, co na jevišti, co kolem něho se dělo? On neslyšel potlesku ani hlasitého volání, on viděl jenom ji, tu neznámou krásku. Nepohnutě díval se z pozdálí na krásnou její tvář a hlavu, i zdálo se mu, že nadpřirozené jakési světlo kolem líbezného toho zjevu se rozlévalo, vábíc k němu oslněný zrak a poutajíc jej na předmět ten jediný. Opona spadla naposled a lidé vycházeli z divadla. Dívka v lóži i starší dáma vedle ní povstaly a Carlo postřehnuv roztouženým zrakem ztepilý vzrůst neznámé dívčiny, kořil se jí v duchu, jakoby madonnu před sebou státi viděl. Dívka vycházejíc poslední z lóže, ohledla se, jakoby Carla za jeho pozornost vlídným pohledem chtěla odměnit. Carlo spěchal z divadla, ale když vyšel ven, nenalezl již svou krásnou neznámou, bylať zmizela. Kdo jest asi ona? Tato otázka nechtěla mu z mysli a přec neměl nikoho, kdož by mu k ní odpověděl. Nikoho! A proč? Carlo ostýchal se někomu své tajemství svěřiti, jakoby se bál vyzrazení.

Odešel z kruhu přátel domů a cítil se nešťastným, neznaje prostředku, jak by se o neznámé krasavici něčeho dověděl. Hleděl zamyšleně do tmavé noci; jako v podzimku oblak za oblakem po nebi se přehánějí nedovolujíce slunci jasně prohlednouti, tak přecházely tisíceré myšlenky jeho bujnou hlavou a mezi nimi prozatím ani svitu naděje. Carlo umínil si, že zahájí hned z rána své pátrání a když pak po dlouhé neklidné noci jitro se dostavilo, nevěděl, jak by se věci měl chopiti. Chodil a hledal, ale marné bylo všechno pátrání; předmětu své touhy nenašel. „Snad v divadle!" řekl k sobě a k večeru upjal také všechnu svou naději; zatím však čím více se den nachyloval, tím více mizela jeho důvěra a s kleslou myslí usedl posléz Carlo na své sedadlo v divadle, neboť lóže od včírka bylo prázdná. Každým okamžikem stával se nepokojnějším a rozčilení jeho dostupovalo nejvyššího stupně, když se tu pojednou ona starší dáma objevila a za ní — o slasti opojná! — toužebně očekávaná dívka. Vstoupila tak tichounce, že zdálo se Carlovi, jakoby sotva země se dotýkala; kytici z růží, jíž si byla přinesla, položila před sebe na zábradlí a pohledla v tu stranu, kde Carlo seděl. Zraky jejich se opětně setkaly a mladému umělci zdálo se, že v očích jejích zpozoroval výraz díku za to, že přišel. Toho večera nevyhýbala se již krásná neznámá jeho pohledům a takž mohl se Carlo jejich leskem a ohněm stále rozehřívat. Když pak skončeno představení a Carlo přistoupil pod lóži, padla mu k nohám růže; on ji rychle zvedl, pohledl vzhůru a setkal se s úsměvem zbožňované

dívky. Carlo spěchal ku klíčnici lóží a od té se dozvěděl, čeho mu vědét bylo potřebí.

Jelma bylo jméno dívky té, nyní jemu již tak drahé; starší pak dáma, která ji provázela, byla její matka; tato ovdověla před rokem a ztrávila dobu smutku na svém statku, načež k vůli Jelmě, svému jedinému dítěti, do města se odstěhovala, kdež zůstane až do jara, načež opět na venek se vrátí. Také kde dámy bydlí, se Carlo dověděl. Po divadle byl Carlo opět mezi svými přátely; nikdo se ho netázal na včerejší jeho chování a on byl tomu povděčen, neboť bylo by mu těžko bývalo je omluvit. Byl sice veselejší než den před tím, ale myšlenky jeho byly přece stále u Jelmy, a ježto ho nenucené veselí rozmarných soudruhů z blahého dumání drsně vyrušovalo, nezdržel se dlouho a odešel domů.

Růži, kterou mu byla Jelma hodila, uložil pečlivě jakožto zjevný důkaz a přímé osvědčení její přízně. Toho večera dovtípili se konečně přátelé jeho, proč Carlo je tak zadumán a litovali toho soudíce, že bude láska na ujmu jeho pokroku.

Carlo měl byt sestávající z pokoje s předsíňkou a pohodlného ateliéru, v němž mimo množství odlitků děl mistrovských i detailů z nich měl také několik vlastních svých prací dílem započatých, dílem již dokončených a pro blízkou výstavu určených. Jednou ze starších ale nedokončených prací bylo poprsí mladé dívky, jež kdysi dle modelu započal tvořiti. Carlo vstal časně, aby v opuštěné práci pokračoval a zdálo se mu, že nikdy před tím s takovou chutí nepracoval jako tentokráte; zabral se do práce tak, že na celý svět zapomněl a neustal dříve, až dílo bylo hotovo. Oddechl si a prohlížeje práci svou zrakem znaleckým, viděl s uspokojením, že vyvedl na poprsí tvář líbeznou a vnadnou, tvář rozkošnou a opojnou, věrný obraz zbožňované Jelmy. Byl spokojen a spokojenost ta vrátila duši jeho klid.

Carlo se rychle převlekl a spěchal z domu, aby spatřil Jelmu. Když přicházel k jejímu obydlí, zabušilo mu prudce srdce, však ještě prudčeji zabušilo, když ji spatřil u okna sedící, mající hlavinku sklopenou nad prací, do níž zcela byla zabrána. Ale tu pojednou jakoby ji byl někdo hlasitě zavolal, vyhledla z okna a Carlo vyzvedl rozpačitě svůj klobouk. Dívka poděkovala mu lehounkým kývnutím hlavinky, Carlo pohlédl ještě jednou vzhůru, ale neuviděl již nic více, než ruměnec na krásné, k práci opět nachýlené její tváři. Od toho dne vídal Carlo Jelmu každodenně.

Mladému sochaři nastala doba rozpaků, neboť se blížil čas, kde měl nastoupiti cestu do Italie; odkládal odjezd svůj ze dne ke dni, tak že uplynulo několik neděl. Carlo sice pracoval, avšak práce ho netěšila; jediná Jelma ovládala celou jeho mysl i snahu. Zatím přiblížila se doba výstavy, ve kteréž se Carlo několika pracemi súčastnil: největší pozornost obecenstva, ba obdiv jeho vzbudilo mezi těmito díly poprsí mladé dívky, o kteréž se také mnoho kupců ucházelo, ale marně, neboť nebylo na prodej. Jednoho dne odpůldne zašel si Carlo též do výstavy, kdež jinak nerad se ukazoval, poněvadž býval obtěžován davem pochlebníků a chvalořečníků, jejichž lichocení mu bylo proti mysli.

Carlo vešel do oddělení sochařského a zastihl tam svého bývalého učitele, i spatřil ku svému velikému a radostnému překvapení, že se bývalý jeho mistr nachází ve společnosti Jelmy a její matky, jež upozorňoval na vynikající vystavená díla. Carlo pozbyl při pohledu na obě dámy vší odvahy a chtěl se rychle vzdálit, ale profesor zpozoroval ho a přivolal ho k sobě. Carlo byl dámám představen. Matka slečny Jelmy podala mu s vlídným úsměvem ruku, kterouž on dvorně políbil; pak prohlížela si dopodrobna jeho práce a neměla ani dosti slov chvály a obdivu pro jeho talent a zručnost. Když pak stanula u poprsí mladé dívky, pohledla na Jelmu a ptala se ihned, je-li to výtvor jeho fantasie, neb dílo dle skutečného modelu. Carlo byl touto otázkou tak překvapen, že ani neodpověděl; matka Jelmina vidouc jeho rozpak, neopětovala svou otázku, ale projevila přání, aby poprsí dívky jí náleželo. Carlo nabídl jí ochotně své dílo, ale tu nastal mu nový rozpak: cenu žádnou udati nechtěl a nesměl, k daru pak nebylo ještě žádného rozumného důvodu. Professor zpozorovav bystrým hledem rozpaky na obou stranách, učinil zprostředkující návrh, aby Jelmina matka to poprsí přijala jaksi do ochrany a ku stálé výstavě ve svém salóně, což po krátkém zdráhání přijato, ačkoliv musilo býti zjevno, že jest to jen nová, zvláštní forma daru. Carlo obdržel pak dovolení, aby dámy při obchůzce po výstavě doprovázel a při této obchůzce naskytl se konečně okamžik, kdy s Jelmou o samotě byl a jí za uštědřenou mu růži poděkovati mohl. Jelma podala mu ruku a Carlo tiskna na ni horoucí polibek pocítil lehké ale významné stisknutí ruky svojí. Od této chvíle byl přesvědčen, že jest také milován. Carlo byl nevýslovně šťasten! Při rozchodu pozvala ho Jelmina matka, aby je navštívil, což Carlo také hned druhý den učinil, a od té doby byl pak u nich každodenním hostem.

Jelma bylo děvče, jež s neporušeným dosud srdcem v plné kráse a svěžesti se rozvíjelo; ona neseznámila se dosud blíže s žádným cizím mužem a mimo několik příbuzných neznala vůbec nikoho. Carlo byl první muž, který jí zcela jinak připadal než ti ostatní, ona k němu také zcela jinak pohlížela. Hned jak poprvé ho byla spatřila, zočila na něm cosi neobyčejného, čeho na jiných lidech dosud nebyla pozorovala; pátrala, co by to asi bylo, avšak odpovědi nemohla žádné nalézti. Když se poprvé zraky její s Carlovými setkaly, pocítila i ona jakýsi zážeh bleskový a láska zabušila poprvé na útlé srdce to, v němž také ihned našla hostinný útulek. Jako Carlo nemohla se ani Jelma dočkati příštího večera a tisíckráte ozvala se v jejím nitru pochybnost, zda-li přijde? A on přišel. Za to děkovala mu z celé duše své a nemohouc odolati citu svému, spustila k jeho nohám onu růži, kterou Carlo radostně na svých ňadrech ukryl.

Jelmině matce nezdál se nikterak nápadným způsob, jakýmž se dcera její k mladému umělci chovala. Když mu tato i poněkud zjevněji dávala na jevo svou přízeň, myslela matka, že jako ona i Jelma pouze talentem a uměním toho mladého muže jest zaujata a to jedině že vzbuzuje v ní živější interes. Ba matku těšilo, že Jelma sdílí její náhledy o umění a že ráda naslouchala rozpravám Carlovým, kterýž o svém umění neobyčejně živě a zajímavě uměl vykládat. Bystrá jinak

paní netušila arci, že jakmile třeba jen na několik okamžiků mladý párek opustila, rozprava jich pojednou jiným směrem se dala a že nebylo to již umění, o němž Carlo horoval a čemu Jelma s takou rozkoší naslouchala.

Carlo se nyní zřídka kdy okazoval mezi svými přátely a tito věděli ovšem již s plnou jistotou, proč tak činí. Carlo tonul ve štěstí a ostatní svět nebyl mu ničím; toliko Jelma byla světem jeho, proto také zapomínal na své povinnosti, tak že nic nespomohlo ani napomínání jeho bývalého učitele, ani důtklivé nalehání úřadu, aby konečně na svou cestu do Italie se vydal. Dána mu poslední lhůta a když i ta uplynula a Carlo neodejel, zadáno stipendium jinému.

Zatím přiblížila se doba masopustu a s ní řady rozkoší a radovánek, o nichž Jelma dosud jen byla slýchala a snila, kterých však v době nejkratší sama již zažiti měla, neb matka chtěla ji uvésti již do světa. Když poprvé o tom bylo promluveno, zachvěl se Carlo a jakási neblahá předtucha se ho zmocnila; později, kdykoliv zase o tom se stala zmínka, chtěl činit námitky, avšak neodvážil se toho, ježto mu pokaždé na mysl vstoupilo, že nemá práva do věci té se mísit. Promluvil tedy o tom s Jelmou o samotě a snažil se ji přemluvit, aby se vůli matčině opřela, aby nevcházela do velké té společnosti, kdež jí i jejich lásce hrozí nebezpečí; avšak po zralém všech okolností uvážení nahledl sám, že nelze se tomu nikterak vyhnouti. Zadíval se na svou Jelmu a čím déle oko jeho na ní spočívalo, tím více přibývalo mu bázně v srdci dříve tak šťastném, a také Jelma pociťovala asi cos podobného, neboť seděla se sklopeným zrakem po jeho boku a srdce jí bušilo, jako by si byla vědoma, že není dalekou doba, kdy mnoho se změní, ne-li všechno. Carlo, chopiv se její ruky, vyrušil Jelmu z dumání. „O čem přemýšlíš, Jelmo má?“ otázal se jí měkkým hlasem.

„Tuším jakési neštěstí, jemuž se neubráním a zdá se mi, že také i vy něco takového tušíte,“ odvětila Jelma s bolným povzdechem.

Carlo, chtěje zaplašiti ty chmůry, otázal se rychle dále: „Jelmo, rci, miluješ mne? Odpověz!“

„Můj Carlo!“ dovedla Jelma pouze odtušit a slzy dlouho zdržované vyhrkly z jejích krásných očí a skanuly co bohatá rosa na ruce pevně se držících milenců. Jelma ulevila si svými slzami, ale Carlo cítil v srdci neztišenou bouři, neboť ani odpověď Jelmina ani její slzy ho neuspokojily. Matka Jelmina vstoupila za nějakou chvíli do salonu, přinášejíc pozvání do plesu, kteréž jí právě bylo došlo, a požádala mladého umělce, aby je na ples ten doprovodil. Carlo přislíbil.

První ples! Kdož by nevěděl, jaký to velký moment v životě dívčím? Končí se bezstarostný věk dětský, nastává slibná, rozkošně kynoucí doba šumného pospolitého života, zjevují se v růžovém a zlatém polosvitu okouzlující jakési vidiny, kterýmž jen srdce rozumí. Ale s tím vším nastává též nejistá, velmi nejistá budoucnost. Co tu látky, co tu podnětu k myšlenkám! —

Přiblížil se den a večer plesu. Jelma vstoupila s matkou svojí, již Carlo vedl, do nádherných plesových síní, plných světel, barev a květin a ocítila se tu pojednou uprostřed šumného a vířivého života,

jenž bývalé obrazy její fantasie daleko předstihoval, a v malé hlavince zahučelo jí, že pro hukot sotva slyšela slova Carlova; lidé jako v mlze míhali se kolem ní a zdálo se jí, že půda jí pod nohama mizí, proto těsněji se přitulila ku Carlovi, který ji nyní doprovázel. Vábné zvuky taneční hudby umírnily poněkud její rozčilení a Jelma nabývala konečně zase klidu a rozvahy. Jak motýlové a včelky květinku obletují, kteráž v jasu ranního slunka svou krásou a vůní je vábí, tak hrnuli se hbití a dvorní tanečníci ku Jelmě, která vnadností a rozkošnou prostotou je okouzlovala. Matka její zářila radostí a s potěšením provázelo oko její Jelmu, která za krátko také již tonula v rozkoši; avšak Carlo pohlížel žárlivým okem na mladíky, kteří čím dále tím větší a pevnější kruh kolem Jelmy tvořili a pozoroval s trpkostí, že jest zatlačován, že ztrácí se ve víru jako osoba zbytečná. Jelma počínala si z počátku nesměle, ale vpravila se záhy do veselého reje a byla očividně potěšena, že našla pojednou tolik ctitelů.

Carlo hleděl se přiblížiti k Jelmě, ale přicházel vždycky pozdě, i to ku svému zármutku pozoroval, že ho Jelma v zástupu kolem očima již nevyhledávala, z čehož právem soudil, že na něho již nemyslila. Z celého množství mladíků, kteří se Jelmě nejvíce dvořili, věnovala tato pouze jedinému obzvláštní jakousi pozornost, kdežto jí ostatní patrně více méně byli lhostejni; byl to mladý šlechtic postavy elegantní a ztepilé, krásné zajímavé tváře a uhlazeného mravu, což v ladném celku sloučeno spůsobilo, že Jelma mladého šlechtice bezděky porovnávati začala s přítelem sochařem a že výsledek tohoto porovnání dopadl v neprospěch idealního pouze milovníka a umělce. Carlo, jenž to všechno tušil, zanevřel z plné duše na nepochybného již soka a čím více se žíravému jedu žárlivosti bránil, tím více otravovala děsná tato vášeň jeho mysl. Jednou ještě setkaly se zraky jeho s jejími, Jelmě ozvalo se cosi v srdci, avšak láska to již asi nebyla. Jelma naslouchala s rostoucím zalíbením hladkým slovům spůsobného kavalíra a po několika hodinách dospěla k poznání, že její domnělá láska k mladému sochaři byla pouhým přeludem nezkušeného srdce, že ho vskutku a opravdu nemiluje. Ubohý Carlo!

Mladému hraběti dovoleno při rozchodu učiniti dámám návštěvu, matka Jelmina nechtěla arci z počátku hned přivolit, ba i námitku měla pohotově, avšak když pohledla na Jelmu, svolila.

Carlo byl tomu rád, když dámy pomyslily na odchod, sám doprovodil matku Jelminu k vozu, kdežto Jelmu hrabě doprovodil. Carlo odešel též domů, ulehl, avšak neusnul; ležel tak po několik hodin, nejsa schopen ni jediné myšlenky. Jakási prázdnota se rozhostila v hlavě jeho, za to v srdci svém cítil tíž a bolest. Druhý den po plesu šel odpůldne jako obyčejně, aby Jelmu spatřil a s ní promluvil, avšak když do domu vstoupil, oznámeno mu, že dámy již před hodinou odešly a kdy se vrátí, že není známo. Následujícího dne zastihl Jelmu i její matku doma, avšak takové změny se nenadál, ač byl na obrat jakýsi už připraven. Matka Jelmina byla sice přívětivá, avšak obvyklého pozvání k večerní návštěvě již neopakovala; Jelma pak byla jako vyměněna: kdežto jindy sama vyhledávala jeho pohled, vyhýbala se mu nyní a když se mu vy-

hnouti nemohla, bylo vidno, že přichází do rozpaků a z očí jejích zcela vymizela někdejší upřímnost a vroucnost.

Carlo ze všeho toho poznal, že minula mu již doba blahé naděje a sladkého přeludu a pocit trapného sklamání svíral mu srdce. Ještě jednou se chtěl vzchopiti k rozhodnému kroku, chtěl promluviti s Jelmou a připomenouti jí sliby její jakož i svoje útrapy, avšak nenalezl již k tomu příležitosti, neboť v tu dobu, kdy obyčejně přicházíval, nebyly dámy nikdy doma, z čehož jasně vysvítalo, že si návštěvy jeho již nepřejou, že jest v domě tom zbytečným. Carlo umínil si, že pilnou prací zaplaší všecky útrapy, které duši jeho soužily, on doufal, že zapomene a uzavíral se s bolem svým a svými myšlenkami do svého příbytku, kdež sedal uprostřed svých prací, odlitků a vzorů, hlavu maje ve dlaň skloněnou a mysl v temné dumy pohrouženou.

Uplynul skorem rok, co byl Jelmu poznal. Od oné doby nesáhl opravdově k řádné práci a tím stalo se, že starost o živobytí zaklepala na dvéře jeho; tu teprv probral se Carlo konečně ze své zmrtvělosti a otupenosti. Jako po dlouhém spánku následuje udivené probuzení, tak i Carlo vzpamatovav se, díval se jako u vytržení kolem sebe a poznával, že se stává opět člověkem, že nabývá zase někdejší rovnováhy, že nalezá opět svou duši. Nyní spatřoval i následky nečinnosti své: vše, na co patřil, bylo zanedbáno aneb poškozeno, ba mnohá práce, na níž tak pilně byl pracoval, zničena vlastní rukou jeho; srdce jeho hořkostí překypělo.

Jaro probouzelo právě přírodu k novému životu a jarním dechem tím okřál také Carlo; duch jeho se nápadně vzpružil, nová síla rozproudila se jeho žilami a s novou chutí přikročil mladý umělec opět ku práci, od níž pak teprve pozdě k večeru ustál. Vyšel z domu, rozhlížel se kolem jako cizinec a musil znova jaksi přivykati městskému ruchu, jemuž se byl tak výstředně, byť i jen na čas, odcizil. Navštívil také své přátele, jež byl svým příkrým vystupováním a odmítáním podávané mu pomoci a rady urazil, tito však zapomněli na všechno a odpustili mu, srdečně jej v kruhu svém vítajíce; Carlo zahanben poznával teprv nyní velikou a obsáhlou cenu upřímného přátelství.

Po několika nedělích zdálo se, že Carlo na Jelmu úplně zapomněl, však nebylo tomu zcela tak. Do jejího domu ovšem již nevstoupil a také s ní ani jednou již nemluvil, ale vzpomínce na ni přec ubrániti se nemohl — vždyť ji byl tak horoucně a opravdově miloval. Jednou v podvečer, když Carlo po pilné práci odpočíval, zaklepáno na dvéře a do příbytku jeho vstoupil sluha, jenž odevzdával mu list. Carlo se zachvěl, neboť poznal sluhu a myslel z počátku, že jest to list od Jelmy samotné, avšak sluha poučil ho ihned, že list pochází od její matky.

„Žádáte odpověď?“ tázal se Carlo sluhy, který neodcházel.

„Nikoliv, o potvrzení přijatých peněz toliko prosím!“ odpověděl sluha. —

Carlo rychle rozevřel list. Matka Jelmina mu krátce sdělovala, že odjíždí s dcerou na venek, kamž prý je také hrabě, nastávající zeť, doprovází. Carlo dovedl sotva dále čísti; přece však se vzpamatoval a dočetl list. Další obsah jeho zněl, aby přijal přiloženou sumu peněz, již mu posílá matka Jelmina za ono poprsí, kteréž prý Jelma svému

ženichovi darovala, předpokládajíc, že Carlo proti tomu nic namítati nebude. Carlo se trpce usmál. Chvilinku přemítal, co učiniti má, zdali peníze přijati nebo poprsí nazpět žádati. Rozhodl se, že přijme peníze. Klidně vyslechl vypravování sluhovo, který vychvaloval bohatství mladého hraběte a nastávající štěstí slečny Jelmy. Hrabě jest prý Vlach a jediným dědicem bohatého strýce, který po dlouhém zdráhání dal konečně svolení ku sňatku svého synovce s Jelmou; jest prý tomu čtrnácte dní, co šťastného ženicha svolení to došlo.

Carlo věděl dosti. Zdálo se, že zpráva ta na něho žádný dojem neučinila; on sám se tak domníval, avšak krátce po odchodu sluhy pocítil jakési mrazení po celém těle a brzy na to dostavila se lehká horečka, kteráž ho na několik dní na lože upoutala.

Čtvrt roku po odjezdu slečny Jelmy na venek slaven okázale její sňatek s hrabětem. Mladí manželé odebrali se do Italie, kamž je také Jelmina matka následovala, když byla dříve statky své prodala.

II.

Uplynulo několik let od našeho vypravování. Carlo, kterýž se byl po zmaru své lásky s neunavnou pílí opět svému umění věnoval, obdržel po vypršení prvního stipendia znovu „římskou cenu“ a vydal se na cestu do Italie. Bohaté sbírky měst italských zaujaly nyní veškeru jeho pozornost. Mocně probuzená umělecká ctižádost i žárlivost nedovolovaly mu, aby od prací svých ustával a o jiné věci se staral, zejmena, aby se obíral starými bolestnými upomínkami; ale navzdor tomu, naskytla-li se vhodná příležitost, vyptával se přece na tu, kteráž by se byla málem stala příčinou jeho záhuby aneb aspoň jeho uměleckého úpadku. Carlo stal se sochařem velice váženým a hledaným; práce jeho šly rychle na odbyt a řada zákazníků záhy tak se rozmnožila, že musil leckteré zakázky s politováním odmítati.

Jednoho dne, bylo to druhý rok, co v Italii dlel, sešel se Carlo náhodou s jedním ze svých kolegů, Vlachem, který se vracel ze Sicilie, kde byl několik měsíců ztrávil. Ten mezi jiným vyprávěl mu, že seznámil se s jistým hrabětem a jeho chotí, která prý jest krajankou Carlovou. Carlo, zvěděv jméno hraběcí rodiny, věděl ihned, že hraběnka a krajanka jeho není nikdo jiný, než Jelma sama. To bylo vše, čeho náhodou o Jelmě se dověděl; více vypátrati lze nebylo. Po čtyřletém pobytu v Italii vracel se Carlo co proslulý mistr do vlasti své, a odvážel si mimo slávu též značnější jmění, které si byl za dobu tu vyzískal. Cestou pak zastavil se v Benátkách, kdež umínil si několik dní se pozdržet.

Znáte ty čarokrásné divuplné večery benátské za svitu měsíce? Usedněte sem k jednomu z malých stolků k balustrádě v Giardino Reale, kde před vámi se rozprostírá čarovná vyhlídka, oddejte se zúplna obdivu těch večerních půvabů a chráněni před šumem a vlněním, kteréž daleko od vás v plné volnosti se proudí, můžete se v tichém úžasu oddati svým myšlenkám; ani ty slabé zvuky hudby, jež co lehký vánek k sluchu vám se nesou, nevyruší vás a vy tonete v rozkoši ztápějíce zrak do nezapomenutelného toho obrazu, jenž před vámi se rozprostírá.

Tu po pravé straně se táhne obrovská vodní ulice „Canale Grande“ se svými památnými, tajuplnými paláci, jejichž řady sotva dohledáme; stojí tu zasmušile jako skamenělí bohatýři ty nádherné budovy, jejichž lesklá průčelí se třpytí jako zlaté a stříbrné krunýře; na druhé straně z jich středu vystupuje a směle k nebi se pne mohutná kopule chrámu St. Maria della Salute, jakby roztaveným stříbrem politá, tam v pozadí před námi ve vzduchu se třesoucím, ve světle zelenavém, jež zdá se býti ze smaragdů utkáno, leží ostrovy Giudeca a St. Giorgio Maggiore, světélka na nich sem tam bloudící připadají nám jako jiskry v uhasínajícím ohni. Měsíc, jakožto král noci plýtvá svým bohatstvím, rozlévá plným proudem světlo své a vlny mořské vymršťují tisíce chvějících se hvězd z tmavého svého lůna, kteréž okamžikem zrozeny, okamžikem také ve hrob padají; pod námi, jako noční stíny, prchají kvapným letem po temné vodní hladině černé gondole — jak divně kontrastuje s jejich zasmušilým zevnějškem ten veselý a skotačivý smích dívčí, jenž z tajemného jich nitra čistým zvonku hlasem vyzní vá! Vzduch je teplý, napojený vůní květů pomerančových a citronových, jichž košaté stromy nad námi se rozepínají; časem ochvívá naše čelo od moře vanoucí svěží větřík a ochlazuje horké naše líce.

Za takového večera seděl tu Carlo samojediný se svými myšlenkami, jimiž do minulosti své se zabíral. Rychle přeletěl dobu šťastného dětství, úkvapem přiblížil se době pozdější, kdy stal se mužem, až zastavil se u Jelmy; rychle chtěl minouti dobu své lásky a svého utrpení, ale nedovedl toho: obraz její stavěl se mu vždy více a plastičtěji před oči, však nebyl to již onen tajemný, prostičký zjev s tím velkým, vlhkým, hlubokým okem, byla to postava vznešená, dáma bohatá, hrdá poněkud, ale přece plná milosti, oko její prudké vyšlehovalo blesky a běda muži, jehož blesk takový zasáhl. Carlo sledoval Jelmu dále, viděl ji obcházející nádhernými síněmi, kde vznešení hosté se jí ukláněli, patřil na ty zraky závistné, jež nepřály jí choti jejímu, kterýž, znaje cenu klenotu tak vzácného, s plesající tváří po jejím boku řady hostí procházel. Jelma opouštěla ten hlučný svět, uchýlila se do zadního křídla svého paláce, vstoupila potichu do slabě osvětlené komnaty, sklonila hlavu svoji nad dvěma spícími anděli a pocelovala své dítky. Umělci zarosily se oči. Chtěl zaplašiti tyto představy, přejel si rukou čelo a vrátil se opět přítomnosti a skutečnosti, avšak jen zpola, neboť pozornost jeho upoutala zase sladká píseň, která od protější strany jako zmírajíc, k němu doznívala — Carlo cítil, že mocně zachvělo se srdce jeho.

Blízké zašustění hedbávného šatu vyrušilo ho zcela z jeho dumání. „Kupte tu růži, pane!“ pravila k němu květinářka, položivši na stůl ruku, v níž držela překrásnou růži. Oslovení to pomátlo v prvním okamžiku umělce tak, že neodpověděl; „fiorilla“ opětovala svou prosbu a Carlo nechtěl uvěřiti svému sluchu — ten hlas, ten hlas, jak zdál se mu povědomým! Pozvedl oči k fiorille, ale tvář její byla napolo od něho odvrácena; rozhlížela ť se květinářka po zahradě, jsou-li zde již její příznivci. K nemalému podivení zpozoroval Carlo hned na první pohled na fiorille cosi neobyčejného, čímž tato od ostatních květinářek nápadně se lišila; na její tváři nekvetly umělé růže, nýbrž rozkládaly

se něžné lilie, kolem rtů nepohrával si onen nucený úsměv, za nějž se platí almužna, nýbrž bylo patrno, že rty tyto již dávno se asi nesmály. Šat její byl sešlý, ale proto přece slušný a úpravný. Nyní obrátila Fiorilla obličej svůj více ke Carlovi, kterýž okamžitě postřehl, že nouze, bol, utrpení a sklamání nesmazatelné stopy v té ubledlé tváři zůstavily. Carla pojala lítost nad ženou tou, chtěl jí vzíti z ruky růži a bezděky uchopil se ruky samé. Fiorilla škubla sebou a pohledla pohrdlivě na něho, ale sotva že mu byla popatřila v obličej, zachvěla se prudce a nebyla s to ruky nazpět vztáhnouti. Carlo pocítil v tu chvíli, že tepna její rychleji bila a tu teprv pohledl Fiorille zúplna a ostře do tváře . . . dech se mu zatajil a mozkem jakby mu byl žhavý blesk projel. Jest to přelud či skutečnost? Obličej ten a ta žena, toť Jelma! Carlo chtěl promluvit, avšak dech se mu zatajil a prsa súžila; fiorilla pak nemluvíc, stála před ním jako socha z mramoru. Však jen několik okamžiků potrvalo obou jich udivení. Ona vzpamatovala se dříve, pohledla ještě jednou na umělce, jakoby si obraz jeho v paměť vrýti chtěla, z prsou vydral se jí bolný výkřik a než se Carlo nadál, prchla od něho. Ještě jednou se plaše ohledla a zmizela v davu přibyvšího lidu. Několik kolem sedících slyšelo slabý ten výkřik, ale nepovšimli si ho valně, vždyť s fiorillou jest vždy nějaký žert dovolen.

Carlo se trpce usmál, patrně to byl jen odlesk dřívějších jeho myšlenek, kterýž mu osobu tu zobrazil jakožto Jelmu. Na stole ležela růže, již uprchlá zde byla nechala. Carlo vzal ji a zastrčil si ji do kabátu. Chtěl na ten přelud zapomenout, ale bylo mu přece nápadné, že fiorilla tak kvapně odešla; urazilo ji snad, že ji vzal za ruku? K smíchu! Což může býti výjimka mezi fiorillami? Jedině to zamrzelo umělce, že růži nezaplatil; umínil si tedy, že zítřejší večer tak učiní, neboť doufal pevně, že fiorilla opět přijde. Ale zklamal se — ona nepřišla! Nevěda sám, proč, odešel Carlo rozmrzen do svého příbytku; na stolku ve sklenici stála tam dosud růže, kterouž si byl minulého večera přinesl. Chtěl jí naliti čerstvé vody, ale sotva že se dotekl růže, opadala. A zase připadla mu Jelma na mysl a Carlo cítil, že mu oči zvlhly; měl za to, že myšlenek jeho jedinou příčinou jsou ty zasmušilé Benátky, a umínil si tedy, že druhý den odjede.

Tu noc měl Carlo podivný sen; zdálo se mu, že se prochází po římském corsu. Kolem něho zvolna se pohybovaly řady nádherných povozů, ve kterých římští velmožové a jich krásné paní si hověli, shlížejíce na ostatní lidstvo, jakoby říci chtěli: zde vizte nás a obdivujte se! Tu pojednou objevil se nad míru skvělý čtyrspřežný povoz a v něm seděla nedbale mladá, neobyčejně spanilá dáma; kolemjdoucí se zastavovaly a upínaly na ni zraky své jedni toužebně, jiní závistivě; ona však nedbala ničeho, a zdálo se, jakoby oko její v tom davu někoho hledalo, až utkvělo posléz na něm, kterýž se byl také zastavil. Vznešená dáma lehynce pokývla hlavinkou a ubledlé její líce růžově se zbarvilo. Carlo zaplesal v srdci, neboť poznal vznešenou tu aristokratku: byla to Jelma. Rozběhl se k povozu, ale tu zastoupila mu cestu žebračka prosíc hlasitě o nějakou almužnu. Carlo chce se jí zbaviti, ale marně — žebračka nedává se odbyti. Tu popatřil jí ve tvář a s úžasem poznává Jelmu. Nechce tomu uvěřit — vždyť to přece patrný přelud — odstrčil žebračku

od sebe a pátrá po nádherném povozu. Ten však už zmizel. Sotva se byl Carlo žebračky dotekl, klesla mu tato mrtva k nohám; lidé pak, výjevem tím popuzeni, hrozivě se kolem něho shrnují, neboť mají za to, že on žebračku usmrtil. Carlo chce se bránit, avšak lid vždy těsněji na něho doráží, již vidí pěstě nad svojí hlavou a tu i tam také dýka se zableskla; leč tu pojednou tlačí se davem malý muž v rozedraném šatu, ve zhýralém obličeji strhané oko, z něhož při pohledu na sochaře blesk jakýsi vyšlehl; příšerný mužík ten vytrhl z pasu dýku, a již již míří na srdce Carlovo.

V kritickém tomto okamžiku pozvedla se pojednou mrtvola žebračky ze země: jest zcela změněná a místo roztrhaných cárů obestírá ji běloskvoucí, jako z obláčků utkaný oblek. Ruka její zachytila v pravou chvíli ruku vrahovu, z níž smrtonosná zbraň k zemi upadla. Carlo jest zachráněn, on pokleká před osvoboditelkou svojí, cítí, jak klade mu ruku na hlavu, jakoby mu žehnati chtěla, avšak ruka ta je těžká a studená jako kámen, a Carlo cítí, že mráz mu celým tělem probíhá. Chce pohlednouti vzhůru, avšak víčka jeho očí jsou jako z olova, musí násilí použiti, otevře oči a hle: jest ráno a slunko jasně svítí. Carlo poznává, že snil. Rychle se oblekl a spěchal do kavárny, pevně si umíniv, že odpůldne z Benátek odjede.

Pročítal jen nedbale časopisy před ním ležící, neboť dnešní sen a „fiorilla“ nešly mu z mysli; tu pojednou krátká a nepatrná zpráva upoutala veškeru jeho pozornost. Carlo četl: „Vylovená mrtvola. Včerejšího rána vylovili rybáři mrtvolu mladé ženy, oblečené v černý hedbávný šat. V Ospedale civile, kam mrtvola odvežena, zjištěno, že žena ta skončila sebevraždou, neboť neshledáno na ní žádných známek, z nichž by na nějaké násilí souditi se dalo. Kdo neznámá ženština jest, dosud se neví, tvrdí se, že jest to jedna z četných našich fiorill; dle prstenu se znakem a hraběcí korunou lze se nadíti zjištění nešťastné té osoby.“ Carlo několikráte si přejel rukou čelo, na němž studený pot v bohatých krůpějích mu byl vystoupil, a znovu si přečetl zprávu o sebevraždě té; nyní zjevovala se mu ještě živěji záhadná událost s fiorillou, ba on rozpomínal se, že zpozoroval na její ruce prsten; měl-li znak, arci nevěděl.

Carlo chtěl nabyti jistoty, že utopená žena není tou fiorillou a odebral se tedy do nemocnice.

Úřadník dovedl ho ochotně k mrtvole, která plátnem přikryta na stole ležela; rouška stažena a Carlo stál skutečně u mrtvoly oné fiorilly; poznal ji na první pohled a pozoroval také vždy jasněji podobnost ženy té s Jelmou. Než se však otázati mohl, předešel ho úřadník sám, sděluje mu, že zemřelá jest hraběnka Jelma R . . ., kterouž manžel zradně opustil, promarniv dříve celé její jmění jakož i jmění po matce zděděné. Pověděla prý mu to žena, která zjistila, kdo zemřelá jest a u které Jelma bydlela. Carlo nebyl s to pochopiti, že by to vše mohlo býti pravda, a přece tomu tak bylo. Jako když byl poprvé Jelmu spatřil, stál opět nepohnutě, avšak s jakými to nyní zcela jinými myšlenkami a pocity! Zvlhlým okem díval se na její bledou tvář, na niž anděl míru polibek svůj vtiskl; těžký vzdech vyrval se mu z prsou a Carlo naklonil hlavu, aby políbil v čelo svou nešťastnou Jelmu. Úřadník otázal se ho, je-li příbuzným zemřelé, načež Carlo odpověděl,

že jest toliko jejím krajanem. Na žádost jeho vydán mu byl prsten její, když se byl zaručil, že postará se za to o pohřeb.

Z nemocnice odebral se Carlo k oné ženě, u které Jelma bydlela. Zde dozvěděl se, že Jelma churavá a nešťastná asi před rokem do Benátek přijela, že nemoc její pohltila skromnou částku peněz, kterou si byla přivezla; když pak se zotavila, hledala si výživu a chtěla pracovati, avšak k těžké práci nebyla schopna a ostatně byla i o tu nouze veliká. Tu poradila jí žena, aby se stala květinářkou a ona jí uposlechla; ale vydělávala málo, neboť nechtěla se vzdáti své počestnosti. V první době, když pozdě v noci domů se vracela, bývala prý rozčilena a mnohdy až do rána plakala, urážely ť ji ty nešetrné řeči a vtipy zhýralých mužů a rozpustilých hejsků. Před dvěma dny nepřišla domů a když ani druhého dne se nevracela, došla žena na úřad a zde oznamujíc zmizelou, dozvěděla se o vylovené mrtvole. Zemřelá prý trpělivě snášela osud svůj, byl prý zasloužený, jak se často sama přiznávala; do své vlasti nechtěla prý se nikdy vrátiti, neboť musila prý by hanbou zajíti, kdyby ji spatřil ten, jehož srdcem prý ona pohrdla. Tím ukončila žena své vypravování a na další otázky Carlovy, kde se manžel zemřelé nachází a měla-li Jelma rodinu, neuměla stařena odpovědět — nevěděla nic více.

Nevelký jest ten hřbitov Benátčanů na ostrůvku S. Michele; jest tam tak ticho, tak velebně, že i živý si zde rád odpočine. Den chýlí se ku konci, dvě gondole blíží se z města ku hřbitovu: na první jest postavena rakev, pokrytá černým příkrovem, na ní leží věnec z překrásných růží a ohnivých karafiatů, v popředí, před rakví, sedí kněz a starší muž, odříkávající hlasitě modlitby; v druhé gondoli sedí mladý elegantní muž a prostičká žena z lidu; tito jediní doprovázejí mrtvolu. Jest to pohřeb nešťastné Jelmy. Jak tklivý to obraz, skvěle ozářený leskem pravého přátelství a šlechetného srdce milencova! Rakev položena do vyzděného hrobu, kněz naposledy pronesl své „Requiescat in pace!“ a s tím splynulo polohlasné, hlubokým pohnutím tlumené „S bohem na věky!“ Carlo naposled pohledl v hrob a několik bohatých slz skanulo na rakev. Byl již večer, když ony dvě gondole se vracely od hřbitova S. Michele nazpět do města.

Carlo zůstal v Benátkách ještě nějakou dobu. Najal si atelier a pracoval v něm pilně po celý den; jen k večeru vyjížděl si na hřbitov S. Michele.

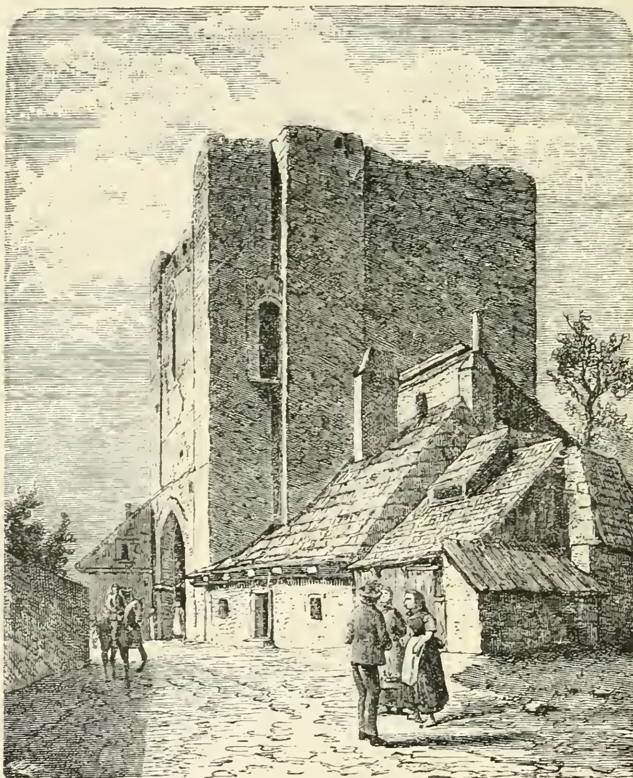
Za mého pobytu v Benátkách vyhledal jsem i já ten tichý ostrůvek, procházel jsem se po hřbitově a četl nápisy a prohlížel pomníky. Procházeje se takto řadami četných památníků, pozoroval jsem již z daleka poprsí ženy; bylo mně nápadné svým mistrovským provedením, kterýmž se již na první pohled od ostatních pomníků lišilo. Nad velikou kamennou deskou, vlastní hrob kryjící, stojí poprsí krásné ženy, oko nyjící, tvář pokojná a kolem rtů něžný, jako andělem vykouzlený úsměv. Dlouho díval jsem se na krásné to dílo, v paprscích slunečních zazářilo zlaté písmo uprostřed květů růžových na podstavci se nalezající, i četl jsem prosté jméno „Jelma“. Ani nevěda, stál jsem u hrobu nešťastné Carlovy milenky.

Staré brány v Nimburku.

Podává

Ed. Herold.

Prastaré město Nimburk leží malebně na vyvýšeném břehu Labe, kteréž se tudy valí širokým již proudem. Přicházejíce s labské strany, spatřujeme zajímavé zbytky bývalých opevnění, jednu mnohohrannou a jednu okrouhlou věž hradební a staré náspy, vystupující z přívětivé zeleni terasovitých zahrad. Nedaleko řeky stávala brána, vedoucí k mostu; brána tato jest dávno již zbořena a stejný osud potkal tu staré zdi

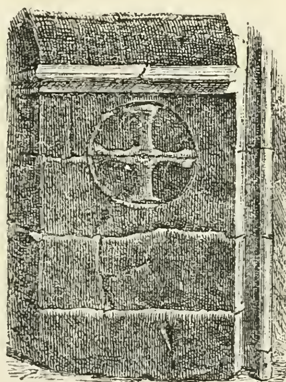
Bobnická brána v Nimburku. Kreslil Ed. Herold. Ryl J. Patočka

městské. Místo nich vidíme bujnou zeleň a nad touto šedivé stěny gótického chrámu Narození P. Marie a velkolepou, r. 1882 od Bauma a Münzbergera vystavěnou školní budovu městskou, stojící částečně na prostoru, jejž zaujímal bývalý klášter dominikanský.

Projdeme-li městem, dostaneme se ku staré bráně Bobnické. Jenom spodek brány, gótický oblouk její a výklenek, v němž spouštěla se padací mříž, jsou z kamene; ostatek skládá se z cihel. Střecha a klenutí brány dávno již se sřítily nebo byly strženy; zmizely také kamenné stupně, po nichž vystupovalo se z hradebních zdí k malým dvířkám, která tvořila vchod k hořejším sklepením věžním, k obydlí hlásného a strážců brány. Místo dvířek zeje tam nyní ve zdi prázdný, černý otvor.

Bobnická brána byla důležitou částí opevnění, kteréž obepínalo Nimburk dvojitým pásem hradeb, náspů a příkopů. Opevnění toto pocházelo z doby krále Václava II., kterýž Nimburk městem královským učinil a hojnými svobodami a právy nadal. Sem utekla se dcera jeho, spanilá kněžna Eliška, před úklady Jindřicha Korutanského. Syn její Karel IV. pak vděčil se pohostinnému městu za ochranu, kterou matce jeho poskytlo, mnohým dobrodiním. Ale po smrti velikého toho panovníka minuly krásné, pokojné časy.

Roku 1421 poddali se Nimburští Pražanům a přijali nové učení. Musili na to brány městské pilně střežiti před nepřátely své strany, jimiž byli nejen páni králi oddaní, nýbrž později též Táboři, kteří za vedení genialního svého vůdce s nevěrnými Pražany zjevně se rozdvojili a válku proti nim začali. R. 1424 obklíčili sice Pražané Žižku v Kostelci nad Labem mocí velikou, že již se zdála záhuba jeho neodvratnou; ale v nejhorší tísni přispěli mu bratří Boček a Viktorín z Kunštátu, jichž pomocí vybavil se z trudného postavení a ušel z Kostelce na pravý břeh Labe, po němž se dal na pochod ku Poděbradům. Pražané táhli stejným směrem po břehu levém, chtíce na příhodném místě přejíti přes řeku a na Žižku udeřiti. Ale Žižka byl rychlejší i přešel sám u Poděbrad na levý břeh, než Pražané města toho dostihli. Pan Boček vyjel jim tu za účelem vyjednávání vstříc, ale byl zrádně zajat a do Nimburka poslán. Než za krátko vyjížděl odtud branou Bobnickou, obklopen silnou stráží, kteráž jej provázela do vězení na Mělník.

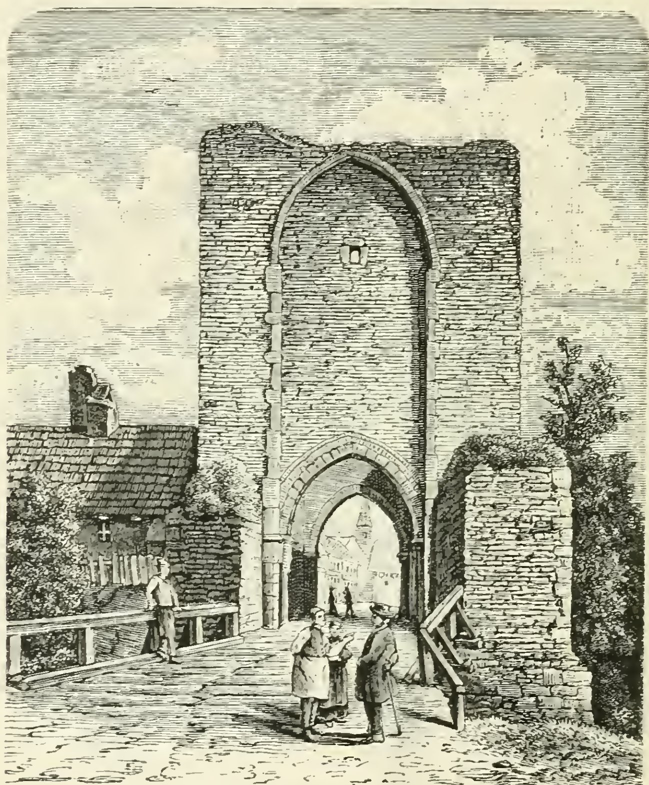

Starý kříž, vytesaný na bráně Bobnické v Nimburku.

Několik dní na to strhla se osudná pro Pražany bitva u Malešova, v níž slepý vůdce jako vždy slavně zvítězil. Jednoho dne zvěstovali hlásní na věžích Nimburských, že blíží se vojsko Táborské a za krátko vjel Žižka do města, kteréž bez odporu podrobilo se moci slavného vítěze. Od té doby zůstalo věrno bratrstvu Táborskému a když po bitvě u Ústí Táboři do říše německé vtrhnouti chtěli, Pražané s Korybutem však tomu odporovali, stali se také Nymburští zjevnými nepřátely Pražanů. I bylo jim dobře hlídati brány městské, neboť soused jejich, pan Boček z Kunštátu, přeměnil se z přítele Táborů ve spojence Pra-

žanů, z kteréžto příčiny jej Sirotci a Táboři již jednou ve hradě jeho Poděbradském úsilovně obléhali, avšak bez úspěchu.

Několik dní po sv. Havle 1426 přiblížil se pan Boček s lidem svým potají k městu, chtěje se ho zmocniti náhlým přepadnutím. Jel sám s písařem svým napřed a oba projeli šťastně předměstím až ku bráně Bobnické, kteráž byla právě v tu dobu otevřena, i vrazili bez váhání do města. Ale hlídač na věži, který zpozoroval ještě v čas Bočkovu družinu opodál za pánem jedoucí, spustil za vetřelci rychle padací mříž a zatroubil na poplach. Zástup čeledínů z pivovaru, jenž

Jirská brána v Nimburku. Kreslil Ed. Herold. Ryl J. Patočka.

nabíral právě vodu ve příkopu, přikvapil na znamení to ku bráně a zabil pana Bočka i jeho písaře. Na památku vytesán byl kříž v pilíři na pravé straně brány, u místa, kde pan Boček padl.

Roku 1482 vjel branou touto do Nimburka biskup pod obojí Augustin v průvodu kralohradeckých měšťanů. Roku 1508 usiloval zlopověstný rytíř Kopidlanský zmocniti se brány Bobnické, avšak bez úspěchu, načež zapálil předměstí.

Větší nebezpečí hrozilo městu za války třicetileté, když r. 1631 Sasové pod Arnheimem na bránu útočili a deštěm ohnivých kulí město zapálili. Ale měšťanstvo s císařskou posádkou, jíž velel polní maršálek Rudolf z Tiefenbachu, hájilo náspy statečně, tak že nepřítel na konec s nepořízenou odtáhl. Na to prošla dvě leta v pokoji. Avšak roku následujícího, v srpnu, když byly plodiny polní většinou již do stodol svezeny, došla zlá zpráva, že vojsko saské hodlá znova své štěstí před Nimburkem zkusiti. I byly na rychlo náspy a brány silněji opevněny a měšťanstvo cvičilo se pilně ve zbrani společně s císařským lidem, kterýž byl v městě posádkou. Konečně dne 14. srpna objevil se předvoj epřátelsk ý, za nímž následoval brzy hlavní voj s hojným dělostřelectvem. O vzdání, k němuž Sasové parlamentářem do města vyslaným vyzývali, nechtěl slyšeti ani velitel císařského vojska ani purkmistr Jan Bítovec a takž hotovily se obě strany k tuhému boji.

V úzkostlivém očekávání prošel Nimburským celý den, jejž věnovali Sasové přípravám k útoku. Pak začal se sypati na město dešť ohnivých kulí a učinil brzy spousty tak veliké, že zavlál na věži bílý prapor. Vyslanec města odebral se k veliteli saskému a nabízel vzdání pod výminkami. Ale velitel žádal, aby se vzdali na milosť nemilosť. Vzkaz ten rozplamenil obležené znovu k zoufalému odporu; usnesli se, že budou hájiti město všemi silami, až by jim přišlo na pomoc vojsko císařské.

Každý, kdo byl boje schopen, spěchal na hradby s veliké části již pobořené, aby pomáhal odraziti nával oblehajících. Tito hnali již před tím dvakráte útokem, avšak nepořídili ničeho. Nastal útok třetí a boj strašlivý rozzuřil se na hradbách. Nepřítel utrpěl hrozné ztráty, ale nahražoval unavené a ztenčené zástupy stále čerstvými silami, ani zatím hajitelé náspů, nemohouce stejným spůsobem řady své doplňovati, více a více umdlévali. Ještě bojovali zoufale — v tom rozlehl se děsný pokřik: „Nepřítel je v městě!“

Křik ten hlásal bohužel pravdu. Sasové rozstříleli za boje na hradbách bránu a vrazili do nešťastného města. Na náměstí strhla se ještě prudká seč mezi útočníky a císařskou posádkou jakož i ozbrojeným měšťanstvem. Avšak i poslední zoufalý ten odpor byl marný. Všichni, všichni jsou porubáni a zuřiví Sasové vnikli do domů, pobíjeli vztekle každého, kdo se jim pod ruku namanul, starce, ženy i dítky, a vyplenivše město, odvezli hojnou kořisť na mnohých vozích.

Při obležení a dobytí Nimburku padlo na obou stranách celkem 2196 osob.

Ba, staré zdivo kamenné, na němž spočívá cihlová stavba brány a jehož původ sahá do 15. století, mohlo by mnoho vypravovati o statečných měšťanech zašlých dob.

Než obraťme se již ke druhé starožitné bráně Nimburské, ku bráně Jirské. Také zde spatřujeme, jako u brány Bobnické, dole kamenné zdi, na nichž spočívá věžovitá stavba cihlová.

Pod kamenným gótickým obloukem této brány vyhrnulo se jednoho dne r. 1425 množství lidu za město, provázejíc tlupu ozbrojenců, kteří z rozkazu Sirotčího hejtmana Jana Hvězdy vedli na smrt starého faráře Jiřího a jeho kaplana Klimenta. Oba nešťastníci byli do vy-

smolených sudů zabedněni a tak upáleni. Roku 1569 vystavěn jest na místě ukrutné popravy té kostelík sv. Jiří, jehož prostranný hřbitov slouží nyní za pohřebiště městské.

Za Jiříka Poděbradského vtrhla branou Jirskou do města jízda Matyáše Korvina, ale byla za krátký čas vojskem Jana z Janovic zase vypuzena.

Do města, spustošeného r. 1634 od Sasů, vtrhli pět let po jich odchodu dva švédské pluky a následujícího roku vjel sem touto branou švédský generál Banner se svými důstojníky, zvoliv si Nimburk za hlavní stan, kdežto vojsko jeho kolem města se utábořilo. Při svém odchodu spálili všechny mosty, vedoucí přes městské příkopy.

Později přišlo do Nimburka vojsko císařské, a r. 1741 navštívili jej Prusové, poškodili kostel sv. Jiří a odvezli s sebou na památku jeden zvon. Také v 19. století spatřil Nimburk opět nezvané hosty pruské.

Letošního roku budou prý obě ty staré brány sbořeny. Každý přítel historických památek litoval by toho tím více, jelikož jsou brány Nimburské jedinými cihlovými stavbami toho druhu v Čechách.

Tmáňský reformátor.

Venkovský obrázek z války třicítileté.

Napsal

Kolda Malínský.

Ferdinand II. uzavřel dne 22. května 1629 s Kristianem, králem dánským, mír v Lubeku. Zdálo se, jakoby událostí touto aspoň v severnějších končinách Evropy zabezpečen byl mír, jehož krajiny ty již valně potřebovaly. V Čechách „ohavná rebellie“ byla povalena a na šíji zmučeného národa českého došlápla pevnou nohou krutá despotie.

Ale národ ten nebyl mrtev, neboť čas od času sebou křečovitě ještě trhl, známky života tím na jevo dávaje a jednomu takovému zachvění budiž tu několik řádků věnováno.

Sotva že o svrchu vzpomenutém uzavření míru zpráva po Čechách se roznesla, propukla zvěsť o nové „rebellii“, o novém „puntování“, která dosti značný okrslek české země nemálo pobouřila.

Stalo se tak v kraji, kde se toho nejméně bylo nadíti, totiž v kraji slanském, kde přece přední zástupce katolictví pan Jaroslav Bořita z Martinic dávné rodinné statky měl a obdržev za věrné a platné služby královské město Slané v zástavu, jaksi vrchní stráž nad zachováním pokoje v kraji tom za povinnosť měl; a stalo se tak na statku pana Valkouna z Adlaru, J. M. C. rady, muže, jenž pro fanatické své katolictví za minulých bouří mnoho od stavů protestantských snášeti musel. —

Hejtmanem Martinicovým ve Slaném byl tenkráte Lukáš Lipnický z Čáslavě. Muž tento provozoval nad městem a okolím moc skoro despotickou. Tak slanský kronikář Daniel Vepřek o něm vypravuje, že

dne 29. března 1629 odsoudil měštku slanskou Lidmilu Pružinku k pokutě 30 kop míš. a na několik neděl do vězení a sice „pro žádnou jinou příčinu, nežli pro to, že jest sobě dala času postního (byvši nemocna) kousek masa uzeného uvařiti. Kteří zrádci k tomu nařízení to vyslídili a hejtmanu pověděli. Nic jí to, že jest nemocna a že jest ho ještě nekoštovala, polehčiti nemohlo." Daleko však vděčnější pole působnosti tomuto pánu se naskytlo, když před slanskou radou, jíž předsedal, octla se pře proti Jiříkovi Balcarovi z Tmáně.

Vesnička tato as míli na severovýchod od Slaného ležící patřila tenkráte „urozenému a statečnému rytíři panu Bohuchvalu Valkounovi z Adlaru na Štafě, Poštovicích a Račiněvsi J. M. C. radě a soudci zemskému," jehož předním sídlem byl zámek Štafa ve vsi, nyní městysi Zlonicích as půl míle na západ od vesničky té.

Pán tento jsa povahy neústupné a srdce tvrdého nastupoval na přísné provedení pře vzpomenuté.*)

O co šlo, vylíčíme na základě obšírných svědectví, která „učinivši povinnosť podle práva a zřízení zemského kleče na kříži" vydal Jiřík Klimeš, rychtář zlonický, Šťastný Nemyšlovský a Jan Koucký, poddaní pana Valkouna.**)

Na neděli provodní (22. dubna 1629) pan Valkoun odjížděje do Prahy, nařídil vzpomenutému rychtáři, aby, kdyby po odjezdu jeho jaké neřády spatřil, je časně přetrhl a J. M. pánu o tom napsal. Rychtář nelenil, maje jistou zprávu, že by k Balcarovi Tmáňskému o svátcích velikonočních nemálo lidu se scházelo a on že by jim kázání činiti měl a chtěje na grunt toho přijíti, poslal do Tmáně na zvědy tři osoby totiž Petra, šafáře Poštovského, Jana Kouckého z Křovic a Matěje Prušáka z Tmáně, co by se tam u Balcara dálo.

Tito vyslaní přišedše v neděli po neděli provodní (29. dubna) oznámili, že u Balcara mnoho lidu jest a nyní že by nejpříležitější čas nastával, aby na ten lid odesláno bylo.

Zpráva byla dostatečnou, ale rychtář, ač dosti horlivosti a odvahy jevil, bál se veliké odpovědnosti a zašel si dříve k mladému pánu Janu Jaroslavu Valkounovi na radu. Vylíčiv mu, co se ve Tmáni děje, prosil za instrukci, co by s tou věcí činiti měl.

Ale nepochodil valně; mladý pán odbyl jej zkrátka, poukázav k tomu, co bylo rychtáři od pána poručeno a proto aby lidi sebral, s nimi do Tmáně jel, je jímal a na to se bedlivě ptal, proč se na grunty páně scházejí a jaké pokoutní puntování tu mívají.

Klimeš sebral asi veškerou brannou moc zlonickou v celku 32 osob, z nichž dvě byly na koních.

Opatřiv výpravu dostatečnou zbraní, vytrhl proti Tmáni, pozoruje však slabé své síly, umínil si taktickým důmyslem věc nahraditi. Zanechav jednoho z jezdců svých, Jana Kouckého, u potoku, který od Zlonic ku Tmáni teče, na stráži, aby mu nikdo z této strany uprchnouti nemohl, rozdělil ostatní zástup. S jednou částí táhl přímo ku Tmáni,

*) Kdykoliv pán tento koho ku právu slanskému dodával, a to se často dělo, žádal vždy, aby ihned k osobě té právem útrpným přistoupeno bylo, čemuž však rada slanská, budiž jí to za chválu, nikdy průchodu nedala.
*) Kniha svědomí arch. slanského č. 71.

druhá pod vzpomenutým Šťastným Nemyšlovským měla humny přiblížiti se ke dvoru Balcarovu.

Opatrnosť nebyla zbytečnou, nebo přišed na místo, spatřil ve dvoře množství lidu; dobře jich do 200 bylo mužského i ženského pohlaví ale na větším díle muži a ti byli ozbrojeni oklepači, sekerami, čekany, kyji a co který popadl.

„Plničko jich bylo v světnici, v síni a okolo oken a měli stolice a stoličky, takž jakž řadem seděli a Balcar mezi nimi v prostřed za stolem a jinší okolo něho tu zpívali a on jim předkládal jako kněz a měl knihy před sebou, summarie, písně výroční malé a zákon nevelký, z toho jim tam kázal a rozprávěl jazykem českým.“

Rychtář vyčkav až by i záloha humny se přiblížila, vkročil na dvůr a sešel se tu s Nemyšlovským. Otevřeným oknem poznal mezi shromážděnými Jana Antoše ze vsi Votrub a maje k němu jakožto poddanému pana z Martinic větší odvahu, ptal se ho, co tam dělá?

Antoš netuše z toho nic dobrého, vyšel ven k rychtáři do prostřed dvora a počal se vymlouvati, že toliko neschválně, ale za příčinou pacholka, aby ho zjednati mohl, poněvadž mu předešlý pro náboženství byl utekl, tu se zastavil a slyšev o témž Balcarovi, že divy a zázraky činí, ne pro poučení, ale ze zvědavosti jej poslouchal.

Klimeš ovšem na omluvu takovou ničeho nedal a chladně Antoše odbyl řka: „Mohlo tu dobře bez tebe býti, půjdeš na Zlonice s jinými posluchači jeho.“

„Jižť bude darmo,“ vzdychl si Antoš a nechtěje odporem do horšího se přivésti, vzdal se rychtáři.

Prvým tímto dobrým výsledkem byv povzbuzen a vida, že lid tiše se chová, dodal si srdce a sám čtvrtý vešel do světnice a protlačiv se pak mocí skrze lid k Balcarovi, okřikl jej: „Balcare, mlč, ty knězem žádným nejsi.“ A rozloživ mu, co to činí a před se beře proti hrozné zápovědi své vrchnosti, aby toho kázání a „tlampání“ zanechal, mu rozkázal. Potom poručil vedle stojícímu Nemyšlovskému, aby sebral knihy, které Balcar před sebou měl.

To konečně hnulo kazatelem a když Nemyšlovský po zákonu sahal, zachytil jej pravě, aby těch knih jemu nebral, že mu na ně nic nepřidal.

Poněvadž ještě nikdo k odporu se neměl, osmělil se zatím Klimeš na posluchače Balcarovy.

„Vy, sousedé,“ počal s přísnou tváří dodávaje rychtářským právem řeči své důrazu, „proč jste se sem sešli proti těžké zápovědi J. M. císařské a na grunty J. M. pána mého a v puntování všeho zlého jste zde postíženi. Já na poručení J. M. pána vás všecky, kteříž jste koliv tu přítomni, arretiruji a do vězení beru, abyste ihned všickni beze všeho odporu a se protivení se mnou šli.“

Chopiv se na to Balcara, táhl jej ze světnice. Tím teprve vyrušeni jsou posluchači z klidného posud chování a rozhodně se prohlásili, „že nepůjdou, že jsou nepřišli na nic zlého, nežli k slyšení slova božího.“

Rychtář naraziv na odpor, ihned obrátil a počal vlídně: „Páni přátelé, již jináče býti nemůže,“ a „pěkně“ je napomínal, aby raději po dobrém z té světnice šli, sice nebudou-li chtíti, že budou museti.

Shromáždění bylo však již v proudu a všickni s lomozem ohlašovali, že nepůjdou, že J. M. páně poddaní nejsou a dokládali, co se jim na Zlonicích státi má, to nechť se jim tam stane.

Po dobrém, viděl Klimeš, že nepochodil, násilí pak užiti si nedůvěřoval a proto staral se o pomoc. Nejprve vzpomněl na dobrého přítele pánova a častého hosta na Zlonicích, na pana Mikuláše Bohuslava Hložka ze Štampachu a vypravil ihned druhého svého jezdce k němu na Hospozín.

Nežli se posel z vesnice něco přes půl míle odtud na severovýchod ležící vrátil, panovalo jakés příměří. Shromáždění nejspíše obávali se záloh a chovali sa pokojně, Klimeš pak měl dosti příležitosti, prohlednouti si účastníky.

Posel vrátil se sám se smutnou zprávou, že pána doma není, že do Prahy odejel a tu rozpomněl se rychtář, že v blízkých Skuřích Smečenský pan děkan mši slouží, i poslal honem tam za radu jej žádaje.

Sotva čtvrt míle jest ze Skur do Tmáně, ale cesta ta byla asi dlouhou panu děkanovi, jenž uslyšev hroznou zprávu a sebrav as 30 lidí ozbrojených, do Tmáně přichvátal. Zastaviv se před dvorem Balcarovým, předvolal kazatele před sebe.

Balcar přišel. Sotva že ho pan děkan spatřil, vzkypěla v něm žluč. „Lotře starej“, obořil se naň „kdes ty tu moc vzal, že ty ovčičky, mně od pána Boha svěřené a poručené, proti pánu Bohu a víře svaté katolické puntuješ, pozdvihuješ, jich se ujímáš, knězem se činíš a lid svozuješ!“

A tu Balcar „neušetřujíc osoby pana děkana,“ oplatil stejnou měrou. „Zdažs ty kněz,“ odpověděl, „raději ty čiň pokání, dokud čas máš, já mám sobě od pána Boha poručeno, abych lidu mluvil, kázal a je z hříchů trestal.“

Děkan chtěje Balcara směšným učiniti, tázal se ho, kdy a kolikrát s pánem Bohem mluvil, ale Balzar se nezarazil a jednoduše oznámil, že třikrát s Bohem mluvil, že může s ním vždycky mluviti, že má ducha svatého „teplého“ a že mu žádný nezabrání a žádné vrchnosti že se nic nebojí, že mu ani žádný ublížiti nemůže a že kázati a slovo boží praviti musí. Konečně připojil předešlé své napomenutí řka: „Čiň ty raději pokání, bratře.“

Dodavkem tím však nemálo pana děkana pobouřil. „Nebratrujž mi,“ osopil se naň „však se mnou na bratrství jsi nepil a poněvadž jsi svůdce lidu, jaks ten lid k sobě vyvábil a povolal, tehdy spůsob to, aby hned ke mně všickni ven vyšli a já se za tebe k tvému pánu přimluvím.“

Balcar učinil dle slov děkanových a shromáždění uposlechlo kazatele. Když pak počalo se ze dveří hrnouti, postavil Klimeš u dveří ozbrojence a ti mužům hole a zbraň odnímali, což bez odporu se stalo. Když pak rychtář jim vrata otevřel, vyšli všickni na náves a tu jim pan děkan domlouval, „že jsou se tomu lotru starému svésti dali,

majíce jinde v kostelích pořádných služby boží v Zlonicích i ve Skuřích, tam že nešli a k tomuto bludaři se najíti dali, k čemuž jsou se sami přivedli, aby sobě a ne jinému vinu dávali a s těmi vyslanými hned na Zlonice aby do vězení šli."

Shromáždění setrvali ve svém odporu a myslili teprv nyní na opravdovou obranu, byvše pak zbraní zbaveni, počali se po kamení shýbati. Krčmář z Dolejna vytrhl komus oštěp, udeřil jednoho z protivníků a povalil ho. Tu přiskočil jakýs Martin a sekerou srazil jej s něho. Jeden pak občan z Turska, jehož jména rychtář neznal, přiskočiv k samému rychtáři, chtěl mu vyrvati kord, byl však přemožen a posekán.

Po marném pokusu obrany hledali mnozí spásu v útěku a tu poručil Klimeš, aby je jímali, v čemž vydatně pan děkan pomáhal, sháněje nebožáky s dráby svými v hromadu.

Zajatí, mezi nimi Balcar, ranami a štulci poháněni a postrkováni jsouce, nastoupili cestu k Zlonicům.

Pan Valkoun dověděv se o věci této, nařídil rozsáhlé a přísné vyšetřování; byloť mu hrozno i jen pomysliti, že by se cos podobného na gruntech jeho přihoditi mohlo. Poněvadž to byla pře hrdelní, byla prvou instancí rada krajského města, tudíž v případě tomto rada města Slaného. Tam tedy zástupce vzpomenutého pána, Jakub Svojanovský, přednesl žalobu proti přednímu toho všeho původci, Jiříkovi Balcarovi, poddanému J. M. pána „co se neřádného jeho predikantství, svozování a po sobě množství lidu nenáležitého potahování do vsi Tmáně dotýče." *)

V radě slanské seděli tenkráte tito mužové: Jan Špička Příbramský, primas, Karel Zikmund, mistr Jan Šultys z Felsdorfu (syn popraveného direktora), Petr Vlček čili Lykaon, Jiřík Hanžburský, Jan Vranský, Václav Slavíček, Kašpar Priam, Samuel Štáva, Blažej Laňka, Matěj Žlutický a Matouš Houska, konšelé.

Před radou touto a předsedajícím jí, svrchu vzpomenutým hejtmanem čtena žaloba, odpověď a svědomí strany původní v registry zapsané, též nová zřízení zemská, práva městská a což tak k té při náleželo, od téhož práva vedeno, ukazováno a k tomu s obojí strany promlouváno.

Nařízený plnomocník pana Valkouna hovořil takto: „Vaše milosti, jeho vysoce urozené hraběcí milosti pane hejtmane, pane purkmistře a páni spoluradní, z těchto svědkův při právě tomto zavedených a přečtených ráčili jste moci vyrozuměti, že plnomocník J. M. páně žalobu svou na přístojícího Jiříka Balcara učiněnou dostatečně a srovnale vedle vyměření práva B. 65 provozuje a ukazuje a to v tom, kterak předjmenovaný Jiřík Balcar hrozného a nešlechetného činu se dopustil, přísně zapovězeného pánem Bohem i právem, v nově nařízeným zřízením zemským též sněmovním snešením o obvinění obsaženým, obzvláště pak církví svatou, římskou, katolickou; neboť jsouce prve člověk drahný čas katolický, k témuž pobožnému náboženství přistoupivší, velebnou svátosť oltářní pod jednou spůsobou přijavší, od téhož pobožného, pra-

*) Slanský arch. Acta curiae LVII. 137—139.

vého náboženství bezbožně odstoupil, k prvnějším bludům kacířským se zpátkem vrátil, lidí nemalý počet po sobě pozdvihši potahoval, od té svaté víry, římské, katolické netoliko odvozoval, k sobě pokoutně do vsi Tmáně potichmo do příbytku svého svolával, jim kázaní německým i českým jazykem činíval, ale i za jednoho rouhače jmena božího, církve svaté, římské, katolické protivníka se vystavoval, buřičem obecního pokoje a dobra v tomto království českém se činil, rotil, puntoval, lidi svozoval, svolavši k sobě lidu od mnoha mil do 200 s nimi se puntovavši odboj právu proti zápovědi práva D. 38 učinil, aby kněžím katolickým nevěřili, že lid obecní falešně učí, jim o tom poroučel, jakž o tom Jiřík Klimeš, Šťastnej Nemyšlovskej, Jan Kouckej, vše lidi poddaní J. M. pana Valkouna, srovnale vysvědčují a se srovnávají. Což vše při uvážení té při vynajíti ráčíte.

Kterýžto Jiřík Balcar by tomu i nejraději chtěl odpírati, nemůže, poněvadž jak v odpovědi přiznáním svým, tak i nyní v tomto místě radním nešlechetnou svou řečí neušetřiv ani práva, opovážlivě nevymiňujíce ani stolice J. M. C. pana pána nás všech nejmilostivějšího, v témž svém nešlechetném předsevzetí stojí a se přiznává.

Jaká ho pokuta pro též jeho nešlechetné rebellírování a se puntování, lidí od poznaného a pravého katolického náboženství odvozování a k novému pozdvižení příčinu dávání jakožto principala a původa té vší rebellie, kterýž i mnohé lidi skrze to k těžkosti přivedl, následovati bude a má, o tom zřízením zemským nově vydaným A 2. 6. 7. 11. 13. 32. též právy tohoto království českého M. 12. 3. 27. 28. vyměřeno jest.

Poroučeje se plnomocník J. M. páně jakožto právu spravedlivému v při věci k opatření výpovědi spravedlivé s výhradou vrchního práva očekávati bude."

Z řeči této vidíme, z čeho ze všeho byl Jiřík Balcar viněn. Byla to velezráda, srocení, odboj, spiknutí, pobuřování, rouhání, svádění, odpadlictví a co vše jiné, zkrátka rebellie.

Škoda, že nezachovala se nám ona registra, ve kterých žaloba a odpověď na ni napsány byly. Byly to as dle této řeči plnomocníka věci čiperné, které neohrožený kazatel soudcům a žalobníkům do očí pověděl. Snad ta čipernost byla právě příčinou, že registra ta se neuchovala.

Vidíme dále z toho všeho, že Jiřík Balcar uměl čísti, vyznal se v bibli a hovořil jazykem německým, že nebyl tedy takým nevědomcem, jakým jej Beckovský ve své Poselkyni činí.

Než ani na řeč plnomocníkovu nezůstal Balcar dlužen, nebo „maje sobě od práva navrhnuto, co by proti tomu říkati chtěl, toto zase na to promluvil sám od sebe: Rozvažte sami u sebe, že jste stvoření boží jako i já, protož nečiním sám od sebe nic než z rozkazu pána Jezu Krista, kterýž jest spravedlivý soudce živých i mrtvých a co jest mi zjevil a ukázal, činím a podle toho musím vyznávati svými vlastními ústy, na každém místě, kde mne kolivěk požádají a žádného strachu a hrůzy nemám, nebo ochrana boží jest se mnou a co činím, činím směle, nebo Bůh jest mocen.

Pročež té věci zapírati nebudu, co na světě živ budu, sic bych zlořečený byl od Boha na věky, v tom pak mi překážeti nemůže žádný, leda by nepoznal hlasu božího. Pročež sluší více poslouchati Boha nežli lidi.

Já za to daru neberu ani desátku a do vězení nedávám, nebiju, nevyháním ze zemi, nátiskův nečiním žádnému, nebo řekl jest Kristus pán: Já chci milosrdenství a ne oběti. Tehdy máme milosrdenství prokazovati a to jeden každý i komu nyní se zdá, že by něčím byl, sám pak nic není toliko stvoření boží a ze všeho počet pánu Bohu činiti bude, kdy ho kolivěk zavolá, jako i mne volal a mluvil ke mně, co činiti mám, ale ještě jsem počtu neučinil a do setrvání svého musím v tom státi, nebo jsem přijal hlasu božího a vím, jakž odchod můj bude z tohoto světa a vy pak nemůžete žádný vyzvěděti o mém odchodu, poněvadž vám není zjeveno. Protož jsem vesel a nejsem smuten v žádném žaláři a tak se má státi u každého člověka, aby činil vůli boží, ne vůli svou, abychom byli trpělivi v Kristu, nebo Kristus pán ráčil mnoho trpěti za nás, také jsme my povinni trpěti, nebo na věřící nic nedopustí více, nežli snésti mohou, ale vysvobodí pán svých milých z pokušení a tak nejsme zajisté omýleni, naději máme k Bohu a doufání vedle věrného zaslíbení jeho, více nežli v člověka, kterýž také hříšný jest a pokání činiti má.

A tak nemohu tak veliký skutek z lásky, že jsem od Boha vzal, zapříti, než vyznávati, a musím tomuto světu býti za divadlo, ale nepohnu se z místa svého, na kteréž mne Bůh račil postaviti a s tím zavírám ve jmeno Boží."

Z odpovědi této vidíme, že byl Balcar kazatel výborný a muž srdce humanního, kterému ty útisky tenkráte pro víru obyčejné byly protivny. Prostá jeho slova dopadala as jako kladiva na srdce konšelů, kteří až na nepatrné výjimky (snad Kašpar Priam byl jiného mínění) v duchu jemu za pravdu dávali.

Vane to zvláštní duch ze slov těch! Tu jako by k nám zazníval heroismus mučenníků křesťanských, tam jako bychom slyšeli mysticismem nadchlého kazatele husitského, kdežto tu satyrickým tonem mrská nemravy své doby, hledá tam po spůsobu starých Mikulášenců v těsném spojení s bytostí božskou jediné blaho a štěstí.

Balcar dokončil svou obranu vskutku po sokratovsku; konšelé slanští neměli těžké práce s touto pří a v pondělí po navštivení svaté Alžběty (9. července) roku 1629 učinili výpověď mezi Jakubem Svojanovským, plnomocníkem pana Valkouna, a Jiříkem Balcarem.

Vyřkli, jak ani jinak nemohli, že „v té při patrně a dostatečně z instrumentů právních podle práva se vyhledalo a našlo, kterak jest týž Jiřík Balcar ze vsi Tmáně předně proti pánu Bohu všemohoucímu, víře svaté, katolické, samospasitelné, též proti římskému císaři J. M. králi a panu pánu našemu milostivému, sněmovnímu snešení, právům, zřízením zemským, pánu a vrchnosti své dědičné, obzvláště pak patentům po všem království českém v příčině reformací v náboženství o přechovávání nepořádných kněží predikantských, sektářských i také jiných náboženství katolickému odporných, s J. M. C. nesrovnalých, zpronevěřilých a z království českého lidí zběhlých, do krajských měst

poslaným věda o tak těžké zápovědi toho se opovážlivě přistoupivši již k víře svaté, katolické, dopustiti směl, knězem a predikantem, nejsouce k témuž svatému kněžství předkem od pána Boha a vrchnosti duchovní pořádně povolán, tím, čím jest nebyl, se dělal, ve dvoře svém novou sektu sobě zarážel, lidí ke kázání svému bludnému z rozličných míst k sobě potáhl, bludné, scestné učení své jsa leyk a robotný člověk velikému počtu lidu obojího pohlaví pokoutně proti zápovědi vrchnosti své kázal. I také v tom, že se žádné vrchnosti pod nebem duchovní ani světské nebojí, patrně a světle mluvil a mluví; proti pánu Bohu za rouhače a církve svaté katolické za odporníka, J. M. C. za buřiče a království tohoto českého protivníka se pronášel a vystavoval. Mezi tím kdyby ochrany boží, spěšného fedruňku i pomoci od vrchnosti jeho dědičné k přetržení toho zlého, předsevzatého kacířstva nebylo, tak že by nic jinšího než nová rebellie a pozdvižení z toho následovati mohlo, tak jakž to na téhož Jiříka Balcara vedle průvodu i vlastního přiznání jeho provedeno a ukázáno jest.

Z těch příčin pro takové těžké výstupky jeho dává se Jakubovi Svojanovskému, plnomocníku u. a st. rytíře Bohuchvala Valkouna z Adlaru, proti dotčenému Jiříkovi Balcarovi za právo, že týž Jiřík Balcar v pokutu práva císařského, jakožto původ a buřič království českého ku příkladu všem jiným sobě rovným rebellantům podle vyměření nového zřízení zemského A. 23. a sněmovního snešení jest upadl, vše podle práva."

Jaký byl konečný osud Jiříka Balcara, dovídáme se z Beckovského.*)

Byl totiž nejspíše hned po rozsudku rady slanské do Prahy dopraven a 14. dne měsíce srpna „brzo ráno k šibenici vyveden, sťat a rozčtvrcen, kderéžto čtvrtě na čtyry kůly zavěšené a „k divadlu" po rozcestích vystavené byly."

Tak zahynul muž, který neohroženě vůči všem patentům postavil se lidu za utěšitele v dobách, kdy pro lid ten žádné útěchy nebylo, zahynul muž osudu pamětihodného, ač památka jeho utonula v moři zapomenutí jako kámen v hladině vodní; kéž by skrovná upominka tato obnovila ji, jak toho mučennická smrť Jiříka Balcara zasluhuje.

Osud dal mu působiti v úřadu apoštolském v zákampí nepatrné vesničky a jen hanebná smrt jeho měla býti „za divadlo" hlavnímu městu. Dokrvácel nedaleko popraviště Kaplířova, Budovcova a jiných, umřel pro totéž, jako oni, ale kdežto popraviště těchto mužů ozářilo potomstvo glorií, kdož věnoval upomínku rolníku Tmáňskému? —

Po odpravení vůdce došlo na jeho stoupence. Klimeš napočetl jich do dvou set, z kterých ovšem mnoho mu jich přes vydatnou pomoc páně děkanovu uteklo. Zmíním se pouze o těch, jichž pře v aktech slanské rady se zachovala.

Hejtman slanský, vzpomenutý Lukáš Lipnický z Čáslavě, poháněl nejprv Jana Antoše z Votrub, poddaného zástavního, a Marka a Urbana, poddané cizopanské v Slaném bydlící, potom Jiříka Kališe, Jiříka

*) Poselkyně II. 2.377, při čemž připomenuto budiž, že Beckovský událosť tuto o sedm let dříve položil, totiž k roku 1622.

Čápa a Jana Lukra, poddané hraběcí dědičné. Jakub Svojanovský, plnomocník pana Valkouna, poháněl Adama France ze vsi Knovic. Jan Suk Vranský, plnomocník Jana Zděnka Vratislava z Mitrovic, hejtmana kraje slanského, poháněl Bartoně Macha ze vsi Dřínova. Jakub Havlasa, plnomocník u. a st. rytíře pana Minicha z Arcberku na Kolešovici, Horosedlích a Rybňanech, poháněl Jiříka Moravce, Matěje Bartoše a Martina Pencla, poddané ze vsi Radešína. Václav Pelikán, plnomocník u. a st. Matěje Arnoldina z Klorenštejnu na Ouděšicích a Velkém Pálči, J. M. C. rady a sekretáře, žaloval Jana Cívku, poddaného ze vsi Jarpic. Jan Vopršal a Ondřej Nápravník, plnomocníci svatovítské kapituly, Martina Červenku a Martina Hozdila z Třebíze. Petr Mareš, plnomocník u. a st. rytíře Mikuláše Bohuslava Hložka z Štampachu na Hospozíně, poháněl Jakuba Tesaře a Jakuba Brožova ze vsi Šlapanic. Mikuláš Fabian, plnomocník vel. kněze Krišpina, probošta kláštera Doxanského, poháněl Jakuba Picku ze vsi Boušovic a konečně Jan Vranský, plnomocník urozeného pana Jana Kropáče z Krimlova, měšťana Starého Města Pražského, žaloval Vavřince Posměváčka ze vsi Letek.

Poslední půhon tento stal se 27. května 1630, tedy plný rok po události Tmáňské.

Pan Lukáš Lipnický z Čáslavě nedočkal se v úřadu svém konce soudů, bylť dne 17. dubna 1630 tento trapič sousedů slanských náhle sesazen a místohejtmanem jmenován bývalý konšel, pak slanský purkrabí, Kašpar Priam.

Nešťastníci onino „do rozličných vězení dáni a příkře vyptáváni byli.“ Utrpení jejich netrvala asi dlouho, vždyť již 4. července 1630 přistál u přímoří Rujanského Gustav Adolf a nedlouho na to 5. prosince 1631 přijel do Slaného v širém okolí oblíbený rytíř Vodolán Pětipeský z Chyš a z Egrberku na Studňovsi a Blahoticích co „toho času kraje slanského poručený pan komisař“ a do Slaného uveden za děkana Petr Mitis Vodňanský.

Vrátilať se, byť na krátko, česká emigrace, totiž jen na tolik, aby velikolepou panichidou oslavila památku mučenníků Bělohorských. Snad tenkráte vzpomenuto i Jiříka Balcara.

Rovina.

Báseň

Otakara Červinky.

ovina jednotvárná — ani voda
ni les, ni háj na blízku není,
jen slunce žár s blankytu jezdce bodá
a na obzoru zřít jen vzduchu chvění,
jež vížku kostelní ve půli lomí
i stromy, osady — a dlouhým polem
jak vlnky žene po obzoru kolem,
že les a zamodralé v dáli stromy

jak v povětří se zdají mihat vzduchem
či skrývat v rokli před vedrem a suchem.

Ba suchem, vedrem, kam jen oko padne,
úrodná role s obilím neb řepou
vše zdá se, že tím horkem dusným vadne
jak tváře, sežehnutá vášní slepou.
Ba, velebný i Bezděz na severu
a Ještěd, třesoucí se v modré dáli,
se zdají cítit, jak to slunce pálí —
ba již se schovávají, na mou věru,
a krčí v obzor, hledajíce stínu —
z kud vyhlížejí kradmo na rovinu.
A přec, kdo na tebe se, pláni, dívá,
by neřekl, jak rozryta jsi doly,
v nichž mnohé krásy nevýslovné skrývá
tvůj jednotvárný povrch truchlý, holý —
Ty chceš být poznána jak pravda všaká!
Hle, nad námi však právě špačků mraky
své rejdy vedou — krahuj plaší ptáky
a pěkné podívání pro diváka,
jak obratně kol vzhůru dolů víří
a matou nepřítele, jenž k nim míří.

Tu jako obrovský zvon visí vzduchem
a krahuj marně nad nimi zas krouží —
tu náhlým mezi ně on padl ruchem
a oni do výše se opět hrouží
a tvoří obrovský jak prsten živý,
a stále — jako vojsko — šiky mění. —
A nad hlavou šum kolébá tě v snění —
tak stálý, jednotvárný, mdlý a tklivý
jak tón na strunu v nebi zavěšenou:
a přec se to jen výší mušky ženou.
A vůně jetele a ze obilí
tě ukolébá v divné roztoužení —
že i ten jednotvárný kraj ti milý.
Hle, z večera jak vše se z náhla mění:
květ polní kývá zemdlenou svou hlavou,
křepelky tlukot ozval se tu pláni
a balsamickou vůni nese vání.
Koroptve slyšet, žežulku též hravou —
Tu nad hlavou — slyš! jak by v stříbro bila,
skřivana jasná píseň zazvonila.

A slunce zapadá tak majestátně
za obzor šerý, na němž obraz Řípu.
Hle, Bezděz osvěžen zas vystoup' statně.
Vlaštovka kol se mihne letem šípu,

spěchajíc nahradit, co zameškala.
Již slunný svit se nese pouze horem
a časem zablýskne se nad obzorem —
to povětrnost bude jistě stálá.
Pláň umlkla. Nuž koníku můj milý!
Jsi syt? Čas, abychom se navrátili!

Vzpomínky.

Báseň

Jos. Kuchaře.

ně kukačkou a echem znívá v srdci chvíle,
kdy s poupat retů tvých se chvělo: já jsem tvou —
den jizbou v šero has' a já tě v náruč schvátil
tak jemnou jako laň, mně tiše oddanou.

Pak sny a štěstím šli jsme jako s jitrem rosa,
a smrákal-li se život někdy bouří zlou:
já k vzdorným ňadrům svým tě, kvítek plachý, stulil
tak jemnou jako laň, mně tiše oddanou.

Již rostla myrta naše; její zeleň svěží
tu vdechla do ní blahá naděj srdcí dvou —
ta tichá myrta ví, že kvetla jsi mně v družku
tak jemnou jako laň, mně tiše oddanou.

Tu kynul čas a navždy dělil naše cesty —
ty hynouc, že jdu za bloudivou hvězdou svou,
jsi vdechla zpomínkou mně ve hruď svoji duši
tak jemnou jako laň, mně tiše oddanou.

A v ráz pak smrti peruť když ti zastínila
zdroj modrých sladkých očí bezehvězdnou tmou,
tys' k bohu jen, pak na mne upřela svou mysl,
tak jemnou jako laň, mně tiše oddanou.

Zajíc a vrány.

Dle přírody líčí

Frant. Procházka.

Kotlinovitá krajinka, podobná k upracované dlani, kteráž se nedovede již rozevříti v plochu. Do půlkruhu věnčí ji les, ostatek ztrácí se ostrou linií v obloze, plné šedivých mraků, prokvétajících onou modří, jakou vídáme na ploše čerstvě spájeného železa. Uprostřed krajinky zdají se dřímati dvě vesnice, oddělené lučinou; nad nimi vznášejí se nehybně bílé kotouče dýmu a splývají znenáhla v jeden mlhavý oblak.

Nehybná tišina a přece nahoře letí šedé mraky, trhají se a zase splývají, jakoby hnány byly bouří. Časem prosvitne slunce a vykouzlí po krajině světelný effekt; stinné i ozářené plochy přeháněji se úprkem v ustavičné změně krajinou a zanikají tam, kde nad nízkou skalkou, z lesa trčící, táhne se řada starých, podivně zkroucených borovic. Větší část lesa tvoří zamračený bor, ale z jeho mlází tmavozeleného po svahu vypíná se vyšší lesík bílých břiz s ryšavými korunami. Ostatek skládá se z habrů obalených žlutým svraštělým listím, jež drží si s houževnatou láskou staré kokety.

Zavane-li časem vítr až do kotliny, je slyšeti zcela zřetelně klepot mlýna a časem i hučení železnice, jichž obou však neviděti.

Na úbočí lesa pohnula se rychle vysoká prožloutlá řasa a z ní vyrazil na svah zajíc. Byl ještě mladík. Pružné tělo hrálo bujností a k němu hladce přilehala hustá naryšavělá srsť. Jak stál proti slunečnímu přísvitu, podepřen z lehka na přední běhy a pohybuje bezstarostně načernalým nosem a rozpoltěnými rty — bylo viděti průsvitný okraj vztýčených sluchů a jemný stín jejich po hladké hřbetní srsti. Lehkým, téměř koketním skokem přeběhl krátký suchopár a zalezl na polo do jalovcového keře, posetého zelenými plody. Odtud vyhlížel z úkrytu jak okénkem na kotlinu, před ním rozprostřenou. Chvílemi zvedl sluchy a ztrnul nehnutě jako vytesán z kamene. Z lesa ozval se hluboký hvizdot brávníka, neb ostrý trylek pěnkavy. A zase ticho. Zajíc zahleděl se znovu na stafáž krajiny.

Na pokraji lesíka, as tři sta kroků opodál, pásli tři hošíci na trninách kozy. Dva z nich hřáli se u ohně a pekouce si zemčata a jablka, zpívali k tomu píseň, jíž se ve škole byli naučili. Třetí maje na hlavě ohromnou vojenskou čepici modré barvy, která mu až přes uši spadala, na těle otcovu vestu až ke kolenům sahající a široké kalhoty z téhož dědictví, předělané prostě jen ustřihnutím v kolenou, navazoval na konec biče kaménky a vypouštěl je s rychlostí praku na vzdálenou suchou hrušku, na níž poletovalo hejno krákajících vran. Otec jeho byl asi vysloužilcem a jistě též vdovcem, neboť ruka matčina byla by mu kroj přece jinak upravila.

Na lučině uprostřed krajinky pásly děti bohatších rodičů skot. Drobní pasáci ti vířili v jednom hlubku jako roj tiplic za teplého večera. Kolem biče, rukovětí do země zabodnutého, běhal jeden, drže

konec řeménku v ruce a 'odháněl druhé od nakupených pod bičem kousků šatstva. Kdo byl rukou zasažen, musil se vzdáti části svého skrovného oděvu. Malý, buclatý klučina seděl opodál již jen v košilce a dýchal si ve smíchu do skřehlých ruček. —

Zajíc trhnul sebou pojednou leknutím a stáhl hlavu opatrně nazpět do skrýše. Blízko pod strání ozval se klapot dřevěnek a sípění, podobné zvukům potrhaného měchu. Na cestě z pola zakryté mlázím objevila se stařena. Na hlavě měla kostkovaný šátek, na těle záplatovanou jupku mechové barvy a kanafasovou sukni. Na zádech nesla krůsnu, z níž vykukoval veliký uzel. Šla shrbena, odpočívajíc skoro za každým krokem a podpírajíc se berličkou. Sípavý dech její přecházel každou chvíli v dutý, dlouho trvající kašel. Zajíc vztýčil zvědavě hlavu, jakoby se obdivoval zdlouhavosti stařenině. „Jak ta babka pomalu jde," myslel si, „jak se vleče! — Ne! to je přece jen proklatě zvolna!" Nyní zašla za mlází. I kostkovaný šátek zmizel, jen velký uzel v nůši houpá se ještě nad mlázím a zastavuje se časem. Zajíc vypjal se ještě výše. Zajisté chtěl si záhadný uzel lépe prohlednouti. „Co tam asi je?" — Co v tom uzlu as vězí?" — Hle! ještě se zakmital nad smrčinou. „Co to u čerta v tom uzlu nese?" —

Zvědavý zajíc díval se ještě chvíli za stařenou, jak vyšla po silnici z lesíka. Bílá silnice táhla se nějaký čas rovně, pak jakoby sebou švihla v rychlé klikatině přes celou krajinku a mizela na obzoru vedle bílého ovčína.

„Hle, po té bílé dráze půjde ta babka," soudil zajíc, „po té dlouhé cestě a takovým krokem! Kdy tam dojde — kdy tam doleze — toť celý život!"

Jako unaven pouhým tím pomyšlením, skrčil se tiše do svého útulku. —

Upokojen tichem kolkolem vládnoucím, položil hlavu na přední tlapky a zabral se ve sny. Oči potáhly se mrtvě skelným leskem. Usnul. Snad že snil o příbězích svého mladého života. Narodil se přede žněmi ve vysokém bohatém žitě. Bylo u prostřed lesa na pasece srázně spadající a patřilo hajnému toho revíru. Když prvně se rozhlédl po tomto světě, vycházelo zrovna slunce za zpěvu lesních ptáků a prosvítalo skvostnou růžovou září mezi tlustými žitnými stébly. Chtěl si trochu poskočiti, ale skutálel se s příkrého svahu až dolů ku potůčku. Co to stálo práce, než se dostal zase nahoru! Byli tři. Jednoho z nich chytili ženci. S druhým scházíval se za noci k matce, která je pištěním k sobě volala a ssál první pramen života. Zbylého bratra jeho zadávil rezavý kocour hajného. Nahodil se právě k tomu, když si šelma ta polovici kořisti své zahrabávala do země pro pozdější požitek.

Utekl na vždy z tohoto hrozného místa a žil pak na vlastní vrub, zdržuje se zvláště rád ve sladké panské řepě. Co ho po ten čas stíhalo nebezpečí!

Nemotorných vesnických psů se příliš nebál. Horším byl kocour hajných; před tím měl větší respekt, nežli před pány střelci, kteří se sjeli před posvícením na hon. Ale nejhorším byl Vápeník tamhle ze samoty. V polích byl skoro neustále a nosil pod dlouhým modrým burnusem rozebranou pušku, již sesadil skoro v okamžiku. Houkla-li

rána z jeho rezivé pušky, do níž mohl sklouznouti snadno čtyrkrejcar, ležel zajisté nějaký zajíc, na to mohl jsi přísahat. Do ok chytal mistrovsky. Z rána poznal podle dechového výparu zajíce v loži a chytil ho po případě do rukou. Obešel ho z ticha jako pohodný psa, tlesknul rukama a již ho vyzdvihl za uši na ukázku, lotrovský chlap. Měl však bohudíky kašel podobný malému hřímání, tak že ho každý v okolí mohl slyšeti, jak z chalupy vylezl, a to bylo znamením, aby se vše mělo na pozoru. Včera ho viděl z rána jíti po této bílé cestě se spoutanýma rukama. Vedle něho šel četník s nasazeným bodákem a poháněl ho ku předu. Vápeník měl podvázanou tvář modrým šátkem, pokulhával a kašlal až hrozno. Jen kdyby se již nevrátil! —

Nad spícím zajícem zašuměla křídla. Kvíčala sedla na vedlejší keř jalovce a zobala jeho zrnka. Zajíc procitl a couvnul v prvním okamžiku zaražen dále do houštiny. Slunce stálo již bez mála na polední výši, ale nehřálo jako druhdy. Jen mírné teplo, jak bývá v jeseni, rozlévalo se v závětří. Na blízkém suchopáru vylezl cvrček ze své skuliny a vyhřívaje se začal svou pronikavou hudbu. Před samou hlavou zajícovou rozepjalo na suchém stéblu metlice sluníčko svá křídla cihlové barvy a odlétlo. Zajíc se protáhl a uškubl si kousek dužnatého listu z kosatce. Zdálo se, že ani nežvýká, jen nos a rozštěpené rty se pohybovaly a list zmizel v krátce za touto hranicí. Rozdráždiv takto svou chuť, zamířil nyní zajíc po svahu dolů. Krajina byla již jako vymřelá; děti zmizely a po silnici ubíral se jen nějaký tulák. Byl bos. Lehounký děravý kabátek byl těsně upjat ke krku, nohavice měl otřepené a ze dna čepice díval se k nebi chochol vlasů. Hvízdal si a hrbolatou jalovcovou hůlkou točil mezi prsty jako větrný mlýnek. Babka byla již skoro u samého bílého ovčína. Zajíc se zastavil a díval se za ní. Snad se divil, jak dlouho si pospal a že doba, kterou měl za celý život, trvala přece jen tak krátce. Učiniv několik zastávek s obvyklou opatrností, přeběhl povadlým brambořištěm, pak kusem zoraného pole a dal se drobným skokem po vysoké mezi, na níž trčelo několik kopců ostružin a šípkových keřů, obalených červenavými plody. Cestou rozhodl se mezi řepou a šťavnatým sladkým jetelem ve prospěch či v neprospěch posledního. Právě když dobíhal ku potoku a zarazil se, spatřiv tam na hladině svůj stín, zaslechl nad hlavou podivný pleskot, přecházející ze hvízdavého zvuku ve hluboké nárazy, a temný stín přenesl se přes jeho tělo, krouže kolem za zlověstného krá — krá —

Skok a již byl zajíc za potokem. Tělo jeho se napjalo, svaly se protáhly jako struna, hlava přikrčila se k tělu, tak že dlouhé sluchy přilehaly k šíji a zoufalý běh počal. Palouček zmizel v zadu i se svou vrbovou ohradou a vysokými topoly. Chuť na sladký jetel zmizela před strachem o život. Střelou přelétl jeteliště a octnul se na vysoké mezi. Mezi tím slyšel stále u samé hlavy ono divoké jásavé krá — krá — a v malé chvilce viděl již dva, tři stíny — pak již jen jediný velký stín černého mračna a slyšel pekelný řev nad hlavou, z něhož jednotlivé „krá“ nebylo již ani rozeznati. Smrtelná úzkost napjala běhy jeho možno-li ještě více. Když přeskakoval obílený mezník panského lánu s vytesaným číslem 34, snesl se jeden z pronásledovatelů bleskem k němu a ťal ho zobákem právě do středu hlavy. Zajíc skulil se s meze,

ale sotva že dopadl, již vyletěl zase vzhůru jako odrazem vymrštěn a pokračoval ve svém hrozném běhu. Husté trsy zemčat a širokolisté řepky rozrážel tlapkami ani necítě nárazu; písek a prsť ve zorané půdě létaly v paprscích od jeho noh. Ale černý skřehotající mrak nepřátel plynul mu stále nad hlavou a z něho mihal se dolů ráz za rázem zákeřník a tvrdý zobák bil prchajícího zoufalce do hlavy aneb na blízko k hlavě. Po každé ráně zachvěl se zajíc, po některé se překotil, ale zase spěl dále. V rozpálené, omámené hlavě jeho tkvěl jediný cíl: bílý ovčín na obzoru. Proč tam spěchal, nevěděl. Světlá plocha jeho bila mu do vytřeštěných očí a zastínila vše ostatní. Tam zdálo se mu, že kyne spása. Jen tam doběhnout! Jen toho cíle dostihnout!

Kdyby se byl obrátil, mohl ještě zdráv dosáhnouti ochranného lesa, ale takto vydal se na dalekou cestu prázdnou stromoví, na níž záhuba jeho byla jista. Tak opouští někdy člověk bezpečný domácí krb a žene se za klamným cílem bludičky bouřlivou drahou. Zdá se mu: Jen toho dosáhnout — jen tam se dostati — a běží, běží a nedosáhne. A kdyby i dosáhl? — Potáceje se a na polo omámen ranami, doběhl znova ku potoku. Byla to hořejší část jeho, jež opět mu v cestu přišla. Když dopadl skokem na druhý břeh, utrpěl novou ránu do středu hlavy a spadl omráčen do potoka. Chladná voda jej vzpamatovala. Vyskočil a hnal se dále pod vymletým břehem.

Slyšel sice ještě krákot nahoře a po straně ku potoku, leč k ráně nemohli se zde vrahové rozehnati. Ale v tom přestal vysoký břeh. Potok vinul se širokou loukou mezi vesnicemi. Ochablý křik vran vypukl ve vítězný jásot, když zahledly zase před sebou svou kořisť. Ve chvilce této dopadlo nejvíce ran na jeho tělo. Bolestný, ječivý výkřik a zajíc zůstal ležeti, svinuv se téměř v klubko. Černý mrak snesl se naň a pokryl jej úplně. Avšak hle! — rozletěl se zase jako rozhozen a ze spousty černých křídel vyrazil pronásledovaný dále skrze řídké vrbiny, rozplašil na všechny strany hejno husí, mezi něž vletěl, a malé děvčátko, jež bylo na pastvě usnulo, vytrhlo se zděšeně ze sna a třesouc se na celém těle, hledělo s prstíčkem v ústech za divokou honbou. Zajíc měl pravý oční důlek prázdný, ale v levém podržel ještě osudný cíl — bílý ovčín. Nebylo k němu již daleko. To ho sílilo. Bylo již viděti jednotlivé obílené trámy, mechem zarostlou, na polo rozpadlou střechu a polámaný hůlkový plot kolem ovocného sadu. Ve hluboké brázdě zrovna pod ovčínem sklesl podruhé. Znovu zakryl ho zuřivý mrak za ohlušujícího křiku. Nové zaječení — znovu rozráží tlupu vrahů — ale co to? — Již neběží k ovčínu! Kam to míří? Poznal teprve pozdě, že tam pro něho není spásy! Hle, utíká zpět, klopýtaje přes každou hroudu — ne — ne dává se stranou — nyní běží dokonce do kruhu. Ah, je úplně slepý! Nyní sklesl naposledy zrovna na bílé silnici pod ovčínem — sto kroků od vlekoucí se stařeny. Ta stanula celá v úžasu, ale již se klopotá rychleji blíže, křičí sípavým hlasem a mává berličkou. Již se blíží. Vrány odletají se zlobným křikem od své kořisti. Odlétá poslední a bije křídlem skoro u samé hlavy stařeniny. Ta stojí, oddychuje hluboko a kašle. Pak se shýbá, a snímá zvolna krůsnu. Nyní rozvazuje uzel a zdvihá zajíce za uši do výšky. Z hlavy a šíje řine mu teplá krev — měkká, narysavělá srsť je porvána, bělavé břicho roz-

trženo — oční důlky prázdny. Kdyby byl zvědavý zajíc nepozbyl svých veselých očí, mohl se nyní podívati, co bylo ve velkém tom uzlu. Byly tam krajíčky chleba větší neb menší dle toho, byl-li chléb černý nebo bílý, byla tam zemčata, pytlíček s moukou a krupicí, několik planých hrušek, zvednutých u cesty, a dobrá třetina bílého koláče s mákem skoro na prst vysoko, jenž byl posypán cukrem a z něhož vyhlíželo několik úpalem oprýsknutých mandlí, až se na to srdce smálo. Nepochybně nějaký posvícenský dozvuk.

O tajných prostředcích.

Napsal

J. Jettmar.

Při jediném pohledu v inserty našich novin nebo na zadní strany prostonárodních kalendářů utkví zrak náš na celé řadě křiklavých insertů, v nichž tučnými literami stkví se všeliká krásná jména, jako Lait d'Hébé mirakulo-balsam, Reparateur à base de Quinquina préparé, kostíkokysličnatý vápenito-železitý syrup, ocukřené krev čistící pilulky svaté Alžběty, extrait de camélias atd. A přečteme-li si skvělé účinky „těchto výtečných, nejpřednějšími kapacitami lékařskými celého světa za nejlepší uznaných přípravek,“ užasneme dojista, že ještě nějaká nemoc smí trýzniti pokolení lidské. Což pak teprve, uvážíme-li, že počet takovýchto tajných prostředkův udával svého času drážďanský Richter na 550, ba že v novější době vypočítává jich lékárník Richter dokonce 1756. Čísla to ohromná, netušená — a vzpomeňme si, že jeden prostředek léčívá zase ne snad jednu nebo dvě, ale tucty, kopy, ba dokonce i všecky nemoci. Tak na př. výše dotčené sv. Alžbětinské pilulky „osvědčují se výtečně při nemocech života, zimnici, nemocech prsních, chorobách kožních, očních, nemocech dětských a ženských“ (nejspíše všech) a „působí proti každé zácpě“. A tak máme proti dně, slabosti nervů, bolení zubů, ne snad tucet, ale sta různých a naskrze osvědčených prostředků „léčících bez přídavku“; i jest to dojista jen vinou a nedbalostí nemocného, že na zdraví své nevěnuje nějaký ten desetník nebo snad i zlatku, a raději hyne na těle i na duchu! Proč ještě zřizují se nemocnice a chorobince, proč raději peníze na vydržování jich neobrátí se na zakoupení těchto léčivých praeparatů, vždyť by dostačila snad desetina, snad dokonce i setina ohromných těch sum?

Ovšem budí nadšené ty chvalořeči ve čtenáři i méně zkušeném podezření, že není přece as všechno pravda, co vyrábitelé a prodávači těchto prostředků píší. Namane se mnohému snad také myšlenka, proč tito pánové, chtějí-li státi se skutečnými dobrodinci lidstva, neuveřejní svého tajemství, aby si každý lék ten sám připravil, proč tají je pod různými jmény, které často s obsahem oněch léků pranic společného nemají. A věru, tajemství těch různých doktorů mediciny a lékárníků, o jichž skutečném zaměstnání bychom se při bedlivějším pátrání do-

zvěděli věcí prapodivných, vysvětlí se nám záhy: každý takový dobrodinec jest sám chorým, jemuž něco chybí, a proto hledí křiklavou a dotěrnou reklamou přilákati co nejvíce ubožáků a slabých duchem, aby mu vyléčili úbytě — jeho kapsy. Devět a devadesát ze sta těchto prostředků jest prostě švindlem; patříť prodávači jich v řadu mužů, jako jsou Orliçe a Richter, kteří sice slibují 5000 dukátů každému, kdož neomylnou jich methodou v malé loterii nevyhraje, ale při tom ze zlatek lehkověrných lidí staví si paláce a vily, nebo v řadu těch Appelů, kteří slibují každému týdenní výdělek 25 až 80 zl. z kapitálu několika set, a zatím s vylákanými penězi ubožáků utíkají před rukou spravedlnosti přes ocean.

Bujně rozpučely v tomto století vědy přírodní, ale záhy ukázaly se jako každá věda, v rukou nesvědomitých a ziskuchtivých lidí, býti dvojsečnou zbraní; záhy chytil se jich švindl, kterýž zase jen přesnou vědou a úsilovným bádáním přemahán bývá. Nebylo by třeba dokladů k tomuto našemu tvrzení, ale jeden zajímavý sám se vtírá. Záhy poznali padělatelé důležitých listin, jak snadno odstraniti lze písmo, k němuž užito bylo starého inkoustu duběnkového, roztokem kyseliny šťavelové a vodou javeillskou, kdežto inkousty anilinové i jinak velmi snadno lze zrušiti; nezbývalo tedy, než ohlížeti se po inkoustu nezrušitelném, i vynalezen tu inkoust s přísadou dusičnanu stříbrnatého; ale tu se ukázalo, že inkoust ten odbarvuje se roztokem cyankali. Braconnot připravil na to inkoust z kůže a drasla, ale ten zas nedovedl vzdorovati mineral. kyselinám, — a tak není snad jednoho inkoustu, který by různými reagenciemi nedal se odstraniti. Avšak pomoženo spůsobem jiným: nyní na cenné papíry a důležité listiny vyrábí se papír, nasycený citlivými lučebninami, který by značnou a nezrušitelnou skvrnou zřejmě ukázal každý pokus chemického falšování. Dojista nedá se však rafinovaný a chemicky důkladně vzdělaný švindléř ani tím odstrašiti.

A tak jest tomu i při oněch různých tajných prostředcích: nauky přírodní daly prvý podnět k vyrábění těchto ničemných výrobků, ale ony také ukazují nám cestu, jíž poznati můžeme složení jich a tím i pravou jejich cenu.

Z prostředků, při nichž reklama pracovala co nejúsilovněji a bezpochyby dosti vydatně, jest v řadě prvé Šekerská tresť, Shaker Extract. Nebylo snad žurnalu a snad vůbec místečka, kde inserty jsou přístupny širšímu obecenstvu, abychom tam nebyli spatřili řadu bídných dřevorytin, představujících „muže v plném požitku zdraví a štěstí“, potom jak se chuděrka roznemůže a churaví čím dál tím více, až užije této tresti; na posledním pak obrázku „vidíme jej, jak s jistým dobrým přítelem vyjíždí, aby okřál v čerstvém vzduchu ranním.“ A nebylo jediné zásilky z lékáren, nebylo jediné živější ulice ve větším městě, aby se nám v ní nedostalo brošurky, kde vylíčen znamenitý účinek tohoto léku takto: „Skoro všecky nemoci“ (výše vypočítává pisatel té reklamy neduhy jaterní, slezinné, pakostnici, záduchu atd.) „mají svůj původ ve špatném trávení. Zhojíme-li trpící ústroje zažívací, přestanou všeliké jiné choroby, jelikož základ nemoce tím odstraněn jest.“ A o tom, z čeho se tato tresť skládá, poučuje nás firma Elnain a sp. ve Frank-

furtě, jež převzala komisi; sestávát prý z extraktů následujících rostlin: Iris versicolor, Leptandra Virg., Stillingia off., Taraxacum off., Juglans regia, Gaultheria procumbens a ještě asi sedmi jiných, k nimž přidáno něco boranu sodnatého, kyseliny solné, syrupu cukrového a destillované vody. Tamž dovídáme se od jakés matky Seiglové, že tento extrakt chová pět alkaloidů, z nichž prvý uspává, druhý jest mírně počisťující, třetí vzbuzuje pot, čtvrtý žene na moč a pátý znenáhla zlepšuje šťávy. „Těchto pět vlastností, jak z rozboru shledáno, jest již přírodou tak souladně ve složení této vzácné rostliny (které?) sloučeno, že jsou nejlepším čističem krve, jakéhož věda lékařská seznala. Léčí všecky neduhy, přivádějíc krví a jinými tekutinami tělu sílu životní a zhouby v těle nahražujíc čerstvými a zdravými látkami.“ Celkem najdeme stěží tolik nesmyslů pohromadě, jako v této knížce, o jejímž spisovateli jsme skoro na rozpacích, jestli si neztropil s P. T. publika notného blázna.

Za doklad znamenitých účinků uvádí celou řadu osob, u nás z Berlína, Drážďan, Neumarku atd. kdežto v listech, v Německu vycházejících, najdeme zase odporučení z Rakouska — jeden to z prostředků, jimiž vyrabitelé takovýchto praeparatů obecenstvo rádi mystifikují. — I lékaři a chemikové propůjčují se k těmto švindlům, ba jsou známy některé osobnosti, které z takovýchto dobrozdání a odporučení dělají řemeslo.

Mezi tato doporučení vpletlo se také jakés „dobrozdání jistého znamenitého profesora lučby,“ tohoto obsahu: „Vyhovuje Vašemu přání, potvrzuji tímto, že tento přípravek, ve kterém žádné jedovaté neústrojné kovové látky nalezeny býti nemohly, ovšem silně účinkující látky rostlinné obsahuje, ale jako jiné podobné prostředky, dle lékařského předpisu užíván, nikdy jako zdraví škodlivý označen býti nemůže. Dle mého zdání může tato tresť, v menších dávkách užívána, mezi prostředky žaludek oživující a posilňující, dale mezi léky slabě odvádějící a k zažívání napomáhající býti vřaděna.“ Jak střízlivě znějí tyto řádky proti dithyrambám pana majitele (?) J. A. White ve Frankfurtě nad Mohanem, Jelení Příkopy čís. 17, kterýž jest — mimochodem řečeno — osobou velmi zajímavou. Když jej slavná policie hledala, nenalezla ničeho, než „firmu“, již tam prý Andrew Judron White na několik dní přítomný založil, — ale od těch dob není po něm stopy. Lahvičku tohoto extraktu prodávají za 1 zl. 25 kr., lékárníkům s $30^{0}/_{0}$ srážkou, ale dle některých lékařů lze dosíci téhož účinku jarním léčením čerstvou šťávou bylinnou, ve farmakopeích již dávno známým succ. herbar. recent., při čemž ušetří nemocný jen as $90^{0}/_{0}$ svých peněz. Na konec dotčené brošury brání se pan majitel proti tomu, že by Sheкerská tresť byla tajným prostředkem, jelikož na každé lahvičce udány jsou přesně její součástky: přes to však položili jsme lék tento na místo prvé, neboť tato poznámka svědčí jen o drzosti a dotěrnosti prodavatelů tohoto téměř bezcenného léku.

Podobné reklamě těší se až dosud přípravek „Nekašli“ z továrny L. H. Pietsche v Drážďanech. Jest to hustá tekutina, velmi sladká, barvy tmavé, jako madeira, kterou — nejspíše na vysvětlenou složení, — jmenují vyrabitelé také medo-květo-sladovým extraktem. Dle Dra. Geisslera v Drážďanech je to koncentrovaný odvar prsního the

s plody, k němuž přidáno něco extraktu sladového a medu. Tak zvaná $^2/_3$ láhev se 300 gramy šťávy stojí jen 1 zl., ač skutečná hodnota neobnáší ani třetinu.

Někdy však nezdá se vyrabiteli takovýto obyčejný způsob odporučování dost vydatným: vizme jen, jak smělým pérem zavládl pan Dr. Kuhlmann odporučuje svůj výtečný lék. „Dr. Kuhlmann, totiž ne snad mediciny doktor, jíž ve školách se učí a s níž ničeho míti nechce, nýbrž doktor filosofie a zasvěcenec v prastarou magii, vědění to vnitřní bytnosti a souvislosti všech věcí a jich účinku, původní to vědy lidské a jedině pravé, která jest čerpána z pramene, všemu školáckému bádání nepřístupného, a přední její větve, magické vědy a umění lékařského, prvopočáteční to vědy lidstva a ve starověku jediné panující, která nenazývá člověkem hmotné tělo z kusu masa a trochy kostí, v němž předpokládá se — až dosud neobjevený — „princip života“, — jejž dle intellektuelních funkcí také zovou psyché či duší, povstávající a hynoucí prý s pozemským tím tělesem, zejmena s kaší v lebce, — nýbrž, která veškerý smyslům vnějším skrytý duševně-tělesný organismus, jinými slovy: věčného a nesmrtelného člověka, lidskému oku neviditelného, v jeho dočasné a pomíjející schránce na mysli má a jej také důkladně zná, a právě proto, když se roznemůže, jediná důkladně jej uzdraví a t. d.“ Vědu tu poznal prý Dr. Kuhlmann „za 10 let svého pobytu v orientu, kolébce to magie,“ a ku konci nazývá se „zástupcem vědy a umění léčebného, jež nemají s nynější medicinou ničeho společného, nýbrž jdou daleko přes její obzor, ano kterýmž ona dokonce ani nerozumí.“ — Kdož nezůstane omámen touto spoustou mystických a veleučených slov!

Někdy zase zneužívají takovito vyrábitelé také jmen mužů znamenitých, a aby soudně stíháni býti nemohli, nastrkují po případě osobu zcela všední, kteráž náhodou má takové zvučné jméno. Tak na př. „Elektromotorický nákrčník, který má u dětí, když první zoubky vylezají, překvapující účinek“, nese jmeno Siemense, světoznámého to elektrotechnika berlínského. Následkem toho povšimla si prostředku tohoto polytechnická společnosť, kdež došel také patřičného uznání. Přístrojek sestává z jednoho článku kovového, který umístí se pod paždím, dvou drátů vodivých, jež zavěsí se na krk, a tajemného koženého váčku, jenž má viseti na břiše. Článek skládá se z kousku zinkového plíšku, uhlu a burele; článek pod paždím vlhne, a vyvádí se vskutku proud elektrický, ovšem velmi nepatrný, když spojí se plíšek zinkový a uhel pomocí drátu. I účinek „překvapuje“ dojista, neboť není zcela žádný, vždyť tak slabý proud ani žádných fysiologických účinků míti nemůže. Celý přístrojek stojí jen 1 zl. 50 kr.

A jak prosté a jednoduché jsou takovéto znamenité léky! Buďtež zde jen některé na doklad tvrzení našeho uvedeny.

Mariacellské žaludeční kapky, jichž skvělý účinek nahoře již vypsán, jsou vodnato-líhový extrakt aloe a myrty, chovají tedy součásti těchto rostlin, jak v líhu tak ve vodě rozpustné.

Vodička proti dně od Metzgera skládá se ze 118 gr. líhu a 7 gr. přiboudlé kyseliny octové; lahvička stojí 45 kr., skutečná hodnota činí asi 10 kr. Podobná vodička od Funkeho z velko-

vévodské lékárny v Mohuči jest slabě lihový roztok etherických olejů, k nimž přidáno něco kyseliny octové.

Drážďanské magnety na kuří oka jsou malé roubíky síry, načerněné tuhou a obalené papírem.

A což dokonce znamenitý lék Rich. Bergera v Drážďanech — Blasewitz — proti úplavici cukrové (diabetes mellitus)! Osvědčený a znamenitý tento prostředek sestává ze 4 lahviček, v nichž každé jest asi 25 gr. prášku; lahvičky mají tyto nápisy:

Číslo	1.	dvakrát	denně	na	špičku	nože,	střídavě	s čís.	3.
„	2.	„	„	„	„	„	„	„	4.
„	3.	„	„	„	„	„	„	„	1.
„	4.	„	„	„	„	„	„	„	2.

Dle lékárníka J. Müllera ve Vratislavi skládá se obsah všech těchto čtyř lahviček z jemně utřeného cukru mléčného, rozetřeného s několika kapkami kreosotu; prášek v 2. a 3. lahvičce jest zbarven světle červeně s přísadou bolusu. Vedle těchto čtyř prášků dostane nemocný pytlíček s 50 gr. čaje z listí ořechového a brožuru.

Vše to stojí dohromady jen 30 marků, ač pravá hodnota 1 marku nepřestupuje.

Ovšem nelze takovýmito prostředky docíliti žádoucího výsledku, ba někdy docílíme jimi něčeho zcela jiného, nežli jsme si přáli. Tak na př. „c. k. privileg. Puritas, mléko vlasy omlazující, jediný to a neškodný prostředek, mající tu téměř zázračnou vlastnost, omlazovati šedivé vlasy, t. j. dodati jim pozvolna a sice nejdéle ve 14 dnech téže barvy, jakou měly dříve.“ Červené vlasy zhnědnou v 10 dnech. Lahvička stojí u pana vyrábitele Otty Franze ve Vídni — Mariahilfstr: 38. pouze 2 zl. Dle Hagerova rozboru jest to tekutina se žlutou sedlinou, skládající se ze 106 gr. vody, 40 gr. glycerinu, 3. gr. krystallované sody, 13 gr. sírníku zinečnatého a 15 gr. sírníku kademnatého. Na barvu vlasů mají účinkovati sírníky, z nichž kademnatý jest krásně citronový až pomerančový, a protože se koží neabsorbuje, hromadí se ve vlasech; uvidíme-li tedy někoho s vlasy krásně citronovými, můžeme býti jisti, že jsou zbarveny tímto sírníkem, a že as majitel jich užívá pilně divuplného, omlazujícího tohoto prostředku.

A projdeme-li tak celou tu dlouhou řadu různých takových prostředků, z nichž některé, jako Šekerská tresť, proti názvu „tajného“ se ohražují, nalezneme, že jsou to z daleké většiny směsi zcela libovolné, sestavené beze všech známostí chemických a fysiologických. Jen menší část jich jeví účinek, ovšem jen povolný a draho zaplacený, neboť jsou připraveny podle starých receptů, dávno z praxe lékařské vyšlých. Za to však valný díl, nejen že nemocnému neprospívá, nýbrž působí přímo škodlivě. Ve stech různých těchto přípravek zejména k líčení pleti a barvení vlasů nalezáme látky zdraví škodné, ano jedovaté a záhubné.

Tak barvivo vlasů od prof. Williama, připravované E. Danzingrem v Berlíně, jest parfumovaná směs glycerinu a vody, v níž rozpuštěno něco cukru olovnatého a dusičnanu vizmutového a suspendováno něco sírného květu. Podobně rostlinný balsam na vlasy od paní

Marie Schubertovy skládá se z 93% růžové vody, 5% sírného květu a 2% cukru olovnatého. Patrno tedy, že „rostlinné“ součásti tohoto balsamu jsou jeho nejbolavější stránkou, neboť sestávají jen z velice skrovného množství růžového oleje.

Jak zhoubný musí býti na zdraví účinek takovýchto kosmetik, chovajících olovo, o němž známo, že v těle lidském účinkuje jako krutý jed! Což teprve máme říci o Extrait de camélias, jenž odporučuje se hlavně od voňavkářů pařížských a skládá se z praecipitatu rtuťového jemně ve vodě rozptýleného. Tento extrakt jest přímo jedem a dojista již po několikátém užití okáží se zhoubné účinky nemocí rtuťových.

A kdože tedy dobrodincem lidstva? Zdaž ti, kdož k vůli rychlému zbohatnutí šálí lid, nešetříce ani jeho zdraví, nebo oni mužové, jako Jacobsen, Hager, kteří pilně a neúnavně tajné tyto prostředky zkouší a výsledek namahavých prací svých uveřejňují na výstrahu všem, kdož, stíženi chorobou, z nevčasné šetrnosti sahají k těmto přípravkám?

Ipavským údolím.

Arabeska

Otakara Mokrého.

Mám přítele, jehož ideálem žhavě touženým jest cestování v dostavníku. Horuje a blouzní po těch pestře malovaných pohyblivých krabicích, jichž polámané nápravy dávno již odpočívají i s celou poesií dostavníkovou v zátiší starého železa. Při každé vzpomínce na „radostné to cestování“ ve voze ověšeném škatulemi kouzlí obrazotvornost příteli mému před rozesněným zrakem v přítmí povozu silhuettu něžné nějaké kadeřavé hlavinky, kolem níž spřádá fantasie duhovou osnovu, co zatím těžkopádný vůz drkotá hrbolatou, zaprášenou silnicí.

Vizme, co vypráví blouznivý můj přítel ve svých zápiscích, které nadepsal: „Dostavníkové paměti.“

„Zapisoval jsem se na poště v Gorici k jízdě ipavským údolím do Postojny. Zbyla-li mi v duši tu i tam ještě některá poetická upomínka z pouti po švarném Přímoří, musila vysmahnouti na dobro v parnu, jímž sálalo pusté nádvoří poštovní budovy. Když pak zřel jsem vstupovati do tajemné svatyně poštovského dostavníku dvě obtloustlé, kuželovité postavy vrásčitých prodavaček „sardegní“, rozplynuly se na dobro blouznivé vidiny o romantismu na cestách. Na štěstí zbylo prázdné místo na kozlíku, kdež usadil jsem se po boku přihlouplého vozky, jehož zvláštním znamením byly dvě veliké stříbrné náušnice vražené po módě Botokudů v boltce obrovských uší.

Poslední městský domek obrostlý divokým vínem mihnul se za pestře malovanou mýtní barriérou; vjeli jsme na silnici, která srázným svahem vedla do údolí.

Ipavské údolí! Při vyslovení těch slov zdá se mi, že pokrývá se vše kolem bujnou zelení. Od tmavomodrého rámce jižní oblohy odráží se travnaté pahorky, po nichž rozptýlena celá stáda vesnických samot, žlutavých rozvalin a něžných bílých kostelíků se štíhlými vížkami pod vyvětralou cihlovou krytbou. Podél silnice šťavnatá kukuřicová pole prostoupená morušovým stromořadím, mezi nímž rozpíná réva věncoví úponkových haluzí; žhavorudý květ granátového jablka střídá se se zlatou kadeří slunečnice, v jejíž zářivých řasách kolébá se zelený zlatohlávek; siný fík s poprášeným, rozeklaným listem; šerá „vrba jihu“ — oliva stápějící svislé haluze do močálu vroubeného celými trsy krvavých azalei a motýli peřestých barev — slovem, kraj neskonale malebný.

Při krátké zastávce v Hajdučné na samé hranici Přímoří sestoupil jsem s kozlíku. Šťastná sudba vylákala také mé líbezné společnice z hlubin vozu, což vzal jsem s radostí na vědomí. Opíraje se o červotočivý sloup s erarním černožlutým nápisem „Grenze des Kuestenlandes“ pohlížel jsem spokojeně, jak mizí v dáli pod morušemi nepravidelná ta rybářská tělesa a po chvilce loudali jsme se také my zas zvolna ku předu. Silnice počínala snouti se ve šroubovitých závitcích po příkrých bocích „Nánosu“; zabořil jsem se do polštářů sluncem prohřátých pohlížeje na cestu, kterou vroubily rezavé, rozpryskané kmeny jehlancových topolů.

Jednotvárný pohled! Údolí mizelo téměř docela pod těsným horským průsmykem, v pravo i v levo jen bělošedá krašovitá, skála rozbrázděná nesčíslnými úžlabinami, po nichž chvěl se jen krvavě červený pryšec a vysoká zlatožlutá divizna.

Když zahnuli jsme za první ostrou hranu skály, zvířil prudký vítr prach silniční; koruny stromů počaly žalostivě sténati a po obloze stále tmavomodré a jasné hnala se bleskorychle roztroušená bílá stáda „beránků.“

„Bora!“ zašeptal úzkostlivě postillon celý se třesa a poštovská trubka drkotala mu při tom po ohmatané torbě.

Již po několika vteřinách počala bora skutečně útočiti na nás s takým úsilím, že chvěl jsem se s postillonem o vetchý majetek vysokého poštovního eraru (neboť dle známého tvrzení jednoho bývalého pražského profesora převrací bora nejen stromy, chatrče, domy a celé skály, nýbrž dokonce i — *c. k.* poštovní vozy).

Tu kmitla se před okénkem povozu na pusté silnici v záměti prachu a svadlého listí dívčí postava. Vichřice dula zuřivě do záhybů zelené sukénky a zmítala bílým, pečlivě vyžehleným šátkem, který splýval s hlavy ve dlouhých, bohatě vyšívaných cípech. Pod zvláštní touto ozdobou hlavy, která jest oblíbena u venkovských děvčat krajinských, vyčuhovaly rulíky kadeří, černých jako eben.

„Svezete mne?“ otázalo se děvče postillona okazujíc v líbezném úsměvu dvě řady sněhobílých zoubků pod třešňovými rtíky.

„Jen si sedněte,“ odtušil vozka, roztahuje široká ústa, obrostlá sporým, ježatým vousem, k úsměvu, jenž měl býti něžným, vypadl ale nevýslovně hloupě.

Záviděl jsem ušlechtilému našemu vozotaji tak vábné sousedství; napadlo mi hned, že místo u něho na kozlíku mezi krabicemi a ku-

fříky jest tak těsné a nepohodlné, kdežto já mám pro sebe tolik zbytečně volného prostoru.

„Kam pak jste tak pospíchala, gospodyčno?“ tázal se zajíkavě postillon, urovnávaje dívce místo.

„Jsem na cestě do Ipavy. Má stará matička psala mi, že těžce churaví.“ Při tom zapýřila se dívka do tmava a pohledla úkradkem ke mně do vozu. — Dělila nás totiž jen tenká kožená příhrádka s rozbitými tabulkami.

Zatím vzmáhala se venku vichřice každým okamžikem a husté kapky deště počaly skrápěti okénka pokrytá záclonou prachu: „Pojďte do vnitř, promokla byste tam úplně,“ volal jsem na dívku, vychýliv se z kabrioletu.

Vděčný pohled dvou zářivých, tmavohnědých očí a baziliščí jiskra vyšlehnuvší ze zraků postillona patrně po uši již zamilovaného byly odpovědí na mé přátelské pozvání.

Brzy seděla mi dívka po boku i měl jsem příležitost povšimnouti si jí blíže. Byla vysokého vzrůstu, v lících trochu vpadlá a pobledlá, což dalo se přičísti snad svízelům cesty pěšky po hrbolaté silnici.

„Je mi líto“ — počal jsem hovor — „že máte před sebou tak teskný cíl cesty, a — leží matička vaše již dlouho?“

Dívka začervenala se poznovu, sklonila zrak a hryzla si rozpačitě rtíky.

„Lhala jsem — nejedu k matce — má cesta má zcela jiný účel,“ pravila po chvilce.

Pozorujíc můj podiv nad tímto nenadálým obratem, zarazila se dívka; když jsem ji však vybídl k pokračování v hovoru, odložila rozpaky a dala se do rozsáhlého švitořivého vypravování.

„Jsme dvě sestry a máme jen starou matičku, kterou bůh dlouho nám zachovej! Otec náš býval lesníkem na murovském panství knížat ze Sch . . . Nešťastný výstřel neopatrného knížecího hostě při tokání tetřevů sklátil jej předčasně do hrobu. Skrovná pensička stačila sotva na ukojení nejnutnějších potřeb životních. V největší tísni ujal se nás stařičký příbuzný matčin, kanovník v Gorici. Ve smutné, přísné jeho domácnosti strávila jsem útlé své mládí. Pak zemřel náš dobrodinec a poslední naděje matčina, že zůstaví nám aspoň slušnou památku, zmizela, když vyšlo při otevření poslední vůle na jevo, že odkázal strýc celé své veliké jmění gorickému klášteru, vzpomněv každé z nás jen nepatrným odkazem, který stačil sotva ku krytí výloh za šaty smuteční.

Matka s mladší sestrou odstěhovaly se do Ipavy, kde zakoupily si polozbořenou chaloupku, já pak vstoupila jsem do služby k plukovníkovi gorické posádky. Vedlo se mi dosti dobře až na vrtochy paní plukovníkové. Ta soužila mne vždy novým rozmarem, který vrcholil v žárlivém střežení každého kroku starého manžela, jehož jediným ideálem byla předce jen dobře nacpaná dýmka.

Bezradostný život v domě plukovníkově měl ale předce jednu světlou stránku. Seznalať jsem tam osobu, k níž přilnula jsem celým ohněm mladého srdce. Byl to mladý náš zahradník, rodák ipavský, který odbýval si trudnou dobu vojančení v osobních službách plukovní-

kových veda dozor nad rozsáhlým jeho parkem v předměstské ville. Seznámili jsme se tam za krásných letních večerů . . .“

Zde přerušila dívka na chvilku své vypravování, jež uvedlo mne v myšlenkách zpět ku břehům blankytné Soče, do čarovných těch sadů gorických, kde sklání se podvečerní šero pohádkovou nádherou k dumavým cypřišům, kdy dýší rozkvetlé granátové keře opojnou vůní a z dumavého houští moruší srší modravé jiskry svatojanských mušek a slavík klokotá píseň nevýslovné něhy do hvězdnaté jižní noci.

Dívka pokračovala zatím již dále.

„Jednou přála nám náhoda zvláště příznivá; rodina plukovníkova odcestovala na několik týdnů do Benátek a my použili jsme volné chvíle k návštěvě našich v Ipavě. Bylo to právě o posvícení. Za krásného podzimního dne vydali jsme se na cestu; jeli jsme s poštou až do Sela, odkudž dali jsme se pěšky po horských stezičkách k Ipavě. Zde uvítala nás vlídně stará matička, která vypravovala právě mladší sestru Františku do večerní posvícenské zábavy. Františka zářila krásou. Dvorný můj Rudolf otáčel se kolem své příští švakrové a byl celý blažen, mohl-li jí prokázati nějakou pozornost. S radostným podivem, ač ne trochu bez závisti, pohlížela jsem také já na spanilou sestru.

Když schýlil se soumrak, odebrali jsme se společně do taneční síně a za veselých zvuků hudby zahájen veselý taneční rej.

Sestra má byla opravdovou královnou prosté naší posvícenské zábavy; růžový šat splýval tak jemně po štíhlé její postavě; pestrý živůtek vyšívaný zlatem přilehal jí tak těsně a ve vlasech černých jako havraní peruť skvěla se čerstvá kytice alpské bělolístky, něžné té květinky, která roste jinde jen v nedostupných zasněžených roklích, u nás však bují i na starých zdech, kde také Rudolf kytici tu z večera natrhal.

Rudolf mne toho večera nápadně zanedbával; byl zrakem a sluchem jen u Františky, kterou prováděl neustále kolem ponechávaje mne v zákoutí pod ochranou staré matičky. Vždyť jsme se tak dlouho neviděly a máme si tak mnoho toho pověděti.

Smála jsem se zprvu tomu pošetilému počínání Rudolfovu; po půlnoci však, když matička zvolna zdřimla u obrovských kachlových kamen, začala mi pojednou žárlivost lomcovati celým tělem.

Zdvihla jsem se rázem se židle a přistoupila jsem k procházejícímu se párku. Zatahavši sestru za vrkoč vlasů, jenž se v tanečním víru rozpoutal, všeptla jsem jí do ucha: „Františko, půjdeme domů — matka je již ospalá.“

Sestra dala se do smíchu a odšustila dále taneční jizbou. Rozmrzelá vyšla jsem ven — v pevném úmyslu, že vrátím se sama domů.

Tu zastoupil mi cestu neznámý bledý, nehezký mladík, jehož pozorovala jsem z dlouhé chvíle již po celý večer, jak sedí s hlavou svěšenou mezi starými sousedy zabranými ve hry v karty v zakouřeném sousedním pokojíku.

‚Kdo dal Františce bělolístku?‘ oslovil mne z nenadání neznámý. ‚Poslal jsem jí kytici kamelijí, byly by jí zajisté lépe slušely než ošumělé, huňaté ty květy bělolístky!‘ . . .

Zabrána sama v trudné a bolavé myšlenky, odbyla jsem mladíka zcela suše; chladnou mou odpovědí jako by uštknut potácel se ven do tmavé noci.

Zatím nahledl předce Rudolf nejapnost svého dnešního chování a přiblížil se ke mně se sestrou, která tancem celá udýchaná klesla mi do náruče.

„Proč nevzala jsi do vlasů raději kamelie?“ otázala jsem se ne bez zlomyslné příchuti.

„Ach bože!“ odvětila sestra v srdečném smíchu. „Také ty mne chceš škádliti bledým tím kostlivcem! Nejsem ani první ani poslední, které kořilo se jeho srdce. Má veliké srdce ten švarný hoch a rozdává perníkový jeho obraz všem ipavským děvčatům při každém jarmarku.“

„Ale ta bělolístka nelíbí se mi přece ve tvých vlasech,“ přerušila jsem ji vyplétajíc jí kytici z kadeří.

Rudolf pohlížel na mne zaražen — překvapen, současně vyšlehla však v oku jeho palčivá jiskra hněvu; vyrval mi násilně kytici bělolístky z ruky, mrštil jí o zem a dupal vášnivě něžné kvítečky, jichž kadeřavé hlavinky úzkostlivě k sobě se tulily.

Jednáním tím na nejvýš pohoršena opustila jsem taneční síň a vyčkala venku příjezd nejbližšího dostavníku, který zavezl mne nazpět do Gorice.

Rudolf zůstal v Ipavě. Zítra bude Františka tak šťastna, že povede jej sobě k oltáři.“

Dívka se po těch slovech odmlčela.

„A vy — vy jedete na tu svatbu?“ otázal jsem se soustrastně.

„Ovšem. Já a bledý mladík s perníkovým srdcem budeme tvořiti pozadí ... Kdož ví, co se nestane ... Jen kdyby byl alespoň trochu k světu ...“

A dívka zasmála se hlasitě; mně zdál se ten smích jaksi nuceným, křečovitým ...

Buď jak buď, není nad cestování v poštovním voze!“ — poznamenal můj přítel k tomuto zápisku ve svých „Dostavníkových pamětech.“ — „Zde nacházíš ještě vždy kus cestovní poesie. I tento prostý příběh — zdaž by neposkytl spisovateli vděčný motiv k novelce? Stačilo by snad jen přidati nějaké říznější zakončení — tragické, toť se rozumí ...“

ROZHLEDY
v literatuře, umění a vědě.

Česká literatura.

Staré zvěsti od *Jaroslava Vrchlického*, „Poetických besed“ číslo IV. Nakladatel Ed. Valečka v Praze. — Veliký básník náš podává v této knížce řadu drobnějších výpravných básní, k nimž vybral sobě motivy z nejrůznějších stránek historie a bájesloví. V čarovné

změně střídají se před zrakem našim skvělé, na motivech oněch mistrně zosnované obrazy tu z biblického pravěku, tu z mythologie indické a klassické, tam z bájí nordických, z mohamedánství a křesťanství, ze středověku až i z francouzské revoluce; ale v každém z nich znázorněna je vlastní vznešená myšlenka básníkova, ze všech mluví duch nejryzejší lidskosti. Knížka tato září všemi vzácnými krásami, na které jsme poukázali za dřívějších publikací geniálního a veleplodného básníka. Klademe sem slova, jimiž provází „Staré zvěsti" redaktor „Poetických besed" Jan Neruda: „Třicet básnických děl za deset let! Ta báječná plodnost, kterou vyniknul Lopez de Vega nebo Calderon, přestává nám být báječnou, vidímeť ji se vyvíjet zrovna před očima; obdivuhodnou zůstává ovšem tam i zde.

Třicet básnických děl, z nichž každé o sobě by stačilo, aby založilo jmeno básníka. Mezi nimi ovšem také některé překlady; ale lze říci: jaké! za překlad Danteho jsou v pyšné německé literatuře jistá jmena čestně zapsána pro vždy, representujeť překlad ten dobrou životní práci celého spisovatele — a Vrchlický vykonává takovou práci jen jak by mimochodem — nota bene mistrně ji vykonává!

Třicet výborných šachovních tahů ohnivého hráče — a veškeří protivníci jsou šachmat! Mělť jich Vrchlický dost, protivníků těch; dnes ale básnické jeho individualitě neodpírá už nikdo rozměrů velkých. A my jsme toho určitého mínění, že Vrchlický v brzké době vynikne ještě mnohem, mnohem výš."

Odporučujeme „Poetické besedy" opět co nejvřeleji. *S.*

Povídky Ferdinanda Schulze. Díl I. Salonní biblioteky č. XXVIII. Nakladatel J. Otto.

Přátelé slovesného našeho umění pilně sice sledovali, ale ve vlastním jádře jejím málo dosud ocenili samostatnou tvůrčí činnost Schulzovu v oboru krásného písemnictví našeho. A přece jest činnost ta tak plodná a vydatná — ba rozsáhlá téměř tak jako působení Schulzovo v theoretickém směru literárního tvoření, v němž slyne Schulz ode dávna jako kapacita prvního řádu, věhlasem svého esthetického soudu, všestrannou znalostí poměrův i okolností v moderní belletrii směrodatných a imponující jistotou, s jakouž klestí u nás cestu těmto svým hluboce promyšleným i procítěným názorům.

Původní práce belletristické, po přednosti povídky a romány, publikuje Schulz již dlouhou řadu let v předních našich časopisech: tím vysvětluje se dosavadní nevšímavost naší kritiky vůči Schulzovi; jestiť u nás zlozvykem již dávno zakořeněným, že neobrací se pozornost ku zjevům časopiseckým, ač právě v nich spočívá jádro veškeré naší literární produkce, která béře tu svůj prvopočáteční vznik a čerpá odtud veškerou svou životní sílu.

Tvůrčí nadání Schulzovo přiklonilo se právě k oboru, který poskytuje mu nejlepší záruky volného rozvoje: k povídce české, vypučevší přímo z půdy domácí, kterou ušlechtilá mysl autora, vnímavého již přirozeným sklonem esthetických svých studií pro vše krásné i vznešené, zdobí nejpůvabnějším pelem svého poetického nadšení.

Bohatě nadán, hlubokými studiemi umělecké skladby slovesné zušlechtěn i vytříben, vytváří duch Schulzův z vděčné té látky, kterou

poskytuje mu plnými přehršlemi život český, zjevy plné harmonické lahody. Kreslí věrně a šťavnatě postavy i situace, jež namanuly se mu na té nevyčerpatelné půdě domácí, z níž při pouhém dotknutí vyrůstají každému vnímavému duchu jakoby kouzlem zjevy plné netušené síly.

První díl povídek Schulzových obsahuje dvě práce: „Dle přírody" a „Jízda na ples", z nichž první vytištěna byla poprvé v „Osvětě", druhá pak ve „Květech".

V povídce „Dle přírody" uvádí nás spisovatel do vznešených kruhů české společnosti, které soustřeďují se v ústavě šlechtičen, s jehož zajímavého zátiší snímá autor roušku, halící život tamní v romantické pološero. S elegancí slohu jemu vlastní rýsuje Schulz jednotlivé zjevy, které podává mu zvláštní tento svět; věrně dle přírody nanáší barvu na barvu, až splývá vše v jeden malebný celek. Vedle tohoto živlu, kde vystupuje v popředí mistrně kreslená postava nervosního hraběte Radoslava, sklíčeného na těle i na duchu, ochromeného ve svých snahách pochybeným životním směrem, jenž chce se povznášeti nad „umělé" svazky života a zůstati „prost povinností, které lidé lehkovážně na se béřou a ještě lehkovážněji porušují." Pravým opakem jeho je mladistvě svěží zjev baronky Křinecké, jíž okolnost právě vylíčená — vlastně následky onoho chybného životního směru hraběte Radoslava hroutí do prachu veškeré ideály, a nutí ji uzavříti celé své luzné snění za tichou fortnu ústavu šlechtičen.

Vedle tohoto povídkového pásma nalezáme tu ještě druhou paralelní dějovou osnovu, jejíž středem je vyučovatel šlechtických dám páter Julián. — Trpké životní osudy zvláštní této povahy, které věnoval Schulz péči nejněžnější, stačily by samy o sobě na román; v rámci povídky dle přírody tvoří nejživější část obrazu, jenž v barvách sytých rozložen tu před našimi zraky. A jak lepě nastíněna štaffáže obrazu toho: starý kapucínský klášter s realistickými svými obyvately: kvardiánem a praktickým fráterem Aloisiem, který jest fortnýřem, krejčím a kostelníkem v osobě jediné.

Vše plno života, všude jasný svit, nikde mlžina neurčitosti tvůrčí. Totéž platí i o povídce druhé „Jízda na ples", v níž představuje nám spisovatel pana Šimona Kosteckého z Chvalína a na Chvalíně, starého churavého podivína, plného originelních nápadů. Vrcholem jich jest jízda na ples, kam ubírá se Kostecký v kočáře starožitné stavby, veza ssebou veškeré potřeby životní, připravená jídla, nápoje, peřiny, ba k topení i borovici se zeleným vrškem. Málo jest v písemnictví našem prací, které by oplývaly tak zdravým humorem, jako tato rázovitá genrová kresba, k níž přidružen také poutavý děj.

Dalšímu pokračování povídek Schulzových hledíme vstříc s napjetím.

O. Mokrý.

Léta spásy. Obrázky z pruské přeháňky. Napsal V. Řezníček. Vyšlo v Ottově Laciné knihovně národní a věnováno jest Jos. Barákovi.

Pokud jsme mladistvého autora poznali ze článků jeho skoro po všech časopisech roztroušených, soudili bychom, že venkovská povídka jest mu nejpřirozenější; tím ovšem nechceme říci, že by se do jiných oborů novelistických neměl pouštěti neb že by tam se zdarem se nepotkal. Nám zdá se jen velikou jeho předností, že venkovu velmi dobře

rozumí, že s ním vřele cítí a že jej dojista miluje. To vše spatřujeme také v těchto jeho obrázcích z pruské „přeháňky", z návštěvy totiž, kterou sousední král Bedřich Veliký ku konci minulého století učinil koutu vlasti naší, který s Kladskem hraničí. Řezníček vybral si, jak sám praví, výpravu tuto méně hroznou, ježto při ní zvláště spatřoval některé „českému lidu jako vrozené vlastnosti: dlouhou, někdy skoro nemístnou trpělivosť a vedle té zase hned vzácnou zmužilosť a odhodlanosť beze všeho lstivého obmyslu. Vždycky jen s tváří v tvář, oko za oko." Líčí nám tedy stať za statí postup výpravy Bedřichovy, ale při tom zrak jeho stále vyhledává ten bodrý lid vesnický, z něhož předvedena mnohá figurka nemalé zajímavosti; z toho plyne, že vojenská expedice (což bylo, jak ze slov jeho vysvítá, úmyslem spisovatelovým) stává se jen dějem podružným, neklesajíc ovšem snad jen na niveau pouhé stafáže. — Osoby, jež nám Řezníček ukazuje, nejsou vždycky dokonalé, ale mají maso i kosti a dýší zdravým dechem podkrkonošským. Kresby, které v této knize jsou obsaženy, jsou jako růžové poupě, které se ještě nerozvilo ku plné, majestátní kráse růžině, které ještě objato jest zeleným kalichem v nestejných plátcích; ale kalich ten nádheru růžinu svírající již puká, nachové lupínky čím dále tím více se rozvíjí, a z tajemného nitra bohatého květu pozdravuje nás lahodná, svěží vůně. Jen ještě několik ranních polibků zlatého slunka, a královnu květin nebude tížiti žádné pouto více. — Až Řezníček zvláště ve formální stránce a stavbě novelistické se utuží a zdokonalí, až studiem některých všedností se zbude a v detailech více mohutnosti nabude, pak napíše zajisté věci mistrovské; talent k tomu má rozhodný.

F. V. Vykoukal.

Několik obrázků z kukátka Vácslava Kosmáka. Moravské bibliotéky, vydávané nákladem Šaškovým ve Velkém Meziříčí, čís. 7—10. — Morava má jaksi ve Františce Stránecké svou Světlou, a svého Pravdu — ve Vácslavu Kosmákovi. Ovšemť nevyrovná se Stránecká Světlé, a není také ve všem všudy Kosmák roven Pravdovi, ač snad v některé stránce nad něho i vyniká. Stránecká a Kosmák píší dosud většinou jen krátké, prosté črty nepouštějíce se do skladeb umělejších a složitějších; jméno „obrázky" hodí se pro ty práce nejlépe. Jsouť to obrázky skutečné, a k tomu obrázky plnou měrou věrné. Stránecká i Kosmák píší hlavně pro lid; lidu líbí se v četbě vše, v čem spatřuje sama sebe, v čem pozoruje život, pravdu, skutečnost, co vyprávěno jest jeho řečí, kde shledává city podobné citům svým. To vše nalezá ve spisech obou těchto autorů, kterým proto dojista popularity nebude se nedostávati. Však při tom jest mezi oběma spisovateli rozdíl nikoli nepatrný. Stránecká podává ve svých črtách hlavně význačné rysy povahopisné, líčí, kde se jí jaká zvláště rázovitá postava naskytla. Kosmák nevyhýbá se sice také práci takové, naopak kreslí figury zejmena venkovské se zálibou, ale při tom nezůstává toliko při pouhých fotografiích význačných osob, jak bychom dle jeho „kukátka" čekali, nýbrž obírá si za předměty také činy osob na pohled mnohdy zcela nepatrných, ba oddává se také jen pouhým refleksím. Hlavní však rys, kterým se od Stránecké liší, jest moralisující tendence jeho obrázků; shledali jsme sice také u Stránecké nejednu vzpomínku tohoto druhu,

ale tam byly vzpomínky ty jen ohlasem skutečných poměrů, věrným tlumočníkem smýšlení moravského lidu. U Kosmáka přidává se k tomu, že moralisující tendence jest tu stálá a zúmyslná. Ale nenapadá nás, abychom snad proto Kosmáka jakkoliv chtěli zlehčovati; píšeť tak Kosmák s dobrým zřetelem ke svému čtenářstvu na Moravě, a v tom docházejí jeho črty zajisté vřelého ohlasu.

A Kosmák bude míti velikou zásluhu, naučí-li lid moravský čísti, pak již zase dobudou si tam přístupu i knihy jiného rázu. — Kosmák jako spisovatel jeví se nám naturalistou ve slově i líčení, při tom však vřelým idealistou v cítění a smýšlení. Béře látky své vesměs ze života, neměnì jich, tvoří tedy postavy i děje vesměs přirozené, ale při tom dovede zachvěti i nejtajnější hlubinou čtenářova srdce. Vzpomeňme jen prvé črty jeho „Vzpomínky na mou zemřelou matku“, — jak zdá se to na pohled nesoustavným, jen jako obraz v rychlosti několika čarami v kontuře na papír nahozený, a přece jak do jemných odstínů a pečlivého přibarvení nakreslena jest tu prostá žena česká, vzorná matka z našeho lidu. Dáváme autorovi plně za pravdu, když na konec této stati praví: „Jsem přesvědčen, že nejeden čta tyto krátké nástiny, zadumal se v ony doby, kdy ještě na klíně matky dřímával v malovaných snech, a že našel podobné obrazy v srdci svém. Ano, má národ slovanský ještě mnoho dobrých, ctnostných, nábožných, trpělivých a pracovitých žen a matek — proto lze mu v budoucnost utěšenou a slavnou doufati. Národ, postrádající žen hodných, a byť byl sebe vzdělanější, jest ztracen, jest přelíčeným hrobem.“

Kosmák má při vší své měkkosti citu tu a tam také na rtech ostré slovo satirické: ze statí v tento obor spadajících nejlépe se zdařila „Správa branky u obecní pastoušky v počestné obci Křoupalově.“ Humoru — a to zdravého, venkovsky jadrného, spisovateli vůbec nechybí; zabarvuje jím své obrázky i tam, kde do tragiky zabíhají. Příkladů jmenovati netřeba, čtenář snadno si je vyhledá. — Kosmák píše slohem velmi jednoduchým, nenuceným a koření svá slova nejedním obratem a vazbou z úst lidu přímo vzatou, což dojista přispěje jen k jeho popularitě. *F. V. Vykoukal.*

Karel (Drahotín) svob. pán Villani.

Zase mezera v řídkých již řadách starých bojovníků za nejdražší statky duchovní národa našeho.

V zátiší zámku střížkovského dokonal dne 24. března t. r. požehnaný, službám vlasti veskrze posvěcený život svůj *Karel (Drahotín) svob. pán Villani,* nadšený vlastenecký básník, muž zlatého srdce a vznešeného ducha.

Zesnulý baron Villani byl členem staroslavného šlechtického rodu, jenž zapustil haluze své na české půdě v dobách, kdy duněly v ní bouře bělohorské; — na rozdíl od převážné části šlechty domácí přilnul vřele k zemi, v níž stála jeho kolébka, miloval ji vroucně do posledního dechu a opěval ji nejněžnějšími svými zpěvy.

Ve zvěčnělém básníku vtělil se ideál *českého kavalíra,* jak představoval jej sobě v naivní prostotě vlasteneckého ducha druhdy náš Tyl ve svém „Posledním Čechu“; — pohříchu, že zůstal osamocen v kruzích jemu sourodých; — šlechticů tak vysloveného, ryze národního rázu, jakým byl Villani, máme v přítomné době jistě jen pomálu.

Villani narodil se dne 23. ledna 1818 ve starožitném jihočeském městě Sušici; prvopočátkům literního umění učil se v Českých Budějovicích na tamní piaristské škole normální, odkudž r. 1830 odebral se do vojenské akademie ve Vídeňském Novém městě. Tam působil tehdá horlivý učitel českého jazyka a spisovatel národní Burian, jenž rozdmychal v plný plapol doutnající již od dětství jiskru vlasteneckého vědomí v mladistvém, vnímavém duchu.

Již ve Vídeňském Novém městě pokoušel se Villani ve vlasteneckém básnění a prvotiny Musy jeho přinesly r. 1836 oba tehdejší zábavné listy české „Květy“ a „Včela“. Odbyv přípravný kurs vojenský, stal se důstojníkem a tu octl se zase ve žhavě milované rodné zemi, v jejímž srdci nějaký čas pobýval. Rok 1846 přerušil vojenskou dráhu Villaniho, vypukloť tehda povstání v Haliči a šlechetný duch mladého básníka, prodchnutý hrdým, slovanským vědomím, hrozil se myšlenky bratrovražedného zápasu; odloživ tedy meč uchýlil se Villani v zátiší soukromého života, jenž plynul mu po několik roků utěšeně na zemanském sídle Střížkově poblíž Benešova.

Rok 1848 přerušil tuto idyllu venkovského klidu; — nadšení, jímž vzplála tehda celá česká vlasť, vniklo čarovným paprskem i do tichých komnat zámku střížkovského a rázem stanul Villani v popředí tehdejšího národního a společenského hnutí, jakožto velitel pražského sboru svornosti, který, tvoře část národní obrany, přijal kroj národní a české velení. Když počal v brzce na to kaboniti se obzor, na němž zprvu tak mnohoslibně rděly se červánky druhého národního procitnutí našeho, musil i Villani hořce pykati krátký sen o šťastnější budoucnosti milovaného národa; jat a uvězněn strávil plných sto dnů ve vězení na hradě pražském, až teprve na zakročení všeobecného sněmu říšského z vazby propuštěn.

V následujících na to letech samovlády Bachovy věnoval se Villani ponejvíce záležitostem nejužší své domoviny a působil i ve prospěch hmotných zájmů svých spoluobčanů jakožto vzorný starosta obecní. Později, když zlomen tuhý osten absolutismu, rozšířil se také obor veřejné působnosti Villaniho, stalť se r. 1865 starostou okresu benešovského, a pak v roce 1866 zvolen do sněmu zemského za venkovské obce Benešov, Vlašim, Neveklov a podepsal též památnou deklaraci českých poslancův. Téhož roku súčastnil se i pouti moskevské, což jest nejvýmluvnějším svědectvím upřímné, ryzé jeho snahy slovanské.

Rok 1870 přinesl Villanimu votum zvláštní důvěry vděčných krajanů, zvolenť tehda přímou volbou od jedenatřiceti obcí českých poslancem do rady říšské, která však tenkráte, jak známo, námi obeslána nebyla.

V dobách posledních odcizil se stárnoucí Villani životu veřejnému téměř naprosto: smrť přistihla jej v klidném venkovském zákoutí, odkudž myslí mladistvou, duchem stále svěžím sledoval mocný rozruch nynějšího

našeho duchovního života, k jehož rozvoji přiložil také sám nejeden vzácný kamének.

Literární činnost Villaniho ztrácí se ovšem v řadě skvělých postav, jimiž vyniklo krásné naše písemnictví v prvních dobách svého obrození. Nicméně, jedno dovede předce uchovati památku Villaniho i pozdním věkům — vřelá horoucí láska jeho k rodnému kraji, jemuž platil veškeren zápal ducha šlechetného, který v této výhni nejskvělejších citů dospíval i bez vyššího básnického posvěcení ku svému zenithu.

Důkazem toho kniha vydaná roku 1844 pod titulem „Lyra a meč“, která založila literární jméno Karla (Drahotína) bar. Villaniho. Jí následoval r. 1846 první díl nové sbírky zábavných spisů, kdež vyšly „Vojenské zpěvy“, „Lípy květ“, „Deklamace“, „Smír“, a „Dopisy z Prahy.“

Památku na nadšeného šlechtického pěvce trvale uchovaly mnohé vlastenecké písně, jež provázeny melodiemi předních skladatelů českých, staly se majetkem nejširších vrstev národa. Jest to jmenovitě překrásná píseň „Zasviť mi ty slunko zlaté“, již učinila v pravdě nesmrtelnou měkká, melodická hudební skladba Jelenova. Zajímavo jest, že bezprostředním podnětem písně té bylo povolání Villaniho do knížecích služeb srbských, kdež měl uvázati se v obtížný úkol organisace srbské armády, z čehož sešlo nenadálým státním převratem po vypuzení Obrenovičů.

Ostatně i jiné básnické skladby Villaniho zdomácněly v hudebním průvodu Jelenově, Hellerově a Pivodově po všech vlastech československých a jméno tichého autora povznášejících těch písní vlasteneckých bude se ozývati tak dlouho, pokud nedozní bohatýrský hlahol českého zpěvu. —

Poslední prací Villaniho byla tříaktová veselohra „Štědrý den“ provozovaná s úspěchem dne 4. května 1868 v prozatímném divadle.

O. M.

Flüelen. Kreslil V. Brechler.

Pod Pilátem.

Z potulek po Švýcarsku

podává

Eug. Mir. Rutte.

Jsme v Mekce a Medině švýcarských poutníků, v rozkošném dostaveníčku alpských turistů, na samém prahu vznešené přírody alpských urkantonů — v městě Luzernu.

U nohou šplounají nám čeřící se vlnky jezera Čtyrkantonského, jindy tak smaragdově zeleného, dnes zachmuřeného a špinavého, pohlížíme beznadějně v mlhu, která zrakům našim po několik již dnů všechny očekávané krásy tvrdošíjné zakrývá, a toužíme na vodnatelnost božské přírody, jež nemá útrpnosti s námi ubožáky, kteří jsme odsouzeni na samém prahu sv. Gotthardské dráhy zívati dlouhou chvílí.

Nebesa buďtež za to velebena, že „divoký muž" — jednoduchý, ale znamenitý hôtel — má přece některé půvaby, z nichž, nechtěje býti příliš materielním poukazováním ku pokladům kuchyně a sklepa, jmenuji pouze tři dívčiny, rozkošné zjevem, půvabné chováním, jež ne-

mají s divokostí firmy pranic společného a sdílností i soucitem s našimi útrapami mnohou vrásku na zachmuřeném čele nám vyhlazují a zvonivým smíchem dissonance usmiřují.

Všecky tři jsou tuším příbuznými pana hôteliera, ale úkol jejich nevím věru jak bych pojmenoval. Sklepnicemi v našem ošumělém smyslu nejsou rozhodně, ba ani čímsi vyšším toho druhu, s jakým se shledáváme již v Bavorsku a jinde. Mají na titul slečny zajisté právo důvodné, neboť všeobecné vzdělání jejich, znalost několika řečí, elegantní zjev, přísnost mravů a milá prostosrdečnost nakloní nám je, jako všecky podobné gracie hôtelů po celém Švýcarsku, třeba by neměly ani tak pomněnkových očí a tak plavé kštice, jako naše přibledlá Rita, jež svými dlouhými, hebkými prsty, jako u Rafaelovy Fornariny od sebe oddělenými, v účtech se probírajíc nemá stání, několikráte k aneroidu odbíhá nebo pohlíží oknem, zastřeným clonou jemného deště, nemohla-li by vypátrati nějaký jasnější oblak, jenž by nám věstil příznivé počasí. Rozmarná Thekla, jejíž lepé nožky vyluzují u nás Puškinův povzdech: „Jen dotknouti se vás! jen dotknouti se vás!“ obskakuje tlakoměr, potřásá hlavinkou a svrašťuje čílko, kdežto veselá Kattri, do jejíchž důlků zamilujeme se ihned jako Barbarossa do Diany v Ikoniu vykopané, čtveračivě se usmívá, ukazujíc dvě řady rozkošných zoubků a ujišťujíc nás, že všechno zvrtne se okamžikem a že ještě dnes slunéčko lysiny naše pozlatí.

Nevěříme a šplháme po točitých schodech, které jako nebozez do nebe se zavrtávají, někam do pátého patra na plochou italskou střechu. Za námi ženc se hôtelier-divoch, usměvavý a švitorný, za ním pak slušně následují tři naše gracie. Nové sklamání! Zdá se, že si dešťové kapky v šedé obloze dírky prošoupaly a teď z nebeského pytle crčí milion tenkých provázků, jimiž slunce prokousati se nemůže! Fi! hanba! Dobře soudí Litvíni, nazývajíce takové mizerné slunce nebeským bulíčkem.

Mám toho již po krk. Jak živ nevěnoval jsem tolik pozornosti rozličným barometrům, thermometrům, hygrometrům, aneroidům a jak se všecky ty instrumenty meteorologické jmenují, nejvíce však bouří mi krev, že tak pekelné štěstí mám právě v městě, jež do dneška slaví boha radosti a veselosti.

Ale jeden užitek mám z toho přece: poznalť jsem alespoň nemoc, cestovatelům švýcarským zvláště strašlivou — zimnici počasovou. Nemoc to, jež souvisí s nepohodou, deštěm, mračny a jinou podobnou psotou. Příznakem jejím jest, že pacient chvěje se — o každou hodinu, kterouž nečinně bude mu tráviti, že teplota a zima, stoupání a klesání barometru zimničně ho rozechvívá, že stává se podrážděným, nevrlým a konečně s resignací podává se neúprosnému osudu. Obléhání barometrů neb aneroidů, vyhledávání zpráv meteorologických v listech denních, pozvedání hlavy do výše, to jest k obloze — takové jsou přirozené následky nemoci, jež pouze tu přednost má, že jí chuti k jídlu neubývá, nýbrž naopak pacient v chuti té mnohou úlevu a útěchu nalézá.

Nejlepším lékem jest prý humor. Čistý lék, když v lékárně nelze ho dostati! Vyjasňujte tvář, když nebe víc a více se mračí, trilkujte veselý popěvek, když kapky dešťové jednotvárně na okna bubnují,

tancujte a poskakujte, když studený vítr v chocholech kulovitých akátů zběsilé choreogramy kreslí, vtipkujte a smějte se, když přítelovo zívání jest nakažlivé!

A což malá procházka po jednom z četných mostů na druhou, jižní polovici města?

Tento výborný návrh svůj jednohlasně přijímám. Zahaliv se v „nepromokavý" plášť svůj, kterýž ale přes to jeví nesmírnou přilínavost ku švýcarské vodě dešťové, rozepnuv nad sebou štrassburský „alpský" deštník, jehož dlouhý ostrý hrot marně hrozí Jupiteru Pluviovi, konečně „maje na očích binokl a v ruce hůl" kráčím si jak Neruda „květnatým dolem".

Řeka Reusa vytéká z jezera Čtyrkantonského dělíc město ve dvé nestejných částí, které četnými mosty „jako živůtek mladé krásky sešněrovány jsou." Pěkné porovnání, tuze pěkné, než co mi platna šněrovačka sebe krásnější, když mlhové krajky a pavučinový závoj jemného deště zakrývají mi vnady její.

Mrzutě ubírám se, nikoliv po novém, širokém mostě, nýbrž po jakés klikatě se táhnoucí kryté dřevěné chodbě, která sice svou starobylostí jest zajímavá, pocházejíc prý z roku 1300, ale ušpiněným zevnějškem svým hrubě neodporučuje ono přirovnání k ozdobné stužce dívčí šněrovačky. Obecenstva je tu dosti, neboť za deštivých dnů odbývá se tu korso lucernské; ale nudí mě právě jako ty bezcenné, naivní obrazy na jednotlivých přepaženích mostu, namalované jakýms Rafaelem v plénkách. Jediná vodárna, v sousedství mostu uprostřed řeky Reusy, jest úcty hodna; bývala prý starou římskou světlárnou — lucerna — a město má dle pověsti od ní své jméno.

Opouštím konečně most a mířím k osamělému sloupu, kolem něhož skupilo se několik zevlovačů. Všichni bedlivě zkoumají obsah tabulky právě vyvěšené, na níž oznámeny jsou zprávy jednotlivých stanic meteorologických a proroctví blízkého počasí. Dotlačiv se blíže, zároveň s třemi vychrtlými Angličankami v netopýří pláště zahalenými, vyčítám ze švabachových klikiháků, že následující dni rovnati se budou předešlým.

Adio Gottharde, muži svatý, adio bella Italia!

Alespoň vím, na čem jsem. V Praze takových sloupů nemáme a jsem proto slavnému magistratu lucernskému díkem zavázán. Rozhodnuto, vrátíme se domů. Nechci již zkoumati zatvrzelé thermo-baro- a hygro-metry, aniž zpytovati dobu odjezdu vlaků; první mne už nudí a odjezd po dráze sv. Gotthardské ku smavým jezerům Italie je zhola nemožným!

Ještě jeden pokus! Vím, že Lucernští mají 2133 metrů vysoký barometr, na nějž přísahají jako Turek na korán, jako Žid na talmud. Zastavuji tedy občana, jenž zdá se mi, že rodokmenem předků svých sáhá až k římské lucerně, i ptám se ho, jakého jest smýšlení o příštích dnech a rozmaru nebeském. Tázavě a napjatě lpím zrakem svým na jeho tlustých rtech čekaje ortel pro své další cestování. Občan vytahuje vážně svoje vade mecum — zlatou tabatěrku, bez výsledku se přičiňuje, abych otisk palce a ukazováčku v kyprém obsahu jejím zanechal, zbrazďuje usměvavý obličej, jehož modrý nos a červené tváře v rámci bílých vlasů a vousů slovanskou trikoloru živě mi připomínají, a obslouživ pravou

rukou modrou barvu této své trikolory, ukazuje mlčky přes rameno za sebe na vrch Pilatus deklamuje zároveň s patřičnou akcentuací tuto lucernskou „zprávu povětrnosti:“

Hat der Pilatus einen Hut,
so wird das Wetter gut,
hat er einen Kragen,
so kannst es wagen,
hat er aber einen Degen,
so kommt ein sich'rer Regen.*)

Vysloviv povýšeným hlasem slovo „Regen“ ztrácí se v hluboké pokloně s kothurnu tragického reka pod prosaickou střechu dřevěného mostu.

Prožluklý Pilatus! Kolikrát jsem se ho již o proroctví tázal, kolikrát jsem mu v duchu spílal slovy nevybranými a přece se nepolepšil!

Jméno jeho souvisí prý se slovy „mons pileatus“ t. j. vrch kloboukem opatřený, ponévadž sedm zubatých vrcholků jeho zahaleno bývá v mlhovou pokrývku. Mně se ovšem zdá, že k výkladu tomu přichází jako Pilát do Creda.

Klobouk Pilátův jsem neviděl, leč kord a límec jeho, tuším, že jsem postřehl, ačkoliv přiznávám, že límec zdál se míti podobu pláště a kord zase podobu límce.

Když jsem Ritě vyslovil ošklivost svou nad Pilatovou nezdvořilostí a prohlásil pevný úmysl svůj vzdáti se dalšího cestování a opustiti nehostinné město, jehož vnad jsem nepoznal, usmála se rozkošně a překvapila mne zvěstí, že s pavlanu viděti jest paprsky sluneční a že dnes ještě mohu z nábřeží spatřiti nejkrásnější západ slunce. Byl bych ji samou radostí s chutí obejmul, kdybych byl takových věcí hříšných milovníkem — a kdyby nebyla Rita tak nepřístupna k podobným výlevům radosti.

Jděte mi k šípku s věrohodností svých barometrů a s „neklamným“ proroctvím svého Piláta! Národe kantonu lucernského, zahoď svou průpověď někam do kouta, ku starému haraburdí svého málo zajímavého musea, a napiš svému kamennému prorokovi na čelo jinou, kterou ti tuto nezištně věnuji:

Ať si klobouk nasadí,
ať se límcem parádí,
ať si připne kordisko —
prolhané je chlapisko!

Mlhový závoj se trhá, dešť několik dnů do omrzení nám bubnující přestává, jasní se. Chci se večer nechat překvapiti krásným okolím lucernským s pěknou štafáží zapadajícího slunce a doby do večera použiju, abych prohlednul si veškeré znamenitosti města samého.

*) Má-li Pilát klobouk, bude pěkné počasí; když má límec, můžeš se ještě z domu odvážit; ale má-li kord, přijde najisto dešť.

Jest jich nemnoho. Spěchám k sv. Leodegaru (přiznávám se, že dosavad ctěné jméno jeho bylo mi úplně neznámo) a ve chrámu, kterýž vystavěn jest slohem staroitalským a renaissančním, činím vřelé díky jemu i patronu svému za náhlý obrat v počasí.

Právě koncertuje nějaký varhanotepec na překrásném stroji se slušným počtem devadesáti rejstříků. Hraje v allegru, prestu, vivace, potýká se nohama i rukama s tastaturou a pedály, mlátí, tříská, šlape, bouchá, až bůh brání. Po těchto tělocvičných evolucích, jakoby byl síly pozbyl, hraje pouze s rejstříkem „vox angelica", jenž skutečně anjelsky krásně zní, jelikož tony ve zvláštní, nad kopulí chrámovou umístěné síni se shromažďují a následkem toho pak se zdá, jakoby melodie z nadehvězdných výšin ku člověčenstvu se snášela. Krásná tato barva tonu světoznámých varhan lucernských působí konejšivě i smířlivě na smrtelníka, jenž po celý týden obdařoval Piláta jmény nejkrásnějšími.

Obešed ještě hřbitov, uzavřený dlouhými arkádami, v nichž leckteré pomníky a nástěnné obrazy, ceny ne právě obyčejné, z bujné zeleni cypřišů a thují prohlédají, zamířil jsem k Thorwaldsenovu lvu, vytesanému v kolmo seříznuté skále zelenavě šedého pískovce uprostřed pěkného háje na památku 800 věrných synů Švýcarska, kteří padli při hájení Tuilerií dne 10. srpna 1792. Rozměry pomníku toho jsou veliké, co do výšky skoro šest metrů, co do šířky devět metrů. Umírající lev, oštěpem do levého boku raněný, s bolestným výrazem podpírá bourbonský štít, jejž do posledního okamžiku statně byl bránil.

Krásnou, umělecky dokonalou a hluboce jímající allegorii Thorwaldsenovu, kterouž provedl sochař Ahorn z Kostnice, přiměřeně a vážně doceluje malé jezírko, stíněné svěží, šťavnatou zelení javorových větví a temnou barvou jedlového jehličí; v jeho tmavozelené nehybné hladině zrcadlí se znovu celý obraz i s nápisem latinským: „Věrnosti a statečnosti synů Švýcarska" a se jmény padlých důstojníků.

Lev Thorwaldsenův jest památníkem, jejž Lucernští ve zvláštní úctě chovají a k němuž vycházejí tak často, jako Bernští ku svým medvědům. Tito rádi protřásají si bránice pohledem na kratochvilné pohyby svých brumlalů, onino však vycházkou k posvátnému místu svému posilují se příkladem občanské statečnosti.

Hned v levo ode lva lucernského nalezá se zahrada ledovců, v každé příčině zajímavá nejen pro geology, nýbrž i pro laiky v oboru tom. Neměl by zejména ten opomenouti navštívit zahrady ledovců, kdo chce dále cestovati do středu Švýcarska ve věčné ledy a sněhy bernských alp; nabude tu za krátkou chvíli částečný pojem o působení ledovců a sněhové vody z koryt firnových na povrch země.

Zahrada není veliká a veškeré ty zajímavé předměty přehledneš zde tedy na malé prostoře. Teprve v rocích 1872—1873 pouhou náhodou objevena tu místa, jež názorně poučují nás o účincích pradoby ledovců, periody to, jež sahá daleko za nejstarší pověsti. Náhoda jen učinila nám přístupným prazvláštní přírodní zjev z doby pravěké, jakémuž podobného v celém Švýcarsku nenalezneme. Při stavbě domu na tomto místě, když za příčinou skalního sklepu země na několik stop byla odnešena, nalezena pískovcová skála, na jejímž povrchu ležely

oblé, hlazené kameny vápenité. Při dalším pátrání objeveny veliké kotliny, jež tím spůsobem vymlety byly, že sněhová voda z firnových koryt hlubokými rýhami ledovce stékala, dolů se řítila a kameny na dně se nalezající ve vířivý pohyb uváděla, jímž balvany tyto v pískovcovém podkladu ledovce vymlely kulaté kotliny, samy v koule se při tom obrousivše. Byloť kdysi celé Švýcarsko v ledovcích pohrobeno a jen nordická zvířena neb druhy nyní úplně již vyhynulé oživovaly oázy mezi věčným ledem.

Takových kotlin až i 6 metrů hlubokých jest tu několik, rozměrů větších i menších, na jejichž dně klidně dnes odpočívají kulaté balvany, kteréž byly za pradávných dob neunavně pracovaly.

Na mnohé kotlině jsou dosud patrny spirální rýhy, jež povstaly šikmým spádem vody, kteráž i balvany v šikmý pohyb uvedla. Mnohé balvany byly z údolí alpských přirozeným tlakem ledovců až sem nahoru vyšinuty a zkamenělina palmy vějířovité v jednom balvanu nalezená dokazuje, že před periodou ledovců jiná perioda tu panovala; a tak na malém tomto prostranství shledáváme zbytky rozličných period, jež na útvar povrchu zemského působily, periodu mořskou, periodu tropické květeny a periodu ledovců.

Kol veškerých těchto zbytků dávných dob vine se malebně svlačec a břečtan a opodál v maličkém museu očekávají nás roztomilé dvě dívčiny, kteréž velice dlouhými rákoskami okazují nám alpy, řeky a ledovce švýcarských urkantonů na velikém reliefu, zhotoveném od generála Pfyffera, vynálezce podobného názorného, plastického zobrazování.

Tvářím se čirým nevědomcem, abych zábavu se sličnými demonstratorkami prodloužil, dávám si ukazovati a jmenovati každou sebe nepatrnější hrbolinu na kostrbatém reliefu, divím se naivně udané výši rozličných alpských hor, pošilhávám k důlkům svěžích tvářinek, a vyznávám v duchu, že něžná tato údolíčka, modrá hlubina rozkošných oček a růže vábných rtíků více mne poutají, nežli všechny ty doliny, všechna ta jezera, jichž rákoska se dotýká, a nežli všechny alpské růže dohromady. Jak snadno srdce v zahradě ledovců roztaje!

Připozdívá se — rychle tedy na nábřeží jižní polovice města, v arkády před skvostnou řadou hotelů, z nichžto „Švýcarský dvůr“ svou vnější i vnitřní elegancí zvláště vyniká.

Zde teprve poznáváme rozkošné vnady Lucerny a okolí jejího. Zdá se, že tu příroda krásami svými zaplýtvala. Čtyrkantonské jezero, které jinde velkolepě působí svým mohutným rámcem alpských olbřímů, v jejichž klíně se rozkládá, jinde zas hojnost romantických pohledů poskytuje, jeví se tu ve svém roztomilém vděku, v idyllickém věru půvabu. Posunulo se obloukem k věžím a hradbám lucernským, které v jeho jasně zelených vlnách se shlížejí, a nabývajíc tu podoby jezer italských, rozkládá se mezi jemně obloučitými břehy, na nichž jako růže v zeleném luhu nádherné, květenou svou pestré villy jsou rozsázeny. V pozadí na mírném návrší, v lesku zapadajícího slunce třpytí se italské střechy nádhernějších budov a četné věže hradeb, jež na severní straně město převyšují. Důstojným rámcem jsou pak obrazu tomuto s jedné strany svěže zelený Rigi, na předstráží Alp stojící, za

jehož vrcholem slunce v lůžko se ukládá, s druhé strany strmý, holý a zachmuřený Pilatus, jenž v boku opásán jsa prstenem tmavých, dýmu podobných mračen, fantasticky kolem se převalujících, vážně a melancholicky odráží zubaté vrcholky své od tmavějšího ještě pozadí, kdežto pata jeho nadechnuta jest září večerních červánků. Nachové jejich svity nádherně osvěžují velkolepou šňůru perel alpských snéžek, guirlandou od Piláta k Rigi se táhnoucí, o jejichž obrovská temena opírá se zase klenba nebeská, nad celým tímto nádherným obrazem majestátně se rozpínající. Okolí Lucern — a toť hlavní přednost její u porovnání s jinými městy švýcarskými — poskytuje oku uzavřený, celistvý obraz, obzor jest určitě ohraničen, nikde není mezery, jež by mysl unášela touhou poznati, co v další vzdálenosti se nalezá, a my s větší jen pozorností hledíme na vše, co v rámci tom krásného pro nás jest připraveno.

Kam pohled můj zaletá, všude nalezá hojnost vděčných předmětů, k nimž sluší právem přičísti pět venkovanek lucernských (Luceřňačky jsou krásou svojí vůbec proslulé), kteréž se svými poněkud křiklavými stuhami a fábory na slaměných kloboucích zdají se, jakoby vidmem duhovým byly prošly.

Každý idealista jest materialistou, praví jeden z filosofů německých hned na první straně spisu svého; věta jeho osvědčuje se při nás, kteří rozechvěni ladným obrazem krajiny, hodláme se uchýliti někam v útulnou skrýš Gambrinovu. Hudba domácí, jež právě před „Švýcarským dvorem", uprostřed roztomilé, dle francouzského střihu pečlivě upravené zahrádky odehrála večerní svůj koncert, zmizela nyní zrakům četně shromážděného obecenstva, aby uvnitř hotelu dále koncertovala. Kráčíme za ní, abychom poznali místnosti proslulého hotelu. Legie sklepnických vlašťovek obsypala nás, jeden odjímá deštník, druhý svrchník, třetí svléká rukavice, čtvrtý ulovil africkou čepici, jen vrchní číšník čeká uctivě, aby nás za tři lahve rüdesheimského do naha svléknul. Procházíme čítárnou, kde několika tuctům synů a dcer Albionu arci neuráčilo se od četby své na nás přicházející očí pozvednouti, obdivujeme se nádheře skvostných síní, lahodě rozkošné hudby, ale zdá se nám, že vše nakaženo jest anglickým spleenem zahloubaných čtenářů a brzy opouštíme „Švýcarský dvůr", abychom vyhledali raději občanstvo lucernské, veselé a trochu prý lehkomyslné.

Bodří Luceřňané nedají si žádnou příležitost uklouznouti, aby vrozené bujné veselosti své úzdy nepopustili a jak říkáme z kopejtka si nevyhodili. Vždyť veselý rozmar dostal se jim odkazem od starého kumpána Fritschi, bratra z mokré čtvrti, jenž ku konci čtrnáctého století spoluobčany své nesčetnými enšpiglovskými kousky, žerty a nápady výborně bavil, a jsa bohat, celé jmění své za živa i po smrti bohu veselosti obětoval, město Luzern pak vykonavatelem svého odkazu učinil. Lucernští nečinili si žádného násilí, když odkaz věrně po celou dobu až do dneška plnili; každého roku obcházely veškeré cechy městem, hudba napřed a za ní muž pěkně rostlý, jenž v barvy kantonu jsa oděn, Fritschiho představoval a ve velkém stříbrném pokalu každému vína podával, komu se jen zachtělo. A těch, jimž se zachtělo, bylo jako much kolem rozlitého medu. Vína a jídla všude hojnost zdarma

se podávalo, zpěv, tanec a bujné veselí ohlušovaly a Lucernští přivedli tak odkaz Fritschiho vždy k úplné platnosti, že by se byl odkazovník zaradoval. Duch Fritschiho žije, a třeba nekráčeli dnes již radní páni a regenti státu za výskajícím předvojem, holduje se pokálu „Fritschikopfu“ velmi věrně a v každém hostinci i vinárně najdeš vždy veselou chásku, jež majíc na čele napsáno „Gaudeamus igitur“, ráda tremoluje glo-glo-glo-gloria.

Ač město Luzern není vlastním východištěm sv. Gotthardské dráhy, tak jako Milán není koncem jejím, přec považuje se za počátek světové dráhy té, neboť jest sídlem ředitelstva dráhy a eldorádem turistů, k němuž rovnou cestou spějí Angličané, Francouzové, Němci, Rusové atd., poněvadž nalezají tu středisko veškerých turistických přání svých. Každý cestovatel, ať učiní si ten neb onen plán, musí na kratší neb delší dobu v Lucerně pobýti, kdyby ani nepoutala ho krása okolí. Jest tudíž přirozeno, že každý rád rozbijí tu stánky své a připravuje se na výpravu, jejíž sítě může odtud snadno po veškerých končinách Švýcarska rozestříti.

Kdo ke sv. Gotthardskému tunelu míří, aby dále v Italii pokračoval, má hojnost pěkných směrů na výběr. Může parníkem jeti po celém jezeru Čtyrkantonském ku stanici sv. Gotthardské dráhy Flüelen na nejsevernějším konci jezera se rozkládající, nebo může dříve již ve stanici Vietznau palubu opustiti a učiniti zajímavou odbočku přes Rigi, anebo může konečně po dráze jeti do Zugu a obepluv jezero zugské na jedné ze stanic do vagonu sv. Gotthardské dráhy vstoupiti.

Vstoupíme-li na parník, abychom nejkrásnější jezero švýcarské, jezero Čtyrkantonské, poznali, neubráníme se pocitu lítosti, že jest nám opustiti tak rozkošnou krajinu. Čím více se oddalujeme, tím krásnějším jeví se nám luzný ten obraz, jenž vzdalováním tímto nabývá zároveň tím větší jednolitosti.

Dlouho vidíme malebný věnec středověkých věží a velkolepých hotelů a vill, nejdéle však poutá nás majestátní Pilátus, jenž celé řadě alpských velikánů vévodí. Ostrými konturami svými stane se nám nezapomenutelným, tak jako mocně působil na obraznost lidu, jež kolem něho upřádala celou síť pověstí a bájí. Nedivíme se ani podání, že Pontius Pilatus zlým svědomím štván, uvrhnul se ve tmavé, chmurné jezero, že vrhnutím kamene neb jiného předmětu do jezera podrážděn bývá a strašlivou bouří se mstí, nedivíme se ani, že ještě v šestnáctém století knížata, státníci a kdokoliv Piláta slézti chtěl, musili vymoci si zvláštního povolení lucernských radních pánů, a že bylo jim udíleno s výstrahou, aby na blízku jezera počínali si opatrně a zbožně. Dosud cosi tajemného, příšerného v obrysech jeho vězí a málem uvěříme, že dosavad Pontius Pilatus, oděn rouchem červeným, zasedá o velkém pátku na soudcovskou stolici z jezera vyplynuvši a že do dne a do roku zmírá, kdo při tomto úkonu jej spatřil.

(Dokončení.)

Harfa.

(Sen v noci Filipo-Jakubské.)

Báseň
od
Otakara Červinky.

Proslov.

Tvé přání vyplněno.
V ten večer jarní, jasný, teplý, vlahý,
kdy na horách já na světla se díval,
jichž kolkolem se kmital celý příval
a zřel jsem předmět nade vše mi drahý:
tu moje zvala's jmeno.
‚Proč zadumán jste, pane?‘
„Duch kráčí cestou svou,“ tak děl jsem krátce,
však nevyváz' jsem odpovědí takou.
‚Vyličte noc tu, jasnou, bezoblakou,
zde dost je místa pro básníka k látce.‘
Nech po vůli se stane.
A stalo se. Zde máte
můj sen ve Filipojakubské noci,
sen tajemný, však pod tajemným hávem
je pravda skryta přede všedním davem;
ji pochopit jen srdce bude moci
nevinné, čisté, zlaté.

1.

Tiché, jarní odpoledne.
Všechno kolem odpočívá:
v báni modré, nedohledné
slunce zlehka v západ splývá.

Rozsáhlé aj! na zahradě,
snící, záře slunce leží:
leknín na vodě se sněží,
žežulice volá v sadě.

Větev k větvi, listí k listu,
k sobě tulí se a pojí,
spěchá v závod k tomu místu,
besídka kde stinná stojí:
klenc se tu stinné loubí
z jasmínu, jenž voní mile;
včelka jen kol létá čile.
V besídky té stmělé hloubi,

svit a stín kde v šeř se snoubí,
blažených dvé zříti lidí.

Skloněny jsou hlavy k sobě,
v tváři sobě úsměv vidí;
na malé to hledí robě,
které v klíně matky tiše
andílek jak spící dýše.
Mladé matky něžnou péči —
madonny jak nad dítětem
okrášlené jarním květem —
doprovází tichou řečí
její muž; tak na jezeře
větřík šeptá vlnky čeře:
„Pamatuješ, Stanislavo,
na tu před rozchodem chvíli,
kdy jsme v posled spolu byli;
plakala jsi usedavo.“
‚Pamatuji‘ — ona na to,
s úsměchem dí, jako ve snu.
„Pamatuješ, moje zlato,
na tu květůplnou Vesnu,
po sňatku tu svatou chvíli,
kdy jsme prvně sami byli?“
‚Pamatuji‘ — ona děla.
‚Sotva pomyslit jsem směla,
že jsme nerozlučně svoji.
Po tak dlouhém nepokoji,
překážkách a namahání
konečně jsme došli cíle,
potkala nás štěstí chvíle,
o níž neměli jsme zdání —‘
„Pamatuješ“ — on zas na to,
„jak jsme večer ukončili?“
‚Vždy nám budiž, co k té chvíli
vztahuje se, draho, svato.
Pravdu máš; dnes rok je tomu:
nuže, stejně zakončíme. —
Malý Lada také dříme,
večer jest, nuž pojďme domů.‘

Blažených dvé kráčí lidí,
šťastných víc než možno říci —
otec, matka milující.
Zda jim démon nezávidí?

Slunce k západu se níží,
ticho snivé v sad se plíží.

V komnatce, jež vykrášlena
v slavnostní jak chvíli sňatku,
milostná dlí nyní žena.
Harfu — kterou na památku
od matky své chová zlatou
jako relikvii svatou —
pěstí nyní něžnou péčí,
posléze až rythmu-plnou
ozvala se svojí řečí.

Jako vlna, hnána vlnou,
jezerem se v obzor proudí,
jako dálném na obzoru
stíhá v modro hora horu —
za sebou pak mysl táhne
v propast onu za obzorem,
kterou nikdo neobsáhne —
propast v důli, propast horem:
tak se tony jako vlny
z prsou proudí stesků plny —
jak kdy srdce perly hází,
z harfy proudí — je pak flétnou,
písní velebnou a vzletnou
manžel mladý doprovází.

Nezpívá to flétna více,
neznějí to harfy zvuky:
zdá se, že to srdcí tluky,
vzájem spolu laškujíce,
rozmlouvají řečí tajnou,
lidem stajenou a bajnou,
řečí duší, jakou pouze,
duchové jen mluví k sobě
v nadsmyslné, svaté touze
bez žádostí, beze nouze,
etherické ve podobě
kdy se nesou všehomírem
z hvězdy k hvězdě v světě šírém.
Tak mluvily srdce obě,
mladé, čisté, milující
zápal v srdci, bledost v líci,
flétnou, harfou v této době.
Dozněla již melodie.
Ještě však se chvějí struny
jako listí v záři luny,
zdá se, že ta harfa žije —
v posledních pak tonův echu
zaznělo cos v tichém vzdechu.
S povzdechem pohledli na se,
štěstí v duši, v oku, hlase. — —

II.

Pokynul Pán pánů hlavou:
nad hlavinkou usměvavou
stín se onen šerý sbíral,
který pod perutí temnou
anděl smrti přízí jemnou
jako síti rozestíral:
Ladislávek malý hasnul
pro svět tento jako kvítí,
které nepoznalo žití —
jak by nad budoucnem žasnul.
Marné léky, marnáť věda:
malinké to drobné tělo
naposled se pozachvělo —
matka klesla, plačíc: běda! —
na kolena u postele,
jak by uhas' oheň v těle.
Domodleno, dozpíváno,
odnešeno, pochováno.

I ten kalich minul zase —
však se štěstí nevrátilo.
Stanislavu v krátkém čase
hoře těžce zachvátilo.
Jakoby to malé robě
volalo ji stále k sobě.
Darmo byly prosby muže,
darmo všechny mediciny:
„Mně nic více nepomůže,
mne již čeká svět tam jiný
a v něm Ladislávek malý
pláče pro nás osiřalý.
Co jest platno hledět zpátky?
Trpko děcku beze matky.
Ty jsi muž a sneseš snáze
protivenství na své dráze.
Ty jsi muž a víš, že časem
po kratším neb delším boji
budoucnost nás jedna spojí.
Ale Ladislávka hlasem
volána jsem stále k bohu.
Nermuť se, můj drahý, tuze,
nehleď k smrti v teskné hrůze.
Zda já odolati mohu
hlasu jeho, hlasu děcka
tvého, mého, jediného,
v němž je naše láska všecka —
tvého žití díl i mého?!

Půjdu tedy napřed za ním,
by se jemu nestýskalo,
ty pak za mnou v čase málo.
Vím, že tvoji duši raním,“ —
děla dále, jako v spěchu
k manželi, jenž jako ve snu
naslouchal jí bez oddechu. —
„Ale nežli ve hrob klesnu,
zanechám ti odkaz milý —
harfu svoji pro útěchu.
Tajemné ty ducha síly,
které v mojím zpěvu žily,
neshasnou v mém sledním dechu.
Slib, že výroční vždy chvíli
našeho zde zasnoubení
flétnou dáš své posvěcení —
písní mou — tam ve pokoji,
kde má milá harfa stojí —
ona pak svůj akkord spojí
s hlasem flétny v tichém echu.“

„Slibuji,“ — děl jako ze sna
mladý muž. Tu ona náhle
vzhledla k němu — vzdechla táhle —
duše odlétla v tom vzdechu —
on pak vzkřiknul, k zemi klesna.

III.

Její zrak, tak vlahý, temný,
nevýslovně něžný, jemný —
poslední ten pohled ženy,
v kterém byly obsaženy
všechna přání, všechna touha,
věrnost, odříkání dlouhá,
láska nevýslovná, věčná:
pronikla jak rána sečná,
zákeřnická, jeho ducha.
Mysl jeho byla hlucha
pro přátele od té chvíle.
Nevšímal si svého cíle:
bez citu a bez naděje
nevěděl, co kol se děje,
tak že přítel jeho věrný
v obavě, že myslí jeho
závoj rozstírá se černý
šílence snad zoufalého,

přinutil jej lstí i slovem,
že se z nečinnosti vzchopil.
Rozloučiv se s dvojím rovem
odešel, by v světě šírém
hledal to, co nepochopil:
plnil duši smutnou mírem.

V dálný Řím a první města
vedla umělcova cesta.
Paláce i prosté chaty
do kořán mu otevřeny,
neboť na nejchudší stěny
sypal hudbou nádech zlatý.
Marně ale oči čárné
obracely hvězdy žarné
po bledém tom poutníkovi.
Marně laur u věnec svitý
probudit chtěl pocit nový
v prsou: ctižádosti city.
Marně láska slávu spolu
v závod o vítězství zvala,
marně v zlatou aureolu
umění a bolest spjala:
nepozvednul k lásce hledy
umělec ten smutný, bledý;
prošel sice světa krajem,
nesetkal se nikde s rájem;
když pak rok se s rokem sešel,
přes prah opuštěný vešel
v domovinu naposledy.

Jako druhdy slunce plálo,
když se o lásce mu zdálo
před dávnými tady lety.

Tiché, jarní odpoledne;
všechno kolem odpočívá.
V báni modré, nedohledné
slunce z lehka v západ splývá,
kolem vůně, růže, květy.
Rozsáhlé aj! na zahradě,
snící, záře slunce leží.
Leknín na vodě se sněží,
žežulice volá v sadě.
Větev k větvi, listí k listu
k sobě tulí se a pojí;
spěchá v závod k tomu místu,
besídka kde stinná stojí:

klene se tu stinné loubí
z jasmínu, jenž voní mile:
včelka jen kol létá čile.
V besídky té stinné hloubi,
svit a stín kde v šeř se snoubí,
samoten muž bledý sedí.
Vidí v duchu onu chvíli,
kdy zde seděl v posled s ženou,
viděl úsměv její milý,
ručinku též obnaženou,
malého zřel Ladislava,
matinku jak obejímá —
očka jeho usměvavá:
andílek jak u ní dřímá.

Viděl matku, viděl děcko,
viděl také chvíli onu,
jež mu vzala v světě všecko,
viděl svoje drahé v skonu —
načež ona trpká vlna,
jež se výš a výše hnala
k srdci, k ústům dosahala —
jako číše jeduplná —
až se v oči jeho vryla:
slaností svou zatopila
všechny jasy, život milý.
Tak je tonoucímu v moři,
jenž se v mohylu živ chýlí
v nevýslovném stesku, hoři.

Vzchopil se. A chaos v hlavě,
spěchá v domov bez prodlení,
aby splnil zaslíbení:
výroční den sňatku právě.
V komnatce, jež vykrášlena
v slavnostní jak chvíli sňatku,
harfu zřít, již jeho žena
dostala kdys na památku:
matky relikvii svatou.
Slunce, jež se v západ niží,
polévá ji září zlatou.
Ticho snivé v sad se plíží.

Jako vlna, hnána vlnou
jezerem se v obzor proudí,
jako dálném na obzoru
stíhá v modro hora horu —

za sebou pak mysl táhne
v propast onu za obzorem,
kterou nikdo neobsáhne —
propast v důli, propast horem:
tak se tony jako vlny
z flétny proudí stesku plny,
jak kdy srdce perly hází —
avšak slyš! — zda sen, či bdění?
to již flétna sama není:
Zvučí tony, zvučí flétnou:
písní velebnou a vzletnou
harfa flétnu doprovází.
Nezpívá to flétna více,
neznějí to harfy zvuky:
zdá se, že to srdcí tluky
vzájem spolu laškujíce
rozmlouvají řečí tajnou,
lidem stajenou a bajnou,
řečí duší, jakou pouze
duchové jen mluví k sobě
v nadsmyslné, svaté touze,
etherické ve podobě
bez žádosti, beze nouze.

Ustal v žase — ztichla flétna —
a však hle! ty harfy struny
chvějí se jak v stříbru luny:
z lůna jich zní píseň vzletná
píseň, milá Stanislavě —
a dnes výroční den právě.

Žasne mladý muž, ba žasne
neb se z melodie krásné
nové tony harfy rodí,
jaké chorovody vodí
anděl v nebe lásky jasné.
Neviditelné jak hmaty
vyluzují nové tony
nové písně — jako zvony —
zovoucí na poklid svatý —
poklid svatý v jiné sféry,
vyšší vždy — až kouzlem jatý,
slyší zvučet déšť jak zlatý,
tony mocné tisícery:
není to již harfy píseň,
jest to příval vln a tíseň,
z které není vyváznutí,
jako příboj moře víří —
nad ním již se klenou — šíří —

náhle ráz! jak mečem tnutí —
jek a výkřik jedním rázem —

Praskly struny harfy svaté,
prasklo srdce jeho zlaté,
on pak mrtev klesl na zem.

Na úpatí Karpat.

Upomínky od

dra. Ot. Jedličky.

(Pokračování.)

V pozdějších letech vylíčili užitečnost zdejších pramenů i četní jiní lékařští spisovatelé, vřele je odporučujíce. Roku 1813 dne 26. srpna zničila však ohromná povodeň celé dosavadní — ovšem že ještě nepatrné zařízení lázní píšťanských. Voda vystoupivši na čtrnácte stop nad obyčejnou výšku, zaplavila celé okolí a odnesla mimo množství jiných stavení i celou budovu lázeňskou se vším příslušenstvím. Teprv hr. Josef Erdödy ujal se mezi r. 1821—24 opět myšlenky obnoviti řádně zařízení lázní těchto a skutečně záhy stála zde opět nová budova lázeňská, prameny jsou vyčistěny a rozšířeny, v Malých Píšťanech dosavadní malý hostinec rozšířen a zřízena i kavárna s divadélkem a na pustém dosud místě na pravém břehu Váhu založen park. Té doby shořela i nynější, tak zvaná „Panská ulice“, kteráž dosud skládala se jen z hliněných a slamou krytých baráků, a tu hlavně podporou a péčí téhož hr. Erdödyho a částečně i jiných sousedních magnátů vystavěny jsou nové, zděné a taškami kryté domky, čímž celá ulice nabyla rázu přívětivějšího a poněkud i městu podobnějšího. Od těchto dob lázně píšťanské poznenáhlu víc a více vzkvétají a také nynější majitel Píšťan, hr. František Erdödy, věnoval dosti velké částky peněz na přestavení, rozšíření a řádné vnitřní upravení lázeňských budov. Nedostává se tu ovšem ještě mnohého, čeho snad každý lázeňský host postrádá, ale uznati musíme aspoň to, co zde skutečně již jest.

Jak jsem již dříve pravil, tvoří nyní lázeňské budovy obdélník proti mostu otevřený, kteroužto stranou k lázním se přichází a přijíždí.

Všecky lázně umístěny jsou ve třech zvláštních velkých domech, a sice nalezá se v budově v levo kassa, 20 kabin pro koupele ve vanách, a tak zvaný „Spiegelbad“ se šatnami pro pány i dámy. — Naproti této budově nalezá se v rovněž tak velkém stavení tak zvaný „gehbad“, pak lázeň bahenní (Schlammbad), lázeň pro pány a pro dámy (Herren- und Frauenbad), lázeň obecná, pramen k pití, reservoir na bahno a tak zvané „staré zřídlo“. — V pozadí nalezá se na příč třetí budova, v níž jest 36 kabin k užívání tak zvaných „místních lázní bahenních“, t. j. kde bahno, jemuž zvláštní síla léčivá se přičítá, na choré údy přímo se přikládá.

Před každou z těchto budov nalezá se krytá, na sloupech spočívající předsíň, aby i za deštivého počasí hosté do lázní jedoucí v suchu mohli vystoupiti. Před budovou, kdež nalezá se „Spiegelbad", jest kromě toho podél celé budovy krytá chodba.

Koupati se možno v letních měsících již od 4. hodiny ráno do 12. hod. v poledne a od 2 hod. odpůldne až do večera.

Vodu do těchto tří lázeňských budov dodávají hlavně dvě vřídla a sice tak zvané „staré vřídlo", jež zásobuje lázeň „bahenní", lázeň „pro pány a pro dámy" a lázeň „obecnou". Ve všech těchto třech lázních proudí však také voda částečně přímo na dně vodojemů ze země. Výška vody v „starém vřídle" jest obyčejně 3—5 stop. Stoupá-li však voda ve Váhu, jest i výška vody ve vřídle i v lázních mnohem vyšší a zároveň co zvláštní úkaz stoupá i teplota vody ve vřídle samém i v oněch třech lázních velmi značně, takže nelze se tu pak ani koupati.

„Nové vřídlo" vykopáno bylo roku 1864 a nalezajíc se ve zvláštní budově přímo na břehu Váhu, zásobuje tak zvaný „Spiegelbad", pak „gehbad" a „místní lázně bahenní". Nové vřídlo jest 20 stop hluboké a poskytuje ohromné množství vody. Založeno jest ale tak, že výška vody ve Váhu nemá na stoupání vody v něm a její teploty pražádného působení.

Obyčejná teplota vody v těchto vřídlech kolísá mezi 45—51° R; do lázní dopravuje se ovšem schlazená, — na 29 až nejvýš 33° R.

Zmínky zasluhuje, že také na samém dně levého ramene řeky Váhu horké prameny se prýští. Je-li jitro chladné, pozorovati lze i v letě u samého ostrova nad hladinou řeky páru a v zimě voda v těchto místech ani za nejtužších mrazů nezamrzne. Stává se často, že řeka u přívozu pokryta jest tak tuhým a pevným ledem, že tudy i nejtěžši povozy jedou na druhý břeh, kdežto o několik sáhů dále jest nejen voda podél břehu ostrova ledu prosta, ale ženy perou tam zcela pohodlně v teplé vodě prádlo. Ostatně kopá-li se i na ostrově kdekoliv blízko lázeňských budov trochu hloub, přichází se všude na horkou vodu.

Podívejme se nyní na vnitřní zařízení lázní.

Mně odporučen byl lékaři píšťanskými tak zvaný „spiegelbad", v němž voda jest ochlazena na 29—30° R. V lázni té koupají se páni i dámy společně. Ale nelekejte se toho, — ctnost pánů a dam není tím pranic ohrožena, — ba z počátku, nežli si na to zvykneme, jest takováto společná lázeň i dosti nepříjemna. Pro pány zvlášť a rovněž i pro dámy zvlášť zřízeny jsou po obou stranách „spiegelbadu" ve velikých síních kabiny, v nichž možno se odstrojiti a v nichž pak po lázni na slaměných pohovkách se „v potu" nejen tváři, ale celého těla odpočívá. Když se v kabině svlekneš, dají na tebe barevnou košili až takřka ke kotníkům dosahující, která se až pod bradu upne a na břichu utáhne. Pak jdeš po schůdkách dolů — čím hloub, tím více již vodou, — až octneš se přede dveřmi, jimiž vstoupíš pak přímo do „špíglu"; jest to prostranný vodojem s asfaltovou půdou, v němž nalezá se — jak již výše řečeno — na 29—30° R. schlazené, silně sírou zapáchající vody asi na 4 stopy vysoko. Kolem tohoto bassinu, zaujímajícího plochy asi 400 čtv. stop, jsou gallerie a světlo padá dovnitř skleněnou kopulí. Dole ve vodě, podél stěn jsou zřízena sedadla

a kromě toho jsou koupajícím se dvě plovací křesla k disposici. Do bassinu přitéká trubkou upevněnou ve lví hlavě stále čerstvá, teplá voda ze zřídla, již možno i zde v lázni píti; nade lví hlavou jsou hodiny, dle nichž koupající se pobyt svůj ve vodě měří, a nad hodinami jest veliké okno, vedoucí z chodby. —

Právě tak, jako páni, přijdou do „špíglu“ ustrojeny i dámy mající kromě toho ještě čepce na hlavách, a jelikož jsou to z větší části — ba skoro výhradně — nehezké židovky a k tomu většina mrzáků — snadno pochopíte, že kdyby ani nebylo stále deset až patnáct osob pohromadě, kdyby nevedlo okno z chodby dovnitř, ba ani kdyby nebylo toho až po krk přísně upjatého obleku, nenapadla by nikomu žádná lehtivá myšlénka. Ostatně dámy, které zrovna nechtějí ve „špíglu“ společně s pány se koupati, mají k disposici lázně ve vanách, což stojí ovšem mnohem více. Avšak lékaři vždy odporučují vřeleji lázeň společnou a to hlavně z té příčiny, že teplota vody v bassinu, mající stále čerstvý, teplý přítok ze zřídla, zůstává neustále stejna, kdežto ve vaně čím déle se kdo koupá, tím více voda chladne, — dílem i proto, že při čerstvém přítoku vody trvá i nezměněné působení páry a plynů z vody vystupujících a pak že ve prostoře tak veliké může nemocný dle libosti zcela volně a pohodlně se procházeti, choré údy napínati a zkoušeti a konečně — chce-li — ve společnosti ostatních se koupajících hledati a nalézti zábavu a útěchu.

Z počátku nevydrží nikdo dlouho ve vodě, nejvýše 15 minut. Později ovšem, když zvykneme si již na teplotu i zápach vody, možno ve „špíglu“ vydržeti až $^{3}/_{4}$ hodiny, ba i po celou hodinu. Obyčejně odporučuje se však nemocným jen j e d n o u z a d e n koupel trvající 30 minut. Téměř pravidelně koupají se hosté časně z rána.

Když jsme přiměřenou dobu ve „špíglu“ pobyli, vyjdeme z lázně, oznámivše to dříve sluhovi zazvoněním. Sluha čeká pak již nahoře u schůdků s ohřátým prostěradlem, osuší nás, načež v kabině na pohovce do prostěradla pečlivě nás zavine a silnou houní přikryje. Obyčejně potí se každý notně již ve vodě, jakž pak teprve zde v houni! Jest ovšem nejlépe, aby každý potřebné prádlo pro koupele, totiž košili, prostěradlo a rovněž i houni koupil si sám pro sebe; každodenním poplatkem za půjčení těchto věcí — (za košili 5 kr., za prostěradlo a houni po 10 kr.) — cena koupelí značně se zvýší a pak není snad nikomu příjemno potiti se v houni, v níž se chvíli před tím potil někdo jiný. Zápach z vody a z potu tolika lidí, denně se zde potících, činí pobyt v šatně ne valně příjemným a milým. Každý, uplyne-li ta půl hodina, kterouž odpočinek po lázni v kabině má trvati, rád pospíchá ven.

Voda ve „špíglu“ denně ve 4 hodiny odpůldne se vypouští a za čerstvou se vyměňuje.

V tak zvaném „g e h b a d u“ jest zařízení skoro stejné. Také zde jest podobný vodojem, jen že jest o mnoho větší, než „špígl“ (594 čtv. stop). I zde koupají se páni a dámy společně, — teplota vody jest zde o něco vyšší, totiž 31—32° R. a výška vody jest $3^{1}/_{2}$—4 stopy. Také zde voda denně ve 4 hodiny se vypouští a mění.

Tak zvaná „lázeň bahenní“ zaujímá prostoru 500 čtv. stop, — množství vody však mění se dle toho, jak stoupá voda ve Váhu. Obyčejně stojí zde voda 3 stopy vysoko a teplota jest 32—33° R.; stoupá-li voda v řece, stoupá i voda v lázni a zároveň i její teplota. Bassin „lázně bahenní“ nemá jako „špígl“ dno asfaltové, nýbrž půdu přirozenou, z níž — jak již dříve zmíněno — teplá voda také na různých místech přímo vytryskuje. Jelikož voda v původním stavu svém usazuje vůbec všude zvláštní bahno, najdeme je i zde hojně na dně a sice místy až na 5 palců vysoko, odkudž také vzat jest název lázně té. Také zde jsou podél zdi sedadla a ve vodě plovou dvě křesla. I tu koupají se páni a dámy společně.

Tak zvaná „lázeň pro pány a pro dámy“ jest vlastně jen jeden vodojem, prkennou stěnou rozdělený. Dno jest i zde zemité, a proto i tu výška a teplota vody stoupá a klesá podle výšky vody ve Váhu. Obyčejně jest zde voda 32—33° R. teplá. Totéž platí úplně i o „lázni obecné“.

Zařízení koupelí ve vanách neliší se od podobného zařízení jinde. V tak zvaných „místních lázních bahenních“ přikládá se — jak již řečeno — nemocným bahno na choré údy. Bahno to, jež shromažďuje se ve zvláštním, 432 čtv. stopy zaujímajícím reservoiru, jest šedozelená, slabě se lesknoucí a jako máslo měkká hmota, kteráž zapáchá ještě mnohem více sírou, nežli voda, — jest i mnohem teplejší než voda, z níž se usazuje, a na vzduchu také mnohem volněji vychládá. Toto bahno jest vyhlášenou specialitou Píšťan a přičítají se mu účinky až báječné, zejmena při těžkých, zastaralých případech dny a různých skřivenin, při kostižeru (caries a necrosis), při ochrnutí následkem mrtvice nebo blesku, při ischias atd.

Vůbec odporučují se lázně píšťanské co přímo specifický prostředek zejmena při dně a rheumatismu, — jak v případech čerstvých tak i zastaralých, — pak při skrofulose, — při různých zjevech ochrnutí, — při nemocech čivů vůbec, — při počasných zánětech následkem těžkých poranění (při následcích ran střelných, sečných i bodných), — při různých zánětech kloubů a toho následcích, — při zastaralých vředech atd.

Vykoupavše se, vracíme se do svého bytu buď v krytém povoze nebo v uzavřeném ručním vozíku; neníť radno jíti po lázni, kdy celé tělo jest ještě rozpařeno, obzvláště za hodin ranních po mostě pěšky. Velmi snadno lze tu nastydnouti a pak byl by účinek koupele opáčný. Za hodin pozdějších, — k 10. neb 11. hodině, kdy slunce již výše postoupilo a vzduch jest i nad řekou oteplen — můžeme se ovšem již spíše odvážiti pěšky, obzvláště máme-li teplý oblek. Bez teplého obleku vůbec nikdo ani za nejparnějších dnů do Píšťan se neodvažuj.

Doma máme po lázni ulehnouti a asi hodinu spáti; také na odpůldne odporučuje se spánek a vůbec jest největší duševní i tělesní klid alfa a omega příkazů zdejších lékařů. Co se týče stravy a nápojů, jsou lázenští páni doktorové v Píšťanech velmi tolerantní; dovolují vše, — nač je člověk doma zvyklý — ale jen s mírou. Každý

větší přestupek, mající za následek zkažení žaludku, sám trpce se zde mstí.

Účinek koupelí jest za prvních dnů dosti nepříjemný; aspoň u mne jevily se známky zvláštní stísněnosti, bylo mi někdy nevýslovně úzko a tesklivo, srdce mi tlouklo a i mdloby se o mne pokoušely. Také rheumatismus ve všech kloubech se bouřil a obával jsem se již, že budu snad nucen na dobro ulehnout. V cizině by to ovšem nebylo nic milého! Ale tento zvláštní stav, kde jsem nebyl ani zdráv, ani opravdu nemocen, trval jen asi čtyři nebo pět dní; pak všecky nepříjemnosti rázem zmizely, já cítil ve všech údech zvláštní lehkost a pružnost a hlad — (pravím výslovně hlad, neboť pouhou chutí k jídlu to ani nemohu nazvati) — zmocnil se mne takový, že byl bych snad i hřebíky jedl.

Zmiňuje se o jídle ocítil jsem se tak šťastně z lázní u — hospody. Přemaštěný jídelní lístek ve velikém hôtelu přiměl mne hned druhého dne, abych to zkusil jinde. O hostince — křesťanské i židovské — není v Píšťanech nouze; zkusil jsem to leckde, až konečně přilákal mne nápis: „Sigmunds Restauration.“ Místnosť ta byla velmi úhledná, nezůstávajíc co do elegantní úpravy za velkým hôtelem, jídlo bylo velmi chutné, cena ne předražena, hlohovecké pivo dosti dobré a laciné — zde jsem tedy rozbil stánek svůj a to tím spíše, že majitel hostince i vrchní sklepník — byli Čechové a krajané. Hostinský jmenuje se vlastně Zikmund Kučera; ale po dlouhou řadu let byl co vrchní sklepník zaměstnán ve velikém hôtelu píšťanském, kdež ovšem jinak na něho nevolali než „Sigmund.“ To mu také zůstalo i když sám, oženiv se zde, vlastní živnost si zařídil. Pode jmenem Kučera by se na něho v Píšťanech nikdo nedoptal a on také proto dal si i ven na firmu jen jméno „Sigmund“. Viděl jsem pak na jídelním lístku vytištěný celý jeho podpis a seznal při tom bohužel, že ryze české Kučera u něho změnilo se již v Kutscher. Snad se to píšťanským Slovákům lépe čte!

Byl jsem však přece velice potěšen, že nalezl jsem tu rodáky a že mohl jsem si vrchnímu sklepníku, který ještě úplně česky nezapomněl, poručit po česku, třeba že jídelní lístek byl německý a — částečně (hlavní nápisy totiž) i maďarský, pro kteroužto příčinu činili ostatně páni hosté Maďaři nejednou notnou bouřku.

Židé, jichž jest mezi domácím občanstvem dosti a mezi lázeňskými hosty aspoň tři pětiny, mají zde dva své řezníky, jednoho svého uzenáře a několik „traiterií“, ba i zvláštní restauraci.

Lázeňských hostů bývalo v Píšťanech dříve průměrem ročně jen 1500—2000; nyní však, co vede dráha přímo až do Píšťan, počet ten každým rokem vzrůstá. R. 1881 dostoupil dle úředních lázeňských kazů počet hostí k číslici 2000 při vší nepohodě času již ku konci června. Jest až úzko kolem srdce, jakých mrzáků bídných a skroucených lze tu spatřiti. Lidé, kteří nemohou ani údem hnouti, — lidé, kteří jen v nosítkách a v ručních vozíkách mohou býti z místa na místo dopravováni — lidé mrtvicí ochromení, kteří se musí i do koupelí dát dovést a odtamtud zase vynést, — ba také jeden lodní kapitán děsně bleskem zachvácený — hledají zde pomoci, neb aspoň úlevy. Jest věru až k pláči při pohledu na tak přečetné nešťastníky, proti nimž my

„lehčí“ jsme byli hotovými kyrysníky. Co do území, jsou zde ovšem Uhry zastoupeny nejčetněji, ale i z Haliče, ruské Polsky, z Rusi, z Bukurešti, z Bělehradu, ba až z Tiflisu byli zde lidé. Také Morava, Rakousy a Víděň jsou zde každého roku četně zastoupeny. Z Čech jsem byl zde té doby jediný.

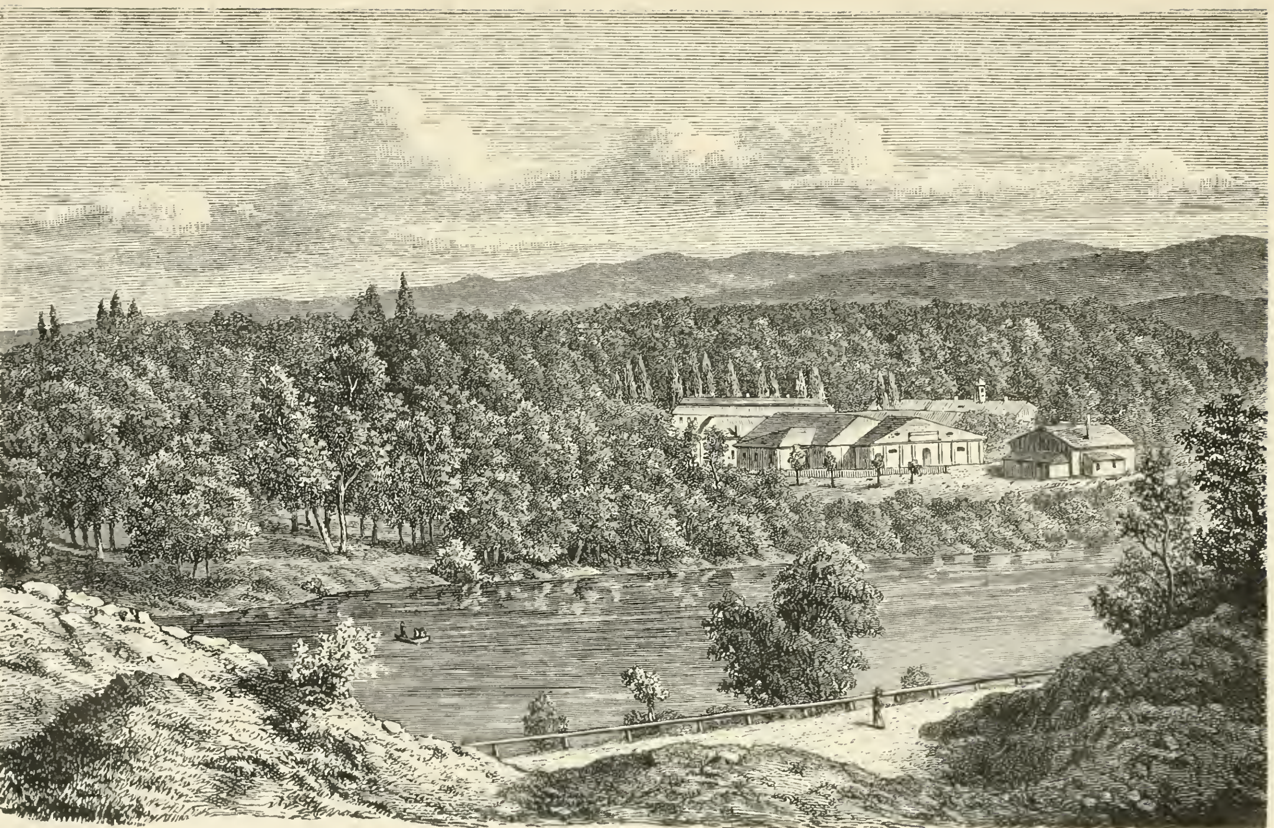
Jak jsem dříve již se zmínil, byly za mého pobytu v Píšťanech mezi lázeňskými hostmi aspoň tři pětiny židů, — a sice židé všech možných druhů od elegantního velkoobchodníka pešťského a bankéře vídeňského až do usmoleného handrlete haličského s odřeným kaftanem a velice podezřelými „pejsy“, jemuž se každý pořádný člověk rád na sto kroků vyhne. Do kavárny není možno téměř ani vstoupit; u všech stolů uvelebeni jsou jenom židé, hrající „franzefuss“ a tomu podobné u nich oblíbené hry, — sednout není si kde a nezbývá tudíž jiného, nežli jíti do parku a nuditi se tam, — nejsou-li náhodou také tam všecky lavičky pokryty polskými židovskými kaftany, s nimiž zajisté nikdo neudělal by rád bližší známost.

Ještě před nedlouhými lety měli židé v Píšťanech vykázaný zvláštní „Judenbad“, od těch dob se ovšem mnoho — mnoho změnilo!

Život jest v Píšťanech celkem velmi nudný a jednotvárný, — procházek, kromě poměrně malého parku a ostrova, není téměř pražádných, — v kavárně nelze seděti a hraje-li hudba, jsou obyčejně i všecky lavičky obsazeny cizími lidmi. U vchodů do parku jsou sice nápisy, že park i lavičky v něm ustanoveny jsou výhradně jen pro hosti lázeňské a že není nikomu dovoleno ani parkem projíti; avšak lidé nápisů si nevšímají a chodí zcela volně parkem k mostu i naopak a hraje-li právě hudba, posadí se každý pohodlně na nejbližší lavičku, poslouchá čardáš a vesele si při tom do písku dupe, — a lázeňští hosté, ohlížejíce se marně, kde by usedli, odcházejí pak obyčejně raději domů. Taxa léčební však a příspěvek na hudbu jsou pro hosti ustanoveny dosti značné!

Také prachu a prší-li, i bláta jest v Píšťanech nadbytek; skutečný, kamenný chodník jest jen před hôtelem, a jenom v Panské ulici spatříme kolem domů něco, jako oblázkovou, hrbolatou dlažbu, — pro nohy rheumatismem neb dnou stížené zrovna ovšem jako stvořenou!

Lázeňským místem „pro zábavu“ dle toho, co jsem vypravoval, Píšťany tedy naprosto nejsou a kdo by sem přijel, aby snad krásou krajiny neb vybranou společností neb rozličnými společenskými zábavami čas si ukrátil a více se pobavil, než vyléčil: ten by asi z Píšťan brzy utíkal. Píšťany jsou skutečně jen místem léčebným, — zdejší hosté lázeňští jsou lidé skoro vesměs skutečně nemocní, hledající zde úlevu a pomoc. Zábava jest jim celkem věcí vedlejší a proto nemůže zde očekávati nikdo, že snad čas mu zde uplyne v samých radovánkách. K tomu ke všemu skoro po celý čas, co v Píšťanech jsem meškal, pršelo, tak že ani těm, kdož v aréně hledali zábavu, potěšení toho nebylo dopřáno, — ba jednou následkem prudkých dešťů nám Váh učinil i „malou radosť“ překvapiv nás dosti značnou povodní, která zaplavila i část Píšťan a polovici ostrova, tak že po dva dni k lázním ani nebylo možno se dostati.

Lázně Pišťanské. Kreslil Ed. Herold. Ryl J. Patočka.

Lázeňská hudba má sice nařízeno, aby ob čas před čelnějšími hostinci uspořádala tak zvanou „platzmusiku“. Ale škrtání to při matném svitu lampy každý těm černým hochům již odpustí; majíť té hudby za celý den dost. Ráno se cvičí, v poledne hrají půl druhé hodiny v parku, — odpůldne neprší-li, hrajou v aréně, a po představení zase po dvě hodiny v parku, — mají-li pak večer „koncertovati“ před hostinci, není divu, že to berou již „páté přes deváté“. Pošleme jim raději po šestáku a vzkazujeme „šťastnou dobrou noc.“

Jednou spatřili jsme v Píšťanech také ohňostroj, jenž uspořádán byl ku poctě hr. Szechényiho a jeho choti v předvečer jich odjezdu. Mluvilo se o té věci po celý týden napřed, — všecko bylo napjato na tu „velikou událosť,“ — kdo však očekával trochu více, nežli bengálský oheň a asi pět prskavek, dočkal se velmi nemilého sklamání.

Trochu pestrosti dodávají lázeňské společnosti píšťanské uniformy meškajících zde důstojníků a vojínů, kteří ubytováni jsou v c. k. vojenském lázeňském domě. Jest to, jak jsme již dříve vypravovali, budova velmi imposantní, — v Píšťanech vedle hôtelu největší a ne sice velkým, ale stinným parkem obklíčená, v níž jest vše velmi pohodlně a prakticky upraveno k ubytování 20 důstojníků a 100 mužů. Počet ten se za lázeňskou saisonu po třikrát vystřídá a sice vždy po šesti nedělích, tak že léčí se zde každého roku celkem 60 důstojníků a 300 mužů. Zdravotní dozor má c. k. plukovní lékař, zvlášť sem pokaždé vyslaný. Jak důstojníkům, tak i mužstvu dostane se v lázeňském domě všeho pohodlí, mužstvu i patřičné stravy; důstojníci mají každý svůj pokoj a mohou — chtějí-li — také zde se stravovati. Kuchařka jest povinna poskytovati jim snídaně, obědy i večeře, dle ustanovené, velmi nízké sazby a jísti se může ve zvláštní, jen pro důstojníky ustanovené jídelně. Také zvláštní konversační síň s knihovnou jest pro důstojníky k disposici. Koupele mají jak důstojníci, tak i mužstvo bezplatně a dováží je na ostrov každodenně zvláštní velký omnibus. Krásná tato budova otevřena byla poprvé r. 1863. Lázní zdejších bylo ovšem již dříve po dlouhá léta c. k. vojskem používáno; mužstvo bylo ale obyčejně u rolníků ve Velkých Píšťanech v stodolách umístěno a vojíni těžšími chorobami stížení byli na žebřinových vozech dopravováni. Teprv roku 1850 sestoupil se zvláštní komitét, jenž obral si za úkol sbírkami docíliti potřebné částky, aby pro vojsko zvláštní budova mohla se vystavěti. K témuž účelu povolena byla později velká státní loterie. Z výtěžku sbírek a loterie, jakož i značnou podporou některých dobrodinců sešel se dostatečný kapitál a byla nová, krásná budova účelu svému odevzdána.

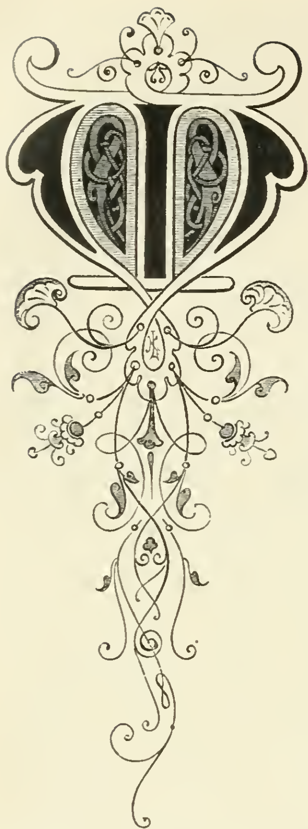
Lázeňským hostům ženského pohlaví, — obzvláště těm mladším — dostalo se z kruhů důstojnických velmi pilných bavitelů. Ubozí, — nutili se — seč byli — aby sobě i dámám ukrátili čas, — přinášeli květiny ba i hráli a zpívali; piano, které jest v „kursalonu“ hostem k disposici, trpělo někdy po celý den bez ustání.

Někdy v neděli se také při pianě v „kursalonu“ tančilo; jen že se ty taneční zábavy u nás rheumatiků a podagristů nechtěli jaksi ujmouti. Jediná pěkná taneční zábava vydařila se, když pořádali ji

dobrovolní hasiči. Dostavilť se k ní také mnoho hostí z okolních měst a při cikánské hudbě tančeno pak o překot. Zejména, když zazněl čardáš, nebylo tomu skákání a dupání konce. Dobrou hodinu hráli již cikáni ohnivý čardáš, s neunavných tanečníků a tanečnic jen se lilo a přece když hudba dozněla, zahřměl nekonečný potlesk sálem — a neustal, až šlo to znovu od podlahy jako o závod. Našinec by z toho měl snad smrt!

Velmi horlivým ctitelem krásného pohlaví byl zejména generalmajor baron Géza Fejerváry de Komplos-Keresztes, státní sekretář v uherském ministerstvu zemské obrany, — mladý to dosud a statný muž. Přijel do Píšťan se mnou zároveň a stal se náhodou i v témže domě mým „protějším“ sousedem; měliť jsme dvéře přímo proti sobě. Byv již na nádraží uvítán řadou pešťských dám, kteréž mu horlivě vytýkaly, že přijíždí, kdy ony Píšťany již opustiti hodlají, složil hned uniformu a objevil se za nedlouho na promenadě v parku v občanském sice, ale při tom přece poněkud fantastickém obleku, majícím snad představovati kroj tyrolských a švýcarských lesníků. Hlavním zaměstnáním pana generála v Píšťanech bylo sháněti — růže; každodenně svroubil všecky zahrady malo- i velkopíšťanské a za každou růži, která se mu líbila, platil prý zlatník, ačkoliv o ně nebyla pražádná nouze. „Drahé“ tyto růže rozdával pak na promenádě dámám, s nimiž se bavil. V domě bylo pana generála stále plno. Byl-li doma, nebylo slyšeti než jeho a nebohý domovník mohl si nohy ubrousit, aby tomu dešti rozkazů, jimiž jej pan baron obmýšlel, vyhověl. Avšak pobyt jeho v Píšťanech byl krátký. Byl zde asi deset dní, když došla zpráva, že ministr zemské obrany Szende na smrt onemocněl a panu baronu Fejérvárymu nezbylo, než k došlému telegrafickému rozkazu dovolenou přerušiti a do Pešti se vrátiti. Jeho jméno objevovalo se pak po brzkém úmrtí Szendeho mezi předními kandidáty uprázdněného uherského ministerstva zemské obrany; ale důstojenství toho náš „přítel růží“ přese všechnu reklamu nedosáhl.

Co se týče mých osobních společníků, byl jsem z počátku úplně osamocen, nechtěje se nikomu vnucovati a nehledaje také žádného důvěrnějšího sblížení s nikým. Byli tu skoro výhradně židé, Němci nebo Maďaři kolem a v kruzích těch hledati přítele chuti jsem neměl. Čech jsem byl — jak již řečeno — mezi hostmi jediný. Moje konversace obmezila se proto jen na ty, s nimiž bylo mi náhodou u stolu seděti. Teprv později seznámil jsem s p. Mich. Dimitrievičem, magistrátním radou z Nového Sadu, mužem asi 37letým, Srbem a Slovanem s tělem a duší a zároveň i srbským spisovatelem. Se šlechetným mužem tím sloučil mne záhy svazek upřímného, takřka bratrského přátelství; poznalť jsem v něm muže nejen intelligentního a sice se vzděláním všestranným, ale i karakter přímý a poctivý, srdce pro svůj národ a Slovanstvo vřele tlukoucí. Jeho prostřednictvím poznal jsem v lázních píšťanských také srbského plukovníka ve výslužbě, Dragutina Žabarace, bývalého velitele v Bělehradě, — starého to bojovníka nejryzejšího zrna a Srba od kosti, jemuž nynější poměry v království srbském a celá nynější politika bělehradská nešla jaksi pod šedý vous. (Pokrač.)

Urida.

Alžírská povídka

od

Bohuslava Čermáka.

I.

ezi Tlemsenem, nádherným sídlem sultánů benizianských, a nynější Maskarou, jejíž zelené okolí žhoucí polibky pouště nezřídka ve smrtelnou žlutosť proměňují, stál na počátku šestnáctého věku u prostřed romantické dědiny bílý, ve vzorném maurickém slohu vystavěný palác Ali ben Ahmeda ben Aïssy. Překrásné cypřiše a olivy obklopovaly jej, dotýkajíce se hladkých zdí a pestrobarevných oken a tvoříce takto přechod k zahradě, jejíž květiny a křoviny, vůní svou až omamující, ovlažovány byly nesčetnými vodomety, v níž nejvzácnější ovoce oku i ústům lahodilo, na sta zdobných kiosků v stinné ústraní vábilo a kdež i mramorový chrámek s ostatky světce k modlitbě byl otevřen. Její drobným pískem sypané cesty podobaly se bludišti a na bílé zdi květly žhoucí aloe a rhododendrony. Za touto zahradou krčily se mezi kaktusovými plůtky nízké maurické chýše jsouce nejhustěji stěsnány kolem půvabné mešity, z jejíž čtyr minaretů muezinové věřící k modlitbě vyzývali. Za cestou vedoucí k paláci, na samém kraji lesa zdvihalo se pohřebiště s hrubými, melounovitě zakulacenými neb turbanem ověšenými kameny, ohraničeno jsouc starou polozbořenou zdí, při jejíž jednom konci neúhledná, modravou kopulí zdobená modlitebna dosti smutně na protější nádherné lázeňské stavení pohlížela, kdež právě dnes neobyčejný ruch panoval. Byl předvečer pátku, mohamedánské to neděle, a nebylo moslemína, kterýž by té doby po lahodné maurické koupeli nezatoužil. Na obzoru chýlilo se slunce k západu a dodávalo jasnému nebi i krajině onoho živého koloritu, který svou ostrou, oslňující barvitostí věnem jest jižnímu pásmu. Na polích pracovaly posud ženy. Osmáhlé, nezastřené obličeje jejich odstiňovaly se malebně od bělostných haiků a pružné, hnědé ruce s lesklými srpy nořily a zdvihaly se hbitě ve zlatém pšeničništi. Některé tiše zpívaly své msama, jehož monotonní, slabounký ozev podobal se bzukotu včel, kterým pilností se rovnaly. Jinak byla krajina tichá, jen časem ozvala se píseň ptačí, neb vzdálený mekot stád. Pojednou však oživnul kraj. Na vrcholu klikaté dráhy, vedoucí k údolí, objevil se chomáč jezdců. Vysoké turbany, spjaté pro-

vazci velbloudími, seděly pyšně na jejich hlavách, řásné bílé burnusy kryly tělo, popřívajíce časem kradmého pohledu na bohaté pásy a drahocennou zbraň, ušlechtilí ořové pod nimi jen hráli. Náhle vyrazil jeden z chumáče a divokými skoky ku předu letě, točil dlouhou mekalou (puškou), za ním hnal se druhý a třetí a brzy letěla celá družina se spuštěnými udidly a vlajícími burnusy po srázné, kamenité cestě. Vždy níže a níže snášeli se, frkot koní, bujný ryk a hukot střelných ran rozléhal se víc a více, zrovna jakoby divoká bystřina, nebo bouře nenadále v údolí se řítila. Udivené ženy zakrývaly rychle své obličeje a lázeňští hosté vybíhaly ven, pozorujíce s úžasem smělé jezdce. Však jen na krátko trvalo rozčilující toto divadlo; na pokyn starého šejka, jenž v středu družiny na vysokém vranci jel, srazili se znovu jezdci a drobným cvalem harcovali k paláci ben Ahmedovu.

Bohatý tento náčelník velkého stanu procházel se právě po střeše obydlí svého, však ani luzný obraz večera, ani krkolomná jízda arabských jezdců nezajímala ho té chvíle. Myšlenky jeho bloudily dále u břehu valného moře, připomínajíce mu krásné ony doby, kdy ještě noha křesťana nedotkla se posvátné půdy Magrebu leda s potupným znakem otroctví. Nemnoho let minulo a jaké změny všade! Na hradbách Mesr-el-Kebíru zaskvěl se vítězný kříž, Oran i sláva Tlemsenu padla, ba i na branách alžírských viděti znaky kastilsko-aragonské. Dozněl již krvavých bojů hluk, v nichž mladý Ali nejednu nevěřící hlavu sklátil, leč anděl smrti nedotknul se bojovníka, mnohou jizvu a smutný los mu zůstaviv, aby sestaral v jarmu nevole. Však ani osud ani stáří nezlomilo jej. Hnědý, ušlechtilý obličej, nos ostře vypnutý, přísné hladké čelo, pod nímž navzdor šedivé bradě dvé ohnivých očí blýskalo, pyšný chod i pevné paže prozrazovaly posud bývalého válečníka. Ačkoli meč i vzorkovaný štít dávno na stěně ložnice odpočívaly, houkala začasté v lesnatých úvalech dalekonosná mekala jeho, čelíc proti královskému lvu neb divokému pantru a břitký jatagan dokončil nezřídka krvavou práci. Nejbujnější kůň býval miláčkem jeho, jejž dovednou rukou krotíval, objížděje rozlehlé statky své často po stezkách jen pastevcům známých. Jakási síla spočívala i v důvěře, již choval k pokořené vlasti. „Bůh jest velik!“ — říkával — „co se stalo, bylo dávno v knize osudu psáno, však jest v ní ještě jiný, zlatem psaný list, že klesne jednou nenáviděný kříž a jemnému svitu půlměsíce ustoupí, jakož jest jeden bůh a Mohamed jeho prorok.“ Pevná tato víra povznášela vždy náčelníka a také dnes, ukončuje své přemýšlení, vztýčil hlavu a vida rodný kraj, planoucí v barvách západu, usmál se jemně, jako v předtuše příštího blaha. Oko jeho zářilo zanícením. Za takové okolnosti nepozoroval ani, že skvělá družina arabských jezdců před palácem již sesedala a úzkým vchodem do vnitř se hrnula. Teprv kabylský hoch, jenž nahoru přiběhl, probudil jej ze sladkého snění, neb zvěděv, že hosté přijeli, spěchal jim Ali ben Ahmed s neobyčejnou u starce čilostí po točitých schodech v ústrety. Tito stáli v malebné skupině dole na nádvoří, majíce v čele starého šejka, jehož zánovní burnus od ostatních valně sešlých plášťů nápadně se lišil. V obličeji i postavě byl příchozí neméně důstojný a vážný, než Ali ben Ahmed, toliko bystřejši pozorovatel mohl tu a tam postihnouti krutý výraz, jenž objevil se

kolem zamčených úst, aneb pochytiti lstivý, pichlavý blesk v zádumčivém jinak oku. Oboje, lest i krutost, bylo též základním rysem povahy Hasan ben Abedovy, a toliko divoká udatnost a veliké jmění činily proslulým tohoto starce, jenž za dob minulých válek nejednou stával po boku ben Ahmedově. Posavad žil v stanu, opovrhuje vším pohodlím s hrdostí barbara. Ali ben Ahmed miloval jej a proto bylo setkání se obou při vší obřadné důstojnosti, jakou Arabové vždycky zachovávají, srdečné a upřímné. Když byly obvyklé pozdravy vyměněny a konce podaných prstů pocelovány, uvedl hostitel hosty do večeřadla, kdež brzy na měkkých kobercích kolem libě páchnoucího kuskusu, oblíbené to krmě arabské, si zasedli. První sáhl hospodář do obrovské, vrchovatě naplněné mísy, po něm ostatní chutě přisahali, nabírajíce chutná zrnečka smaženého těsta, plovoucího v omáčce smetanové a zkoušejíce čelistě své na kusech drůbeže a řízkách skopových, hojně kořeněných a fíky, melouny a rozinkami obložených. Za jídla nikdo nepromluvil, teprv, když otrok mísu odnesl a skvostné umývadlo zbytky večeře s vousů, úst a prstů odstranilo, ozval se ben Ahmed: „Dlouho ukrýval jsi se ve stanu svém, Hasane ben Abede, ač srdce mé po tobě práhlo, nuž pověz, co přivedlo tě dnes pod střechu mou, a kdyby to má nejlepší ovce byla neb hřebec z konírny, já tě slyším.“ — —

Hasan ben Abed pohladil vážně šedivou svou bradu, pak řekl drsným, hlubokým hlasem: „Viděl's brav můj ušlechtilý s vlnou hedvábnou i konírny mé pod plátnem stanovým, plné vzácných koní. Pro ovci, ani hřebce nezajel jsem k tobě, ben Ahmede, v průvodu nejlepších kmene svého. Něco jiného srdce mé tíží; jsem smuten a stár. I zaslechl jsem, že v sadech tvých roste růže, o jejíž kráse básníci pějí. Tu růži, svou sličnou dceru mi dej, ať rozveselí mysl bojovníka, již kletí Rumi*) skormoutili.“ Ali ben Ahmed nachýlil ušlechtilou svou hlavu, však ani slova nepromluvil. Po chvíli vzpřímil se opět a pohlednuv laskavě na starého šejka pravil: „Mnoho žádáš, Hasane, starý válečný druhu; jeť Urida zřítelnicí očí mých, má potěcha ve stáří, krásná, jak někdy Sabeehad má, když poprvé překročila práh mého domu s licí jak světlý měsíc, tajemství noci skrývajíc v oku svém a na rtech sladkost medu. Pět nádob perlí dal jsem za ni, desatero rouch hedbávných a tisíc zlatých peníző. Nuže rci, co můžeš mi v náhradu dáti za dítě její, jediný květ domu mého, dědičku všeho, co po leta nashromáždila ruka má?“

„Požehnání Allahovo vládne nad domem tvým, mé bohatství se tvému nevyrovná“ — odvětil klidně šejk Hasan — „však vranku arabskou, jakou mám, nenajdeš ve stájích svých. Pleť její lesklá, hedvábná, oko jako rubín svítí, na čele má hvězdu bílou a na prsou skvrnu v podobě půlměsíce. V letu ptáka předstihne a když zařehce, srdce ti poskočí. Tu vranku ještě nesedlanou ti dám, k tomu drahý přístroj dvojí, zlatá udidla, kameny posázená, sedla a třmeny turecké, skvostné pokrývky perské, mekalu nejlepší ze zbraní svých, bohatě ozdobenou, jatagan damascenský s dvanácti velkými rubíny, sto rouch pro otroky a dvě stáda ovcí.“

*) Křesťané.

Při vypočítávání darů leskly se oči Beduinů, také ben Ahmed nemohl zatajiti radost, milý úsměv pohrával na jeho tváři. Když šejk umlkl, vstal a objav jej promluvil slavně: „Dosti mluvils, Hasane ben Abede, mé otcovské srdce tě slyšelo. Při novém slunobratu přijď a klenot domu mého, Urida, bude tvojí. Dík budiž Allahu, který vše takto řídil!“

Na to oba starcové usedli a nechtíce rušiti vážnost okamžiku zachovávali mlčení. Teprv po modlitbě a zvyklém umývání nastal hovor živější. Na noc dostavil se toulavý derviš a nasytiv se, bavil hosty příběhy a divy Abder Rhamana, světce dvou hrobů, také výkladem koranu, načež se s Beduiny ve večeřadle uložil. Hasana uvedl ben Ahmed v nádhernou ložnici svou, kdež ve vzpomínkách bývalých let se rozplývaje, brzy usnul. Jinak bylo s hostem. Závist usedla na lůžko jeho a v záměry zlé jej zapřádajíc, plašila sen od víček jeho, takže téměř oka nezamhouřil. Proto vstal též záhy a než slunce nad obzorem vyšlo, rozloučiv se s Ahmedem, s družinou svou k bílým svým stanům pospíchal.

Ben Ahmed hověl si ještě dlouho na měkkém divanu, ale když procitl, byla první myšlenkou jeho Urida. Dav se rychle obléci vyšel do nádvoří, jehož ozdobné, podkovovité sloupořadí proběhnuv, u nízkých, zlatými arabeskami pobitých dveří se zastavil. V tomto koutě paláce bylo mrtvé ticho, toliko harašivý zvuk blízkého vodometu sem zalehal. Na zaklepání objevil se obrovský kleštěnec mezi dveřmi. Odstrčiv jej kráčel ben Ahmed po úzkých, mramorových schodech k harému, kdež dcera jeho obývala. Žen sám neměl. Od oné chvíle, co vroucně milovaná Sabeehad, davši život Uridě, do květných zahrad ráje Mohamedova zašla, odumřel rozkoši. Toliko na ni zpomínal. Bylať krásná, ztepilá jako všecky Čerkesky, ben Ahmed koupil ji kdysi v Alžíru a z otrokyně na první ženu povýšil, propustiv znenáhla všecky družky její, jimž ještě občas drobty milosti své skytal. Mimo sličný obraz její choval v srdci jen jedinou ženu, již vřele miloval, totiž sestru svou Zarefu, však i tu spíše jako stín, než jako květ živoucí. Neb za dob válečných, kdy mladý Ahmed po různých bojištích těkal, zmizela náhle beze vší stopy, takže ji dávno jako zemřelou oplakával.

Lásku, již k oběma těmto ženám měl, přenesl na malou Uridu, jež z útlého, slabého dítěte právě v nejkrásnější pannu dorůstala. Bylo jí patnácte let. Postavy jsouc po matce štíhlé, nevelké, měla též oči její jemné, černé, dlouhými řasami zastíněné, hlavu plnu divukrásných kadeří havraních, z nichž bledě zarůžovělý podlouhlý obličej její jako měsíc deroucí se z mraků smavě vyzíral. Když ústa otevřela, zněl hlas její jako hudba a jestli smějíc se jasné perly svých zoubků odhalila, zdálo se, jakoby kdesi stříbrné zvonky zazvonily. Sličně utvořený nos ni čelo její nezakryl adžar závistivý aniž haik ňadra, skvostnější jablek granátových. Ruce její byly něžné, nožky útlé jako nožky gazelí. Když šla, zdálo se, jakoby proutek dýmu větrem se kolíbal, květ, jehož se dotkla, sotva se ohnul. Jediná otrokyně, stará Alave, sloužila jí a vedla též vychování její, učíc ji veršům z koranu, hře na maurickou kytaru, tajnostem strůje a různým hříčkám, kterými si arabské dívky trudný čas samoty krátí. S ní, která již matce její věrnou společnicí byla,

trávila Urida život svůj v radosti a klidu, neb nic nekalilo mysl její. Ba ani krásy své nebyla si vědoma, leč tato vyzařovala i ze skrytu, jako vůně mimo zahradu prozrazuje růži. Chlouba otcova, nebo žvástavost Alavina vynesla zvěst o ní, která došla až ke stanům Hasanovým, však schytralý šejk měl ještě příčiny jiné, nehrubě kalé, když o ruku její žádal, což ovšem Ahmed nevěděl. Neb když tento do komnaty dceřiny vstoupil, zářilo oko jeho radostí. Jako vždy vrhla se mu Urida na šiji, líbajíc jej. Ben Ahmed pohladil dívku jemně po tváři a usednuv s ní mezi lichocením pravou příčinu návštěvy jí sdělil. Křesťanská panna byla by se snad zhrozila, slyšíc o sňatku tak nerovném, však Urida byla mohamedánka a proto něžně hlavu sklonivši řekla: „Znám vůli tvou, otče, a poslechnu!“ Ostatně nepůsobila na ni zpráva ani radostně, ani žalně. Srdce její poklidné bylo jako horská studánka, do které kamének padna ji na okamžik zakalí, která však po chvíli je pokojná zas a čistá.

Však netrvalo to dlouho a i v toto nevinné srdce skanula palčivá slza lásky. Stalo se to náhle, nepředvídaně. Jednou za parného dne vyšla si totiž Urida, provázena Alavou, na známý nám hřbitov, aby dle obyčeje na hrobě své matky truchlila. Když se navracela a v bezpečí se mníc, nedaleko zahradních dveří bělostný adžar s uzardělého obličeje odstranila, vyrazil proti ní z postranní, stromovím zakryté cesty jezdec na krásném ryzáku. Bílý burnus zahaloval jej, na hlavě seděl mu klobouk na způsob turbanu pestře ovinutý s vlajícími pštrosími péry. Spanilá, bledá tvář a sličně vypnutý nos, ozdobený malým vouskem, prozrazovaly mladost, jemně utvořená ústa a zvláště krásné, modré oči, stíněné obrvím jako uhel černým, vroucnost a ušlechtilou mysl. Nohy jeho vězely v červených botách s ostruhami a z pod pláště zářil meč ve zlaté pochvě. Spatřiv dívku, zarazil oře a lehýnká červeň zbarvila jeho líce. Však tato jak poděšená holubice, hodivši rychle adžar kolem hlavy, vklouzla s otrokyní do zahrady, kdež za nimi dvéře ihned zapadly. Jezdec stál posud zaražen a oči rozšířené a ústa pootevřená jevila neobyčejné pohnutí jeho. A vskutku co urozený don Henrik de Gonzales, jak slul náš jezdec, na půdu alžírskou vstoupil, většího divu neviděl. Jako nadpozemské zjevení připadala mu Urida, podobna huriskám edenu, o nichž někdy províval. Srdce jeho bilo prudce. Zářivý obraz její před očima maje a hlavu plnu přepodivných záměrů, pustil koni úzdu. Dosavadní život jeho zdál se mu pouští, nyní poznal také ráj, arci téměř nedostižný, však hodný, aby pro něj všeho se odvážil. Don Henrik bázně neznal. Myšlenky jeho, pnoucí se ku sladkému cíli, byly blahé.

Jinak bylo s Uridou. Nebohá dívka, přestoupivši zákon proroků, jenž přísné zakuklení žádá, potrestána byla krutě. Ač téměř letmo krásného jezdce spatřila, utkvěl přece hluboko v mysli její. Rozčilena a zamyšlena, vrátila se domů; zde doufala dojíti klidu. Ale ku podivu smutně a teskně připadala jí komnata její, bývalé hříčky pozbyly půvabu svého, ba ani kytara nezněla dnes libě, vše zdálo se proměněno. A přece bylo vše jako jindy, toliko v srdci jejím nastala změna. Netušila to v prostotě své; až když otcem jí poslaný svatební šperk prohlížela a srdce její žhavá, neznámá bolest sevřela, poznala s hrůzou,

že ztracen jest život její. Bolest stávala se den ode dne palčivější, následoval pláč a noci beze spaní a růžové její tváře začaly blednouti. „Ach miláčku!“ lkala často, „proč uzřela jsem oči tvé, plné sladkosti, proč líc tvou spanilou a postavu hrdou, proč neodvrátil's hlavu svou, plnou kadeří skvoucích, proč vzal jsi poklid duši mé a nasel do ní hoře? Však ne, ty rozkošný, neocenitelný — já sama jsem vinna,“ končívala se slzami, považujíc vše za trest Allahův. Stará Alave pozorovala s úzkostí smutný stav Uridin, jejž z počátku nepochopovala, uhodnouc však později příčinu, dodala si srdce a když jednou večer spolu seděly, promluvila k ní: „O velitelko, odpusť otrokyni své, jestli nemile dotkne se sluchu tvého a slovo upřímné k ní prones. Hle, od mladosti sloužím tobě a jako v zrcadle zhlížím se ve tváři tvé. Však od té chvíle, co jsme neznámého jezdce spatřily, sotva tě poznávám. Růže líček tvých oprchaly a hlas tvůj líbezný zní jako z hrobu. Zajisté že láska, tato rušitelka pokoje, v útlou tvou duši se vloudila a všecku radost tvou otrávila. O nevěř kouzlu jejímu a mámivý obraz ze srdce vyhosti! Pomni, že hrdinný Hasan ben Abed, přítel otce tvého, ženichem tvým jest a že onen cizinec, soudě dle oděvu, spíše nevěřícímu se podobal, nepříteli Allahovu, jehož jmenu čest a chvála!“ Urida zamyslila se poněkud a pozírajíc ku hvězdnému nebi, odvětila: „Proč mi to vše povídáš, Alave, či není dosti hoře, které snáším? Spanilý jezdec zjevil se mi jako světlý měsíc, kdy z mraku vyblesknuv, opět do mraku se ztrácí, neznám ho a snad nikdy neuzřím. Rci, proč mám se báti obrazu jeho, proč snění o něm? Či proto, že dá mne otec starci, při němž uvadnu a jehož nikdy milovati nemohu?“ — — Tato trpká, o hluboké vášni svědčící slova zarazila Alavu i zamlčela se, ruku dívčinu jemně tisknouc. Když pak po chvíli znovu na Uridu dolehala, odvrátila se tato prudce od ní jako rozmazlené děcko zlatou svou „frimlu“ *) trhajíc a stařenu výčitkami zasypávajíc. Alave, jež celou duší na dívce visela, uvrhla se skroušeně k nohám jejím a o vlídný pohled žebroníc netoliko srdce její šetřiti, ale i před otcem o všem přísné tajemství zachovati slíbila. Jen takto povedlo se jí rozhněvanou velitelku smířiti.

II.

Však Ali ben Ahmed byl otec pečlivý a milující a proto neušla mu též neobyčejná proměna, která se s Uridou stala. Ono děcko líbezné, veselé, na jehož laskání a lichoty uvykl, hledělo nyní smutné a zamlklé k němu, unylé líce chladně k polibku nachylujíc a na něžné otázky jedva odpovídajíc. Ben Ahmed divil se ovšem, však změny nepochopil, přičítaje ji náhlému rozmaru neb churavosti. Teprv po delším čase, nevida obratu v chování jejím, počal se znepokojovati. I zašed k ní, přivinul ji k srdci svému a oslovil vážně: „Urido, dítě mé, pověz, ký smutek závojem svým halí mysl tvou? Hle, z rána přicházím, kdy každý květ kalich svůj otvírá, a rty tvé zamčeny jsou, jdu z večera a úsměv na rtech ni radost v oku tvém nezahlédnu. Snad jakýs uhrančivec

*) Frimla = čtverhranný kus šatu, visící na zádech na dvou řeménkách, které se z předu upevňují. Nosí jej výhradně ženy.

uřkl tě zrakem zlým, či srdce tvé cosi tajemného kruší, mluv, otec tvůj tě slyší!“ Dívka, jež v nevinnosti své posud před otcem nic neskrývala, zalekla se nemálo. Co měla ubohá odpovědíti? Či přiznati se k vině a uvaliti na sebe hněv otcův? Či zapírati stav svůj, jenž oku jeho byl patrný? V úzkosti této napadla jí zvláštní myšlenka. V rozčilení svém snížila hlas svůj v tajnostný šepot a pravila: „Roditeli můj, když jsem před nedávnem z úst tvých slyšela, že Hasan ben Abed bude mužem mým, odpověděla jsem, jak se na arabskou dívku sluší, jíž slovo otcovo je rozkazem. Šťastná a veselá ulehla jsem, však podivný sen rozechvěl duši mou. Zdálo se mi, jakobych s očima otevřenýma verše koranu na stěně prohlížela, náhle počalo se písmo hýbati a rozstupovati a průlinou v puklé zdi, nočním nebem přepjatou, vešla žena podobná peri v komnatu mou. Byla bledá, oči její na mne upřené byly uplakané a hlas její zněl jako z hrobu. „Jsem matka tvá!“ — řekla ke mně, „nestrachuj se, zahrady rajské opustila jsem, abych tě varovala. Jsi nevěstou Hasana, však střež se starého muže, jako poušť jest srdce jeho a rty jeho jako listy uvadlé, učiní z tebe otrokyni svou, neb jen zlato tvé jej vábí. Allah s tebou!“ Více mluviti nemohla, neboť postava její se rozplývala, jen příjemná vůně zbyla po ní. Když jsem procitla, cítila jsem úzkost v srdci svém a mysl má se zasmušila. A od té chvíle nemám pokoje, obraz matčin truchlivý a slova její výstražná všude mne pronásledují. Otče drahý, hle dcera tvá objímá kolena tvoje, zbav mne muky té a dej výhost ženichu mému!“ Nelze upříti, že nápad tento, zrodivší se v mladé hlavičce, velmi spůsobilý byl, aby stav Uridin jaksi omluvil a ben Ahmedovi nerovnost sňatku na mysl uvedl. A skutečně jevil tento nemalé pohnutí, však pomyšlení na daný slib a na odpor proti vůli jeho roztrpčilo jej. Čelo jeho pokryl mrak nevole a on ozval se přísně: „Milé dítě, matka tvá, sličná Sabeehad, byla žena moudrá a poslušná a nevěřím, že by světlý její duch snad k neposlušnosti radil. Sen tvůj nebyl nic než noční mátoha, z rozčilené obraznosti a teskné zádumčivosti vzešel, která bohužel mysl tvou kalí; onť ovocem myšlenek nehodných dcery mé. Nedbej ho a s myslí oddanou osudu svému vstříc pohlížej, neb vůli moji znáš!“ To řka, zdvihl ben Ahmed Uridu ze země a dotknuv se ústy čela jejího, rychle komnatu opustil. Ubohá, nemajíc ani času k odpovědi, stála tu smutna a zaražena, mlčky k zemi pohlížejíc; když pak se vzpamatovala, stiskla rozbouřená ňadra svá a mocněji než kdy jindy, zaskvěl se v duši její obraz neznámého jezdce.

I tento zakusil zatím po prvním sladkém pocitu ostrý hrot šípu Amorova. Smavé myšlenky a tuchy rozletly se jako bubliny a skutečnost stála před ním plna hoře a trudu. Neb jakkoli rodu vznešeného a nimbem vítěze ozářen, pochopoval přece, že ruky dívčiny ztěží dosáhne; nepřístupnost arabských rodin a nesmířitelná zášť jejich k Španělům činila věc téměř nemožnou. Ale kdy ustoupila láska nemožnosti? Ona překlene propasti a na nejstrmější hoře květ svůj zasadí. Milující vždy doufá. Také don Henrik, jakkoli sklíčen velikostí překážek, nepozbýval naprosto vší naděje, víra v dobré hvězdy, jež svedly jej s dívkou milovanou, neopustila ho nikdy. Proto práhnul znovu po náhodě, aby ji spatřiti a raněné srdce své před ní odhaliti mohl. Sličný

letohrádek, kde co královský jednatel mezi tlemsenskými šejky přebýval, byl sotva na hodinu od vesnice vzdálen a mohl tudíž denně projížďky své k paláci, či spíše zahradě ben Ahmedově říditi, kdež buď Uridu neb otrokyni její nalézti doufal. Však dlouho byla trpělivost jeho zkoušena. Plných osm dní trmácel darmo oře svého, vraceje se k nemalé mrzutosti polo arabského, polo španělského služebnictva zasmušen a nevrlý; konečně devátého dne usmálo se naň štěstí v podobě přihrblé, přísně zahalené Alavy, jež ze zahrady s košem na hlavě vycházela. Ačkoli to pouze otrokyně zbožňované dívky byla, zachvělo se srdce Henrikovo a v tváři jeho bylo čísti rozpaky, neb nevěděl, jak by se jí vhodně přiblížil. I stopoval ji z povzdálí; konečně vida příznivé místo i chvíli, skočil s koně a znaje řeč i způsoby lidu, zastavil ji. „Buď zdráva, perlo služebnic!“ vece, „blahořečím hodině, jež dala mi poznati tebe, průvodkyni dívky, jejíž obraz spanilý září v duši mé jako slunce polední a po jejímž pohledu zmírá srdce mé jako po prameni v poušti poutník žíznivý; o rci, co můžeš mi říci o nezapomenutelné?“ Alave nejevila mnoho chuti k rozmluvě, neb stáhši adžar těsněji do obličeje, hleděla uklouznouti. Však sličnost Henrikova, důstojnost a jemnost, s jakou se k ní choval, učinily ji poněkud povolnější. Na mnohé domluvy ozvala se konečně třesavým hlasem: „Krásný cizinče! Lituji mladosti tvé; růže, po níž toužíš, nezkvětla pro tebe. Stan Hasana ben Abeda krášliti bude, jehož nevěstou je; však i kdyby toho nebylo, nedá nikdy pravověřící dítě své cizinci, jenž není víry naší.“ Don Henrik zůstal po zprávě té jak omráčen, neb jakkoli na všemožné překážky v duchu se připravil, na tuto nepomyslil. Žhavý pocit žárlivosti zmocnil se ho a neopustil jej dříve, až Alave, pomalu hovornější, cizince potěšila, tvrdíc, že velitelka její rovněž k politování jest, poněvadž má za ženicha starce, sice udatného, ale též potměšilého a lakotného, který spíše po bohatství Ahmedově než po ruce její baží. Tím poněkud upokojen, vynaložil don Henrik všechnu výmluvnost svou, aby Alave velitelce své lásku jeho vyjevila a ji, byť i zahalenu, k rozmluvě s ním přiměla. „Jest to sice chybný krok,“ pravil, „však nepříznivé okolnosti nutí mne k němu, poněvadž odjinud spásy nevidím. Snad osud se obrátí a cestu k srdci Ali ben Ahmedovu mi ukáže.“ Otrokyně odporovala dlouho, konečně nemohouc odolati úsilovným prosbám don Henrikovým, svolila, naznačujíc mu, kdy a kudy zítra dle obyčeje s Uridou na hřbitov půjde, aby na ně nepozorován mohl čekati. Potěšen sáhl tento do rukávu pláště a vyňav drahocenný náramek, podával jej Alavě ne co dar, jak řekl, než toliko co upomínku na službu neznámému prokázanou. Však pravá tato perla služebnic vrátila mu jej řkouc: „Nechci ničím obtížiti svědomí své, neb kdybys nešťasten byl, musila bych se hanbiti, podporujíc věc nehodnou, bude-li však Allah milostiv a ty s velitelkou mou se spojíš, pak přijmu vděčně, co velikomyslnost tvá mi dává.“ S tím opustila Henrika, jenž na koně vsednuv, bystrým cvalem domů ujížděl. Když se do paláce vrátila a Uridu opět smutnou a zamyšlenou spatřila, vrhla se k nohám jejím a vše, co se mezi ní a neznámým událo, jí pověděla. Dívka poslouchala ji s utajeným dechem a když se naposled o umluvené schůzce, zpozdilosti své litujíc, zmínila, pozvedla ji ze země a pravila: „Nic si

to, Alave, nepřipouštěj, neb ačkoli se cosi takového mravům našim i dívčí stydlivosti příčí, nebyla bych na místě tvém jednala jinak. Sladká, neodolatelná moc poutá mne ku krásnému cizinci a proto, co osud přinesl, ať se stane!" A vskutku vyšla též druhého dne, skvíc se zlatem a vůni ambrovou rozšiřujíc, s otrokyní ke hřbitovu. Don Henrik po celou noc téměř oka nezamhouřil, dílem netrpělivostí, dílem úzkostí mučen, neb zatím, co o slovech a směru hovoru s milenkou přemítal, napadaly mu steré překážky, umluvené schůzce hrozící, trýznice do únavy srdce, blahem lásky naplněné. Již s úsvitem ranním zbouřil celý dům a udržoval jej v stálém rozechvění, až nejskvostněji vyšňořen, bělostný burnus přehodiv, na ryzáka vsedl, aby na místo naznačené se dostavil. I zde pronásledovala jej muka nejistoty, takže když Uridu s Alavou jako dvě sněžná domina od hřbitova kráčeti viděl, naskrze byl pomaten. Zpamatoval se však záhy a odevzdav koně služebníku, popošel jim vstříc, nejhlubší poklonou, jaké uvykl ze dvorné své vlasti, milenku pozdraviv. Tato zachvěla se nemálo, stanouc náhle před Henrikem, avšak pohnutí její ukryl adžar a řasnatý haik, toliko chvění hedbávných řas a blesk očí je prozradil.

„Hvězdo mého života, hurisko edenu!" — počal don Henrik v květnaté mluvě arabské — „odpusť smělosti mé, že nešetře posvátného zvyku blížím se k tobě. Pochybný jest tento krok, však tonoucí chytá se stébla. Proudem bolesti hyne srdce mé, jež zachránit může jen ruka tvá, slonové kosti bělejší. Neb od prvního spatření plna jest duše má obrazu tvého, jako anděl chodí se mnou a sladké těchy mi našeptává, když vnitřní plamen hrozí stráviti prsa má. Veliká jest moje láska, však větší zoufalost. Neb ač šlechetná krev Gonzalů nezadá v ničem rodu tvému, víra má jest překážkou nesmírnou, kdyby i druhé nebylo, že's jinému již zaslíbena. Leč jediný pohled očí tvých, slovo z úst koralových a ničím jsou mi všecky překážky, neb lahodnější medu a silnější nad smrt jest milování. O rci, panovnice srdce mého, zda příznivý osud vedl sem nohu tvou, útlejší nohy gazelí, zda věřiti smím, co milostný pohled zdá se jeviti otroku tvému?" —

Jako očarovaný ptáček naslouchala Urida řeči této a trvalo to některou chvíli, než odpověděla. Hlas její stlumen adžarem zněl tiše a libě jako šelestění vánku v listech olivových. „Krásný cizinče!" — pravila — „mimo otce mého ty's jediný, jenž viděl obličej můj; však Allah mne tresce, neb od té chvíle nemocno je srdce mé. Keř růžový, ni píseň slavičí netěší mne, blysknavý šperk ani povídky Alaviny. Jen na tebe myslím, o tobě sním, tys pánem a velitelem mým. Když smutek a hoře souží duši mou, tvůj pohled je rozptyluje, když v bezesenné noci slzy mé proudem se vylévají, tvůj úsměv je zastaví. A dnes, zdaž byla bych opustila práh komnaty své, nejsouc poslušna hlasu tvého? O miláčku, tvou byla jsem hned při prvním shlédnutí u dveří zahradních. Než odpusť, že pochybnosti zlé zarmucují mysl moji, neb, jak otcova svolení dosíci chceš, nepoznávám."

„Dám uvésti se do domu jeho a připomenu mu suru šedesátou, snad smířlivý hlas koranu a prosba má obměkčí jej, snad štěstí nestálé, opustíc soka mého, mysl jeho obrátí —"

Don Henrik chtěl mluviti dále, však Alave, jež z pozdálí rozmluvu milenců střežila, přerušila jej, tvrdíc, že svrchovaný čas, aby se s Uridou vrátila. Tato neodporovala, spokojena jsouc s odpovědí Henrikovou, zvláště když umluvena nová schůzka v modlitebně zahradní, která se též v několika dnech odbývala. Odpočívající tam světec slyšel přísahy věrnosti a lásky a žehnal též oběma milencům, kdežto Alave u vchodu strachy se zachvívala. Ale měla brzy zbavena býti trapného úkolu, neb osud, onen strůjce běhů lidských, velel, aby na čas byli odloučeni.

III.

Uridě ustanovený šejk Hasan ben Abed hověl si zatím pod bělavým stanem uprostřed stád svých a rolí, nečině ničeho, leda že časem s dozorčím otroků několik slov o povětrnosti prohodil, neb že osedlav oře do hor k pastevcům zajel, tázaje se, zda neutrpěli zvěří; jinak trávil dny své v dumném přemítání, obvyklých modlitbách a umývání, čekaje, až buď hlas bouře válečné, nebo řvaní lva jej na čas vyruší. Aby na brzký sňatek pomyslil, nepřipadlo starému šejkovi, nedbal též o spanilou nevěstu, neb žádaje o ruku její, snil toliko o skvostném paláci a rozlehlých statcích Ali ben Ahmedových, které že mu po smrti připadnou, věděl. Avšak nepřečká-li přítele svého? Tato otázka soužila lakotného Araba a stopy rozmrzelosti a sklíčenosti jevily se často v obličeji jeho. Když jednou takto zakaboněn před stanem svým seděl, přiběhl dozorčí otroků, oznamuje s rozčilenou tváří, že Kabylové, pracující za soumraku v poli, po tři dni velikého lva k blízkému potoku toulati se viděli. Oči Hasanovy zableskly divokým ohněm a černý zámysl, který jej v ložnici Ahmedově pronásledoval, uzrál v duši jeho. „Allah sám dává jej v ruce mé!“ zašeptal a krutý úsměv pohrával kolem tenkých jeho rtů. Propustiv dozorce vešel do stanu a ještě téhož dne rozjeli se sluhové jeho na všecky strany, zovouce přátely a hosty k lovu. Také donu Henrikovi dostalo se pozvání, které ochotně přijal. Na druhý den po čtvrtém modlení shromáždila se před stanem šejkovým četná lovecká družina. Arabové, většinou šejkové výrazných, ušlechtilých obličejů, vypadali malebně na krásných ořích, v bělostné turbany a pláště zahaleni, v obnažených svalnatých pažích sáhodlouhé skvostně vykládané mekaly držíce, neb ostrost svých jatganů zkoušejíce. Také don Henrik přioděn byl po arabsku, toliko musketa a meč prozrazovaly cizince. Hasan ben Abed vítal každého a zvláště Ali ben Ahmeda s vážnou přívětivostí, v stanu kouřily se mísy kuskusu a když společnost nasycena, dáno znamení k pochodu. Po krátké jízdě otevřelo se lovcům tiché údolí, vroubené dopola hustým dubovým a cypřišovým lesem. Až k lesu zabíhala pole Hasanova, široko rozložená; u prostřed vyčnívala skalina, spoře zarostlá křovinami, za ní jako stříbrný had vinul se potůček, něco dále na návrší bělal se zbořený chrámek neznámého světce. K tomuto řídil starý šejk jádro družiny, jež dle arabské taktiky divým rykem a rychlými obraty koní lva lákati a nebezpečí od střelců odvraceti mělo. Ohrožená místa v popředí zaujali nejzkušenější lovci. Nejnebezpečnější při skalce, kudy lev jíti měl, patřilo dle obyčeje cizímu hosti, neb Arabové, sami neohroženi, zkoušívají rádi neohro-

ženost jiných. Ale ku podivu všech upustil Hasan od dávného zvyku a zavedl ben Ahmeda na místo toto, dona Henrika na dostřel dále postaviv. Aby však ukryl černý záměr svůj, odešel asi sto kroků od přítele svého a tu jakoby mu štítem býti chtěl, v rovné čáře se skalinou pod stínem olivy se uložil. Za příprav těchto zapadlo slunce a náhlý soumrak snesl se v údolí. V tichu, jež nastalo, slyšeti bylo mečení stád a vytí šakalů. Najednou rozlehl se les divokým, hrůzyplným řvaním. Ušlechtilí ořové třásli se a frkali, lovci tiskli pevněji své zbraně. Nastala chvíle trapné nejistoty. Lev byl na blízku. Tajemný lomoz a praskot v podrostu prozrazoval jej; náhle vyskočil z lesa. Při matném svitu měsíce objevila se ohromná, hřívou porostlá hlava jeho. Zdálo se, že zvětřil nebezpečí, neb na okamžik se zastavil. Pak jakoby vyzývaje skryté nepřátele své, vypjal se v celé velikosti a hněvivě bije ohonem zařval poznovu. Řev tento dunivý, hromový byl tak divě strašný a hrozivý, že při něm i srdce nejstatečnějšího lovce úzkostlivě bilo. Rychlými kroky blížil se nyní ku skalce. Ben Ahmed sleduje pohyby jeho tajil dech. Teď uzřel oči, svítící jako žhavé uhly a mekala jeho se ozvala. Ohlas výstřelu zahučel lesem, však než dozněl, úpěl šejk pod tíží obrovského zvířete. Raněný lev skočil na něho, jen okamžik a otec Uridin by byl propadl smrti. Již vznášela se nad ním otevřená tlama, když opětný výstřel vzduchem otřásl a lev s rozdrcenou čelisti na nového protivníka vrazil. Tento bránil se srdnatě proti rozzuřenému nepříteli, ale než mu smrtící ocel do srdce stopil, byl sám dvakráte mohutnou tlapou zasáhnut, takže krváceje vedle mrtvého lva ležeti zůstal.

Nebohý don Henrik, neb on to byl, jenž pro otce milenčina hrdinně život nasadil, nezaslechl již vítězný ryk přikvačivších Arabů, ani nářek ben Ahmedův, jenž k nemalému překvapení v ochranci svém mladého Španěla poznal. Ležel úplně bez vědomí, zatím co Hasan proklínaje nepřízeň osudu z bojiště na rychlo ujel. Ben Ahmed, ač těžce dotknut zradou přítelovou, zdál se pro okamžik jen raněným zaujat. Na rozkaz jeho položen don Henrik na rozestřený burnus a čtyři Arabové nesli jej opatrně k potoku, kdež rány vymyty a obvázány. Na to nešen nejkratší cestou do paláce Ahmedova, kdež do rukou nejvyhlášenějšího arabského lékaře byl odevzdán. Zde teprv pod krovem, jenž i milenku jeho ukrýval, procitl don Henrik z mdloby. Vida neznámou komnatu a vychrtlého Araba, jenž ruku jeho držel, hleděl udiveně kolem; teprv když ctihodnou, sklíčenou tvář ben Ahmedovu spatřil, vyzářily smavě oči jeho. V tom okamžiku zachvěla palčivá bolest celým tělem jeho a těžký vzdech vydral se mu z úst. Však lékař nalil jakousi hnědou tekutinu do koflíku a podal mu píti, načež nemocný opět ve spánek upadl. Po odchodu lékařově bděl Ahmed sám u raněného, ošetřuje jej. Až do půlnoci míjelo spaní víčka jeho, pak ale klesla hlava na prsa a stařec tiše zdřímnul. I zdálo se mu, že v středu četné karavany před hrozícím samumem prchá; ohlušující lomoz, úzkostné volání, let koní a velbloudů, vše omamovalo a děsilo jej, však v dáli na líbezné oaze kynul stín palem a žádoucí občerstvení, s napjetím vší síly vyrazil z chomáče utíkajících a ušlechtilý oř jeho letěl s ním jako meteor žhavým vzduchem. Zboží, soudruhy, vše opustil, aby zachránil sebe. A vskutku dosáhl oazy, leč oř jeho byl mrtev, sáček a mekalu

jízdou ztratil. Ale přece blahořečil Allahu za zázračné vysvobození své, neb karavana zahynula v poušti. Však sotva že se u pramene občerstvil a několik datlí snědl, zaslechl řev podobný onomu, jenž při dnešním lovu zachvěl srdcem jeho. Netrvalo to dlouho a veliký lev vyřítil se na něho. Ben Ahmed bránil se jatganem, seč byl, však pomalu ochábla ruka; zuřivý nepřítel porazil jej. A již nebyl to lev, ale Hasan ben Abed, jenž u vítězném ryku k srdci jeho mířil, když dávno oplakaná sestra Zarefa ruku vražedníkovu zadržela. Shlédnuv ji prchl Hasan, kdežto ona bratra pozvedajíc jemně pravila: „Zmuž se, Ali, a pojď! pokloníme se křesťanskému bohu, neb on zachránil tebe!“

Na to octnul se Ahmed v pochmurném jakémsi chrámě. U osvětleného oltáře uzřel Uridu s nádherně oděným kavalírem, jehož obličej rozeznati nemohl. I mnul si oči, aby lépe prohlédl, ale v té chvíli se zbudil.

Tajemný svit zlaté lampy osvětloval kolem mlčenlivou síň. Na stěnách třásly se ve skvostných arabeskách průpovědi koranu, na mosaikové podlaze dřímaly bohaté květy koberců, podél zdi rozestavěné divany, nádherné čalouny, vše i ten vzduch, vůní zahrad nasycený, zdál se dotknut tesknotou noční. Raněný dýchal lehce. Ben Ahmed zpamatoval se ihned a přistoupiv po prstech k němu, vzal horkou ruku jeho do dlaně a pozoroval jej tiše. Náhle pohnul sebou raněný a otevřev oči vzdychnul. Starostlivě tázal se šejk, cítí-li posud bolesti a když nemocný hlavou zavrtěl, oslovil jej vřele: „Dlouhými zdají se hodiny u přítele nemocného, když ráno uzdravení nepřináší, do věčnosti vlekou se mi u lože tvého, neb více než přítel, ty's ochrance můj. Palma statečnosti náleží tobě; ani kdybys samoten se lvem se utkav zápasem smrtelným, kůži jeho přinesl, neměl bys v očích Araba zásluhy větší nad velikomyslný skutek svůj. Neb život jest dluh, který ničím neoplatíš a žádnou službou nevyvážíš, leda životem. Hrdinný křesťane! Od oné chvíle, co krev tvá za mne se vylila, nejsem více pánem svým, tvůj jest můj život, nalož s ním dle vůle. Požádej začkoli chceš, nic nemohu ti odepříti, neboť nevděk není ctností pravověřícího!“

Slabý úsměv ozářil tvář Henrikovu a on ozval se tiše: „Neslibuj nic, neb jsou věci, které každou službu převáží a dary, které i cenu života převyšují.“

Ali ben Ahmed chtěl odporovati, ale v té chvíli objevil se arabský lékař mezi oponou dveřní. Pichlavý pohled jeho a čelo zachmuřené jevilo, jak nerad jej s raněným rozmlouvati viděl. Také když rány Henrikovi převázal a nový utišující lék nařídil, pojal ben Ahmeda stranou a řekl: „Je-li ti milým život křesťana tohoto, vlož pečeť na ústa svá a sečkej, až ji sejmu. Na tenké pavučině visí duch jeho, neb horečka se dostavila: prudké pohnutí může jej usmrtiti. Allah s tebou!“ Zahanben spolkl ben Ahmed tuto pilulku a od té chvíle se vší řeči s Henrikem svědomitě vystříhal. Pohledem a posuňky dorozumíval se s ním, prstem na ústech každou otázku jeho umlčuje. As v týdnu ochabla horečka, takže Ahmed časněji ulehnouti a starým údům lépe pohověti mohl. Však rozčilení nedalo mu spáti. Nadarmo choulil se v záhyby bílého pláště, sen míjel oči jeho. „Jak divné jsou cesty osudu!“ — přemítal u sebe — „já, který jsem vždy pronásledoval

nevěřící, o jichž lebky bezpočtukráte otupila se ocel meče mého, děkuji život tomuto křesťanu, on nasadil pro mne prsa svá, kdežto arabský můj přítel, bývalý válečný druh, jemuž dítě jediné, květ srdce svého jsem zaslíbil, zrádně mne opustil. Velikýť Alah, není boha mimo něho, v pravdě neujde člověk určení svému!“ Po chvíli vstal a v myšlenkách po ložnici přecházel. Náhle padlo mu do očí pokrvácené, stranou ležící roucho Henrikovo. Na vrchu na zlatém řetízku uzřel pouzdro zamčené. „Zajisté nějaký talisman, který na srdci nosil“ — pomyslil si ben Ahmed a vzav pouzdro prohlížel je se všech stran. Náhodou dotkl se tajného péra, neboť pouzdro se otevřelo a v něm objevil se malý na slonové kosti malovaný obrázek. Zvědav přistoupil ben Ahmed k lampě, aby obrázek prohlédl, kdo však vylíčí jeho překvapení, když líbezný, mladistvý obličej dávno oplakané sestry Zarefy spatřil! Ach právě tak utkvěla v mysli jeho, ano, to byly kouzelné, černé oči její, líčka zlatěrůžová, kadeře havraní i úsměv — sladký úsměv — malinových rtů! Jak stár mohl as býti obrázek? zda žila ještě ona, jejíž krásy smavý odlesk tu malíř zachytil? A žila-li, jak změněna? Kdož mohl říci, — snad ten, jenž podobu její na srdci měl? Či byla i jemu neznámou, snad ukořistěnou památkou? — Ben Ahmed rozcházel se v různých domněnkách a již již hodlal zbuditi spícího, aby význam pouzdra vyzvěděl, však zápověď lékařova zadržela jej. Chtě nechtě musel čekati, ač srdce netrpělivě bilo. „Mimoděk“ — pravil k sobě — „zapletá se osud můj s křesťanem tímto a Allah mi odpustiž, že mysl má k němu se kloní.“

Druhého dne oznámil lékař, že horečka úplně pominula, odporoučel však přece opatrnost a stálý klid, aby se znovu nevrátila. Nucen tedy ben Ahmed zvědavost svou ukrotiti, což jej nemálo trápilo, neb jakkoli vznešený šejk, byl přece jen prostý syn pouště a vášně zmítaly jím bouřlivěji, nežli můžeme posouditi my chladní seveřané. Zatím klesala Urida pod tíhou nových muk a hoře. Prudká láska a nejistota soužily ji, skličujíce srdce a dolehajíce bolně na útlou duši její. Ach krátké bylo její štěstí, jako vzplanutí večerního červánku, po něm nastala noc smutná, plná zoufání! Kde dlel as miláček, proč nepřicházel? Co den vybíhala Alave, aby zastihla jej na známé cestě u dveří zahradních. Nadarmo. Pusta byla cesta, kde zníval koně bystrý krok, kde on sám spanilý, zářící skláněl se k velitelce její. Jak ráda byla by potěšila vzdychající a proud slzí slovem zastavila, leč smutna vždy vracela se, Uridu sice těšíc, sama však naděje pozbývajíc. Ubohé arabské ženy! Zákon, jenž jim nechutný adžár do obličeje vtisknul, zavinil i trýzeň jejich. Nesmějíce vkročiti do komnat mužských, nevěděly též o Henriku, jenž s nimi pod jednou střechou prodléval. Kleštěnec sdělil jim ovšem cosi o lovu, také že cizí raněný v domě leží, však že by to Uridin miláček byl, žádné nepřipadlo. Naopak soudila Urida, že Henrik marně o ruku její žádav ve hněvu Alžírsko opustil a v otčině snad brzy u dívky jiné své srdce potěší, kdežto ona po boku mrzutého starce hořem a touhou zahyne. Jedinou útěchu skytala jí okolnost, že se otec, nyní arci zřídka přicházející, v posledním čase o Hasanu, ani o sňatku slovem nezmínil, i chovala tudíž, ač slabounkou naději, že ji Allah nenáviděného ženicha zbaví. A skoro se tomu podobalo, neb záhy po osudné honbě dal Hasan ben Abed strhnouti své stany a s čeledí tajně

krajinu opustil. Okolní šejkové soudili o tom různě. Jedni tvrdili, že do Marokánska zajel, jiní že k Horukovu vojsku odrazil, které právě na Tlemsen táhlo, někteří konečně mysleli, že rozpustiv cestou čeleď na pouť do Mekky se vydal.

V jednom shodovali se všichni, totiž, že vinným se cítí a snad též pomsty ben Ahmedovy se obává a přimlouvali tomuto, aby slibem zrádci daným déle se nevázal a Uridě přiměřenějšího muže vyhledal, při čemž ovšem mladší na sebe, staří na syny své pomýšleli. Však ben Ahmed vyslechl mlčky přátelské rady, toliko čelo svraštělé a trpký úsměv kolem rtů prozrazovaly, že nerad slyší o věci té a mínění své tají. Pomalu uplynul nový týden a stav Henrikův lepšil se vůčihledě. Již mohl na lůžku vstáti a podporován po komnatě se procházeti. Ach jak si přál, aby Uridě slůvko napsati, neb aspoň cíp roucha jejího zahlédnouti mohl! Ale myšlenky podobné byly marné. Byl proto velmi skormoucen, takže na pouzdro, které mu Ahmed odňal, ani nepomyslil. Však jednou při oblácení pohřešil je a úzkostlivě po něm se tázal. Když mu je ben Ahmed podal a zvědavě naň pohlížeje jedva pohnutí své tajil, otevřel don Henrik pouzdro rychle a přitisknuv obraz k ústům zvolal: „O drahá matko má! zda tušilo asi srdce tvé, v jakém nebezpečí syn tvůj vězel, zda's pomyslila, že bys jej málem byla ztratila!“ Ben Ahmed odvrátil se stranou a slzel. „Tedy to přece není sestra má“ — pravil k sobě — „podobnost neznámé s obrazem Zarefiným svedla zraky mé, vždyť nemožno, aby mohamedánka odestřela líce cizímu. Chvála buď Allahu, jenž prohlédnouti dal očím starcovým!“ Takto ukonejšen, nezmínil se ben Ahmed již více o pouzdru, za to zbudila se v něm zvědavost, poznati blíže mladého ochrance svého, jehož sotva jmenovati uměl. Také když zotavujícího se Henrika poprvé do zahradního kiosku uvedl, použiv osamělosti místa a váznoucího hovoru prosil, aby mu něco o rodičích a osudech svých sdělil. Don Henrik zpečoval se poněkud, mysle však, že by takto nejsnáze šejkovi srdce své odhaliti mohl, rozhovořil se a začal: „Život můj je prostý, málo zajímavý. Otec můj, don Alvaro de Gonzales, pocházel ze vznešené rodiny španělské. Byl vzorem rytíře, jsa šlechetný, hrdinný a krásný, avšak záhy ztratil jsem jej, neboť padnuv s koně poranil se nešťastně a následkem rány zemřel. Matka má, jíž vroucně miloval, oplakávala jej stále. Já byl tehdy ještě děcko. Teprv později zvěděl jsem od ní, že mlád jsa daleké a dobrodružné jízdy podnikal; neboť co já sám pamatuji, nevzdálil se od hradu svého. Dle vypravování jejího poznal ji zde kdesi v Alžírsku, byla mohamedánka a pocházela ze vzácné arabské krve, ze kmene Aissa.“ —

„Aissa pravíš?“ — zkřikl ben Ahmed u velikém rozechvění — „toť jméno kmene mého! O není moudrosti a moci mimo Allaha, budiž mu čest a chvála!“

„Jak jsem řekl, matka má ctí proroka“ — pokračoval don Henrik nemálo pohnut — „bratr její byl náčelník velkého stanu kmene Aissa.“ —

„Synu Zarefy, dávno oplakané sestry mé!“ — zvolal starý šejk mocně — „na srdci mém jest místo tvoje, pojď do náručí mého!“ A oba přemoženi svými city leželi si dlouho v objetí. Byliť šťastni, Ahmed, že syn sestry milované život mu zachránil, don Henrik, že v otci milenčinu

strýce poznal. Když se poněkud utišili, pokračoval Henrik: „Matka má říkala, že jsi tehdy v Mesr-el Kebíru byl a snad tam též v zajetí upadl, neb dlouho na tebe čekala, aby's k sňatku dal své svolení. Toliko nejistota oněch dob a nedostatek zpráv o tobě, pohnuly ji, že naléhání otcovu povolila a s ním do Španěl odjela. A ještě odtud prý nejeden list za tebou poslala, neobdrževši však odpovědi, za mrtvého tě měla. Co se mé osoby týče, povím krátce, neb znám jest život vojína, poutaného ku zděm hradebním; leč i co zástupce královský v krajině zdejší neměl bych co pověděti, kdyby jedné události nebylo, jež hluboce se dotkla mysli mé. —“

„Myslíš-li mé osvobození z drápů lvových, jest událost tato nad mnohý vavřín bitevní!“ řekl ben Ahmed vážně.

„Nikoli, toho nezpomínám,“ pravil don Henrik vřele, „leč jiné příhody, na kterou posud bez pohnutí pomysliti nemohu. Není tomu dávno, co jsem, projížděje se po okolí, ze stínu stromoví právě u této zahrady vyjel, any dvě ženštiny ke dveřím jejím pospíchaly. Jedna byla zahalena, však druhá snad samotnou se mníc, neb vedrem soužena, adžár právě odložila a já uzřel obličej jako svit měsíční, spanilý a líbezný, na něm dvé růží přeskvostných a rtíky korálové, střežené černýma, čarokrásnýma očima a od té chvíle opustil mír duši mou. Denně obcházel jsem pak zahradu, doufaje zahlednouti aspoň cíp haiku, jenž ukrýval sličnou hlavu její; avšak týden uplynul, než viděl jsem ji zase. Tehdy byla tvář její pečlivě zahalena, ale zvěděl jsem přece, že slove Urida a že vznešený šejk jest otcem jejím. Dnes arci více vím, jeť drahou sestřenkou mou, bez níž nemohu žíti, po níž touží a práhne duše má, jako po prameni poutník žíznivý, neb není štěstí pro mne, leda v náruči její. O ben Ahmede! — —“

Ben Ahmed, jehož čelo se náhle zasmušilo, přerušil jej: „Synu sestry mé!“ vece, „vím, co říci chceš, však náhody podivné dolehly v kratičké chvíli na mysl mou a chvějící se srdce má poklidu potřebí, aby se utišilo, neb veliké překážky staví se v cestu křesťanu, toužícímu po dívce mohamedánské, jež otec i matka tvá přehledli. Allah, jenž v zápasu smrtelném posilnil tebe, povede i duši mou v boji mezi vděčností a vírou a v čas též cestu pravou mi ukáže!“

Po té vstal a odvedl Henrika do nově upravené komnaty, sám pak zašed do tiché modlitebny, klesl na tvář svou a dlouho vroucně se modlil, vzývaje Allaha o pomoc v těžkosti své.

Mnoho dní uplynulo zatím co Amed zamračen a neklidný v myšlenkách se soužil, jakou odpověď by donu Henrikovi dáti měl. Nemoha se však na ničem ustáliti a mimo to touhou po milované sestře své puzen, uradil se konečně s lékařem a maje svolení jeho vešel k Henrikovi, poslední čas rovněž sklíčenému, a pravil: „Dlouho přemýšlel jsem, dnem i nocí starou hlavu souže, však Allah nedává prozříti očím unaveným, posud rozděleno jest srdce mé. Leč jedna touha v něm horoucí, abych uviděl a k prsoum přivinul drahou sestru, je v moci tvé. Jdi a nejlepšího oře z konírny mé osedlej, on k břehům Magrebu tě donese. Na rychlé lodi pak pospěš do vlasti své a rci Zarefě, že's nalezl Aliho, bratra, který s náručí otevřenou ji očekává. Snad až ona bude

po boku mém, odstoupí démonové a Allah světlem svým osvítí mne. Požehnání jeho provázej tě na cestě tvé!"

Ačkoli s želem, že Uridu dlouho nespatří, svolil don Henrik ochotně k žádosti jeho, neb od přímluvy matčiny též příznivý obrat v mysli šejkově očekával. A proto, uspořádav nejnutnější záležitosti své, ještě téhož dne na pyšném oři palác opustil.

IV.

Po odjezdu Henrikově oddechl si Ali ben Ahmed nějaký čas, však čím více se den přibližoval, kdy s matkou svou přijeti měl, tím větší nepokoj cítil v srdci svém a sotva uspaný boj propukl na novo. Na Hasana nemyslel ovšem, neb zradou svojí pozbyl nároků na Uridu. Však směl-liž ji dáti Španělovi, odpůrci prorokovu a vrahu otčiny své? Proti tomu bouřila se pýcha i zbožná mysl jeho. Leč považuje, že to syn sestry jeho, s ním jedna krev, jenž život nasadil pro něho, klonil se mimovolně k Henrikovi, jenž se mu kromě toho sličným zevnějškem a milou povahou zamlouval. Nemožným sňatek nebyl, zákon zněl jasně a los Uridin, jež Henrika milovala, zdaž mohl býti šťastnější? Věděltʼ ben Ahmed, jak ctí křesťané ženy své. A přece nemohl opanovati sebe. Zášť vrozená a předsudek víry dusily v zárodku každý lepší cit. Konečně probleskla myšlenka spasná hlavou jeho. „Allah jest velik!" zvolal, „slep jsem byl, on dal prohlednouti očím starcovým. Proč bouří se duch můj proti synu Zarefy? Že je pohan a nepřítel otčiny mé. Či pozbyl jsem víry v osud její? Nikoli. Co mečem vzato, meč vydobude. A až hrdý kříž v krvi povalen smavému svitu půlměsíce ustoupí, zdaž bude křesťana v zemi této? I muž dcery mé skloní tvář svou před Allahem. Vše otázkou času, neb den odplaty přijde, jako po západu ranní úsvit přichází." A ben Ahmed viděl již Henrika v burnusu a turbanu, an k Mece obrácen, hlavu až na malou čuprynu oholenou k zemi chýlí a Mohameda vzývá. To rozhodlo. „Měj si ji," pravil k sobě, „nechť jest dědicem mým a někdy vůdcem kmene mého neb Aissův šlechetná krev proudí v žilách jeho!"

Rozhodnuv se jednou, nabyl starý šejk opět veselé mysli. A jak takto s tichou radostí o příštím sňatku přemýšlel, napadlo mu, aby úmysl svůj utajiv, milencům blahé překvapení spůsobil. „Potrestám je," řekl a lstivě dobrácký úsměv ozářil vážný obličej jeho, „neb oba porušili mrav země této, ale trest krátký budiž jim zárodkem větší blaženosti. Budu strojiti svatbu, však nepovím komu. V smrtelných úzkostech bude se chvěti Urida má, že starý lakotný Hasan jest ženichem jejím, i Henrik soužen touže myšlenkou pocítí muka pekelná, však hoře dívčino i jeho bol nebude dlouhý, nadejde okamžik, kdy oba na otcovské srdce přivinu a v okamžiku tom nevyrovnané slasti zaplesá i staré srdce moje." Trochu krutý tento žert bavil ben Ahmeda tak, že se již napřed na milenců trýzeň a na rozkoš překvapení těšil. V tomto živém rozmaru vstoupil do komnat dcery své. Nalezl ji, ana na maurickou kytaru hrajíc, smutnou jakousi píseň zpívala. Vstala ihned a trpící bledou tvář k němu obrátila. Ben Ahmed přitisknul ji k srdci svému, zmírněný oka lesk jevil pohnutí a již již chvěla se na

ústech jeho zpráva pro ni blažící, ale v čas vzpamatovav se, poptal se po zdraví jejím a polaškovav s ní chvíli, přikázal vážně, aby se v nejbližších dnech k svatbě uchystala. Nebylo mu nikterak volno, když takto velel, neb cítil bolest dítěte svého a kdyby byla Urida dosti malou slabost projevila, byl by se vzdal snad zámyslu svého. Však s pevností obdivuhodnou vyslechla dívka sdrcující zvěst, hlava její sklonila se k prsům a z úst jejích ozvalo se tiché: „Slyším tě, otče, a poslechnu!“ Ale když ben Amed odešel, klesla nebohá na tvář svou a slzy její zalévaly květy koberce. Takto našla ji Alave a když za vzdechů a nářku osudnou zvěst uslyšela, těšila velitelku svou jak mohla. „Jsme stále v rukou Allahových,“ pravila, „buď jeho jmenu čest a sláva! Sňatky, miláčku, mnohé oko zakalí, jsouť jako na trzích melouny, které všecky skví se barvou naděje a přece jsou jedny hořké, druhé plny sladkosti. Kdož ví, co tě očekává? Jako ty zasnubují se všecky dívky arabské, neznajíce muže svého.“

„Pravdu díš!“ vzdychla Urida, „však neznají též muže, jehož by milovaly a proto jest osud můj horši, než kterékoli národu mého.“ Nic nebylo s to bolest její umírniti, dnem i nocí ozýval se pláč a nářek její.

Zatím vrátil se Henrik s matkou svou, jež po tolika letech opět rodný práh překročujíc, též sotva slzí se zdržela. Setkání se její s Ali ben Ahmedem bylo pohnutlivé. Starý šejk nemohl ji dlouho poznati. Arci v mysli jeho žila posud co mladičká, arabská dívka v bělounkém haiku a spodkách z blankytného hedvábí, majíc obličej zahalený, na ňadrech šňůry perel a ruce i ve skvostných trepkách vězící nohy zlatými obručemi krášlené, však nyní zočil pani vážnou, nezastřenou, v byrítku s chocholem, vězící v nádherné suknici brčálové, tuhé a ve stejném živůtku těsném s rukávci nabíranými a na plecích vycpanými, choulící krk v drobounké okruži sněžné a nohu v úzký střevíc vyšívaný. Leč Arab nerad se diví a proto nedbal ben Ahmed na cizinskou tu slupku a když sladké zvuky rodné mluvy z úst sestřiných zaslechl, vrhl se vřele v rozestřenou náruč její, nedbaje ovšem, zda sponky démantové neb článek zlatého řetězu na prsou jejích neporouchá. V dlouhé a důvěrné rozmluvě, již potom měli, zvěděla Zarefa úmysl Ahmedův, který v tajnosti zachovati slíbila, zároveň dohodla se s ním, že milence, dílem pro předsudky Arabů, dílem z obavy nových nástrah Hasanových, prozatím do Španěl odveze. Když bylo takto vše umluveno, oznámil ben Ahmed Uridě, že na zejtří sňatek bude vykonán. Zatím dojel ke kadimu a o všem se s ním dorozuměl. Také ke všem šejkům okolním, hlavně pak těm, kteří se osudného lovu zúčastnili, poslal přátelské pozvání. Henrikovi, jenž v celém domě neobyčejný, slavnostní ruch pozoroval, sdělil krátce, že na zejtří, jednak za šťastné vyváznutí z drápů lvových, jednak ku cti blahého shledání se s matkou jeho, slavné hody přátelům svým chystá a prosil, aby v ustanovenou chvíli přijíti neopomenul. Jakkoli se podobná věc arabským mravům příčila, nemohl se don Henrik, v jehož duši zlé obavy povstávaly, ničeho více dověděti. I řeč matčina zdála se mu temnou, nejistou. Nebohý ztrávil noc plnou hoře a trudu. Již za úsvitu bylo slyšeti řehotání koní, šum a hlahol přicházejících hostí, jichž se sešlo nemalé množství. Vše spěchalo do velké sloupové

síně, jež k tomu cíli zvláště byla vyzdobena. Skvostné koberce pokrývaly zem, stěny zastřeny byly čalouny a pod hlavicemi sloupů skvěly se ve skupinách různé, vesměs drahocenné zbraně: šišáky, jatgany, štíty ciselované, mekaly ano i třmeny a udidla zlatá, kameny posázená. V čele, uprostřed honebních trofejí, stál mohutný, vycpaný lev, hotov ke skoku s tlamou otevřenou a s očima jiskřícíma, jako by ještě po smrti vyzýval k boji. Byl to týž, kterého don Henrik zabil a tím šejkovi život zachránil. Mezi hosty byli též přemnozí, již lovu se zúčastnili, šejkové tváří přísných, téměř bronzových, tvořící v pestrých turbanech a bělounkých pláštích jednotlivé skupiny, malebností svou překvapující. Ostatní Arabové kupili se kolem kadiho, dona Henrika a matky jeho. Náhle zazněla pisklavá, vřeštivá hudba, provázena vířením bubnů a opona nad vchodem k harému vedoucí se zvedla. Mezi oponou objevil se ben Ahmed, veda za ruku Uridu. Obou roucha skvěla se zlatem a drahým kamením. Ale kdežto na tváři Ahmedově nelíčená radost se zračila, byl nezastřený obličej dívčin obrazem nevýslovného hoře. Líce její spanilé byly bledší lilie, oči, hedvábnou řasou stíněné, hleděly nepohnutě k zemi, nebohá bála se pozvednouti je. Úzkost a žal, jevící se v celé postavě, dojal všecky přítomné, nejvíce arci Henrika. Smrtelná bledost pokryla jeho tvář a oko bloudilo zoufale mezi hlavami šejků, hledajíc Hasana. Ale v té chvíli pohnul se Ahmed a přivedl třesoucí se nevěstu k němu. Sotva tato oči pozvedla a miláčka svého před sebou spatřila, vyrazil z hrdla jejího srdce rvoucí křik a v příštím okamžiku spočívala, blahostí téměř bez sebe, v náruči jeho. Ali ben Ahmed vznesl pak ruce své nad nimi a zvolal: „Plesejte, drahé děti mé, neb konec jest bolestí vašich, štěstí a požehnání Allahovo vás provázej!“ Na to odbyl se obvyklý obřad a druhého dne odjeli přešťastní manželé s matkou a Alavou, na jejíž ruce se slíbený náramek blyštil, ku břehům krásné Hispanie.

Poslové z cizích světů.

Napsal

Bedřich Katzer.

Z hvězdáren trčí každé noci mohutné dalekohledy k těm světům nesčíslným, kterými jako drobnými jiskrami nebeská báň jest poseta. Zkoumavým zrakem vyzvídají hvězdáři podobu jejich, určují jejich dráhy, délky jejich dne a roku, rýsují také mapy některých a konečně hádají se, zdali metají na př. na luně sopky dosud ohnivé proudy do povětří a zatopují-li doliny vyvřelou lávou, nebo zdali již uhasly dávno na dobro. V tom vrcholí výsledky astronomických pozorování, dále proniknouti nemohou.

Avšak společenského ducha lidského to nijak neuspokojuje. Ať sebe větší vlastenec ve své užší a širší domovině, tolik touhy kosmopolitické má každý z nás, že „něco“ by za to dal, kdyby mohl zvěděti,

jak to na ostatních světech dopadá. Jen kdybychom znali květenu řeknu Jupitera! — A což teprve kdybychom vědomost měli o vrcholu zvířeny, o člověku na př. na Krásopaní! — Ale jak řečeno: hvězdáři, kterým propátrání všech světů těch nejvlastněji přísluší, nikdy s to nebudou, aby o tom nás poučili a snad dočista vzdáti bychom se musili naděje, že kdy sen tento se vyplní, kdyby — ony cizí světy samy k nám nevysýlaly posly se zprávami.

Posýlají je k nám už dávno a my na zemi ode dávna pečlivě je sbíráme a v museích ukládáme. Neboť do jisté míry vždy měli jsme je za zpravodaje z prostor mezihvězdných, ale že by také zvěsti o životě na cizích světech přinášeli, toho nikdo se nenadál, protože nikomu nenapadlo, hledati zprávy ty ve vyslancích z těles nebeských, na něž jen mohutnými tubusy s prospěchem se zírá, — drobnohledem. Nenavykli jsme si vůbec ještě dosti, hledati makrokosmos v mikrokosmu. Když Hahn první na tu cestu uhodil, prohlašovali ho za celého neb aspoň za polovičního blázna. Než o tom později. Předem se dorozumějme, jaké posly vlastně máme na mysli.

Myslíme na meteority čili povětroně. Jak známo, jsou meteority kovové nebo jiné nerostné balvany z prostory mimozemské občas k nám dopadající. Chemicky bylo zjištěno, že sestávají jen z látek také na naší zemi obyčejných, což mocným dokladem se stalo pro domněnku o totožnosti hmoty ve všemmíru. Kovové meteority skládají se hlavně ze železa niklového, v krychlové soustavě vyhraněného, což po vyleptání kyselinou na t. zv. Widmanstettových obrazcích se pozná. Vedle toho obsahují pravidlem sloučeniny železa a niklu s fosforem a sírou a lupénky tuhy, někdy též kobalt, měď, cín a chrom. Kamenné meteority skládají se z rozličných křemičitanů, olivinu, augitu, amfibolu, anorthitu a j., z čistého křemene, magnetitu, chromitu, tuhy atd.; v dutinách mívají také vodu i plyny. Železo jest ostatní hmotě jen podřízeně v zrnkách přimíšeno, velmi pořídku obsahují také uhlí. Více uhlí chovající povětroně bokkeveldský a alaisský jsou vědecky velice zajímavy, protože povstání uhlí sotva možno jinak vyložiti, nežli přeměnou ústrojné hmoty. A protože mimo to v meteorech obsaženy jsou všechny látky (snad kromě dusíku), jež ústrojniny skládají, možno to pokládati poněkud za doklad domyslu, že i jiná tělesa nebeská obydlena jsou organismy podobnými složením svým k těm, kteréž bydlí na zemi naší.

Doposud napočítalo se na 500 pádů povětroňů, z nichž některé udály se v zemích československých. Známy jsou železné meteority Loketský a Bohumilický, Breitenbašský a Oravský (na Slovensku), o nichž neví se kdy spadly, Broumovský, padlý u Broumova 1847, a četnější meteority kamenné jmenovitě od Strkova, Lysé a Žebráka v Čechách a od Stonařova na Moravě. Pády povětroňů vždy sprovázeny jsou velikolepými úkazy světelnými a začasté hromovým rachotem, pročež zajisté odjakživa pozornost k sobě poutaly, ale teprve v předešlém století počato vědecky je zkoumati.

Lidská věda v podstatě vůbec není leč snůškou domněnek, pročež tím méně možno se nadíti něčeho zaručeného od zkoumání, jichžto předmět sám už svým původem jest záhadný. Vše, co do dneška o po-

větroních známe, náleží více méně do říše hypothes. Ale protože jmenovitě v poslední době nejen kosmologové, geologové, nerostopisci a lučebníci, nýbrž dokonce i zoologové poslům z cizích světů zvláštní pozornost věnují a vývody jejich, ať sebe odvážnější, rozhodně zajímají každého, komu přírodověda není lhostejnou, chceme krátce o některých výsledcích se zmíniti.

Především dlužno vytknouti, že není dosud ustálen náhled o tom, jsou-li povětroně a létavice v podstatě totéž, nebo různí-li se.

Objevení se létavic, čili jak lid říká čistění nebo-li padání hvězd, jest úkaz po celý rok často se opakující, který však ve zvláštní hojnosti děje se periodicky 10. srpna každého roku (slzy sv. Vavřince) a v obdobích 33 až 34 let (1799, 1833, 1867, snad 1901) 11.—14. listopadu, ale pak tři roky po sobě. Výminečně, jako stalo se na př. 27. listop. 1872, objevují se ještě četnější roje létavic. Počet létavic průměrně během 24 hodin ve vší atmosféře naší se zapalujících páčí se na 400 millionů, z kterých asi $7^1/_2$ millionu prostým okem, ostatní jen teleskopem jsou viditelny. Hmotnost jejich jest velmi nepatrna. Herschel r. 1863 určil váhu největších a nejjasnějších na 2 až 3 klgr., proti čemuž však menší vykazují tak málo hmoty, že v průměru váha jedné létavice dle něho obnáší jen zlomek gramu. Vyskytování jich vykládá se — na základě objevu Schiaparelliova, že s kometami některými v týchže drahách obíhají — tím, že jsou to části vlasatic. Kometa totiž, hmotnější hlavou rychleji ku předu se pohybujíc, nechávala za sebou ohon vždy delší a delší, až konečně celá hlava v ohon se proměnila, jenž roztáhl se pak po vší dráze vlasatic jako kosmická mlha. Na místech, kde dráha zemská s dráhou mlhy té se křižuje, musí nastati úkaz padání hvězd, jenž někdy jest velikolepý. Zvláště v tropických krajinách pozorovali cestovatelé dlouhotrvající učiněné deště ohnivé, a roj 12. listop. 1833 se objevivší byl tak hustý, že jej Arago k chumelenici sněhové přirovnal.

Podobný výklad jako pro vznik létavic uvádí se pro meteority, které rovněž za části ztroskotané komety se pokládají. Rozdíl pak mezi povětroni a létavicemi domněle v tom jest, že meteority jsou od roje trosek odloučené kusy, které do oboru zemské přítažlivosti se dostávají; a létavice že jsou části zcela takové, avšak následkem přílišné prudkosti pohybu ve vzduchu pozemském se rozpouštějící. Ty pak ovšem jako zapálené plyny klidně a beze hřmotu zemi dostihují, ony, jsouce pevnými tělesy, s rachotem vzduch prorážejí a někdy ve výši málo set metrů nad zemí se roztrhávají. Přece však na základě toho výkladu nesmíme si mysliti vlasatice jako shrnutý roj létavic a povětroňů, jichž nejhustší skupení tvoří jádro komety. Schiaparelli sám ohradil se proti výkladu takovému, neboť on má pouze za to, že vlasatice a meteority mají týž původ. Podobně Zöllner myslí, že oboje jsou trosky nějakého velikého tělesa světového, a to komety zbytky jeho tekuté, povětroně zbytky pevné. Slova „tekuté“ a „pevné“ neznamenají však to, co na zemi, nýbrž vyznačují pouze stupeň možného vypařování. Nejnověji pak dokázal Schiaparelli počtem z drah, ve kterých k zemi dorážejí, že meteority vůbec nepřísluší k naší soustavě sluneční, nýbrž že jsou v ní jen občasnými hosty, přichá-

zejíce k nám skutečně z oněch prostor neznámých, kde krouží nesčetné světy kolem ohromných stálic, které svým milým svitem noci naše krášlí. —

Co úkazů při pádu těchto hmotných povětroňů se dotýče, není pro ně také jednotného vysvětlení. — Meteorit z prostoru světového velikou rychlostí do naší atmosféry vrážející, následkem přítažlivosti země rychlost svou aspoň ještě o 50 mil v minutě zvětšuje, kteroužto prudkostí pohybu spůsobuje se takový odpor vzduchu, že záhy vlastní pohyb meteoritu se zmaří a on pak už toliko přítažlivé síle země jsa zůstaven, na ni spadne. Rachot pád sprovázející s dostatek se vysvětluje rychlým přítokem vzduchu na místa povětroněm proražená aniž třeba se domýšleti, že rána povstává roztrháním kamene. Ovšem jest pád jediného kusu vzácností; pravidlem strhne se dešť, jenž sype na zem mnoho tisíc kamenů. Tak spadlo jich u L'Aigle ve Francii 26. dubna r. 1803 přes 2000, 9. června 1866 u Kúyahingy v Uhřích přes 1000, 3. února loňského roku v Mócse v Sedmihradech přes 2000 a t. d. V roji takovém arciť lehčí kusy snadněji vlastního pohybu pozbývají a dříve k zemi spadnou než kusy těžší, které nejdál doletí, pročež prška ve směru dráhy povětroně se trousí někdy na několik mil. Kúyahingský dešť, v němž největší „kapka" vážila 300 klgr., zastihl pás 2 míle dlouhý a přes hodinu široký; okrsek deště Mócsského s největším kamenem 245 klgr. těžkým obnášel 15 km. zdélí a 3 km. zšíří. Roztroušení kusů dle váhy — jak ani jinak býti nemůže — jest tak pravidelné, že dle něho možno poznati směr, jakým povětroň letěl. — Z meteoritů jednotlivě padlých nejpamátnější jest t. zv. „železo Pallasovo", 800 klgr. těžké, jež spadlo u Krasnojarsku na Rusi.

Horkem, kteréž se vyvinuje třením o vzduch, rozpaluje se letící povětroň do takového žáru, že všecek povrch jeho se roztápí. Vytvořená tím žhoucí struska v malých dílech stále se odfukuje, z čehož dle Haidingera pocházejí světelné úkazy pády meteoritů sprovázející: ohnivé koule, svítivé ohony a p. Vždy pak vytvořuje se tím na kameni kůra, podle rázu jeho buď houbovitá, mdlá nebo celistvá lesklá, různých barev a rozmanité tloušťky. Na ní někdy jeví se stopy, potvrzující, že povětroň otáčel se kolem jisté osy. Rotace ta poznána byla nejprve Haidingerem a nejnověji shledána od Dölla také na jednom kameni pádu Mócsského, který však vůbec jest pátým popsaným meteoritem s pravděpodobnou vlastní rotací.

Vnější podoba kamenných poslů z cizích světů jest velice rozmanita, tak jako jsou rozličny tvary úlomků roztříštěním skály povstalých; jenže ostrých hran na nich není. Schreiberem vyslovena byla kdysi věta, že přes zdánlivou různost jeví meteority nápadnou shodu tvarů, pocházejících vesměs od téže podoby základní. Přišla však v zapomenutí, až nejnověji Döllem zase byla obnovena. Dle něho totiž všechny kameny Mócsské ukazují tvar odvozený od pětibokého hranolu, což prý nelze vysvětliti štípatelností ve směrech dotyčných, nýbrž toliko účinkem vnějších sil, snad rotací tělesa a odporem vzduchu.

Vnitřního rázu povětroňů vzpomenuto povšechně již nahoře. Proto jen ještě uvésti chceme některé výsledky, kterých dodělal se nedávno

Stan. Meunier v Paříži, známý v tom oboru pracovník, zkoumáním proslulého „železa Pallasova“. Meteorit ten sestává z jakési síťované kostry — jak dosud se myslilo — kovové, jejíž oka vyložena jsou hmotou křemenitou. On potvrdil, že skutečně část sítě vytvořena jest z jakési slitiny železa a niklu, ale jiná část že se skládá výhradně ze hnědého magnetového kyzu. Podle toho jest „železo Pallasovo“ vlastně přechodní formou mezi povětroni se sítí cele kovovou a meteority se sítí cele kyzovou, které nejsou ještě známy, ale zajisté se objeví. Vztah tento jest zcela netušený. — Dále shledal, že některá zrna kyzu obalena jsou niklovým železem, z čehož správně soudí, že sirník (kyz) již byl ustálen, když kov se teprve ukládati počal. Protože však kyz snadno taje a se rozkládá, nemohl kov jej obalující býti roztopen, čímž dokázáno, že kovové slitiny v povětroni nepovstaly působením ohně, nýbrž nejspíše srážením ze sirníků vodíkem. Věc ta má obdobu v našich pozemských skalách, kde také mnohé žíly kovové nejspíše vznikly srážením plyny z roztoků. — Týž Meunier ustanovil také vztah mezi povětroni a pískem meteorovým, jenž někdy v podobě deště k zemi dopadá. Shledal totiž, že povětroň padlý 1. října 1868 u Lodranu v Indii jest pouhý pískovec, v němž tmel mezi jednotlivými zrnky zastoupen jest kovovou slitinou, která patrně objevila se až po nahromadění kamenných tělísek. Kdyby písek ten byl zůstal neslepen, byl by, dostav se do ovzduší našeho, způsobil pískový dešť, čímž úkaz ten poprvé uspokojivě jest vysvětlen.

Zajímavý jest geologický význam meteoritů. Předpokládáme-li totiž, že tak jako za našich dnů, dopadali poslové nebeští vždy na zemi a vůbec vždy na ni sypati se budou, snadno si vypočteme, že souhrn všech dá velmi objemnou hmotu, o kterou zemi během věků přibude. Máme tu obrázek nepřetržitého omlazování země hmotou kosmickou, a protože nemůžeme dle základních vět zeměpytu pokládati oběžnici naši za nezměnitelnou, musíme též připustiti, že rozhojnění hmoty zemské povětroni má vliv na tvar země a tím ovšem i na váhu a pohyb její.

Konečně musíme se zmíniti také o pochybných výzkumech vztahujících se ku zprávám, které prý meteority o životě na cizích světech k nám donášejí. Mluva, kterou zvěsti ty podávají, zůstala pozemčanům tajnou, ačkoli jest prý zcela táž, kterouž na skalných listech knihy přírody zanešeny jsou dějiny minulosti naší země, — totiž zkamenělé ostatky zvířecí. Dr. Otto Hahn, povoláním vlastně právník, zkoumal v moderní petrografii mnohonásobně osvědčené mikroskopické výbrusy z povětroňů a shledal, že obsahují zvířecí zbytky, hlavně korály a houby. Veškerá pozorování svá vykonaná na více než 600 výbrusech z 18 meteoritů, snesl v díle, sprovázeném 32 fotografickými tabulemi, které sice s velikou opatrností a reservou v učeném světě bylo přijato, ale nevzbudilo již tak upřímný výbuch smíchu jako dříve vydaná zpráva jeho o prabuňce, s důkazem, že žula, rula, hadec, čedič a j. a meteority z rostlin se skládají. Tímto někdejším závěrem si Hahn zadal, pročež ne jemu, nýbrž raději dru. Weinlandovi v Esslingách chceme popřáti sluchu, jenž „po nejsilnějším pochybování“ obrazem jednoho trsku korálového k zevrubnému zoologickému studiu výtvorů Hahnem

objevených byl nabádán. Zkoumal přes rok bedlivě praeparaty Hahnovy a potvrdil, že některé organické zbytky v nich ku podivu dobře jsou zachovány. Pravidlem přeměněny jsou v křemičitany, které při pádu se neroztopily, kůrou na povrchu povětroně dobře jsouce chráněny. Všechny dohromady přísluší dle Weinlanda asi 50 druhům, z nichž však jen 16 možno určitě popsati. Ty tvoří základ nové fauny, „fauny meteoritové", vykazující prozatím 4 třídy: 1. Mřížovky (Polycistina), 2. houby a kořenonožce, 3. korály a 4. lilijice. — Že není až tak čirým nesmyslem spatřovati ve výtvorech těch zbytky zvířecí, toho důkazem jest mimo jiné, že zkušený palaeontolog Quenstedt na předloženém jemu trsku korálu Hahnie ihned nápadnou podobu s pozemskou zkamenělinou Favosites polymorphus ustanovil. Podivná ovšem jest okolnost, že zástupci polypů meteoritové zvířeny vyznačují se neobyčejnou drobňoučkostí, majíce začasté kalíšky v průměru jen asi 0.04 mm. Ale tvary polycistinové a kořenonožců dosti dobře co do velikosti s pozemskými se shodují. Všechny pak náležejí k nejstarším podobným formám zvířeny zemské; po mladších neobjevena ani stopa.

Ze všech vztahů těch, jsou-li správny, plynou vývody dalekosáhlé. Vycházíme-li totiž od domněnky, že meteority jsou trosky nějakého tělesa nebeského, pak arciť vše, co na nich shledáváme, smíme přenášeti zpět na ono těleso. Z nerostopiseckého a lučebného stanoviska ode dávna povětroně za spolehlivé zpravodaje o složivu jiných těles nebeských se pokládají a není proti tomu námitky. Nalézají-li se v týchž meteoritech také zbytky organické, jest na bíledni, že týmž právem v nich věstitele o ústrojném životě na nějakých sousedech zářivého Syria můžeme spatřovati. Podle rázu spadlých k nám obyvatelů hvězd těchto můžeme právem souditi dále na okolnosti, v jakých tam žili, a z toho zase na stav, ve kterém příslušné těleso se nalézalo, když na kusy se rozbilo. Tak na př. Weinland už ze srovnání některých forem živočišných dochází úsudku, že vesměs žily ve vodě a to, předpokládaje tytéž poměry jako na zemi, ve vodě, která nikdy úplně nezamrzla. Touž cestou utvořil si soud, že všechny druhy bytostí, jichžto zkamenělé ostatky meteority skrývají, přísluší pradávnému stupni vývoje, nejspíš ještě staršímu nežli nejstarší zkameněliny obsahující útvary pozemské. S toho stanoviska dále otevírají se rozhledy po ústrojném životě na těchto vyhynulých formách rozkvětlém, dokonce snad také možno by bylo ustanoviti vedle totožnosti hmoty ve všemmíru i shodnost tvarů jejich, — zkrátka důsledky byly by tisíceré možny, kdyby — nu, kdyby právě s neklamnou jistotou bylo ustanoveno a všeobecně přijato, čemu prozatím jen věří Hahn, Weinland, Moldenhauer a skrovný počet jejich stoupenců. Té doby ohromná většina badatelů vývody Hahnovy rozhodně zavrhuje. Počátkem vůbec je ignorovali, pak prohlásili (Bütschli) Hahna za neschopna k vědeckému zkoumání, ač druhdy, jmenovitě v učeném sporu o záhadném živočichu Eozoonu, za výborného mikroskopika a mineraloga ho měli, a konečně K. Vogt snažil se Hahna vyvrátiti, dovolávaje se svých pokusů, jimiž dokázal, že za jistých okolností ze hmot neústrojných vznikají elementy, které ničím od ústrojných tvarů se neliší, a ukazuje k nevědecky převrácenému spůsobu zkoumání, jehož Hahn se dopustil. Určení živočichů se stanoviska mineralogického, t. j. ustanovení,

že jistý tvar není nerostný a tudy že jest organický, není ani dobře možno. A to jest chyba Hahnova! — Vtipnou satyrou obrací se Vogt také proti nadutému hlasatelskému tónu, jakým obzvláště A. Kapp ve „Westerm. Monatshefte“ vynášel objev Hahnův jako podklad nového názoru světového. Hahn prý seznámiv čtenáře s kým a čím jest se mu zabývati, „činí střemhlav skok do temných vln předvěkého bádání, z nichž klenot za klenotem vynáší“ atd. Vogt na to: „Věštby mají tu zvláštnost, že jsou vždy nevyvratné, třeba si samy odporují; ale bohužel jsou mnozí zarytci, kteří tomu nevěří a tvrzení nechtějí pokládati za důvod. Věda, která již sta plavců a potápěčů v temných vlnách předvěkého bádání shlédla při práci, nepodivila se ani v nejmenším, že také Šváb (Hahn) do nich učinil střemhlav smělý skok. Nanejvýš připomněla si: Tant de bruit pour une omelette!“ — Tento výrok Vogtův arciť není slovem konečným a rozhodujícím, které vůbec není možno, protože Weinland zevrubné dílo teprve připravuje. Lze se nadíti, že pak exaktním spůsobem se ukáže, kolik vlastně na věci jest pravdy.

Zatím Hahn dále o poměrech v širých prostorách všehomíru hledí se poučiti. Vybízí totiž k bedlivému pozorování meteoritů rosolovitých (gallertních), o nichž známosti jsou ještě zcela nepatrny, tak že ve přístupných spisech o nich vůbec ani zmínka se nečiní. Dosud zaručeno jest 8 pádů, on sám ještě uvádí dva, o nichž dověděl se se strany hodnověrné, tak že celkem známo jest jen 10 pádů. Tyto rosolovité povětroně skládají se ze zvláštní měkké hmoty, podoby obyčejně ledvinovité, která, jsouc velmi pružná, na prstech nelpí a rychle těká. Udržeti možno je tedy jen na čas, zamezí-li se k nim přístup vzduchu. Jeden z meteoritů těch padlý r. 1829 u Alportu v Derbyshiru byl analysován a shledáno složivo překvapující. Ve 100 částech bylo: 32 síry, 34·09 kyslič. železnatého a 33·59 uhlí; hustota obnášela 2. Pády meteoritů gallertních stávají se pravidlem v období létavic a náležejí k nejzajímavějším úkazům přírodním, pročež obzvláště na ně budiž upozorněno. Pokud vím, v Čechách o podobném povětroni nikdy nic se neproslechlo; tím zajímavější jest zpráva, kterou tuto podávám. U Ostrovce blíže Písku viděl prý jistý člověk s nebe padati hvězdu. Když k ní přiběhl, shledal, žeť hromádkou klihovatiny protivného vzhledu, jíž se štítil. Přece však z rána druhého dne šel věc znovu ohledati, ale ničeho nemohl nalézti. Myslil tedy, že „sulc“ ten sežral nějaký pes“. Snad bylo by dosud možno věc vyšetřiti a zjistiti, zda-li Čechy také už rosolovitým nebešťanem se mohou honositi.

Rozvod od stolu a lože.

Novella

S. Fariny.

Z italštiny přeložil J. J. B. Veselý.

Světnička, ve které jsem tehdáž bydlel, nacházela se skutečně výše, než bylo třeba. Říkával jsem to sám sobě čtyřikráte za den, kdykoliv jsem totiž skákal přes sto dvanácte schodů, které mne dělily od lidí na ulici; ale poněvadž člověk, když se dostal už nahoru, odměněn byl za své namahání velkolepou vyhlídkou na střechy a komíny, zůstával jsem tam. A když jsem potom ve čtyrech měsících poznal všechny své sousedy a částečně s nimi se spřátelil, nemrzelo mne již nikterak, že jsem tak vzdálen od pozemšťanů.

Bydlel tam mezi jinými tak zvláštní manželský párek, jaký si jen možno představiti. Pravím-li, že pan Sulpicio a paní Concetta byli sobě navzájem manželskými polovicemi, nemluvím toliko přenešeně; neboť nevím opravdu, zda oba dva měli tolik masa a svalů, kolik by třeba bylo k utvoření lidské bytosti jen poněkud hmotné. Bylo tedy vhodné, že složili dohromady svůj majetek ku společné pouti životem. Kdybych pak v představě (slušnosť to ani jinak nedovoluje) umístil paní Concettu přímo stojící na hlavu pana Sulpicia, mohl bych spatřiti, jak hlava ctihodné ženy prorážela by strop mé světničky. Strop tento byl tudíž od podlahy tři a půl metru vzdálen.

Kdo rozřešil všechny tyto aritmetické úlohy, má tuším důkladný obraz obou manželů, a vidí je před sebou jako já je v duchu spatřuji, dlouhé, slabé, vetché, mající vlasy prošedivělé, obličeje vráskami rozorané, oči vpadlé avšak lesklé.

Žili spolu, sdílíce lůžko i stůl i úděl padesáti pěti let a tak se zahleděli druh do druha, že se obličej jednoho zdál téměř kopií obličeje druhého: nehledě k nosům, byl by mohl leckdo říci, že Sulpicio a Concetta jsou bratr a sestra. Avšak nosy nechtěly se podrobiti té vzájemné assimilaci; ba tvrdím směle, že s nosy více rozdílnými jsem se nesetkal v životě; mužův byl zakřiven na spůsob orlího zobáku, jako všetečník, který chce viděti všechno, co vchází do úst; nos paní Concetty naproti tomu obrácen byl nahoru, podoben jsa mudrci, jenž s resignací ustupuje s cesty, aby nevadil požitkům jiného. Tato dvě porovnání neučinil jsem já, nýbrž vznikla u stolu manželů, před čtyřiapadesáti léty a jedenácti měsíci, v okamžiku vzájemného hněvu, jenž vyvolán byl nevím již jakou trochu začmoudlou omáčkou.

Byl to první mráček na jejich blankytu, avšak byl to mráček důkladný, jenž od omáčky vystoupiv k nosům, od nosů rozšířil se po tvářnosti, od té pak přešel k vrtochům. Concetta pravila, že vrátí se ku svým rodičům, a Sulpicio chtěl, aby se vrátila ihned: ale když povážil, že podle toho, jak daleko byli po svatbě od domova odešli, rodiče Concettini meškali as dvě stě mil od místa první katastrofy manželské, byla věc odložena.

Než — velké slovo bylo již vysloveno: „rozvod od stolu a lože!“

Den na to rozpomenul se Sulpicio, že byl mu kdysi svěřen panenský poklad jeho družky; zpomněl si na slova pohnutlivé rozmluvy, kterou s ním tehdáž měl jeho tchán; připomenul si svou přísahu, že ji učiní šťastnou, a vyvolal v sobě celé množství podobných počestných upomínek; na pomoc přivedl jim celé vojsko rozumných myšlének, i ustanovil se konečně na tom, že třeba přivésti Concettu k tomu, aby setrvala v loži manželském.

Concetta zase, žena velice rozšafná, uvedla si na mysl rady své matky, své „ano“, jež u oltáře pronesla, závisť svých družek, které dosud pannami zůstaly; pomyslila na bolesť svých drahých, na tajnou radosť a vylhanou soustrasť svých přítelkyň, i usoudila, že po všestranném uvážení nelze snad přece Sulpicia nazvati člověkem špatným a že, kdyby nebylo té zpropadené začmoudlé omáčky . . . Když Sulpicio přišel se svým velmi krásným úsměvem, Concetta měla pro něho ještě krásnější; i vztáhli k sobě ruce, objali se těsně, a učinili spolu mír. —

Avšak od té doby stalo se oběma potřebou, rušiti občas domácí svůj klid manželskými potyčkami.

Častokráte slýchali sousedé s hůry křik.

„A, to Concetta!“ říkali. —

Byla to Concetta. Ubohá oběť snášela chvíli trpělivě sveřepost svého tyrana, který ji obsypával všemi možnými pohanami, sebranými a nahromaděnými za celých pětapadesát let; přijímala je chvíli tiše, aniž se odhodlala bojovati stejnou zbraní proti slovníku pana manžela; ale konečně spustila proti němu hrozný křik. A tu se přiházelo, že starý Sulpicio zachránil se útěkem po schodech a že Concetta metala za ním poslední krásné přídavné jméno již na chodbičku.

Bylo v domě známo, jaké povinnosti Concetta slučovala s pojmem dobrého sousedství, i vědělo se dobře, že nutno bylo tiše se chovati, až by ona sama konec různici učinila. Běda tomu, kdo jí litoval a říkal, že nezasluhuje takového osudu, a že její manžel jest nevděčníkem! Když pak docela minul její hněv, s největším ohněm stavěla se na odpor tomu, že by konání jejího Sulpicia plynulo skutečně ze zlé vůle; tvrdila, že ona sama nejlépe ví, jaký její Sulpicio jest, a že to jiný nemůže věděti, a nikdo ať jí nepřichází, aby ji učil čísti v srdci jejího Sulpicia, že ona zná povahu jeho dávno již nazpaměť a že Sulpicio celkem jest lepší nežli všickni ostatní.

Když pak minula bouře a chodbička byla prázdná, odcházela vždy stařena tiše do své komůrky, našla si tam na třesavou hlavu čepeček z černého hedvábí, sestoupila po dvojích schodech, a zaťukala na dvéře paní Niny, mladinké vdovy, která žila se strýcem podivínem, přítelem Sulpiciovým. Concetta věděla, že její starý mladé paničky velice si váží, a nejen že nebyla žárlivou, nýbrž volávala ji za prostřednici, aby jí opět zjednala manželský mír.

Téměř touž dobou vracel se vždy také uprchlý manžel pokradmu domů, skákal oddychuje po schodech a přihnal se obyčejně do mé světničky.

Věděl, že mi byla Concetta nakloněna jako synovi, že jediné moje slovo mívalo u ní velikou váhu i svěřoval mi proto čestný úkol, abych mu vrátil domácí poklid. —

II.

Mne úřad prostředníka nestával mnoho práce, a myslím, že paní Ninu nestával více.

Kdykoli mne Concetta za takových příležitostí spatřila, nedala mi pronésti slovo otázky, nýbrž stiskla moji pravici mezi obě své ruce, a němým potřásáním hlavy a pozdvihováním očí ke stropu dávala mi na jevo veškerou svou bolesť nad tím, co se přihodilo, úmysl svůj, že navrátí se do lože manželského, a vděčnost za mé dobré služby.

Vůbec bylo patrno, že Concetta nemohla žíti odloučena od svého Sulpicia, a že pokládala za stejně nemožné, aby Sulpicio obstál bez milé své Concetty. Milovali se opravdu; milovali se svým spůsobem svárlivým, ale milovali se tak, jak možno jen, aby se dva lidé na zemi milovali.

Když pak Sulpicio, jenž sám jiného výsledku mého poselství neočekával, objevil se mezi dveřmi, dodávaje si vzezření roztržitého a lhostejného, aby se nezdálo, že pohnut jest mou přítomností, rozpomenula se vždy najednou Concetta, že musí nějakou správku obstarati a začala hledati ve hloubi kapes náprstek a jehelník.

Zatím jsem já ustoupil buď ke dveřím, buď jsem položil hlavu na rám okna, nebo jsem se zahleděl do nějaké knihy neb na nějaký obraz.

Sulpicio blížil se ku Concettě, a Concetta se obracela ponenáhlu k Sulpiciovi, oba vždy víc a více; potom viděl jsem kradmým mrknutím, jak stiskly se dvě třesavé ruce, jak blížily se k sobě dva obličeje ozářené velebným úsměvem, a jak dvojí slzy proudem řinuly se rýhami vrásek . . . Konečně objali se úzce. Já pak dále díval jsem se jinam, nebo jsem se tvářil roztržitým, nebo jsem říkal, že jest překrásné počasí — jen když nebyl hotový liják; ale v duchu pravil jsem sobě, že slzy jejich jsou mladické a že úsměvy jejich ve všem jsou hodny jara dvou růžových tváří. —

Jednou však strhla se bouře tak hrozná, že bylo třeba mnoho času a mnoho domlouvání, než obě lodi vrátily se smlouvou do přístavu manželského. Slovo „rozvod od lože a stolu“ bylo tentokrát od obou proneseno s nebývalou rozhodností a nikdo nechtěl býti prvním, jenž by je odvolal.

Aby vynašli nějakou vítěznou diplomatickou lesť, odešli oba manželé z domu na opáčné strany. Služka, dívka přihlouplá, kterou staří lidé teprve krátký čas u sebe měli, nechápala z toho všeho nic, leda že její páni odešli jeden za druhým. Já seděl v jejich světničce u krbu, očekávaje návrat jejich. Byl překrásný den podzimní; slunce vysýlalo své paprsky, a plameny v krbu vesele praskaly.

Myšlenky moje byly příjemny.

Snažil jsem se uhodnouti, kdo z obou dříve se vrátí k manželskému loži . . . Kdo? — Zajisté Concetta. — V tom okamžiku uslyšel jsem šustot šatů; povstal jsem a obrátil se . . . Stál jsem tváří v tvář paní Nině, mladičké vdově z třetího poschodí.

Paní Nina zdála se býti udivena, že mne tu vidí, a pociťovala patrně veliké rozpaky, tím větší asi, že vstoupivši s obvyklou důvěrností, nechtěla, abych tu nonchalanci pokládal za neslušnost; i ohlížela

se uvnitř, zda uzří někoho, kdo by jí pomohl dáti mně nepřímo na jevo, že požívá jen dávné důvěrnosti.

Zatím pozdravil jsem ji zdvořilou úklonou i chystal jsem se promluviti.

Ona mne předešla.

„Paní Concetta není doma?“ tázala se.

„Ani pan Sulpicio, očekávám ji neb jeho.“

„A já jsem hledala jeho nebo ji; vrátím se . . .“

Ale zpráva, že oba manželé byli z domu, zdála se ji znepokojovati, a vdovička se nehýbala.

„Přejete-li si zde čekati, odejdu já . . .“

„Díky . . . vy jste zde, tuším za . . .“

„. . . za týmž účelem, jako vy . . .“

Při těchto slovech ustoupil jsem stranou, jakobych ji mlčky pobídnouti chtěl, aby dále vstoupila; v okamžiku na to seděla na mém místě, u krbu, a já jsem zůstal s ní ve světničce rozvaděných manželů.

Paní Nina mne neznala, já však znal jsem velmi dobře paní Ninu; častokráte ze svého okna, nacházejícího se nad jejím, vštěpoval jsem si do paměti barvu jejích vlasů, doufaje marně, že mi dá příležitosť, abych poznal též barvu jejích oček; jednou zapudilo ji mé zakašlání a od té doby chránil jsem se pečlivě zakašlati u okna. — A hle! ty bílé ručky, které jsem viděl dosud jen probírati se klavesami piana, držely nyní kleště na oheň u kamen, a obličej, který byl dotud pro mne tajemstvím, okazoval se mi tu docela jasně.

Ah! paní Nina byla krásná, aneb aspoň se mi velice líbila!

Vidouc, že stojím, pokynula mi zdvořile; posadil jsem se. Čekali jsme mlčky několik okamžiků; nikdo nepřicházel.

Ponenáhlu začalo nás mlčení mrzeti; abychom se z něho vymanili, povídala mi ona o Sulpiciovi, a já jsem jí vyprávěl o Concettě.

Když se dověděla o úkolu, kterýž jsem plnil jakožto šťastný soused obou manželů, usmála se. Jaký to krásný úsměv! Jaké hezké zoubky!

„Jaké to neštěstí,“ mluvila na to, „kráčejí-li dva lidé spolu životem po pětapadesát let, aniž by si dovedli porozuměti!“

„Jest to jakási nemoc, jak jsem pozoroval; ale ve skutečnosti chovají k sobě nejlepší smýšlení.“

Vdova neodpověděla učinivši pouze posuněk.

„Takové různice jsou u nich jako větry, které oddělují vlnu od vlny a sem a tam je vrhají, aby se opět vrátily, když pomine bouře, do hladiny téhož moře. Myslím, že by ti dva nemohli žíti ani chvilku bez hněvu!“

Vdova vůbec nechtěla odpovídati; potřásl jsem hlavou a ona začala netrpělivě v popeli hrabati. Mlčel jsem také.

„Kolik je hodin?“ otázala se, pozorujíc, že její mlčení mne uráželo.

„Čtyři.“

„Jest pozdě; třeba již, abych šla . . .“

„Schází skutečně ještě třináct minut do čtyř.“

Paní Nina se usmála a zůstala.

Nepochopoval jsem proč, avšak moje srdce bilo jako zvon ku svátečnímu vyzvánění . . .

V tom přicházeli Sulpicio a Concetta, držíce se za ruce.

„Mír jest učiněn?“ tázali jsme se pohledem paní Nina i já.

„Ano!“ odpověděli manželé týmž spůsobem.

„Přišla jsem vás navštívit,“ pravila vdova; „nyní jest pozdě; půjdu!“

Concetta byla v dobrém rozmaru; její vrásky chvěly se velikou radostí a oči její zářily.

„Menší nehoda, poněvadž pan Carlo vám byl společníkem!“

Cítil jsem, že mi při těchto slovech srdce zabušilo velmi silně a že se vdova zapýřila.

Paní Nina odešla; já jsem šel ihned za ní . . .

A celý den myslil jsem na paní Ninu, a celou noc jsem o ní snil, druhého pak dne stál jsem časně ráno u okna, abych ji spatřil, a byl jsem tak šťasten, že mne spatřila a ke mně vzhůru se obrátila; pozdravil jsem ji a po celý měsíc neopomenul jsem v touž dobu postaviti se k oknu, vždy s úspěchem stejným, až jsem se odvážil jednou usmáti se na ni, a podruhé odvážila se ona, usmáti se na mne . . . A v pěti měsících a osmi dnech na to tisknul jsem právem na srdce paní Ninu — už nikoli vdovu. —

III.

Byli jsme šťastni. Bydleli jsme v domku velmi vzdáleném od hluku a vřavy městské; do našich oken nenahlíželi nepohodlní sousedé; slunko nás tam vyhledalo každého rána za červánků, zůstávalo tam až do poledne a dávalo veselým světlem svým našemu novému nábytku sváteční barvu. —

Starý strýc Ninin nemohl se odhodlati k tomu, aby se k nám přestěhoval. Ale společnost našich snů, našich záměrů dostačovala nám úplně; všechno ostatní bylo by bývalo nepříhodné. Naše pokoje barvy růžové byly naplněny rozkošnými myšlenkami téže barvy. Ty pak vyjevovaly se nám ve snu a my trávili dny tak krásné! — Třeba pověděti, že Nina měla slova neobyčejně vybraná, velmi sladký úsměv, pohled jasný jako paprsek luny, hlas lahodný jako slovo útěchy, a tak svůdný spůsob, když ke mně se blížila, když ruce na ramena mi kladla a vyznávala „mám tě ráda“, slova při tom nemluvíc — že bych byl nejraději stále meškal u ní, očima její postavu hltaje.

Jedinou měla chybu: že totiž, chodila-li z pokoje do pokoje, dveřmi veliký hřmot činila. Často, když veškeré mé myšlenky uhozením dveří byly zaplašeny, byl bych se jistě rozmrzel, kdyby mi hned na to byla neukázala Nina svůj růžový obličej.

Ale navzdor tomu tlouklo mi srdce dále stejně vesele, a dělati jí výčitky nebylo by se mi zdálo konáním příliš rozumným.

Třeba též pověděti, že jsem byl Nině manželem téměř dokonalým. Nenechával jsem ji nikdy samotnu, nebo jen velmi zřídka, a to co nejkratčeji jsem mohl, v ničem jsem jí neodporoval, předcházel jsem každé její přání, nepromluvil jsem k ní leč slovo laskavé, prokazoval

jsem jí tisíce úslužností, abych ji udržel v dobrém rozmaru. Arci měl jsem také já jednu chybičku: byl jsem totiž nesmírně roztržitým; v některých okamžicích, zaměstnávaje obraznost svoji nějakou malicherností, nepozoroval jsem, že Nina úsměvem za úsměv mne žádala, nebo odpovídal jsem vážným pokynem hlavy na otázku žertovnou. —

Rozumí se, že spojením dvou chyb tak černých nemohl povstati obraz nezkaleného manželského míru.

Některý den jevil jsem zvláště velikou roztržitost, a ona tloukla dveřmi neobyčejně prudce. Mně vyklouzlo konečně ze rtů: oh! ona tomu porozuměla, a já jsem se proto mrzel. Podruhé, když jsem se opět zapředl do svých myšlenek, chodila ona pokojem po špičkách a zavírala dvéře s tisícerou opatrností, aby nespůsobila šramot... Lomoz kováren Avernských by mne nebyl tak rychle přiměl k tomu, abych ze stolice vyskočil. Přiblížil jsem se k ní, objal jsem ji, i smáli jsme se oba z plného srdce.

Avšak led byl prolomen: řekli jsme si zjevně myšlenky svoje, nebyli jsme dokonalými!

Nina nikterak neměla se k tomu, aby svoji chybu odložila; dávala si pouze, kdykoli se chyby té znova dopustila, vzezření pololítostivé a polovážné, které ji činilo velmi krásnou.

Jestli jsem prudce potřásal hlavou anebo očima jí pokyn dával, jak jsem se tomu v obcování s lidmi naučil — nedocílil jsem tím ničeho, praničeho. —

Sladký, medový měsíc trval nám mnoho měsíců, aniž sebe lehčí stín kdy zatemnil naše zamilované obličeje. —

Byl den, nepříjemný den nemilého měsíce července, kdy slunce bývá tak vysmívavé a horko tak ukrutné... Nina přísahá, že ona první mi řekla: „Ráda bych přece věděla, čím stále zaměstnáváš svou zamyšlenou hlavu, ráda bych to věru věděla..." ale nevěřte jí, první urážka vyšla vlastně z mých rtů ve spůsobě malého zaklení, kteréž jsem nemohl za zuby zadržeti, až by byla vyšla za dvéře. Budiž tomu jakkoliv, jeden z nás odpověděl lehkou nespůsobností, druhý již příkřejší, a potom ironií a druhou ironií, a konečně Nina se slzami v očích a já se srdcem překypujícím.

Jindy týž počátek přivedl nás k témuž konci, a jindy ještě dále.

„Tento život stává se nesnesitelným!" pravila ona.

„Skutečně?" řekl jsem tonem, v němž se jevila moje nevole.

„Skutečně! Ah! skutečně! Ach, věděla jsem, že již o mne nestojíš, že již rok cítíš se býti jako v poutech!"

„Jedenáct měsíců," odvětil jsem.

„Které se ti zdály býti jedenácti léty; pozorovala jsem to již dávno. Naše štěstí trvalo věru dlouho; ach jak jsem nešťastná! Ty skončíš tím, že mne budeš nenáviděti, ač-li mne již dávno nenávidíš; avšak i já skončím nenávistí k tobě!"

Měl jsem sto chutí uchopiti ji v náruč a nositi ji kolem po pokojích, ji i celý její hněv zároveň, až by sama s úsměvem řekla: „Dosti!" měl jsem sto chutí vrhnouti se jí k nohám a přednášeti jí nejsladším spůsobem své manželské stížnosti, chopiti ji kolem šíje a uloupit jí tolik hubiček, až by přemožena k mým laskavým domluvám

se naklonila; — přicházely mi na mysl všechny dobré záměry, kteréž provésti může lepší strana manželská. Stopoval jsem ji očima, ona zpozorovala můj upřený pohled a obrátila se ke mně zády; učinil jsem krok k ní, a ona odešla pryč do druhého pokoje . . . já pak v zoufalství odešel druhou stranou, a již po schodech, říkaje si, že jí všechno to příkoří odplatím.

Chodil jsem dlouho kolem domku, nemoha se odloučiti od blízkosti její a neustále zrak svůj obraceje tam, kde dlelo moje štěstí.

V mysl vrátila se mi upomínka na Concettu a Sulpicia, i pravil jsem sám k sobě, že nemám přítele, jenž by u mojí Niny zastával dobrou službu prostředníka, a že bych ostatně ani netrpěl, aby byl komukoliv svěřen takový úkol.

Myslil jsem sám u sebe: „Jest to poprvé, ale kdo ví, zda to neučiníme častěji! Třeba, abys se k ní navrátil, abys ji přivedl, pokud to možno, k poznání chyby, abys ji potěšil a jí řekl, že nemáme již více příčiny k různici . . . Ale dojdu-li jen u té vzdorovité vlídného přijetí? . . . Ah, proč bych pochyboval, že na první mé slovo odpoví sladkým políbením? a že bez odmluvy bude jen plakati a smáti se zároveň?“ —

Veškeré tyto úvahy dovedly mě dvakráte nebo třikráte až ku prahu domku, a opět tolikráte mne odvedly zpět; konečně vstoupil jsem odhodlaně do domu, chvátal jsem po schodech, přeskakuje čtyři najednou, a v okamžiku stál jsem před Ninou, jež mi se slzami v očích vyšla vstříc na chodbu.

Skrývala obličej rukama a nepromluvila ani slova. Objal jsem tělo její rukou, a vtáhnul jsem ji do pokojíku; posadil jsem si ji na klín, odtáhl jsem jí s lehkým násilím ruce s očí, položil jsem svůj obličej k jejímu, a žádal jsem za odpuštění. Ale i ona navzájem vzdychajíc mne odprošovala, otočila mi rámě kolem šíje, a položila hlavu svoji na mé rameno.

Mně tlouklo silně srdce; jednání Ninino prozrazovalo, že se událo cosi zvláštního. Co se to asi přihodilo za mé nepřítomnosti? — Následovalo nové miliskování, sladká políbení i slova, na sta plachých otázek, až konečně povzdechla si z hluboka:

„Jest mrtva!“

„Kdo?“

„Concetta, ubohá Concetta!“

Oněměl jsem. Mám-li říci pravdu, nermoutil jsem se nad tím tak příliš; dobrá paní měla již dávno sedmdesátku na zádech, a ráj dlouho již čekal na příchod nové obyvatelky; avšak měl jsem úctu před citlivostí Nininou. Když přestala slzeti, potřásla hlavou a pravila mi s nádechem melancholie:

„Ejhle, konečně jsou rozvedeni od lože a stolu!“

„A kdo ti to oznámil?“

„Přítelkyně, kteráž sem přišla s truchlivou touto zprávou; ubohá Concetta včera nenadále se roznemohla.“

„A Sulpicio?“

„Zoufá si; nemluví slova, zdá se býti zdrcen!“

„Třeba, abych jej šel vyhledat!“

„Jdi, můj příteli, jdi hned!“ —

Šel jsem.

Běda! Ubohé srdce starcovo nemohlo odolati tesknostem samoty, a v noci, několik hodin potom, když byla odnešena jeho družka, položil se do osiřelého lůžka s jistotou, že neuzří následujícího jitra.

Zdálo se mi, jakoby mrtvý jeho obličej smutně na mne pozíral a jakoby mi pravil, že ani smrť nechtěla je od sebe odděliti.

Vrátiv se domů se srdcem teskným, avšak s tesknotou sladkou, která mi lahodila, nechtěl jsem ničeho povídati své družce, kteráž se ale o všem dověděla od jiných za mé nepřítomnosti, a jakmile jsme byli samotni, přitulila se plaše k mým ňadrům . . .

„Carlo!“

„Nino!“

Pozdvihla oči, jakoby chtěla čísti v myšlenkách mých a zašeptala: „Také my, není-liž pravda?“

Ballada o plavci.

Od

Aug. Eug. Mužíka.

olíbej se, lodi má, kolébko i máry,
moře dmi se, chytej mne v zuby své i spáry,
 syp mi vlnu do lící,
 huč si, vlno bouřící,
neuhasíš k rodině mé v ňadrech lásky žáry.

Děti mé se za laňkou honí po oboře,
slepé matce duní v sen temná hrozba moře,
 žena kývá z daleka,
 mne však bouře nezleká,
— statného mám, okutého a věrného oře.

Narazil jsem na druhy, vraceli se z dáli,
s potem v tváři k domovu kvapně veslovali.
 „Zůstaň, bratře, v přístavu,
 jde ti dnesky o hlavu,
hlubina tam burné proudy plavcům v propast valí.“

S bohem, hoši, k neděli mnoho nám je třeba,
slepá máť má vína mít, děti moje chleba —
 však mé poupě nejmladší
 po otci se otáčí —
pozdravujte! Na břehu tam stojí moje Ebba. —

Sám jsem. Jménem božím teď rozestru své sítě,
zatáhnu je do kola, páže moje, hbitě!
Každá žíla ohniv
napni se jak tě
Beze strachu, plavče jarý! Nebe ochrání tě.

Jaký šum to neznámý ozývá se z důli!
Mráčky kol jak příkrovy moře obemknuly,
s hůry prázdno mračivé,
dole bezdno děsivé —
přec je smutno, když je člověk sám tak v bouře zvůli.

A teď pěstě šílené rvou mi člun můj vrátký,
jakby robě vraždila vlastní ruka matky!
Vidím mračno nehnuté
žlutým světlem okuté —
lodi moje, zachraniž mne, můžeš-li, leť zpátky!

Stará pověst plavců dí, že kdo v bouře zlobě
zří mrak žlutí oblitý, zhynout musí v hrobě —
cítím prázdno mohyly — —
dobře, ach mi radili — — —
s bohem, matko, děti! Ebbo, nečekej mne k sobě!

Kus jižní Moravy.

Líčí

Jan Herben.

I.

Beru laskavé čtenáře za ruce (— laskavé čtenářky vzal bych ještě raději —) a vedu je v onen cíp Moravy, kde se řeka Morava s řekou Dyjí stéká. Kdo s námi nemůže, nechť vezme aspoň mapu a najde si ten cíp, v němž na straně západní vypínají se pochmurné Palavské hory. Tichá Dyje je hranicí živlu německého u těchto hor a na straně od Uher čistá Morava odděluje Slováky uherské od moravských. Chci vypravovati o tom kraji tedy, v němž leží města a městečka: Klobouky (brněnské), Dambořice, Ždánice, Kyjov, Hodonín, Břeclava, Podivín a Hustopeč.

Kdyby někdo, projda celý tento kraj, chtěl sem přilákati cestovatele k vůli nádherné snad, překrásné a pestré scenerii přírodní, klamal by. Pro zrak nemá tento kraj příliš kouzla, a cestující nudil by se jako ty řídké topoly, které tu a tam ukazují cestu ode vsi ke vsi. Avšak přiznal by za to přeochotně, že lid zdejší

„hlubokou mysl má,
hlubší nežli moře;

něžný je jak dítě
ve svém tklivém zpěvu,
divoký v své lásce,
nezkrocený v hněvu . . .

Karakteristickou známkou země moravské vůbec jest kmenová rozdrobenost. Ale snad žádný druhý kraj moravský neposkytuje tolik pestré mosaiky, tolik rozmanitosti co do povahy lidu a co do půdy, co do kroje a co do řeči, jako tento klín Moravy, vrážející se mezi Dolní Rakousy a Uhry. Nejpatrnější jest ovšem čtverý kroj. Nicméně

Zámožný sedlák z Krumvíře. Kreslil Mik. Aleš.

i příslušníci téhož kroje, dědina od dědiny, mají vždycky něco pro sebe zvláštního a vystihnou rozdíl zcela určitý, o němž se moudrosti naší nikdy nesnilo. V Krumvíři a v Brumovicích panuje na příklad týž kroj. Ale Brumovčák pozná Krumvířáka, jak mu jen na klobouk mžikne. Slovenka z Hovoran pozná Břeclavanku nebo Poddvorovanku dle botů (několik moravismů mi čtenář laskavé odpustí) čižem, jak je má „navrapené“ (shrnuty). Pozná ji, uváže-li na hlavu jen šátek kuklu. A Břeclavanky zase u kordulek nemají nádstavek (plural), a „šošky

u marínky jim trčá." — Což jsou rozdíly, prosím, i mezi příslušníky téhož kroje ohromné!

Ještě více liší se takořka ves ode vsi svým nářečím. Nejen to, že cestou od Brna v Kloboukách zaslechneš větu pod humny: „Naši tatinek mlátijó ha ve jož dete? Počkéte hich!" Což v Krumvíři vysloveno zní: „Naši tatínek mlátijú a vy už idete? Počkejte jich!" Přeložíte-li to na Čejč a do Terezova: „Naší tatíček muátiá a vy už idete? Dočkajte ich!" Na Vrbici a v Čejkovicích by vás udeřilo do uší tak ohromně tvrdé ł, že žádný ze čtenářů českých snad takového neslyšel. Zde se nevyslovuje totiž jako u, a měkkého l vůbec neznají.

Kdežto zase v Lanžhotě až radost rozeznává se ł, vyslovené jako *u*, od *l*. Žena na hřbitově naříkající plakala: Můj zuatý manžele, cukrový. A taktéž velmi jasně zní *y* od *i*:

„Bár tys mia aj biu,
ked bys enem byu." Naříkala táž žena dále.

Většina jmenovaných osad leží vedle sebe, jako Klobouky, Krumvíř, Terezov, Čejkovice.

Podivil bys se však, že ani dvě dědiny téhož nářečí nemluví stejně na vlas. V Brumovicích říkají košula, v sousedním Kobylím košela; v Brumovicích rýč, v sousedních Němčičkách rejč.

Kdybych laskavým čtenářům onu vylíčenou mosaiku zapomenutého kraje mezi Moravou a Dyjí roztříditi měl podle krajiny a lidu, nazval bych první pásmo dědin, do kterého nás nejdřív doveze kvasničář martnický od Brna, krajem beze stínu a krajem bohatých sedláků.

Řekl jsem kvasničář. Ptáte se, co je to? Sem do těchto stran totiž nevede ani železnice, není ani pošt jízdných od Brna. Dovezl by sem cestovatele z Brna ve svém podplachtovém nitru vůz-zeměplaz, který denně z továrny Martnic u Klobouk dopravuje do Brna kvasnice čili droždí, a z Brna ke Kloboukům zpět, aby nejezdil na prázdno, sveze každého, kdo mu dá dobré slovo a trochu peněz.

I jeli byste do toho kraje beze stínu přes Tuřany, Telnici, Moutnice a Těšany. Z návrší nad Klobouky dostalo by se vám prvního pohledu na širý kraj a tu byste všichni věru žalostně zvolali: „Ach, kraj beze stínu!"

Krajina, která se tu kolem rozprostírá, je nerovná, mírně prostoupená pahorky, většinou přechází v kypré, úrodné a požehnané nížiny. Říček tu není, jen pouhé svodnice (příkopy). Z pahorků zasluhují zmínky historicky zajímavé Stráže a Strážky nad Kobylím. V této nestinné krajině leží veliké a bohaté dědiny: Krumvíř, Násedlovice, Dambořice, Želetice, Brumovice; menší: Kašnice a Morkůvky.

Na vylíčení krajiny té nepotřebuji mnoho barev. Při svodnicích několik rozkořípaných, práchnivějících vrb, někde kousek zeleného lesa a před ním vinohrady se svým čerstvým listem a někde některou třešní, višní a broskví; ale v poli prázdná jednotvárnost. Kde se oře, tam sedláci stromu netrpí. Stojí-li tu někde ze starších časů letitý břak nebo topol, připadají jako poustevníci na poušti. Oko čeká náhrady, až přejdeme vršek před námi se pnoucí. Však hle! Kolebina je prázdna

Šohaj z Kobylího. Kreslil Mik. Aleš.

jako žebrákova dlaň; a s vršku naskytuje se jen pěkná vyhlídka na Karpaty. Kdo chce, může si na vršku také citovati Legerovy verše:

„Šírá pole, na nich řepa,
suché stromky u silnice, —
příroda tak velkolepá jenom u nás jeví se.
Nenajdete romantiků
v našem kraji. Však tím více
máme židů továrníků a okresních přirážek.“

Než pojďme dále, do druhé části tohoto kraje.

Kdybyste prošli jmenované shora dědiny a rozhlédli se od vrbeckých povětrňáků dále, leží před vámi roztroušené dědiny jako bílá vajíčka jedna nedaleko od druhé. Viděti Kobylí, Vrbici, Čejkovice, Bořetice, Pavlovice, Bilovice a Rakvice. Mezi nimi jsou menší dědinky Němčičky a Šťarvičky. Obyvatelé, ani pohled na krajinu neliší se od předchozích. Komu libo, nechť si tu nádherný popis krajiny výše položený zopakuje. I to je kraj beze stínu. Nanejvýš více tu vinohradů. Za to sedláci jsou ještě bohatší a možná-li hrdší.

Avšak liší se poněkud krojem. —

Hanák má červeny gatě,
to se o něm ví;
on se može verovnati
generalovi.

Že však žijí na Moravě Hanáci, kteří nemají červených gatí, to se neví. A to jsou obyvatelé všechněch dosud vyjmenovaných vesnic, k nimž by snadno bylo lze připočísti ještě Bojanovice, Polehradice, Diváky a sousední vsi, kdyby se nelišily úplně svým nářečím. Od pravých Hanáků z požehnané Hané taktéž se sice naši liší, ale od sousedních Slováků ještě více. A tito Slováci nazvali je Hanáky, jimiž je tedy i my zde nazývati budeme. Z kroje těchto Hanáků rozeznávají se dva odstíny. Až po Brumovice panuje jeden kroj; v těch pak dědinách, které shlednete od Vrbice nebo se Stráží, panuje kroj jiný. Ale na oba mládež slovenská povolává:

„Hanáku čapatý,
nestúpaj na paty,
ked stúpneš, kalhoty roztrhneš . . .“

Čím dále k severu, ke Ždánicím, kroj první stává se jednodušším, méně pestrým a lacinějším, až konečně u Bučovic a Slavkova přejde v tak zvaný městský kroj. Takový prostší kroj viděti zejmena v Želeticích a v okolí.

Dědiny „hanácké“ vynikají především neobyčejnou lidnatostí a za druhé výstavností proti obcím jak slovenským na jihu a na východě, tak těm, které leží blíže u Brna. Kobylí a Pavlovice na příklad mají mnoho přes 2000 obyv. Mívají pak dědiny tento pravidelný tvar: táhnou se podél cesty ve dvou dlouhých řadách domů, které patří jen sedlákům. Mimo tyto dvě řady stojí chalupy a lisovny po obou stranách v rozmanitém skupení. Pravidelně tvoří uličky napříč k dědině, čili

hlavní ulici vedoucí, takže mnohé z dědin jmenovaných mají podobu byzantinského kříže o více ramenech. Tyto jednotlivé části dědiny mívají také svá jména. V Brumovicích vedle vrchního a dolního konce jedna část chalup jmenuje se Hrachůvka dle studně, po které hrách uvře, jiná „na drahách“, Tabačov a Žlíbek. V Kobylím mají Dvorce, Nové zámky, Suchý řádek a j. Téměř každá dědina má uprostřed velikého návsí nebo při humnech stojatou vodu, louži, které se říká tu jezírko, jinde rybník nebo rybníček.

Ke každé usedlosti selské (a to jsou zde všude půllány o 120 měrách výsevky, čtvrti o 60—70, podsedky o 30—35 a familie o 15 m. v.) náleží stodola čili mlat. Ke každému selskému domu hned za dvorem přiléhá humno (asi na míru výsevky), v němž se pěstují ovocné stromy a na konci humna stojí mlat. Do nedávna bývaly mlaty dřevěné, slamou kryté. Nyní vesměs takořka stavěny jsou z pálených cihel a bezpečně kryty. Mlaty stojí tak těsně vedle sebe jako domy; takže vlastně vedle cesty s každé strany táhnou se dvě řady stavení. Mezi mlaty a chalupami bývají trávníky.

Také do dědiny okna selských domů nehledí přímo. Skoro před každým stavením jsou zahrádky šprlené (z latí), v nichž se pěstuje kvítí pro děvčata, trochu i zeleniny, ale především víno na lešeních. Réva někdy velice půvabně oplétá okna, stromky a latě, takže i za nejprudšího parna v jizbě bývá čerstvý chládek. Zvláště zakládají si na lešeních v Žarošicích, v Archlebově a v tamějším okolí. Zahrádky mají ovšem i chalupníci.

Mezi oběma zahrádkami vede ulička k domovním dveřím, zavřená na bránku. Kdo tudy cestoval před několika lety, zajisté si všimnul klenutých předsíní, které napořád chránily dvéře do domův a chalup. Tyto výklenky jmenují se žudry a za dnešních časů mizí. Ale nikoliv jméno. Neboť teď říká se žudr aspoň uličce mezi zahrádkami, v níž stávají dvě „lavečky“ do zemi zabité. Do žúdra scházívají se v neděli odpoledne babičky na besedu. Kde jsou výborné koně ve statku, tam je dobrý hospodář; kde je čistý žudr, tam je řádná hospodyně. Domy dnešního času jsou velice výstavné zvenčí i vnitru, někdy až nádherné. To platí o všech jmenovaných vesnicích. Chudobná není z nich žádná. K domu patřívá též lisovna (presúz, preshaus). Lisovny bývají roztroušeny mezi chalupami. Jako pořádný etnograf jsem nucen poznamenati, že naši Hanáci jsou náboženství křesťanského a to ze čtyř pětin katolického.

Povahu lidu toho naznačil jsem několika slovy již s počátku. Je zbožný, vnímavý, cituplný a vášnivý. Pracuje jako včela a Pán bůh mu požehnává. Číst a psáti snad všichni se učili ve škole, ale ze starších snad nikdo a z mladších mnozí to „říkání“ nějaké již po všechen život nevezmou do ruky, leda stanou-li se „úřadem v obci“. Letory jsou většinou horkokrevné. Již to je karakteristické, že dospělý bez „křiváka“ (nože) nikam nejde. Zvláštní zmínky zasluhují dvě vlastnosti jejich. Pro jednu nazval jsem kraj ten krajem bohatých a hrdých sedláků. A to také jsou. Náš sedlák vína neprodá. Ovoce teprv ne; za takové výdělkářství by se styděl. Spíše již je nucen prodati obilí. V Němčičkách odkázáni jsou sedláci pěstovati ovoce, zvláště ořechy,

Dívka z Brumovic. Kreslil Mik. Aleš.

protože půda není dosti výnosna. Za to však brumovští sedláci řeknou jim přes rameno, že jsou „planičkáři“ (od planého ovoce). Sedlák z těchto dědin bude se o putnu hlíny nebo mez souditi s každým, „aji s císařem pánem,“ a bude se soudit, dokud neprosoudí, kde co má. Se špatným koněm by nevyjel na lidi za celý svět, za nic. A pohaňte mu dobrého koně, poteče krev. Než by si v čas potřeby vypůjčil od souseda, raději dá židovi vinohrad a potom ho bude proklínat. A když je úřadem v obci čili výborem, pak ať s ním každý mluví na distanc. Ve čtvrtníkovi by vřela krev, kdyby dlouho měl sedět za jedním stolem s chalupníkem a selka na hoferku nepromluví než přes zuby. Rozvadí-li se dva sokové, nepřátelství táhne se mnohdy do kolikátého kolena. Vytrácí-li se však kde pohostinnost, zde nikoliv. Ba pěstuje se až hříšně lehkomyslně proti lidem z kanceláře.

Druhou vlastnost nazval bych němým citem. To je pravda, že lidé venkovští nemají tak říkajíc pro city své fraseologie. Nejchudší však v tom je láska u nás. „Oni se majú rádi,“ „Janek Hanyšu chce“, „ti a ti se vzali“: to je všechno, čím řeč přikryje vášeň jako láva žhavou. Pro radosť a blaho je výsknutí, pro bolesť a žal zapálené oči, jak u žen tak u mužů. Najdeš děti jako kuřátka stlačené kol umírající matky, oči do krvava zapálené, ruce sepjaté, ale ve slova ta hrozná bolesť se neprolomí. Nanejvýš ve zlyk. Každý si teprv uvolní, až ho nikdo nepozoruje. Je-li kdo pohnut, nikomu nepovolanému nedá nahlédnouti do srdce.

Znám toho rekovské příklady. Muži nepláčou vůbec nikdy. V onom zastírání citů jsou tedy zdejší Hanáci podobni jistým květinám, které nejněžnější své květy skrývají mezi listím. Ovšem zkušený botanik je najde i tam. Odtud prýští se ta překrásná, předojemná poesie těchto dědin, jejíž stopy nalezne laskavý čtenář v Sušilových „Národních písních moravských.“ Ráz písní těchto Hanáků je velice jednoduchý, více melancholický než veselý. I obsahem vynikají smutným.

Co se tělesné povahy lidu týče, většinou jsou zdejší Hanáci dobře rostli, nejen vysoké postavy nýbrž i tělnatí. Krev jejich rozpaluje víno. Je to také kraj bez piva. Krásné pohlaví je v pravdě krásné a půvabné. Čím dále k jihu, tím více brunetek. Kobylí je zajímavo tím, že tu nalezneš velmi mnoho černookých mužův i žen. Jen to je podivno při zvučném, čistém hlasu žen a dívek hanáckých, že nepěkně zpívají jak ve chrámu Páně tak na poli nebo v hospodě, totiž s hrdlem stísněným a přivřenými ústy. To je moda tak.

Cizích živlů mezi těmito Hanáky není, arci kromě židů. O jediné osadě Kašnici mohu něco poznamenati. Kašnice leží na zpomenuté silnici vedoucí sem z Brna, asi čtvrt hodiny východně od Klobouk. Je to dědinka nejmenší v celém okolí. Nemá školy ani kostela. Proto se říká v okolí tomu, kdo nemotorně rozžíhá nebo sháší: „Mohl bys být na Kašnici kostelníkem!“ Obyvatelstvo této tedy Kašnice není domácí, moravské, nýbrž přišlo sem z Čech, z jihu prý. Je to kolonie čistě evandělického (helvetského) náboženství a založena byla nedlouho po vydání tolerančního patentu (1781.) Tehdy tu byl parcelován dvůr na drobné živnosti, familie, a všecky familie zakoupeny byly od Čechů, jež sem vábil nově založený sbor Kloboucký. Úředník, který zakládání

osady řídil, jmenoval se Kašnic. Odtud jméno dědinky. Avšak teď rozdílu co do nářečí nebo co do kroje není žádného. Jen jména česká tu zbyla a pak zpomínka. Jména Velinský, Nechuta, Mareš, Bohatec, Chmela, Adámek, Kleveta, Novotný nejsou jinde běžná. Co se upomínky týče, říká se obyvatelům „Kašničtí Češi". Ukazuje-li vám někdo cestu ke Kloboukům, řekne čtverácky: „Napřed dondete do Čech a potom do Klobúk." Také pavlači v klobouckém sboru, na které Kašničtí sedají, říká se „česká pavlač". Jednu zvláštnost Kašnice přece po dnešní den zachovala, že totiž živel katolický nemůže tam zapustiti kořenů. Všech 37 čísel obydleno jest evandělíky. Obyvatelé jsou však mnohem mírnější a prostější právě snad svým cizím původem a náboženstvím.

Rozdíl mezi krojem severnějším a jižnějším není nepatrný. Dosti jasně bije v oči, srovná-li se na příklad svobodný chasník čili jak zde říkají pacholek ze Želetic s pacholkem z Kobylího a dívka z Krumvíře s dívkou z Čejkovic. Hned se krojem změní takořka typ. Kobylák zdá se býti ve svém kroji mnohem svižnějším, obratnějším a jadrnějším. Rozdíl v kroji brumovském a kobylském nespočívá tak u volbě barev, neboť barvy bílá, červená, modrá všude převládají, jako mnohem více v jiném střihu šatův obojího pohlaví a v jiné látce na šaty. Nechť jen se maličkosti dotknu, chlapci kobylští libují si v pantlích nazvaných řazlavičky (vroubkovaných), kdežto brumovští nosí vesměs pantle hladké. Nejzřetelnější rozdíl mezi mužskými je ten, že kobylští nikdy nenosí gatí na boty a v zimě mají kožuch bílý, kdežto brumovští gatě v botech i na boty a kožuch žlutý. Kobylanky mají kratší sukně, fértochy širší a což nejzřetelnějšího jest, liší se od brumovských úpravou hlavy. Šátek jejich je zavázán na tak zvané záušnice, jež objemnými lalochy téměř jako křídloma uši zakrývají. Do podrobností vyličovati rozdíly, nemají-li čtenáři všeho na očích, jest nevděčno, ne-li vůbec nemožno.

I ve všední den, když lidé pracující větším dílem nosí šaty z režného plátna, poznáš oba kroje. Projděme však s bodrými těmi lidmi kus svátečního dne, jenž bude zároveň ukázkou života našich Hanáků.

V některé zdejší dědině poznati lze neděli už v pátek odpoledne. V sobotu již dokonce dech nedělní nás ovívá. Ve mnohých dědinách totiž v pátek již chodí po dědině kostelní žebráci čili ti, kteří mají obecní almužnu, „vyptat" si mouky a sádla na neděli. Bývají to dva starci a dvě stařeny. Ti jdou po dvou s každé strany dědiny a v žudře, kterému se i někde „žebračka" říká, „ptajú za svatú almužnu" takto: „Taky vás, strýčku a tetičko, pěkně prosíme za svatú almužnu, co vašeho možného darujte nám. Otče náš, jenž jsi . . ." Zatím dostanou mouky a sádla a se slovy „Pánbů vám zaplať a požehnej na stotisíckrát!" jdou o dům dále. Po chalupách nechodí.

V sobotu dějí se již pilné přípravy ku příští neděli. Mezi ctnostmi zdejšího lidu hanáckého zbožnosť není poslední, jak už řečeno. Přikázání boží: „abys den sváteční světil" plní se upřímně a vroucně, zvláště u rodin starosvětských. Proto dohlídne hospodář na pacholka, aby si na zítřek shodil sena pro koně s hůry někam k ruce. V neděli neslušÍ se lézti na hůru. Taktéž činí dívky, které krmí krávy a drobnější dobytek.

K zasvěcené neděli patří už i sobotní odpoledne. Starodávný zvyk přikazuje, aby se v sobotu odpoledne na poli už těžce nepracovalo; ve vinohradech vůbec není dovoleno zemí hýbati. Sobotní večer bývá dojemný. Před pravidelným „Anděl páně“ čili klekáním zavzní v sobotu sezvánění, zvonění na více zvonů. „Slaví se.“ Bylo by vám na vsi za večerního toho ruchu jako básníkovi, jenž takovou dědinou jel:

„Na zápraží chalup za hovoru
statní muži v bílém kroji dleli,
dívky štíhloboké v pestrém sboru
kolem studně šeptaly a pěly;
dětí smích se mísil s jejich lkáním,
skotu, bravu rozmanité hlasy
s bičů praskáním a koní ržáním,
s divnou hudbou cikád, žabí chasy.
A tam s kostelíka vížky snivé
rozlehly se nad umlklou ves
zvonů hlaholy tak divně tklivé,
že mi klobouk maní s čela kles,
že mi slza porosila řasy . . .“

V dědině již rozhostí se klid sváteční, ale za humny ještě radost a křik a ruch. V jezírku nebo v rybníčku koupají se ti, kteří pracovali přes celý týden. S nimi pacholci plaví koně, jichž dusot široko se rozléhá. A konečně když utichne i jezírko a na všech stranách je bezpečno, přikrádají se dívky v zástupech k vodě. Ojediněle nemohly by se koupati pro šelmovství chlapců. Chtěl bych aspoň napověděti dále — ale zní mi „Zapijme to, Petře!“ z pohádky Boženy Němcové o Kristu Pánu.

Ráno nedělní a sváteční je tišší nežli ve všední den. Neslyšíš cinkání kos a chřestění hrabic na ramenech ženců, neslyšíš hrčení kol a žebřin vozů, připravených na svážky. Jen pastýř obvyklým způsobem časně si přivstane a vyhání z dědiny. Napřed k o p l a ř, jenž pase koně a hříbata. Ten pouze bičem práská. Potom k r a v á k, jenž vedle praskání také troubí, že ho slyšeti v nejodlehlejší chalupě. Za ním žene sviňák brav a kozy a konečně, je-li v dědině husák, ten vyhání nejposlednější.

Jak pastýř vyžene, dívky začnou zametati před domem a před žudrem zvláště. Země se čistě umete až po cestu a potom se na ní nadělají žlutým pískem tulipány, věnce, vroubky, všechno souměrně až radost. Průčelí domu a zvláště žudr jsou vůbec předmětem největší práce děvčat. Zde se jeví v nejčistším světle jejich vkus, umělost a čistota. Jen pohleďte na vkusnou obrovnávku kolem celého průčelí při zemi, pohleďte na ty arabesky kolem oken a dveří. Vykouzleny tu báječné květiny, divuplné ptactvo v nich a kolem nich takové vkusné rámečky, že byste nikdy v hlavě prosté venkovanky takové fantasie nehledali. Ale což divu! Vždyť tolik soků ve světě uměleckém nikdo nemá, co naše hospodyně. Na to se arci nesmíte ohlížeti, jestli ve skutečnosti také tulipán vyrůstá z keře růžového a jestli slavík může

seděti na lupínku barvínkovém. Avšak od toho je fantasie, aby nás povznášela z mezí pozemských!

Z jiných vesničanů ukáže se málo kdo. Tu a tam mihne se pacholek, jenž střelou přehoupne se přes plot a zmizí. Ale nějaká pohyblivá osůbka pohybuje se přece skoro dům od domu v dědině. Kdo je to? Jakou provozuje živnost? To je, prosím, holič. Kdo z laskavých čtenářů má vousy a padl by na venkově pod břitvu takového holiče, přijmi napřed mou soustrast. Někteří ze sousedů sejdou se již v sobotu odpoledne do hospody k této operaci, někteří nechají si ji na ráno. Holič neholí za peníze, nýbrž za obilí. Naučil se tomu na vojně a dostane za svou práci ročně tuším čtvrt nebo půl míry zrna. Jaká útrata! Břitvy má dvě, obtáhne je na svých koženicích a když holí, na nějakém říznutí, není-li polosmrtelné, nebo na seškrábnuté bradavičce mnoho nesejde. Beře svou oběť za nos a břitva po tváři břinčí jako kosa po strništi.

Když pak děvčata zametou, dají se do oblékání. Co se oblékání týče, sluší poznamenati, že na venkově čisté prádlo nevyměňuje se za celý týden leč v neděli. Výjimky jsou co nejřidčí.

Je zvykem tady, že mše svatá bývá střídavě ranní a hrubá. Ve velkých dědinách bývají mše dvě. „V zasvěcený svátek celou mši svatou nábožně slyšeti“ plní se arci svědomitě od zbožného lidu.

Když ponejprv zvoní, již se děvčata i chlapci oblékají. Staří vyjdou si do kostela dříve.

Největší pečlivosti u děvčat vyžaduje hlava. Vlasy spletou se ve dva pletence a stočí se kolem hlavy, takže v zadu není žádného „drdolu“. Cestička je uprostřed, ale vlasů skoro neviděti. Na hlavu zavazuje se velký turecký šátek barvy červené nebo černý kvítkovaný. Do šátku vloží se na loket tvrdého papíru (skoro jako lepenka) a na ten zaváže se šátek i záušnice. Každé děvče to neumí ani každá hospodyně. Bývá v dědině chalupnice, která všem šátky zavazuje. Ta má v neděli před ranní nebo před hrubou pilno. Šátek takto zavázaný sdělá se s hlavy a vydrží tři čtyři neděle. Méně sváteční oblek připouští šátek menší, zavázaný pod bradu, totiž kukuč nebo kuklu. V Brumovicích nenosí se záušnice, nýbrž šátky zavazují se na r o ž k y, jak viděti na obrázku děvčete z Brumovic.

Na krku se nosí široký vyšívaný nebo krajkami ozdobený límeček, zvaný „obršlák“. Pod obršlákem zapíná se ženská košile, „rukávce“. Ty mívají široké rukávy, vyduté, naškrobené, hodně vysoko u ramene zavázané tkaničkou neb uzoučkou pantličkou, jak která chce, modrou nebo červenou. Rukávy mají zase okraj pěkně vyšívaný nebo krajkami ozdobený. Říká se mu „tacle“. Pantličce pak pod ramenem — „podvazadla“, o nichž zpívá hodovní písnička:

„Majdaleno Studýnkova, nepovídej všecko doma,
co ti milej poví, dyž on s tebú stojí.
Že ti kúpí podvazadla pod rukávce pod oba dva,
jaké nemá žádná ta kobylská panna!“

Když stojí děvčata v kole, třeba u muziky, tato podvazadla na dvě smečky zavázaná činí velmi pěkný věnec. Za ňadra děvče si dá

koupenou umělou kytičku z pěkného kvítí s pantličkou nebo když je kvítí rostlé, „voničku“.

Potom obléká sukně. Na spod jsou bílé. Nejhořejší bývá kažmírová, soukennice zelená nebo černá nebo hedbávná měňavá t. j. do modra a do červena. Jen dívky chudší mívají kartounové a kanafasové. Sukně z látek vlněných slují „štofky“ a teď bývají hojně v modě. Sukně jsou krátké, trochu jen pod kolena. Co do počtu bývá jich 7 až 12. Rozumí se, že Kača pudmistrova jich má nejvíc. Od toho je tatínek pudmistrem, aby Kača dělala honoru. Zástěrky (fěrtochy) má každá dědina jiné, širší nebo užší. Bývají hedbávné, kolem do kola dole s krajkami a v zadu zavazují se pantlemi širokými a drahými na smečku, která se jmenuje „frča“.

„Kordule“ (šněrovačky) paterové s pantlemi, hedbávné nebo soukenné, zapínají se s předu. Je-li soukenná, je za to pěkně vyšívaná, bohatě vroubená, v zadu má šošky. Zapíná se nejméně na 14 knoflíků. Aspoň v Kobylím.

Do ruky, když děvče jde do kostela, vezme si knížky, voničku a šátek krajkovaný.

Když jsou oblečeny tak, jak vylíčeno, to „sú bez obleku“ nebo „vyslečené“. Oblekou-li na rukavce živůtek (moldonovou, atlasovou, hedbávnou, sametovou „marinku“ nebo „lajbl“ z černého hebkého sukna), je dojista bohatě vyšíván hedvábím a červeným suknem olemován. V předu má jednu řadu knoflíků — „bombíků“, ale zapíná se jenom na jeden, dva. Starší ženy nechodí nikdy bez obleku. Co se obuvi týče, Hanačky zdejší nenosí jiných botů leč čižmy z hebké kůže, které těsně přilehají na nohu, aby nožka byla malá. Nevyhnutelny jsou vysoké opatky jako špalíčky. Teď se sem stěhují také střevíce a punčochy, což dle starých lidí děvčatům nic nesvědčí. Oblek ten je velmi drahý!

Staré ženy berou na sebe bílou šatu, ač i ty ustupují šátkům vlněným. Co se chlapců a mužáků týče, ti se svátečně oblékají takto: Především namastí si vlasy, aby se leskly a učešou se „na půtec“, to jest s cestičkou na levé straně. Jen staří lidé česají se „na solničku“, t. j. vystřihnou si nad čelem vlasy, kdežto na zad i k uším spadají volné, dlouhé. Krk v zadu se vyholí.

Košile má tytéž vlastnosti jako košile ženská: naškrobené rukávy u rukou zapjaté, tu i na rameni bohatě vyšité. Je z jemného plátna. Když se uváže na krk měkký hedbávný šátek, nechá se kraj límečku od košile ven, aby se pěkně bělal od černého šátku, jehož cípy poletují volně nad prsa.

„Kordula“ mužská, zastupující vestu, je neméně drahá nežli ženská Z látky bývá velice rozmanité, takže nelze všeho vypsati. Ale nejčastěji bývá šita z černého nebo strážnického sukna, jindy světle modrá, žlutá a jiná. Sahá po pás a bývá vyšívána pestrobarevnou vlnou a hedvábím napřed i v zadu, rovněž s barevnou lemůvkou. V předu od krku až po pás běží dva růžence bombíků (tři až čtyři tucty) a k nim na příč táhnou se hedbávné, žluté pravidelné dírky. Kordula se však na ně nezapíná, nýbrž na haklík nahoře i dole; někdy jen dole, aby více bylo viděti hedbávný šátek, jenž je nejhořejší dírkou cípkem provlečen a pantličkou zavázán. V Brumovicích se cípek pro-

vleče rukávem. Na našem obrázku hoch z Kobylího náhodou šátku nemá. Rozumí se, že šátek ten je pouze na parádu. Také mužská kordula má vzadu šošky jako čtverka veliké (čtyrák).

Okolo sebe pacholci mají pásek, v Brumovicích pravidelně širší lakovaný s vyšitým celým jménem aneb aspoň se začátečními písmeny. Mezi křestným jménem a příjmením je vyšito srdce. V Němčičkách, v Pavlovicích atd. mívají chlapci vespod ještě úzký řemen, jímž se stáhnou, takže hořejší zas je pouze na parádu.

Gatě v kroji severnějším jsou rozmanitější. Jelikož koženky téměř úplně tu zanikly, kalhoty z látek vlněných dle saisony panují jeden rok modravé, šedé, černé atd. Chlapci nosí je větším dílem na boty, při čemž je dole ohrnou. Starodávné je nošení gatí bílých do botů. V kroji druhém, jižnějším jsou však koženky ještě ve květu. Jsou žluté a pod koleny se zatáhnou na modré punčochy. Až po kolena pak sahají boty, přes něž z koženek nebo z hořejší části holínek visí střapce. Boty jsou teď pravidelně tak zvané shrnovačky.

Vezme-li kdo na košili lajbl, řekne se, že „ide oblečený“. Kordule i lajble mají kapsy, které se zapínají na bombík.

Mužáci a muži starší mají ovšem týž kroj, jen že se stářím ubývá vyšívání a parády, jmenovitě na klobouku, jemuž jsme povinni věnovati více pozornosti.

Kulaté klobouky s malou stříškou, jež shotovují soukromníci ve Ždánicích a v Čejkovicích, ozdobují se pantlemi, šmuky, pozlacenými krepinami, portami stříbrnými, voničkou a péry. Jak? v tom právě vládne nejpestřejší rozmanitosť. Těch šmuků čili housenek kolem klobouku otočených a v předu svázaných s volnými konečky bývá 18, nad nimi červená pantle zase s volnými konci. Na vršku klobouku zbude prázdné kolečko jen jako čtverka ze samých špendlíkových hlaviček. Pantle je totiž co nejhoušť skládaná a každý záhyb připevněn špendlíkem. Z předu na klobouk sepne se z pantlí kotouč čili frča. Ta časť klobouku jmenuje se pozdravení a za ní zastrkují se vonička i s péry.

Děvčata pěstují za okny muškáty. V zahrádkách nemohou, neboť v zimě by muškát zmrzl a v letě by ho pacholci ořezali. Než Janíček v neděli jde na hrubou, dostane od Haničky halúzku z muškátu za klobouk, pantličkami ještě ověšenou. Jak mu jej dodá, je pro naše zraky a vůbec pro většinu sousedek tajemstvím.

Rozumí se, že každý Janíček má svou Haničku. Vedle muškátu vonička bývá z rozmarinu, krušpánku a chvojky.

Kromě voničky patří svobodným chasníkům za klobouk bílý „kosárek“ čili „kosířek“ kohoutí, páví oko a pštrosí péro. Jiného nic. Z černého kohouta péro si nikdo nedá. K těmto pérům chlapci pomáhají si rozmanitým spůsobem. Pštrosí péro hnědé stojí 4—5 zlatých; páví oko, což to, to koupí se v Hustopeči za šestku a kohoutí kosárek vyškubou kohoutovi, kde mohou. Někdy stojí v koupi i zlatku. Všelijací překupníci dopravují je sem z Němec. Hospodyně zamykají pečlivě koplin, jakmile se kohoutovi začnou spouštěti kosárky v ocase. Ale což platno, když nejednou Hanička zase Janíčkovi do koplína pomůže. Nikdo by zajisté nevěřil, že pro kosárky tomu nebo onomu přespolnímu

vyškubnuté z klobouka celé obce dlouhá léta spolu válčily jako Kobylí s Vrbicí, ač jsou spolu přifařeny.

Šaty zimní jsou téměř tytéž co letní. Jen že se nechodí bez obleku, nýbrž v kožuchu. Starší mužští nosí místo klobouků čepice, beranice. Vedle kožuchů také haleny, ale ty vycházejí z mody. Aspoň bohatého sedláka neuvidíš v haleně. O starém kroji nepíši, již ho není.

Po tomto odbočení vraťme se k naší chase, která odešla do kostela. V kostele bývá každému pohlaví a věku vykázáno místo, ale nežli chasa (— a to při růženci —) do kostela vejde, staví se v zástupech před kostelem. Což jí laskavě odpustíme, třebas pan farář dosti ostře proti tomu s kazatelny horlí.

Po mši svaté bývá oběd, po obědě požehnání a po požehnání chasa brousí po dědině. Odpoledne již se pravidelně svleče sváteční košile a oblekne se marinka čili kacabajka. Tu má také náš šohaj z Kobylího.

Na toto odpoledne pak vztahuje se slovenská písnička toužení dívčího:

„Sobota neděla, bodaj priletěla,
aby som milého čo skorej viděla . . .“

Pohříchu nekaždá je tak šťastna. Jiná si stýská žalostně:

Sobotěnky, neděle
može pro mě nebyt,
a já nemám milého,
nemá k nám kdo chodit. (Sušil 333.)

Sousedé rozejdou se po požehnání po polích, aby viděli, jak stojí obilí, sadivo, víno. Sousedky sejdou se někam do chládku do žudra. Poslouchati je dnes není kdy.

Kdyby byla muzika, z chasy nescházel by ovšem nikdo a rovněž dostavili by se i mladí ženáči a ženačky. V čas žní a nejpilnější práce hudba se nedovolí. Ostatně málo která muzika mine beze rvačky.

Za vlády dravce.

Lístek z nezapomenutých časů.

Napsal

Václav Řezníček.

Někdy hlásá již němý, mrtvý obraz člověka tak důrazně nekalé skutky a žádosti jeho života, že se citelný divák před plátnem takovým až otřese. Toto stane se asi mnohému, kdo se na zámku náchodském zastaví před podobiznou Josefa Parillea, knížete Piccolominiho, bývalého zdejšího vládce a majitele. Vpadlá, vyžilá líc a povyhaslé, však přece vášní svítící oči přímo hlásají, že tento poslední rodu svého vedl život přespříliš mrzký. A ještě podoba ta pochází z let, kdy byl kníže ve květu věku svého; jak asi vypadal později, když mu již náruživost palčivostí a neukojitelností svou chystala předčasný hrob — —!

Však nebyl to skoro ani člověk. Z předků jeho vymyslil každý nějakou novou robotu, ten aby mu do měšce přibylo, onen aby více hodů mohl strojit, ale on, Josef Parille, vymyslil útisk nejhanebnější, aby totiž děvčata z panství náchodského do dvacátého svého roku chodila také v čas potřeby robotovat, ale ne ke dvorům, nýbrž na zámek náchodský.

„Sázet marijánku!“ říkali se smíchem vrchnostenští úřadníci, šklebíce se ustrašeným sedlákům a plačícím selkám, jež vyzývali, aby toho neb onoho dne dcerku svoji na zámek poslali.

Odvolání z toho nebylo, neposlušnost odměňována za prst tlustým lískovým prutem a smrdutou šatlavou a násilí provedlo své přece. Zapříti dceru nemohl nikdo a aby utekla? Třeba by se jí ještě hůře stalo. Lecos již obyvatelé tohoto slavného českého království od cizáků zakusili! Bůh to suď a naprav! Ale prostředníci mezi ním a lidem jeho, i ti nejzkušenější faráři a kněži, byli tehdy tímto rozkazem svého patrona přímo ohromeni, takže zůstali bezbrannými. Slovo útěchy u všeobecném nářku zaniklo, vždyť beztoho, není-li vedle něho naděje, oněmí. A na Náchodsku té naděje nebyla ani jiskřička. Bohaprázdná ona robota zavedena byla, když byl již kníže Josef Parille kolik let ženat. Z dojíždějících k němu hostí každý mu nápad ten spíše pochválil a brzy přijel zase — — —

Marně namahali se duchovní otcové po panství, aby zachvácený lid v žalosti a úzkostech jeho ukonejšili. Mnohým ostatně o nic jiného nešlo. Málokterý se nalezl, aby jako dobrý pastýř, nedbaje možného

hněvu mocného patrona, o své ovečky svědomitěji se staral a bedlivěji před vilným vlkem jich ostříhal.

Jedním z toho mála byl skalický, ve vsi Skaličce sídlící farář Vojtěch Klugar, muž nemnoho sobě rovných mající.

Jakmile se o nové robotě dověděl, ihned přeběhl v matrice ona nešťastná léta „povinných“, otce jejich k sobě tajně zavolal a potom si mohli panští drábové nohy uběhat, nežli některou z nich dostali a ze Skaličky nedostali vůbec žádné, ač zde bylo děvčátko mezi ostatními krásou vynikající jako mezi růžemi planého šípku nádherná stolístka.

Rabe, správce skalického dvora, zlostí kolikráte jako vosk sežloutl, že spanilou dcerku zahradského Jarého, jmenem Justynku, nemohl za žádnou cenu lapit. Byl by ji dal na zámek náchodský Jeho Osvícenosti v kočáře dovézt!

Matka její každodenně byla v kostele vroucně se modlíc k rodičce boží o přímluvu a ochranu pro jediné, drahé své dítě a zjednaný missionář de Societate Jesu mohl si po panstvi náchodském kázáním ústa roztrhnout a jazyk umluvit a přec by nebyl Jarého přesvědčil, že sluší i v této věci následovati slov písma: „Poslouchejte vrchností a to nejen dobrých ale i zlých!“ jimiž chtěl výmluvný kněz dokázat nutnost a dobrotu panských nařízení a povinnost plnění jich.

„Tak si odporuje sám! Jednou hlásá: čistotu zachovejte! a podruhé: jen ji tomu, kdo ji nezachovává, ochotně dejte!“ říkával si Jarý. „Vždyť před bohem hřích vrchnosti i poddaného stejně váží! Kdyby bylo jinak, náš farský staroušek by proti tomu nebrojil a toho cizího havrana by na nás nemusili posýlat!“

Při tom se pak obyčejně zamyslil a to tak, že mu při myšlení tom na hlavě plné starostí kolik vlasů sešedivělo.

„Kdybych měl Justynku tak vdanou!“ toužíval. „Rok života bych za to dal!“ — —

Bylo to několik měsíců po vydání dravčího rozkazu o nové robotě, jarního času leta 1782, když sázel za humny okurky. Vzduch byl jasný, čistý a lahodnou vůní sněžně kvetoucích sadů přesycený. Slunce se s vybrané oblohy na Skaličku libě smálo a pracujícího milo do sehnutých zad zahřívalo. Nad rolí třepetavě se vznášel jásající skřivánek a ve blízké, světlozeleně rašící dubině Vinici pělo právě nesčetně mnoho rozmanitého ptactva, když náhle z pokraje dubiny rozlehlo se jako zoufalé, několikráte se opakující zapísknutí ptáka kosa. Jarý mimoděk pozvedl hlavu a pohleděl k lesu. Myslil, že krouží někde ostříž.

Z dubiny uhlídal vycházet štíhlého junáka s něčím v ruce. Poznal Vojtěcha, syna souseda Kavky.

„Co si to neseš?“ optal se, když junák došel k němu.

Vojtěch mlčky ukázal.

„Hnízdo mladých kosů!“ podivil se Jarý. „Máš hřích! Slyšel jsi, jak staří naříkali?“

Junák sklopil oči a mlčel.

„A co s tím?“ otázal se po chvilce Jarý.

Vojtěch pozvedl k němu veselé oči a řekl: „Mám něco zvláštního za lubem. Však uvidíte!“

„Jen těm holátkům neubliž! Víš, jak máme celá ves kosy rádi!"
„I nebojte se! Nic se jim nestane!"
Vojtěch dal se sadem domů a Jarý vrtě hlavou, chvilku za ním závistivě pohlížel.
„Kdyby tak místo Justynky byl můj!" povzdychl. „Chlapík jako javor!"
Sázel dále, kloně hlavu ke zkypřené, bylinku do sebe zrovna hltavě přitahující zemi. Klonil ji ještě více, poněvadž mu ji začaly nejpodivnější myšlenky obtěžovat. Pojednou se vzpřímil.
„Vždyť on" — — nedořekl.
Nechal kolík, jímž dělal pro okurky do země díry, v záhoně trčet a sebrav lištu s vyklíčelou satbou, zanesl ji do chládku a pospíchal domů.
„Za takového času musí člověk všeho užít!"

* *
*

„Ženo! Stará!" volal již v síni na manželku, nevěda, má-li ji hledat ve světnici nebo na půdě.
„Co pak?" ozvala se mu ona ustrašeně z komory.
„Pojď sem a poslouchej!" vybídl ji.
Ihned uposlechla.
„No?"
„Mám nápad!"
„A to jdeš s ním schválně z pole?"
„No jen počkej, až uslyšíš!"
„Vždyť poslouchám!"
„Co pak, aby se naše Justynka vdala?!"
„Na to jsem já myslila již dávno!"
„Snad by potom to pronásledování přestalo?"
„Pak by je sužovali obadva!"
„A koho?"
„Justynku i Vojtěcha!"
„Tak tobě se ten hoch také líbí? A já ti přišel povídat, že by se k Justynce hodil."
„Ale ty nejsi přece jenom k ničemu. Ani si jako otec nevšímáš, že ti dávno již za dcerou dochází!"
Jinak velmi opatrnému Jarému skutečně ještě nikdy nenapadlo, že by Kavků Vojtěch, který od malička denně u Justynky býval, mohl ji také za ženu chtít. Tak tomu zvykl.
„A chce ho Justynka?" otázal se po chvilce.
„Chce dost. Ale dříve by musila na zámek!"
„A to se nesmí stát!"
Jará povzdychla.
„Smí nesmí! Páni se nás budou asi ptát!"
„Však se to nestane!" zabouřil muž.
„Dej tak pán Bůh!"
Jarý rozvažuje o smutném kroku k budoucnosti milého dítěte, vracel se za humna k okurkám. Šel v myšlenky jsa zabrán, co noha

nohu mine. Ani nepozoroval, že naň s vysokých hruší a rozložitých jabloní prší hustý déšť drobоučkých, bílých a růžových květových lístečků a že se tomu pěnkavky jako smějí. Skákaly, snad schválně, z květem osypané větvičky na větvičku, takto jimi potřásajíce, až květ opadával. Čtveračky! Což jim bylo hej, ale Jarému — —

„Jak z toho vyváznout?“ uvažoval. „Musí mít ze zámku k oddavkám povolení. Budou ji chtít vidět. Neučiníme-li jim po vůli, užijí buď moci anebo vezmou Vojtěcha na vojnu. A to mu nesmím spůsobit.“

Starochovi vystoupil na čele studený pot a z hrdla vydral se mu smutný povzdech.

„Jsou to doby!“

Zakýval šedinami prokvetlou hlavou.

Klekl si do měkké hlíny a sázel okurky dále.

„Jen aby nebyly ještě horší!“ toužil a přemýšlel, jak tomu odpomoci. Z lesa se k němu nesl radostný, jásavý zpěv ptactva, nad hlavou bzučely mu mouchy, od kvítka ke kvítku lítali motýlkové a on v takové nesnázi — —

Mimoděk skoro vzpomněl si v té tísni na starého faráře Klugara, který ho první ihned po vydání nové roboty vystříhal.

„Holku takořka zachránil. Proto jí jistotně dovede zachránit i ženicha, Vojtu! Dojdu k němu na poradu!“ umiňoval si.

Okurky mu pod rukama div že nekvetly, s jakou chutí opět pracoval.

* *
*

Jakmile byl s dílem za humny hotov a přišel domů, ihned opět ženě svůj nápad sděloval a žena s ním úplně souhlasila.

Ale otálel přece několik dní, než se odhodlal k cestě na faru.

Šel zvolna, jakoby pro každý krok po rovné, mile se zelenající návsi bezpečné místo hledal. Nebylo to tehdy tak snadné s majitelem klíče ode dveří království nebeského, kterými toho času kněží všeobecným míněním byli, hovořit. Obzvláště sedláku, protože, ať si říká, kdo chce co chce, pán drží od věků vždycky zase s pány a každý farář je přece pán. A k tomu býval vrchnosti, svému patronovi velmi podoben, že často musil chtě nechtě být řemínkem v karabáči, jímž tento poddané své nemilosrdně šlehal. To bylo jenom jako náhodou, že měl skalický farář, stařičký Klugar, vlastní své názory a že nikdy nezapomněl té slaměné střechy, pod níž se narodil. — Ale úplně důvěřovat netroufali si ubozí ani jemu.

Proto kráčel Jarý tak volně.

Když došel před Kavkovu živnosť, náhle se pozastavil. Otevřeným oknem bylo slyšet ze světnice drobоučké, veselé hvízdání. Jarý mu naslouchal. Poznal Vojtěcha.

„Co že tomu je do veselosti!?“ Divil se.

Hvízdání nepřestávalo.

„A pořád mele jednu!“ povídal si staroch a šel dále.

Byl všecek stísněn. Až k farským vrátkům od Kavkových se modlil. Jednalo se mu o budoucno dítěte, krásné Justynky.

Jaktěživ snad ještě nebral nikde s takovou nesmělostí za kliku jako tentokráte u fary. Jinak rázný, jenom vůči dobré a hospodářské své ženě poněkud ústupný rolník dobře věděl, co činí. Šel se radit proti pánům svého člověčenství. Věděl, jak se něco podobného odměňuje. Pamatoval se na selskou rebelii z roku 1775, která namířena byla proti témuž knížeti, jenž nyní novou robotu zavádí, a věděl, jak smutně dopadla; vždyť vyprávělo se dosud s nelíčenou, upřímnou lítostí, jak s hlavními strůjci obrany lidských práv naloženo a s trpkostí bylo vzpomínáno, že se jich nikdo nikde ani slovem nezastal. —

Vrátka ve zrezavělých stěžejích zavrzla, zaskřípěla a ve faře v klenuté chodbě zaštěkal pejsek. Musil již ku předu. Ve tváři pobledl a mimovolně zazvonil. Těžké, dubové dvéře se otevřely a smavá, lesklá tvář páně farářovy obstarožné panny kuchařky ho přívětivě vítala.

„Co pak nám, pantáto, nesete?“ ptala se ho.

„Rád bych mluvil s jemnostpánem!“

„Pojďte dále. Je v pokoji.“

Nesměle zaklepal a vešel.

„Pochválen buď Pán Ježíš Kristus!“ pozdravil.

„Až na věky věkův!“ odvětil stříbrovlasý kmet sedě ve tvrdé, dubové lenošce ke dveřím zády obrácen a probíraje se v jakési staré, objemné knize.

Obrátil se.

„Ale ale, to je Jarý! Ani jsem vás nemohl po hlase poznat,“ zahovořil milý stařeček. „Co pak se vám stalo?“

Jarému tvář pobledla ještě více a celý začal se třásti.

„Snad vám nevzali —“

„Ne jemnostpane, nevzali!“ jal se mluvit Jarý a přistoupil k faráři blíže, aby mu ruku políbil. „Jdu na radu!“

„Jen abyste nešel zbytečně!“ zastýskal kmet. „Tak povídejte, na jakou.“

„Již nás to stálé hlídání a střežení dcery skoro přemahá. Myslíme si, abychom ji nějako vdali.“ —

Starcova vrásčitá tvář složila se ještě ve více vrásek.

„A za koho?“ vskočil Jarému do řeči.

„Za Kavkova!“

Kmet se trpce pousmál a povzdechl.

„Právě chci k jeho otci dojít, aby se měl s hochem na pozoru. Chystá se k vojně s Turkem!“

„Pro rány Spasitelovy! Čím dál, tím hůř. Kdy ta soužení přestanou!“

„Se steskem a zoufáním nyní ještě počkejte. Dobře, že jste přišel. Jsem vašemu úmyslu sám velmi rád. Dojděte ke Kavkovi, vyložte mu to a smluvte se s ním o sumu, kterou byste dali správci Rabemu, aby vzal Vojtěcha ke svým koním. Ze dvora, z panské služby ho na vojnu nevezmou a při tom se to dá Bůh nějak schumelí, že Justynka čistá bude moci k oltáři s ním přikleknout.“

Jarý chtěl se poradit stran odstranění zla jednoho a zatím dověděl se ještě o druhém.

„Není, sousede, žádné jiné pomoci, nijakého jiného vyváznutí. Jen se co nejdříve smluvte a já vám to již ve dvoře nějak vyjednám. Za stříbro ještě něco pořídite a Vojtěch není tak hloupý, aby se potom vedle příležitosti o vlastní své lepší sám nepřičiňoval. Rozumíte?"

„Děkuju, jemnostpane. Kdybychom vás neměli —"

„Jen nechte, nechte. A aby vás nikdo nepovolaný neviděl, jděte ku Kavkovi humny. Ať ke mně ještě dnes přijde a přinese. Váhat nesmíte!"

Jarý starému, dobrému faráři políbil ruku a ihned spěchal, kam ho poslal. Musil jako zloděj přes ploty. —

„Těch časů! A hledat ženicha jiného? Nemožno! U tohoto zde jsou nesnáze nejmenší!"

* *
*

Ze světnice u Kavků bylo slyšet dosud Vojtěchovo rozmarné, jako čtveračivě žíhavé hvízdání. Rozrušeného Jarého to skoro domrzelo.

„Co ho to napadá? Hodinu píská a hvízdá, místo aby se raději chápal užitečné práce."

Nalezl ve světnici Vojtěcha sedícího za stolem. Měl před sebou peřím obrůstajícího kosa, jemuž bez přestání předhvizdoval.

„Co to kutíš?" ptal se ho Jarý.

„Vítám vás, kmotře. Ale učím kosa nové písničce.

„K čemu?"

„Proti pánům!"

Staroch zavrtěl hlavou.

„To je z těch, co jsi onehdy nesl?"

„Právě. Ostatní jsem starým do Vinice vrátil. Jenom tohoto samečka jsem vybral a jazýček mu podřízl."

„A jaké písničce ho učíš?"

Vojtěch zahvízdal její notu.

„Nepamatuji se!"

„Ovšem!" Junák se pousmál a jal se rychlými tony slova prozpěvovat:

„Bude, bude robota:
na náchodském zámku
budou panenky sázet marijánku.
Já taky půjdu,
sázeti budu
mari-marijánku,
mari-marijánku."

„Nová! I ty!" nezdržel se Jarý pochvaly. „Ale jest-li tě někdo při tom chňapne!"

„Však se tím nikomu nepochlubím. Kosa v polou létě pustím, aby ji ve Vinici z jara spustil. Přes zimu ji tajně rozšířím."

Jarý se teprve pousmál.

„To ono pomůže! Hračka! Kde je tatínek?" ptal se pak.

„Na sýpce!"

„Zavolej ho!"

„Kosa na pány!“ zahučel staroch, zatím co šel Vojtěch otce shánět. Brzy ho přivedl.

„Vítám tě k nám, kmotře! Vypadáš, jako bys šel z otázek.“

„Ba jako. Jdu skutečně z fary!“

Starý Kavka se zarazil a mladého polil ruměnec.

„A co tam?“

„Poslouchejte oba. Proto jsem sem přišel, abych vám to vypověděl.“

Otec i syn byli plní podivení.

„Tuhle Vojtěch k nám dochází. Myslím asi proč“ — Zde se Jarý zamlčel.

„Chceš kmotrovu Justynku?“ ptal se otec syna.

Junák ochotně a s patrnou radostí přikývl hlavou.

„Máš ji opravdu rád?“ tázal se ho napotom Jarý.

„Mám ode dávna!“ zněla odpověď.

„Chtěl bys ji i potom, kdyby musila na zámek?“ pokračoval staroch.

Tu se Vojtěch odmlčel a neřekl ani ano, ani ne.

„Proto jsem se byl na faře poradit, jak se tomu vyhnout. A při tom jsem se místo rady od jemnostpána dověděl, že se chystá k velké vojně s Turkem.“

Starý Kavka se chytil za ustaranou hlavu a mladý byl najednou jako stěna.

„Počkejte ještě s hrůzou a strachem. Pověděl jsem tam, jak a co myslím, a pan farář mi radil, aby šel Vojtěch ke dvoru sloužit.“

„Aby se tam dostal, dal bych rád polovici svého majetku, ač bych potom ve své starobě musil na živnosti i na robotě udřít všecko sám.“

„To jsem chtěl od tebe, kmotře, slyšet! Nyní se tě ještě ptám, jest-li chceš mou dceru pro syna za nevěstu?“

„Vždyť jsem nikdy na jinou nemyslil.“

„Dobře! Tedy dáme panu faráři něco peněz, aby správce uplatil a Vojtěch se ke dvoru dostal. Já ti na to přinesu a ty mu ještě dnes doneseš!“

„Ale“ —

„Žádné ale. Peníze dám já. Jedná se tu hlavně o mé dítě. Tvůj hoch bude za svůj díl zkoušet.“

„Rád, velmi rád všecko pro Justynku snesu, jen když nebude muset na zámek,“ ozval se Vojtěch.

„Tedy umluveno!“

Starochové si plácli a Jarý odešel pak spokojen.

Kavka byl zprávou o chystání vojny s Turkem jako ohromen, ale Vojtěch naopak dobrou vůlí starého faráře tak rozradován, že, jako by se ani o jeho štěstí nejednalo, začal kosovi dále hvizdat:

Bude, bude robota:
na náchodském zámku
budou panenky sázet marijánku.
Já taky půjdu,
sázeti budu

mari-marijánku,
mari-marijánku.

Učelivé ptáče blýskajíc černýma očkama a otevírajíc po krajích ještě měkký, zažloutlý zobáček pozorně naslouchalo. —

* * *

„Tak jak?“ ptala se Jarého žena již ve dveřích. Okamžitě však vyčtla z mužovy tváře nové úmysly a podniky.

„„Zavolej holku!“ zkrátka jí nakázal.

Ač jindy manželi velmi ráda odporovala, tenkráte ihned věděla, že musí poslechnout.

Zašla pro Justynku do komory, odkud vedly ve dřevěné stěně proříznuté dvéře do chléva, z toho do sekárny a ze sekárny na půdu, kde dívka v mazanině měla skrýš, do které mohla vlézt, aniž se musila obávat, že ji zde někdo nezasvěcený nalezne.

„Pojď, děvečko, k tatínkovi!“ vybídla Jará dceru, která u malého, zamřiženého okna, hledícího pod okap, trním dobře ohražený, pilně kolovrátek hnala. Dívka ustala v přádle, pousmála se, pověsila se matce na ramena a začala ji vášnivě líbat. Dala se při tom do pláče, jehož se ani pečlivá máti nezdržela.

„Jsi tady, chudáčku, jako ve vězení. Jen mlč! Však on ti Pán Bůh také odtud beze škody pomůže,“ těšila dceru. „Snad ti tatínek již o tom něco více poví!“

Děvčeti se zachmuřená tvář zase vyjasnila.

„Kéž!“ zatoužilo.

„Teď již pojď, čeká nás!“

Několika kroky byly ve světnici u Jarého. Přecházel od čela ke dveřím. Dlouhým lítostivým pohledem utkvěl na milém svém jediném dítěti. Sotva je poznal. Jindy růží kvetoucí líčka mělo bledá, druhdy zralou jahodou rdící se rtíky jako zašlé, modré oči zaslzené, jenom ten světlý, třenému a česanému lnu pořád stejně podobný vlas na jeho hlavě byl stále týž. Hebounký. Políbil je.

„Neboj se, Justynko. Na něco se tě chci zeptat,“ promluvil. — „Koho pak máš po mamince nejvíce ráda?“ měkce se dcery zeptal, pohledem manželku žádaje, aby do hovoru se nemísila.

„Vás, tatínku!“ zašeptalo děvče a již mu viselo, jako prve matce, kolem krku.

„Dobře. Ale při tom máš v srdíčku pořád pro někoho ještě dost místa a kdo pak je ten někdo?“ nutil se do úsměvu starý.

Dívce se znovu oči zalily slzami. Mlčela.

„Smím hádat?“

Přisvědčila.

„Vojtěch?“

Odměnila ho za to šťastné uhádnutí polibkem.

„Chtěla bys ho tedy?“

Justynka odskočila od otce k matce.

„Tak zase si můžeš jít! To jsem chtěl od tebe slyšet. Doufej,

že snad již brzy bude po tom nynějším zlu a ty na zámek na robotu nebudeš muset.“

Dívka odběhla a Jarý začal jednat se ženou. Vypověděl jí, jak pořídil u faráře a u Kavků a sdělil jí konečně zajíkavě, že se uvolil dáti sám peníze pro správce.

Ale žena vyslechla mimo nadání toto sdělení jeho bez námitek, ba pobídla ho ještě, aby tedy peníze rychle Kavkovi donesl.

Jarý odešel pod komín; pobyl tam hrubou chvíli a vrátil se s objemným měšcem stříbrňáků.

„Polovice úspor za celý náš věk,“ vzdychl.

„No jen jich tak nelituj! Snad za ně nyní koupíš štěstí jedinému svému dítěti, jemuž všechno jednou necháš. Má toho užívat anebo má to mít pod komínem mrtvě ležet?“

„Ba že je lepší, když Justynce za to Vojtěcha pořídíme,“ pousmál se Jarý a vzav peníze pod kabát spěchal sady ke Kavkovi.

* * *

Kavka donesl peníze k panu faráři. Když vytáhl těžký měšec a popouštěl u otvoru koženého pytlíku řemínek, zasmál se tomu stařičký kněz hlasitě a zvolal: „Co pak chcete kupovat celý dvůr?“

I vzal z měšce jen hrstí a slíbil ještě Kavkovi, že mu vyjedná, aby chodil Vojtěch domů jíst a spát.

Když po chvíli Kavka, odebrav se z fary k Jarému, tomuto měšec s penězi vracel a vypravoval, že pan farář jen hrstku stříbrňáků vzal, podivil se Jarý nemálo.

„To bych neřekl, že by ten drobítek kovu v tak vážné době, kdy se jedná o vykoupení celého života, pomohl.“

A pomohla ta hrstka stříbra!

Lakotný správce dal se bez odporu uplatit a málo slovy přimět, že Vojtěcha ochotně zapsal mezi panské, vojenské služby prosté čeledíny.

„A může si být doma. Deputát jeho si nechám sám!“ zasmál se.

„To mu bude velmi milé!“ odtušil farář. „Má starého tatíka!“

„Ale starostlivého!“ liboval si správce s rozkoší pohlížeje na stříbro, za několik črt pérem hravě získané.

„Pro děti udělá každý co jen může. Kdyby měl dát poslední!“

„Uznávám a proto takovému rád pomohu!“

Kdyby byl věděl, jak se farář v duchu raduje, že ho tak lapil! Dobrý stařec ovšem ani z daleka se nepochlubil, proč vlastně s takovou ochotností tuto dosti nesnadnou cestu podnikl. Dostal totiž včera ze zámku nařízení, aby tam dodal ze své farnosti seznam mužů od osmnácti do třiceti let starých. Zkušený kněz, slyše, že císařské vojsko odevšad na turecké hranice se stahuje, ihned si dovedl na prstech vypočítat, co se asi chystá. Kdyby však byl ten karabáčník tušil, že vedle Vojtěcha sám ochraňuje Jarých vyhlášenou krásotinku! Ale již se povedlo, že se lakotou svou sám přepočítal. Zval faráře, aby zase brzy přišel, že na jeho slovo lecos udělá.

Starý kněz, když ze dvora odcházel, div že si radostí nad šťastným pořízením neposkočil.

„Za trochu stříbra dokáže člověk co jenom chce. Bídáci!“ ihned si však vzdychl. „Kdy, Pane, smiluješ se nad těžce zkoušeným lidem svým? Vidíš, jak dbaje zákonů tvých při největších protivenstvích ryzím zůstává!“

* *
*

Až necitelně a příliš byla mnohdy stálosť českého lidu zkoušena, ale povždy ukázala se nad nejdražší drahokam lesklejší a nad nejtvrdší kov pevnější. Nic tu zdravou mysl českou nedovedlo poškodit a znetvořit —

Co se jenom na Náchodsku za vlády knížat Piccolomini naplakali a natrpěli a přece v bezprostředním sousedství Němců zůstali Čechy zrovna takovými, jací jsou ve středu země. Nic je nedovedlo zviklat a k odrodilství přinutit. Již i dědkové nynějších byli znamenitými strážci rodného kraje a vždycky rázně odráželi cizotu, do tohoto našeho slavného království přes hranice návalem se ženoucí.

Když se probíráš ve psaných pamětech kraje toho, div že i při mužné zatvrzelosti neoslzíš. Strana za stranou, na té krev, na té čmoud, na té krupobití, na té neúroda, na té přepadení od nepřátel a na té, nade kterou já se svým čtenářem se zastavuju, násilné braní pokladů — dětí. —

Nyní bylo zde po celém panství teprve smutno. Děvčata měla chodit na zámek na robotu a junáky začali panští drábové chytat na vojnu proti Turkovi.

Zkušený skalický farář předvídal dobře a velmi Kavkovi posloužil, že mu syna do panské služby v čas dostal.

Sotva týden po tom nastal všeobecný zmatek. Za jedinou noc bylo chyceno přes dvacet mladíků a země jakoby se pod nimi slehla. Byli ti tam, snad se některý po letech zmrzačený vrátí!

Nyní teprve bylo všude nářku a bědování. Obzvláště v četných rodinách. Dcery musily na robotu a synové na vojnu! —

„Každé zlo má za sebou tím větší dobro!“ liboval si tiše a srdečně Jarý, rozvažuje, že jen rada páně farářova, k níž ho nesnáz Justynčina dohnala, této tak šťastně a lacino ženicha v bezpečí připravila.

„Všecko dojde konečně svého vrchole a potom brzy i konce!“ povídal zase Kavka, když uslyšel, že pochůzky děvčat na náchodský zámek na robotu řídnou. Kníže Josef Parille Piccolomini začal najednou chřadnout, vadnout. — „Dobře Jarý udělal, že nepovolil!“

Ale Vojtěch mladému kosu předhvizdoval dále. Musil ho již dáti do klece, aby mu neuletěl. Chasníku bylo volno. Strachu před vojnou nemusil mít a ke dvoru ani nohou nepáchl; pan správce si jenom ještě hrst stříbrných vyžádal za udání na zámek, že je Vojtěch Kavka ze Skaličky v panské službě. —

Justynka mohla opět ven. Již přestaly poptávky docela. —

Ale pro jistotu meškala nejvíce jenom v sadě, kde se již pomalu větve a vrchy stromů pod nalévajícími se holečky prohýbaly. Záhy začala zase růží rozkvétat a Jará přidala z radosti nad tím ke své obvyklé modlitbě vždycky ještě otčenáš za dlouhý a blahý věk starého faráře, který také opět vrásčité tváře vyjasňoval.

„Dravec málomocní!“ těšil se slyše o nemoci mrzkého knížete. „Zahyne jako krvelačný král Herodes. Kus po kuse!“

A předvídal dobře. Ještě nebyly žně a již ho vezli do lázní. — Panství se odlehčilo a na prvním místě nová jím zavedená robota sama sebou odpadla. Všechno všude si oddychlo, jenom nebýt ještě té vojny. —

Ta však našich lidí ve Skaličce již se netýkala. Ti byli nyní výhradně živi zkvétajícímu svému štěstí, které jim takřka zázrakem starý farář spůsobil.

Vojtěch pilně pracoval, kosa učil a na večer se s Justynkou scházíval. Byli blaženi, z jejich blaženosti byli blaženi také jejich rodiče a z blaženosti všech byl blažen i dobrý pastýř svých oveček, kněz Vojtěch Klugar.

Vojtěchův kos se konečně písničce o robotě naučil a když šli za Vinici klást první žito, vzal ho jeho učitel s sebou a v lese ho pustil.

— — — — — — — — — — — — — — —

Pokusil jsem se pouze o načrtnutí lístku z vážné, nezapomenutelné doby. Dokončím jej několika slovy.

Starý Jarý, když přišly vánoce, povídal: „Chtěl jsem obětovat polovici klopoty svého věku na štěstí dítěte. Ta není pryč a ono není také ještě úplně šťastné, tedy ať se to co nejdříve stane!“

Šel do dvora ke správci Rabemu a ten mu ochotně za zbytek peněz na náchodském zámku povolení k oddavkám Vojtěcha s Justynkou vymohl. V masopustě směli mít a také měli veselku. Ještě za vlády dravce!

Když sněhy roztály, země v kvítí se oděla a Vinice nad Skaličkou se zazelenala, podivil se jednoho májového jitra starý farář písni, kterou odtamtud slyšel.

„To přece zpívá kos!“ mudroval. „A zpívá podle nějaké noty!“

Chvíli nad tím kroutil šedivou hlavou. —

V týdnu dověděl se, co to znamená! Celý kraj byl plný noviny, že v zádušní dubině u Skalice jsou ptáci, kteří zpívají písničku přes zimu široko a daleko rozšířenou:

Bude, bude robota:
na náchodském zámku
budou panenky sázet marijánku.
Já taky půjdu,
sázeti budu
mari-marijánku,
mari-marijánku.“

Chodili sem často s usedavým pláčem z daleka poslouchat a co bylo při tom zvláštního, že ji nejprve zpíval kos jenom jeden, ale po něm se jí naučilo kolik jiných a prozpěvovali ji po kolik let, až si ji konečně spletli a zapomněli. Jak se vším na světě bývá!

Dlouho nevěděl nikdo, kdo to nastrojil. Až za nového majitele náchodského panství, s knížaty piccolominskými nepříbuzného, přiznal se Vojtěch Kavka, soused ze Skaličky, že on kosa z pomsty dravému

knížeti Josefu Parilleovi, který dne 6. července 1783 až v Neapoli zdraví vyhledávaje bezdětek bídně umřel, písničce té naučil.

Všichni poddaní přáli zlému, dravému pánu slávu nebeskou. Ale marně. On je za svůj mrzký život dozajista v pekle.

„Již ta nová robota mu tam,“ jak se starý farář Klugar vyjádřil, „nejžhavější pekáč zabezpečila.“

Pěvec jara.

Báseň

od

Marie Červinkové-Riegrové.

Sedá mlha halí stráně pusté,
srší mha — a vše se v tichu tají;
tam, kde protrhnou se mraky husté,
vrcholky hor sněhem prokmitají.
Ještě v dolech neroztály sněhy,
ještě březen mnohou věští bědu, —
však hor bystřina již stápí břehy,
v divém chvatu láme pouto ledu. —
Šumně rozlívá se na lučiny
a kde smyla ledné pavučiny,
čerstvá zeleň mladou silou bují,
první kvítečka se rozvinují —
chudobky to — v trávě sešlapané
smělé tužby v malých ňadrech tají,
první jara sen jim v duši tane
a své oči slunku otvírají.
Jak dav lidí všedních ve své hrudi
tlumí život, myšlénky se leká,
v nečinnosti na svou spásu čeká,
kdy hlas génia je k žití zbudí —
tak ty stromy pučeti se bojí. —
Jenom jíva v pochybnosti stojí,
šedým pupencem jí v hlavě svítá,
za ní olše jarní dumou zkvítá.

Vůkol mrtvo, — jenom kavky krouží,
jimi zima hlásá vládu svoji,
ale příroda se chvěje, touží
čeká, skřivane! na píseň tvoji.
A tu poslyš — s nedohledné výše
zpěv se ozval — nesměle a tiše
a pak rozzvučel se v hymnus hlasný —
toť je skřivan! to náš prorok spasný!

V pohnutí tu blahém země celá
šumem tajemným se rozechvěla —,
šeptalo i stromů blahé chvění:
toť náš čas — to chvíle vykoupení!

Skřivane, buď žehnán láskou vřelou,
žehnáni též buďte věčně námi
geniové, kteří myslí smělou
vznesli jste se lidstva nad mlhami!

Nechť se ono ve tmách potácelo,
v poroby nechť poutech děsných mřelo,
vy jen duchem prorockým jste znali,
že nad mlhou, jež nám obzor halí
vzdoruje zář slunka věčná času,
v pusté tmy své jasné střely vrhá,
dřív či později spurná mračna strhá
a co vítěz vyjde ze zápasu!
A tam k němu — v říši světla skvělou —
tam vás nesla touha odvážlivá! —
Běda skřivanu, jenž první zpívá,
zhyne mrazem za tu píseň smělou — —

A vy všichni, kteří myslí vzňatou
nové myšlence jste dráhu bili,
za myšlenku, za svobodu svatou,
za právo a pravdu zápasili
ideí vy věštci posvěcení
hynuli jste za své přesvědčení —
a jen pozdní lidstvo v zbožném díku
žehná jmenům svojich mučenníků!

Sofie Podlipská.

(Lístek k padesátým jejím narozeninám).

Napsal

Otakar Mokrý.

Když jsme před třemi lety oslavovali v těchto listech pamětní den padesátých narozenin Karoliny Světlé, dělila se o vděčné naše vzpomínky již tehdá sesterská družka proslulé naší jubilantky — Sofie Podlipská. Zcela přirozeno — doplňujíť se obě vzácné ty postavy v písemnictví našem na bytosť jedinou, užásající mohutným svým zjevem, který již po celé čtvrt století imponuje krásné naší slovesné skladbě. Při vyslovení jména jedné autorky ozývá se mimoděk již zvučný hlahol jména druhého, obě připoutána jsou k sobě svazkem

Sofie Podlipská. Dle fotografie ryl Jan Patočka.

nerozlučitelným, obě tíhnou za sebou pořadem představ navždy k sobě sdružených.

Vysoké nadání tvůrčí osvědčené v duchovních výtvorech ceny veliké, mysl pro krásno v životě i v poesii cele zaujatá, nadšení žáru plamenného, vůle nezlomná, hrdých svých cílů svrchovaně vědomá, slovem umělecké sebeurčení rázu tak vysloveného, jak nalezáme je u vzácné sesterské dvojice spisovatelské, vše to dojímá a vzrušuje nás hluboce — a jubilejní den tento kolébá nás v náladu opravdu sváteční.

Sofie Podlipská dožila se v polovici minulého měsíce padesátých svých narozenin a ukončuje zároveň čtvrtstoleté období literární své práce. Slavnostní to zajisté okamžik — významný v životě muže, jenž dozrává dobou tou z pravidla k posledním žním tvůrčího ducha; — významnější však v životě ženy, které časem tím nadcházívá obyčejně již neúprosná zima duševního života. U jubilantky naší nalezáme řídkou výjimku, neboť pružnost duševní, která byla vynikající předností Sofie Podlipské hned v prvních dobách literárního jejího tvoření, jest údělem jejím až podnes, ano stupňuje se právě v době poslední měrou netušenou. Řekli bychom skorem, že pravé tvůrčí jaro rozkvetlo proslulé naší spisovatelce teprve ve skutečném podletí jejího života; vzalyť vznik svůj hlavní její práce románové, které právem pokládáme za stěžejní sloupy mnohaleté, veleplodné její činnosti literární, v době nedávné. —

Jest jich nyní již slušná řada a přece zdá se nám, jakoby byla tvůrkyně jich teprve na počátku literární své karriéry, takou sílu rozvinula romancierka naše v tomto svém druhém květu.

Úkaz ten, jakkoliv jest v podstatě své zvláštním, kromobyčejným, nalézá vysvětlení své také v mimořádných poměrech naší belletrie, jíž nastaly teprve v dobách současných chvíle utěšenější; mohutný rozruch veškeré naší duchovní snahy po odklizení neblahých politických sporů domácích nutkal všecky naše síly pracovní ku smělejšímu rozmachu tvůrčí své síly — záblesk nové šťastnější doby vyvolal podobné nové jaro u všech téměř „křísitelů“ moderní naši poesie, jak ohlásila se poprvé v památném „Máji“ roku 1858. Vzpomeňme jen Nerudy, Heyduka a Hálka, jež postavila v čelo nynější tvorby belletristické právé tato omlazená vesna.

Životopis Sofie Podlipské jest zcela stručný; narodila se dne 15. května r. 1833 v Praze ze zámožné měšťanské rodiny, jejíž bodrý duch i přes to, že tíhou tehdejších společenských poměrů odloučen byl zprvu od mladistvě zkvétajících snah vlasteneckých, lnul vždy ku všemu co bylo krásné i šlechetné. — Tak stalo se, že přilnula záhy i Sofie Podlipská spolu se sestrou svou Karolinou Světlou ku směru novému, který ohlašoval se ku konci let čtyřicátých stále živěji a sebeúčinněji vyplňuje apoštolský svůj úkol „lapáním duší“ v hlubinách poněmčilé Prahy, která tehdejšími besedami národními byla vzrušena do nejtajnějšího svého vnitra.

Provdavši se za proslulého doktora lékařství Podlipského octla se Podlipská v samém středu národní naší společnosti a jméno její počalo již zvučeti, klestíc si dráhu všemi tehdejšími belletristickými časopisy, kam ukládala prvotiny jaré své literární snahy. — Od té

doby nevykročila více z čarokruhu, jímž poznamenala životní její dráhu dobrá sudička; přijata jednou do „zednické lože" spisovatelů českých, kteří neměli tehda právě na růžích ustláno, setrvala v ní věrně až po dnes i přes veškeré svízele, jaké skytal jí po úmrtí manžela život tak valně odchylný od duhobarvého prediva snů utkávaných ve sladkém poetickém zátiší.

Bolestnou ztrátu rodinnou zhojily čas a resignace v nezměnitelnou sudbu osudu, který jubilantce naší přinesl náhradu v lůně blažené rodiny, jejímž členem stal se před nedávnem, jak obecně známo, též proslavený náš básník Jaroslav Vrchlický.

Slavnostní rok padesátých narozenin Sofie Podlipské jest zároveň rokem pětadvacítiletého jubilea literární její činnosti.

Dlouhá tato řada let literárního působení Sofie Podlipské obohatila písemnictví naše zlatými plody vzácné snahy duševní. Jsou to především romány velkého slohu, jež učinily jméno autorky v belletrii naší proslulým, jmenovitě její „Příbuzní", „Nalžovský", a „Peregrinus". Všecky tři vyrostly z půdy společenského života, jehož jest spisovatelka hlubokou znalkyní. Osnova dějová nebohatá sice, prosta snahy po vzrušujících, v jádře svém planých effektech, za to však plná půvabů souměrné umělecké skladby, pilné propracování jednotlivostí, zvláště pokud se týče psychologické stránky (v čemž vyniká jmenovitě Peregrinus); hluboké sentence a úvahy svědčící o vážném názoru v tajiny myšlenkového světa — toť vesměs přednosti tvorby Sofie Podlipské. V románových pracích spisovatelčiných béře se děj klidným, vážným tokem ku předu, zde i tam ustává na chvíli v odměřeném svém proudu a ustupuje staffáži lepé krajino- a povahomalby. Dotkli jsme se jen tří nejhlavnějších románových spisů Sofie Podlipské; k nim řadí se dlouhý rovněž zdařilý historický román A n e ž k a P ř e m y s l o v n a (Libuše roč. IX.) a hojnosť kratších i delších prací belletristických roztroušených po všech téměř časopisech domácích. Vážný jich počet vynikne při souborném vydání, kterým před jistou dobou počato v Kobrově Národní bibliotéce.

Druhá, neméně záslužná, ač nedosti ještě oceněná stránka činnosti Sofie Podlipské, jest působení její v literatuře pro mládež. Nesdílíc klamné názory v příčině té i v literárních kruzích dosud ještě panující o podřízenosti psaní toho druhu, věnuje se Podlipská spisování kněh pro útlé čtenářstvo „malého světa" s láskou i nadšením. Vypravování Podlipské, jest nehledané i v jednoduchosti své poutavé a pro vnímavou mysl dětskou jakoby stvořené, dovedeť uhoditi vždy na pravou strunu dětského útlocitu a dáti mu první lehký impuls k počátkům vážnějšího přemýšlení. V příčině té klademe zde slova, která případně tuto činnost Podlipské charakterisují: „Podlipská vybírá látku povídek svých ze života dětského, dítkám tudíž nejbližšího a nejpřístupnějšího i dovede pečlivě stříci se onoho úskalí, o něž tak mnohý spisovatel pro mládež naráží podávaje dítkám místo četby mysl šlechtící, buď jen mravokárnou didaktiku neb nekonečnou jalovou nudu. V povídkách Podlipské tendence nikdy příkře nevystupuje v popředí, nýbrž uložena jsouc v nich jako medová šťáva v kalíšku květovém poučuje, osvěžuje

a zušlechťuje mladistvého čtenáře, aniž toho snad sám tuší" *). Dva nejnověji vydané svazky „Povídek" jsou toho skvělým dokladem.

Končíme slavnostní tuto vzpomínku vřelým přáním, aby nové čtvrtstoletí, do něhož vchází vážená jubilantka, rozohnilo bujarou, nevadnoucí mysl její k další práci plodné a významné právě tak, jako skvělá činnost v dokonaném právě jubilejním období.

Dějiny a rozvoj zvěřinců a zahrad zoologických.

Napsal

Josef Kořenský.

I.

Než chvíle vzejde Praze stověžaté, kdy vnímavá mysl zvědavé mládeže, vážných přírodozkumců i hojných pozorovatelů z lidu obecného těšiti se bude vábným výjevům živočišného světa v domácí zahradě zoologické, ukážeme v těchto listech k minulosti a počátkům znamenitých těch institucí, kteréž staly se za našich dnův občerstvujícím zdrojem a posilující rozkoší prostého rozumu i podkladem v nejednom bádání psychologickém. Dotýkajíce se nynějšího zřízení v evropských zahradách zoologických uložíme tu kromě literárních studií a soukromých zpráv od ředitelů těch kterých menažerií také své zkušenosti, kterých nabyli jsme na cestách poznavše zoologické zahrady ve Vídni, Štuttgartě, Frankfurtě n. M., Kolíně n. R., Hamburku, Berlíně, Drážďanech, Bruselu, Antverpách, Paříži, Londýně, Amsterodamě, Kodani a j.

Slova ta buďtež ohlasem vroucího přání našeho, by také v Praze zahrada toho druhu vypučela ve blízké budoucnosti.

Skrovné počátky zoologických zahrad spadají do časů pradávných, kdy *čínský* vladař Ven-Vang z dynastie Čeu kraloval nad mocnou říší. Domácí letopisy kladou panování jeho do 12. století před Kr. Hezká to doba! Svatá kniha písní Ši-king dochovala sporé paměti až na naše časy. Ještě ve 4. století připomíná se královský ten zvěřinec, ve kterém ssavci, opeřenci, želvy a ryby chováni byli pro kratochvíli.

O krotkých slonech zaznamenal zprávu čínský básník Li-tai-pe, který žil za panování vznešeného rodu Thang (618—905 př. Kr.).

Z biblických časů utkvěl v paměti naší výjev „Daniel v jámě lvové", jehož dějinná událost králi Dariovi se připisuje.

Je-li pravda, že veliký Stagirita, Aristoteles, dostával od krále Alexandra, jehož byl učitelem i druhem upřímným, vzácné živočichy darem z tažení válečných, potom bezpečně pronésti lze tvrzení, že tu poprvé zvěřinec sloužil vědeckému úkolu.**)

---

*) Fr. Pražský v Liter. listech.

**) Vědecká vypsání zootomická, kteráž uložena jsou v památném díle Aristotelově (Historia animalium) podjíti se mohou na dávné ty časy kritiky přísné, že sám Cuvier, reformator moderní zoologie, prohlásil anatomii

Římská vivaria sotva pokládati lze za ušlechtilý prostředek poznati duševní život přechovávaných živočichů. Zajisté, že spíše krmníkům se podobaly, v nichž vzácní a chutní ptáci ukládali se (vivarium avium) pro skvostné a báječné hostiny římských labužníků, nebo kde hlemýždi a ustřice stále pohotově se chovali (cochlearia, vivarium ostrearum), ryby sladkovodní i mořské se opatrovaly (vivarium piscium, piscina).*)

Že pak mnoho klecí a ohrad třeba bylo za dob, kdy zápasy divoké i krotké zvěře (venationes) staly se šerednou vášní sešlého světa římského, nelze pochybovati, uvážíme-li, že na př. ve hrách za Pompeja padlo za jediný den 500 lvů, 18 slonů a 410 kusů zvěře africké, za Augusta asi 4000 kusů zvěře divoké, a že za Tita téměř 10.000 zvířat divokých (sloni, nosorožci, medvědi, kanci) a domácích vedlo boj o život před radostnou tváří bezcitných diváků.

Kaligula spůsobil štvanici 400 medvědův a tolikéž různých šelem afrických.

Menším městům, jež neměla vydatných prostředků, bylo ovšem spokojiti se štvanicemi skrovnějšími a zvěří obyčejnější. Také štvanice býků na spůsob španělských toros připomínají se v cirku římském.**) Divoká zvěř chována byla ve klecích pod podiem, odkud pouštěla se zvláštními otvory do arény.

Římské zvěřince a ohrady pro šelmy sluly vivarium ferarum bestiarium. Z divokých dravců jako „indici leones, leanae, pardi, leopardi, pantherae“ vybíralo se clo při dovážení, což svědčí o znamenitém obchodu s dravou zvěří za časů římských.***)

Zoolog žasne prohledávaje staré letopisy, v nichž uvádí se podrobný seznam zámořských zvířat za středověku téměř nikdy nevídaných nebo připomínaných jakožto vzácnosť neobyčejná. Co ještě v polovici našeho století bylo divem pro zahrady zoologické, to dávno předcházelo za časů římských. Zvěř všelikého druhu dopravovala se z nejzazších končin světa, a divákům římským předváděli se tvorové, o nichž pouze báje zaznívaly. Zvláště za posledního století nebylo republice římské nic nemožného, a zásobovati cirky nestvůrami nilskými bylo běžnou událostí, jakkoli hrochové, nosorožci a j. chytáni bývali spůsobem velice obtížným a nebezpečným, že mnoho lidí zaplatilo honbu životem. Cassius Dio svědkem byl očitým, když Commodus zbraní svou skolil pět hrochů za jediný den,†) a ve dnech následujících dva slony, žirafu a nosorožce.††)

---

slona od Aristotela za lepší, než kterou podal akademik Daubenton. Aristoteles nejprve určitě rozeznával nervy od šlach. (J. Hyrtl: Anatomie des Menschen. Wien 1866, p. 31.)

*) Fr. Lübker: Reallexikon des classischen Alterthums. Leipzig 1877. p. 1233.

**) Fr. Velišský: Život Řeků a Římanův. V Praze 1876, str. 404. — Plinius Hist. nat. VIII. 182

***) Aug. Pauly: Real-Encyklopaedie der classisch. Alterthumwissenschaften. Stuttgart 1852, p. 2695 (Vivarium). —
Abhandlungen der Berl. Akad. 1843. p 104.

†) Dio: LXXII., 10.

††) L. Friedländer: Darstellungen aus der Sittengeschichte Roms. Leipzig 1867. II, p. 251.

Co práce stálo, než zoologická zahrada Londýnská zmohla se na jediného hrocha! Sotva stačila výmluvnosť anglického konsula Kahyrského, by přiměl paše ke slibu, že hrocha ústavu zaopatří. Lovem jeho četný zástup vojenský zaměstnán byl na Nilu a chyceného hrocha po šest měsíců doprovázel průvod na pouti od Bílého Nilu do Kahyry, kam šťastně dospěl 14. listopadu r. 1849. V Kahyře přezimoval a potom z Alexandrie po korábu k tomu konci zřízeném dopraven jest do Londýna, kamž přibyl 25. máje 1850. Reservoir na lodi přichystaný obsahoval 400 gallonů vody, a dvě krávy a deset koz sotva stačily ukonejšiti zdravý žaludek chyceného hrocha.*)

Honby po africké zvěři ku hrám římským přivodily, že nové a neznámé kraje byly objevovány, když lovci hlouběji do země vnikali zvířata pronásledujíce. Vždyť prý sám císař Macrinus lovil zvěř v Africe.

Zvěřince římské obsahovaly v sobě výběr rozličných zvířat, jejichž jména připomínají se ku př. z časů Gordiana III.: 32 sloni, 10 losů, 10 tigrů, 60 krotkých lvů, 30 krotkých levhardů, 10 hyen, 1 nosorožec, 10 žiraf, 20 divokých oslů, 40 divokých koňů a m. j.

Výživa zvěře stála římské panstvo hodně peněz, že Kaligula, když jednou maso drahé bylo, kázal předkládati zvěři otroky za potravu.

Zvěř z cizích krajů do Říma zasýlaná dopravovala se buď po lodích buď ve klecích na velikých vozích, do nichž voli se zapřahovali. Kudy zvěřinec se ubíral, tam města nápomocna býti musila starajíce se, by zvěř na cestě dobře byla přijata a obsloužena, jakož reskriptem nařízeno bylo za císařů Honoria a Theodosia. Že pak kočující zvěřinec nadužíval mnohdy pohostinství a v nejedné osadě příliš dlouho pobýval se svou zvěří, bylo pomýšleti na novou modifikaci příkazu, kterým ustanovil se pobyt nejdéle na 7—8 dní.**)

Zvěř vzácná a neškodná uváděla se do cirku ve vší slávě a ozdobě na podívanou. Dle tehdejší módy oblékala se v pestré roušky poseté zlatými ozdůbkami nebo natírala se různými barvami, voli barvou bílou, ovce purpurem nebo šarlachem, pštrosové rumělkou a hříva krotkých lvů skvostně se pozlacovala.

Krotitelé dravých zvířat činili ve krocení pravé divy, o čemž současní dějepisci vypravují s úžasem.

Mohl-li Julius Caesar užívati slonů, by mu pochodně nosili a k domovu svítili, mohl-li Marcus Antonius vézti se s tanečnicí Cytheris ve voze, který táhlo nádherné spřežení královských lvů, proč by se nemohlo užívati také krotkých levhartů, medvědů, kanců, vlků — soudili dovední krotitelé.

A krotili zvěř nejdivější zručností neslýchanou, právě onu, jejíž krocení nejvíce protivilo se přirozenosti: divocí zubři nechali po sobě chlapce tančiti, stavěli se na zadní nohy, umělecké kousky ve vodě prováděli a nepohnutě stáli, když quadriga uháněla s nimi vichrem o závod, jeleni poslušně nechali se zapřahati do vozů, levharti rádi na se jařmo brali, jeřábové ve běhu kruhy opisovali a potýkali se mezi sebou, lvi jako pejskové činili každé pomyšlení, ano ve hrách za

*) Dickens Householdwords I. (1850), p. 445. (The Hippopotamus).
**) Cod. Theodos. XV. Tit. XI. 1 2.

Domitiana v areně zajíce chytali, aniž jim ublížili, sloni na pokyn svého mistra klekali, všeliké tance prováděli, k čemuž jeden slon na cymbál podle noty hrál, na stoly se pokládali, čtyři společně pátého nosili jako nebožtíka na nosítkách, i prý latinsky psali.

Slona poznali Římané nejprve ve válkách za Pyrrha v Lukanii, pročež lid nazýval jej obecně „lukánským volem".

Caecilius Metellus, vítěz nad Karthaginskými, dal v cirku předvésti 120 slonů (dle mínění jedněch dějepisců obětoval je zápasům, dle jiných nekázal zabíti je].*)

V zápasech připomínají se slonové nejprve za Pompeja (655 = 99), který za afrického triumfu vézti se dal slony do vozu zapřaženými.

Při slavném posvěcení divadla Pompejova poprvé zápasilo 18 slonů s lidmi.

Na mincích z časů Titových představen je slon ve drátěném pancíři.

První hippopotamus (hroch) uveden byl na zápasiště za Augusta a tam zabit jest.

Nosorožec viděn byl v Římě poprvé za Pompeja (699 = 55), tigr za Augusta, žirafa za Caesara, krokodil za Scaura.

Přejděme na půdu nového světa.

Poslední *aztecký* vládce v Mexiku, Montezuma (15. stol.), přemnoho vynakládal na své letohrádky, zvláště pak ve zvěřinci báječné měl zařízení. Ptactvo všech krajů blízkých i dalekých, ptáčata nejdrobnější i křídlatá zvěř nejstatnější chovala se tam pro radosť královu. Sami ptáci draví dostávali denně 500 krocanů na pospas. Ptactvo vodní na desíti rybnících s přítokem vody sladké nebo mořské pohrávalo si na hladině jako ve svém kraji rodném, a ještěři velicí v bažině pobřežní vyhřívali se v záři sluneční. Ani hadi hrozní a jiné podoby zvířecí nescházely v zahradě nádherné. Přes 300 sluhů a opatrovatelů bylo ke službám královských těch vězňů. Kromě toho, že ošetřovatelé péči měli o vezdejší chléb a zdraví svých svěřenců, sbírali také drahocenná peří a umělcům azteckým je dodávali, kteří dovednou rukou strojili všeliké mosaiky ze stkvoucích per pro dvůr královský. Tak činívali i dávní předkové Montezumovi libujíce se v zahradních zvěřincích**).

Pohnútkou, že cizí nebo divoká zvěř přijímána byla vřele pod střechu člověka vládce, byla místy posvátná uctivosť k některým tvorům. Zvláště bílí slonové vysoce byli váženi a ctěni od svých rodáků***), kteří lidmi jsouce přece větší česť měli pro bílého mnohokopytníka než pro svého bližního kořice se slonům jako bohu samému. Tak bývalo *v Siamu* před lety dávnými i nedávnými.

Vypravujeť Gotthard Art z Kdanska, jenž v holandských službách v Siamu prodléval, že r. 1562. dva bílí slonové zavdali podnět k válce, kterou panovník říše Pegu vedl s říší siamskou proto, že vladař její zdráhal se přenechati vznešenému sousedovi svému bílé slony, jakkoli nabízeno bylo za ně výkupné tehdy neslýchané. Tím větší však mohlo býti zásluhou míti ve svém středu posvátné slony bílé násilím odňaté

---

*) Plinius Hist. nat. VIII. 16. Seneca brev. vit. 13, 8.

**) Der zoologische Garten. (Zeitschrift.) 6. Jahrg., p 74. Frankfurt a. M.

***) Frank Vincent: The land of the white elephant: a personal narrative of travel and adventure in Burmia, Siam etc. London 1873.

ze říše sousední. K čemuž také došlo. Vojsko pegské vtrhlo do Siamu, opanovalo hlavní město a u vší slávě, vítězně doprovázelo velebnou kořisť siamskou.*)

Když Jodocus Šouten panoval v říši siamské (roku 1636), bylo ve třetím paláci královské residence 6000 krotkých slonů, mezi nimiž bílý slon nad ostatní byl povýšen a zbožňován jakožto zjevení zřídka vídané. Vůdcem královských slonů býval princ z čisté krve královské.

Ještě na počátku tohoto století dívali se v Siamu na bílé slony jako na světice boží.

Když r. 1822. dr. Finlayson navštívil Siam a panovníkem siamským v Bangkoku přijat byl v audienci veřejné, kázal dvorní mrav, zavésti cizince do paláce bílých slonů, kteří také tehdy měli do sebe cenu znamenitou, že ani zlatem a jinými poklady nemohli býti zaplaceni. Bylo by pohanou pro vznešené zvíře prodávati je z ručky do ručky. Vždyť v bílém slonu nejméně je aspoň duše královského předka, který vyvolil si tělo bílého obra za dočasný stánek svůj. Buddhisté domnívají se, věříce ve stěhování duší, že ve zvířeti vzácném jen vzácní hosté sídlí. Kdo pak bílého slona objeví, odměněn bývá bohatě. Toho roku bylo šest bílých slonů ve královském paláci, více než kdy jindy, což bylo znamením pozemského požehnání. Lid zove takové slony „králi". Na těch však panovníci siamští nejezdívají nechtíce zneuctíti duše zesnulého předchůdce.

Každý bílý slon má svou zvláštní domácnosť a svou čeládku ke svaté obsluze. Deset sluhů ošetřuje posvátného slona, který má tesáky zdobené sponkami a obroučkami ze zlata, hlavu přikrytou zlatou sítí a svatá záda hebkým aksamitem vystrojená. Po zádech jeho hopkují bílé opice odvracujíce od slona všeliké zlo a zachovávajíce tak dobré zdraví jeho.

Také ve blízkém mocnářství *Birmském* požívá bílý slon vedle krále největší úcty. Slon ten náleží k říšským velmožům maje svůj palác, svého ministra krajana, své statky v částech země bavlnou nejbohatší, má čtyry slunečníky a družinu o 30 osobách. Než nemusí to býti vždycky slon úplně bílý. Birmané nazývají bílým slonem i slona barvy šedé, má-li jen bílé skvrny za ušima, na čele nebo na chobotu**).

Mrtvola bílého slona Bangkokského, který tam r. 1877. pozemský svůj život dokonal, pochována byla u vší slávě za přítomnosti krále siamského a všech hodnostářů. Na řece Menamu přes 60.000 loděk plulo s „věřícími" účastníky, kteří přišli vzdáti česť nejstaršímu bůžku narozenému r. 1770***)

Bílí slonové i bílé opice jsou vzácnými úkazy albinismu.

Vedle bílých slonů koně bělouši u veliké bývali uctivosti, posvátná pak úcta k nim přešla z území asijského také na půdu evropskou. Když

*) Dr. W. Striker: Geschichte der Menagerien. Berlin 1880, p. 11. (Sammlung gemeinverständlicher wissenschaftlicher Vorträge, herausgegeben v. R. Virchov und Fr. Holtzendorff. Heft 336.)

**) Fr. Hellwald: Asie. V Praze, p. 284.

***) Vesmír 1878, str. 223.

Xerxes dospěl se svými voji až k pohraniční řece makedonské, Strymonu, obětovali magové bílé oře chladnému proudu.*)

Přinášeti takové oběti slunci bylo mravem iranským, kterážto obraznost náboženská ujala se potom v klassickém území řeckém ano i v samé Italii. Kastor a Polydeukes (Polux) jen na běloušich se proháněli po obloze světlé. Ve zlé vykládalo se, když Camillus r. 396 př. K. dobyv starého města Vej (Veii) vítězně vjížděl do opanovaného města ve voze taženém bujnými oři bílými; taková sláva jen samým bohům příslušela ne pak člověku pozemčanu.**)

Za *středověku*, kdy panstvo západoevropské uzavíralo se ve skalnatých hradech a místech opevněných zřídka putujíc do krajů vzdálenějších, bývaly zhusta ve hradech a klášteřích zvěřince, byť i hodně skrovné.

Klášter Svatohavelský měl již v 10. století „twinger“ a v něm „allerlei wild Gethier und Gevögel“: medvědy, jezevce, kozorožce, sviště, volavky, stříbrné bažanty, což buď pocházelo z blízkého okolí klášterního nebo darem přibylo od cizích hostí. Že pak zvláště jeleni chovali se mezi hradními příkopy a valy, obecně poznamenává se v dřevných letopisech.

Městské valy Bernské osazeny byly v polovici 16. věku šesti medvědy. Do dneška ukazují v Bernu živé medvědy.

Zavedu čtenáře na chvíli do útulného střediště kantonu bernského. Od sněmovního paláce ubíráme se k velikolepému mostu (Nydeck-Brücke), který klene se přes hluboké údolí řeky Aary. Spojuje staré město Bernské s protější stranou, odkud počínají vábné procházky do roztomilých údolí horských velikánů. Hned u druhého konce mostu uvidíme „medvědí jámu“, místo pěkně vyzděné a zábradlím opatřené. V jámě batolí nebo povaluje se několik medvědů jakožto živá zpomínka na kantonský a městský erb. Slavná obec a pečliví její starší jsou do svých medvědů celí zamilováni živíce je a pečujíce o ně s nevšední láskou. Aspoň tolik je jisto, že bernští medvědi žijí z důchodů obecních, dobře se na všem majíce. Bernští měšťané osvědčují k nim svou náklonnosť také tím, že opatřují veřejné pomníky, nápisy a domy milou podobou medvědí. U medvědí jámy je pořád živo, snad živěji než v samé jámě. Diváci házejí svým mazánkům jablka, housky, chléb, někteří pak pouhými slovy krmí je lichotivě. Druhdy bernští mumláci ani stačiti nemohou chtějíce vyhověti laskavému volání „bitt' schön“, při čemž na zadní nohy se staví, milostný pak svůj zrak vzhůru obracejí očekávajíce od dobrých lidí chutný zákusek. Medvědí plémě potom jen málo je za to vděčno a nerozumí vážnému žertu. Se špatnou se potázal, když v podzimku r. 1861 jistý Angličan skočil do jámy mezi bernské medvědy. Omrzelé bestie bez milosti roztrhali člověčinu na kusy dříve než hlídači přispěli na pomoc. A když pak anglický vyslanec opravdově stěžoval si na horkokrevné medvědy, celý Bern stál při straně svých miláčků a nikterak nedopustil, aby surovci za jemnocitnější medvědy byli vyměněni.

---

*) Herodot 7, 113.

*) Victor Hehn: Culturpflanzen und Hausthiere. Berlin 1874, p. 44.

V sídle nejvyššího správce *německého řádu*, *velmistrů* v Marienburgu vynikal zvěřinec ve věku 15. také tím, že choval v sobě vzácnou kořisť, statného lva a pět zubrů, které velkokníže Vitold litevský daroval. Kromě toho bylo tam v hojnosti medvědů a opic všeho druhu.

S posledními dožili se tam nemilých věcí, když jednoho dne opice do samé kaple se dostaly a po svatých skákajíce s výše je shazovaly a k nepoznání zohavily, že bylo pomýšleti jiné svaté do kostela pořiditi.

Z drobné zvěře hemžilo se v ohradě na sta králíků, kteří mysl velmistrů zvláště jímali u veliké míře, že páni na svých cestách obdarováváni bývali novými a novými králíky.

Tito tvorové milí bývali i Římanům, kteří chovali je v ohradách řečených l e p o r a r i a. Za Augusta rozmnožili se králíci přivežení z ostrovů balearských tou měrou nápadnou, že jedenkráte všecku žeň zničili. —

Zvěřince byly v *Němcích* ve květu, a knížata blízká i daleká ucházela se u velmistrovského řádu, který vládna v zemi pruské v divé zvěři zvláště si liboval.

Také arcivévoda Ferdinand Rakouský, syn císaře Ferdinanda I., dožadoval se přátelského daru u vévody pruského roku 1558 vroucně sobě vyprošuje několik párů „divokých ořů“ (?) a nabízeje se ke službám vzájemným. Zdá se, že tehdy bylo přání vyhověno, později však nemohlo býti učiněno po vůli opětně, a vévoda dostal na místě toho „šest mladých zubříků a sice 2 býčky a 4 telátka.“

Než zvěř cíle svého dospěla, mnoho kusů vzalo za své na obtížné pouti, že jen skrovný počet zvířat dopraven byl na místo zdráv. Jest s podivením, že přes všecky ty svízele znamenitý zubr šťastně přiveden byl v první polovici 15. století do zvěřince kurfiřta a arcibiskupa Albrechta v Mohuči. (Pokračování.)

Dagmar.

Báseň

od

Svatopluka Čecha.

(Porkačování.)

II. Vidina.

Neplyne tam Odrou k severu
od Štětína velká labuť bílá:
koráb ozdobný to rozestýlá
stříbrotkaných plachet nádheru.
Hedbávná je příze hebkých lan,
stříbrem kmitá dvojí hustá řada
dlouhých vesel, která s obou stran
odměřeně zdvihá se a padá

okrouhlými trčíc otvory
z podpalubní skryté prostory.
Stříbrem také ozdoba se míhá,
která tvary majíc labutí,
nade přídou v lepém sklenutí
hrdlo štíhlé do povětří zdvihá,
křídloma hruď postýlajíc lodní;
hlavu jí jak uzda ovíjí
řetěz tulip, růží, lilií,
těžkým věncovím se houpá pod ní
na mohutné hrudi korábu
a stín jarních těchto půvabů
pestře mihotá se hloubkou vodní.

Na palubě purpurový stan
větérkem se vlní. Před ním stojí
Dagmar ve svatebním skvostném kroji,
družina pak vzácná s obou stran.
S jedné dánských poslů hrdý sbor;
jenom Strange s kormy opodál
do vln hrouží neodvratný zor,
jakby vzhlédnout ke stanu se bál.
Skloněna je hladká jeho tvář
a v ní rusý vlas, jenž na hruď padá,
s dumnou bledostí své stíny spřádá.
Častěji teď jako samotář
dlívá tak pan Strange, prve dvorný,
nyní netečný a nehovorný.
Za něho pan Albert vzornou pečí
stal se paladýnem světlé děvy,
horlivě jí slouže, hbitou řečí
vykládaje plavby různé zjevy.

S levé strany k Dagmaře se druží
smavý zástup sličných zlatovlásek —
pyšný vínek severanských růží,
které z nejvzácnějších země krásek
vybral Valdemar a kněžně vstříc
vyslal na korábu, jehož křídlo
unáší ji blaze ševelíc
v Ribe, staroslavné jeho sídlo.

Kněžně po bok nejkrásnější z nich.
Ze záplavy vlnek nesčetných,
která hrdlem, šíjí porozlita
lnem se bělá, zlatým leskem svitá,
s tichým na rtech úsměvem se hříží
milá tvář jak vesny jitro svíží.

Oko její čistá studnice,
v níž se nebes odlesk jasný modrá,
v níž se jeví mysl děvice
ke dnu až, tak laskavá i bodrá.
Kristina zní jmeno dívky krásné.
Jakž se nejprv maně setkaly
její, kněžny oči modrojasné,
navzájem si plesně vyznaly:
Unášíš mi srdce, sličné robě,
buďme družkami ves život sobě!

Po široké řece zvolna plyne
koráb nádherný. Kam oko zírá,
niva kol jak louka širošírá
svěží jarní zeleností kyne,
v dáli na severu jen se tlumí
lehce zamodralé buků chlumy.
Potoků a říček hustou sítí
blýskají se břehů kypré luhy,
jako v rouše zeleném se třpytí
zdobně propletané stříbra stuhy.
Tu tam chata pod olše a vrby
střechy rákos obemšený hrbí
a zde onde šedá chýžek tlupa
sebraných jak chomáč plachých kur,
když se mihne mračnem křídlo supa.
Však zde jenom racek na lazur
bílým křídlem kreslí plaché runy.
V řece časem rybolovců čluny
stranou chvatně prchají, leč náhle
zastihly je šumné vlny táhlé,
které ňadrem lodi zbouřeny
valí se až po rákosí břehu
a tam zelenavé hřebeny
v pěnu tříští jako v chumle sněhu.
Člun se prudce kolísá i točí
a v něm rybák žasem zkameněv
sítě pouští z rukou, třeští oči
na kouzelný nevídaný zjev,
na stříbrná rahna, purpur vlajky,
na koráb, jenž zdá se vidmem bajky . . .

Jarním sluncem ozářená niva
usmívá se vůkol přívětivá:
ale časem, když se mráčkem kalí
nebes oko, veselý ten luh
na chvíli se mutným stínem halí,
jakby nad ním letěl smrti duch,

že se divák s myslí unylou
rozhlédá jak širou mohylou.
A jak nebem obláčky se honí,
tak i kněžně vlídnou očí zář
časem chmůra přeletavá cloní
a stín zádumčivý halí tvář.

Světlé nevěstě pan Albert sdílí
osud krajiny, jíž zraky pílí:

„Kraj ten rozlehlý, kde nyní mír
vládne pod ochrany dánské křídlem,
slýchával kdys krutých bojů vír,
zpupných Slovanů jsa volným sídlem.
Od pochmúrných břehů Visly dalné
k západu až tam, kde do moře
vrhají se labské proudy valné,
po nesmírné žíly prostoře
Vendů divých nesčíslné kmeny
v pohanskou noc hluchou pohříženy.

Místo k nebi, kde bůh sídlí pravý,
na rujanské výspy bílý štít
zraky vznášely, kde čtverohlavý
v pyšném lesku strměl Svantovít.
Svatou hrůzou poutníci se chvěli
ve svatyni Retry nádherné,
kde kol Radigosta davem čněly
obrněné modly příšerné.

Triglav — zastřen rouchem zlatotkaným,
aby nezřel země žal a hřích —
klonil ku svých žreců věštbám planým
divnou trojici hlav stříbrných.
Klaněli se Živě; z tuřích rohů
připíjeli ke cti Černobohu:
v jiných bohů nesčíslný chrám
scházeli se k tichým modlitbám
a též chata každá v jizby rohu
střehla trpasličí sošky bohů,
opatrujíc v úctě pokorné
domácí ty skřítky pitvorné.

Mrtvá příroda svým zjevem různým
mluvila k nim, božstev tajných plna:
Pod rákosím šepotala vlna
tajemných svých vidin hlasem luzným,
jejichž podoby jak světlé stíny
míhaly se plaše pod lekníny.

V temné hloubi lesa, pod lupením
kmenů obrovských, jež halil mech,
pohan cítil s pověrečným chvěním
skrytých, neobsáhlých prsou dech,
světa báječného slýchal zvěsti
v šumu chvějících se ratolestí
a když listím prosvit' luny kruh,
stříbrným naň okem zíral bůh.
Pod stožárem vrátkým objat bouří,
vídal v temných mračen směsici,
ve vln rozbortěných bílém kouři
nesmírnou tvář, hněvem děsící,
z pod obrví, čupřinaté pěny,
metat bleskem pohled rozlícený.
A když v noci zimní vichřivé
z chaty vyhleď, mysli strachem jatou
prašných sněhů chumle jiskřivé
proměnil si v hřívu rozevátou
koně bílého, s nímž noci celé
arkonského chrámu mocný bůh
objíždí kol kolem země kruh
chránit věrné, trestat nepřítele.

Zlaté klasy slovanské to plémě
rádlem vybouzelo z ňader země;
po květnatých nivách žírný skot
poháněli; v hustých lesů šeři
vysílali za těkavou zvěří
bystrých šípů okřídlený hrot;
sítě kladli v hojných jezer tůně,
shrnovali v lodic širá dna
drobných sleďů mračna stříbrná,
hemžící se v Baltu štědrém lůně.
Budovali sídla dřevěná,
okrášlená řezbou, malbou umnou,
města, širým světem slavená,
naplněná lidu spoustou šumnou,
jejichž velkolepé přístavy,
vídaly háj stěžňů třesavý
a v něm peřestou směs národů
hemžící se v čilém obchodu.

Ale mysle řádům otců věrné,
lichých bohů tvrdošíjné ctění
osudu jim nesly kostky černé.
Hlasatelé spásy na kamení
metali zde zrní božích slov —
Hoj! tu rozbleskl se žár a kov!
Kříž tu vzešel nad slovanskou nivou,
ale ne svou září milostivou:

vzešel děsným třpytem purpurným
nad praporem bitvy pochmurným,
nad křídlatých přilbic strašným leskem;
bojovníků rozlícených tlum
kázal jim teď evangelium
mečů zvoněním a bubnů břeskem.

Bránili se chrabře mnohý věk
Lutici, již chlubným Vlků jmenem
sokům věstili svůj dravý vztek,
tepali též v boji rozlíceném
zběsile svým křídlem Rarozi,
kmenové ti statní přemnozí.
Mrtvol hromadami pokrývali
dřevěných svých tvrzí širé valy,
máchajíce s udatností lví
Jarovíta hroznou korouhví.

A co konal slávský Viking smělý —
jako báje výpravy ty zněly.
Srostlý v jedno se svou lodí sivou,
jako mořský orel v děsný let
křídla rozpínal nad vodní nivou. —
Běda lodi, s níž se tamo střet',
běda břehu, kamo zobák vryl —
o tom dlouho uměl vyprávět
dánských mateří a dětí kvil!

Ale neplaten byl kmenů těch
odpor lítý. Meče Dánů, Sasů
v rozrůzněných jejich zástupech
řádily jak srpy v houšti klasů.
Přes krvavých trupů druhý val
vítěz do pevných se tvrzí dral.
Poklesaly v rumy chrámy švarné,
rozkotány modly divotvárné.
Zasténaly věkovité pně
hájů posvátných pod sekyr tepem,
zapraskaly větve žalostně
v obejmutí žáru velkolepém,
stará božstva uletala z nich
ve příšerných dýmu oblacích.

Klesli Vendové — hluk boje ztich' —
prosto moře loupeživých lodí —
z rozkotaných sídel slovanských
novým pánům zlatá žeň se rodí.
Osadníků davy se všech stran
sem se valí, Němcové i Dáni,

z nových měst již mnohý boží stan
povznáší kříž jasný lepou báni.
Slávů lepší část šíj kloní již
pod Kristova jařma sladkou tíž,
libuje si v novém kroji, mravě
a řeč otců tlumí pohrdavě.
Ostatní pak plaše ustupují
do nevlídných pustin, lesních slují,
nebo v trpké, těžké nevoli
nesou cizích pánů povržení.
Ba již dalekou ta doba není,
kdy tu navždy slavské hlaholy
oněmí, kdy v lůně toho kraje
zbudou jenom sledy kostí tlících
po Bodricích, Ranech, po Luticích, —
pusté hroby jen a chmurné báje.“

Skončil řeč pan Albert. Mutné snění
obepřádá Dagmařino líce . . .
Pojednou vzhled krajiny se mění:
Břehy ladné rázem coufajíce
v ohromné dva oblouky se klenou
jakby v širou náruč otevřenou
brali velkolepou vodní pláň,
jež se před korábem pozaskvívá
leskem stříbrným a v dálce splývá
s azurem, jímž září nebes báň. (Pokračování.)

Salomonida.

Román
od
Serváce Hellera.
(Pokrač.)

Druhého dne výstavy přišel jsem také já s professorem Varvinským, s kterýmž jsem se byl náhodou u snídaně sešel. Prošedše zvolna všemi salóny posadili jsme se v posledním, opodál vystaveného stříbra, do křesel, abychom nějakou chvíli přicházející mladé dámy si prohlíželi a zároveň pozorovali, jaký dojem na ně výbava učiní. Přicházelo jich mnoho a pokud jsme znamenali, byly všechny výstavou mile dojaty, některé až patrně překvapeny. U bronzového pak stolu s nádherným darem kněžny Sachalinové zastavovaly se všechny a žádná netajila se s opravdovým podivem. Tolikéž neopomenula žádná vytáhnouti z ornamentů onen pergaménový lístek a přečísti si, co na něm bylo napsáno.

„Podívejte se," pravil mi professor Varvinskij, „tyto dni mluví zajisté celá Moskva o Salomonidě Sachalinové a jejím královském daru. Kdokoliv o svatbu slečny Caesariny zavadí, odbočí ihned, aby vypravoval s podivením o tom, co slečna od kněžny Sachalinové dostala. Umí si ta ženská dělat reklamu, co?"

„Na pouhou reklamu zdá se mi ten dar příliš skvostným," odpověděl jsem, jakobych s professorem nesouhlasil, ačkoliv mi něco říkalo, že má pravdu.

„Příteli, těch padesát tisíc rublů nemá v jejích očích žádnou cenu u porovnání s tím, čeho za ně docílila. Představte si jen pýchu takové ženštiny, když slyší, že celé město o ní mluví, že její vkus a noblessu uznávají i nejvyšší kruhy naší aristokracie! Příteli, Salomonida zneužila tu skvělé firmy tohoto domu, ona vyvěsila vedle podobizny slečny Caesariny svůj obraz, ba ona vystupuje za Caesarinou na špičky, aby si lidé jí více všímali, než nevěsty."

„Vy jste ukrutný, professore; vám neudělá Salomonida nikdy nic po chuti. Nepochybuju, že dělá její dar sensaci, ale kdož pak je oprávněn činit jí proto výčitky? Vždyť kněžně snad ani nenapadlo, že by dar její přišel do výstavy! Možná, že o tom dosud ani neví aneb že se to stalo zcela proti její vůli. Připouštím, ba uznávám, že má její velkolepý dar jakýsi demonstrativní ráz, ale nenahlížím, že by to musila být pošetilá marnivost aneb snad ještě něco horšího. Já dovolil bych si tu jiný výklad. Je známo, že Salomonida, než o poměru kapitána Bogdanova ku slečně Caesarině se dověděla, což — jak víte — teprv zároveň s jejich zasnoubením se stalo, na téhož Bogdanova si myslila, ba že dle pověsti vášnivě do něho byla zamilována. Soudilo se tedy obecně, že ji sňatek Bogdanova s Caesarinou svrchovaně pobouří a roztrpčí, ba našli se lidé, kteří vypátrali, že prý kuje Salomonida nějaké nepřátelské nástrahy na svou šťastnou sokyni. Aby tedy podobné slechy a pověsti vyvrátila, osvědčuje Salomonida slečně Caesarině okázalejším spůsobem, než dosud, svoje nezměnitelné přátelství a slečna uznala nejspíše z téhož ohledu za dobré okázalý dar kněžnin na veřejný obdiv vystavit. Co říkáte, pane profesore, mému výkladu?"

„Hm!" prohodil Varvinskij; „můžete mít pravdu, ale já také. Naše výklady dají se dobře spojit — ano, ano, tak tomu bude: obě pohnutky působily tu společně a věc neminula se s účinkem. Ale bylo by, příteli, naivní myslit, že nemá to všechno ještě jiný účel, snad méně nevinný a neškodný!"

„Jste neuprosný pessimista, professore," odpověděl jsem, chtěje řeč jinam obrátit; „o kněžně Salomonidě se my dva sotva kdy asi dohodneme. Mluvme tedy o něčem jiném."

Mluvili jsme tedy o všelijakých denních příbězích, jež Salomonidy se netýkaly, až professor, tím „planým tlachem" unaven povstal a podávaje mi ruku pravil:

„Povinnost mne volá, musím jíti! S bohem, mladý příteli! O svatbě se bohdá zase uvidíme!"

* * *

Dne 18. února byla svatba kapitána Anatola Vasiljeviče Bogdanova a slečny Caesariny Dimitrjevny Sokolovny a večer téhož dne odbýval se v paláci Dimitrijeva Ivanoviče Sokolova ples, ku kterémuž neobyčejně četná a většinou vznešená společnost byla sezvána. Palác Sokolovský nezářil ještě nikdy takovou nádherou a takým leskem a nehostil nejspíše také ještě nikdy tak četnou společnost. Přes hodinu trval příjezd hostů, a ekypáží hemžilo se tou dobou na boulevardu takové množství, že musili, jako při slavnostních představeních ve velkém divadle, jízdní žandarmové udržovati pořádek.

Palác byl ve všech prostorách báječně osvětlen a úprava jeho místností vynikala opravdu královským leskem. Okolo bílých mramorových sloupů velkého tanečního sálu vinuly se pozlacené bronzové věnce, do nichž nesčislné množství voskových svíček bylo zatčeno. Záře odtud vycházející splývala s mořem světla, jež s velikých lustrů dolů se vylévala, v záplavu jemného zlatého jasu, kterýž nádherné toiletty dam a lesklé bílé mramorové stěny jako zlatým závojem obestíral. V sousedních sálech, podél jejichž stěn zlaté a stříbrné stolové náčiní velké kovové i umělecké ceny vystaveno bylo, skytaly bohatě a těžce obložené postranní stoly vzácná vína a lahůdky všeho druhu, jež na stříbrných a pozlacených talířích i podstavcích vábně nakupeny mocnou přítažlivost osvědčovaly.

Kdo od tance odpočinouti si chtěl aneb z jakékoliv jiné příčiny zátiší vyhledával, nalezl útulné místečko vedle šumících vodotrysků uprostřed šťavnaté zeleni rhododendrů aneb procházel se s družkou svojí beztrestně pod mohutnými palmami a zapomínal v teplém, rozkošně opojném tropickém vzduchu, že se nalézá uprostřed kruté zimy dalekého severu, zapomínal při mírném svitu nesčíslných, z úkrytů světélkujících lampiček, v pološeru jeskyň, pozorován jen mlčelivými skupinami mramorových figur a provázen rozkošnou tanečnicí, útrap všedního života a dusné tísně etikety.

O půl desáté zahájili novomanželé polonézu. Jaká to byla společnost pohromadě, jaká krása hlav, jaký lesk drahokamů, jaká bohatost a elegance damských obleků! Bylo vidět celé ohňostroje brillantů, jež oči oslňovaly, spousty drahocenných krajek, jakoby se zrovna odbýval nějaký kongres à points, hedvábné látky, kteréž zlatem protkány, jinde snad jen při dvorních slavnostech v podobné nádheře se objevují. A což teprvé tvar těch obleků, kroje a střihy různých, dle starých i nových vzorů stylisovaných šatů, kteréž tu hrdě ukazovaly, co všechno francouzská krejčovina dovede a s jakou gracií elegantní Rusky takovéto obleky nosit umějí! Ano, nositi se a nositi patřičně roucho uměle zhotovené, jest umění, jemuž ne každá dáma rozumí.

Následoval tanec za tancem. Na Rusi jest obyčejem, že se dámy nezamlouvají a nezadávají na celé tance, nýbrž jen na „extratoury“. Rychle za sebou střídá se kvapík s valčíkem, contredanse s graciosní mazurkou a dovádivý cotillon s rozkošným menuettem. Člověk může býti třeba i nepřítelem tance, ale vidí-li takovouto společnost takovéto tance s takovou gracií tančit, jako o svatbě kapitána Bogdanova, doznává bezděky, že jest na tanci přece něco nejen rozkošného, nýbrž i vskutku krásného. Já aspoň, ačkoliv jinak soudím, že člověk i bez tance zcela dobře může býti spasen, byl jsem pohledem na to pravidelné

kroužení a figurové vlnění tolika rozjařených dam a statných kavalírů všecek unešen, tak že jsem sám zatoužil do toho opojného vlnění se vrhnouti a v jiskrném lesku tolika krásných očí své srdce rozehřáti. Zároveň vzpomněl jsem si, že jest slušno, abych jakožto častý host Sokolova domu Caesarinu Dimitrijevnu k valčíku poprosil. Asi za půl hodiny kroužil jsem tedy i já s krásnou mladou paní v tom víru šumného hedvábí, sněhobílých krajek a dmoucích se ňader, nad nimiž diamantové a rubínové nákrčníky se jiskřily. Přetančiv povinnou touru s Caesarinou vyhledal jsem ještě Ninu Petrovnu, abych — jako onde etiketě — zde přátelskému ohledu zadost učinil a s rozmarnou umělkyní valčík si zatančil. Byla jako vždy roztomilá a když jsme přetančili, zavěsila se na mé rámě a žádala, abych ji do vedlejšího sálu doprovodil, že by si ráda odpočinula.

„S radostí,“ odpověděl jsem; „ale nyní mi přece řekněte, jak vlastně tančím?“

„Jak?“ opakovala tázavě Nina a doložila jedva smích tajíc: „Budu upřímnou, jako Alfred de Musset. Týž praví v jedné své básni: ‚Máte všechny půvaby světa, milostivá paní; obdivuji se vám v každém ohledu, ale jednoho bych vám přec ještě přál: abyste uměla tak dobře valčík tančit, jako kterýkoliv německý řezník.‘ Nuže poznáváte mou odpověď?“ „Díky za upřímnost,“ odvětil jsem: „příležitostně posloužím také něčím podobným. Ale nyní rcete, kam chcete: k buffetu nebo pod palmy?“

„Nejprv k buffetu, pak pod palmy,“ poručila si Nina Petrovna. „U buffetu najdeme nepochybně vybranou společnost — ráda bych už zase nějaký klep z moskevské společnosti slyšela. Od vás se člověk ničeho nedoví, vy jste samé tajemství a samá diskretnost, to jsou mi muzikanti milejší.“

„To nejspíše proto,“ namítl jsem, „že vidíte tamo přicházet Mikuláše Rubinštejna. Nuže dobrá, vezmeme ho v pleu; možná, že vám bude moci nějakým klepem posloužit.“

Za chvíli na to byli jsme u buffetu. Bylo tam několik pánů, kteří okoušejíce raffinovaným vkusem různé druhy vína, jako nějaká výstavní porota rokovali, kterému by první cena se měla přiřknouti.

„Hádka marná!“ slyšel jsem rozhodovat státního radu Kalugina. „Druh jako druh; každý jiný — všechny výtečné. Který je nejlepší? Hm, každý!“

„To není řeč znalce,“ pravil s jakýmsi opovržením Rubinštejn, „nýbrž planý kompliment, jakéž se o vesnických svatbách dělají. Uznávám za nejlepší Château Latour.“

„Château Yquem tuto zcela se mu vyrovná, ba já dávám mu přednost,“ odporoval poručík Ševčenko. „Nad ty oba pak vyniká zde Languedoc,“ dokazoval plukovník Jastrebov. „Pánové!“ jal se měkkým diplomatickým způsobem a s příjemným úsměvem na rtu vykládati starý kníže Meščerskij, „necháte-li stranou všechny předsudky a seberete-li k nejvyššímu požadavku všechen svůj vkus a smysl, uznáte zajisté, že jest nejznamenitějším kusem celé této ctihodné sbírky zámecký Johannisberger Cabinet s modrou pečetí.“

„Toho bychom musili nejprv okusit,“ odpověděl Rubinštejn, „neboť zdá se, že si nikdo z nás na německá vína ani nevzpomněl.“

„Nečiníte dobře, pánové,“ poučoval Meščerskij, „zanedbáváte-li ze zásady ušlechtilou révu německého Rýnu; učiňte, prosím, zkoušku a řekněte pak, zda-li nadsazuju.“

Každý z přítomných nalil si několik kapek do malého kalíšku i nastalo na chvíli úplné ticho. Všichni okoušeli a zkoumali přimhuřujíce oči a zticha mlaskajíce; ba i Nina Petrovna „kousala rýnskou slzu“, jakoby její cenu odhadnouti chtěla, což činilo dojem velmi komický.

„Máte pravdu, Jasnosti,“ dosvědčoval asi po třech minutách Rubinštejn, „Johannisberskému náleží dnes velká zlatá medaille.“

A všichni ostatní ochotně přisvědčovali, což dělalo starému knížeti nemalé potěšení. Mně však se zdálo, že byla ta jednohlasnost jen jakýmsi ústupkem dvornosti vůči knížeti Meščerskému a v domnění tom utvrdil mne plukovník Jastrebov, kterýž obrátiv se dosti zřetelně zabrumlal: „Ale Kachetinské je mi milejší!“

Po odbyté zkoušce vína požádal jsem Rubinštejna, aby nás doprovodil pod palmy, že by Nina ráda nějaký nový klep slyšela.

„Milerád s vámi půjdu,“ odpověděl Rubinštejn, „ale co se klepu týče, nejsem tentokráte valně zásoben. Dovolíte-li tedy, pozvu si tuto na pomoc plukovníka Jastrebova a státního radu Kalugina. Smím, slečno?“

„Bylo by mi velikým potěšením, kdyby pánové Vaše pozvání přijali,“ odpověděla Nina Petrovna s úsměvem a lehkou poklonou, a než minulo několik okamžiků seděli jsme všichni pod lesklou zelení velikých lataneí, vějířových palem a banánů.

Mluvili jsme nějakou chvíli o různých denních záležitostech, ale jakož při podobné příležitosti ani jinak býti nemůže, nedařilo se žádnému hovoru, který se netýkal hlavní události dne, svatby Caesariny Dimitrjevny, a takž vzdala se i Nina Petrovna prozatím všelikých pokusů obrátiti jinam pozornost našich besedníků. Hovor náš pohyboval se tedy klidně v kruhu okolnostmi vymezeném, až se posléz státnímu radovi Kaluginovi přece podařilo kruh ten jaksi prolomiti či vlastně jen rozšířiti. Kalugin obrátil se totiž pojednou k Nině Petrovně a pravil tázavě:

„Řekněte mi přece, slečno, prosím vás, jak se stalo, že si Caesarina zrovna kapitána Bogdanova zvolila? Byli bychom na každého spíše hádali . . .“

„Jakožto důvěrná přítelkyně mladé paní vím sice, jak se to stalo, ale neumím podrobnosti toho příběhu vypravovat; lépe bude vám snad moci posloužit zde poručík Ševčenko, neboť nemýlí-li mne podezření, měl on v té hře činné účastenství.

„Mé účastenství v milostné pletce slečny Caesariny a Bogdanova nebylo mnohem větší, než samo ženichovo, totiž skoro žádné; jediným opravdu činným faktorem té veselohry anebo, chcete-li, selanky byla slečna Caesarina. Bogdanov byl pouze trpným hrdinou; jakž měl také a mohl býti výbojným? . . . Vy, pánové, znáte zajisté všichni Dimitrija Ivanoviče Sokolova jakožto muže velmi bohatého, a šlechtice, v jehož žilách krev velkých knížat Novgorodských koluje; avšak o celém jeho bohatství nemáte snad ani tušení a tolikéž vás asi bude tajno, že jest

on přese všechnu jovialnost aristokrat velmi nedůtklivý a hrdý. To všechno ale věděl již dávno Bogdanov, ba on slyšel také a věřil, že hledá starý Sokolov pro svou dceru muže skvělého jména a velkého postavení. Než tomu nebylo tak. Starý Sokolov byl stejně pečliv o svou dceru, jako o své jmění a o svou čest rodinnou. On nenáleží k lidem, kteří myslí, že bohatá dívka zase jen bohatého aneb aspoň vysoce již postaveného muže vzíti si může; naopak, on říká: „Bohatství poskytuje tu zvláštní a závidění hodnou výhodu, že si může děvče jím obdařené zvoliti ženicha zcela dle svého srdce a vkusu, bez všelikých ohledů na jeho jmění, rod a stav. Člověk moudrý používá svého bohatství, aby jím sebe a jiné oblažoval, kdo však si majetek svůj jako železné koule na ruce a nohy zavěšuje, je pošetilec svého statku nehodný...“ Bohužel nevěděli jsme, že má Sokolov takovéto zásady a dověděli jsme se o nich teprv, když věc už byla hotova. Starý ten lišák věděl, kdyby smýšlení své nepokrytě na jevo dal, že by dcera jeho cílem stohlavé spekulace se stala, že by celé roje mladých lidí svými adoracemi ji zaplavovaly a kazily, že by snad většina jejích ctitelů všelikým spůsobem se přetvařovala, tak že by konečně volba byla teprv nejistá. Proto nezvěděl o jeho zásadě nikdo, než jeho dcera; té zůstavil úplnou volnost jednání a Caesarina použila té volnosti spůsobem velmi rozumným, ač ovšem trochu zvláštním. Jsouc přesvědčena, anebo předpokládajíc aspoň, že všichni, kdož by o její přízeň se ucházeli, pouze na její jmění by zálusk měli, umínila si, že si sama muže vyvolí a to, pokud možná, z řady těch, kteří se o její ruku ucházeti neodvážili a jejichž povahu i osobní vlastnosti by dle pravdy a podstaty mohla prozkoumat a ocenit. Navštěvovala se svou malou sestrou paní Kuševelovu, jejíž salón — jak vám zajisté povědomo — druhdy celé vznešené společnosti moskevské znám byl a od lidí vysoké distinkce nejraději navštěvován býval. Madame Kuševel je tetkou kapitána Bogdanova a žijíc jakožto vdova v úplné odloučenosti dovolila Anatolovi, aby ji častěji navštěvoval. Bogdanov není sice zrovna chud v plném toho slova smyslu, ale nemá přece daleko ani takového jmění, ani takového postavení, aby si mohl na tak bohatou dědičku třeba jen pomyslit. K tomu slýchal všelijaké věci o velikých plánech starého Sokolova a jsa muž všeliké domýšlivosti prostý, nepřipustil si skutešně ni myšlenku, že by snad Caesarina jeho ženou státi se mohla. Nemaje takto žádného záměru a dokonce žádné naděje, počínal si vůči Caesarině zcela nenuceně, beze vší affektace a upjaté pozornosti, tedy ve své pravé povaze a podstatě. Sokolov, svými záležitostmi a také společnostmi vázán, nedoprovázel tam svou dceru nikdy. Poměr ten potrval dvě léta a teprv nedávno projevil Bogdanov maně úmysl, že se přijde přec jednou panu Sokolovu poděkovat za laskavost, kterouž tetě prokazuje tím, že dovoluje, aby ji Caesarina a malá Naďa navštěvovaly. Caesarina, kteráž mu zajisté sama tento úmysl nějakým důvtipným spůsobem byla vnuknula, nabídla se ihned, že mu oznámí den, kdy otce jejího zcela jistě doma zastane. A starý Sokolov dopsal mu skutečně sám, že ho v tu a tu hodinu očekává. — Bogdanov, kterýž se domníval, že koná toliko kus povinné zdvořilosti za svou tetku, dostavil se na minutu a očekával vlídného sice, ale čistě formálního uvítání. Však dostalo se mu zvláštního pře-

kvapení, neboť sotva že byl do kabinetu starého Sokolova vstoupil, přiběhla mu vstříc malá sestřička slečny Caesariny a zvolala radostně: „Konečně jste tu . . . To je výborné . . . Ale dal jste si na čas . . . Tatínek čeká prý už na vás dvě léta . . . No a Caesarina, ta bude teprv ráda . . . Už jdu, abych jí oznámila, že jste tu . . .“ Bogdanov byl jako u vidění a nemohl se valnou chvíli vzpamatovat. Avšak úžas jeho vzrostl ještě, když Sokolov rukou mu potřásaje pravil: „No, no... nepřetvařujte se mi déle... Caesarina už mi všechno vyjevila. Zůstavil jsem jí úplnou volnost, aby ruku svou tomu zadala, kdo jejího srdce si dobude; předpokládal jsem s jistotou, že učiní volbu dobrou, a vidím, že jsem se nesklamal.“ — Tak se to všechno sběhlo. Jak vidíte, poznala duchaplná Caesarina nejen kavalírskou povahu mého přítele Bogdanova, nýbrž uhodla také city, jež on na dně srdce tajil a vyjeviti si netroufal.“

„A nemýlíte se? Víte to jistě?“ otázal se jaksi nedůvěřivě státní rada Kalugin.

„Nejsem a nebyl jsem jeho zpovědníkem,“ odtušil Ševčenko, „ale vím jistě, že se tenkráte od Sokolova vrátil se zářící tváří a svrchovaně šťasten.“

„Nic nedělá,“ namítal zase Kalugin; „kdo pak by nezářil, když dostane bez namahání několik millionů a k nim krásnou, mladou dívku. Pěkný nádavek! Druhý poklad, pravím! Ten ho přec nemohl zarmoutit! Ale proto přec nevíte ještě, zda-li ji miluje.“

„Nevím, proč si tím hlavu lámete?“ odsekl poněkud ostře Ševčenko. „Vy jste přece jeho soupeřem nebyl, abyste měl právo pochybovati o jeho lásce k Caesarině.“

„Nebyl jsem soupeřem, aniž jsem závistníkem,“ prohlašoval káravě Kalugin; „ale pochybovati má právo každý. Třeba jen znát okolnosti. A já je znám. Ostatně vy byste mohl také něco o nich věděti . . .“

„Snad se nebudete, pánové, o tom hádat!“ zvolal udiven plukovník Jastrebov. „Miloval, nemiloval, miluje, nemiluje, co na tom. Má už ji a ona jeho, to je věc hlavní. Ale málem bych vám byl zapomněl vypravovat novinku, vlastně ani ne ještě novinku, nýbrž něco co se teprv stane.“

„Mluvte, mluvte přec, plukovníku!“ zvolala dychtivě Nina Petrovna. „Tolik řečí už bylo, a dosud nic nového!“

„Prosím, slečno, není-li ani to nic nového, co vzácné společnosti nyní vyzradím, dovolím vám, abyste se na mne již nikdy neusmála. Slyšte tedy. Dnes při tabuli, tuším o 1. hodině, připne general Dolgorukij Anatolü Vasiljeviči Bogdanovu brillantovou hvězdu řádu svatého Stanislava.“

„Jak že, hvězdu? A o plesu?“ divil se státní rada Kalugin.

„Ano, hvězdu a o plesu,“ odpověděl důrazně plukovník, „vlastně při officielní hostině, až dojde na přípitky. „Velké to zajisté vyznamenání.“

„A víte, pánové, komu má Bogdanov za ně děkovat?“ prohodil nedbale Rubinštejn, jakoby tajnosti toho druhu pro něho byly jen ledabylými tretkami.

„Mluvte, mluvte!“ voláno naň se všech stran.

„Tedy slyšte,“ oznamoval už vážněji ředitel moskevské konservatoře. „Nikomu jinému, než kněžně Salomonidě Sachalinové!?“

„Je-li možná?“ podivil se nedůvěřivě poručík Ševčenko. „Což pak již paní Salomonida i carské řády rozdává?“

„Nerozdává,“ chladně odvětil Rubinštejn; „ale záleží-li jí mnoho na někom, dovede mu takové vyznamenání opatřit. Bogdanovu aspoň stanislavskou hvězdu opatřila.“

„A odkud to víte, smím-li se tázat?“ na to zase Ševčenko.

„Od ní samé,“ vypravoval Rubinštejn. „Byl jsem přítomen, když jí poprve napadla myšlenka, opatřiti Bogdanovu řád sv. Stanislava. Jela k vůli tomu podruhé do Petrohradu a vrátivši se naříkala si mi důvěrně, že jí nikdy ještě žádná protekce tolik namahání nestala, jako tato. Zcela pochopitelno. Bogdanov má sice každým způsobem přízeň i zásluhy, ale k takovému vyznamenání není teď právě žádné, abych tak řekl úřadní příčiny; není válka, nejsou žádné manévry, Bogdanov nebyl poslední dobou při žádném mimořádném poselství ani při žádné výzkumné výpravě, šlo tedy jen o císařský dar svatební, a to byl přece požadavek nad míru smělý.“

„A proč se vlastně tak velice namáhala?“ dovolil jsem si zase já otázku.

„Hlavně proto,“ vece Rubinštejn, „aby Bogdanovu a třebas i ostatním dokázala, že se na něho pro jeho sňatek s Caesarinou nehněvá. Jsou totiž, jak víte, lidé, kteří opak toho tvrdili. Já sám nechci ani tak ani onak rozhodovat, ale vím jistě, že Salomonidě velice na tom záleží, aby domnění takové v obecenstvu neutkvělo. Proto podala také Caesarině tak okázalý dar svatební.“

„A proč má vlastně kněžna v tom ohledu takovou starost?“ tázal se s líčenou naivností Ševčenko. „Snad si nedělala sama na Bogdanova nějaké zpozdilé myšlenky?“

„Nevím,“ odpovídal flegmaticky Rubinštejn, „co si kdy kněžna myslila nebo nemyslila, ale vím, že ji mnoho lidí úsilovně pomlouvá a že někteří zasnoubení slečny Caesariny s Bogdanovem za její největší porážku prohlašovali. Pochopuju tedy, že se namáhá, aby její přátelský poměr ku snoubencům a nyní již novomanželům co nejostřeji vynikl a že podnikla i tak těžký úkol, jako je získání řádu bez všeliké příčiny.“

„Snad tuto ženskou Herkulovu práci poněkud přeceňujete,“ prohodila jaksi s vysoka slečna Nina Petrovna; „mně aspoň se nezdá, že by bylo získání nějakého řádu věcí tak těžkou a vzácnou. K nám chodí na jeviště a obstupuje mezi kulisami jakýsi žid, jménem Srul čili Israel Danielson — snad ho také někteří znáte — ten člověk nevykonal snad ještě co živ nic dobrého nebo obecně užitečného, má toliko v různých končinách říše vinopalny a otravuje náš „velký, pravoslavný lid“ tou nejmizernější přiboudlinou, a tento hamižný vinopal a travič národa obdržel také tyto dni řád, a sice komturský kříž bílého orla. Kdyby bylo těžko dostati řád, Srul Danielson by ho nemohl dostat nikdy!“

„Račte odpustit, slečno krásná,“ odpověděl plukovník Jastrebov, „váš příklad proti vývodům páně Rubinštejnovým pranic nedokazuje. Neboť Danielson je veliký boháč, millionář, a takovým lidem ovšem

není těžko řád si získati. Ale velmi těžké jest to lidem, kteří si ho nemohou zakoupit.“

„Zakoupit, zakoupit?!“ zvolal popuzeně státní rada Kalugin. „Myslím, že se řády neprodávají, aspoň na Rusi. Naše řády jsou poctivě zasloužené!“

„Vaše ovšem, milý pane,“ doložil plukovník, „ale nikoli všech ostatních. Zejmena co se týče toho pana Danielsona, mohu vám posloužit authentickým výkladem. Jak vám zajisté známo, jsem přidělen k ministerstvu války a tam byla před nedávnem veliká bouře. Ministerstvo objednalo totiž u jisté továrny na zbroje značné množství nových zadovek a důstojnický komitét, jemuž přijetí té dodávky bylo svěřeno, zkusil pouze první zásilku, právě na zkoušku dodanou, a přijal pak bezstarostně a v největší důvěře celou objednanou zásobu. Pušky byly v arsenále složeny a zamčeny, továrník pak shrábl peníze a odporučiv se k dalším službám odejel z Petrohradu. Teprv za několik dní po odbyté výplatě napadlo ministrovi — nepochybně následkem jakési denunciace — aby se o jakosti nových pušek sám přesvědčil. I přijel tedy do arsenálu, komandoval do střelnice setninu vojska, dal vynésti nové pušky a kázal vojákům, aby jich do terče zkoušeli. Tu však ukázalo se, že jsou všechny nové odpažnice nejen špatné, nýbrž k vojenské střelbě zcela nespůsobilé. Exempláry na zkoušku zaslané byly ovšem výborné, ale dále již ani jediný. Ministr zuřil, ale poněvadž nebylo dodatečné vrácení smlouvou vyhraženo, nezbývalo nic, než objednati pušky jiné. „Ano objednat,“ pravil mi druhého dne ministr v úřadě, „ale kde vzíti peníze? Jak pak se mohu vytasiti v ministerské radě s novým požadavkem dvou set tisíc na pušky, které už jsou zaplaceny? Vždyť jsem v poslední instanci já sám zodpověden za celou vojenskou správu a tedy především také za dodávky . . . Jak pak bychom si tu pomohli? . . . Poslyšte, plukovníku, potřebujeme peněz; nějaké tu sice ještě máme, ale ty nestačí. Nevíte snad o nějakém vlastenci, který by nám chtěl z bryndy pomoci? Bílý orel, třeba komturský kříž jeho, je věc velmi hledaná . . . rozumíte mi přec? Snad byste mohl někoho najíti, jenž by si takové oběti dopřál . . .“ „Pokusím se o to, excellence,“ odpověděl jsem úslužně, ale neměl jsem prozatím ještě ani zdání, na koho bych se obrátil. Usmyslil jsem si tedy, že budu navštěvovat všechny mně známé společnosti a salóny, abych člověka vypátral, jenž by nám za řádový kříž nové pušky pořídil. Asi za týden na to byl jsem večer u bankéře Brücknera, ve společnosti nehrubě sice elegantní, ale velmi vzácné, poněvadž bohaté. Brückner, který již mou bolest znal, vzal mne po chvíli stranou a pravil: „Je zde z Moskvy továrník Danielson, má milliony, ale dosud ani jediný řád . . . ten by snad šel na lep. Seznámím vás s ním.“ A než uplynulo půl hodiny stál jsem s řečeným Danielsonem ve výklenku okna v důvěrném hovoru. „Kolik ráčíte míti řádů?“ ptal jsem se zavadiv dříve úmyslně o udělování řádů. „Tolik,“ odpověděl mi, „že vám ani jich počet udati nemohu, totiž ani jediný. Nedržím na takové věci. Řády hodí se dobře pro státníky, vojenské hodnostáře a učence, ale nikoliv pro nás . . .“ Namítl jsem proti tomu, že také velkým průmyslníkům řády výborně sluší a doložil jsem významně: „Zde na příklad, na vaší hrudi vypadal by znamenitě

komturský kříž řádu bílého orla, a takovýto bylo by nyní právě snadno lze dostat, kdyby chtěl někdo jakousi částku státním účelům věnovat . . .“ „Mnoho-li asi?“ otázal se rychle Danielson. „Asi sto a padesát tisíc,“ odpověděl jsem. „To je pěkná suma!“ namítl Israel. Já však vymlouval jsem to všelijak a prohodil jsem mimo jiné, že má kříž sám a zlatý řetěz při něm také jakousi cenu a kdož ví, co ještě. Danielson se usmál a odpověděl: „Prosím vás, jakou pak mají takové věci cenu! Zde tato malá závěska má asi větší cenu, než celý ten řádový odznak.“ Při tom ukázal na překrásný diamant, který s několika zlatými drobotinami na řetízku jeho hodinek byl zavěšen, a dal se do smíchu. „Ano, pane,“ potvrdil jsem také se smíchem, „za tento diamant dostal byste ovšem bílého orla . . .“ „Nuže, tak si jej vezměte,“ pravil lhostejně, odepjal jiskřivý kamínek, a podal mi jej s touž chladností, jako prvé havanský doutník. A „Pravitělstvennyj Věstnik“ překvapil za několik dní svět zprávou, že obdržel továrník Israel Danielson pro své zásluhy o povznešení domácího průmyslu velký kříž řádu bílého orla. — To je ta celá historie. Není to nic zvláštního ani nového, neboť takové a zcela podobné případy dějí se snad všude aneb vypravují se aspoň ve všech skoro memoirech od zavedení řádů.“

„Vždyť my se tomu nikterak nedivíme, pane plukovníku,“ odpověděla jaksi posměšně Nina Petrovna; „ale upřímně řečeno, mne už to vaše povídání — ale nejen vaše, pane plukovníku, nýbrž vás všech, pánové — docela omrzelo. Pročež bych prosila, abyste mne za trest nazpět do tanečního sálu doprovodili; nemýlím-li se, blíží se už čas večeře a první oddělení tanců bude asi již brzy skončeno.“

Na vyzvání to povstali jsme všichni a odešli do tanečního sálu, kdež nám Nina Petrovna záhy v kroužícím roji tanečníků zmizela.

* *
*

Tím časem, co malá naše společnost pod palmami drobným klepem se bavila, udál se v jedné komnatě vnitřního křídla paláce zvláštní výjev. Kněžna Salomonida Platonovna, kteráž byla od samého začátku plesu čile tančila a neobyčejně veselou se tvářila, pocítila únavu a zatoužila po okamžiku klidného odpočinku o samotě. Vzdálila se tedy ze sálu a odešla přes dvě krátké chodby do malého útulně zařízeného pokojíku, kterýž jí k tichému oddechu od Caesariny byl vykázán. Salomonida vešedši nechala dvéře od předsíňky na polo otevřené, chtíc takto čerstvějšího vzduchu do vnitř vpustiti. Předsíňka i pokoj byly mdle osvětleny a jich podlahy tlustými koberci potaženy. Nábytek sestával z velké, od dveří odvrácené pohovky, jednoho pevného a jednoho houpacího křesla, umývadla a toiletního stolku pod velikým starobylým zrcadlem s širokým broušeným okrajem a umělým rámem, z malých, všelijak broušených a leptaných zrcadel sestaveným. Od stropu visela ampa s růžovým stínidlem.

Salomonida odhodila hranostajový pláštík, vrhla se těžce na pohovku a oddechnuvši si jako po těžké práci pravila sama sobě:

„Můj bože, jak mne to všechno unavilo! Dnes teprve poznávám, jak těžkou může býti přetvářka . . . . Uvážím-li vše, musím se sama

sobě divit: tvářit se šťastnou, smát se a laškovat, když srdce mi krvácí a duše vztekem překypuje!... K tomu aby byla síla nadlidská... jsem žena energická a v komedii života dosti dobrou herečkou, ale dnešní úloha mne přemáhá... o bože, kdyby už bylo po plesu!... Důvěřovala jsem si trochu mnoho, nevím, zdali to zmohu... ale musí to být!... Strašné!... Dosud hrála jsem, jak se mi zdá výborně... Lidé začínají už skutečně věřit, že mne ten sňatek nic nemrzí; ale co je mi konečně po lidech, hlavní věcí jest, abych ten mladý párek úplně pomátla. Však i to se mi daří: Caesarina je prosta všeho podezření a o mém upřímném přátelství skálopevně přesvědčena; Bogdanov pak je radostně překvapen a neví patrně, jak by si mou neobyčejnou shovívavost vysvětlil... Nechť jen zatím přemýšlí, však se mu již vysvětlení dostane! Prozatím dlužno o to dbáti, aby cit jeho ke mně nevychladl, aby stará — řekněme láska, jako pod popelem nepřestala doutnati. Musím ji pečlivě živit a uměle udržovat, abych pak v příhodnou dobu v plný žár rozdmýchati ji mohla... Krásná Caesarino, slavíš triumf nade mnou, ale já chci triumfovat na konec... Salomonida nevzdává se tak snadno, a byla-li poražena, stává se jejím heslem odveta!... Ano, krásná mladá paní, začala jsem s vámi souboj na novo v tu chvíli, když s úsměvem na rtech k zasnoubení jsem vám blahopřála. A od té doby jsem na cestě k cíli valně již pokročila... Caesarino: uvidím-li vás zase jednou bez muže a vašeho manžela, an po mém boku od vás prchá, pak zajásám radostí nevýslovnou a pomsty mé rozkoš bude tím sladší, čím hlubší váš bol a potupnější vaše rána. „On ji opustil, tu mladou, krásnou, duchaplnou Caesarinu," budou se druhé ženy posmívat, „on ji zavrhl navzdor její kráse a se vším jejím bohatstvím... Haha, haha!" Srdce mi plesá při pouhé té myšlence!... Ale nejásej před časem, ženo vášnivá! Ještě nejsi daleko u cíle a úkol tvůj je těžký. Ano, ano!... Nebyl by těžký, kdybych se nemusila přátelsky míti k té, kterouž bych nejraději otrávenou dýkou probodla!... Můj bože, jak mne potlačování citu unavuje!.. Zdá se mi, že nedovedu se již déle přetvářet, že musí má zášť někudy vyšlehnout a se vyzradit... Ale to by bylo hrozné, neboť mohlo by mi to celý plán pokazit... Lásko, ty nejvyšší principe lidského života, lásko, ty světem hýbající mocnosti, ty moje zrazená lásko, dodej mi vytrvalosti a síly, abych pod tíží úkolu neklesla a posléz triumfovala nad nimi oběma! Nejprv zničím ji a potom... dovolí-li tomu srdce... i jeho za spáchanou na mně zradu... Ale to bude snad také konec i mojich nadějí!"

Salomonida vzdychla si opět z hluboka a spustila hlavu nazpět jako ve svrchované únavě. Ruce visely jí bez vlády dolů a mohutná prsa její těžce pracovala. Tak ležela tu valnou chvíli, odpočívajíc se zamhouřenýma očima a pootevřenýma rtoma, a oddávala se zcela svým temným citům a nejasným vidinám. Ale v tom, jakoby se byla ze snění probrala, otevřela oči a pohlednuvši maně do protějšího zrcadla vykřikla zděšeně:

„Můj bože, co jest to?!"

a vztýčila se s vyvalenýma očima na pohovce. Bylať uzřela v broušených plochách starobylého zrcadla černou jakousi postavu s tak pitvornou tváří, že se domnívala viděti odlesk tváře ďáblovy. A příšerná ta postava

v elegantním salonním obleku stála u samé pohovky, za její hlavou!...
Salomonida vyskočivši s pohovky obrátila se a uzřela skutečně postavu v černém salonním obleku, ale nikoliv s podobou ďáblovou, nýbrž s usmívající se tváří knížete Viktora Andrejeviče Lvického. Zděšení její ovšem rychle zmizelo, ale za to vzkypěl v ní hněv a Salomonida měříc Lvického káravým zrakem pravila přísně, ačkoliv hlasem ještě v hrdle súženým:

„Viktore Andrejeviči . . . kdo dovolil vám . . . sem bez ohlášení vstoupit a mne takto poděsit?!“

„Odpusťte, tisíckráte prosím, odpusťte,“ odpovídal také rozechvělým hlasem kníže Lvickij; „nevzpomněl jsem, že bych vás mohl polekat . . . ne, nikoliv to nebyl můj úmysl . . .“

„Ale že jste neměl práva ani dovolení sem vstoupit, to jste přec jistě věděl!“ vpadla mu ostře do řeči kněžna Salomonida, a nabývajíc rychle žádoucí míry klidu doložila: „Čím pak omluvíte tento hrubý poklesek proti nejprostším pravidlům slušnosti?“

„Uznávám, krásná Salomonido Platonovno,“ odtušil zkroušeně ještě, ale s rostoucí už teplotou Lvickij, „že by byl krok můj neomluvitelný, kdyby ho neomlouvalo to, co po mém náhledu a citu všechno omlouvá — láska!“

„Láska?!“ opakovala Salomonida skoro již vesele a pokračoval, o stupeň mírněji: „Vy jste tedy, nešťastníče, zamilován a sice tak obromně zamilován, že ani nevíte, co děláte? Ach ubohý! Vy jste tedy ani nevěděl, kam to jdete?“

„To nikterak, spanilá Salomonido,“ odmlouval kníže, „věděl jsem dobře, kam jdu a ke komu, neboť jsem pásl již dlouho po příležitosti, abych s vámi o samotě mohl promluvit . . .“

„Vy že jste tedy věděl, co děláte?!“ divila se Salomonida. „A jakou velikou důležitostí chcete omluviti neslušnosť, s kterouž jste sem, do mého kabinetu se vplížil?“

„Tou nejvyšší důležitostí, jež osudy a kroky všech lidí řídí!“ zvolal vášnivě Lvickij a černé velké jeho oči vzplanuly žlutavým leskem. „Salomonido Platonovno, mým nitrem zmítá bouře, jíž nadále odolávati jsem sláb a bezmocen; mé srdce sžírá plamen, jehož ničím udusiti s to nejsem a duši mou naplňuje vidina, kteráž mne pro všechno ostatní smyslů zbavuje. Salomonido Platonovno, vy jediná můžete mi pomoci . . .“

„S radostí, milý příteli,“ odpověděla s jakousi starostlivostí kněžna, „jen jestli se nemýlíte, jestli toho skutečně dovedu . . .“

„Nepřetvařujte se, zbožňovaná Salomonido,“ doléhal vždy vroucněji Lvickij, z jehož hlasu plamenný dech vášně vanul, „a nerozrývejte mé srdce tou strojenou chladností a líčenou nevědomostí . . .“

„Vy se klamete,“ ujišťovala jako s podivením Salomonida, „nemám ani tušení o vašich útrapách a o předmětu vaší lásky!“

„Nuže tedy,“ zvolal v prudkém výbuchu pobouřených citů kníže Lvickij, vrhl se před Salomonidou na kolena a líbaje vášnivě obrubu jejího roucha pokračoval, pokud rozčilením hlas mu stačil — „nuže tedy slyš, nejkrásnější ženo na světě, mého srdce žalobu: Miluju tě, Salomonido, miluju tě nade všecko, co rozum a cit můj dovede postihnout miluju tě, neobsáhle, nevýslovně! . . . Viz: žhavé rty své tisknu do

chladných řas tvého roucha a ssaju i z lemu tvého šatu rozkoš tvé bytosti . . . Uvaž nesmírnou hloubku a žízeň mé touhy, rozehřej na mém žáru své srdce také lásce přístupné, příjmi mne na milost a utiš bouři mé duše aspoň jedinou kapkou naděje!“

Kníže Lvickij unaven v řeči ustal. Salomonida hleděla pak na něho dolů s opravdovým jakýmsi podivením a probrala se teprv z úžasu nebo zamyšlení, když kníže po skončeném vyznání znovu obrubu jejího roucha líbati se jal.

„Viktore Andrejeviči,“ pravila pak zvláštním, pohnutým hlasem a zdvihajíc ho ze země doložila:

„Co jest s vámi? Snad nejste nemocen? Vstaňte přec!“

„Ano, jsem nemocen,“ zvolal opět vášnivě Lvickij, „velmi nemocen, ale rci jen slovo, božská Salomonido a budu ihned zdráv, jako jelen! Nuže, vyslov je, to slovo žádoucí, vyslov je, má milenko, neboť zdá se mi, že tkví ti už na samém rtův okraji. Rci, že mne také miluješ, anebo rozepni mlčky rámě, abych na tvém věrném srdci spočinul!“

Salomonida pojala ho mlčky za obě ruce a sklopivši hlavu k nohám hluboce se zamyslila. Zdálo se, že v duši s něčím zápasí, neboť ňadra její se opět těžce zdvihala. Boj její byl patrně mocný a myšlenka stíhala asi myšlenku rychlostí blesku . . .

Po chvíli trapného čekání ozval se zase Lvickij a zašeptal hlasem plným sladké něhy:

„Nuže, kněžko má, vyslov již to slovo spásné!“

Salomonida pozdvihla k němu své krásné, v panujícím přítmí zrovna kouzelně světélkující oči a vidouc planoucí zář jeho temných zraků nachýlila se k němu a rozepjala náruč.

S výkřikem svrchované rozkoše vrhl se kníže Lvickij do jejího objetí a jal se ji bouřlivě celovat. Salomonida vyvinula se mu po chvíli jemně z náruče a pravila pevným, ale přece jemným hlasem:

„Odejděte již ode mne! Přijdu hned za vámi. Po večeři představíme se svým známým jakožto snoubenci, souhlasíte-li?“

„Tisíceré díky, kněžno!“ zvolal Lvickij, poceloval jí vášnivě ruce a vtisknuv ještě polibek na její rty odkvapil.

Salomonida hleděla chvíli mlčky za ním a pravila pak sama sobě:

„Ano, dobře jsem učinila! Bude to silná pomůcka! A nyní k večeři!“

(Pokračování.)

ROZHLEDY
v literatuře, umění a vědě.

Česká literatura.

Prosté motivy od *Jana Nerudy* (Poetických besed č. V. Nakladatel Ed. Valečka). Knížečka těchto veršů jest plodem nejmladší činnosti proslulého pěvce, obsahujeť písně z let 1879—82. Roztříděny jsou ve čtvero oddílů: *Jarní*, *letní*, *podzimní* a *zimní*, dle nálady poetické, jaká jimi vane. Neruda uvádí sbírku svou verši:

„Dám vám to, jak to v torbě mám.
Mnohé se k sobě nehodí —
Však co mi po tom! Radím vám,
vy zpěvy, hleď si každý sám,
jak u koho kde pochodí.

Toto poslání splňují prosté motivy věrně, klestíce si cestu přímo k srdci, které vzrušují a povznášejí teplým dechem myšlenek, uložených v prosté sice, ale v zevní své údobě vysoce elegantní skladbě.

Básník sleduje postup hry, kterou příroda provádí věčně stejným, ale též věčně zajímavým svým spůsobem před našimi zraky. Bezstarostný slunný jas jara, mužný plodný žár leta, beznadějné mlhy jeseně a ledové květy zimy: tyto stále se opakující úkazy přírodní upoutaly v hlubší své podstatě pozornost básníkovu; zamyslil se nad nimi a sám nad sebou — a výsledkem tohoto tvůrčího zadumání jsou tyto prosté motivy: jaro, leto, jeseň i zima v přírodě i duši člověka.

Počet básní Nerudových, seřaděných v knize přítomné, jest nevelký: máme tu však co činiti vesměs s pracemi první hodnoty, s ušlechtilými výkvěty duchaplné, genialní tvorby Nerudovy. Myšlenky působí tu samorostlou, bezprostřední svou silou i plastickým výrazem krásného slova, v něž jsou oděny, celku pak dodává zvláštního rázu dojemný jakýsi elegický přídech, jímž jest ovanuta sbírka těchto veršů, které vznikly z části v době, kdy proslavený náš básník upoután byl na lůžko dlouhé, trapné choroby. I této bohudík již šťastně překonané katastrofě věnoval Neruda několik prostých motivů, jež originalitou svou a zvláštním sladkobolným svým humorem náležejí k nejpěknějším písním Nerudovým (v oddílu jaro: „Teď v zrcadlo hledím a sobě v zrak“, v oddílu zima „Liják se v okna boří“). *Prosté motivy* tvoří třetí článek nové řady poetických prací Nerudových, jichž pokračování očekáváme s toužebností. *O. M.*

Na bojišti. Episody z vlašského povstání 1848. Napsal *Jar. Klecanda*. Nákladem vlastním. Knihou touto představuje se nám mladý, nadějný talent v prvních obrysech svého tvoření. Pokud možno souditi z prvotin, pojmenovaných neurčitým názvem „episody“, má původce jich všecky vlastnosti, náležející ku zdárnému belletristickému tvoření, totiž čilou obrazotvornost, z níž vyrůstají zajímavé postavy a situace; pak vrozenou obratnost ve vypravování, která dalším postupem tvorby

vyspěje jistě v pravou uměleckou routinu. Episody Klecandovy pohybují se na poli válečném; i ve směru tom volil mladý autor šťastně, jestiť tento podklad povídek již sám v sobě tak vděčným, že věnuje-li spisovatel povahopisu a krajinomalbě jen trochu upřímnější péče, dovede dojista vytvořiti práce půvabné i poutavé. To podařilo se též Klecandovi, z jehož jedenácti obrázků vojenských náleží valná většina k dobrým pracím novellistickým. Zajímavou jest v produkci Klecandově ta okolnost, že volí si málokdy jen motivy milostné a dovede pohnutky jednání svých postav a povah zajímavým spůsobem družiti k ideám jiného druhu, z nichž nejvíce obliby nalezá v pracích Klecandových láska k rodině a zemi rodné i častá kolise jich s povinnostmi na se převzatými.

Dikce Klecandova je obratná až na některé hledanosti, plynoucí snad z přílišné snahy po strategické a topografické věrnosti. *O. M.*

Encyklopaedie paedagogická. Slovník vědomostí z vychování a vyučování domácího a veřejného ve školách nižších, středních a vysokých. Přispěním mnohých učitelův a učencův pořádají: ředitel *Fr. Zoubek,* prof. *P. Durdík,* prof. *V. Hylmar,* říd. uč. *J. Mašek,* prof. *Fr. Nekut,* prof. *J. Šauer.* V Praze, nákladem F. Šimáčka 1883. Sešit po 50 kr.

Posud nabízely se nám vychovatelské rady v encyklopaediích jazykem cizím: za nynějšího zdárného rozvoje našeho písemnictví jest však potřebí, abychom vážili i v této příčině z bohaté studnice domácí. Vítáme tudíž upřímně *Encyklopaedii paedagogickou*, určenou „pro všecky, kdož jiné vychovávají a vyučují a ve zdaru dorůstajícího národu potěšení mají, tedy rodičům, vychovatelům, učitelům a professorům nižších a vyšších škol, obecných, propravných i odborných, jakož i mládeži dospělé, mající se obírati povoláním života, k němuž potřebí jest přípravného studování, by nezůstávajíc školákem, brzy samostatně po živobytí a po přerozmanité činnosti jeho mohla se rozhlednouti a vyhledávati nových stezek k naukám posud méně všímaným.“

Nakladateli *Encyklopaedie paedagogické* slouží ke cti, že uvázal se vydávati dílo to velmi záslužné, jež — dostojí-li svému programu — na sklonku tohoto století řaditi se bude k nejdůležitějším plodům české literatury. Poznavše encyklopaedie cizí, svědectví to směle dáti můžeme, že redakce vykonává dobrý kus práce národní, a řídíc se ve práci své duchem i slovem českým, prospěje literatuře naší velice. Pokud souditi lze ze sešitu prvního jakož i z proslovu redakce, jest směr *Encyklopaedie paedagogické* vědecký, ve všem praktický, sloh naskrze ryzí a obecně srozumitelný. Obsah roztříděn jest abecedou po článcích, jež ovšem nejsou a nemohou býti knihou celou, nicméně všudy vytčen jest rozvoj historický, nynější stanovisko, jak sluší obírati se jimi a které pomůcky ke studiu tomu jsou nejvhodnější. Že pak dílo tak složité a mnohostranné nemůže vytvořeno býti jednotlivcem, chtějíc ovládati všecky obory kritiky, rádi uviděli jsme jmena odborných literátův a učencův, jakožto přispěvatelův do *Encyklopaedie paedagogické,* od nichž naditi se lze ve všem spolehlivosti a dokonalosti.

První sešit vykazuje následující články: *Abbott, Abeceda* s diagramy abeced dřívějších; o vývoji dřevní kultury vůbec; nejnovější pozorování dra. Taylora o původu hlaholské abecedy; jak učívali staří

abecedě, *Abecedář* n. *slabikář*. *Abituriens*. *Ablativ*. *Absence*. *Absolutorium*. *Accurtare*. *Adam, Komenského škola rajská*. *Adam* Alex. a Mikuláš. *Adami*. *Adelung*. *Adjunkt*. *Adopce*. *Advokát*. *Aeneas*. *Affektovati*. *Aforismus*. *Afrika*, rozhledy po školství tamnějších obyvatelův. —

Nepochybujeme, že *Encyklopaedii paedagogické* dostane se milého přijetí ve všech intelligentních kruzích. *J. K.*

Hlasy člověka. Básně Augusta Eugena *Mužíka*. V Praze, nakladatel Jos. R. Vilímek, knihtiskárna. Zprávu svou o první sbírce veršů Mužíkových „Jarní bouře“ ukončili jsme svého času přáním, aby výlučný jich chmurný ráz ustoupil v brzce veselejšímu reji myšlenek, které náleží nezbytně na výsluní tak mladého a jarého tvoření, jakým jest Mužíkovo. Tím nechtěli jsme ovšem předpisovati mladému básníkovi směr, jakým by měl se ubírati na mnohoslibné své dráze poetické; talent toho zrna, té vytrvalé, v pravdě umělecké snahy, jak shledáváme se s ním u Mužíka, podobné direktivy dojista nepotřebuje: měli jsme při tom spíše na paměti, že by bylo svrchovaně nutno, aby poesie, zvláště naše, přestávala býti jednou již pouhým tím „tichým žalováním“ dle okřídlené definice Meissnerovy.

Sbírka, kterou máme před rukama, uspokojuje nás v tomto vzhledě úplně, ty záchvaty jarní bouře — ty blýskavice ve skaboněném ovzduší prvního tvoření, které neznalo téměř jasnějšího blankytu, zmizely z obzoru Mužíkova. Jeho „Hlasy člověka“ prosty jsou již toho osudného nádechu poesie „hrobu“; v klidných, vážných verších této sbírky představuje se nám Mužík v pravé své povaze básnické. Skabonělé čelo, zasmušilý vzhled, rozhlížející se kolem zdánlivě bez účasti, za to ale nitro plné tepla, plné nadšení. To shledáváme zvláště v prvním oddílu knihy, v „Reflexích“. Druhá část sbírky, nazvaná „Hrsť klasů“ obsahuje řadu pěkných písní, k nimž dal vesměs podnět český venkov s nesmrtelnou poesií svých niv a luhů, skrápěných znojem klopotné práce o chléb vezdejší. Třetí a čtvrtý oddíl vyplňují „Legendy“ a básně „Ze života“, mající za podklad různé společenské motivy; báseň „Kristovy růže“ jest tu pravým skostem. Oddíl pátý a poslední věnován jest zase reflexím, které vůbec jsou předmětem nejživější a také nejšťastnější tvorby básníkovy. *O. M.*

Malby a písně. Verše *Aloisa Škampy*. V Kolíně; nákladem knihkupectví Josefa Kárníka. Členové nejmladšího našeho básnického pokolení ohlašují se jeden po druhém na literárním kolbišti, kdež se zalíbením pohlíží se na statný ten šik mladistvě svěžích, nadaných i nadšených zápasníků za krásné, moderní ideje.

Leger, Šnajdauf, Mužík, Svoboda vykročili rychle za sebou na olympické to zápasiště, nejnověji pak přidružil se k nim velenadaný autor sbírky „Malby a písně“ *Alois Škampa*. Jako vrstevníci jeho dobyl si Škampa hned na ponejprv čestného úspěchu; — kniha jeho jest literárním zjevem v pravdě ušlechtilým.

Jak hlásá již nadpis sám, jsou poesie Škampovy druhu popisného a kontemplativního; pozorování svá rozvrhl básník dle povahy jednotlivých písní v patero dílů: jaro, léto, podletí, jeseň a zima, v nichž všech koresponduje nálada básnické mysli s náladou přírody v do-

tyčném ročním období. Podkladem všech téměř písní Škampových jest krajinářský nějaký motiv, jejž maluje básník s řídkou routinou do nejmenších podrobností a v němž obráží se vždy kus nálady, v jaké jest právě pohřížena snivá mysl básnikova. Někdy jsou barvy ovšem tak syté, obrazy tak četné, že pochovávají v květu svém i vlastní jádro myšlenky: — básník zadíval se na půvabný nějaký zjev s takým zalíbením, že vynakládá veškerou sílu své kresby jen na jeho pokud možno věrnou reprodukci. To není ovšem vadou organickou, padá to na vrub horlivosti každé mladé, bouřné produkce. Verše Škampovy jsou neobyčejně zvučné, ovanuté měkkým, elegicky snivým nádechem. Podáváme z nich tuto ukázku:

Sněženky bílé, v lesní stráni,
váš zjev tak vždycky vídám rád,
vám první včelka v sladkém smíchu
své nožky vtiskne do kalichu,
k vám v trávník první motýl bílý
svá sněžná křídla s výše chýlí
a začne víno rosy ssát —
sněženky bílé v lesním tichu,
váš zjev tak vždycky vídám rád!

O. M.

V. V. Makušev.

Věda slovanská, ztrativši v posledních letech celou řadu vynikajících zástupců, truchlí opět nad rovem jednoho z předních svých mistrů: dne 2. března 1883 skonal ve Varšavě professor slovanského dějepisu a literatury Vikentij Vasiljevič Makušev, v 46. r. věku svého, uchvácen neúprosnou smrtí uprostřed činnosti tak mnoho ještě slibující.

V. V. Makušev narodil se 10. listopadu 1837 v Brestu Litevském, kamž otec jeho tehdy ve službě inženýrské byl poslán jakožto člen komise pro stavbu Brest-Litevské pevnosti. Matka jeho byla rodem Polka, pocházejíc ze staré šlechtické rodiny Michalovských; otec její byl náčelníkem vojvodství lublinského; prvý její muž, kapitán Dąbrowski, padl hned na počátku povstání polského r. 1830, načež ona utekla se ku svému příbuznému, generalu Liachoviči, kdež ji poznal a za manželku pojal otec Makuševa.

První dětství Makušev prožil ve Varšavě, kdež otec jeho zaměstnán byl při stavbě Alexandrovské citadely; vlastního vychování však nabyl v Petrohradě, kamž otec jeho přestěhoval se r. 1846, opustiv službu za příčinou nemoci, které i během roku podlehl. Když pak během dalšího roku (1848) i matka zemřela, přijat jest osiřelý Makušev na vychování v Larinském gymnasiu v Petrohradě.

Budoucí směr Makuševa vyvinul se již v době gymnasijních studií; když jiní se bavili, on seděl u knih, čítaje s nadšením v ruských dějinách a literatuře, až upozorněn byv professorem svým Karelkinem na dějiny slovanské, těmto věnoval výhradnou svou píli, čítaje pilně, čeho se jen dopíditi mohl, jak ve knihovně gymnasia tak i u svých známých.

„Když jsem vstoupil na universitu," praví M. sám,*) „bylo mé povolání již rozhodnuto, a počínaje již prvým během začal jsem se horlivě zabývati slovanskou filologií pod vedením J. J. Sreznĕvského, jehožto chladná kritika zdržovala mne od slovanského blouznění, jehožto hluboká učenost a zkušenost, samostatnost náhledů, naučná ostražitost a skepsis vedly mne k opravdovému pracování z pramenů: nedůvěřuje autoritě hleděl jsem vždy přesvědčiti se o pravdivosti přečtených spisů, i staral jsem se nabýti vlastního názoru a náhledu o každé otázce, kterou jsem se zabýval: vliv školy Sreznĕvského objevuje se v mé veškeré vědecké a literární činnosti."

Pod přímým tímto vlivem, aneb lépe řečeno pod vedením Sreznĕvského povstala prvá samostatná literární práce Makuševa: Skazanija inostrancev VI—X v. o bytě i nravach Slavjan (Petr. 1861.), v níž mimo kritiku pramenů podán jest systematický obraz kulturních poměrů světa slovanského doby zmíněné, pokud se o něm zmínka činí u současných spisovatelů latinských, byzantinských a arabských. „Když Sreznĕvský práci mou přečetl," vypravoval mi kdysi M., „obejmul a poceloval mne": a skutečně jest práce tato tak výborná, že ani dnes, tedy po více než dvaceti letech, kdy velmi mnoho se pracovalo ve slavistice, není zcela vyvážena žádným novějším spisem.

Vyznamenán byv zlatou medalií za svůj spis, opustil M. fakultu a v průvodu knížete Kočubeje, v jehožto domě pobyl po dobu svých universitních studií jakožto vychovatel, odebral se za hranici, aby se poněkud zotavil. Bez starostí prožil M. celý rok, z počátku v Berlíně, pak na březích Rýna, konečně v Paříži.

Vrátiv se z cesty úplně zotaven, rozloučil se M. s domem knížete Kočubeje, aby vstoupil do života veřejného, a poněvadž zvykl v knížecím domě životu velkopanskému, volil povolání nejvábivější t. diplomacii. Tehdy byl známý slavista Gilferding náčelníkem tureckého oddělení v asiatském departementu ministerstva zahraničných záležitostí a v jeho oddělení převzal M. tak zvaný prvý stůl čili slovanské záležitosti; ale Gilferding brzy na to opustil diplomatickou službu přešed do ministerstva vnitra, a ačkoliv M. v novém řediteli asiatského departementu, generalu Ignatěvu (později vyslanci v Cařihradě a ministru) nalezl příznivce, přece nepohodnuv se s místoředitelem Stremonchovým, vyhostěn jest z úřadu toho a jmenován sekretářem konsulství v Dubrovníce.

Nerad opouštěl M. Petrohrad, kdež si byl již zařídil skvostný byt, „jak se na mladého diplomata slušelo," ale smířil se konečně se svým osudem, zejména že se odebrati měl do města svou minulostí tak velice zajímavého.

Zastaviv se v Praze a Vídni, přibyl počátkem roku 1862 do Dubrovníka, kdež bylo práce dosti, neboť tehdy byli udatní synové Černé Hory v boji s Turky a nedobře se jim vedlo proti Omer Pašovi a podobně i povstání hercegovské pod vedením Luky Vukaloviče dospělo během roku k osudnému konci: ale nad oběma stranami bděla mocná ruka, která v pravý čas zadržela meč turecký. — Ještě před

---

*) Autobiografie Makuševa, psána za předposledního pobytu jeho v Praze, byla mi laskavě zapůjčena p. prof. Hattalou.

ukončením války odejel tehdejší generální konsul ruský Petkovič, a vrátil se později zase jen na krátkou dobu, tak že M. za čtyrleté své služby v Dubrovníce po většině konsulství řiditi musel sám, čímž nejen na práci mu přitíženo, ale i hmotně do nesnází jest uveden, když při sekretářském platu měl representovati konsulství ruské; nemaje pak vyhlídky, že brzy povýšen bude a nesrovnávaje se mnohdy v náhledech se Stremonchovým, tehdy již ředitelem asiatského departementu (měl totiž M. o Černohorcích mínění poněkud zvláštní), rozhodl se M., zříci se služby diplomatické a provedl úmysl svůj ještě koncem roku 1865. Důležitějším než v ohledu diplomatickém byl pobyt M. v Dubrovníce ve příčině vědecké, neboť ve staroslavném městě tom M. byl u zřídla tak veledůležitého ohniska dějin jihoslovanských. Jaká to pobudka pro člověka snaživého! Jako pilná včelka sbíral a snášel M. bohaté historické památky dubrovnické především z knihovny Františkánů, pověstné bohatstvím rukopisů, z archivu městského i konsulského, tak že nic důležitého neušlo bystrému jeho oku. Výsledkem tohoto bádání byly prozatím dvě větší práce: Materialy dlja istorii diplomatičeskich snošenii Rossii s Raguzskoju respublikoju, Moskva 1865, kdež vyloženy jsou styky Dubrovčanů s Ruskem od Petra V. počínaje až po válku spojeného vojska rusko-černohorského o Boku kotorskou a dubrovnickou 1806. Druhý spis ještě důležitější: Izslědovanije ob istoričeskich pamjatnikach i bytopisateljach Dubrovnika, Petrohrad 1867, vydaný akademií nauk a obdrževši premii Uvarovskou, obsahuje ocenění všech tištěných a rukopisných prací v oboru dějepisném Dubrovníka i měl býti jaksi úvodem k obšírným dějinám Dubrovníka, které hodlal M. vydati, až by prohledl i archivy italské, k čemuž naskytla se mu příležitost, když po odbytém disputě na magistra slovanského dějepisu a literatur poslán byl ministerstvem vyučování na cesty za hranici.

Hlavním cílem vědecké cesty Makuševa mohla býti patrně jen Italie. Zastaviv se v Kralovci, aby potřebných zpráv a pokynutí o italských archivech od známého byzantisty Hopfa obdržel, i v Záhřebě, aby některé u Hopfa nalezené prameny jihoslovanských dějin v Radu akademie vytiskl, spěchal M. do Benátek, kdež v bohatých archivech staroslavné republiky pracoval po deset měsíců, zabývaje se hlavně dějinami jižních Slovanů i zapisuje příležitostně, kde se co naskytlo o dějinách ruských, polských i uherských.

Vyčerpav archivy benátské v této příčině, vydal se na cestu po Italii a pracoval v archivech v Miláně, Turině, Janově a Florencii. V Římě byl M. odbyt, jednak proto, že tehdy zasedalo konsilium, jednak že ředitel vatikánského archivu Theiner sám vydával Monumenta jednotlivých Slovanů se týkající i poučil M., aby sečkal, až co on vydá a proto M. uchýlil se do Neapole a Palerma; navrátiv se ze Sicilie, navštívil společně s bulharským slavistou Drinovem starou kolonii bulharskou a albánskou v hrabství molizském, kamž se Bulhaři a Albáni z protějšího břehu moře jaderského uchýlili již po pádu prvé říše bulharské v XI. věku jakož i za doby pronásledování učení bohomilského, zachovavše do dneška svou národnost. Na zpáteční cestě prohlédl M. archivy v Bari, Ankoně, Mantově a Bologni a pracoval opět po osm

měsíců v archivech benátských, zabývaje se tenkráte hlavně prameny dějin albánských, řeckých a tureckých.

Takým způsobem pracoval M. v Italii více než tři roky s pílí podivuhodnou, ba až poněkud pedantickou, přicházeje do archivu udeřením deváté i odcházeje udeřením čtvrté hodiny odpoledne i nashromáždil materiál bohatý a dosud nepovšimnutý pro dějiny slovanské, kterýž M. sám udává na 20 000 listin, jež by s těží nalezly místa ve dvaceti větších svazcích. Bohužel však, že M. bohatých těchto pokladů vědeckých použiti mohl poměrně přece jen málo.

Nepočítaje menší články a relace, napsal M., meškaje ještě v Italii, větší článek: Samozvanec Štěpán Malý (v Ruském Věstníku 1869), v němž na základě relací archivu benátského líčí osudy toho zvláštního dobrodruha, kterýž objevil se v Černé Hoře, vydávaje se za caře Petra III. a od Černohorců nejen za domnělého caře Petra byl přijat, ale vůdcem učiněn v boji s Turky, vzniklém následkem současné války rusko-turecké, vedené carevnou Kateřinou.

V březnu 1871 vrátil se M. konečně, neboť lhůta určená mu na cestu, ač několikráte byla prodloužena, již dávno uplynula a M. konečně rozhodnouti se musel, zaujmouti místo professorské při některé universitě, k čemuž se mu nabízely university oděsská (již po druhé), kazaňská, charkovská a varšavská. Váben výhodami, které mu nabízel nový rektor university varšavské P. A. Lavrovský, M. rozhodl se pro tuto universitu a zahájil čtení svá ještě v běhu letním, nezanedbávaje arci též činnosti vědecké, v kteréžto příčině zaznamenati nám jest spisy v oboru slavistiky velice důležité.

Ještě o prázdninách r. 1871 dokončil spis ne sice tak obšírný, jako závažný: Istoričeskija razyskanija o Slavjanach v Albanii v srednie věka (Varšava r. 1871), objasniv na základě pramenů na mnoze nových rozšíření a vliv živlu slovanského uprostřed národa albánského, pád prvého carství bulharského a následující na to oslabení a mizení živlu slovanského v těchto stranách. Práce tato i co do formy i co do obsahu mistrná a řekl bych nejdokonalejší z prací Makuševa, vynesla mu titul doktora slovanského dějepisu a literatury, načež i jmenován řádným professorem.

Rok na to četl M. o dějinách bulharských a ač za tou příčinou sestaviti musel celé dějiny bulharské, vydal tiskem (r. 1872) přece jen jednotlivé periody, přihlížeje arci k tomu, že o starších dějinách bulharských, čili prvém carství bulharském pojednali již Hilferding a Drinov i on sám, o XIV. věku pak že psal již Palauzov. Tyto články Makuševa, doplňující jaksi mezery v literatuře ruské o dějinách bulharských jsou: Bolgaria v koncě XII. i v pervoj polovině XIII. věka, v němž líčí se boj za svobodu bulharskou a vznik tak zvaného druhého carství bulharského (1186), i doba prvé jeho slávy, kteráž práce do dneška nepozbyla své důležitosti, ač od té doby vydáno (1879) Uspenským obšírné a důkladné pojednání o vzrůstu tohoto druhého carství bulharského. Druhý článek počíná tam, kde přestal vypravovati Palauzov, t. po pádu říše bulharské: Bolgaria pod tureckim vladyčestvom v XV. i XVI. věkách (1872), i líčí ponejvíce na základě pramenů ve Vlaších i Dubrovníce nalezených poměry balkánského poloostrova za

prvé doby panství tureckého, kdy Turci v plné mohutnosti vývoje svého zavedli na balkánském poloostrově pořádek, jaký tam před tím nebýval, dávajíce ve všem průchod nestranné spravedlnosti, šetříce přísně i náboženství i národnosti podrobených, ba stojíce v nejednom ohledu i pod přímým jich vlivem, což viděti především z četných listin slovanských (které odjinud známe), vydávaných od sultánů i pašů nejen poddaným, neboť i ve styku s některými státy sousedními užíváno jazyka slovanského jakožto úředního. Zde tedy udeřil M. na zcela nový zdroj a doplnil později tyto své úvahy novým článkem: Vostočnyj vopros v XVI. i XVII. stolětijach (Petr. 1876); připočteme-li pak k tomu obšírnou i důležitou kritiku práce Jirečkovy, Istorija Bolgar v trudě K. O. Jirečka (Petr. 1878), musíme doznati, že M. přísluší jedno z prvých míst i v dějepisectví bulharském.

Z těchto svých historických prací, pro vědu slovanskou tak důležitých, byl však M. vyrušen z příčin mnohých. Nemaje zdraví příliš pevného, byl hned z počátku své druhé služby rozmrzen, že nedodrženy mu všechny podmínky před tím slíbené a vyjednané, o čemž vzpomínal vždy s trpkostí.

Větší však ještě příčina byla v poměrech universitních, jakož ani nelze obejíti se bez třenic, když dvě národnosti zastoupeny jsou pospolu. M. měl arci při vstoupení svém do sboru professorského ve Varšavě na zřeteli především jen vědu a povinnosti státního občana a nerozeznával kollegu Rusa od kollegy Poláka, ale cesty jeho bývaly otevřené a přímé a lišily se poněkud od celého okolí; mimo to, když M. roku 1874 vydal na útraty universitní první díl svých Monumenta historica Slavorum Meridionalium (z Archivu ankonského, bolognského a florentského), opatřených ruskými vysvětlivkami, vydání to, jež způsobilo sensaci ve světě vědeckém, a když jednalo se o vydání svazku druhého a potřebné na to peníze, byl M. přehlasován a vydání zamítnuto, neboť hlasovali pro ně jen professoři ruští (druhý tento svazek, obsahující zprávy z archivů janovského, mantovského, milanského, palermského a turinského, arci bez poznámek, vyšel v Bělehradě 1882, jakožto příloha Glasnika). Nejvíce však na úkor vědecké jeho činnosti bylo působení universitní. M. byl professor velice svědomitý, tak sice, že nejen na každou přednášku připravoval se co nejpilněji, ale že hleděl během studijního čtyrletí podati zevrubný celek v oboru slovanských dějin, literatury, ba i filologie, čímž arci uveden na pole, na kterém se do té doby méně pohyboval; a ačkoliv upříti nelze, že i v té příčině dodělal se úsudků i výsledků samostatných, přece vidna přílišná rozptýlenost z četných těch článků (celkem jest pojednání a článků jeho asi 100), které během svého universitního působení v oborech výše uvedených po různu vydával. „Kdybych byl méně svědomitým professorem,“ pravil mi nejednou, „mohl jsem si získati již velikého jména: k dějinám Skanderbega mám připravených 2000 listin dosud neznámých (velice zajímavé jest líčení Skanderbega již v dějinách albanských), a k dějinám Dalmácie a Dubrovníka sebral jsem materiál velice četný (částečně zpracoval M. materiál ten již (do XIV. v.) ve svých universitních čteních dosud nevydaných), ale povinnost učitelská stojí tu v prvé řadě.“ Vědecké tyto práce odkládal M. až na dobu své

pense, která mu kynula již za dvě leta. „Až půjdu do pense," říkával, „odstěhuji se k Vám do Prahy, v zimě budu pracovat a v letě budu jezdit po slovanských zemích." Avšak plán ten k nemalé škodě vědy slovanské se neuskutečnil: neuprosná smrt sklátila jej v tmavý hrob, prve než úkol života svého dokonati mohl . . .

M. byl postavy malé i slabé; pro svůj anglický vous býval od Černohorců krátce zván ruský inglez i zakládal si skutečně vždy na gentelmenském vystoupení ve světě. Povahy byl přímé i míval ve zvyku pověděti bez obalu vždy pravdu do očí; ale jednal vždy čestně i proti svým odpůrcům a byl-li komu přítelem, byl jím do opravdy a beze všech ohledů osobních: kdo s ním se stýkal, musel ceniti tuto povahu ryzí, musel v duchu pokořiti se té učenosti hluboké, nestavené nikdy na odiv. Svět slovanský ztratil v něm učence vynikajícího, Rus občana svědomitého, přátelé jeho druha upřímného . . . Budiž jemu „věčnaja pamjať."

Dr. *J. L. Píč.*

Rozhledy v ruské slovesnosti.

(*Dílo generála Rittícha o Slovanstvu. — Daljův slovník živého velkoruského jazyka, jeho minulost a nové vydání*)

Generál A. F. Rittich měl přednášku v hromadě důstojnictva ruského generálního štábu, odbývané 8. března t. r. v místnostech nikolajevské akademie v Petrohradě, o novém díle svém „historicko-národopisný prozkum slovanského světa" a předložil k tomu svou nově sestavenou zevrubnou mapu Slovanstva v Evropě. Dílo to, jež došlo vřelého uznání i se strany cara Alexandra III., vyjde nákladem slovanského spolku petrohradského. O významu jeho bylo by zbytečno šířiti slov. Všeobecná národopisná a statistická díla o Slovanstvu jsou dosud velmi sporá, ač jednotlivě pozoruhodné objevily se práce, jako zejmena od Josefa Erbena, Šembery, Klaiće, Miličeviće, Matkoviće, Smolarja, dr. Konst. Jirečka, Verkoviće a j. První všeobecné dílo toho druhu jest Šafaříkův „Slovanský národopis", vydaný r. 1842. Pilná potřeba díla podobného pocítěna zejmena o slovanském sjezdu v Moskvě r. 1867: od doby té čítány byly zajímavé úvahy a práce o statistice a národopisu jednotlivých větví slovanských ve schůzích slovanského spolku, až r. 1875 objevila se velká barvotiskem a v pěkné úpravě vydaná mapa Slovanského světa od plukovníka M. F. Mirkoviče, již Rittich doplnil a opravil. Také v Praze vyšla od Jos. Erbena dobrá přehledná mapa slovanská. Avšak díla zevrubného a ve velkých rozměrech dosud nemáme; takové podává nyní generál Rittich.

Zajímavé jsou statistické tabely, jež Rittich podává. Slovanů dle spolehlivých statistických udajů počítá v Evropě 90,327.573 duší a spolu s Rusy ve střední Asii a Sibíři okrouhlým číslem 94 milionů. Obyvatelstva romanského kmene počítá v Evropě okrouhle 55 milionů. Slované evropští dělí se takto:

Rusů na Rusi, Kavkaze a ve Finsku 56,051.147, v Rakousku a Uhrách 3,427.613, v Rumunsku 53.153, úhrnem 59,531.913 čili 65.9 percent všech Slovanů. *Poláků* v ruské říši 4,927.907, v Německu 2,404.584, v Rakousku 2,599.107, úhrnem 9,931.598 čili

10·9 percent všech Slovanů. *Srbů* a *Chorvátů* v Rakousku a Uhrách 3,148.037, na Balkánském poloostrově 3,161.984, úhrnem 6,310.021 čili 7·1 perc. *Bulharů* v Rusku 135.073, v Uhrách 28.650, na Balkánském poloostrově 4,669.493, v Rumunsku 499.876, celkem 5,363.072 čili 5.9 perc. *Čechů* v Rusku 60.000, v Německu 64.012, v Rakousku 5,087.267, celkem 5,211.279 čili 5·8 perc. Rittich počítá však zvláště *Slováky* v Uhrách 2,365.180 čili 2·6 perc. všech Slovanů. Počítáme-li však tuto větev československou, kteráž méně od Čechů se různí než Rusíni od Rusů, k českému národu, vypadne počet jeho 7.576.459 čili 8·4 perc. všech Slovanů. *Slovinců* v Rakousku 1,340.094 a v Italii (Furlánsku) 27.000, úhrnem 1,367.094 čili 1·6 perc. *Lužičtí Srbové* v Německu 136.000 čili 0.1 perc. *Kašubů* počítá v Německu 111.416 čili 0.1 perc., ale kmen tento sluší spíše připočísti Polákům. Dle toho jest úhrnem Slovanů v evropském Rusku s Kavkazem a Finskem 64,176.127, v Německu 2,716.042, v Rakousku a Uhrách 17,995.928, v Italii 27.000, na Balkánském poloostrově 7,861.477 a v Rumunsku 553.029.

Jakou mívá obyčejně slovník minulost? Velmi prostou, práci více pořadací a mechanicky namahavou než nějaký velký výkon duševní. Také účel obyčejného slovníku jest jen pečlivá, hojná a dobře spořádaná sbírka a nikoliv výtvor samostatné činnosti. Dle starších slovníků tvoří se obyčejně nové a doplňují pouze novými výrazy dle pokroku vědění v jednotlivých oborech. Toho druhu jsou ruské slovníky Oldekopův, Tatiščeva, Makarova, Reifův, Schmitův a j. Avšak zcela jiného druhu jest slovník Daljův.

V době, kdy Dalj počal sbírati první materialie k velkému svému dílu, jež jest plodem celoživotního jeho úsilí, nebylo na Rusi ještě ponětí o potřebě slovníku národního jazyka. Uznávalo se sice za prospěšné sbírati a vydávati slovníky jazyka spisovného, slovesného, obecně užívaného ve vzdělaných vrstvách společenských a dílem i jazyka v dějinných památkách se nalezajícího, avšak nic více. O jazyk skutečně národní, jak v ústech lidu se mluvil, a rozmanité jeho místní odchylky a přeměny nikdo se nestaral a nikdo naň nepomýšlel, jelikož jazyk ten neplatil za vzdělaný, za povšimnutí hodný a tím méně za předmět horlivého studia. Za takových okolností sestaveny a vydány byly i pozoruhodné slovníky: „Slovarj akademii Rossijskoj“ (v letech 1806—1822) a rovněž akademický: „Slovarj russkago i cerkovnoslavjanskago jazyka“ (1843—1847), kterýž později s některými podstatnějšími změnami dočkal se nového vydání.

Avšak Vladimír Dalj již v létech těch byl v plné činnosti. V literárních a společenských středech, jež vytvořily se v třicátých a čtyřicátých letech v salonech knížat Vjazemského a Odojevského, hrab. Mich. Vělegorského — proslulého po celém hudebním světě, jehož Rossini nazval „primo conessore del mondo“ — a přítele jeho generala Lvova — známého svého času hudebního skladatele a houslisty — zde v kruhu Puškina, bratří Kirjějevských, N. Polevého, Venevitinova, Sologuba, Kolcova a později Nadeždina, Pogodina a K. Aksakova a j. Dalj prvně zvítězil se svými názory a výklady o důležitosti jazyka lidu pro vědu i národnost a pro poznání sebe. Z kruhu těchto básníků a učenců

prvně šířily se snahy seznámiti se co nejlépe s ruskou národností v nejširším slova smyslu a osvěžiti i vyvíjeti jazyk vzdělanců slovy i obraty z mluvy lidu. V slovesnosti i vědě ruské nastala mocná reakce proti dřívějším názorům o národu a významu jeho jazyka. Dalj na dlouhá léta určil směr hnutí toho a sám stál v čele jeho, hnutí to, jež vedlo i k probuzení slovanského vědomí a vedlo k zmohutnění myšlenky slovanské na Rusi.

Dalj již jako chlapec na svých častých projížďkách po Rusi měl příležitost diviti se rozdílům mezi společenským jazykem a národním ruským a v devatenáctém roce věku svého již sbíral a zapisoval všechna ona slova a ony výrazy a obraty národního jazyka, jež byly neznámy v jazyku společenském a spisovném. Záliba ve sbírání a zapisování stala se u mladého učence znenáhla vášní a Dalj ani nevěda stal se přívržencem a obhájcem jazyka národního. Od prvních svých literárních pokusů horlil pak tak přesvědčivě a důrazně pro jazyk národní jakožto jediný a přirozený základ vývoje jazyka ruského, že všichni vynikající spisovatelé a učenci znenáhla přešli na jeho stranu.

K tomu celý život Daljův přispůsoboval se tak, jakoby osudem byl určen k velkému svému úkolu, probádati a zjistiti celý rozsah ruského jazyka. Zrozen v Jekaterinoslavské gubernii v jižním Rusku, Dalj několikráte proputoval celé Rusko od jihu k severu a od severu k jihu. Slouživ jistý čas v námořnictvu, měl příležitost výtečně poznati veškeré národní názvosloví, pokud moře se týče, mořeplavby a života námořnického. Na universitě seznámil se potom s terminologií lékařství a přírodních věd. Na jevišti válečném v Turecku v letech 1828 a 1829 a potom v Polsku, v ustavičném styku s vojíny z všelikých končin rozsáhlé říše, Dalj neobyčejně rozšířil svou znalost ruského národního jazyka. Již po r. 1830 měl neobyčejné množství nahromaděného materiálu. Avšak osud vedl ho na cestě té ještě dále. V úřadě při ministru V. A. Perovském octnul se nejprve na nejzazším východě ruském, kde měl příležitost proputovati celou východní Rus, seznámiti se s životem kozáckým a s životem Rusů jakožto osadníků v dálné této stepní končině. Navrátiv se po několika letech do Petrohradu, Dalj urovnal a seřadil si poněkud své ohromné sbírky jazykové a odebral se opět na nové místo své činnosti úřadní, do Nižního Novgorodu, kde s neunavnou horlivostí po osm let je doplňoval. Nižní Novgorod, toto tržiště všech měst ruských, poskytl Daljovi možnost ještě rozšířiti a proskoumati jeho rozsáhlé sbírky a utvrditi nabyté hluboké vědomosti národního jazyka. Zde nabyl posléze přesvědčení, že dospěl k provedení velkého úkolu, kterýž jako ideál v mládí rozbleskl mu na mysli a jemužto posvětil život svůj.

Nyní teprve, když přesvědčil se o velkém významu, kterýž slovník jeho míti může pro Rusko a když jal se slovník ten pořádati, obrátil bedlivý zřetel i k tomu, co před ním bylo spracováno v slovnících z jazyka společenského a spisovného. Sestavuje dílo své, Dalj ku každé písmeně předcházejících slovníků, jejichž významy doplňoval, na základě svých vědomostí rozšiřoval a kriticky určoval, zanášel mnohé tisíce ruských slov, jež sám byl slyšel a zaznamenal po více než třicet let v národě.

Dalj viděl se nuccna obmeziti ještě obrovský svůj úkol. Rozhodl se vydati slovník ne ruského jazyka, nýbrž jen *slovník velkoruského živého jazyka.* Kdyby byl setrval při záměru vydati slovník ruského jazyka, byl by v něj musil pojmouti i obě hlavní nářečí, maloruské a běloruské, s jich podřečími a různořečími, což by neobyčejně bylo rozšířilo jeho úkol. Kdyby nebyl se obmezil jen na živoucí velkoruský jazyk, by byl musil zahrnouti v slovník svůj i veškerá slova staroruského jazyka, jenž dlouho již vyšel z užívání a v akademii měl dosti pěstitelů. Avšak i při tomto obmezení vyžadovaly přípravné práce k vydání tiskem více než deset let života Daljova.

Prvnímu dílu slovníku připojil znamenité své uvedení a vynikající pojednání o nářečích ruského jazyka. První díl vydal spolek přátel ruské slovesnosti svým nákladem a vydával jej po sešitech. Avšak obecenstvo ruské nechápalo zprvu velkou cenu díla toho. Když vyšel první díl, prostředky společnosti byly vyčerpány a nemohlo se pokračovati. Avšak na štěstí a ku cti ruského národa naskytli se již činitelové, kteří ve vydání Daljova slovníku brali podílu. Byl to ministr vyučování *A. V. Golovnin* a především car Alexandr II. Car dal vydati slovník vlastním nákladem a ponechal kromě honoráře i celý náklad Daljovi. Krátce po vydání posledního dílu r. 1872 Dalj v září zemřel.

Avšak po jeho smrti slovník čím dále tím většího docházel uznání, až posléze stal se vzácností. Druhé vydání stalo se naléhavou potřebou a k tomu odhodlalo se r. 1878 petrohradské knihkupectví M. O. Volfovo. Nové to vydání nezůstalo však nezměněno. Již za života svého spisovatel doplňoval ještě a opravoval jednotlivé části a kromě toho nalezena i hojnost materiálů v jeho pozůstalosti, z nichž mnohé uznány za vhodné i nutné k doplnění, takže nové vydání jest: „opravené a značně rozmnožené dle rukopisů spisovatelových“. Máme vlastně nyní teprve Daljův slovník v úplnosti. Vyšel ve 4 velkých dílech od 1880—1882.

J. J. T.

Oprava Na str. 679, řád 11. zdola má státi: síry 22., kysl. železn. 34.09, uhli 43.59.